

Maironis

Laiškai. Atsiminimai

Maironis

Laiškai. Atsiminimai

LIETUVIŲ
LITERATŪROS
IR TAUTOSAKOS
INSTITUTAS

VILNIUS 2016

Knygos leidimą finansavo Lietuvos mokslo taryba
pagal Paramos leidiniams išleisti programą
(Nr. LEI-15097)

Sudarytojas ir parengėjas
Eugenijus Žmuida

Recenzentai
dr. Marijus Šidlauskas
dr. Gediminas Mikelaitis

Kalbos redaktorė
Giedrė Olsevičiūtė

Knygos dailininkas
Rokas Gelažius

Rodykles sudarė
Eugenijus Žmuida

Leidinyje panaudotos nuotraukos
iš Maironio lietuvių literatūros muziejaus fondų

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-425-199-3

Turinys

Laiškai Maironiui

Apie Maironį – Kauno ir Sankt Peterburgo profesorių

Maironis – seminarijos rektorius

Gyvenimas Kaune

Kultūros žmonės apie Maironį

Pratarmė

Prieš Jus esanti knyga – *Maironis: Laiškai. Atsiminimai* – daugelio žmonių ir daugelio kartų darbas. Kaupti ir sisteminti biografinius bei bibliografinius duomenis apie Lietuvos rašytojus XX amžiaus pradžioje nuosekliai ėmėsi Juozas Tumas-Vaižgantas, Atgimimo laikotarpio dalyvis ir liudytojas, asmeniškai pažinęs beveik visus to meto „susipratusius" lietuvius ir suvokęs jų gyvenimo išliekamąją vertę. Jis – tikrasis maironistikos pradininkas, paskaitose ar publikacijose skelbtus atsiminimus sukaupęs į pirmąją knygą apie Maironį, išleistą 1924 metais[1]. Vaižganto knyga tapo svarbiausiu vėlesnių Maironio biografinių pristatymų šaltiniu.

Vėliau Maironio kūryba, jo rašytiniu palikimu, namais rūpinosi daugybė žmonių – trumpą šios veiklos apžvalgą skaitytojas ras žemiau pateikiamame „Įvade". Ten bus pristatyti ir čia skelbiami laiškai, rašyti Maironio ir jam skirti; taip pat Maironį pažinojusiųjų – jo giminaičių, buvusių mokinių, kolegų, meno žmonių – prisiminimai. Knyga skirta plačiam skaitytojų ratui, todėl atsisakyta mokslinio laiškų bei atsiminimų nagrinėjimo, nors patys laiškai bei atsiminimai pateikiami kiek galima preciziškiau, laikantis naujausių epistoliniams ir memuariniams leidiniams skirtų metodologinių reikalavimų, paliekant laiško autoriaus ar atsiminimų pateikėjo autentišką kalbą, tarminę, leksinę ar sintaksinę specifiką, pridedant tekstologinius aprašus, nurodant pirminių šaltinių autografus ir kita. Tekstų išnašose – būtiniausi dalykiniai komentarai. Asmenų pristatymas – knygos pabaigoje, atskiroje dalyje „Asmenvardžių rodyklė".

Parengti šią Maironio laiškų ir atsiminimų apie jį knygą sudarytojui geranoriškai talkino visas būrys mokslininkų, kuriems dera čia padėkoti: Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorei Aldonai

[1] [Vaižgantas], *Doc. p. e. J. Tumo lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis*, Kaunas-Mariampolė: Dirva, 1924.

Ruseckaitei, iškėlusiai leidinio idėją; muziejaus archyvo skyriaus vedėjai Redai Rėklytei už pagalbą renkant autentišką medžiagą; Senosios literatūros skyriaus vedėjai Reginai Mažukėlienei už pastabas; Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojams – Jonui Šlekiui už atsiminimų dalies reikšmingą papildymą; Pranui Vasiliauskui už laiškų bei atvirlaiškių identifikavimo, tekstų šifravimo, kai kurių kunigų biografijų patikslinimus; Brigitai Speičytei, Ilonai Čiužauskaitei, Manfredui Žvirgždui už redakcines pastabas, patarimus; vertėjams – Algiui Kalėdai už vertimą iš lenkų, Sigitai Barniškienei – vokiečių, Rasai Šileikienei – lotynų, Vigmantui Butkui – latvių, Petrui Čeliauskui – esperanto kalbų; Beatai Piaseckai – už laiškų lenkų kalba šifravimą, lenkiškų tekstų redakciją, pastabas; Beatai Kalębai – už datų patikslinimą; Marijui Šidlauskui, Gediminui Mikelaičiui – už leidinio recenzavimą; Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Leidybos skyriaus darbuotojams už maketavimo, redagavimo, koregavimo, apipavidalinimo, spausdinimo darbus.

Maironis – kiekvienam lietuviui brangus vardas. Įteikdami naują leidinį apie didžiausią ir svarbiausią lietuvių poetą, tikimės suteikti daug malonių akimirkų ir pažinimo džiaugsmo visiems, kurie norės daugiau sužinoti, giliau suprasti, geriau pažinti šią iškilią mūsų tautos asmenybę.

Įvadas

Kiekvienos tautos egzistencija įprasmina save kultūra. Kultūros klestėjimas ar nykimas priklauso ir nuo santykio su kultūriniu palikimu, jo prieinamumu, ištyrimo laipsniu ir aktualizacija. Maironis tai gerai suprato, todėl pirmiausia ėmėsi istoriko darbo, tęsdamas Simoną Daukantą – žadindamas kolektyvinę atmintį, formuodamas lietuvių tautos kaip savarankiško vienio, turinčio turtingą kalbą, didingą praeitį, istorinę vietą Europos kultūroje, supratimą. Jis ir kiti to meto bendru tautos rūpesčiu gyvenę intelektualai sukūrė ontologinį pamatą tautos savijautai, istorinės ir esamos būties refleksijai. XIX a. – nacionalizmo „įsibūtinimo", tautos dvasios iškėlimo ir didžiųjų istorinių metanaratyvų kūrimo epocha. Nuo XX a. pradžios visuotinai stiprėja tendencija nutraukti „objektyviosios" tiesos paieškos tradiciją, vis labiau įvertinamas subjektyvus požiūris į pasaulį. Personalizmas, egzistencializmas, fenomenologija, hermeneutika, psichoanalizė kalba apie įsijautimą, unikalumą, iracionalias patirtis, fokusuojasi į atskirą žmogų, pavienę asmenybę. Istorijos mokslą šios tendencijos pasiekia XX a. antrojoje pusėje. Ypač po Antrojo pasaulinio karo šalia makroistorijos svarbi tampa mikroistorija – atskiro, nebūtinai įžymaus žmogaus biografija, jo palikta epistolika, autobiografija, dienoraštis, memuarai ir kita, kas gali tiksliau ir autentiškiau atskleisti tai, ką praleidžia į visuotinius įvykius susitelkęs istorijos rašymas. Naujasis istorizmas skatina istorinio paveldo tyrimų kryptį, susijusią su dėmesiu egodokumentams. Pastaraisiais dešimtmečiais Europoje ir JAV sparčiai plėtojasi egodokumentikos[1] tyrimai, sudarantys galimybes kokybiškai naujam santykiui su istorija – žvilgsniui „iš vidaus", tai yra per konkrečios asmenybės ar socialinės grupės paliktą liudijimą.

[1] Egodokumento apibrėžimą 1958 m. suformululavo olandų istorikas Jacobas Presseras veikale „Memoires als geschiedbron", in: *Winkler Prints Encyclopedie, VIII*, Amsterdam: Elsevier, 1958.

Pasakojimas pirmuoju asmeniu, kuris dominuoja egodokumentuose, suteikia galimybę skaityti ir suvokti praeities tekstą kaip dinamišką, nuolat besikeičiantį istorinį šaltinį, yra patikimesnis praeities sudabartinimo būdas.

Egodokumentų tyrimas yra nauja metodologinė priemonė istorijai pažinti, tačiau pats jų viešinimo procesas nėra naujas reiškinys – žymių žmonių biografijos, laiškai, dienoraščiai, atsiminimai visuomenę domino nuo Antikos laikų.

Visą XIX a. ir XX a. didžiąją dalį lietuvių literatūros paveldą kaupti ir visapusiškai tvarkyti trukdė okupacinių valdžių vykdyta kultūros politika, slopinusi nacionalinę kultūrą, cenzūravusi skelbiamus šaltinius, tendencingai iškraipiusi bendrą vaizdą, todėl dabar dėmesys istorinę vertę turinčiam palikimui yra smarkiai išaugęs, intensyviai tvarkoma, skaitmeninama, viešinama archyvinė medžiaga, vyksta mokslinis jos įsisavinimas, siekiama visokeriopos sklaidos. Konkretaus autoriaus raštų leidimas su išsamiais komentarais virsta reikšmingu mokslo faktu, tampa patikima atrama tolimesniems tyrimams, tačiau tik pastaruosius dešimtmečius galima pavadinti nuosekliu akademinių raštų leidimo etapu. Tai smarkiai vėluojantis procesas, bet svarbu, kad jis vyksta.

Šioje knygoje pateikiami visi dabar prieinami Maironio rašyti ir jam skirti laiškai, jį pažinojusių žmonių atsiminimai. Tai galėjo (ir tam tikra prasme privalėjo) būti žymiai gausesnė medžiaga, jei ne pradžioje padarytos klaidos, vėluojantis kultūrinio paveldo kaupimo ir saugojimo įsisąmoninimas. Tai kaip problemą dar 1937 m. iškėlė Liudas Gira Maironio mirties penkerių metų minėjimo proga:

> Kaip dienoraščiuose, taip ir privačiuose laiškuose, žmogus pasireiškia labiausiai toks, koks jis yra, koks buvo, su visais jo dienų darbais, rūpesčiais, viltimis ir mintimis. Dėl to didesnės literatūrinės kultūros šalyse kruopščiai atsidėjusiai renkami visi įžymiųjų žmonių dienoraščiai, užrašai ir laiškai arba jiems rašyti laiškai; sisteminami ir spausdinami kaip svarbiausioji medžiaga jų gyvenimo bei darbų tyrinėtojam. Mes šitokių tikrų biografijų, deja, dar neturime nė vienos, kaip neturime nė vieno specialaus kurio nors įžymaus mūsų vyro korespondencijos lei-

dinio[1]. Maironis yra vienas pirmųjų, kurio korespondencija turime kuo greičiausiai susirūpinti. Biografinių žinių apie jį teturime tik tiek, kiek Tumo-Vaižganto buvo pateikta nedidukėje jo biografiniai literatūrinėje monografijėlėje. To labai maža. O juk Maironis tokia asmenybė mūsų literatūroje, kuri reikalaute reikalauja ir reikalaus kuo nuodugniausio jo gyvenimo vaizdų atstatymo, kuo kruopščiausio ištyrimo visų tų sąlygų ir aplinkybių, kuriose jis gyveno, kurios veikė jį patį, jo psichiką ir kūrybą. Deja, Maironis gyveno ir kūrė geriausius savo kūrinius tokiais laikais, kada lietuvis, nors kiek prisidėjęs prie tautos kėlimo darbo, priverstas buvo ne tik nesaugoti ateičiai, bet naikinti visą savo korespondenciją [...]. Paskui buvo užėję Didžiojo karo ir vokiečių okupacijos metai [...]. Maironio sesutė, Marcelė Mačiulytė, pasakojo man, kad jis turėjęs Kaune didelę visokių laiškų krūvą, bet visi jie žuvę, vokiečiams šeimininkaujant jo bute. Dėl visa to juo svarbesnis yra kiekvienas jo rašytas laiškelis, kokio jis bebūtų turinio. Pasiryžęs atstatyti nors iš dalies tikrovišką Maironį ir jo gyventąsias dienas, šiuo kreipiuosi į visus, kas turi (ar žino, kas kitas jų turi) kokių nors Maironio laiškų (ar jam rašytų), kad malonėtų man juos atsiųsti (ar bent jų nuorašus) „Liter. N." Redakcijon, arba nurodyti, kur jų galima rasti. Tuo bus labai patarnauta mūsų literatūros ir Maironio gyventojo laiko istorijos mokslui.[2]

Poeto įamžinimu ir palikimu susirūpinta iškart po jo mirties 1932 m., tačiau dirbta nenuosekliai, nesistemingai, neoperatyviai. Tame pačiame straipsnyje Liudas Gira metė kaltinimą Maironio testamento vykdytojams (jais buvo kunigai Pranciškus Penkauskas, Morkus Morkelis ir Jonas Petrošius), tvirtindamas, jog:

Didžiausios tada klaidos buvo, deja, padaryta Maironio palikimo vykdytojų. Visi jo baldai ir daiktai, knygos ir rankraščiai kažkodėl buvo išgabenti į naujai pastatytus, tik prieš pat mirtį baigtus, Maironio namus Aleksote [...]. Būtent, naujose patalpose visas Maironio palikimas, visi

[1] Gira klysta; 1909 m. jau buvo išleista knyga *A. a. kunigo vyskupo Antano Baranausko laiškai į profesorių Joną Baudouin'ą de Courtenay* (paskelbė Jan Niecisław Baudouin de Courtenay), Vilnius, Lietuvių mokslo draugija, 1909.

[2] Liudas Gira, „Maironio muziejus", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

jo ne tik daiktai, [...] bet ir brangiausias dvasios turtas – jo rankraščiai ir biblioteka, be reikiamos priežiūros išbuvo apie tris metus, ligi, pagaliau, buvo sugrąžinti (bet jau toli gražu ne viskas) į senąsias patalpas.[1]

Objektyvios aplinkybės taip pat buvo nepalankios Maironio palikimui. Valstybinės komisijos sprendimu 1936 m. birželio 28 d. (per ketvirtąsias mirties metines) Rotušės aikštėje Maironio namuose buvo įkurtas memorialinis muziejus (muziejaus direktoriumi tapo Jonas Balys), tačiau jame nedaug suspėta nuveikti, atsiminimų nerinkta. Netrukus prasidėjo nauja okupacija ir karas. Pokariu okupacinė valdžia sprendė dilemą, kaip suderinti Maironio, kunigo, nacionalinio atgimimo figūros, vardą ir reikšmę lietuvių tautai su sovietine ateistine ir niveliacine ideologija. Pirmais dešimtmečiais nedaug daryta poeto atminčiai išsaugoti. Sovietinio literatūros mokslo autoritetas Kostas Korsakas pavedė teisininkui Zigmui Toliušiui ieškoti Maironio laiškų, užrašinėti amžininkų atsiminimus. Tos veiklos rezultatas buvo mašinraščiu surinktas rankraštis *Maironis: Asmeniniai motyvai jo kūryboje*[2]. Išeivijai 1962 m. paminėjus poeto šimtmetį jubiliejiniais straipsniais ir juos išleidus atskira knyga[3], Lietuvoje susivokta imtis „atsakomųjų veiksmų" – taip susidarė palankesnė atmosfera Maironio tyrinėjimams. Jais užsiėmė seniai Maironiu besidominti mokslininkė Vanda Zaborskaitė, per keletą metų parašiusi ir išleidusi solidžią monografiją *Maironis*[4]. Visa tai skatino dar intensyviau ieškoti poeto gyvenimo pėdsakų. Juozas Jasaitis, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto dėstytojas, pavedė studentei Pranciškai Genevičiūtei rinkti kauniečių atsiminimus apie Maironį[5]. Prie šio sumanymo prisidėjo keletas mokslininkių iš Lietuvių literatūros ir kalbos instituto, Maironio muziejaus (Marija

[1] *Ibid.*, p. 3.
[2] Rankraštis saugomas LLTI.
[3] *Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti*, red. Antanas Vaičiulaitis, Brooklynas: [J. Pragulbickas], 1963.
[4] Vanda Zaborskaitė, *Maironis*, Vilnius: Vaga, 1968.
[5] Pranciška Genevičiūtė, *Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose*: Kursinis darbas, vadovas Juozas Jasaitis, [mašinraštis], 1968.

Grigaitytė, Marija Macijauskienė, Regina Mažukėlienė ir kt.). Kaune mokytojas Romas Adomavičius kaupė ir sudarė išsamią Maironio raštų bibliografiją[1]. Šimtas dvidešimt penktosios Maironio gimimo metinės 1987 m. jau buvo pažymėtos aukščiausiu valstybiniu lygiu: vyko minėjimas, tarptautinė konferencija, imta naujai leisti Maironio raštus[2], 1990 m. pasirodė nauja Maironiui skirta knyga – *Literatūros ir kalbos* tomas, skirtas šiam poetui[3]. Jame, be jubiliejinėje konferencijoje skaitytų pranešimų pagrindu parašytų straipsnių ir archyvuose išlikusių asmeninių dokumentų, paskelbtas ir 51 poeto laiškas (skyrių parengė Vytautas Vanagas), nemažas pluoštas atsiminimų (parengė Kostas Doveika ir Algis Samulionis). Į tą leidinį sudėtas darbas pratęsiamas ir šioje knygoje *Maironis: Laiškai. Atsiminimai*. Jos turinį sudaro Maironio rašyti bei jam skirti laiškai ir amžininkų atsiminimai apie Maironį. Lyginant su ankstesne publikacija, laiškų dalis papildyta ne tik keletu vėliau rastų Maironio laiškų, bet ir pirmą kartą skelbiamais poetui rašytais laiškais bei atvirlaiškiais. Laiškai publikacijoje rikiuojami pradedant anksčiausiu ir baigiant vėliausiu, tačiau to paties siuntėjo (ar gavėjo) skelbiami vienas po kito. Antroji dalis papildoma naujais atsiminimais[4], iki tol skelbtais užsienyje ar po 1990 m., t. y. po minėto *Literatūros ir kalbos* tomo pasirodymo. Šioje knygoje pateikiami laiškai ir atsiminimai, jei įmanoma, skelbiami iš pirminių šaltinių, todėl yra kur kas patikimesni liudytojai nei *Literatūroje ir kalboje* skelbtieji: sovietmečiu rengtame leidinyje (išėjo 1990 m.) išlikę tam metui būdingų baimių pėdsakai (praleisti pasakojimai apie seminarijos gyvenimą, mažosiomis raidėmis rašomi religinių švenčių pavadinimai (Kalėdos, Velykos etc.), esama kitų iškraipymų). Čia skelbiami nekoreguoti laiškų variantai su visomis gramatikos, skyrybos, leksikos, sintaksės, kalbos

[1] Romas Adomavičius, *Maironio raštų bibliografija (1883–1989)*, Vilnius: Sietynas, 1990.

[2] Maironis, *Raštai*, 13 t., Vilnius: Vaga, 1987-1992, sud. Irena Slavinskaitė.

[3] *Literatūra ir kalba*, t. 21: *Maironis*, redakcinė kolegija: Kostas Doveika [et al.], Vilnius: Vaga, 1990.

[4] Jie sudaro maždaug ketvirtadalį visų „Atsiminimų"; didžią jų dalį surinko ir leidiniui pateikė literatūrologas Jonas Šlekys.

kultūros „klaidomis", perteikti užrašyta tarme – visa tai yra vertingas laiko pėdsakas, kurio autentiškumą būtina išsaugoti. Atsiminimai koreguoti minimaliai – ištaisant tik akivaizdžias korektūros klaidas.[1]

Epistolinis Maironio palikimas yra palyginti menkas, žinant, kokia intensyvi buvo poeto literatūrinė ir kultūrinė veikla. Gyvendamas įvairiose vietose (Kaune, Kijeve, Sankt Peterburge, vėl Kaune), keliaudamas, atostogaudamas užsienio ir Lietuvos kurortuose, Maironis visą laiką susirašinėjo savo kūrybos, bažnytinio bei kultūrinio gyvenimo, taip pat asmeniniais klausimais, gaudavo aibę sveikinimų. Laiškų, manytina, jis parašė kelis šimtus, galbūt dar daugiau turėjo gauti, tačiau įvairios aplinkybės (ypač dvi: karo metu jo namuose įsikūrusi vokiečių ligoninė, patalpų šildymui naudojusi laiškus, rankraščius, knygas, ir stalinistinio režimo bauginanti atmosfera) lėmė, jog dabar žinomų laiškų bendras skaičius nėra didelis. Tikėtina, jog epistolikos kraitis gali kiek pasipildyti, nes dar ne viskas surasta Lietuvos ir užsienio archyvuose, kai kas tebėra privačiose rankose kaip asmeninė relikvija.

Maironis nerašė dienoraščio, atsiminimų, nepaliko platesnės autobiografijos, tad jo rašyti laiškai, priklausantys bendram poeto literatūriniam laukui, įgauna papildomą vertę kaip vienintelis kasdienybės dokumentas.

Iš 1916–1920 m. (Pirmojo pasaulinio karo ir ginkluotos kovos už nepriklausomybę laikotarpio) nėra išlikę nė vieno laiško. Šią epistolinės tylos zoną galima laikyti tam tikra perskyra, dalijančia Maironio laiškus į du etapus – iki nepriklausomybės ir nepriklausomybę paskelbus. Tokį skirstymą pateisintų ir laiškų visuomeninė problematika, iš esmės dominuojanti visame epistoliniame palikime. Iš 1898–1915 m. išlikę 37, o 1920–1932 m. – 26 laiškai. Antrajame etape Maironio rašytų laiškų sumažėja, jie gerokai trumpesni – tai sietina su esminiu politinės ir kultūrinės situacijos pasikeitimu, sėsliu Maironio gyvenimu savo namuose laikinojoje Lietuvos sostinėje, lietuvių kultūros centre, taip pat su galimybe bendrauti tiesiogiai ir naudotis telefonu. Pirmuoju laikotarpiu randame ne vieną laišką kun. Adomui Jakštui, Liudui Girai, kun. Juozui Tumui. Antrame etape šių vardų nemato-

[1] Išsamiai atliktos korekcijos aptariamos skyriuje „Rengimo principai".

me – visi jie, kaip ir kiti kultūros ir literatūros veikėjai, bendravę su Maironiu, gyveno Kaune. Vyraujanti laiškų kalba yra lietuvių: iš 63 laiškų tik keturi parašyti lenkų ir vienas – rusų kalba. Visi penki nelietuviškai parašyti Maironio laiškai priklauso turimos korespondencijos pradžiai. Pirmam korespondencijos periodui priklauso ir dešimt lenkiškai parašytų laiškų, kuriuos Maironis yra gavęs.

Bendrai apžvelgiant laiškų situaciją, tenka konstatuoti jų atsitiktinį ir fragmentišką pobūdį. Esama vos kelių atvejų, kai laiškai tam pačiam adresatui sudaro poras, yra epistoliarinio dialogo tęsinys. Visus kitus skiria didesnis ar mažesnis laiko tarpas. Nedaugelio adresantų ir adresatų pavardės sutampa išsiųstų ir gautų laiškų sąraše. Tačiau, nors ir labai negausiai išlikusi Maironio korespondencija, turint galvoje šio žmogaus visapusišką aktyvumą ir išskirtinę svarbą lietuvių kultūrai, vis dėlto galima rekonstruoti keletą įdomių siužetų, savo empiriniu pobūdžiu svariai papildančių supratimą apie rašytojo visuomeninius ir kūrybinius rūpesčius, interesų ratą, vertybines nuostatas, darbo ir poilsio akimirkas, netikėtais niuansais praturtinančių jo asmenybės paveikslą.

Pastoviausiais ir nuosekliausias Maironio susirašinėjimo partneris buvo ilgametis bičiulis aušrininkas ir kolega Adomas Jakštas. Knygoje pateikiama šešiolika Maironio jam skirtų laiškų ir vienas Jakšto laiškas Maironiui[1]. Juose dominuojančios temos – religiniai-visuomeniniai, kultūriniai reikalai. Antrame plane – abiejų rašančiųjų kūrybiniai įvykiai, planai, sveikinimai. Beveik visuose laiškuose aptariama, kas vyksta Imperatoriškoje Romos katalikų dvasinėje akademijoje Sankt Peterburge, Žemaičių vyskupijos dvasinėje seminarijoje Kaune (nuo 1926 m. – Kauno kunigų seminarija), rūpinamasi lietuvių tikinčiųjų padėtimi Vilniuje. Maironis nėra linkęs per daug pasakoti apie savo kasdienybę Sankt Peterburge, kartais pasiskundžia

[1] Žinoma, jog laiškų išlikę žymiai daugiau, bet keistomis aplinkybėmis jie dingo ir iki šiol nesurasti: „Prieš karą Kauno universiteto bibliotekoje buvusių Maironio laiškų A. Dambrauskui-Jakštui (f. D. 275) šiandieną bėra dalies publikacija, o jų autografų likimas neaiškus, nes, perduodant tos bibliotekos rankraštyną Vilniaus universiteto bibliotekai, jie čia nepateko" („Laiškai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 266).

papildomomis pareigomis, interesantų gausa, trukdančia susikaupti kūrybai, parašyti laišką. Maironį domina kadrų kaita dvasininkų mokslo įstaigose Kaune ir Sankt Peterburge, kur jis turėjo nemažai įtakos. Į akademiją jis kvietėsi sau artimų žmonių, ragino atvykti ir Jakštą, kai atsirado vakuojanti vieta. Didžiausi kadrų kaitos įvykiai vis dėlto buvo susiję su paties Maironio karjera – netikėtai 1900 m. jam buvo pasiūlytos aukštos inspektoriaus pareigos, kuriomis poetas neskubėjo džiaugtis, nes šuolis, aplenkiant vyresnius kolegas, jam atrodė rizikingas. Per gana trumpą laiką (nuo 1888 m.) Maironis Sankt Peterburge padarė didelę karjerą, 1900 m. tapo antru žmogumi po rektoriaus. 1908 m. Maironį pasiekė kalbos, kad jam siūloma užimti Kauno kunigų seminarijos rektoriaus vietą, tik jis nelabai norįs, nes Sankt Peterburge mokama gerokai didesnė alga. Tokiomis aktualiomis naujienomis Maironis pirmiausia dalijosi su Jakštu, atvirai jas komentuodamas. Susirašinėjime kaip gija tęsiasi skaudžios temos: kova prieš lenkus už lietuvišką bažnyčią Vilniuje; kova Vatikane – kaip teisingai nušviesti lietuvių padėtį popiežiui (mat lenkai lietuvius vaizduoją kaip rusų apmokamus agentus, kurie siekia silpninti katalikybę). Tuo tikslu visus 1907 m. buvo ruošiama didelė kunigų delegacija į Romą, kurioje Maironis būtinai norėjo matyti ir Jakštą, žadėdamas padengti pusę kelionės išlaidų (pats vykti atsisakė, nors į sąrašą buvo įtrauktas)[1].

Didžiausi kultūriniai XX a. pradžios įvykiai nevienodai atspindėti laiškuose: apie 1900 m. Pasaulinę Paryžiaus parodą, kurioje pirmą kartą dalyvauja lietuviai, Maironis kalba gana atsainiai, nesiruošia ten vykti, renkasi Šveicariją[2]. Nėra išlikusių laiškų iš 1904-ųjų, spaudos at-

[1] 1908 m. popiežiaus Pijaus X kunigystės auksinio jubiliejaus proga į Romoje vykusias iškilmes buvo atvykusi 170 lietuvių maldininkų delegacija. Norinčiųjų keliauti į Romą buvo ir daugiau, tačiau tik tiek išleido rusų valdžia. Atvykusius lietuvius popiežius priėmė atskiroje audiencijoje. Tai buvo pirmoji lietuviams tikintiesiems skirta audiencija Vatikane.

[2] Vėliau Juozas Brazaitis-Ambrazevičius iš šio epizodo padarys išvadą, kad Maironis visą gyvenimą liko gamtos, o ne miesto žmogus (Juozas Brazaitis, „Maironio asmenybės portretas", in: Juozas Brazaitis, *Raštai*, t. 2: *Nuo Maironio iki Brazdžionio*, Chicago: Į Laisvę fondas, 1981, p. 41).

gavimo metų, kurie buvo nepaprastai svarbūs[1]. Maironis dar 1883 m., studentaudamas Kijeve parašė viešą laišką spaudos lotyniškais raš-menimis klausimu į Sankt Peterburgo spaudą[2]. Vėliau, gyvendamas ir dirbdamas imperijos sostinėje, artimai bendravo su aktyviausiu ko-votoju už lietuvišką raštą Antanu Smilga, davė savo eilėraščių *Lietuvių laikraščio* pirmiesiems numeriams[3], galbūt net redagavo literatūrinę leidinio dalį[4]. Nedaug užsiminta apie 1907 m. lietuvių dailės parodą Vilniuje, į kurią Maironis buvo specialiai nuvykęs iš Sankt Peterburgo. Tačiau abiem korespondentams svarbus įvykis buvo Jakšto *Draugijos* pasirodymas 1907 m. pradžioje – Maironis džiaugiasi ir didžiuojasi leidiniu, skuba nusiųsti savo eilių. 1904–1906 m. laikotarpiu Maironis pats intensyviai kūrė, redagavo, tobulino savo darbus, dabar galinčius pasirodyti viešumoje legaliai: 1905 m. *Lietuvių laikraščio* kaštais buvo išleisti naujai perredaguoti ir papildyti *Pavasario balsai*[5]; 1906 m. iš-ėjo taip pat perredaguota istorijos knyga, dabar pavadinta *Lietuvos istorija su kunigaikščių paveikslais ir žemėlapiu*[6] ir papildyta pirmąja išsamesne lietuvių literatūros istorija, pavadinimu „Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga“; 1907 m. atskira knyga atspausdinta poema *Jaunoji Lietuva*[7]. Augustinas Voldemaras recenzijoje *Vilniaus žiniose* kritikavo

[1] Maironio reakcija į spaudos atgavimo faktą užfiksuota atsiminimuose iš Sankt Peterburgo laikotarpio.

[2] Visą Maironio anoniminio laiško tekstą ir to įvykio komentarus žr.: Vanda Zaborskaitė, *op. cit.*, p. 35–38.

[3] J. M. [Maironis], „Vakaras ant Keturių Kantonų ežero (Šveicarijoje)“, in: *Lietuvių laikraštis*, Sankt Peterburgas, 1904, Nr. 1; Maironis, „Par skausmu į garbę. Poėma“, in: *Lietuvių laikraštis*, Sankt Peterburgas, 1904, Nr. 4 (ir to-lesniuose numeriuose).

[4] Apie tai atsiminimuose užsimena Pranciškus Petras Būčys.

[5] Maironis (J. M-lis), *Pavasario balsai*, Peterburgas: išleista Lietuvių Laikraščio kaštais, 1905.

[6] Maironis (Š. M-lis), *Lietuvos istorija: su kunigaikščių paveikslais ir žemlapiu*, Petropilis: išleista Lietuvių Laikraščio pinigais, 1906. Pirmasis leidimas: [Maironis], *Vistorija, arba Apsakymai apie Lietuvos praeigą*, paraszė Stanys-lovas Zanavykas 1886, Tilžė: Kasztu Lietuvos mylėtojų spausdinta pas O. v. Mauderodės, 1891.

[7] Maironis (M-lis), *Jaunoji Lietuva*, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1907.

Maironio *Lietuvos istoriją*[1], Maironis rašė atsakymą kritikui[2], Jakštas *Draugijoje* gerai įvertino poemą[3] – visa tai aptariama laiškuose, nors apskritai kūrybinių diskusijų juose nedaug.

Vos ne visuose laiškuose Jakštui minimas kalbininkas kun. Kazimieras Jaunius, keliantis didelį susirūpinimą Maironiui. Buvęs lietuvių kalbos dėstytojas kunigų seminarijoje Kaune ir kolega Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje, Jaunius, tarptautiniu mastu pripažintas filologas, nesugebėjo disciplinuoti savo gyvenimo, savo dienotvarkės. Kauno seminarijos, o vėliau Dvasinės akademijos administracija buvo juo nepatenkinta. Maironis supranta Jauniaus talentą, netgi vadina jį genijumi, galėjusiu plačiai išgarsinti Lietuvos vardą, tačiau jį erzina charakterio silpnumas, nesugebėjimas užbaigti pradėto darbo. 1908 m. balandžio 11 d. laiške netrukus po Jauniaus mirties Maironis, matyt, atsakydamas į Jakšto užklausimą, rašo, jog nenorįs rašyti *Draugijai* apie Jaunių, nes „per daug gal pasirodys keista mano nuomonė". Tačiau iš Tumo bendrakursio kun. Jono Ulicko memuarų žinoma, jog būtent Maironis davė lėšų Jauniaus kūnui į Lietuvą pargabenti[4]. Apie velionį 1908 m. kovo 12 d. laiške kalbamasi ir su Jonu Basanavičiumi – Maironis rūpinasi Jauniaus mokslinės bibliotekos perdavimu Kauno seminarijai. Įdomu atkreipti dėmesį į vieną esminę pastabą, išsakytą apie buvusį savo profesorių: „jam gulėjo ant širdies pati filologija kaipo tokia, o ne tiek Lietuvos reikalai". Maironiui įprasta atrodė visuomeninio intereso prerogatyva. Pats poetas ne kartą kalbino Jaunių parašyti vadovėlių moksleiviams, tačiau šis, lengvai sutikdavęs, vėliau pažado netesėdavo.

1 Augustinas Voldemaras, [*Lietuvos istorijos* recenzija], in: *Vilniaus žinios*, Vilnius, 1906-11-13, Nr. 242; 1906-12-25, Nr. 277.

2 Maironis, „Atsakymas mano kritikui", in: *Vilniaus žinios*, Vilnius, 1906-11-27, Nr. 254.

3 Adomas Jakštas, „Maironis. *Jaunoji Lietuva*", in: *Draugija*, Kaunas, 1908, Nr. 20, p. 445–454.

4 Jonas Ulickas rašo: „Mirusį Maironis pats savo lėšomis atgabeno į Kauną palaidoti. Šermeninį pamokslą katedroje pasakė Dambrauskas-Jakštas. Jis, apibūdindamas jo asmenį, tarp kitko nurodė jo valios stoką ir apsileidimą, bet kliuvo ir vyskupui Paliulioniui už tai, kad tokį lietuviškumo šulą išsiuntė iš Kauno" (Jonas Ulickas, *Atsiminimai* [rankraštis], LLTI, l. 43).

Su Basanavičiumi susirašinėjimas negausus – tik trys laiškai. Du (1907–1908 m.) susiję su Basanavičiaus kuriamos Lietuvių mokslo draugijos faktu – Maironis atsiprašo neturįs tinkamos fotografijos rengiamam albumui ir galimybės ką nors atsiųsti į mokslo draugijos leidinį *Lietuvių tauta*. 1912 m. laiške Maironis sveikina Basanavičių 60-mečio proga ir aptaria lietuviškų vietovardžių klausimą kalendoriuose. Išlikusi korespondencija su Basanavičiumi negausi, galima pastebėti didelę Maironio pagarbą Basanavičiui[1], nors jų pažiūros į atskirus Lietuvos istorijos faktus, ypač krikščionybės traktuotę, smarkiai skyrėsi.

Dar skurdesnė korespondencija su kun. Tumu. Kaip rodo 1903 m. laiško kreipinys: „Mano Mylimasis!“, – juos siejo abipusė simpatija ir supratimas, tačiau iš ankstyvojo periodo išlikęs vienintelis laiškas – trumputis, su trimis grožiniais tekstais spaudai. Kitas laiškas rašytas 1922 m. Jame Maironis jau be didesnės emocijos kreipiasi į Tumą, norėdamas išvengti garsesnio savo šešiasdešimtmečio paminėjimo. Dar oficialesnis yra trečiasis ir paskutinis laiškas – tiesiog formalus kreipimasis ir kvietimas atvyksti į posėdį.

Daugiau dėmesio literatūrai tenka susirašinėjime su Gira, kuris 1913–1914 m. rengė ir leido pirmąjį literatūros žurnalą *Vaivorykštė*. Maironis jame pradėjo publikuoti naujai rašomą poemą *Mūsų vargai*[2]. Įdomu tai, kad *Vaivorykštė* išreiškė jaunosios kartos estetinę programą, siekė atsiriboti nuo politikos, išlaisvinti meną nuo utilitarinių tikslų. Visgi Gira neįsivaizdavo savo leidinio be Maironio. O ir Maironis visa širdimi pritarė tam atsiribojimui ir meno išgryninimui. Pakilūs kreipiniai į tuomet dar jauną poetą redaktorių („Gerbiamas Lietuvos Dainiau!“, „Mūzų Numylėtini!“) rodytų, jog Maironis su Gira ir jo žurnalu siejo stiprias viltis, tačiau karo sąlygomis nutrūko *Vaivorykštės* leidyba, o Maironiui, išvykusiam iš Kauno, sunkiai sekėsi tęsti poemą.

[1] Maironio kreipiniai į Basanavičių: „Gerbiamas Lietuvos Didvyri!“, „Gerbiamas Tamsta“, „Gerbiamas Pirmininke!“

[2] Maironis, „Mūsų vargai“, in: *Vaivorykštė*, Vilnius, 1913, kn. 1, p. 3–19; kn. 2, p. 211–217.

Visame Maironio laiškų korpuse dominuoja dalykinis susirašinėjimas. Jis ypač akivaizdus vilos „Świteź“ byloje. Šią Palangoje esančią vilą garsus mecenatas kunigaikštis Mykolas Oginskis prieš mirtį 1902 m. užrašė Žemaičių dvasinei seminarijai, testamente nedaug tereikalaudamas: kad iš pelno, gaunamo už vilos nuomą, du kartus per mėnesį už jį būtų aukojamos šv. Mišios ir keli neturtingi silpnesnės sveikatos klierikai galėtų vasarą nemokamai pagyventi Palangoje. Kadangi seminarijai prižiūrėti ir administruoti vilą iš Kauno buvo nepatogu, ji, dar prieš Maironiui tampant seminarijos rektoriumi, nuo 1902 m. už 600 rublių metinę nuomą buvo perleista aristokratei lenkei Laurai Walewskai, kuri aštuonerius metus pinigus mokėjo, bet pasirašyto kontrakto tarp jos ir seminarijos nebuvo. Nuo 1909 m. reikalai ėmė komplikuotis: Walewska pradėjo nebemokėti nuomos, teisindamasi prastu vasaros sezonu, remonto ir perstatymų darbais, todėl Maironiui vila tapo tikru galvos skausmu. Šv. Mišios už Oginskį nebuvo laikomos, klierikai neturėjo galimybės atostogauti Palangoje. Nuo 1910 iki 1912 m. tęsėsi Maironio susirašinėjimas su Walewska, galiausiai pasibaigęs trečių asmenų paieškomis ginčui išspręsti. Iš viso gausaus susirašinėjimo (Walewska Maironiui parašiusi 25 laiškus) tėra išlikę aštuoni Walewskos laiškai ir du Maironio laiškai kun. Antanui Beržanskiui, kurį poetas ir kviečia būti trečiosios šalies nariu, atstovaujančiu seminarijai. Maironio laiškų Walewskai nėra likę, tad vykusį dialogą rekonstruoti įmanoma tik sąlyginai – iš Maironio laiškų Beržanskiui, kuriuose jis glaustai nušviečia situaciją. Tačiau didelio nuostolio dėl to nėra – Walewskos (ir greičiausiai neišlikę Maironio) laiškai sausi, dalykiški, buitiški. Jie tik parodo, kokiais monotoniškais, smulkmeniškais finansiniais reikalais buvo užimta Maironio galva ir kaip nelengva jam buvo rasti kūrybos valandėlę.

Pagal išlikusių laiškų gausumą į save dėmesį atkreipia kun. Juozo Gudzinsko (ar Gudzinskio) pavardė. Yra likęs jo, tuo metu Ariogalos klebono, 1909 m. laiškas Maironiui ir aštuoni Maironio laiškai Gudzinskui, rašyti tarp 1920 ir 1931 m. į Kaltinėnus, kur tuo metu klebonavo adresatas. Maironis mėgdavo vasarą, keliaudamas iš Palangos, užsukti į pakeliui esančias parapijas, lankydamas luomo draugus. Susirašinėjimas su Gudzinsku apima palyginti ilgą laiko tarpą, tačiau

išlikę laiškai nereguliarūs, rašomi daugiau religinių švenčių (Kalėdų, Velykų) proga. Tik 1923 m. laiške ryški politinė tema – Klaipėdos klausimas. Kituose – bažnytinio gyvenimo aktualijos, iš kurių įdomiausios – būsimas kunigų delegacijos vizitas pas popiežių ir protonotaro titulo suteikimas Maironiui.

Bendrame epistolinio palikimo fone išsiskiria Maironio laiškas Raseinių vaistininko Danieliaus Edelio žmonai Onai Malakauskaitei-Edelienei[1]. Retoriniai klausimai ir sušukimai, cituojami posmai ir nostalgiški atsidūsėjimai byloja, jog prieš akis – literatūrinis tekstas, unikalus kalbėjimo maniera, stiliumi, struktūra, nemažas apimtimi – tarytum epistolinio romano ištrauka. Jis atveria visai kitokį Maironį – jausmingą, susimąsčiusį, poetišką. Rašoma jaunai moteriai – greičiausiai tai suteikia papildomų „gaidų" ir lemia „galantišką" kalbančiojo laikyseną. Laiškas primena impresiją. Prasideda lyg fragmentu – ankstesnės minties tąsa, kalba apie nežemišką akimirką, retsykiais aplankančią žmogų ir leidžiančią pajusti anapusinio pasaulio dvelksmą, aukštesniąją būtį. Įdomu, kad tokios pajautos fiksuojamos panašiu laiku (apie 1897–1899 m.) rašytose Šatrijos Raganos miniatiūrose. Lyg banguojantis vanduo tekantis, negrįžtantis, nesugrąžinamas, negailestingas laikas yra svarbiausia šio Maironio laiško mintis (ir vienas pagrindinių Šatrijos Raganos kūrybos leitmotyvų). Tačiau egzaltacijai poetas nepasiduoda – minorinę intonaciją pakeičia žaismingas tonas, ten ir atgal lekiančios mintys regimos kaip angeliukai, galintys materializuotis laiškeliais. Konkretesnį turinį Maironio rašinys įgauna tik pabaigoje – poetas neslepia gėlos dėl neįvykusio pasimatymo prieš jam išvykstant į tolimą kelionę Sankt Peterburgan.

Tokia poetinė atvertis nebūdinga Maironiui, jei spręstume iš turimos laiškų visumos. Tačiau ji duoda pretekstą spėti, jog ankstyvesnieji Maironio laiškai galėję būti panašūs į šį, rašytą Onai Malakauskaitei. Jaunasis poetas, be abejo, buvo emocingesnis, kūrybingesnis, turintis žymiai platesnį tokių pat jaunų, poetiškai ir patriotiškai nusiteikusių

[1] Įdomu tai, kad laiškas buvo surastas tik apie 1970 m., o jo adresatas nustatytas dar vėliau. Pirmoji šio žymaus laiško publikacija: Marija Macijauskienė, „Nežinomas Maironio laiškas", in: *Švyturys*, Vilnius, 1972, Nr. 21, p. 11.

draugų (ir galbūt draugių) ratą, labiau pasitikintis žmonėmis, tautinės kovos perspektyvomis. Neišlikę (ar nesurasti) laiškai artimiausiems bičiuliams, kartu atradusiems didžiosios literatūros pasaulį, – Juliui Šimaičiui[1], Liudvikui Besekerskiui[2], Antanui Vytartui, Kazimierui Kybeliui, – suvoktini kaip didelis nuostolis: jie ne tik būtų leidę žymiai geriau pažinti Maironį jaunystėje, bet ir tapę vertinga jo literatūrinio palikimo dalimi.

Prie laiško Malakauskaitei iš dalies šliejasi taip pat lenkų kalba sukurtasis tautinės kovos idealistei Stanislavai Medekšaitei-Paškevičienei. Nors rašytas ketveriais metais vėliau (1901), jis dar turi daug literatūriškumo ženklų, baigiamas posmu iš kuriamos poemos *Z nad Biruty*[3]. Laiškas, tiesa, gerokai konkretesnis: Maironis atsiprašinėja už smarkiai vėluojantį atsakymą, džiaugiasi kilniomis pašnekovės intencijomis – susigrąžinti lietuviams Bernardinų bažnyčią, kartu švelniai prieštaraudamas ir vadindamas šią idėją „poetiška svajone“. Mat lietuviams nepavyksta išsiprašyti Šv. Mikalojaus bažnyčios, kuri stovi apleista ir nenaudojama, tad atgauti užimtą Bernardinų bažnyčią nerealu[4]. Vėliau kalbama apie spaudos grąžinimą – tuo reikalu, pasak Maironio, „tik vienas p. Smilga nenori išsižadėti vilčių“. Kitame tais pačiais metais nusiųstame trumpučiame laiškelyje Stanislavai kalbama apie pavyskupio vietą. Abu laiškai perteikia gana pesimistinį Maironio nusiteikimą. 1901 m. atviruke Aleksandrai Volterienei kalbama apie lankymąsi koncerte[5]; akivaizdu, jog ilgainiui Maironio laiškai darosi sausesni, vis mažiau juose lieka informacijos apie este-

[1] Vaižgantas teigia, jog Šimaitis atvėręs Mačiuliui Johanno Wolfgango von Goethe's ir Friedricho Schillerio pasaulį, žr.: [Vaižgantas], *Doc. p. e. J. Tumo lietuvių literatūros paskaitos*, p. 58.

[2] Jam, labai artimam vidiniu pasauliu, Maironis dedikavo garsų eilėraštį „Užmigo žemė“.

[3] Halina Z Polągi [Maironis], *Z nad Biruty*, Brooklyn: Žvaigždės spaustuvė, 1904.

[4] Šv. Mikalojaus bažnyčia lietuviams naudotis buvo leista tų pačių metų gruodžio 31 d.

[5] Brazaitis-Ambrazevičius teigia, jog Maironis, gyvendamas imperijos sostinėje, pamėgęs aristokratiškąjį meną: „Dar akademijoj inspektoriaudamas, slapčia vaikščiojo į operą“ (Juozas Brazaitis, *op. cit.*, p. 44).

tines patirtis. Emocinis santykis ryškesnis paskutiniuose susirašinėjimuose su jaunomis moterimis – Uršule Jokūbauskaite, Apolonija Petkaite, Ona Balčiūniene, tačiau tai – tik trumpi atvirlaiškiai.

Maironio laiškai patvirtina ramų, nekonfliktišką jo charakterį, juose juntama rašančiojo tolerancija, pasitikėjimas savimi, pasitaiko pasipiktinimo, nepasitenkinimo, tačiau neperaugančio į irzlumą, esama sąmojo, nors dominuoja, žinoma, nesavanaudiškas rūpestis Lietuvos reikalais, noras kuo ilgiau būti naudingam tėvynei. Tik 1928 m. laiškas, rašytas seseriai Marcelei iš Vokietijos gydyklos, parodo, koks sunkus ligonis tuo metu jau buvo Maironis.

Didžiausiu dvasiniu poeto skausmu buvo ir liko jo neadekvatus vertinimas Romoje: Maironis žinojo esąs nuolat skundžiamas, šmeižiamas, žeminamas, jautė, kad iškraipoma jo kūryba. Prolenkiški, unijinių tradicijų lietuvių dvasininkai, apimti kylančio ir pilietinių teisių reikalaujančio lietuviškumo baimės, ypač suaktyvėdavo vyskupo ar pavyskupio skyrimo išvakarėse ir savo tikslą pasiekdavo – popiežius į tas vietas geriau skirdavo Maironio mokinius, tik ne jį. „Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj / Aš parblokštas ir vienas!..“ – rašė poetas „Skausmo skunde“, paskelbtame tik po jo mirties. Toks „skausmo skundas“ yra juodraštyje likusi „eksplikacija“ – dienoraštinio tipo apmąstymas, rašytas 1929 ar 1930 m., užbaigiantis šioje knygoje pateikiamų Maironio laiškų dalį.

„Dainuoja Maironį visa Lietuva, o apie patį autorių žino labai mažai“, – atsiminimuose sako Elena Gabulaitė.

Atsiminimų apie Maironį kaupimo istorija klostėsi nelengvai. Ir pačių atsiminimų nedaug, žinant Maironį pažinojusių žmonių skaičių, jo pareigas, veiklą, populiarumą ir pakankamai socialų poeto būdą. *Literatūros ir kalbos* atsiminimų skyriaus sudarytojai Kostas Doveika ir Algis Samulionis konstatavę, jog „pirmosios memuarinės publikacijos apie Maironį pradėjo rodytis po rašytojo mirties ikikarinėje ir karo metų periodikoje. Per dešimtmetį jų susikaupė apie dešimt“[1]. Tai – apgailėtinas faktas. Pirmasis dešimtmetis, be jokios abejonės, galėjo ir privalėjo būti pats intensyviausias ir vaisingiausias atsiminimų, nes

[1] „Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 404.

Maironį pažinojusieji tada daugiausia gyveno čia pat Kaune ar bent Lietuvoje. Jonas Mačiulis draugavo su ištisomis šeimomis – Jančiauskų, Smilgų, Matulaičių, Stanelių, Kaupų, Smetonų, Nasvyčių, Budrikų ir kitomis. Niekas iš jų neužrašė prisiminimų. Karas, okupacija, emigracija, mirtys jau antrame dešimtmetyje negrįžtamai išretino, išblaškė didelę dalį potencialiai svarbių pasakotojų. Tik trečiame dešimtmetyje, skaičiuojant nuo poeto mirties, pasirodo memuarinio pobūdžio publikacijos apie jį užsienyje, o ketvirtame dešimtmetyje (1962–1972) imta užrašinėti Lietuvoje. Pranciška Genevičiūtė, viena pirmųjų pradėjusi sistemingai rinkti atsiminimus, atmena:

> Visuotinė atmosfera ir kultūrinė situacija šiam darbui tada nebuvo palanki. Į Maironį dažnai žiūrėta pabrėžiant jo „ideologinį ribotumą", klerikalinį veiklos pobūdį. Nestigo nuomonių, ypač tarp dvasininkų, kad atsiminimų apie Maironį rinkimas nieko gera neduos, kad šitaip galima pakenkti geram poeto vardui, sumenkinti jo atminimą. Pretekstą tam gal buvo davęs ir kaunietis Z. Toliušis, pokario metais esą K. Korsako pavedimu rinkęs prisiminimus, formuluodamas juos kaip temą „Maironis ir moterys". Tai gąsdino ir priešiškai nuteikė kai kuriuos poetą pažinojusius žmones. Todėl nelengva buvo juos įtikinti, kad šitai daroma mūsų literatūros mokslo labui ir poeto asmenybės geresniam pažinimui.[1]

Be šių objektyvių ideologinės atmosferos sąlygotų aplinkybių būta ir subjektyvių, iš žmonių būdo kylančių sunkumų. Genevičiūtė rašo:

> Užrašant atsiminimus, dažnokai krisdavo į akis tam tikras pasakojimo vienpusiškumas, tendencinga jo linkmė. Vieni bandė vaizduoti Maironį kaip nepaprasto tyrumo asmenybę, be jokių ydų, silpnybių, lyg pakylėtą nuo buities, suidealintą. O kiti priešingai – pabrėždavo jo aukštą padėtį, ištaigius pobūvius, vinto mėgimą, pinigų kaupimą bei palankumą moterims.[2]

[1] Pranciška Genevičiūtė, „Maironio paveikslas amžininkų atsiminimuose", in: *Literatūra ir kalba*, p. 197–198.

[2] *Ibid.*

Tas „palankumas moterims“ sukeldavo fantazijas, kurios pasiekdavo dar gyvą Maironį, versdavo jį krimstis ir atgailauti. Brazaitis-Ambrazevičius, tų laikų liudytojas, taip atkūrė Maironio santykių su moterimis modelį:

> Tie santykiai, kiek rodo paliktieji laiškai ir gyvieji liudininkai, apskritai neišėjo iš platonikos ribų. Tiesa, kai kurios iš tų moterų, su kuriomis jis buvo artimas, jį išnaudojo. Išnaudojo ne tik paskolinti ar pažiruoti, bet su tuščiu plepumu pasididžiuodamos girdavosi, kad Maironis jas lankąs, kad jos pas jį atsilankančios. Gandai viską patrigubindavo ir, kai pasiekdavo patį Maironį, jis kaltindavo save, kam buvęs neatsargus, kam buvęs nuoširdus, graužså, kad lig šiol dar neišmokęs gyventi. Sąžinei palengvinti imdavosi visų tradicinių tikėjimo priemonių ir, kaip liudija profesorius Jurgutis, kad save nubaustų, eidavęs išpažinties pas kun. Genį, kuris buvęs jo asmeninis priešas.[1]

Ambrazevičiaus paminėti „gyvieji liudininkai“, kurių iki dabar prisirinko keliolika kartų daugiau, leidžia susikurti gana išsamų Maironio ir jo aplinkos paveikslą. Kadangi jį rekonstruoti tikslingiausia chronologiškai sekant poeto gyvenimo datomis, šioje knygoje paliekama tokia pati struktūra, kaip *Literatūroje ir kalboje*. Maironio biografija dalijasi į tris aiškias dalis: pirmieji dvidešimt šešeri metai praleisti gimtinėje ir Kaune (išskyrus vienerių metų išvyką į Kijevą 1883–1884 m.); antroji devyniolikos metų laiko atkarpa – Sankt Peterburgo dvasinė akademija; ir trečioji dvidešimt trejų metų – vėl Lietuvoje, daugiausia Kaune. Paskutinis periodas, kai Maironis rektoriavo Kauno seminarijoje, dėstė universitete ir savo namuose priiminėjo giminaičius bei svečius, yra turtingiausias atsiminimų, tad ši medžiaga dalijama į tris dalis. Tokiu būdu šios knygos antrąją dalį „Amžininkų atsiminimai“ sudaro penki skyriai: „Maironis artimųjų atsiminimuose“; „Apie Maironį – Kauno ir Sankt Peterburgo profesorių“, „Apie Maironį – Kauno seminarijos rektorių“, „Apie Maironio gyvenimą Kaune“; „Maironis kultūros žmonių atsiminimuose“.

[1] Juozas Brazaitis, *op. cit.*, p. 54.

Visą gyvenimą – nuo vaikystės iki mirties – artimiausias žmogus Maironiui buvo dvejais metais už jį jaunesnė sesuo Marcelė, su liūdesiu išlydėjusi jį į mokslus Kauno gimnazijon ir su džiaugsmu sutikusi grįžusį į Lietuvą 1909 m., tapusi jo šeimininke kartu įsigytuose namuose Kaune. Marcelę Mačiulytę pasakoti apie brolį kalbino Toliušis, laiškais iš užjūrio – dukterėčios Danutė ir Julija; yra išlikę keli laiškai broliui. Iš artimiausių šeimos narių, giminaičių, pas Mačiulius tarnavusių, kaimynystėje gyvenusių žmonių pasakojimų iškyla Maironio gimtinės vaizdas, Maironio tėvo ir net senelio – neeilinių valstiečių – paveikslai, principingi charakteriai, jų valdomo dvaro, ūkio darbų epizodai, paties poeto vaikystės ir jaunystės akimirkos, išryškėja tvirtas, valingas poeto būdas, lemtingų apsisprendimų nuostatos. Pirmoje atsiminimų dalyje skaitytojas sužinos apie Maironio mokymąsi Kauno gimnazijoje, jo ir dvarininkaitės Teklės Navickaitės abipusę simpatiją, iš vėlesnių laikų – apie Maironio giminaičių tremtį Sibiran, vyriausiosios sesers Pranciškos mirtį taigoje.

Apie Sankt Peterburgo laikotarpį liudytojų mažiausia. Vienas jų, Kazimieras Pakalniškis (Dėdė Atanazas), paseka tiesiog detektyvinę Maironio poemos *Tarp skausmų į garbę* konspiracinio spausdinimo istoriją. Vysk. Kazimiero Paltaroko, vysk. Pranciškaus Petro Būčio, Andriaus Dubinsko, kun. Mykolo Vaitkaus ir kitų Kauno seminarijos, vėliau akademijos studentų prisiminimai papildo vienas kitą ir sukuria Maironio dėstytojo, prefekto, vėliau inspektoriaus paliktą bendrą įspūdį, atskleidžia gūdžią tų laikų atmosferą, sunkiai pasiekiamas, nors reliatyviai nedideles lietuvybės pergales, spaudos atgavimo džiaugsmą. Skyrių paįvairina beveik anekdotinis Jadvygos Čiurlionytės pasakojimas apie Konstantino Mikalojaus Čiurlionio išpažintį pas Maironį prieš vestuves su Sofija Kymantaite. Čia netikėtai atsiveria Maironio sumanumas ir sąmojis.

Tumo pasakojimas, pradžioje tęsiantis besimokiusiųjų įspūdžius iš akademijos, jungia antrą ir trečią skyrius. Detaliai suminėdamas seminarijos rektoriaus įvestas mokslo naujoves, su finansinėmis smulkmenomis išvardydamas statybos darbus, Tumas pagrindžia savo straipsnio galutinį teiginį, jog už Maironį „didesnio aukotojo visuomenės reikalams visoje Lietuvoje nerasi. Kūrė dvasiškai ir materiališ-

kai“. Kolega Paltarokas buvo eiles rašančio Maironio stebėtoju Vašuokėnų dvare, kur Pirmojo pasaulinio karo metu įsikūrė kunigų seminarija. Poetas, anot Paltaroko, nepripažino įkvėpimo valandų, tik vidinį susikaupimą ir valią. Ir atostogaudamas laikėsi dienotvarkės. Apie gyvenimą Vašuokėnuose, iškylas į gamtą tada ir vėliau, plaukiojimą Nemunu, vardadienio minėjimus pasakoja nemažai tuometinių klierikų, kuriuos Maironis ne kartą nustebino savo pedagoginiu taktu ir sugebėjimu lengvai išspręsti įvairias situacijas, išmintingai paauklėti ar pašmaikštauti. Juozapas Pletkus, būsimas Telšių vyskupas, o tuomet klierikas Maironio seminarijoje, pamini tokį faktą: „1918 metais kūrėsi Lietuvos Respublika. Visose srityse visko trūko, ir kadrų. Į seminariją iš miesto ateidavo kai kurie tarnautojai ir agituodavo klierikus, kad jie paliktų seminariją ir eitų užimti valdiškų tarnybų. Dalis auklėtinių paklausė jų ir paliko seminariją. Maironis tam nepriekaištavo ir jų nevaržė“. Apie Maironio paskaitas, jo estetinį, literatūrinį skonį, pasaulio klasikų ir naujausių srovių vertinimus rašo kun. Alfonsas Lapė, kun. Stasys Būdavas. Beje, dauguma jaunų klierikų iš pradžių nusivildavo Maironiu, išvydę ne romantišką skambių eilių dainių, bet rimtą valdininką, pedantišką lektorių, reiklų egzaminuotoją, tačiau vėliau neretai jį naujai atrasdavo, suprasdavo ir įvertindavo. Vienas iš buvusių seminaristų taip apibendrinęs rektoriaus darbą: „Kaip rektorius ir profesorius, Maironis buvo tėviškai geras, auklėtinių gerbiamas ir mylimas. Jo laikais nebūdavo jokių nesusipratimų tarpe vadovybės ir auklėtinių. Buvo didelis psichologas ir pastabus. Rodos, nieko nemato, nesiteirauja, o viską žino ir puikiai pažįsta“.

Ketvirtas skyrius „Gyvenimas Kaune“ Maironį rodo namų aplinkoje. Namų, kuriuos poetas pats įsiruošė, nevengdamas net juodo darbo: „Kur dabar yra sodelis, tuo metu augo dideli medžiai. Už aukštų šakų nukirtimą Maironis mokėjo po 5 rub. Kai buvo raunami kelmai, pats Maironis kartu su darbininkais virvėmis juos traukė. Kartą net apvirto. Paskui ruošė žemę sodui, pats agrastams duobes kasė. Nebijodavo susitepti rankų ar susipurvinti“, – prisimena buvęs sargas Juozas Pipinis. Maironis gyvenęs kukliai, pietaudavęs seminarijoje, o vakarieniaudavęs su šeima. Tą šeimą, be jo ir Marcelės, dar sudarydavo sesers Kotrynos Lipčienės vaikai, kurie mokėsi ir gyveno pakaitomis kartu

dešimt metų, be to, Maironis iki 1926 m. dalį kambarių buvo užleidęs prezidentui Antanui Smetonai su žmona, buvo priėmęs gyventi Izidorių Tamošaitį, Mykolą Krupavičių, Antaną Kniūkštą, priglaudęs kitų asmenų. Danutė Lipčiūtė, jauniausia iš Kotrynos dukterų, ilgiausiai užsibuvo pas Maironį – jos pasakojimas detaliai perteikia Maironio namų kasdienybę. Atsiminimuose ji užsimena, jog Maironis savęs žemaičiu nelaikė, tuo nustebindamas Danutę ir net seserį Marcelę. Apskritai Maironis, rodos, paprastas, aiškus, visiškai nuspėjamas, dažnai daug ką netikėtai nustebindavo. Sykiu jis buvo ir perdėm taupus, kuklus, kai kam – net šykštus, bet kartu – ir dosnus rėmėjas, globėjas[1], mecenatas[2], visad turįs vaišių ir dovanų šeimininkas, statąs erdvius rūmus seminarijai ir vilą sau; baimingą pagarbą keliąs dvasiškis ir piemenuką kalbinąs, vaikų būry „Jurgelį meistrelį" šokąs pokštininkas; užsidaręs, gamtą pamilęs vienišius ir kartu – miesto ponas, teatro bei operos lankytojas; tykus, ramybės trokštąs kūrėjas ir nepaprastas svečių mėgėjas, damų gerbėjas, aristokratiško pobūvio su muzika ir dainomis siela; „nurašytas", senamadiškai ribotas, palūžęs autorius ir septynias kalbas mokąs eruditas, jaunimo persekiojamas poetas[3]. Toks Maironio asmenybės mįslingumas glūdi ir jo poezijoje. Ketvirto atsiminimų skyriaus išsamiausias pasakojimas apie Maironio kasdienybę, darbą ir poilsį priklauso artimiausiam bičiuliui ir nuolatiniam palydovui kun. Mykolui Vaitkui. Vaitkus į Maironį žiūri su simpatija

[1] Antanas Miškinis atsiminimuose pateikia tokį faktą: „Jaunas kunigėlis Stasys Būdavas iš Telšių vyskupijos turėjo baigęs mokslą grįžti į savo vyskupiją. Literatas, rašantis apysakas ir eilėraščius, norėjo būti Kaune ar bent arčiau Kauno. Maironis Telšių vyskupijai iš savo kišenės sumokėjo išlaidas 632 litus ir paliko jį arti Kauno. Vėliau S. Būdavas gyveno Kaune. Apie tai, kaip buvo Maironio išpirktas, man papasakojo pats S. Būdavas, nors šiaip jau Maironis labdarystei nebuvęs dosnus".

[2] Adolfas Valeška atsiminimuose rašo: „Per visą minėtą laikotarpį prel. Maironis niekuomet neužsiminė ir nepasigyrė, kad buvo numatęs paskirti palikimą Bažnytinio meno muziejaus rūmams pastatyti. Ir tik po jojo mirties šitai sužinojome. Maironio palikimo lėšomis rūmai buvo pastatyti, ir 1935 m. naujame pastate buvo atidarytas Bažnytinio meno muziejus".

[3] Maironio įvairiapusiškumą yra apmąstęs ir Stasys Santvaras, savo prisiminimus pabaigdamas apibendrinimu: „Tai buvo vyras, turintis didžiai spalvingą ir turtingą prigimtį, kurios ir nebandė nuo kitų slėpti".

ir globa – kaip į didelį, garbingą poetą ir kartu šiek tiek juokingą vaiką, kuriam pats suorganizuoja vieną kitą pramogą, išprovokuoja kokią įdomią pokalbio temą, atveda naujų svečių (tarp jų – ir jaunų moterų)[1], pasakoja naujienas ir gandus. Vaitkus rašo labai gyvai, su humoru ir didele pagarba. Panašu, jog savo susitikimus su Maironiu jis fiksuodavo juodraščiuose, ketindamas parengti plačią memuarų knygą[2].

Paskutiniame skyriuje įvairūs menininkai dalijasi įspūdžiais iš susitikimų su Maironiu. Muzikai, dailininkai, teatralai, aktoriai, rašytojai, kritikai – visi iškalbingi, ne kartą su poetu bendravę, – šis skyrius pats didžiausias ir, ko gero, įdomiausias. Režisierius Antanas Sutkus prisimena taip ir neatvėsusį Maironio patriotizmą:

> Maironis, kaip tikras lietuvis patriotas, stengėsi užpildyti visas mūsų gyvenimo kultūrines spragas. Žinojo, kad nėra Lietuvos istorijos vadovėlio mokykloms, – rašo istoriją. Teatras neturi dramų – jis imasi ir dramų rašyti. Žinoma, rašyti teatro veikalus jam, ne dramaturgui, buvo labai sunku. Ir kai 1924 metais jis rašė „Kęstučio mirtį" ir „Vytautą pas kryžiuočius", vis ateidavo pas mane konsultuotis ir skaitydavo ką parašęs. Bandžiau jį atkalbėti nuo to darbo:
>
> – Taip gražiai valdai plunksną poezijoj, tai kam reikia save gadint?
>
> Bet užsispyrė senis, ir tiek. Sėdi, dantis sukandęs, ir rašo. Ir Šekspyrą vis po ranka pasidėjęs.

Iš trijų Maironio dramų tik pirmoji (*Kęstučio mirtis*) sulaukė didelio pasisekimo. Maironis repeticijose nedalyvaudavo, ateidavo tik į premjerą, o po premjeros visą teatro trupę kviesdavosi pas save ir

[1] Brazaitis-Ambrazevičius pasakoja, kaip Vaitkus „režisavo" Maironio gyvenimą, specialiai surasdamas gražių moterų (jis supažindino ir su Ona Balčiūniene). „Vaitkus, tas naujas „genijus", turėjo noro ne tik sudaryti sąlygas poeto dvasios poilsiui. Jis neužmiršo ir pačios jo kūrybos. Kūryba jam parūpo net labiau nekaip pats kūrėjas. Jis matė, kad Maironis jau nebekuria, o jei kuria – be ugnies, be įkvėpimo. Jis žinojo, kad Goethe, senas, senutėlis, dar rašė aistrias meilės daineles ir piršosi 18 metų gražuolei. Vaitkus ryžosi paaukoti kūrėją vardan kūrybos – pastūmėti kūrėją į tokias sąlygas, kuriose suirtų jo vidaus ramybė, jis imtų kentėti, kovoti su savimi, o iš skausmo gimtų nauja giesmė, gal liūdnesnė „už girių ošimą" (Juozas Brazaitis, *op. cit.*, p. 49).

[2] Mykolas Vaitkus, *Nepriklausomybės saulėj (1918–1940)*: Atsiminimai, London: Nida, 1968–1969.

surengdavo tikrą puotą. Iš teatro žmonių keletas tapo nuolatiniais jo pobūvio svečiais. Teofilija Vaičiūnienė buvo viena iš tokių:

> Maironis visada būdavo paprastas, jo asmenybė žavėdavo, dėl to mes, jaunieji, čia jausdavomės kaip savo namuose. Jo, aukštos kultūros ir didžios inteligencijos žmogaus, akivaizdoje niekas nedrįso netinkamai kalbėti ir elgtis. Jau neatsimenu visų Maironio svečių pavardžių, bet tai būdavo jauni, smagūs žmonės. Maironis paprastai sėdėdavo gale stalo – stalas buvo ilgas, o aplinkui svečiai. Dažnai atsikeldamas, prie kiekvieno prieidamas, jis ragindavo užkąsti ir išgerti, pasakydavo keletą malonių žodžių ir vėl atsisėsdavo į savo vietą tęsti linksmo, įdomaus pokalbio.

Būsimas poetas, aktorius ir teatro direktorius serediškis Stasys Santvaras, tada aštuonerių ar devynerių metų berniukas, prisimena visai kitokį spektaklį ir pirmąjį netiesioginį susitikimą su Maironiu – lietuviškame sodžiaus vakare:

> Buvo vaidinama kažkokia komedija, kurios įvykių nebeprisimenu, bet St. Šimkaus vadovaujamą chorą ir dabar regiu. Tarp kitų kūrinių choras padainavo ir porą ar trejetą Maironio dainų, sukomponuotų Naujalio ar Sasnausko. Tų dainų beklausydami, žmonės pradėjo verkti, balsu, raudoti. Ir kaip neverks, kaip neraudos, kad čia ir Nemunas, ir Dubysa, ir sesės geltonplaukės, ir milžinkapiai, kurių pilni Seredžiaus laukai, ir ta neužmatoma senovė, ir tie tokie artimi nūdienos darbai ir vargai!.. Tai toks buvo mano pirmasis susitikimas su Maironiu.

Nemažai Kauno menininkų buvo Maironio mokiniai – klausėsi jo paskaitų universitete. Maironį kaip dėstytoją aprašo Juozas Paukštelis, Juozas Eidukevičius, Alfonsas Tyruolis. Pastarasis mena:

> Pradėdamas kalbėti apie Donelaitį ir jo kūrybą, Maironis pirmiausia davė platesnį istorinį ir visuomeninį anų laikų skerspjūvį. Čia jis rėmėsi savo mėgiamo ir ypač vertinamo poeto Goethės citata:
>
> *Wer den Dichter will verstehen,*
> Muss in Dichters Lande gehen.
> Kas kūrėją nor suprasti,
> Tur jo žemėj atsirasti.

Maironis mėgo citatas originalia kalba – vokiečių, lenkų, rusų. Tad studentas turėjo būti gerokai kalbose prapruses, kad jas suprastų.

Maironis trumpai nusakydavo, kas galėjo turėti įtakos Donelaičiui iš užsienio autorių. Tuo klausimu tarp jo ir Juozo Gabrio-Paršaičio netgi vyko polemika.

Kritikas Julius Būtėnas atskleidžia įdomų paties gyvenimo surežisuotą siužetą iš Maironio ir pirmojo aštraus jo kritiko Stasio Matulaičio santykių. Klausdamas, ar kada jie buvo susitikę gyvenime, Būtėnas atseka, kad būtent Maironis Sankt Peterburge sutuokė Matulaitį su jo išsirinktąja „Geltonąja Panele".

Taigi, tepraėjus trejiems metams po S. Matulaičio kritikos atspausdinimo, išėjo taip, kad kun. Maciulevičius (Maironis) savo piktąjį kritiką sutuokė, ne tik pasakė gražų pamokslą bažnyčioje, bet ir po vakarienės pareiškė jaunai porai gražių linkėjimų.

Įdomu, ar tuomet S. Matulaitis žinojo, kad dvasinės akademijos profesorius kun. Maciulevičius, – poemos *Tarp skausmų į garbę* autorius, ar ne? Turbūt, ne. Juk abu – ir poetas, ir kritikas – buvo prisidengę slapyvardžiais, kriptonimais.

Vincas Mykolaitis-Putinas konstatuoja, jog Maironio poezijos vertei suprasti reikėjo laiko distancijos:

Maironis yra didis ir brangus ypačiai mano kartos žmonėms. Mes esame maždaug trimis dešimtimis metų jaunesni už Maironį. Kai mes pradėjome sąmoningai, intelektualiai gyventi apie 1907–1910 metus, Maironis buvo pačiame savo talento subrendime. Buvo pasirodę visi reikšmingiausieji jo kūriniai. Mes juos skaitėme, mes jais gėrėjomės, mes jais auklėjomės. Jie mus veikė giliau negu vyresniųjų ir jaunesniųjų kartų žmones. Vyresniosios kartos, Maironio amžininkai, nesutarė su juo daugeliu ideologinių klausimų.

Maironio laiškai, laiškai Maironiui, amžininkų atsiminimai pateikia daug netikėtos informacijos, įvairių rakursų, subjektyvių įspūdžių, šiuose tekstuose atsiskleidžia daugiaplanė ir vientisa kūrėjo asmenybė.

Svarbi knygos dalis yra asmenvardžių rodyklė, kurioje pateikiamos biogramos - laiškuose ir atsiminimuose minimų asmenų trumpi gyvenimo faktai. Leidinys užbaigiamas vietovardžių rodykle[1].

[1] Vietovardžių lokalizacija nurodoma pagal Maironio gyvento laikmečio Lietuvos Respublikos administracinį suskirstymą, paskelbtą leidinyje *Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys*, Kaunas: Centralinis statistikos biuras, 1925.

1 dalis. LAIŠKAI

Maironio laiškai

▹ [Onai Malakauskaitei-Edelienei], Sankt Peterburgas, 1897 m. lapkričio 4 d.

Профессору Иоанну Мацулевичу
С. Петербург. Вас. Остр. 1 линія № 52
Р. Кат. Дух. Академия

Petersburg dn. 4 listopada 1897 r.

Łaskawa Pani!

W monotonnem, szarem i powszedniem życiu człowieka bywają nieraz chwile, niestety zbyt krótkie, w których jakiś nowy promień ci zabłyśnie, zaleci jakiś szept z krainy nieznanej, dalekiej, świetlanej. Zbudzisz się na chwilkę i zatęskniesz za czems... czego tu niema na świecie, zrozumiesz lepiej swe wyższe, podnioslejsze, niż to ziemskie z dnia na dzień doczesne życie, poczujesz w sobie jakby nowe odrodzenie, nowe siły. Ach, gdyby to nie był sen złudny albo zwodnicze przywidzenie, co znika tak prędko z tym bolem serca jakby od pękniętej struny na harfie!

Czas wszystko na skrzydłach jak fala unosi!
Zmieniają się ludzie, ich sny i marzenia!..
Co śmiało się wczoraj, dziś lica łzą rosi,
I tylko zostają, ach tylko, wspomnienia!..

Po odczytaniu listu Pani pomyślałem sobie: „Są jeszcze na świecie serca dobre i tak naiwnie szczere, gdy naokoło tak coraz więcej zimne i sztywne; zasiadłem przy biórku do zwykłej codziennej pracy, ale umysł mi uporczywie wypowiadał na ten raz posłuszeństwo; myśl jako ptak odlatywała gdzieś daleko, daleko... w kraj rodzinny, nad brzegi Dubisy, pod strzechy znajome!..

Kur bangůja Nemonelis, kur Dubysa mieła plaukia,
Ten Lietuva mano miela, ten ir szirdį mano traukia!

Przypomniał mi się czas wakacyjny tak mile spędzany pomiędzy swoich, przyjaznych i życzliwych. Przypomniały mi się Ugiany, Pozwierzyniec i, wie Pani, co mi się jeszcze przypomniało? Nie te, może zbyt wesołe zabawy, śmiechy i żarty... ale, pamięta Pani, ten wieczór, ogród, ruczaik i tę sadzawkę, gdzie kwakczą żaby? Już sobie nie przypomnę dobrze, cośmy tam śpiewali, ale zapomnieć nie mogę tej jednej smętnej pieśni: „Z tej biednej ziemi..." Tak mi się wtedy zrobiło smutno i rzewnie! Czemu? Albo ja wiem? Ot, bywają sobie nieraz chwile, gdy się poczuje na duszy jakąś pustkę i samotność, na duszy, zrywającej się z tej biednej ziemi w jakąś krainę daleką, nieznaną!..

Lubiłem ja niegdyś w noc cichą, majową
Nad Niemnem zasłuchać się treli słowika;
Lubiłem na skrzypcach tę grę minorową,
Co tęskną słodyczą głąb serca przenika;
Lecz pieśń, co się z piersi człowieka wyrywa,
Tęsknotą bezbrzeżną od ziemi gdzieś wzywa!..
I chciałbyś gdzieś uciec... na góry lub morze
I tam się rozpłakać przed Tobą, o Boże!

Panią zapewno zdziwi, że mi się przedewszystkiem podobają nuty smętne i pełne tęsknoty, chociaż wydaję się nieraz wesołym i ożywionym; ale czy to mało na świecie i w każdym człowieku zagadek? Zresztą, kogo to może obchodzić? Ot, i Pani na fotografii wygląda trochę smętna, a tym czasem w Rossiejniach czas schodzi tak wesoło, że śmiechy w Petersburgu słyszę; a jak posłyszę, to duch mój i poleci na skrzydłach ptaka, aby się śmiać ze śmiejącymi się, albo pozbierać łezki-perełki, chociaż one jakoś prędko wysychają w drodze i mój posłaniec wraca do mnie z pustymi rękami! jaki on niedobry! Pani go powinna ukarać, jeżeli czasem niespodzianie przyłapie. On i teraz gdzieś niedaleko zagląda w oczy! Pani jego nie widzi? Ale on Panią widzi i potem mi o wszystkiem rozpowie. Już nawet odgaduję, co mi przyniesie: „Licho przyniosło, mówi Pani z niecierpliwości, ten list

nie na czasie! Taka bazgranina! Wyczytać nie można, a tu czasu niema: trzeba się przygotowywać do wesela, starać się o dyspensę, spraszać drużbanty i drużki, szykować stroje i t. d." On przyleci i na wesele z najserdeczniejszymi życzeniami najdłuższych i najszczęsliwych lat dla Pani i Pana Daniela Edella, bo ja sam pomimo najszczerszych chęci nie będę mógł wyjechać z Petersburga; nie od moich chęci to zależy. Ciekawy jestem, jakie wieści mi przyniesie z powrotem mój duch wędrujący; że wesołe, nie wątpię, ale kto górował nad wszystkimi i najzawzięciej rznął poloneza? Żeby on mi czasem nie nakłamał, proszę mi sama opisać, przysyłając zarazem przyrzeczoną gabinetową kartkę, jeżeli można z fotografiją Pana Daniela; będzie to dla mnie podwójne szczęście. Ja swojej teraz przysłać nie mogę, bo nie mam; oddałem ostatnią, a i ta w niewytłumaczony sposób zblakowała; proszę ją za to ukarać i w kąt rzucić. Byłem bardzo obżałowany, że nie przyjechała na wypuściny; sądziłem, że się gniewa. Przypuszczałem, że Pani zostanie na dłuższy czas w Pozwierzyńcu i ztamtąd przyjedzie. W Rossiejniach przypadkowo dowiedziałem się, że rzeczy innaczej stają, ale nie sądziłem, że Panna Tekla i Pan Daniel zgodzą się pojechać do Bernat; a co do Pani miałem zapewnienie; jeszcze sobie pomyślałem, jesli zajdę do apteki, to jeszcze gotowa odwołać przyrzeczenie; a tak mi zechce nie dotrzymać słowa; ale jakiż potem zawód spotkał! Pisałbym jeszcze dużo, dużo, bo ni połowy nie wypowiedziałem, co leży na sercu, ale już miejsca niema. Z harmat wciąż strzelają, bo morze zalewa miasto, наводнение; będziemy w łódkach jezdzili po mieście. Do widzenia! do widzenia! Proszę kłaniać dla Panny Tekli, dla P. Daniela, wszystkim w Pozwierzyńcu i t. d. i t. d. wszystkim po sto razy. Z najgłębszym szacunkiem i poważaniem pozostaję J. Mac.

Vertimas[1]

Profesoriui Jonui Maculevičiui — Peterburgas, 1897 m. lapkričio 4 d.

S. Peterburgas, Vasilijaus sala, I linija, Nr. 52
R. Kat. Dvas. Akademija

[1] Iš lenkų k. vertė ir publikacijai parengė Marija Macijauskienė.

Malonioji Ponia!

Monotoniškame, pilkame ir kasdieniame žmogaus gyvenime būna valandėlių, deja, per trumpų, kai tau švysteli kažkoks naujas spindulys, atskrenda kažkoks šnibždesys iš nežinomos, tolimos, šviesios šalies. Valandėlei pabusi ir imsi ilgėtis kažko... ko nėra čia, pasaulyje, geriau suprasi savo aukštesnį, kilnesnį, negu šis žemiškasis, diena iš dienos, laikinas gyvenimas, pajusi savyje lyg kokį naują atgimimą, naujas jėgas. Ach, kad tai nebūtų vylingas sapnas arba apgaulingas regėjimas, kuris taip greitai išnyksta drauge su tuo širdies skausmu, lyg arfos stygai nutrūkus.

Laikas kaip banga viską nusineša at savo sparnų!
Keičiasi žmonės, jų sapnai ir svajonės!..
Kas vakar juokėsi, šiandien drėkina ašara skruostus,
Ir pasilieka tik, ach, tik prisiminimai!..[1]

Perskaitęs Ponios laišką, pagalvojau: „Dar esama pasaulyje gerų ir tokių naiviai atvirų širdžių, kai aplinkui jos vis šaltesnės ir kietesnės". Atsisėdau prie rašomojo stalo dirbti kasdieninio paprasto darbo, tačiau protas šį kartą atkakliai atsisakinėjo man paklusti, mintis kaip paukštis skrido kažkur toli, toli... į gimtąją šalį, į Dubysos pakrantes, po pažįstamais stogais!..

Kur bangůja Nemonėlis, kur Dubysa miela plaukia, Šešupė
Ten Lietuva mano miela, ten ir szirdį mano traukia[2]

Prisiminė man atostogų laikas, taip mielai praleistas tarp savųjų, draugiškų ir malonių žmonių. Prisiminė Ugionys, Pažvirintys[3] ir, žinot,

[1] Maironis, *Znad Biruty* (1904); pažodinis vertimas.

[2] Parafrazė, orig.: „Kur banguoja Nemunėlis, kur Šešupė miela plaukia, / Ten Lietuva mano brangi, tenai širdis mane traukia!" (Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis, „Iš tolimos šalies", in: *Lakštutės giesmelės. Jaunimo mėgiamųjų dainų rinkinėlis*, Vilnius: Martyno Kuktos spaustuvė, 1913, p. 10).

[3] Ugioniai, Pažvirintys – bažnytkaimiai Betygalos sen. Pasak legendos, kurią XIX a. užrašė Liudvikas Jucevičius, Vytautas žemaičius pradėjo krikštyti nuo Ugionių. Ugionyse stovi Šv. Mergelės Dangum Ėmimo bažnyčia ir koplyčia. Pasak legendos, toje vietoje prie šaltinio danguje pasirodžiusi Dievo Motina. Kasmet rugpjūčio 15 ir 16 dienomis Ugionyse renkasi tūkstančiai maldininkų, kurie meldžiasi ir iš šaltinio, kaip tikima, turinčio gydančių galių, semia vandenį.

Ponia, kas dar prisiminė? Ne tie galbūt per linksmi žaidimai, juokai ir pokštai... bet ar atsimena Ponia tą vakarą, sodą, upeliuką ir tą kūdrą, kurioje varlės kurkė? Jau gerai nebeprisimenu, ką ten dainavome, bet negaliu užmiršti tos vienos liūdnos dainos: „Iš tos vargingos žemės..."[1] Taip man tuomet pasidarė liūdna ir graudu! Kodėl? Ar aš žinau? Ot, būna kartais valandėlių, kai pajunti kažkokią tuštumą ir vienatvę sieloje, kuri veržiasi iš šios vargingos žemės į kažkokią tolimą, nežinomą šalį!..

Mėgau aš kadaise tylią gegužes naktį
Prie Nemuno klausytis lakštingalos trelių;
Mėgau tą smuiko grojimą minorinį,
Kurs ilgesingais kerais širdies gelmes pasiekia.
Bet daina, kuri veržias iš žmogaus krūtinės,
Ilgesiu begaliniu nuo žemės kažkur pakilt kviečia!..
Ir norėtum kažkur pabėgti... į kalnus, prie jūros,
Ir ten išsiverkti prieš Tave, o Dieve![2]

Ponią turbūt nustebins, kad man pirmiausia patinka liūdnos ir ilgesingos melodijos, nors aš dažnai atrodau linksmas ir gyvas; betgi ar maža pasaulyje ir kiekviename žmoguje mįslių? Pagaliau kam tai rūpi? Štai ir Ponia fotografijoje atrodo truputį nuliūdusi, o tuo tarpu Raseiniuose laikas eina taip linksmai, kad juoką girdžiu Peterburge; o kai išgirstu, tai mano dvasia ir nuskrenda paukščio sparnais, kad juoktųsi su besijuokiančiais arba surankiotų ašarėles perliukus, nors jos greitai pakeliui išdžiūsta, ir mano pasiuntinys grįžta pas mane tuščiomis rankomis. Koks jis negeras! Ponia turi jį nubausti, jei kartais netikėtai nutvertum. Jis ir dabar kažkur netoli žiūri į akis. Ponia jo nemato. Bet jis Ponią mato ir paskui man apie viską papasakos. Jau net spėju, ką parneš: „Kuris galas čia atnešė, – sako ponia nekantraudama, – tą laišką

[1] Lenkijoje ir Lietuvoje populiari XIX a. religinė giesmė (lenk. *Z tej biednej ziemi*), kurios autorius nėra žinomas.

[2] Eilutės iš Maironio tuo metu lenkų kalba rašomos poemos *Znad Biruty*. Čia pateikiamas pažodinis vertimas. Maironio *Raštų* 2 tome (1992) poema išversta Viktoro Katiliaus, vertimas kiek skiriasi nuo šio (žr. Maironis, *Raštai*, tomas 2, p. 533).

ne laiku! Tokia terlionė! Negalima įskaityti, o čia laiko nėra: reikia ruoštis vestuvėms, rūpintis dispensa[1], kviesti pabrolius ir pamerges, ruošti sukneles ir t. t." Jis atskris ir į vestuves su nuoširdžiausiais linkėjimais ilgiausių ir laimingiausių metų Poniai ir Ponui Danieliui Edeliui, nes aš pats, nepaisant geriausių ketinimų, negalėsiu išvažiuoti iš Peterburgo; tai priklauso ne nuo mano norų. Įdomu, su kokiomis žiniomis grįš mano keliaujanti dvasia; kad jos bus linksmos, tuo neabejoju, tačiau kas visus pralenkė ir kas smarkiausiai drožė polonezą? Kad ji kartais man neprimeluotų, prašau pati man aprašyti ir drauge atsiųsti žadėtąją kabinetinę nuotrauką, jei galima, su pono Danieliaus fotografija, man tai bus dviguba laimė. Aš savosios dabar atsiųsti negaliu, nes neturiu; atidaviau paskutinę, ir toji nesuprantamu būdu išbluko; prašau už tai nubausti ir mesti į kampą. Labai apgailėjau, kad neatvažiavai į išleistuves; maniau, kad pyksti. Galvojau, kad Ponia ilgesnį laiką pasiliks Pažvirintyje ir iš ten atvažiuos. Raseiniuose atsitiktinai sužinojau, kad reikalai kitaip susiklojo, tačiau nemaniau, kad ponia Teklė[2] ir ponas Danielius sutiks važiuoti į Bernotus; o kai dėl Ponios, tai buvau įsitikinęs; dar pagalvojau, kad jei užeisiu į vaistinę, tai dar pasirengusi atšaukti pažadą; o šiaip nenorėsi neišlaikyti žodžio; tačiau kaip paskui teko nusivilti! Rašyčiau dar daug daug, nes neišsakiau nė pusės to, kas guli man ant širdies, bet jau nebėra vietos. Vis šaudo iš patrankų, nes jūra užlieja miestą, наводненіе[3], po miestą plaukiosim valtimis. Sudiev! Sudiev! Prašom pasveikinti Ponią Teklę, Poną Danielių, visus Pažvirintyje ir t. t. ir t. t., visus po šimtą kartų. Lieku su giliausia pagarba J. Mac.

MLLM, Nr. 9434 / ER, l. 940; anksčiau skelbta: Marija Macijauskienė, „Nežinomas Maironio laiškas", in: *Švyturys*, Vilnius, 1972, Nr. 21, p. 11; Marija Macijauskienė, „Nežinomas Maironio laiškas", in: *Nepriklausoma Lietuva*, Monrealis, 1973, Nr. 8; „Laiškai", in: *Literatūra ir kalba*, t. 21: *Maironis*, redakcinė kolegija: Kostas Doveika [et al.], Vilnius: Vaga, 1990 (toliau trumpinama *Literatūra ir kalba*), p. 267–271.

Rašyta į Raseinius.

[1] Vyskupo aktas, pašalinantis juridines Bažnyčios kliūtis (lot.).
[2] Greičiausiai Teklė Navickaitė-Dambravičienė.
[3] Potvynis (rus.).

▷ Danieliui Edeliui, Sankt Peterburgas, 1899 m. gruodžio 28 d.

Łaskawy Panie Danielu!

Tak niedawnośmy, zdaje się, w Bernatach pili wzajemnie nasze zdrowie, a oto prawie pół roku już niemasz, bo już zapadło gdzieś w niepowrotnej przeszłości. Jakże ten czas leci, szczególnie dla mnie prędko, mam pracy w tym roku nadzwyczaj dużo, nigdzie prawie nie mam czasu bywać; godziny jedna do drugiej podobne, powinnyby, zdaje się, nudzić monotonnością, ale nudów nie doznaję i czasu za ogon nie mogę uchwycić. Jakże w Rossiejniach czas spędzacie? Na dworze i zimno i marnie, ale przy miłem domowem pożyciu pod własnym dachem musi być i ciepło i miło, szczególnie, jeżeli nadzieja przyświeca przyszłym miłym hałasem nowego członka rodziny. Pisała mi siostra pod świeżem wrażeniem bardzo gościnnego przyjęcia, że moja niedoszła Kuma czuje się bardzo dobrze i jest zupełnie zdrowa, wygląda znakomicie, z czego naturalnie tylko cieszyć się mogę i *życzyć* sobie, żeby na przyszłe lato mogła już bezpiecznie przyjeżdżać do Bernat. Mam, co prawdę, wyjechać za granicę, ale ponieważ wakacye przyszłe mają być dłuższe, niż zwykle bywają, bo 4 miesięcy, więc i w Bernatach będę mógł być jakiś czas gościem. Widziałem się kiedyś z p. Smilgo; o czem że możemy więcej rozmawiać, jak nie o litewskim, albo o Rossiejńskich znajomych? Otóż powiadał, że Pan Daniel miał zamiar odwiedzieć Petersburg w podróży do Moskwy; bardzo prosimy, będzie miłym gościem. P. Smilgo nie może się nacieszyć z Pańskiej troskliwej opieki nad żoną w czasie lata; była cały czas zdrowa; teraz, słyszę, nieraz niedomaga, ale niestety nie mam czasu odwiedzać; może w czasie świąt kiedy się wybierę. Taki jestem teraz ciężki do odwiedzania znajomych, widoczne starzeję; dziś aż trzy zęby zaplombowałem, ale nie tracę nadziei, że w lecie trochę odżyję, wspominając lepsze czasy. Panie Danielu, proszę być przygotowanym do nieszczęścia; w tym roku same córki się rodzą; byłem proszony na dwoje chrzścin i same córki chrzściłem; widocznie nie będzie wojny, chociaż o tem ludzie inaczej mówią. Proszę przyjąć najgorętsze życzenia najdłuższych lat i powtórzyć te same życzenia ode mnie

swemu pięknemu Anglikowi; mam nadzieję, pomimo złych wróżb, że zapozna mnie w lecie ze swym pierworodnym synem, przyszłą chlubą rodziny, co daj Boże, Amen.

Łączę wyrazy szczerego szacunku i poważania całej rodzinie, składającej się dotychczas z dwóch osób.

Sługa ks. J. Maculewicz
dn. 28 Grudnia 1899 r.
Petersburg

Vertimas[1]

Malonus Pone Danieliau!

Taip neseniai, rodos, Bernotuose gėrėme į viens kito sveikatą, o štai jau beveik pusė metų prabėgo, kažkur jie dingo nesugrąžinamoje praeityje. Kaip tas laikas bėga, ypač man, greitai; darbo šiais metais turiu nepaprastai daug; beveik niekur neturiu laiko lankytis; viena valanda panaši į kitą, turėtų, rodos, monotonija nusibosti, bet nuobodulio nepažįstu, laiko už uodegos negaliu sugauti. Kaipgi Raseiniuose laiką leidžiate? Lauke ir šalta, ir bjauru, bet kai yra malonaus sugyvenimo namuose, savo pastogėj, turi būti ir šilta, ir miela, ypač jeigu viltis šviečia mielu naujo šeimos nario triukšmu. Rašė man sesuo, tebeveikiama šviežio svetingo priėmimo įspūdžių, kad mano buvusi Kūma[2] jaučiasi labai gerai ir yra visiškai sveika, atrodo puikiai, kuo, žinoma, galiu tik džiaugtis ir linkėti, kad ateinančią vasarą galės saugiai atvažiuoti į Bernotus. Turiu, tiesą sakant, išvažiuoti į užsienį, bet kadangi būsimos vakacijos turės būti ilgesnės negu paprastai, nes 4 mėnesiai, taigi būsiu kurį laiką svečias ir Bernotuose. Mačiausi kartą su p. Smilga; apie ką gi galime daugiau kalbėtis, jei ne apie lietuvių kalbą ir raseiniečius pažįstamus? Tai štai jis sakė, kad Ponas Danielius ketina lankytis Peterburge kelionėje į Maskvą; labai prašome, būsite mielas svečias. P. Smilga negali atsidžiaugti Tamstų rūpestinga jo žmonos globa

[1] Skelbiama iš: „Laiškai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 273–274; vertėjas nenurodytas.

[2] Ona Malakauskaitė-Edelienė.

vasaros metu; buvo visą laika sveika, dabar, girdžiu, kartais negaluoja, bet, deja, nėra kada aplankyti, gal per šventes kada išsitaikysiu. Toks jau dabar esu nerangus lankytis pas pažįstamus, matyt, senstu; šiandien net tris dantis užsiplombavau, bet neprarandu vilties, kad vasarą kiek atsigausiu, prisimindamas geresnius laikus. Ponas Danieliau, būkite pasirengęs sutikti nelaimę, šiais metais vien dukterys gimsta; buvau kviestas į dvejas krikštynas ir vien dukteris krikštijau, matyt, nebus karo, nors apie tai žmonės kitaip kalba. Prašom priimti karščiausius ilgiausių metų linkėjimus ir pakartoti tuos pačius linkėjimus savo gražiajai flegmatikei, turiu vilties, kad, nepaisant blogų pranašavimų, supažindins mane vasarą su savo pirmagimiu sūnumi, būsimu šeimos pasididžiavimu, ko duok Dieve, Amen.

Jungiu nuoširdžius pagarbos žodžius visai šeimai, susidedančiai kol kas iš dviejų asmenų.

Tarnas kun. J. Maculevičius

1899 m. gruodžio 28 d. Peterburgas

MLLM Nr. 9432 / ER, 938.

▷ Stanislavai Medekšaitei-Paškevičienei, Sankt Peterburgas, 1901 m. kovo 28 d.

Łaskawa Pani!

Nie bez pewnej słuszności mogła mię Pani surowo za niegrzeczność osądzić: na list, pisany do mnie jeszcze przed świętami Bożego Narodzenia, odpowiadam dopiero teraz. Jeżeli przyznanie się do winy zmniejsza ją o połowę, to chętnie się biję w piersi; ale proszę też również o wysłuchanie łagodzących okoliczności. Wkrótce po otrzymaniu łaskawego listu rozchorowałem się dosyć poważnie i długo; po chorobie trzeba było więcej pilniej zająć się wykładami, by spłacić zaległe długi; teraz przed świętami Wielkanocnemi powtórnie zachorowałem; prawie dwa tygodnie męczyła mię gorączka, z której dopiero teraz zaczynam się poprawywać. Jeżeli do tego wszystkiego dodać wrodzoną mi litewską ociężałość do wszelkich korrespondencyi, to

się łatwo wytłumaczy moje długie milczenie. Przy tem wobec postawionych mi przez Panią pytań, na które chciałaby mieć odpowiedź, muszę się przyznać, że jestem bezradny. Potrafię podzielić wszelką szlachetną myśl, tem bardziej tak patryotyczną i poetyczną, by w murach Benedynskiego kościoła w Wilnie zabrzmiała pieśń litewska, której echo czyste odbiłoby się o Ponary!.. – bo do czyjegoż serca nie potrafiłaby przemówić tak wielka i szlachetna myśl?! Ale jak tę myśl w czyn wcielić, doprawdy na teraz nie widzę sposobu. I mnie się zdaje, że to jest dziś tylko poetycznem marzeniem, a pomiędzy poezją a prozą życiową taki bezmiar! Nie chcą litwinom ustąpić kościoła św. Mikołaja, który stoi prawie bez użytku opuszczony, i tylko dla tego, by się to nie wydawało cofaniem się wobec litewskiej fali i nie zakłucałoby spokoju usadowionej polskiej oligarchii; czyż, więc można naprawdę marzyć o Bernadyńskim kościele, w dodatku, jeszcze przez rząd zajętym. Myśl więc o Bernadyńskim kościele jest bardzo piękna, warto o niej mówić powszechnie, może Bóg da, że z czasem się zrealizuje, ale dziś ona mi się wydaje zbyt jeszcze oderwaną i marzycielską. Dziś nam chodzi, by jaką bądź zdobyć pozycyę w Wilnie, chociażby to był tylko kościół św. Mikołaja, lub jaki bądź inny, w którymby mawiano od czasu do czasu litewskie kazania; pierwszy krok jest najtrudniejszy. Pamiętam, ile to potrzeba było starań i zabiegów, nim zapoczątkowaliśmy litewskie kazania w Petersburgu; dziś już w trzech kościołach każemy po litewsku, a w katedralnym kościele co niedzielę przed sumą.

Szczerze jestem wdzięczny Łaskawej Pani za podaną mi myśl, że kościół Bernadyński może być fundacyi Gasztolda: niegdyś osoba Piotra Gasztolda mocno mię zajmowała i miałem zamiar coś osnuć na jej tle; dziś to się ulotniło, ale przyszłości nie chcę przesądzać; może z czasem się coś zrobi.

O druku litewskim – ciemno, głucho; jeden tylko p. Smilgo nie chce się wyrzec nadziei. Dla mnie, szczególnie po nominacyi Wanowskiego na ministra oświaty i to się wydaje dziś tylko pięknem marzeniem. Jedno co dla nas dziś jeszcze stoi otworem – to żywe słowo, z którego też należałoby więcej korzystać, dając przykład przy każdej okoliczności odpowiedniej zamiłowania ojczystej mowy nie w teoryi tylko,

ale i w praktyce, działając, o ile komu pozwalają okoliczności, na przekonania coraz szerszego ogółu, aby w ten sposób przygotować opinię publiczną szczególnie klassy wyższej; bo każda myśl i nowa idea o tyle łatwiej się w czyn wciela, o ile idzie z góry; byłoby nader smutno, gdyby litewski ruch kiełkował tylko w sferach niższych i utożsamiał się z ruchem demokratycznym...

Nie dosyć że skargi, co głosem bez echa
Nie dzisiaj już woła... do trupów, niestety!
Gdy ze snu rodzima obudza się strzecha,
Nie zbudząż się tylko w pałacach szkielety?
I rody prasławne, narodu wodzowie,
Zostanąż nam obcy i w walkach i w mowie?

Przesyłając życzenia wesołych świąt i łącząc zapewnienia szczerego szacunku i poważania, zostaję
sługą ks. J. Macul.
dn. 28 Marca 1901 Petersburg

Vertimas[1]

Maloningoji Ponia!

Tikrai turite pamato rūstokai mane pabarti už nemandagumą: šit tik dabar atsakau į laišką, man parašytą dar prieš Kalėdų šventes. Jeigu, prisipažinus, jog esi kaltas, kaltė per pusę sumažėja, tai su mielu noru mušuosi į krūtinę, tačiau prašysiu vis dėlto išklausyti ir švelninančių aplinkybių. Neilgai trukus po to, kai gavau Jūsų maloningąjį laišką, buvau gana rimtai ir ilgam laikui susirgęs; po ligos reikėjo žymiai uoliau atsidėti paskaitoms – likviduoti įsiskolinimus; dabar, prieš Velykų šventes, susirgau antrą kartą; beveik dvi savaites mane kamavo karštis, nuo kurio tik dabar pradedu atsigauti. Prie viso to pridūrus man įgimtą lietuviškąjį nepaslankumą rašyti laiškus, labai nesunkiai gali būti paaiškinta, kodėl taip ilgai tylėjau. Be to, turiu prisipažinti, kad esu bejėgis ir prieš Jūsų man iškeltus klausimus, į

[1] Skelbiama iš: „Laiškai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 301–302; vertėjas nenurodytas.

kuriuos nenorėtumėte turėti atsakymą. Gebėčiau pritarti kiekvienam tauriam sumanymui, juo labiau tokiam patriotiškam ir poetiškam, kad Vilniuje, tarp Bernardinų bažnyčios sienų, nuaidėtų lietuviška giesmė, kurios tyras aidas atsimuštų į Panerius, – nes kieno gi širdis galėtų likti nebyli tokiam didingam ir tauriam sumanymui? Tačiau šiuo metu iš tiesų nematau, kuriuo būdu galima būtų šį sumanymą įkūnyti. Ir man atrodo, kad dabar tai tiktai poetiška svajonė, o tarp poezijos ir gyvenimo prozos tokia bekraštybė! Nenori atiduoti lietuviams Šv. Mikalojaus bažnyčios, kuri stovi beveik nenaudojama, apleista, ir tik todėl, kad neatrodytų, jog traukiamasi nuo lietuvybės bangos, ir kad netrikdytų ramybės įsikerojusiai lenkiškajai oligarchijai; tad argi galima rimtai svajoti apie Bernardinų bažnyčią, kuri, be to, šiuo metu užimta valdžios? Taigi sumanymas dėl Bernardinų bažnyčios labai gražus, apie jį verta viešai kalbėti, gal Dievas duos, kad ilgainiui jis bus realizuotas, tačiau šiuo metu jis, man rodosi, dar per daug nerealus ir svajotojiškas. Šiuo metu mums rūpi laimėti Vilniuje bent kokį atramos tašką, nors šitai būtų tik Šv. Mikalojaus ar kokia kita bažnyčia, kurioje protarpiais būtų sakomi lietuviški pamokslai: pirmas žingsnis esti sunkiausias. Atsimenu, kiek reikėjo padėti rūpesčių ir pastangų, kol davėme pradžią lietuviškiems pamokslams Peterburge; šiuo metu jau trijose bažnyčiose sakomi pamokslai lietuviškai, o katedroje – kiekvieną sekmadienį prieš sumą.

Esu nuoširdžiai dėkingas Maloningajai Poniai už man paduotą mintį, kad Bernardinų bažnyčios fundatoriumi galėjęs būti Goštautas. Kadaise Petro Goštauto asmenybė buvo labai patraukusi mano dėmesį, ir ketinau ką ne ką apmesti jos pagrindu; šiuo metu šitai išblėso, tačiau ką gali žinoti, kaip bus ateityje, gal ilgainiui ką ir padarysiu. O kai dėl lietuvių spaudos, tai lyg naktį tamsią, naktį rūsčią; tik vienas p. Smilga nenori išsižadėti vilčių. Man, ypač po to, kai Vanovskis paskirtas švietimo ministru, ir tai dar teatrodo graži svajonė. Viena, kas mums dar laisvai prieinama – tai gyvas žodis, kuriuo irgi reikėtų daugiau naudotis, bet kokia tinkama proga parodant, kad gimtoji kalba mylima ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, įtikinėjant, kiek kam leidžia aplinkybės, vis platesnius visuomenės sluoksnius, idant tuo būdu parengtume visuomenės nuomonę, ypač aukštesnės klasės, nes kiekvie-

nas sumanymas bei nauja idėja tik tada lengviau įkūnijama, kai eina iš viršaus; būtų be galo graudu, jeigu lietuviškasis sąjūdis leistų daigus tiktai žemesniuose sluoksniuose ir sutaptų su demokratiniu judėjimu.

Tačiau bus gana šito šaukiančio skundo –
Juk neatsiliepia į tai šie lavonai!
Dabar, kai gimtoji pastogė išbunda,
Nebunda juk jie, šitie griaučiai, tie ponai!
Kilminga gentis, tautos buvę vadovai,
Dabar svetimi mūsų kalbai ir kovai![1]

Kartu su linkėjimais kuo linksmiausiai praleisti šventes, reikšdamas kuo nuoširdžiausią pagarbą –

tarnas kun. J. Macul.

1901 kovo 28 d. Peterburgas

VUB RS, f. 1–D 1112, l. 2–2a.

▷ Stanislavai Medekšaitei-Paškevičienei, Sankt Peterburgas, 1901 m.

Łaskawa Pani!

Czy J. Excellencya robił starania o sufraganję dla siebie, nie wiem. Zdaje mi się, że nie! Wiem tylko, że jeżeli chcemy mieć sufragana-litwina, to trzeba robić o to starania nie w Petersburgu, ale w Rzymie: Petersburg i tak, przynajmniej stosunkowo, jest lepiej usposobiony względem litwinów, niż polaków.

Z prawdzimym szacunkiem

Sługa Maironis

[1] Maironis, poema *Znad Biruty* (1904); vertė Viktoras Katilius (Maironis, „Nuo Birutės kalno", in: Maironis, *Raštai*, t. 2: *Poemos*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 523).

Vertimas[1]

Maloningoji Ponia!

Ar jo Ekscelencija dėjo pastangų gauti sufraganą, nežinau[2]. Man atrodo, kad ne. Žinau tiktai, kad norint turėti sufraganą lietuvį, reikia rūpintis tuo ne Peterburge, o Romoje. Peterburgas palyginti ir taip yra palankesnis lietuviams negu lenkams.

Su tikra pagarba

Tarnas Maironis

VUB RS, f. 1–D 1112, l. 1.

Autorystė nustatyta pagal turinį ir braižą. Datuojama pagal turinį.

> Aleksandrai Josifovnai Volter, Jūrmala, 1902 m. rugpjūčio 2 d.

Многоуважаемая Александра Иосифовна! Какъ Ваше милое здоровье? Помогь ли вам Лимань и как здраствует Эдуардъ Александрович? Я получилъ Ваше письмо для Mme Ядвиги Смильго; их уже нѣтъ: в Петербургѣ; письмо им послалъ, перемѣнив адресъ.

Вчера был на концертѣ Mme Залѣской; прекрасно играла; публика цвѣтами засыпала. Мацулевич

Vertimas[3]

Didžiai gerbiama Aleksandra Josifovna!

Kaip Jūsų mielosios sveikata? Ar pagelbėjo jums Limanis[4] ir kaip

[1] Skelbiama iš: „Laiškai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 303; vertėjas nenurodytas.

[2] Greičiausiai kalbama apie Vilniaus vyskupą, kurio pavaduotojo (sufragano, pavyskupio) vieta XX a. pradžioje buvo vakuojanti.

[3] Vertė Eugenijus Žmuida.

[4] Upei įtekant į jūrą natūraliai susidarantis vandens telkinys; įlankos vanduo būna šiek tiek sūrus, tikima jo gydomosiomis savybėmis; tokių telkinių esama prie Juodosios jūros (netoli Odesos).

gyvuoja Eduardas Aleksandrovičius[1]? Aš gavau Jūsų laišką skirtą Mme Jadvygai Smilgo[2]; jų jau nėra: Peterburge; laiškas jiems nusiunčiau, pakeitęs adresą.

Vakar buvau Mme Zaleskos koncerte, puikiai atliko; publika užvertė gėlėmis. Maciulevičius

LNB RS, f. 17-271

Spaudai: 1902-08-02 Majorenhof (rus. *Маіоренгофъ*); 1902-08-05 Sankt Peterburgas. Atvirukas, nespalvotame viršelyje – jūros pliažo su žmonėmis vaizdas; užrašas: *Am Rigaschen Strand* [Rygos pakrantėje (vok.)]. Adresuota: *Ее Высокородию Мме Александре Йосифовне Вольтеръ, С Петербург В. О. 7 линия* [Jos didenybei Mme Aleksandrai Josifovnai Volter, Sankt Peterburgas V. S.[3] 7 linija (rus.)].

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1899 m. vasario 16 d.

Maloningas Kn. Aleksandra!

Nors į užrubežių rengiuosiu, bet, nežadėdamas būti Ryme, nei tiek neketinu būti Paryžiuje ant parodos[4]; visai ji manęs netraukia. Mačiau jau ne vieną didelę parodą, kaip aną metą Berlyne, ir nuo to karto atstojo man noras ant jų buvoti: yra tai marios be galo ir krašto, kur žmogus tikrai nieko negali pamatyti, nors nedėlią ant to atidėtumei; jei bent tikrai kokį mėnesį lankyti sistematiškai dalimis. Nevažiuosiu į Paryžių ir dėl to, kad norėčiau pagyventi ant šios ašarų pakalnės, o su tais prancūzais tai visaip gali atsitikti; gali ir nuskandinti, ir į orą kokia bomba išmesti ar per kokią komuną be jokio reikalo nudurti. Neturiu simpatijos dėl jų jau iš tos priežasties, kad savo parodą

[1] Eduardas Aleksandravičius Volteris.

[2] Jadvygos Smilgienės.

[3] Vasiljevo sala (rus. *Васильевский остров*) – didžiausia sala Nevos deltoje, įeinanti į Sankt Peterburgo teritoriją.

[4] Kalbama apie 1900 m. Pasaulinę Paryžiaus parodą, kurioje pirmą kartą dalyvavo ir lietuviai, įsirengę etnografijos parodą bei kultūros eksponatų skyrių. Tokios parodos rengiamos nuo 1851 m.

demonstratyviškai atidengė didžioje subatoje[1]. Iš mano draugų, nors bemažo visi į užrubežių rengias, bet nieks nežada būti Paryžiuje. Ketinu ant kokio 1 ½ mėnesio pailsėti Šveicarijoje ant krašto ežero Keturių Kantonų, kur jau du kartu buvau ir kur maloniaus tarp gamtos grožybių; paskui grįšiu į Lietuvą ir šį tą dirbsiu.

Pabūti Paryžiuje mėnesį už 200 rublių – dalykas negalimas; brangenybė bus labai didelė. Skaičiau laikraščiuose apgarsinimus, kad Grand Hotel du Trocadero[2] apsiima užlaikyti per dvi nedeli pagal pirmo skyriaus už 200 rub., pagal antro skyriaus užlaikymą už 150 rub. Galima tikėti, jog tai pigiausiai irgi žmogus surištas: iš aukšto užmokėjęs pinigus, ar miela, ar netinka, turi jau būti ir, ką duoda, valgyti. Kodėl vis taip trumpai rašote? Po visas šalis pasklido žinia apie klierikų prieš inspektorių[3] sukilimą[4], klausė manęs, kaip ir kas, o aš nieko nežinau; net man gėda! Kuo pasibaigė, ar žada pasibaigti? Vyskupas[5], girdžiu, pasveiko.

Sveikinu visus ir bučiuoju Tamstą.

Širdingai mylįs

Kn. J. Maculevičius 16 vasario 1899 m.

Petrapilis

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 79.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, [1899 m.]

Mylimasis Kn. Aleksandra!

Žinau jau, kad [ant][6] manęs pyksti, kad tuojau neatsakau ant Tamstos rašto, bet ką aš padarysiu, kad laiko man taip mažai! Reikia ir Mo-

[1] Didįjį Šeštadienį, t. y. dieną prieš šv. Velykas.
[2] Grand Hotel du Trocadéro – Didieji Trokadero rūmai; juose veikė Pasaulinės Paryžiaus parodos lietuvių skyrius.
[3] Pranciškų Ksaverą Kriškijoną.
[4] Kalbama apie studentų ir vadovybės konfliktus Žemaičių kunigų seminarijoje.
[5] Mečislovas Paliulionis.
[6] Įterpta publikacijoje.

rališką išguldyti, kaipo kapelionui, konferencijas sakyti ir klierikus spaviedoti, ant galo ant pirmos rotos[1] lietuviškus pamokslus iš celios[2] sakyti, o čia dar artinas ilgos rekolekcijos. Bet nepyk! norėjau gerai padaryti, o viską užbaigęs pranešti. Nusiunčiau p. Montvidui apie 20 knygų, paženklinęs apie jo dalykus, kad sau reikalingas išsirinktų ir parsigabentų patsai, nes kartu nurodžiau antrašą knygyno, iš kurio gali sau reikalingąsias parsigabenti; bet esąs didis ponas; reikalauja antrame laiške, kad aš jam išsiųsčiau iš anų paženklintų aštuonias. Taigi tegul bus jo viršus. Pasiunčiau anas aštuonias ir užmokėjau su išsiuntimu 9 rb. 60 kap. Paskui man vėl siunčia savo konspektą ir prašo atsiųsti daugiau knygų ant tų punktų, dėl kurių nerašęs anose knygose. Bet aš patsai anų knygų neskaičiau; iš kurgi galiu žinoti, ko jam ten trūko; reikalauja perdaugel nuo manęs: tegu patsai pirma perskaito ir paskui in specie[3] paženklina, ko jam reikia. Jam išrodo, kad aš neturiu daugiau ko veikti, kaip tik apie jo tezę rūpintis. Už 9 r. 60 kap. intencijų[4] Tamstai siųsti negaliu, nes patsai ne per daug turiu, gal kaip kitaip atsilyginsime. Gavau laišką nuo kn. Inspektoriaus[5] Kauno Seminarijos. Neturiu gyvai dabar laiko antro laiško jam siųsti, todėl prašom Jo paprašyti, kad man atsakytų žinomame reikale ant tų klausimų: a) ar katalikas ar ne? b) kokia alga metinė; c) ar Kaune gyvenantis ar iš Petrapilio? Jei iš Kauno, tai aš nieko ten nepažįstu, o iš Petrapilio vargiai kas važiuos, jei alga nedidelė. Prašom pasveikinti visus.

Bučiuoju Tamstą širdingai ir, jei ko reiks, neatsisakau padėti, kiek man laikas daleis.

Kn. J. Maculevičius

P. S. Aplankiau vakar kn. Bilekevyčią; galės važiuoti savo pinigais į Irkucką, tik savo kaštu turi du sargu paimti; ant atvažiavimo sušelpsiu; paskui tik jo neužmirškite.

[1] Pirmos eilės.

[2] Greičiausiai publikacijos klaida; turėtų būti – eilios, t. y. eilės.

[3] Atskirai (lot.).

[4] Užsakomųjų šv. Mišių aukų.

[5] Pranciškaus Ksavero Kriškijono.

P. S. Ant Chomekovo vietos, kurs mirė, užtvirtintas Ptazickio[1], buvo šiandien su vizitu jau. Gal ir Kaune – ant Hukauskio[2] vietos būtų galima kataliką priimti.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 79.

Datuojama pagal turinį.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, [1900 m.]

Mylimasis Kn. Aleksandra
Garbingas Sekretoriau!

Gal jums bus žingeidu pranešti šį tą apie mūsų Akademiją, kurios padėjimas tame laike tikrai kritiškas. Vakar kn. Inspektorius Retke pasidavė į dimisiją, rytoj pakelsime jam pietus, užporyt išvažiuoja į Varšuvą, gavęs ant kelio pašalpos 900 r. Priežastimi to viso suirimas disciplinos tarp klierikų, kurios buvo pats priežastimi per savo per daug lėtą pasielgimą su klierikais, kuriems per daug davė valią. Per tai dvi Ciecoriaus[3] dienos neapsiėjo be incidento; paskutinį kartą paskirtas dijakonas iš Plocko vyskupystės atsisakė tarnauti dėl tos priežasties, kad pirma būdavo tą dieną skaitytos, o ne giedotos Mišios. Rektorius[4] norėjo jį tuojau pašalinti iš Akademijos, ir mes visi buvome tos pačios nuomonės, bet Inspektorius prieš Arkivyskupą[5] išmaldavo, kad ant rekolekcijų 3 dienas pasodintų. Į tris dienas ir žandarmerija, ir Departamentas[6] žinojo visas mažiausias smulkmenas to incidento. Departamentas pareikalavo, kad ir klierikas, ir Inspektorius į trečią

[1] Galbūt Stanisławo Ptaszyckio.
[2] Konstantino Gukovskio.
[3] Caro.
[4] Longin Żarnowiecki.
[5] Bolesławą Hieronimą Kłopotowskį.
[6] Kalbama apie Rusijos imperijos Kitatikių dvasinių reikalų departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos Sankt Peterburge; veikė 1832–1917 m.

dieną išvažiuotų iš Akademijos; bet koks dar bus galas to viso, nežinome. Direktorius Departamento važiuos pas p. Ministerį, ir ten dar bus apie tai kalba; bijo, kad vis tai neprauostytų laikraščiai a la[1] Sviet[2] etc. Ant Inspektoriaus vietos norėjo Arkivyskupas kn. Cieplaką paskirti, bet Departamentas ant to nesutiko. Tada Arkivyskupas pastatė mano kandidatūrą, nieko man nepasakęs. Departamentas sutiko, bet lig laiko, nes nežino, ką Ministeris pasakys. Rytoj gausiu oficijališką popierį fungens munere[3] inspektorius. Bet man plaukai šiaušias! Norėjau išsikalbinėti, bet nieko nepadariau. Disciplina tarp klierikų suirus, aplenkti profesoriai taip pat neturės geros širdies ant manęs: nors kraustykis tuojau į Kauną. Praneškite mano šviesiausiam Vyskupui apie tai ir paklauskite, kaip man lieps daryti. Jei civiliška valdžia tuo tarpu paliktų mus pakajuje, gal ir pasisektų kaip suvaldyti ir truputį suveržti klierikus, bet vyresnieji profesoriai, kaipo aplenkti, vargiai man dovanos ir ant kiekvieno žingsnio apsunkins man jau ir taip sunkų darbą. Bažnyčios įstatymus lig laiko, o gal ir ant visados paskirtas išguldinėti kn. Baltrušis. Kn. Pranaitis išvažiuos į Taškentą, kur visoms keturioms veržės; ant galo Ministeris sutiko, bet tur būti tris metus išsėdės Akademijoje iki galo. Kn. Jaunis vėlei pradėjo sirgti, ir daktarai įkalbėjo važiuoti į Berlyną gydytis; gavo 400 r. pašalpos ir jau dvi nedėli kaip išvažiavo; ketino prieš Kalėdas pagrįžti. Sulaukėme ant galo šią nedėlią naują kapelioną kn. Jakubovskį, seniuką iš Žitomyriaus vyskupystės. Vakar sakė pirmą konferenciją, gana gražiai. Susimildami, rašykite tankiaus pas mane, kas begirdėti Kaune; net man gėda, kaip paskutinysis gaunu žinoti, kas ten dedas; apie kn. Dovydaičio mirtį gavau žinią į ketvirtą dieną. Buvo giedotos Mišios už Jo dūšią, kurias prašėme atlaikyti kn. Rektoriaus, panedėlyj nuo 9 iki 10 adynos nebuvo lekcijų per tai.

Pasveikinkite nuo manęs visus pažįstamus ir pabučiuokite rankutes Šviesiausio Vyskupo. Bučiuoju Jus apkabinęs ir mylįs.

Kn. J. Maculevičius

[1] Kaip (pranc.).

[2] Politikos ir literatūros laikraštis, leistas Sankt Peterburge 1882–1917 m.

[3] Einantis pareigas (lot.).

P. S. Kaip sveikata vysk. Cirtauto ir kur išvažiavo?
Vilniuje jau prasidėjo lietuviški pamokslai Šv. Mykolo bažnyčioje.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui“, in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 80–81.

Datuojama pagal turinį.

> [Aleksandrui Dambrauskui], Sankt Peterburgas, 1901 m. gegužės 16 d.

Garbingas kn. Sekretoriau!

Turi būti jau turite lietuviškai, o, rasit, ir latviškai verstą encikliką[1] apie (bilenozą) jubiliejų[2]; ar negalėtumėte vieną egzempliorių atsiųsti man, ar dar geriaus tiesiai kn. Prapuoleniui; žadame pamėginti, ar nepasiseks su daleidimu ministerijos atspausti ją lotyniškomis raidėmis: vysk. Niedzialkauskas žada apie tai pasirūpinti (Kazimir Prapuolenis, Fontanka 118). Vilniaus lietuviai padavė skundą vysk. Niedzialkauskui, kaipo arkivyskupo vietininkui, kad jiems neleidžia lietuv. pamokslų Vilniuje. Vysk. N. davė jiems oficijališką atsakymą, kad jų skundą pripažįsta už teisingą, bet jog esąs lig laiko tik, nenori rašyti prie paties Vilniaus vyskupo oficijališkai reikalaudamas tiesos; pasišnekėsiąs apie tai žodžiu, grįždamas į Žitomyrių per Vilnių; jei nieko iš to nebūtų, pataria kreiptis į Rymą su skundu. Tą atsakymą vilniečiai įbruko į rankas Vilniaus vyskupui. Pirm to, mes visi Petrapilio kunigai lietuviai, neišskiriant ir prelat. Maculevičiaus[3], ant vieno rašto pasirašę, išsiuntėme Vilniaus vyskup. prašymą, kad nesigailėtų trokštantiems lietuviams dvasiško peno ir per tai prašalintų priežastis agitacijų, kurios neatneš Bažnyčiai jokio pelno. Apturėjome atsakymą abejutį: vyskupas labai mylįs lietuvius ir apie juos rūpinąsis ir pačiame Vilniuje turįs 13 lietuvių kunigų; apie pamokslus nei pusės žodžio! Kaip matai, tasai klausimas pasieks

[1] Leonas XIII, *Enciklika Tametsi futura prospicientibus* [*Tačiau žvelgiantiems į ateitį*], paskelbta 1900-11-01.

[2] 1900 m. nuo Kristaus gimimo minėjimas.

[3] Kalbama apie Konstantiną Maculevičių.

Rymą, nes kitaip amžinas circulus vitiosus[1], iš kurio negalima išsisukti.

Ant vasaros daktarai man liepia važiuoti į mares maudytis; apsirinkau Palangą. Ar nežadi ir Tamsta ten per vasarą apsigyventi; būtų malonu pasimatyti.

Pasilieku su guodone

Kn. Maculevičius

dn. 16 Gegužės 1901 m., Petrapilis.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 79–80.

> [Aleksandrui Dambrauskui], Sankt Peterburgas, 1901 m. gruodžio 29 d.

Garbingas Kn. Sekretoriau!

Sveikinu Tamstą, sulaukus šventų Kalėdų ir Naujų Metų, ir siunčiu savo širdingus linkėjimus ilgiausių metų. Apturėjau šiandien ir Tamstos raštą, kartu su laiškeliu šv.[iesiausio] Kunigaikščio[2]. Kn. Jaunio dabar nėra; išvažiavo antras mėnuo į Berlyną gydytis; abejojama, ar pagrįš. Gavęs telegramą, galėjau taip tik atsakyti: adres Javnisa neizviesten[3]. Todėl ir apie šv. Kunig. užmanymą negaliu dabar nieko pasakyti; žinau tik tiek, kad kn. Jaunis prigulėjo prie Komisijos, buvo ar vieną kartą ant jos, ir vardai, bus gal trys mėnesiai, kaip atskiroje knygutėje atspausti; ne kurių lietuviškų vardų visai nėra, kaip Birutės, Gražiosios ir kitų. Kn. Jaunis turi didį garsą, gilų protą, yra nuo širdies lietuvis, bet pozityviško, realistiško darbo nuo jo vargiai galima tikėtis; skaito daug, daro sau įrašus, bet nieko užbaigta neturi; kaip tik pastojo į Akademiją, be perstojo įkalbėjau, kad nors savo kalbamokslį spaudai sutaisytų; žada, bet vis ant ryt atideda; lekcijas apleidžia, nuo žmonių šalinas; vargiai užsilaikys akademijoje ilgai; ne kurie samprotauja, kad ir dabar vargiai pagrįš išvažiavęs.

[1] Ydingas ratas (lot.).

[2] Galbūt kalbama apie iš Gedimino savo giminę kildinusį Joną Beržanskį.

[3] Jauniaus adresas nežinomas (rus.).

Jau ketvirta diena, kaip rašau pas Tamstą laišką ir negaliu užbaigti; durys neužsidaro per visokius interesantus; inspektorystė užima labai daug laiko ypatingai dabar, kad nėra galo arkivyskupui celebrų[1]; dar daugiau mums košės privirė a.[eternae] m.[emoriae][2] prokuratorius, kursai netikėtai ir be jokio testamento mirė vakar; pagrabas, aprašymas jo daiktų, suvedimas jo akademiškos ūkės – vis tai ištisą dieną graužia galvą; dargi turime silpnai sergantį klieriką iš Varšuvos; žmogus neturi valandėlės liuosos.

Iš Seinų norėjau įpiršti kn. Bučį ant Apologijos[3] į Akademiją, buvo dar 2 metu Friburge ir ant daktaro išdavė egzaminą; vysk. Baranauskas iš pradžios nenorėjo ant to sutikti, dabar antrą žinią turime, kad, rasit, jau nesipriešins. Klausiau apie sveikatą vysk. Cirtauto, ir nieko man ant to neatsakėte.

Bučiuoju Tamstą nuoširdžiai mylįs J. Maculevičius

dn. 29 Gruodžio 1901 m.

Akademija

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 80.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1902 m. kovo 10 d.

Mylimasis Kn. Aleksandra!

Rašė man žmonės, esanti Kaune šneka, Tamsta palikęs kanauninku. Jei tai tiesa, širdingai iš to džiaugiuosi ir sveikinu su nauja, tikrai užpelnyta garbe.

Pasirodo, kad Žemaičių Vyskupas[4] jau parašė Arkivyskupui apie Tamstos gabumą knistis po knygas. Arkivyskupui tai patiko, šnekėjo

[1] Šv. Mišių aukojimų, ceremonijų (lot.).
[2] Amžino atminimo (lot.).
[3] Apologetika – teologijos sritis, krikščionybės dogmų gynimas.
[4] Greičiausiai Mečislovas Leonardas Paliulionis.

apie tai su Rektoriumi[1], o šis manęs apie Tamstą paklausė; nuduodamas, lyg pirmą kartą apie tai išgirdau, atsakiau, kad tai būtų kandidatūra labai atsakanti, ir pridūriau, jog am. atilsį Rektorius Račkauskas Tamstą pavadino kitą kartą knyžniku[2]! Kn. Būčio vysk. Baranauskas vėliai neleidžia, kaip girdėtis. Būtų gerai, kad galėtumėte išguldinėti Raštą Šv., bet jei nenorėsite, galima bus (žinoma, jei projektas išsipildys) paimti Teologijos pamatinę arba Apologiją[3], kuri yra dabar adjunktūroj (tris valandas per nedėlią), o kurią žadama pakelti į katedrą. Apie užrubežių dabar nėra ko sapnuoti; galima bus paskui ant kokio mėnesio išvažiuoti, kad persitikrinti pačiam, jog užrubežinei teologijai rašo kartais giliai moksliškus traktatus, bet išguldo „taip sau". Liuosesniame laike, žinoma, nekenks kiek pasiskaityti, ypač apie teologišką literatūrą, nors ir to, ką žinote, užtenkama; ne Dievas žino, ko reikia. Rektorius išmintingai sako: kad tik po vaišes nesiblaškytų ir knygas mylėtų, daugiau nieko nereikia. Širdingai nudžiugčiau, jei visas tas užmanymas išsipildytų; būtų ir man tuo maloniaus savišką turėti žmogų, mat kn. Jaunis į Krokuvą, kn. Pranaitis į Taškentą lėkti sparnus kilnoja, būtų man, mažko ne vienam lietuviui, liūdna. Apie kn. Žongolavičią kalbos dabar būti negali, tegul pasiliks Kaune, nieko neturiu prieš jį, bet... Kn. Jaunis apturėjo jau užprašymą – raštą nuo Krokuvos universiteto; pats negali dar rašyti, akys nesveikos, tai aš atsakiau jo vardu: w zasadzie się zgadza, o szczegóły się ułożą, ma nadzieję[4]. Arkivyskupas išleidžia. Būkite geros mįslies ir per daug nesirūpinkite; kaip Dievas žadės, taip ir bus. Pabučiuokite nuo manęs rankutes J. M. Vyskupo.

Bučiuoju Tamstą nuo širdies
Kn. J. Maculevičius
dn. 10 Kovo 1902 m. Petrapilis

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 81.

[1] Longinu Žarnowieckiu.
[2] Knygiumi (rus.).
[3] Apologetika – teologijos sritis, krikščionybės dogmų gynimas.
[4] Iš esmės sutinka, dėl smulkmenų, tikisi, bus susitarta (lenk.).

> ## [Aleksandrui Dambrauskui], Sankt Peterburgas, 1902 m. kovo 20 d.

Mylimasis Kn. Sekretoriau!

Ministeris v.[nutrenich] d.[el][1], pasišaukęs Vyskupą[2], jam pasakė, kad jo pasielgimas buvo perstatytas Šviesiausiam Ciecoriui[3] ir labai nepatiko. Todėl jisai, t. y. Ministeris, duoda rodą Vyskupui atsisakyti nuo vietos; gaus tada savo algą ir pašportą gyventi kur panorės, išskyrus 9 vakarų rėdybas[4]. Vyskupas atsakė, jog to padaryti negali, nes tik Šviesiausis Ciecorius ir Popiežius, kurie ji paskyrė, gali ji nuo vietos pašalinti. Ministeris prikalbinėjo apie tai gerai apmislyti ir norėjo duoti dvi dieni ant to, bet Vyskupas pasakė, jog apie tai jau gerai apmislijo ir kitokio atsakymo neduos. Tada Ministeris pasakė: jei taip, tai man reikia apmislyti kitokį ištrėmimo būdą. Ant rytojaus, t. y. utarnike, atvažiavo 11 valandą pas Vyskupą Mosolovas ir labai švelniai su dideliu gailesčiu pranešė Vyskupui, kad nutarta liepti Vyskupui į Tverį gyventi ir jam algos mokėti 1200 r. Ketverge Šviesiausis Ciecorius išduos ukaz ob otriešenii ot dolžnosti[5], o subatoje turi vyskupas važiuoti į paskirtą vietą. Ant galo išsireiškė, jog Vyskupui visados nuo širdies troško viso gero ir paliks jo prieteliu. – „Jei tada Tamsta mano prieteliumi, tai prašom leisti man paimti su savim kapelioną kn. Sperskį". Iš pradžios p. M. išsikalbinėjo, ant galo sutiko, nes no ne v kačestve kapelana, a v kačestve častnago ksendza[6] (t. y. be pensijos). Tokie tai dalykai pas mus. Vakar visas Vyskupo raštas buvo atspaustas laikraštyje „Novoje Vremia"[7]; už tai šiandieną „Novoje Vremia" nepasirodė, ir kitiems laikraščiams užginta perspausdinėti.

Pabučiuokite rankutes Jo Mylistai Šviesiausiam Vyskupui ir praneškite apie viską; telegramą apturėjot?

[1] Vidaus reikalų (rus.).
[2] Steponą Zvierovičių.
[3] Nikolajui Romanovui.
[4] Gubernijas.
[5] Įsaką dėl atleidimo iš pareigų (rus.).
[6] Bet ne kaip kapelioną, o kaip privatų kunigą (rus.).
[7] Imperinės nuostatos dienraštis, leistas Sankt Peterburge 1868–1917 m.

Bučiuoju Tamstą nuo širdies
Mylįs kn. J. Maculevičius
dn. 10[1] Kovo 1902 m.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 81.

> [Aleksandrui Dambrauskui], Sankt Peterburgas, 1902 m. gegužės 3 d.

Mylimasis kun. Sekretoriau!

J. M. Arkivyskupas liepė man dasižinoti, kur dabar Vyskupas Cirtautas, ar nepargrįžo į Kauną ir kaip jo sveikata. Todėl būkite taip malonus ir atsakykite man apie tai kuo greičiausiai, o tuo pačiu atsidėjimu ir kas girdėtis Kaune; klausinėja mane visi apie tai, o aš vien galiu tik atsakyti ant to, jog nieko nežinau. Kn. Akko jau gavo dimisiją; jei norėtumėte, galėtumėte jo vietą užimti, t. y. Exegezą[2]; jei visai atsisakote, tai teks Apologija[3] su mažesne alga. Pral. Beresnevičia nedrūtas, kartais kiek geriaus, bet iš lovos bemaž nesikelia; nors toks padėjimas gali metus patverti. Apie vyskupų nominacijas nutilo; neužilgo Arkivyskupas bus pas von Plėve, gal ką išgirs. Kn. Pranaitis dar nevažiuoja į Taškentą, užtvirtinimo kaip nėra, taip nėra. Minsko vyskupystėje dar trys vietos neapsodintos klebonais; pamažu gal ir jas apsodins. Arkivyskupas nori šį metą apvažiuoti Novogrudko pavietą; p. Mosolovas nesipriešina; nežino, ką von Plėve pasakys. Kada išvažiuoja J. M. Vyskupas lankyti parakvijas?

Su Dievu tuo tarpu!
Bučiuoju Tamstą nuoširdžiai
Kun. J. Maculevičius
1902 m. Gegužės 3 d. Petrapilis

[1] Greičiausiai publikacijos klaida; laiškas rašytas ne kovo 10, o 20 d., nes jame minimas vyskupo raštas laikraštyje *Novoje vremia* buvo paskelbtas kovo 19 d.

[2] Egzegezė – teologijos sritis, Biblijos aiškinimas.

[3] Apologetika – teologijos sritis, krikščionybės dogmų gynimas.

P. S. Vakar Arkivyskupas užsiprašė pas save ant pietų profesorius Akademijos ir Seminarijos.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 159.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1906 m. gruodžio 23d.

Mylimasis kun. Aleksandra!

Sveikinu, sulaukus švenčių, ir viso gero nuo širdies linkiu, ypatingai, kad Tamstos „Draugija"[1] užimtų svarbią vietą mūsų rašliavos istorijoje; kiek galėsiu, paskui prie jos sandarbininkavimo prisidėsiu, tik norėčiau užbaigti pirmą savo darbą „Per skausmus į Garbę"[2]; neseniai užbaigiau aštuntąją giesmę, pasilieka paskutinioji; rasit, per vasarą galėsiu atspausdinti ir tada bent kiek liuosiaus atsikvėpsiu; dabar Tamstai siunčiu trumputį dalyką: „Žiemos naktis", jei tiks į „Draugiją".

Nuo Akademijos dar neatsiėmiau Tamstos pinigų; todėl iš savo kišenės per kl. Česnį[3] įdaviau 60 r. 60 kap., kad paskui nereikėtų per paštą siųsti.

J. M. vyskupas rašė, kad nuo Kalėdų inspektorium paskirsiąs kun. Pacevičių, džiakoną, o Rektoriaus priedermes ik laiko pildysiąs J. M. pavyskupis Cirtautas, todėl meldė, kad jo neprašytų į Petrapilį dėl konsekracijos. Šiandien perskaičiau „Kraj Litews."[4], kad Tamstą žada

[1] Literatūros, mokslo bei kultūros žurnalas, leistas 1907–1914, 1919–1923 ir 1937–1940 m., red. Adomas Jakštas.

[2] [Maironis], *Terp skausmu į garbę: poēma isz dabartiniu laiku*, paraszē St. Garnys, Tilzēje: spausta kasztu E. Jagamasto, 1895. Po spaudos atgavimo Maironis poemą ėmėsi papildyti ir perredaguoti; ji buvo išleista kitu pavadinimu: J. Maironis, *Jaunoji Lietuva: poėma*, [Sankt Peterburgas]: atspausta autoriaus pinigais, 1907.

[3] Greičiausiai Blažiejus Česnys.

[4] Matyt, kalbama apie savaitraštį *Kraj*, leistą Sankt Peterburge 1887–1909 m.

paimti į kapitulą[1]. Labai būtų malonu. Duok Dieve! Būtų kapitula šiek tiek lietuviškesnė!

Kun. Drzewieckis labas dienas siunčia, man berašant, užėjęs.

Pasilik sveikas ir drūtas

Tamstą mylįs J. Maculevičius

1906 m. gruodžio 23 d. Petrapilis

P. S. Ar „Draugiją", kaip ir kitus leidinius, siuntinėsite veltui „Šv. Kaz.[imiero] Draug.[ijos]"[2] sąnariams, ar reikia atskirą prenumeratą siųsti?

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 159.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, [1906 m.]

Mylimasis kun. Aleksandra!

Man išrodo, kad kun. Žangalaičia, pasišaukdamas ant kokių ten bullių Benedikto XII ar Grigaliaus XVIII[3], stačiai tyčiojas, nes negalimas dalykas, kad mokinęs tiek metų Patarėjas nežinotų, ką žino mokytinis trium viarum[4]. Perstačiau vienok Jūsų abejones kun. Baltrušiui. Štai ką atsakė: nerasite tokio kanonistos, kursai visas bulles galėtų suvaikyti. Kas pasišaukia ant kokios bullės, tas turi ją nurodyti ne tiktai, šiaip taip, bet su tekstu rankose; secus possidet libertas[5].

[1] Vyskupijos patariamąją instituciją, kurią sudaro keletas renkamų kanauninkų.

[2] Knygų leidimo ir prekybos organizacija, veikusi Kaune 1905–1940 m.; iki 1938 m. jai vadovavo Adomas Jakštas.

[3] Tokio popiežiaus nebuvo; paskutinis, pasirinkęs Grigalijaus XVI vardą, buvo Bartolomeo Alberto Cappellari (1765–1846), valdęs 1831–1846 m. Maironis arba painioja skaičius, arba sąmoningai kalba ironiškai, neturėdamas omenyje nei konkrečių bulių, nei konkrečių popiežių.

[4] Trijų keliu (lot.); t. y. senosios klasikinės mokymo sistemos (septynių laisvųjų menų) pirmoji pakopa (triviumas): gramatika, retorika, dialektika.

[5] Kitaip įsigali savivalė (lot.).

Taip ir man nuo karto rodės. Ir ne tiktai turi nurodyti autentišką tekstą, bet taip jau, jog bulle iki mūsų laiko nenustojo savo verčios. Taip, yra bullė ne taip jau per senų laikų, užginanti clericis jus civile studere[1], kuri vienok šiandieną jau nevaržo; nesakau jau apie nuotarmes apie žydus, šiandieną veteratas[2]. Tie yra pamatiniai Bažnytines tiesos įstatymai. Kadangi vienok prižadėjote ant jo nepykti už vintą, pasiėmė giliaus ištirti pasektą klausimą ir štai ką man pranešė po keliu dienų prakaitavimo. Buvę ten kada, neatmenu gerai, Misijonorių iš Kinų užklausta Kongregacijos, ar gali į savo mokyklas priimti stabmeldžius? Atsakyta, kad non commendatur, sed tolerari potest, passive se habendo quoad admissionem suorum sacerdotum (bonzorum?)[3]. Tasai vienok atsakymas, kaipo pavieniui atsitikimui atsakymas, neriša visos Bažnyčios. Toliaus, ne par seniai išleista Litt. Encyc. pro clero Italiae Piji X[4], kuriose užginta kunigams prisirašinėti prie draugijų, savo vyskupo neužtvirtintų; bet aiškiai pasakyta, kad tai Italijos kunigijai, dėl jos ypatingų aplinkybių. Ant galo yra uždrausta ne tik kunigams, bet ir katalikams visiems prie paslapčių draugijų prisirašinėti. Daugiaus, kiek galima buvo iškamantinėti, nėra pozityviškų Sedis Ap[osto]licae[5] nutarimų, varžančių kunigiją ypatingai. Syllabus Piji IX[6] apie tai nieko ypatingo nesako ir nenutaria. Apskritai sakant, nėra ypatingų įstatymų, kas link draugijų steigimo, kad butų užginta kunigams, kas neužginta šiaip jau žmonėms. Išrašysiu čia ne kurias ištraukas iš Kanonistos Jos. Laurentius (Instit. Juris Eccl, Friburg Brisgov.[7] 1903). [...][8].

[1] Dvasininkams studijuoti civilinę teisę (lot.).

[2] Pasenusias (lot.).

[3] Nerekomenduojama, bet gali būti toleruojama, jeigu pasyviai bus laikomasi dėl savo kunigų (bonzų?) priėmimo (lot.).

[4] Pijaus X enciklika Italijos dvasininkams (lot.).

[5] Apaštališkojo Sosto (lot.).

[6] Pijaus IX sąrašas (lot.); t. y. *Syllabus* (*Svarbiausių mūsų laikų paklydimų sąrašas*, 1865), kuriame vardijami nuklydimai nuo „tikrojo" tikėjimo, tarp kurių simpatizavimas panteizmui, natūralizmui, racionalizmui, liberalizmui, protestantizmui, socializmui, sąžinės, žodžio laisvei ir pan.

[7] *Bažnytinės teisės nuostatai*, Breisgau Freiburgas.

[8] Skelbiant iškupiūruotos minėto veikalo 42 eilutės lotynų kalba.

Su Akademijos spaustuve sutartį jau padariau[1], begėdžiai labai brangiai lupa: už 10 ark.[ušų][2] 1500 egz. kaštuos apie 740 rub. Volteris nedidelis buvo tarpininkas, nors žadėjo nuderėti, bet bemaž ant žodžių ir pasibaigė viskas. Jei kunigas Žangalaičia taip visiems įkyrėjo, nejaugi negalėtumėte jam kokį boikotą apskelbti; būtų tat visai pagal naujos gadynės dvasios! J. M. Vyskupas prašė pašalpos išvažiavimui į užrubežių 4000 rs.[3]; departamentas prižadėjo duoti 3000 rs. Pralotams Kerpauskiui ir Dambrauskiui kolegija turėjo atsakyti, nes nei vieno grašio kasoje nepaliko iki naujų metų. Kun. Jauniui paskirta emeritūra 600 rs. ant metų; nuo I Rugsėjo jau atstatytas, bet išvažiuoti nepradėjo nei rengtis.

Voldemaras parašė mano „Istorijos" kritiką, nesinorėjo su piemenimi ginčytis, bet šį kartą neiškenčiau neparašęs replikos; būčiau Antspaudinęs Jūsų „Draugijoje", bet iki ta išeis, būtų pasenusi; nusiunčiau į „Vil.[iaus] Žin.[ios]"[4], truputį per aštri; jei nespausdins, tada Jums atsiųsiu. Ar gerai?

Historica evolutio doctrinae morum revelatae[5] jau maždaug apdirbau lotyniškai, nes iki šiolei per 2 mėnesiu mokytiniams išguldžiau; ketinu tą dalyką lietuviškai Jums parašyti, bet kiek mėginau, labai daug trūksta; sunku mokslišką terminologiją pritaikinti; ant galo parašysi apsiprakaitavęs, o čia atsiras koksai piemuo, lietuviškai pramokęs kiek kreizoti, ir išdirbs tave prieš visuomenę kaipo kokį piktadarį. Nemalonu. Petras Kriaučiūnas apturėjo nuo direkcijos užklausimą, kokius, pagal jo nuomonės, klausimus galima uždavinėti per lietuviškas lekcijas mokytiniams «з истории и географии края»[6]. Parašiau jam. Bet labai mums stoka bent mažo vadovėlio Lietuvos geografijos. Prikalbinėjau

1 Greičiausiai kalbama apie: [Maironis], *Lietuvos istorija. Su kunigaikščių paveikslais ir žemlapiu, parašė Maironis (Š. M-lis). Trečią kartą atspausta ir partaisyta*, Petropilis: Išleist Lietuvių Laikraščio pinigais, 1906.

2 Lankų.

3 Rublių sidabru.

4 Maironis, „Atsakymas mano kritikui", in: *Vilniaus žinios*, Vilnius, 1906-11-04, Nr. 254, p. 1–2.

5 Papročių doktrinos istorinė evoliucija (lot.)

6 Iš krašto istorijos ir geografijos (rus.).

Pavalkiui[1], kad parašytų. Nelabai kratės. Matulaitis[2] ketina physiką su laiku lietuv. rašyti. Sveikinu visus ir bučiuoju Tamstą apsikabinęs.

P. S. Siųskite man savo „Draugiją". Užsimokėsiu.

Autografas VUB RS, f. L – D 1112.

Autorystė nustatyta pagal turinį ir braižą. Datuojama pagal turinį.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1907 m. vasario 3 d.

Malonus Kn. Aleksandra!

Ačiū už antrąjį „Draugijos" numerį; gali lietuviai didžiuotis, turėdami tokius svarbius laikraščius! Tik kodėl mane truputį nuskriaudėte, išmetę visai du posmu ir dviejose vietose pertaisę, kaip man rodos, visai be reikalo: šarmotas rytys žvaigždelėmis verpalą audžia ant pačių grinčutės langų, ne viršui stiklo langų. Taip pat mano buvo: tiktai vargdieniai – bekyšo iš pusnių eglytės; pertaisėte it vargdieniai; žodis it man ypatiškai nepatinka[3]! Kodėl, pats nežinau; de gustibus[4]... Už istorijos[5] kritiką[6] ačiū širdingai; iš stiliaus pažinau, kad tai Tamstos plunksna. Ar apturėjote per kun. Česnį pinigus už Kornelijos knygas: aš iki šioliai negaliu iš Sakalauskio[7] tų pinigų išlupti, bet visgi išlupsiu. Padaryk ir Tamsta man geradarystę. Konsistoriaus iždininkas p. Dobrovolskis tur būti nebužilgai išsiųs už kanauninkystę pinigus; taigi iš tų pinigų paimk už prenumeratą „Draugystę" ir, užmokėjęs kam

[1] Matyt, Juozas Vijūnas Pavalkis.

[2] Matyt, Vincas Matulaitis.

[3] Kalbama apie: Maironis, „Žiemos naktis", in: *Draugija*, Kaunas, 1907, Nr. 2, p. 99.

[4] Dėl skonių (lot.).

[5] [Maironis], *Lietuvos istorija. Su kunigaikščių paveikslais ir žemlapiu, parašė Maironis (J. M-lis). Trečią kartą atspausta ir partaisyta*, Petropilis: Išleist Lietuvių Laikraščio pinigais, 1906.

[6] Druskius [Adomas Jakštas], „Naujų knygų recenzijos: Lietuvos istorija", in: *Draugija*, Kaunas, 1907, t. 1, Nr. 2, p. 181–183.

[7] Galbūt Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis.

reikia ir kiek reikia už Rubricelę[1], pasiskubink ją man išsiųsdinti; nes kaip kanauninkas turiu kalbėti savo vyskupystės poterius, o senoji jau pasibaigė. Norėčiau dar iš tų pinigų paaukoti Kauno „Saulei“[2] ir mokytojų internatui Kaune neseniai įrengtamui, bet nežinau, kaip jų stovis ir po kiek; todėl, vasarą per Kauną grįždamas, apie tai pasirūpinsiu, kada likviduosiu reikalus su Nemuno draugija[3], į kurią įnešiau 200 r. ir po trijų metų nieko nežinau apie jų likimą. Norėčiau ką nors prisiųsti į „Draugijos“ laikraštį, bet kiekviena valanda man brangi, kad šiaip taip užraukti pirmą savo poemą; rašau jau paskutiniąją, devintą, giesmę. Gana man jau ji nusibodo ir norėčiau ką kitą paimti; bet kartą atidėjęs, paskui gal visai ataušččiau; reikia iki galo išvaryti. Lenkai Vilniaus rėdyboje matomai lietuvių į Dūmą neleis, nors kalba, kad pagal teisybės išpultų vieną vietą užleisti žydams!! („Kurj. Litewski“[4]). Susimildami, nors Kaune nepasiduokite tiems kulturträgeriams!

Apie vysk. Karoso šventimus visai nutilo, rodos, laukia vienkart ir arkivyskupo naujo. Kas bus? Bene prel. Klučinskis. Gal tai ant galo ir nebūtų blėdinga kandidatūra, bet vysk. Simonas[5] visiems siuva čebatus, nenustodamas vilties pats įsipiršti į ta vietą.

Bučiuoju Tamstą širdingai
Mylįs J. Maculevičius
dn. 3 vasario 1907 m. Petrapilis

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui“, in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 81.

1 Vyskupijų leidžiamas specialus kalendorius dvasininkams.
2 Švietimo draugija, veikusi 1906–1940 m.
3 Kauno vartotojų draugija, veikusi 1904–1907 m.
4 *Kuryer Łitewski* – dienraštis, leistas Viniuje 1905–1910 ir 1912–1915 m. lenkų kalba.
5 Kalbama apie Albiną Symoną.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1907 m. birželio 13 d.

1907 m. Birž. 13 d.
Petrapilis
Mylimasis kun. Aleksandra!

Kun. Kaupo raštus skaitau ir manau, kad galėtų Akademijoje skaityti socijologiją, bet man nelabai malonu vis kaišioti saviškius, žinant gerai, kad atsiras tuojau kiti, kurie mano užmanymą sukritikuos ar sutrukdys; paskutiniuose laikuose piršau: Skvireckį, Grigaitį, Čivinskį, Matulevičių, ir kas iš to? Vienok kalbėjau su kun. Rektorium ir apie Kaupą, nedaug į tai tikėdamas. Rektorius išsikalbinėjo, kad nieko apie ji nežinąs, o lenkai perša tai iš Poznanės, tai iš Krokuvos specijalistus. Kad kun. Kaupo kandidatūra galėtų būti reališkesnė, reiktų žinoti: a) ar jisai turi kokį moksIišką laipsnį ar bent gali gauti iki vakacijų (Mūsų Akademija be egzamino pagal Įstatymus gali duoti tiktai daktaro, ir klausimas, ar lenkai sutiktų už lietuviškus darbus ir supratę, wo ist der Hund begraben[1]); b) Ar kun. Kaupas turi tiek iškalbos, kad galėtų lekcijas skaityti? c) Kas žino apie jo būdą ir pasielgimą (de moribus[2]), ar koksai vyskupas jį rekomenduotų? d) Ar galėtų iš užrubežiaus pagrįžti, ar nenustojo būti Rusijos paduotuoju[3] be teisės sugrįžimo į gimtinę. Jei galėtumėte ant tų klausimų suteikti prielankias žinias, tai parašykite tiesiai pas kun. Rektorių, pasiremdami ant to, kad aš Rektoriaus vardu pareikalavau tų žinių. Pats Rektorius, turėdamas tiek peršamųjų kandidatų, žinoma, nesirūpins rankioti žinias apie kun. Kaupą; aš taip pat neturiu nei kokios pažinties su kun. Kaupu, nieko apie jį nežinau ir labai abejoju, ar kas gali iš to išeiti, ypatingai abejoju apie moksIišką laipsnį, be kurio negalima Akademijai būti profesorium. Ant Rektoriaus didžią įtekmę galėtų turėti rekomendacija kokio vyskupo. Apie Širvinskį iš Kursiten sakiau Smilgai; sakė, jo neradęs prenumeratorių skaičiuje; ar nusiuntė jam pinigus reikalaujamus, nežinau; retai sueinu. Ką girdėjome nuo

[1] Kur šuo pakastas (vok.).
[2] Apie papročius (lot.).
[3] Piliečiu.

apšvietimo ministerio Kaufmano, kun. Alšauskas pasakys. Vakar netikėtai atėjo telegrama, kad kun. Retke Lavičoje pasimirė.

Bučiuoju Tamstą

Kun. J. Maculevičius

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 159.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1907 m. lapkričio 30 d.

Mylimasis kun. Aleksandrai

Savo pakvietimu į rengiamą delegaciją man įkalėte nemažą vinį į galvą; ypatiškai aš norėčiau važiuoti su visomis keturiomis, nesigailėčiau nei kelionės, nei išlaidų, bet įeikite į mano padėjimą: kaip mano bus sunkus padėjimas, kaip inspektoriaus Akademijoje, kur didumas klierikų – lenkai, prie to gi dar neturiu prefekto, tai kas per tą laiką pildys inspektoriaus priedermes; pernai pusė klierikų buvo išvažinėję ant švenčių, tai šiaip taip ant lietuvių parodos[1] buvau išsisukęs ant 6 dienų, o dabar nei Rektorius, nei Valdytojas nesutiks mane išleisti. Vienas dalykas galėtų mane išliuosuoti, bet ir tasai turi būti negalimas: jei J. E. Vyskupas pritartų tos delegacijos važiavimui, tai galėčiau Rektoriui ir Valdytojui po sekretu pasakyti, kad pats Vyskupas Paliulionis siunčia su savo reikalais į Rymą. Bet ar tai galimas dalykas? Tarp mūsų kalbant, reikėtų, kad niekas nežinotų apie tos delegacijos išsirengimą; nes jei tokia žinia pasklis, tai atsiras tokių, kurie nurašys į Rymą prie Skirmontų, Simonų[2]..., tai apsunkins delegacijos priėmimą. Jei su vyskupo žinia tai stojas, tai ir tada nereiktų niekam apie tai garsint prieš laiką, tik paimti nuo Jo Mylistos rekomenduojamą raštą. Seiniškiai ir Kauniškiai delegatai visai atsakantys, bet apie Vilniškių Basanavičią pastatyčiau klausinio ženklą. Kun. Viskantas, rodos dabar užrubežy; reikėtų tai ką nors iš Vilniškių kunigų ir rimtesnį: dabar jie galėtų važiuoti, vyskupo neturi, nieks nekliudys.

[1] Kalbama apie Pirmąją lietuvių dailės parodą, vykusią 1906 m. gruodžio 27 d.–1907 m. sausio 9 d.

[2] Kalbama apie Kazimierą Skirmuntą ir Albiną Simoną, prolenkiškus kunigus.

Pasižinau su Polmieriu, apipasakojau apie mūsų vargingus su lenkais prietykius; parašys nabužilgai du įžanginiu straipsniu svarbiame itališkame laikrašty apie lietuvių padėjimą, pirmą jau parašė labai prielankiai apie mūsų Akademiją į *Civilta Catholica*[1]. Apie delegaciją nei jam, nei kam kitam, žinoma, nesakysiu.

Apie mano Morališkosios Teologijos istoriją nežinau dabar ką bedaryti. Aš norėjau parašyti Teologijos apžvalgą nuo pat pradžios iki mūsų laikų; ir patsai suprantu, kad tai nebus per daug užimančiai, tai negyvi, neaktuališki klausimai; tik man rodos, kad tai būtų naudinga kunigams žinoti. Rašyti gi apie dabartinį Morališkosios stovį nesmi dabar pasirengęs; reikėtų šį tą parsigabenti, o laiko man ne per daug belieka; nemažai jį gaišina visoki komitetų susirinkimai, nuo kurių negali žmogus atsižegnoti. Norėčiau ant galo ir savo „Jaunąją Lietuvą", jei su laiku prireiks antro leidimo, daugiaus užbaigti; dabar pasergėjau, kad dar vieno svarbaus dalyko trūksta; norėčiau tarp 8 ir 9 giesmės dar vieną įsprausti, kuri ne tik neužkenks vienybei, bet ir reikalinga man išrodo. Prie galo darbo skubinaus užbaigti ir to dalyko nepasergėjau; gal dar kritika nurodys, ko aš pats nematau.

Su „Draugijos" rašyba aš ne visai kai kada sutinku; man rodos, kad absoliutiškai tokio principo negalime prisitūrėti, kad svetimus žodžius ir pavardes rašyti pagal originališkos rašybos, kaip va istorija; reikia visai pritaikinti prie lietuv. fonetikos – maždaug lietuviai ištaria: istorija; taip pat rusai, valakai, ispanai rašo be (h); kas kita su tokiais žodžiais svetimais, kurie naujai įvedami, ir jų žmonės dar neiškreipė pagal savo ištarimą, kaip phisika, fonetika ir k. Taip pat ir vardus svetimus naujus, lietuvių liaudžiai dar nežinančius, galima rašyti originališkai, bet jei lietuvis ištaria, duokime: Maksvà, Váršuva, Krókuva, Rymas, Paryžius, tai taip ir rašyti. Lenkai prisilaiko pavardžių rašyme originališkos rašybos, o vienok rašo: [...][2] Wiedeń, Florencija (ne Firenze). Vergiškai prisilaikant originališkos rašybos, reikės grįžti prie Christos, Jeszu, krucis (vietoje kryžius), kanonikas vietoj kanauninkas, kaip jau vietoje pralotas prelotas rašote. Bus tai doktrinieriš-

[1] Italijos jėzuitų laikraštis, įsteigtas Neapolyje 1850 m., vėliau perkeltas į Romą.
[2] Publikacijoje praleista, greičiausiai neįskaityta.

kas laužimas lietuvio prie nukaltos teorijos. Taip man matos. Videant sapientiores[1]. Jei Tamstai trūksta kelionei pinigų, aš pusę išlaidų ant savęs prisiimsiu; tik važiuokite; bus ir naudinga bent kiek pažinti Rymą ir Italiją; žiemą ne taip varginga kelionė, ne karšta.

Laukiu nuo kun. Janusevičės pranešimo, kiek dar man prisieis pridėti prie mano „Jaunosios Lietuvos" atspausdinimo ir aptaisymo; buvo apskaityta dar 100 r., bet rasit neužteks? Ar cenzūrai jau nusiųsta egzempl., bijau, kad kartais prie kai kuriu aštresnių vietų neprisikabintų. Savo apdarytus egzempliorius apturėjau. Širdingai jam ačiū už tiek darbo! Prašiau dar apie 50 egz. atsiųsti ant mano vardo su paprastu apdaru išdalinti lietuviškoms Petrapilio labdaringoms draugijoms ir knygynams. Kitus, kaip siuntinės visoms lietuvių kuopoms, tai, kaip jau buvo sakyta, galima aplenkti tokias, kurios aiškiai religijai neprielankios, kaip socijalistiškos; ant galo atsiduodu visai kun. Januševičės nuomonei. Žadėjo apskelbti laikraščiuose, kur parsidavinėsis; taigi kartu prašyčiau, kad padėtų persergėjimą, kad nieko nesikreiptų prie paties autoriaus, nes jisai viską išdalino ir pas save pardavinėjimui neturi, nes kitaip aš neatsikratysiu; štai ir dabar nežinau, iš kur jau, iš Vilniaus nuo Šlapelienės knygyno, apturėjau užprašymą atsiųsti 200 egz. ,.Jaunosios Lietuvos" su rabatu[2]; atsakiau, kad kreiptųsi prie kun. Januševičės į Kauną. Atsakinėti kiekvienam ir gaištis, ir nereikalingas markių gaišinimas!

Ar vyskupas dar nepaskyrė naujo kanauninko? Kaip man norėtųsi, kad Tamsta patektumei! Atvažiavo į Petrapilį klierikų švęsti ir su savo reikalais vysk.[3]

Trokštu Tamstai viso geriausio ir sveikinu kun. Januševičią ir kitus.

Nuo širdies mylįs

Kun. J. Maculevičius

1907. XII. 13

Petrapilis

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 159–160.

[1] Temato išmintingesni (lot.).

[2] Nuolaida (it.).

[3] Mečislovas Leonardas Paliulionis.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1907 m. gruodžio 13 d.

1907. XII.13 Petrapilis

Mylimasis kun. Aleksandra!

Rašei Tamsta kun. Būčiui, išreikšdamas norą, kad jis mane pertikintų, neverta esą Tamstai dalyvauti deputacijoje į Rymą. Kun. Būčys, žinoma, ir neketina manęs perkalbinėti, bet aš patsai po ilgo mąstymo truputį permainiau savo pirmutinę nuomonę; pirmąjį atsakymą rašiau [...][1] apturėjęs Tamstos užklausimą. Užmanymas delegacijos į Rymą yra labai svarbus daiktas, ir karštai norėčiau ne aš vienas, kad jisai įvyktų, bet reikia jam parengti kitą varsą, ir tai būtinai, kad jisai galėtų pavykti; nes kitaip, ne tik man rodos, bet ir esmi persitikrinęs, sutiks jį fiasco[2]. Lenkų įtekmė Ryme yra labai didelė; pats p. Vladimyrovas, direkt. Departamento, skundėsi, kad per ją niekur negalima bemaž prieiti. Lietuvių gi delegacija kokią autoritatę prieš tą spėką pastatys atsverti? Užklausti mūsų vyskupai išsigins jos, o lenkai nepasigailės jos apterkšti, kaipo Rusų valdžios siuntinius, apmokėtus kelionėje. Todėl ne tiktai iš Lietuvos išvažiuojant, bet ir Ryme kaipo vienintelį tikslą turite garsinti, ir tai be veidmainystės, kad atvažiavote nuo Lietuvos atstovai išreikšti Šventajam Tėvui savo nuo širdies jausmus iš priežasties Jo jubiliejo; tada ir nuo mūsų vyskupo gausite patarimo, gerai būtų nuo vyskupo gavus obligaciją[3]; tą tikslą aiškiai pastatę ir tai tą vieną, galėsite pašalinti ir tokį p. Basanavičią, kuriam į bažnytinius darbus kištis neverta, nes užkenks daugiaus. Būdami gi Ryme prie Švento Tėvo galite inter alia[4] šį tą patarti, o ypatingai nuėję prie Sekretoriaus Mery dėl Val jau, be abejo, būsite užklausti, ir lyg be prisitaisymo ir iš netyčių galėsite nemaža suteikti informacijų reikalingų. Žodis jūsų bus tada svarbesnis ir išrodys daugiaus bešališkas.

Jei delegacija visai nesutiktų aiškiai pasistatyti to tikslo ir norėtų pasilikti prie pirmojo užmanytojo, tada mes, petrapiliečiai kunigai,

1 Publikacijoje praleista.
2 Nesėkmė (lot.).
3 Užsakomųjų šv. Mišių aukos (lot.).
4 Tarp kitko (lot.).

patartumėme Tamstai nevažiuoti, nes Tamsta mums esi per daug reikalingas, kad galėtumėme aukauti Tamstą; o juk vyskupui užpykus ir lenkų opinijai balsiai užrikus, galėtumei išvažiuoti ant parapijos; kas tada vestų mums „Draugijos" ir Šv. Kazimiero draugiją?

Apie lietuvių padėjimą, kaip rašiau, bus ilgas straipsnis kuri, Polmierio *Civilta Catholica*[1] gruodžio ir sausio numeriuose, bus tai į pat laiką, nes prielankiai parašyta.

Nežinau, ar rašyti toliaus istorišką Morališkosios Teologijos Apžvalgą, ar ne? Žinoma, tai bus gana sausas dalykas laikraščiui, bet, man rodos, daugiaus naudingas, nekaip kai kurie kiti liglaikiniai klausimai; naudingas, žinoma, kunigijai, kuri apie tai mažai žino ir niekur neras kitur to dalyko spausdinto. Žinoma, aš per daug neužsipuolu, nes, palikęs liuosas, galėčiau daugiaus pasišvęsti poezijai, kuri mane daugiaus, quamquam me poenitet[2], traukia; tik gaila man būtų jau surinktos medžiagos[3].

Tuojau po vakacijų p. Vladimyrovas, pagrįžęs iš Rymo, užsidegė Ryme įsteigti internatą dėl 20 klierikų, pabaigusių Rusijoje ir Lenkijoje Seminariją, kad galėtų lavintis Gregorijanume[4]. Užmanymas man labai patiko. Dabar atvažiuoja iš Rymo rezidentas[5] ir su juo žada galutinai per Kalėdas nutarti tą dalyką, bet nesikreipdami prie vyskupų. Neseniai buvo atvažiavęs Liublino vysk. Jačerewski[6], ir prieš jį išsitarė p. Vlad., kad norįs Petrapilyje daugiaus etatų lenkams duoti, o lietuvius ir baltgudžius į Rymą siųsti, kur neužsiimtų politika. Čia jau yla pradeda išlįsti...

Sveikinu kun. Januševičią ir Tamstą su šventėmis.

J. M.

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 160–161.

[1] *La Civiltà Cattolica* – 1850 m. Neapolyje įsteigtas, vėliau į Romą perkeltas Italijos jėzuitų laikraštis.
[2] Nors man ir gaila (lot.).
[3] Punktyrinė linija publikacijoje; ar ji žymi praleidimą, ar buvo autografe, neįmanoma pasakyti.
[4] Romos Popiežiškasis Grigaliaus universitetas, įkurtas XVI a.
[5] Diplomatinis atstovas.
[6] Greičiausiai publikacijos klaida; turėtų būti – Jaczewski.

> Aleksandrui Dambrauskui, [Sankt Peterburgas], 1908 m. balandžio 11 d.

Mylimasis kun. Aleksandra!

Apie a. a. kun. Jaunių į „Draugiją" ir neturiu laiko dabar šį tą parašyti, ir, kalbant tarp mūsų atvirai, neturiu ir didelio noro. Mes, lietuviai, nemokame eiti lygiu keliu ir mėgstame perdėti, gyvus purvais apdrėbti, o mirusius į padanges iškeldami. Apie a. a. kun. Jaunių ne mano vieno iš lietuvių nuomonė ta, kad, tikrai sakant, jisai, turėdamas tokį Dievo duotą talentą ar net genijų, mus nuskriaudė ir, kad ne Būga, kas būtų labai jo palikę. Žinoma, daug liga prisidėjo, bet jau viską ant jos versti negalime; buvo ir apsileidimas nežmoniškas, kursai nevaldomas, žinoma, auga, kaip kiekviena yda, ir galų gale stojos nepergalimas. Kiek aš privargau prašydamas, kad bent kalbamokslį peržiūrėjęs sutvarkytų ir perdirbtų: buvo ant galo pradėjęs, du arkušu buvo net atspausdinusi mokslų akademija ir metė paskui į šalį, nes dirbo ne tą, kas visuomenei naudinga matė, bet kas jam ypatiškai toj valandoje patiko; jam gulėjo ant širdies pati filologija kaipo tokia, o ne tiek Lietuvos reikalai; gerbiu jį kaip didį mokslo vyrą, net genijų, kursai galėjo daug Lietuvai padaryti... Bet apie tai man nemalonu ir rašyti, per daug gal pasirodys keista mano nuomonė.

Sveikinu Tamstą su šventomis Velykomis, trokšdamas nuo širdies, kad gyventumei ilgiausiai ilgiausiai, nes padarei jau ir padarysi dešimt kartų daugiaus, nekaip mūsų genijai.

Siunčiu kartu popiergalį; ant vienos pusės žodžiai Visendorfo, ant kitos pusės prierašas Smilgos, kursai kur galėdamas nori pasigirti ir prašė mane, malonuodamas per telefoną, kad suteikiama čia žinia būtų atspausdinta „Vienybėje"[1]. Siunčiu tada Tamstos sunaudojimui pagal savo nuomonę. Mat dalykas toks: Vilniaus direkcijai patarus, p. Jablonskis sustatė programą lietuv. kalbos mokytojams ir mokytiniams[2]. Tą programą su savo persergėjimais direkcija atsiuntė į Učeb-

[1] Šv. Kazimiero draugijos savaitraštis, leistas 1907–1923 m.

[2] Apie tai žr. Arnoldas Piročkinas, *J. Jablonskis bendrinės kalbos puoselėtojas*, Vilnius: Mokslas, 1978, p. 49.

nyj komitet M-vo Nar. Pr.[1] Šis padavė Vissendorfui sustatyti „dokladą“; Smilga nuo Visendorfo išgavo jį, ir mudu su p. Povilu Matulioniu parašėme, kiek išmanėme, savo pasergėjimus, žinoma, kas lietuviams naudingiaus. Učebnyj komitet užtvirtina programą su mūsų persergėjimais. Norėjau, kad kopiją po užtvirtinimui išgauti (savo laike neatėjo mums į galva kopiją sau pasilikti), bet dabar negalime.

Sveikinu visus kauniškius, bet atskirai kiekvienam pasveikinimų nesiųsiu, nes 5 r. užmokėjau į labdarystę.

Bučiuoju apsikabinęs Tamstą
Kun. J. Maculevičius
1908 m. balandžio 11 d.
Akademija

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui“, in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 159–161.

Vieta nustatyta pagal turinį.

> Aleksandrui Dambrauskui, Sankt Peterburgas, 1908 m. rugsėjo 5 d.

1908 m. rugsėjo 5 d Petrapilis
Mylimasis kun. Aleksandra!

Vyskupų konsekracija[2] bus ne anksčiau kaip pusiau spalių mėnesio: nėra pinigų naujųjų vyskupų algai. Cholera pas mus labai pradėjo smaugti žmones. Jau pusantro tūkstančio sergančių.

Perskaitęs „Draugijoje“ „Jaunosios Lietuvos“ kritiką[3], Tamstos parašytą, galiu tiktai ačiū pasakyti už taip prielankų viešą balsą; aš pats būčiau ją aštriau sukritikavęs; pirmoji giesmė man visai nepatinka; ją rašydamas vis dar norėjau vien perdirbti „Tarp skausmų į garbę“, o ne naują rašyti. Kai kuriose vienok nuomonėse ne visai su Tamsta sutikčiau:

1 Liaudies švietimo ministerijos mokymo komitetas (rus.).
2 Kunigų šventinimo vyskupais iškilmė (lot.).
3 A. Jakštas, „J. Maironis, *Naujoji Lietuva*. Poėma. Kaune 1907, pp. 141“, in: *Draugija*, Kaunas, 1908, Nr. 20, p. 445–454.

senis Glinskis, Kazys Daugirdas, Smigeika ne žodžiais apibūdinti. Taip pat ne nuo vieno Tamstos girdėjau, būk poemos užbaiga pesimistiška; žinoma, paskutiniuose metuose mūsų „pirmeivių" darbai negalėjo nepadaryti įspūdžio, kurio negalėjau išvengti, bet argi užbaiga jau tikrai pesimistiška? Paskutinės strofos susideda iš antitezių: ruduo ant lauko, murkso tik rugienos, bet šalia žaliuoja rugiai; nesveikas oras, seniukai miršta, bet piršliai joja, bus vestuvės; išnyko miškai, bajorams apkirpta žemės, bet bežemiai žmonės ją gavo; ruduo nudraskė gamtos vainikus, bet gamta pribarstė sėklas, kurias pavasario oras palaimins; aš nelinksmai dabar giedu, bet linksmesnė mūza kitą palaimins poetą.

Per vasarą norėjau Tamstai prirengti tolesni straipsnį iš Morališkosios istorijos, bet, išvažiuojant iš Petrapilio, per apsirikimą paėmiau ne tas notes[1], kurios buvo gyvai reikalingos. Dabar sugrįžęs, pradėsiu rašyti. Tuo tarpu siunčiu keletą eilučių. Kas bus seminarijos rektoriumi paskirtas? Kun. A. Jančauskis man sakė, būk, po Žemaičius eina paskala tarp kunigų (ar ne patsai jisai paleido?), būk man buvo pasiūlyta, bet aš atsisakęs, nes, girdi, Petrapily ir didesnė alga, ir karjerą galima greičiau padaryti. Tai tikras melas. Nieks man nei pusės žodžio nesakė apie rektorystę. Žinoma, ypatiškai nelabai man būtų drąsu į Kauną pagrįžti ir valgyti tą košę, kurią kiti privirė: bijau taip pat, ar mokėčiau perdirbti, kas negero įsivėlė; per daug sunkus darbas, o Petrapily ir lengviaus, kur jau darbas paprastas, ir, žinoma, nereikia jau per daug galvos laužyti su grašiais; bet kaip kunigas niekados neišsikalbinėčiau nuo darbo, ypatingai tarp savo brolių. Labai man malonu prisidėti prie Tamstos jubiliejinio apvaikščiojimo ir prie tokio simpatiško užmanymo, kaip Tamstos vardo mokykla; ir už akių visiems sakau, kad iš dabartinių Lietuvos rašėjų ir veikėjų Tamstą statau pirmoje vietoje. Duok tik Dieve ilgiausiai pagyventi ir vesti mūsų [...][2] su šlove taip sveiku ir naudingu keliu.

Tamstą širdingai mylįs

Kun. J. Maculevičius[3]

„Maironio – J. Mačiulio laiškai A. Jakštui Dambrauskui", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1936, Nr. 7, p. 161.

[1] Užrašus.

[2] Publikacijoje praleista.

[3] Po laišku pažymėta: *b. d.* (bus daugiau), bet tolesnių publikacijų nepasirodė

> Juozui Tumui-Vaižgantui, Sankt Peterburgas, 1903 m. [ruduo]

Mano Mylimasis!

Susimildamas nebepyk ant manęs, kad užvyliau Tamstą szią vasarą[1]: teip asz buvau pavargęs szeis metais spaudindamas ir taisydamas savo veikalą „Praelectiones de Justitia et Jure"[2], kad atilsio gyvai reikalavo smegenys. Antgalo gal kadą suprasite, jog ir teip neveltui praleidau vasarą, nes nů darbo neatsisakau, kiek galima.

Senelis

Isz draugu, kaip pažiūriu, man nedaug bepaliko:
Szaltas smertis užmerkė akis!
Ant užmirszto jau kapo nebematos vainiko,
Vien tik szvieczia žvaigždė naktimis.
Sztai aplinkui kaskartą vis daugiau svetimų:
Jie manęs ir anu nesupras!
Ar nuneszime į patalą szaltą kapu
Savo paslaptis, savo dumas.
O vienog buvo laikas, kad terp linksmo jaunimo
Reikaligi mes buvom sveczei,
Nů skaisczių idealu, nů saldaus įkvėpimo
Szvietė mums isz akiu spindulei.
Buvo norai placzeusi, begalinei tadą,
O vienog mus suprato visi, –
Szendien bėga siaurutė musu noru vaga,
O buk musu suprasti negali!
Terp suauganczių giriu vienas beržas apsenęs

[1] Laiško turinį paaiškina Juozo Tumo-Vaižganto ir Adomo Jakšto susirašinėjimas: 1902–1903 m. artimiausi bičiuliai skatina Maironį perleisti *Pavasario balsus* ir perredaguoti poemą *Tarp skausmų į garbę* (žr. Vanda Zaborskaitė, *Maironis*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 223).

[2] *Paskaitos apie teisingumą ir teisę* (lot.); t. y. [Maironis], Joannes Matsulevicz, *Praelectiones de justitia et jure quas habuit in Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Academia Petropolitana*, Petropoli: Officina typographica J. A. Mansfeld, 1903; už šį darbą Maironis gavo teologijos daktaro laipsnį.

Stovi vienas terp medžių jaunu!
Ne tai susti nenori, ne tai gailias gyvenęs:
Neramu nebetekus draugu!
Kaip tie metai prabėgo! Lyg ant melsvo dangaus
Kad nuszvinta ir gesta žaibai!..
Veltui jieszkai nors vieno atminimo brangaus,
Ant kurio nebeslėgtu kapai.
Kam gailėties! Isnyko... ir sugrįžti negali!..
Tegul szvieczia zvaigzdė ju kapams!
Atgyvenome amžių, savo įneszėm dalį,
Laikas vietą užleisti vaikams.
Ant trumpos valandėlės pakeleivei-sveczei,
Ir užgimę ir mirsztą be noro,
Ką ant žemės paliksme? Ar ir musu kelei
Kaip tu paukszcziu ant melino oro?
Argi musu karionės, idealai pražus,
Be algos, ne naudos, be žymės?
Ar gi musu dvasia, kad jau kaulai supus
Niekm nieko daugiaus nekalbės?

Senovės Daina

Gaida kaip „Tu Lietuva, tu Dauguva, pasilikit sveikos!"
Eina garsas už rubežiaus: žirgą reiks balnoti:
Daug Kryžokų nů Malburgo rengias mus terioti.
Pasilik, sesute, sveika! Nuramink szirdelę;
Gal pagrįsziu, nepražusiu už tėvų szalelę.
Daugel turto pas Kryžoku nů senos gadynės;
Auksu žvilga miestu bonės, szilko pilnos skrynės.
Asz parnesziu sau isz Prusu plieno karda kietą,
Tau, sesytė, szilko skarą, diržą auksu lietą.
Jau pavasaris iszauszo; gieda vieversėlis.
Nebergįžta nů Malburgo mielas bernužėlis.
Saulė leidos, buvo kova, kraujo daug tekėjo;
Mylimasis už Tėvynę galvą ten padėjo.
Visos linksmos mano draugės ir szilkais dabinas;

Man gi aszaros tik žiba ir kapai vaidinas.
Nekalbėsi, bernužėlis, man meilių žodeliu!
Neužmausi aukso žiedo ant baltu rankeliu!

Rainio atminimui

Ar pažinote Rainį, kurs Auksztůliůs gyveno?
Bus jau ketvertas metų, kaip naszlė jo pati.
Na, ir buvo gi vyras! Nors priesz smertį apseno, –
Lenkės žilo jo plauko ir głdojo visi.
Dieve důki jam Dangų! Nieks žmogaus nesutiko,
Kurs ant jo ką galėtu pasakyti piktai.
Ar kam rodos reikėjo, ar paskolint statiko, –
Kur daugiausiai iszminti kaip ne Rainio takai?
O kaip ukę žiūrėjo! Tokio budavo javo
Susidėjęs nerasi, nors apeisi pavietą:
Jo kvieczei, vasarojus lyg kad rutos žaliavo,
O kaip tankųs! Per žingsnį nematai lyg par sietą.
O mylėjo gi ukę! Ar sveczei užvažiůs,
Ar par szventę po pietu su szeimyną visą
Kad iszeis apžiūrėti, kaip iszrodo laukůs,
Tai jam budavo žodžiai plauktę plaukia tadą.
Viena kliaudę turėjo (kas gi ju neturėjo?)
Nors jį ponai gůdojo ir už stalo sodino, –
Nů jo lenkiszką žodį nieks isztraukt negalėjo,
O jog kalbą sugraibė, kas to nebežino?
Ir ne tai patrijotas jis ten buvo koksai,
Kaip dabar kad iszmano vyrai mokslus isztyrę;
Bet Rainys teip jau rado, teip kalbėjo tėvai,
Tai ir Dievas, jam tokią, rodės, kalba paskyrė.
Dieve důki jo duszei karalystę Dangaus!
Verkė, laidojant kuną, jo kaimynai visi,
Neberasi sziandieną tokio budo žmogaus!
Kita virto gadynė! Patys žmonės kiti!
Nebe tie ir Augsztůlei! Ar tai Dievas nedůda.
Ar pardaugel iszmano mokslą ėję vaikai; –

Ant Sekminiu iszszlůstą paskutinį arůdą,
O paskui kaip maitinas, vienas, Dieve, žinai!
Ir ne tai patrijotas jis ten buvo koksai,
Kaip dabar kad iszmano vyrai mokslus isztyrę;
Bet Rainys teip jau rado, teip kalbėjo tėvai,
Tai ir Dievas, jam tokią, rodės, kalba paskyrė.
Dieve důki jo duszei karalystę Dangaus!
Verkė, laidojant kuną, jo kaimynai visi,
Neberasi sziandieną tokio budo žmogaus!
Kita virto gadynė! Patys žmonės kiti!

II

Nebe tie ir Augštuolei! Ar tai Dievas neduoda.
Ar pardaugel išmano mokslą ėję vaikai; –
Ant Sekminiu iššluosta paskutinį aruoda,
O paskui kaip maitinas, vienas, Dieve, žinai!
Ukė teko Laurynui. Baigė mokslą paviete.
Nenorėjo prie darbo tėvas spausti sunaus,
O matušei, lyg saulė, kaipo pirmagimis švietė,
Par tai budavo vaiko niekados nepabaus,
Nieks nesako, kad butų sau toksai tinginys,
Kaip kaimynu dykunai, ką paimsi nuo krašto,
Bet nedaug nusimano, o kitu neklausys;
Norint, galvą guldytum, jis tau, rodos, iš rašto
Vis tą patį bevaro: «e, duonelės užteks,
Ir metelems galelį šeip-beteip gal sumegs!»
Tikrą tiesą pasakius, ne vieni tik Augštuoliai:
Visur žmonės dejuoja, kad teip ukė nupuolė;
Laima žmoniška butu, dirvos deria ligšioliai,
Bet geriausias jų sūltis siurbia dielės – nebroliai:
Žydų-kitelių šerti pilną šalį privarė,
Mums patiems gi darbuotis visur kelią uždarė.

III

Jaunesnysis gi Juozas, pagal budo ir veido,
Gyvas tėvo paveikslas. O jog mokslo nebaidės,
Ir mažam jau nebuvo neapykantoj vaidės,
Kaip Laurynui, tai tėvas jį į Kauną išleido.
Čia nemaž savo roda ir Juška prisidėjo.
(Buvo geras tai ponas; pačią vedė gan šauną,
Bilazaro vienturtę.) Jis tai Juozą mylėjo
Ir tėvams prikalbėjo, mokslan leisti į Kauną. –
Buvo giedras tą metą bet ankstybas ruduo.
Vyrai kviečius vagojo; paskučiausi vainikai
Baigė vysti; priskynus jų saujelę sesuo
Puošė broliui kepurę; liūdnai švilpė sėjikai.
Vis tai dėjos į galvą mažam Juozui tadą:
Kaip namus prižiūrėti tėvas bernui kalbėjo;
Kaip, bekinkant jau arklius, kudakavo višta;
Kaip matušė kelionėn ryšelius dėstinėjo, –
Kaip praleido lig tilto ir par visą tą laiką
Glostė vargšą-sunelį; kaip abudu verkšleno;
«E, jau matuš, bent liaukis, vien tik birbinus vaiką,»
Maldė tėvas nepykdams, vien iš papročio seno.[1]

VUB RS, f. 1–D 1112, l. 4.

Datuojama pagal turinį.

[1] Šios poemos dalys publikuotos: Maironis, „Rainio atminimui", in: *Kryžius*, Tilžė, 1903, Nr. 11–12, p. 16–17; Maironis, „Par skausmus į garbę", in: *Lietuvių laikraštis*, Sankt Peterburgas, 1905, Nr. 5, p. 53–54. J. Maironis, *Jaunoji Lietuva: poėma*, [Sankt Peterburgas]: atspausta autoriaus pinigais, 1907; eilėraščiai „Senovės daina" ir „Senelis" (pavadintas „Senatvė") taip pat įtraukti į: [Maironis], *Pavasario balsai ir Kur išganymas*, parašė Maironis (J. M-lis), 3-čią kartą atspausta, partaisyta ir padauginta, Sankt-Peterburgas: Lietuvių laikraščio kaštais, 1905.

> [Juozui Tumui-Vaižgantui], Kaunas, 1922 m. spalio 13 d.

Gerbiamasis Kun. Kanauninke!

Pripuolamai teko man nugirsti, kad Tamstai patarus, kas tai rengiama net už Seminarijos sienų 60 gimimo metinei. Prašau ir dar karta atkartoju: nedarykite man nemalonumų eidami prieš mano griežtą nusistatymą! Nenoriu, nenoriu, nenoriu. Kad aš pragyvenau 60 metų, tai čia ne koks mano nuopelnas, o kas link mano darbų, tai jiems objektyviai spręsti - per anksti. Galop, kai mirsiu, darykite, kaip išmanote; bet gyvam žmogui klausyti papeikimų - ne per malonu, klausyti pagyrimų akyse - pažeminantis daiktas: rodos, Konfucijus pasakęs, kad giriama akyse tik vaikai. Kaip nuo 25 metų darbuotės jubiliejaus, taip ir ypač nuo 60 metų amž. paminėjimo paliuosuokite mane!

Kai dėl paskaitos mano auklėtiniams Seminarijoje pažadėtos, mažame rately, tai prieš ją, žinoma, aš nieko neturiu; jos ir užteks!

Su aukšta pagarba

Maironis

13. X. 1922 m., Kaunas[1]

Autografas VUB RS, f. 1–D 1112; anksčiau skelbta: „Maironies laiškas Kan. Tumui“, in: *Tėvynės balsas*, Vilks Baris, 1922-10-22, Nr. 201, p. 3.

> Juozui Tumui-Vaižgantui, Kaunas, [1925 m. pab. – 1926 m. pr.]

Jo prakilnybei

Garbės kanauninkas Juozas Tumas

Šiuomi kviečiamas Tamsta atvykti į Žem.[aičių] Kapitulos posėdį, kursai įvyks Kovo 24 d. 3 val. po pietų Pirmininko bute.

[1] Po laišku Juozo Tumo-Vaižganto prierašas: „P. S. Pagerbdamas asmeninį Jubiliato kuklumą, Komitetas vis dėlto pataria Kaunui ir provincijai, tos progos pasigavus, pasidžiaugti Maironies lyrikomis, o Dainiui pareikšti savo pagarbą. „Komitetas Maironies jubiliejui švęsti“.

Pirmininkas Pral. J. Maironis-Mačiulis

Autografas VUB RS, f. 1 – F. 26, l. 70.

Adresato nėra (vokas neišlikęs). Vieta nustatyta pagal turinį. Datuojama pagal saugojimo vietą – laiškas rastas tarp laiškų Juozui Tumui-Vaižgantui, datuotų 1925 m. gruodžio 5 d. ir 1926 m. sausio 5 d. Rašyta į Vilnių.

> Jonui Basanavičiui[1], Sankt Peterburgas, 1907 m. vasario 27 d.

Gerbiamasis Lietuvos Didvyri!

Atleisk man Tamsta, kad taip negreit atsiunčiau maloniai užprašytą savo photografiją; norėjau mat padirbdinti naują. Tikiuos vienog, kad visgi nebus par vėlu. Ant galo, jei jau ir negalėtų patilpti jinai į Tamstos rengiamą albumą, tai didžios skriaudos nebus. Lietuva ir be manęs turi užtenkamai savo didvyrių, kurie užims žymią vietą mūsų atgimimo istorijoje.

Su tikra guodone pasilieku

Kn. J. Maciulevičius

dn. 27 vasario 1907 m Petrapilis

Autografas LLTI BR, f. JB–1693.

> Jonui Basanavičiui, [Sankt Peterburgas], 1908 m. kovo 12 d.

12. III. 08.

Gerbiamasis Tamsta!

Aš taip prislėgtas visokių darbų našta, kad tiesiog negaliu visur suspėti; štai „Draugijoje“ pradėjau spaudinti *Morališkosios Teologijos istoriją* ir negaliu suspėti į kiekvieną numerį savo straipsnį prisiųsti, nors man butų ir malonu sandarbininkauti Mokslų draugijos laikrašty. Kunigo Jauniaus knygos, kiek įmanydami, pasirūpinsime, kad

nepražūtų, ir, rodos, išgalėsime tai padaryti. Bet kur jas patalpinsime, dar sunku nuspręsti. Nabašninkas norėjo jas Kauno seminarijoje sukrauti atskiroje šėpoje, taip – kad būtų tik specijalistams prieinamos su knygininko žinia. Su didžia guodone pasilieku Kun. Maironis.

Autografas LLTI BR, f. LMD-813.

Atvirukas. Rašyta į Vilnių.

> Jonui Basanavičiui, Kaunas, 1912 m. birželio 10 d.

J. M. Lietuvių Mokslo Draugijos Pirmininkui
Dr. J. Basanavičiui Vilniuje
10 Birželio 1912 m. Kaunas
Gerbiamasis Pirmininke!

Visų pirma meldžiu priimti nuo manęs iš priežasties 60 m. sulauktų pasveikinimą ir nuo širdies linkėjimus ilgiausius metus dar Lietuvai naudingai pirmininkauti ir jai tarnauti. Sulaukus daugiaus kaip pusės amžiaus, žmogui paprastai nemalonu savo metus skaityti; bet kas tuos metus praleido dėl visuomenės gero pasidarbavęs, tam, rasit, ne taip jau slegia prabėgę metai ir malonu pusiaukely atsižvelgti į praeitį.

Kas link Tamstos užmanymo Rubriceléje[1] surašyti visų vyskupijos kaimų lietuviškus vardus, tai apie tai aš patsai svajojau, ir, rasit, kada ir pasiseks tą sumanymą išpildyti; bet Rubricelėje tuo tarpu to padaryti negalima; rasit, Šv. Kazimiero Kalendoriuje[2]? Nuo 1909 m., kaip tik paėmiau į savo rankas Rubricelės spaudinimą, pradėjau, kiek tai nuo manęs vieno prigulėjo, ją pamažu „lietuvinti"; aš pirmas pradėjau greta oficijališkų vardų lietuviškus dėti; o paskui manęs 1910 m. pradėjo ir seiniškiai. Iš pradžios, pirmuose metuose, dėjau greta tuos lietuviškus vardus, kurie lenkiškai ar rusiškai kitaip skamba; antruose jau dėjau visur; o trečiuose jau lotyniškame tekste kaip kur dedu vienus tik lie-

[1] Vyskupijų leidžiamas specialus kalendorius dvasininkams.
[2] Šv. Kazimiero draugija kalendorius leido nuo 1907 m.

tuviškus vardus. Tokiu būdu noriu galutinai lotyniškoje Rubricelės dalyje dėti vienus lietuviškus vardus. Bet prie to einu pamažėl, nes visgi ir Vyskupas, ir kai kurie lenkuojantis kunigai būtų užprotestavę, jei būčiau tokią reforma nuo syk įvedęs.

Bet įvesti visų kaimų sąrašą – tai ne taip lengva, ir aš čia vienas to padaryti negaliu; reikia kad Vyskupas išleistų dvasiškijai paliepimą, o ta galėtų tą darbą atlikti žiemos laike kalėdodama. Antra, Rubricelėje to kaimų sąrašo beveik negalima spaudinti: nuo pernai metų išėjo ministerio paliepimas, kad Rubricelė būtų spaudinima būtinai su rusišku vertimu ir kad rusiškas vertimas būtų žodis į žodį lotyniško teksto; vien tik poterių nurodymai gali būti be rusiško vertimo. Spaudinant tada lietuviškus kaimų vardus, reikėtų spaudinti tą patį ir rusiškai; todėl jau, man rodos, geriaus bus Antspaudinus lietuviškus kaimų vardus kokiame nors privatiniame leidiny, o ne Rubricelėje, kurią reikia siųsti į Kolegijos cenzūrą. Jei pernai matėte Seinų ar Vilniaus rubricelę be rusiško teksto, tai dėl to, kad mes paprastai bent pusę visų rubricelių, duodami introligatoriui[1] aptaisyti, atmetame rusišką tekstą; bet spaudinti reikia visą ir apie 150 egz. išsiuntinėti visokiems valdininkams veltui.

Pasilieku su tikra pagarba
Kun. Pr. J. Maculevičius

P. S. Gaila man, kad niekaip negaliu patekti į Mokslo Draugijos[2] visotinį susirinkimą; eina pas mane seminarijoj kvotimai ir baigias tiktai 14 d. Birželio.

Autografas LLTI BR, f. JB–1693.
Rašyta į Vilnių.

[1] Knygrišiui.
[2] Įkurta Jono Basanavičiaus, veikė 1907–1940 m.

> *Vilties* redakcijai, Kaunas, 1913 m. vasario 2 d.

Prašau išspausdinti mano kelis žodžius dėl „Laiško į Redakciją", padėto š. m. „Viltyje"[1] No. 14[2].

Karštai pritariu gražiam sumanymui steigti Kaune „Dailės Mokyklą" (jos pradžia jau padaryta) ir bus man tikrai malonu, jei mūsų visuomenė savo aukomis parems tą prakilnų darbą, kuriam vykdinti jau susidarė ir komitetas, pirmininkaujant jame plačiai žinomam visuomenės veikėjui kun. P. Januševičiui.

Bet vienąkart prašau viršminėto komiteto atsisakyti nuo sumanymo įrengti mano literatūrišką 25 metų jubiliejų; dėku nuo širdies jam ir visiems man palankiems už gerus jų norus, bet manau, kad mano literatūriškus nuopelnus geriausiai bus spręsti, man mirus.

Su tikra pagarba Vasario 2 d. 1913 m.
Maironis Kaune

J. Maironis, „Laiškas į Redakciją", in: *Viltis*, Vilnius, 1913-02-06 (19), Nr. 15.

> Liudui Girai, Kaunas, 1912 m. sausio 28 d.

Gerbiamasis „Vaivorykštės"[3] Redaktoriau!

Tamstos užmanymui išleidinėti literatūros žurnalą aš labai ir labai pritariu. Jei tiktai toksai grynai literatūros žurnalas galės tvirtai atsistoti, bus labai ir naudingas, ir pageidaujamas; bent vieną turėtumėme laikraštį, kursai, būdamas liuosas nuo političkų ginčų, barnių ir aimanavimų, galėtų ramiai įeiti net į tuos saliūnus, kuriuose lig šiol bijota lietuviško spausdinto žodžio. Žinoma, ir toksai leidinys negali

[1] Tautinės krypties laikraštis, leistas Vilniuje 1907–1915 m., red. Antanas Smetona.

[2] Kun. P. Januševičius, kun. A. Maliauskas, „Laiškas į Redakciją", in: *Viltis*, Vilnius, 1913-02-02, Nr. 15; straipsnyje raginama visuomenę ir konkrečiai *Vilties* redakciją prisidėti paminint Maironio literatūrinės veiklos 25-erių metų jubiliejų ir siūloma Kaune įkurti Maironio dailės mokyklą.

[3] Pirmas lietuviškas literatūros žurnalas, leistas Vilniuje 1913–1914 m.

visai išvengti savo tendencijos ir savo varsos, užtat aš ir džiaugiuos, kad toksai laikraštis bus ne kieno kito, tik Tamstos globoj ir užžiūroj.

Sandarbininkauti tokiame žurnale aš visa širdimi norėčiau, bet Tamsta patsai numanai, kaip maž laiko aš turiu liuoso. Į pirmą numeri galiu atsiųsti pirmąją dalį naujai pradėto poemato „Mūsų vargai". Pernai vasara aš ją parašiau (apie 600 eilių), bet kada parašysiu antrą, o, rasit, ir trečią dalį, ir ar kada prisirengsiu, Dievas žino. Jei norėtumėte ją spausdinti, tai galėčiau ją atsiųsti parašęs; tik melsčiau man už darbą jos atspausti (odbitkę) kokį 50–100 egzempliorių.

Pasilieku su tikra pagarba

J. Maironis

28 sausio 1912 m. Kaunas

Autografas LLTI BR, f. 13–1629; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus" (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės" redaktoriui)", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Rašyta į Vilnių.

> Liudui Girai, [Kaunas], [1912 m. gruodžio 22 d.]

Jo sveikatai Gerbiamam Ponui

Liudui Girai

Savo poemos[1] korektūrą vakar apturėjau ir peržiūrėjęs atgal p. Rinkevičei išsiunčiau. Užmanyta atskirai atspausti 500 egz. ir man 100 egz. atsiųsti. Ant to sutinku. Ar daug turės ėmėjų „Vaivorykštė"? Inter arma musae silent[2], gal ir literatiškas laikraštis dabartiniuose karionių laikuose iš bado mirs? Aš, žinoma, jam trokštu geriausios kloties.

Su tikra pagarba J. Maironis

Autografas LLTI BR, f. 13–1629; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus" (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės" redaktoriui)", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Spaudas: 1912-12-23. Atvirukas. Rašyta į Vilnių; adresuota J. Rinkevičiui.

[1] Kalbama apie poemą *Mūsų vargai*.

[2] Ginklams žvangant, mūzos tyli (lot.).

> [Liudui Girai], [Kaunas], [1912 m.]

Gerbiamasis Lietuvos Dainiau!

Ačiū nuo širdies už taip malonią ir simpatiška dovanėlę – eilučių kningelę. Laimingas ir nelaimingas, kuriam jautri širdis, atsiliepia ant save žemės balsų, tai linksmai, tai dar dažniau skurdžiai skambančių. Duok, Dieve, poezijos stygoms mūsų gimtinėje ir rimčiau, ir kas kartą maloniaus skambėti, širdį ir protą lepinti.

Man jau antri metai, kai jausmai užmigo ir giesmė nutilo; ne vienodi Dainių keliai.

Ačiū dar kartą už malonią atminti ir dovanėlę.

Su tikra pagarba

Maironis

Autografas LLTI BR, f. 13–1629; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus" (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės" redaktoriui)", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Datuojama pagal Liudo Giros prierašą. Rašyta į Vilnių.

> [Liudui Girai], [Kaunas], [1913 m. rugsėjo 24 d.]

Gerbiamasis Lietuvos Dainiau!

Per vasarą mano Mūza taip buvo sutingus, kad beveik nieko man nekalbėjo; o dabar ir laiko visai neturiu, užverstas prozaiškiausiais darbais. Apskritai jaučiu didį dvasios badą ir pradedu kartais abejoti, ar aš kada užbaigsiu savo „Mūsų Vargus". Pati tema, kurią nuo pradžios sau buvau užmanęs ir pagal kurios iki šiolei ėjau, dabar man nepatinka kaipo pesimistiška, o pas mus ir taip per daug pesimizmo. Ateinantis „Vaivorykštės" numeris be manęs apsieis. O jei jau norite ką nors, tai siunčiu „Ant Drūkšės ežero", bet meldžiu Antspaudinti be autoriaus pavardės ir be Maironio.

Autografas LLTI BR, f. 13–1630; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus“ (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės“ redaktoriui)“, in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Spaudai: 1913-09-24, Kaunas, Vilnius. Atvirukas. Rašyta į Vilnių; adresuota: *L. Girai į „Vilties“ redakciją.*

> [Liudui Girai], [Kaunas], [1913 m. lapkričio 28 d.]

Gerbiamasis P. Redaktoriau!

Ar negalėtumėte „Viltyje“[1] Antspaudinti tuos žodelius ar maždaug tokius.

Negalėdamas visiems pasakyti ačiū už pasveikinimus ir linkėjimus, kuriuos apturėjau nuo atskirų asmenų ir nuo jaunuomenės kuopelių iš Kijevo, Punsko, Seinų, Amerikos ir iš kitur, bent per „Viltį“ sakau visiems nuo širdies ačiū. Vienkart melsčiau dar kartą visų man prielankių, kad mano jubiliejaus visai neminėtų.

Maironis

Šios dienos numery (255) „Litovskaja Rus“[2] atspausdinta iš laik. „Dien“[3] visa istorija su kandidatais į Žemaičių vyskupus. Pasirodo, kad valdžia padavė Rymui išsiskirti vieną iš trijų: Žemaičių semin. Rektorių[4], kan. Karevičių ir kun. Pranaitį. Lenkai sužinojo apie tai, nusiuntė gr. Alek. Tiškevičę į Rymą, kad įpirštų ar kun. Barauskį, ar kun. Michalkevičę. Ryme pasiuntinys tiek tik padarė, kad pavyko jam pašalinti самого нежелательного полиакам кандидата пр. Мацул., ректора семин. в Ковне[5]. Reiktų visgi tas lenkų šunybes aikštėn išvilkti. Žingeidu būtų žinoti, kas Tiškevičę delegavo? Taip pat verta būtų visuomenei

[1] Tautinės krypties laikraštis, leistas Vilniuje 1907–1915 m., red. Antanas Smetona.

[2] Dienraštis, leistas Kaune 1912–1914 m.

[3] Dienraštis, leistas Sankt Peterburge 1912–1918 m.

[4] Maironį.

[5] Labiausiai lenkams nepageidaujama kandidatą prelatą Maculevičių, seminarijos rektorių Kaune (rus.).

pranešti apie gr. Tiškevičę, kursai gana tankiai viešai, kaip per rinkimus į Dūmą Telšiuose, save net lietuviu vadino ir gyrės sūnų lietuviškai mokinąs, man ypatiškai net dedikacijas rašė, o už akių šmeižia ir intrigomis užsiima; ir po to viso mūsų dvarponiai pyksta, kad mes jais nesisaviname, juos už šalies priešus ir pardavikus skaitome. Gal nemaž ir mes patys kalti: lenkai siunčia net į Ryma savo delegatą, būdami saujelė, siunčia protestus, užsiima šmeižimais pakampiais, o mes net protesto nemokame prieš neteisingas jų intrigas užnešti.

Neįstabu, kad Rymas su mumis nesiskaito! tikėdamas tikrai dvarponiams, kad lietuviai tik maža saujelė intrigantų, žodžiu, quantite negligeable[1].

Pasilieku su augšta pagarba

Kun. J. Maculevičius

P. S. „Mūsų Vargai“ visai sustojo ėję. Baisiai neturiu laiko. Dabar pertaisiau bent kiek „Pavasario Balsus“ ir gerokai perdirbau „Kame Išganymas“, kuriuos Šv. Kazimiero Draugija nutarė Antspaudinti dar kartą, nes, būk, knyngynuose negalima jų gauti.

Autografas LLTI BR, f. 13–1630; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus“ (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės“ redaktoriui)“, in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Datuojama pagal spaudą.

> [Liudui Girai], [Kaunas], [1915 m. kovo 9 d.]

Gerbiamasis Mūzų Numylėtini!

Šiaip-taip pabaigęs antrąją dalį pradėto poemato, norėčiau ją sutvarkyti, bet neturiu tos pradžios, kuri buvo „Vaivorykštėje“ bene trečiame numeryje Antspaudinta[2]; mat Kaune mano knyngyne pasiliko; ar negalėtumėte iš atliekamo kokio egzemplioriaus atplėšti pradžią ir

[1] Nežymus kiekis (pranc.).

[2] Maironis, „Mūsų vargai“, in: *Vaivorykštė*, Vilnius, 1913, kn. 1, p. 3–19; kn. 2, p. 211–217.

man banderole atsiųsti į Vašakėnus[1]? Трашкуны, Ков. губ., им. Вашакены[2].

Su augšta pagarba

Pr. J. Maculevičius

Autografas LLTI BR, f. 13–1632; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus" (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės" redaktoriui)", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Spaudas: 1915-03-09. Atvirukas. Rašyta į Vilnių.

> [Liudui Girai]

Pagrįšiu šeštadieny 6 VIII iš ryto 8 val. 50 min., jei nesusirgsiu ar nepašauksite anksčiau kokiais reikalais.

Maironis

Autografas LNB RS, f. 7–503, l. 1; anksčiau skelbta: „Kai Maironis kūrė „Mūsų vargus" (Iš Maironio korespondencijos „Vaivorykštės" redaktoriui)", in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 4.

Atvirukas; kitoje pusėje užrašas: *Prelatas Maironis, Žemaičių Seminarijos Rektorius Kaune.*

> [Antanui Beržanskiui], Kaunas, 1912 m. rugsėjo 13 d.

13 Rugsėjo 1912 m., Kaunas

Gerbiamasis Kunige Klebonai!

Seminarijos vardu kreipiuosi į Tamstą, melsdamas prisiimti būti teisėju dalyke, kurį trumpai šį kartą paaiškįsu.

A. A. kunigaikštis Oginskis Mykolas savo villią „Svitez" Palangoje užrašė seminarijai su ta išlyga, kad kasmet už jo dūšią laikomos būtų 24 Mišios ir už pelną, nuo villios imamą, keli klierikai Kauno

[1] Vašuokėnai – vietovė Anykščių raj., netoli Troškūnų.

[2] Troškūnai, Kauno gubernija, Vašakėnų dvaras (rus.).

seminarijos, neturtingi ir ant sveikatos nusilpnėjo, galėtų veltui būti per vasarą Palangoje užlaikomi.

Prieš mano į Kauno rektorius parsikėlimą ta villią per 8 metus be jokio kontrakto nuomavo hr.[abina][1] Laura Colonna Walewska ir mokėjo 600 rs.[2] į metus. Man patekus į rektorius 1909 m., p. Valevskienė metinės arendos neužmokėjo, nes pasitaikė negeri Palangai metai, mažai būta svečių; prašė ji tą nuoma, arba 600 rs., leisti jai išmokėti dalimis (ratami[3]) per kelius metus. Seminarijos valdyba, patariant. J. M. Vyskupui[4], sutiko ant to, bet pareikalavo, kad p. Valevskienė paimtų kontraktą nuo seminarijos, nes kitaip mes prigulėsime nuo jos liuosos valios. Ji sutinka, ir čia prasideda tarp manęs ir p. Valevskienės korespondencija lig šių 1912 metų; pasibaigia ant to, kad p. Valevskienė, nors 1910 metuose pasirašė po kontraktu su sąlyga mokėti 600 rs. į metus ir grąžinti dalimis skolą, bet faktiškai nemokėjo ir 1909 m., ir 1910 metuose; metuose 1911 užmokėjo tik 500 iš viso, o pradžioje šių metų visai atsisakė laikyti nuomoje „Svitez" ir reikalauja, kad seminarija gražintų jai išlaidas, kurias padarė savo valia, perdirbinėdama ir taisydama mūsų villią. Taigi ji reikalauja trečiųjų teismo, ant ko ir seminarija sutinka; net seminarija buvo jau nusiuntus savo teisėją Gegužės mėn., bet per p. Valevskienės kalčią teismas negalėjo būti. Dabar mes meldžiame iš mūsų pusės, kad Tamsta prisiimtumei, o iš Valevskienės pusės bus p. Bakanauskas iš Palangos. Trečiąją galėtumėte abudu išrinkti ką norėsite; mes patartumėme hr.[abiego][5] Aleksandrą Tiškevičę, ant kurio tur būti ir ana pusė sutiks, o jei grafas nesutiktų, tai kun. kleboną Urbanavičę iš Salantų (?). Iš Palangos nieko nenorime imti į teisėjus, nes būk palangiškiai labai gailias, kad p. Valevskienė persikėlė į Varšuvą, o jos vietą užėmė lietuvis dr. Stonkus, kursai paėmė villią ant 12 metų po 600 r. į metus; ypatingai nenorėtumėme į superarbitrus kun. Šniukštos, kursai pats vardu Valevskienės vedė villios remontą, jai paskolino pinigų ir dar

[1] Grafienė (lenk.).
[2] Rublių sidabru.
[3] Terminais (lenk.).
[4] Felicijonui Gasparui Cirtautui.
[5] Grafą (lenk.).

dviems ypatoms patarė p. Valevskienei paskolinti ir dabar baisiai už p. Valevskienę užstoja.

Meldžiu tada Tamstos pranešti man ką greičiausiai, kad sutinkate būti teisėju nuo seminarijos pusės, o aš atsiųsiu nuo konsistorijos įgaliavimą ir vienkart aprašysiu su mažiausiomis smulkmenomis visą tą dalyką nuo pradžios lig galo ir vienkart atsiųsiu p. Valevskienės laiškus man rašytus, kai kuriuos mano laiškus ir kunigo Šniukštos. Darbo bus visai mažai, nes aš sunumeravau visus laiškus chronologiškai ir kiekviename pabrėžiau raudonu rašalu, kas priguli prie dalykų ir kas yra esencijališka; nors tų laiškų yra 25, bet jiems peržiūrėti užteks vienos valandos. Dalykas nėra sukomplikuotas, bet p. Valevskienė taip moteriškai ir be tvarkos vedė savo dalykus, kad dabar negali išmušti sau iš galvos, kad seminarija turi už jos visas klaidas kentėti ir jos išlaidas grąžinti. P. Valevskienė, net skaitos quasi[1] grafienė, persiskyrė su savo vyru, Palangoje gana plačiai gyveno ir stebias, kad po 10 metų nuomavimo „Svitezio" nieko neuždirbus, tik prakišus. Ar nieko neuždirbo, kas ją gali žinoti, nors žinau, kad visgi nuo gr. Tiškevičės būk nupirkus nemažą plecių. Bet kad seminarija tikrai jos nuskriausta, tai nėra abejojimo, nes per du metu negavo nei grašio, praėjusį metą tik 500 rs., o tuo tarpu miestui ir gr. činšą reikia mokėti apie 80 rs. kas metą, laikyti po 24 Mišias, taip kad per p. Valevskienės šeimininkavimą jau trys metai seminarija netur už ką siųsti klierikų į Palangą pagal noro a. a. Oginskio. Bet tiek to! Seminarija išsižada visko ir nieko nuo Valevskienės nereikalauna, bet ta nori dar nuo Seminarijos išplėšti už išlaidas, kurias darė pagal savo užgaidas be seminarijos įgaliavimo. Išrinkome Tamstą kaipo teisėju, kad jai užimponuoti, nes visgi skaito save quasi-grafienė; tegul gi teisėju bus kunigaikštis.

Laukdamas Tamstos prielankaus atsakymo ką greičiausiai, pasilieku su aukšta pagarba

Rektorius Kun. J. Maculevičius

P. S. Žinoma, kelionės išlaidas Seminarija turėtų Tamstai sugrąžinti[2].

MLLM ER1 7514.

[1] Lyg ir, tarytum (lot.).

[2] Eilutė prirašyta laiško pradžios paraštėje.

> [Antanui Beržanskiui], Kaunas, 1912 m. rugsėjo 27 d.

27 Rugsėjo 1912 m. Kaunas

Gerbiamasis Kunige Klebonai!

Ačiū Tamstai nuo širdies, kad nepasigailėjote laiko ir vargo išpainioti Seminariją iš tų visokių nemalonumų, kurių per 3 metus nuo jos[1] prityrėme. J. M. Vyskupas[2], kursai tą dalyką pradėjo, bet man teko jį toliaus varyti, pagyrė mūsų išrinkimą į teisėjus Gerb. kun. Klebono. Siunčiu Tamstai: a) įgaliavimą ir pačiam, ir išsirinkti antrąjį superarbitrą; b) laiškus kronologiškoj eilioje, juos sunumeravęs ir pabrėžęs reikalingas vietas, kad nebūtų reikalo ištisai skaityti; c) istorišką aprašymą viso atsitikimo, iš kurio bus visas dalykas aiškus kaip ant delno. Superarbitrą, man regis, geriausiai būtų išrinkti gr. Aleksandrą Tiškevičę kretingišką, jei sutiktų ir ana pusė, ir pats Tiškevičė. Aš tyčia aprašiau visą atsitikimą lenkiškai, nes jei gr. Tiškevičė sutiktų, tai, rasit, verta ir jam kelioms dienoms anksčiau nusiųsti tą aprašymą, kad galėtų susipažinti su dalykų stoviu. Rasit, ir per patį teismą ne pro šalį bus ir tokiam p. Bakanauskiui perskaičius, nes apskritai palangiškiai tik iš p. Valevskienės skundų bent kiek dalyką girdėjo, bet arčiau to dalyko nežino. Jei gr. Tiškevičė Aleksandra nesutiktų, tai gal kun. Urbanavičę iš Salantų paimti. Patarčiau nieko iš Palangiškių neimti, nes visi jie suelektrizuoti per p. Valevskienę, kurioje mato kaip kokia lenkę kankinime litvomanų netolerancijos. Ypatingai aš patarčiau nejieškoti tarpininkystės kun. kleb. Šniukštos; tikrai man nesuprantamas jo įsikarščiavimas tame dalyke; kelius kartus rašiau jam išaiškindamas dalykus, o jisai kaip ka ka riku, taip savo kakariku. Net vyskupui rašė užstodamas p. Valevskienę; inter nos loquendo[3], nuo svietiško žmogaus girdėjau, kursai pečiais trauko ir sako, kad kun. Šniukšta daugiaus į širdį tą dalyką ima, negu pati p. Valevskienė, kuri visai neaimanuoja, nes ir Palangoje sau pirko plecių, ir Varšuvoje uždėjo pensijoną, bet,

[1] Lauros Walewskos.
[2] Felicijonas Gasparas Cirtautas.
[3] Tarp mūsų kalbant (lot.).

matydama seminarijos nuolaidumą, mąsto sau, kodėl nepasinaudoti, jei būtų galima. Iš antros pusės, ekonomijos dalykuose pas p. Valevskienę daugiaus fantazijos, kaip tvarkos; Palangoje, kaip nesena ir graži žmona, gyveno plačiai, per tai turi daug sau simpatizuojančių, bet nemaž per tai ir praleido. Pačiame vilios taisyme, kaip pasirodo, tvarkos nebuvo: šį metą dr. Stonkus 950 rs. įdėjo į remontą; pasirodė telefonai ir varpeliai elektriški įvesti, o langai stoguose jos išpjauti, per kuriuos teka vanduo ir pūdo lubas; sienų kaip kur pusė išpėryta, o pusė palikta, kai kur durys be reikalo išpjautos, žodžiu, moteriškas šeimininkavimas.

Tuose pačiuose metuose 1910, dėl kurių visas dabar klausimas, neva užmokėta 2161 r. 91 kap., bet dėl to taip brangiai, kad dirbo žydas ir ant skolos; būk su tuo žydu paskui buvęs ir teismas, norėjęs dar daugiaus nulupti.

Iš viso aprašymo matyti bus kaip ant delno, kad ir juridiškai p. Valevskienė kalta, pati sulaužius kontraktą, bet ir pagal sąžinės, nes juk seminarija netur priedermės atsakyti už jos kvailystes; nieks jai neliepė tokių išlaidų daryti 1910 metuose. Tiesa, laiškas 1908 m. Nr. 1 neva jai paliepia perdirbti iš šopos naują villią, bet tai buvo tik derybos, tik pamatas *būsiančiam* kontraktui, todėl patsai įvykęs kontraktas turi didesnę svarbą negu vienpusiškos, preliminarinės derybos. Bet jeigu užsispirtų teismas, kad reikia p. Valevskienės 1910 metų išlaidas atlyginti, tai ir priėmus 2161 r. 91 k. kaipo pamatines išlaidas, pasirodys, kad seminarijai neteks jai atlyginti, nes: 1) per 1909 ir 1910 metus nemokėjo arendos 600 + 600 rs.; 2) 1911 m. užmokėjo tik 500 rs., ergo[1] lieka 100 rs.; 3) Kad ir nebūtų padarius 1910 metuose taip didžio remonto, tai visgi, kaip ir praėjusiais septyniais metais, turėjo villės palaikymui išleisti apskritai po 237 rub. ir 1910, ir 1911 metais: 237 + 237 = 474 rs.; 4) Paėmė nuo kun. Oginskienės seminarijai pavestus indus ir rakandus už 200 rs. apkainuotus, kuriuos sunaikino; 5) Ant galo per jos kalčią kun. Januševičė turėjo važiuoti į Palangą ant teismo ir išleido 50 rs.

[1] Taigi (lot.).

600	
600	
100	2161
+ 474	– 2024
50	———
200	137 rs.
———	
2024	

Todėl p. Valevskienė turėtų nuostolio iš viso tik 137 rs., kuriuos lengvai sau sugrąžino 1911 metuose, kada iš vienų kambarių, kaip rašė, surinko 1600 rs. Tuo tarpu seminarija, arba, tiksliau sakant, klierikai, tai tikrai turėjo per tuos metus nuostolį, nes per jos tokį šeimininkavimą štai treti metai negalima buvo klierikų siųsti į Palangą, nes reikėjo ir gr. Juozui Tiškevičei, ir iždui, ir miestui, ir assekuraciją[1] mokėti, ir kas metą po 24 mišias laikyti. Todėl būtų tai tikra kruvina skriauda dar po to viso liepti, seminarijai primokėti iš tuščios kišenės p. Valevskienei. Kad būtu p. Valevskienė pildžiusi nuo pradžios lig galo savo priedermes ir arendą mokėjusi, juk ir tos visos istorijos nebūtu buvus, ir būtų ramiai iki šiolei sau besėdėjusi. Bet jau gana rašyti apie tai iki nuobodžio.

Teisėju nuo p. Valevskienės paskirtas buvo p. Kentra, paskui p. Vaclovas Bakanovskis iš Palangos, bet ar jų katras turi tikrą įgaliavimą, nežinau. Reikėtų susirašyti. Aš parašysiu kun. Šniukštai, kad praneštų Tamstai apie tai, katras turi įgaliavimą.

Pasilieku su augšta pagarba

Kun. Pral. J. Maculevičius

MLLM ER1 7513.

[1] Draudimą.

> Smilgoms, [Kaunas], [1912–1913 m.]

Mylimieji Kumai[1]!

Sveiki sulaukę šventų Velykų! Trokštu visiems, kad linksma aleliuja nuolatos skambėtu širdy, kad sveikata ir laimė eitų greta, kad sektusi visuose geruose užmanymuose ir kad iš vaikų butu tėvams džiaugsmas, tėvynei ir Bažnyčiai nauda. Sunku man pasiteisinti ant rašto, kodėl budamas Petrapily, neaplankiau, visą kelią važiuodamas apie tai mąsčiau ir žinoma bučiau jau pirmą dieną užėjęs; par telefoną paklausiau kantoroje, kur gyvenate. Bet važiuodamas į departamentą[2] užvažiavau pas arcivyskupą, su kuriuo kitą kartą taip gerai gyvenome, kurs manę norėjo ir į akademijos rektorius. Pas jį sužinojau, kad jųs taip pešates, rodė man telegramas jusų iš Maksvos; mano padėjimas tarp jusų labai buvo nemalonus; nors aiškiai man nesakė, bet aš suprasti galėjau, kad jisai norėjo, kad aš jums prikalbinčiau eiti ir parsiprašyti, o jisai viską dovanos, o nuo lenkų teko girdėti, kad tai aš jums prikalbėjęs išvyti iš Petrapilio ir pačiam į jo vietą patekti; galite suprasti koks mano buvo padėjimas; tarp pačių lietuvių daug yra jusų priešininkų, kurie sekė visus mano žingsnius, įpatingai lenkai, kad sužinoti, ar aš busiu pas jusų, ar ne. Todėl sau pasakiau, neprigausite manę, geriau aš kitą kartą pasimatysiu, o dabar nesikišiu, juk ir taip manę lenkai apšaukė, kad su maskoliais einu iš vieno. Dabar kaip girdžiu ir Petrapily šv. Kotrynos bažnyčioj žada buti reviziją, sakys dar, kad štai atvažiavo tyčia į Petrapily kad sukelti visą tą istoriją. Negerai tik kad jus tarp lietuvių turite daug priešų, kad butų vienybė, tai daug daugiaus butumėte padarę. Bet šv. Kotrynos bažnyčioje tai tikrai reiktu išvaryti lenkiškus pamokslus par vidurį sumos; įvedė taip tik du ar trys metai Butkevičė[3], pirmą to nebuvo, mat kad lietuviai butu priversti klausyti lenkiškų pamokslų.

1 Maironis buvo Antano ir Jadvygos Smilgų sūnaus Algirdo, gimusio 1896 m., krikštatėvis.

2 Kalbama apie Rusijos imperijos Kitatikių dvasinių reikalų departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos Sankt Peterburge; veikė 1832–1917 m.

3 Kalbama apie kunigą Konstantiną Budkevičių.

Dabar gal lenkininkai ir kiek-tiek pabugs; bet paslapčia jie taikįsis dar daugiaus įkasti. Tiek prirašiau apie tuos niekus; kas skaudu, apie tą ir kalbi. Rašo, kad [Karuzinas] į sinodą išeina, kas bus direktorium departamento?

Sveikinu dar kartu visus, vaikučius bučiuoju

Kumas

Autografas Jurgio Dvariono asmeniniame archyve.

Datuojama pagal turinį.

> [Antanui Smilgai], [Kaunas], [1913 m. gegužės 23 d.]

Labai man malonu, kad vaikučiai taip gražiai, mokinas. Ne mažas džiaugsmas tėvams! Kad Dievas duotu užaugti ir buti savo tėvynei naudingais. Aš į užrubežių negaliu važiuoti, nes skolos neleidžia, pinigų neturiu. Busiu Ariogaloje, Betygaloje ir Raseiniuose, ar galėsiu atvažiuoti į Aserną[1], nežinau. Parašykite, kokiame laike ten busite. Iki 17 birželio aš turiu buti Kaune ir ant Šv. Petro taip pat Kaune.

Visus nuoširdžiai bučiuoju.

Kūmas

Autografas neišlikęs. Fotokopija MLLM ER F1 P2249.

Du vienodi spaudai: 1913-05-23 Paštas [rus. *Почта*]. Adresuota: *Господину Антону Осиповичу Смильго, С. Петербург, Екатериневский канал № 10.*

> [Jurgiui Šlapeliui], [1913 m.]

Tamstai pareikalavus, 16 VIII siunčiu 70 egz. „Raseinių Magdės" po 28 kap. Ar „Pavasario Balsai" ir „Jaunuoji Lietuva" jau išparduota? Reikėtų antrą kartą spaudinti. Bet su „Jaunąja Lietuva" rasis būtų dabar

[1] Iserna – miestas pietų Italijoje.

keblumų; cenzūrai kai kurios vietos nepatiko, o taisyti aš nenoriu. Į „Pavasario Balsus" reiktų įdėti dabartinį priedą „Raseinių Magdės" t. y. antrą pusę, o tuo tarpu pati „Raseinių Magdė" dar neišparduota.

Ir kauniškiai knygynai kalbina mane jiems perspaudinimą. Nežinau, kaip padarysiu. Verta būtų 25 metams mano pasidarbiavimui subėgus perspaudinti, ką Tamsta manai, ar galima būtų pasaulinės valdžios nesuerzinus perspaudinti Jaunąją Lietuvą? Nenorėčiau nemalonumų: galėtų ir visą leidimą konfiskuoti.

Su tikra pagarba

Maironis

MLLM ER 17043.

Datuojama pagal turinį: 1913 m. Maironis buvo sveikinamas kūrybinio darbo 25-mečio proga; tais metais jis naujai perleido papildytus *Pavasario balsus*; galima manyti, jog 1888-uosius, kai Antanui Baranauskui įteikė poemą *Lietuva*, laikė savo kūrybinės veiklos pradžia.

> [Juozui Gudzinskui], Viekšniai, 1920 m. rugpjūčio 23 d.

23. VIII. 20. Viekšniai

Mylimasis Klebonėli!

Kaip greitai prabėgo šių metų vasara, taip maloniai praleista Kaltinėnuose ir Viekšniuose. Laukėme, laukėme Tamstų Viekšniuose ir... nesulaukėme, o man štai už trijų dienų jau priseina grįžti į Kauną; neteko apsilankyti nei Skapišky, nors pats kun. Prelgauskas buvo atvažiavęs vežtis. Kun. Kazlauskas telegramą mušė, kad nors kelioms dienoms atvykčiau, bet jau nebėra laiko. Viekšniuose gana linksma, tik liga nemažai nubaidė svečius, bijodami kruvinosios, Viekšniuose ir net klebonijoje įsivyravusios, neatvyko svečiai nei iš Krekenavos, nei p. Žilevičius, nei Tamstų iš Kaltinėnų nesulaukėme. Laivu važinėjaus bemaž kas dieną, jei p. Povilas[1] nebuvo labai užimtas, nes kiti pasirodė nedideli amatoriai laivo.

[1] Povilas Gudzinskas.

Labai džiaugėmės, kad p. Albina Petrauskienė išsikasė iš sunkios ligos, p. Povilas labai užsiinteresavęs atsakymu, kurio laukia iš Krekenos[1] jam jaunoji labai patiko, bet iš jos pusės nieko tikro ilgšiol neatsakyta; p. Apolonija[2] važinėjusi pas seseris į Padyvitį pasitarti ir ten viešėjusi apie 3 savaites; ar neteko pasimatyti?

Grįžtu į Kauną šį ketvergą; gaila vasaros, taip greitai prabėgusios šiais metais, bet ką bedarysi; laikas vėlei į jungą stoti ir laukti kitos vasaros, jei Dievas laikys gyvus. Ačiū labai mylimam Klebonėliui ir gerbiamai p. Elžbietai[3] už malonias vaišes ir meldžiame apsilankyti kada ir Kaune pas mus. Su vyskupu[4] mačiaus Akmenėje ir sakiau, kad klebonas užganėdintas Kaltinėnais ir parapijonys klebonu. Apie Kazakevičių[5] nieko tuo tarpu nesakiau, bet ir betygališkis[6] nuo jo nusikratė; nuvažiavęs į Kauną: paskirtas ir jau atvyko į Tirkšlius ar į Tryškius, neatsimenu gerai. Dar kartą ačiū už vaišes: bučiuoju mylimą kleboną ir labas dienas siunčiu Gerb. p. Elžbietai, Aptiekoriams, Bitautaitėms ir kitiems.

Pr. J. Mačiulis

Labas dienas siunčia klebonas, p. Povilas, p. Viktorija Žilevičienė.

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[1]-s.

> [Juozui Gudzinskui], Kaunas, 1923 m. vasario 5 d.

5. II. 1923. Kaunas

Mylimasis klebone!

Gavau žinią, kad ir Tamstos brolis Povilas nemaž patarnavo kaipo šaulys Klaipėdos paliuosavimui. Klaipėdos kraštas beveik jau mums

[1] Krekenavos.
[2] Apolonija Petkaitė.
[3] Elžbietai Gudzinskaitei.
[4] Pranciškumi Karevičiumi.
[5] Greičiausiai Konstantinas Kazakevičius.
[6] Pranciškus Janulaitis.

pripažintas[1]. Susiderėti dėl smulkmenų šiandien išvažiavo Smetona ir Klimas į Klaipėdą*. Santarvė buvo pagrasinusi ultimatumu, ir po 7 dienų turėta duoti atsakymą, reikalaujant tuojau atšaukti šaulius. Bet kuomet pamatė, kad mūsų Valdžia nemano nusileisti, o dar lenkams pradėjo bolševikai bruzdėti ant sienos (sako, būk, Molodečną užėmę), Santarvė, bijodama didesnio gaisro, sulaikė lenkų apetitus pulti mus. Sako, kad jei lietuviai būtų nepasiskubinę apsidirbti su Klaipėda, tai lenkų laivai buvo surengę išsodinti Klaipėdoje savo desantą ir paskui manė, kaip Vilniuje, operuoti savo fakt dokonany[2].

Kas pas Tamstą, kaip eina medžiagos gaminimas? Kuršėniškiai pernai pradėjo mūro bažnyčią statyti: tai visgi daugiau negu klebonija, o kaltinėniškiai bus turtingesni. Taupė markes, o dabar jos pavirto į šiaudus, kaip tai būtų gerai sunaudota klebonijai, kuomet jos dar šiokią tokią vertę turėjo. Dabar su litais turės būti dar bėdžiau. Mes jau seniai neturime mišioms intencijų[3]; kartais apleidžiame laikyti; tankiausiai in thesaurum Ecclesiae[4] laikome. Ar ir sodžiuose taip šykštu su obligacijomis[5]? Vakar iš nakties visus lenkiškus ir žydiškus gatvių parašus ir krautuvių šildus[6] juoda smala užtepta, mat įpyko jaunuomenė, kad žydai Klaipėdos klausime mūsų nepalaikė, atskyrus kelis tiktai, Panevėžy tą patį padaryta prieš naujus metus. Jei Kaltinėnuose yra žydiški parašai, tegul patys užtepa, nes kalbama, kad daužys langus tiems žydams, kurie atnaujins žydiškas iškabas.

Dievo malonė, kad pasiskubinta litus įvesti pas mus; būtumėme dabar visai pražuvę. Vokiečių markes jau užsienio biržos atsisako visai pirkti, kaip ir bolševiką rublius. Sveikinu visus pažįstamus; Elziunę[7], kunigėlį ir Tamstą nuo širdies bučiuoju.

[1] Kalbama apie Klaipėdos krašto lietuvių sukilimą, paremtą lietuvių kariuomenės ir šaulių, bei 1923 m. sausio 15 d. paskelbtą šio krašto prijungimą prie Lietuvos.

[2] Įvykęs faktas (lenk.).

[3] Aukų šv. Mišioms.

[4] Bažnyčios labui (lot.).

[5] Užsakytomis šv. Mišiomis.

[6] Iškabas (vok.).

[7] Elžbietą Gudzinskaitę.

* Atiduodama mums kraštą, norėtu išderėti visiems liuosą Klaipėdos uostą Santarvė.

Prel. J.

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[2]-s.

> [Juozui Gudzinskui], Kaunas, 1925 m. gruodžio 18 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Laužydamas senu papročiu[1] su Tamsta, p. Elziune[2], kun. Juozu ir kitais Tamstos Kūčių vakaro svečiais, siunčiu nuoširdžiausius švenčių ir Naujųjų metų visiems linkėjimus.

Po visus laikraščius praskambėjo žinia, kad Tamsia su kai kuriais bendradarbiais dideliu kapitalistu palikęs, tik gaila, kad ne vienam teko viską išlošti; bus dabar drąsiau ir klebonijos statybą pradėti.

Atvažiavo buv. Vilniaus vysk. Matulaitis ir atsivežė misiją mus su Roma sutaikinti, o kaip ekspijacija[3], reikia delegacijai važiuoti į Romą persiprašyti, bet kam važiuoti? Senieji vyskupai Karevičius ir Karosas baisiai įskųsti; tik pavysk. Skvireckas baltas; jisai ir važiuoja su kun. Šauliu, prel. Grigaičiu et cons.[4] jau šiandieną; jam teks tur būti ir arcivyskupu grįžti. Seminarija irgi gerokai kun. Genio apdrapstyta įduotame jo memoriale. Kun. Šniukštą už bažnyčios pastatymą ir kun. Čėsnį vyskupas pakėlė į garbės kanauninkus. Mes visi tuo tarpu sveiki; išvažiuoti per Kalėdas neteko. Kadangi kai kurie vikarai pašaukti į egzaminus, rodos, 29–30 gruodž. Visus nuo širdies sveikindamas, bučiuoju Tamstą.

Pr. J. Maironis

18. XII. 1925 Kaunas

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[3]-s.

[1] Kalbama apie kalėdaičių laužymą.

[2] Elžbieta Gudzinskaite.

[3] Permaldavimas (lot.).

[4] Ir kiti (lot.).

> [Juozui Gudzinskui], Kaunas, 1928 m. gruodžio 22 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Besiartinant Kalėdų šventėms, o neužilgo ir naujiems nepažįstamiems 1929 metams, sveikinu Tamstą jų sulaukus ir kartu su Kūčių aplotkėle siunčiu savo nuo širdies atitrauktus linkėjimus geros sveikatos ir mažiau visokių nemalonumų, nuo kurių nėra laisvas mūsų šioj ašarų pakalnėje gyvenimas.

Kad ir kaip buvo sunkūs ir man, rodos, ir Tamstai, šie besibaigiantys metai, vis dėlto jų sulauksime galo, ir šiaip taip nuslinks į amžinastį; tikimės geresnių ateinančių. Vis tik nors kaip skursti gyvendamas, pasirodo, kad galima kentėti, o kas bus kitame pasauly, Dievas žino; todėl ir nesinori ten skubėti. Man po atostogų pagrįžus iš užsienio, teko dar penkis kartus atkristi ir karščio po 39,6 turėti, bet jau, ačiū Dievui, po paskutinio atako praėjo bemaž mėnuo, ir karštis nebegrįžta; gal sustos. Užsienis man labai labai pagelbėjo; kad nebūčiau pasiskubinęs išvažiuoti į Wildungeną[1], jau būčiau dabar Tamstai jei bent iš anapus pasaulio prisisapnavęs su Naujųjų metų linkėjimais. Girdėjau, kad Tamsta turėjai irgi nemalonumų su savo vyskupu; vis dėlto su atsisakymu nuo klebonijos nėra ko skubėti, nėra prasmės bėgti iš užsiimtos pozicijos; o atstatyti vyskupas, neaprūpinęs pragyvenimo, negali, einant kanonais, senatvė nėra užtenkama priežastis.

Sveikinu dar kaitą Tamstą, Elziunę[2], Onytę, kun. Juozą[3], ir, kas dar yra iš pažįstamu, visiems ilgiausių metų.

Bučiuoju nuoširdžiai Pr. J. Maironis-Mačiulis

1928. XII. 22. Kaunas

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[4]-s.

[1] Bad Vildungenas – kurortinis miestelis pietų Vokietijoje.

[2] Elžbietą Gudzinskaitę.

[3] Juozą Pletkų.

> [Juozui Gudzinskui], Kaunas, 1929 m. gegužės 6 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Pasidariau baisiai nerangus ir tingus; gal tai nuovargis, gal senatvė; seniai rengiaus Tamstai parašyti keletą žodžių ir negaliu prisirengti. Pralotas Faidutti kaip pernai rudenį išvažiavo į Romą taip ir lig šiolei negrįžta. Rašė man, sveikindamas Naujų metų ir prisiųsdamas savo adresą, bet Tamstos laišką jam nepasiunčiau, nes jisai vargiai gali kištis į mūsų dalykus; mat su nunciju Bartoloni nesutapo, ir šiam nepatiktų tasai už jo pečių veikimas. Su pr. Faidutti paskutiniu metu taip mes susimylėjome, kad jisai dabar didžiausias mano bičiulis, bet Romoje jisai neturi pasisekimo.

Su nunciju Bartoloni mes irgi labai gerai; sakosi esąs mano gerbėjas; Todėl Tamstos reikalu stačiai į jį ir kreipiausi. Pasižadėjo pasirūpinti tuo dalyku, tik klausė, kokioje formoje prašyti palaiminimo: paprastas būdas tai telegramos forma; antroji forma, rečiau duodama ir sujungta bent kiek su išlaidomis, – tai atsiųsti su palaiminimu savo fotografiją. Prašiau antrosios, pasižadėdamas atsilyginti. Nuo vakar dienos visai atšilo; šalčiai baisiai įkyrėjo, ypač mano ligoje; kaip tik bent kiek kojos pajunta šaltį, atsiliepia pūslės liga. Nežinau, ar reikės šį metą į užsienį važiuoti gydytis; dar nesitariau su gydytojais; labai nenorėčiau, nervus man visai suardo. Jei nereikės į užsienį, tai važiuosiu į Palangą, pakeliui į Kaltinėnus užsukęs, iškilmėse bent kiek pasisvečiuoti.

Mano sode, rodos, daug išgaišo nuo šalčio medžių, net sierenkos[1]; lieka tik viltis, kad gal iš kamieno atžels: šakos ypač grūšių-kriaušių išdžiūvusios.

Labas dienas nuo Marcelės siunčiame, sveikinu Tamstos sesutes, kun. pagelbininką ir kitus pažįstamus, Tamstą gi apsikabinęs bučiuoju.

Pr. J. Maironis-Mačiulis

1929. V. 6 Kaunas

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[5]-s.

[1] Lietuviška obelų veislė, atspari šalčiui ir ligoms, deranti rugsėjį.

> [Juozui Gudzinskui], [Kaunas], [1930 m. kovo 17 d.]

Sveikinu mylimą kun. Kanauninką jo globėjo dienoje[1] ir prie tos progos siunčiu širdingiausius linkėjimus ir Tamstai, ir pagelbininkui solenizantui[2] geros sveikatos ir Dievo palaimos žemiškoje kelionėje. Labas dienas ir p. p. Elziunei, ir Onytei, kitiem pažįstamiems.

Mylįs Pr. J. Maironis[3]

MLLM, inv. Nr. 16192 / ER 939.

Datuojama pagal spaudą. Atvirukas.

> [Juozui Gudzinskui], Kaunas, 1931 m. kovo 12 d.

Gerbiamasis ir Mylimasis Kun. Kanauninke

Tamstų sveikinančią telegramą gavau ir per Tamstą visiems sakau nuoširdžiai ačiū. Pats aš asmeniškai neturiu kuo labai džiaugtis, ypač tuščiu titulu[4] ir teise pasipuošti fioletiniais rūbais: galėjo tai sudaryti man šiokį tokį malonumą prieš 15 metų; dabar senatvėje tai vanitas vanitatum![5] Bet Tamstos už pareikštą nuoširdų palankumą tikrai ačiū!

Prie tos progos sveikinu ir Tamstą besiartinančių varduvių ir linkiu dar daug jų praleisti sveikam ir nesiskubinti į dangaus karalystę.

Nežinau, kaip šventoje Žemaitijoje, bet Kaune mes rimtai susirūpinę pavojumi potvynio; sninga ir sninga, o čia artinasi pavasaris; jei staiga paleis, – paskęsime.

Aš šį pavasarį sumaniau pasistatyti namelius – vilią Aleksote ant kalno; mat kaip tautai pasitarnavęs, gavau iš valdžios žemės sklypą

[1] Kovo 19 d. – Šv. Juozapo minėjimas.
[2] Juozui Pletkui.
[3] Toliau Marcelės Mačiulytės prierašas: „Sveikinu Gerbiamą Kanauninką su diena vardo, bučiuodama rankelę, linkiu laimingų ir ilgų metų. Marcelė".
[4] 1931 m. Maironis gavo protonotaro garbės titulą.
[5] Tuštybių tuštybė (lot.).

arti desetino[1] dydžio; žadu ten sodą įveisti, jei iki mirties suspėsiu; vasaros metu nereikės važinėti į kurortus, nes užnemuny ant kalno oras grynas ir sveikas, o kartu ir miesto patogumai čia pat.

Nuncijus Bartoloni išvažiavo ir vargiai begrįš, o gaila; man jisai buvo labai palankus ir, jei Roma dabar bent kiek kitaip į mane atsigręžė, tai daugiausiai jo čia nuopelnas; jis įsitikino, kad aš ne toks baisus, kaip mane prieteliai Romoje išjuodino.

Mano sveikata bent kiek šią žiemą pasitaisė, nes praėjusį rudenį buvau vėl arti mirties prieangio, automobiliu grįždamas ir bent kiek persišaldęs. Dabar bijau iš Kauno ir nosį iškišti; ypač kojų nušalimas man labai kenkia pūslei.

Sveikinu visus Kaltinėniškius ir Tamstą nuoširdžiai bučiuoju.

Pr. J. Maironis-Mačiulis

1931. III. 12 Kaunas

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386^{6}-s.

> [Juozui Gudzinskui], [Kaunas], 1931 m. balandžio 1 d.

1931. IV. 1.

Mylimasis Kanauninke

Tamstos laišką, kuriuo nusiskundi savo vyskupu[2], gavau. Labai man nemalonu girdėti apie tokius pasielgimus tų, kuriuos Spiritus Sanctus posuit vegere ecclesiam Dei[3]. Nemaža čia kaltė ir tų nevykusių jų patarėjų, kurie moka tik klūpčioti prieš viršininkus, o nenori ar nesugeba jiems pasakyti tiesos.

Vien tik dėl senatvės vyskupas neturi tiesos išmesti klebono iš vietos; aš manau, kad galėjo būti skundų ar iš parapijos, ar iš šalies. Kanonai ne tokie žiaurūs, kad leistų mėtyti žmogų, nors jis ir neturi jau jėgų pildyti pareigas. Jie tik leidžia duoti pavaduotoją, užtikrindami

[1] Dešimtinė – ploto vienetas, truputį didesnis už hektarą.

[2] Justinu Staugaičiu.

[3] Šventoji Dvasia įstengtų sujudinti Dievo bažnyčią (lot.).

pragyvenimą iki mirties. Tik, žinoma, kas turi valdžią, tas turi ir priemonių apkartinti gyvenimą. Juk gali duoti tokį pagelbininką ar vikarą, kuris įkyrės iki gyluonio. Juk atsimenate Keraitį ar Tyšką Ariogaloje. Todėl ir išmintingai padarėte, kad vyskupui mandagiai atsakėte, nors ir skriaustų; prieš vėją nepapūsi. Bet, manau, nėra reikalo skubėti su kun. Janauskiu susitarti iki liepos m., nes iki Kanauninkas raštu neduosi sutikimo atsisakyti nuo klebonijos, vyskupas variai išdrįs liepti be kaltės, vien dėl senatvės, nes žino, kad tuo atveju, einant kanonais, privalo kunigą aprūpinti congrua sustentatione[1].

Matau iš viso, kad Velykos ne tik dėl nepakenčiamų šalčių, bet ir dėl susidėjusių apystovų nebus malonios; todėl ir linkiu ne kokios nepasiekiamos laimės, bet tik daugiau krikščioniškos kantrybės ir stipresnės sveikatos pakelti gal neužtarnautus kryželius. Sveikinu irgi šventų linksmesnių Velykų visai Tamstos šeimynai, prie velykinio stalo susirinkusiai.

Karštai bučiuoju
Pr. J. Maironis

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus, inv. Nr. 3386[7]-s.

> [Mikalojui Lipčiui], [po 1920 m. gruodžio pr.]

Priimk, mano brangusis, nuo savo dėdės varduvių pasveikinimą ir linkėjimą geriausios sveikatos, pasisekimo geruose sumanymuose ir visų dvasiškų malonių. Bene ir Marytės apie tą laiką gimimo diena. Tai ir jai lygiai to paties trokštu ir linkiu nuo širdies.

Bučiuoju jumis
Pr. J. Maironis

LLTI BR, f. 11–249.

Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Maironio namų iš kiemo pusės fotografija; išleista Onos Vitkauskytės knygyne Kaune.

[1] Deramu išlaikymu (lot.).

> [Pranciškui Karevičiui], [1921 m.]

Jo Ekscelencijai Žemaičių Vyskupui

Į Jo Ekscelencijos raštą nuo lapkričio 10 d. š. m. N 3544 turiu garbės pranešti, kad kun. J. Širviui, Ginteliškės klebonui[1], pasiųsta kanonais motivuotas Tribunalo nutarimas iš 16 lapkričio š. m. Vienkart turiu pareikšti, kad jaučiuosi užgautas neteisingu pritaikinimu tame atsitikime man kan. 1625[2] Suinteresuotieji, kuriems Tribunalo nutarimai išrodo ar neteisingi, ar neužtenkamai pamatuoti, ar be reikalingų formalumų duoti, turi teisėtą kelią apeliuoti į antrąją instanciją, prisilaikant kan. 1881. Skundas de nullitate sententiae[3] irgi pareiškiamas coram indice, quisententiam tulit[4], kan. 1895. Kontroliavimas Oficiolo arba Tribunalo toj pačioj pirmoj instancijoj nesutinka su paskirimu ir pasitikėjimu juomi ir žemina jo autoritetą bylinėjančių akyse.

Jei Jo Ekscelencija panorėtų kai kurias bylas savo sprendimui pasilikti sulyg kan. 1573 §2, tai meldžiu jas iš kalno nurodyti.

Oficialas[5] Pr. Maironis-Mačiulis

Autografas Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos muziejuje, inv. Nr. 2810. Laiškas buvo surastas teologijos mokslų daktaro monsinjoro prelato Bronislovo Barausko (1908–1985) archyve.

[1] Vietinių gyventojų liudijimu, Ginteliškės klebonas Juozapas Širvys daugiau domėjosi savo ūkio, nei parapijiečių sielos reikalais, gana atsainiai komentuodavo Šventojo Rašto ištraukas ir tuo kėlė parapijiečių pasipiktinimą.

[2] 1625 m. kanonas taikomas bažnytinio teismo teisėjams, kurie prastai atlieka savo pareigas. Šį kanono straipsnį Pranciškus Karevičius pritaikė Maironiui, kuris laiške jaučiasi neteisingai nubaustas. Iš konteksto galima spėti, jog Maironis per švelniai nubaudė Ginteliškės kleboną arba nepakankamai greitai ėmėsi vyskupo užduoties.

[3] Dėl nuosprendžio negaliojimo (lot.).

[4] Dalyvaujant nuosprendį paskelbusiam teisėjui (lot.).

[5] Bažnytinio teismo teisėjas.

> [Vladui Paulauskui], 1923 m. vasario 3 d.

Ačiū, ačiū Tamstai už pasidarbavimą, gerą širdį ir malonią atmintį. Aš ne koks žinovas, bet visgi man patiko gaida. Didesniems žinovams rodžiau; sakė, kad gaida graži ir bus populare; daugeliui patiks. Ačiū dar kartą nuo širdies.

Prel. Maironis

Autografas neišlikęs. Vladas Paulauskas, „Nesek sau rožės prie kasų" (Kaip gimė Maironio *Dueto* tekstas ir muzika)", in: *Mokslo dienos*, Kaunas, 1937, Nr. 8–9, p. 456[1].

> [Vladui Banevičiui], Kaunas, 1925 m. sausio 25 d.

Gerbiamasis Tamsta

Tamstos sumanymas stoti į kunigų seminariją buvo įnešta į paidagogišką profesorių posėdį ir čia, apsvarsčius visas apystovas, nutarta, kad Tamstos sumanymas visgi pavėluota: reikėtų dar 4–5 metus mokintis; švęstis į kunigus tektų jau turint 40 metų amžiaus: kaip ir per vėlu. Tokiame amžiuje visai naujų dalykų mokintis ir prisispausti prie gana griežtos seminarijos drausmės būtų sunkoka. Jeigu Tamsta tikrai linkęs prie dvasinio luomo, patartume stoti gal į vienuolyną, duokime, į Kretingą pas bernardinus. Bet, man rodos, kad geriausiai Tamstai mokytojauti gimnazijoje; juk tai irgi aukštas ir kilnus pašaukimas: auklėti priaugančią naują jaunuomenę, skiepijant jai aukštus idealus, rengiant gerus ir naudingus tėvynės piliečius.

Tamstą tikrai gerbiąs

Pral. J. Maironis

Dv. Seminarijos Rektorius

1925 m. sausio 25 d. Kaunas

MLLM, inv. Nr. 4797.

[1] Visą straipsnio publikaciją žr. šios knygos p. 638–640.

> Nežinomam asmeniui, [Kaunas], [1927 m.]

Kaunui per plačiai užsimojus ir ligšiol neprisirengus vertai pagerbti mūsų didžio vyskupo Valančiaus[1], nuoširdžiai džiaugiuosi, kad Žemaičiai, nepasitenkinę didžiais mostais, tikrai jam pastatė kad ir ne per didžiausią paminklą[2].

Negalėdamas dalyvauti asmeniškai iškilmėse, esmi jose dvasia. Tik manau, kad vysk. Valančiaus paminklui ne per daug jauku su Aleksandro II paminklu[3], kuriam caraujant, tiek nukentėjo pats Valančius ir Lietuva, ypač per lenkmetį.

Pral. J. Maironis.

VUB RS, f. 1–D 1112, l. 5.

Adresatas – greičiausiai Telšių vyskupijos kurijos ar Varnių dvasininkas, kvietęs Maironį į Motiejaus Valančiaus paminklo atidengimą. Datuojama pagal turinį. Atvirukas.

> Uršulei Jokūbauskaitei, Kaunas, 1928 m. kovo 24 d.

Nepažįstamai mano Gerbėjai Uršulei Jokubaitei, Gerai ir Kilniai, kaip tikiuos, Lietuvaitei.

Maironis

1928. III. 24 Kaunas

1 Idėja pastatyti Kaune paminklą Valančiui bandyta realizuoti nuo 1925 m. Buvo susidaręs organizacinis komitetas (Juozapas Skvireckas, Juozas Tumas-Vaižgantas, Kajetonas Šklėrius), pradėtas lėšų rinkimas visuomenėje, skelbiamas projekto konkursas (žr. Vaižgantas, *Vaižganto Raštai*, t. 19: *Mūsų literatūros istorijai: ašmas būrys veikėjų: naujieji literatūros nuotykiai*, Kaunas: Švyturys, 1933, p. 268–272); paminklas liko nepastatytas.

2 Paminklas Valančiui (skulptorius Antanas Aleksandravičius) buvo atidengtas Varniuose 1927 m. liepos 18 d. prie buvusių Žemaičių vyskupijos kapitulos namų.

3 Aleksandro II paminklas Varniuose buvo pastatytas 1912 m., minint baudžiavos panaikinimo 50-metį. Pašalintas 4 deš.

Skelbiama iš kserokopijos, saugomos Alberto Zalatoriaus asmeniniame archyve. Autografas saugomas Vinco Maciūno asmeniniame archyve Filadelfijoje (JAV).

Fotografija.

> Uršulei Jokūbauskaitei, Kaunas, 1928 m. rugsėjo 12 d.

Gerbiamoji P. Uršule!

Žymiai pasveikęs, grįžau iš Vokietijos – Wildungen[1], kur gydžiaus, radau Tamstos malonų užuojautos laiškelį; labai ačiū už gerą širdį.

Dar prieš mano ligą Tamsta klausei, ar buvau kur pirma spaudinęs „Z nad Biruty“? Pirmą kartą ši poemėlė buvo Amerikoje Antspaudinta[2], ir siunčiu jos egzempliorių, subraižytą antrajai laidai.

Pernai metą visi mano veikalai iš nauja tomais perspaudinti, pertaisyti ir papildyti: išėjo I tomas (daugumoje „Pavasario Balsai“), II tomas (poemos), IV tomas (Lietuvos istorija), V t. (visuotinoji literatūra).

Malonu man būtų gauti Tamsios atvaizdą (fotografiją).

1928. IX. 12 Kaunas

Su aukšta pagarba Pr. J. Maironis

Skelbiama iš kserokopijos, saugomos Alberto Zalatoriaus asmeniniame archyve. Autografas saugomas Vinco Maciūno asmeniniame archyve Filadelfijoje (JAV).

[1] Bad Vildungenas – kurortinis miestelis pietų Vokietijoje.

[2] [Maironis], *Z nad Biruty: poemat*, przez Halinę z Połągi, Brooklyn: Kasztu A. Miluko, 1904; poema savo idėja artima poemai *Jaunoji Lietuva* – ka siekiama įkvėpti meilę lietuvybei; vertinama už gražią lenkų kalbą, lyrizmą.

Uršulei Jokūbauskaitei, [Kaunas], 1928 m. gruodžio 26 d.

1928. XII. 26

Gerbiamoji P. Uršule!

Drovu man, kad aš toks apsileidėlis ir per tat nemandagus: lig šiol neatsakiau į pirmąjį malonų laišką su atvaizdu, o čia, besirengdamas bent Naujųjų metų sveikinti, gaunu antrąjį laiškelį. Prisipažįstu, esu sunkus ir nerangus laiškams rašinėti; bent kiek ir liga trukdo; vis dar negaliu gerai pasitaisyti iš po sunkios operacijos. Nuo rudens iš po penkių kartų turėjau karščio iki 39,6 laipsnių. Kai kas įkalbinėjo žiemos metu išvažiuoti į pietų Franciją, bet dabar eina geryn ir manau, gal pavažiuosiu kur į pietus pavasarį.

Mano veikalų išėjo I, II, IV ir V tomai. Trečiojo tomo nepradėjau tvarkyti, nes į jį norėjau patalpinti visus dramatiškus kūrinius, o tuo tarpu dar vis naujus rašiau; šįmet parašiau libreto operai iš XIII amž. ir neseniai užbaigiau dramą-tragediją: Vytautas – karalius. Daugiau jau tur būti nieko nerašysiu; gana! Ačiū už atvaizdą: veidelis toks simpatingas ir gražus, tik kam trumpai nusikirpus? Aš senų pažiūrų žmogus, ir moterų ilgos kasos man patinka. Kai Tamsta kada rašysi, meldžiu apie save šį tą parašyti: juk aš nieko nežinau.

Su pagarba

Maironis

Skelbiama iš kserokopijos, saugomos Alberto Zalatoriaus asmeniniame archyve. Autografas saugomas Vinco Maciūno asmeniniame archyve Filadelfijoje (JAV).

> [Uršulei Jokūbauskaitei], Kaunas, 1929 m. gruodžio 20 d.

Pats Maironis, atvykęs, lazda pasiremdamas, sveikina Tamstą Naujais metais, linkėdamas sveikai ir laimingai juos sutikti ir praleisti ir

daug, daug malonių valandėlių juose pritirti, o labai retai giliai atsidusti, jei be to jau negalimas žmogaus gyvenimas šiame pasauly.

Pr. J. Maironis

1929. XII. 20 Kaunas

Skelbiama iš kserokopijos, saugomos Alberto Zalatoriaus asmeniniame archyve. Autografas saugomas Vinco Maciūno asmeniniame archyve Filadelfijoje (JAV).

> Uršulei Jokūbauskaitei, [Kaunas], 1928 m. gruodžio 20 d.

1930. XII. 20

Malonioji P-le Uršule!

Kiek kartų gaunu Tamstos brangų laiškelį, tiek kartų man sąžinė ima išmėtinėti: taip daug matau iš p-lės Uršulės man simpatijos ir nuoširdumo, o aš toks negeras; tik retkarčiais trumpai tepaslenku keletą žodžių per platų okeaną persiųsti. Juk nepasakysiu, kad čia būtų kalta vien laiko stoka. Teisinuosi, kad mano amžiuje žmonės abelnai sunkūs, nepaslankūs, apsileidę. Be to, ir prancūzų priežodis gerai sako: l'absent toujours perdu[1]! Kad bent maloni P-lė Uršulė šiais Vytauto D. metais būtų teikusi mūsų tarpe apsilankyti Lietuvoje; pasimačius ir arčiau susipažinus, daugiau reališkesni atsiminimai ir ryšiai būtų gyviau užsimezgę! Kas jaunas, tam šviečia viltis, o man gal netolimas siūlo galas: neteks nė pamatyti savo simpatijos.

Šv. Kalėdų ir N. metų sulaukus, daug, daug laimės nuoširdžiais linkėjimais siunčia per platų vandenyną labai palankus

Maironis

Skelbiama iš kserokopijos, saugomos Alberto Zalatoriaus asmeniniame archyve. Autografas saugomas Vinco Maciūno asmeniniame archyve Filadelfijoje (JAV).

[1] Nesantysis visada pralaimi (pranc.).

> Marcelei Mačiulytei, Palanga, [1927 m. liepos 30 d.]

Palangoje būsiu dar bent dvi savaiti, oras gražus. Grįždamas gal kur pakeliui užsuksiu. Ar sukantis laikrodis eina? Jei stovi, tegul Teklytė[1] praneša laikrodininkui, kad pataisytų. Misinginės durų rankelės ar įdėtos? Kambarius taip sutvarkyti: biurkas ties laikrodžiu tepalieka; antras stovės, kur buvo gulomasis. Viduriniame gulomame lova, komoda ir iš prieangio spinta su drabužiais. Greta svečių kambarėlis su lova. Čia galės būti nedidelis stalas, jei būsiu vienas arbatai gerti. Savo kambarį galėtumėt žydeliui liepti gražiau sienas papuošti. Iš ten ir spintą ir komodą išnešti pas mane, kad būtų vietos daugiau, tik ne į stalovą. Prieangy pečių reikia perdirbti, iškišti, nes nešildo kambario, tik aną pusę. Priminkite Prokuratoriui[2], kad prieangy pečių perdirbtų, pirmyn ištrauktų, kad šildytų geriau.

MLLM ER1 27144.

Spaudai: 1927-07-30 Palanga; 1927-07-31 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – moters juodais drabužiais ir balto žmogaus dydžio angelo piešinys. Adresuota: *Marcelei Mačiulytei, Muziejaus g-vė 5, kamb. 1, Kaunas.*

> Marcelei Mačiulytei, Bad Vildungenas, 1928 m. rugpjūčio 13 d.

Bad Wildungen, den[3] rugpjūčio 13, 1928

Miela Sesute,

Vakar jaučiausi kaip iš kalėjimo paleistas: mat gydytojas, antrą kartą pas jį nuėjus, išėmė knatą, arba gutaperčinę triūbelę, iš padarytos per operaciją žaizdos[4], o ją įstatė žemiau be kraujo, nors skaudėjo, kad

[1] Teklė Lipčiūtė.
[2] Jonui Petrošiui.
[3] Eilutė spausdinta.
[4] 1928 m. birželį Birštone besiilsintį Maironį ištiko ūmus pirepuolis, netrukus gydytojas Aleksandras Hagentornas atliko operaciją savo privačioje klinikoje

vanduo iš pūslės ne per viršų kaip pirma, bet per apačią eitų. Po tos operacijos reikėjo augštinelka gulėti bemaž be judėjimo tris dienas ir naktis. Vakar leido atsikelti. Buvusioji žaizda kaip ir užsitraukė, tik dar oda neužaugo. Šiandieną ją užlipdė plėstru ir leido eiti į vonią, kurioje nusimazgojau nuo 7 savaičių nešvarumų. Pp. Baronai, man gulint, visokiais būdais stengėsi palengvinti mano vargą; nešiojo slyvus, grūšes, gėles, valgydino ir visus patarnavimus atlikinėjo; labai geros širdies žmonės; nežinau, kaip atsimokėsiu. Vakar vaikščioti gydytojas dar nebuvo leidęs: nors sekmadienis, bet pp. Baronai neleido eiti nors sumos išklausyti, kad nepakenktų. Šiandieną vėl buvau pas gydytoją, vakare vėl liepė ateiti, mat pūslės kaklo uždegimas, kurs neleidžia visam vandeniui išeiti; reikia per įstatytą triūbelę leisti; tas labai erzina ir skauda, nors trumpai. Sako, su laiku vis mažiau užsilaikys, ir ant galo nereikėsią jokios pagalbos, bet ar greit tas įvyks ir pūslė pasveiks, negalima iš kalno pasakyti; bet vis dėlto liga išgydoma be kruvinos operacijos. Kraujo iš pūslės daugiau nesirodo. Dabar galiu vaikščioti ir pats eisiu prie šaltinio vandens gerti; pirma pp. Baronai nešiojo. Tiktai pirma gydytojas buvo liepęs gerti į dieną 5 stiklines, o dabar kaip tyčia didelį jaučiu troškimą, o gerti tuo tarpu leista į dieną tik tris stiklines; turbūt kad per daug pūslės neapsunkinti, o čia dar vakarais nieko neduoda skysto, tik iš ryto kava; vakare valgis iš 3 dalykų, o pietūs iš keturių valgių: zupa, žuvis, mėsa ir saldus valgis. Oras pas mus pakenčiamas: bent kiek palynoja ir vėl išsigiedrija; nuo ryto vandens gerti einame septintą valandą, pusiau aštuntos jau muzika griežia; tai be ploščiaus bent kiek šaltoka, bet paskui dieną su vienu surdotu. Kunigų matyt daug, bet vis nepažįstami vokiečiai. Šiandieną buvome po pietų nuėję į bažnyčią; nedidelė, bet švari; trys altoriai; prie didžiųjų durų iškabinta perspėjimas moterims: kurių suknelė lig kelienų, krūtinė plika ar plikos rankos iki pažastų, toms neduodama komunijos aplenkiant ir neklausoma išpažinties. Ant sienų keletas pareiškimų, kad Wildungene išsigydę ir taria Dievui ačiū už malonę.

Miestelis ne per didelis, bet labai švarus, gražiausių gėlių gazonai, ant vandens prūdo mačiau vandeninių lelijų ne tik geltonų, baltų, bet

Kaune. Po to Maironiui buvo rekomenduotas tolesnis gydymasis ir reabilitacija Bad Vildungene.

ir raudonų. Gatvėse nėra bruko, tik visur išmeksfaltuota[1] kaip Kaune prieš miesto sodą gabalėlis.

Primink kun. prokuratoriui, kad kaip nors sugautų žydelį, kurs mano kabineto sienas atnaujintų; tegul padaro man tą malonumą, kad rasčiau viską jau išdžiūvus.

Sveikinu ir bučiuoju visus pažįstamus: Marcinkius, Lipčius, Eidrigevičienę-Buivenienę, Prokuratorių, šeimininkę, Balčiūnienę, Virkučius ir taip pat Adelę, kuri mačiau gailėjos man išvažiuojant, ir visus kitus, ką teks sutikti ir mane minėti.

Bučiuoju Pr. J. Maironis

MLLM, inv. Nr. 9435.

Rašyta ant firminio „Bristolio" viešbučio lapo.

> [Onai Balčiūnienei], Berlynas, 1928 m. rugpjūčio 6 d.

1928 rugpjūčio 6 d., Berlynas

Ačiū nuoširdžiai už palydėjimą. Lig Berlyno labai gerai atvažiavome. Čia teko laukti 4 valandas. Šį tą nusipirkome, išgėrėme kavos ir štai lipame į savo traukinį, kuris šiandien vakare mus nuveš į Wildungeną, hotel Bristol. Visiems labos dienos.

Kopija MLLM, nenumeruota. Autografas Onos Balčiūnienės vaikaičių asmeniniame archyve.

> [Onai Balčiūnienei], Palanga, 1930 m. rugpjūčio 6 d.

1930 rugpjūčio 6 d., Palanga

Nuo pažįstamų marių kraštų siunčiu labas dienas ir džiaugiuos viltimi neužilgo pasimatyti: jau ir miegamąjį traukinio bilietą nusipir-

[1] Išasfaltuota.

kau, kad nepritrūktų vietos; pirmadienį vakare išvažiuoju, 12 rugp. būsiu Kaune. Kaip sveikatėlė. Labai įdomu, kaip toli pažengė statyba[1].

Iki pasimatymo.

Pr. J. M.

Kopija MLLM, nenumeruota. Autografas Onos Balčiūnienės vaikaičių asmeniniame archyve.

> [Apolonijai Petkaitei], 1930 m. vasario 7 d.

Tamstai,

Besiartinančių Tamstos varduvių proga siunčiu savo nuoširdžiausius linkėjimus geros sveikatėlės ir mažiausiai nemalonumų, jei jau visai jų išvengti šiame mūsų pasaulyje, gyvenant tarp žmonių, sako, negalima. Vienukart labai labai ačiū už rūpestingą manęs sloginimą, belaukiant naujųjų laimingesnių metų. Labas dienas nuo manęs klebonui ir simpatingoms Tamstos seserietėms.

1930 II. 7 Pasilieku visa širdimi atsidavęs
Kaunas Pr. J. Maironis-Mačiulis

MLLM F1 3987; anksčiau skelbta: Regina Mažukėlienė, „Nežinomas Maironio laiškas – sveikinimas su vardadieniu", in: *Literatūra ir menas,* Vilnius, 1997-11-15, Nr. 46, p. 6.

Fotografija – Maironis (1929 m., fotografuota Zigmo Toliušio).

> Maironio eksplikacija, [1929–1930 m.]

Mano kandidatūra į vyskupus keletą kartų ir paskui, visai be mano žinios ir sutikimo, buvo keliama, jau nepriklausomai Lietuvai susitvėrus. Taip, vysk. Karevičius į savo sufraganus[2] buvo pristatęs mane ir tuomet dar seminarijos profesorių J. Skvirecką. Roma sau pasirinko

[1] Kauno Žaliakalnio rajone Ona Balčiūnienė statėsi namą.
[2] Vyskupo pavaduotojus, pavyskupius (lot.).

profesorių, o rektorių atmetė. Paskui kilo klausimas Vilniaus vyskupo. Roma sutiko, kad jis būtų lietuvis, bet apie mane net klausyt nenorėjo, pasirinko kun. Jurgį Matulevičių, mano iš Akademijos laikų mokinį, kurį savo laiku aš, būdamas Akademijoj inspektorium ir turėdamas įtakos, įtraukiau, kaip ir kun. Būčį, į Akademijos profesorius. Aš, žinoma, tuo tik pasidžiaugiau. Aš, žinoma, tik pasidžiaugiau, kad tokia sunki našta man neatiteko; prie mano jautrumo ir netvirtų nervų, kai mažiausias nemalonumas ar susikrimtimas neduoda man naktimis užmigti ir stačiai ėda mane, aš būčiau nelaimingiausiais vyskupas ganytojas. Vyskupiška mitra seniai būtų mane į kapus nuvariusi. Bet, iš antros pusės, aš negalėjau jausti pažeminimo, kai Roma nuo manęs kratos, kaip nuo kokio prasikaltėlio. Dievuliau mano! Aš visą amžių ištikimai tarnavau Bažnyčiai, sąžiningai ėjau savo pareigas, kaip Lietuvos patriotas netarnavau rusų valdžiai, kad būčiau smerkiamas šiame dalyje Bažnyčiai savo tėvynę priešpastatęs. Jei su rusų valdininkais kai kuriais mokėjau sugyventi ir politikuoti, tai dar ne išdavystė. Štai jau 20 metų Kauno seminarijoje rektoriauju ir galiu net po mirties drąsiai pasakyti, kad nė vienas rektorius tiek nepadarė tiek materialiai, tiek mokslo žvilgsniu: radau 4 metų mokslą seminarijoj, paliksiu 7 metų, išleisdamas auklėtinius su universiteto diplomais. Materialiu žvilgsniu tegul palygina žmonės, kokią aš paėmiau seminariją ir kokią paliksiu. Rektoriavau sunkiausiais karo ir visokių reformų laikais. Karo metu, kuomet dauguma aukštosios dvasininkijos atstovai bėgo į Rusiją, aš pasilikau savo krašte. Taigi klausiau savęs ne kartą, už ką mane Roma laiko prasikaltėliu, įrašius į savo juodąją knygą. Mačiau juodą nedėkingumą už mano darbus, griaužiaus. Ir tokioje tai valandoje parašiau „Taip atsilyginta“[1].

Juodraštis LLTI BR 14 J. M. M., l. 1, 4, 5.

Apie šią eksplikaciją užsimena Juozas Tumas-Vaižgantas (plačiau žr. Vanda Zaborskaitė, *Maironis*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 282–283).

[1] Greičiausiai kalbama apie eil. „Skausmo skundas“ (past. Vandos Zaborskaitės).

Laiškai Maironiui

> Aleksandro Dambrausko, 1906 m. spalio 1 d.

Brangus kun. Jonai,

JM. Vyskupas[1] žada sugrįžti Kaunan 4 š. m. Dėl viso ko gali telegrafiškai užklausti Ausmargės klebono, kun. Radvilavičės.

Užvakar leista man išleidinėti Kaune mėnesinį lietuvišką laikraštį „Draugija" paskirtą inteligentijai. Labai visiems būtų malonu, jai ir Tamsta teiktumeisi pasiųsti pirmamjam N-riui kokį savo veikalėlį.

Siunčiau pirm porą rublių Tamistai ir Bučiui po keletą savo naujų knygelių. Ar gavote?

Pasilieku su tikra pagarba

Kun. A. Dambrauskas

MLLM ER2 941.

> Vincento Aleksandravičiaus, Karmelio kalnas (Pensilvanija), 1907 m. spalio 2 d.

JMl. Mount-Carmel, Pa.

Mylimasis Kanaunyke,

Savo laiku kalbėjomės ne sykį apie išleidimą lietuviškojo giesmyno. Esmi jį surengęs jau seniai, bet neturėdams lėšų išdavimui, atidėlioju ad calendas graecas.[2] Bet ir Jūs ne visai neišpildėt savo prižadą. Ketinote pataisyti tekstą senųjų giesmių ir pristatyti naujų giesmių, kiek tik

[1] Mečislovas Paliulionis.

[2] Neapibrėžtam laikui (lot.).

reikia. Taigi primenu Jumis dabar apie tai ir lauksiu staigaus bei prielankaus atsakymo. Malonėkite prisiusti tuomtarpu nors adventines bei Christgymio giesmes, o jei norėtumėt, tai būtume labai laimingi, apturėję ir daug kitų. Tikiuosi pagerbsite mane savo atsakymu, dagi prielankiu, už ką išvirš jau siunčiu dėką ir širdingą rankos spusterėjimą[2]. Antrašas k. Łomża, Kn. Aleksandravičius, Piontnicoje.

Neužilgio gryžtu aplankęs Suvienytasias Valstijas, dagi su tikslu prisidėti uždėjimui lietuviškųjų mokyklinių seserų šv. Kazimiero.

Sudiev! Atsiduodu atminčiai ir maldoms K. V. Aleksandravičius.[1]

MLLM ER2 5556 / 65.

Spaudai: 1907-10-02 Karmelio kalnas [angl. *Mount Carmel*], Pensilvanija; 1907-10-06 Sankt Peterburgas. Atvirukas; viršelyje – Niujorko dangoraižio *Flatiron Building* vaizdas. Adresuota: *Europe, Russia, St. Petersburg, Vasilevskij ostrov, 1-a linija, R. Catholic Academy, Father J. Maculevich, Inspector of Academy.*

> Nežinomo asmens, [Jeruzelė], 1908 m. vasario 21 d.

19 21 / II 08
„Serdeczne pozdrowienia!"
K. K. M.

Vertimas[2]

19 21 / II 08
„Širdingi sveikinimai!"
K. K. M.[3]

MLLM ER2 5556 / 15.

[1] Dvi paskutinės pastraipos prirašytos viršelyje.
[2] Vertė Eugenijus Žmuida.
[3] Inicialai greičiausiai nurodo pareigas (kunigas) ir pirmąsias asmenvardžio raides.

Spaudas: 1908-03-06 Jeruzalė, Austrijos paštas[1]; [data neįskaitoma] Sank Peterburgas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Jeruzalės Kristaus kapo bažnyčia; užrašas: *Jerusalem. Grabeskirche. Église du St. Sépulere. Church of the Sepulchre*. Adresuota: *Russie, Mr. l'abbe Maculewicz, С-Петербургъ S. O. 1 л. 52.*

> Juozo Gudzinsko, Ariogala, 1909 m. sausio 12 d.

Didžiai gerbiamas Kanaunįkai!

Malonu man atminti laiką, praleistą Kaune, ipatingai šnekučiuojant... lošiant su tamstą... Ar laimingai parvykai Petrapylen? Aš ačiū Dievui parvykau laimingai ir jau ant ritojaus pas manis atvaževo seniunas su P. Marsalką aplankyti musų ir parsivežti Kanaunįką, nės manė, kad Kanaunįkas esi čionai; neradę tamstos čionai didžiai nuliudo...

Ne visiems Kauno kelione išėjo ant gero; štai apturėjau žinių iš Kauno, kad kun. Kazakaitis, Ugionių klebonas, smarkiai susirgo ant uždegimo plaučiu ir serga pas Ponu Staneliu, negerai jisai padarie, kad su manimi nevaževo namon, [noręs] aš jį vadinau važiuoti. –

Vakar buvome Betigaloje aplankyti Betigališkių, žinomai ir paluošti; tenai radome: Lipcį[2], Butkevičį[3], P. Reginą ir kelintą kitu, kurie buvo susirinkę kaipo naminės saulės. –

Šiandien apsakiau, kas buvo kalbieta ant klausos apsakiau maždaug ir tamstos referatą, nės visi buvo žingeidingi ir kartą pasakiau, kad tamstos referatas buvo puikiai apmąstytas ir puikiai apsakytas – išgvildintas visi didžiai apsidžiauge. – Duok Dieve, ir toliaus tamstai darbuotis ant Lietuvos!

Oras pas mumis dabar puikus, kelis geras, šalčiai neperdideli nu 2 lig 12 laipsniu.

[1] Kadangi vietinis paštas buvo nepatikimas, tai Osmanų imperijoje, o kartu ir Jeruzalėje, veikė ir Austrijos pašto tinklas „Osterreiches Post". Tai paaiškina ir standartinis spausdintas užrašas viršuje dviem kalbomis: *Weltpos-Verein*; *Union Postale Universelle*.

[2] Greičiausiai Juozas Lipčius.

[3] Galbūt Zenonas Butkevičius.

Siunčiu dar 13 rublių ant mišių, taigi su duotais 12 r. bus 25 r.
Meldžiu atlaikyti mišias Šv. kaip seka.
Ad intentionem dantis[1] – 10 mišių – 10 r.
Ad S. Antonium[2] – 3 – 3.
Pro Missiolem[3] – 9 – 9.
Pro anima[4] Salomene – 1 – 1,5.
Pro anima Catharine – 1 – 1,5.

---

24 mišios 25 r.

Turint laiko meldžiu parašyti mums kas girdietis Petrapylije, ar tebeserga žmonės koliera. – Taipogi meldžiu pranešti apie savį, ar ant Š. Velykų avyksi pas mumis? Vasaroje visi troškame tamstą turėti Ariogaloje.
Linkėdamas viso gero pasilieku
Kun. J. Gudzinskis
Eiriogala
1909 m. sausio 12 d.
PR. Ačiu ir tamstos draugams Matulevičiui ir Bučiui. –
Tas patsai
[parašas]

MLLM ER2 17040.

> Juozo Gudzinsko ir Juozapo Pletkaus, [1924 m. Velykos]

Didžiai Gerbiamas Pralote!
Teikitės priimti mūsų širdingiausius linkėjimus. Aleliuja!!!
Kun. J. Gudzinskas, Kun. J. Pletkus [bei kitų parašai]

MLLM ER2 5556 / 129.

[1] Už ketinimų išsipilydmą (lot.).
[2] Už šv. Antaną (lot.).
[3] *Pro Missalius* – už Mišiolus (lot.). Mišiolas – katalikų liturginė knyga.
[4] Sielai (lot.).

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – margučių ir žydinčios šakos vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų.*

> Juozo Gudzinsko ir kt., [1924 m. pab.]

Sveikiname Šventėmis Kalėdų ir Naujų 1925 metų. Širdingiausių linkėjimų visokių mylistų Dievo!

Kun. J. Gudzinskio, Kun. J. Pletkaus, Elziutė, Onytė, Bunytė [bei kitų asmenų parašai]

MLLM ER2 5556 / 37.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – mergaitės su dovanų krepšiu apsnigto peizažo fone vaizdas; užrašas: *Sveiki Sulaukę Naujųjų Metų.*

> Juozo Gudzinsko ir Juozapo Pletkaus, 1925 m. balandžio 9 d.

Didžiai Gerbiamas Pralote! Priimk mūsų širdingiausius linkėjimus Velykų Šventėms

Kun. J. Gudzinsko, Kun. J. Pletkaus bei kitų asmenų parašai.

MLLM ER2 5556 / 132.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – angelo su žydinčių šakų puokšte ir varpu vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų.*

> Lauros Walewskos, [Palanga], [1910 m. vasario 23 d.]

Szanowny Księże Rektorze

W odpowiedzi na list z dnia 1 / 14 lutego r.b. pośpieszam poprosić o zawiadomienie, w jaki sposób ma być ten kontrakt zawarty formalnie

i urzędowo. Czy Szanowny Ksiądz Rektor prześle do Warszawy jakie pełnomocnictwo, czy też ja prześlę egzemplarz jeden kontraktu z podpisem poświadczonym pana regenta, i wzamian otrzymam taki sam z Kowna. Podobno jest to najlepszy sposób, w razie jakichś spraw sądowych grozi obydwu stronom kontrawencja za ominięcie marek, lecz jest to ewentualność, która chyba nam grozić nie musi. Oczekuję łaskawej odpowiedzi, by się zastosować do życzeń Seminaryum.

Z wysokim poważaniem
L. Walewska
Hortensya 5 m. 8

Vertimas[1]

Gerbiamas Kunige Rektoriau

Atsakydama į laišką, rašytą š. m. vasario 1 / 14 skubu paprašyti ir pranešti, kokiu būdu ši sutartis gali būti sudaryta formaliai ir per įstaigą. Ar Gerbiamas Kunigas Rektorius persiųs į Varšuvą kokį nors įgaliojimą, ar aš irgi [turiu] pasiųsti vieną kontrakto egzempliorių su parašu, patvirtintą notaro, ir tada gausiu už jį tokį patį iš Kauno. Regis, tai yra geriausias būdas tuo atveju, kai iškyla kokie nors teisiniai ginčai abiem kontraktų tekstams praleidus pastabas, bet tik esant tokiai galimai padėčiai, kuri turbūt mums neturėtų kilti. Laukiu palankaus atsakymo, kad galėčiau patenkinti Seminarijos pageidavimus[2].

Su gilia pagarba
L. Walewska
Hortensya 5, b. 8

MLLM ER2 3339.

[1] Vertė Algis Kalėda.

[2] Seminarija kunigaikščio Mykolo Oginskio 1902 m. padovanotą vilą *Świteź* („Apyaušris“; stovėjo Palangoje, dabartinėje Meilės alėjoje) tais pačiais metais išnuomojo aristokratei lenkei Laurai Colonnai Walewskai, kuri nuo 1909 m. pradėjo nuomos nebemokėti, teisindamasi įvairiomis priežastimis. Rasti tik jos laiškai. Apie susidariusią situaciją Maironis pasakoja laiškuose Antanui Beržanskui (žr. šioje knygoje). Puošni Oginskių vila sudegė Pirmojo pasaulinio karo metais.

> Lauros Walewskos, [Palanga], [1910 m. kovo 15 d.]

Szanowny Księże Profesorze, serdecznie przepraszam za tak długie opóźnienie, ale po trochu spowodowanwe okolicznościami, mając zajęcia biurowe, nie mogę wychodzić kiedy chcę, tylko gdy okoliczności pozwolą. Upłynęło więc dosyć czasu nim się do Rejenta wybrałam. Ten zdecydował że żadnych poświadczeń podpisów dawać nie może, tylko musi być сборъ opłacony, co wyniesie jakieś 40 rubli. Może taniej wypadnie w Kownie, lub w lecie u regenta połążańskie[go], bo może w Cesarstwie inne prawa. Gdyby w Kownie było taniej, to przesłałabym kontrakt z moim podpisem poświadczony przez znajomych, a tam by regent akt ułożył. Proszę o decyzję, bo obecnie trudno by mi było 40 rub. wydać.

Łączę wyrazy wysokiego szacunku
LWalewska

Vertimas[1]

Gerbiamas Kunige Profesoriau, nuoširdžiai atsiprašau dėl tokio ilgo vėlavimo, bet iš dalies nulemto aplinkybių, turiu darbą biure, negaliu išeiti, kada noriu, tiktai kai aplinkybės leidžia. Tad prabėgo nemaža laiko, kol pas Notarą išsirengiau. Jis nusprendė, kad jokių paliudijimų man negali duoti pasirašyti, nes turi būti apmokėta rinkliava, kuri siekia maždaug 40 rublių. Gal pigiau būtų Kaune arba vasarą pas Palangos notarą, kadangi [Rusijos] imperijoje kitokie įstatymai. Jeigu Kaune būtų pigiau, tai pasiųsčiau kontraktą su savo parašu, patvirtintu pažįstamų, o ten notaras aktus ir sutvarkytų. Prašau apsispręsti, nes dabar man 40 rub. išleisti būtų sunku.

Prijungiu aukštos pagarbos žodžius
LWalewska

MLLM ER2 3341.
Atvirukas.

[1] Vertė Algis Kalėda.

> Lauros Walewskos, 1910 m. kovo 17 d.

17 Marca 1910 r.

Szanowny Księże Kanoniku,

Nie wiem jak przeprosić za tak niefortunną kartę, w biurze zostawiłam poprzednie Jego listy, a gdy kartę w domu napisałam, przy wszystkich moich licznych kłopotach nie mogłam sobie przypomnieć nazwiska, wzięłam więc kartę do biura już napisaną wraz z kontraktem i innemi listami i wszystko na ulicy z teczki mi się wysunęło. Strasznie rozpaczałam za kontraktem, i za papiery, a tu pocztą mi wszystko odesłano i w dodatku nawet uprzejmie kartę bez dokładnego adresu odesłano do Kowna. Jestem obecnie na świętach na wsi, po powrocie natychmiast oddam kontrakt do rejenta, chciałabym tylko jemu bardzo poprosić o pozwolenie umieszczenia 2-ch rzeczy, że wolno mi za porozumieniem z Seminaryum kontrakt odstąpić lub dobrać wspólników; i w paragrafie że dachy ich reparacya należą do Seminaryum dodać że i podwaliny, bo to pod taki ciężar, który słusznie nie powinien mnie obciążać: po otrzymaniu zezwolenia natychmiast kontrakt oddaję do pisarza.

Wyrazy najwyższego poważania

Walewska

Vertimas[1]

1910 m. kovo 17

Gerbiamas Kunige Kanauninke,

Nežinau, kaip atsiprašyti už tokį nesėkmingą atviruką, biure buvau palikusi ankstesnius Jūsų laiškus, o kai namuose parašiau atviruką, tarp visų savo gausių rūpesčių, negalėjau prisiminti pavardės, tad paėmiau atviruką, kuris buvo jau parašytas biure kartu su kontraktu bei kitais laiškais, ir viskas gatvėje iš aplanko išbyrėjo. Baisiai jaudinausi dėl kontrakto ir dėl [kitų] popierių, o čia paštu man viską išsiuntė, o dar, be to, tą atviruką maloniai pasiuntė į Kauną be tikslaus adreso.

[1] Vertė Algis Kalėda.

Dabar per šventes esu kaime, grįžusi tučtuojau atiduosiu kontraktą notarui, tiktai norėčiau dar labai paprašyti leisti pridėti dar 2 dalykus, kad galima man pagal susitarimą su Seminarija kontrakto atsisakyti arba pasirinkti bendrus valdytojus; ir paragrafe [nurodyti], kad stogai ir jų remontas priklauso Seminarijai, kaip ir pamatai, nes tai tokia našta, kuri, žinoma, neturėtų manęs slėgti; gavusi leidimą iškart atiduosiu kontraktą pasirašyti.

Aukščiausios pagarbos žodžiai

Walewska

MLLM ER2 3340.

Atvirukas.

> Lauros Walewskos, [Palanga], 1910 m. birželio 30 d.

30 Czerwca 1910

Szanowny Księże Rektorze!

Dziś odebrałam od Ks. Proboszcza Szniukszto[1] list Szanownego Księdza Rektora i projekt kontraktu dalszego na Świteź. Konieczność natychmiastowej decyzji, bo chodzi o nią przed 20 st. st. znagliła mnie do ostatecznego rozważenia obecnego mego położenia które naprawdę przedstawia się rozpaczliwie. Rok przeszły wydawał mi się rokiem przejściowym, klęskowym jedynie z powodu tyfusu. Jechałam co prawda ze smutnemi horoskopami ale nie przewidywałam takiej klęski jak przedstawia się obecnie. Z powodu złego dojazdu i co główna nadzwyczaj kosztownego, Warszawa dająca największy kontyngens gości zupełnie zaniechała spędzania tu letnich wczasów. Pustka więc zupełna. I najmniejszej niema nadziei na przyszłość, póki zasadniczo dojazd i cała komunikacya nie będzie ułatwiona. Nadzieja lepszego roku zdecydowała mnie w jesień roku przeszłego przedsiębrania robót w Świtezi, ulepszających ją bardzo co dawałoby mi gwarancyę możności odebrania powoli wkładów przez szeregi lat 10. Stolarz zrobił anschlag na jakąś sumę 700 – do 800 rubli, gdy jednak

~~zaczął~~ zabrał się do roboty, pokazały się sztendery podtrzymujące dom kompletnie zmurszałe – podłoga i podwaliny kompletnie przez grzyb zjedzone, jednym słowem poprawiając i podpierając pod kierunkiem ks. Proboszcza rachunek po złożeniu wszystkich wydatków wyrósł do strasznej dla mnie sumy 2500 rubli. Jest to kompletna dla mnie ruina bo nigdy suma ta zwrócić mi się nie może. Za przyjazdem na miejsce i rozejrzeniu się w położeniu wprost zupełnie upadłam na duchu i zebrać się na żaden list do konsystorza, na żadną decyzyę nie mogłam. Sumę jestem tę w całości winna stolarzowi i innym robotnikom, którzy znając ~~zupełną~~ moją zawsze wypłacalność zupełnie mi zawierzyli. Na nic mi się nie przydadzą obecnie wyrzuty że taką sumę mogłam umieścić w dzierżawnych budynkach. Wszystko jest po niewczasie. Chodzi mi o [...] wyjściu z tego okropnego położenia.

Jestem zupełnie w zależności obecnie od sumienia i sprawiedliwości Przewielebnego Księdza Rektora, i na nią się zdając przedstawiam następującą propozycyę. Willa Świteź 8 lata temu gdy wzięłam w dzierżawę, przedstawiała się w bardzo opłakanym stanie. I od czasu śmierci ks. Ogińskiego nigdy ani razu nie była wynajęta. Od razu włożyłam w jej ulepszeniu zanadto wielkie jak na dzierżawczynię sumy, na osobnej karcie przedstawiam wykaz wkładanych pieniędzy w koszta jej urządzenia – oraz wykaz dochodów – dane te zawsze na miejscu podług książek prowadzonych przez szeregi lat sprawdzić można. Dzięki moim staraniom i zabiegom willa ta egzystuje bo jest to stara rudera, nic w zasadzie nie warta. Obecnie włożone 2500 rubli ~~doskonale~~ zrobiły ją podobną do domu mieszkalnego i do dalszego użytku. Zwracam się więc z najserdeczniejszą prośbą o uwzględnienie tych wszystkich wydatków i przystanie na następującą propozycyę: Żeby raty ~~roku~~ zaległe roku 1909 i obecne 1910 r. jako lat zupełnie nienormalnych i zupełnie klęskowych były skasowane przez Konsystorz. Ja zaś włożone obecnie 2500 rb: będę się starała ratami spłacać robotnikom. Na lata następne od 1911 roku licząc, żeby przewielebny Ks. Rektor uważał mnie za rodzaj wspólniczki-administratorki Świtezi, t. j. żeby nie była umówiona żadna rata stała płatna za Świteź, tylko żeby Semiaryum dając mieszkanie – ja dając swoje meble – żebyśmy się dzielili po połowie zyskami lub przypuszczalnemi stratami. W

ten sposób jedynie widzę wyjście chociażby bardzo ciężkie dla mnie z ciążących na mnie zobowiązaniach, a Seminaryum nie poniosłoby straty żadnej – w razie zaś gdyby nastały lata lepsze otrzymałaby daleko większą tenutę dzierżawną. Ksiądz proboszcz będąc tu na miejscu zawsze z ogromną łatwością sprawdziłby ilość i ceny wynajętych pokojów, tembardziej że żaden gość nie płaci mniej jak za rachunkiem którego podwójny egzemplarz się pozostaje. W przeciwnym zaś razie gdyby Seminaryum się nie zgodziło, naturalnie jestem zupełnie zrujnowana z ogromnemi zobowiązaniami na przyszłość ~~ja tu pozostaję~~ lecz i Seminaryum mając willę mogącą egzystować tylko dzięki ciągłemu odnawianiu i podpieraniu, bez mebli – nie wynajmie ją nigdy prawdopodobnie, tak jak i dawniej nie była wynajmowana.

Oddając więc mój los, całą moją przyszłość w ręce Szanownego Księdza Rektora z niepokojem oczekuję decyzyi do której się w zupełności zastosuję. Bardzo bym pragnęła, by udowodnić prawdę słów moich by ktoś kto znał willę tę 8 lat temu i teraz ją obejrzał z polecenia Wielebnego Księdza Rektora.

Najlepszym takim ekspertem byłby Ksiądz Proboszcz, w którego prawości i sprawiedliwości zupełne pokładam zaufanie.

Poniżej wypisuję wyciąg z wkładów w koszta urządzenia Świtezi.

1903	328.28	
1904	500.01	
1905	nie	
1906	182.62	
1907	162.38	
1908	354.70	
1909	128.05 razem	1656.09
1910 do obecnej chwili		
rachunki mam na 2045 kop 25, dojdzie do 2500		2500.00
		4156.09

ks. Szniukszto, który sprawdzał roboty zaświadcza, iż 2161 rb 91 kop.[1]

Cyfry te mówią same za siebie – że nie byłam kimś co umiał ciągnąć zyski chodziło mi zawsze o uczciwe, życzliwe podtrzymanie cudzej własności. Nie miałam nigdy dochodów znacznych – jeden rok 1908

[1] Eilutė prirašyta raudonu pieštuku.

był naprawdę rokiem złotym, ale gdyby się takie powtórzyły to przy kombinacyi którą proponuję i dla Seminaryum byłby [równe] zupełnie ~~odpowiedni~~ i dobre.

Jeszcze raz polecam się sprawiedliwości Przewielebnego Księdza Rektora. Przepraszam za styl i kaligrafię, ale jestem tak zdenerwowana i zgnębiona że wprost nie jestem w stanie nic dobrze robić.

Łączę wyrazy najgłębszego poważania i szacunku

LWalewska

P. S. Jako objaśnienie do prośby mojej o zwolnienie mnie z rat 1909 i 1910 – przemawia ta okoliczność że o ile jest rok zły nie tylko nie jestem w możności zebrania na ratę – ale przecież ponoszę bardzo znaczne koszta jak ogłoszenia – sprowadzenie służby i prowadzenie pensyonatu, gdyż te nakłady bezwzględnie muszę ponieść każdego roku, bo nawet spodziewając się złego sezonu muszę mieć willę zupełnie gotową. I teraz od 15 Maja starego stylu trzymam służbę – porządkuję i od wczoraj mam dopiero pierwszych trzech gości i żadnych zamówień. Seminaryum zaś dzięki moim poprawkom przybyła zupełnie nowa willa z szopy – mnie zaś pokoi nie przybyło wcale bo na salę jadalną obróciłam trzy wilgotne pokoje od północy, gdyż przedtem gdy był deszcz tak wszyscy byli zalewani wodą podczas obiadu i jeść nie można było – czwarty pokój obrócony na kredens bo przedtem musiałam zmywać na dworze pod oczami gości. W starej willi zaś 2 pokoje w których jest wilgoć musiałam obrócić jeden na spiżarnię, drugi na spalnie dla służby. Bo dawniej miałam takie [izdebki] w szopie, a gdy otworzyły się tam pokoje musiałam się przenieść gdzie indziej. Willa owa jest tak zmurszała i stara że nie długo będzie można ją użytkować. Co zaś do wymienionych mebli w cenie 200 rb: w kontrakcie [obowiązać] się ich kupnem także nie mogę wobec obecnych moich materyalnych [stosunków] – podług spisu tak jak było w kontrakcie [...] wymówione, nieużyteczne zostawiać będę na strychu do [wręczenia] Seminaryum.

List mój odnoszę księdzu proboszczowi. Poproszę by go przeczytał i zdanie swoje w liście do Szanownego Seminaryum wypowiedział, jakiekolwiek by ono było – życzliwe czy nie dla mnie.

Łączę jeszcze raz wyrazy najwyższego szacunku

LW

Vertimas[1]

1910 birželio 30

Gerbiamas Kunige Rektoriau!

Šiandien iš Kun. Klebono Šniukštos atsiėmiau Gerbiamo Kunigo Rektoriaus laišką ir kito kontrakto projektą dėl [vilos] Świteź. Būtinybė iškart apsispręsti, nes tai reikia padaryti iki 20-os senuoju stiliumi, paskatino mane galutinai apsvarstyti mano dabartinę padėtį, kuri išties atrodo klaikiai. Praėjusieji metai man atrodė prarasti, nesėkmingi jau vien dėl šiltinės. Tiesa, važiavau su liūdnais horoskopais, tačiau nenumačiau tokios nesėkmės, kokia yra dabar. Dėl blogo susisiekimo ir, kas svarbiausia, nepaprastai brangaus, Varšuva, kuri anksčiau siūlydavo didžiausią svečių kontingentą, dabar visiškai atsisakė leisti čia vasaros atostogas. Taigi absoliučiai tuščia. Ir nėra jokių vilčių dėl ateities, kol kelionės ir visas susisiekimas esmingai nepalengvės. Tikėdamasi, kad metai bus geresni, praeitų metų rudenį apsisprendžiau pradėti darbus Svitezėje, kurie jos būklę labai pagerintų ir suteiktų man garantiją ir galimybę pamažu per kokius 10 metų atgauti įdėtas lėšas. Stalius padarė pradinį projektą už kokius 700– iki 800 rublių, bet kai pradėjo dirbti, paaiškėjo, kad kertinės atramos, laikančios namą, visiškai sutrūnijusios – grindys ir pamatai visiškai grybelio suėsti; vienu žodžiu, taisant ir atsižvelgiant į kun. Klebono nurodymus sąmata, sudėjus visas išlaidas, išaugo iki man baisios 2500 rublių sumos. Tai mane visiškai žlugdo, nes ta suma niekada man nesugrįš. Atvykusi į vietą ir apžiūrėjusi būklę, tiesiog visai dvasiškai palūžau ir net negalėjau pradėti laiško kurijai, priimti kokį nors sprendimą. Visą tą sumą esu skolinga staliui ir kitiems darbininkams, kurie, žinodami apie mano nuolatinį mokumą, manimi visiškai pasitikėjo. Niekuo man dabar nepadės priekaištai, kad tokią sumą galėjau investuoti į nuomojamus pastatus. Viskas jau po laiko. Man rūpi, kaip [man] išbristi iš šios klaikios padėties.

Esu dabar visiškai priklausoma nuo Garbiojo Kunigo Rektoriaus sąžinės ir teisingumo, ir tuo pasikliaudama pateikiu tokį pasiūlymą.

[1] Vertė Algis Kalėda.

Vila Świteź prieš 8 metus, kada ją išsinuomojau, buvo labai apverktinos būklės. Ir nuo kun. Oginskio mirties niekada nė karto nebuvo išnuomota. Iš karto jai pataisyti įnešiau sumą, pernelyg didelę nuomotojai, atskirame lape pateikiu vilos įrengimui įdėtų pinigų sąrašą, taip pat pajamų sąrašą; tuos duomenis visada vietoje, pagal knygas, vestas ilgus metus, galima patikrinti. Mano pastangų ir veiksmų pastangomis ir egzistuoja ši vila, nors tai yra senas, iš esmės nieko nevertas laužas. Šiuo metu įdėti 2500 rublių padarė ją panašią į gyvenamą namą ir tinkamą toliau naudoti. Tad kreipiuosi su širdingiausiu prašymu atsižvelgti į tas visas išlaidas ir sutikti su tokiu pasiūlymu: kad nuomos mokesčius, likusius nesumokėtus už 1909 ir šiuos 1910 m. Kurija anuliuotų, kaip už visiškai nenormalius ir visiškai nesėkmingus. Tuo tarpu aš dabar įdėtus 2500 rb. stengsiuosi sumokėti per kelis kartus darbininkams. Kitais metais – skaičiuojant nuo 1911 metų – [pageidaučiau], kad garbusis Kun. Rektorius mane laikytų savotiška Świteź'ės bendraturte-administratore, t. y. kad nebūtų [nustatytas] joks pastovus mokestis už Świteź'ę, ir kad – Seminarija duodama gyvenamąją vietą, o aš savo baldus – dalintumės per pusę pelnu ir galimais nuostoliais. Tiktai tokį būdą laikau vienintele išeitimi, nors labai man sunkia dėl mane prislėgsiančių įsipareigojimų, o Seminarija neturėtų jokių nuostolių – o jeigu ateitų geresni metai, ji gautų ir žymiai didesnius nuompinigius. Kunigas klebonas, būdamas čia vietoje, visada labai lengvai patikrintų, kiek būtų išnuomota kambarių ir už kokią sumą, juo labiau, kad nė vienas svečias nemoka mažiau, negu [atsisipindi] sąskaitoje, kurios antrasis egzempliorius paliekamas. Priešingu atveju, jeigu Seminarija nesutiktų, būsiu visiškai sužlugdyta su milžiniškais įsipareigojimais ateityje, tačiau ir Seminarija, turėdama vilą, galinčią egzistuoti tik dėl nuolatinių remontų ir paramos, be baldų – tikriausiai niekada jos neišnuomotų, kaip kad ir anksčiau, kai nebuvo nuomojama.

Tad atiduodama savo likimą, visą mano ateitį į Gerbiamojo Kunigo Rektoriaus rankas, su nerimu laukiu sprendimo, kuriam visiškai paklusiu. Siekdama įrodyti savo žodžių teisingumą, labai norėčiau, kad kas nors, žinantis vilos būklę prieš 8 metus ir dabar, pagal Garbiojo Kunigo Rektoriaus nurodymą, ją apžiūrėtų.

Geriausiu ekspertu būtų Kunigas Klebonas, kurio tiesumu ir teisingumu visiškai pasitikiu.

Žemiau pateikiu išrašą dėl įdėjimų į Świteź'ės įrengimo lėšas.

1903	328.28	
1904	500.01	
1905	ne	
1906	182.62	
1907	162.38	
1908	354.70	
1909	128.05 kartu	1656.09
1910 iki dabartinio momento		
sąskaitas turiu 2045 [rublių] 25 kapeikos,		
pasieks iki 2500 [rublių]		2500.00
		4156.09

kun. Šniukšta, kuris tikrino darbus, paliudija,
kad [kainuos] 2161 rb. 91 kap.[1]

Šie skaičiai kalba patys už save – kad nebuvau ta, kuris moka išpešti pelnus, man visada buvo svarbu dorai, geranoriškai prižiūrėti svetimą turtą. Niekada neturėjau iš to žymaus pelno – vieneri 1908 metai buvo išties auksiniai, bet jeigu tokie pasikartotų, tai pagal tą kombinaciją, kurią siūlau, ir Seminarijai [metai] būtų visiškai geri.

Dar kartą lieku pasitikinti Garbiojo Kunigo Rektoriaus teisingumu. Atsiprašau už stilių ir kaligrafiją, bet esu tokia susinervinusi ir prislėgta, kad tiesiog mano būklė neleidžia nieko gerai padaryti.

Pridedu giliausio pripažinimo ir pagarbos žodžius

LWalewska

P. S. Mano prašymo atleisti nuo mokesčių už 1909 ir 1910 metus paaiškinimas yra ta aplinkybė, kad tie metai yra blogi ne tik dėl to, kad neturėjau galimybės surinkti nuompinigius, o ir tai, kad labai daug išlaidų patiriu dėl tokių dalykų kaip: skelbimai, aptarnaujančio personalo subūrimas, pensionato išlaikymas; mat tas išlaidas be išlygų turiu kiekvienais metais – net ir tada, kai yra tikimybė, jog sezonas bus blogas, privalau laikyti vilą visiškai paruoštą. Ir dabar nuo gegužės

[1] Eilutė prirašyta raudonu pieštuku.

15-os senuoju stiliumi išlaikau personalą, tvarkausi, ir [tik] nuo vakar turiu vos trejetą pirmųjų svečių, o [jokių] daugiau užsakymų nėra. O Seminarijai dėl mano darbo atitenka visiškai nauja vila su pristatytu sandėliuku, – o man kambarių visai nepagausėjo, nes tris drėgnokus kambarius iš šiaurinės pusės paverčiau valgomuoju; anksčiau, kai lydavo, visi taip per pietus būdavo užpilami vandeniu, kad negalima būdavo valgyti; ketvirtas kambarys priskirtas bufetui, nes prieš tai turėdavau [indus] plauti lauke, matant svečiams. Tuo tarpu senoje viloje 2 drėgni kambariai, kuriuos turėjau paversti: vieną į sandėliuką, kitą – į tarnų miegamąjį. Nes anksčiau turėjau [kamarėles] priestate, o kai ten įrengiau kambarius, [jas] turėjau perkelti kitur. Toji vila yra tokia sutrūnijusi ir sena, kad neilgai bus galima ja naudotis. Dėl minimų baldų už 200 rublių; sutartyje jų pirkimo taip pat negaliu [įsipareigoti] dėl dabartinių mano materialinių [susisaistymų] – pagal sąrašą, kaip ir buvo sutartyje [su jumis] aptarta, – nenaudojamus paliksiu palėpėje, kad būtų [perduoti] Seminarijai.

Savo laišką nunešiu kunigui klebonui. Paprašysiu, kad perskaitytų ir savo nuomonę laiške Gerbiamai Seminarijai išsakytų – kad ir kokia ji būtų, palanki man ar ne.

Pridedu dar kartą aukščiausius pagarbos žodžius

LW

MLLM ER2 7923.

> Lauros Walewskos, [Palanga], [1911 m.] birželio 7 d.

7 / VI

Szanowny Księże Profesorze! Stosując się do życzenia wyrażonego w liście Sz. Ks. Profesora w którym mnie zawiadamia o decyzyi oddania mi nadal willi Świteź w dzierżawę na lat 10, przesłałam w lutym kontrakt do podpisu. Dotąd jednak nie mam przesłanego kontraktu, a chociaż karta Sz. Księdza Profesora jest najzupełniej wystarczającym dowodem dla mnie przyznania mi nadal kontraktu i ulg w niej

wspomnianych, dla zasady chciałabym być w zupełnym porządku, tem bardziej że w tych dniach muszę wydać obstalunek dla założenia dzwonków których koszt przewyższy jakieś 150 rb. Zarazem chciałabym o informacye pod jakim adresem mam wysyłać ratę dzierżawną czy pod nazwiskiem Szanownego Księdza Proboszcza, Seminaryum, czy naszego Księdza Proboszcza. W miarę przyjazdu gości chciałabym także i należności odsyłać, by nowy kontrakt po doprowadzeniu wszystkiego do porządku i najsumienniej wykonywany i dotrzymywany zostawał. Łącząc wyrazy wysokiego poważania i szacunku z jakimi pozostaję, proszę o jaknajrychlejszą odpowiedź.

Laura Walewska
Hortensya 5 m. 8

Vertimas[1]

VI / 7

Gerbiamas Kunige Profesoriau! Atsižvelgdama į pageidavimą, pareikštą Gerb. Kun. Profesoriaus laiške, kuriame man pranešama apie sprendimą ir toliau man nuomoti vilą Świteź 10 metų, vasario mėnesį pasiunčiau pasirašyti sutartį. Tačiau lig šiol neturiu atsiųstos sutarties, ir – nors Gerb. Kunigo Profesoriaus atvirukas yra visiškai pakankamas įrodymas, kad sutartis ir minėtos nuolaidos man ir toliau pripažintos – vis dėlto iš principo pageidaučiau visiško aiškumo; juo labiau, kad šiomis dienomis turiu sutvarkyti pavedimą dėl skambučių įrengimo – tai viršytų maždaug 150 rub. Taip pat norėčiau gauti informaciją, kokiu adresu turiu siųsti nuompinigius – ar Gerbiamojo Kunigo Klebono, Seminarijos, ar mūsų Kunigo Klebono. Atvažinėjant svečiams taip pat norėčiau siųsti gautą užmokestį, kad nauja sutartis, ją sutvarkius, kuo sąžiningiau būtų vykdoma ir galiotų. Pridėdama aukštos pagarbos ir pripažinimo žodžius, su kuriais pasilieku, prašau kuo skubiausiai atsakyti.

Laura Walewska
Hortensya 5, b. 8.

MLLM ER2 3342.

[1] Vertė Algis Kalėda.

> Lauros Walewskos,
[Varšuva], 1911 m. birželio 14 d.

14 czerwca 1911

Szanowny Księże Prałacie Dobrodzieju!

W odpowiedzi na list dnia 11 czerwca pośpieszam odpowiedzieć jaknajprędzej by się trochę oczyścić z zarzutów w niem postawionych, które wynikają z zupełnego chyba tylko braku porozumienia się między nami.

W jesieni otrzymałam list z zawiadomieniem, że stosownie do mojej prośby, JEkscelencya Ks. Biskup Cyrtowt i Seminaryum w osobie Szanownego Księdza Prałata zadecydowało, że obydwie zaległe raty za rok 1908 i 1909 zaliczone będą jako wzrot za poniesione przebudówki w Switezi, meble które na miejscu zastałam po Ks. Ogińskiej przechodzą na moją własność i nadal mam płacić 550 rb. raty dzierżawnej. Do tych listów stosowałam się pisząc sama kontrakt, bez pomocy żadnych adwokatów, w którym według mego kobiecego widzimisię starałam się pilnować zarówno sprawy a raczej interesów Seminaryum jak i moich. Nie dopatrzenia więc takie jak dodaniu że zobowiązuję się utrzymywać wille w dobrym stanie wynikły chyba tylko z braku umiejętności wypisania się, bo złożyłam tego dowody przez lat 10 że mimo żadnego piśmiennego zobowiązania pilnowałam zawsze jak swoich własnych budynków oddanych mi w dzierżawę, i dlatego tak dużo do tej pory w nie włożyłam. Nie chaciałam odpowiadać za wypadek jak przewrócenie się willi w razie wielkiego szturmu, bo biorąc pod uwagę termin 10-letni a ich dotychczasowe już bardzo długie istnienie, wprost mimo całych starań mogłabym ich nie módz zakonserwować i uchronić od przewrócenia, bo mała willa jest naprawdę w bardzo złym stanie.

Co do zapowiedzi że po upływie terminu mam prawo zabrać wszelkie rzeczy należące do mnie, jest to chyba zupełnie sprawiedliwe, co do przybudówek to w roku przeszłym była mowa że jeżeli bym postawiła jaki budynek mleczarnią czy cukiernię to mam prawo zupełne do niej, powtórzyłam więc to w kontrakcie, ale ponieważ niemam zamiaru nic budować więc z największą chęcią z tych pretensyi skwituję, jak i z klauzuli poprzedniej co do nieodpowiadania za przewrócenie willi,

bo chyba każden zrozumie że jak willa nie istnieje bo ją wiatr przewrócił to nie mogę płacić za pokoje które już nie egzystują i wynajmować ich nie mogę. Co do ulepszeń zrobionych w już istniejących budynkach, wiem że obowiązuje prawo że nic nie wolno z nich ruszać gdy się raz na cudzym coś zrobiło, zarzut więc zrobiony mi nam przez się upada bo nie mogłam mieć podobnych rzeczy na myśli.

Zdaje mi się że winą braku naszego wzajemnego porozumienia jest jedynie to nieszczęście że Szanowny Ksiądz Prałat zupełnie nie znał pierwotnego stanu budynków i pracy mojej w nie włożonej i traktuje mnie trochę jak żyda dzierżawcę który przedewszystkiem ma na myśli usunięcie i wyciągnięcie wszelkich korzyści z powierzonych mi budynków. Usunęłoby to mniemanie przyjazd choć na kilka dni do Połągi rozejrzenie się w oddanych mi w dzierżawę willach i obejrzenie ich obecnego stanu, miło by mi było Szanownego Księdza Prałata widzieć u mnie jako gościa na ten czas i jestem pewna że dojdziemy do zupełnego porozumienia i uzna Szanowny Ksiądz Prałat że taka dzierżawczyni jak ja zasługuje na poparcie i pomoc ale nie na takie przykre wyrzuty. Wille ks. Ogińskiej stały lata nie podnoszone i poprawiane, 8 lat ja się niemi bardzo starannie następnie zajmowałam, ale drzewo nad brzegiem morza gdy go zwłaszcza grzyb toczy przychodzi do takiego stanu że już potrzeba jakieś zasadnicze przeróbki poronić, i to się właśnie teraz stało. W tym roku poprawiam willę trzecią z rzędu i zakładam dzwonki elektryczne, trzeba też obmysleć zlewy, postęp idzie i goście coraz większych udogodnień wymagają.

Bardzo więc proszę by Szanowny Ksiądz Prałat zechciał uznać słuszność mych uwag i przyjechał sam do Połągi w tym sezonie gdzie po dokonanych stosownie do swego zapatrywania zmianach podpisać byśmy mogli kontrakt nadal z dodaniem warunku że gdyby zechcieli Szanowni Księża sprzedać willę to ja w każdej chwili ustąpię gdy nowonabywca może zakupi moje meble. Z największą chęcią wycofałabym się z całego tego przedsiębierstwa gdybym znalazła nabywcę na moje meble choćby ze stratą.

Korzystając więc z uprzejmej obietnicy Księdza Prałata pozostawienia mi willi w tym roku za 500 rub. dzierżawy i ufna w Jego poparcie nadal przedłużenia na tych samych warunkach nadal dzierżawy

ośmielam się poprosić o łaskawe poinformowanie mnie ile wynoszą odprwiane Msze Swięte za Ks. Ogińskiego przez ubiegłe dwa lata, bo ponieważ o ile można sądzić z obecnych zapowiedzi w roku tym pierwszy raz od lat kilku zapowiada się dobry sezon, uważam że powinnam zwrócić na ręce Szanownego Księdza Prałata sumę należną za odprawione Msze Swięte za duszę S.p. ks. Ogińskiego, bo ile Seminaryum zyskało na postawieniu nowej willi przezemnie na przyszłość, o tyle uważam za słuszne zwrócenie za Msze należne o ile tylko będę mogła w tym roku bo stanowi to zupełnie słuszny dochód Księdza któremu obowiązek ten był powierzony i nie chciałłabym by był pokrzywdzony z mojej winy. Za bytnością więc Księdza Prałata w Połądze której bardzo spodziewać się będę, lub na Jego ręce z prośbą o wręczenie komu należy pośpieszę przesłać tę sumę jaką mi Szanowny Ksiądz Prałat ze sprawami temi obeznany zakomunikuje.

Zarazem uprzejmie proszę o wiadomość jaka jest wymagana cena za Switeź, może mi się uda znaleźć kupca.

Co do raty zapóźno przyszła wiadomość bym z góry połowę zapłaciła, wniosę więc choć połowę w pierwszych dniach lipca, a następne na ręce Ks. Prałata o ile będzie w Kownie, proszę tylko o dokładny adres na przekaz pocztowy.

Łączą wyrazy wysokiego poważania i oczekując łaskawej przychylnej odpowiedzi do 20 czerwca n. st. w "arszwie, po tym terminie w Połądze piszę się z najwyższym szacznkiem i poważaniem.

L. Walewska

Vertimas[1]

1911 birželio 14

Gerbiamas Kunige Prelate Geradari!

Atsakydama į birželio 11 dienos laišką, skubu atsakyti kuo skubiau, kad truputį apsivalyčiau nuo jame išdėstytų priekaištų, kurie atsirado turbūt tik dėl visiško nesusipratimo tarp mūsų.

[1] Vertė Algis Kalėda.

Rudenį gavau laišką su pranešimu, kad tenkindami mano prašymą – Jo Ekscelencija Kun. Vyskupas Cirtautas ir Seminarija, kuriai atstovavo Gerbiamas Kunigas Prelatas savo asmeniu, nusprendė, kad abu uždelsti nuomos mokesčiai už 1908 ir 1909 metus bus įskaičiuoti kaip atlygis už Świteź'ėje atliktas rekonstrukcijas, baldai, kuriuos radau vietoje po Kun. Oginskos, pereina mano nuosavybėn, ir toliau mokės man 550 rub. nuomos. Į tuos laiškus atsižvelgiau pati rašydama kontraktą, be jokių advokatų pagalbos, o kontrakte, pagal savo asmeninę moterišką nuožiūrą, stengiausi saugoti tiek Seminarijos reikalus, veikiau interesus, tiek savo pačios. Todėl neapsižiūrėjimai tokie kaip papildomas įsipareigojimas išlaikyti vilas geros būklės, turbūt kilo tiktai iš nesugebėjimo apie tai parašyti. Nes viso to įrodymus teikiau per 10 metų, ir nepaisant to, kad nebuvo jokių įsipareigojimų raštu, visada saugojau kaip savo nuosavus statinius ir tuos, kurie buvo mano išnuomoti, ir todėl tiek daug iki šiol į juos investavau. Nenorėjau atsakyti už tokius nutikimus kaip vilos sugriuvimas per didžiulę audrą, atsižvelgiant į 10-ties metų terminą, o ir į jos ligšiolinį, jau labai ilgą amžių. Tiesiog, nepaisant visų pastangų, nebūčiau galėjusi jų prižiūrėti ir išsaugoti nuo sugriuvimo, kadangi mažoji vila yra išties blogos būklės.

Dėl tos numatytos išlygos, kad prabėgus terminui turiu teisę pasiimti visus man priklausančius daiktus, tai turbūt yra visiškai teisinga; dėl priestatų – praeitais metais buvo kalba, kad jeigu pastatyčiau kokį nors pastatą, pieninę ar cukrainę, tai į juos turiu visišką teisę; tad pakartojau visa tai kontrakte, bet kadangi neketinu nieko statyti, todėl su didžiausiu noru tų pretenzijų atsisakau, kaip ir nuo ankstesnės klauzulės dėl vilos sugriuvimo; turbūt kiekvienas supras, jog jeigu vila neegzistuoja, nes vėjas ją nuvertė, tai negaliu mokėti už kambarius, kurių jau nėra, ir nuomoti jų negaliu. Dėl pagerinimų, atliktų jau esančiuose pastatuose, tai žinau, kad galioja teisė, jog negalima nieko juose daryti, kai kartą jau buvo padaryta; tad šis man padarytas priekaištas savaime atkrenta, nes panašių dalykų negalėjau turėti mintyse.

Man atrodo, kad vienintelis mūsų savitarpio supratimo trūkumas yra tai, kad Gerbiamas Kunigas Prelatas visiškai nežinojo apie

pirminę pastatų būklę bei apie mano į juos sudėtus darbus ir mane truputį traktuoja kaip žydą nuomininką, kuris pirmiausia žiūri, kaip išimti ir ištraukti visokią naudą iš jam patikėtų pastatų. Tokia nuomonė išnyktų, jeigu bent kelioms dienoms atvyktumėte į Palangą, apžiūrėtumėte man išnuomotas vilas, jų dabartinę būklę. Mielai Gerbiamą Kunigą Prelatą matyčiau savo namuose kaip svečią tą laiką, ir esu įsitikinusi, kad pasiektume visišką supratimą ir Gerbiamas Kunigas Prelatas pripažintų, jog tokia nuomininkė kaip aš nusipelno paramos ir pagalbos, o ne tokių nemalonių priekaištų. Kun. Oginskos vilos ištisus metus stovėjo neremontuojamos ir netaisomos, 8 metus aš jomis labai rūpestingai nuolat rūpinausi, tačiau medis ant jūros kranto, ypač kai jį grybelis ėda, pasiekia tokią būseną, kad jau reikia kažkokius esmingus taisymus daryti, ir tai būtent dabar įvyko. Šiais metais taisau trečią vilą iš eilės ir įrengiu elektrinius skambučius; taip pat reikia apgalvoti nuotėkas, kanalizaciją; visur progresas, ir svečiai reikalauja vis didesnių patogumų.

Todėl labai prašau, kad Gerbiamas Kunigas Prelatas norėtų pripažinti teisingas mano pastabas ir pats atvyktų šį sezoną į Palangą, kur galėtume, įvedę pagal savo nuožiūrą pakeitimus, pasirašyti tolesnį kontraktą, pridėję sąlygą, kad jeigu Gerbiami Kunigai norėtumėte parduoti vilą, tai aš kiekvieną momentą sutiksiu, kai naujas savininkas galės nupirkti mano baldus. Su didžiausiu noru atsisakyčiau viso to užsiėmimo, jeigu surasčiau savo baldų pirkėją, tegu ir su nuostoliais.

Tad pasinaudodama maloniu Kunigo Prelato pasiūlymu palikti man vilą šiems metams už 500 rub. nuompinigių ir tikėdamasi Jo paramos, drįstu prašyti ir toliau nuomos tomis pačiomis sąlygomis; maloniai prašau mane painformuoti, kiek kainuoja Šventų Mišių už kun. Oginskį aukojimas per praėjusius dvejus metus; kadangi, sprendžiant iš dabartinių šiųmetinių paraiškų, pirmą kartą po kelerių metų numatomas geras sezonas; manau, kad turiu grąžinti į Gerbiamo Kunigo Prelato rankas sumą, priklausančią už laikytas Šventas Mišias už Š.[ventos] a.[tminties] kun. Oginskio sielą; kiek Seminarija gaus naudos už mano pastatytą naują vilą ateityje, tiek ir aš laikau teisingu dalyku grąžinti už Mišias, jeigu tiktai šiais metais galėsiu; nes tai yra teisingas pelnas Kunigo, kuriam ši pareiga buvo pavesta, ir nenorėčiau,

kad jis būtų dėl mano kaltės nuskriaustas. Tad kai Kunigas Prelatas lankysis Palangoje, ko labai lauksiu, arba į Jo rankas prašydama įteikti, kam reikia, skubėsiu persiųsti tą sumą, apie kurią man Gerbiamas Kunigas Prelatas praneš, su šiais reikalais susipažinęs.

Kartu maloniai prašau pranešti, kokia yra reikalaujama suma už Świteź'ę, galbūt man pasiseks surasti pirkėją.

Dėl nuompinigių – per vėlai atėjo žinia, kad iš anksto užmokėčiau pusę, todėl nors pusę įteiksiu pirmosiomis liepos dienomis, o vėliau į Kun. Prelato rankas, jeigu būsiu Kaune. Tik prašau tikslų adresą, kad galėčiau pasiųsti paštu

Pridedu aukštos pagarbos žodžius ir laukdama malonaus palankaus atsakymo iki birželio 20 Varšuvoje, po to termino – Palangoje. Su aukščiausia pagarba pasirašau.

L. Walewska

MLLM 49347.

> Lauros Walewskos, [Varšuva], 1912 m. vasario 3 d.

3 / II 1912

Szanowny Księże Prałacie!

Wskutek uporczywego milczenia na moje telegramy i listy wysyłane w interesie Świtezi, i wiadomości otrzymywanych z Połągi że Zarząd Seminaryum traktuje o sprzedaż Świtezi i oczekuje tylko łaskawego pozwolenia Ks. Ogińskiej, zaczęłam robić starania o otworzenie pensyonatu w Warszawie co uskuteczniłam 1-go stycznia i powoli zaczęłam zabierać pościel i naczynia kuchenne z Połągi.

Te wiadomości prawdopodobnie pobudziły i Szanownego Księdza Prałata do zawiadomienia mnie, że na rok bieżący pozostawia do mojej dyspozycyi jeszcze Świteź, zostawiając sobie czas do namysłu co do dalszej dzierżawy tej na lat 9 czy 10.

Późny ten namysł naraził mnie na dość duże szkody, bo sprowadzenie rzeczy co mnie kosztowało 150 rb., nie zawiezienie lodowni,

co ~~w tym roku~~ pozbawia zupełnie możności prowadzenia kuchni w bieżącym sezonie – co i uniemożliwia prowadzenie pensyonatu, bo stołować nie mogę. Na obecny sezon warunkowo więc brać Świteź nie mogę ponieważ się jednak zaangażowałam i nie chcę robić zawodu – nie cofam danego słowa i decyduję się zatrzymać ją na warunkach zakomunikowanych mi w liście, nadmieniając że w czerwcu raty płacić się nie podejmuję tylko w połowie i przy końcu sezonu, tak jak do tej pory było. Na podpisany kontrakt na tych warunkach czekać będę do 15 lutego, następnie już będę musiała obmyśleć i porozumieć się, co do sprzedania moich mebli i wycofania od Seminaryum włożonych 2000 rb. na dobudowanie i przebudowanie willi składających Świteź.

Uprzejmie więc proszę do 15 lutego o łaskawą wiadomość czy Świteź na tych warunkach zostanie mi od razu na mocy kontraktu oddana na lat 10 ~~w Warszawie~~ w dzierżawę.

Jeżeli nie, kiedy i w jakiej sumie zechce mi Szanowne Seminaryum zwrócić koszty poniesione na przebudowanie willi by mogła na dłużej być używalną.

Czy Seminaryum kupi ode mnie meble za ogólną sumę 4000 rb. obecnie się w niej znajdujących, co ułatwiłoby Im bardzo wynajmowanie nadal pokoi, bo inaczej może najzupełniej stać willa pustkami. W takim razie wywdzięczając się za ułatwienie mi ogólnej sprzedaży mebli pozwolę zostawić jej tytuł „Świteź" do mnie należący i w ogłoszeniach kierować do mnie w Warszawie, a ja najżyczliwiej zajęłabym się wynajęciem tu na miejscu w Warszawie pokojów.

O ile do 15 lutego nie dostanę żadnej odpowiedzi, będę zmuszona sprowadzać lub sprzedawać po trochu meble. No i naturalnie poradzić się kompetentnych osób w jaki sposób mogłabym odzyskać poczynione wkłady od których do tej pory płacę % i winnam jeszcze dużo bo więcej jak 2500 rb.

Oczekując rychłej odpowiedzi łączę wyrazy wysokiego poważania i szacunku.

LauWalewska

Nowogrodzka 40.

Vertimas[1]

1912 II / 3

Gerbiamas Kunige Prelate!

Dėl to, kad atkakliai tylima [ir neatsakoma] į mano telegramas ir laiškus, siunčiamus Świtez'ės reikalais, ir dėl to, kad iš Palangos gaunu žinių, jog Seminarijos Valdyba [ketina] Świtez'ę parduoti ir laukia tik malonaus Kun. Oginskio sutikimo, ėmiau stengtis atidaryti pensionatą Varšuvoje, kas sėkmingai buvo pabaigta sausio 1-ąją; tad pamažu pradėjau rinkti ir vežti iš Palangos patalynę ir virtuvės indus.

Tikriausiai žinios apie tai ir paskatino Gerbiamą Kunigą Prelatą man pranešti, jog šiais metais mano dispozicijoje Świteź dar paliekama, pasiliekant sau laiko apsigalvoti dėl tolimesnės jos nuomos 9 ar 10 metų.

Šis vėlyvas sumanymas man atnešė gana daug išlaidų, nes daiktų pervežimas man kainavo 150 rub.; [taip pat] negalėjau atsivežti ledainės, o dėl to ~~šiais metais~~ visiškai neįmanomas virtuvės darbas šį sezoną – o dėl to neįmanoma laikyti pensionato, nes negaliu suteikti maitinimo. Tad šį sezoną Świteź'ės [pagal ankstesnes sąlygas] negaliu prisiimti; bet kadangi užsiangažavau ir nenoriu nuvilti – neatsisakau duoto žodžio ir apsisprendžiu vilą išlaikyti pagal sąlygas, man praneštas laiške, pridurdama, kad birželio mėnesį nuompinigių mokėti neapsiimu, tai padaryti galiu tik sezono viduryje ir į jo pabaigą, taip kaip buvo iki šiol. Pasirašytos sutarties šiomis sąlygomis lauksiu iki vasario 15, o toliau jau turėsiu apgalvoti ir susitarti dėl mano baldų pardavimo ir dėl to, kaip atsiimti iš Seminarijos 2000 rub., kuriuos sumokėjau už Świteź'ės priestatus ir pertvarkymus.

Tad maloniai prašau iki vasario 15 atsakyti, ar Świteź šiomis sąlygomis man bus pagal sutartį atiduota iškart 10 metų ~~Varšuvoje~~ nuomoti. Jeigu ne, [tai] kada ir už kokią sumą Gerbiama Seminarija man panorės grąžinti išlaidas, kurios buvo panaudotos vilos perstatymui, kad ji toliau būtų tinkama naudoti.

Ar Seminarija nupirks iš manęs baldus bendra 4000 rub. suma, kurie dabar [viloje] stovi, kas Jai labai palengvintų ir toliau nuomoti

[1] Vertė Algis Kalėda.

kambarius, kadangi kitaip vila gali visiškai likti tuščia. Šitokiu būdu atsidėkodama už tai, kad man būtų lengviau parduoti visus baldus, leisiu jai [seminarijai] pasilikti „Świteź" pavadinimą, kuris priklauso man, taip pat [leisiu] skelbimuose Varšuvoje kreiptis į mane, o aš kuo palankiau užsiimčiau kambarių nuoma čia vietoje, Varšuvoje.

Jeigu iki vasario 15 negausiu jokio atsakymo, būsiu priversta pamažu baldus vežti čia arba pardavinėti. Na ir, savaime suprantama, [turėsiu] konsultuotis su kompetentingais asmenimis, kaip galėčiau atgauti savo įdėtas lėšas, nuo kurių lig šiol moku % ir esu dar daug skolinga – daugiau nei 2500 rub.

Laukdama greito atsakymo pridedu aukštos pagarbos ir pripažinimo žodžius.

LauWalewska

Naugarduko 40.

MLLM ER2 13085.

> Lauros Walewskos, Varšuva, 1912 m. kovo 16 d.

Szanowny Księże Prałacie!

W odpowiedzi na list z przeszłego tygodnia, pośpieszam donieść Szanownemu Księdzu Prałatowi że ruchomości w Świtezi, koszta przebudowy etc. dla Szanownego Seminaryum obliczam najtaniej w następujący sposób:

Całe ruchomości	3500	
Telefony, dzwonki elektryczne	300	
Koszty przebudowy	<u>2800</u>	6600
Potrącam nieopłacenie raty przez lat 2	<u>1000</u>	
Żądam więc ostatecznie	_ _ _ _	5600

Z tego Szanowne Seminaryum mogłoby nie wypłacić mi 1000 rb. które jemu jestem winna za przebudowę willi, reszta pieniędzy koniecznie mi jest potrzebna przy urządzaniu nowego pensyonatu w Warszawie, chyba żebym dostała zapewnienie na część tej sumy, któ-

re by wystarczyło mojej spólniczce zamiast kapitału do czasu kiedy Seminaryum nie mogło by mnie spłacić. Ja po tych dzierżawach Świtezi, zostałam się tylko z długami, od których płacę %.

Twierdzenie Szanownego Księdza Prałata jakoby nic Go nie obchodziły przebudowy starej willi i dobudowanie 8 pokojów, uważam za zupełnie niesłuszne, bo prawo mówi „wszelkie przeróbki, budowy przedsięwzięte przez dzierżawcę i przysparzające dochodu właścicielowi i podnoszące wartość jego majątku zobowiązują właściciela". Wobec tego na takie zapatrywanie na sprawę zgodzić się nie mogę – żądam sądu publicznego, wybierając z mej strony na sędziów Szanownego Ks. Proboszcza Szniukszto i rejenta Kentrę jako doskonale poinformowanych w kwestyi tej całej. Całym sercem pragnęłabym uniknąć drogi sądowej jako nadzwyczaj dla mnie niesympatycznej.

O ile przedtem płaciłam 600 rb. o tyle teraz Sz. Księża zupełnie słusznie podnieść mogą ratę dzierżawną do wysokości 1200 rb. tak jak daleko mniejszej Goplany hr. Zofii Tyszkiewiczowej, bo dawne 600 rb.

raty za nowe 8 pokojów o 50 –	400	
dzierżawa za umeblowanie	200	1200 rb.
W tym roku pokoje dały same do		1600 rb.

Dzierżawca więc który nie włożył tyle co ja kapitału w urządzenie i ruchomości, miałby zupełnie dobry zarobek, tembardziej że cały remont będzie nadal obciążał Seminaryum.

Pragnęłabym by te kwestye zdecydowane były jaknajprędzej bo ja także tylko w rosyjskie święta miałabym trochę swobody.

Oczekując rychłej odpowiedzi łączę wyrazy wysokiego poważania i szacunku

LWalewska

Warszawa

Nowogrodzka 40

16 marca 1912 r.

Vertimas[1]

Gerbiamasis Kunige Prelate,

Atsakydama į praeitos savaitės laišką, skubu Gerbiamam Kunigui Prelatui pranešti, kad už Svitezėje esantį turtą, pastatų perstatymą etc. Gerbiamai Seminarijai kaštus apskaičiuoju kuo pigiausiai tokia tvarka:

Visas kilnojamas turtas	3500	
Telefonai, elektriniai skambučiai	300	
Perstatymo (remonto) išlaidos	2800	6600
Atimu nemokėtus nuomos mokesčius už 2 metus	1000	
Tad galutinai reikalauju	___	5600

Iš tos sumos Gerbiama Seminarija galėtų man nesumokėti 1000 rub., kuriuos esu skolinga už vilos perstatymą, likusi pinigų dalis man būtinai reikalinga įrengiant naują pensionatą Varšuvoje; na, galbūt pakaktų įsipareigojimo sumokėti tokią dalį tos sumos, kuri tenkintų mano bendraturtę vietoje kapitalo, jeigu Seminarija negalėtų man visko sumokėti. Aš po to Świteź'ės nuomojimo likau tiktai su skolomis, už kurias moku %.

Gerbiamojo Kunigo Prelato tvirtinimus, esą Jam visai nerūpėjo senos vilos perstatymas ir pristatyti 8 kambariai, laikau visiškai neteisingais, kadangi pagal teisinius nuostatus sakoma, jog „visokie perdarymai, statybos, kuriuos atlieka nuomininkas ir kurie savininkui duoda pelną bei kelia jo turto vertę, savininkui yra įpareigojantys". Todėl su tokiu jūsų požiūriu į reikalą negaliu sutikti – reikalauju viešo teismo, iš mano pusės pasirenkant teisėju Gerbiamą Kun. Kleboną Šniukštą ir notarą Kentrą, kurie puikiai su visu šiuo klausimu yra informuoti. Visa širdimi norėčiau išvengti teisminio kelio, kuris man nepaprastai nepatrauklus.

O kadangi prieš tai aš mokėjau 600 rub., tai dabar Gerb. Kunigai visiškai teisingai galite pakelti nuomos mokestį iki 1200 rub., taip kaip už žymiai mažesnę graf. Zofijos Tyškievičovos Goplaną, tad:

[1] Vertė Algis Kalėda.

ankstesnieji 600 rub. nuompinigių, už naujus 8 kambarius po 50 –
400
nuoma už baldus [iš viso] 200 1200 rub.
Šiais metais vien už kambarius gauta 1600 rub.

Tad nuomotojas, kuris neįdėjo tiek kapitalo įrengimui ir kilnojamam turtui, kiek įdėjau aš, gautų visai gerą pelną, juo labiau, kad visos remonto išlaidos ir toliau liks Seminarijai.

Norėčiau, kad šie klausimai būtų sprendžiami kuo skubiau, kad aš taip pat galėčiau būti per rusų šventes nors kiek laisva.

Laukdama greit atsakymo, pridedu didelio pripažinimo ir pagarbos žodžius.

LWalewska
Varšuva
Naugarduko 40
1912 m. kovo 16

MLLM ER2 13084.

> Pranciškaus Petro Būčio, Sankt Peterburgas, 1913 m. rugpjūčio 13 d.

Peterburge 13 (26) Rugpjūčio 1913 m.

Didziai Gerbiamasis Kunige Pralotai!

Šiemet suėjo 25 metai nuo tos dienos kaip Tamsta pradėjai savo raštais šviesti Lietuvai. Besislėpdamas nuo garbės padarei, kad sumanytasis viešas lietuvių sutarimas tamstos talentui ir veikalams pagerbti neįvyko. Bet aš neišsižadėsiu savo jausmų ir teisės juos išreikšti. Buvau Tamistos mokintiniu, Didžiai Gerbiamasis Kunige Pralotai! Mačiau kaip daugel dirbai ir naudą davei man ir kitiems. Senei laukiam progos atsidėkoti ir nepraleisiu jos, kad atėjo. Norėčiau kuonors brangiu ir didžiu išreikšti savo pagarbą didžiausiam iš gyvųjų Lietuvos poetui, bet tik didiejie žmonės tepajiegia dideliais daigtais pagerbti kitus; ašei, nors visas savo spėkas įtempiu, tik maža tenuveikiu. Menkutę knygelę šiemet leisdamas žmonėms, meldžiu Didžiai Gerbiamo Kunigo Praloto teiktis priimti tos knygutės dedikaciją. Mą

reikėjo pasiklausti prieš knygelę atspausiant, ar ją priimsi, bet negalėjau, nes Tamista buvai išvažiavęs iš namų. Padaręs tą dedikaciją be Tamistos žinios, atsiprašau už savo drąsą ir meldžiu priimti mano pagarbos jausmus. Jie nelygūs Tamistos užpelnams, o tik mano jiegoms. Tylomis meldžiu V. Dievą, kad suteiktų Tamistai ilgai gyventi, idant da daugiau naudos padarytum Lietuvai.

Kun. Pranciškus Būčys

MLLM ER2 17045.

Adresuota: *Jo Aukštai Malonybei Kun. Pralotui D-rui J. Maculevyčiui, Žemaičių Seminarijos Rektoriui Kaune.*

> Marijos Tiškevičiūtės, Kaunas, [XX a. 2–3 deš.] sausio 26 d.

Kowno, I. 26

Czcigodny Księże Prałacie!

Mam nadzieję że przez wzgląd na wspólne wspomnienia przeszłości, które w pamięci Jego nie zatarły się, nie odmówi mi Ks. Prałat posłuchania gdyż chciałabym zasięgnąć Jego rady w sprawie osobistej.

Uprzejmie proszę o naznaczenie mi najdogodniejszej godziny w Której mogłabym zastać Ks. Prałata w domu.

Z wyrazem głębokiego uszanowania

Marya Tyszkiewiczówna (Celina)

Vertimas[1]

Kaunas, I. 26

Garbusis Kunige Prelate!

Viliuosi, kad atsižvelgdamas į bendrus praeities prisiminimus, kurie Jo atmintyje nenusitrynė, neatsisakys Kun. Prelatas manęs išklausyti, kadangi norėčiau gauti Jo patarimą asmeniniu klausimu.

[1] Vertė Eugenijus Žmuida.

Maloniai prašau paskirti man tinkamiausią valandą, kada galėčiau Kun. Prelatą užtikti namuose.

Su gilia pagarba

Marija Tiškevičiūtė (Celina)

MLLM ER2 17044.

> Jurgio Matulaičio, Fribūras, 1914 m. sausio 8 d.

Gerbiamasis Kunige Rektoriau!

Sukako Jusų Malonybės rašytojavimo 25 metai, atėjo ir Naujieji Metai. Siunčiu Jusų Malonybei koširdingiausių linkėjimų. Dieve duok dar ilgai ilgai darbuoties dėl Bažnyčios ir Tėvynės labo! Tegul Kudikėlis Jėzus nuolat gaivina ir palaiko Jusų Malonybės aukštą dvasią!

Aš čia pradėjęs naują vargą bevargstu. Nors sunkokai, bet darbas vis tik žengia šiek tiek pirmyn.

Per vakacijas manau pargrįžt kuriam laikui Lietuvon; gal galėsiu pats pasimatęs su Jusų Malonybe da kartą viso labo palinkėti.

Visa širdimi atsidavęs

Kun. Jurgis Matulevičius

8. I. 1914 m.

Fribourg, Suisse,

rue du P. Girard, 8

MLLM ER2 17041.

> Kazimiero Genio, Bad Kisingenas, [1921 m. birželio 11 d.]

Mielas ir aukštai gerb. Drauge!

Gyvenu Kissingene[1]. Kissingen ir savaim labai graži vieta, o dar gražiau užtaisyta. Kuracijos[2] svečių Kissingeną šįmet jau aplankė daugiau neg 9000. – Sulig gydytojo surėdymo turiu čia pasilikti lig pat Šv. Jono.

Dovanok man, kad kiek ilgiau, neg patsai norėjai, užsitęs mano atostogos.

Linkėju linksmų atostogų. Vale[3]! K. Genis

MLLM ER2 5556 / 27.

Spaudai: [data neįskaitoma] Bad Kisingenas; 1921-06-11 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Bad Kisingeno vaizdas. Adresuota: *Litauen via Königsberg, Jo Šviesinybei Prel. Dr. J. Maculevičiui, Kaunas, Dv. Seminarijos Rektoriui.*

> L. Lavcevičiaus, Mūrai, 1921 m. lapkričio 28 d.

Širdingiausiai dekuoju už atminti, Didžiam Poetui ir garbingam Žmogui.

Su didžiausia gudonia L. Lavcevičius.

28 / XI 21

Murai[4]

MLLM ER2 5556 / 88.

Trys spaudai, įskaitomas tik vieno vietovardis: *Kaunas*. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – šarvuoto raitelio ant žirgo vaizdas; užrašas spausdintomis raidėmis: *Ringaudas – Ringvaldis, pirmutinis Did. Lietuvos*

[1] Bad Kisingenas – kurortinis mietelis Vokietijoje, Bavarijoje.

[2] Medicininio gydymo, globos, priežiūros (lot. *curatio*).

[3] Gyvuok (lot.).

[4] Mūrai – kaimas Radviliško raj., Šiaulėnų seniūnijoje.

Kunigaikštis, viešpat. 1230 ir 1240 m. Adresuota: *Kaunas, Jo Malonybei Kunigui pralotui Jonui Maculevičiui, Dvasiškos Seminarijos Rektoriui.*

> Juozo Venckaus, Valkenburgas, 1922 m. rugsėjo 11 d.

1922 rugsėjo 11 d.

Gerbiamas Kunige Rektoriau!

Kada aš 1920 metais Lietuvą norėjau apleisti, visiems kilo klausimas, ar aš besugrįšiu, ar kada bematysiu mano mylimą kraštą. Aš išvažiavau. Aš tą kraštą vis mylėjau ir kas man iš Lietuvos beliko ir apie Lietuvą kalbėdavo – tai būdavo „Pavasario Balsai". Jie man visados ką nors naujo apie Lietuvą pasako ir tarp kitų minčių, jie man sako: „Vaikeli, būk nekaltu jaunikaičiu, tapk šventu žmogumi, mylėk savo tėvynę, nors ji ir labai suvargusi, Dievas duos mums ir didvyrių". Aš visados meldžiuos už Lietuvą ir stengiuos gerai mokytis, kad paskui geriau galėčiau Lietuvoje dirbti.

Dabar jau viskas paaiškėjo: Jezuitų Generolas[1], manydamas, kad vokiečiai jezuitai geriau Lietuvai galės padėti, negu lenkai, priskyrė Lietuvą vienai vokiečių provincijai (niederrheinische Provinz), kad paskui atskira Lietuvos provincija įsteigtų, kaip tai viduriniuose amžiuose buvo, mus lietuvius jezuitus, kaip tik mokslus pabaigsime, į Lietuvą siųsti ir Provinciolui įsakė pačiam to krašto padėtį apžiūrėti, ką jis dabar ir daro. Jis yra labai geras žmogus ir mus lietuvius labai myli. Jis noriai važiuoja į Lietuvą ir važiuodamas mielai sutiko šį laišką Tamstai įteikti.

Pora žodžių apie mane noriu pasakyti. Noviciatą jau apleidau, atvažiavau į ordeno collegium maximum[2]. Iš viršininkų malonės greit galėsiu amžinuosius ordeno apžadus padaryti. Mokslai tęsiasi ilgai: pilosopijos 3 m., teologijos 4 m., ir dar vienus metus būsiu terciate.

[1] Włodzimierz Ledóchowski.

[2] Vyriausioji kolegija (lot.).

Jau daugiau lietuvių į ordeną pastojo. Mes norime būti visų paskutinieji tarnai. Sugrįžę į Lietuvą, Bažnyčiai tarnausime, dvasiškijai, tėvynei, žodžiu visiems.

Nusižeminu Tamstos Malonybei. Paklusnus J. Venckus.

Rugsėjo 11 d. 1922 m. Golandija, Valkenburgas, Ignatiuscolleg

MLLM ER2 27142.

> Antano Smetonos, Kaunas, 1922 m. spalio 22 d.

Maironies 60 metų sukaktuvėms.

Tautos kultūrinis stovis yra matuojamas jos menu ir mokslu. Abi tos dvasinės sritys reiškia prakilniuosius tautos siekimus, jos sąmonę ir jos vietą pasaulyje. Minint Šekspyrą, Getę, Dantę, savaime atsimena anglų, vokiečių, italų tautos. Kas būtų rusai be Puškino su Lermontovu, lenkai be Mickevičiaus su Slovackiu? Ir senovės graikus padarė amžinasai Homeras, Sofoklas, Euripidas, Aischylas. Antra vertus, tik didelės prakilnios tautos tegalėjo išauklėti savyje tokių didelių dailiojo žodžio žmonių, didingų poetų. Tauta ir žmonija, išeina, ne tik nėra prieštaravimas, bet pasirodo neišskiriamos sąvokos. Kas nori skelbti visiems įmanomą žmonijos idėją, tas gali tai padaryti vien per tautą, imdamas iš jos, kas prakilniausia, kas sielingiausia.

Vadinasi, toliau, kas slėgia ir žudo tautą, tas apiplėšia žmonijos lobį. Tos minties tiesą permanė ir paskelbė pavergtųjų tautų pirmaeiliai žmonės. Jie buvo poetai, arba, mūsiškai tariant, dainiai. Jų vaizdingas žodis, sakytas iš sielos gelmių, buvo taikintas savajai tautai, tačiau išėjo visos žmonijos naudon. Mokslas kalba logingomi sąvokomis ir taikina į protą; menas kalba vaizdais, taikina į jausmus ir lenkia valią. Pirmasis yra įmanomas mažesniam, antrasis didesniam būriui žmonių. Mokslas kyla varžomas logikos ribomis, menas plėtojasi laisva skaidrių jausmų darna, kiekvienam žmogui įgimta.

Dėlto menas, ypač poezija, yra visiems prieinamas. Per tai ir jo galybė tautoje didesnė, negu mokslo. Poeto visi klausosi, visiems jis arti-

mas, o mokslas ne visus pasiekia. Poetas mylimas tautos asmuo, dėlto kad jis atveria jai savo širdį. Tarytum kiekvienas jaučia savyje tai, ką dainius skelbia, bet neįgali pats pažadinti kaip pažįstamo paveikslo.

Kada tauta, buvusi apmirusi, pradeda atgauti žadą, ji susilaukia poetų, darančių sintezę iš jos gražių svajonių. Poetas tampa nerenkamas tautos vadas. Jo žodis tampa kūnu – svajonė virsta realybe. Poetas vadovauja tautai ne politikoje, bet visose dvasios gyvenimo srityse, kurias jis tik paliečia savo sielinga plunksna. Ir tauta pripažįsta tą vadovybę.

Kuo gi dabar matuoti lietuvių tautos kūrybos ūgį? Be abejo, Maironim. Jis rados, „Aušros" spinduliams sušvitus Lietuvos padangėje, vadinasi, tuo metu, kada lietuvių tauta pradėjo busti iš sunkaus miego. Garbinga Lietuvos praeitis, doringa jos dabartis ir skaisti ateitis – štai tos trys žvaigždės, kurios švietė Maironies poezijos kelią. Tik per skausmus tegali Lietuva patekt į garbę. Bet tie skausmai jo nebaugina. Jis reikalingas idealistas, dėlto ir didelis optimistas. Ir neapsirinka. Jis ilgisi mūsų garbingos senovės, kaip ir Mickevičius ilgėjosi. Bet koks tarp jų dviejų skirtumas! Mickevičius, apdainuodamas senovės Lietuvą, padėjo savo poemai (Konrad Walenrod) obalsiu Šilerio žodžius: „Kas dainoj nemirštama palikti turi, tam yr lemta iš gyvenimo išnykti". Tuo poetas norėjo pažymėti, jog lietuviška Lietuva niekuomet nebegali atgyti, arba, kaip jis sakė: „Litwa jest już calkiem w przesloszci"[1]. Lietuvos senovė Mickevičiui tai tik gera versmė poezijai.

Kas kita Maironis. Lietuvos praeitis jam tiek gyva, tiek galinga, kas ji stengia sukurti naują Lietuvą. Jo eilės „Eina garsas nuo rubežiaus", – „Jau slavai sukilo" ir kitos tiek pataikino į atbundančios Lietuvos sąmonę, kad virto dainomis, lig šiol mūsų tebedainuojamomis. Gal ir pats poetas nesitikėjo taip greitai būti suprastas plačių mūsų minių.

Tu, Vytaute, didis valdove tėvynės!
Tu skardas dienų – milžinų!
Tu, Lietuvai garsų vainiką nupynęs,
Būk pranašas saulės dienų![2]

1 *Litwa jest już całkiem w przeszłości* (lenk.) – Lietuva jau visa praeityje; iš poemos „Konradas Valenrodas" pratarmės.

2 Eilutės iš poemos „Jaunoji Lietuva", 8 giesmė, XIV dalis (Maironis, *Raštai*, t. 2: *Poemos*, Vilnius: Vaga, p. 109).

Tai jau ne be daina, bet karšta Maironies malda. Tai tvirtas nesugriaunamas tikėjimas nepriklausoma Lietuva!

Aplink jau žydi visur atgimimas;
Išpančiotos tautos gyvuoja plačiai;
Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas
Ir Lietuvai aušta laisvės rytmečiai.
  Prikelkim darbais Gedimino tėvynę!
  Priminkime Vytauto Didžio ribas!
  Prižadinkim kalbą, ką proseniai gynė,
  Ir vardą, kurs vietą Europoj atras!
Gražu už tėvynę pavargti, kentėti;
Palaimintas darbas šalies prigimtos;
Laimingas, kurs, pradedant aušrai tekėti;
Su broliais į darbą, kaip milžinas, stos![1]

Taip Maironis prabilo lietuvių tautai prieš dvidešimt su viršum metų. Visi, kas tik buvo lietuvis, kam tik tėvynės meilė žėrėjo krūtinėje, sutartinai dainavo tą dainą. Daugumas, kartodamas tuos žodžius, ilgėjosi senovės, dūsavo pranašaujamos poeto Lietuvai ateities, bet netikėjo taip veikiai ją artinantis. Tai atgyventas romantizmas, manė ne vienas, kurs šiandien yra valdžioje. Vienas Maironis savo intuicija, pažvelgęs aplinkui, aprėpė praeitį, surišo ją su dabartim ir rodė visiems į skaisčią garbingą Lietuvą. Vedžiote vedžiojo visiems, kas reikia daryti, kad Lietuva prisikeltų. Reikia atminti senovė, pavargti reikia, „su broliais į darbą", kaip milžinams, stoti.

Mūsų poeto būta ne romantiko, o pranašo, kurio šiandien, rodos, nebegali atmesti.

Nors yra parašęs pora poėmų, Maironis yra daugiau lyrikas. Ir tai suprantama, kodėl. Jo vaizduojamoji Lietuva – Lietuva šviesuomenės, dar nėra tapusi realybe: mums dar trūksta visuomeningumo (Geselligkeit), mes dar nepriaugę. „Jaunoji Lietuva" tai poeto trokštamoji Lietuva, o ateitis sunki tėma poėmai. Bet ir čia poetas savo intuicija

[1] „Jaunoji Lietuva", 6 giesmė, XIV dalis (Maironis, *Raštai*, t. 2: *Poemos*, Vilnius: Vaga, p. 80–81).

nujaučia, ko reikia Lietuvai, jei norime, kad ji būtų gyva ir nusimanytų, kas esanti. Jai reikia šviesios doros inteligentijos.

Bet Maironis nėra toks poetas, kuris vien patriotingas dainas būtų rašęs. Jis atspindi visą mūsų tautos ūpą, visose jos dvasinių reiškinių srityse. Savo lyrinėje eilėdaroje jis gėrisi gamtos grožybėmis, susimąsto socialiniu gyvenimu, pagautas religinio ūpo, taip sakant, sub specie aeternitatis[1] vaizduoja žmogaus sielos stovį, kartais [h]imnu išliedamas prakilnius savo jausmus. Jo gražiosios eilės: „Karvelėli mėlinasis"[2], parašytos mūsų liaudies dainų motyvais, įkvėpė mūsų kompozitorių Sasnauskį parašyti gražią, melodingą muziką.

Žodžiu sakant, Maironis yra mums lietuviams didelis poėtas. Kiekvieno žmogaus dydis matuojamas įtaka, jo padaryta tame tarpe, kur jis tik siekia. O Maironies įtaka mūsų atgimstančiai tėvynei, mūsų moksleivių jaunuomenei yra neabejotina. Ir ji tol nesibaigs, kol nebus atstatyta nepriklausoma Lietuva. Maironis drauge poetas ir pranašas. Niekas tautos tiek nesužadina, kiek ugninga daina, o tos ugnies žėrėte žėri Maironies poezijoje. Gali šiaip ar taip kritikas vertinti jo veikalus formos ir stiliaus atžvilgiu, bet turi viena jiems pripažinti: gilią sielą. Publicisto uždavinys kitoks, negu kritiko. Jis įvertina poeziją visuomenės atžvilgiu. Tai aš ir norėjau padaryti keliais žodžiais, minėdamas Maironies 60 metų sukaktuves.

Inter arma silent musae[3] – kariaujant nerūpi menas. Nūdien, rodos, mes esame panašiame stovyje. Negirdime ginklų žvangant, bet turime kovą, einančią dėl Lietuvos atstatymo. Visų domė nukreipta į politiką, surištą su rietenomis ir barniais. Tai gal ir neišvengiama mūsų padėtyje, bet tai ir aptemdo mūsų kultūrinį atminimą, į kurį mums reikėjo iš anksto pasiruošti. Kad taip kitoje šalyje, rasit, kitaip būtų sutikę Maironies jubiliejų. Ne poetui, ne menininkui, bet jų veikalams tautos krauna aukurus pagerbti. Pravartu ir mums tai padaryti. Bet veikalas surištas yra su menininko asmenim. Išskyrus tai, kas surišta, būtų nebegyva, būtų abstrakcija.

[1] Amžinybės požiūriu (lot.).
[2] Eil. „Karvelėli mėlynasis" parašė Vincas Kudirka.
[3] Žvangant ginklams mūzos tyli (lot.).

Tad pagerbkime savo prakilniuosius dvasios vadovus, mūsų tautos sielos reiškėjus, ne vien Kaune, bet visoje Lietuvoje, dargi Vilniaus neišskyrus. Tai darydami, sukaktuvės proga minėdami Maironį, atsiminkime, kokio kultūros lobio esame įgiję. Piktumas, neapykanta įsikerėjo mumyse, kad tarp skausmų ir kelią į garbę užmirštame. O garbė tai Maironies pilna ilgesio doringa Lietuva.

Nuo šios dienos tegu visa Lietuva sukrunta: miestas ir kaimas, jaunieji ir seniai, mokykla ir kariuomenė, politika ir biznieriai. Kad jie po vienu stogu, užmiršę bent valandėlei partijų ginčus, atšvęstų poeto sukaktuves, telkdamies vienan būrin vienu tikslu: atsiminti, kaip Maironis žadino Lietuvą keltis iš tautinio miego.

Taip sukrutus, mums paaiškės ir kelias, kuriuo turime eiti, toliau keldami savo tėvynę iš griuvėsių.

„... Prižadinkim viltį.
Ir stokim į darbą, nelaukę giedros!“[1]

A. Sm.

A. Sm. [Antanas Smetona], „Maironies 60 metų sukaktuvėms“, in: *Tėvynės balsas*, Vilks Baris, 1922-10-22, Nr. 201, p. 3.

> Viešas kolektyvinis jubiliejinis sveikinimas „Maironica“, Kaunas, 1922 m. spalio 28 d.

Pasveikinimai per 60 m. sukaktį

1. Aukštai Gerbiamasis Tamsta!

Galinga Tamstos raštų dvasia padėjo man orientuotis ieškant gyvenimo tikslo. Reikšdamas už tai giliausios padėkos trokštu Tamstą ilgiausius metus matyti Lietuvos darbuotojų priešakyje

Kazys Oleka.

2. Ilgiausių metų mūsų tautos genijui dainiui Maironiui

Juozas ir Morta Vaičkai.

[1] Maironis, „Jaunoji Lietuva“, in: Maironis, *Raštai*, t. 2: *Poemos*, Vilnius: Vaga, p. 80, 6 giesmė, XIV dalis.

3. Meno kūrėjų draugija sveikina Maironį, 60 metų jubiliejaus sulaukus.

Valdyba.

4. Panevėžio trys aukštesnės mokyklos sveikina mūsų dainių, sielos žadintoją, tautos atgaivintoją.

Jų direktorius Jonas Yčas.

5. Gyvuok, Dainiau dar 60 metų! Valio!

Žilevičiai.

6. Bažnyčios ir tėvynės naudai gyventi ilgiausius metus, Lietuvos sūnų gerbiamas ir mylimas.

Krekenaviškiai.

7. Viekšnių kunigai.

8. Tytuvėnų kunigai.

9. Stasys Šalkauskas.

10. Savo Mokytojui (1862–1922).

Šiam amžiuj gražiam
Sveikatoj geroj
Garbės susilaukęs tautoj,
Žinok, kaip gi džiaugiasi tie,
Kur lyg ta rūtelė žalioji
Galvelę pakreipus į saulę aukštai,
Iš spindulio išminties Tavo,
Iš genijo Tavo verdenių
Ir šviesą ir karštį sau sėmė.

Kun. A. Sabaliauskas

11. Jo Prakilnybei Prelatui Mčiuliui-Maironiui Lietuvos Dainiui Jubiliatui.

Garbingiausias Jubiliate.

Gimusiam, augusiam ir dirbusiam Žemaičių Vyskupijoje, Tavo, Prakilniausiasai Jubiliate, plakė širdis ne vien Žemaitijai, bet plačiai Lietuvai-Tėvynei. Tu savo raštuose apdainavai ne vien Žemaičius, bet ir kitas Lietuvos šalis, kaip Aukštaičius ir Dzūkus. Tu apdainavai Lietuvos širdį-Vilnių – mūsų sostinę: kėlei jos gyventojus iš miego ir parodei, kad giliai atjautei-supratai visos Lietuvos tėvynainių troškimą atgaivinti Tautos garbę mūsų bočių narsiai iškovotą ir galingai

sukurtą nepriguInybę. Ilstančius ir nusiminančius darbuotojus it pranašas Tu tvirtinai ir raginai nepaleisti pradėto darbo. Juk Tu drąsindamas sakei, kad niekas jau nebesulaikys patvinusios upės. Todėlei šiandieną, kuomet Tavo amžius 60 metų sukako, visa Lietuva sveikina Tave Garbingiausiasai Jubiliate ir atkirstasai Vilnius tinkamai tave pagerbtų, jei žinotų ir būtų su mumis. Taip aš manau, kad ne tik savo, kaip buvusio mokinio, išpildysiu dėkingumo pareigą, sveikindamas Tamstą šio jubiliejaus dienoje, bet ir kaip vilnietis, atjausdamas okupuotojo Vilniaus Lietuvių mintis ir norus, už ką jie bus man dėkingi, kad juo pavaduoju, išreiškiu gilios pagarbos jausmus ir linkėjimus, kad Tamsta, Garbingiausiasai Jubiliate, laimingai ir dar ilgai pasidarbuotumei Lietuvos Tėvynės labui.

Kanonikas J. Kukta

Vilniaus neokupuotos Dalies Vyskupijos valdytojas.

12. Garbingasis Jubiliate!

Šiandien mes laisvos tėvynės dukros, turėdamos laimė sveikinti Jus garbingoj Jūsų Jubiliejaus dienoj, visus savo karštus linkėjimus supynusios į vieną vainiką Tau, kilnus ir garbus pirmasai mūsų tautos Dainiau, po kojų klojame! Didį ir kilnų darbą Aukščiausias Tau atlikti skyrė. Ir Tu nenuilstantis darbuotojau, šventai jį atlikai. Pažadinti iš miego tautą, įžiebti ir uždegti jos sielose karštą tėvynės meilės ugnį, tai darbas didis ir kilnus. Tu esi dvasios milžinas ir garbė mūsų tautos! Anų laikų sunkiose ir skaudžiose gyvenimo apystovose , nenuilstamai besidarbuodamas, Tu praskynei ir nurodei kelius į šviesą ir tautos laisvę. Visa savo kilnia ir karšta poėto siela pamylėjęs Lietuvą tėvynę, Tu sušildei atšalusią ir sustyrusią lietuvių tautą ir tūkstančiuose sielų sukūrei didelę ir karštą tėvynės meilės ugnį. Ir šiandien sulaukus šešių dešimtų metų sukaktuvių, kada Tavo garbingą galvą jau puošia sidabriniai plaukai, Tu savo darbais ir dvasia dar visai jaunas ir nepasensi nėkuomet. Tu esi tautos siela ir jos Vadovas.

Šiandieną Tave šio garbingo Jubiliejaus dienoje sveikinti mes didžiausia garbe sau laikome, tik nesugebame pilnai išreikšti to, ką mūsų sielos jaučia. Mes šiandien ypatingai prašome aukščiausio, kad jis ir ateity laimintų Tavo darbus ir linkime dar ilgai, ilgai, dvasios ga-

liūne ir nenuilstantis darbuotojau, gyventi ir mažinti Tėvynės skausmus, kurios gal niekas nemoka mylėti karščiau už Tave.

Mes atėjome čia pas Tave, Garbingasis Dainiau, tuščiomis rankomis, nes kokios gi dovanos galėtų būti Tavęs vertos? Tačiau prižadame, kad ta tėvynės meilė, kurią Tu sukūrei mūsų sielose, niekuomet neužges, ir kad šventai ją saugodamos, ugdysime ir stengsimės mylėti savo tėvynę taip, kaip Tu ją esi numylėjęs.

Mergaičių Mokytojų Seminarija.

13. D-rui Jonui Maironiui-Mačiuliui Lietuvių Rašytojų ir Žurnalistų Sąjunga savo posėdyje visų balsais pareiškė gilų savo džiaugsmą, jog lietuvių literatūra turi savo lyrikos korifėjum Tave, Gerbiamasis Lietuvos atgimimo Dainiau. Tavo kūriniai dar ilgai gaivins dorus ir kilnius lietuvių jausmus, kaip jie gaivino ir anais nelaisvės laikais. Tai gyvenk mums dar ilgus metus ir nesiliauk tarnavęs poezijai.

Pirmininkas kan. Tumas, Sekretorius A. Klimas, Nariai.

14. Maironiui sukakus 60 m. amžiaus Lietuvos Universiteto Humanitarinių mokslų Fakulteto Literatūros Skyriaus Maironies kūrybos kurso klausytojai priešakyje su savo lektorium Vaižgantu mielą Dainių sveikiname.

Mes – jau kelinta Lietuvos jaunimo karta šylame Tave, Jubiliate, patriotizmo ugnyje, maloninamės širdis Tavo jausmų švelnybe. Drauge su visa į kultūrą kylančia Lietuva – Tėvyne, mes kupini džiaugsmo, jog turime ko pastovaus nusitverti. Tavo gi kūriniai – pastovus pamatas mūsų kultūrai. Duok gi Dieve Tau, Dainiau, dar ilgai tarnauti poezijos Mūzai!

26 parašai.

15. Pirmosios Kauno Gimnazijos mokiniai ir mokinės, išklausę paskaitos apie mylimąjį dainių Maironį, sveikina Jį, 60 metų amžiaus sulaukus, ir išreiškia jam meilės ir pagarbos jausmus, kad jis juos – mažus ir didelius – mokino Tėvynę ir Dievą mylėti.

Mokinių vardu Gimnazijos Vedėjas M. Biržiška.

„Maironica", in: *Tėvynės balsas*, Vilks Baris, 1922-10-28, Nr. 206, p. 3.

> Juozo ir Onos Smilgų, Lygumai, 1922 m. gruodžio 1 d.

Aukštai Gerbiamajam Dvasios Tėvui Mačiuliui – Maironiui, praslinkus 25 metai po pasimatymą Juozas Smilga su žmona Ona Lygumai, Gruodžio 1 d., 1922 m.

MLLM F3 6717 / 39.

Spaudų nėra. Nespalvota fotografija – moteris ir vyras su žieminiais drabužiais ir kepurėmis.

> Mykolo Andriaus Prialgausko, Skapiškis, 1922 m. gruodžio 29 d.

Magnifice!

Malonėkite priimti geriausius linkėjimus sulaukus naujų 1923 m. Ilgiausių, laimingų metų! Su augšta pagarba

Kun. M. A. Prialglauskas

29 XII. 22.

Skapiškis.

MLLM ER 5556 / 2.

Spaudai: 1922-12-30 Skapiškis; 1922-12-31 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – žalių lapų pypės ir varpelio vaizdas; užrašas: *Laimingų Naujų Metų!* Adresuota: *J. M. Kun. Prel. Maculevičiui, Dv. Seminarijos Rektoriui, Kaune.*

> Adomo Varno, Kaunas, 1923 m. spalio 20 d.

Kaunas, 1923 10 20

Jo Malonybei Kun. Prelatui Mačiuliui-Maironiui –

Aukštai Gerbiamas kun. Prelate,

Reikšdamas Tamstai giliausios padėkos žodį už maloniai suteiktą savo fotografiją mano akmens atvaizdų darbui, laikau sau per didelę

garbę prašyti Tamstos priimti atlikto darbo pavyzdžių dovanėlę, butent: Tamstos asmens du atmušalu, (dėl kurių labai prašau dovanoti, jei ne visai tinkamai atvaizduotas esi), ir aštuonis kitus mūsų žymiujų tautos reiškėjų atvaizdus. Visus čia drauge pasiunčiu ir prašau priimti aukštos pagarbos pareiškimą – A. Varnas –

MLLM ER2 17038.

> Jokūbo Stiklioriaus, [Roma], 1924 m. balandžio 4 d.

1924-IV-4.

Gerb. p. Profesoriau!

Skaičiau apie Jūsų referatus „Klaipėdos žiniose"[1] ir labai apgailiu, negalėjęs Jūsų pats pasiklausyti. Vėl tikiu ir vėl lankysitės „Aukurui"[2] kviečiant. Dabar vaikščioju amžinojoj Romoj ir siunčiu iš čia šiuos sveikinimus.

Su dide pagarba

J. Stiklioris

MLLM ER 5556 / 109.

Spaudai: 1924-04-05 Roma; 1924-04-24 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Romos Laterano katedros fotografija; apačioje užrašas: *ROMA S. Giovanni Laterano. La Facciata*. Adresuota: *Lituania, Gerb. p. Maironis-Mačiulis, Univers. Profesoris, Kaunas.*

[1] Maironis, „Kristijonas Duonelaitis", in: *Klaipėdos žinios*, Klaipėda, 1924-03-25, Nr. 45, p. 2–3; 1924-03-26, Nr. 46, p. 2; 1924-03-27, Nr. 47, p. 2.

[2] Klaipėdos lietuvių kultūros bendrija, įkurta 1922 m., siekusi stiprinti lietuvių kultūrinius ryšius. VDU Teologijos-filosofijos fakulteto taryba dar 1922 m. rugsėjo 29 d. svarstė „universitetinių" paskaitų rengimą Klaipėdoje. Bet sumanymas nebuvo iškart realizuotas. „Aukuro" pirmininkas Jokūbas Stikliorius 1924 m. pr. kreipėsi šiuo reikalu į fakulteto tarybą, kuri atsiliepė į prašymą ir lektoriais išrinko Maironį ir Juozą Eretą (LCVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 264).

> Stasio Šimkaus, Palanga, 1924 m. liepos 16 d.

Gerb. Maironiui
St. Šimkus
Palanga 1924 VII 16
I eilė
Nr. 12

MLLM ER 5556 / 110.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Klaipėdos muzikos mokyklos fotografija; kairėje viršuje užrašas didžiosiomis raidėmis: *Klaipėdos muzikos mokykla, Memeler Konservatorium.*

> Sofijos ir Eugenijaus Römerių, 1927 m. spalio 19 d.

Najserdeczniejsze życzenia przesyłamy Wielebnemu Księdzu Prałatowi w dzień Jego Imienin.
Zofja i Eug. Romerowie
Czy można portret zawieźć do Rygi na wystawę? Chciałabym go tam mieć – wystawa w listopadzie.

Vertimas[1]

Siunčiame nuoširdžiausius linkėjimus Gerbiamam Kunigui Prelatui jo Vardinių Dienos proga.
Sofija ir Eug. Romeriai
Ar galima portretą nuvežti Rygon į parodą? Norėčiau jį ten turėti – paroda lapkritį.

MLLM 5556 / 20.

[1] Vertė Eugenijus Žmuida.

Spaudai: 1924-10-19 Pašto vagonas; 1924-10-19 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Dauguvos, laivo ir Rygos tolumoje vaizdas; kairėje užrašas: *Daugawa pie Rigas*. Adresuota: *J. Malonybei Kun. Jonui Maironiui, Kaunas, Seminarija*.

> [K.] Baro, 1925 m. spalio 20 d.

19 X / 20 25
Sveikinu didžiai gerbiamąjį kuningą Prelatą,
vardo dienoje linkėdamas ilgiausių metų!
Su pagarba [K.][1] Baras

MLLM ER2 5556 / 3.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – stovinčios Madonos su kūdikiu vaizdas.

> Viktorijos Vencienės, [Juan les Pins], [1923 m. vasario 25 d.]

Aug. Gerb. Kun. Pralote!

Apsistojom mažam gražem Juan les Pins[2] miestęli ant ilgesnio laiko. Primena jisai Palangą – bet tik daugiau civilizacijos modernizuotas ir neturi tokio puikaus, ilgaus pležo. Dienos sauletos, šiltos lyg Gegužio menuo, bet vakarai būna beski šaltesni.

Širdingiausių linkėjimų Jums.
Viktorija Vencienė

MLLM ER2 5556 / 22.

Spaudai: 1923-02-25 Juan les Pins; 1923-02-25 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Nicos miesto vaizdas. Adresuota: *J. M. Kun. Pralotas Maironis-Mačiulis, Seminarijos Rektorius, Muziejaus Gatvė 5, B. 1. Kaunas, Lituanie.*

[1] Neaiški vardo raidė; galbūt K. Baras – Kazimieras Barauskas.

[2] Kurortinis miestelis pietų Prancūzijoje prie Viduržemio jūros, tarp Kanų ir Nicos.

> Viktorijos Vencienės, Palanga, 1928 m. rugsėjo 9 d.

Prieš pat išvažiuojant iš Kauno, sužinojau, kad buvot susirgę. Norėjau iš čion parašyti anksčiaus, bet girdėjau buk tai esate išvažiavę užsienin. Tikiuos, dabar jau sugryžę esat, ir kad šioj atvirutė ras Tamstą pilnai sveikai. Labai gailiuos, ką prisiejo Jums tiek daug kentėti. Nuoširdžiai sveikinu ir linkiu Jums Kaune tokių gražių dienų, kokiu čion turime dabar.

Viktorija Vencienė
Vila Jūratė. Palanga 9 / 9 / 28

MLLM ER2 5556 / 91.

Spaudai: 1928-09-12 Palanga; 1928-09-13 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – kunigaikščio Kęstučio ir Birutės vaizdas. Adresuota: *JM Did. Gerb. Kun. Pralotas J. Maironis Mačiulis, Maironio Namai, Muziejaus Gatvė, Kaunas.*

> Liudvikos ir Stefano Bucevičių, Judrėnai, 1925 m. balandžio 8 d.

Z okazii świąt Zmartwychwstania Pańskiego mamy zaszczyt Waszej Przewielebności przesłać niniejszem nasze najlepsze życzenia „Wesołego Alleluja" wraz z życzeniami zdrowia i powodzenia.

Ludwika i Stefan Bucewiczowie
Z głębokim szacunkiem
Judrany, W. Czwartek d. 8 / IV 1925 r.

Vertimas[1]

Kristaus Prisikėlimo šventės proga turime garbę šiuo persiųsti Jūsų Šventenybei mūsų geriausius linkėjimus „Linksmų Velykų"– kartu su linkėjimais sveikatos ir sėkmės.

[1] Vertė Beata Piasecka.

Liudvika ir Stefanas Bucevičiai
Su gilia pagarba
Judrėnai[1], D. Ketvirtadienis 8 / IV 1925 m.

MLLM ER2 5556 / 11.

Spaudai: 1925-04-09 Klaipėda; 1925-04-10 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tapytos lauko gėlių ir šakelių su pumpurais puokštės vaizdas; apačioje užrašas: *Linksmų Velykų!* Adresuota: *Litauen, Gerbiamiausiam Kunigui Prelatui Jonui Maironiui Maculevičiui, Kaunas.*

> Rudolfo Kazokaičio ir kt., Rambynas, 1926 m. birželio 20 d.

20. VI. 1926. Rambynas
Labai gerbiamas pone!
Jūsų geri pažįstami sveikiname nuolankiai nuo Rambyno kalno! Atsimenu tų laikų, kada buvau anais sunkiais karo laikais Lietuvoje, ir su Jumis į man taip labai mielą pažintį parėjau. Negalėsiu Jus niekados užsimiršti. Visai iš netyčių susiėjau su Jagomastu.
Tą kartą, kiek jis atmena, apie mane klausinėjote. Sveikinkite nuolankiai poną Dzėkoną Štachauską[2].
Ir Tamistos gerbiamą seseraitę! Kasokatis
Spaudžiu jūsų delną! Jagomastas.
Jurgis Jagomastas (sūnelis 9 metų)
Emilis Jagomastas, Ona Jagomastaitė

MLLM ER2 5556 / 17.

Spaudai: 1926-06-22 Panemunė; 1926-06-23 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – pušyno ir tako per jį vaizdas; spausdintas užrašas: *Sveikinimas nuo Rambyno kalno*; po juo – smulkesnėmis raidėmis: *Gruß vom Rambynas*; šalia užrašas ranka: *R. Kasokatis*. Adresuojama: *Kaunas, Kunigų seminaras, Jo häl. Profesoriui Rektoriui Jonui Maironiui.*

[1] Bucevičiai buvo Judrėnų paveldėtojai.
[2] Štachauskas – veikiausiai tai Juozas Stakauskas (1871–1944) – Kauno katedros Bazilikos garbės kanauninkas.

> Kotrynos Lipčienės, [1906 m.] sausio 30 d.

Szlovingiausis musu Tėveli!

Acziu labai už Aplotką[1] ir už gromata[2] nors jau po Szvencziu apturėjom, Dieku Dievui parleidom Szventes sveiki, Szeimina[3] jau susisamdem mažne visa, dar truksta tik vienos mergaites, žiema dabar giara, kialas giaras, viažam medzius, viskas dar gerai dabar einas, bet girdėti naujinas kad vainas[4] jau asanczes daug pažistamu ir musu kraszta žmoniu iszaukė jau ten kur vainas bus ar gal jau yra, tamsta giariaus žinai, ir pas mus kitoniszki jau ir sudai[5] ir viresnibe kiteip, rundijes nu Nauje meta vis kiteip dabar vel szęndi iszauke i Kancelerije del Akoloniju[6], spir dalitis žeme kožnam asabnai[7] daugel po parakvija[8] pasirasze Kaimu ir apsirasze suskirstiti ant pavasare iszsidalins, kažin kaip Bernotai padaris, dar nežinoma, butu gerai kad pridaikta butu szmotelis nereiktu maiszitis, ir ganiklos sau kiek pasiskirtumem, bet jegu reiktu trobas neszti i kita vieta tai butu nelabai gerai nes jau ir teip tos trobas pajede szirdi be statant ojei da reiktu tai butu pabeigai sveikatai, bet ar teip ar teip bus, kad trobu nereik kelti tai kitiems reiks pamokėti jaumuset[9] bus klapatu[10], matisme tolaus kas iszdigs, mat Tamsta kokes naujinas girdėti; Marcele[11] nelabai sveika pradėje visus dantis skaudėti, kad keles nedeles nei valgiti negaleje, pasibaige visai, tai važiava i Kauna giditi dabar, tai truputi giariaus saka, Klebonas vel biednas su akimis, norėtu gauti sau gera Kunigeli kurs galetu kiek

[1] Kalėdaitį.
[2] Laišką (rus.).
[3] Šeimyna – samdiniai.
[4] Karas (rus.); kalbama apie Rusijos–Japonijos 1905–1907 m. karą.
[5] Teismai (rus.).
[6] Pagal Piotro Stolypino žemės reformą, planuota naikinti valakus, nustatyti rėžius, tarpurėžius bei laukų išmėtymą, dalį kaimų išskirstyti į vienkiemius.
[7] Atskirai (rus.).
[8] Sutartimi.
[9] Turbūt.
[10] Rūpesčių.
[11] Marcelė Mačiulytė.

užvadûti, ir apekavotis[1] apei Klebona, Dievas žina kaip cze apsivers, tankei pabedavoi gaila tokie giara Klebona dabar visu kaip Tėvas. Su Mikaloju[2] Dievas žina kaip cze reiks padariti, asz mislijau kad truputi prasimokines tebun namie darba tedirb, juk pameti[3] tur bet kad daugiaus spires kad tik pri darba, gal giarai nemokisis, paskui vel szirdies sugriaužims, o vel kaip ji dabar viena kur paleisti nu sava akiu toki blozna[4] i ka jis pavirs, negalu dabar rupeszcziu tverti ir szeip misliju[5] ir teip, ka reik dariti, o da kaip reik pradeti leisti i moksla kad nelabai ir kaip, jebent Tėvelis padarisi mielaszirdiste susimilesi padėsi, ir apekavosis, o jegu Tėvelis nenorėtumei užsijimti, ir tos loskos[6] padariti tai asz neatsivožiju[7] leisti pradėti i moksla neisznesz mana razumas[8], bet turiu vilti kad padarisi mielaszirdiste, o gal geriaus tebun namie gaspadorauti, o jei sveiks bus tai Stasiukas[9] tegul eis i moksla kaip Tevelis parukusi teip bus gerai ir klausisme; Daugiaus naujinu nežinau ka raszyti sveiki tan valanda esame laukem Szventos Gavenes, kaip Dievas daleis iszgaveti, parszyk Teveli kaip padarisi su vasara kaip kokiu laiku pagriszi namo ant vakacijes[10], butu gerai ir norėtumem kad ateinancze vasara anksti pagrisztumei namo nors antnejilga laika, taigi kaip mislitum[11] paraszyk, o gal jau paliksi Petropile tam kartui bus gana raszyti sveikinam labai szirdingai ir nužemintai po nesuskaititus kartus bucziudami rankeles visi ir dideli ir maži, labiausei asz mažiause ir neverczsiause Tamstas sesute Kotrina Lipczene. 30 Sause.

Noriu da paraszyti apei akolonijes. Wiczas ir Gaidzei niekaip negadijes[12] Bernotai skirstis, tai žad mainitis Butkus su Unioku iszeiti nu

[1] Rūpintis.
[2] Mikalojus Lipčius.
[3] Nuovoką.
[4] Silpną.
[5] Galvoju.
[6] Malonės.
[7] Nesiryžtu.
[8] Protas.
[9] Stasys Lipčius.
[10] Atostogų.
[11] Galvotum.
[12] Nesutaria (rus.).

Puknaicziu isztu lauku žinoma nes norem mainiti tai mums reiks ir kamarnika.

MLLM ER2 17036.

> [Kotrynos Lipčienės ir kt.], Bernotai, 1924 m. gruodžio 20 d.

Brangus Dėde!

Mes visi nuo širdies linkime Dėdei linksmų Švenčių ir laimingų 1925 metų! Su gilia pagarba

Bernotiškiai

Bernotai, 20-XII-24

MLLM ER2 5556 / 99.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Kauno pilies griuvėsių vaizdas.

> Kotrynos Lipčienės ir kt., [1928 m. gruodis]

Brangus Kunig Pralote!

Sveikiname mes visi ko širdingiausei su Naujeis metais, 1929 linkedami laimes ir sveikatas ir reikalingu Dieva maloniu. Linkejem da daug daug tokiu Nauju metu ir vis linksmiu ir laimingu. Bučiuojem visi nulankei rankeles po nesuskaititus kartus, milenti visumet sesuo Kotrina, ir Juozas Lipčius ir Frančiška Mačiulite.

MLLM ER2 5556 / 75.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Klaipėdos gatve jojančių dviejų kariškių vaizdas; užrašas: *Memel. Neue kaserne Moltkestraße.* Adresuota: *J. M. Gerbemam K. Pralotui J. Maciulevičiui.*

> Lipčių, Bernotai, 1922 m. gruodžio 23 d.

Laimingų Naujųjų Metų.
Lipčių šeimyna
Bernotai 23 / 12 1922

MLLM ER2 5556 / 125.

Spaudai: 1922-12-27 Raseiniai; 1922-12-28 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – pro apsnigtą lauką tekančio upelio vaizdas; užrašas: *Sveikinu su Naujais Metais*. Adresuota: *Kaunas, Žemaičių Seminarija, J. Maironiui-Mačiuliui.*

> Lipčių, Bernotai, [1928 m.] balandžio 8 d.

Geriausių linkėjimų Velykų Šventėse,
linkime Lipčiai
Bernotai 8 d. bal.

MLLM ER2 5556 / 133.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – iš lukšto išsiritusio viščiuko su voku snape vaizdas; apačioje užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų!*

> Stasio Lipčiaus, Paryžius, 1925 m. balandžio 5 d.

Brangus Dėde,
Linksmiausių švenčių linkiu iš visos Širdies. Bučiuoju ranką.
Seserietis S. Lipčius
Paris. 5 / IV. 1925

MLLM ER2 5556 / 105.

Adresato nėra. Atvirukas; viršelyje – Paryžiaus Eliziejaus laukų ir Triumfo arkos vaizdas.

> Stasio Lipčiaus, Grenoblis, 1925 m. gruodžio 17 d.

Grenoble. 17. XII. 1925

Brangus Dėde!

Viso geriausio linkiu Tamstai sulaukus Kalėdų Šventų.

Nejaukios bus man Kalėdų šventės, nes esu svatimam krašte, svetimų papročių apsuptas ir visai atsiskyręs nuo savųjų. Mikas kviečia Paryžiun, bet ne man ten vykti, kadangi kenčiu kišenėje tuštumą.

Bučiuoju rankas stipriai, Seserietis Stasys.

MLLM ER2 5556 / 96.

Adresato nėra. Atvirukas; viršelyje – didelio apsnigto kalno ir kurortinio pastato vaizdas; apačioje užrašas: *Le Dauphiné. – Le Lautaret (2.075 m.).*

> Stasio Lipčiaus, [Fontenblo], 1926 m. gegužės 10 d.

Fontainebleu. 10-V-1926.

Brangus Dėde!

Apleidau Grenoble'į; 7-V š. m. Apsistojau Paryžiuje pas Mikus, nes reikalinga išgauti vyzas. Belgų jau gavau. Ryt ar poryt, manau, galėsiu apleisti Paryžių, nes visas vyzas būsiu gavęs. Šiandien aplankiau Fontainebleau palocių ir parkus iš kur siunčiu Tamstai širdingiausius linkėjimus. Įsigyvenęs Gand'e parašysiu. Bučiuoju rankas stipriai. Seserietis Stasys.

MLLM ER2 5556 / 97.

Spaudas: 1926-05-10 Fontenblo. Atvirukas; viršelyje – Fontenblo rūmų vaizdas. Adresuota: *Kun. J. Maironiui-Mačiuliui, Muziejaus g-vė N 5, Kaunas, Lithuanie.*

> Stasio Lipčiaus, [1926 m. spalis]

Brangusai Dėde!
Priimkite mano širdingiausius linkėjimus Tamstos Vardo Dienoje.
Bučiuoju ranką
Seserietis Stasys Lipčius

MLLM ER2 5556 / 100.

Spaudų nėra. Atvirukas; viršelyje – Rafaelio tapyto Balthasaro Castiglione portreto reprodukcija (1505, Luvras).

> Stasio Lipčiaus, 1928 m. balandžio 5 d.

Gentas, Grand. Balandžio mėn. 5 d. 1928 m. 12rue des Baquettes
Brangusai ir Mylimasai Dėde – mano šelpėjau,
Siunčiu Tamstai savo geriausių linkėjimų sulaukęs šių Šventų Velykų, linkiu daug, daug kaip gali linkėti savo mylimam Dėdei mylįs ir dėkingas seserietis. Lai gerasai Dievulis suteikia Tamstai sveikatos, ilgų ir laimingų metelių, viso gero iš geriausio ir lai Jis pašalina Tamstai visus nemalonumus, vargus, trūkumus.
Bučiuoju rankas stipriai. Dėkingas seserietis St. Lipčius [parašas]

MLLM ER2 5556 / 74.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; viršelyje – banguotos jūros ir žuvėdrų vaizdas.

> Stasio Lipčiaus, Levenas, 1929 m. vasario 15 d.

Louvain, Vasario mėn. 15 d. 1929 m.

59, rue des Dominicains Irlandais, Belgija.

Brangus ir Mylimas Dėde,

Turėdamas bent kiek liuoso laiko noriu pasiųsti Dėdei geriausių labų dienų. Bent kiek teko nušalti, o dabar prisieina kiek pasirgti. Bet, tikiuos, ilgai neprireiks tinginiauti! Nes negaliu praleisti paskaitų ir savo darbo – turiu iš to vien verstis.

Šalčiai siaučia Belgijoje begalo smarkūs ir jau veik visa savaitė kai jie liko taip stiprūs. Antradienį, trečiadienį ir ketvirtadienį naktį temperatūra buvo net žemiaus – 25º, kas Belgijoje jau keliasdešimt metų nėra buvę. Sniego gan daug, ir vis sninga, pusto.

Mano kambaryje, kuris nėra kūrianamas, nes neišgaliu dėl stokos lėšų, vanduo užšąla – priseina prausiantis ledą pradaužti. Dabar, susirgus kiek, prisėjo noroms nenoroms prašyti šeimininkų pakūrenti pečių.

Belgijoje, kur žmones nėra prie tiek šalčio pasiruošę, žinoma, per daug šąla. Turėjau 5 semestrinius kvotimus, ačiū Dievui pavyko gerai. Dar iki Velykų liko 2 išlaikyti.

Verčiuos begalo sunkiai. Iki šiol ačiū Dievui, buvau sveikas, gal ir dabar nepriseis ilgai sirgti. Galvos skaudėjimas tai dažnokai pavargina. Tiek šį kartą apie save. Prašau Dėdės perduoti atvirlaiškius Tetai Marcelei ir Danutei[1], kuriuos įdedu prie Tamstos. Bučiuoju rankas stipriai. Dėkingas Seserietis [parašas] S. Lipčius.

MLLM ER2 5556 / 73.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; viršelyje – Leveno universiteto posėdžių salės fotografija.

[1] Danutei Lipčiūtei.

> Stasio Lipčiaus, Levenas, 1929 m. birželio 20 d.

Birželio mėn. 20 d. 1929 m. Belgija.

Brangus ir Mylimas Dėde,

Prašau priimti mano geriausius linkėjimus, ką siunčiu Dėdei Tamstos Varduvių proga, o linkiu Dėdei viso gero iš geriausio iš visos Tamstą mylinčios ir dėkingos širdies.

Prašau Dėdės perduoti mano labas dienas mylimai Tetai Marcelei – tikiuos Tamstos esate sveiki, ko linkiu ir trokštu Tamstoms nuo širdies.

Esu, ačiū Dievui sveikas, nors stiprumu negalėčiau pasigirti. Šieip nieko gero ir ypatingo pas manęs. Oras dabar nėra per daug šiltas, lietus kartais su perkūnija gan dažnas – bet jis buvo gan reikalingas, laikas jau buvo laukus kiek suvilginti – jie buvo per daug išdžiovinti. Darbo turiu daug.

Manau Lietuvoje jau visai šilta ir gražiaus negu pereitais metais.

Bučiuoju rankas stripriai ir dar kartą linkiu viso ko geriausio Dėdės Vardo Dienoje. Dėkingas seserietis.

[parašas]

Stasys Lipčius, 59 rue des Dominicains Irlandais, Louvain.

MLLM ER2 17042.

Adresuota: *Pralotui J. Mačiuliui-Maironiui, Dvasišk. Seminarijos Rektoriui, Muzėjaus gatvė Nr 5, būtas 1 a, Kaunas, Lithuanie.*

> Stasio Lipčiaus, [1930 m. gruodžio pab.]

Brangus Dėde!

Siunčiu širdingiausius linkėjimus Kalėdų šventiese.

[Parašas] Stasys Lipčius

MLLM ER2 5556 / 81.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – upės žiemą vaizdas.

> Algirdo Lipčiaus, Klaipėda, 1925 m. birželio 23 d.

Geriausių linkėjimų Vardo Dienoje
Alg. Lipčius, Klaipėda, 1925. VI. 23

MLLM ER2 5556 / 55.
Rašyta pieštuku. Spaudas: 1925-06-23 Klaipėda. Atvirukas; viršelyje – kopų, jūros ir burinės valtelės vaizdas.

> Algirdo Lipčiaus, 1926 m. balandžio 1 d.

Širdingiausių linkėjimų Velykų Šventėse.
Seserėnas Algirdas Lipčius.
Dotnuva, 1926. IV. 1

MLLM ER2 5556 / 83.
Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Pavelo Osipovichiaus Kovalevskio paveikslo „Susitikimas" reprodukcija (1876), Tretjakovo galerijos leidinys.

> Algirdo Lipčiaus, Dotnuva, 1926 m. birželio 23 d.

Atminčiai dėdei ir tetai Mačiuliams
nuo seserėno Algirdo Lipčiaus,
Dotnuva 1926 m. birželio 23 d.

MLLM F2 6717 / 43.
Rašyta ranka. Adresato ir spaudų nėra. Fotografija – Algirdas Lipčius (fotografuotasi greičiausiai Dotnuvos žemės ūkio technikumo baigimo proga).

> Algirdo Lipčiaus,
1928 m. balandžio 6 d.

Širdingiausių linkėjimų Šv. Velykų Šventese
Seserėnas Algirdas Lipčius
1928. IV. 6

MLLM ER2 5556 / 106.
Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tik ką iš kiaušino išsiritusio viščiuko vaizdas.

> Algirdo Lipčiaus,
[1930 m. pavasaris]

Linksmų šv. Velykų Švenčių!
Algirdas Lipčius

MLLM ER2 5556 / 107.
Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – kalnų peizažas.

> Algirdo Lipčiaus,
Tunė, 1930 m. gruodžio 23 d.

Siunčiu širdingus sveikinimus Šv. Kalėdoms ir Naujiems 1931 Metams.
Bučiuoju rankas seserėnas Algirdas.
1930. XII. 23
Tune–Danija

MLLM ER2 5556 / 82.
Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – šiauduose gulinčios Švč. Mergelės Marijos, kūdikėlio Jėzaus, prie jo stovinčio šv. Juozapo vaizdas.

> Marijos ir Mikalojaus Lipčių, Paryžus, 1924 m. gruodžio 25 d.

25 / XII 24 m. Paryžius.
Linksmų Švenų Kalėdų!
Su Naujais 1925 metais sveikina
Marytė ir Mikas Lipčiai

MLLM ER2 5556 / 52.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Paryžiaus Luvro rūmų iš parko pusės vaizdas.

> Marijos Lipčienės ir kt., Paryžius, [1925 m. balandžio 9 d.]

Paryžius,
1925 m.
Mielam Dėdei Linksmaus Lelliuja! Linki Marytė, Mikas, Aldona ir Juratė Lipčiai

MLLM ER2 5556 / 103.

Spaudai: 1925-04-09 Paryžius; 1925-04-11 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – aikštės prieš botanikos sodą Paryžiuje vaizdas; kitoje pusėje užrašas: *Jardins des tuileries*. Adresuota: *Prelatui Maironiui Mačiuliui, Žem. Dvasiškos Seminarijos Rektorius, Žem. Dvasiškoji Seminarija, Kaunas, Lithuania.*

> Mikalojaus Lipčiaus, [1925 m. spalis]

Labai mylimas ir brangus Dėde, ypač Jūsų vardinėse man būtų nepsakomai malonu Jus asmeniškai aplankyti su visa mano šeimynėle, daugs daug visa ko palinkieti ir stipriai stipriai išbučiuoti. Bet deja!

mes esame nuo Jūs taip toli, taip toli, kad priseina atsisakyti nuo panašių, nors ir viliojančių, užmanymų. Taigi nors šiais savo keliais sumetimais aš norėjau Jums priminti apie mano visai tikrus jausmus į Jus, apie tai, kad iš mano širdies kyla daug, daug visokių nuoširdžių linkėjimų. Beabejo mano žmonelė kaip ir aš nuoširdžiai linki Jums viso geriausio ir apgailestauja, kad negali šioj dienoj Jums užtraukti Ilgiausių metų. Bučiuoju stipriai. Seserietis Mikas.

Pasistengsnime greitu laiku parašyti Jums šį tą apie save.

MLLM ER2 5556 / 77.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Paryžiaus Aleksandro III tilto ir Invalidų rūmų vaizdas.

> Marijos ir Mikalojaus Lipčių, Paryžius, [1926 m. pavasaris]

Paris'as 1926.

Brangus ir labai Mylimas Dėde,

Tikrai džiaugsmingo ir linksmaus Aleliuja! linkime Jums iš tikrai karštos dėkingos širdies.

Bučiuojame Jūsų rankutes.

Jus mylintieji

Marutė ir Mikas Lipčiai

P. S. Aš šiose dienose Dėdei parašysiu apie save plačiau. Mikas

MLLM ER2 5556 / 78.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Paryžiaus Dievo Motinos katedros vaizdas.

> Lipčių,
Paryžius, [1926 m. spalis]

Paryžius.
Širdingiausius linkėjimus Vardo Dienoje siunčia Lipčių šeimynėlė.

MLLM ER2 5556 / 80.

Spaudų nėra. Atvirukas; viršelyje – Paryžiaus Didžiųjų rūmų vaizdas. Adresuota: *J. M. Žem. Dv. Seminarijos Rektoriui Maironiui-Mačiuliui, Kaunas, Lithuanie.*

> Teklės Lipčiūtės-Grinienės ir Kazio Grinos,
Vilkaviškis, 1930 m. balandžio 20 d.

Nuoširdžiai sveikiname brangų Dėdę su Šv. Velykomis!
Bučiuojame rankas
Teklė ir Kazys
Vilkaviškis 30–IV–20

MLLM ER2 5556 / 79.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tautinės juostos ir margučių vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų!*

> Babonų, Burneikiai,
1931 m. balandžio 5 d.

Didžiai gerbiamas! Laimingų ir linksmų Šv. Velykų nuoširdžiai linkime visi Babonai.

Burneikiai 5 / IV–31 m.

MLLM ER / 2 5556 / 131.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – dviejų velykinių kiaušinių ir geltono viščiuko vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų!* Adresuota: *J. M. g. pr. Jonui Mačiuliui-Maironiui, Kaunas.*

> [Marcelės Mačiulytės], Kaunas, 1926 m. rugsėjo 26 d.

Laukem žinios komet atvažioi, pecius iszkurentumem. Dubultus[1] jau užklijavom. S. Mikolas arti[2] pradeda buti szalta gal paleta atnesti. Prasum pasiskubinti, jau gruses baige kristi veijs lietus nukreče. Kunigas Inspektorius jau klausineje kada grisz Jo Auksztesnis klauses. Art, labu dienu visiem ir isz Kauna visi sveikin Tamsta bucioju rankelę MM

MLLM ER2 5556 / 90.

Spaudai: 1926-09-26 Kaunas; 1926-09-26 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Italijos pajūrio miestelio vaizdas. Adresuota (kita ranka): *A. G. Kun. Kan. A. Jančauskis, Tytavėnų klebonija (prašom įteikti Prol. J. Mačiuliui), Raseinių aps.*

> Marcelės Mačiulytės, [Kaunas], [1928 m. rugpjūčio 19 d.]

Gavom laiszkuti iszko labai dziaugeusi katik nieblogeu gal Dievas duos visai pagiti kad ir ilgeus tektu pabuti visi teiraunas užeina suzinoti ir isz Kunigu atvaziavusiu Kunigas Szeulis[3] Dambrauskas[4] isz Siminarijes P. Smilgiene visi norie žinoti apie svejkata ir labu dienu siunče Betygaliszke gimines ir Dziakonas buvo Lipčei kauniszkes Marcinkei bucioi visi rankeles ir linkei iszgiti ko greičeusi aina ing Sidlava[5] melstis ir asz noriu vaziuti su kompania ant Užgimima SP Marijos[6].

1 Antri langai, dedami žiemai.
2 Šv. Mykolas minimas rugsėjo 29 d.
3 Szeulis – veikiausiai tai kunigas Kazimieras Šaulys.
4 Tai Marijampolės mokytojų seminarijos direktorius Pijus Dambrauskas.
5 Šiluvą.
6 Švč. Mergelės Marijos gimimo diena minima rugsėjo 8 d., vadinama Šilinėmis. Šia proga nuo pirmojo rugsėjo sekmadienio bažnyčiose rengiami iškilmingi atlaidai. Ypatingi atlaidai rengiami Šiluvos bažnyčioje, kurioje kabo stebuklingu laikomas Marijos paveikslas.

Remontai dar nieprasideje praszeu Prokuratoreus kad pagreitintu zadeje isai Pac parasziti apie viska

Adele sveikin. Danute[1] velei prasza primti Mika[2] pas Uszvius anksta. Perduodam labu dienu bucioju rankeles M. M.

Adele sveikin

MLLM ER2 5556 / 64.

Spaudai: 1926-08-19 Kaunas. Atvirukas. Nespalvotame viršelyje – Kauno Rotušės aikštės ir dviejų karo vežimų Jėzuitų bažnyčios fone vaizdas; kairėje užrašas: *Stimmungsbild aus der Festung Kowno.* Adresuota (kita ranka): *p. Prof. J. Maironiui, Vildungen Bad-Hotel, Bristol, Vokietija-Deutsland.*

> [Marcelės Mačiulytės], [Kaunas], [1929 m. liepos 22 d.]

Ačiu už žinutes ir apie sveikata, mias sveiki, po Kauno turejau svečiu per tris dienas tris Klebonai buvo, statyba ju po stogu, dirbas viduje szulinis iszkastas truputi vandens ira, dar bus ir daugeus sako teip K Ipektorius iszvažiava Prokuratorius pagriza. Siminarijo statybai antram budinke niesimata stoga, szendi buva izale kalna, sake jau numulevojus sava buta

bučioju rankeles Baronam labu dienu MM

MLLM ER2 5556 / 10.

Spaudas: 1929-07-22 Kaunas. Atvirukas. Spalvotame viršelyje – idiliško namelio prie vandens telkinio vaizdas rombe, aplink rombą – rožių vainikas; dešiniame kampe spausdintas užrašas: *Rex 24 / 4.* Adresuota (kita ranka): *Vokietija, J. M. P-nui Prof. Maironiui, Bad Wildungen, Westend Hotel.*

[1] Danutė Lipčiūtė.

[2] Mikalojų Lipčių.

> Nenustatyto asmens, [Ryga], 1925 m. liepos 23 d.

Didžiai Gerbiamas Kunige Prelate,

Jūsų seni pažįstami iš Kauno išskrido į Marsą ir dabar galvoja, kaip nusileidus į Palangą.

Tuo tarpu siunčia savo geriausius linkėjimus.

Labų dienų Kun. Sabaliauskui.

„Marsas" 1925 VII 23

MLLM ER2 5556 / 67.

Spaudas: 1925-07-23 Ryga. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Rygos muziejaus vaizdas. Adresuota: *Lietava, J. P. Prel. Maironiui, Klebonija, Palanga.*

> Kolektyvinis atvirlaiškis, [Latvija], [1925 m. liepos mėn.]

Didžiai Gerbiamasis Kunige Pralote,

Gauta žinia iš „Marso", kad jusų pažįstami jau apleido šią planetą. Laukiama nusileidžiant Kaune arba Palangoje. Tuo tarpu teikiteis priimti širdingiausius linkėjimus nuo marsiečių.

MLLM ER 5556 / 61.

Spaudai: [datos neįskaitomos] Jelgava, Bauska, Liepoja, Palanga. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – miesto gatvės vaizdas, apačioje užrašas: *Jelgava. Liela iela.* Adresuota: *Lietava, J. M. Didžiai Gerbiam. Kun. Pral. Maironiui, Klebonija, Palanga.*

> Kazimiero Stepono Šaulio, Roma, 1925 m. gruodžio 23 d.

Roma 23 XII 25

Audiencijoms praėjus laimingai, linksmiau rašyti ir siųsti sveikinimus Jums Šventų Kalėdų sulaukus.

K. K. Šaulys

MLLM ER2 5556 / 30.

Spaudai: 1925-12-24 Roma; 1925-12-28 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Vatikano katedros fotografija. Adresuota: *J. M. Prelatui Dr. Maironiui-Mačiuliui, Kaunas, Litauen, Muziejaus g. 5.*

> Juozapo Skvirecko, Roma, 1925 m. gruodžio 28 d.

Roma 28 / XII 1925

Meldžiu priimti mano labai širdingus linkėjimus Naujiems metams iš Senosios Romos. Nors čia labai gražu ir šilta, bet jau pasiilgau Kauno.

Addictinimus Vysk. J. Skvireckas

MLLM ER2 5556 / 32.

Spaudai: 1925-12-28 Roma; 1925-12-31 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Romos Piazza del Popolo vaizdas. Adresuota: *J. M. Pralotui Maironiui-Mačiuliui, Muziejaus g. Nr. 5, Kaunas, Lituania.*

> Pranciškaus Venckaus, Roma, 1925 m. spalio 19 d.

Roma. 1925. X. 19

Didžiai Gerbiamas Pralote Rektoriau,

Tebūnie man leista pasveikinti Tamstą Tamstos vardinėse. Iš Kauno išvykęs trečiadienį, Romoj buvau šeštadienį. Kol kas apsigyvenau

Via Po 11. Manau apie Pol. germ., bet jie visi dar tebėra savo viloje. Vakar buvau Šv. Šv. Petro ir Povilo bazilikoj. Labų dienų gerb. Kan. Paltarokui ir visiems gerb. Sem. Profesoriams.

Gerbiąs Tamstą kun. Pr. Venckus

MLLM ER2 5556 / 28.

Spudai: 1925-10-19 Roma; 1925-10-23 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Vatikano Šv. Petro ir Povilo bazilikos vaizdas. Adresuota: *Jo Prakilnybei Pralotui Maironiui, Kunigų Seminarija, Kaunas.*

> Pranciškaus Venckaus, 1926 m. [gruodis]

Didžiai Gerbiamas Kunige Pralote

Jau ranka pasiekiama Šv. Jono Kantiečio. Šventė. Leidžiu sau linkėt Pralotui visų Dievo malonių, pasiždamas kartu tą dieną Šv. Mišiose memento.

Visa vokiečių Kolegija dar viloj: po ryt pravedama 8 dienų rekolekcijos ir vėliau Romon darbui.

Su Pagarba kun. Pr. Venckus

1926. I. Pastore

Prierašas krašte: Prašau sveikint Gerb. Sem. Profesorius.[1]

MLLM ER2 5556 / 122.

Datuojama pagal turinį – šv. Jonas Kentietis minimas gruodžio 23 d. Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – šventųjų paveikslo reprodukcija, apačioje užrašas: *Galleria Vaticana – La Madonna di Foligno (Rafaello).* Adresuota: *Jo Prakilnybei Gerb. Pralotui Maironiui, Kunigų Sem. Rektoriui, Kaunas.*

[1] Eilutė prirašyta laiško paraštėje.

> Antaninos Nausėdienės, Berlynas, 1925 m. lapkričio 22 d.

Berlynas, lapkr. 22
Labai atsiprašau, kad nebeatėjau atsisveikinti kaip norėjau – Tariu su Die' dabar ir ačiu už svetingumą ir Jusų palankumą mums esant Lietuvoje! Viso labo ir geriausių linkėjimų, Jus gerbianti A. Nausėdienė.

MLLM ER2 5556 / 120.

Spaudai: 1925-11-22 Berlynas; 1925-11-23 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Brandenburgo vartai Berlyne; apačioje užrašas: *Brandenburger-Tor und Reichstags-Gebäude.* Adresuota: *JM Pralotui J. Mačiuliui, Žemaičių Seminarija, Kaunas, Lithuania.*

> Antaninos Nausėdienės ir Onos Pocienės, Roma, 1925 m. lapkričio 29 d.

Roma, lapkr. 29
Sveikiname Jus iš Amžinojo Miesto!
Šiandie mums atmintinė diena – buvome priimtos audiencijon pas Šv. Tėvą – 1^{30} val. po pietų – audienciją mums išrupino Vyskupas Matulevičius – sužavėtos esame Roma – tik gaila, kad šaltas ir lietingas oras.
Daug linkėjimų Jums –
A. Nausėdienė ir Ona Pocienė

MLLM ER2 5556 / 21.

Spaudai: 1925-11-30 Roma; 1925-12-03 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tapytas Koliziejaus vaizdas. Adresuota: *J. Maciulevičiui (Maironiui), Muziejaus g-vė 5, Kaunas, Lithuanie.*

> Onos Pocienės, [Sautamptonas], 1925 m. gruodžio 17 d.

Ant laivo „Majestic"
Gruodžio 17-ta 1925
Širdingiausių linkėjimų siunčiu Jums nuo šio karališko laivo. Kelionė rami (kol kas) oras puikus. Su didžiausiu skausmu širdies apleidau Lietuva ir brangius draugus, ir tikiuosi vėl sugryžti pas Juos.
Linkiu linksmų švenčių
Jūsų Ona Pocienė

MLLM ER2 5556 / 23.

Spaudai: 1926-01-03 Sautamptonas; 1926-01-09 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – didelio keleivinio transatlantinio laivo miesto fone vaizdas; kairėje viršuje užrašas: *White Star Line*; dešinėje: *Quadruple-Screw R. M. S. „Majestic". 56,551 Tons. At New York.*

> Antaninos Nausėdienės, [Sautamptonas], [1926 m. sausio 3 d.]

Garlaivis, gruod. 17 ji
Tolyn ir vis tolyn neša mus šis majestotiškas laivas nuo Jusų ir kitų brangių prietelių, likusių Kaune. Kelionė butų maloni, jei ne tas liudesis, kuris širdį taip spaudžia – gaila ir ilgu gerujų žmonių, likusių Tėvynėję. Geriausių linkėjimų siunčiu Jums. Jusų A. N.
Sveikinu Jusų gerają sesute[1].[2]

MLLM ER2 5556 / 108.

Spaudai: 1926-01-03 Sautamptonas; 1926-01-09 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – didelio keleivinio transatlantinio laivo jūroje vaizdas; kairėje viršuje užrašas: *White Star Line*; dešinėje: *Quadruple-Screw R. M. S. „Majestic". 56,551 Tons. The largest Steamer in the World.* Adresuota: *J. M. Pral. J. Mačiuliui-Maironiui, Muziejaus g-vē 5, Kaunas, Lithuania.*

[1] Marcelę Mačiulytę.
[2] Eilutė prirašyta laiško paraštėje.

> Antaninos Nausėdienės, Čikaga, 1926 m. kovo 6 d.

Chicago, kovo 6 – 1926

Sveikinu Jus iš savo antrosios „tēvynēs"! – Vai ilgu ir liudna – nebegaliu priprasti prie Amerikos – norisi grįžti Lietuvon kogreičiausiai – niekas čia nemiela – nē patogumai, nē Amerikos turtai ir dumai... Viso, viso labo Jums linkiu – Jusų, A. Nausēdienē

MLLM ER2 5556 / 19.

Spaudai: 1926-03-06 Čikaga; 1926-03-26 Kybartai; Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Čikagos gatvės vaizdas; užrašas: *Michigan Ave. North from Madison Ave, Chicago, Ill.* Adresuota: *J. M. Prel. Maironiui, Muzėjaus g-vē #5, Kaunas, Lithuania.*

> Stanislovo Gruodžio, Miunsteris, 1926 m. gruodžio 22 d.

Münster i. W. 22-XII-26.
Mecklenbeckerstrasse, 10.
Pfarrhaus.

Didžiai Gerb. Prel. Rektoriau! Atėjus brangioms Kalėdų ir Naujų Metų šventėms, skubinu pasveikinti ir visa širdimi palinkėti, kad Aukščiausias teiktųsi laiminti jų darbus ir vargus, kad kuodaugiausia tikrų Kristaus paskelbtų Tiesos ir Meilės apaštalų išeitų iš Jūsų rūpestingoje priežiūroje esančio Viešpaties daigyno, kad greičiau prašvistų aptemusi Lietuvos padangė!.. Su didžia pagarba Kun. St. Gruodis

MLLM ER2 5556 / 101.

Spaudai: 1926-12-22 Miunsteris; 1926-12-24 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Miunsterio katedros interjero su didikų von Plettenbergų koplyčios vaizdas. Adresuota: *Litauen Jo Magnificencijai Prel. J. Maironiui, Kaunas, Rotušės aikštė, Maironio namai.*

> Stanislovo Gruodžio, Valkenburgas, 1931 m. spalio 20 d.

Ignatiuskolleg., Valkenburg
Spalių mėn. 20 d., 1931.
Didžiai Gerb. Prelate-Rektoriau!

Beskaitant šiandien abrevijoriaus maldas, vėl stojo akyse lyg gyvi iš Seminarijos laikų patirti vaizdai: Šv. Jonas! Gerb. Tėvo Rektoriaus vardinės! Kiek tyraus, nedirbtinio džiaugsmo visai Seminarijos šeimynėlei, kaip kiekvienas stengiasi kuo nors atsilyginti savo mylimam Mokytojui, Auklėtojui už tėviškus rūpesčius vargus!

Šią tad brangią dieną ir aš norėčiau prie tiekos karštų sveikinimų prisiminti savo lygiai [...][1]

Linkėdamas Jums, Mylimam savo Mokytojui ir Auklėtojui, kuo geriausios sveikatos ir Dievo palaiminimo visuose Jūsų darbuose ir sumanymuose!

Kartu su manim sveikina Jus visa mūsų kolonija, tuo tarpu atskirta nuo savo krašto. Gal būt, kad ne visi Jus pažįsta asmeniškai, bet kiekviena jauna lietuviška širdis pažįsta Jus ir Jūsų kūrinius!

Tyra Dievo, Tėvynės ir artimo meile trykštančios eilės gaivina ir kelia kiekvieno tautiečio širdį ir sielą; bet ypatingai gaivina ir kelia jos tą, kuris turėjo ilgesniam laikui apleisti savo Tėvynę, apleisti savo kraštą. Nenorom veržiasi iš krūtinės kadaise girdėti, bet ne visai suprasti dabar gi tokie brangūs žodžiai: „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas plaukia, ten mūsų tėvynė, graži Lietuva!..“[2] Jie neleidžia paskęsti svetimoje jūroje, jie [...][3]

MLLM ER2 5556 / 66.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Valkenburgo kolegijos Achene (Olandija) pastatų vaizdas.

1 Trūksta teksto dalies – atvirlaiškis apkarpytas.
2 Parafrazė, orig.: „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka, / Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva“ (Maironis, *Raštai*, t. 1: *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1989, p. 110).
3 Trūksta teksto dalies – atvirlaiškis apkarpytas.

> Pranciškaus Karevičiaus, Marijampolė, 1926 m. gruodžio 23 d.

23. XII. 26 Mariampolė

Aukštai Gerbiamas Prelate,

Nuoširdžiai tariu ačiu Tamstai, visai Kapitulai ir Seminarijos profesoriams už gerus palinkėjimus Šventėms. Meldžiu Dievo Tamstoms gausiu Išganytojaus maloniu tolesniai mūsu Bažnyčiai ir Tėvynės pasekmingai darbuotei. Džiauguos, kad Dievo Apvaizda išgelbėjo mus nuo bolševikų užpuolimo ir Pilsudskio intervencijos, kuriai jis jau turėjos Entantos[1] mandatą.

Lieku su tikra pagarba

Arkiv. Pr. Karevičius

MLLM ER2 17037.

Spaudų nėra.

> Konstantino Olšausko, Kaunas, 1925 m. kovo 14 d.

Kaunas 14 / III

Ačiū Tau širdingai už atmintį ir linkėjimus.

Ryman aš visiškai ir nemanau keliauti.

Buk sveikas ir linksmas.

Adresuota: čiapat Jo Prakilnybei Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Dvasinės Seminarijos Rumai

Pr. K. Olšausk. [parašas]

MLLM ER2 5556 / 89.

Spaudai: 1925-03-14 Kaunas; antras neįskaitomas. Atvirukas; viršelyje – apsnigto kalno vaizdas; apačioje užrašas spausdintomis raidėmis: *Lutschine mit Jungfrau (4166 m.).* Adresuota: *čia pat, Jo Prakilnybei Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Dvasinės Seminarijos Rūmai.*

[1] Antantės.

> Konstantino Olšausko, Kaunas, [1930 m.] gegužės 14 d.

14 / V Kaunas

Gerbiamas Tamsta!

Kadangi Ministerių Kabinetas sekmadienį rengia pietus visiems Mažosios Lietuvos svečiam, tai Saulės Draugija vaišins juos pirmadienį. Dėl to gi ir Tamsta esi kviečiamas tik pirmadienį į Saulės rūmus 2 ½ val. kartu su jais pietaut.

Su tikra pagarba K. Olšauskas

„Saulės" Draugijos Pirmininkas

MLLM ER2 5556 / 116.

Spaudų nėra. Atvirukas; viršelyje – „Saulės" draugijos namų Kaune grafinis vaizdas. Adresuota: *Jo Malonybei Prelatui Maironiui, Žemaičių dvasiškos Seminarijos Rektoriui.*

> Kazimiero Prapuolenio, [XX a. 3 deš.]

Olmantistime, Caristime et Illmē Poeta[1]!

Ačių, šimtą kartų ačių, kad atminei mane senį. Už linkėjimus siunčiu, kaip sako italai, „altre tanto"[2] – lai Viešpats užlaiko Lietuvai dainių ilgų ilgiausius metus. Judinai tautą, pažadinai ir mane savo „per verksmus į garbę"[3] stoti prie tautiško darbo. Nedaug aš ką ėsmi padaręs, bet su ramia sąžine, savo gyvenimo pavakariuose, galiu pasakyti: „feci, quae potui"[4] – už ką ėsmi nekartą gavęs didžiausią atpildymą iš Viešpaties. Reikia žinoti, kad ne vieną ir ne du ėsmi jau sutikęs žmones, kurie pasinaudoję mano po laikraščius išmėtytomis mintimis, stojo Tėvynės dirvonus dirbti. Toki faktai, visuomet mane

[1] Mylimiausias, Rūpestingiausias ir Šviesiausias Poete (lot.).

[2] *Altrettanto* (it.) – to paties ir tau.

[3] Maironio poemos *Tarp skausmų į garbę* (1895) pavadinimo parafrazė.

[4] Padariau, ką galėjau (lot.).

kelia dvasioje ir priduoda noro ir spėkų darbuotis toliau, „justa porte et noste"[1]!

Taigi, jeigu man tik nykštukui, tenka kiek garbės, kas gi su Tavimi, jausmų, gerų norų ir Tėvynės meilės Žadytojau-Titane. Ar maža man garbės, kad Tu su savo išsipildžiusiu „O vietą ir vardą Europoje ras"[2] ėsi mano Maestro, tarsi Virgilius ką sužadino Dante.

„Tale Tibi carmen, divine poeta!"[3], pilnai sutikdamas su Tamstos mintimi kad „pueri dominati sunt nobis"[4], aš žadinu kiekvieną „mai disperare e sampre avanti!"[5] dėl to, kad praeis 10–15 metų, tieji „pueri" subręs ir viskas bus gerai. Jug dauguma tarp jų yra labai geri ir turi daug gerų norų, tik, nelaimė, neturi prityrimo, o per „falsum amorem proprium"[6] nenori pasiklausti daugiau prityrusių „quid et quomodo faciendum sit"[7]; iš čionai ir turime, kad „abyssus abyssum invocat"[8], pridejus pri viso to dar geroką kiekybę „martyrum spei"[9] man labai aiškus musų gyvenimo „fons errorum"[10]. Tą, bent mano nuomone, tik laikas atitaisyti sugebės. Na ar ne?

Šiaip jau įvairiose savo gyvenimo nemaloniose aplinkybėse, aš visados laikiausi devizos „major sum, quam cui fortuna nocere possit"[11] ir neapsirikau, kadangi šisai obalsis, iki šiai dienai, kuomet tik jo imuosi, visados įsako man „sursum corda"[12].

1 Pagal galias ir žinias (lot.).

2 Parafrazė, orig.: „Prikelkim liežuvį, ką séntėvei gynē, / Ir vardą, kurs vietą Europoje ras!" ([Maironis], *Terp skausmu į garbę: poēma isz dabartiniu laiku*, paraszē St. Garnys, Tilzēje: spausta kasztu E. Jagamasto, 1895, p. 49).

3 Tokią Tau giesmę [giedu], dieviškasis poete! (lot.); parafrazė, orig.: „Tale tuum carmen nobis, divine poeta" (Vergilijus, *Bukolikos*, V: 45).

4 Vaikai mus valdo (lot.); parafrazė, orig.: „Servi dominati sunt nostri" [Vergai mus valdo (lot.; *Jer* 5, 8).

5 Neprarasti vilties ir visada pirmyn! (it.).

6 Dėl apgaulingos savimeilės (lot.).

7 Ką ir kaip reikia daryti (lot.).

8 Bedugnė bedugnę traukia (lot.).

9 Kankinių vilties (lot.).

10 Klaidų šaltinis (lot.).

11 Esu pernelyg didus, kad lemtis galėtų man pakenkti (lot.); parafrazė, orig.: „maior sum quam cui possit Fortuna nocere" (Ovidijus, *Metamorfozės*, VI: 195).

12 Aukštyn širdis (lot.).

Tame ir visa paslaptis, kodėl aš niekad nenusimenu.

Jeigu man, kaip rašai, prisieina žagsėti, tai ir Tamsta nuo to negali būti liuosas, nesa ir čionai „ant marių kranto, Palangos miestely“[1] mes su dekanu ne kartą atmename mūsų didžiausįjį lyriką ir suprantama, „поминаем не лыхом“[2] – galutinai siųsdamas Tamstai „muchos besos“[3], pasilieku Addict[issim]us Amic[us] Tibi[4].

J. M. panelei Marcelei savo ir savo sesers vardu dekoju už atmintį ir prašau priimti mūsų geriausius linkėjimus Naujiems Metams – iš savo pusės, aš siunčiu panelei Marcelei paveikslėlį iš Rymo, iš Jėzuitų bažnyčios, yra tai savotiškas pasas nepatekti į čyščių[5].

MLLM ER2 17046.

> Kazimiero Prapuolenio, Palanga, 1925 m. spalio 20 d.

Palangae, 20 Oct 1925

Ill[ustrissi]me Dom[i]ne! Die onomastico omnia Tibi fausta a Deo O[ptimo] M[aximo]

adprecor idque ad multos et multos ad huc annos

Tibi addictissimus [parašas]

P. S. Tuae sorori G[enerosae] D[ominae] Marcellae salutem dico. Idem

[1] Parafrazė, orig.: „Ant krašto marės, Palangos miestelėj“ (Silvestras Valiūnas, baladė „Biruta“, pradžia).
[2] Minim tik geruoju (rus.).
[3] Karštai bučiuoju (isp.).
[4] Labiausiai atsidavęs Tau draugas (lot.).
[5] Skaistyklą (rus.).

Vertimas[1]

Palanga, 1925 spalio 20

Šviesiausiasis Pone! Vardo dienos proga linkiu Tau viso ko geriausio iš G[eriausiojo] A[ukščiausiojo] Dievo, taip pat kuo ilgiausių metų.

Labiausiai tau atsidavęs [parašas]

P. S. Tavo seseriai J[os] M[ylistai] Marcelei siunčiu linkėjimus. Tas pats

MLLM ER2 5782 / 1.

Spaudai: 1925-10-20 Palanga; 1925-10-21 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Tiškevičių rūmų Palangoje fotografija; kairėje viršuje užrašas: *Tyškevičiaus rūmai Palangoje.*

> Kazimiero Prapuolenio, [Palanga], 1929 m. kovo 28 d.

Illustrisime se Carisime Domine[2]!

Iš užšalusios Palangos siunčiu Tamstai ir p-lei Marcelei karščiausius linkėjimus – „Sveiki sulaukę ŠŠtų Velykų".

Manau, kad šią vasarą gal atvažiuosi Tamsta – ir vėl eitumėm kartu „уподобляться дикарямь"[3].

28-III-29

Su Diev su tikraja pagarba Kun. Prapuolenis

MLLM ER2 5556 / 50.

Spaudai: 1929-03-28 Palanga; 1929-10-29 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – jūros ir snieguotos pakrantės vaizdas. Adresuota: *JM. Pralotui Maironiui – Mačiuliui, Rotušės Aikštė, Maironio namai, Kaunas.*

1 Vertė Rasa Šileikienė.

2 Šviesiausiasis ir Brangiausiasis Pone (lot.).

3 Tarytum laukiniai (rus.).

> Kazimiero Paltaroko, Roma, 1928 m. balandžio 21 d.

Roma, 1928. IV. 21

Mylimasai Kun. Prelate,

Atvykome amžinan miestan laimingai. Radome beveik viską prirengta: vien formalumai telieka. Kaikur vakar buvome, šiandien einame pas kitus, o pirmadienį pas šv. Tėvą bendron audiencijon; kas nori, gali dar atskirai gauti; Grįžti ketinau pas profes, kurį pravažiuodamas pakvaršinau: jis nutars, ar reikes kur važiuoti ir kad ten, kur maniau, pasakė, kad nesą prasmės: slogų neturįs.

Bučiuoju visus. Jusų [parašas].

MLLM ER2 5556 / 12.

Spaudai: 1928-04-22 Roma; 1928-04-25 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – šventyklos su kolonomis ir skulptūromis vizdas; užrašas: *Roma, Basilica di S. Giovani in Laterano.* Adresuota: *Jo Kilnybei Gerbiamajam Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Muziejaus gat. N 5, Kaunas, Lituania.*

> Kazimiero Paltaroko, [Bad Pirmontas], 1928 m. gegužės 22 d.

1928. V. 22

Magnifice!

Po didelių ištyrimų atsiduriau pabrauktoje vietoje[1]. Visus mano negalavimus suvesta vien į nervus, inkstus... Čia mane maudo, gydo, elektrizuoja... Dvi savaitės praėjo. Kai kurios apraiškos dingo. Bet toli gražu ne viskas. Grįždamas apie birželio 4 sustosiu pas Jus. Išsiilgau Jūsų, savo krašto ir savųjų. Niuniuoju „Leiskit į Tėvynę...". Jūsų [parašas]

MLLM ER2 5556 / 56.

Spaudai: 1928-05-22 Bad Pirmontas[1]; 1928-05-23 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – vilos fotografija; kitoje pusėje užrašas: *Kur- und Erholungshaus, St. Georgs-Villa / Bad Pyrmont, Bombergallee 8 – Fernruf Nr. 9.* Adresuota: *Litauen, Jo Kilnybei Gerbiamajam Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Muziejaus g. N. 5, Rotušės aikštė, Kaunas, Lietuva.*

> Vlado Jurgučio, [Bad Nauheimas], 1926 m. liepos 12 d.

Aukštai Gerbiamas ir Brangus Prelate,

Paskutines dienas Kaune ateme iš manęs švedų ministras Undenas, išvažiavimas įvyko taip skubiai, kad nebeužbėgau pasakyti sudiev Brangiajam Prelatui. Sėdžiu Nauheime (Hotel Excelsium), gydau širdį, nervus ir visas kitas savo ligas. Jaučiuosi tartum bent kiek geriaus. Vargina čia mane visokiomis vonemis, masažais, röntgenais, vaikščiojimais, gulėjimais ir t. t. Tikiuosi pasitaisysiąs ir galėsiąs vel imtis darbų. Kame Prelatas praleidžiate vasarą. Kaip sveikata. Viso labo Jus V. Jurgutis [parašas]

12 / VII 26.

MLLM ER2 5556 / 128.

Spaudai: 1926-07-12 Bad Nauheimas; 1926-07-13 Kaunas; 1926-07-14 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – ežero ir Bad Nauheimo sanatorijos fotografija; užrašas: *Bad Nauheim.* Adresuota: *Litauen, Jo Malonybei Prelatui Jonui Maironiui, Kaunas, Muziejaus g. 5.* Peradresuota: *Tvėrai, Kretingos apskr., Klebonija.*

[1] Kurortinis miestelis Vokietijoje, Saksonijos žemėje, prie Emerio upės.

> Vlado Jurgučio, [Bad Nauheimas], 1927 m. birželio 2 d.

Aukštai Gerbiamas ir Brangus Prelate,

Dekuoju už atmintį ir linkėjimus. Atsimenu pernai tuo laiku buvote sveikas ir man palinkėjote gražiomis eilutėmis, kurias laikau kaip brangia relikviją.

Kas gi tokio taip staiga atsitiko? Ar nebus gera pavažiuoti į Wildungen. Tenai bus rodos ir p. p. Baronai. Mano sveikata eina geryn. Vedu čia asketinį gyvenima. Linkiu Brangiam Prelatui greitai pasitaisyti.

Jusų V. Jurgutis

27. VI. 2

MLLM ER2 5556 / 68.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Bad Nauheimo sanatorijos fotografija.

> Vlado Jurgučio, [Bad Nauheimas], [1927 m. birželio 22 d.]

Aukštai Gerbiamas ir Brangus Prelote, jau ketvirta diena, kaip čia raminu nervus, tildau širdį. Gražu čia–ramu, gera kaip laivui patekus iš audringos jūrės į patogų uostą. Esu čia kol kas vienum vienas, todėl ir mintis skuba tankiai į rytus. Norisi žmonėties. Įkyrejo man žmones, o vienok traukia prie jų „odi et amo“[1], pasakė kažikas iš jūsų cecho. Kur Prelatas praleidžiate vasarą. Paskutinį kartą buvote liūdni prislėgti – gyvenimo našta.

Jus giliai gerbiąs V. Jurgutis

MLLM ER2 5556 / 121.

Spaudai: 1927-06-22 Bad Nauheimas; 1927-06-27 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – ežero su gulbėmis priešais sanatoriją fotografija. Adresuota: *Jo Prakilnybe Prelotas Jonas Maironis, Maironio Namai, Kaunas, Viešoji Aikštė, Muziejaus g. 5.*

[1] Nekenčiu ir myliu (lot.); Katulo žodžiai.

> Vlado Jurgučio, [Bad Nauheimas], 1927 m. liepos 2 d.

2 VII 27

Aukštai Gerbiamas ir Brangus Prelate,

Dėkui gerus linkėjimus ir gražias maironiškoje formoje pareikštas mintis.

Skaičiau, gėrėjaus, meditavau... „Vidaus ramumas" jis pasiliko „vakarykščios dienos" ir „praeitos kančios" rukuose; ateities perspektyvose jo nematoma, nenujaučiama. Dėkui, Jūsų visuomet dėkingas mokinys V. Jurgutis

MLLM ER2 5556 / 94.

Spaudai: 1927-07-02 Bad Nauheimas; 1927-07-06 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Bad Nauheimo sanatorijos fotografija. Adresuota: *Litauen, Jo Malonybei Prelotui Jonui Maironiui, Kaunas, Maironio Namai, Muziejaus 5.*

> Juozapo Budriko, Tverai, 1924 m. [balandžio 8 d.]

Sveikinu su Šventiems Velykų ir nuoširdžiai linkiu ilgo amžiaus ir geriausios kloties.

Su aukšta pagarba – Kun. J. Budrykis

Tverai, 1924 m.

MLLM ER2 5556 / 84.

Spaudas: 1924-04-08 Tverai. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Georges'o Maroniez paveikslo „Sugrįžimas" reprodukcija (1914, Paryžiaus salonas). Adresuota: *Jo Aukštai Garb. Kun. Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Kunigų Seminarijos Rektoriui, Kaune.*

> Juozapo Budriko, [Tverai], [1926 m. kovo 30 d.]

Aukštai ir Didžiai gerbiamas Kun. Prelate, širdingai ačiu už linkėjimus mano vardo dienoje. Mes visi Tveriškiai sveikiname Tamstą su Šventėmis Velykų ir siunčiame nuo širdies geriausius linkėjimus. Šventies Tveruose manome linksmai praleisti, žada pributi daug svečių nuo Panevežio, Telšių ir Kretingos. Su aukšta ir gilia pagarba Kun. J. Budrikas.

MLLM ER2 5556 / 58.

Spaudai: 1926-03-30 Tverai; 1926-04-04 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – kalno ir medinio stebėjimo bokšto vaizdas; užrašas: *Schwarzort (Kurische Nehrung)* [Juodkrantė (Kuršių nerija) (vok.)]. Adresuota: *Jo Aukštai Garbei Kun. Prelatui Mačiuliui-Maironiui, Kaunas, Namai Maironio, Rotušės Aikštė.*

> Juozapo Budriko ir kt., [Teneniai], [1927 m. gruodžio pab.]

Nuoširdžiai sveikiname mes visi Teneniškiai Aukštai ir Didžiai Gerb. Kun. Prelatą ir p-lę Marcelę su Šv. Kalėdomis ir Naujais 1928 metais linkėdami viso kuo geriausio.

Kun. J. Budrikas ir C.º

MLLM ER2 5556 / 135.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Franciszeko Źmurko paveikslo „Betliejaus žvaigždė“ reprodukcija. Adresuota: *Jo Magnificentia A. G. Kun. Prelatui Maironiui-Mačiuliui.*

> Juozapo Budriko, [Teneniai], [1928 m. Velykos]

Didžiai Gerb. ir Mylimas Kun. Prelate,

Nuoširdžiai sveikinu Tamstą ir pan. Marcelę su šventėmis Velykų, linkėdamas Viso Geriausio.

Malonėkite per šventies apsilankyti Tverusi, oras, numatomas, bus gražus ir šiltas, keliai neperblogi. Telegrafuokite, išsiųsiu į Telšius arklius. Joanna[1] ir pažistami iš Tverų Tamstą irgi širdingai sveikina su šventėmis.

Su aukšta ir gilia pagarba Kun. J. Budrikas

MLLM ER2 5556 / 47.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – piešinys „Dantė apverkia Beatričę"; apačioje užrašas: *Dante opłakujący Beatrycze.*

> Juozapo Budriko, [Teneniai], 1929 m. vasario 26 d.

Didžiai ir Aukštai Gerb. ir Mylimas Kun. Prelate.

Širdingai dėkoju Tamstai ir p. Marceliai už linkėjimus mano Vardo dienoje.

Sulaukę Šv. Velykų mes visi Teneniškiai Tamstą nuoširdžiai sveikiname ir linkėjame viso kuogeriausio, ypač sveikatos.

Su aukšta pagarba

Kun. J. Budrikas

26-II-29

MLLM ER2 5556 / 9.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Vilniaus Aukštutinės pilies griuvėsių, kelio į Antakalnį, iš Šv. Petro ir Povilo bažnyčios tolumoje fotografija (1898). Adresuota: *Jo Prakilnybei A. G. Kun. Prelatui J. Maironiui-Mačiuliui.*

[1] Joana Kulviecaitė.

> Juozapo Budriko, Teneniai, 1931 m. [pab.]

Didžiai ir Aukštai Gerbiamas Kun. Prelate.

Prašau priimti mano širdingiausius linkėjimus Kalėdų Šventiems ir Naujųjų Metų. Iš širdies trokštu, kad Tamsta gyventumei dar ilgus ilgus metus ir džiaugtumeis sveikata ir laime. Podraug ir P. Marceliai siunčiu širdingiausius linkėjimus.

Joanna[1] irgi Tamstai ir P. Marcelei siunčia linkėjimus.

Prašau priimti mano didžiausios pagarbos pareiškimą.

Kunigas J. Budrikas

Teneniai

1931 m.

MLLM ER2 5556 / 1.

Adresato nėra (vokas neišlikęs). Atvirukas; nespalvotame viršelyje – lietuviškos sueigos fotografija.

> Juozapo Budriko, Teneniai, 1932 m. kovo 26 d.

Velykų Švenčių proga siunčiu Širdingiausius linkėjimus didžiai Gerbiamam ir Mylimam Kun. Prelatui. Aleliuja!

Podraug ir p. Marcelei geriausi linkėjimai.

Sužinojau iš laikraščių, kad Gerb. Kun. Pralotas buvote susirgę gripu, jau turbut pagijote. Tegul Aukščiausias Tamstą saugo ir užlaiko dar ilgiausius metus geroje sveikatoje.

Su aukšta ir gilia pagarba

Kun. J. Budrikas

Teneniai 1932–III–26

Joana[2] Tamstą ir p. Marcelę nuolankiai sveikina.[3]

[1] Joana Kulviecaitė.

[2] Joana Kulviecaitė.

[3] Eilutė prirašyta kairėje paraštėje.

MLLM ER2 5556 / 92.

Adresato nėra (vokas neišlikęs). Atvirukas; spalvotame viršelyje – Ludwiko Stasiako paveikslo „Ave Maria" reprodukcija.

> [Joanos Kulviecaitės], Tverai, 1927 m. balandžio 17 d.

Linksmų Velykų Švenčių
Alleluja!!!
Širdingus linkėjimus nuo J. K.
17 / IV 27 m. Tverai.

MLLM ER2 5556 / 40.

Spaudai: 1927-04-12 Tverai; 1927-04-16 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – kryžių kalnelyje klūpančios moters piešinys. Adresuota: *Aukštai ir Didžiai Gerb. Kun. Prelatas Maironis-Mačiulis, Kaunas, Rotušės Aikštė, savo namuose.*

> [Joanos Kulviecaitės], Teneniai, 1929 m. spalio 20 d.

Viso giaro Vardadieny!
Bučioju rankėles J. K.
20 / X 29 m.
Teneniai

MLLM ER2 5556 / 104.

Adresatas nenurodytas (vokas neišlikęs). Atvirukas; viršelyje – prie medžio rymančios merginos ir ežero vaizdas; kitoje pusėje užrašas: *Ežerėlis Dusetų apylinkėj.*

> Aleksandro Grigaičio, Bad Reichenhalis, 1927 m. birželio 27 d.

Institut St. Zeno, Bad Reichenhall, Bayern

Priimkite pasveikinimą iš kurorto, iš pietinės Bavarijos Alpais apsupto gražaus kampelio. Gaila, kad Jūsų čionai nėra, daug poetiško įkvepimo rastumėte; tikrai graži ir sveika vieta.

Su gilia pagarba
pr. Al. Grigaitis.
1927. VI. 27

MLLM ER2 5556 / 85.

Spaudai: 1927-06-27 Bad Reichenhalis; 1927-06-30 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – ežero tarp Alpių kalnų vaizdas. Adresuota: *Litauen, Jo Gerb. Mal. Prelatui Prof. Maironiui, Kaunas, Muzėjaus g.*

> Aleksandro Grigaičio ir Teodoro Brazio, Kionigsė, 1927 m. liepos 2 d.

Königsee, St. Bartholomä[1]
1927-VII-2.

Iš poetingo ežero tarp gražių uolų siunčiame pasveikinimą gero ūpo ir įkvėpimo. Mūsų ekskursijoje dalyvauja du malonūs Reinlandiečiai konfratrai[2], kurie taip pat sveikina[2] gerb. Lietuvos Dainių.

Kun. Pr. A. Grigaitis. Kun. T. Brazys.

MLLM ER2 5556 / 86.

Spaudai: 1927-07-03 Kionigsė; 1927-07-10 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – kalnų ežero, bažnyčios ir valčių ežere piešinys; kairėje viršuje užrašas: *St. Bartholomä am Königssee.* Adresuota: *J. G. M. Prel. Profesoriui Maironiui-Mačiuliui, Litauen, Kaunas Muzėjaus g.*

[1] Kionigsė, Šv. Bartolomiejaus bažnyčia (vok.) – ežeras ir bažnyčia pietinėje Vokietijoje, Bavarijos Alpių kalnuose.

[2] Tos pačios brolijos narys (lot. *confratro*).

> Aleksandro Grigaičio, Bad Reichenhalis, 1928 m. liepos 13 d.

Bad Reichenhall, St. Zeno, Bayern

Aukštai Gerbiamasai!

Paskaitęs „Ryte“ Nr. 153 apie Jūsų sveikatos pagerėjimą po operacijos, nuoširdžiai sveikinu ir džiaugiuosiu.

Mano kuracija eina sėkmingai, ketinu grįžti į Lietuvą liepos mėnesio pabaigoje.

Giliai gerbiąs

Pr. Al. Grigaitis.

13-VII-1928

MLLM ER2 5556 / 46.

Spaudai: 1928-07-13 Bad Reichenhalis; 1928-07-15 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – bažnytkaimio Alpėse vaizdas. Adresuota: *Jo Gerb. Mal. Garb. Profesor. Prel. Maironiui-Mačiuliui, Litauen, Kaunas, Muziejaus g.*

> Aleksandro Grigaičio, Bad Reichenhalis, 1930 m. liepos 6 d.

adv. Bad Reichenhall, St. Zeno, Bayern.

Didžiai Gerbiamasai!

Priimkite mano nuoširdų pasveikinimą iš kurorto; rimtai gydau gerklę etc.

Čionai vasara labai karšta ir sausa. Nobodu; gera, kam nereikia užsienyje gydytis.

Linkėdamas gražių atostogų, lieku su gilia pagarba.

6-VII-30

K. Al. Grigaitis

MLLM ER2 5556 / 72.

Spaudai: 1930-07-06 Bad Reichenhalis; 1930-07-08 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tapytas kalnų ir miestelio vaizdas. Adresuota: *Jo Magnificencijai Prelatui Maironiui, Litauen, Muzėjaus g-ė.*

> Kazimiero Jasėno, Mintauja, 1926 m. birželio 24 d.

Ilgiausio amžiaus ir geriausios kloties vardo dienoje linki
Kun. K. Jasėnas
Mintauja,
24. VI. 1926

MLLM ER2 5556 / 44.

Spaudai: 1926-06-23 Jelgava; 1926-06-24 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – jūros ir dangaus fotografija. Adresuota: *Jo Malo-bei Kun. Prel. Maironiui, Kaunas, Lietuva, Dvas. Seminarija.*

> Kazimiero Jasėno, [Jelgava], [1927 m. rugpjūčio 26 d.]

Didžiai Gerb. Kun. Prelate!

Baronas labai įdomaujasi paveikslo likimu ir kas diena ateina, klausdamas, ar nėra laiško iš Tamstos. Todėl, gavęs paveikslą, malonėk Tamsta tuojau man apie tai pranešti.

Tuo tarpu priimk mano gilios pagarbos pareiškimą.

Kun. K. Jasėnas

MLLM ER2 5556 / 62.

Spaudai: 1927-08-26 Jelgava; 1927-08-27 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Jelgavos vaizdas. Adresuota: *Jo Malonei Kun. Prelatui Maironiui, Kaunas, Lietuva, Kunigų Semnariją.*

> Kazimiero Jasėno, Mintauja, 1931 m. gruodžio 25 d.

Sveikas sulaukęs Šventų Kalėdų!
Mintauja
25 / XII. 1931.
Kun. K. Jasėnas

MLLM ER 5556 / 57.

Spaudas: 1931-12-23 Jelgava. Atvirukas; spalvotame viršelyje – varpo, angelų ir žvaigždžių piešinys. Adresuota: *Jo Malonei Kun. Prelatui Maironiui, Kaunas, Lietuva, Rotušės aikštė.*

> Stanislovo Jokubauskio ir kt., [Bad Vildungenas], [1929 m. liepos 16 d.]

Abs. K. S. Jokubauskis. Kaune, Jakšto g. N 1. Litauen
Magnifice!

Nepaprastai nudžiugome, sužinoję, kad pavojus jau dingo ir sveikas grįši į savo mylinčią Tėvynę tiek kartu apdainuotą nemirštančios liros gaida. Grįši it iš kito pasaulio, ir ji bus dar gražesnė, jos grožis suvirpins dar nė vieną dvasios gelmėje pasklęstą stygą. Turime vilties jos garsų išgirsti.

Dieve, duok Tamstai kuo greičiausiai pasveikti.

Mylįs Tamstą mokinys [parašas] K. St. Jokubauskis

Kun. Jazdauskis, Joniškio dekanas, K[un]. A. Jančevskis, K[un]. Pacevičius.[1]

MLLM ER2 5556 / 70.

Spaudas: 1929-07-16 Bad Vildungenas. Nespalvoto atviruko viršelyje – altoriaus su Dievo Motina, laikančia kūdikį, vaizdas; apačioje užrašas: *Loreto – Cappella Tedesca – Parete III- L. Seitz.* Adresuota: *Vokietija, Deutschland. An Hochwürden, Prof. Maironis, in Vildungen, villa „Bristol“.*

[1] Eilutė prirašyta viršelyje apačioje.

> Aloizo (Luigi) Faidutti, [Roma], [1929 m. kovo 28 d.]

Felix Alleluja Tibi Tuisque
Faidutti

Vertimas[1]

Laimingo aleliuja Tau ir Taviesiems
Faidutti

MLLM ER2 5782.

Spaudai: 1929-03-28 Roma; 1929-03-29 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – aikštės prieš Vatikano baziliką vaizdas. Adresuota: *All' Ill[ustrissi]m[o] e Rev[ere]n[dissimo] Monsignor Giov. Maironis-Mačiulis Prelato, direttore del seminarii Metrop. etc. etc., Kaunas* [Šviesiausiajam ir garbingiausiajam monsinjorui Jon. Maironiui-Mačiuliui, Prelatui, sostinės seminarijos direktoriui ir t. t. Kaunas (it.)].

> Venės Buivenienės, Karaliaučius, 1926 m. vasario 16 d.

Siunčiu linkėjimus iš Karaliaučiaus Garbingajam broliukui ir sesutei nuo Venies.

Prašau aplankyti mano mama, ji nelabai sveika, o aš turėjau butinai išvažiuoti.

Ponia Milčiene siunčia Tamstai labu dienų.
1926 m. II 16 Karaliaučius
Buivenienė

MLLM ER2 5556 / 6.

Spaudai: 1926-02-16 Karaliaučius; 1926-02-17 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – paminklo Immanueliui Kantui Karaliaučiuje vaizdas. Adresuota: *Pral. Maironiui, Muziejaus gatvė, Kaune, Litauen.*

[1] Vertė Rasa Šileikienė.

> Stanislavos Volodkienės, [Tauragė], [1928 m. balandžio 7 d.]

Brangus Pralote!

Priimkite širdingiausių linkėjimų S Velykų Šventiems. Nekuomet negalime užmiršti savo draugu ir gerų pažįstamų, bet atejus Šventiems ypatingai jaučiasi Jų trukumą. Čia mes gyvename savo šeimynų, artimų žmonių nebeturime. Visų šeimos siunčiu Jums linkėjimų[1].

Bučiuoju rankutes

S. Valodkiene

MLLM ER2 5556 / 60.

Spaudai: 1928-04-07 Tauragė; 1928-04-08 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Jadvygos Smosarskos fotografija. Adresuota: *J. M. Pralotui Maironiui, Kaunas, Muzėjaus g-vė, namai Maironio.*

> Volodkų, Tauragė, 1929 m. kovo 30 d.

Aukštai Gerbiamas kun. Pralote!

Velykų Švenčių proga teikitės priimti mūsų širdingus Jums linkėjimus ilgiausių ir laimingų metų.

Volodkai

Tauragė 1929-III-30

MLLM ER2 5556 / 24.

Spaudai: 1929-03-30 Tauragė; 1929-03-31 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – krepšelio su pakalnučių puokšte vaizdas. Adresuota: *J. M. Pralotui Maironiui-Mačiuliui, Kaune, Muzėjaus g. N. 5.*

> Volodkų, [Tauragė], [1929 m. gruodžio 30 d.]

A. gerbiamam kun. pralotui nuoširdžiausius linkėjimus naujiems 1930 met. teikia Volodkų šeima.

[1] Matyt, norėta pasakyti „Visų šeimos narių vardu siunčiu Jums linkėjimų“.

MLLM ER2 5556 / 13.

Spaudai: 1929-12-30 Tauragė; 1929-12-32 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – apsnigtos miestelio gatvės su mediniais namais vaizdas; užrašas didžiosiomis raidėmis: *Sveiki sulaukę Naujųjų metų!* Adresuota: *Kun. pralotui J. Maironiui-Mačiuliui, Kaune, Muzėjaus g. N. 5.*

> Emilijos ir Simo Virkučių, Tirkšliai, 1926 m. balandžio 6 d.

Teikitės Kun. Prelate Velykų šventėse priimti musų širdingiausius sveikinimus.

E. ir S. Virkučiai

Tirkšliai[1]

1928 m. balandžio 6 d.

MLLM ER2 5556 / 31.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – trijų margučių vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šventų Velykų!* Adresuota: *Lithuania via Berlin, J. M. Per. Maironis, Muziejaus 5, Kaunas.*

> Emilijos Virkutienės, Alžyras, 1930 m. gegužės 11 d.

Gerbiamas Kun. Prelate,

Prašau priimti mano gražiausius linkėjimus iš tolimo Alžyro. Prisipažįstu, kad išsiilgau savo brangių pažįstamų.

Su tikra pagarba E. Virkutienė

Alžyras

1929. V. 11 d.

MLLM ER2 5556 / 26.

Spaudai: 1930-05-13 Alžyras; 1930-05-30 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Alžyro gatvės fotografija. Adresuota: *Lithuania via Berlin, J. M. Pr. Maironis, Muzejaus 5, Kaunas.*

[1] Tirkšliai – miestelis Mažeikių raj., šalia kelio Mažeikiai–Plungė–Tauragė.

> Uršulės Jokūbauskaitės, 1928 m. rugsėjo 6 d.

Didžiai Gerbiamam Maironiui

Kurio liepsnojančios grožės dainos į naują pasaulį kelį praveria su dėkingumu ir gilia pagarba

Uršulė T. Jokūbaitė

IX-6-1928[1]

MLLM, nenumeruota.

Fotografija.

> A. Novickienės, Alytus, 1928 m. spalio 20 d.

Aukštai gerbiamą Kun. Pralotą širdingai sveikinu vardadieny, linkėdama ilgiausių metų!

20 / X – 28 m. Alytus

A. Novickienė

MLLM ER2 5556 / 38.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – kelio per pušyną fotografija.

> Iljos Idelio Arbitblato, [Kaunas], [1924 m. sausio 1 d.]

Širdingai sveikiname Tamstą su ateinančias Naujais Metais ir linkime viso gero ir svarbiausia kitais metais vėl galėsi Tamstos sveiką pasveikinti.

Tamstos seni prieteliai

I. Arbitblatas [parašas]

[1] Visas įrašas – fotografijos dešiniame apatiniame kampe.

MLLM ER2 5556 / 63.

Spaudas: 1924-01-01 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – virš Gedimino pilies pakilusios Juozo Zikaro Lietuvos Laisvės statulos vaizdas.

> Iljos Idelio Arbitblato, [Kaunas], 1925 m. sausio 1 d.

Aš su žmona širdingai sveikiname Tamstą Naujų Metų dienoje, linkėdami Tamstai ilgiausių metų, geros sveikatos ir daug laimės.

Tamstos seni geri draugai.

I. Arbitblatas [parašas]

I. I. 25.

MLLM ER2 5556 / 130.

Du vienodi spaudai: 1925-01-02 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – žiemiškai apsirengusio vaiko su didžiule pasaga ir iškeltu voku vaizdas; apačioje užrašas: *Sveikinu naujais metais!*

> Vinco Bartuškos, [Brisago], [1927 m. balandžio 12 d.]

Didžiai Gerbiamas Pralote,

Iš tolimo Brisago-Locarno[1], kur atvykau plaučių taisyti, siunčiu Jumis širdingus linksmų Švenčių linkėjimus. [Man] gaila, kad šventes išpuls švęsti svetimųjų tarpe! Toli-toli nuo Tėvynės. Mano vis toks likimas.

Viso labo.

Kun. V. Bartuška

MLLM ER2 5556 / 134.

Spaudai: 1927-04-12 Brisago; 1927-04-15 Kaunas. Atvirukas. Adresuota: *J. M. Pralotui Maironiui, Seminarija, Kaunas, Lituanie.*

[1] Brisagas – kurortinis miestelis pietinėje Šveicarijoje, Lokarno srityje.

> Antano Jančausko, Tytuvėnai, 1928 m. birželio 25 d.

Aukštai Gerbiamas Kunige Pralote!

Iš laikraščių sužinojome, kad A. G. Kunigas Pralotas turėjote pasiduoti operacijai ir kad ši laimingai paviko. Ta žinute mus visus kleboniškius labai nudžiugino ir džiaugsmingai siunčiame širdingiausius pasveikinimus! Kada pasveiksite iš po operacijos, tai prisiminkite ir apie Tytuvėnus, mes visi nuoširdžiausiai lauksime Jusų Prakilnybes, kaipo savo brangiausio Svetelio –

Palieku su aukšta pagarba –

Jus gerbiąs ir milias kun. A. Jančevskis

1928 m. 25 d. birželio, Tytavėnai, Maironio g-ve.

MLLM ER2 17039.

Adresuota: *Jo Kilnybei Gerbiamam Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Muziejaus g. N 5, Rotušės aikštė, Kaunas, Lietuva.*

> Antano Jančausko, [Tytuvėnai], 1929 m. balandžio 14 d.

Magnifice Domine[1]!

Kaip pargrįžote į Kauną, ar nakties kelionė iš Tytuvėnų pardaug nenuvargino d. Gerbiamojo Kunigo Prelato? Po Jūsų išvažiavimo greit susilaukiau čia pridedamojo laiško J. E. Ap. Nuncijaus. Voką atplėšiau, nes antraše buvo ir mano pavardė. Reiškiu žodžius giliausios pagarbos infimus servus[2].

Kun. A. Jančevskis

14 d. balandžio 1929 m.

MLLM ER2 5556 / 14.

Spaudų nėra.

[1] Didis Pone (lot.).

[2] Žemai lenkiuosi (lot.).

> Antano Jančausko, [Tytuvėnai], 1932 m. kovo 26 d.

Magnifice Domine!

Labai atjausiu laike Velykinių Švenčių trukumą Gerbimiausio Prelato! Iš laikraščių sužinojau apie tą nedorelią gripą, tačiau maniau, kad gripa praeis. – Sveikinu Šventu Velykų, linkiu kuogreičiausiai atskratiti nuo gripo! Marcelka[1] taip pat liudi, kad neatvažiuojate ir bučiuoja Jusų rankas. Panai Marcelei abudu su Tytuv. Marcelka prisiunčiame linksmaus Alleliuja.

Palieku su aukšta pagarba addictissimus et infimus[2] Jusų tarnas kun. A. Jančevskis.

26 d. kovo 32 m.

MLLM ER2 5556 / 71.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – šventojo ir nusidėjėlio vaizdas; kitoje pusėje užrašas: *Garb. Kun. Jono Bosko gyvenimas – Kunigas Bosko klauso išpažinties to, kuris pasislėpęs norėjo jį nužudyti.*

> Prano Penkausko ir kt., Jurbarkas, 1928 m. rugpjūčio 26 d.

Jurbarkas, 1928 m. VIII-26 d.

Mylimasis Kun. Prelate!

Parvykęs iš Birštono ir atlikęs skubiuosius Almos reikalus nuvykau porai dienų pas mano prietelį, kun. Bikiną, Jurbarkan. Visi mes tankiai apie Tamstą kalbame, gailimės, kad neturime savo tarpe, laukiame sveikam grįžti. Skubintis nėra reikalo: pirmon galvon pasveikimas, kurio mes širdingiausiai linkime ir prašome gera Dievulio. Tad viso gera: Kun. Pr. Penkauskas. Kun. J. Bikinas. Kun. Pr. Bikinas.

[1] Kun. Antano Jančauskio šeimininkė Tytuvėnuose.

[2] Atsidavęs ir nusižeminęs (lot.).

MLLM ER2 5556 / 39.

Spaudas: 1928-08-27 Jurbarkas. Nespalvota fotografija – kunigas ir kariškiai bei kiti tautiniais drabužiais vilkintys šventės dalyviai. Prierašas ranka: *1928-V-15 10 metų Lietuvos Nepriklausomybės paminklo pamatų šventinimas.* Adresuota: *Vokietijon J. Magnifizenz Herrn Prälaten J. Maironis, Hotel Bristol, Bad Wildungen.*

> Prano Penkausko, Kaunas, 1929 m. liepos 16 d.

Kaunas, 1929 m. VII –16 d.

Mylimas Kunige Rektoriau!

Atvirutę gavau šiandieną. Skaičiau per pietus. Visi džiaugėmės ir dėkojome už atmintį.

Su paveikslu padarysiu kaip sakėte. Man rodos, kad dar kopija nei nepradėta. Statyba eina gerai. Fligelį jau dengia. Vandens bakai padaryti. Kun. Prokuratorius keletui dienų išvykęs, pavaduoju aš. Prefektas grįžo VII–11 d. Dr. Ūsoris grįžo vakar, pas mus valgo. Man iš visų pusių kliudo, darbas eina palengva. Greit važiuosiu atostogų, greičiausiai į Antalieptį.

Mačiau Mgr. A. Faidutti. Siunčia labas dienas. P-lė Marcelė sveika, sukasi po sodą, verda uogas. Kun. Vaitkus skubiai iššauktas pas sergančią sesutę. Grįš šiandieną ar rytoj, tuoj važiuos atostogų. Kan. Alekna[4] išvažiavo šiandieną į tėviškę.[1]

MLLM ER2 5556 / 69.

Spaudas: 1929-07-16 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – senamiesčio gatvė; apačioje užrašas: *Ostrobramastrasse.* Adresuota: *Vokietijon Hochwürten Herrn Prälaten Prof. Dr. J. Mačiulis, Hotêl Westend, Bad Wildungen.*

[1] Pastraipa prirašyta kitoje pusėje aplink paveikslėlį.

> Prano Penkausko, Kaunas, 1929 m. liepos 22 d.

Kaunas, 1929 m. VII-22 d.

Mylimas Kun. Rektoriau!

Sveikinu Tamstą, Linkiu sveikti, rinkti sveikatos jėgas. Aš dar Kaune, tačiau už kelių dienų važiuosiu į Antalieptį. Statyba eina pirmyn, bet ne taip greitai, – kaip buvo laukta. Kun. Prokuratorius[1] jau namie. Jei neapsunkinčiau, prašyčiau pravežti man 5 pakelius Wildunger Tee „Phenaldon“[2]. Kaune jo pirkti negalima, o siunčiant yra kliūčių muitinėje. Apotheker J. Kümmer, ten pat Wildungene. Būsiu dėkingas. K. P. Penkauskas.

Kan. Byla vyks iš Kraliaučiaus į Karsbadą. Namie viskas tvarkoje. Dienos karštos, maudomės, dirbame. Vakar buvo aviacijos šventė. Visi linkime gero ūpo, pasisekimo gydyme ir viso gero.[3]

MLLM ER2 5556 / 33.

Spaudas: 1929-07-22 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Vilniaus Šv. Onos bažnyčios vaizdas. Adresuota: *Vokietijon, Hochwürden Herrn Praelaten Prof. Dr. J. Mačiulis-Maironis, Bad Wildungen, Hôtel Westend.*

> Kazimiero Kazlauskio, Gruzdžiai, 1925 m. balandžio 8 d.

ILLUSTRISSIME! Teikis ir nuo manęs priimti linkėjimus Welykų Šventėms ALELIUJA![4]

1925-8-IV Gruzdžiai

Kun. K. Kaslauskis[5]

[1] Jonas Petrošius.

[2] Bad Vildungeno arbatos rūšis.

[3] Pastraipa prirašyta kitoje pusėje aplink paveikslėlį.

[4] Mašinraštis.

[5] Dvi eilutės rašytos ranka.

MLLM ER2 5556 / 16.

Spaudai: 1925-04-09 Gruzdžiai; 1925-04-11 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – pavasario vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų!* Adresuota: *Aukštai Gerbiamam Kunigui Prelotui Seminarijos Rektoriui Maironiui, Kaune, Dv. Seminarijos rumai.*

> Kazimiero Kazlauskio, Gruzdžiai, 1927 m. sausio 1 d.

Aukštai Gerbiamam Ir Didžiai Mylimas Kunige Prelate!

Teikis priimti ir nuo manes nuoširdžiausių linkėjimų Naujiems 1927 Metams!

1927'I'1 – Gruzdžiai

Kun. K. Kazlauskis

MLLM ER2 5556 / 87.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – gimusio Kūdikėlio Kristaus ir atėjusiųjų pasveikinti vaizdas; kitoje pusėje užrašas: *„Geburt Christi: Anbetung der Hirten". R. Leinweber pinx.* Adresuota: *Jo Prakilnybei Kunigui Prelotui Jonui Maironiui, Kunigų Seminarijos Rektoriui.*

> Kazimiero Kazlauskio, Kaunas, 1927 m. kovo 12 d.

Kaunas 19 12 / III 27

Ačiu Tau širdingai už atmintį apie mano varduves ir gražiausius linkėjimus.

Su aukštą pagarbą Tavę mylįs draugas

Kazlauskis

MLLM ER2 5556 / 8.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – šeimos fotografija; užrašas: *Die Kinder S. D. des Herzogs von Urach, Grafen von Wuttenberg [...]* [Herzogų, Wuttenbergo grafų, vaikai (vok.)]. Adresuota: *Jo Prakilnybei Prelatui Maironiui-Mačiuliui.*

> Kazimiero Kazlauskio ir kt., Gruzdžiai, 1928 m. balandžio 4 d.

Brangusis Prelote!

Artėjant Vel[y]kų Šventiems siunčiame nuoširdžius linkėjimus kuolinksmiausio „ALELIUJA"

Kun. K. Kazlauskis, Petkaitė ir B. Mušinskaitė

1928-IV-4. Gruzdžiai

MLLM ER2 5556 / 93.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – varpelių ir geltono viščiuko vaizdas; užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų!* Adresuota: *Jo Prakilnybei Aukštai Gerbimam ir Nuoširdžiai Mylimam Kunigui Prelotui MAIRONIUI.*

> Kazimiero Kazlauskio ir kt., Gruzdžiai, 1928 m. gruodžio 23 d.

Aukštai gerbiamas ir didžiai mylimas Kunige Prelote!!!

Teikis priimti, Kunige Prelote, kuoširdingiausių linkėjimų Kalėdų Šventems ir Naujems Metams. Dievas Galybių tesuteikia Tamstai pilniausią sveikatą, kad užpelnęs didžiausios pagarbos Savo tautiečių dar- ilgai ilgai gyventumei apsuptas dėkingumo ir meilės jausmais tikrųjų Lietuvos sunų ir dukrų!

Tat su daugybe kitų Tamstos pažinstamų ir net Tamstai nežinomų ir aš šaukiu ir visos širdies:

Maironi! Ilgiausių – Ilgiausių metų!

1928 12 23 Gruzdžiuose

Kun. K. Kazlauskis

Ir mes visos trys linkime sveikatos ir laimes. Apolionija Petkaitė, Elena Mušinskaitė, Birutė-Bronė Mušinskaitė

MLLM ER2 5556 / 59.

Spaudų nėra.

> Teofilijos ir Petro Vaičiūnų, [Kaunas], 1928 m. sausio 1 d.

Laimingų N. Metų! Tėfa ir Petras Vaičiūnai 1928. I. 1

MLLM ER2 5556 / 35.

Spaudas: 1927-12-31 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Romos gatvės su Triumfo arka vaizdas. Adresuota: *Gerb. Prel. J. Maironiui, Rotušės aikštė, Čia pat.*

> Juozo Vinco Girdvainio, [Kaunas], 1928 m. gruodžio 24 d.

Dainiau! Sveikas sulaukęs Šv. Kalėdų! Tegu ir toliau skamba Tamstos jaunatvės galia

kvėpuojanti sielos harmonija!

J. V. Girdvainis Ryšių b-no Štabas, Šančiai, 1928. XII-24

MLLM 5556 / 127.

Spaudai: 1928-12-24 Kaunas; 1928-12-25 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – peizažo su pušimi, upe ir pėsčiųjų tiltu fotografija. Adresuota: *M. G. p. J. Maironiui-Mčiuliui, Muzėjaus g. 5, Kaunas.*

> Juozapo Šniukštos, [Kaunas], [1928 m. gruodžio 28 d.]

Illustrissime Domine[1]! Illustrissime Domine![1] Naujųjų Metų proga prašau priimti mano visugeriausius linkėjimus geros sveikatos ir ilgiausių metų! Kun. J. Šniukšta

1929.

[1] Šviesiausiasis valdove (lot.).

MLLM ER2 5556 / 117.

Du vienodi spaudai: 1928-12-28 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Palangos bažnyčios fotografija; kairėje viršuje užrašas: *Pelnas iš pardavinėjimo laiškelių skiriamas užbaigimui naujos bažnyčios Palangoje*; dešiniau užrašas: *Dochód na wykończenie nowego kościola w Połądze*. Adresuota: *Jo Prakilnybei Prelatui Maironiui, Kaunas, Kunigų Seminarija.*

> Juozapo Šniukštos, [Palanga], 1931 m. [balandžio 4 d.]

Illustrissime Domine[1].

Velykų švenčių proga turiu garbės nuoširdžiausiai Tamstą pasveikinti ir palinkėti geros sveikatos. Taipogi sveikinam p. Marcelę.

Aukštai Tamstą gerbiąs ir Mylįs Kun. J. Šniukšta, 1931 m.

MLLM ER2 5556 / 34.

Spaudai: 1931-04-04 Palanga; 1931-04-05 Kaunas. Adresuota: *Jo Prakilnybei Apašt. Protonotarui*[2] *Prelatui Maironiui, Kaunas, Kunigų Seminarija.*

> Juozapo Šniukštos, [Palanga], 1932 m. sausio 1 d.

Illustrissime Domine[3]. Teikitės priimti širdingiausius mano Naujųjų metų linkėjimus. Ir Marcelę sveikinu. Su aukšta ir nuoširdžia pagarba Pr. J. Šniukšta

1 / I 1932

[1] Šviesiausiasis valdove (lot.).

[2] Aukščiausias garbės prelato vardas, suteikiamas popiežiaus; Maironiui suteiktas 1931 m. pradžioje.

[3] Šviesiausiasis valdove (lot.).

MLLM ER2 5556 / 42.

Spaudai: 1931-12-30 Palanga; 1931-12-31 Kaunas. Atvirukas, viršelyje – neobarokinis pastatas; užrašas: *Bad Kissingen Das neue Kurhausbad* [Naujoji Kurhauso maudyklė Bad Kisingene (vok.)]. Adresuota: *Jo Prakilnybei Prelatui Maironiui, Kaunas, Kunigų Seminarija.*

> [Prano Jodelės], Kaunas, 1929 m. gegužės 29 d.

Lietuvos Respublika
UNIVERSITETAS
1929 m. gegužės mėn. 29 d.
Kaunas

Gerbiamasai, Sekmadienį š. m. birželio mėn. 2 d. 4 val. p. p. Universiteto I rūmų salėje įvyks Universiteto Tarybos posėdis.

Dienotvarkė:

1. Rektoriaus, Prorektoriaus ir Un-to Sekretoriaus rinkimai 1929-30 mokslo metams,
2. 1930 m. sąmatos svarstymas,
3. Universiteto statuto §2 pastabos taikinimas,
4. Einamieji reikalai.

Rektorius [parašas]

MLLM ER2 27143.

> Jono Vailokaičio, Karaliaučius, 1929 m. birželio 23 d.

Didžiai Gerbiamas Prelate! Priimkite nuoširdžiausius linkėjimus Jūsų vardo dienoje.

J. Vailokaitis
Karaliaučius 23 / VI / 1929

MLLM ER2 5556 / 126.

Spaudai: 1929-06-23 Elbingas; 1929-06-24 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – Eitkūnų pasienio vaizdas; užrašas: *Eidtkuhnen – Grenze* [Eitkūnai – pasienis (vok.)]. Adresuota: *Gerb. Prelatui J. Maironiui, Dv. Seminarijos Rumai, Kaunas, Litauen.*

> Mykolo Vaitkaus, Kaunas, 1929 m. liepos 17 d.

Kaunas 17 VII 1929

Gil. Gerbiamas kun. Prelatai,

Nudžiugau, gavęs iš Tamstos laiškelį; negalėjau tuoj pat atsakyti, kadangi turėjau ūmai išvažiuoti į Gargždus: sunkiai susirgo sesuo. Dabar kelioms dienoms grįžau į Kauną pabaigti reikalų, o pirmadienį važiuosiu į Palangą. – Pažįstamųjų neteko matyti, kažkur jos dingo. Tik p. Vanda žadėjo šiandie užeiti. Iš Palangos gavau laišką: oras buvęs ir esąs neblogas, tik svečių lig 15 VII buvę ne per daug. Labai lauksiu ir Tamstos Palangoj. Gal nenuobodžiausim.

Ligi greito pasimatymo! Mylįs Tamstą M. Vaitkus.

MLLM ER2 5556 / 119.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – pievos su smilga stambiu planu fotografija. Adresuota: *Hochwürden Prälat Maironis-Mačiulis, Westend Hôtel, Bad Vildungen, Vokietija.*

> [Mykolo Vaitkaus], Palanga, 1929 m. rugpjūčio 2 d.

Palanga, 2 VIII 1929

G. Gerb. Kun. Prelatai,

tur būt jau grįžote iš Vildungen'o, – tad siunčiu pasveikinimą iš savo mielo kampo – iš Palangos. Nelabai man linksmos šios atostogos... Na, bet užtat gal pasidarbuosiu kiek. Yra čia ne vienas kauniškis pažįstamas. Padariau klebonijoj įdomių pažinčių. Yra Jasėnas, atvažiuoja Tumas ir Urbonavičius. Laukiame Tamstos. – Viso – viso labo!

M. V.

MLLM ER2 5556 / 118.

Spaudas: 1929-08-02 Palanga. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Pauliaus Galaunės paveikslo „Žiemos naktis“ reprodukcija. Adresuota: *J. M. Prelatui Jonui Mačiuliui Maironiui, Rotušės Aikštė, Kaunas.*

> Liudo ir Bronislavos Girų, [Kaunas], [1929 m. gruodžio 27 d.]

Sveikiname Šv. Kalėdų ir naujų 1930 metų sulaukus
Liudas ir Bronė Girai

MLLM ER2 5782 / 2.

Spaudas: 1929-12-27 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – nykštuko, laikančio už save didesnę degančią žvakę, vaizdas. Adresuota: *J. M. prelatui Maironiui-Mačiuliui, Muzėjaus g-vė 5 Nr., Kaune.*

> Janio Julijaus Sproģio, [Ryga], [1928 m. sausio 28 d.]

Ļoti godats kungs!

Saņēmu Jūsu vēstuli. Ļoti pateic[os] par laipniem paskaidrojumiem.

Visā augstcienībā
J. Sproģis.

Vertimas[1]

Didžiai gerbiamas pone!

Gavau Jūsų laišką. Labai dėkoju už malonius paaiškinimus.

Su didžiausia pagarba
J. Spruogis.

[1] Vertė Vigmantas Butkus.

MLLM ER2 5556 / 51.

Spaudai: 1928-01-28 Ryga; 1928-01-29 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – latvės tautiniais rūbais piešinys; kitoje pusėje spausdintas užrašas: *Latviju VI. vispārējie dziesmu un muzīkas svēiki / La VI. fête générale de chant et de musique eu Lettonie Rīgā, 19-20-21. Junljā, 1926* [VI visuotinė latvių dainų ir muzikos šventė, Ryga, 1926 m. birželio 19–21 (latv., pranc.)].

> Kerpių, [Roma], [1928 m. rugsėjo 29 d.]

Saluto di Roma![1]
Kerpiai

MLLM ER2 5556 / 4.

Spaudai: 1928-09-29 Roma; 1928-10-02 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – aikštės Romoje vaizdas; apačioje užrašas: *Fontana delle Paladi in Piazza Termini.* Adresuota: *Lituania, Pralotui J. Maironiui, Maironio namas (Senas Miestas), Kaunas.*

> Jadvigos Karas, Žvingiai, 1928 m. [Velykos]

Wesołego Alleluja!
Wdz[i]ęczna
Jadwigo Karas
Zwingi
1928 roku
Wielebnemu[2] Prałatowi
J. Maironisowi

[1] Sveikinimai iš Romos (it.).
[2] Maloningajam (tik apie dvasininkus).

Vertimas[1]

Linksmų Velykų!
Dėkinga
Jadwigo Karas
Žvingiai[2]
1928 m.
Maloningajam Prelatui
J. Maironiui

MLLM ER2 5556 / 114.
Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Ernsto Wante's paveikslo „Ave Maria" reprodukcija.

> Elenos Žalinkevičaitės-Petrauskienės, [Rapalas], [1928 m. liepos 4 d.]

Širdingiausi linkėjimai sveikatos iš Italijos! A. Žalinkevičaitė

MLLM ER2 5556 / 123.
Spaudai: 1928-07-04 Rapalas; 1928-07-07 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Rapalo gatvės su palmėmis ir karieta vaizdas. Adresuota: *J. M. Kun. Maironiui, Rotušės aikštė, nuosavi namai, Kaunas, Lituania.*

< Elenos Žalinkevičaitės-Petrauskienės, [apie 1930 m., Velykos]

Širdingi linkėjimai Velykų šventėms!
A. Žalinkevičaitė-Petrauskienė

[1] Vertė Eugenijus Žmuida.
[2] Miestelis Šilalės raj.

MLLM ER2 5556 / 54.

Adresato ir spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – viršuje šakelės su pumpurais ir varpeliu, apačioje namelio prie upelio vaizdas; viduryje užrašas: *Sveiki sulaukę Šv. Velykų*.

> Elenos Žalinkevičaitės-Petrauskienės, [Kaunas], [1932 m. kovo 28 d.]

Linksmų Švenčių! linki A. Žalinkevičaitė

MLLM ER2 5556 / 53.

Spaudas: 1932-03-28 Kaunas. Atvirukas; viršelyje – šakelės su pumpurais ir varpeliu vaizdas. Adresuota: *M. M. Prel. Mačiuliui-Maironiui, Muziejaus 5 b.1, Kaunas.*

> Ksaveros Žilinskienės, San Remas, 1929 m. lapkričio 12 d.

12-XI-1929.

Daug nuoširdžių linkėjimų iš San Remo. Paguoskite vargšę ligonę laiškais, už kuriuos iš anksto dėkoju.

Viso kuogeriausio vėlijanti
K. Žilinskienė
Adresas:
Italia, San Remo,
via XX Settembre, villa
„Italia".

MLLM ER2 5556 / 45.

Spaudai: 1929-11-16 Talinas, Estija; 1929-11-17 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – Italijos miestelio San Remo gatvės vaizdas. Adresuota: *Lituano, Jo Ekselencijai Pralotui Maironiui Kaunas, Rotušės aikštė*. Rašyta iš: *Italija, San Remo, via XX, Settembre, villa „Italia"*.

> Ksaveros Žilinskienės, Nica, 1930 m. balandžio 18 d.

Gerbemas Pralote, priimkit mano širdingiausius linkėjimus Velykų Šventes proga.

K. Žilinskienė

Nica, 18 IV 1930

MLLM ER2 5556 / 48.

Spaudai: 1930-14-17 Nica; 1930-14-19 Kaunas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – pastoralinis piemenėlio ir avelių vaizdas. Adresuota: *Lithuanie Gerbemam Pral. Maironiui, Rotušes aikšte, Kaunas.*

> Apolonijos Petkaitės ir kt., Deltuva, [1930 m. pab.]

Didžiai Gerbiamam Kunigui Prelatui siunčiame nuoširdžiausių linkėjimų 1931 metams.

Reiškiame gilią pagarbą. A. Petkaitė, E. Mušinskaitė, B. Mušinskaitė.

Deltuva

MLLM ER2 5556 / 98.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – biblinis Šventos Šeimos kelionės į Egiptą vaizdas. Adresuota: *Jo Prakilnybei Didžiai Gerbiamam Kunigui Prelatui Maironiui, Kaunas.*

> Kazimiero Vidikausko, Filadelfija, 1930 m. sausio 12 d.

Philadelphia, Pa. 12-1-1930

Reverendissimus! – Kaip matote, tų eilučių negalima spauzdinti be Juso atvaizdos – širdingai meldžių atsiųsti-padovanoti man Juso paveikslą[1].

[1] Kazimieras Vidikauskas buvo sumanęs išleisti seriją atvirukų su Lietuvos žymiais žmonėmis, pristatomais esperanto kalba.

Gi jei paneigsite mano meldimą, tai ir karste Jusu už tą neatleisiu.
Su augšta pagarba
Kazys Vidikauskas 2833 Livingston Str.,.

MLLM ER2 5553 / 102.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Jono Basanavičiaus fotografija; užrašas spausdintomis raidėmis: *D-ro Jonas Basanaviĉja, Patriarĥo de Litova nacio. / Ekrigardu je tiu portreto / De plej nobla de l'mondo persono, / Mi vin petas! De granda profeto / De Litovoj kaj nia Samsono / De l'spirito kaj nia diaĵo, / En korp' homa vivinta sur tero; / De litova Naci' ornamaĵo, / Batalinto por nia libero. / Se Litovoj nun estas nacio / Sendependa – de si mem regata; / Tion faris por ni Li kon Dio, / Li, de ĉiu Litovo amata. / Basanaviĉja Jonas doktoro, / De litova Naci' patriarĥo; / Ne ornamis Lin krono de l'oro... / Sed pli granda por ni ol monarĥo...* [D-ras Jonas Basanavičius / Lietuvių Tautos patriarchas / Pažiūrėkit į šitą portretą / Kilniausio pasauly žmogaus, / Prašau jus! Tai pranašas didis / Lietuvių ir dvasinis mūsų / Samsonas, ir mūsų dievaitis, / Žmogaus kūne gyvenęs ant žemės; / Lietuvių Tautos puošmena, / Kovotojas už mūsų laisvę. / Jei šiandien lietuviai Tauta / Nepriklausoma, pati besitvarkanti – / Tą padarė mums Jis ir Dievas, / Jis, kiekvieno lietuvio mylimas, / Daktaras Basanavičius Jonas, / Lietuvių Tautos patriarchas; / Nepuošė Jo aukso karūna, / Bet didesnis Jis mums už monarchą... / K. Vidikauskas (esp.)][1].

> Kazio [Jankaus], Skiemonys, [apie 1930 m., Velykos]

Sveikas, pasauli, džiaugsmą sulaukęs,
Šventų Velykų, laimės bangų...
Dangiška arfa veržias iš širdies
Liepsną gyvybei, daugink draugų...
(Mokytojas) Kazys [Jankus]
Skiomenys (Utenos apskritis)

[1] Vertė Petras Čeliauskas.

MLLM ER2 5556 / 7.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – margučio tautinės juostelės ir vėliavos piešinys rombe; užrašas: *Linksmų Velykų Linkiu Jums*. Adresuota: *Jo Garbei Pralatui Jonui Maculevičiui (Viešoji aikštė), Kaunas.*

> Jono Petrošiaus, [Cugšpicė], 1931 m. birželio 21 d.

Magnifice!

kalnų viršunėse, kurias pasiekiau antroj pusėj atvaizduota mašina. Bendrai, Jusų duotas man atostogas, už kurias širdingai dėkoju, praleidžiu įvairindamas važinėjimu.

Linkiu Tamstai, Magnifice, ir p. Marcelei geriausių linkėjimų.

Kun. Petrošius

31.VI.21 d.

MLLM ER2 5556 / 25.

Spaudas: 1931-06-22 Cugšpicės traukinys [vok. *Zugspitzbahn*]. Atvirukas; viršelyje – kalnų slidininkų vagonėlio vaizdas. Adresuota: *Litauen, Jo Magnificencijai Prel. Maironiui-Mačiuliui, Kaunas, Muzėjaus g. Nr. 5.*

> Onos Balčiūnienės, 1926 m. spalio 19 d.

Siunčiu širdingiausius Linkėjimus Jūsų Vardinių Dienoje. O. Balč.

19. X. 26 m.

MLLM 5556 / 18.

Spaudų nėra. Atvirukas; spalvotame viršelyje – tapytas peizažas su ežeru ir medžiais.

> Onos Balčiūnienės, [Palanga], 1931 m. liepos 6 d.

G. G. Pralote!

Pranešu Tamstai, kad atvažiavau į Palangą laimingai, tik blogai miegojau, nes traukinio bildėsys, kliudė miegot. Suspėjau šiandiena saulės vonias priimt ir pasimaudyt ne daugiau kai tris minutes. Teko plaže susitikt su p. Kubertavičiene. Oras labai gražus, jūra rami kai koks ežeras, jokių vilnių nėra.

Einant atvirutę pirkt žiurėjau į klebonįją, bet Tamstos nėra, labai gaila, bet tikiuos greit pasimatysiu, palieku Jūs belaukianti.

Gerbianti Jūs O. Balčiūnienė

Mano adresas Daukanto 7

6 VIII 31

MLLM ER2 5556 / 41.

Spaudų nėra. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – jūros ir kranto tolumoje vaizdas.

> [Schaeferių], [Bad Vildungenas], [1931 m. birželio 30 d.]

Westend-Hotel

Leider vermisse ich bis heute Ihre geschätzte Nachricht, wann Sie zum diesjährigen Kurgebrauch nach Bad Wildungen kommen wollen. – Ich habe die Pensionspreise nochmal ermässigt, so dass Sie schon von RM 8.50 an ein gutes Zimmer m. flies. Wasser einschl. voller, bester Verpflegung bekommen können.

Ihrer geschätzten Antwort mit Interesse entgegensehend, zeichne ich mit vorzüglicher Hochachtg.

Vertimas[1]

Viešbutis „Westend“

Deja, iki šiandien negavau iš Jūsų žinios, kada Jūs norite šiais metais atvykti gydytis į Bad Wildungeną[2]. Aš dar kartą sumažinau pensionato kainą, todėl Jūs jau nuo 8,50 Reichsmarkių galite gauti gerą kambarį su vandeniu ir pilnu puikiu maitinimu.

Nekantriai laukdamas Jūsų gerbiamo atsakymo, pasirašau su didžiausia pagarba.

MLLM ER2 5556 / 113.

Spaudas: 1931-06-30 Bad Vildungenas. Adresuota: *Herrn Professor Jonas Maironis, Kaunas, Litauen.*

> Schaeferių, Bad Vildungenas, [1931 m. gruodžio 21 d.]

Fröhliche Weihnachten und ein glückliches Neujahr wünscht Ihnen Ihre Familie Schaefer, Westend Hotel, Bad Wildungen

Vertimas[3]

Linksmų Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų Jums linki Jūsų Schaeferių šeima, viešbutis „Westend“, Bad Wildungen

MLLM ER2 5556 / 112.

Spaudai: 1931-12-21 Bad Vildungenas; 1931-12-23 Kaunas. Adresuota: *S. H. Herrn Professor J. Maironis, Kaunas (Lit.)* [J. M. Ponui Profesoriui Jonui Maironiui, Kaunas (Liet.) (vok.)].

[1] Vertė Sigita Barniškienė.

[2] Bad Vildungenas – kurortinis miestelis pietų Vokietijoje.

[3] Vertė Sigita Barniškienė.

> [Schaeferių], [Bad Vildungenas], [1932 m. gegužės 19 d.]

Wenn Sie schon in Früheren Jahren eine Erholungs = oder Badereise antraten, wieviel wichtiger ist eine solche heute, wo Sie für den augenblicklich harten Existenzkampf vor allem körperlich gerüstet sein müssen. Das solte Sie veranlassen, auch in diesem Sommer unbedingt einige Zeit auszuspannen. Besuchen Sie darum wieder Bad Wildungen und das Westend-Hotel. Es bietet Ihnen beste Verpflegung (auch Diät-Kost) bei billigster Berechnung.

Vertimas[1]

Jeigu Jūs jau ankstesniais metais keliaudavote pailsėti arba į kurortą, tai juo labiau tokia kelionė svarbi šiandien, kai Jūs pirmiausia fiziškai turite būti pasirengęs dabartinei sunkiai kovai už būvį. Tai turėtų Jus paskatinti ir šią vasarą būtinai kurį laiką atsipalaiduoti. Todėl vėl aplankykite Bad Vildungeną ir viešbutį „Westend". Čia Jums bus pasiūlytas geriausias maitinimas (taip pat dietinis maistas) už mažiausią kainą.

MLLM ER2 5556 / 111.

Spaudas: 1932-05-19 Bad Vildungenas. Adresuota: *S. H. Herrn Professor Jonas Maironis, Kaunas, Litauen* [J. M. Ponui Profesoriui Jonui Maironiui, Kaunas, Lietuva (vok.)].

> O. Baronienės, [apie 1930 m.]

Vardo dienoje daug laimės.
O. Baronienė

MLLM ER2 5556 / 136.

Spaudų nėra (gal būta voko). Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Mozės, iškėlusio virš galvos Įstatymų knygą, skulptūros vaizdas.

[1] Vertė Sigita Barniškienė.

> Baronų,
[Bad Vildungenas], [1930 m. liepos 17 d.]

Atvažiavome į Wildungen laimingai, vakar buvo Kostas pas Bonną, rado jo sveikatą geriau. Klausė apie Jūsų. Gaila, kad neatvažiavote čionai, visiems būtų linksmiau. Palangoj tur būt šilta ir drėgna. Linkime sveikatos.

Su pagarba. Baronai.

MLLM ER 5556 / 5.

Spaudai: 1930-07-17 Bad Vildungenas; 1930-07-19 Kaunas; 1930-07-20 Palanga. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – „Westendo" viešbučio Bad Vildungene gamtos fone vaizdas. Adresuota: *Litauen, Kun. Prelatui Maironiui, Palanga, Klebonija.*

> [P.] Barono,
[Mentonas], [1931 m. kovo 11 d.]

Didei Gerb. Prelate!

Jau apsigyvenome Mentone[1], gražioj vietoj kur saulė [skaisčiai], o ir šildo stiprei. Pasirodo [...][2] aina gerin, naktimis gal migoti ir atroda geriau. Parašykite pora žodelių is tinai.

Hotel Modern. Chamb. N° 4. Su pagarba

[P.] Baronas

MLLM ER 5556 / 49.

Spaudai: 1931-03-11 Mentonas; 1931-03-17 Kaunas. Atvirukas; nespalvotame viršelyje – Frankfurto prie Maino Keisersreaße gatvės priešais stotį vaizdas. Adresuota: *Lithuania, J. M. Kun. Prelatui Maironiui, Kaunas, Rotušės aikštė, N 5.*

[1] Kurortinis miestelis Italijoje, netoli Monako, prie Viduržemio jūros.

[2] Žodis (vardas) neįskaitomas.

> Benedikto Andruškos, 1931 m. balandžio 3 d.

D. Gerbiamam ir mylimam Magnifikui Rektoriui
ir visiems Profesoriams Linksmo Aleliuja.
Dėkoju už atmintį.
Kun. B. Andruška
3 / IV-1931

MLLM ER2 5556 / 43.

Spaudas neįskaitomas. Atvirukas; spalvotame viršelyje – piemenėlio ir aukštai tarp debesų apsireiškiančio Kristaus vaizdas. Adresuota: *J. M. D. gerb. Pralotas Magnif. P. Maironis-Mačiulis, Kunigų Seminarija, Kaunas.*

> [Vinco Krėvės], Kaunas, 1932 m. vasario 1 d.

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETAS
NR. 327
KAUNAS, 1932 M. VASARIO MĖN. 1 D.

Ponui L. U-to garbės profesoriui kun. prelatui Jonui Maironiui-Mačiuliui.

Turiu garbės pranešti Tamstai, kad Humanitarinių Mokslų Fakulteto Taryba š. m. sausio 29 d. U-to 10 metų sukaktuvių proga nutarė suteikti Tamstai literatūros garbės daktaro laipsnį. Garbės daktaro diplomas bus įteiktas vėliau.

[parašas] Humanitarinių Mokslų Fakulteto Dekanas
[parašas] Sekretorius

LNB RS F9–261.

2 dalis. ATSIMINIMAI

Apie Maironį tėviškėje

Danutė Lipčiūtė-Augienė

Medžiagą šių atsiminimų žiupsneliui imsiu daugiausia iš Maironio sesers Mačiulytės, mirusios 1958 m. balandžio mėn., sulaukus jai 96-erių metų, laiškų. Teta Marcelė atsiminimus apie Maironį man rašė mano paprašyta. Kai ką papildysiu savo vyriausios sesers Julijos Lipčiūtės-Gečienės man atsiųsta medžiaga, kurią ji atkūrė iš mūsų mamytės pasakojimų.

Maironio tėvai ir seneliai

Maironio tėvas Aleksandras Mačiulis (kaip ir pats Maironis) gimė ne savo tėvų lizde Bernotuose, bet nuomojamame dvare Krakių valsčiuje. Tėviškė buvo Šaukėnų parapijoje, Lėkių kaime. Čia apie Krakes ir žmoną senelis sau išsirinko (Petronėlę Kriptapūnevičiūtę[1]). Ar ji buvo ar nebuvo bajorė – niekas nepasakodavo, tiktai visi sakydavo, kad buvo šauni ir ūkį gerai mokėjo tvarkyti. Tėvelis buvo vienas su penkiom seserim. Visos seserys nutekėjo į ūkius. Vienas senelio brolis buvo bernardinas vienuolis Tytuvėnuose. Kai Mačiuliai į Bernotus atvažiavo, tėvelis buvo dar nedidelis. Senelis išnuomavo iš valdžios du ūkius išsimokėtinai. Skola buvo nemaža. Dar jos neišmokėjus, senelis mirė. Tais pačiais metais pasimirė ir močiutė. Tėvelis liko vienas naštą nešti. Turėjo baigti ištekinti seseris. Sakydavo, jog motina daugiausia išmokiusi jį ūkį vesti ir visokio kito apsukrumo: ir virti, ir kepti, ir į stalą padavinėti. Visko, kaip seseris, taip ir jį, mokiusi manydama, kad gal visa tai pravers gyvenime. Šioje srityje jis buvo taip išsilavinęs,

[1] Kitas šaltinis nurodo, jog Maironio senelio Adomo Mačiulio žmona buvo Petronėlė Krištopaitytė (1802–1852) (žr. Jonas Babonas „Maironio giminė", in: *Žemaičių žemė*, Vilnius, 2012, Nr. 2, p. 40).

kad vėliau dažnai ir ponai balių atvejais kviesdavosi jį talkon: virtuvėje pasisukinėti, į stalą gėrimus bei skanumynus padavinėti. Kaimynai bajorai buvo Navickai ir Aleknos. Tėvelis turėjo širmą žirgą, išmokytą šokinėti. Bajorai prašydavo per didesnius balius tą žirgą atsivesti ir pašokdinti. „Tai nujoju, būdavo, ant padvarės, išeina visi, apstoja ratu, o aš šoku su tuo savo širmuku. Pliauškina tik publika „bravo, bravo", o aš jiems dar pokštų prirodau: riešutą saujoje sutraiškau, 20 kapeikų perlaužiu, su kiaušiniu juokų prikrečiu... Stiprus ir jaunas buvau..." – pasakodavo tėvelis...

„Bajorai tėvelį labai mėgo, – tęsia laišką Marcelė Mačiulytė. – Reikale padėdavo. Jei jam reikėdavo statybai medžiagos, tereikėjo tik žodį tarti. Todėl ir išsistatė gražius gyvenamus namus, ledaunes ir kitus ūkio trobesius. (Savo tėviškę Maironis aprašo *Jaunojoj Lietuvoj*. Tai Atkaičiai ir Rainys.) Kaimynai bajorai tėvelį veždavosi net į Vokietiją ar Krokuvą pirkinių pirktis. Iš ten jis seserims dovanų parveždavo. Seseris išleidęs už vyrų, pats vedė. Žmonai padovanojo lapių kailinius ir šilkinių suknių. Mamytė atitekėjo iš Šimkaičių – Ona Kurmauskaitė. Augo jos keturi broliai ir keturios seserys. Jų tėvas jau buvo miręs. Motina mažai ko išmokyta. Tėvelis sakydavo, kad jis mūsų mamytę pats visko išmokęs. Ji buvo gera šeimininkė ir gailestinga moteris. Šeimyna kitaip jų nevadindavo kaip „dėde, teta". Tėveliai nenorėjo, kad darbininkai juos ponais vadintų, nes jiedu patys buvo į darbą įpratę, jį mokėjo ir jį mylėjo."

Santykiai su dvaru

Tuo tarpu Pasandravy kaimynas bajoras Astrauskas, dar jaunas būdamas, pasimirė. Jo vaikai mokėsi gimnazijoje. Astrauskienė, našlė, ėmė prašyti, kad jos dvarą prižiūrėtų tėvelis. Tai nebuvo sunku, nes Bernotai vienoj pusėj Luknės (upelio), dvaro žemė – kitoj. Mačiuliai Bernotuose paliko darbininkus, o patys apsigyveno Pasandravyje. Čia ir Maironis gimė. Vyriausia bajoraitė Astrauskaitė buvo Maironio krikšto motina. Nenuostabu, kad krikštasūniui paaugus norėjo jį lenkiškai kalbinti ir bajoriškai rėdyti. Pasiuvo juodus rūbelius, ant galvos lenkišką „federatką". Lenkuojanti auklė Jonuką vadindavo ba-

joru. Bet šitai vaikui nepatiko. Jis sakydavo: „Aš nenoriu būti bajoru, aš kunigu būsiu".

Pasandravyje dar gimė du broliukai ir dvi sesutės, bet visi keturi mirė. Palaidoti kapeliuose ant Sandravos ir Luknės kranto. Nebuvo tada daktarų, nebuvo kas ligose gelbsti.

Kai grįžo iš mokslų P. Astrauskas, tėveliai persikėlė atgal į Bernotus. Rusų ir lenkų santykiai tada buvo labai įtempti. Buvo sunku išsilaikyti kurioj nors pusėj, priešų neįsigijus. Rusai ėmė įtarinėti, kad tėvelis su lenkais eina ranka rankon. Kaip tik tuo metu pavogė tėvelių arklius. Rusai įtarė, kad tėvelis atidavė juos lenkų maištininkams. Suareštavo, tardė, bet paleido. Tada mamytė buvo neseniai pagimdžiusi sūnelį Aleksiuką. Arešto nelaimės išgąstyje jį papenėjo, ir vaiką sutraukė konvulsijos. Jis tuoj pat mirė.

Vysk. Valančiaus akivaizdoje

Rusai tada neleido vyskupui Valančiui važinėti po parapijas ir teikti Sutvirtinimo sakramento – dirmavoti. Tėvelis pasisiuvo būdą iš odos ir pritvirtino, pritaisė ją prie drobynų. Šitaip vežimą paruošęs, prisisodindavo vaikų, priešais prikrovęs audimo rietimų, važiuodavo su jais pas vysk. Valančių. Pamatęs žandarus, liepdavo vaikams gulti ir juos uždengdavo audeklų rietimais. Žandarų paklaustas, kur važiuoja, – „Į parodą! – atsakydavo. Grįždamas su vaikais iš vysk. Valančiaus, tėvelis prikraudavo į ratų dugną knygelių, maldaknygių. Parvežęs jas, paskleisdavo žmonių tarpe. Tėvelio motinos brolis buvo liokajum pas vysk. Valančių. Tad nenuostabu, kad tėvelis ir Jonukas ten būdavo dažni ir laukiami svečiai. Jau per dirmavonę Maironis pareiškė būsiąs kunigu ir į vysk. Valančiaus klausimą – „O vyskupu nenori būti?" – Jonukas tik pečiais patraukęs, lyg būtų dar ne visai tikras savo nusistatymu.

Maironio vaikystė

Mudu buvome dideli draugai su broliu Jonu, – rašo Marcelė Mačiulytė. – Aš buvau porą metų jaunesnė. Mudu labai sutikome, nes aš vis klausydavau, ką jis man sakydavo, tik gaudavau barti, kam žaidžiu

su lėlėmis, joms rūbus siuvu, joms dainuoju. Rytą pabudęs, liepdavo Dievą garbinti, poterius kalbėti, po to giedodavom abu „adynas". Pagaliau abu suklaupę prašydavome, kad Dievas saugotų mus, griešnus žmones, ir sveikus laikytų. Šeimyna juokdavosi iš mūsų tokių maldų: „Štai, griešni žmonės atsirado!" Juk tada mes buvome dar tik vaikai!

Šešerių metų būdamas, Jonukas jau mokėjo skaityti. Turėjo labai gerą atmintį. Ilgiausius poterius mintinai išmokdavo, vos porą kartų paskaitęs. Sesuo Kotryna buvo aštuoneriais metais už brolį Joną jaunesnė. Gimė ji silpnutė ir augo ligūsta, menkutė. Naktimis blogai miegodavo. Mudu su broliu Jonu pasivaduodami eidavome mamytės užvaduoti. Susėdę gale lovos, supdavome jauniausios sesers lopšelį.

Paaugę eidavom gyvulių ir paukščių ganyti. Aš labai bijojau griaustinio. Brolis Jonas nebijojo. Man liepdavo eiti namo, pats vienas pasilikdavo ir ganydavo. Labai geras ir malonus man buvo, tik labai nemėgdavo, jei draugės ateidavo į ganyklą. Liepdavo man visad vienai ganyti. Kai Jonukas buvo dešimties metų, tėvelis nuvežė jį į Kauną vienai žiemai.

Maironis gimnazistas

Prieš tai mokėsi Betygalos klebonijoje ir vasarą pas Astrauskus Pasandravio dvare. Po to išlaikė Kaune egzaminus į gimnaziją. Koks graudingas buvo mūsų išsiskyrimas! Atėjo pas mane į laukus atsisveikinti. Verkėm abu apsikabinę, kad jam reikėjo išvažiuoti. Išvažiuodamas prašė tėvelio, kad ir mane atvežtų į Kauną. Kai tėvelis veždavo rudenį maistą (bulvių, riebalų, miltų), pasiimdavo ir mane kartu. Tada brolis Jonas išvedžiodavo mane po visą Kauną, po žymesnes jo vietas. Grįžus Bernotuosna laukdavau atostogų. Taupydavau gardesnius kąsnelius. Kai jis grįždavo, vėl būdavom laimingi. Tačiau brolis Jonas sakydavo: „Aš Bernotuose negyvensiu. Būsiu kunigas. O tu ar Katrytė liksit čia gyventi". Aš sakiau jam, kad netekėsiu, o eisiu pas jį už šeimininkę. Tas nutarimas, padarytas dar mums mažiems esant, išsipildė. Gyvenau pas jį apie 30 metų, ligi jo mirties, nuo to laiko, kai jis grįžo į Kauną, baigęs mokslus.

Maži būdami kartu žvirblius gaudydavome, o aš juos kepdavau. Žiemą zuikiams spąstus statydavome. Vis abu. Paaugęs jau dažniau

apie dvasiškus dalykus ėmė galvoti. Parsiveždavo lenkiškų knygų, nes lietuviškų tada turbūt dar išleistų nebuvo. Svarbesnes vietas išrašydavo ir palikdavo mums pasiskaityti. Ketvirtoje klasėje būdamas, jau norėjo stoti į kunigų seminariją, bet tėvelis pageidavo, kad baigtų gimnaziją. Paklausė. Baigė. Gimnazijoje būdamas, turėjo mokinių, rengė juos į seminariją.

Geras sūnus

Tėvą ūkyje užjautė. Drausdavo sunkiai dirbti. Liepė daugiau šeimynos pasamdyti. Žadėjo pats algas užmokėti. Baigęs gimnaziją, gavo pagyrimo lapą, auksinėmis raidėmis išspausdintą, nes buvo pirmas mokinys. Šiuo klausimu mano sesuo Julija Lipčiūtė-Gečienė duoda papildomos medžiagos. Štai ji: „Mokėsi gerai. Maironio dienynai, daug knygų, vadovėlių, storokas jo eilėraščių ir rašinių sąsiuvinis (labai pribraukytas) iki Pirmojo pasaulinio karo buvo laikomi Bernotuose Maironio vyriausios sesers Pranciškos globoje. Nors tas archyvas buvo labai saugojamas, tačiau turėjau progų jį pavartyti. Daugiausia man rūpėjo dienynai, pažymėjimai, kad pamatyčiau, kaip dėdė Maironis mokėsi. Teko rasti ir dvejetukų. Tikrai džiaugiaus, mat buvo drąsiau nešti savo pačios ne visada gerus pažymius dėdei parodyti".

Gimnazijoje ir eiles pradėjo rašyti, – tęsia savo laišką Marcelė Mačiulytė. – Mėgo atostogų metu klausytis senų žmonių pasakojimų apie senus laikus. Toks Kveselys iš Budynės, apie šimto metų senukas, Vaičius iš Spedotų, Šiluvos parapijos, giminaitis senelis, daugybę istorijų ir senovės nuotykių pripasakodavo ir knygų senoviškų atnešdavo pasiskaityti.

Maironis buvo taupus

Baigęs gimnaziją, panoro aukštesnių mokslų. Iš Kijevo vasaros atostogų jau nebeparvažiavo. Pas kokius ten grafus vaikus mokė ir pinigų savo reikalams užsidirbo. Maironis buvo taupus. Nors tėvai buvo pasiturintys, bet jis nuolat turėdavo mokinių ir susitaupydavo savo smulkioms išlaidoms. Pinigų niekams nemėtydavo. Todėl kai kuris jo

šelpiamas giminaitis išleisdavo iš jo gaunamus pinigus nebūtiniems daiktams, labai pyko ir murmėdavo, žadėdamas daugiau nešelpti. Iš savo santaupų man net siuvamą mašiną Vilniuje nupirko, o Kaune sau sutaną pasisiūdino ir parvažiavo į Betygalą, mums apie tai nepranešęs. Kaip tik Betygaloje buvo liepos mėnesį Škapliernos atlaidai. Nagi žiūrim – prie altoriaus klūpo klierikas Jonas. Iš karto nė nepažinom. Kitaip apsivilkęs, kitaip atrodė, apkirptais plaukais, veidas skaistus, kiek pabalęs. Seminariją pabaigus, vysk. Paliulionis siuntė Joną ketveriems metams į Petrapilio akademiją. Bet kadangi Maironis buvo gabus, tai trejetą metų jam ten išbuvus, leido įsišventinti į kunigus. Parvažiuodamas namo, mums parvežė suknelėms medžiagos ir skarelių.

Geras brolis ir pavyzdingas kunigas

Julija Lipčiūtė-Gečienė papildomai rašo: „Maironis mylėjo seseris ne žodžiais, bet veiksmais. Atvykdamas atostogų iš Petrapilio, ko jis joms neprivežėdavo! Ir medžiagų, ir papuošalų, ir gražiausių skepetaičių. Gi mums, vaikams, ne tik medžiagos rūbams, bet ir žaislų. Ūkiui nesigailėjo rublių. Rūpinosi ir jauniausios sesers Kotrynos sveikata. Gydytojui patarus, ją išvežė į Rygos pajūrį kartu su jos dviem vaikais. Maironis ten kartu atostogavo ir seserį prižiūrėjo, ją globojo. Tačiau daug kalbėtis su seserimis nemėgo, dėkoti neleisdavo". Kaune profesoriumi pabuvo neilgai. Turėjo važiuoti Petrapilin profesoriauti Dvasinėje akademijoje. Ten išbuvo 15 metų. Ir aš ten nuvažiuodavau, – rašo Marcelė Mačiulytė. – Išvedžiodavo po visą miestą. Tėvelis vyskupo vis prašė, kad kunigo Jono nebesiųstų į Petrapilį. Tėvelis ėmė vis negaluoti, sirginėti. Kai tėvelis mirė, Maironis buvo profesoriumi jau Kaune ir į laidotuves atvažiavo. Tėvelis Aleksandras Mačiulis palaidotas Girkalnio kapinėse, prie Betygalos miestelio, ant Dubysos kranto. Ten palaidotos ir Maironio seserys Kotryna ir Marcelė.

Maironis buvo pavyzdingas kunigas. Mokėjo laiką sunaudoti ir savo turtą paskyrė geriems darbams. Visi apie Maironį tik gerai atsiliepia. Ir dabar (laiškas rašytas 1957 m.), kai išleido knygą apie Maironį su jo raštais, tuoj visą išpirko.

Maironio svečiai

Pokštų kokių rodyti nemokėjo. Nuo pat mažens jam rūpėjo knygos ir mokslas. Tarpe saviškių mėgdavo pažaisti, ratą pasukti, žiedą padalinti. Gyvendama ilgokai su juo kartu, niekad nesu mačiusi kortuojančio. Gal kur nors svečiuose būdamas ar Palangoje vasarodamas, draugų įprašytas, šitai ir darė. O namie, kai būdavo svečių, tai tik koncertuodavo. Kauno kunigų buvo ir muzikų su balsu (pvz., kun. Byla). Ateidavo žmonių ir iš teatro. Tai dainuodavo! Pabūdavo ligi vienuoliktos valandos ir išsiskirstydavo. Aš pati, jauna gimnazistė, matydavau, kaip muzikuoja Kačanauskas, komp. Naujalis, pianistė A. Smilgaitė-Dvarionienė.

Bajoraitės taipgi domėjosi Maironiu

Julijos Lipčiūtės-Gečienės laiškuose randu dar papildomos medžiagos.

Mano atsiminimuos, – rašo ji, – Maironis tylus ir užsidaręs. Tylus ir nekalbus buvęs jis ir vaikas, bet drąsus prie svetimų žmonių, nors ir mandagus. Nepaprastai mylėjęs savo tėvą. Kur tik galėjęs ir kaip mokėjęs, jį imituodavęs. O Maironio tėvas visoj apylinkėj buvo laikomas labai gudriu. Pas jį nuolat kaimynai, neišskiriant nė bajorų, atvykdavę įvairiais reikalais pasitarti. Buvo net toks posakis prigijęs: „Apgauk šunį – ne Mačiulį".

Maironis gimnazistas buvo gražiai nuaugęs, patrauklios išvaizdos, rimtas, susimąstęs. Bajoraitės smarkiai Maironiu domėjosi. Bet jis laikėsi nuošaliai, gal net išdidžiai. Dvarininkė Teklė Navickaitė, gražuolė, vėliau ištekėjusi už Dambrevičiaus į Kačerginę, mielai draugavo su Maironio sesutėmis, kad tik su juo pačiu susitiktų. Ir man, – rašo Julija Gečienė, – teko porą kartų iš Kauno kartu su Maironiu nuvykti į tą dvarą, Boževolia vadinamą, ir stebėti tos šeimos nuoširdumą Maironio atžvilgiu. Teklė Navickaitė paskaitydavo Kotrynai Mačiulytei ir Maironio jai rašytus eilėraščius.

Maironiui studentui nestigo ir kitokio gudrumo. Norėdamas išsisukti nuo ūkio darbų, kur nors pasislėpdavo. Kartą tėvo užklaustas,

kur jis buvęs, atsakęs: *kanapestum sedestum et serum edestum* (kanapėse sėdėjau ir sūrį valgiau), atseit lotynų kalbos mokėsi.

Visi jauniausios sesers Kotrynos vaikai, Maironio kaštu eidami mokslus, buvo jo bute ir apgyvendinti, Julija Lipčiūtė-Gečienė rašo: „O kiek pastangų Maironis dėdavo, kad kuo daugiausia jiems to mokslo davus. Ir muzikos, ir skulptūros, ir kalbų. Galėjai semtis to viso, tik noro reikėjo. Pratino prie skaitymo, domėjimosi žurnalais, laikraščiais, duodamas ir reikalaudamas nurodytus straipsnius perskaityti. Prancūzų ir vokiečių kalbų patsai mokino".

Lyg kareivis, pavargęs nelygioj kovoj

Mano sesuo Julija Gečienė už mane vyresnė visa šešiolika metų. „Mano gimnazijos laikais Maironis nebeturėjo to užsidegimo ir pasišventimo jo globoje esantiems giminaičiams. Gal pavargo. Gal nebuvo patenkintas atžalyno elgesiu. Mano atsiminimuose Maironis užsidaręs, tylus, abejingas, prislėgtas, nusivylęs, apkartęs. Lyg aras pažeista širdim, nuvertintas poetas, kaip pats Maironis rašo: „Lyg kareivis, pavargęs nelygioj kovoj, / Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj, / Jis perblokštas ir vienas"[1]..."

> Danutė Lipčiūtė-Augienė, „Maironis giminės atsiminimuose", in: *Draugas*, Čikaga, 1962-05-12, Nr. 112; sutrumpinus skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 406–411.

Algirdas Lipčius

Nuo Bernotų iki Pasandravio kelio apie 2 km. Jų valdų rubežiai suėjo Luknės upelio krantais.

Vienu laiku Maironio tėvas Pasandravį nuomojo ar globojo. Matyt, Pasandravio (Astrauskų) sumenkusiam dvaro ūkiui buvo reikalinga patikima administracinė pagalba.

[1] Parafrazė, orig.: „Ir štai kaip kareivis nelygioj kovoj / Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj / Aš parblokštas ir vienas!.." (Maironis, *Raštai*, t. 1: Poezija, Vilnius: Vaga, 1987, p. 240, eil. „Skausmo skundas").

Mano atminimu, apie Pasandravio (Astrauskų) dvarą niekas neužsimindavo ir nekalbėdavo kaip apie Maironio gimtinę ar ilgiau gyventą vietą. Manyčiau, kad gražiausias ir kūrybingiausias dienas Maironis yra praleidęs ne Pasandravyje, o Bernotų vienkiemyje. Todėl ir didesnio ar mažesnio paminklo Maironio atminimui vieta irgi turėtų būti ne Pasandravys, o Bernotai.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Maironis dažnai ir ilgokai pasisvečiuodavo savo tėvo Aleksandro Mačiulio (mirusio 1893 m.) sodyboje. Labai graži buvusi ta sodyba: skendėjo medžių žalumoje. Namas nors medinis (aukšti akmenų-plytų pamatai), bet dviejų galų: gerojoj pusėje trys kambariai, darbinėj pusėj – tėvų ir vaikų kambarys, didelė virtuvė. Namo galų viduryje – darbo priemenė, kamino pakura ir švarusis prieškambaris su gonkomis. Pastogėje, virš namo darbinės pusės, buvo salkutė, iš kurios atsiverdavo visas sodo gražumas.

Sodas (apie 1,5 ha) iš šiaurryčių buvo apsodintas eglėmis, liepomis, kitokiais medžiais ir aptvertas tvora, nes prie sodo glaudėsi Bernotų kaimo bendros ganyklos. Kad piemenys nelįstų savavališkai į sodą, Aleksandras Mačiulis susitaręs su jais ir laiks nuo laiko duodavęs krepšį obuolių. To susitarimo piemenys sąžiningai laikydavęsi. Taigi į sodą nesibraudavę ir saugoti jo nereikėdavę.

Maironio tėvas buvo darbštus, sumanus ir pavyzdingas ūkininkas. Metai iš metų jis vis labiau puoselėjo savo ūkį. Sode daugėjo vaisinių medžių, naujais rinktinių atmainų sodiniais netikusių veislių medžius perskiepydamas, Mačiulis gerino medžių kokybę. Sode buvo laikoma per 20 bičių šeimų avilių – kaladžių. Bernotų ūkio plotas – 45 ha.

Mačiulio sodyboje ir namuose lankydavęsi net apylinkės dvarų savininkai – bajorai Navickai ir kt. Čia jie viešėdavę, mokydavęsi iš Mačiulio ūkininkavimo tvarkos.

Už 7 km nuo Bernotų sodybos buvo kita Mačiulio valda – Srautas, apie 20 ha gražaus lapuočių (ąžuolų, beržų, drebulių, juodalksnių) miško ir kiek pievų. Ten taip pat buvo apie 1 ha sodo, o ir pačiame miške Maironio tėvas Aleksandras įskiepydavo laukines obelis ir jos virsdavo gerus vaisius vedančiais medžiais. Visas miško plotas buvo apjuostas reta, simboliška tvora. Aleksandras Mačiulis sakydavęs, kad

jis tai darąs, norėdamas ne apsaugoti mišką nuo vogimo, bet tam, kad žmonės žinotų jo valdų ribas.

Maironiui išvykus mokslo metams iš Bernotų, jo sesuo Marcelė likdavo pagrindinis patikimas ramstis ūkyje. Pats Aleksandras Mačiulis retai iš ūkio išvažiuodavęs. Vietoj savęs beveik visur siųsdavęs Marcelę, – pavyzdžiui, į Raseinius nupirkti pas žydelį krautuvininką geležies ar kitokių prekių. Sakydavęs dukteriai: „Jei tave kiek ir apgaus dėl prekių kainos, tai, likdamas namie, ūkyje, aš vis tiek daugiau laimėsiu".

Pirmojo pasaulinio karo metu (1915 m.) gražiąją Maironio tėvų sodybą ugnis ir patrankų sviediniai sunaikino. Ūkio trobesiai (jų buvo 10) sudegė. Sodybą ir laukus išvagojo rusų karių apkasai. Už kilometro į vakarus, palei Pasandravį, Sandravos upelį, apkasus buvo išsikasusi vokiečių kariuomenė. Žodžiu, Bernotai atsidūrė ugnies linijoje ir, žinoma, negalėjo išlikti – karo audra juos nušlavė nuo žemės paviršiaus.

Mano tėvai įsiprašė ir apsigyveno pas kaimyną Vičą, ir ten visus metus susigrūdę pralindėjome, kol buvo suręsta laikina troba (ji ir dabar tebestovi). Su dideliu vargu buvo iš dalies atstatyti ir kiti ūkio trobesiai: tvartas, klojimas – daržinė, svirnelis ir kita.

Apie Maironio tėvą ir ūkio valdas mano mama Kotryna ir teta Marcelė (Maironio seserys) tikriausiai daug ką yra sakiusios, bet mano, mažo vaiko, galvoje tada ne kažin kas tepaliko.

Prisimenu dar vieną pasakojimą, kuris labai paryškina Aleksandro Mačiulio charakterį.

Carų režimo laikais, kai rusų kalba ir pravoslavija buvo peršama ir brukama plačiu baru, Aleksandras Mačiulis, Maironio tėvas, raginęs nekeisti savo kalbos ir tikėjimo. Surinkęs paauglius vaikus, jis ne vieną kartą yra vežęs slapta į Kauną Sutvirtinimo sakramento, kad ten tikėjimo dorovės dvasia paženklinti jie užaugtų darbštūs, sąžiningi, atkaklūs, garbingi, kad žinotų, kas tėvynės Lietuvos vaikams, artojams ir apšvietos nešėjams, svarbu žinoti ir vykdyti.

Šios Maironio tėvo Aleksandro gyvenimo miniatiūros mums liudija, kokioje šeimos, ūkio aplinkoje galėjo formuotis jauno Jono Mačiulio medžiaginis, dvasinis pasaulis ir tiesus, krikščioniškai humaniškas charakteris.

Iki 1914 m. mano, vaiko, atmintyje išliko du atsiminimai apie Maironį. Vienas jų – laukimas atvažiuojant. Matyt, dėdė Maironis buvo tvirtai pažadėjęs atsilankyti Bernotuose. Parsivežti reikėjo iš Baisogalos geležinkelio stoties (atstumas apie 40 km). Brolis Mikalojus dvikinke brička išvažiavo parvežti. Visi mes, vaikai, dideli ir maži – penki – nekantriai laukėme, kada pagaliau parvažiuos dėdė Maironis ir, žinoma, atveš daug lauktuvių pyrago... Ilgai laukus, į pavakarį pasirodė kelio tolumoje mūsų arkliai ir brička. Kai iš tolo pamatėme, kad ant vežėjo sėdynės sėdi Mikalojus, o ant minkštosios plačiosios juoduoja stambus keleivis su skrybėle, ėmėme linksmai džiūgauti. Bet kai brička įvažiavo iš vieškelio į sodybos kelią, visi pamatėme, kad virš minkštosios sėdynės juoduoja medžio skersinyje užkabintas apsiaustas, apvainikuotas skrybėle. Žinoma, visiems buvo nemaloni staigmena: nei dėdės Maironio, nei to lauktuvių pyrago. O brolis Mikalojus tik juokiasi...

Kodėl neatvažiavo? Matyt, kad, darbuojantis plačiuose lietuvių kultūros baruose, atsirado rimtų kliūčių išvažiuoti į Bernotus.

Dar vienas ryškus prisiminimas iki šiol išliko, kaip dėdė Maironis talkininkavo mano tėvui – savo svainiui Juozui – padėjo krauti į kluono prėslą rugių pėdus. Turbūt tai įvyko apie 1911–1912 metus rugpjūčio pradžioje. Buvo jau daug ir aukštai sukrauta rugių ir šake užkelti naują pėdą, matyt, buvo nepatogu ar negalima. Specialiai pritaikyta tvirta kartele smeigęs pėdą žemiau ryšio, dėdė Maironis ėmė sviesti juos vieną po kito į pačias aukštybes... Taip išverstas visas vežimas rugių pėdų atsidūrė prėslo viršuje.

Prisimenu ir savo „bajoriškumo" valandas, kurios irgi susijusios su Maironiu. Mama apie tą „bajorišką reikalą" man įsimintinai yra sakiusi.

Mačiulių senoje šeimoje ir dukters Kotrynos, mano motinos, jaunoje šeimoje niekas lenkiškai kalbėti nemokėjo. O mane vieną ėmė mokyti lenkiškai, berods, samdyta auklė. Kodėl mokino lenkiškai tuo metu, kai aš gal tik iš viso pradėjau kalbėti? Galbūt patarti kaimynystėje gyvenusių dvarininkų bajorų Navickų, nes jie kalbėjo lenkiškai. Materialiais sumetimais tuo laiku buvę taip: jei nori gauti lengvesnį kaip artojo ūkininko darbą – tarnybą – mokėk rusiškai ar lenkiškai... Žodžiu, sako, aš tos lenkų kalbos buvau jau gerokai pramokęs.

Bet dėdė Maironis, atsilankęs Bernotuose ir apie mano lenkų kalbos mokslą patyręs, griežtai mane mokyti lenkiškai uždraudęs. Dėdės įsakymas buvo įvykdytas. Nuo tų lenkų kalbos mokslo žlugimo laikų mano broliai ir seserys ilgai mane vadino ne Algirdu, bet bajoru.

Prasidėjus 1914 m. Didžiajam pasauliniam karui, Maironiui, matyt, susiklostė neramios, nepalankios darbo sąlygos. Kauno kunigų seminarija iš Kauno – tvirtovės miesto – išsikėlė į Vašuokėnų dvarą, esantį Panevėžio apskrityje, Troškūnų valsčiuje. Vėliau, kai visi vėl grįžo į Kauną, kaizerinės vokiečių okupacijos metais, buvo suvaržytas bet koks susisiekimas – judėjimas. Todėl iki pat 1918 m. Maironis Bernotuose nepasirodė. O pasirodęs aplankydavo mus trumpai, nenakvodavo, kadangi, kaip jau minėjau, visi Bernotų vienkiemio trobesiai karo metu sudegė.

Rodos, 1924 m. vasarą Maironis užsuko į Bernotus. Aš tą dieną pjoviau dobilus šienapjūve mašina, poros arklių traukiama. Tą mašiną mano tėvui, savo svainiui, buvo įtaisęs dėdė Maironis. Kai, baltą skrybėlę rankoje laikydamas, Maironis su giminės palyda prisiartino prie dobilų lauko, aš sustabdžiau arklius ir dėdę pasveikinau, – suprantama, rankos pabučiavimu. Jis buvo dvigubai patenkintas: malonu buvo matyti, kad jo dovanota mašina svainiui naudinga ir kad seserėnas – krikšto sūnus Algirdas – dirba ir moka pjaunamą mašiną valdyti.

Pamenu dar, kad Maironis atvažiavo į Bernotus, berods, 1926 m., kai mano sesuo Elena tekėjo už Liudviko Babono į Burneikių vienkiemį (dvarą).

Kai mokiausi Dotnuvos žemės ūkio technikume (1922–1926 m.), Maironis ir man skirdavo kiek pinigų.

Nors 1927–1930 m. gyvenau Kaune (buvau įstojęs į Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos-matematikos fakulteto Veterinarijos skyrių ir dirbau kooperatinės prekybinės organizacijos kontoroje), bet arčiau su dėde Maironiu bendrauti neteko. Tiesa, trejetą kartų buvau pakviestas į Maironio giminėms, artimiems pažįstamiems suruoštas vaišes.

Apskritai Maironiui jo sesers vaikai, mano broliai ir seserys, gerokai iš seno buvo įkyrėję. Jo namuose, Muziejaus 5, jo sesers Marcelės globoje vienu laiku besimokydami gyveno Mikalojus, Julytė, Teklė, Stasys, Danutė. Jauni žmonės judrūs, o čia jo aplinkai, darbui reikėjo

ramybės. Nors gimines įnamius teta Marcelė ir tramdydavo, bet vis šis tas negero, netinkamo, neramaus nutikdavo. Taigi į tokį menką seserėną, kaip aš, Maironiui ir nebuvo noro kreipti bent kiek daugiau dėmesio, juoba kad anksčiau globoti seserėnai nepasižymėjo ryškesniais tvarkos, darbo ir kūrybos užmojais.

Maironis buvo kietas realistas. Jo nuomone, dėl neturto dažniausiai kalti patys žmonės. Žinoma, esą ir išimčių. Nagrinėjant neturto priežastis, reikią žiūrėti, ar tai ne tinginystės, girtuokliavimo, barnių, nesantaikos ir kitokios netvarkos rezultatas. Todėl Maironis savo seserėnams tik tada ėmė skirti daugiau laiko ir dėmesio, kai jie suaugo ir savo gyvenimo vertę įrodė gerais darbais.

Galbūt jis laikėsi per daug kietos, bet pagrįstai protingos taisyklės: auklėjant vaikus (šiuo atveju seserėnus) materialių dalykų reikia duoti tiek, kad truputį trūktų. Gyvenime randame daug pavyzdžių: davė vaikams per daug pinigų, laisvės ir išaugo žemesnės kategorijos ar visai minusinės asmenybės. Tik prisiminkime Maironio eilėraščio žodžius: „Nebijokit vargo kieto, nes be jo galiūnai pūva..." Taigi tik nuolatinis prasmingas darbas, kūrybingi, realūs mostai, taupumas sucementuoja žmogų ir įgalina sukaupti nemažus dvasinius ir vertingus medžiaginius turtus.

Beje, mano tėvui, jo sesers Kotrynos vyrui, kuriam atiteko Bernotų ir Srauto žemės valdos, kai mirė Maironio tėvas Aleksandras (1893 m., 66 metų amžiaus) ir jo žmona Ona (1896 m., 59 metų amžiaus), Maironis daug yra padėjęs pinigais, kad ūkį tvarkytų pavyzdingai. Tačiau, ilgainiui įsitikinęs, jog apčiuopiamos naudos nėra, vėliau pinigų svainiui nebeduodavo.

Gal iš to, kas aukščiau pasakyta, ir galima suprasti, kodėl Maironį randame išimtinai pasiturinčių, aukštesnės visuomenės draugijoje.

Ir savo paties vertingą turtą, sukauptą atkaklaus darbo kaina, paskutine savo valia, išreikšta testamente 1930 Vytauto Didžiojo metais gruodžio mėn. 17 dieną Kaune, Muziejaus gatvėje Nr. 5, Maironis paskirstė apgalvotai, prasmingai.

Taigi Maironis – ne savanaudiška, gobši, egoistiška būtybė, bet darbšti, sumani, taupi, labai humaniškos dorovės pagrindais besivadovaujanti, sąmoninga asmenybė, nuoširdi ir dosni lietuvių visuomenei.

Jis mylėjo savo gimtąjį kraštą Lietuvą ir savo vėlesnį darbą vadovauti Kauno kunigų seminarijai (1909–1932) pagrįstai laikė svarbiausiu reikalu, tikėdamasis, kad iš jos Lietuvos kraštui pasklis krikščioniškai tautinės kultūros žiburiai.

Vilnius, 1975-03-06.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 415–419.

Julija Lipčiūtė-Gečienė

Maironis savųjų tarpe

Maironis buvo Mačiulių šeimoje antras ir vienturtis sūnus. Trys Maironio sesutės su broliu labai gražiai susiklausė. Aplamai, Mačiulių šeimoje nebuvo barnių ar nesusipratimų. Visur ir visada visiems buvo rodoma pagarba, kažkoks darnus, tylus susiklausymas. Mažai kalbų, ginčų. Planingai ėjo tos šeimos gyvenimas, tėvelio Mačiulio protingai vadovaujamas, o jo žmonos, Onos Kurmauskaitės, labai dievobaimingos, nepaprastai geros širdies ir darbščios, dar kruopščiau tobulinamas.

Ir kada galima buvo tuščiai šnekėtis ar net bartis, jei, vos sukilus (kalbant apie žiemos laikotarpį) ir iš vakaro jau žinant, kas ką dirbs, diena buvo pradedama malda giedant „gadzinkas" ir kitas giesmes iki pat pusryčių. Po jų skirstėsi visi prie įvairių darbų: į tvartus, klojimus ir kitur, gi vakarai vėl visus su darbais (verpė, audė, virves-pančius vijo ir kita) burdavo trobon, kur būdavo giedamos įvairios giesmės, rožančius, litanijos ir karunka... Visi pavasario, vasaros ir rudens darbai buvo daugiau ar mažiau lydimi daina-giesme, bet ne tuščia kalba.

Augo Maironis tokioj aplinkoj, aplinkoj, kuri per giesmes-maldas visus tos šeimos narius jungė su Dievu. Taigi, ne tik Maironio sesutės išaugo nepaprastai dievobaimingos, bet ir Maironis toks liko.

Netikėtai ir greitai vienam po kito Maironio tėveliams mirus, liko ūkis be šeimininko – vyriškio. Maironis jau buvo pasirinkęs kunigystę, dar tėveliams gyviems esant. Vyresniosios sesutės buvo pasižadėjusios likti netekėjusios. Jauniausiai Kotrynai, vos 16-kos metų mer-

gelei, teko sutikti tekėti, kad atėjęs vyras ūkininkautų Mačiulių ūkyje. Taip ir pradėjo Kotryna savo vargelį vargti.

Iš pradžių vyresniosios sesutės – Pranutė ir Marcelė – kartu gyveno ir padėjo ūkio darbus dirbti. Vėliau liko tik Pranutė iki pat Kotrynos mirties neišskiriamai kartu.

Maironis mylėjo savo sesutes ne žodžiais, bet darbais. Atvykdamas atostogoms iš Petrapilio ko jis joms neprivežđavo! Ir medžiagų rūbams, ir papuošalų, kaip sagų, karolių, gražių skepetėlių. Gi Kotrynos vaikams ne tiktai medžiagų rūbams, bet ir žaislų. Supirkime tų daiktų visuomet talkindavo p. p. Smilgai, *Lietuvių laikraščio* Petrapilyje leidėjai.

Niekuomet nepamiršo kuo nors nudžiuginti savo sesučių, iš kur tik atvykdavo. Pamenu, kad ir iš Šveicarijos parvežė įvairių papuošalų, „mozaikos“ ir dar po laikrodį.

Bernotų ūkio reikalams buvo dosnus ir tuo išpaikino švogerį.

Rūpinosi Maironis ir sesers Kotrynos sveikata, nes kasmet pribūdavo naujas šeimos narys, taip, kad jos sveikata pašlijo. Su gydytojais pasitarus, Maironis Kotryną išvežė mėnesiui į Rygos pajūrio kurortą, o kad jai nebūtų liūdna, dar paėmė du vyriausius vaikus. Vienas iš jų buvo Mikalojus, bolševikų 1940 m. kalintas Kaune, paskui išvežtas į tolimą Sibirą ir ten 1942 m. nukankintas. Maironis patsai atostogavo ten pat ir kasdien prižiūrėdavo, kad Kotryna viskuo aprūpinta ir gerai išnaudotų gydymą kurorte. Visuomet iki ašarų jaudindavosi Kotryna, pasakodama savo vaikams apie tai, patyrusi tokios didelės broliškos meilės. Ir iš tikrųjų, kas tais laikais būtų sugalvojęs tokiu būdu susirūpinti sesers sveikata!

Šiaip kalbėtis su sesutėmis, kaip ir su visais, Maironis nemėgo. Dėkoti sau neleido. Maironio rūpestingumas Kotrynos šeimos atžvilgiu tęsėsi per visą jos gyvenimą iki mirties.

Štai, paūgėjus vyriausiam sūnui Mykolui, sutaria su savo pusbroliu kun. klebonu, vėliau prelatu, Šniukšta Palangoje, kad bus atvežtas Mikalojus į Palangos progimnazijos parengiamąją klasę ir bus pilnoje globoje kun. Šniukštos ir jo sesers Onos. Ir taip kasmet rudenį būdavo išvežamas Mikalojus, o grįždavo tiktai vasaros atostogoms. Kotrynai nereikėjo niekuo apie jį rūpintis. Viskuo buvo aprūpintas, gražiai auklėjamas, mokomas. Baigus Mikalojui progimnaziją, Maironis pasiėmė jį Kaunan pas save, kol 1914 metais baigė gimnaziją.

Vyriausiai dukrai Julijai sulaukus 7-rių metų amžiaus, išleidžiama pas tetas Teišerskaites, gyvenančias prie Dubysos, mokytis. Skaityti ir rašyti jau buvo mamytės išmokyta. Bet po metų Maironis sutarė su Bernotų kaimyne, dvarininke Navickaite Regina, kuri po 4 mergaites priimdavo mokyti, ruošti Juliją į gimnaziją. Ir taip, lyg į pensionatą, lieka patalpinta Julija pas tą dvarininkę, viskuo aprūpinta, auklėjama, mokoma ir kalbų, ir muzikos, ir rankų darbo. Į namus tik retkarčiais, kaip viešnia, atsilankydavo. Po kelerių metų, Julijai išlaikius egzaminus į IV-tą gimnazijos klasę Kaune, Maironis ir ją pasiima savo ir sesers Marcelės globon.

Ir taip visi Kotrynos vaikai mokslinosi, Maironio ir sesers Marcelės pilnai globojami. O kiek pastangų Maironis dėdavo, kad jiems kuo daugiausia būtų duota mokslo! Ir muzikos, ir skulptūros, ir kalbų. Galėjai semtis to viso „rieškutėmis", tik reikėjo noro... Pratino skaityti, domėtis žurnalais-laikraščiais, duodamas ir reikalaudamas nurodytus straipsnius perskaityti. O prancūzų ir vokiečių k. patsai mokė vakarais, kada tik buvo laisvas.

Tie visi trumpai ir neišsamiai paminėti Maironio gyvenimo epizodai parodo, kokią gerą jautrią širdį turėjo Maironis savo artimiesiems.

Julija Lipčiūtė-Gečienė, „Maironis savųjų tarpe", in: *Draugas*, Čikaga, 1962-09-08, p. 2.

Julija Lipčiūtė-Gečienė

Maironio vasaros Bernotuose 1904–1914 m. tarpe

Maironio tėviškė Pasandravys–Bernotai buvo gražioje vietoje. Per tų ūkių laukus tekėjo srauni Sandrava ir Luknė, Dubysos prieupiai. Nors tai nedidelės buvo upės, bet jas gražino jų aukšti krantai, vietomis beržynėliais, kitur ąžuolynėliais pasipuošę. Slėnio sodrios pievos – tikri gėlynai. Krantų medžiuose ir krūmuose lakštingalų būriai suko sau lizdus, o vakarais jų žavingas čiulbėjimas sklido po visą apylinkę.

Bernotų gyvenamas namas buvo nemažas, gerai išplanuotas ir gražiai įrengtas. Maironis pasiskyręs buvo sau vasarai kambarį viršuje su dideliu balkonu į vakarų Luknės–Dubysos pusę. Nuo to balkono buvo gražus reginys, ypač saulei leidžiantis. Ten geriausiai buvo klausytis ir lakštingalų koncerto.

Daug laiko praleisdavo Maironis tame balkone, beskaitydamas, berašydamas, besimelsdamas, vienumoje beilsėdamas.

Iš Bernotų ūkio pietų pusės buvo dvarininkų Navickų dideli miškai. Jie sudarė nelyginant foną Bernotams, o tai dar daugiau gražino tų apylinkių vaizdą.

Arti Bernotų nebuvo nei geležinkelių, nei plentų ar kitų didelių kelių. Taigi, kaimo ramybės niekas nedrumstė.

Gal dėl to Maironis ir mėgo savo tėviškėje Bernotuose vasaroti. Vasarodavo beveik kasmet iki pirmo Didžiojo karo. Bernotų sodyba karo metu buvo visiškai sunaikinta – išdeginta ir dėl įvairių priežasčių nebuvo galutinai atstatyta.

Laukdavo abi sesutės savo mielo svečio ir ruošdavosi tinkamai jį priimti. Ypatingai vyriausioji, Pranutė, kuri 1941 m. buvo Sibiran išvežta ir ten iš bado mirė, gražindavo Bernotų sodybą, kaip tik įmanė, kad tik būtų jaukiau mylimam jos broleliui. Visur, kur tik tiko, buvo padaryti darželiai, jų tarpuose pavėnėlės. Per sodą nutiesti takeliai taip pat buvo gėlėmis žemčiūgais nusodinti. Mat, žinojo, kad brolis labai mėgo žemčiūgus. O kadangi jis žavėjosi neužmirštuolėmis, tai jam atvykstant buvo iš Luknės pievų jos rinktos, merktos ir vis jos buvo renkamos ir merkiamos, kol jisai viešėdavo.

Atvykęs į Bernotus, Maironis norėjo nelyginant paskęsti toje gražioje tėviškėje, kad jo niekas nematytų, negirdėtų. Nemėgo, kai iš kaimynų kas atvykdavo jo aplankyti. Būdavo patenkintas, kai laukuose ar miškeliuose jo nesurasdavo ir svečias išvykdavo... Apskritai Maironis net su sesutėmis, šeimos nariais nebuvo per daug kalbus. Dažniausiai – susitelkęs, susimąstęs, paskendęs savyje. Mėgdavo vienas vaikščioti Luknės krantais, niekad nesiskirdamas su knygomis. Retkarčiais pasikviesdavo sesutės Kotrynos būrelį vaikų beržynėliuose ar ąžuolynėliuose parinkti baravykų, raudonviršių, kurių taip gausu buvo. Mat Maironis labai mėgo grybus ne tik rinkti, bet ir valgyti. Su mumis

gerokai juokaudavo, lenktyniaudavo renkant baravykus ir panašiai. Mums buvo tada toks mielas dėdė, – ne toks kaip dažniausiai, kurio lyg nedrįsdavome, lyg bijodavome.

Šiaip Kotryna sielodavosi, kad jisai mažai valgydavo ir mėgo vienodai paprastus valgius, kaip žuvis, įvairios uogos, pienas, ypač raugintas, daržovės, įvairiai patiektos. Tų gėrybių Bernotuose buvo labai daug, taigi vaišinti buvo lengva.

Tiesa, buvau pamiršusi, kad Maironis nepaprastai mėgo mėlynių pyragėlius-virtinėlius su grietine. Kasdien galėjai jam patiekti! Prie jų darbo nemažai, kol priraitai... Gerokai įveikdavo tie pyragėliai-virtinėliai nors ir man, kai kiek jau paūgėjusi ir išmokusi padėdavau „raityti".

Atrodo, Maironis vasarodamas kiek pagalvodavo ir apie sveikatos „sustiprinimą", nes rytais braidydavo basas po rasas. Esą, kad slogomis nesirgtum. Tai vėl – eidavo miegoti ant šieno į daržinę, kad tas šieno kvapas būtų vaistu nuo kažko.

Prisimenu, kad porą kartų mus, vyresnius vaikus, pasipiršusius kartu ant šieno miegoti, sutiko nusivesti. Bet apie vidurnaktį turėjo vargo, kol mus visus atgabeno atgal į mūsų kambarį ir suguldė. Mat dėdės knarkimas ir visokios šviesos (turbūt, šv. Jono vabalėliai šiene) mus ėmė gąsdinti.

> Julija Lipčiūtė-Gečienė, „Maironio vasaros Bernotuose 1904–1914 m. tarpe. Iš Maironio seserėčios atsiminimų", in: *Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti*, red. Antanas Vaičiulaitis, Brooklynas: [J. Pragulbickas], 1963, p. 90–93.

Kotryna Mačiulytė-Lipčienė

Maironis būdamas vaikas buvo tylus, bet labai pastabus. Nepaprastai mylėjo savo tėvą, kuris visoj apylinkėj buvo skaitomas labai gudriu ir pas kurį dažnai daug kas iš kaimynų ir net iš tolimesnių vietovių atvykdavo pasitarti. Net buvo prigijęs toks posakis: apgauk šunį – ne Mačiulį.

Ne tiktai mylėjo Maironis savo tėvelį, bet iš jo ir gudrumo pasisemti stengėsi. Jau būdamas berniuku-paaugliu nemėgo be reikalo kalbėti,

bet ką pasakydavo, tai lyg senis. Buvo drąsus, bet kartu ir mandagus, svečiams atvykus, nelįsdavo už pečiaus kaip kiti kaimo vaikai.

Vyskupas Valančius Kaune Sutvirtinimo sakramentą suteikė Maironiui, tuo momentu buvojusiam šalia jo. Paklausus vardo ir t. t., kiek reikalinga žinių iš Sutvirtinimo, Maironis nelaukė, kad jo Sutvirtinimo tėvas pasakytų, patsai viską „atraportavo". Susidomėjo vysk. Valančius tuo drąsiu berniuku, dar kiek pasikalbėjo ir Maironiui palinkėjo (o gal pranašavo) būti vyskupu. Maironis, būk, tuo visai nebuvo nustebintas. Išklausė, lyg tai tikrai turėjo būti...

Sesutė Kotryna pasakojo, kad po to Sutvirtinimo Maironis dažnai būdavo susimąstęs, dar rimtesnį „vyrą" nuduodavęs... Sutvirtinimo metu tas įvykis tvirtai nustatė Maironio tėvą leisti jį į „mokslus". Kartais Maironis buvo ir išdykęs... Norėdamas išsisukti nuo naujo darbo, kur nors pasislėpdavo.

Kartą tėvo užklaustas, kur jis buvo (su savim turėjo knygą), drąsiai atsakė: „*kanapestum sidestum et serum edestum*"... Jis žinojo, kad niekas nenori jam moksle trukdyti, tai jis ir mokėjo tuo pasinaudoti.

Maironis-gimnazistas buvo gražiai išaugęs, patrauklios išvaizdos, rimtas, dažniausiai susimąstęs. Tėviškė Maironio ant kranto Sandravos, Dubysos prieupio. Čia pat ir Luknė su skardžiais krantais, pievomis, pilnomis gėlių ir lakštingalų pulkais, kurios vakarais čiulbėdavo nepaprastai gražiai. Visa ta aplinkuma ir padarė Maironį iš pat vaikystės tokį svajingą.

Maironis mokėsi gerai. Dienynai mokykliniai, daug knygų-vadovėlių, sąsiuvinių su jo rašytais eilėraščiais ir t. t. buvo laikomi pas sesutę Kotryną, Bernotuose, iki I Didžiojo karo. Bernotai karo metu buvo visiškai sudeginti. Taigi sudegė viskas, kas juose buvo. Man dažnai tekdavo atostogų metu vartyti tas knygas, sąsiuvinius, o labiausiai dienynus-pažymėjimus. Mat tada jau buvau įpusėjusi gimnazistė. Norėjau palyginti dėdės ir savo pažymėjimus. Kai teko rasti keletą dvejetų, tikrai džiaugiaus. Galvojau, jei toks idealizuotas mano Dėdė gaudavo dvejetus, tai pilnai pateisinau save – eilinę mokinę. Paskui, ramia ir lengva širdimi išklausydavau Dėdės barimus už per menkus pažymius, kai tekdavo jam pasirašinėti mano dienynuose Kaune man besimokant ir esant jo globoje.

Maironio tėviškės kaimynystėje buvo daug dvarų. Kotryna pasakodavo, kad bajoraitės smarkiai domėjosi Maironiu. Bet jis laikėsi nuošaliai, gal net išdidžiai. Tada jos piršosi draugauti su Maironio sesutėmis, kad tiktai galėtų arčiau būti Maironio. Ypatingai ieškojo tos draugystės Teklė Navickaitė, labai gražios išvaizdos. Kotrynos teigimu, tai būta abipus graži jaunuoliška meilė, paskui virtus draugyste ir su jos šeima visam laikui, kai ji ištekėjo už Dombrowicz ir gyveno netoli, Dambravalio dvare.

Užrašė Julija Lipčiūtė-Gečienė.

LNB RS, f. 27–92, l. 18–21.

Elena Lipčiūtė-Babonienė

Niekad nesu kalbėjusi tokioj didelėj salėj, tokiai gausybei žmonių, todėl iš anksto atsiprašau už klaidas.

Žinoma, man labai malonu, kad mane pakvietė į tokias gražias iškilmes, surengtas mano mylimo dėdės poeto Maironio garbei.

Jonas Mačiulis-Maironis buvo mano mamos Kotrynos Mačiulytės-Lipčienės brolis. Jis turėjo dar dvi seseris – Marcelę ir Prancišką, bet jos liko netekėjusios.

Mano mama, ištekėdama už Lipčiaus Juozo, pasiliko gyventi Bernotuose, teta Marcelė išvyko šeimininkauti pas dėdę į Kauną, o teta Pranutė gyveno pas mano mamą.

Iš vaikystės dienų gerai prisimenu, kad gyvenome gražiuose namuose su salka, balkonu, su nusvirusiom šakom į balkoną, labai skaniom kriaušėm (net ir dabar seilės varva). Kambariai buvo dideli, šviesūs. Prieš namą buvo didelis klombas, daug gėlių, o toliau didžiulis sodas, o gale namo prūdas – kūdra (jis ir dabar yra, tik labai sumažėjęs).

Atvažiavęs dėdė Maironis apsistodavo salkoje, nes ten buvo balkonas, iš kur buvo gražus reginys į aplinką.

Jis sėdėdavo ir kažką galvodavo.

Atvažiuodavo daug dėdės draugų, pažįstamų.

1914 metais skaudžiai nusiaubė Maironio tėviškę. Supleškėjo tada visa sodyba, gyvenamasis namas su kitais visais trobesiais, kur prabėgo Maironio vaikystė, jaunystė, mokslo metai, jo kūrybos pirmieji žingsniai, ramiai begyvenant pas savo tėvelius Mačiulius.

Teta Marcelė vėliau man pasakodavo, kad kai Maironis parvažiuodavo atostogų pas tėvelius, tai vaduodavo seseris visuose darbuose. Padėdavo naktimis ganyti jaučius, nes tais senais caro laikais dirbdavo žemę su jaučiais. Jei naktį kildavo audra su perkūnija, bėgdavo pas seseris į ganyklą (vadinamą givatynę), kad joms nebūtų baisu, arba jas paleisdavo namo, o patsai likdavo vienas prie jaučių.

Mylėjo gamtą, namiškius, kaimynus, mėgdavo su jais bendrauti, paplepėti. Būdavo linksmas, mėgo jumorą ir patsai krėsdavo šposus.

Jau man vyresnei būnant, buvo pasikeitęs labai, ne toks linksmas, daugiau savy užsidaręs, tylus, užsisvajojęs.

Mūsų šeima buvo didelė. Keturios seserys ir trys broliai (o trys ar keturi buvo mirę).

Maironis su teta Marcele rūpinosi mūsų šeima ir padėjo mūsų tėvams leisti į mokslus. Visi mano broliai ir seserys ilgiau ar trumpiau gyveno pas dėdę ir tetą Marcelę Kaune ir mokėsi. Atsimenu, kai mane dar mažą atsivežė pas dėdę, kuris norėjo, kad ir aš čia mokyčiaus. Mat aš buvau jo krikšto dukra. Bet aš tada dar vaikas buvau ir man trūko proto. Buvau pripratusi prie mamos, buvo man labai liūdna be mamos ir aš vis dūdas pūsdavau. Atsimenu, pas dėdę buvo kažkokios iškilmės ir pas jį atvyko vyskupas. Mane tada aprengė baltai, buvau išpuošta, suknytė pūsta, su dideliu bantu, ir aš jaučiausi kaip povas. Turėjau vyskupui paduoti puokštę gražių gėlių. Nors labai man buvo gera, įdomu, bet vis vien norėjau pas mamą ir netrukus mane išsivežė namo.

Jau vėliau, 1924–1925 metais, kai mokiausi Karmėlavos žemės ūkio ir namų ruošos mokykloje, dažnai lankydavausi Kaune pas dėdę. Tada kviesdavosi vakarieniauti pas save (pietus valgydavo seminarijoje). Vakarienės metu klausinėdavo apie viską, Bernotus, jam viskas buvo įdomu ir brangu. Vakarienė būdavo kukli: rūgštus pienas su bulvėm ir šližikai su aguonų pienu, kartais arbata. Labai tvarkingas buvo, pavyzdžiui, nemėgdavo, kai sviestas iš sviestinės buvo imamas netvarkingai, todėl teta Marcelė vaikams padėdavo sviestą atskirai.

Tuo metu pas dėdę ir tetą gyveno mano seserys Teklė ir Danutė, brolis Stasys ir aš būdavau. Dar buvo ir artimos giminaitės. Susirinkę dainuodavome dainas pagal Maironio žodžius. Jam tas, matytis, patikdavo. Žiūrėk, atsidaro durys iš dėdės kambario, o jis neva tai kokį reikalą sugalvodamas pereina per mūsų kambarį, kur mes dainuojam, nusišypso, o mes dar daugiau ir smarkiau traukdavome dainas, o paskiau gaudavome skanių saldainių. Valgomasis svečių kambarys buvo didelis, sienos buvo išdažytos tautinių juostų raštu. Ypač mums patikdavo kanklės prie įeinamų durų (jos ir dabar tebėra literatūros muziejuje). Jos taip gražiai skambėdavo. Ir mes mėgdavome darinėti tas duris, kai nebūdavo dėdės Maironio ir tetos Marcelės.

Dėdė labai mėgo dirbti darže ir sode, kur buvo daugybė gėlių, aprašytų jo eilėraščiuose. Patsai prižiūrėdavo medelius, kasdavo ežias išsipurvinęs. Mėgdavo sakyti, kad darbas dirbti naudinga ir nėra jokia gėda, kad sutrūkusios, kietos nuo darbo rankos nėra gėda. Reikia gėdytis baltų, išlepintų tinginio rankų. Pagal jo eilėraštį „Tėvynės dainos“: „Akutės melsvos, rankutės baltos, bet širdys jų kaip ledas šaltos“. Atvažiavusi ir aš kartu dirbdavau darže, dėdei nurodžius.

1926 m. rugsėjo 6 d. Maironis dalyvavo mano vestuvėse. Vestuvių išvakarėse atvyko į Bernotus. Buvo mano mergvakaryje, nes jam labai patiko pamergių dainos. Kitą dieną Betygalos bažnyčioje sutuokė mudu su Liudu Babonu. Nuoširdžiai linkėjo mudviem laimės, gražią dovaną atvežė, buvo linksmas, žaidė su jaunimu. Vėliau mums su vyru gyvenant, aplankydavo ir su savo draugais, nes trokšdavo parodyti gražias Dubysos pakrantes, apdainuotas dainoje „Už Raseinių, ant Dubysos“: „Aukštas ūgis, kojos basos, Nuo rasų taip baltos“. Aš, aišku, jaučiausi kaip devintame danguje, kai mane lankydavo, ir buvau labai laiminga.

Dėdė mus išmokė džiaugtis gimtinės gamta, upelio Luknės mažais kalneliais, jos lankom. Mums visa tai buvo įprasta, o kai Maironis savo eilėse taip gražiai aprašė Dubysos, Neries, Šatrijos ir kitas vietas, tai ir mes kitom akim į jas pažvelgėme. Daug buvo aplankęs įvairių kraštų, bet Lietuva jam buvo gražiausia, mieliausia. Dėdė nemėgdavo, kai žmonės kalbėdami lietuviškai, maišydavo lenkiškus, rusiškus žodžius. Jis sakydavo, kad tai yra kalbos darkymas, ragindavo kalbėti grynai

lietuviškai, nepamėgdžioti. Mes visi esame dėdei Maironiui labai dėkingi už viską, ką jis yra mums padaręs, įkvėpęs, kad padėjo mums išeiti mokslus, išmokė mylėti gimtąjį kraštą. Jo atminimas liks amžinai gyvas mūsų širdyse. Labai esu laiminga, kad dabar Maironis yra taip gražiai pagerbiamas ir nuoširdžiai už tai visiems už tai tariu ačiū.

Esu Maironio sesers dukra Elena Lipčiūtė-Babonienė.

Kaunas, 1972 m.

MLLM R31326.

Elena Lipčiūtė-Babonienė

Savo dėdę Maironį aš atsimenu mažai. Matydavau jį retai ir labai jo nedrįsdavau. Jis atvažiuodavo pas mus svečiuosna, kai aš dar buvau visai mažytė. Mano mama (jo sesuo Lipčienė) ir dar visa šeima labai jo laukdavo. Paruošdavo seklyčią, valydavo langus, kepdavo pyragus. Kartais jis atsiveždavo dar kokį draugą. Turbūt iš seminarijos. Iš pradžių gyvenom tuose namuose, kur gimė Maironis, dar jo tėvo statytuose, (vėliau Didžiojo karo metu jie sudegė). Tai buvo gražūs namai, su salkomis. Už trobos buvo tokios lygios, pelkėtos pievos. Iš jų vakarais kildavo rūkas ir slinkdavo lyg baltas debesis visais pašaliais. Tai Maironis vis eidavo į tas salkas pasėdėti. Ilgai žiūrėdavo į padūmavusius laukus arba knygas skaitydavo. Prie namo buvo didelis sodas. Maironis labai mėgo vaikštinėti sode, dirbo ten visokius darbus. Kasė ežias, apkasinėjo obelis, pjaustinėjo šakas. Eidavo su šeimyna į pievas grėbti šieno, padėdavo į vežimus krauti. Jis nesutarė su mano tėvu, kad tas mėgo stikliuką. Bet paremdavo jį pinigais, tikėjosi vis, kad tėvas remontuos namus, išlaikys ūkį. Patardavo jam įsigyti gražias roges, gerus pakinktus, arklius. Jis buvo pripratęs prie tvarkingo savo tėvo ūkio.

Pas Maironį Kaune mokėsi visi iš eilės mano broliai ir seserys. Visiems jis už mokslus mokėjo, pirko knygas ir davė visą išlaikymą. Mano tėvai nebūtų galėję savo lėšomis vaikus išmokyti. Maždaug apie 1911 metus buvo jis parsivežęs ir mane į Kauną. Norėjo pas save laikyti ir leist mokytis. Bet aš labai verkiau ir vis namo norėjau. Man tada

buvo tik šeši metai. Prisimenu, tada į Kauną buvo atvažiavęs vyskupas. Teta Marcelė mane baltai aprengė ir vedėsi vyskupo sutikt. Dėdė Maironis ten irgi buvo, tai jis liepė man įteikti vyskupui gėles. Paskui vėl išgabeno mane namo, į Bernotus.

1926 metais buvo mano vestuvės. Visi žinojo, kad jose bus ir Maironis. Mes labai jaudinomės ir ruošėmės jį priimt. Jis atvažiavo ne vienas, net dviem mašinomis su popiežiaus pasiuntiniu. Pats Maironis Betygalos bažnyčioj davė mums šliūbą. Išėję iš bažnyčios, mes visi nusipaveikslavom kartu su Maironiu ir kitais svečiais. Vestuvėse jis sėdėjo už stalo šalia manęs. Aš jo labai nedrįsau ir nežinojau, ką kalbėt. Ir dabar dar turiu tokią nuotrauką, kur Maironis už stalo mano vestuvių dieną tarp svečių sėdi.

Kai ištekėjau, tai jau Maironio ir neteko daugiau matyti. Jis retai lankydavosi pas seseris kaime. Buvo jau senyvas žmogus.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose" [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 6–8.

Elena Lipčiūtė-Babonienė

Dar trupinėlis Maironio prisiminimų

Maironio sodas buvo didžiulis, nusitęsęs netoli Nemuno ir išugdytas gražiai su daugybe rūšių obelų, kriaušių, ankstyvų ir vėlyvų. Jau buvo anksčiau minėta, kad sodą labai mėgo patsai tarkyti ir darbuotis. Nebijojo nei sunkaus darbo, nesigėdino rankų susitepti, nei sutanos (tada vyresnio amžiaus dvasiškiai ją dėvėdavo). Patsai tetai Marcelei nurodydavo, ką ir kokias ir kuriose vietose sodyti gėles ir kokios jos turi būt, kad neužstotų žemesnių. Mėgdavo žemaičių žieminius jurginus, geltonai žydinčius, aukštus su daugybe mažų žiedų. Jie turi būti sodinami arčiau krašto, arčiau tvorelės. Mėgo ir vadinamus čebatėlius (o mes vadindavom Mačiuliais). Jos yra aukštos, žydi tamsiai mėlynai ir žydrai.

Šalimais pagrindinio takelio į seminarijos teritoriją ir abelnai šalia takelių sodydavo žemaūges gėles, kaip tai: narcizus baltus, geltonus,

saulutes (šimtažiedžius), našlaites, tulpes. O rūtos visur žaliuodavo. Sunku beišvardyti gėlių vardus, nes buvo didelis rinkinys. Nepamiršo ir neužmirštuolių, gvazdikų. Nepamiršo ir į savo eilėraščius įpinti nei neužmirštuolių, nei gvazdikų ir apdainuoti.

Prie skalbyklos buvo padaryta vien gėlių apvalios formos lysvelė. Šalia skalbyklos buvo augaloti medžiai: klevas, kaštonas, atrodo, kad ir ąžuolas augo (gerai neprisimenu). Toliau buvo vyšnių, slyvų. Buvo ir braškių su didžiulėmis uogomis. Daržovių buvo įvairių. Prie pagrindinės seminarijos sienos augo vynuogės, apraizgydamos visą mūro sieną. Prie sandėlio augo alyvos, baltos ir violetinės (dar 1958 metais buvo). Daug buvo pakalnučių (konvalijų). Takas į seminarijos teritoriją, varteliai nebuvo uždrausti vaikščioti, tik, aišku, ne visi galėjo naudotis. Besimokantiems klierikams nevalia buvo laisvai vaikščioti. Maironis beveik kasdieną naudodavosi į savo namus eidamas iš seminarijos pareigų arba papietavęs ir tada grožėdavosi savo gėlyno įvairumu.

Seminarijos teritorijoje buvo laikoma graži prijaukinta stirnaitė. Ji buvo tokia drąsi, iš rankų viską ėsdavo ir laižydavo. Bet klierikų išerzinta mušdavosi su galvute pykdama. Maironis ir į savo sodą įsileisdavo, bet neilgam, nes bijodavo, kad ką nenugraužtų.

Vieną kartą man su dėde Maironiu betvarkant sode visokias lentas, vos jo nesužeidžiau, tada net mano širdis suplazdėjo. Man iš rankų išsprūdo durys. Bet, laimei, Maironis spėjo sulaikyti rankomis ir viskas baigėsi puikiai – laimingai. Drebėjau, maniau, kad mane išbars supykęs, bet nebarė, nes dar buvau mažų metų paauglė (metų neprisimenu).

Prie tako į namus buvo du patogūs suoleliai. Ten Maironis ilgai gražiais, šiltais vasaros vakarais sėdėdavo, savo poterius kalbėdamas. Nešykštėdavo ir savo prietelius nusivesti į savo gėlyną, sodą ir pašposaudavo, kartais ir nuotrauką padarydavo. Namas truputį kitaip sutvarkytas buvo. Nuo seminarijos pusės buvo įėjimas tiesioginis. Buvo didžiuliai laiptai tiesiai į antrą aukštą. Rūsys, ten, kur dabar darželis, buvo ilgas, tamsus (o gal taip man atrodė). Tame rūsyje laikydavo gėrimus, nes teta Marcelė buvo gera specialistė midų gaminti. Laikydavo kažkokiose statinaitėse, bet savo paslaptį nesakydavo darymo. Mokėjo ir iš šermukšnių vyną gaminti. Buvo sutvarkytos obuoliams

laikyti lentynos, ir čia jau buvo langas, kad galima būtų pravėdinti. Kada būdavau Kaune, vis tekdavo su teta Marcele atnešti obuolių, kriaušių. Taip jos būdavo skanios!

Dar lig 1923–1925 metais teta Marcelė laikydavo karvę, vištų. Maironis pykdavo, kam tiek apsivertus darbais. Jau man ištekėjus 1926 metais vežėme iš savo ūkio Burneikių tetai Marcelei dobilų (buvo jau 1927 m.). Ir tuo laiku papuolėm su vyru Babonu į vaišes pas Maironį.

Buvo daugybė svečių, draugų. Buvo ir tų laikų valdžios galvos. Buvo vyskupas ir daug kunigų. Buvo atsiųstas seminarijos liokajus, valgius nešė į stalą su baltom pirštinėm ir visus skanėstus. Buvo didžiulis tortas, kaip tikras degantis aukuras. Be to torto, buvo ir daugiau. Mudviem su vyru buvo nesmagu, kad papuolėm į tas vaišės, bet Maironis liepė dalyvauti ir neišleido. Vaišės buvo toj didžiulėje salėje.

1929 metais buvo atvažiavęs su popiežiaus pasiuntiniu į Burneikius. Tada jau man teko iš kailio nertis, pagaminti iškilmingus pietus.

Maironis važiavo pas savo draugą kun. Jančiauską į Tytuvėnus.

Nuo Nemuno pusės buvo kulinarijos mokykla (metų neprisimenu). Dažnai ten nueidavau, nes buvo puikios, geros merginos. Jos vaišindavo savo gamintais saldainiais. Vadovė-direktorė buvo nuoširdi Justina Čekanauskaitė. Jau daug vėliau ta Kulinarijos mokykla persikėlė į Karmėlavą, ir aš jau 1924–1925 metais mokiausi.

Ta širdies Jėzaus statula jau pastatyta Maironiui mirus. Teta Marcelė pastatė jo garbingam atminimui dėl to, kad Maironis labai mėgo tą vietą, o teta Marcelė savo brolį Joną Mačiulį labai mylėjo ir gerbė.

Būtų malonu, kad ta statula ir liktų ten stovėti. Manau, nesudarys niekam nepatogumų ir nekliudys.

Labai atsiprašau už kuklias dar mano žinias.

Su pagarba Elena Lipčiūtė-Babonienė.

Kaunas, 1973 m.

MLLM R314869.

Senelis Martynas džiaugėsi: stiprėjo ūkis, augo vaikaičiai, marti buvo darbšti ir išmintinga. Mano mamutė – Elena Lipčiūtė-Babonienė – kunigo poeto Maironio dukterėčia. Jos mama, mano senelė, jauniausia Maironio sesuo Kotryna Mačiulytė-Lipčienė. Brolis padėjo seseriai – globojo visus jos vaikus, leido į mokslus, rėmė materialiai, rūpinosi jų dvasiniu ugdymu. Kaune, pas Maironį, dažnai gyveno kuris nors, o dažnai ir keletas vaikaičių, siekiančių mokslų. Mano mamutė, dėdės remiama, baigė Karmėlavos namų ruošos mokyklą. Ji buvo gera konditerė ir kulinarė. Pati dažnai lankydavosi dėdės namuose, padėdavo dirbant namų ruošos, sodo darbus. Maironis pats sodindavo gėles, vaiskrūmius, genėdavo medelius. Mamutė visų laikų kartojo mums jo pasakytus žodžius: „Ne gėda turėti sutrūkusias nuo darbo rankas, reikia gėdytis baltų išlepintų tinginio rankų..." [...].

Mamutė turėjo ne tik vaikais rūpintis, o ir savo tetulę Prancišką prižiūrėti. Ji buvo vyriausia dukra Mačiulių šeimoje. Jau iš mažens patyrusi gyvenimo skriaudų – susižeidė vaikystėje ir liko kurčnebylė. O ir sunkiai vaikščiojo, – matyt, buvo įsimetusi kaulų liga. Mano mamutė mokėjo su ja susišnekėti. Tetulė Pranciška buvo labai darbšti – gražiai audė ir siuvinėjo. Ji nepaprastai mylėjo vaikus, nešiodavo juos, sūpuodavo. [...]

Pranciška taip pat beveik nesikeldavo. Spaudė metų našta, o ir išsekimas darė savo. Mamutė stengėsi kiek įmanydama pagerinti sriubą, bet ši gestais parodydavo – aš esu jau sena, mano dienos baigiasi, o Cecilė maža, jai reikia augti, gyventi, todėl atiduok jai. Nuo tokių tetulės aiškinimų mamutei suspausdavo širdį, ji nusisukdavo, kad niekas nematytų ašarų. Jai skaudu buvo matyti tetulės auką dėl jos vaikų. Tetulė Pranciška stengėsi kiek galėdama padėti savo dukterėčiai Elenutei palengvinti gyvenimą. Vaikai nesivesdavo jos į taigą, kad nepaklystų, bet parneštas uogas ir grybus ji sparčiai tvarkydavo, padėdavo namų ruošoje. Tačiau jos jėgos seko. Ji jau gulėjo ant patalo, nesikėlė, jai reikėdavo paduoti indą atlikti gamtinius reikalus. Prieš pat šventas Velykas Elenutė prišildė vandens ir nuprausė ją mediniame kubile. Nušluostė, sušukavo plaukus. Šaukšteliu pamaitino

ir apkamšiusi, kad nesušaltų, paliko vieną. Tik staiga pajuto, kad teta Pranciška mykdama šaukiasi jos. Mamutė suprasdavo tetulės norus. Ji priėjo. Tetulė ištiesė savo plonas rankas į dukterėčią. Elenutė pasilenkė virš jos. Tetulė stipriai apkabino mamutę, kažką švelniai sumykė, tarsi atsisveikindama, pabučiavo ir nusisukusi užmigo. Užmigo visam laikui. Ryte atsikėlusi mamutė rado ją jau nebegyvą. Pranciška Mačiulytė iškeliavo Anapilin 1943 metų pirmą šventų Velykų dieną. Taip poeto kunigo Maironio vyriausia sesuo, negailestingo likimo nublokšta, buvo palaidota taigos tyruose. Ji liko ten amžinajam poilsiui. Jai ošia taigos pušys...

Užbėgdamas įvykiams už akių, pasakysiu štai ką. Kai buvo leista viešai minėti dainiaus Maironio vardą, tai buvo teigiama, kad jo visos trys seserys palaidotos Raseiniuose. Bijota atskleisti tiesą ir pripažinti žiaurius darbus... Taip buvo. [...]

Antanas Kniukšta globojo mano šeimą. Jis visiems pristatinėjo mamulę kaip savo žmoną. Kelionėje tai niekam neužkliuvo. Atvykę į Kauną maniškiai apsistojo mažame mano mamos tetos Marcelės butelyje, kuris jai buvo paskirtus brolio Maironio namuose. Marcelė laukė savo giminaičių. Ji glaudė prie savęs dukterėčią, o skruostais tekėjo nesulaikomos ašaros. Senučiukės Marcelės veidas buvo išvagotas daugybės raukšlių, bet spindėjo meile ir šiluma. Ji glostė savo vaikaičius, susipažino su mano Danute, pasidžiaugė mergaitėmis, kiekvieną jų pabučiuodama. Susitikimas buvo labiau graudus nei džiaugsmingas. Marcelė gyveno viename kambaryje su vienuole, kuriai mūsų atvykimas sukėlė nerimą. Ši pradėjo nuogąstauti, kad mes galime užimti jos vietą šalia Marcelės ir ji turės išeiti iš buto.

Suskambo telefonas, ir Antano Kniūkštos brolis Dominykas pakvietė visus maniškius į svečius. Jis suruošė pagal tų laikų galimybes puikias vaišes, norėdamas atsidėkoti už brolio globą. Džiaugėsi, kad Antanas, ištrūkęs iš mirties nagų, laimingai sugrįžo į Kauną.

Po savaitės atvykau ir aš, apsigyvenau tetulės Marcelės namuose. Aš, kiek galėdamas, talkinau jai dirbdamas visokius darbus. Ji lepino mus, virdama žemaitiškas košes su tikru pienu, dalijosi su mumis kuo tik galėdama. Aš žavėjausi savo senole. Matydamas ją gražiai siuvinėjančią ir nerinčią vąšeliu be akinių, stebėjausi, nes ji jau buvo perko-

pusi devyniasdešimtuosius gyvenimo metus. Aš sakydavau: „Tetule, kaipgi Jūs taip gerai matote?“ Ji tik nusišypsodavo, perbraukdavo man per veidą savo šilta ranka ir nusijuokusi atsakydavo: „Aš, vaikeli, tik skaitau su akiniais“.

Kuo toliau, tuo labiau mamulė darėsi liūdnesnė, veidą temdė rūpestis ir skausmus. Ji žinojo – reikia grįžti į amžinojo įšalo žemę. Čia, Lietuvoje, mama gyventi negalėjo. Tremtis nebuvo panaikinta, o pagal tuometinius įstatymus ji galėjo būti vėl nubausta ir išsiųsta iš Lietuvos. Čia ji negalėjo nei įsidarbinti, nei gauti pensijos.

Dažnai mamutė sėdėdavo susimąsčiusi, paskendusi vaikystės prisiminimuose. Į šiuos namus ją, dar mažytę mergaitę, buvo parsivežęs dėdė Maironis, jos krikštatėvis. Mat jis norėjo palengvinti savo sesers Kotrynos, auginusios septynetą vaikų, dalią. Tetulė Marcelė ir dėdė Maironis ja labai rūpinosi. Ji būdavo gražiai puošiama. Čia nieko netrūko, tik mamos, ir Elenutė liedavo graudžias ašaras. Nieko kito nebeliko, kaip tik pasiųsti tokią verksnę namo. Kiek vėliau, jau paaugusi, ji, kaip ir kiti vaikaičiai, dėdės padedama pradėjo mokytis. Maironis mėgo besimokantį jaunimą, ragino neapleisti žinių pasaulio. Jis rūpinosi vaikaičiais ne tik materialiai remdamas, bet ir skatindamas dvasiškai tobulėti. Samdė dailės mokytojus, ragino daug skaityti, o vokiečių ir prancūzų kalbų mokė pats. Mano mama, Elena, daug laiko praleisdavo dėdės namuose. Čia gyvendavo ir kiti jos broliai bei seserys. Susirinkęs jaunimo būrelis dažnai užtraukdavo dainas Maironio žodžiais. O jis, tartum kokio reikalo vedamas, pereidavo per kambarį. Paskui atnešdavo jiems saldainių. Prisiminimai vijo prisiminimus, ir mama braukė ašaras, tetulė Marcelė, nesuvokdama realios padėties, prašė mamutės neišvažiuoti, pasilikti ir rūpintis jos gyvenimo saulėlydžiu. Deja, aplinkybės vertė grįžti, nes blogų žmonių įskųsta ji galėjo būti vėl ištremta.

Mindaugas Babonas, *Per kančias neprarandant vilties*: Atsiminimai, Vilnius: Valstiečių laikraštis, 1997, p. 16, 18, 92–93, 169–170.

Pranas Šniukšta

Augau Maironio tėvų kaimynystėje. Mūsų šeimos turėjo senus giminystės ryšius. Mano senelė iš tėvo pusės ir Maironio motina buvo tikros seserys. Senis Mačiulis kartais lankydavosi pas mus ir labai didžiavosi savo sūnumi Jonu, kuris pirmas iš visos apylinkės tokius aukštus mokslus ėjo. Dvarininkai, kurie bendravo su Mačiuliu, kviesdavo į svečius ir jo sūnų Joną, kai šis būdavo namuose, ir net bandė piršti jam savo dukteris, nes Jonas buvo gražus ir protingas jaunuolis, geras dainininkas, poetas. Tačiau jaunas poetas nelabai mėgo dvarininkų draugystę, neapkentė jų už lietuvių liaudies ir kalbos niekinimą. Savo poemoje *Jaunoji Lietuva* jis pavaizdavo tų apylinkių dvarininkus. Stengėsi sužadinti jų patriotinius jausmus, norėjo atgaivinti dvaruose lietuvių kalbą. Bet sulenkėję dvarininkai stojo piestu prieš tokią Maironio veiklą. Piktinosi tais, kas skaitė jo eilėraščius, dainavo juos, padėjo plisti lietuviškam žodžiui. Ypač agresyvus buvo Diržionių dvaro savininkas Klevinskas, užkietėjęs lenkomanas. Kai kurie dvarininkai buvo ir ne tokių siaurų pažiūrų. Tos apylinkės dvarininkas Danilevičius, lietuviškumo šalininkas, labai gerbė Maironį, tikėjo jo talentu, už tai buvo net kitų dvarininkų ignoruojamas. 1905 metais Danilevičius įsteigė Betygaloje pirmą lietuvišką senelių prieglaudą. Betygalos vikaras Vasiliauskas prieglaudos atidarymo proga klebonijos klojime suruošė lietuvišką vakarą su liaudies dainomis, tautiniais šokiais, eilėmis. Buvo padainuotos kelios dainos Maironio sukurtais tekstais, taip pat suvaidinta *Amerika pirtyje*. Vakare dalyvavo ir apylinkių dvarininkai. Pradėjus lietuvišką programą, dvarininkas Klevinskas sušuko: „Litvomanija!“ ir su keliais kitais dvarininkais pasipiktinę išdūmė laukan. Taip gilėjo prieštaravimai ir nesutarimai tarp lietuvių ir lenkų dvarininkų. Kunigas Vasiliauskas bandė įvesti lietuvių kalbą ir bažnyčioje. Vieną sekmadienį, pamatęs pamaldose tik vieną dvarininką Klevinską, jis lenkiškai paskaitė evangeliją, o pamokslą sakė lietuviškai, nes susirinkę paprasti žmoneliai nesuprato lenkų kalbos. Tada dvarininkas papiktinęs išėjo iš bažnyčios. Jis parašė raštą į kuriją, skųsdamasis, kad „pagonybė jau tiek įsigalėjo, jog net bažnyčioje

negali išgirsti pamokslo savąja kalba". Dėl to kunigas Vasiliauskas netrukus buvo perkeltas į kitą parapiją.

Maironis gerai žinojo tuos nesutarimus ir, giliai pasipiktinęs dvarininkų konservatyvumu, parašė jiems eilėraštį:

„Oičizna" jums kvepia, ne žemė-tėvynė,
Maitinanti storus pilvus,
Ne prosenių žemė, kurios užsigynę,
Begarbinat lenkų dievus.[1]

Tada dvarininkai ėmė nepalankiai žiūrėti ir į senį Mačiulį kaip į svetimą jiems „litvomaną".

Kai Maironis baigė seminariją ir buvo įšventintas į kunigus, į jo primicijų šventę nebuvo kviestas nė vienas dvarininkas. Dalyvavo tik artimiausi giminės ir draugai.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose" [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 50–57.

Antanas Uniokas

Pasakoja Uniokas Antanas, s. Prano, gimęs 1901 metasi, augęs ir pasenęs Bernotuose. Tik kariuomenės laiką atitarnavęs Kaune ir vėl grįžęs į Bernotus.

Pasakoja savo tėvo, Unioko Prano, gimusio 1862 metais (vienmetis su Maironiu), atsiminimus. Uniokas Pranas gimęs taip pat Bernotuose. Ruskoj kariuomenėj atitarnavo 5-kis metus Kaukaze, Gruzijoje, ir vėl sugrįžęs į Bernotus.

Pranas ganė karves Pasandravyje (bandos didumo nėra sakęs). Mačiuliai davė labai gerai valgyti. Piemenims įdėdavo tiek valgyti, kad jie niekaip nesuvalgydavo, ir jie likusią mėsą mainydavo su kitais piemenimis į pieną. Valgyti duodavo šeimynai taip, kad košę negalėdavo valgyti be duonos per riebumą. Dirbo irgi daug. Žiemą reikėdavo tiek

[1] Maironis, eil. „Tautos pabėgėliams".

prisimalti girnomis javų, kad visai vasarai užtektų. Bernui per žiemos rytą reikėdavo sumalti pusę pūro (25 kg) javų. Jam ir girnos buvo didesnės. Piemeniui žiemos rytą reikėjo sumalti vieną sėtuvę javų, apie 12 kg, mažesnėmis girnomis.

Aleksandras Mačiulis tada turėjo Bernotuose 24 ha žemės, o grįžęs iš Pasandravio nusipirko nuo savo kaimyno Musiejaus dar tiek pat žemės. Klojimas ir jauja (Musiejaus ūkio) dar buvo iki šiol, bet per Antrąjį pasaulinį karą (1941) sudegė. Tie pastatai stovėjo ant Luknės kranto.

Uniokas Pranas atsimena: atvažiuoja ponai, gražiai apsitaisę, pinigų skolinti pas Al. Mačiulį, jį vadina ponu, o tas, apsivilkęs berno skrebę, apsiavęs vyžomis, sėdi tarp ponų.

Al. Mačiulis laikė du jungu jaučių (2 poras). Jaučiais ardavo dirvas, o arklius pakinkydavo tik dirvas išakėti ir Maironį nuvežti į Kauną. Prie tvartų buvo pririšti 2 pikti šunys, o pats Al. Mačiulis su dviem bernais ir piemeniu miegodavo ant tvarto net per visą žiemą. Apsiklodavo šiltais patalais, kurie labai apšarmodavo, saugojo arklius. Tada buvo daug arkliavagių, o Mačiulio arkliai buvo labai geri. Gulintieji – Mačiulis, bernas ir piemuo – turėdavo pasidėję šalia durtuviukus (ant karčikių galų buvo pritaisyti durtuviukai geležiniai). Mačiulis sakydavo:

– Bratulyti (toks jo buvo priežodis), gali įdurti ar įkirsti, jeigu kas griebs arklį.

Kai pradėdavo šunys loti, jie keldavosi, pasileisdavo šunis ir eidavo apsukti ūkį, sekdami paskui šunis. Tvartai buvo saugomi. Prieš tvarto duris buvo susodinta didžiulė kadugių tvora, apie 4–5 m aukščio. Susodinta taip tankiai, kadugiai taip sumušti, kaip tankaus kaladninko. Durys lentinės. Tvartų kieme buvo atskiras šulinys (jis ir dabar tebėra). Kadugių tvoros nėra. Šeimai šulinys buvo sode, prie pušies (yra tik žymė). Ūkinius pastatus Al. Mačiuliui statė Marijošiai – tėvas su dviem sūnais. Pamūras akmenines visiems pastatams mūrijo pats Mačiulis.

Kūlimas. Kad lengviau būtų kulti negu spragilais, Al. Mačiulis kūlė taip: prie arklio prikinkydavo kantuotą kaladę, arklys ją vilko, o ta ritinosi ir savo kantais daužė javus. Kūlėjai tvarkė javus, stūmė šiaudus, klojo naujus, o vienas, pasiėmęs krepšą, ėjo paskui arklį, – kai arklys ruošdavosi mesti mėšlą, tas pakišdavo krepšą ir mėšlą surinkdavo,

jam nenukritus ant šiaudų ir grūdų. Ir taip samdiniai nepatyrė didelio sunkumo su kūlimu.

Arimas. Ardavo nakčia, kad negyliuotų jaučiai ir bernams nebūtų sunku.

Kartą arė nakčia bernas Dambrauskas ir tyčia, norėdamas paerzinti Mačiulį, suriko, kad jau aušta. Tada Mačiulis, nepatikrinęs laiko, suskubo:

– Bratulytė, greitai paleisk jaučius, kad niekas nepamatytų, kad tokiu laiku ariam. Žmonės sakys, kad aičvars jam suarė laukus.

Dambrauskui davė degtinės gerti, valgyti sočiai ir liepė miegoti visą dieną. Dambrauskas neapsivedė ir visą gyvenimą ištarnavo Mačiuliuose.

Mačiulis visada gražumu prašydavo dirbti ir niekada nepasakys, kad blogai ką nors padarei. Pridurdavo kartais, kad galėjai daugiau ar geriau padaryti, bet labai retai. Visada jam buvo gana ir gerai.

Vasarojų nupjaudavo Mačiulytės: Pranciška, Kotryna ir Marcelė dalgiukais, apsiavusios vyžikėm. Į bažnyčią eidavo tik naginikėm, o ten apsiaudavo.

Uniokas Antanas, s. Prano, atsimena:

Uniokas Antanas vaikystėje ganė karves (savo) prie pat Al. Mačiulio sodo. Sodas buvo nepaprastai gražus: aptvertas štanketų tvora, apsodintas šiaurinėje rytinėje pusėje eglėmis, o iš pietų vakarų – liepomis ir ąžuoliukais. Mačiulytė Kotryna-Lipčienė, pamačiusi piemenis, ganančius karves, liepdavo savo vaikams pririnkti krepšą obuolių ir nešti piemenims. O obuoliai buvo neapsakomai skanūs. Mes, vaikai, nuo to sodo mažai nugindavom karves, o Lipčienė, būdavo, eina per kiemą ir klausia:

– Vaikai, ar jau suvalgėte obuolius?

Ir vėl Lipčiukai renka, ir vėl neša mums obuolių. Sraute buvusiame Al. Mačiulio ūkyje buvo irgi didelis sodas – ištisas miškas. Ten visos obelys buvo skiepytos Mačiulio.

Atsimena Uniokas Pranas: Al. Mačiulis išmokė savo berną skiepyti obelis. Kadangi vienas nespėdavo, tai jam padėdavo ir bernas. Skiepijo į laukines obelis. Buvo pievos, o tose pievose išsikerojusios obelys.

Uniokas Antanas dalyvavo to miško kirtime.

Bernotuose per Didįjį karą vokiečiai iš rankos padegė kiekvieną Al. Mačiulio statytą pastatą. Viską sudeginę, pasidarė pirmuosius apkasus. Mačiuliai savo ūkio degančio nematė, nes abu buvo mirę. Čia gyveno Pranusia Mačiulytė (vyriausia) ir Kotryna Lipčienė. Lipčius su vaikais ir kaimynais Uniokiu Antanu, jo broliu Vladu išlygino vokiečių paliktus apkasus. Lipčiaus sūnūs – Stasys, Algirdas, Mykalojus.

Uniokas Antans ir Vladas padėjome Lipčiui iš Srauto, Mačiulio buvusio miško, vežti rąstus. Juos kirto, laidė, taikė, kad neužkliudytų Al. Mačiulio skiepytų obelų, ir vežė naujų Bernotų statybai. Ūkinius pastatus (dabar tebestovi) statė iš naujų rąstų, bet trobą, kuri stovi ir dabar, iš senų. Pirko Lipčius iš Dickaimio seną namą, jį parvežė ir iš jo pastatė dabartinį namą, žinoma, daug pridėjo ir naujų rąstų. Uniokas Ant. mano, kad Lipčius tą namą statė ne sau, o žmonėms įleisti. Sau būtų statęs senojo namo vietoje sode, prie pušies, ir iš naujų rąstų.

Senasis namas, statytas Al. Mačiulio, buvo didelis, dviem galais. Nuo sodo pusės – seklyčia, o nuo ūkinių pastatų – šeimyninė. Prieangis viduryje – kaip ir dabartiniame name.

Seklyčioje grodavo patefonas. Atidarydavo Lipčienė langus, kad mes visi girdėtume. „O mane traukė ta muzika ne mažiau kaip obuoliai", – sako Uniokas. Mums visiems – piemenims ir suaugusiems – atrodė, kad tie namai šventi, nes ten gyveno tokie geri žmonės, niekas nesipyko, Lipčienė ir jos vaikai buvo nepaprastai geri. Lipčienė samdinius į darbą prašydavo tik gražiuoju: paglostys, pabučiuos, niekada iš žmogaus nepasijuoks, neapkalbės.

Lipčius Algis baigė agronomiją. Lipčius Juozas vis girtuokliavo, todėl Algis norėjo ūkininkauti: barzdą užsiauginęs, purvinas visas, lietui lyjant, vežė iš rudens mišką, išaugino nuostabų daržo derlių (visi Lipčiukai nešiojo barzdas), bet Lipčius tėvas neleido jam ūkininkauti. Kai Lipčienė mirė, Lipčius pardavė Bernotus Kaminskui Jonui, nes su vaikais iki tol nesutikęs, nesutiko dar labiau. Vaikai išsiblaškė, o pats Lipčius apsivedė Raseiniuose, paskui išsikėlė į Kaplius. Ten slėpė nuo vokiečių žydą, bet buvusi tarnaitė išdavė Lipčių ir žydą, ir Lipčius vos gyvas išliko.

Uniokas Antanas Maironį atsimena tik tiek, kad Maironi labai dažnai atvažiuodavo į Bernotus pas Lipčius. Vaikščiodavo po sodą visada

vienas, susimąstęs, kartais eidavo vėl vienas į Luknę, link šuliniuko. Maironis atrodė daugiau vidutinio ūgio, gražus. Buvau Maironio namuose ir Kaune, bet tuo tarpu Maironio nebuvo namuose. Radau tik Marcelę, kuri mane nuoširdžiai priėmė. Tada buvo ten ir visi Lipčiukai. Maironis labai didelę paramą davė Lipčiams, jau vien tik išmokydamas vaikus, nekalbant jau apie pinigus, kuriuos skyrė naujai Bernotų statybai.

Lipčių vaikai buvo labai nuoširdūs, geri, niekada negėrė degtinės.

Užrašė Valerija Varneckienė.

MLLM 66510 [rankraštis].

Ona Unikienė

Prisiminimai apie Maironį

Kai gimnazijoj mokinos, Maironis padarė ąžuolinę bačkutę ir įkasė į Luknės upeliuko krantą. Ten pri šaltinia aidava praustis ir mokintis. Da ir daba ta bačkutė tebėr, ale užslinka. Lipčiukai mūsų Maironį palydėdava iki šaltiniuka duburiuka. I prirašydava, ka maudytis reik pirmąsyk 5 minutes, paskui 10–15 min. Norėja, kad kaima vaikai per ilgai nesimaudytų. Tus lapiukus Maironis išbarstydava ant Luknes lankų, netoli maudyklės.

Tą vietą Maironis labai miega. Dabar žmonės tą Luknės kilpą vadin Maironia šaltinėliu.

Sykį sugrįžta Maironis iš Kauno per lytų, apsitaškęs, purvins visas. Paprašė, kad aš išplaučiau jo portfelį. Beplaudama radau 5 auksinius pinigus. Bet nepaėmiau nieka, viską grąžinau Maironiui. Šis man davė vieną monetą, matyt, už sąžiningumą.

Pas Lipčius Maironis visada atvažiuodava su dovanomis: nė vieno šeimynykščia neaplenkdava: vyrams – rūkalų, tai dar ko, mergaičiukėm – bliuskutę, skarikę, piemenukui – vėl pagal jo amžių. Aš turėjau jo padovanotą skarelę, norėjau, kad ilgiau išliktų, nenešiojau, bet vis tiek sudūlėja. Da iš Romos buvo parvežęs šv. Antano statulėkę.

Ta suduža per karus ir kraustynes, tai šukikes susirišus į skarikę ilgai saugojau... Brangus buvo atminims.

Kai buva Kaune I-ji lietuviška paroda, tai Maironis atvažiava su lengva mašina ir nuvežė namiškius į tą parodą. O katrie netilpa, ant rytojaus buvo nuvežti.

Pri to didžiaja stala Bernotuos pas Lipčius valgėm visi kartu su Maironiu Kūčias. Valgėm tris valandas. Mes moteriškos gaspadiniavom, o ir ans ruošės: iš burokų padarė liktorius, tokius ant kojukių, kaip reikiant. Pradedant valgyt Kūčias pastatė priešais mums kiekvienam ir uždegioja. Gražu buva. O su samdytais buva apie 16 žmonių. Iš jo rankų kiekviens laužėm plotką, mat jis buvo vyriausia galva.

1924 m. birželį Bernotuos atostogava 6 kunigai ir Maironis. Gal del to, kad tie kunigai buva jaunesni, su jais Maironis (man atroda) neturėja reikalų. Jis tiks jau buva: kas reik – reik, atlikdava, o daugiau, tai...

Jagut balius, atsisėdž tik tol, kol pavalga, o gert negerdava, už tat ir švogeria Lipčiaus neapkęsdava už latrystę...

Atvažiavęs nebus kambary. Eidava, knyga pasiėmęs, palaukėm, paupiais, kur koks krantelis, kur upelis... Ypač mylėja Dubysą...

Visus darbus jis mokėja. Nuais, būdava, į lankas, kur vyrai piaun, pašnekin anus, išvarys kelias pradalges ir nueis toliau. Ypač mėgdava pabūt su piemenuku. Kartais jis pavaduodava sesers piemenuką: paims vieną karvę, paganys pagrioviais, pasiims kitą... Tai, žiūrėk, dar saldainių prisikišęs kišenes nešas.

O šiaip, jei atvažiuodava, visados eidava su Lipčium laukų apžiūrėt.

Nors šiaip Maironis buva nekalbus, atrodė rūstoks, gal dėl to, ka visada būdava užsigalvojęs.

Mėga jis Luknės kapinaites, Luknės lankas, mylėja viską, kas yr palikta pasauly...

Kaip eglės sodo kampe, Maironis buva ten pasisėjęs šiurpių. Ni ten darželis, ni kas, Nueidava jis, su tokiu kabliu išdraskydava velėną ir sėdava šiurpes tiesiog į pievą. Anksčiau tam soda kampe būdava suoliuks, ale būva sens i sugriūv.

Kai atvažiuodavo kunigų ar svečių, tai Maironis su jais, pasiėmę divonus, nueidava pasėdėt. Kai būdavo svečių, nusinešdavo divonus,

aidava į sodo galą, už tų šiurpių, pasitiesdava tus divonus an pievas ir skaitydava ar tai šnekėdavos. Būdava gražu – žyd tarp pievos žolikių tos šiurpės visu pakraščiu pagal egles.

O kur dabar sklepuks, gražus klombs buva toj vietoj. Ypač puikiai žydėja baltų rožių krūmai.

Pas atostogas aš Maironį kasdien vėžindavau į Betygalą Mišių laikyt. Pasikinkau arklį, važnyčioju. Kartais jis Betygalos bažnyčioj pamokslus sakydava („Ale patriotiškus daugiausia – vis apie Lietuva", – prisimena Unikienė). Jis ir Betygalos bažnyčiai planą buvo išpirkęs.

Buvo Mačiulių kaimynystėj toki bajorai Astrauskai. Kai Jons mokės gimnazijoj, jie klausė senio Mačiulio (tėvo), kur leis vaiką, kai tas baigs gimnaziją. Tėvas pasakė, ka į kunigus.

– Kunigs – ubags, – atsakė tie.

O paskui visa Mačiulių šeima tų bajorų nemėga. Nekęsdava jų nė gimnazistas J. Mačiulis.

Sesuo Maironio Kotryna Lipčienė buvo priešinga broliui savo miklumu: būdava ein kaip tekina lėktų. Greita labai. Ji, kaip buvo Mačiulių šeimoje priimta, savo namiškių nuo samdinių neskyrė ir jiems labai gera. „Jūs pavargę, iš darbą", – pasitikdavo grįžtančius iš laukų ir juos atjausdava.

Į atlaidus važiuodava visi sykiu, į stalą sėsdavo sykiu, Kūčias irgi sykiu valgydava. Retai kur taip gerai būdava. Lipčienei vis tiek buva, pažįst nepažįst žmogaus, jis prasts ar suplyšęs, vis tiek kiekvieną sušelps, kiekvieną paglostys. Po karo, kai Lipčienė buva mirus, ateidava pavargėliai ir verkdava, kad nėr jų gerosios šelpėjos.

Lipčienė buvo ir reto kantrumo moteris. Niekam nesiskundė niekuo, nedejuodava savo bėdomis. Susirga plaučių uždegimu, nedejuodama kent ir mir.

Per visokius balius Lipčiai prisiskolindava viska. Paskui būdava atiduod skolas ir vėl nėr. O Lipčienė buvo nusistačius visus vaikus išmokyt.

1967-02-19. Užrašė Zuzana Budaitė-Stunžėnienė.

Ona Unikienė, „Prisiminimai apie Maironį" [rankraštis], in: MLLM 8977.

Tame pačiame kaime, kapliuose, gyveno ir Maironio švogeris Lipčius Juozas. Su juo mano tėvas draugavo. Mano tėvas jaunystėje labai mylėjo Mačiulytę Marcelę, bet ji buvo apsisprendusi netekėti, likti netekėjusi. Tada tėvas išpiršo Lipčiui Juozui, savo draugui, Marcelės vyresnę seserį (Kotryną), o pats Katrytės vestuvėse buvo piršliu. Ir vėliau visą laiką Lipčių, Mačiulių iš Bernotų ir Bičių iš Kaplių šeimos labai draugavo: ėjo vieni pas kitus į kūmus, kviesdavosi į vaišes.

Maironis kelis kartus yra buvęs ir Kapliuose, bet buvau dar maža ir daug ko neprisimenu. Prisimenu tik, kad buvo labai malonus, labai mylėjo vaikus: imdavo ant kelių ir, ant pėdų pasistatęs, mus supdavo. Taip supdamas mus išmesdavo aukštai, o mums to tik ir tereikėjo. Mokėjo su vaikais kalbėti, rasdamas su jais kalbą ir kiekvieną būtinai iškalbins, išklausinės. Jau tada, kai mus supo ant kojų, buvo su akiniais.

Vėliau augant, mokantis Raseinių gimnazijoje, po Pirmojo pasaul. karo mes draugavom su Maironio sesers vaikais Lipčiukais: Stasiuku, Algirduku. Vyresnė sesuo Kerpauskienė Elena draugavo su vyresne Lipčiūte Jule Gečiene ir Lipčiūte Tekle. Jos visos trys gyveno Maironio namuose Kaune ir ten mokėsi. Maironis padėjo daug mano seseriai Kerpauskienei materialiai; jei nereikėjo mokėti už butą ir šiaip visada paremdavo pinigais, kai tik jai pritrūkdavo. Tik ji, būdama labai neteisinga, niekam nėra dėkinga.

Vėliau, kai studijavau Kaune, 1931 m. teko būti „Saulės" gimnazijos tėvų komiteto vaišėse. Garbės svečiu ten buvo pakviestas ir Maironis. Vaišėse jis buvo visų gerbiamas, mylimas, tik matėsi, kad sveikata nusilpusi: pakosčiodavo, atrodė, kad žvalumo, linksmumo trūksta, buvo daugiau susimąstęs, senstelėjęs toks.

Vaišių metu Maironis užvedė kalbą apie jaunimo mokymąsi, kalbėjo apie studentų materialinio gyvenimo pusę, rūpinosi jų likimu. Kalbėjo, kad sunku jų tėvams-žemdirbiams, o dar labiau bežemiams mokėti už mokslą, ir taip daug jaunų gabių žmonių palieka be mokslo arba būna priversti nutraukti mokslą. Kalbėjo apie žemės mokesčius, kuriuos vals-

tiečiai vos pajėgia išmokėti, o apie vaikų mokymą nelieka kalbos. Kalbėjo toks susirūpinęs ir atrodė, kad niekaip nenori nutraukti kalbos apie jaunimo likimą. Vaišėse valgė mažai, negėrė nieko, net vyno, matyt, kad negalėjo. Anksčiau iš vaišių ir išėjo su teologijos profesorium Dovydaičiu.

Tais pačiais metais (1931) teko matyti studentę lietuvaitę, grįžusią iš Prancūzijos (Grenoblio), kur studijavo prancūzų kalbą. Ji buvo leidžiama studijuoti Maironio lėšomis. Lygiai po metų sužinojau Maironį mirus. Laidotuvėse nedalyvavau, bet mačiau.

Maironis – tai brangiausias Lietuvos žmogus, įdiegęs į visų širdis didelę meilę savo Tėvynei Lietuvai. Maironis – tai patriotizmo pavyzdys, bet jam pagarbos, labai gaila, neskiriama jokios.

Pats Maironis yra raseiniškis. Dargi parašęs *Raseinių Magdę*, eil., virtusį daina „Už Raseinių ant Dubysos", tai kodėl negalima būtų aikštės, kur stovi „Žemaitis", pavadinti Maironio vardu ar kurios gatvės. Gaila ir labai gaila, kad tokie praeities didvyriai, kaip Maironis, visai neįvertinami.

1973 m. Užrašė Valerija Varneckienė.
MLLM R3 6510.

Vincas Lekas

Vincas Lekas tolimas iš motinos pusės Mačiuliams giminė. Maironio tėvas Mačiulis buvo vedęs vieną iš Kurmauskaičių. O viena Kurmauskaitė buvo ištekėjusi už Vaičiaus. Su Vaičiais giminiavosi Leko motina. Tai šitokia giminystė sieja Leką su Mačiuliais, taigi ir su Maironiu.

Asmeniškai su Maironiu Lekas buvęs pažįstamas ir keletą kartų net buvę susitikę, bet glaudesnio tarp jų bendravimo nebuvę dėl to, kad griežtai skyrėsi jų pasaulėžiūros. Didesnę pažintį palaikęs su jo seserimis. Rodė Maironio poezijos knygų su sesers Marcelės autografais. Seserys net jam priekaištavusios už jo pažangias ateistines pažiūras, tvirtindamos, kad Mačiulių giminėj niekad nebuvę bedievių.

Gerai pažinojo Maironio tėvą Mačiulį. Tai buvęs labai darbštus, veiklus žmogus. Gerai sutvarkęs ne tik savo, bet ir nusmukusių apylinkės

dvarininkėlių ūkius (Kreivos, Gaižausko, Kontrimo ir kt.). Buvęs susipratęs lietuvis, nors lenkiškai gerai kalbėjęs, su lenkuojančiais dvarininkėliais kalbėdavęs tik lietuviškai. Bajorėliai vis tik jo nevengdavę ir į savo sueigas, ypač į tas, kuriose svarstomi ekonominiai klausimai, visada kviesdavęs ir Mačiulį. Šiais klausimais Mačiulis jiems būdavęs didelis autoritetas.

Mačiulis palaikydavęs ryšį su knygnešiais. Kai kuriuos globodavęs, apnakvindindavęs, padėdavęs išplatinti atgabentą draudžiamą lietuvišką literatūrą.

Mačiuliai turėję keturis vaikus: tris dukteris – Marcelę, Kotryną ir Pranę (pastaroji buvusi kurčnebylė), ir vieną sūnų Joną. Didžiausias tėvo noras buvęs – išugdyti sūnų, kuris išsimokslinęs nenutautėtų kaip daugelis, o būtų susipratęs ir veiklus lietuvių veikėjas.

Jonas (būsimas Maironis) jau besimokydamas Kauno gimnazijoj pradėjęs rašinėti eilėraščius lietuvių kalba, bet vis tik tuo laikotarpiu draugavęs tik su apylinkės bajorų sūnumis. Kokiais sumetimais Jonas bendraudavęs su bajoraičiais, paaiškinti tiksliai negalėjo. Manoma, kad tai jis daręs dėl to, kad tuo laikotarpiu valstiečių jaunuolių, einančių mokslus, Mačiulių apylinkėje nebuvę.

Jonui baigiant gimnaziją, motina reikalavo, kad jis stotų į kunigų seminariją. Joną gi traukė literatūra ir, motinos nepaklausęs, įstojęs į Kijevo universitetą. Tėvas gi dėl tokios sūnaus specialybės pasirinkimo nebuvęs priešiškas. Motina gi buvo labai priešinga ir nenustojo raginusi sūnų stoti į dvasinę seminariją. Netgi grasinusi nutraukti su juo bet kokius santykius, jeigu jos nepaklausysiąs. Dėl to jos su tėvu net ėję kivirčai. Mat, tėvui buvę nesvarbu, kokią specialybę sūnus pasirinks, jam buvę svarbu, kad jis, baigęs mokslus, liktų Lietuvoj ir išvystytų lietuvišką veiklą, kuri atsvertų sulenkėjusių bajorų veiklą. Vis tik Jonas paklausęs motinos ir kitais metais įstojęs į Kauno dvasinę seminariją.

Pats Vincas Lekas atsimena tokias Maironio išsireiškimo nuotrupas. 1913 metais jis šventinęs Šiluvos statomos koplyčios pamatus. Per pašventinimą dalyvavęs daug maldininkų, jiems Maironis pasakęs pamokslą, kurį girdėjęs ir jis. Iš to pamokslo jis atsimena tik tokį Maironio išsireiškimą: „Jeigu tie visi lietuviai vyžočiai, kurie čia kapuose

guli, atsikeltų, tai jie nustebtų ir paklaustų, iš kur priviso ir privažiavo čia tiek ponų?“

Kitą kartą Maironio pasisakymą girdėjęs Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 16 vasario išvakarėse karininkų Ramovėje. Ten jis tada (metų tiksliai neprisimena) pasakęs: „Mes, senieji kultūros darbuotojai, cariniais laikais apie Lietuvos nepriklausomybę net nesvajojome. Mes galvodavome ir troškome išsikovoti tik autonomiją“.

Taip pat Lekas teigė, kad Maironio nebuvusi aiški draugystė su lenkuojančiu Tytuvėnų klebonu Jančevskiu. Kasmet Joninių proga savo vardinių atšvęsti Maironis vykdavęs į Tytuvėnus pas Jančevskį. Ir paskutiniais metais prieš mirtį ten buvo nuvykęs. Grįžo iš jo jau sunkiai sirgdamas. Buvo paguldytas miesto ligoninėje. Gydė prof. Kuzma. Maironis Kuzmos paklausęs, kiek jam dar liko gyventi? Kuzma, esą, pasakęs, kad 2–3 dienas. Ir tikrai po tiek laiko miręs. Pakui daktaras graudinęsis, kam jis ligoniui teisybę sakęs.

Apylinkės sulenkėję bajorai niekaip negalėjo suprasti ir įsivaizduoti, kad Mačiulio, paprasto valstiečio (mužiko) sūnus, taip aukštai iškilo, pasidarė profesorius ir net seminarijos rektorius. Todėl jie stengėsi iškilusį dvasininką patys savo akimis pamatyti. Ir tokia proga pasitaikiusi. Kažkoks kunigas iš tos pačios apylinkės (pavardės neatsiminė) už svarbius kunigystės drausmės pažeidimus buvęs priverstas palikti kunigystę (nusivilkti kunigo rūbus). Giminėms tai buvusi didelė negarbė, todėl jie nutarę prašyti Maironį, kad tas padarytų dvasinei vyriausybei protekciją, kad nubaustam kunigui bausmę dovanotų ir jam leistų toliau kunigo pareigas eiti. Nubaustojo kunigo giminės, sužinoję, kad Maironis apsilankys tėviškėje, nutarė jį iškilmingai sutikti. Apie tai sužinojęs ir vienas bajoras. Panoro būtinai pamatyti mužiko sūnų aukšto dvasininko rūbuose savo akimis ir įsitikinti, ar iš tikrųjų Mačiuliokas toks yra. Sutikimas įvykęs prie kelio, buvęs pastatytas stalas, ant jo gėlės. Sutiko nemažas vietinių valstiečių būrys. Atbildėjęs su bėda (dviračiu vežimu) ir tas dvarininkas ir, sėdėdamas savo bėdoj, akyliai stebėjęs Maironį, jo iškilmingą sutikimą.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM R3 L 6497.

Jadvyga Jokantienė

Po Pirmojo pasaulinio karo Kaune apsigyveno daktaras Kazimieras Jokantas. Jisai buvo Seimo nariu, kurį laiką švietimo ministru, o vėliau „Aušros" mergaičių gimnazijos direktorium. Jokantas, be kitko, parašė didžiulį lotynų-lietuvių k. žodyną. 1941 m. vasarą Jokantas su žmona buvo išvežtas Sibiran. Jokantas ištrėmime mirė, o jo žmona po karo grįžo Lietuvon.

Iš Jokantienės lūpų teko patirti kai kurių duomenų apie Maironį. Mat Jokantai apie 14 metų gyveno Kaune Maironio namuose Rotušės aikštėj, iš kur išsikėlė tik apie 1935 m., kai pasistatė nuosavus namus. Jokantų butas Maironio namuose buvo antrame aukšte, priešais paties Maironio butą, ir jo langai išėjo į kiemą ir sodą. Tame sode mėgdavęs vaikščioti Maironis. Jokantienė ne kartą matydavusi, kai Maironis vaikščiodavęs šiltu laiku sode su aukšta pagyvenusia ponia. Kartais toji ponia atnešdavusi Maironiui krepšy gardumynų, kartais Maironis vaišindavęs ponią vaisiais iš savo sodo.

Pasitaikė taip, kad kai Jokantienė 1941 m. buvo vežama iš Lietuvos ištrėmiman, tame pačiame vagone buvo vežama Sibiran ir toji ponia, kurią Jokantienė matydavo anksčiau vaikščiojant drauge su Maironiu pastarojo sode. Toji ponia pasirodė esanti Teklė Dambrevičienė, iš namų Navickaitė, dvarininkė iš Kačerginės. Ji buvo ištremta drauge su savo dukterim ir sūnum. Jos vyras buvo anksčiau (1925 m.) miręs, Jokantienė ir Dambrevičienė buvo apgyvendintos Altajaus krašte, vienoje vietoje, ir apie penkerius metus gyveno drauge. Kadangi Jokantienė ir Dambrevičienė buvo iš Lietuvos ir, be to, sujungtos bendru likimu, tai juodvi ištrėmime suartėjo ir susidraugavo. Dambrevičienė apsakė Jokantienei visą savo gyvenimą ir savo santykius su Maironiu.

Štai ką papasakojo Jokantienė apie tai.

Dambrevičienės tėvų Navickų Alfredavo dvaras buvęs kaimynystėje Maironio tėviškės. Dambrevičienė augusi drauge su Maironiu, nors buvusi už jį jaunesnė. Kai Maironis lankęs Kauno gimnaziją ir buvęs vyresnėse klasėse, jis vasarą dažnai lankydavęs Navickų namus, Teklė skambindavusi fortepijonu, Maironis dainuodavęs; juodu drauge

vaikščiodavę, lankydavę aplinkinius dvarininkų subuvimus, šokdavę. Maironis buvęs gražus, protingas ir patrauklus jaunikaitis. Tarp Maironio ir Teklės atsiradusi simpatija, vėliau virtusi meile. Toji meilė likusi grynai platoniška, nes jų vedyboms pasipriešinę abiejų tėvai. Svarbiausioji ir gal vienintelė kliūtis buvusi medžiaginio pobūdžio. Mačiuliai, leisdami sūnų gimnazijon, buvę įsiskolinę, be to, jie turėję tris dukteris, kurioms reikėję išmokėti dalis. Taigi jie gal ir būtų sutikę su sūnaus vedybomis, jei jų būsimoji marti būtų galėjusi savo atneštais pinigais padengti padarytas skolas ir išmokėti dalis dukterims. To Navickaitė negalėjusi padaryti, nes ir jos tėvų medžiaginė padėtis nebuvusi puiki. Be to, Mačiuliai norėję matyti savo sūnų kunigu, o Navickai veliję išleisti dukterį už bajoro. Maironis iš pradžios priešinęsis tėvų sumanymui dėl jo stojimo seminarijon, net buvęs susipykęs ir susibaręs su tėvu ir išvykęs studijuoti Kijevan, bet po metų apsigalvojęs ir stojęs seminarijon. O Teklė, tėvų verčiama, ištekėjusi už nemylimo ir daug senesnio už ją bajoro Dambrevičiaus.

Jokantienės žodžiais, Dambrevičienė buvo išlavinta moteris, mokėjusi prancūzų, vokiečių ir rusų kalbas; ji buvo graži, energinga ir turėjo linksmą ir gyvą būdą; net senatvėje ji išlaikė taisyklingus ir gražius veido bruožus. Į ištrėmimą Dambrevičienė buvo atsivežusi Maironio fotografijas, vaizduojančias jį gimnazistu, klieriku ir kunigu, ir kai kuriuos jo kūrinius. Dambrevičienė skaitydavusi Jokantienei Maironio *Jaunąją Lietuvą* ir sakydavusi jai, kad tai ji pavaizduota toje poemoje Jadvygos asmenyje. Dambrevičienė dažnai sakydavusi, kad Maironis buvęs jos pirmoji ir vienintelė meilė. Ji vis prisimindavusi, kad, kai ji jaunystėje tėvų namuose skambinusi fortepijonu, o Maironis drauge dainuodavęs, jis prisiglausdavęs prie jos ir apglėbdavęs jos pečius. Tų valandų ji neužmiršianti ligi savo mirties. Senatvėje Dambrevičienei vėl tekę susitikti su Maironiu; juodu palaikydavę santykius: ji lankydavusi Maironį Kaune, o Maironis atvykdavęs pas ją į Kačerginę.

Pagrįžusi iš ištrėmimo Kaunan Jokantienė iš pradžios apsigyveno pas Mačiulytę. Norėdama patikrinti, ar teisybę buvo jai pasakojusi Dambrevičienė, ji paklausė Mačiulytės apie Maironio ir Dambrevičienės santykius. Mačiulytė pripažino, kad tarp jos brolio ir Dambrevičienės jaunystėje buvusi gili meilė.

Pati Dambrevičienė turėjusi poetinių palinkimų ir rašydavusi ištrėmime eilėraščius lietuvių ir lenkų kalbomis. Karui pasibaigus, Dambrevičienei pavyko gauti leidimą grįžti iš ištrėmimo. Dambrevičienė išvyko pas sūnų Henriką Lenkijon ir ten apie 1947 m. mirė.

Dambrevičienės sesuo Julija Šalkauskienė ir jos vyro brolio duktė Kauno dainininkė Marija Bručkuvienė patvirtino, kad Teklė Navickaitė jaunystėje mylėjusis su Maironiu, Alfredavo dvaras buvęs 300 dešimt. didumo. Teklė buvusi namų mokslo. Pagal anų laikų papročius jos tėvai laikę vaikams namuose mokytojas (guvernantes), kurios išmokino ją rašyti, skaityti, prancūzų kalbos ir skambinti fortepijonu. Dambrevičienės vyras iš pradžios nuomavęs dvarus. Vėliau jis paveldėjęs po savo bevaikio dėdės mirties Dabravolės dvarą ir Kačerginės kurortą, prie Nemuno, arti Kauno, iš viso apie 1000 deš. žemės. Tuomet jų reikalai pasitaisę, ir jie tapo turtingais žmonėmis.

Ar palaikė Dambrevičienė santykius su Maironiu, kai pastarasis buvo seminarijos profesorium Kaune ir gyveno Peterburge, nustatyti nepavyko. Tik iš buv. Kauno universiteto profesoriaus Verygos-Darevskio teko girdėti, kad Maironis, būdamas seminarijos rektoriumi, matydavęsis su Kačerginės savininke Dambrevičiene.

Užrašė Zigmas Toliušis.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 430–432.

Povilas Klevinskas

1928 metais tarnavau Burneikių dvare pas Liudviką Baboną. Jo žmona Elena Babonienė buvo Maironio (Mačiulio) sesers duktė. Todėl ir kunigas Maironis pas juos dažnai apsilankydavo. Čia gyveno ir jo nebylė sesuo, berods, Pranutė.

Kartą teko Maironį vežti į Dotnuvos geležinkelio stotį, žinoma, arkliais. Taigi kelias ilgokas. Maironis, kaip įprasta, atsisėdo antroje sėdynėje, aš arčiau arklių. Na ir važiuojam. Tik tie žmoneliai, matydami skyrium kunigą sėdint, galvoja, kad pas ligonį su Šv. Sakramentais vežamas, tai vis klaupiasi ir žegnojasi. Tada Maironis ir sako: „Eikš,

Poviliuk, sėsk prie manęs. Tai tos bobelės be reikalo tik varginas, klūpčioja". Aš iš pagarbos lyg nedrįstu, sakau, vadžios bus trumpos. „Nieko, užteks", – sako Maironis. Na, kai prisėdau, tai nė nepajutau, kaip kelias sutrumpėjo. Mokėjo jis pasakot visokių nuotykių ir apie Lietuvos senovę. Sakė, kad nuvažiuotum tu į Trakus, pamatytum, kokia ten pilis.

Mėgo jis darbininką žmogų. Ateis, būdavo, į šeimyninį kambarį, kur susirenka šeimyna. „Na, – sako, – ką jums papasakot ar giesmę padainuot..."

Kad ir mokytas, bet be fanaberijos buvo. Seni laikai, daug užsimiršo, tik tas jo nuoširdumas, paprastumas tarsi ir šiandien kažkur šalia jaučiamas.

Norgeliškiai, 1980-06-15.
LLTI BR F11 / 424.

Antanas Juška

Pradžios mokslą pradėjau eiti Betygaloje 1927 m. spalyje. Mokyklai patalpą valsčiaus valdyba samdydavo iš privatininkų. Būdavo vienas didesnis kambarys, bet ir tas per ankštas: reikėdavo spaustis po tris į kiekvieną dvivietį suolą. Visos 4 klasės (tada – skyriai) vienu metu, vienoje patalpoje, vienos mokytojos žinioje. Kiekvieną pamoką visi viską girdėdavome, visi visko „mokėmės". Tokia aplinkybė labai kenkė darbui, menkino našumą.

Liaudavaus rašęs gramatines pratybas, kai nugirsdavau mokytoją Valeriją Ramonaitę iš Žagarės pasakojant apie Maironio gyvenimą ir poeziją. Ji labai jausmingai skaitydavo ir deklamuodavo. Aš, viską užmiršdamas, lyg Retkalnio miškely (kair. Dubysos šlaite) avietes rydavau kiekvieną lyrikos posmą.

Tada mums, vaikams, Maironio kūryba buvo vienintelis grožinis penas. Tai buvo „žodinė televizija". *Muzika* – kai choru traukdavome „Graži tu, mano brangi tėvyne". *Tapybos* paveikslus sąmonės „ekrane" sukurdavo žodžiai: „Užmigo žemė, tik dangaus negęsta akys sidabrinės",

„šarmotas rytys nebeblaško sniegų, tik kvapą užimdamas spaudžia“, „kur rausta žemčiūgai“... *Istorija* – „čia, kur Vytautas Didysis mus ir Vilnių gynė“, „Trakų pilis“, „Kur lygūs laukai“, „tai kapas Margio milžinų“...

Kai pramokau sklandžiai skaityti, pats rasdavau graudulio prisunktų eilučių, kurios mano širdį gildė: „ten močiutė užlingavo raudomis mane“, „girios tamsios, jūs galingos, kur išnykote...“, „neužmigdys naktis žvaigždės“, „skamba ir žvanga, gaudžia varpai“.

Betygalos klebonas, Janulaitis Pranas, Šv. Onos atlaidus stengdavosi kuo nors paįvairinti. Pakviesdavo geresnių pamokslininkų, konservatorijas baigusių solistų. Žmonių suplaukdavo marios iš artimiausių ir tolimiausių pakraščių. Betygala virsdavo lyg kokia Meka, pilna margos liaudies, lyg vasargalio mugė. Jaunimas laukdavo popiečio pramogų – gegužinės.

Tokių tai atlaidų išvakarėse pasklido žinia, kad rytoj, 1931 m. liepos 26 d., tarp klebono svečių bus rašytojas Maironis. Man baigėsi vienuolikti metai ir labai magėjo pamatyti tų gražių eilėraščių autorių. Turėjau slaptą svajonę – padeklamuoti pačiam poetui „Trakų pilį“ ir išgirsti, ką jis pasakytų. Bet... ši svajonė netapo tikrove. Aš apsidairęs į save susigėdau savo kartūninės palaidinukės ir apdėvėtų kelnaičių, o be to, buvau basas. Pasitraukęs nuo tako su abipuse karpyta gyvatvore stovėjau suglumęs. Tuo tarpu iš šventoriaus išėjo stamboko sudėjimo vyras tamsiais dvasininko drabužiais ir pelerina ant pečių. Ant nosies įmantriai laikėsi auksuoti akiniai, visai neužkabinti už ausų. Ėjo lėtu, ramiu, lygiu žingsniu su kitais svečiais. Lydėjau poetą ilgesingu žvilgsniu, kol jo figūra dingo tarp kitų svečių klebonijos tinklinėje verandoje.

Nors ir gaila nepavykusio vaikystės „deklamatoriaus debiuto“, bet širdyje džiugu, kad Betygalos žemė išaugino asmenybę – švyturį, lėmusį lietuvių literatūros maironinę epochą.

Betygala, 1981-01-22.

LLTI BR F11 / 424.

Rapolas Kuodis

Atsiminimų nuotrupos

Maironio sesuo Mačiulytė apie savo brolį pasakojo, kad prieš išvažiuodamas į mokslus, jis ateidavo pas ją ganyklon labai liūdnas. „Susėdame mudu pievoje, tai Jonas kalbės, kalbės kol apsiašarojame. Liūdna mums skirtis, kai išvažiuoja. Veikiai neparvažiuos. Sakydavau, kad pasiilgau tiek ilgai nematydama. Jis sakė, kad neilgai truks ir vėl bus atostogos. Jau besimokydamas jis rašė eilėraščius ir dainas. Mums skaitydavo, o mes dainuodavome jas. Besimokydamas kartais sakydavo, kad norėtų būti kunigu. Bet baigęs gimnaziją išvažiavo mokytis kitur. Sekančią vasarą parvažiuoja su barzda. Aš jam sakau: „Žadėjai kunigu būti, o parvažiavai ponu“. Žiūri į mane, šypso į barzdą ir nieko nesako. Pabuvęs namuose, išvažiavo. Sakė – į Kauną. Maniau, pas draugus. Sekmadienio rytą nueinu bažnyčion, žiūriu – nagi mūsų Jonas. Jau be barzdos, sutanoje. Tai mat.

Grįžęs iš Peterburgo dvasinės akademijos, liko Žemaičių kunigų seminarijos Kaune rektoriumi. Dėstė teologijos mokslus gražia lotynų kalba, Lietuvos istoriją ir kitas disciplinas.

Rektoriaus konferencijos savo auklėtiniams buvo dvasinio turinio. Kitus mokslus Maironis dėstė logiškai ir nuosekliai. Kartais lekcijos metu mėgdavo ir pajuokauti. Sykį iškviestas atsakinėti auklėtinis pareiškė, kad šiandien jis negalėsiąs kalbėti, nes esąs labai susijaudinęs ir išsigandęs. Į tai rektorius atsakė:

– Per baimę tamsta ir seminariją baigsi.

Toks tai trumpas mano atsiminimas apie Maironį, poetą ir rektorių.

MLLM R3 6501.

Apie Maironį – Kauno ir Sankt Peterburgo profesorių

Juozapas Skvireckas

Lietuviškosios minties pasireiškimas Žemaičių seminarijoje

Jo įtaka lietuvybės žadinimui buvo visiems auklėtiniams milžiniška. Ne visi žinojo, kad jis yra *Lietuvos istorijos* autorius. Nebuvo jis iš karto visiems pasiskelbęs, kad jis yra parašęs *Tarp skausmų į garbę*, kurio seminarijos jaunimas negalėjo atsiskaityti ir žavėte žavėjosi. Lietuviškumo atžvilgiu Maironiui nebuvo sunkiu daryti gilios įtakos klierikams, nes jam buvo pavesta pirmamečiams ir antramečiams klierikams dėstyti Katekizmą. Skambi ir gyva Maironio kalba ne tik skelbė daugiau ar mažiau jau žinomas Katekizmo tiesas, bet taip pat siekė sielose glūdinčią lietuvybę. Ir kaip skeltuvas iš titnago išskelia žiežirbas, taip Maironio žodžiai vertė ištrykšti iš sielos gelmių lietuviškumui. Nemaža jau laiko praėjo nuo anų dienų, bet ir šiandien, rodos, dar jaučiu tą malonumą, kurį man davė Maironio žodžiai, kada juos rūpestingai pasirašydavau, o vėliau dar kartą persirašydavau sau ir kitiems naudotis. Juk reikia neužmiršti, kad tuomet lietuviška knyga buvo uždrausta, ir tinkamo Katekizmo mes neturėjome. Tie Maironio dėstyto Katekizmo užrašai davė progos vieną kartą užeiti pas profesorių ir arčiau su juo pasipažinti, pradėti tą pažintį, kuri baigėsi Maironio mirtimi.

Iš seminarijos Maironis greit išvažiavo profesoriauti Petrapilin. Jo lietuviškumo spinduliai siekė ir iš pat tolimosios šiaurės Kauno seminarijos auklėtinius ir šildė lietuviškas krūtines.

Juozapas Stakauskas, „Lietuviškosios minties pasireiškimas Žemaičių seminarijoje“, in: *Tiesos kelias*, Kaunas, 1938, Nr. 12, p. 825–826.

1893 m. aš buvau vikaras Akmenėje (dabar Mažeikių apskr.) ir bendradarbiavau tuomet Tilžėje einančiam katalikiškam laikrašty *Žemaičių ir Aukštaičių apžvalga*[1]. Rusų valdžios viešpatavimo laikai tuomet buvo labai sunkūs ir žiaurūs: padarius tuomet prieš rusų valdžią vieną kitą netaktišką žingsnį, tuojau galėjai atsidurti *etapnim poriadkom*[2], kaip rusai sakydavo, Sibire arba Rusijos šiaurėj, „ne taip tolimose gubernijose". Nebuvo tuomet nei lietuviškų laikraščių, nei organizacijų, nei mokyklų. Kunigai, ypač jauni dar, atsidūrę kokiame užkampyj, iš tiesų galėjo supelėti arba kerpėmis apaugti. Aš nusistačiau kas metai arba ir tankiau važiuoti Kaunan ir visų pirma aplankyti (neprašytai) vyskupą ir pasiteirauti, kaip kovojama su rusų valdžios atstovais dėl tikybos dalykų. Man, kaip šiokiam tokiam to laiko literatui, tie dalykai buvo labai įdomūs. Mano pašnekesiai su vyskupu Paliulioniu trukdavo kartais po 3–4 valandas. Vyskupas Paliulionis žinojo, kad aš kur ten „rašau" (nežinau, kas jį apie tai painformavo, bet aš apie tą jam niekada nieko nesakiau). Tie pašnekesiai man duodavo labai daug medžiagos rašyti į laikraštį. Atlikęs „interviu" pas vyskupą, eidavau į Dvasinę kunigų seminariją aplankyti pažįstamus savo kunigus, profesorius ir klierikus, toliau aplankydavau savo draugus, Kauno bažnyčių kunigus, su kuriais pasišnekėdavome įvairiais Lietuvos reikalais, ypač knygų platinimo reikalu.

Buvo tai vėlybas ir lietingas ruduo. Vieną tamsų vakarą nuėjau Kunigų seminarijon ir užėjau pas prof. Maciulevičių (taip jis tuomet vadinosi). Mūsų kalba tuojau nukrypo literatūros sritin. Jis žinojo, kad aš esu *Apžvalgos* bendradarbis, o aš vėl žinojau, kad jis rašo kokius tai eilėraščius. Prašiau, kad [jei] jis turi ką nors parašęs, duoti *Apžvalgai*. Jis nieko nesakydamas atsikėlė nuo kėdės ir atidaręs komodą ištraukė

[1] *Žemaičių ir Lietuvos apžvalga* – katalikiškas žurnalas, leistas Tilžėje 1890–1896 m., Lietuvoje platintas nelegaliai.

[2] Etapų tvarka (rus. *этапным порядком*) – terminas kalinių trėmimo į Sibirą būdui nusakyti: kaliniai, sukaustyti grandinėmis, būdavo varomi į tremtį pėsčiomis nuo vienos nakvynės vietos iki kitos; kelionės atkarpa („etapas") buvo 16–24 km.

storą rankraštį ir ėmė man skaityti: „*Tarp skausmų į garbę*. Poema. Parašė Maironis". Sėdint mums prie arbatos stiklo, jis skaitė ir skaitė savo poemą, o aš sėdėdamas klausiausi. Ir iš tiesų buvau ta poema „sužavėtas", kaip dabar sako, dėl to, kad tokių poemų mūsų literatūroj tuomet dar nebuvo. Gerokai poemos skaitymui įpusėjus, aš ėmiau ir pertraukiau skaitymą:

– Gerbiamas kun. profesoriau, – sakau, – ar nebūtų galima tą šedevrą atskiroj knygelėj atspausdinti ir plačiajai visuomenei duoti pasiskaityti.

– Galima! – nė kiek nesvyruodamas sutiko.

Mudu ėmėme tartis, kaip tą poemą greitu laiku galėtume atspausti. Toliau jis jau poemos nebeskaitė ir rankraštį atidavė man. Aš prižadėjau tą poemą maždaug per 3–4 mėnesius pasirūpinti atspausti ir jam knygelę atsiųsti. Buvo jau vėlybas laikas, kai aš, kupinas džiaugsmo ir malonaus pasigėrėjimo skaitymu lietuviškos poemos, išėjau iš profesoriaus buto ir sugrįžęs miestan į viešbutį, išėmiau iš kišeniaus poemą ir ėmiau skaityti ir balsu deklamuoti vienas pats.

Man tik tuomet labai keistas pasirodė ant poemos viršelio užrašytas pseudonimas: „Maironis". Tokios pavardės aš niekur nebuvau girdėjęs. Antrą dieną aš iš Kauno išvažiavau namo ir grįžau Akmenėn lyg su dideliu ir brangiu radiniu. Grįžęs namon, perskaičiau ligi galo poemą. Manau, bene būsiu buvęs aš pirmasis, kuris tą poemą perskaitė.

Praėjo jau savaitė laiko, ir aš rimtai pradėjau galvoti, kaip tą poemą reikėtų atspausdinti. Žinoma, visos mano mintys krypo į Tilžę, kur ėjo *Apžvalga* ir kiti mūsų spaudiniai. Bet kaip ten nuvykti? Kunigui ten keliauti rusų valdžia leidimo neduos, o taip kokiam kontrabandininkui pasitikėti ir jam rankraštį duoti, kad jis Tilžėn nuneštų, taip pat pavojinga. Jis gali tą rankraštį kelionėje pamesti arba rusų žandarai gali užpulti ir atimti... Man taip begalvojant praėjo jau beveik ištisas mėnuo, o aš vis nieko negalėjau sugalvoti, kaip tą Maironio rankraštį būtų galima atspausti.

Vieną kartą, o buvo jau, regis, netoli Kalėdos, ateina pas mane mano gerai pažįstamas eksklierikas Juozapas Ložinskis, jaunas dar vyrukas, Kuliškų žemaitis, kuris su manim buvo Kauno dv. seminarijoj klieriku, vienu kursu už mane jaunesnis. Bet neturėdamas į kunigų luomą

pašaukimo, ar gal kitokiais kokiais sumetimais iš Kunigų seminarijos trečiojo kurso išstojo ir nusipirkęs arklį ir vežimėlį ėmė po Lietuvą lietuviškas knygas vežioti ir platinti. Aš jį pamatęs pas mane ateinantį labai nudžiugau dėl to, kad jis Maironio poemos rankraštį galėjo nuvežti Tilžėn ir ten greitu laiku atspausdinti. Jis pas mane viešėjo 2–3 dienas ir išpasakojęs visas savo „naujienas" ir kelionės nuotykius su rusų žandarais, pasiėmęs Maironio poemos rankraštį, 100 rublių, kuriuos įdaviau rankraščiui spausdinti, ir 25 rublius kelionės išlaidoms – išvažiavo namon į Varnių parapiją (ten viename kaime jis gyveno) ir tuojau žadėjo važiuoti Tilžėn ir ten Maironio poemos rankraštį atspausti.

Tuo tarpu praslinko pusmetis, o apie Juozapą Ložinskį ir žadamąją atspausti Maironio poemą – negirdėti. Rašiau Ložinskiui keletą laiškų į Varnius, klausdamas, kaip ten yra su įduotąja spausdinti Maironio poema. O iš jo jokio atsakymo nėra: viskas lyg į vandenį įkrito ir dingo. O tuo tarpu iš prof. Maironio gaunu laiškus su užklausimais, kaip ten yra su jo poema, ar ji atspausdinta, ar ne. – Man jau gerokai ir baimės įvarė: gal rusų policija Ložinskį sučiupo su visa poema ir pasodino kalėjiman ar gal ištrėmė kur Rusijon. Kun. prof. Maironis iš Kauno persikėlė į Petrapilio dvasinę kunigų akademiją profesoriauti. Iš čia jis ėmė man smarkesnius laiškus rašyti, reikalaudamas, kad aš grąžinčiau jo poemos rankraštį. Parašiau jam visą tiesą: poemos rankraštį su pinigais įdaviau Ložinskiui, kuris žadėjo poemą atspausti. Maironis Ložinskį gerai pažino. – Man buvo didelis nemalonumas, kad su jo poemos rankraščiu išėjo tokia netikėtai bjauri „istorija". Praėjus jau apie pusantrų metų, aš iš Kretingos nuo kunigo Stanislovo Stakelės, kuris tuomet, nežinau už kokias „nuodėmes", sėdėjo vienuolyne, gavau laišką, kuriame man pranešė, kad Ložinskis atnešė pas juos Maironio poemos rankraštį ir pametė, žinoma, pinigus sau pasilikęs. Pasakęs dar, kad rankraštį iš manęs gavęs. Kun. Stakelė rašė, kad rankraštis yra Tilžėn pasiųstas ir jam atspausdinti prašė atsiųsti 100 rublių.

Iš džiaugsmo, kad Maironio poemos rankraštis atsirado, net aukštyn pašokau, o 100 rublių tuojau paštu išsiunčiau ir už mėnesio Maironio poema *Tarp skausmų į garbę* buvo atspausdinta. Tai jau, regis, buvo 1895 m. (ta poema buvo paskui perdirbta į *Jaunąją Lietuvą*), aš tuojau pranešiau kun. Maironiui, kad jo poema atspausdinta. Greitai

gavau iš Tilžės siuntinį – poemą *Tarp skausmų į garbę* drauge su laikraščiais. Tarp kitų laikraščių buvo 1 egz. mūsų inteligentų Tilžėje leidžiamo mėnesinio laikraščio *Varpo*. Paskutiniame *Varpo* nr. radau Maironio poemos kritiką. Perskaičiau ir nustebau. Kritikos autorius dr. Vincas Kudirka[1] Maironio poemą sumaišė su purvais, išvadindamas ją „davatkų gadzinkomis" ir t. t. Išplėšiau iš *Varpo* tą poemos kritiką ir nusiunčiau Petrapilin Maironiui. Jis atsiuntė man laišką, kuriame buvo įdėtas atsakymas dr. Kudirkai dėl jo kritikos *Varpe*. Tą Maironio atsakymą Kudirkai pasiunčiau Tilžėn įdėti *Apžvalgon*. Jį *Apžvalga* tuojau ir įdėjo savo skiltyse. Tuo mūsų santykiai su prof. Maironiu lyg nutrūko. Ilgai mes nesusitikome ir nesišnekėjome, gal dėl to, kad nebuvo progos susitikti: jis gyveno toli nuo Lietuvos, Rusijos šiaurėj, Petrapily, kunigų dv. akademijoj profesoriavo, o Lietuvon parvažiuodavo trumpam laikui atostogų.

1911 m. nuvažiavau Kaunan su reikalais ir gatvėj ties Šv. Kazimiero draugijos knygynu netikėtai susitikau su Maironiu, tuomet jau Žemaičių kunigų seminarijos rektorium. Širdingai pasisveikinome. Pasiteiravę vienas antro keliais žodžiais apie sveikatėlę manėme kaip ir skirtis, bet kun. rektorius man sako: „Ar žinote ką? septintą vakaro ateikite pas mane. Prie arbatos stiklo pasišnekėsime ir senuosius laikus prisiminsime!" Žinoma, manęs daug prašyti nereikėjo ir vakare gražiuose Maironio namuose jau su šeimininku šnekučiavome prie arbatos stiklo. Maniau, kad aš dar gausiu pipirų už prastai atliktą jo pirmosios poemos *Tarp skausmų į garbę* spausdinimo darbą, bet nieko apie tą ir kalbėta nebuvo. Buvo tuomet jau kiti laikai. Mūsų spauda buvo leista, galėjome tuomet ką norėjome skaityti, pasirašę spausdinti ir t. t. Mano patarnavimas buvo nebereikalingas. Širdingai atsisveikinę, persiskyrėme. Paskutiniai jo žodžiai buvo: „Kada būsite Kaune, neužmirškite ir manęs aplankyti!"

> Kazimieras Pakalniškis (Dėdė Antanazas), „Kaip Maironio „Per skausmus į garbę" spausdinome: (Atsiminimų žiupsnelis)", in: *Rytas*, Kaunas, 1932-08-10, Nr. 163.

[1] Kudirka buvo *Varpo* redaktorius, recenzijos autorius – Stasys Matulaitis.

Moralinę teologiją dėstė labai jaunas profesorius, teologijos magistras kun. Jonas Maciulevičius (Maironis) iš Žemaičių vyskupijos, gimęs Pasandravio dvare netoli Dubysos, buvęs Kijevo universiteto studentas. Aš jį buvau pažinojęs Kaune 1893 m., dar prieš jam tampant akademijos profesorium. Kadangi studentų prefekto pareigos visada būdavo pavedamos jauniausiam profesoriui, tai ir kun. Maciulevičius 1895 m. ėjo tas pareigas. Kaip prefektas jis pasižymėjo kantrybe, tvarkingumu, drausmingumu ir pilna ištikimybe akademijos inspektoriui. Prefekto pareigos buvo susijusios su inspektoriaus pareigomis, galima sakyti – buvo tos pačios: tik sunkesnes, žemesnes ir vargingesnes atlikdavo prefektas, o aukštesnes ir patogesnes – inspektorius. Dėl Maciulevičiaus visiško ištikimumo inspektoriui Klopotovskiui studentai manydavo, kad prefektas neturi savo nuomonės nė širdies ir jį vadindavo „stupajka“. Tačiau Maciulevičius proto turėjo nemažai, o jo širdis buvo labai jautri. Prefekto pareigos jam įkyrėdavo smarkiai, bet jis buvo sąžiningas. Be išimčių laikydavosi nuostatų, nepaisydamas, kad tuomi netenka populiarumo studentuose. Kaip dėstytojas, prof. Maciulevičius neturėjo blizgančios iškalbos, bet paskaitos būdavo aiškios, turiningos ir naudingos. Per egzaminus jis nereikalingų priekabių neieškodavo, bet faktinai išreikalaudavo, kad studentas dalyką mokėtų kaip reikiant. Beprofesoriaudamas Petrapilyje, Maciulevičius parašė lotyniškai ir savo lėšomis išspausdino vidutinio dydžio knygą *De justitia et jure* (Apie teisybę ir teisę), už kurią 1903 m. akademijos Senatas suteikė jam teologijos daktaro laipsnį.

Daugelis akademijos profesorių dažnai vaikščiodavo svečiuotis į turtingų ir kilmingų lenkų šeimas, kurių Petrapilyje buvo gana daug. Dėl to įpročio mokslinė akademijos profesorių kūryba buvo beveik neįžiūrima. Maciulevičius niekur nevaikščiodavo, būdamas beveik visą laiką savo kambaryje, tačiau svečių pas jį užeidavo. Dažniausiai tai buvo lietuviai. Taip pat dažnai pas jį susirinkdavo vietinė dvasiškija. Pirmaisiais profesoriavimo metais prof. Maciulevičius beveik neturėjo santykių su miesto gyventojais, nes visas jo laikas buvo užimtas pamokų ruošimu ir prefekto pareigoms. Tačiau ir tuo laiku kartais

pas jį užeidavo pusinteligenčiai lietuviai: Antanas Smilga ir Edvardas Edmundas Navickas. Jiedviem jis liko ištikimas ir tada, kai nusikratė prefekto pareigų. Pas kitus beveik niekad nebūdamas, dažnai apsilankydavo pas vieną ir antrą. Ta draugystė nesiliovė nė tada, kai tų abiejų ponų reputacija pašlijo. Politiniai priešai, kurie žinojo didelę Maciulevičiaus vertę lietuvių tarpe, ėmė sėkmingai ardyti Maciulevičiaus reputaciją, pasinaudodami anų dviejų ponų kaltėmis ir klaidomis. Navickas subankrutijo ir daugelį jam patikėtų pinigų nusinešė. Tas Navickas – vaikpalaikis be jokio mokslo, bet labai gabus – įsigijo tam tikrą dirbtuvę, kur buvo gaminamos popierinės raidės skelbimams. Vėliau ją praplėtė į antspaudų dirbtuvę, prie to prisidėjo dar cinkografija. Vilniaus vyskupas Ropas buvo į tą dirbtuvę įkišęs 100000 rub.

Smilga turėjo stambią rašalų krautuvę. Turėdamas policijos pasitikėjimą, Smilga 1904 m. gavo leidimą įkurti *Lietuvišką laikraštį*. Maciulevičius sutiko būti redaktoriumi ir ten daug dirbo, bet faktinai tą laikraštį redagavo Petrapilio universiteto Gamtos mokslų fakulteto studentas Purėnas, tas pats Purėnas socialdemokratas, kuris vėliau buvo Lietuvos universiteto profesorius.

Ilgainiui prof. Maciulevičius buvo paskirtas Žemaičių kapitulos garbės kanauninku. Kaip paprastai, pas jį vieną vakarą susirinko Petrapilio dvasiškijos žymesnieji asmenys, vietinės (Mogiliovo) kapitulos kanauninkai ir katalikų kolegijos nariai. Bešnekučiuojant lenkiškai, Maciulevičius juokais išsitarė: „*Pośród kanonikow tylko ja jeden jestem tutaj honorowy*" („Tarp kanauninkų čia aš tik vienas garbusis"). Praėjo keletas metų. Maciulevičius tapo tikruoju kapitulos kanauninku, ir vėl susirinko jo bute keletas kanauninkų. Buvau ir aš, kad ir ne kanauninkas. Tada tariau jam: „*Ksiądz kanonik od pewnego czasu już nie jest honorowy*" („Kunigas kanauninkas jau nuo kurio laiko ne garbusis"). Jis jau buvo užmiršęs savo ankstesnį juoką, todėl padarė man pastabą, kad mano žodžiai pikti.

Maciulevičius buvo tarp tų profesorių, kurie akademijoje nepakeitė savo dėstomojo dalyko. Jis perėjo visus profesūros laipsnius: iš adjunkto tapo ekstraordinariniu, o iš šio ordinariniu profesorium. Po to jis tapo akademijos profesorium. Po to jis tapo akademijos inspektorium, nepamenu kuriais metais. Iš inspektoriaus pareigų 1909 m.

pakviestas Kauno kunigų seminarijos rektorium. Iš savo santaupų nusipirko prie Rotušės aikštės gana stambų namą, kurį padovanojo seminarijai, ir jame gyveno iki mirties. Profesoriaudamas akademijoje, jis nesiliovė rašęs savo poezijų, vartodamas Maironio slapyvardį. Prieš 1904 m. slapyvardis buvo būtinai reikalingas, bet likosi jis ir vėliau, susijęs su jo kūryba. Visaip galima manyti apie to slapyvardžio kilmę, bet faktas, kad Maciulevičius pradėjo eiles rašyti dar tebestudentaudamas akademijoje, kuomet ir jis, kaip kiti, turėdavo išmokti ne be vargo *Klopotovianos*[1] tomą, kuriame tarp viduramžių pasižymėjusių rašytojų yra paminėtas Maironis. Maciulevičius, būdamas profesorium tais laikais, kada lietuvybė buvo didelė kliūtis karjerai, lietuvius užjausdavo, lietuvių kuopelei patarnaudavo. 1895 m. jis vienas buvo lietuvis akademijos profesūroje; kito tada nebuvo.

Vysk. P. P. Būčio atsiminimai, d. 1: *Pasiruošimas darbui*, surašė prof. Z. Ivinskis, redagavo J. Vaišnora, Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1966, p. 139–142.

Kazimieras Paltarokas

Maironis: atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga

Maironį pirmą kartą pamačiau 1894 metų rudenį Kaune, įstojęs į Dvasinę seminariją, kur jis tuokart mokytojavo. Iš pat pradžios jis mūsų tarpe įsigijo rigoristo vardą. Tą nuomonę gal kiek paveikė viešas draugo prisipažinimas. Seminarijoje, mokslo metus pradedant, laikomos rekolekcijos: po jų pirmamečiai eina išpažinties iš viso gyvenimo. Grįžta naujokas ir klausia: „Kas tas tamsus garbenis sėdi bažnyčios gale? Jis man davė pipirų..." Tai buvo nuodėmklausis Maironis.

Anuomet seminarijos vadovybėje vyravo lenkų dvasia: viršininkai su klierikais kalbėdavosi lenkiškai, dėstė lotyniškai; lietuviškos

[1] Bolesławo Hieronimo Kłopotowskio vadovėlio.

pamokos tebuvo dvasinė iškalba ir teologinė propedeutika[1]: paskutiniąją mums aiškino Maironis. Nesant vadovėlio, turėjome užsirašinėti; mokytojas kalbėjo lėtai, bent kiek užsikirsdamas; tiek dėstymas, tiek jo elgesys dvelkė rimtumu. Pats atrodė vidutinio ūgio, laibas, malonaus veido, garbenuotais juosvais plaukais, šatenas...

Tame pačiame pusmetyje Maironis buvo pakviestas į Petrapilio dvasinę akademiją profesoriauti. Atėjo atsisveikinti su visais seminarijos auklėtiniais. Prašneko lietuviškai; tarė keletą žodžių, susigriaudino, nustojo žado, nulipo nuo katedros, ašarodamas, tylomis visus išbučiavo ir išėjo, palikęs mus verkšlenančius.

Mes jautėme, kad skiriasi su seminarija vienatinis aiškus lietuvis patriotas, *Lietuvos praeities* ir *Tarp skausmų į garbę* poemos autorius.

Po ketverių metų pertraukos antru atveju su Maironiu susitikau Petrapilyje. Akademijoje kiekviena Rusijos vyskupija turėjo ribotą studentų skaičių, nes viso tegalėjo būti joje 70. Lietuvių atsiųsdavo Kaunas, Petrapilis, Seinai ir Vilnius... Didelis daugumas buvo lenkų. Viskas oficialiai buvo lotyniškai, privačiai – lenkiškai. Bet mums niekas nekliudė tarp savęs kalbėti lietuviškai, pasiskaityti lietuviškų raštų. Profesorių lietuvių teradau be Maironio kun. Pranaitį; vėliau atsirado Jaunius.

Akademijos iškilmėse Maironis pravesdavo greta lenkų ir lietuvių kalba paskaitų. Vienoje Leono XIII šventėje stud. Pranas Strakšas skaitė tema: „Popiežius ir tautinis klausimas Bažnyčioje". Tarp kitų svečių dalyvavo kunigaikštis Mykolas Oginskis iš Plungės. Jis tarstelėjo: „Kam bereikia lietuviškos paskaitos? užtenka lenkiškos". Rektorius Nedzialkovskis atsakė: „Šv. Tėvą turi pagerbti savo kalba visos tautos".

Maironis buvo prefektu; jis ir akademijoje buvo rigoristas, mėgo varžyti studentus. Jam tai nelabai sekėsi su judriais, iškalbingais lenkais. Buvo draudžiama kabinetuose rūkyti. Ateina prefektas ir mykčiodamas priekaištauja: *Tu księża pala*. Lenkas, kaip matai, nukreipia kalbą kiton pusėn: *Prosze księdza prefektą, u nas służba pali.* (Čia tamstos kurijate. – Kunige prefekte, pas mus tarnai kuria" (suprask, krosnis).

[1] Parengiamasis mokymas, glaustai, sistemingai išdėstytas įvadinis kurio nors mokslo kursas.

Maironis stengdavosi visiems būti vienodas; tačiau turėjo paprotį lietuvius gąsdinti akademinio darbo sunkumais, ragino darbuotis; matomai, jam rūpėjo, kad lietuviai neužsileistų lenkams mokslo pažanga. Ir mes, suprantama, ne be išimčių eidavome pirmose studentų eilėse, nors pirmaują lenkai pasižymėjo didesniu darbštumu, ypač atmintiniu darbu.

Maironis skaitė Moralinę Teologiją ir rašė knygą *De justitia et jure*. Moralinėn įnešė tiek naujo, kad jai pritaikė Romos teisę, Rusų įstatymus, Napoleono Kodeksą ir Lietuvos Statutą. Tai visuomeninio pobūdžio traktatas. Dėstė pagal savo rankraštį: nepasižymėjo iškalba, tačiau buvo vertinamas, kaip rimtas teologas. Mes šapirografuodavome jo paskaitas; kai pritrukdavome laiko, pats profesorius mums savo ranka parengdavo tekstą šapirografui.

Tam veikalui Maironis pašventė labai daug laiko. Tai trukdė jį poezijos darbe, kurį tedirbdavo vien atspėjamu metu ir atostogose. Jas praleisdavo Lietuvoje Ariogalos–Betygalos apylinkėje, Rygos pajūryje, kartais užsienyje, pvz., Šveicarijoje. Iš rusų valdžios akademijos profesoriai gaudavo subsidijų pavažiuoti svetur.

1901 m. pasikeitė akademijos vadovybė: rektorius Nedzialkovskis išvyko Žitomiran vyskupauti; atvyko rektorium Žarnovieckis, labai nepopuliarus studentų tarpe. Jis įvedė akademijos koplyčioje iškilmingas Mišias caro dienomis. Pirmas pamaldas laikė inspektorius Retkė. Kurso draugas dijakonas Žoltovskis ne išsyk atėjo patarnauti... Per 24 valandas turėjo palikti Petrapilį, o inspektorius „už stoką įtakos studentams" po dviejų savaičių – skirtis su akademija.

Maironis buvo paskirtas inspektorium. Kadangi takto sumetimais jis palaikė rektorių, neįsigijo populiarumo bent mūsų kurse. O kai draugas Kurzyna, parašęs disertaciją ir išlaikęs kvotimus, už elgesį, atseit griežtą pritarimą Žoltovskiui, negavo magistro laipsnio, daug kas kaltino ir inspektorių. Maironis paskui susigyveno su studentais.

Akademijoje ilgainiui padaugėjo lietuvių profesorių skaičius: Būčys, Česnys, Grigaitis, Dambrauskas, Matulevičius. Jų vieni sakė Petrapilio bažnyčiose lietuviams pamokslus; kiti lietuvių draugijose skaitė paskaitas; Maironis lietuvių vakarėliams sudėdavo dainų, pvz., „Eina garsas nuo rubežiaus"; visi sielojosi spaudos atgavimu...

Artinosi 1905 m. revoliucija. Prasidėjo visuomeninis sąjūdis, kurin įsitraukė ir Maironis; jis drauge su prof. Būčiu bei Dambrausku sustatė pirmąją krikščionių demokratų programą ir paskaitą: „Krikščioniškasis tvarkos mokslas pagal Leono XIII encikliką", dalyvavo socialiniuose Kauno kursuose... Anais laikais visa tai buvo „dorybė".

[...]

Kazimieras Paltarokas, „Maironis: (Atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga)", in: *Panevėžio apygardos balsas*, Panevėžys, 1942-07-19, Nr. 28.

Andrius Dubinskas

Epizodas iš Maironio kūrybos

1892 metais Peterburge susikūrė Lietuvių ir žemaičių labdarių draugija – pirmutinė valdžios leista lietuvių organizacija Rusijos imperijoje. Jos uždavinys buvo šelpti savo vargstančius piliečius. Šioje srityje draugijos buvo nuveikta gal ne daugiausia, tačiau jos reikšmė buvo kur kas didesnė kitu atžvilgiu: ji buvo lyg centras, apie kurį spietėsi lietuviai, o be to, ruošdama vakarus ir koncertus, ji garsino lietuvių vardą Rusijos visuomenėje.

Ruošiant vieną tokių koncertų 1902 metais, kada aš buvau tos draugijos sekretorium, kilo sumanymas į to koncerto programą įtraukti žinomą patriotinę dainą „Tu Lietuva, tu Dauguva". Tačiau cenzūros sąlygos buvo tokios, jog negalima buvo turėt nė mažiausios vilties, kad ta daina būtų leista koncerte dainuoti; tad mes, koncerto rengėjai ir choro dalyviai, sumanėme padaryti mažą šmugeliuką, būtent, sumanėme palikti tą pačią dainos gaidą, bet pakeisti jos žodžius kitais, visai nekalto turinio žodžiais, prie kurių cenzūra negalėtų prikibti.

Tuo reikalu nuvykau pas Maironį, tada katalikų Dvasinės akademijos profesorių, su kuriuo turėjau gerą pažintį, nes kitados su juo mokėmės drauge toje akademijoje. Išdėsčiau jam mūsų sumanymą ir paprašiau parašyti dainelę, kurios teksto ritmai ir posmai būtų tokie pat, kaip ir dainoje „Tu Lietuva, tu Dauguva", tik kad jos turinys būtų tiek nekaltas, kad cenzūra nedarytų kliūčių įtraukti ją į koncerto pro-

gramą. Maironis sutiko ir, po kelių dienų pasikvietęs mane į akademiją, įdavė jo parašytą eilėraštį „Eina garsas nuo rubežiaus“; tai buvo ir yra mažas, bet tikras poezijos perlas.

Mūsų choro dirigentas, akademijos vargonininkas Pranaitis, padedamas žinomų muzikų Sasnausko ir Surzynskio, suharmonizavo keturiems balsams tą eilėraštį, ir mes jį per koncertą padainavom. Tik kai dainavom:

Saulė leidos, buvo kova,
Kraujo daug tekėjo:
Už tėvynę mylimasis
Galvą ten padėjo...

Tai publika gerai žinojo, kad tai tik sušmugeliuotas tekstas ir kad tikras tekstas turėtų būti šis:

Kad tu, gude, nesulauktum!
Nebus, kaip tu nori!
Bus, kaip Dievas duos, ne tavo
Prisakai nedori...

Kokia maža laiko distancija ir koks didelis sąlygų pasikeitimas! Tada ir toks mažas šmugeliukas buvo laikomas savotišku laimėjimu. Ir pats Maironis, kuris buvo koncerte ir klausė mūsų chorą dainuojant, džiaugėsi, kad ir jis aktyviai dalyvavo tame šmugeliukyje. Bendrai tada nieks mūsų nelaukė žymaus sąlygų pagerėjimo, negut labai tolimoje ateityje; tačiau dėl to nenuleidome rankų, laikydamiesi dėsnio *fais, que tu dois, advienne, que pourra*[1].

Andrius Dubinskas, „Epizodas iš Maironio kūrybos“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1932-07-12, Nr. 155.

[1] Atlik, ką privalai, kas bus – tas (pranc.).

Smilgų šeimai Maironis buvo geras pažįstamas.

Nuo 1893 m. Petrograde mano tėvas turėjo spaustuvėlę. Tais metais Petrograde buvo sušauktas Rusijos spaustuvininkų suvažiavimas. Kadangi tėvas palaikė ryšius su šiame mieste gyvenančiais lietuviais, o lietuviams tada buvo uždrausta spauda, spaustuvininkų suvažiavimo proga lietuviai inteligentai patarė Smilgai suvažiavime padaryti pranešimą apie spaudos draudimą. Tėvas, kaip laisvos profesijos žmogus, nepriklausęs nuo valdžios, pranešimą padaryti sutiko. Žinoma, šį pranešimą ruošė ne jis vienas, o keli lietuviai inteligentai, tarp jų Baltramaitis ir Maironis.

Kai tėvas 1896 m. vedė ir 1897 m. jam gimė sūnus, tai krikštatėviu pakvietė Maironį. Šis ir parinko vaikui Algirdo vardą.

Dabar Maironis tapo nuolatiniu mūsų šeimos lankytoju, bičiuliu, eidavo pasižiūrėti, kaip auga jo krikštasūnis. Nemėgdavo, kai aš su kitais vaikais žaisdamas išdykaudavau. Tokiais atvejais pagrasindavo pirštu, o kartais ir ausį nusukdavo, kartą net paklupdė. Buvo įprasta, kad vaikai iš krikštatėvių visada gauna dovanų. Laukdavau ir aš, bet per daugelį metų Maironis niekada jokios dovanėlės nėra atnešęs. Niekad nemačiau Maironio šypsantis ar juokiantis.

Kai 1904 m. buvo atgauta lietuviška spauda, Petrogrado lietuviai inteligentai nutarė leisti laikraštį. Pavadino *Lietuvių laikraščiu*, o leido ir spausdino jį savo spaustuvėje mano tėvas. Į šį laikraštį rašydavo ir Maironis. Redagavo Karolis Račkauskas, kuris prisidėjo prie laikraščio ir spaustuvės bankroto.

1910 m. Maironis iš Petrogrado išvyko į Kauną. Čia Rotušės aikštėje pirko namą, bet visų pinigų sumokėti už jį neįstengė. Kreipėsi į mano tėvą paskolos. Tėvas jam paskolino 1000 rublių. Tuos pinigus Maironis per keletą metų be procentų grąžino, bet jokios padėkos už paskolą – nei materialinės, nei moralinės – nepareiškė.

Petrograde po Vasario ir Spalio revoliucijų, po badmečio bet koks tėvo prigyventas turtas visiškai sunyko. Tėvas, užsikrėtęs šiltine, 1920 m. mirė. Mes, trys vaikai su motina, kaip stovim 1921 m. grįžom į Kauną ir apsigyvenom Muziejaus gatvėje, kaimynystėje su Mairo-

niu. Pradžioje įsikurti Kaune buvo labai sunku, gyvenome skurdžiai. Maironis apsilankydavo pas mus ir žinojo mūsų materialinę padėtį, bet niekad jokios pašalpos nesiūlė, nors pats tada gyveno pertekliuje – turėjo nemaža pelno iš didžiulio dviejų aukštų namo, gaudavo iš valdžios solidžią sumą kaip seminarijos rektorius ir profesorius, taip pat nemažai surinkdavo ir už savo raštus.

Vadinasi, Maironis buvo labai šykštus. Tačiau dėl to mūsų santykiai nenutrūko. Ilgainiui mes prasigyvenom. Prie pat Nemuno gyvendamas, įsigijau laivelį. Maironis mėgdavo tuo laiveliu vienas ir kartu su manim Nemunu pasiirstyti. Mėgėjas buvo kortomis, ypač vintą, lošti. Kai susidarydavo kompanija, prie kortų išsėdėdavo keletą valandų. Dažnai ateidavo krantine pasivaikščioti. Pasivaikščiojęs sėsdavo ant suoliuko ir skaitydavo knygą. Ne vieną kartą važiavom grybauti. Nuvažiuodavom į artimiausią mišką arkliu arba garlaiviu. Kasmet vieną ar porą kartų apsilankydavau pas Maironį pasveikinti švenčių progomis. Tada jo sesuo Marcelė neišleisdavo nepavaišinusi.

Kai vėliau įsigijau baidarę ir pasiūlydavau Maironiui pasiirstyti ja, tai jis nesutikdavo į baidarę sėstis, bijodavo išvirsti, mat visai nemokėjo plaukti. Pasitikėjo tik laiveliu.

1971 m. Užrašė D. Jacevičiūtė.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 444–446.

Karolis Račkauskas-Vairas

Lietuvių laikraščio leidėjo Antano Smilgos kalbinamas ir manydamas, kad galiu būti naudingas spaudoje, ryžausi vykti į Peterburgą ir dirbti to laikraščio redakcijoje, beveik nieko nežinodamas nei apie laikraščio pakraipą, nei apie darbo sąlygas, neturėdamas jokio pasiruošimo laikraštininko darbui. Nieko nesusivokiau ideologiniais klausimais. Tik buvo noras dirbti spaudoje, pamatyti garsųjį Peterburgą – poetų apdainuotą Rusijos imperijos sostinę.

Į Peterburgą atvykau 1905 metų sausio 5 d. ir pradžioje apsigyvenau pas Antaną Smilgą Didžiojoje Italijos (Bolšaja Italjanskaja) gatvėje.

Laikraščio redakcija buvo prie Jekaterinos (dabar Gribojedovo) kanalo, Nr. 10.

Be Antano Smilgos šeimos, kurioje dažnas svečias būdavo Maironis, tuomet buvęs Peterburgo dvasiškosios akademijos inspektorius, gana greitai susipažinau su keliais kitais beveik mano amžiaus jaunais peterburgiečiais, jų tarpe su studentu Kazimieru Būga, su lietuvių kalbininku, Dvasiškosios akademijos profesorium Kazimieru Jaunium, su žinomu studentu juristu Gabrieliu Liutkevičium. Tuo pat metu teko susipažinti ir daugelį metų draugauti su studijavusiu Peterburgo konservatorijoje Miku Petrausku. [. . .]

Apie *Lietuvių laikraštį* kalbėti tenka, man rodos, tik dėl to, kad tai buvo pirmas po spaudos atgavimo lietuvių kalba ėjęs savaitraštis. Jis pasirodė ne Lietuvoje, o Rusijos imperijos sostinėje Peterburge veikiausiai todėl, kad Peterburge gyvenusiam poetui Maironiui pavyko prikalbinti savo artimą bičiulį, pasiturintį pramonininką Antaną Smilgą imtis to darbo – leisti iliustruotą ir pirmą savaitraštį. Šiaip lietuvių gyvenime tas laikraštis nesuvaidino kiek nors žymesnio vaidmens, nebent tik tiek, kad jame pradėjo spausdintis keli jauni poetai. (Krikščiūnas-Jovaras, Kalėdų Kaukė, Karolis Vairas, L. Gerulis (Liudas Gira), kad vienas kitas iš jaunų publicistų pradėjo kelti kai kuriuos lietuvių kultūros klausimus, kad kartais pasirodydavo polemika tarp Maironio ir Jakšto.

Lietuvių laikraštis savo gyvenimą baigė 1906 m., išleidęs 52 numerius. Paskutinis numeris išėjo 1906 m. sausio 6 (19) dieną. Laikraštis nesugebėjo įsigyti skaitytojų simpatijų, matyt, jis neatstovavo jų nuomonės.

Iš to meto lietuvių poetų daugiausia vietos *Lietuvių laikraštyje* buvo skirta Maironiui, kuris laikraščio skiltyse persispausdino iškoreguotą savo poemą „Per skausmus į garbę“. Be to, buvo išspausdinti dar keli eilėraščiai („Vakaras ant keturių kantonų ežero“, „Tautiška daina“ (Kur bėga Šešupė) ir kt. ir keli straipsniai.

Nemaža spausdino ir Adomas Jakštas-Dambrauskas. Kurį laiką jis polemizavo su Maironiu dėl „principinio“ klausimo; ar eilėraščiuose dėl ritmo trumpintini žodžiai ar ne? Maironis buvo griežtai nusistatęs prieš trumpinimą, o Jakštas – už.

Progai pasitaikius, Jakštas pašiepdavo Maironį, kuris mėgo lošti vintą, kaip štai (žr. Nr. 17, p. 233) eilėraštyje „Principų tvirtumas" Jakštas sako:

Kortų išjuokimui
Dainius eiles rašo, –
Bet svečių sulaukęs
Tuoj „prie vinto" prašo...

Kitame eilėraštyje „Vintininkų daina" (Nr. 51, p. 731) Jakštas išjuokia visus, kas garbina vintą, kliūva, žinoma, ir Maironiui.

Maironį dažnai sutikdavau Smilgų bute. Užeidamas į salonėlį, kartais matydavau poetą sėdintį ant grindų ir žaidžiantį su Smilgos vaikučiais. Maironis labai mylėjo vaikus.

Su Maironiu, Jakštu, Jaunium tekdavo susitikti akademijoje, nunešant Maironiui jo poemos *Per skausmus į garbę* ir Jauniui jo „kalbamokslio" korektūras. [...]

Kartą, rodos, tai buvo Joninės, Maironis suruošė pas save arbatėlę, kurioje teko ir man dalyvauti. Svečių tarpe buvo Jakštas, Jaunius ir keletas nepažįstamų žmonių. Maironio prašomas, po ilgų derybų profesorius Kazimieras Jaunius papasakojo vieną Mahabharatos pasaką; jis ją skaitęs pirmą, mokydamasis sanskrito kalbos. Kita proga buvau nuvažiavęs į Suomiją, į vasarnamį Teriokuose, kur gražioje viloje su Antano Smilgos šeima atostogavo Maironis. Poetas, pasisveikinęs su manim, pakvietė lošti vintą, pažadėjęs mane pamokyti lošimo. Tai buvo pirmas ir paskutinis mano bandymas vintuoti – prasilošiau, ir Maironis, dėdamasis į kišenę mano praloštus rublius, pasakė:

– Dabar nebesakysi nemokąs vinto lošti, tiesa?

Maironis vis dėlto neklydo: nuo to laiko niekada gyvenime nesėdau prie vinto.

Karolis Vairas-Račkauskas, *Rinktinė*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 182, 185–187.

Karolis Račkauskas-Vairas

Kitas atsimintinas man pasimatymas su Maironiu buvo Suomijoje, Antano Smilgos viloje Tiurseve[1], kur vasaros metu gyveno ponia Smilgienė su vaikais ir ten pat vasarojo ir Maironis. Važiavau į Tursevą, rodos, su *Pavasario balsų* korektūra. Salonėlyje radau Maironį, ant grindų žaidžiantį su Smilgų vaikais. Tą dieną Maironis korektūros neskaitė, manęs neatleido ir pakvietė lošti vintą:

– Atidėkime ryt dienai... o šiandien paloškime vintą...

Maironis mėgo vintą, apie tai ir Jakštas rašė savo eilėraščiuose. Bandžiau atsikalbinėti, aiškindamasis, kad vinto nemoku, lošiu tiktai preferansą.

– Preferansą? – nusišypsojo Maironis. – Ne madoje. Gurmanų lošimas... Vintas, suprantu. Sakai nemoki, – paloši ir pramoksi.

Lošiau ir mokiausi. Kas buvo to lošimo kiti partneriai, neskaitant manęs ir Maironio, šiandien nebeprisimenu. Ir išmokau – tiktai ne vinto, o to, kad vinto kažin kodėl nemėgstu ir niekados jo nebelošiau. Tiurseve besimokydamas vinto, savo mokytojui Maironiui pralošiau ir sumokėjau 23 rublius, – tai buvo beveik pusė mano mėnesinės algos.

– Dar kelios pamokos, ir būsi išmokęs vintą, – šypsodamasis Maironis mane tėviškai paguodė.

Tos pamokos nesigailėjau; ir šiandien malonu prisiminti, kad vis dėlto vintą lošiau ir tai ne su bet kuo, o su mūsų didžiuoju Maironiu.

1944-06-25.

K. Vairas, „Lietuvių Laikraštis“ (1904. XI. 18 – 1906. I. 6)“ [mašinraštis], in: LNB RS, f. 47–101, l. 10–11.

Karolis Račkauskas-Vairas

Susitikimai su Maironiu

Patrapily nuo pat ankstyvojo pavasario net ligi 1906 m. vidurio turėjau daug progų susitikti su atgimstančios Lietuvos dainium Maironiu-Mačiuliu (1862–1932). Prieš jo didelį talentą tuomet lenkė galvas

[1] Pasakotojas klysta - Smilgų vila buvo Teriokuose.

kiekvienas lietuvis inteligentas. Jo dainos skambėjo mokyklose, jas nusirašinėdavo jaunuoliai ir tada, kai Lietuvoje dar nebuvo spaudos.

Pasimatyti su Maironiu, išgirsti jo balsą, paspausti jo ranką, man tuomet atrodė privilegija ir garbė. Todėl su dideliu malonumu ir susijaudinimu važiuodavau į Dvasinę akademiją, kur Maironis buvo inspektoriu. Progas sudarydavo tuomet *Lietuvių laikraštyje* spausdinama Maironio poema *Per skausmus į garbę* – veždavau jam korektūras, ir beveik kiekviena proga Maironis pasikviesdavo į savo butą akademijos rūmuose, vaišindavo vynu, kartais arbata ir, kas įdomiausia, pasikalbėjimu.

Kadangi aš tuomet taip pat bandydavau savo sugebėjimus poezijos srityje, tai tie pasikalbėjimai su Maironiu man būdavo itin įdomūs ir brangintini.

Lietuvių laikraščio puslapiuose kartais iškildavo polemikos tarp Maironio ir Jakšto-Dambrausko, čia dėl eiliavimo taisyklių, čia dėl žodžių trumpinimų. Tokiais atvejais Maironis pasivilydavo atsakinėti Jakštui tik redakcijos vardu – jis pats nenorėdavo įsipinti į polemikas – ir duodavo tokių atsakymų tekstus.

– Tegu šitaip atsako redakcija, – sakydavo jis, duodamas puikia braiža parašytą straipsnelį.

Galite keisti arba trumpinti, jei panorėsite...

Kartą lyg pykdamas, kad ir jo *Per skausmus į garbę* fragmentuose, išspausdintuose *L. l-yje*, būdavo paliekamos korektūros klaidos, Maironis gana šiurkščiai pastebėjo:

– Kodėl jūs nežiūrite korektūrų? Į ką tai panašu? Atgavome spaudą, o rašyti nepramokome? Geriau prižiūrėkite savo korektūras!..

O jis nė nežinojo, kad redakcijoje korektoriaus kaip ir nebuvo – korektūras skaitė visi, kam pakliuvo, ir tai tik beveik paskutinę valandą prieš spausdinant laikraštį. Spaustuvėje darbininkų buvo tiktai tiek, kad vos tegalėdavo laiku baigti darbus. Taip raidžių rinkėjų, taip ir redakcijos darbininkų laikas nebuvo normuotas, vadinasi – dirbk, kiek pajėgi ir žiūrėk, kad darbas būtų atliktas laiku. Dėl to priežasties laikraštis kartasi išeidavo nereguliariai (pav. Nr. 6–7, 19–20, 44–45, 46–47), du numerius supliekiant į vieną.

Tekdavo dažnai susitikti su Maironiu, kai jis pavakariais ateidavo į jaukų Antano Smilgos butą (Didžiojoj Italijos gv.), kur iš pradžių ir aš

turėjau pasisamdęs kambarį. Smilgų šeimoje Maironis būdavo dažnas svečias. Jis labai mylėjo vaikus, ne kartą matydavau jį žaidžiant su jais.

MLLM R3 6642.

Paulius Galaunė

Lietuvos praeitimi padrikai pradėjau domėtis dar pradžios mokyklos suole. Neprisimenu, kokios priežastys skatino mane domėtis Lietuvos pilių bei feodalų rūmų istorija, numizmatika. Pastarajai sričiai smalsumą turbūt sužadino mano tėvelių keliolikos senų monetų „kolekcija", kurios apžiūra bei tėvelio komentarai man būdavo didžiausia šventė. Kuo toliau, tuo tas susidomėjimas, nors ir niekieno nevadovaujamas, vis didėjo. Būdamas vienuolikos metų, atvažiavau iš Pagelažių į Vilnių rengtis egzaminams į realinę mokyklą. Apsigyvenau giminaičių iš motinos pusės – Hajdukovičių šeimoje. Dėdė Hajdukovičius buvo kariškis. Jis artimai bendravo su Venckūnu, taip pat kariškiu. Kartą, eidami pas Venckūnus, Hajdukovičiai pasiėmė ir mane. Kol dėdė ir dėdienė su šeimininkais (vaikų jie neturėjo) lošė preferansą, kad aš nenuobodžiaučiau, Venckūnas man leido pavartyti jo bibliotekos knygas. Tarp jų pirmą kartą pamačiau T. Narbuto Lietuvos istoriją ir J. I. Kraševskio *Vilniaus istoriją*. Man tai buvo labai didelis atradimas. Tad sekančiais kartais, kai tik dėdės, eidami pas Venckūnus, pasiimdavo ir mane, skubėdavau ten su didžiausiu malonumu. Be to, mano kultūrinį akiratį Vilniuje plėtė ir Senienų muziejus, senojo Vilniaus vaizdai, kuriais aš gėrėdavausi Kintulkino knygynėlio[1] lange.

Platesnė dirva domėtis istoriniais dalykais atsirado 1904 m., besiruošiant stoti į anų laikų realinės mokyklos ketvirtą klasę Peterburge. Kadangi daug metų lietuvių spauda buvo uždrausta, tad reikiamų žinių Lietuvos praeities klausimais tekdavo ieškoti pažangioje rusų ir ypač lenkų spaudoje.

Tarp pažįstamų susidarė nuomonė, jog aš gana nemažai esu sukaupęs žinių apie Lietuvą, jos kultūrą, meno vertybes ir kad turiu į

[1] Knygynas buvo šalia Vilniaus Rotušės, Didžiojoje g. 23.

visa tai sąmoningą požiūrį. Tatai sutapo su lietuvių tautos atgimimo sąjūdžiu, kuriam 1905 m. rusų revoliucijos pasekmėje susidarė palankios sąlygos.

Peterburge tuo laikotarpiu susispietė lietuvių inteligentų būrelis. Jo tikslu buvo būsimojo Lietuvos valstybėje mokslo, kultūros įstaigų atkūrimas. Nepamirštas ir šios rūšies anksčiau egzistavusių įstaigų kultūrinis turtas, įvairiais laikais išvežtas iš Lietuvos. Į tą būrelį įėjo Peterburgo imperatoriškosios geografijos draugijos lietuvių – latvių komisijos bendradarbis prof. E. Volteris, Dvasinės akademijos prof. J. Mačiulis (Maironis) ir kiti aukštųjų mokyklų lietuvių profesoriai, kurių pavardes laikas ištrynė iš mano atminties.

Nepamenu metų ir tų aplinkybių, kuriomis patekau ir aš į šį būrelį. Čia pirmą kartą susitikau ir susipažinau su Maironiu. Mano pirmasis įspūdis buvo, kad tai labai romaus, uždaro būdo žmogus. Man teko dalyvauti dviejuose ar trijuose būrelio susiėjimuose. Tai buvo draugiški pokalbiai tuo metu aktualiais klausimais. 1909 m. Maironis iš Peterburgo išvažiavo Kaunan.

Čia su juo susitikau jau po dešimties metų, kai ir pats pastoviai apsigyvenau Kaune. 1920 m. sausio 29 d. buvo įkurta Lietuvių meno kūrėjų draugija. Jos pirmąją valdybą sudarė A. Varnas, A. Sutkus, F. Kirša, J. Naujalis, Maironis, St. Šilingas, B. Sruoga ir šių prisiminimų autorius. Tačiau draugijos veikloje Maironis, kiek pamenu, nebuvo aktyvus. Šiaip menininkus, ypač aktorius, jis mėgo ir dažnai pasikviesdavo juos į savo namus, tarp tokių svečių ir aš kartą pas jį patekau vakarienei. Kalba sukosi apie dramos, operos teatro reikalus, Švietimo ministerijos politiką. Visų nuotaika buvo pakili. Žinoma, prie šito truputį prisidėjo ir naminis krupnikas, kuriuo Maironis mėgo kartkartėmis pavaišinti savo svečius, nes tuo metu vyno beveik niekas negerdavo.

Trumpais reikalais esu buvęs pas Maironį ir vienas. Kartą jis su manimi tarėsi, kaip perdekoruoti savo butą. Savo laiku jį buvo dekoravęs dailininkas T. Daugirdas liaudies audinių stiliumi. Deja, sienos buvo tamsiai žalios, sunkios, slegiančios.

Aplankydavau Maironį ir jam sergant, prieš mirtį. Įleisdavo jo sesuo. Kartais ji pasakydavo: „Gal kitą kartą. Dabar brolis ilsisi..."

1926 m. padariau Maironio raštams viršelį. Jam, kaip poetui, įkomponavau lyrą, iš šalių apgaubtą augaliniais motyvais. Turbūt daugiau kompoziciniais negu simboliniais sumetimais virš lyros nupiešiau ir spindinčią žvaigždutę...

1936-08-20 / 1936-09-09.
LLTI BR F11 / 424.

Jadvyga Čiurlionytė

Tad per Kalėdas pasakojo mums[1], kad, ruošdamasis vedyboms, Peterburge turėjo atlikti kai kuriuos formalumus[2]. Tuo reikalu jis tarėsi su pažįstamu kunigu. Sužinojęs, kad prieš vestuves jam reikės atlikti išpažintį, brolis griežtai užprotestavo. To tai nebus. Čia reikalas susikomplikavo. Sasnauskas, su kuriuo jis tuomet palaikė draugiškus ryšius, jam priminė: „Taigi važiuoji tuoktis pas sužadėtinės dėdę, kleboną, negi ten skandalą kelsi, pasirodysi bedieviu". Bet Kastukas vis tiek šiaušėsi ir nesutiko, ir netgi klausyti jo kalbų nenorėjo. Pagaliau atsitiko kažkas nepaprasta, įvykis, kurį greičiausiai suorganizavo Sasnauskas.

Kastuką pasikvietė kunigas Maironis pasitarti užsakų reikalu, žadėjęs jam duoti kai kurių patarimų. Nuėjęs pas jį, brolis rado paruoštas vaišes, o kunigą visai nenusiteikusį apie reikalus kalbėti. Buvo daug ir nuoširdžiai kalbėta. Maironis labai broliui patikęs. Besivaišinant pakilo nuotaika. Kunigas pasirodė labai šnekus ir įdomus. Jis papasakojo daug apie save, savo gyvenimą, pažiūras į gyvenimą, kurios buvo labai liberalios, taip pat apie kai kuriuos svarbesnius įvykius. Buvo nuoširdus ir draugiškas. Jis taip daug ir taip nuoširdžiai pasakojo, kad Kastukas pasijuto lyg ir skolingas ir, norėdamas pagerbti jo atvirumą,

[1] 1908 m., pasakoja Mikalojus Konstantinas Čiurlionis.

[2] Apie aprašomą susitikimą užsimenama ir Čiurlionio 1908 m. lapkričio 29 laiške d. iš Sankt Peterburgo: „eisiu geriau pas kunigą Maironį, ir jis man tikriausiai viską sutvarkys" (Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, *Laiškai Sofijai*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 249).

pradėjo ir pats, savikritiškai nusiteikęs, apie save kalbėti. Broliui nutilus, kunigas staiga pakilęs, išėjęs į kitą kambarį ir sugrįžęs su stula ant kaklo ir su brevijorium rankoje, pradėjęs kažką lotyniškai murmėti, po to peržegnojęs brolį ir pasakęs: „Dabar aš jums galiu parašyti raštelį – pažymėjimą, kad jūs atlikote išpažintį, ir bus šis klausimas išrištas". Atsimenu, net tėvai juokėsi dėl tokio netikėto laimėjimo.

Šiuo metu man gaila, kad tais laikais dar nebuvome susipažinę su Maironio kūryba ir nežinojome, kad tai buvo didysis mūsų poetas. Gal brolis būtų daugiau mums apie jį papasakojęs. O ir Maironio pavardę tik vėliau pasisekė nustatyti, buvau ją pamiršusi.

Jadvyga Čiurlionytė, *Atsiminimai apie M. K. Čiurlionį*, Kaunas: J. Petronis, 1994, p. 341.

Juozas Januškevičius

Trys momentai iš a. a. Maironio gyvenimo

Kaip daugeliui mūsų skaitytojų žinoma, a. a. Maironis buvo ilgą laiką Petrapilio dvasinės akademijos inspektorius ir mokslo metų pradžioje skaitydavo Almae Matris salėje įžanginę lekciją apie mokslą ir jo uždavinius. Rašančiam tą straipsnelį tekdavo visuomet būti klausytoju tas gražiausia lotynų kalba atliktas paskaitas, ir reikia pažymėti, kad kiekvienoje paskaitoje jis paminėdavo kokį nors epizodą iš lietuvių gyvenimo arba lietuvių patarlę.

Trys momentai iš jo gyvenimo man yra pažymėtini. Esant kunigaikščiui P. Sviatopolk-Mirskiui Vilniaus gen. gubernatoriu, jo sūnėno mokytoju buvo Januškevičius Juozas, kurį mokinio motina labai gerbė. Kai 1904 m. pradžioj generalgubernatorius atvažiavo į Petrapilį, J. prašė kunigaikštienę, kad ji suteiktų jam progos pasimatyti su tuo Vilniaus viršininku. Duotoje J. kortelėje buvo sakyta, kad visa, ką kunigaikštis padarys J-iui, bus tartum jai padaryta. Po ilgo pasikalbėjimo audiencijos metu J. pareiškė prašymą, kad generalgubernatorius leistų spausdinti lietuvių raidėmis laikraštį. Generalgubernatorius atsakė į tai, jog Kunigaikštienės noras jam esąs įsakymas, ir jis tai padarysiąs.

Štai, rodos, balandžio mėn. J-čiui buvo pranešta, kad leista du laikraščiu – vienas Vilniuje, o antras – Petrapilyje. Sunku įsivaizduoti sau, kaip entuziastiškai sutiko tą žinią a. a. Maironis – jis plojo rankomis, bučiavo tą, kurs jam tai pasakė, buvo, rodosi, pasiryžęs pėsčias bėgti į tėvynę, ten pasidžiaugti drauge su tautiečiais.

Antras įvykis iš a. a. Maironio gyvenimo buvo 1903 m. gegužės mėn. 28 d., kai akademijoje buvo baigiamasis aktas. Tą dieną susirinkus tos aukštos mokyklos gausiam skaičiui žymių dvasininkų buvo suteiktas velioniui teologijos daktaro laipsnis. Įdomi buvo sujungta su tuo įvykiu ceremonija. Laureatui užmovė žiedą, papuošė kryžiumi ir atitinkama kepure, galop privedė prie katedros, iš kurios jis turėjo skleisti mokslą.

Trečias pažymėtinas momentas buvo atsisveikinimas a. a. Maironio su Petrapiliu. Tai buvo 1909 m. birželio mėn. 1 d. Kai visi akademijos nariai pareiškė 15 metų išbuvusiam profesoriui, jam išvykstant, apgailestavimo jausmus, aplankė jį veikiančios Rusijos sostinėje Lietuvių ir žemaičių labdarybės draugijos delegacija (dabartinis valstybės kontrolierius V. Matulaitis, jau miręs arkivysk., tuomet juo buvo prof. dr. Matulevičius, buvęs irgi valstybės kontrolierius Zubrickis ir J. Januškevičius) ir įteikė jam puikų adresą bei mažą dovanėlę. Atsakydamas į delegacijos atsisveikinimo žodžius, a. a. Maironis pabrėžė, kad kiekvienas lietuvis, pririštas savo pareigomis prie rusų sostinės, turi, progai atsitikus, kuo veikiausiai grįžti į tėvynę ir ten suvartoti savo mokslo vaisius tautiečių naudai.

> J. J-čius, „Trys momentai iš a. a. Maironio gyvenimo", in: *Rytas*, Kaunas, 1932-07-04, Nr. 131.

Mykolas Vaitkus

Maironis Imperatorinėje katalikų dvasinėje akademijoje

Privažiavom galų gale savo Imperatorinę katalikų dvasinę akademiją. Tai besą iš fronto nepuoląs per daug į akis pastatas, neaukštas ir neplatus, tamsiai pilko spalvos, gana estetiškos išvaizdos. Užmokė-

ję savo izvoščikui už vežimą, žengėm rimta mina (ir ne vien mina) į tą savo būsimosios mokslinės mankštos areną. Ką pirmiausiai čia sutikom? Gal kurį buvusį kauniškį seminarijos draugą, kurs mums painformavo, kuriuos žygius turim pirmiausia atlikt. Žinoma, reikėjo visų pirma apsilankyt pas akademijos vicerektorių arba inspektorių, profesorių, daktarą, kunigą kanauninką Joną Maculevičių-Mačiulį-Maironį, jam įteikti dokumentus ir gaut iš jo reikiamus nurodymus.

Tad su Vladu drauge ir nuėjom, gana drąsiai, nes jaunuoliškai savim pasitikį, o juk dar ir dviese, tad grėsmė ir baimė perpus pasidalijo, o ir Maculevičius anais laikais mum dar neatrodė toks didis bei pagarbos vertas, kaip nūn, po beveik 60 metų.

Pabarškinau. Pasigirdo neaiškus, turbūt *prosze*, kadangi akademijoj anuomet vyravo lenkai. Įėjom į pirmąjį pusėtinai didelį kambarį. Šeimininkas dar antrajame. Po valandikės pasirodė. „Tegul bus pagarbintas", – sakau gana maldingai (anuomet dar nebuvo nustatytas „garbė Jėzui Kristui"). Šeimininkas gana niūriai atsako „ant amžių amžinųjų" lietuviškai, kaip ir mudu drįsom jį pasveikint. Mat jis mielai kalbąsis su studentais lietuviškai, jei jie taip prakalbą; bet specialios patriotinės lietuviškos akcijos akademijoj jis nevarąs. Vadinas, pasisveikinom ir žvilgt žvilgt į kits kitą.

Prieš pirmąjį kartą pasimatant, buvo labai įdomu, kaip atrodo tas mūsų poetas Maironis, tas akademijos profesorius bei inspektorius gyvas; buvom matę vien kai kurias jo fotografijas, kai buvo dar visai jaunas ar bent jaunesnis. Fotografijose jis atrodė aukštokas, lieknas, pailgaveidis, rūstoka veido išraiška, savy giliai susikaupęs, žodžiu sakant, panašus į tikrą poetą, kaip buvom anais laikais įsivaizdavę. O čia, tikrovėj, besąs truputį kitoniškas: jau viduramžis, jau pradėjęs pilnėt, ir veidas jau nebe pailgas, tik pasinešęs į platumą; tik plaukai vis dar tankūs ir linkę garbiniuotis; tik povyza vis tokia pat rimta, ir nedidelės akys pro auksarėmius akinius veizdi vis taip pat iš dvasios gilumos reikšmingai ir rūsčiai. Nė šypsnio.

Nesusilaukęs iš jo jokio raginamo išsireiškimo, prabilau pats pirmas, kad, girdi, mudu esam tie ir tie kauniškės Žemaičių kunigų seminarijos klierikai, atsiųstieji čion toliau studijuoti. Ir štai mūsų dokumentai.

Maironis tylom priėmė juos. Kažkokia mintis kilo jo galvoj – jo veidas kiek sušvelnėjo, jis, matyt, tuoj mudviem tars kažką. Mudu iš anksto laukėm kažko nepaprasto, ką gali pasakyti vien poetas ir toks įžymus profesorius, kaip buvo tekę girdėti. Ir tarė: „Na tai... ar nesate miegaliai?" Ar ką daugiau poetas pridūrė, nūn nebeatsimena: taip tas nelauktas posakis savo nepaprastu proziškumu stelbė visa. Spėju, jog inspektorius turėjo pridurti bent ką panašu į „čia anksti tenka keltis, o vėlintis neleidžiama". Nuostabu! Vėliau susekėm, kad Maironis yra daug sąmojingesnis, nei tada pasirodė, nes galėjom spėt, jog tai buvo Maironio pasikėsinimas į sąmojį.

Atsisveikinom ir išėjom, beveik rankas nuleidę iš nusivylimo. O buvom tiesiog alkani išgirst ką nors nepaprastai reikšminga ir gražu, kas būtų galėję švytėt atminty visą amžių. Na, ką gi! Ir anas Maironio posakis pasiliko atminty per visą amžių. Naivūs, nepritvrę jaunuoliai! Anuomet nepagalvojom, jog Maironiui – inspektoriui tomis pirmomis dienomis tenka priimt nemaža studentų bei kitokių asmenų įvairiais reikalais; tad nors tikras dievaitis būk, vis tiek galop išsisemsi ir kai kam beįstengsi iš savęs išspaust vien kokį „ar nesate miegaliai".

Vadinas, išėjom iš Maironio jausdami, jog jis nuo antžmogio pjedestalo nusileido keletą laipsnių į paprasto žmogaus sritį. Atrodo, visai nebebus mum baugus. Ir tik daug vėliau, kai teko jį geriau gyvenime pažinti, ėmiau tikrai jį gerbti, nors ir neužmerkdamas akių į neišvengiamas žmogaus silpnybes.

Taip ir ėmė bėgti dienos, kaip Dievulio piršteliais smaukomi mūsų gyvenimo įvairiaspalviai karoliai. Tegu jos bėga, o aš tuo tarpu prisimindamas papasakosiu paeiliui apie viršininkus bei profesorius. Visų pirma apie tuos, apie kuriuos dar niekur nesu platėliau rašęs.

Žinoma, pirmuoju eina, kaip ir pridera, Rector Magnificus. Jis tikrai yra, ar bent išore atrodo, magnifique! Gana aukšto ūgio, gražiai apskrito stoto, gerokai pražilęs, didele galva, mėsingu, sveikos spalvos veidu, ryškia, kuprota, smailiai besibaigiančia nosim viršum plačios burnos su pilnom lūpom, kurių apatinė paniekinamai prasikišus priekin, viršum smakro iškyšulio. Iš viso didinga išvaizda ir viešpatni povyza, lyg kokio senų laikų hetmono ar vojevodos, ar senatoriaus. O jau vyskupas būtų tikrai skulptūrinis, net kardinolui gėdos nedarytų.

Tiesa, tiek aukštai jis neįkopė, bet į gyvenimo galą liko kažkur vyskupu-padėjėju.

Kaip profesorius, jis mums dėstė Bažnyčios apeigas, jų istoriją, jų sumą, jų prasmę, jų grožį. Nors jis pats buvo kai kieno laikomas *arbitar elegantiarum*[1], tačiau jo dėstymas nebuvo nei elegantiškas, nei šiaip jau įdomus, taigi man liko įspūdis kažkokios pilkumos.

Kaip administratorius, jis lindėjo kažkur savo apartamentuose, lyg būtų paskendęs šiaurės Nirvanoj. Visa akademijos tvarka, atrodė, buvo užgulusi Maironio pečius. Na, bet juk gi jis buvo jei ne visas rektorius, tai bent vicerektorius. *Dignum et justum erat*[2], kad jis dirbtų visą juodąjį darbą. Ir jis dirbo jį, dirbo atsidėjęs, ištvermingai, protingai ir tyliai tyliai, taip, jog būtų galėję atrodyt akademijos gyvenimo ratą besisukant savaime, be mašininko. Tačiau tas įspūdis buvo apgaulingas, nes inspektoriaus Maculevičiaus valdomoji jėga, nors nešokama į akis, vis dėlto ne juokais veikė, ir didžiulės įstaigos mašina bėgo be sutrikimų.

Inspektoriaus pareiga, be ko kito, buvo ir žiūrėt, kad studentai savo kambariuose ir kitur laikytųsi nustatytos tvarkos, kad ne laiku neišdykautų, kad studijuotų ir skaitytų, o ne tuščiai plepėtų ar kortautų, ar net miegotų savo kėdėse. O mėgėjų papūst į akį būta, nors ir nedaug. Vienas iš tokių įkietėjusių miegalių buvo mūsų geras draugas Blažiejus (Česnys). Vakarais į dormitorių jis nusiskubindavo vienas iš pačių pirmųjų (mat pirmavo ne vien moksluose) ir tuoj į lovužę-meilytę. Jis man prisipažino turįs skubėt abi kojas į lovą vienkart įtraukt, nes taip ūmai užmiegąs, kad neįtrauktoji koja galinti ir pasilikti nusvirus žemyn. Jau *Mistiniam sode* esu papasakojęs jo tokį prisipažinimą: mėgdavęs praktikuot fizinę mankštą; nusivilkęs sutaną, išsitiesęs asloj šalia lovos, taip vieną kartą ir mankštinęsis: tik štai nejučiom apsiautęs jį miegas, ir orusis gimnastas taip ir palikęs betysąs asloj, galvai su pečiais kažkaip patekus palovėn, o likusioji atleto dalis bekyšanti asloj. O kaip tik tuo tarpu ėjęs tuo koridorium prefektas Bronislavas Liaus'as, patikrinėdamas slapta, ką teologijos mėgėjai darą.

[1] *Arbiter elegantiarum* – elegancijos teisėjas (lot.)

[2] Verta ir teisinga (lot.)

Žiūri pro tam tikslui duryse išpjautą langelį – ogi Blažiejaus, rimtojo Blažiejaus, celėj nėra... Pabarškinęs į duris – niekas neatsiliepia. Įėjęs į celę ir nusigandęs: juk štai kažkieno kojos kyši iš palovės, ir nė krust!.. Kas gi čia tatai? Nejau Blažiejus apalpo ar gal net mirė nuo kokio smūgio, ar ką?.. Tad rūpestingas klierikų tėvelis drebančiu balsu klausia: „Blažiejau, Blažiejau! Kas tau?..“ O Blažiejus iš pradžių nė čiūkšt. Bet galop, matyt, ne vien žodžio, o ir rankos paliestas, atsibudo, atsipeikėjo, išlindo iš po lovos ir, kaip galit įsivaizduot, atsistojo, susigėdo ir čėsniškai kukliai šyptelėjo: „atleiskit, mat begimnastikuodamas būsiu užmigęs...“ Liausas, reikia spėt, irgi šyptelėjo ir tai gana maloniai ir atlaidžiai. Ir ko neatleisti tam nepaprastai gabiam ir mielam studentui?! Blažiejus tą sveiką miegamąją ligą atsivežė ir į dvasiškąją Šiaurės mokslavietę. Ką gi, juk ne vien poliariniai lokiai mėgsta skaniai pasnūduriuot! Akademijoj gyveno Česnys su draugu Ignu Labanausku, kurio ne vien širdis, o ir mintys, o ypač praktiniai gyvenimo įpročiai dailiai harmonizavo su Blažiejaus, neišskiriant nė tėtušiško palinkimo pasisnaust leidžiamu ar neleidžiamu laiku. O kadangi miegot savo celėse nebuvo leista (juk šitos kilnios vietovės buvo pavestos vien mokslui, šventiem mąstymam, kilniom svajonėm ir maldai), tai reikėjo susirast pasiteisinimą bei apsaugą nuo nepageidaujamo užklupimo. Pasiteisinimą susirast buvo gana lengva, ypač tokiem dviem šauniem teologijos studijozam; kai žmogus nenugalimai nori snūstelt, tai yra aiškus ženklas, jog pati prigimtis yra to būtinai reikalinga; o kai jau pati prigimtis čypdama ko reikalauja, tenka jai nusilenkt tokiame sveikame bei nekaltame atvejy. Betgi juk inspektorius, nelyginant liūtas, kartais taip tyliai pereina koridorius, tikėdamasis nerasiąs nusikaltėlį, o vis tiek kartais nesibeldęs atidarydamas kurias duris ir nenorom žvelgdamas į vidų – ką tie nekaltieji angelai veikia. Tad reikia taip susitvarkyt, kad ir avis liktų sveika, ir vilkas sotus: Blažiejus su Ignu įsigijo po drobinę ištiesiamą kėdę-lovą ir pasistatė jas taip, kad vienas kuris (dažniausiai Česnys) ramiai sau snaus nugara į duris, su atskleista stora knyga ant kelių, o antrasis draugužis sėdės veidu į duris, budėdamas ir saugodamas draugą: jei liūtas nelauktai įsiveržtų į judviejų miegamąjį rojelį, tai budintis vyras primins batu miegalio kojos pirštą, kad atsibustų uolusis studentas ir atrodytų oriajam lan-

kytojui uoliai bestudijuojąs savo storulį tomą, tiesiog paskendęs gilioj meditacijoj ar kontempliacijoj.

Taip vieną kartą, Česniui bepučiant į akį, o Labanauskui budriai bekovojant su miegu – besaugant bičiulio siestą, štai kiūst – ir beįžengianti į tą tvankią atilsio kūdrą akiniuota inspektoriaus orybė!.. Labanauskas spūst Česnio leteną – nepadeda!.. kulkšt batu į blauzdą – Blažiejus prasimerkė ir pusiau išsinėrė iš saldžių Morfėjaus[1] bangų. Bet Maironis jau stovi šalia: „O ką tatai taip giliai studijuojate, kunige Blažiejau?..“ Čia miegaliui visi miegai išbyrėjo – storas tomas plumptelėjo aslon, savininkas pašoko ant dar blausių kojų susigėdęs, sumišęs. Bet viskas tuo ir pasibaigė. Mat Maironis buvo žmogus, ir niekas žmogiška jam neatrodė esant svetima. Tad anuomet jis buvo panašiais atvejais labai tolerantiškas ir nesibardavo. O jei kada ką ir pabardavo, tai labai taktiškai, kaip ana mus kelis studijozus, kur susirinkom sutikt naujų 1907 ar 1908 metų. Susirinkom ar pas Grabį su Noreika, ar pas Česnį su Labanausku. Kažkuris kažkokiu keliu susigraibė butelį ar porą vyno. Pakviesta ir mes su Jurgučiu bei Jacium, ir Kraujelis su Zajančkausku. Nebuvo filosofo Steponavičiaus – per rimtas. Nebuvo Aliansko – ar jau buvo išdūmęs iš akademijos, ar šeimininkai palaikė jį nesaugiu, nes keistuolis. Nebuvo, žinoma, nė šventesniojo elemento (Reinio, Kuraičio ir Novickiuko), nes ar pasivaržyta juos kviest, ypač nekaltosios dūšelės Justinuką, ar jie nesiteikė sutikt dalyvaut tokioj kompanijoj. Tai taip ir paliko man neaišku, kadangi anuomet tai atrodė man neverta dėmesio. Tad dailiai – gražiai sėdim, civilizuotai šnekam, šiltai jaučiam, skaniai gurkšnojam ir nekeliam rods triukšmo, nes juk vieta pusiau šventa, ir naktis visai vėlyva. Vis dėlto – ar kad pamiršom langus tamsiai uždangstyt, ar kad savo jaunų balsų neapslopinom lig pianissimo – tik štai šiaip jau sveikai miegąs, nesistengiąs būti skrupuliatiškai budrus, Maironis pasigirdo koridoriuj, sunkiais žingsniais besiartinąs mūsų link, visai ne policiškai, netykojamai. Naujametininkai žvilgt žvilgt į kits kitą. O aš nė to nebedarau, o vien strėle strimagalviais lauk į tamsų koridorių – gal praspruksiu pro žengiantį pavojų, ypač kad koridorius tamsus. O inspektorius, kaip tik

[1] Graikų mitologijoje miego ir sapnų dievas.

mano laimei, nė elektrinio žibintuvėlio nepasiėmęs, betgi kaip tik pataikiau kažkam stačiai į paširdžius savo durna galva. Žinoma, Maironiui. Bet nelaukiau, kad sučiuptų, tik skuodžiau koridorium į saugią šalį. Išgirdau Maironį veriant į mūsų puotą duris ir pradedant kalbėt. Vadinas, man nėr pavojaus – galiu pasiklausyt. Ir prisėlinau arčiau. Ir girdžiu Maironį imant puotautojus į nagą, visai maironiškai – rimtai, ramiai, įtikinamai: girdi, nieko neturėčiau prieš tai, jei jūs kartais susirinktumėt pasižmonėt, net pasivaišini, bet tik tinkamu laiku, o ne per vėlai, kaip štai dabar jūs pasielgėt. Tik pagalvokit: juk patarnautojai, kurie turi sutvarkyti jūsų kambarius, jums nuėjus gult, negali eit pailsėti. Nejau jūs neįstengtumėt įsigyventi į jų padėtį? Kur ten žmogus neįstengsi! Tik ot – nė nepagalvojom! Ta taktinga Maironio pamoka smegte įsmego visam amžiui.

Tačiau tokiame vaidmeny teregėjom Maironį retai, bei dažnai regėdavom jį auditorijoj kaip profesorių. Naujieji klausytojai jau iš anksto buvom kiek apsipažinę su juo (taip sakant, teoriškai) iš draugų pasakojimų apie tą moralinės teologijos mokytoją bei mokovą: jis esąs ar ne didžiausiasis katalikų autoritetas moralinės teologijos srity Rusijos imperijoj; kaip profesorius esąs praktiškas bei naudingas, nors dėstąs neiškalbingai, bet visuomet gerai pasiruošęs, tad rimtam klausytojui įdomus.

Na, bet štai jis įeina į didžiąją auditoriją, kur mes sėdim, smalsiai laukdami to Mohilevo metropolinės arkivyskupijos garbės kanauninko, akademijos profesoriaus, Lietuvos poeto Maironio! Beje, kokį skambų slapyvardį jis pasirinkęs! Tačiau visi lietuviukai jau žinom, kas toks tas Maironis. Gal vien liurbiai maskoliai dar nežino. Tasgatės, ateina pats Maironis mūsų mokyti aukštų dorovės mokslų. Štai jis duryse, kaip paveikslo rėmuose. Toks nedidukas, apvalainukas, didelė galva, oriu, beveik rūsčiu veidu, trumpu, plačiu, apyriebiu, taisyklingais bruožais, aukštyn sušukuotais plaukais, gana vešliais, dar maž tepražilusiais (juk anuomet jam tebuvo tik 44 metai). Smakras apskritas, švelnus, nosis daili, kakta plati ir aukšta, lūpos neplačioj burnoj formingos ir sultingos, apatinė truputį prasikišus; pirmu žvilgsniu jos neprasitaria, kad jose gali slypėti šypsnis, juoba prapliupti juokas. Bet svarbiausia akys! Jos nedidelės, viršuj, taip sakant, užgriuvę; bet jos itin gyvos, blizga, rimtai, net rūsčiai žvelgia, beveik kiaurai veria. Tos

akys ir paprastai rimtai sučiauptos lūpos daro Maironio povyzą rūsčiai rimtą, bent kai jis vienas ar kai turi reikalą su vyrais; su moterim tas rūstus veidas kiek atlyžta. Žinoma, ir laisvoj vyrų draugėj Maironio povyza sušvelnėja; profesorius-dainius sugeba dargi pajuokaut, ypač mišrioj kompanijoj. Ta rimta Maironio išvaizda daug jam padeda, atliekant pedagogo bei administratoriaus vaidmenį, santykiuose su tais nelengvai suvaldomais, dar nebaigtais kepti dvasiškais studentais.

Vadinas, *Hannibal ante portas*[1]! Maironis auditorijos duryse!.. Reikiamom knygom nešinas, jis grimztančiais žingsniais eina prie katedros, kiek pakrypuodamas. Svariai sėdas, vis rimta povyza, vis tylų tylom. Susitvarkęs su knygom prabyla, žinoma, lotyniškai. Ta jo lotynų kalba taisyklinga. O! Maironis ką žino, žino gerai, ir ką daro, daro solidžiai. Greit įsitikinom, jo kiek ilgėliau paklausę (o ir kiti, jau prityrusieji, patvirtino): jis pažįsta moralinę teologiją kaip savo skrybėlę (kurią jis turi paprastai jau gerai padėvėtą ir geba pasisakyti: „girdi, kokia gera medžiaga ir švarus darbas – mat kiek jau metų nešioju, o vis dar neblogai atrodo, ar ne?“). Žinių jis mums teikia daug ir solidžių, pagrįsdamas jas krūva autoritetų, lik vis senesniųjų laikų; į naujesniuosius, išskyrus Lehmkuhlį, jis veizdi su tam tikru nepasitikėjimu: gal jie per daug pažangūs! Dėsto jis neiškalbingai, iš lėto, atsargiai apgalvodamas kiekvieną sakinį, kiekvieną žodį, bet nepratindamas savarankiškai, moksliškai galvoti, o vien paruošdamas praktiškus kunigus – ganytojus bei tikybos mokytojus. Jo klausytis reikėjo turėti geros valios ir gerą dozę kantrybės: tuokart tos paskaitos bus tau tikrai ir labai naudingos (kadangi man anuomet tų dviejų padorių dorybių oi kiek trūko, tai aš kartais demonstratyviai snaudžiau, nes perbrendęs pienburnis dar nesugebėjau tinkamai, bent praktiškai, įvertint Maironio). Kiti studentai, net svetimtaučiai, bent daugelis, buvo daug išmintingesni; jie laikė Maculevičių vertingu profesorium. Bet viena aš ir anuomet tiksliai suvokiau: Maculevičius buvo mokslo perteikėjas, o ne kūrėjas. O ypač etikos srity kiek yra naujų problemų, laukte laukiančių tyrinėjimo bei sprendimo! Tad ir buvo pikta: juk čia vis tik ne bet kas, o mūsų Maironis! Visai kas kita šiuo atžvilgiu buvo Matulaitis, o ypač Būčys.

[1] Hanibalas prie vartų (lot.).

Vadinas, anksti rytą (kadangi Maironio paskaitos būdavo paeiliui pirmos) sėdim didelėj aulėj ir snaudžiai klausom ar klusiai snūduriuojami palankioj aulės prieblandoj, nesgi patalpos apšvieta nėjo lygiagreta su aidinčiu joje mokslu (elektra anuomet dar nebuvo akademijos nugalėjus). O ausyse maloniai, nes švelniai, dudena Maironio minkštas tenoriukas. Kartais mandagia pastanga kilstelim besimerkiančias akis į oriojo, o lietuviukam dar ir brangiojo mokytojo veidą. O jis toks rimtas, kad bent kuomet šypteltų!.. Ir ta didi galva vis kažkaip nervingai į šalis trūkčioja, neplačiai, betgi pastebimai (sako, jis jaunystėj pergyvenęs kažkokį nervinį priepuolį). Ir toj ramioj mokslo simfonijoj kartkartėm asonansu ar disonansu skambteli kokia skambi ar mažiau skambi įžymaus senovinio moralisto pavardė: Tomo, Suarezo, Alfonso, Reuterio, Gury, Solo[1]. O! Maironis cituodavo gausiai, nes buvo eruditas. Iš tų vardų mum įstrigo ypač to ispano Solo, ir ne dėl jo mokslinių nuopelnų, o šiai dėl ko: Maironis anuomet dar turėjo savą, dažnai kartojamą (ypač kad visai nereikalingą) lenkišką posakį „*no to*", o kartais klausiamai dar priduriamą „*co to*", ir visai išeidavo panašiai į aną moralistą Solo: „No to Solo"... O tokiem pusiau šventiem vaikėzam ir tokio juokelio užtenka. Sėdėjau pirmoj suolų eilėj, vadinas, prieš pat Olimpiečio veidą, ir ėmiau kartais, nuleidęs galvą ant kvailos kaip ir ji krūtinės, saldžiai snūduriuot, ne dėl tikro reikalo, o, taip sakant, demonstratyviai. Įdomu, ką darys profesorius?.. O jis, kaip ir pritiko, nei nesiteikė to pastebėt ir, kaip niekur nieko, toliau verpė savo dorovinį siūlą: gal nesijautė įžeistas; juk ne dyvai, kad tas jaunas avinas pasirodė besąs vis dėlto miegalis, o miegą nugalėti nėra taip jau lengva; o gal pajuto įžaidą, bet paniekė įžeidėją. Šiaip ar taip, Maironis nei tuomet, nei vėliau nedavė suprast, ką tuokart jautęs ar manęs. Išmintingas jis buvo vyras.

Dar viena smulkmena. Profesorius duodavo mum naminių rašto darbelių – įvairių keblesnių moralinių gyvenimo klausimų išspręst. Tikslas buvo – patikrint mūsų pažangą moralinės teologijos srity, o vienkart ir mūsų sprendžiamąją galią pamiklint. Paskiau, per savo paskaitas, profesorius paprašydavo tai vieną, tai kitą studentą per-

[1] Kalbama apie Domingą de Soto.

skaityti savo darbelį, na, žinoma, jei reikės, ir padiskutuot. Keistas dalykas: studentai ne visi tekvaršindavo sau galvas su tais „kazusais“, tiesiog kartais nė rašyt nerašydavo. Aš priklausiau šiai kategorijai. Betgi štai vieną kartą, kaip ir galima buvo tikėtis, profesorius čiupt ir mane. Susigėdęs nežinojau nė kur dėtis: juk teko prisipažint, kad nė rašyte nerašęs. O ką Maironis? O nieko, nič nieko. Tiesiog nuostabu. Jis turbūt manė, jog daugiau taip nebepasielgsiu, nes juk tokio patyrimo užteks nusidėjėliui pasitaisyti. O ar užteko? Deja, ne. Būtų reikėję blogą pažymį kur įrašyt!.. Gal jis ir pasižymėjo kur sau. Bet taip ir neteko to pajust.

Mykolas Vaitkus, „Maironis Imperatorinėje katalikų dvasinėje akademijoje“, in: *Santara*, Kaunas, 1994, Nr. 19, p. 44–49.

Balys Raugas

Birželio mėn. 14 d. sukanka 95 metai filosofijos daktarui Juozui Januškevičiui. Nedažnam lemta tokius gilios senatvės sulaukti. O tuo tarpu sukaktuvininkas ne tik nėra paliegęs senelis, bet visus su juo susiduriančius stebina savo judrumu, dar lakiu, giliai įžvelgiančiu protu, guviu sąmojum pokalbyje ir nepaliaujamu darbštumu. [...] Labai daug dėmesio jubiliatas rodo enciklopedijai. Jis bene pirmasis iš mūsų akademikų įėjo į Herderio *Enciklopedijos* bendradarbių-redaktorių eiles, gavęs tvarkyti rusų-lenkų skyrių, o greta to ir lietuvišką enciklopedijos skyrių papildydamas rašiniais apie Maironį, Sasnauską ir duodamas visą eilę straipsnių apie Lietuvos vietovardžius. Spaudoje pradėjęs reikštis nuo 19 amžiaus pabaigos, dr. Januškevičius yra išspausdinęs daugelį straipsnių periodikoje ir išleidęs keletą veikalų, iš kurių paminėtini *Lotynų kalbos etimologija*, *Geschichte der Dominicaner Ordens der litauishcen Provinz*[1] ir kt. Mūsų verstinę literatūrą jis yra praturtinęs Šilerio dramomis *Maria Stuart*, *Braut von Messina*[2] ir kt. Keletas darbų rankraščiuose liko Lietuvoje. [...]

[1] Dominikonų ordino lietuviškosios provincijos istorija (vok.).
[2] Nuotaka iš Mesinos (vok.) (1803).

Kokie Jūsų amžininkai Jums didžiausią įspūdį yra palikę?

– Neišdildomą įspūdį yra palikęs kun. Kazimieras Jaunius, kuris, būdamas autodidaktu, tapo žymiausiu kalbotyros autoritetu. Jo paskaitos Petrapilio Neofilologijos Draugystėje buvo sekamos su didžiausiu dėmesiu. Vienas paskiausių jo mokslo uždavinių buvo susekti semitų ir indoeuropiečių kalbų gimininguma. Studijuojamo dalyko aptarimus bei atskiras kilusias mintis pasižymėdavo ant popiergalių, kuriuos paskaitą baigęs ar reikalui praėjus numesdavo šalin. Tai pastebėjęs K. Būga tuos numestus užrašus, sargui jų nesuskubus iššluoti, rūpestingai rinkdavo. Kunigo Jauniaus – genialaus mokslininko – vaizdas visados stovi prieš mano akis.

Greta minėtinas Maironis, ėjęs akademijos inspektoriaus pareigas. Jis, kaip Inspektorius, kiekvienų mokslo metų pradžioje bei mokslo metus baigiant, kalbėdavo studentams lotyniškai. Akademijos lotynų kalbos profesorius B. Epirnach Šipila sakydavo, kad Maironio lotynų kalbą galima gretinti su Cicerono stiliumi. (Maironio disertacija parašyta lotynų kalba.) Pažymėtina, kad Maironis savo paskaitose visuomet įsprausdavo vieną kitą lietuvišką patarlę bei charakteringesnį išsireiškimą. Ne kartą esu jį sakant girdėjęs: *Panis, qui a pigro manducatus flex* (Duona verkia tinginio valgoma).

Maironį įdėjau į Herdersches Konversations Lexicon, ėjusį 1904–1908 metais.

Balys Raugas, „Seniausias enciklopedininkas (Daktarui Juozui Januškevičiui 95 metai)", in: *Lietuvių dienos*, Los Andželas, 1957, Nr. 6, p. 12.

Maironis – seminarijos rektorius

Juozas Tumas-Vaižgantas

Keletas Maironies būdo bruožų

Vienas a. a. kun. Jono Maironies mokinys, labai švarios sielos patriotas a. a. Pranas Turauskas paliko minėtiną liudijimą, kokie buvo santykiai tarp seminarijos auklėtinių ir jauno jų profesoriaus Maironies 1894 m.

„Maironį-Mačiulį mylėjome lyg vyresnįjį brolį. Jis iš tiesų klierikams draugu būti stelgėjos ir buvo. Jo išpažintuvė visados apgulta. Vyresnieji klierikai įvairiausiais reikalais kreipėsi į jį. Girdavo jį kaipo teologijos profesorių... Į Maironį aukštesniųjų kursų draugai žiūrėjo, kaip į Jauniaus tradicijų gaivintoją, privalantį mumyse gaivinti sveikąjį patriotizmą".

Seminarijos klierikai net mezgė nepertraukiamą savo simpatikų grandinę: vysk. Motiejus – vysk. Gasparas – prof. Jaunius – prof. Maironis – prof. Šimaitis. Kas per karą pailgino šią grandinę ir kas dabar, pokariniu laiku, nebežinau. Nebegirdėti. O Maironis jautė, kurią vietą savo tarpe skiria jam jo broliai lietuviai, ir pats jų ilgėjos. 15 metų paties gražiojo amžiaus profesoriavo Petrapilio akademijoje, ir vis jam rodės, jo darbas, tariant, didelis ir skiriamas visuotinosios Bažnyčios naudai, vis dėlto yra ne daugiau kaip lesinimas svetimų paukščių. Taip Maironis man prisipažindavo.

Tad laukė tik sueinant pusei pensijono laikui (15 m.), kada jis turės teisės gauti 100 rub. mėnesiui pensijos, nes seminarijos rektoriaus algos tebuvo 630 rub. metams, kai akademijoje už profesoriavimą ir inspektoriavimą gaudavo 2400 rub. ir ten galėjo būti aukštų aspiracijų.

Lenkų kunigų intrygomis tos aspiracijos neįvyko; gal ir gerai, nes tai galutinai nukirto sietą, jei kuris dar rišo Maironį, tuomet dar Mogiliovo kanauninką, su lenkų idealais. Maironis visas pakrypo lietuvių

visuomenės link ir jau išbuvo toje kryptyje iki pat galo – jai dirbdamas, jai visą save aukodamas.

Kitas jo mokinys M.[1] šitaip mini Maironies atvykimą rektoriautų Kauno seminarijoje 1909 m. Jis pasveikino savo auklėtinius lietuviškai; tai pirmas buvo atsitikimas, kad aukštas žmogus viešoje įstaigoje būtų drįsęs parodyti lietuvių kalbos prevalenciją. Nuo tos valandos, rašo M., mes, lietuviai, pajutom šalia savęs tvirtą sieną prieš lenkiškąją dvasią. Kartą pareiškęs savo drąsų nusistatymą, Maironis nė žingsnio nebepaslinko atgal bežadindamas lietuvišką idėją savo auklėtiniuose. Lenkų kalbą seminarijoje pakeisti buvo jau lengva, įvyko trumpu laiku ir be kliūčių. Maironis pralaužė ledus seno papročio ir įvedė naują – jausti ir gyventi lietuviu. Maironis rektorius įnešė į Kunigų seminariją daug gyvumo. Šitie 1909–15 m. buvo gražieji Maironies darbuotėje rektoriaus rolėje. Paskui ištiko karas, sudraskė mokslą, vos puteles jo begalėjai nusemti. O po karo prasidėjo naujos srovės, senosios kartos kunigams visai svetimos; nei prie jų priprasti, nei su jomis sutapti. Taip ir liko Maironis nuo laiko atsilikęs, daugiau pirmykštis tautininkas, tautininkų labiau suprantamas ir ant rankų nešiojamas. Valdžią jis gerbė, o studentus neolituanus[2] tiesiog mylėjo, jų taktu džiaugės, nors pinigais šelpė lygiai abi sroves. Kuris ten gana tuščios garbės ingeidis (gauti aukštą titulą) padiktavo jam viešai atsisakyti nuo neolituanų garbės nario titulo; bet privačiu raštu, girdėjome, patvirtinęs savo permanenciją neolituanuose.

Maironiui rektoriui teko ir Kunigų seminariją pakelti iki tam mokslo laipsniui, kuris lygina klieriką su universiteto studentu. Dabar seminarijon tegali įstoti gavę matūros liudijimus[3] gimnazijoje ir čia pat seminarijoje, prirengiamojoje jos dalyje, o kunigu tapti tegali išėję Teologijos fakultetą. Dabar kunigų mokslo cenzas nebe žemesnis už kitų diplomuotų inteligentų, ir tai jau jaučiama moksle ir literatūroje.

[1] Vaižgantas greičiausiai perpasakoja kun. Jono Gasiūno atsiminimus (žr. šios knygos p. 000–000).

[2] Lietuvių studentų tautininkų korporacijos „Neo-Lithuania", veikusios 1922–1940 m., nariai.

[3] Brandos atestatus.

Kad Maironis buvo senosios krypties žmogus, įrodo du man žinomi atsitikimai. Kai vyskupas Karevičius 1914 m. per savo ingresą oficialia Lietuvoje kalba pripažino lietuvių, ne tradicinę lenkų kalbą, Maironis buvo lyg nusigandęs. Girdi, aš nebūč drįsęs taip pasielgti. Ir iš tikro, vyskupo Karevičiaus aktas buvo herojiškas ir stebėtinas. Antrą kartą, kai reikėjo lietuvinti Lietuvos vietos, ir aš jam padėjau, o už vadinamąjį *Elenchą*[1] buvo atsakomas redaktorius; jis mane prašė pirmai pradžiai negrynai atitaisinėti suslavintas vietovardes; pirmais metais, girdi, kur ne kur, antrais daugiau, trečiais gal ir visiškai žmoniškai, atseit kaip tų vietų žmonės taria. Maironis nesugebėjo kirsti tą šaką, ant kurios sėdėjo.

Lenkų tradicija jį tebeslėgė, su lenkais kunigais jis iki pat galo tebebičiuliavos. Pas kan. Jančevskį ir susirgo mirtinai. Idėjiškai Maironis buvo grynas tautininkas lietuvis, o praktiškai toli gražu ne radikalus tradicijų laužytojas, ir Lietuvos lenkai veltui šunis ant jo karstė neva už jo gyvulinį nacionalizmą. Tuo Maironis nesirgo ir Lietuvos valstybei legalų žmogų gerbė lygiomis, nesiklausdamas, kurios jis tautos.

Maironis buvo nepakrutinamų katalikiškų principų. Aš nesu girdėjęs nė vieno žodžio, nė lengvos dviprasmės, kurie būtų atsidavę skepticizmu ar „grynojo proto" diktuojama Biblijos ar Dogmų kritika. Kitiems atsitinka kartais *povolnodumstvovat*[2], taip, ne esmiškai, pavartoti kurią religijos temą anekdotišku tonu, modo jacoso[3]. Maironis niekados. Klierikams dėstė teologiją giliu įsitikinimu, net naiviai ortodoksiškai, su klierikais šventai tarnavo altoriui, su jais šeštadieniais atlikinėdavo išpažintį, mirti rengės irgi rimtai.

Tik taktą drąsiai kritikavo, jokių „ofenzyvų"[4] šventajam ramiajam tikėjimui nepripažino; vadino tai tiesiog provokacija į netikrą kovą, kur galima pralaimėti, o Religija iš seno turi kovos būdų, kurie neužvilia. Aš lankiau Maironį susirgusį, nešiojau jam knygų naujienas; jis skaitė naujas knygas iki pat galo.

[1] Vyskupijos ar vienuolių ordino dvasininkams skirtas kalendorius.

[2] Palaisvamaniauti (rus. *Павольнодумствовать*).

[3] Juokingu, šmaikščiu būdu (lot.).

[4] Puolimų (lenk. *ofensywa*).

Vieną kartą užsiminėm į Irlandiją išvykusius į Eucharistinį kongresą. Matės, kad tai jam nepatinka, kai aplink Švenčiausiąjį Sakramentą triukšmauja. Švenčiausis Sakramentas netinkąs priemonei demonstruoti, aplink jį tenka vaikščioti intimiškai, „asmeniškai", susikaupus ir rimtai atsidėjus. Dabar „maldininkai" važiuoja svetimų kraštų pigiau pasižiūrėti, veltui vadą turint. Tai profanacija šventojo daikto. Jau kad eini į Afriką, į Chicago, į Irlandiją Eucharistijos pagerbti, galėdamas tai padaryti bet kurioje bažnyčioje – keliaklupsčias, rankeles sudėjęs etc.

Maironis nerimo dėl žmoniškų silpnybių, tačiau nemanė, kad jos gali nusmelkti tikėjimą, viltį ir meilę. Tos silpnybės, tie žmoniškumai seka žmogų kaip šešėlis, seka į pat sostus, net į paties Kristaus Vietininko Popiežiaus Sostą. Pavyzdžių gana. Bet kovotojai gali būti geri katalikai esmėje. Negalima ir nereikia rejestracijos būdu suskirstyti tikinčiuosius į „gerus" ir „negerus". Tokios galios niekas niekam nėra pavedęs – tai vieno Dievo kompetencija. Nė to tiek nevalia niekam profaniškais sumetimais suskirstyti tikinčiuosius į du būriu, nusistačiusius priešingai vienas kitam. Varkime, kovokime su blogiu – išvien.

Tokios Maironies taktikos aš nesu linkęs pavadinti apsileidimu, stoka religinio uolumo. Asmeninės vidaus kovos gali būti labai aktingos ir galinčios laimėti Dievo gailestingumą. Giliai tikintis krikščionis su visomis savo silpnybėmis, kai susipranta, esti artimesnis kitiems nusidėjėliams, neg tie, kurie patys nusimano esą geri, o kiti esą negeri. Tai farizieizmas[1]; nuo to Maironis stovėjo labai toli.

Apie kitus Maironies būdo bruožus gal kiek vėliau, kai ataušime; jų bus ir neigiamų. Tai numatė ir pats poetas, kai rašė:

Poetui mirus.
Poeto paslaptis, jausmus,
Sijoja kritikai per rėtį...

[1] Fariziejus – žmogus, priklausęs Judėjos religinei politinei srovei, gynusiai smulkiųjų ir vidutinių žemvaldžių, pirklių ir amatininkų interesus (II a. pr. Kr. – II a.); pasižymėjo uždarumu, daugiau rūpinosi išoriniu religingumu; krikščioniškoje traktuotėje vardas tapo bendriniu veidmainio, šventeivos apibūdinimu.

Išvilkę žmogų akyse,
Prieš sočią, žiovaujančią minią,
Prekiauja gyva jo dvasia
Ir rodo, perpjovę krūtinę.

Vaižgantas, „Keletas Maironies būdo bruožų", in: [Vaižgantas], *Vaižganto raštai*, t. 19: *Mūsų literatūros istorijai: ašmas būrys veikėjų. Naujieji literatūros nuotykiai*, Kaunas: Švyturys, 1933, p. 247–250; sutrumpinus skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 453–455.

Juozas Tumas-Vaižgantas

Maironis statytojas

Dideli poeto Maironies salonai savuose rūmuose, buvusiame Pacų palociuje, Muziejaus g. 5, matydavo po kelias dešimtis svečių, kunigų ir pasauliečių, ponų ir ponių. Gražiąją vietą imdavo ten mūsų Arkivyskupas Metropolitas, Popiežiaus Nuncijus Arkivyskupas Bartolonis ir jo padėjėjai. Vakarienės būdavo gausios – gausu ir gerų gėrimų, ypač pabaigoje, prie kavos. Šeimininkas būdavo itin malonus, svetingas; pats eidavo aplink stalą, pats ragindavo vaišintis. Jis džiaugdavos svečiais, kaip niekas kitas. Žymią dalį sudarydavo jo sesers Lipčiuvienės vaikai, jau su savomis šeimomis. Ne dažnai, bet vieną kitą kartą per metus, neaplenkiant nė vienų vardinių, per šv. Joną Kentiškį spalių 20 d. Mėgo ir pats pavalgyti ir paragauti.

Maironies salionai gražūs; ne tiek turtingi stilingais baldais, kiek gausiai dekoruoti vertingais dailininkų paveikslais, originaliais ir brangiai kopijuotais. Tarp paveikslų daug jo paties portretų ir bareljefų. Gangreit visi mūsų dailininkai yra Maironį portretavę, jo paties įsakymu, gerai užmokami. Yra ir šiaip jau brangių paminklinių daiktų, senų laikrodžių. Tik biblioteka menkoka – knygų Maironis nerinko nei iš savo specijalybės mokslo, nei iš meno srities, o abi jam buvo tokios artimos[1].

[1] Pirmojo pasaulinio karo metu labai nukentėjo Maironio ilgai kaupta asmeninė biblioteka, tad 1918 m. grįžęs į Kauną poetas jau nebeturėjo ūpo kolekcionuoti knygas.

Būtų klydęs tačiau kurs pašalietis, jei, patyręs tokio pertekliaus, tokios prabangos, būtų pamanęs mūsų poetų karalių esant išlaidų. Iki tam buvo toli gražu: nabašninkas kun. Jonas buvo labai taupus ar net šykštus. Jis labai nemėgo (o kas gi tai mėgsta?) kaišiojimo galvų į jo butą su visokiomis rinkliavomis ir dažnai juos šiurkščiai pavarydavo. Taip pavarė ir gailestingąsias Seseles, ir jos, rodos, ruošės sabotuoti Maironį ligonį. Atmenu, buvo kūmas Stasio Šimkaus berniukui, o aš krikštijau. Honoraro man padėjo 5-litį sidabrinį; tiek, kiek biednuomenė moka. Aš pasižadėjau tą auką jo vardu įrašyti. Neatsakė nieko.

Neolituanams studentams išdėjo 1000 ir ateitininkams[1] studentams 1000; o buvo labai pasipiktinęs, kai, reikalui ištikus, tie patys ateitininkai paprašė aukotojus, kad pridėtų dar po 10 %. Kiti davė po 400, aš 1000 ir dar prašo – šimto.

Visų tų niekų būtų buvę galima ir neminėti, kad jie nebūtų tokie charakteringi. Tai ne niekai, bet stipraus būdo reiškiniai. Su niekais neprasidėk, o kam geram negailėk.

Neišlaidus Maironis dar Petrapilyje susitaupė pinigų, pirkos Kaune apleistą Pacų rūmą ir visą jį restauravo moderniškai. Paskui į tuos savo rūmus sukaupė katalikų organizacijas, galop visą didelį namą su dideliu sodu dovanojo Kunigų seminarijai, dvigubai padidindamas jos teritoriją. Tai bent dovana!

Muravjovas, sugrūsdamas klierikus į mažutį kiemelį, į senus vienuolyno rūmus, buvo didesnis budelis neg kardindamas revoliucionierius. Ankšta gyventi, trošku, – gyva liga, ir klierikai nyko džiovomis. Rekreacijoms nebuvo vietos. Prokuratorius profesorius (dabar prelatas) P. Januševičius atpirko keletą trobelių, dievai žino, kuria teise atsiradusių vienuolyno žemėje, ir kiemelį padidino dvigubai. Bet senieji namai paliko tie patys.

Maironiui tai žeidė akį nuo pat pradžios; jis nerimo, laikydamas uždarą mokslo įstaigą tokioje nekultūringoje menkybėje, susargindamas mokslo ieškantį jaunimą. Ir ėmė taupyti. Bet karo metu daugiau reikėjo žiūrėti duonos; po karo yra tekę paleisti auklėtinius

[1] Lietuvių moksleivių ir studentų katalikų sąjungos „Ateitis", veikusios 1911–1940 m., nariai.

namo, nes nebuvo kuo išmaitinti. O kai ėmė Lietuvoje gerėti, rektorius Maironis vėl ėmė taupyti. Įkalbamas, kad toks didelis ponas, kelių įstaigų viršininkas, turėtų savo automobilį, griežtai atkirsdavo: „O ką žmonės pasakys? Neturtė įstaiga turi taupyti: yra per daug spragų užtaisinėti". Ir taupė. Sekė, kad rūmuose kur žiburys be reikalo nedegtų. Ir sutaupė.

Pirmiausia perdirbo sugriuvusią lūšną Muziejaus g. 7 nr. Iš jos padarė tris butus, duodančius pelno. Paskui ėmė ruošti restauraciją vadinamųjų pirmųjų rūmų (1926 m.). Atstatė du aukštu ant dviejų esamų, įtaisė centralinį šildymą už 74000, įvedė vandentiekį patogumams už 20000. Viso tai fabrikai išdėjo apie 300 000. Iš iždo gavo pašalpos 50 000, ir visi stebėjos, kaip ištesėjo su tokia maža suma, kai kitur tokie pat darbai dvigubai brangiau atseiną. Dirbta gaspadoriškai, darbus vedant sumaniam prokuratoriui kun. J. Petrošiui. Tad gera dalis nuopelno jam tenka priskirti.

Seminarija turėjo folvarką[1] Tryškių par. Jį sumainė su mūsų Vyriausybe ant Šakių, 5 kil. už Neries. Ten Maironis–Petrošius viską iš nauja išstatė ir ėmė gauti iš ten savo darbams darbininkų ir arklių. 1929–1931 m. padirbtas dar didesnis statybos darbas. Nugriauta tretieji rūmai, o antriesiems antstatyta du aukštu. Dar ir fligelis keturiais aukštais bendrabučiams. Gauta grandiozinis stilingas pastatas, atsiėjęs daugiau kaip 400 000, o pašalpos iš Vyriausybės tegauta 39000. Užtat folvarko arkliai padirbę čia už 20 000. Dar Jo Ex.[elencija] Metropolitas[2] paaukojo 40 000. Ir medžiagos gauta iš Vyriausybės papiginta kaina.

Šitame korpuse telpa ne tik bendrabučiai, bet naujai įrengta per du aukštu biblioteka ant puikių lentynų ir pati didžioji, talpesnė už ateitininkų, salė susirinkimams. Dabar auklėtiniai turi visus kultūrinius patogumus ir skųstis ant nehigieniškumo nebegali. Jei žinotų, kuriomis sąlygomis mes ten pat mokėmės, kas dieną poterėlį kalbėtų už a. a. taupų buvusį savo rektorių Maironį. Dabar jam teatsilyginta Šakių palivarką praminus – Maironiškiu.

[1] Nedidelis dvaras (lenk. ist. *folwark*).

[2] Vyskupas, tvarkantis kelias vyskupijas, arkivyskupas. Juozapas Skvireckas.

Ir to negana. Maironis užsibrėžė pastatyti tretį korpusą nuo varpinės, nugriovus du pristatytu prie Šv. Trejybės b. trobesėliu. Apačioje tarnams ir parliatorium[1] (lankytojams priimti), antrame aukšte – rektoratui, o trečiame bažnytiniam archyvui ar tikriau – bažnytiniam muziejui, tąsai to, kurs dabar rengiamas buvusiojoje bibliotekoje Šv. Trejybės klebonijos rūmuose. Į čia įeiti bus pro geležinius vartus, pro galą Šv. Trejybės bažnyčios.

Tai nelabai tinkamoje vietoje, bet būtų davę daug reikiamų patalpų. Šituo savo planu a. a. prelatas Jonas buvo tiek susisielojęs, kad net po paskutinės operacijos, skausmuose, vos gyvas, savo prokuratorių, tokį pat pramuštgalvį-statytoją kun. J. Petrošių graudino, kad jau šiemet ruoštų medžiagą ir pavasarį pradėtų statyti.

Statyti Maironiui buvo lyg koks prieprotis. Skųsdavos, kad nė vienų metų jis neturėjęs gryno oro: vis uždulkinta kalkėmis ir žemėmis. Neva pyko ir kreitėjo, o iš tikrųjų ir Palangoje atostogaudamas ilgėjos tos dulkynės; naujai atvykusių teiraudavos, kiek jau padirbta, ir nerimo tai pamatyti savo akimis.

Statymu Maironis gėrėjos ir mieste. Antai, vieną kartą sutinku jį ankstokai begrįžtantį iš atostogų. Paklausus, kuriam galui, atsakė rimtai susirūpinęs: „Palikau pradėtus kloti senmiesčio trotuarus, tai rūpi pasekti, ar jau daug nudirbta".

Dar 1930 m. surašytame testamente a. a. Maironis Švietimo ministerijos ir Metropolito žinion atidavė savo statomus namus ir plečių Aleksote, priešpriešais Fizikos-chemijos institutą. Tą dviejų aukštų namą jis skyrė Maironio vardu muziejėliui, kur turėtų būti sugabenti visi jo palaikai iš dabartinių namų Muziejaus g. 5. Ištesėjo. Namas pabaigtas. Bereikia muziejiškai jis įtaisyti.

Kaune juokais yra „statytoju" pravardžiuojamas vienas nevykęs statytojas, nors šiaip jau šaunus veikėjas. O prelatą Joną Maironį tenka visai rimtai vadinti – Kauno atstatytoju, kai suskaitome, jog visa ko jis yra pristatęs beveik už visą milijoną litų. Pagaliau ir visą savo turtą pavedęs katalikų įstaigoms, bažnyčioms, draugovėms.

[1] *Parlatorium* (lot.) – kambarys svečiams priimti.

Didesnio aukotojo visuomenės reikalams visoje Lietuvoje nerasi. Kūrė dvasiškai ir materiališkai, ir tai turės būti gražiai pažymėta tarp kitų daugeriopų a. a. Maironies nuopelnų. Dėl to ir pasistengiau tai ypatingai pažymėti atskiru straipsniu.

Vaižgantas, „Keletas Maironies būdo bruožų", in: *Vaižganto raštai*, t. 19: *Mūsų literatūros istorijai: ašmas būrys veikėjų. Naujieji literatūros nuotykiai*, Kaunas: Švyturys, 1933, p. 238–240; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 455–458.

Kazimieras Paltarokas

Maironis: (Atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga)

[...]
Trečiu atveju turėjau reikalų su Maironiu, jau Kauno dvasinės seminarijos rektoriumi, nuo 1911 m. žiemos, kaipo jos mokytojas, prefektas, inspektorius. Taip tai buvau artimiausiu Maironio bendradarbiu lig 1926 m. vasaros. Seminariją radau jo sulietuvintą. Buvo dar likusios klierikų rekolekcijos su lenkiškomis konferencijomis. Nebetoli – 1912 m. gavėnia. Rektorius man praneša, po Užgavėnių aš turėsiąs konferenciją, ir būsią galima sakyti lietuviškai. Vyskupas Cirtautas leido panaikinti paskutinę lenkišką liekaną Žemaičių seminarijoje.

Dvasiškijos židinio atlenkinimas daug kam nepatiko. Vėliau Varšuvos *Bulletin Catholique*[1] straipsnyje apie Žemaičių vyskupijos „nuodėmes" prikišo Maironiui, būk jis nesirūpinąs seminarija, kad aš, jaunas kunigas, tvarkąs įstaigą... Tiesa, rektorius gyveno savo rūmuose šalia seminarijos; bet netiesa, jog jam nebūtų rūpėjusi seminarija. Dirbome abu sutartinai, kiekvienas savo srityje: rektorius valdė įstaigą, inspektorius žiūrėjo vidujinės jos tvarkos.

Atūžė pasaulinis karas; valdžios buvo įsakyta evakuoti seminariją Smolenskan. Nenorėjome kraustytis iš savo krašto; išnuomojome Vašuokėnų dvaro rūmus. Gyvenome su rektoriumi gretimose patalpose. Pavasariop Maironis pasidarė neramus: nuolat vaikščiojo po savo

[1] Tęstinis Varšuvos katalikų akademijos informacinis leidinys.

kambarį. Pasirodė, gražioje sodžiaus aplinkoje, kaip jis pats sakydavo, *probuždenije vesny*[1], pažadino snaudžiusią jo mūzą, ir poetas prisiminė *Mūsų vargus*[2].

Parašęs kokią dalį, duodavo man paskaityti; darydavau savo pastabas. Įkalbinėjau nuvarsuoti šiurpų mūšio vaizdą, kaip antai Puškino *Poltavskij boj*[3], kur, rodos, matai, net girdi, besikaujant švedus su rusais... Maironis tarė, reikią didesnio talento, negu jo. Nurodžiau jo raštuose panašių ir tolygių posmų, pvz., „Romoje"[4]. Maironis taisė atitinkamas *Mūsų vargų* vietas, perrašinėjo, net vienos dalies rankraštis užsiliko pas mane.

Jis nepripažino vadinamojo įkvėpimo; tai laikė sutelkimu savyje visų jėgų. Apie savo poezijos personažus ir savo santykius su jais nenoromis kalbėdavosi, vos trumpai prasitardamas apie kai kuriuos tipus. Aiškindavo, nereikią manyti, poetas esą pats gyvenęs visa, ką rašąs; tik jis galįs įsivaizduoti kitų gyvenimą taip, lyg kad tai būtų jo paties pergyvenimai...

Dėl karo sąlygų 1915 m. gegužės mėnesyje baigę mokslo metus, iš Vašuokėnų išsiskyrėme, kol buvo pakviestas Kaunan, atremontavus apgriautus seminarijos mūrus ir sušaukus klierikus 1917 m. rudenį. Maironis daugiausia gyveno Krekenavoje. Viešėdamas pas kleboną, parengė spaudai *Mūsų vargus*, rašė mažesnių poezijos eilėraščių, pataisė giesmę prie stebuklingo Švč. Panelės paveikslo Krekenavos bažnyčioje – „Mylimoji Karaliene"[5], tarp šventoriaus ir klebonijos pasodino medliepių gojelį, pavadintą jo vardu; dažnai vaikščiojo po Nevėžio krantus, eidavo pušynan...

Maironis gyvai sielojosi Lietuvos ateitimi. Toje srityje tiesiogine prasme galiu pakartoti jo žodžius: „Jau niekas tavęs taip giliai nemylės, kaip tavo jausmingas poeta. Nieks skausmo jau tiek niekados neken-

[1] Pavasario nubudimas (rus. *пробуждение весны*).

[2] Tuo metu rašoma Maironio poema, publikuota 1920 m.

[3] Poltavos mūšis (rus.); Rusijos ir Švedijos armijų mūšis (1709 m.), pavaizduotas Aleksandro Puškino poemoje *Poltava* (1829), 3 giesmėje.

[4] Maironis, eil. „Roma" (1895).

[5] Maironis, eil. „Marijos giesmė" („Prie stebuklingojo Šv. Mergelės Marijos paveikslo Krekenavoje", 1920).

tės, kiek jis dėl tavęs, numylėta..."[1] Drauge su Smetona, Dr-u Šauliu ir Kairiu važinėjo Šveicarijon į lietuvių pasitarimą[2], dalyvavo I Vilniaus Konferencijoje[3], net susikabinęs rankomis tarp minios vaikščiojo Kauno gatvėmis demonstracijoje... Lietuvą Maironis mylėjo „prakilniai, už tiesą kariavo be kardo..."

Matydamas ne kartą imant viršų savanaudiškumą, jis jaudinosi, eiliavo satyras, kritikavo partijų ginčus ir nė vienai jų aiškiai nepritarė. Rinkimuose dejuodavo, neturįs už ką balsuoti; bet atvirai nešėsi krikščionių demokratų korteles ir jas metė urnon. Jų srovė jam netiko dėl tariamo radikalizmo. Patys krikščionys demokratai bent kiek atšaldė Maironį, nes buvo jį lyg pamiršę; jis raukėsi, kad greta universiteto profesoriaus atlyginimo už rektoriavimą seminarijoje temokėjo „centus", ką tautininkai kitaip sutvarkė.

Nebuvo jis tautininkas, tik jie mokėjo traukti Maironį savon pusėn; neolituanai pagerbė jį žalia kepuraite; nelinkęs visa širdimi prie jų, ateitininkų tarytum neatmenamas, dejavo; „Liūdna seniui, netekus draugų... O vienok buvo laikas, kad tarp linksmaus jaunimo reikalingi mes buvome svečiai..." Buvo beužsidaręs savo kambariuose, daug ko nebeįsileisdavo pas save; paskambinus į prieangį, pažiūrėdavo pro kabineto duryse įtaisytą skylutę ir dažnai neatidarydavo neprašytam svečiui ar viešniai. Tarpais pats vienas dėstė pasiansus.

Sykį pasipasakojo man tokį atsitikimą: viena panelė keliais atvejais bandė užeiti; neįsileidus pagaliau įėjo pro virtuvę ir atsiuntė seserį Marcelę patikinti, jog ilgai netrukdysianti; turinti pasakyti man keletą žodžių. Įleista pranešė: „Mano mamytė (jos pavardės Maironis man neišvardijo) mirė; prieš mirtį liepė man pranešti Tamstai, kad jau mirusi". Tai pasakodamas susigraudino lig ašarų. Maironis buvo labai jautrus, bet stengdavosi to neparodyti.

1 Maironis, eil. „Taip niekas tavęs nemylės" (1892).

2 Kalbama apie lietuvių Berno konferenciją, vykusią 1917 m. lapkričio 2–10 d.; Maironis joje dalyvavo svečio teisėmis.

3 Lietuvių politikų su Vokietijos parama organizuotas lietuvių delegatų suvažiavimas, vykęs Vilniuje 1917 m. rugsėjo 18–22 d., kuris numatė nepriklausomos Lietuvos valstybės sukūrimą, Steigiamojo Seimo sušaukimą bei įkūrė Lietuvos Tarybą.

Jis buvo užsidaręs ir savyje, mažakalbis. Retkarčiais mėgdavo pasakyti kokį anekdotą; vos tik kas parodė žinąs, nutildavo, nors kitiems ir nebūtų buvęs girdėtas. Niekad nesiginčijo. Klierikams buvo didelis autoritetas. Su bendradarbiais buvo taktingas, švelnus; tik išvestas iš kantrybės tardavo statesnį žodį. Buvo kuklus, ypač kalbose apie moteris; nemėgdavo, jei kas ta tema išsireikšdavo kaip nors proziškai. Vienu asmeniu man yra nusiskundęs: „Aš visgi – poetas ir negaliu pakęsti tokių išsireiškimų". Jis buvo rašęs: „Galvą aukštai iki galo mokėjau nešioti, nebrisdamas purvu".

Iš to galima spręsti apie Maironio santykius su gražiosios lyties atstovėmis, kuo jis buvo kaltinamas, net esą to dėlei nepatapo vyskupu. Jis mėgo draugystę linksmų, švelnių žmonių, kurie jam rodė pagarbą, nesigilindamas jų intencijon. Gretinosi prie jo, kvietė pas save ne vienas asmuo, kuriam buvo garbė Maironį asmeniškai pažinti, kurs tuo didžiavosi, gyrėsi artimomis pažintimis; ir jam gadino „gerbiamą vardą gandais". Man darant aliuzijas į negrynus kai kieno motyvus, atsakydavo: „Kam aš turiu blogai manyti apie žmones?.." Bet nusivylęs su širdgėla reaguodavo: „Tu auką, širdžiai vakar mielą, šiandieną žaislu išmainei..."[1]

Kad Maironis nepaliko vyskupu, daugiausia kalti „gandai" ir *Pavasario balsai*. Perkeltas seminarijon apsigyvenau priešais prof. Žongalavičiaus buto; mudviem patarnavo tas pats tarnas; man pasakojo, [kad] mano kaimynas, išvažiuodamas užsienin, įdėjęs lagaminan Maironio poezijos rinkinius; teko nugirsti, jog jis parašęs apie autorių pranešimą... Tai jausdamas Maironis, pradėjęs *Mūsų vargų* tęsinį, nusiskundė: „Kodėl, Dievuliau, negaliu skaisčios poezijos keliu prie aukšto žengti idealo?.."

Pagaliau jis jaunesnių aplenktas, nieko nebesitikėdamas, ėmė tarsi tyčiomis nebesisaugoti, net yra parašęs: „Liuosas pilietis ramiau sau miegos, nevaržomas pančiais šilkiniais..."[2] Patyriau iš diplomatų sferų, esą Maironiui norima parūpinti koks tai pakaitalas; drauge sužinojau reikalą sunkiai einant. Kad neturėtų skaudaus nusivylimo, patariau

[1] Maironis, eil. „Nutrūko – nesumegsi" (1920).
[2] Maironis, eil. „Taip atsilyginta" (1908).

užbėgti už akių, sustabdyti akciją. Priminiau jo paties žodžius: „Mano-ji žvaigždė ir be to gal žibės..."[1] Atsakė: „Be mano žinios daro, tesižino; gavęs galėsiu insignijų nevartoti". Tiktai pertvarkant metropolijos kapitulą, kaip josios pirmininkas, gavo protonotaro titulą, kurį brangino.

Maironis visados buvo neišlaidus; jau Petrapilio laikais turėjo pinigų. Lenkai profesoriai iš jo skolindavosi: pritrūkę juokaudavo: „*Pójdziem do Stanow Zjednoczonych*" (Eisim į Jungtines Valstybes). Senatvėje pasidarė taupus, ypač nemėgo mažų davinių, vadinamojo „ubagavimo". Buvo pamėgęs statybą. Sugalvojęs pristatyti ant seminarijos mūrų trečiąjį aukštą, kiek galėdamas taupė jos lėšas; tekdavo kai kurioms jo priemonėms prieštarauti.

Maironis nebuvo šykštuolis. Nesigailėjo išlaidų meno dalykams, aukų statomai Betygalos bažnyčiai; didžiulius savo rūmus dar gerokai prieš mirtį dovanojo seminarijai; mirdamas ir kitus, vėliau pamūrytus, namus užrašė visuomenės reikalams. Išleistus savo raštus, autoriaus teises ir likusias sutaupas paskyrė visokiems geriems tikslams...

Kartkartėmis nuvažiuodamas iš Panevėžio Kaunan, sustodavau pas Maironį. Paskutinį sykį mačiau jį 1932. VI. 28 gulintį karste, apvainikuotą mitra. Pagerbkime mirusiojo norą: per daug kritiškai nesijokime „per rėtį poeto paslapčių, jausmų"[2], nedrumskime jam „atilsio ramybės", kad nesigailėtų savo „širdies jautrumo".

P. S. Maironio portretus, bareljefus ir biustus yra darę keli dailininkai. Mano supratimu, vienas geriausių atvaizdų yra Vytauto D.[idžiojo] muziejuje. Po pasaulinio karo grįžo iš Rusijos išbadėjęs p. Šimkūnas. Prisiprašė Maironį duoti jam darbo: pasišovė nutapyti portretą. Popietėmis beveik kasdien eidavome su Maironiu pasivaikščioti. Užeidavau, kai jie baigdavo seansą. Menininkas leisdavo man prikišti savo dvylekį, pasiūlyti korektūras...

Išėjo kilnus, dvasios aristokrato tipas. Parinkome gražius rėmus; pakabinome tinkamoje vietoje. Savininkas patenkintas. Atsilygino gausiai. Dailininkas paprašo leidimo nusifotografuoti savo kūrinį. Išgirdau, gen. Nagevičius ieškąs aukotojo Maironio portretui pirkti.

[1] Maironis, eil. „Taip atsilyginta" (1908).
[2] Maironis, eil. „Poetui mirus" (1920).

Nueinam muziejun, žiūrime – bekabąs tarp „nemirtingųjų“. Maironis raukėsi dėl Šimkūno nekorektiškumo. Nuoširdžiai tebesidžiaugiu po šiai dienai, kad jis muziejuje.

Kazimieras Paltarokas, „Maironis: (Atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga)“, in: *Panevėžio apygardos balsas*, Panevėžys, 1942-07-19, Nr. 28; taip pat skelbta: „Atsim3inimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 458–462.

Jonas Gasiūnas

Maironis – mokytojas Žemaičių dvasinėje seminarijoje

Kai man teko pradėti ruoštis į kunigus, tais pačiais metais Maironis (kun. Mačiulis) užėmė rektoriaus ir profesoriaus vietą Žemaičių dv. seminarijoje.

Jo vadovybė visų lietuvių auklėtinių buvo džiaugsmingai sutikta. Kaip šiandien matau Maironį – rimtą ir senyvos išvaizdos profesorių, besisveikinantį su mumis didžioje seminarijos salėje. Jau pirmais savo žingsniais pasirodė tuo, kuo iš tikrųjų buvo pats ir norėjo, kad kiti būtų tokiais. Jisai prabilo į mus, auklėtinius, lietuviškai, kas buvo nepaprasta tuo metu, nes čia buvo tradicija kalbėti lenkiškai. Mus, lietuvius, ne tiek nustebino toks pasielgimas, kiek pradžiugino, kad nuo tos valandos pajutom šalia savęs tvirtą sieną prieš lenkiškąją dvasią, kuri tiek metų viešpatavo minėtoje mokykloje. Lenkuojantieji auklėtiniai elgesį būsimojo savo vadovo visaip aiškino: vieni kalbėjo, kad nauja era prasideda, kiti kritikavo Maironį už netaktingą neva pasielgimą, kad jis neprabilo senu papročiu lenkiškai ar bent lotyniškai. Mums gi, lietuviams, buvo suprantamas teisingas pasielgimas, ir laukėm iš Maironies tolimesnių naujų žygių.

Kartą pareiškęs savo drąsų nusistatymą, Maironis nė žingsnio nepaslinko atgal, bežadindamas lietuvybės idėją savo auklėtiniuose. Mokyklos tvarkoje buvusią lenkų kalbą pakeitė lietuvių kalba. Tai atsitiko trumpu laiku ir be jokių kliūčių.

Maironis pralaužė ledus seno papročio ir įvedė naują paprotį: jausti ir gyventi lietuviu. Auklėtiniai greit apsiprato su naujove ir net tie, kurie mėgdavo svetima kalba kreiptis į perdėtinį, dabar gi kiekvienas nedrįso kitaip užkalbinti Maironį kaip tik lietuviškai.

Mokslas Žem. dv. seminarijos greit pašoko aukštumon – buvo įvestos pirmosios reformos, o su jomis nauji, reikalingi dalykai. Maironis mokslo įstaigon įnešė daug gyvumo. Kiek teko patėmyti, yra tai reformų žmogus, kuris supranta laikų dvasios reikalavimus. Mokslo dalykų žinojimo reikalavo be atodairos. Pirmais metais po įvedimo naujų dalykų auklėtiniai vargiai galėjo apsiprasti. Dėl tos priežasties prašė atleisti nuo kvotimų. Maironis rimtai išklausė delegacijos prašymus, bet sykiu suramino, kad lengva žinoti tuos dalykus ir kad nieko nepaprasto nėra, ir vis dėlto liepė laikyti kvotimus. Taip, nepešę nieko, turėjome kvotimus laikyti. Pasekmės buvo blogiau, neg manyta, bet Maironis nė žingsnio nenusileido savo reikalavimuose. Sekamais ir tolimesniais metais tie patys dalykai įėjo į paprastas vėžes, ir mokslo reikalingumas pasirodė naudingu net patiems auklėtiniams.

Maironis į mokslą žiūrėjo ne mažiau rimtai, kaip į širdies lavinimą. Neužtektino gabumo ar menkai pasiruošę auklėtiniai buvo priversti pasitraukti.

Maironis, nemažai reikalaudamas mokslo, sykiu buvo nuolaidus ir savo įtekme palaikydavo darbščius auklėtinius.

Maironis, būdamas pats lietuvis, mokėjo apsieiti su auklėtiniais lenkiškos orientacijos.

Jisai visad buvo lygus visiems, jei nematė aiškaus priešginumo. Mat vadovavos krikščioniška tolerancija, kuri smerkia visokį šovinizmą.

Pabrėžęs kai kuriuos bruožus Maironies kaip mokytojo, galiu didžiuotis, kad buvau jo mokiniu ir sykiu jam dėkuodamas už rūpestingą auklėjimą pasėtos mūsų širdyse idėjos, geidžiu ilgiausių metų Brangiam Jubiliatui!

> Jonas Gasiūnas, „Maironis – mokytojas Žemaičių dvasinėje seminarijoje: Atminimai iš 1909–1914 m.", in: *Biržų žinios*, Biržai, 1922-10-30, Nr. 11, p. 1–2.

Kazys Žitkevičius

Kai baigęs Palangos progimnaziją, 1910 metais pasiryžau toliau mokytis Kauno dvasinėje seminarijoje, iš karto sužinojau, kad seminarijos rektoriumi yra paskirtas Maironis. Buvo įdomu pirmą kartą pamatyti Kauną, Nemuną, na ir Maironį, kurio vadovybėje turėjau likti penkerius metus.

Įteikiant prieš egzaminus seminarijos raštinėje reikiamus dokumentus, pirmą kartą teko susitikti su Maironiu. Buvo jis tada pačiame amžiaus pajėgume, nebaigęs penkiasdešimt metų, tamsiais garbanotais plaukais, veide dar nesimatė senatvės bruožų, iš po akinių veržėsi reikšmingas, gilus akių žvilgsnis.

Rudenį, susirinkę į seminariją, buvome lyg ir kiek nusivylę Maironiu. Mokslo metai buvo pradedami dvasiniu susikaupimu – rekolekcijomis. Nors mes beveik visi kalbėjomės lietuviškai, o čia visi svarstymai, konferencijos ėjo tik lenkų kalba. Dauguma naujokų netgi nesuprato, kas buvo sakoma. Ir tai vyko Maironio vadovaujamoje seminarijoje. To mes negalėjome sutalpinti savo jaunose galvose. Dalykai paaiškėjo vėliau. Maironis buvo priklausomas nuo savo vyriausybės ir įsisenėjusią tvarką keitė pamažu. Antai kitais metais pirmajam ir antrajam kursui, remiantis tuo, kad jie nesupranta lenkiškai, rekolekcijos buvo pravestos lietuviškai. O trečiaisiais metais jau visai seminarijai rekolekcijos būdavo tik lietuviškai.

Maironio pseudonimas buvo visuomenėje toks populiarus, jog daugelis jį taip vadino, netgi tikrosios pavardės nebežinojo. Juoba mes, jo auklėtiniai, savo rektorių tevadindavome tik Maironiu.

Pasakojama, kad Maironis, kai dar tebebuvęs seminarijos profesoriumi, su savo klausytojais buvęs draugiškai artimas, o kai reikėjo išvykti profesoriauti į Petrapilio dvasinę akademiją, jis jautriai beveik su ašaromis atsisveikinęs su kiekvienu atskirai. Būdamas rektoriumi, to jautrumo jau nerodė. Kartais, kaip mums atrodė, netgi buvo per griežtas. Bendra jo taisyklė buvo – nelepinti klierikų. Bet mes visada Maironį gerbėme ir didžiavomės, kad mes jo auklėtiniai.

Aukštai vertinome Maironį ir kaip dėstytoją. Dėstė jisai moralinę teologiją, pradedant nuo trečiojo kurso. Teologiniai dalykai buvo dėstomi lotynų kalba. Maironis stengėsi perteikti dalyką trumpai ir

aiškiai. Kuriam nors platesniam klausimo nušvietimui dažnai pavartodavo ir gimtąją kalbą. Dėstydavo rimtai susikaupęs, bet retkarčiais ir pajuokaudavo. Kartą iškilo klausimas dėl rusų sentikių krikšto galiojimo. Maironis sakėsi nesusipažinęs su jų krikšto apeigomis, bet turėsiąs tuojau vykti į mišką, kur ruošiamas kuras seminarijai, ten žadėjo pasikalbėti apie tai su sentikiais darbininkais ir kitą kartą atsakysiąs į iškeltą klausimą. Prisiminė pažadą ir sako: „Taigi, kaip žadėjau, kalbėjausi miške su sentikiais apie jų krikštą. Jie man paaiškino, kad pirmausia išrenkamas krikšto vardas, sakysim, išrinko Ivano vardą. Tada tris kartus panardo į vandenį ir sako: *Budj Ivan, budj Ivan, budj Ivan. Vot i jestj Ivan.* (Būk Ivanas, būk Ivanas, būk Ivanas. Štai ir yra Ivanas.) Aišku, kad tai buvo atsakymas visai nenusimanančių apie sentikių krikštą.

Kitu atveju Maironis prisiminė apie vieną kunigą Baltarusijoje, kurs, naktį pažadintas važiuoti pas ligonį, vėl užmigo. Vežėjas, nesulaukęs kunigo, antrą kartą smarkiai trenkęs į langą ir sušukęs: *Kali ksiondz, tak i ksendzuj!* (Jei kunigas, tai ir kunigauk!) Ir kunigas bežiūrint išsirengęs į kelionę.

Ne kartą tokią atvangą sudarydavo patys klierikai. Pasitaikydavo, kad kas, paklaustas atsakyti, gerai nesusipažinęs su klausimu, vepteIėdavo kokią nesąmonę. Maironis tokiu atveju garsiai nusijuokdavo.

Seminarijos sode tekdavo matyti Maironį bevaikštinėjantį su Jakštu, Tumu, Naujaliu. Didžiulės reikšmės mūsų tautos atgimimo laikotarpiui turėjo Maironio bendravimas su muziku Naujaliu. Naujalis vadovavo klierikų chorui, kurs giedodavo katedroje. Choro repeticijų reikalu Naujalis dažnai būdavo seminarijoje ir turėjo progų nuolatos susitikti su Maironiu. Pažįstami juodu dažnai, ypač pavasario vakarais, sutikdavo bevaikščiojančius Nemuno krantine. Juodu ir šiaip nedaug kalbėdavo, o kai už Nemuno šlaituose pasigirsdavo lakštingalos suokimas, jos sodrus balsas lygiai sužavėdavo poetą ir muziką, ir abu, sulėtinę žingsnius, ilgai klausydavosi lakštingalos giesmės.

Iš klierikų atsirasdavo, kas sugebėdavo chorą mokyti dainų. Sekmadienių vakarais choras padainuodavo ką nors iš savo repertuaro, į kurį pirmoje eilėje įeidavo Maironio žodžiais Naujalio dainos. Visados būdavo malonu išgirsti ką naujo.

1913 metų pavasarį iš spaudos išėjo Maironio *Pavasario balsai*, papildytas leidimas. Išsiskirstydami į atostogas, visi įsigijome šį leidinį. Vasarą tekdavo Maironio eilėraščius paskaityti ir kaimiečiams. Galima buvo jausti, kaip tie eilėraščiai visų buvo suprantami ir mėgiami.

Tuo laikotarpiu plačiai veikė „klojimų" teatras. Vasarą, pakol dar klojimai būdavo tušti, veiklesni miesteliai ar didesni kaimai pasirinkdavo tinkamesnį klojimą, įrengdavo sceną, suolus ir suruošdavo „lietuvišką vakarą". Tokiose vakaronėse būdavo kas nors vaidinama, deklamuojama, padainuojama. Deklamacijai dažniausiai buvo parenkami mėgiamiausi Maironio patriotiniai eilėraščiai, o mėgiamiausios dainos tada būdavo Naujalio, Maironio žodžiais. Ir taip Maironio poezijos posmai visur kėlė ir gaivino tautinę sąmonę.

Greit bėgo seminarijoje mokslo metai. Pavasarį kasmet buvo rengiama visos seminarijos išvyka garlaiviu kur nors į Nemuno pakrančių gražesnes gamtos vietoves. Taip buvo ir man jau bebaigiant ketvirtąjį kursą. Šį kartą pasukome į nuostabų Nevėžio žemupio slėnį Raudondvario apylinkėje. Rektoriaus buvo susitarta su vietos grafu Tiškevičiumi, ir buvo gautas palankus pritarimas, kad mes čia be jokių kliūčių galėsime pabūti jo valdose. Apžiūrėjome dvaro rūmus, kurie lyg kokia pilis puikiai derinosi su miškingu Nevėžio slėniu. Aplankėme puošnią bažnyčią, kurioje kadaise jaunuolis J. Naujalis, pavaduodamas vargonininką, atkreipė grafų dėmesį į savo gabumus groti vargonais ir buvo išsiųstas studijuoti muzikos į Varšuvą.

Dieną praleidome gražesnėse Nevėžio pakrantėse. Turint Maironį savo tarpe, kaip lengva buvo dainuoti „Lietuva brangi"... Kaip naktis tamsi, juodas Nevėžis perjuosia girias ir žalias pievas...

Praėjus porai dienų teko išgirsti iš Maironio, kad mes išvykoje į Raudondvarį padarėme jam nemalonumą. O buvo taip. Tuo laikotarpiu Jakštas buvo išleidęs lenkų kalba brošiūrą, kurioje kaip katekizme klausimų ir atsakymų būdu trumpai ir aiškiai priminė, kad lenkiškai kalbantieji Lietuvoje nėra kokie lenkų atėjūnai, bet tie patys lietuviai, pamiršę tėvų kalbą. Kai kurie klierikai ekskursijos metu tomis brošiūromis apdalino dvare kumečius, o tai sukėlė tarp jų ginčus. Grafas, surinkęs tas brošiūras, atsiuntė Maironiui su laišku, kuriuo išmetinėjo, kad už palankų priėmimą jo auklėtiniai atsilyginę dvaro darbininkų kiršinimu.

1914 metų vasarą prasidėjo Didysis karas, į kurį įsitraukė ir Rusija. Kaunas, kaip pasienio tvirtovė, buvo rengiamas gynybai. Iš miesto turėjo išsikraustyti visos mokyklos ir prieglaudos. Tai sudarė didelių rūpesčių seminarijos vadovybei. Daugelis švietimo, labdaringų įstaigų kėlėsi į Rusijos gilumą. Seminarijai nebuvo prasmės keltis kitur iš savo krašto, o surasti patalpas tokiai didelei įstaigai buvo sunku. Pagaliau nutarta keltis į Vašuokėnų dvaro rūmus, netoli Troškūnų, kuriuos buvo įsigijęs lietuvis Brazdžius.

Nors rūmai buvo dideli ir savininko šeima išsikraustė gyventi į kumetyną, bet sutilpti visa seminarija juose negalėjo. Todėl buvo susitvarkyta taip, kad pirmieji trys kursai mokėsi seminarijoje iki pavasario, o mes, du vyresni kursai, neakivaizdiniu būdu pasiruošę pagal programą, povelykiniu laiku teatvykome į seminariją išklausyti baigiamųjų paskaitų ir išlaikyti egzaminų. Tuo būdu Maironio globoje pabuvome dar porą mėnesių.

Aplinka čia buvo visai kitokia negu Kaune. Laisvu laiku ar besiruošdami egzaminams, plačiai išsiskirstydavome po laukus ir krūmus. Rektorius dažnai mums primindavo, kad per toli nuo centro neklaidžiotume.

Brazdžiai, gerbdami Maironį, rūpinosi kuo nors paįvairinti kaimo gyvenimą. Sekmadieniais gegužės vakarais paežery kartais buvo girdėti dainos ir armonikos garsai. Brazdžiuvienė pati buvo gera dainininkė, jaunatvėje giedojusi bažnyčioje, ir su susirinkusiais kaimiškomis dainomis pagerbdavo Maironį, atvykusį į paežerį ar palydėdami jį besiirstant laiveliais ežere.

Maironis mėgo pabuvoti tarp kaimo žmonių. Atlaidų ir kitomis progomis jį pavėžindavo po apylinkės miestelius. Visur jo vardas buvo žinomas, ir visų jis, kaip garbingas svečias, buvo laukiamas.

Greit praėjo mūsų kurso studijų tie pora mėnesių. O karo frontas artėjo. Net Vašuokėnuose ramiais vakarais kartais girdėdavome artilerijos pabūklų tolimą dundėjimą. Išlaikę egzaminus, gavę kunigo šventimus, išvažinėjome, kas galėjo, į namus, o kas negalėjo grįžti į namus, prisiglaudė kur nors pas draugus.

Liepos mėnesį vokiečiai užėmė Panevėžį ir pasistūmė toliau į rytus ir į šiaurę. Aš gavau paskyrimą vikaro pareigoms Panevėžy. Po kurio laiko Maironis apsigyveno Krekenavoje, mūsų kaimynystėje, ir čia išgyveno iki vokiečių okupacijos galo.

Romėnai senovėje sakydavo: *Inter arma musae silent* – ginklams žvangant, mūzos tyli. Maironio mūza tačiau ir karo metais nenutilo – kartas nuo karto ji vis ką nors jam pasakydavo, ir Maironis tai kambary, tai sėdėdamas šventoriuje protarpiais rašinėjo. Gražesnėmis dienomis, perėjęs Nevėžio tiltą, eidavo į mišką pasivaikščioti. Mėgstamiausia jo vieta būdavo kalva pamiškėje, iš kur atsiverdavo platesnis reginys į jo apdainuotas tamsiojo Nevėžio žaliąsias pievas. Čia jis praleisdavo kartais ilgesnes laiko valandas, kurdamas naujus poezijos posmus.

Maironio gerbėjai, pastebėję šią jo mėgiamą vietelę, jam nesant, čia sukalė patogų suolelį atsisėsti. Maironis, netikėtai jį radęs, suolely įrašė šį posmelį:

Kas tą vietelę aplankys,
Tai rankai ačiū pasakys,
Kuri suolelį tašė, kalė,
Čia taip malonu ir ramu!
Pripildo paukščiai čiulbimu
Tą žalią be pastogio salę.[1]

To suolelio jau nebėra, liko tik tos vietos prisiminimas. Pro tą vietą nūnai pravestas naujas kelias į Ramygalą. Pagerbiant Maironio atminimą, tą kalvą šalia kelio buvo pradėta tvarkyti, sodinant medžius, ruošti poilsio suolelius. Buvo atvežtas ir didelis akmuo, kuriame turėjo būti iškaltas Maironio atminimas. Bet kažkodėl rajonas tuos darbus sulaikė. Gal norėta tinkamiau šį darbą sutvarkyti. Tačiau iki šiol nieko nedaroma.

Maironis, gyvendamas Krekenavoje sunkiais vokiečių okupacijos laikais, pasitaikius progai, aplankydavo kaimynus. Panevėžy, kaip dideliame centre, ypač į karo pabaigą, norėdamas ką daugiau patirti, jis dažnai būdavo. Čia tekdavo susitikti su Maironiu, kaip sakoma, nebe mokyklos suole ir laisviau pasikalbėti visais rūpimais klausimais.

Šiaip sau besikalbėdamas artimųjų tarpe prie stalo ar kitu atveju Maironis mėgdavo įpinti linksmesnių nuotykių. Kartą jis pasakojo, kaip, rusams traukiantis, vienas atsilikėlis kareivis užsispyręs jo klausė, kur čia kelias į Riazanę. Ir būk tu mandras Lietuvoje surasti kelią į Riazanę!

[1] Maironis, eil. „Suolelis miške“ (pirmasis pavadinimas „Miške suolelis“; 1920).

Kitą kartą Maironis pasakojo juokingą nuotykį iš Petrapilio laikų, kai jis, būdamas profesoriumi Dvasinėje akademijoje, ėjo ir inspektoriaus pareigas. Buvo įprasta pasivaikščiojimo proga su studentais aplankyti ką nors iš Petrapilio įžymybių ar renginių parodų. Kartą buvo pasirinkta aplankyti vaškinių figūrų parodą. Žinome, kaip tokios figūros gyvastingai atrodo. Vienas trumparegis studentas pamiršo pasiimti akinius. Prie vienos figūros jis panorėjo įsitikinti, kaip tos figūros taip gyvastingai padarytos – jis tiesė ranką, norėdamas pačiupinėti figūros nosį, o tai buvo į figūras dėmesingai užsižiūrėjusi dama. Įsižeidusi ji tik riktelėjo: „Ką jūs!“ – Sumišęs studentas pasiteisindamas tiek tepasakė: „Atleiskite, aš maniau, kad jūs išpūsta“. Studentas, matyt, vaizdavosi, kad parodos figūros būdavo kažkaip išpučiamos.

Norint svečią užimti, kartą Maironį nuvedė bažnytinio choro paklausyti, kurs buvo susirinkęs repeticijos proga. Chorui vadovavo muzikas Vl. Paulauskas. Tuo metu jo choras buvo geriausias Panevėžy ir su dainomis paįvairindavo retkarčiais rengiamus lietuviškus vakarus sunkiais okupacijos laikais. Paulauskas sukomponuodavo kai ką ir savo.

Maironis, klausydamasis choro, kažką žymėjo savo bloknote. Chorui nutilus, jis, lyg kreipdamasis į vieną choristę, kuri kasas buvo papuošusi rože, sako: „Nesek sau rožės prie kasų: Ji jauną širdį pavilios...“

Vėliau Maironis Paulauskui įteikė eilėraštį, pavadintą „Duetas“, pavesdamas tekstui pritaikyti muziką. Paulauskas, padrąsintas Maironio jam pareikšto pasitikėjimo, sakos, gana greitai lengvai sukūręs „Duetui“ melodiją ir akompanimentą. Šis duetas ne kartą buvo atliktas Panevėžy ir visados patikdavo publikai.

Pusiaukelyje tarp Krekenavos ir Panevėžio yra Upytė, kur šalia kelio stūksojo krūmais apaugusi kalva, kurios vidury yra dauba. Likę tarp žmonių padavimai sako, kad čia kadaise stovėję žiauraus pono Čičinsko rūmai. Jie prasmegę į žemę, kai žiemą Kalėdų naktį perkūnas nutrenkęs Čičinską, kai šis, nušovęs kunigą, kurs jo be atgailos dėl jo nedorybių neleido į bažnyčią, važiavo namo.

Maironis, gyvendamas Krekenavoje, turėjo daug progų aplankyti šią vietovę, surinkti žmonių padavimus apie Čičinsko žiaurumus. O tai paskiau panaudojo, rašydamas baladę „Čičinskas“.

Maironis, dar tebegyvendamas Krekenavoje, galėjo pasidžiaugti Panevėžy įsteigta lietuvių gimnazija ir mokytojų seminarija. Mieste ir kaimuose buvo steigiamos pradinės mokyklos. Žemės ūkis greit ėmė viršyti prieškarinį lygį.

Lenkams okupavus Vilnių, centrinės valstybės įstaigos buvo perkeltos į Kauną. Visur, tuo labiau čia, buvo reikalingi visų sričių kultūros darbuotojai. Maironis, vos tik leido aplinkybės, grįžo į savąjį Kauną. Pirmutinis jo darbas buvo atkurti dvasinę seminariją. [P]o Steigiamojo Seimo atidarymo 1920 metais iš spaudos išeina Maironio *Mūsų vargai* ir papildytas *Pavasario balsų* leidimas.

Sulaukus universiteto savo krašte, panorėjau ir aš dar kiek pastudijuoti ir įstojau į Teologijos-filosofijos fakultetą. Tuo būdu auditorijoje vėl susitikdavome su Maironiu.

Tų pačių 1922 m. rudenį buvo minimas Maironio 60 metų amžiaus jubiliejus. Teko ir man ta proga dalyvauti sveikinimo delegacijoje nuo Teologijos-filosofijos fakulteto studentų. Prie sveikinimų ir linkėjimų turėjau garbės pareikšti Maironiui padėką už tą didelį jo indėlį į mūsų literatūrą ir tą ilgą šauklio žygį, žadinant mūsų tautos sąmonę. Maironis apgailestavo, kad jis yra tiek užimtas ir mažai beturi laiko kūrybai. Iš tikrųjų tuo laiku Maironis turėjo daug pareigų kaip seminarijos rektorius, dėstytojas ir dviejų fakultetų profesorius.

Teko būti teatre Maironio dramos *Vytautas pas kryžiuočius* premjeroje. Maironis sėdėjo pirmoje eilėje tarp savo artimųjų. Pasibaigus vaidinimui, teatro atstovai atėjo kviesti autorių į sceną pasirodyti publikai. Maironis visaip atsiprašinėjo, kad jį paliktų vietoje, kur jį ir taip visi mato. Bet delegacija pavartojo mandagumo prievartą – ėmė jį už parankių, veste nuvedė į sceną, kur publikai plojant tarp kalbų ir gėlių įvyko Maironio pagerbimas.

Visuomenėje buvo kilęs sumanymas Maironio garbei pastatyti Istorinio muziejaus[1] sodely jo biustą. Bet Maironis griežčiausiai užprotestavo, kad jam gyvam tebesant statytų jo paminklą.

Baigęs savojo fakulteto pirmosios laidos studijas, vėl grįžau į Pane-

[1] Kalbama apie Karo muziejaus (dabar Vytauto Didžiojo karo muziejus) sodelį Kaune.

vėžį. Į Kauną retai kada benuvykdavau. Su Maironiu prisimenu dar porą susitikimų Palangoje, kurie paliko gilesnių minties asociacijų.

1927 m. vasarą studentai Birutės kalno papėdėje vaidino Mykolaičio-Putino misteriją *Nuvainikuota vaidilutė*. Centrinė vaidinimo vieta buvo takas maždaug toje vietoje, kur dabar yra kuklus Birutės paminklas. Vaidinimas vakaro prieblandoje, panaudojant tinkamą apšvietimą, dalyvaujant choro grupėms, netgi raiteliams (Kęstutis ir jo palyda), darė gilų įspūdį ir sutraukė beveik visą vasarotojų publiką. Be jokių suolų ji susėdo miške kur kam teko. Netoliese priešais mane sėdėjo Maironis savo artimųjų tarpe. Matyti buvo, kaip jis dėmesingai sekė visą misterijos eigą. Gal jam, kaip rašytojui, buvo įdomu sekti ir misterijos veikalo kompoziciją.

Ir paskutinį kartą teko matyti Maironį taip pat Palangoje. Gal ir jo buvo ta paskutinė vasara Baltijos pajūryje. Maironis sėdėjo jūros tilto gale apsuptas savo gerbėjų, kurių dauguma, atrodė, buvo akademinis jaunimas. Apsivilkęs jis buvo ilgu baltu apsiaustu, rankose turėjo lazdą, kurią visuomet imdavo, eidamas pasivaikščioti. Visi ramiai šnekučiavo, gėrėjosi besileidžiančios saulės atspindžiais, banguojančios jūros paviršiumi.

Maironis jūros fone tarp savo gerbėjų man priminė Fojerbacho paveikslą, kuriame jis vaizduoja Dantę Ravenoje, jūros pakrantėje tarp savo gerbėjų[1].

Maironis išsirengė kelionėn ir 1932 m. vasaros pradžioje, norėdamas aplankyti savo draugą Tytuvėnų kleboną Jančiauską, manydamas gal ir toliau pakeliauti. Bet svečiuose pajuto stipresnį ligos priepuolį.

Atvežtas į Kauną, apsuptas rūpestinga medicinos globa, jis jau nebepasveiko ir mirė birželio 28 d. Palaidojo jį jo paties pasirinktoje vietoje – Kauno katedros pašonėje.

Anykščiai, 1974-11-03.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 464–471.

[1] Kalbama apie Anzelmo Feuerbacho paveikslą „Dante und die edlen Freuen von Ravenna" (1857).

Mykolas Grubys

Atsiminimai apie Maironį

Kunigų seminarija

Pirmą kartą pamačiau Maironį 1913 m. pavasarį. Atvažiavome su draugu į Kauną laikyti stojamųjų egzaminų į Kunigų seminariją. Mes jau buvome skaitę spaudoj paskelbtą egzaminų datą. Žinojome, kad seminarijos rektorium yra Maironis. Dabar neatmenu kodėl, mes nusprendėme eiti pas Maironį teirautis, kada bus tie egzaminai. Galimas dalykas, kad mus paskatino noras pamatyti Maironį. Maironis pasakė mums, kad bus stojamieji egzaminai ir nustebęs paklausė: „Argi jūs neskaitote lietuviškų laikraščių?" Tas klausimas mus suglumino, jei neskaitome lietuviškų laikraščių, vadinasi, esame nesusipratę lietuviai. Mes buvome nedrąsūs, nieko nepasakėme ir tyliai atsisveikinom.

Tų pačių metų rudenį įstojęs į seminariją, turėjau dar geriau progos pažinti Maironį.

Iš draugų sužinojau, kad Maironis atvyko į Kauną iš Peterburgo, ten jis buvo Dvasinės akademijos profesorium.

Būdami pirmam kurse, pradžioje dar nedėvėjome ilgų rūbų, sutanos. Mes turėjome patarnauti Mišioms seminarijos bažnyčioje laikantiems profesoriams. Iki šiol mes matydavom altorių tik iš tolo, o dabar reikia žinoti visas apeigas, vaikščioti aplink altorių. Visa tai buvo mums nelengva.

Seniau bažnyčiose Mišioms tarnaudavo vaikai. Jie buvo vadinami klapčiukais (lenk. chlopczyk[1]). Klapčiukai buvo gerai išmokyti, drąsūs, vikrūs. O mes, suaugę vyrukai, tarnaudavom su baime. Nekantresni profesoriai už klaidas pasibardavo. Bet Maironis niekad nesibardavo, suprato, kad tos pareigos mums yra naujos, neįprastos.

Aplamai tenka pasakyti, kad Maironis, matydamas klieriko klaidą ar netikusį klieriko elgesį, perspėdavo ramiu nepakeltu tonu.

Būdamas pirmam kurse, gyvenau didžiuliam kambaryje, kuris buvo vadinamas dormitorium. Čia gyvenome apie 15 žmonių. Jauni

[1] Berniukas (lenk.).

žmonės paprastai neramūs, mėgsta išdykauti, viens kitam trukdyti. Juk mes buvome ką tik iš gimnazijos suolo. Kartais užeidavo inspektorius ar prefektas mus raminti.

Kartą prieš pat Kalėdų atostogas taip įsismaginom, kad viską užmiršom. Vienas kitas turėjo styginį instrumentą, ėmė groti, čia prasidėjo linksmos dainos. Juk džiaugsmas! Rytoj išvažiuojam atostogų! Dabar neberūpi nei drausmė, nei tvarka. Niekas dabar nepagalvojo, kad gali užeiti inspektorius ir už bausmę gali nukirpti vieną dieną iš atostogų. Panašiai ir atsitiko – prasiveria durys, ir ant slenksčio pasirodė ne inspektorius, ne prefektas, bet... Maironis!

– Na, tai kaip čia jūs? Negalima taip! Dabar adventas, o jūs grojate, dainuojate, juk negerai!

Tie keli ramiai pasakyti Maironio žodžiai stipriau paveikė mus, negu inspektoriaus pakeltu balsu skelbiama bausmė.

Maironio vardadienį (Jono Nepamukitis, gegužės 16 d.[1]) eidavom sveikinti visi kartu. Sveikinimo kalbą pasakydavo paskutinio kurso, turįs jau aukštesniuosius šventinimus auklėtinis, vadinamas dekanas.

Maironis, dėkodamas už dekano išreikštus mūsų linkėjimus, savo kalbą beveik kasmet baigdavo:

– Jūs savo sveikinimais visada man primenate, kad laikas labai greit bėga ir mano gyvenimas vis artėja prie galo.

Dabar labai gerai suprantu tuos paskutinius Maironio žodžius, o tada gal ne vienas iš mūsų šyptelėjo savo mintyse, nes mums tada atrodė, kad mūsų gyvenimo pabaiga dar už jūrų marių.

Dabar nemenu kokia proga seminarija rengė iškilmingą vakarėlį. Susitariau su draugu Petru M. įsiterpti į vakarėlio programą su deklamacijomis. Pasirinkom po vieną Maironio eilėraštį. Petras pasirinko Maironio „Varpai", o man labai patiko „Vakaras ant ežero keturių kantonų".

Ilgai mokėmės, rodėsi, jau visai gerai iškalėm. Atėjo skirtoji diena, vakarėlis prasideda. Pirmoj eilėj sėdasi Maironis, visi profesoriai, pilna salė sėdinčių ir stovinčių klierikų, priekyje sustojęs choras. Dabar

[1] Greičiausiai painiojama – Maironis savo vardadienį minėdavo šv. Jono Kantiečio dieną – spalio 20 d.

mums pasirodė salė tokia iškilminga, kad mūsų nervai gerokai pasitempė. Stovime už kulisų ir jaudinamės. Petras klausia, katras eisim pirmas? Tu eik, sakau jam, tu drąsesnis. Petras drąsiai įžengė į sceną, žemai nusilenkė publikai ir švelniu stipriu balsu sušuko:

„Varpai", eilės Maironies!" – Susimąstė valandėlę, vėl linktelėjo, dar palaukė, žemai nusilenkė ir spruko užkulisin. Pribėgo prie manęs susijaudinęs ir gana garsiai ištarė: „dabar tu eik!" Kur aš beeisiu, drąsesnis ir tai susimovė, o aš, išėjęs į sceną, ir Maironio vardą neišarsiu.

Mes kalbėjomės garsiai, o salėje buvo visai tylu, nes publika laukė, kada pasigirs „Vakaras ant ežero keturių kantonų".

Tuo ir pasibaigė mūsų vakarėlis.

Po vakarėlio stovime mudu nusiminę, prie mūsų priėjo Maironis.

– Kam jūs būtinai norite deklamuoti atmintinai, reikia knygą pasiimti ir skaityti.

Pasikalbėję su Maironiu, nusiraminom, supratom, kad Maironis mus užjaučia, jam gaila mūsų. Tada mums atrodė Maironis neapsakomai geras, atsisveikinę palydėjom dėkingomis akimis.

Reformos

Maironio pastangomis ir įtaka buvo padarytos žymios reformos seminarijoje. Iki Maironio atvykimo į Kauną vis labiau skverbėsi į seminarijos auklėtinius lenkų dvasios įtaka. Inspektorius kn. Pocevičius su klierikais kalbėdavo tik lenkiškai. Kas lenkiškai nemokėjo, kreipdavosi į Pocevičių rusiškai. Reikia pasakyti, kad rusų kalba mes laisvai kalbėdavom. Mes mokėmės caro laikais, jau pradžios mokykloje išmokom laisvai kalbėti rusiškai. Lietuviškai kalbėti mokytojas drausdavo. Jei išgirsdavo kalbant lietuviškai tarp savęs, bardavo. O į Kunigų seminariją stodami, buvome baigę, jei ne pilną gimnaziją (db. 11 klasių), tai bent vidurinę mokyklą (dabar 8-metę). Būdami pirmam kurse tarp savęs pasitardavom rusiškai. Grįždamas prie temos, turiu pasakyti, kad rusų kalba lietuvių tautiškai susipratimui nepakenkė tiek, kaip lenkų kalba.

Bažnyčios istoriją dėstė Pocevičius lenkų kalba. Mes turėjome Bažnyčios istorijos knygas lotynų kalba. Iš knygos inspektorius mums už-

duodavo tik apie puslapį, tą mes turėdavome atsakinėti lotyniškai. Gi toliau aiškindavo lenkiškai labai plačiai. Kas buvo aiškinama lenkiškai, mes mažai domėjomės ir ne viską supratome. Vadinasi, Pocevičiaus dėstoma Bažnyčios istorija mažai mums davė žinių iš Bažnyčios istorijos, tik nebent kiek buvo naudinga lotynų kalbai.

Pirmam kurse buvo dėstoma lenkų kalba. Ją dėstė kn. Volavičius.

Ketvirto kurso klierikai sekmadieniais po mūsų pamaldų sakydavo lenkų kalba pamokslus. Jų klausydavome mes ir žmonės, kurie buvo bažnyčioje.

Atrodo, kad Kauno kunigų seminarijoje nebuvo reikalo dėstyti lenkų kalbą. Tiesa, Kauno vyskupijoje kai kuriose parapijose buvo sakomi pamokslai lenkų kalba, bet parapijiečiai suprasdavo ir lietuviškai, jei susikalbėdavo lietuviškai su savo kaimynais lietuviais.

Net grynai lietuviškose parapijose XX a. pradžioje dar būdavo skaitoma lenkų kalba Evangelija prieš pamokslą. Tai buvo darome dėl to, kad tose parapijose buvo keletas dvarų, kurių šeimos kalbėdavo lenkiškai. Tų dvarų šeimos sekmadieniais atvažiuodavo į bažnyčią paklausyti sumos, jiems būdavo perskaitoma lenkų kalba Evangelija, užduodama sukalbėti po 3 poterius ir jie išeidavo iš bažnyčios. Po to skaitoma lietuviams Evangelija ir pamokslas. Po pamokslo užduodama sukalbėti po 5 poterius. Taip buvo Panevėžio apskr. Ramygaloje, Krekenavoj, gal dar kai kur.

Panevėžio gimnazijų, mokytojų seminarijos ir vidurinės mokyklos mokiniams buvo sakomi pamokslai vieną sekmadienį lietuvių kalba, kitą lenkų k. Mat gimnazijoje, ypač mergaičių, buvo dvarininkų vaikai.

Bet berniukų gimnazijoje mažai buvo tokių mokinių, kurių tėvai kalbėjo lenkiškai, toje gimnazijoje buvo daug susipratusių lietuvių, patriotų. Tuo laiku berniukų gimnazijoje mokėsi rašyti Balys Sruoga. Pažymėtinas toks dalykas: mokiniai, išeidami iš bažnyčios, skubėdavo ir labai spausdavosi. Šveicorius, barškindamas savo šveicoriška lazda, ramindavo, lenkiškai kartodamas: „*Powoli, powoli, paniczowie, proszę nie napierać*“ (Palengva, palengva ponaičai, prašom nesispausti).

Pasigirdo lietuviškas protesto balsas: „Tu kalbėk lietuviškai!“

Visa tai buvo iki 1914 m. pasaulinio karo pradžios.

Nuo to laiko nebeliko Kunigų seminarijoj nei kn. Pocevičiaus, nei

lenkų kalbos pamokų, nei klierikų sakomų lenkiškų pamokslų seminarijos bažnyčioj.

Vašakėnai[1]

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, seminarija buvo iškelta į Vašakėnų dvarą[2] (Panevėžio aps., Troškūnų parap.). Kaune negalėjo likti seminarija, nes Kaunas buvo tvirtovės miestas.

Vašakėnų dvaro rūmai buvo dideli, dviejų aukštų, bet visa seminarija su profesoriais negalėjo tilpti. Todėl vyresnieji kursai buvo atleisti, liko tik pirmieji trys.

Mūsų antras kursas jau buvo rimtesnis. Mus patalpino taip pat, kaip ir Kaune, nemažam kambary, čia gyvenome, rodos, aštuoni žmonės.

Buvo jau ruduo, karas jau įsisiūbavo, mūsų nuotaika buvo nerami, todėl kartais ir patriukšmaudavom. Kartą perskaitėm laikrašty, kad Kybartuose pasirodė du karininkai lietuviai rusų armijoj.

Žavinga naujiena!

Taip apsidžiaugėm, kad tuoj kai kurie „virto" karininkais ir ėmė tvarkyti kareivius, žodžiu, visi ėmė triukšmauti. O vienas, atsirėmęs nugara į duris, žavisi tuo bruzdėjimu. Mums nė galvoj, kad mes trikdom kam nors. Maironis, atėjęs mūsų raminti, negali atidaryti durų. Tik pabarškinęs pradarė, nes „žiūrovas" atšoko nuo durų.

Mes sustojom ir tylim.

– Na, tai kas čia jums. Juk man trukdote! Argi galima taip? – Vienas iš mūsų nedrąsiai pusbalsiu pasiteisino:

– Mes kartojame bažnyčios istoriją.

– Na, gerai, bet kam taip garsiai?

Mums atrodė, kad Maironis patikėjo, jog mes taip triukšmingai kartojame Bažnyčios istoriją.

Vašakėnų apylinkės yra lygios, nuobodžios. Pavasarį apsemdavo vanduo pievas ir dirvas. Vanduo bėgdavo vagomis į griovius. Aplinkui lauko keliai purvini, pasivaikščioti nėra kur. Mes dažnai matydavome

[1] Vašuokėnai.

[2] Komarų giminei priklausiusį Vašuokėnų dvarą XX a. pradžioje įsigijo dvarininkas Bronislovas Brazdžius.

Maironį, vaikščiojantį po lauką, jis sustojęs ilgai žiūrėdavo į vaga bėgantį vandenį.

Mes gerai supratome, kad Maironio poetiška siela ilgisi gamtos grožio, kurio čia nėra, tai poetas džiaugiasi tuo srovenančiu vandens lašeliu.

Vokiečiams okupavus Lietuvą, seminarija grįžo į Kauną.

1919 m. baigėme seminariją ir atsisveikinom su Maironiu, bet neilgam.

1922 m. Kaune buvo įkurtas Lietuvos universitetas. Čia buvo ir teologijos fakultetas, kuriame Maironis buvo profesorium. Dėstė moralinę teologiją. Reikalavimai jo buvo rimti. Mes sakydavome, kad Maironis yra vienas. Kartą Maironis patiekė studentu B. tokį klausimą, kurio nei std. B., nei mes nesugebėjome atsakyti.

Maironį gerbėm ne tik mes, bet ir kitų fakultetų studentai, mes visi juo didžiuodavomės.

1924 m. baigęs studijas, atsisveikinau su Maironiu, bet vėliau teko su juo susitikti.

Palanga

Maironis dažnai atvykdavo į Palangą vasaroti. Gyvendavo Palangos klebono vasarnamyje. Čia gyvendavo ir daugelis kitų vasarotojų. Pietų ir vakarienės visi poilsiautojai susirinkdavo prie klebono stalo.

Maironis buvo labai švelnus ir malonus, mėgdavo sąmojų, gražiai pajuokaudavo. Kartą per vakarienę bekalbant apie maisto produktus, labai rimtai pasiūlė Maironis greta sėdinčiai poniai įpilti į arbatą jai kefyro. Taip rimtai Maironis pasiryžo padaryti, kad ponia išsigando, nes kefyro pilnas šaukštas jau buvo arti stiklinės. Visi skaniai juokėsi.

Palangon suvažiuodavo daug jaunimo, studentų ir studenčių. Visu būriu lydėdavom Maironį į mišką ar pajūrį. Kopose jaunimas dainuodavo, juokaudavo, žodžiu, su Maironiu visiems visada buvo linksma. Kartą, pasisamdę kelias lengvas mašinas, nuvažiavome į Šventąją. Jūra, rodos, ne per daug bangavo. Maironis stovėjo per keletą žingsnių nuo vandens, žiūrėjo į tolį, staiga atplaukė didoka banga ir tiesiai plūstelėjo į Maironį, apipylė net kelius.

– Na, kaip gi čia? – pasakė Maironis, purtydamas skvernus. Vienas studentas tarė:

– Matote, poete, Baltija nėra tokia švelni, kaip keturių kantonų ežeras.

– Taip, sako Maironis, – bet Baltija yra sava, lietuviška.

Vėjuotą dieną vaikščiojom su Maironiu po Palangą, sutikom kunigą amerikietį. Jis ėmė kviesti mus į savo vilą, turįs labai gero ir skanaus gėrimo, atseit amerikietiško pamėginti. Užėjome, amerikietis atnešė bonką, pripylė po nemažą taurelę. Maironis išgėrė, pažvelgė amerikiečiui į akis ir tarė rusiškai:

– Fu, kakaja gadost! Nalivaj druguju![1] – Man taip buvo juokinga, net ir amerikietis nusikvatojo.

Krekenava (Panevėžio apskr.)

Maironis retkarčiais atvažiuodavo į Krekenavą. Čia yra gražios vietos, pušynai, Nevėžis. Maironis mėgdavo pavaikščioti po pušyną. Kartą su klebono seserim nuėjom kartu su Maironiu į netolimą pušyną, kuris vadinasi Varnakalnis. Mums bestovint miške, pasigirdo jaučio baubimas. Maironis apsidairė susirūpinęs, skubiai nulindo į krūmus. Jautis kažkur nutolo, o Maironio nebeprisišaukėm. Grįžę radome su klebonu vakarieniaujant. Klebono sesuo ėmė juokauti, kaipgi Jūs, prelate, palikote mane vieną su maurojančiu jaučiu? Juk jautis galėjo mus subadyti!

Maironis rimtai atsakė:

– Jautį nugalėti reikia patrankos, o apie jus galvojau, kad galėsite įlipti į medį.

Šiaulių geležinkelio stotis

Paskutinį kartą mačiau Maironį Šiaulių geležinkelio stotyje. Buvau tada Šiaulių berniukų gimnazijos vicedirektorium. Sužinojome, kad pro Šiaulius į Kauną iš Rygos važiuoja Latvijos švietimo ministras. Su mokiniais ir mokytojais atvykome į geležinkelio stotį pasveikinti švietimo ministrą.

[1] Kokia bjaurybė! Pilk antrą! (rus. *Какая гадость! Наливай другую!*).

Pasisveikinus su Latvijos švietimo ministru ir išėjus Rygos traukiniui, pamatėme kitą traukinį, stovintį ant gretimų Rygos traukinio bėgių. Prasidaręs vieno vagono duris, stovėjo Maironis. Išrikiuoti perone mokiniai prisiartino prie Maironio traukinio. Visi bendrai pasisveikinom, deja, nežinojom, kad atsisveikinom paskutinį kartą.

Tai buvo 1930 ar 1931 metais ankstyvą rudenį.

1932 metais išgirdau, kad Maironis mirė.

„Kaip man gaila to balto senelio", – prisiminiau skaudančia širdimi.

Kn. Grubis[1]

Šiaulių raj., Kurtuvėnai, 1969-06.

MLLM R3 [sąsiuvinis, 1969-08-28]; anksčiau sutrumpinus, perredagavus skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 471–474.

Vincas Stonis-Kazys Žitkus

Maironį prisiminus

Pirmieji įspūdžiai

Pirmą kartą pamatyti Maironį man teko 1911 metų vasarą. Tada aš buvau ką tik baigęs Panevėžio keturklasę miesto mokyklą ir atvykau į Kauną toliau mokslą tęsti ar kur nors čia įsidarbinti. Miesto senovės paminklai ir gražios jo apylinkės iškart mane pavergė. Su pietizmu lankiau tas vietas, kur gyveno ir kūrė Adomas Mickevičius, o ypač su pagarba praeidavau pro Maironio rūmus, kuriuose gyveno pats

1 Sąsiuvinyje, kuriame Mykolas Grubys surašė atsiminimus apie Maironį, atskiram lape – jo laiškas tuomentiniam Lietuvių literatūros (dabar Maironio lietuvių literatūros) muziejaus direktoriui Juozui Kulikauskui: „Gerbiamas Direktoriau, Gavęs Jūsų laišką, maniau per tris dienas parašyti savo atsiminimus apie Maironį, o dabar net nusivyliau, kelis kartus rašau ir vis nevykusiai – tai klaidos, tai išbraukimai, tai digresijos nuo temos. Nors labai noriu, bet nesiseka. Gal per mėnesį parašysiu. Svarbiausia kliūtis tai mano silpnas regėjimas, kai parašau, pats nebeperskaitau. / Na, kai nusiųsiu, Jūs pats nuspręsit, ar bus verta tuos atsiminimus priimti. Liepos mėnesį ketinu būti Kaune, norėčiau Jus pamatyti, betgi Jūs tur būt išvyksite atostogų."

poetas. Didžiausias mano troškimas buvo pamatyti *Pavasario balsų* ir *Jaunosios Lietuvos* autorių ir iš arčiau į jį pažvelgti. Neteko ilgai laukti ir mano troškimas buvo patenkintas.

Vieną šeštadienio popietę sėdėjau Rotušės aikštėje suolelyje ir kažin ką skaičiau. Žiūriu – prasivėrė paradinės Maironio rūmų durys ir pro jas pasirodė sutana apsirengęs žmogus. Flegmatišku žingsniu jis ėjo katedros kryptimi.

– Maironis! – prasivėrė man pro lūpas. Pakilau nuo suolelio ir ėmiau iš priekio į jį artintis. Norėjau tiesiai pažvelgti į jo veidą. Maironis praėjo pro mane nė nepastebėjęs savo seklio. Jis buvo visai toks pat, kaip jį buvau matęs fotografijose, tik atrodė kiek senesnis. Buvo tai kresnas vidutinio ūgio vyras. Iš po juodos skrybėlės matėsi tamsiai kaštoninės spalvos vešlios garbanos. Jis ėjo susimąstęs ir pro užsodintus ant nosies „pensnė" akinius žiūrėjo į taką. Mane kiek pribloškė Maironio povyza, – jis buvo paprastas ir pilkas kaip ir visi kiti žmonės. Jokio poetiško sparnuotumo neįžvelgiau nei jo figūroje, nei veide.

Prabilo katedros varpai. Maironis išnyko katedros šventoriuje. Suvokiau, kad Maironis eina mišparų laikyti. Įėjau ir aš į pustuštę bažnyčią ir priėjau prie didžiojo altoriaus grotelių. Suliepsnojo altoriaus žvakės ir lydimas patarnautojų, Maironis išėjo pamaldų laikyti. Pasigirdo jo nestiprus, bet švelnus ir maloniai graudus baritonas. Jau tada man dingtelėjo mintis, kad poetas yra labai muzikalus ir turi gerą muzikinę klausą. Vėliau ši mano mintis visai pasitvirtino.

Kelioms dienoms praslinkus teko man pastebėti Maironį išeinantį iš savo rūmų. Šiuo kartu jis ėjo pasiramsčiuodamas stora lazda ir kairioje rankoje nešėsi knygą. Buvo karšta liepos popietė. Maironis gatvele pasuko tiesiai į Nemuno pakrantę. Netoliese per Nemuną buvo nutiestas pontoninis tiltas, kuris jungė miestą su Aleksotu. Poetas tiltu perėjo Nemuną ir lėtu žingsniu ėmė kopti į aukštą Nemuno krantą. Takas buvo status ir vingiuotas. Maironis protarpiais stabtelėdavo, nusiimdavo nuo galvos skrybėlę ir gėrėdavosi vis plačiau atsiveriančiais miesto ir jo apylinkių vaizdais. Pagaliau poetas pasiekė kranto viršų, kurį kauniečiai vadindavo Veseluvka arba Linksmakalniu. Linksmakalnis buvo visai tuščias. Maironis atsisėdo į gerokai jau patręšusį suolelį, pasidėjo šalia savęs skrybėlę, lazdą ir knygą ir ėmė šluostyti aprasojusį savo

veidą. Pagaliau atsisagstė viršutinę savo sutanos dalį ir visas pasinėrė į atsivėrusį nuostabų peizažą. Apačioje matėsi žydra Nemuno juosta, o už jos – Rotušės aikštė su savo žvilgančiais bokštais ir su žila savo senove. Nuo Rotušės į dešinę tęsėsi miestas su savo gatvėmis ir gatvelėmis, o kairėje į begalinius tolius skendo laukai ir miškai. Maironis ilgai grobstė akimis vaizdus ir ilsėjosi. Pagaliau jis nusišluostė nosine akinius, pasiėmė nuo suolelio knygą ir ėmė skaityti ir rašyti. Keletą kartų labai atsargiai aš prislinkau prie Maironio ir jį atidžiai apžiūrėjau. Man pasirodė, kad jo galvoje dar nėra nė vieno žilo plauko ir aš nuoširdžiai džiaugiausi, kad mano mėgiamas poetas dar ilgai pagyvens ir daug parašys. Dingtelėjo man mintis, kad ir dabar jis kuria. Po gerų dviejų valandų Maironis pakilo nuo suolelio ir lėta eisena nulipo į apačią. Vėliau patyriau, kad Maironis mėgsta Linksmakalnį ir į jį neretai kopia.

Maironis iš arčiau

Vasarą 1913 metais vėl atvykau į Kauną. Laikiau į Žemaičių vyskupijos dvasinę seminariją egzaminus ir buvau į ją priimtas. Pats Maironis, kuris ėjo seminarijos rektoriaus pareigas, egzaminuose nepasirodė. Jį pavadavo seminarijos inspektorius Pranas Pacevičius ir prefektas Kazimieras Paltarokas. Asistavo jiems rusų istorijos bei literatūros dėstytojai – Bieloglazovas ir Aronovas. Po egzaminų vėl visi išsiskirstėm iš seminarijos atostogas baigti. Išvykstant mums prefektas K. Paltarokas pranešė, kad mes jau esame klierikai, namuose turime labai rimtai laikytis, o rugpjūčio 13 d. visi suvažiuoti į seminariją studijas pradėti.

Vasara nejučia prabėgo. Po atostogų į seminariją sugužėjo ne tik pirmokai, bet ir kitų kursų auklėtiniai. Buvome suskirstyti į kambarius ir ten pradėjome įsikurdinti. Pirmokų kambariams dar buvo priskirti prepozitai – vyresniųjų kursų klierikai. Jie turėjo jauniklius mokyti seminarijos drausmės ir juos auklėti.

Rugpjūčio mėn. 15 d. vakare turėjo prasidėti trijų dienų susikaupimas – rekolekcijos. Didžioji seminarijos aulė buvo sausakimšai kupina auklėtinių. Visi įtemptai laukėme, kas čia pradės mums rekolekcijas. Praviro durys ir įėjo pats rektorius. Jo veidas buvo rimtas ir lyg rūstokas. Lygia ramia eisena jis priėjo į aulės katedrą ir priklaupė pirmoje

jos pakopoje. Pasigirdo švelnus rektoriaus balsas: *Veni creator Spiritus*[1]. Pusantro šimto jaunų vyrų toliau tęsė giesmę, o kai ji buvo baigta, sunkiu ir nevikriu žingsniu rektorius įsibrovė į katedrą ir atsargiai atsisėdo. Man pasirodė, kad jis dar nė vieno karto nebuvo į mus pažvelgęs. Valandėlei aulėje įsiviešpatavo mirtina tyla. Rektorius parėmė galvą rankomis ir lyg mąstė. Pagaliau jis truputį pakėlė galvą, bet vis taip pat į mus nežiūrėdamas, prašneko. Jo balsas buvo negarsus, bet ryškiai girdėjosi visoje aulėje. Kalbėjo mintinai ir nesimatė, kad bent kokį raštelį prieš save būtų turėjęs. Žodžiai slydo neskubėdami, retkarčiais lyg ir truputį užkliūdami, bet logiškai ir tvarkingai. Jokių stiliaus puošmenų visoje 40 minučių konferencijoje nebuvo galima apčiuopti. Monotoniškas balsas gal būtų ėmęs jau ir į snaudulį lenkti, bet reiškiamos mintys buvo tokios svarios ir įtaigios, kad miegas visai neėmė. O kai ėmė kalbėti apie kunigo pašaukimo sunkumus ir atsakomybę, net nejauku ėmė darytis. Paskutinieji rektoriaus žodžiai buvo mums pirmokams skirti.

– Atsiminkite, kad jūs jau nebe gimnazistai. Seminarijos vartai užsivėrė ir užmirškite visa, ką už tų vartų palikote. Susikaupę ruoškitės didžiam kunigo pašaukimui. Turite apsivilkti nauju žmogumi, kaip ragina šv. Povilas. Turite prieš akis teturėti vien darbą ir maldą, vien darbą ir drausmę. Kas pasijus, kad tuo keliu negali eiti, tegu tuojau palieka šios mūsų almos rūmus. Tokiems čia nėra vietos ir jos negali būti.

Konferencija buvo baigta. Maironis atsargiai išlipo iš katedros ir, kaip pradžioje, vėl priklaupė į pirmąją jos pakopą. Klierikai galingai sugiedojo atatinkamą giesmę. Nuaidėjus paskutiniems giesmės žodžiams, rektorius pakilo ir tyliai išėjo iš aulės. Visi pajutome, kad susikaupimas jau praėjo.

Tolimesni su Maironiu susitikimai

Trys rekolekcijų dienos pirmokams atrodė slopios ir ilgos. Diena po rekolekcijų – buvo poilsio diena. Gotiški koridorių skliautai aidėjo nuo auklėtinių nuotaikingų šnekų ir dainų. Staiga pasigirdo skambutis. Vi-

[1] O Dvasia, Viešpatie, nužengk (lot.); krikščionių himno Šventajai Dvasiai pradžia.

siems pritilus, buvo pranešta, kad visi pirmokai tuojau turi rinktis į didžiąją auditoriją. Patvarkymas skubiai buvo įvykdytas ir į auditoriją susirinko visi 45 trumpašvarkiai vyrukai. Įėjo rektorius. Šiuo kartu be jokių maldų jis užlipo į katedrą ir buvo labai rimtai nusiteikęs. Jo rankose buvo keli lakštai popieriaus. Jis liepė mums sėstis ir pradėjo:

– Jus aš čia sukviečiau, kad praneščiau nelabai gerą žinią. Šįmet seminarijos vadovybė į pirmą kursą priėmė gana skaitlingą jūsų būrį. Tikėjomės, kad vyriausybė visus patvirtina ir leis seminarijoje mokytis. Šitai, ką tik gavome iš gubernatūros raštą, kuriuo penkiolikai mūsų priimtųjų auklėtinių draudžiama seminarijoje pasilikti. Iš auklėtinių tarpo valdžia išbraukė visus tuos, kurie ne valdiškose mokyklose, o privačiai besimokydami yra įsigiję mokslo pažymėjimus. Jie yra mūsų carinei vyriausybei nepatikimi ir turės apleisti seminariją.

Rektorius perskaitė valdžios nepraleistųjų į seminariją auklėtinių pavardes. Įsakė jiems susitvarkyti savo daiktus ir jau rytoj palikti seminariją. Pirmokų tarpe kilo sąmyšis. Kažin kas pradėjo balsiai kūkčioti. Rektorius dar labiau paniuro. Jis jau pabarančiu tonu prabilo:

– Atrodo, kad jūs nemokate ryžtingai smūgių pakelti. Tokie ir negali būti kunigais.

Rektorius padarė staigų posūkį į duris ir išėjo. Jokio suraminamo žodžio jis nepratarė nelaimingiesiems.

– Koks švelnus Maironis poezijoje ir koks kietas gyvenime, – pagalvojau aš. Gal taip pagalvojo ir kiti. O vis dėlto rektorius čia pat nuskubėjo į gubernatūrą ir dar bandė gujamuosius ginti. Jei jam žygis nepavyko, ne jis kaltas. Tik vėliau mes sužinojome, kad Maironis yra ne tik oficialus viršininkas.

Būdami seminarijoje kone visą laiką matydavome Maironį tik aukštame pjedestale. Jis, kaip ir kiti to meto auklėtojai, buvo nuomonės, kad juo didesnė yra tarp auklėtojų ir auklėtinių distancija, tuo auklyba yra sėkmingesnė. Su auklėtiniais suartėti arba jiems bet kame nusileisti buvo laikoma pedagogine klaida. Atrodo, kad šios klaidos Maironis labiausiai bijojo ir todėl su klierikais visur jis stengėsi būti oficialus ir šaltas. Bet Maironis buvo iš esmės geraširdis ir mėgo jaunimą. Pro oficialumo kaukę retkarčiais imdavo ir prasiverždavo jo jautri ir mokanti mylėti siela. Tada mes išvysdavome pilnutinį Maironį ir juo labai

džiaugdavomės. Tokį Maironį man pirmą kartą kaip tik ir teko pajusti 1913 metais, ką tik man į seminariją įstojus. Štai išgyventas epizodas.

Atvykus man į seminariją, buvau apgyvendintas didžiuliame kambaryje, kuris buvo „Dormitorium" vadinamas. Su manimi gyveno dar 12 tokių pat trumpašvarkių pirmokų. Taigi viso – 13 žmonių. Žinoma, drauge su mumis buvo apgyvendintas ir vienas penkto kurso klierikas – taip vadinamas prepozitas, kuris turėjo mus auklėti ir pratinti seminarijos tvarką laikyti. Jis mums buvo didelis autoritetas, todėl kambaryje visada buvo pavyzdinga tvarka.

Vieną kartą vis dėlto tvarka ėmė ir pakriko. Po pietų pertraukos pasigirdo skambutis ir mes visi sugužėjome į savo kambarius. Turėjome tuojau sėstis prie savo staliukų ir tyliai pradėti pamokas ruošti. Bet prepozitas kažin kur užgaišo ir todėl niekas neskubėjo kibti į darbą. Žinojome, kad nėra namie nei inspektoriaus, nei prefekto. Ši aplinkybė dar labiau mus paskatino tvarkos nesilaikyti ir todėl kambarys užte ūžė. Staiga visų dėmesį atkreipė neprastas mūsų dviejų draugų ginčas. Vienas buvo suvalkietis, o kitas žemaitis. Jiedu sėdėdavo prie vieno stalelio ir amžinai ginčydavosi. Ką tik pradėdavo suvalkietis teigti, žemaitis čia pat viską paneigdavo. Šiuo kartu jie buvo užkliuvę už Galilėjo ir rimtai sprendė žemės sukimosi problemą. Suvalkietis buvo Galilėjo pusėje ir pateikė visą glėbį argumentų žemaičiui, kad žemė sukasi. Žemaitis užsikirto ir gana. Pasidalino ir visas kambarys į dvi grupes ir vieni palaikė suvalkietį, o kiti žemaitį. O žemaitis vien tik kartojo:

– Žemė stov! Ir kvailas mato, kad žemė stov!

Suvalkietis jau ne juokais ėmė jaudintis. Prišoko visai arti prie žemaičio ir jį už rankos paėmė. Tuo tarpu žemaitis padarė tokį vikrų judesį, kad suvalkietis pats nepasijuto, kaip išsitiesė grindyse. Žemaitis jį keliu prirėmė ir paklausė:

– Na, o dabar kaip? Žemė stov, ar sukas?

– Paleisk, žemaiti kukuti! Tegu tavo bus viršus – stovi žemė!

– Ar tikrai stov? – vis dar kvošė žemaitis.

– Stovi! Žinoma – stovi!

Kambary kilo neapsakomas juokas ir plojimai. Bet pačiame visų įkarštyje staiga praviro kambario durys ir į kambarį sunkiai įsirito pats rektorius!

– Dabar visi žuvome! – žaibu mums blykstelėjo mintis. Abu peštukai pašoko nuo grindų ir sustingo vietoje. Sustingo savo pozose ir kiti kambario gyventojai.

– Tai ką? Pešatės? O skambutis tylai ir darbui ar jau buvo? – visai rimtai paklausė rektorius. Niekas iš mūsų nepravėrė lūpų.

– O kur prepozitas? – Vėl buvo tylu.

– Tuoj sėskit į savo vietas ir už knygų! O jūs, peštukai, eikit čia su manim.

Rektorius išslinko pro duris, pasekė jį ir abu kaltininkai. Vienu mirksniu visi auklėtiniai jau buvo prie savo staliukų ir palinko ties vadovėliais. Neilgai trukus atėjo ir prepozitas. Jis rimtai atsisėdo prie savo staliuko ir taip pat kibo į darbą. Jam turbūt nė į galvą neatėjo, kokia čia vyko šiurpi drama prieš keletą minučių. Mūsų pavyzdingu užsilaikymu jis buvo taip patenkintas, kad net nepastebėjo, jog dviejų mūsų draugų jau nebėra mūsų tarpe.

Laikas bėgo, o tuo tarpu netoliese mūsų kambario vyko antras dramos veiksmas. Rektorius abu kaltininkus nusivedė į bažnyčią ir liepė prestiberijoje klauptis.

– Kalbėkite atsitardami penkis poterius! – įsakė rektorius.

Žemaitis ir suvalkietis suklupo prestiberijos grindyse ir pradėjo:

– Tėve mūsų, kuris esi danguje... – prabilo suvalkietis.

– Duonos mūsų visun deinun... – flegmatiškai atsakinėjo draugas.

Rektorius, čia pat sėdėjęs suole, drauge meldėsi. Maldai pasibaigus, rektorius iškvietė kaltininkus į koridorių ir liepė jiems pasibučiuoti. Paskum pridūrė:

– Eikite dabar pamokų ruošti ir žiūrėkit, kad daugiau man tokių scenų nebūtų. Peštukai negali būti seminarijoje!

Drama baigėsi, Tik dabar pajutome, kokią auksinę širdį turi tas mūsų rūstusis rektorius.

Pirmojo pasaulinio karo audrose

Pakilia nuotaika pasibaigė seminarijoje 1913–1914 mokslo metai. Rekolekcijos, paskutiniojo kurso klierikų pašventinimas kunigais, mokslo metų baigimo aktas, išleistuvės – viskas vyko lyg kaleidoskope. Visur matėme ir savo rektorių Maironį. Jis dabar atrodė tėviškai geras.

– Sudieu, Alma! Iki rudens! – Taip kartojome išklysdami iš seminarijos į įvairius Lietuvos kampelius.

– Iki rudens! – mums mosavo vienas kitas mūsų profesorių. Niekam tada į galvą neatėjo, kad į seminarijos mūrus vėl grįšime tik 1917 metų rudenį.

Iš pat pradžių neramūs buvo 1914-ji metai. Ėjo gandai, kad Europos valstybių santykiai vis labiau įsitempia ir gali peraugti į kruviną konfliktą. Tokių gandų buvo ir seniau ir žmonės jiems nebetikėjo. Netikėjome ir mes – seminarijos auklėtiniai. Nerūpestingai leidome atostogas ir kaupėme jėgas būsimoms studijoms. Girdėjome, kad ir Maironis Krekenavoj poilsiauja. Bet vasarai įpusėjus staiga mūsų ramybė buvo sudrumsta. Mus pasiekė žinia, kad Sarajevo mieste vienas Serbijos pilietis nužudė Austro-Vengrijos sosto įpėdinį Praną-Ferdinandą[1]. Incidento pasekoje Austrovengrija užpuolė Serbiją ir prasidėjo tarp jų dviejų valstybių karas. Austrovengrų pusėn greitai su pagalba atėjo kaizerinė Vokietija. Visiems ėmė aiškėti, kad prasidėjo pasaulinis karas. Carinė Rusija užsistojo Serbiją ir todėl Vokietija rugpjūčio mėn. 1 d. paskelbė Rusijai karą. Vakariniuose Rusijos imperijos rajonuose buvo paskelbta vyrų iki 40 metų mobilizacija į armiją. Vyko žiauri karo reikalams gyvulių ir maisto rekvizicija.

– Vokiečiai žygiuoja į Kauną! Kaunas evakuojamas! – Tokios žinios apibėgo visą Lietuvą. Vėliau paaiškėjo, kad rusų armija sulaikė vokiečius, bet Kaunas tikrai skubiai evakuojamas. Rusai iki paskutiniųjų išgalių esą pasiryžę Kauno tvirtovę ginti.

– Visa seminarijos manta jau pargabenta į Panevėžį. Senamiesčio klebonijoje apsistojo ir rektorius Maironis. Nerimauja ir nuobodžiauja. Net vinto, kurį jis mėgsta, nenoriai eina lošti. Prokuratorius Povilas Januševičius Vašuokėnų dvare skubiai ruošia seminarijai patalpas. Nesijaudink ir ramiai lauk, kol gausi pakvietimą vykti mokytis.

Taip man pakuždėjo Vabalninko vikaras – ir aš laukiau.

Karo veiksmai vyko toli nuo Vabalninko, bet karo nerimas buvo čia pat juntamas. Papildomai buvo šaukiami į armiją žmonės ir besikartojančios mobilizacijos vis sukeldavo naujų ašarų ir baimės. Nesi-

[1] Kalbama apie Pranciškaus Ferdinando, vieno judėjimo „Jaunoji Bosnija" narių, ir jo žmonos nužudymą, įvykdytą Sarajeve 1914 m. birželio 28 d.

liaujančios gyvulių rekvizicijos iššlavė iš ūkininkų geresnius arklius ir karves. O kai ateidavo tylūs vakarai ar naktys, ryškiai būdavo galima įsiklausyti ir tolimų patrankų griaudėjimo. Buvo gana nyku ir norėjosi, kad mokslas greičiau prasidėtų.

Rugsėjo mėnesio pabaiga atnešė seniai laukiamą žinią. Buvo gautas pranešimas, kad Vašuokėnuose nuo spalių mėn. 1 dienos pradeda veikti Kauno dvasinė seminarija ir aš turiu dar prieš pirmą ten atvykti. Vašuokėnų dvaras buvo netoli Troškūnų miestelio ir į paskirties vietą galima buvo nuvykti tik arkliais. Prailgo 50 kilometrų kelias ir buvo labai smagu įvažiuoti į naujos mūsų seminarijos kiemą. Stilingi dvaro rūmai buvo viduje ir iš lauko pusės paremontuoti, todėl jie maloniai švytėjo popietinės rudens saulės spinduliuose. Aplinka buvo gana romantiška. Iš vienos pusės dvaro pastatus supo mišrus lapuočių ir spygliuočių miškas, o iš kitos pusės tviskėjo nedidelis ežeras.

Mokytis buvo sukviesti tik trys pirmieji kursai. Visai seminarijai sutilpti trūko vietos. Klierikai didžiumoje jau buvo susirinkę ir vaikščiojo parko takeliais. Kieme dvaro pastatus apžiūrinėjo seminarijos vadovybė, lydima dvaro savininko Barzdžiaus. Vadovybės sąstatas buvo toks: rektoriaus pareigas ir toliau ėjo Jonas Mačiulis-Maironis, inspektoriaus postą užėmė Kazimieras Paltarokas, o prefektu buvo paskirtas neseniai iš užsienio grįžęs Vladas Jurgutis. Į Vašuokėnus atsikraustė dar du anksčiau buvę seminarijos dėstytojai – Juozapas Skvireckas ir Povilas Januševičius. Pastarasis drauge rūpinosi ir visais ūkiniais seminarijos reikalais.

Dvaro rūmai buvo dviejų aukštų su ilgu vienaukščiu priestatu, kurio gale buvo keturkampis dviaukštis bokštas. Apatiniuose aukštuose įsikūrė klierikų bendrabutis, valgomasis su virtuve ir dvi kuklios auditorijos. Antrąjį aukštą užėmė profesūra su rektorium. Prisiglaudė ten didžioji auditorija su koplyčia. Buvo ankšta, bet jauku. Po 3-jų dienų rekolekcijų prasidėjo mokslas. Ankštumas ir neaiški rytdiena tarytum sujungė auklėtinius ir auklėtojus į vieną glaudžią šeimą.

Artimumą su dėstytojais dar labiau pajutome, kai prasidėjo paskaitos. Mažose mūsų auditorijose dėstytojų staleliai buvo visai čia pat prie mūsų suolų. Iš arti galėjome mūsų dėstytojus ne tik girdėti, bet ir matyti. Labai į mus priartėjo ir mūsų rektorius.

Į pirmąją mūsų antrokų paskaitą rektorius atėjo tokiu pat lygiu ir sunkoku žingsniu. Nei mums, nei rektoriui nebuvo čia kaip Kaune patogumų atsiklaupti, todėl stati sukalbėjome įprastinę prieš pamokas maldą ir atsisėdome. Rektorius pro akinių viršų pažvelgė į mus ir be jokių įžangų pradėjo aiškinti, nepamenu, kokį dalyką. Čia jo balsas ryškiau girdėjosi negu erdviose Kauno auditorijose, bet buvo toks pat lygus ir monotoniškas. Sėdėjau pirmame suole ties pačiu dėstytoju, todėl lengva buvo jį stebėti. Rektoriaus veidas dabar atrodė mažiau pilnas, bet jame dar jokių raukšlių nesimatė. Geriau įsižiūrėjęs į veidą lyg pamačiau jame išsisėjusių duobučių. Nejau mūsų rektorius yra kažin kada sirgęs raupais? – pamaniau. Duobutės buvo taip nežymios, kad jų bent kiek iš toliau nė nesimatė. Aukštyn šukuojami plaukai buvo tokie pat vešlūs ir lengvai banguoti. Jų tamsi spalva dar nė nemanė balti, nors mūsų rektorius ėjo jau 52-sius metus.

Laisvalaikiais klierikai pabirdavo seminarijos takeliuose. Išeidavo grynu oru pakvėpuoti ir mūsų auklėtojai, bet jie daugiausiai pasitraukdavo į paežerę, kad nesimaišytų mums po kojų. Rektorius paprastai eidavo pasivaikščioti tada, kai po laisvalaikio nebelikdavo nė vieno auklėtinio lauke. Retkarčiais jį matydavome tai su inspektorium, tai su J. Skvirecku, bet paprastai jis savo promenadą vienas atlikdavo. Tiktai stora jo lazda niekuomet pasivaikščiojimuose jo neapleisdavo.

Kartą su savo kurso draugu Jonu Krikščiūnu[1] pasiryžom apžiūrėti Vašuokėnų miškelį. Kai jau pasibaigė mūsų laisvalaikis, pasijutome esą pasiklydę. Kaip jaudinosi mano draugas, kad iš pasivaikščiojimo grįšime pavėlavę! Jei pastebės kas nors iš profesorių, kad mes tvarką ardome, bus nemalonumų.

– Et, reikia nors užsirūkyti! – tarė mano kolega ir įžiebė papirosą. Tuo metu labai nepalankiai buvo žiūrima į tuos klierikus, kurie rūkydavo. Pastebėjus ką nors rūkant, jie būdavo įspėjami ir pabarami. Ypač rūkorių nemėgdavo rektorius. Nuo jo labiausiai ir slėpdavosi klierikai, kai įsigeisdavo parūkyti.

Po gero klajonių pusvalandžio pagaliau suradome pamestąjį taką ir sparčiai artėjome į mūsų almą. Mano draugas, norėdamas laisvė-

[1] Neteisingai užrašyta klieriko pavardė, turi būti Kriščiūnas Jonas.

je ilgesniam laikui pasisotinti dūmais, užsirūkė dar vieną papirosą. Visiškai buvome įsitikinę, kad niekas iš vadovybės mūsų nemato ir nepastebėti galėsime įšliaužti į bendrabutį. Deja, pasukus mums pro vieno pastato kampą, kone užgriuvome ant išėjusių pasivaikščioti Maironio ir Skvirecko. Mano draugo papirosas rūko kaip kaminas, bet visas incidentas pasibaigė visai sklandžiai. Ir Maironis, ir Skvireckas taip pat rūkė! Vienu mirksniu ir iš rektoriaus, ir iš šventraščio profesoriaus lūpų kažin kur dingo papirosai. Kažin kur dingo ir mano kolegos papirosas. Savo vyresniesiems mandagiai mes nusilenkėme, o jie taip pat pakėlė mums skrybėles ir toliau sau nuėjo. Tik pastebėjome, kad Maironis lyg paniuro, o Skvireckas ironiškai šyptelėjo. Pirmą kartą sužinojome, kad mūsų rektorius retkarčiais rūko. J. Skvireckas mūsų nenustebino, nes jis jau iš tolo kvepėdavo tabako dūmais, ir jo rūkymo paslaptis visiems buvo žinoma. Pats įvykis nesusilaukė jokio atgarsio.

Mūsų seminarija buvo apšviesta vietoje gaminama elektra. Vakarais visuose seminarijos languose sumirgėdavo žiburėliai. Bet atėjus devintajai vakaro valandai, pasigirsdavo skambalas ir žiburėliai languose imdavo gesti. Vis dėlto buvo du langai, kuriuose šviesa iki vidurnakčio spingsodavo – tai mūsų rektoriaus ir šventraščio profesoriaus langai.

– Maironis rašo naują poemą – *Mūsų vargai*, – kuždėjo su pasididžiavimu auklėtiniai.

– O Skvireckas verčia Bibliją į lietuvių kalbą, – aiškino tie patys auklėtiniai.

Reikia manyti, kad klierikų įtarinėjimai turėjo pagrindo. Kas gi beliko biblistui ir poetui veikti ilgais rudens vakarais nykiame provincijos užkampyje, kai dar kartais ryškiai pasigirsdavo grėsmingi ir rūstūs karo dundesiai? Visa paguoda ir bebuvo įtemptas pamėgtasis darbas.

Artėjo spalių mėnesio 20-ji diena – rektoriaus vardinės. Savo globėju Maironis buvo pasirinkęs šv. Jono Kancijų. Jis tyčiomis buvo atsisakęs šv. Jono Krikštytojo, kuris švenčiamas birželio mėnesio 24 d. Beveik visi Jonai vardines švęsdavo 24 birželio, o Maironis norėjo būti ir čia originalus. Be to, rudens metu, kai auklėtojai ir auklėtiniai jau visi yra vienoje vietoje, Maironiui miela būdavo praleisti bent viena dieną nerūpestingoje nuotaikoje su visa savo šeima, kuriai jis vadovavo.

Vašuokėnuose nebuvo nei atitinkamos nuotaikos, nei sąlygų iškilmingai savo viršininko šventę švęsti. Buvo pasitenkinta tuo, kad rytą rektoriaus intencija buvo seminarijos koplyčioje atlaikytos Mišios, kurių metu klierikų choras pirmą kartą pagiedojo iš kažin kur gautą šv. Jono Kancijaus giesmę. Pusryčių metu buvo paskelbta, kad visa rektoriaus vardinių diena – nedarbo diena. Papusryčiavus klierikai užlipo į antrąjį seminarijos aukštą ir susitelkė ties rektoriaus durimis. Klierikų vyresnysis, vadinamas dekanu, pasibeldė į rektoriaus duris. Rektorius jau buvo pasiruošęs mus priimti ir plačiai atidarė savo kambario suveriamas duris. Mus visus nustebino rektoriaus patalpų kuklumas. Kambarys turėjo gal 20 kv. m. ploto ir buvo švariai išdažytas, bet nė nedekoruotas. Sienose kabėjo keletas, matomai, pripuolamai iš kažin kur gautų menkaverčių paveikslų. Kambarys turėjo du šviesius langus. Ties vienu langu stovėjo masyvus rašomasis stalas, o ties kitu – fotelis su pora margai išsiuvinėtų pagalvėlių. Į šį fotelį rektorius, matomai, mėgdavo atsisėsti ir poilsiaudamas pasisupti jame, o gal ir nusnūsti. Kitas su aukšta atkalte fotelis matėsi prie rašomojo stalo ir dvi senoviškos pliušinės kėdės riogsojo pasieniuose. Pasieniuose buvo ir dvi spintos – viena knygoms, o kita turbūt drabužiams. Kambario gale stovėjo lova su kilimu sienoje ir kažkokio žvėries kailiu grindyse prie lovos.

Klierikų vyresnysis pasistūmėjo truputį į priekį ir padaręs lengvą reveransą, pradėjo sveikinamąjį žodį. Po jo klierikų choras pagiedojo sveikinamąją giesmę – „Gratulamur tibi"[1]. Rektorius visą laiką stovėjo prie savo rašomojo stalo ir palenkęs kiek galvą klausėsi. Chorui nutilus, pasigirdo rektoriaus žodžiai:

– Mieli aliumnai! Kiekvienais metais man tekdavo švęsti savo vardines Kaune, ramioje aplinkoje. Šįmet tą dieną atžymime tolimoje provincijoje ir dar didžiajam karui beliepsnojant. Mūsų tarpe trūksta žymios auklėtinių dalies ir keleto profesorių. Rytojus neaiškus. Visa tai nelinksmai nuteikia. Pagaliau kiekviena tokia šventė primena, kad dar vienu žingsniu pažengta arčiau į kapą...

Rektorius ėmė jaudintis, ir jo kalba nutrūko. Situaciją išgelbėjo choras, lietuviškai užtraukęs „Ilgiausių metų". Pralinksmėjo ir rekto-

[1] Sveikiname tave (lot.).

rius. Sveikinimo ceremonija buvo baigta ir po „Ilgiausių metų“ palikome rektorių ramybėje.

Seminarijos virtuvė įtemptai dirbo. Reikėjo klierikams paruošti pagerintus pietus su saldžiąja ir kitais priedais. Buvo ruošiami ir profesūrai pietūs, į kuriuos buvo laukiama ir svečių. Tam reikalui buvo okupuota antrajame aukšte didžioji auditorija. Auklėtiniai pagal dekano komandą sunešė į auditoriją reikiamą kiekį stalų ir kėdžių. Atsirado savanorių, kurie padėjo šeimininkėms ir indus iš apačios į viršų sugabenti. Tuo tarpu pradėjo rinktis ir svečiai. Į seminarijos kiemą bričkute įriedėjo Troškūnų klebonas. Netrukus prisistatė Surdegio ir Subačiaus kunigai.

– Žiūrėkite – du Panevėžio atstovai! Turbūt atsiuntė juos čia vyskupas P. Karevičius, kuris ten dabar gyvena, – reikia gi rektorių pasveikinti! – taip nutarė klierikai. Prieš pat pietus atėjo ir seminarijos patalpų savininkas Brazdžius su keliais vyrais. Klierikai džiaugėsi gražia rudens diena ir, bevaikštinėdami seminarijos rajone, atvykstantiems svečiams nurodinėjo tiesiausius takus pas rektorių.

Smagiai praėjo pietūs klierikų refektoriuje. Linksmi garsai sklido į apačią ir iš antrojo aukšto. Ne vienas klierikų mielai būtų palypėjęs laiptais arčiau tų garsų pasiklausyti, bet inspektorius buvo davęs griežtą įsakymą iki rytdienos į antrąjį rūmų aukštą nė nepažiūrėti. Įsakymas klusniai buvo vykdomas. Tik po klierikų vakarienės vienas pats drąsiausias auklėtinis buvo deleguotas užkopti į viršų ir iš ten parnešti žinių. Pasiuntinys tik po kokių 10 minučių grįžo pas draugus.

– Na, kaip? Kas ten dedasi? – nekantravo draugai.

– Žinot vyrai? Proferansas! Pataikiau įdomiu momentu. Man atrodo, kad mūsų rektorius kažinkam pritupdė „vištų“ ir visi labai juokėsi. Ilgai bijojau palei duris slankioti.

Klierikai informacija buvo patenkinti ir papoteriavę vienoj iš apatinių auditorijų, ramiai nuėjo ilsėtis. Rytojaus dieną seminarija vėl atrodė kasdieniškai ir visas gyvenimas slinko įprastine pilka vaga.

Atėjo žiema. Plačios Vašuokėnų lygumos apsidengė sniegu. Ežerėlis užšalo. Klierikams atsirado naujų pramogų. Popietiniais laisvalaikiais savanorių būriai išeidavo takų atkasinėti. Buvo įkinkyti į darbą kastuvai ir ežerėlyje. Bematant atsirado puiki čiuožykla, kurioje

suživilgėjo pačiūžos ir pasigirdo skardūs jaunuolių balsai. Į paežerę kartais ateidavo ir inspektorius su prefektu, bet rektoriaus čia niekuomet nepastebėdavome. Jis lyg užšalo savo kambary.

Rektoriaus nepaprastai uždaras gyvenimas ir jo vienišumas mus jaudindavo. Mums atrodydavo, kad Vašuokėnuose jis neturi nė vienos artimos širdies. Gerokai mums palengvėjo, kai ėmė aiškėti, kad rektoriaus būklė nėra jau taip tragiška. Matome – į seminarijos kiemą važu įšliaužia tai Troškūnų, tai kuris nors kitas apylinkės klebonas. Užkopia į seminarijos viršų ir Brazdžius – kartais vienas, kartais su keliais palydovais. Visi jie dingsta antrame seminarijos aukšte. Tais atvejais pasidaro didesnis sąjūdis virtuvėje, o iš kurio nors profesoriaus kambario prasiveržia ir garsai, panašūs į tuos, kurie paprastai girdimi prie žaliojo stalelio. Budrios klierikų ausys įklausydavo ten ir savo rektoriaus balsą. Viskas tvarkoj, – vadinasi, ir mūsų rektoriaus klaikiai vienišame užkampio gyvenime yra retkarčiais prošvaisčių!

Gruodžio mėnuo persirito į antrąją pusę. Čia pat buvo Kalėdų šventės, bet buvo mums pranešta, kad laiko taupumo sumetimais Kalėdas švęsime Vašuokėnuose. Susitaikėme su likimu ir kantriai jų laukėme. Atėjo Kalėdų išvakarės – Kūčios. Sužinojome, kad Kūčių vakarienę su auklėtiniais kartu valgys ir auklėtojai. Į klierikų refektorių buvo įneštas didelis stalas ir prijungtas prie mūsų ilgojo stalo. Vakarop stalai buvo pakrauti valgiais ir auklėtojai su savo auklėtiniais skambučio buvo sukviesti į Kūčių vakarienę. Mes prie savo stalo susėdome įprastose savo vietose, o mūsų profesoriai išsirikiavo prie jiems skirtojo stalo. Aš labai džiaugiausi, kad man teko atsisėsti prie pat profesorių stalo, o čia pat prieš mane sėdėjo mūsų rektorius.

Prasidėjo vakarienė. Buvo sukalbėta įprastinė prieš valgant malda ir visi susėdo. Rektorius pasiuntė klierikams visą aplotkėlių lėkštę pagal seną lietuvišką tradiciją jomis pasidalinti ir tarpusavy susilaužyti. Prie dėstytojo stalo aplotkėles laužė ir profesūra. Po šios ceremonijos visi kibo į valgius. Visi jautėsi laisvai, ir valgomajame pasigirdo šnekos ir indų tarškėjimas. Labai atsargiai aš vis žvilgčiojau į profesūros stalą. Mačiau, kaip profesoriai pradžiai rinkosi įvairiai pagamintas silkes, o rektorius į savo lėkštę įsivertė stambų farširuotos žuvies gabalą. Visus profesorius vaišinti ir juos užimti savo pareiga laikė seminarijos pro-

kuratorius P. Januševičius. Klierikų tarpe ėjo gandai, kad P. Januševičiaus rūpesčiu buvo užraugta Kūčioms visa statinė duoninės giros, bet ji prieš kelias valandas suplėšė lankus ir išsiliejo po visą rūsį. Prokuratorius įsakė, kad šis nelaimingas įvykis pasiliktų žinomas tik virtuvei. Deja, nelaimę jau žinojo visi klierikai ir vakarienės metu skaudžiai apgailestavo, kad statinaitė su gira sprogo.

Pamažėl šnekos ir lėkščių keliamas triukšmas garsėjo. Vis linksmiau darės ir prie dėstytojų stalo. Prokuratorius kažin ką pasakojo, o rektorius šelmiškai šypsojo ir, atrodo, jį erzino. Kiti dėstytojai palaikė rektorių, įterpdami į pašnekesį vieną kitą savo žodį. Ryškiau tik buvo girdėti prokuratoriaus „vadinasi" jo kažin kaip giedote giedamuose sakiniuose. Įtempiau visą klausą, kad galėčiau suprasti pašnekesio turinį. Girdžiu – prokuratorius visu rimtumu rektoriui dėsto:

– Kad žinotumėte, kunige rektoriau, jau tokios gabios tautos kaip lietuvių tauta, niekur nėra žemėje. Paryžiuje, vadinasi, pasaulinėje parodoje visiems, vadinasi, taip patiko mūsų mergaičių išaustos drobės, juostos ir kiti rankdarbiai, kad, vadinasi, visas pasaulis tik ir terašė tada apie Lietuvą. Vadinas, paprastos, nemokytos moterys ir mergaitės tai išgarsino savo šalį.

– Taip, tai taip, prokuratoriau. Bet va, būtų neblogai, kad čia prie žuvies būtų giros, – tarė rektorius ir šypsosi.

– O kad žinotumėte, kunige rektoriau, – lyg nenugirdęs rektoriaus klausimo, tęsė prokuratorius, – koks, vadinasi, mūsų tautos gabumas muzikoje. Apie Biržus, Svilių kaime, vadinasi, kai paprasti kaimiečiai užgroja skudučiais, tai gražesnės muzikos nerasi visame pasaulyje.

– Na, jau čia, prokuratoriau, perdėjai, girdamas savo skudutininkus. Už Šiluvos ubagus tai tikrai niekur nėra didesnių muzikantų. O kaip su gira? Ar jos neturi? Kad taip, va, giros...

Prokuratorius pagaliau savo užsispyrime sugniužo. Jis atsistojo, kukliai linktelėjo rektoriui ir lyg nusikaltėlis tarė:

– Jūsų magnificencija, kad žinotumėte, įvyko didelė nelaimė. Kūčioms, vadinasi, buvo užraugta visa duoninės giros statinė, bet šįryt gira suplėšė lankus ir rūsy išsiliejo!

Rektoriui, matomai, to tik ir tereikėjo. Jis taip nuoširdžiai ėmė juoktis, kad jo veidas visai apvalainas pasidarė. Juokėsi ir visi kiti

dėstytojai. Man pasirodė, kad giros istoriją jau gerai žinojo ir rektorius su savo profesūra.

Kūčių vakarienė baigėsi. Į ankstyvąsias Kalėdų pamaldas rektorius su visa seminarija nuvyko į Troškūnus. Pasisiūlė mus ten nuvežti apylinkės ūkininkai. Tai buvo pati įspūdingiausia išvyka mums besimokant Vašuokėnuose. Tuojau po Kalėdų vėl prasidėjo intensyvus darbas. Užsimiršdavome, kad pasaulis tebeliepsnoja ir tik tyliomis naktimis užklydę kanonados aidai grąžindavo į mus į klaikią realybę ir šiurpu nukrėsdavo.

Vasario mėnesio 1915 metų pradžia buvo šalta ir audringa. Tik jo antrojoje pusėje padvelkė šiltesni pietų vėjai ir sniegas ėmė tirpti. Pajutome artėjantį pavasarį ir džiaugėmės. Mūsų džiaugsmą dar padidino atėjusios Užgavėnės – karnavalas su kelių dienų atvanga.

Seminarijos vadovybė Užgavėnių dienai leido klierikams suruošti „Užgavėnių skersvėjį". Taip vadinosi linksma programa Užgavėnių pavakaryje. Skersvėjo pagrindinė programos dalis buvo, rodos, Vaižganto komedijėlė *Nepadėjus nėr ko kasti*. Vaidino patys klierikai, ir komedijėlė puikiai pavyko. Sklandžiai praėjo ir choro numeriai su deklamacijomis. Rektorius ir profesoriai visur plojo ir buvo gerai nusiteikę. Programos pabaigai buvo paliktas monologas, kuris buvo sukurtas vieno seminarijos auklėtinio ir švelniai lietė seminarijos aktualijas. Seminarijos vadovybė pradžioj linksmai šypsojo, bet pamažu inspektorius su prefektu ėmė niauktis. Monologui pasibaigus didžiojoje mūsų salėje pasipylė klierikų katučių audra. Plojo ir tėviškai šypsojosi pats rektorius, tik žemai palinkę sėdėjo inspektorius su prefektu, ir jų minos buvo nemaloniai rūškanos.

– Tai įklimpom! Ar matai? – bakstelėjo man į pašonę sėdėjęs šalia manęs salėje vienas draugas ir pirštu parodė į inspektorių ir prefektą. Mano draugo spėliojimai greitai pasitvirtino. Po dviejų dienų prasidėjo klierikų apklausinėjimai. Pirmąją ugnį man teko atlaikyti. Buvau pakviestas pas prefektą Jurgutį į jo kambarį ir jau jutau, kam kviečiamas.

– Sakyk atvirai, ar tu esi Užgavėnių monologo autorius? – paklausė manęs prefektas.

– Ne, kunige prefekte, – tvirtai atsakiau.

– Prašau nesiginti, – bus blogiau! – jau rūsčiau mane įspėjo prefektas ir įsmeigė į mane perveriančias akis.

– Ne, tikrai ne! – dar tvirčiau atsakiau.

– Tai kas?

– Nežinau. Monologas programoje atsirado prieš pat vakarą, ir man visai nėra žinomas jo autorius.

Prefektas mane atleido, bet tardymai vyko toliau. Monologo autorius, pagaliau, buvo išaiškintas. Pasirodė, kad jis buvo ir viso „skersvėjo" vyriausias organizatorius. Iškvoštas ir monologo atlikėjas. Visi buvome išsigandę, kad du patys gabiausieji trečiojo kurso klierikai gali netikėtai atsidurti už seminarijos sienų. Praėjo dar dvi neramios laukimo dienos. Staiga vieną popietę rektorius pasikvietė pas save monologo autorių su jo atlikėju. Klierikų nerimas pasiekė apogėjų, – rektorius tik šalinamuosius paprastai šaukdavo pas save ir jiems skaudų sprendimą pranešdavo. Po dešimties minučių abu kaltinamieji nulipo iš viršaus į apačią, bet jų veidai šypsojosi.

– Na, kaip? Ką rektorius pasakė? – apstoję dienos herojus kvošė klierikai.

– Rektorius? Pranešė mums, kad jis visą bylą likvidavęs. Dar pagyrė, kad monologas gabiai buvo parašytas ir taip pat gabiai pasakytas, tik įspėjo, kad ateityje atsargesni būtume, vyresniuosius užkabindami.

Seminarijos koridoriuje pasigirdo džiugūs klierikų valiavimai. Pajutome turį savo tarpe nuoširdų tėvą, kuris pajėgia tavo net nemalonias išdaigas suprasti.

Vienas įvykis Vašuokėnuose vis dėlto truputį aptemdė mums rektoriaus geraširdiškumą. Tuo pačiu metu, kai buvo likviduojamas Užgavėnių incidentas, rektorius pasišaukė dar vieną trečiojo kurso klieriką – Stanevičių ir be jokių įžangų jam tarė:

– Paduok pareiškimą, kad išstoji iš seminarijos ir pasistenk nedelsdamas iš Vašuokėnų išvykti.

– Kodėl? Už ką, magnificencija? – vos pratarė išsigandęs klierikas.

– Už ką? Pačiam gerokai trūksta, va, čia! – ir rektorius savo smiliumi bakstelėjo sau į kaktą.

Stanevičius puolė rektoriui ranką bučiuoti ir aiškintis, bet šis ranką ištraukė ir liepė vargšui klierikui tuojau eiti savo daiktų tvarkyti ir

ruoštis kelionei. Grįžo iš rektoriaus Stanevičius ir garsiai pravirko. Visas kambarys tokiu nelauktu rektoriaus sprendimu buvo labai sujaudintas. Visi pažinojo Stanevičių kaip vidutinių gabumų auklėtinį, bet kad jis būtų nenormalus, niekam nė į galvą nebuvo atėję. Buvo nutarta siųsti delegaciją pas rektorių draugo užtarti. Delegacija grįžo neįtikinusi rektoriaus, kad jis klysta. Buvo tik tiek išsiderėta, kad iš seminarijos šalinamasai klierikas galės dar du mėnesiu pabūti Vašuokėnuose ir lankyti paskaitas. Visi apsiramino. Pats Stanevičius taip pat aprimo, manydamas, kad per du mėnesiu rektorius užmirš keistą savo sprendimą. Deja, lygiai po dviejų mėnesių vėl pasišaukė rektorius atleidžiamąjį iš seminarijos klieriką, ir jau niekas nebegalėjo rektoriaus kitaip įtikinti. Stanevičius susidėstė savo daiktelius ir draugų apgailėtas išnyko iš Vašuokėnų. Prieš pat išvažiuojant rektorius dar pasišaukė Stanevičių, įteikė jam atatinkamus pažymėjimus ir dokumentus ir tarė:

– Labai man gaila, bet kunigu negali būti. Dar du mėnesiu aš tave stebėjau ir galutinai įsitikinau, kad esi keistas ir lyg ne visai normalus. Kitur gal geriau tiksi. Na, sudieu!

Rektorius gana šaltai pasisuko nuo savo auklėtinio ir kažin ką ėmė tvarkyti savo rašomajame stale. Stanevičius tyliai išslinko į didžiąją salę ir dar tyliau išslinko iš seminarijos kiemo į Subačiaus stotį.

– Beširdis rektorius, – niršo Stanevičiaus kurso draugai. – Net mūsų įtikinėjimai, kad Stanevičius tuojau bus paimtas į armiją, nė kiek rektoriaus nesujaudino. Išvarė mus iš kambario – ir viskas! Žiauru!

Nerimavo III kursas, o tuo tarpu rektorius davė raštinei patvarkymą, kad Zenonas Stanevičius iki kitų metų pradžios nebūtų išbrauktas iš seminarijos auklėtinių skaičiaus. Karo žinyba neturėjo žinoti iki rudens, kad Stanevičius jau nebe klierikas. Dar daugiau – rektorius tarp grąžinamųjų Stanevičiui dokumentų įterpė dėl viso ko pažymėjimą, kad Stanevičius yra seminarijos auklėtinis. Taip pasielgdamas rektorius rizikavo tuo sau didelių nemalonumų susilaukti, bet jis rizikavo, ir tik po karo išryškėjo Stanevičiui tėviška rektoriaus širdis, o didžiumai jo auklėtinių rektorius taip ir liko kietaširdžiu viršininku.

Vašuokėnų šeima vienu žmogumi sumažėjo, priartėjo ir mums laikas mūsų almą palikti. Keliamieji į kitus kursus egzaminai jau buvo baigiami laikyti. Už savaitės po Velykų turėjo suvažiuoti į Vašuokėnus

ketvirtasis ir penktasis seminarijos kursas pagilint per žiemą privačiai pagal programą išeituosius dalykus ir laikyti egzaminus. Penktokų laukė jau ir įšventinimas į kunigus. Net Velykų džiaugsmo nepajutome, tik po jų pamatėme, kad Vašuokėnų dvaro kiemas prigužėjo pilnas vežimų. Pamaldomis ir trumpu rektoriaus žodžiu baigėme mokslo metus. Kur ir kada vėl susitiksime, niekas negalėjo pasakyti, tik jutome, kad į Vašuokėnus jau niekuomet nebeteks mums grįžti. Taip tikrenybėje ir įvyko.

Karo audrai silpnėjant

Pirmiesiems trims kursams apleidžiant Vašuokėnus įkandin į laikinąją seminariją ėmė rinktis ketvirtojo ir penktojo kurso klierikai. Retkarčiais seminarijos kieme pasirodydavo ir rektorius. Pasiramsčiuodamas stora savo lazda jis tėvišku žvilgsniu lydėjo išvykstančius ir sutikinėjo atvažiuojančius. Klierikai jį mandagiai sveikino ar atsisveikino, o jis jiems tai nežymiai linkčiojo, tai taip pat nežymiai kilnojo savo storoką žieminę kepurę. Išvykstantiems tai vienas, tai kitas primindavo:

– Ar viską pasiėmėt? Apsižiūrėkite, kad niekas Vašuokėnuose nepasiliktų. Laikai neramūs.

Išvykę iš Vašuokėnų ir mes pajutome, kad laikai tikrai neramūs.

Vokiečiai 1915 metų pavasarį pradėjo rytuose smarkią ofenzyvą ir rusai ėmė trauktis. Sužinojome, kad visa Suvalkija jau vokiečių rankose. Pasiekė žinia, kad ir Kauno tvirtovė kapituliavo. Birželio mėnesio pradžioje pro Biržus, Pasvalį, Panevėžį ir kitas Aukštaitijos vietoves ėmė plūsti karo pabėgėliai. Atsidūrė ir Vašuokėnai dideliame pavojuje. Sukviestieji į Vašuokėnus paskutinieji du kursai paskubomis laikė egzaminus, o penktokai ir kai kurie ketvirtokai buvo nusiųsti į Panevėžį, kad jiems ten vyskupas Pr. Karevičius suteiktų kunigiškus šventinimus. Tuo tarpu frontas vis slinko į rytus. Patrankų kalenimas vis darėsi aiškesnis. Naktimis vakaruose nuo gaisrų raudonavo dangus. Pagaliau pasijutome besą pačioje karo ugnyje ir po geros savaitės kautynių Panevėžio, Vabalninko, Biržų bare išgirdome marširuojančių kaizerio pulkų trankias karines dainas. Supratome, kad esame vokiečių okupuoti. Gaisrai vis toliau ir toliau ėmė švytėti jau rytų pusėje ir pabūklų gaudimas vis silpnėjo. Tik po kokių dviejų savaičių atsipeikėjome ir

ėmėme rinkti visokias žinias. Seminarijos auklėtiniams pirmoj eilėje rūpėjo patirti, kas atsitiko su Vašuokėnais ir mūsų seminarijos vadovybe. Gautos iš Panevėžio žinios buvo mums gana nemalonios. Paaiškėjo, kad frontui artėjant Vašuokėnuose dėstytojų ir auklėtinių tarpe kilo tikra panika. Klierikai paskubomis baigė mokslo metus ir buvo neribotam laikui paleisti atostogų. Pašvęstieji kunigais klierikai negavo jokių paskyrų vykti į darbovietes. Dar nebaigusiems mokslo klierikams jokių nebuvo duodama instrukcijų, ar jie turi pasilikti savo tėviškėse ir laukti, ar turi trauktis į Rusijos gilumą. Į klierikų reikalavimus aiškiai pasakyti, ką jie toliau turi daryti, ir seminarijos inspektorius K. Paltarokas, ir prefektas Vl. Jurgutis trumpai teatsakinėjo:

– Nežinome, nieko nežinome. Darykite, kaip išmanote.

Tokiu kritišku momentu vienas tik rektorius atrodė blaivesnis. Jo veido išraiška buvo dar rimtesnė kaip paprastai, bet besikreipiantiems į jį klierikams jis aiškiai atsakinėjo:

– Niekur nebėkite. Ką gi rasite ten, Rusijos gilumoje? Atrodo, karas eina į pabaigą. Palūkėkite truputį ir gal viskas paaiškės.

Didžiuma klierikų paklausė savo rektoriaus patarimo ir niekur nesitraukė iš savo krašto, bet seminarija skubiai buvo iš Vašuokėnų evakuojama. Seminarijos turtas buvo išvažiotas po artimąsias klebonijas ir pavestas klebonams globoti. Svarbesniuosius dokumentus pats rektorius paėmė savo globon ir išvyko į Panevėžį pas vyskupą. Rektorių į Panevėžį pasekė ir kiti dėstytojai. Vašuokėnų dvaras vėl liko tuščias kaip prieš metus laiko.

Panevėžyje vyskupas su seminarijos dėstytojais keletą dienų karštai diskutavo, ką toliau turi veikti. Seminarijos inspektorius K. Paltarokas ir prefektas Vl. Jurgutis įtikinėjo, kad nėra prasmės atsidurti karo ugnyje ir rizikuoti ne tik seminarijos ir vyskupijos svarbiausias vertybes prarasti, bet ir žmonių gal netekti. Jie primygtinai rekomendavo trauktis ir vyskupui, ir visam seminarijos dėstytojų personalui į rytus ir palūkėti karo pabaigos, kuris greit jau turėtų baigtis. Šitam planui labai griežtai pasipriešino Maironis. Jis siūlė visiems savo krašte likti ir laukti karo pabaigos vietoje. Visą ginčą nulėmė vyskupas Pr. Karevičius, pritaręs pasitraukimo minčiai. Laikinuoju Žemaičių vyskupijos valdytoju buvo paskirtas Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčios

klebonas Juozapas Stakauskas. Kadangi Maironis atsisakė iš Lietuvos trauktis, tai ir jam šalia J. Stakausko buvo pavestos kai kurios funkcijos bažnytinėje administracijoje. Jau frontui esant visai netoli Panevėžio, vieną birželio mėnesio dieną vyskupas su seminarijos dėstytojų būreliu apleido Panevėžį ir patraukė į rytus saugesnio prieglobsčio ieškoti.

Tokios žinios iš Panevėžio pasiekė Vabalninką 1915 metais liepos mėnesiui įpusėjus. Vokiečiai okupuotoje Lietuvoje tuojau ėmė šeimininkauti. Frontas vis toliau slinko į rytus ir pagaliau patvariai nuo Rygos iki Daugpilio įsitvirtino abejuose Dauguvos krantuose. Rudenį 1915 metais jau visa Lietuva buvo patekusi į skaudžias kaizerinės Vokietijos reples. Karas šėlo toliau, ir ėmė aiškėti, kad nėra jokių perspektyvų jam greitai baigtis.

Okupacijos metu Panevėžys pasidarė laikinąja Žemaičių vyskupystės sostine. Kaunas ir vokiečiams jį užėmus buvo perkimštas kariškiais. Evakuotiems iš Kauno žmonėms sunkiai buvo leidžiama į miestą grįžti. Didesnieji pastatai buvo sekvestruoti karo reikalams. Vokiečių kariai šeimininkavo ne tik kunigų seminarijos pastatuose, bet buvo įkėlę koją ir į Maironio rūmus. Susidarė tokios aplinkybės, kad ir Maironis visai atitrūko nuo Kauno. Jis nelabai galėjo, o gal ir nenorėjo kraustytis į Kauną. Jaukiai įsikūrė Krekenavoje pas savo gerą bičiulį Krekenavos kleboną. Iš čia jis bažnytiniais reikalais reguliariai lankydavosi į Panevėžį, o visą nuliekamą laiką leisdavo Krekenavoje. Mėgo lankytis ir į kitus artimus Panevėžiui bažnytkaimius ir ten po keletą dienų ar net ir savaičių pagyventi. Šeimininkai savo svečiui stengdavosi kaip nors palengvinti ištrėmimo dienas ir tais atvejais suruošdavo pobūvius, kuriuose Maironis turėdavo progos arčiau pažinti vietos inteligentiją ir liaudies bajorėlius. Įtraukdavo Maironį ir į proferansą ar vintą. Vis dėlto Maironis labiausiai mėgo Krekenavą ir ten jam skirtame klebonijos kambaryje ištisas valandas skaitydavo ar rašydavo.

Tokie gandai pasiekdavo Vabalninką ir mums – seminarijos auklėtiniams jie buvo labai įdomūs. Vienu metu buvo pasklidę gandai, kad vyskupijos valdytojas su rektoriu Maironiu pradėjo ieškoti Panevėžyje atatinkamų patalpų ir nori ten atkurti dvasinę seminariją. Buvo kalbama, kad jau esąs sukomplektuotas ir dėstytojų kolektyvas. Mes – klierikai nekantraudami laukėme, kada mus pakvies į Panevėžį

toliau mokslo tęsti. Slopi okupacija ir nepabaigiamos atostogos ėmė vis labiau įsikyrėti. Deja, gandai apie seminariją aptilo ir šiuo metu sunku pasakyti, ar mūsų rektorius tikrai buvo daręs kurių nors žygių seminarijai Panevėžyje atkurti.

Vis dėlto Dvasinė seminarija buvo atkurta 1917 metų rudenį Kaune, nors karas dar nebuvo pasibaigęs. Jau tų metų pavasarį pasiekė žinia, kad Rusijoje įvyko revoliucija ir caras atsisakė sosto. Dar kiek laiko praslinkus vėl mus pasiekė kita nelaukta žinia. Iš Panevėžio buvo pranešta, kad naujoji Kerenskio Vyriausybė leido iš Rusijos į Lietuvą grįžti vyskupui Karevičiui ir pasitraukusiems į Rusiją Dvasinės seminarijos dėstytojams. Netrukus vėl sužinojome, kad per Švediją jau grįžo į Lietuvą vyskupas su dvasininkų būreliu. Okupacinė vokiečių valdžia leidusi vyskupui apsigyventi senose savo patalpose Valančiaus gatvėje, pažadėjusi taip pat perleisti Dvasinei seminarijai visas jai priklausiančias valdas. Pagaliau sužinojome, kad Žemaičių vyskupijos raštinė kraustoma iš Panevėžio į Kauną, buvęs vyskupijos valdytojas kun. J. Stakauskas atleistas iš valdytojo pareigų, o seminarijos rektorius Maironis skubiai apleidęs Krekenavą jau išvykęs į Kauną seminarijos reikalų tvarkyti. Klierikai įtemptai laukė, kada ir jie bus pakviesti į Kauną mokslo toliau tęsti.

Maironis, grįžęs į Kauną, tuojau visas pasinėrė į administracinius Dvasinės seminarijos reikalus. Seminarijos inspektoriu vyskupas vėl paskyrė Kaz. Paltaroką, o prefektu – Vl. Jurgutį. Vieton P. Januševičiaus seminarijos ekonomu buvo paskirtas jaunas ir energingas Kauno Trejybės bažn. Vikaras Petrošius. Visa ši seminarijos keturių žmonių grupė, vadovaujant rektoriui, ėmėsi sunkaus seminarijos atkūrimo darbo. Pirmoj eilėj teko seminarijos visus pastatus iš viršaus ir viduje suremontuoti. Seminarijos Šv. Jurgio bažnyčioje, ties presbiterija, juodavo sienoje didelė patrankų sviedinio pramušta skylė. Čia pat pirmiesiems seminarijos rūmams pataikęs vokiečių pabūklo sviedinys buvo nugriovęs visą galą. Teko visa taip sutvarkyti, kad rudeniop jau būtų galima pradėti su klierikais dirbti. Be to, rektoriui dar teko surinkti žinias, kiek yra Lietuvoje išlikę klierikų, kurie galės atvykti toliau seminarijoje mokslą tęsti ir sukomplektuoti pirmąjį seminarijos kursą. Visa tai pareikalavo didelio seminarijos vadovybės, o ypač

rektoriaus, jėgų įtempimo. Seminarijos patalpų tvarkymas užsitęsė iki rudens, ir klierikai į seminariją susirinko spalių mėnesio 1 dieną.

Trys metai buvo prabėgę, kai buvome atsisveikinę su savo alma Kaune. Daugelio savo draugų jau čia nebesutikome. Vieni jų buvo pasitraukę iš Lietuvos ir apie juos nieko nežinojome, kiti gi per du atostogų metu buvo kur nors įsidarbinę ir jau į seminariją nebegrįžo. Vis dėlto užteko ir kiek sumažėjusio auklėtinių būrio, kad seminarijos kiemas ir rūmai vėl imtų pulsuoti nauju gyvenimu.

Besirenkančių į seminariją klierikų tarpe dažnai matydavome tai inspektorių, tai prefektą. Jie tai ką nors įsakinėjo savo auklėtiniams, tai patys auklėtiniai ko nors iš jų teiravosi. Vienas tik mūsų rektorius kažin kaip nesueidavo su mumis į glaudesnį sąlytį. Matydavome jį ateinantį į seminariją pietų ar vakarienės pavalgyti ir tai tik iš tolo. Jis iš savo rūmų šalutiniu seminarijos sodo takeliu atslinkdavo į profesorių refektorių ir ten dingdavo. Po pietų ar vakarienės vėl tuo pačiu takeliu išnykdavo savo rūmų kieme. Pajutome, kad amžinai dingo ta jauki su mūsų rektoriumi artimybė, kurios tiek daug buvo Vašuokėnuose. Prasidėjo nauji 1917–18 mokslo metai. Buvome patenkinti, kad turėjome progos nors paskaitų metu iš arčiau pažvelgti į Maironį. Po skambučio tyliai laukdavome, kada prasivers vienos ar kitos auditorijos durys ir į vidų įeis mūsų rektorius. O įeidavo jis ir dabar tuo pačiu lygiu ir ramiu žingsniu. Tuo pačiu kiek nuobodoku tonu aidėdavo jo paskaitos. Maironis buvo tas pats kaip prieš keletą metų. Vis dėl to atydžiau įsižiūrėjus jo paausiuose buvo galima pastebėti lengvutę šarmą, nors viršugalvio plaukai buvo gana vešlūs ir garbanoti su nepakitusia savo tamsiai kaštonine spalva. Ta pati pasiliko ir veido išraiška – tokia vis rimta ir truputį rūstoka. Tik retkarčiais, kai iššauktas atsakinėti pamoką auklėtinis pasakydavo kokią nors nesąmonę, rektorius pasikrapštydavo pakaušį ir lengva šypsena nutvieksdavo jo veidą.

– Taip išmintingai veizi ir taip niekus nušnekėjai. Na, ten, kaimyne, atsakinėk toliau.

Tuo paprastai pasibaigdavo nepasisekusi auklėtinio pamoka. Rektorius pažymių atžvilgiu buvo labai teisingas ir be reikalo nebuvo priekabus. Tik kai pastebėdavo, kad auklėtinis nesistengia moksle pasitempti, pasidarydavo jam griežtesnis ir dažnai imdavo tokį kontroliuoti.

Nežymiai mums slinko 1917–1918 mokslo metai. Visi laukėme karo pabaigos. Pasaulio įvykiai silpnai mus tepasiekdavo, nors apie juos ką nors nugirsti trokšte troškome. Vokiečių leidžiamas laikraštis *Dabartis*[1] buvo vienintelis mūsų žinių šaltinis, bet juo mažai mes tepasitikėjome. Gaudėme žinias iš anapus aukštos seminarijos mūrinės tvoros. Deja, siauri seminarijos varteliai retai ką nors įdomesnio tepraleisdavo. Didesnio susidomėjimo ir diskusijų klierikų tarpan įnešė gandas, kad Rusijoje įvyko antroji – didžioji Spalio revoliucija ir į valdžią atėjo ten komunistai. Niekas iš dėstytojų šio reikšmingo įvykio mums nepakomentavo – taip viskas vėl aprimo, ir mes vėl visu rimtumu užgulėme savo vadovėlius.

Mokslo metai pasibaigė. Atėjo 1918 metų vasaros atostogos. Tik provincijoje pajutome, kad rytų frontas ima byrėti ir pro jį jau ima srautais grįžti į Lietuvą karo pabėgėliai. Daug kas susilaukė mobilizuotų ar pasitraukusių į Rusiją savo giminių ir pažįstamųjų. Pasklido po visą šalį daugybė priaugusių Rusijoje moksleivių ir studentų. Okupantų kietas režimas ėmė švelnėti, o čia naujos mintys ir naujos viltys vis stipriau ėmė dvelkti. Bet mums, seminarijos auklėtiniams, pasibaigė atostogos ir vėl mes įžengėm į naujus, dabar jau 1918–19 mokslo metus. Seminarijos varteliai kietai užsivėrė, tolyn nublokšdami visus pasaulio įvykius.

Po atostogų viskas ėmė seminarijoje tekėti įprastąja vaga, tik mūsų dėstytojai ir pats rektorius pasidarė mums atviresni ir nuoširdesni. Iš jų sužinojome, kad Kaune ir Vilniuje vyksta įvairūs inteligentijos posėdžiai ir pasitarimai, kad formuojasi įvairios partijos ir tarpusavyje ima peštis, nesutardamos dėl Lietuvos ateities. Matėme, kaip vieną kartą mūsų rektorius, trumpais drabužiais pasirėdęs, perėjo per seminarijos kiemą. Klierikai kuždėjo, kad rektorius vyksta į Vilnių, į kažin kokį labai svarbų posėdį. Vėliau vėl matėme civiliai pasirėdžiusį mūsų rektorių. Gandai skelbė, kad mūsų rektorius vyksta į užsienį Lietuvos reikalų ginti. Vieni tvirtino, kad jis važiuoja į Švediją, kiti, kad į Šveicariją. Mūsų dėstytojai šiuo kartu buvo labai santūrūs ir apie rektoriaus kelionę taip nieko ir nesužinojome, tik kokias tris savaites jo nebematėme mūsų tarpe.

[1] Lietuvai ir jos gyventojams skirtas kaizerinės Vokietijos laikraštis, leistas 1915–1917 m.

Rektoriaus visuomeninė veikla labai mums pakėlė jo autoritetą. Dar daugiau ėmėme rektorių gerbti, kai patyrėme, kad jis ruošia spaudai naują *Pavasario balsų* leidimą. O ši paslaptis pripuolamai mums išryškėjo. Mūsų seminarijoje buvo klierikas Jurgis Jankevičius, kuris mokėjo gana gražiai piešti. Vieną kartą jį pasišaukė į savo būstą rektorius, įteikė jam visai paruoštus spaudai *Pavasario balsus* ir tarė:

– Pasiskaityk. Gal mano *Pavasario balsams* nupieši viršelį ir eilėraščiams parūpinsi kokių nors iliustracijų. Tik jau šio mano rankraščio niekam nerodyk.

J. Jankevičius su rankraščiu grįžo iš rektoriaus ir pradžioje griežtai laikė paslaptį nė neprasitardamas draugams, kam jį rektorius buvo pakvietęs. Dvi dienas jis slėpdamasis gilinosi į Maironio poeziją, bet kai ėmė iliustracijas komponuoti, tuoj artimieji draugai paslaptį iššifravo. Sužinojau ir aš ir išsiderėjau iš mūsų menininko pas jį kambaryje pasisklaidyti *Pavasario balsus*. Radau naujų Maironio eilėraščių, kurie dar niekur nebuvo spausdinti. Ypač mano dėmesį patraukė naujos baladės – „Čičinskas“ ir „Jūratė ir Kastytis“.

– Va, Jurgeli, kur dirva tavo talentui pasireikšti! – tariau aš. Mano minčiai pritarė ir pats menininkas ir pirmoj eilėj pradėjo komponuoti iliustracijas „Jūratei ir Kastyčiui“. Įsismaginęs jis gana daug iliustravo ir kitų eilėraščių. Kai po kelių savaičių J. Jankevičius nunešė visą savo kūrybą Maironiui, šis buvo gana patenkintas. Nekantriai laukėme naujo *Pavasario balsų* leidimo, bet jie pasirodė vos 1920 metais. Juose tik nedidelė J. Jankevičiaus iliustracijų dalis buvo įdėta. Knygos viršelis taip pat buvo kito dailininko pieštas.

Pasaulinis karas ėjo į pabaigą. Kariaujančios valstybės buvo jau išsekusios ir pavargusios. Lietuvoje vokiečių okupacinis režimas taip pat ėmė silpnėti ir krikti. Daugelyje Lietuvos vietų nebebuvo aišku, ar dar yra kokia nors valdžia. Chaosas buvo juntamas ir Kaune. Mūsų seminarijos vadovybė neslėpė savo nerimo dėl neaiškaus Kauno ir visos šalies rytojaus. Ypač tas nerimas buvo pastebimas rektoriaus veide. Jo veido išraiškoj šalia įprasto būdingo rimtumo, atsirado dar kažin koks liūdesio atspalvis. Mums pasirodė, kad ir raukšlelių rektoriaus veide daugiau atsirado, ir plaukai ėmė šviesėti. Gal rektorius patvarkė, kad ir mokslo metai greičiau būtų baigti. Gana to, 1919 metų gegužės

mėnesio 4 dieną penktasis seminarijos kursas buvo pašvęstas kunigais, o gegužės mėn. 12 dieną visa seminarija buvo paleista atostogų.

Baigiau ir aš seminariją. Gavau paskyrimą vikaro pareigoms Kauno miesto priemiestyje, Šančiuose. Visą laiką svajojau apie kaimą ir troškau ten patekti. Nuliūdau sužinojęs, kad nuo miesto teks man pradėti savo jaunas jėgas bandyti. Pasiryžau daryti žygių kurijoje, kad mane kitur skirtų. Prieš tai nutariau dar su buvusiu savo rektoriumi pasitarti ir nedrąsiai pasibeldžiau į jo buto duris. Išgirdau kvietimą įeiti. Melodingas virš durų kanklių stygų akordas įlydėjo mane į erdvų rektoriaus saloną. Su tėviška šypsena mane pasitiko rektorius ir paprašė sėstis. Išdėsčiau jam be didesnių įžangų visas savo abejones dėl savo paskyrimo ir nutilau. Rektorius surimtėjo ir po trumpos pauzės jau daug kartų girdėtu rektorišku tonu tarė:

– Menkas kareivis, kurs eidamas į mūšį, atgal žvalgosi. Jei vyskupas ir seminarijos vadovybė nusprendė, kad miestui tinki, tai ir tinki. Priprasi. Ne šventieji puodus lipdo. Patariu jokių žygių nedaryti, kad kitur skirtų.

Rektoriaus žodžiai tokie buvo įtaigūs, kad man visos viltys pabėgti iš miesto sudužo. Padėkojau rektoriui ir ėmiau atsisveikinti. Staiga mane rektorius sulaikė ir paklausė:

– O kaip su eilėmis? Ar jų dar neužmetei? Jau nuo seniau mielai skaitau, kur užtikdamas, tavo poezijas. Jų forma skambi ir mintis aiški, tik gal reikėtų siekti didesnio turinio gilumo. Na, ką gi, jaunas dar esi. Subręsi, gal dar geriau rašysi. Neleisk plunksnai rūdyti, bet žiūrėk ir sveikatos. Labai jau menkas atrodai. Nepersitempk. Na, sudieu!

Rektorius apkabino mane ir pabučiavo. Sujaudintas ir tylus išslinkau iš Maironio buto. Durų muzika švelniai sužvangėjo ir nutrūko. Pajutau, kad ir mano artimesni santykiai su Maironiu nutrūko ir suabejojau, ar kada nors teks arti mano mylimo poeto atsirasti.

Maironis pokario metu

Pailsėjęs provincijoje tris savaites, atvykau į Šančius ir pradėjau vikarauti. Darbo bažnyčioje, mokyklose ir organizacijose buvo tiek daug, kad į Kauno senamiestį tik retkarčiais tegalėdavau nueiti. Taip, nueiti, nes tik išgveręs traukinukas buvo vienintelė Šančių su Rotuše susi-

siekimo priemonė. Patikimiausias susisiekimas buvo kojos. Pėsčiomis iki senamiesčio nueiti ir grįžti reikėjo daug laiko ir sveikatos. Noromis nenoromis mano santykiai beveik visai nutrūko su senamiesčiu ir jo gyventojais. Išnyko iš akiračio ir Maironis.

Po dviejų metų – 1921 metais – situacija pasikeitė. Buvau perkeltas iš Šančių į Kauno katedrą, ir Maironis vėl man priartėjo. Šventadieniais matydavau jį katedroje, bet čia jis būdavo oficialus ir jokiais pašaliniais dalykais su nieku susitikęs nebekalbėdavo. Ir aš katedros zakristijoje pagarbiai jam linkteldavau galvą, ir tuo viskas pasibaigdavo. Galėdavau jį tik stebėti ir iš jo veido išraiškos spėti, ką jis išgyvena. Kartais matydavau jį ramų ir giedrą, o kartais jo veidą gaubdavo susirūpinimas ar net liūdesys. Ėmė man ryškėti, kad Maironis vis daugiau turi nemalonumų ar nesėkmių.

Pirmoj eilėj patyriau, kad Maironį gerokai graužia jo nesėkmės bažnytinėje srityje. Kai 1913 rudenį mirė Žemaičių vyskupijos vyskupas Gasparas Cirtautas, niekas neabejojo, kad nauju vyskupu Vatikanas skirs Maironį. Tuo, atrodo, neabejojo ir pats Maironis. Deja, Lietuvos lenkai pasiryžo visomis priemonėmis veikti, kad tik litvomanas Maironis netaptų Žemaičių vyskupijos valdytoju. Per įtakingus asmenis Romoje jie atestavo Maironį kaip lietuvį šovinistą, kuris būsiąs šališkas lenkų atžvilgiu. Be to, jie apkaltino Maironį amoralumu ir tendencingai pakomentavo Vatikanui išverstą į lotynų kalbą šį posmą:

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poėta!
Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
Tiktai dėl tavęs, numylėta?

Vatikanas šmeižtams patikėjo ir Maironis į vyskupus nepraėjo. Jis negavo vyskupo mitros ir 1919 metais, kai Žemaičių vyskupui Pr. Karevičiui prireikė pagelbininko. Vietoj Maironio buvo parinktas ir vyskupu pakoncekruotas Juozapas Skvireckas. Dar didesnį smūgį patyrė Maironis, kai 1926 metais Žemaičių vyskupija buvo padalinta į Kauno, Telšių ir Panevėžio vyskupijas ir įsteigta bažnytinė Lietuvos provincija. Tada katalikų visuomenė giliai buvo įsitikinusi, kad įkurtosios bažnytinės provincijos priešakyje atsistos įžymiausias Lietuvos dvasininkas – Maironis. Šiuo kartu taip pat Maironis buvo aplenktas. Dar

gerokai stiprūs anuo metu lenkai vėl atkirto Maironiui kelią į vyskupo sostą. Kalbama buvo, kad čia prisidėjo ir kunigas Kazimieras Genys, kuris mėgdavęs visokias iš Lietuvos „pletkas“ perteikti Vatikanui. Gana to, Maironis net ir tada, kai buvo didžiausia galimybė vyskupo postą užimti, intrigantų buvo į šalį nustumtas. Šį įvykį Maironis ypačiai skaudžiai išgyveno ir jo kančias ryškiai atspindi ta proga jo parašytas eilėraštis „Skausmo skundas“.

Pokario metais ne mažesnių skaudžių išgyvenimų turėjo Maironis ir kaip literatas. Visą laiką jis buvo šviesiausia žvaigždė mūsų Parnaso padangėje. Tiesa, dar prieš karą bandė Maironį suniekinti J. Herbačiauskas, K. Jurgelionis, dalinai – S. Kymantaitė-Čiurlionienė, bet jų priekaištus didžiojo mūsų dainiaus adresu Lietuvos visuomenė tik nerimtu išsišokimu palaikė. Pokario metu išpuoliai prieš Maironį darėsi vis dažnesni. Jaunų literatų pridygo kaip grybų po lietaus. Jiems atrodė, kad tik vyresnieji rašytojai yra kalti, jei visuomenė jų nepastebi. Ir prasidėjo „dėdžių“ nuvainikavimo kampanija. Pats didžiausias mūsų literatūros autoritetas buvo Maironis, todėl pati stipriausia ugnis ir buvo į jį nukreipta. Ypač išpuoliai prieš Maironį ir jo kūrybą paaštrėjo, kai A. Šmulkštys-Paparonis 1920 m. laikraštyje *Laisvė* paskelbė gana arogantišką Maironio kūrybai skirtą straipsnį. Įsidrąsino ir kiti vyresniuosius rašytojus pulti. Maironio puolimas virto tikrąja literatūros mada. Išpuolius prieš Maironį apvainikavo paskelbtas 1925 metais *Lietuvyje* A. Venclovos straipsnis.

Pradžioje Maironis į tuos išpuolius visai nereagavo. Kai išpuoliai ėmė dažnėt, Maironis ėmė nerimauti ir net spaudoje bandė atsikirsti, tačiau greit pajuto, kaip jis mažai beturi savo poezijos ir savo asmeninių bičiulių. Maironis ėmė grimzti į tylią rezignaciją ir vis labiau savy užsiskleisti.

Man ir kitiems Maironio gerbėjams buvo skaudu žiūrėti į tą keistą prieš Maironį kovą. Dar skaudžiau buvo matant, kaip Maironio veidas darosi vis liūdnesnis, kaip jo žili plaukai vis labiau gausėja. Kartą Maironio gerbėjų būrelis pasiryžo Maironį girti. Buvo parašytas atitinkamas straipsnis ir 1925 metais, po antimaironinio straipsnio *Lietuvyje*, man pačiam teko Maironio apologiją nunešti *Skaitymų* redakcijai. Redaktorius V. Krėvė skeptiškai į mane pažvelgė, skeptiškai paskubomis peržvelgė patį straipsnį ir trumpai atsakė:

– Nedėsime. Straipsnis mums netinka.

Beliko viena išeitis – nueiti pas patį Maironį ir jam pareikšti karštą užuojautą. Taip ir padarėme. Trise užėjome pas skriaudžiamąjį mūsų poetą ir pasisakėme, ko atėjome. Maironis susigraudino ir jo akyse pasirodė ašaros, tačiau greit susivaldė ir jau mus ėmė raminti. Kalba kažin kaip nesimezgė. Valandėlę pabuvę, vėl palikome vienišą mūsų dainių. Girdėdavome, kad tik M. Vaitkus dažniau jį aplanko. Pagaliau 1932 metų vasarą išgirdome, kad mūsų didysis poetas mirė ir jau „dėdžių" nuvainikuotojams nebebus daugiau ko pulti...

MLLM 7779 R3 1325.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė

S. Čiurlionienė papasakojo tokį epizodą iš to laiko, kai Kauno seminarija buvo Vašuokėnuose. Maironis buvęs didelis pedantas ir reikalavęs iš klierikų punktualumo ir akuratnumo. Jis pats tuo atveju buvęs visiems griežtu pavyzdžiu. Kartą pavasarį vienas klierikas, turėjęs nepaprastą gabumą pamėgdžioti įvairių paukščių čiulbėjimą, susiginčijęs su kitu klieriku, kad padarysiąs taip, jog Maironis neateisiąs į vakarines pamaldas. Tasai klierikas įlindęs į tankius krūmus prie tako, kuriuo Maironis mėgdavęs vaikščioti, ir pradėjęs čiulbėti kaip lakštingala. Maironis, išgirdęs lakštingalos balsą, atidžiai klausęs paukščio dainos. Klierikas čiulbėjęs, kol visai sutemo. Kai pamaldos pasibaigė, klierikas nustojęs čiulbėti, ir tik tuomet Maironis grįžęs į seminarijos patalpas. Taip lakštingalos daina tiek sužavėjusi Maironį, kad jis net užmiršęs vakarines pamaldas.

Maironis buvęs labai griežtas. Ta pati Čiurlionienė papasakojo girdėjusi, kad mirus vieno klieriko tėvui jis paprašęs Maironį leisti nuvykti jam į laidotuves. Maironis tačiau neleidęs. Vėliau jis aiškinęs ir profesorių tarpe, esą padaręs tai tuo tikslu, kad grūdintų klierikų valią ir jausmus.

Užrašė Zigmas Toliušis.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 488.

1915 m. vasarą Maironis, paleidęs klierikus atostogoms, pats išvyko į Panemunėlį, pas kunigą Budriką. Jo sesuo Marcelė liko Vašuokėnuose. Tuo tarpu vokiečiai, pralaužę rusų frontą ant Dubysos, užėmė Kauną ir pradėjo skubiai veržtis pirmyn.

Mačiulytės pasakojimu, seminarijos inspektorius kun. Paltarokas nutaręs bėgti nuo vokiečių Rusijon. Jisai galvojęs, kad ir Maironis pasitrauks iš Lietuvos. Tad jis sudėjęs savo daiktus ir įsakęs Marcelei sudėti ir Maironio reikalingiausius daiktus, manydamas, kad ir Maironis iš Panemunėlio trauksis Rusijon. Marcelė sudėjusi visus Maironio baltinius ir rūbus į didelę pintinę, kurią Paltarokas drauge su savo daiktais išsiuntęs Troškūnų stotin ir pats išvažiavęs. Kuriam laikui praslinkus paaiškėjo, kad Maironis liko Lietuvoje, o Paltarokas išvyko Rusijon, tačiau daiktai tiek jo, tiek ir Maironio kely dingę. Taip Maironis liko su vienais baltiniais ir rūbais, kuriuos turėjęs ant savęs.

Maironis išbuvo Panemunėly pas kun. Budriką pusę metų. Žiemos pradžioj jis atvyko į Panevėžį, iš kur persikėlė į Krekenavą.

Gyvendamas Krekenavoje, Maironis drauge su A. Petkaite, kan. Kazlausku ir seserim Marcele važinėjo kelis kartus į Upytę, ir iš Krekenavos buvo nukeltas pažįstamas kunigas Tvarjanavičius. Nuo Krekenavos ligi Upytės buvo apie 14 kilometrų. Upytę pasiekdavę arkliais. Tenai Maironis interesavosi padavimu apie Čičinską ir lankė tą liūną, apie kurį buvo pasakojama, kad toje vietoje nugrimzdęs Čičinsko dvaras ir „Užsiliko vien bala, kyšo vidury sala“. Tą legendą Maironis vėliau atkūrė Čičinsko baladėje (pirmą kartą atskira knygelė išspausdinta Kaune 1919 m.).

Visą vokiečių okupacijos laikotarpį Maironis, būdamas benamis, praleido Lietuvos provincijoje. Jo namas Kaune buvo užimtas vokiečių ligoninės reikalams, o seminarijai nebuvo leidžiama grįžti Kaunan. Maironis važinėjo po Lietuvą, gyvendamas pas pažįstamus kunigus.

Užrašė Zigmas Toliušis.

„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 489.

Bronius Kiaunė

Pusiaukely tarp Panevėžio ir Kėdainių, palei Nevėžį, prisiglaudęs miestelis Krekenava. Pats miestelis niekuo nepasižymi: nebent Lietuvos istorijoj yra paminėtas ir liaudies dainoj „...stovi karčema ružava".

Caristiniais laikais, prieš Pirmąjį pasaulinį karą, Krekenavoje[1] buvo dvi pradinės mokyklos – berniukams ir mergaitėms. Berniukų mokykloje dirbo du mokytojai, o mergaičių – vienas. Be mokyklų, dar buvo blaivybės draugija ir kooperatyvas.

Miestelio centre turgavietė, o prie turgavietės visa eilė vadinamų senkromių, kuriuose vyko prekyba ne tiktai pačiose krautuvėlėse, bet ir ant taburečių prie krautuvėlių. Iš kitos pusės turgavietės buvo pora smuklių, o gale – nemažas traktierius.

Du kartus per savaitę būdavo turgūs: antradienį arklių ir galvijų, o ketvirtadienį – įvairių žemės ūkio produktų ir amatininkų dirbinių. Į turgus prisirinkdavo nemažai žmonių: čia ateidavo ne tiktai tie, kas turėdavo parduoti ar pirkti, bet ir įvairių tinginių, kurie ieškojo progos „pasižmonėti".

Mėgstantiems „pasižmonėti" Krekenavoje per metus būdavo apie dešimtį atlaidų, pradedant sausio mėnesį Trijų Karalių ir baigiant gruodžio mėnesį Marijos Nekaltu Prasidėjimu. Iš visų atlaidų iškilmingiausiai buvo švenčiama Žolinės atlaidai (rugpjūčio 15 dieną). Per šiuos atlaidus suplaukdavo į Krekenavą ne tik gretimų parapijų žmonės, bet ir tolimesnių, kurios su Krekenavos parapija nesirubežiuodavo.

Per karą, 1915 metų vidurvasarį, iš Krekenavos miestelio centro paliko griuvėsių ir degėsių krūvos. Liko gaisro nepaliesti miestelio pakraščiai: didelės daugumos ūkininkų trobesių, mokykla, bažnyčia ir klebonija su visais ūkio trobesiais.

Tarp Nevėžio ir upelio, kuris įteka Nevėžin, yra aukštuma. Ant šios aukštumos šio šimtmečio pirmaisiais metais pastatyta nemaža mūrinė bažnyčia ir šalia jos iš tokių pat plytų – klebonija. Prieš bažnyčią, už vieškelio, į Nevėžio pusę, nemažas klebono sodas, o šiek tiek į šoną,

[1] Krekenava pirmą karrtą paminėta 1409 m. Liaudies daina „Ten, kur slauna Krekenava, stovi karčema ružava." Slaūnas, -à - teikiantis malonumą, malonus; „ružava" - rusvas, rudas (šalia Krekenavos yra Rudžių kaimas).

į kapinių pusę, palei Nevėžį, tęsėsi klebono pieva. Už klebonijos ūkio trobesių derlingos žemės nemažas plotas, kurį valdė klebonas. Kiek šios žemės buvo, tvirtinti negalėčiau. Bet žmonės kalbėjo, kad klebonas turėjo dirbamos žemės 30 dešimtinių. Turbūt tiek ir buvo, nes klebonas laikė keletą gerai įšertų bėrų arklių ir keliolika juodmargių karvių.

1915 metų pabaigoje ar 1916 metų pradžioje pas Krekenavos kleboną[1] apsigyveno Maironis. Tuojau žmonėms ir krito į akis iškilmingos išvaizdos kunigas, o ypatingai moterims. Joms iš išvaizdos atrodė, kad altarista būtų per jaunas, o vikaras per senas. Be to, klebonijoj gyveno jaunas vikaras, kuris buvo vadinamas kunigėliu.

Ši paslaptis per Žolinės atlaidus paaiškėjo. Marijona Kiaunytė, mano tėvo pusseserė, gyvenanti Garšvių kaime, netoli Vadakčiukų, kuriuose keletą metų praleido Vaižgantas, atvykusi į atlaidus papasakojo, kad šis iškilmingos išvaizdos kunigas yra ne tik Kauno kunigų seminarijos rektorius, bet yra autorius gražių dainų, kurios plačiai dainuojamos, kaip tai: „Užtrauksime naują giesmę, broliai", „Eina garsas nuo rubežiaus", „Miškas ūžia, verkia, gaudžia", „Kur lygūs laukai", „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka"[2].

Man jau buvo žinoma, kad knygą, kurioje yra šios dainos, turi Agota Kiaunytė, kuri savo jaunesnius brolius, mane ir mano brolį Alfonsą, išmokė skaityti storą maldaknygę. Šis mokslas slebizavimo būdu ne taip lengvai įkandamas. Juk ne juokai storą maldaknygę vieną kartą perskaityti slebizavimo būdu ir bent du kartus „stačiu raštu". Agotai pakako kantrybės šį sausą, kankinantį mokslą mums įkalti į galvas, nors ne vienas maldaknygės puslapis su paukščio plunksna iki kiaurumo buvo prabadytas. Užtat po keletos metų mokėjau skaityti Maironio eilėraščius, kurių gražūs žodžiai ir sąskambiai mane žavėte žavėjo.

Agota daraktoriavimo „mokslą" pasisavino iš Marijonos, kai dar Agotos ir mano tėvai pusininkavo Užstronijos[3] vienkiemy, prie Vadakčiukų.

Marijonai labiau patiko Vaižgantas negu Maironis, nes Vaižgantas jai ir daug gražesnis, ir daug judresnis bei gyvesnis, ir kartu daug pa-

[1] Kazimierą Kazlauską.

[2] Maironis, eil. „Užtrauksme naują giesmę", „Eina garsas", „Miškas ūžia", „Milžinų kapai", „Kur bėga Šešupė".

[3] Ustronė – kaimas Panevėžio raj., dešiniajame Nevėžio krante.

prastesnis. Man Vaižganto vardas tuo metu nieko nesakė, nes aš nė vieno jo kūrinio nebuvau skaitęs. Bet šie Marijonos samprotavimai man smigte įsmigo galvon. Žinoma, aš palyginti negalėjau: Maironį matydavau beveik kiekvieną sekmadienį, o Vaižganto ne tik gyvo, bet ir nuotraukos nebuvau matęs.

Marijona savo pasakojimu apie Vaižgantą ir Maironį man atvėrė kažkokį pasaulį.

Su rusų žymiausių XIX amžiaus rašytojų trumpomis biografijomis ir kai kurių kūrinių trumpomis ištraukomis jau buvau susipažinęs Paberžės dviklasėje mokykloje per literatūrinius skaitinius.

Štai dabar man prieš akis gyvas lietuvių poetas. Koks nepaprastas nuostabumas matyti gyvą poetą, gražių dainų kūrėją! Štai mano, paauglio, akys ir kiekviena proga nukrypdavo į Maironį.

Beveik kiekvieną šventadienį matydavau Maironį, einantį iš klebonijos į bažnyčią. Bažnyčioje, kaip ir kiti kunigai, jis laikydavo Mišias, sėdėdavo klausykloje ir labai retai lipdavo į sakyklą. Atrodė, kad sakyklos nemėgo. Beveik per trejus metus man, berods, tik du kartus teko jį matyti sakykloje. Pamokslą sakydavo negarsiai, rimtai, be jokių graudinimų ir grasinimų.

Nežinau, ar iš baimės dėl savo menko išsilavinimo, ar iš pagarbos aš nedrįsau nė vieną kartą eiti prie Maironio klausyklos.

Rudens ir pavasario laikotarpiais Maironį su kastuvu galima buvo matyti ant šventoriaus ir už šventoriaus, šone klebonijos, sodinant dekoratyvinius medelius. Be šventoriaus, Maironis dar turėjo platesnę dirvą fiziniam darbui. Tuojau už šventoriaus, į upelio pusę, kai buvo statoma bažnyčia, visas kalnas išraustas duobėmis. Nežinau, ar iš ten imtas žvyras ar molis, bet tuo laiku tos duobės buvo priaugusios įvairių piktžolių.

Čia Maironiui neužteko vieno rudens ir pavasario. Bet vis dėlto palengva nuo Maironio rankų duobės mažėjo, atsirado nukasti, išpilti takai ir prie takų medeliai.

Teko pastebėti keletą kartų Maironį vaikščiojant su klebonijos panele Apolonija[1]. Kai pamačiau vasaros metu einant per mūsų (Mairiškių)

[1] Apolonija Petkaite.

kaimą, labai nustebau: juk aš nebuvau matęs kunigą, nutolusį pėsčią nuo miestelio. Pasiskubinau pasislėpti už kamaros kampo. Bet kai Maironis su klebonijos panele Apolonija praėjo mūsų kiemą, aš smalsiomis akimis juos palydėjau, iki vieškelis pasisuko per dvaro lauką.

Po trejų metų, kai gavau iš vikaro *Pavasario balsų* naują laidą pasiskaityti, žiūriu – greta kitų moterų paveiksliukų yra ir panelės Apolonijos paveiksliukas.

Žiemą susirgo mūsų galukaimio gyventojas, sklypininkas Juozas, kuris buvo pravardžiuojamas Miškiniu, nes jis ilgus metus gyveno prie pat miško pakraščio.

Pasirgo keletą dienų, ir žmogus jau ruošėsi atsiskirti su šiuo pasauliu. Naminiai vaistai nepadėjo, o kitokios medicininės pagelbos tuo laiku nebuvo. Dėdienė Adomienė[1], jo kaimynė, skubiai pasirūpino, kad kaimynas Juozas be išpažinties ir paskutinio patepimo nepaliktų šio vargo pasaulio.

Kunigo laukti pas sklypininką Juozą susirinko keliolika moterų ir keletas paauglių. Labai nustebau, kai už dėdės Adomo, persimetusio per petį raudoną juostą, ant antros rogių sėdynės sėdėjo Maironis.

Po trijų parų šaltą, vėjuotą dieną Maironis sklypininką Juozą jau lydėjo į kapines. Su vienkinkiu važiu aš važiuoju paskui laidotuvininkus. Laidotuvininkai su Maironiu ir vargonininku suėjo į kapines, o aš, apsukęs juodį su rogėmis, sustojau prie kapinių vartų.

Kai jau pasigirdo giesmė „Dievo angelas apreiškė...", netrukus Maironis su vargonininku kapinių takučiu artėjo prie vartų. Įsėdę į roges, kalbėjo apie šaltį. Vargonininkas, pakėlęs ranką, rodė naujas pirktines odines pirštines ir skundėsi, kad jos lengvai praleidžia vėją. Maironis, žvilgterėjęs į pirštines, tarė:

– Tai vokiškas erzacas.

Šio žodžio reikšmės nesupratau, bet man buvo aišku, pasakyta paniekinančia prasme.

1918 metų viduržiemį, kai jau atrodė, kad karas eina į pabaigą, prie Krekenavos pradžios mokyklos suruošiami vakariniai kursai suaugu-

[1] Pravardė pagal vyro vardą (Adomas). Nežinomas asmuo.

siems. Kursų dėstytojų tarpe buvo ir Maironis. Jis kursų lankytojus supažindino su Lietuvos praeitimi.

Maironis išvyko iš Krekenavos 1918 metų rudenį, bet su Krekenava ryšių nenutraukė, kol čia klebonavo kunigas Kazlauskas. Maironis beveik kiekvienais metais atostogų metu atvažiuodavo į Krekenavą ilgesniam ar trumpesniam laikui.

Nors Krekenava toli nuo didesnių miestų, geležinkelio stoties, bet gamtos grožiu nenuskriausta. Į pietų pusę vingiuoja ramus Nevėžis, apaugęs krūmais. Iš jo abiejų pusių pilna užtakių, jų pakraščiai priaugę vandens lelijų ir nendrių. Kairėje Nevėžio pusėje tęsiasi sausas, gražus pušynas su šimtmetėmis pušimis, o nuo pušyno į Nevėžio pakraščius auga stambūs, išsišakoję ąžuolai.

Baladė „Čičinskas", poema *Mūsų vargai* (pirmoji laida) ir dauguma Maironio eilėraščių, kurie išleisti jo rinktinių raštų pirmame tome, yra datuoti 1920 metais, mano manymu, yra parašyti Krekenavoje 1916–1918 metais.

Man atrodo, kad Maironis Krekenavoje turėjo puikias kūrybines sąlygas, nes čia jam galvos nekvaršino įvairūs kasdieniniai buitiniai reikalai.

1962-11.

LLTI BR F11 / 253.

Barbora Kiurienė

Maironis mokė dainuoti

Kai Maironis gyveno Krekenavoje, aš turėjau gal penkiolika–septyniolika metų. Mūs Mučiūnų kaimas prie Nevėžio didelis, daug jaunimo, merginų apie dvidešimt, bernelių bene šešiolika. Vaikų labai daug, gal koks šimtas. Kartą mums pranešė, jog sekmadienį po pietų atsilankys poetas kunigas Maironis. Visas kaimas ruošėsi priimti svečius: tvarkė kiemus, trobas, moterys valė pirkias. Jaunimas,

mergaitės labiausiai susirūpino savo darželiais, juos tvarkė, broliai net naujas tvoreles užtvėrė. Mamos savo mažiausiems vaikams vis naujus ilgus iki žemei marškinukus siuvo. Šeštadienį nušlavė visą kaimo kelią, užkūrė kaimo pirtis. Sekmadienį po pamaldų parskubėję namo laukė svečių. Jie atsiyrė valtele trys: klebonas Kazlauskas, kamendorius, rodos, Tvarijonas ir poetas Maironis. Jaunimas pasitiko su gėlėmis. Maironis sveikindamasis neleido rankos bučiuoti. Vaikai dideliu būriu stovėjo toliau. Maironis priėjęs prie jų kiekvienam padavė ranką ir visiems saldainių padalijo. Ūkininkai svečius kvietėsi vaišėms. Maironis, eidamas kaimo gatve, sustodavo prie mergaičių darželių, vis juos pagirdavo. Mučiūnų gėlių darželiai visi dideli, labai gražūs. Tik mūsų darželyje buvo vienuolika kelmų pinavijų ir baltų lelijų. Kaime dvidešimt trys pirkios ir prie kiekvienos darželis. Kai jau kartą darželius pagyrė, tai vėliau juos dar labiau prižiūrėjo ir gražino.

Maironis, neilgai su svečiais sėdėjęs, išėjo į kiemą prie jaunimo. Aplinkui vaikų būrys. Juos Maironis pirmiausia ir mokė žaisti ir dainuoti „Jurgeli, meistreli, mokyk vaikus savo". Visi vaikai turėjo eiti į ratelį ir žaisti, dainuoti. Kartu ir Maironis pažaidė. Tada su jaunimu nuėjo čia pat už kaimo prie Nevėžio į pušyną, į lankas, kaip vadinome ganyklas. Ten jaunimas sustojo būriu, o Maironis pasakė naują dainą „Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne". Mes jos nemokėjome. Jis mus išmokė žodžius, raštą jos įteikė, jis pats perdainavo, paskui rankomis taktą vedė ir liepė dainuoti. Tą padainavus visą, užvedė „Lietuva brangi", „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka". Taip pat ir „Sveikos, mylimos mergaitės"[1]. Jis mus daug dainų mokė. Jis vis pasako žodžius, mes įsimenam, o paskui jau mokam ir dainuojam po punktą. Paskui naują pasako, ir taip išdainuojam visą dainą. Kai taip pirmą kartą mokė, kaip ir nedrąsu buvo, bet mokėmės vis drąsiau. Vakare atsisveikinant užprašėme, jog ir kitą sekmadienį atvažiuotų. Pasižadėjo atvažiuoti. Svečiai vėl išvažiavo – išplaukė laiveliu, Didžiuoju Nevėžio keltu –

[1] [Kostas Stiklius], „Mergaičių pagarbinimas", in: *Linksmos daineles pavestos Lietuvos jaunuomenei*, surinko ir išleido savo lėšomis P. Krencius Jurbarke, Tilžė: Otto v. Mauderodės spaustuvė, 1907, p. 19.

Viktorino Krikščiūno laivu, sutalpinančiu apie trisdešimt žmonių. Mučiūnų jaunimas juos lydėjo iki pat Slabados malūno.

Visą savaitę mokėmės Maironio dainas ir vėl laukėme jo. Taip pat sutvarkėme kiemus, darželius. Sekmadienio popiečiu vėl atsiyrė Maironis su kunigais. Jis tuojau nuėjo prie jaunimo ir vėl ėmė mokyti naują, kokios dar nebuvome girdėję:

Aš myliu tėvynę,
Šalį didžiavyrių,
Kur žyd išsiplėtus
Tarp žaliųjų girių.[1]

Dainavome ir tas pačias, kur praeitą sekmadienį išmokė. Padainavus Maironis ėjo su jaunimu ratelių:

Žalia žolė, žalia žolė
Čia po mano kojų.
Aš, tą žole mindydama,
Vis ieškau sau draugo.

Ir daugiau žaidimų, ratelių mokė, tik nebeatmenu. Pažaidę vėl uždainuojam, kai tik Maironis ką užveda, pamoko. Taip iki vakaro nuo mūsų kalno tik ir skamba dainos. Saulei leidžiantis ateina prie jaunimo ir klebonas Kazlauskas ir linksmai pradeda: „Maironis mokė savo dainų, o dabar paklausykite manosios", ir užveda:

Jūs berniukai apgavikai,
Jūs nebūsit mūs jaunikiai.
Jūs tik jojat in viensėdį,
Kur mergelės gražiai sėdi.

Jūs tik klausiat tėvužėlių,
Kiek jums duos šimtužėlių.
Davė šimtų, duos ir kitų
Ir žirgelį pakinkytų.

[1] Mykolas Šeižys-Dagilėlis, „Tėvynė", in: *Vienybė*, Kaunas, 1909, Nr. 44, p. 680.

Įsisiautęs jaunimas šią dainuoja dar smagiau. Taip saulei leidžiantis smagia nuotaika svečius lydime iki upės. Kai jau Maironis su kitais laivelyje, tai laikydamas irklą užtraukia:

Ant marių krašto, Palangos miestely...[1]

Ir šią Maironis jau buvo mokęs, dabar traukiam ir ją kartu su poetu. Jie trys iriasi laiveliu, o mes paskui juos didžiuoju Nevėžio keltu plaukiame iki malūno vis su daina. Ten atsisveikiname ir kviečiame vėl atsilankyti. Ir grįžtame taip pat su daina. Nuo vandens daina labai toli girdėti. O mes vis dainuojame ir dainuojame. Taip jau pamėgome jas, kad nepaleidome iki grabo lentos. Tikrai atsimenu, jog Maironis atsilankė ir mokė dainuoti tris sekmadienius. Jis mūsų kaimą labai mėgo, nes iš jo buvo daugiau bažnyčios choristų.

Kai jau labai įsidainavę, tai atsisveikinę su Maironiu grįždami keltu į Mučiūnus uždainavome ir šią senokai mokėtą dainą:

Ant pono lango žydi vazonai,
Ant mūsų lango zomkai, geležiai.
Pražuvę vargdieniai, pražuvę visados,
Dar neišeisi ant laisvės niekados.

Ant pono pirštų žiba jų žiedai,
Ant mūsų pirštų zomkai, geležiai.
Pražuvę vargdieniai, pražuvę visados,
Dar neišeisi ant laisvės niekados.

Taip skambėjo mūsų dainos vis toli, iki pat Krekenavos. Iki pusiaunakčio vis nenustoja dainos. Kai visas kaimas dainuoja, tai labai toli girdėtis. Kitam sekmadieniui vėl visi kaip galėdami rengiasi, dainuoja, kad tik gražiau sutartų. Kitą sekmadienį Maironis vėl pagiria: „Gražiai dainuojate. Pasimokysime naujų“. Taip Maironis išmokė mus dainuoti, kad tapome garsiausi Krekenavos daininінkai. Ir kai jau Maironis nebeatvažiuodavo, tai jaunimas vis tiek rinkdavosi ant to

[1] Silvestras Valiūnas, eil. „Birutės daina“.

paties kalno, kur jis mokė, ir vis gražiai sudainuodavo, jog girdėjosi už kelių kaimų. Jau pradėjo rinktis pasimokyti ir iš kitų apylinkės kaimų: Čiūrų, Šambalionių, Grinkų, Iciūnų, Užliaušių. Visi mokėsi iš mūsų. Ateidavo ir su armonikomis. Tos mūsų dainos sekmadieniais jau virsdavo kaip kokiomis dainų gegužinėmis, vakarėliais. Juos rengdavome ir ten prie Nevėžio, ir kiemuose.

Mūs kaimas prie dvaro lauko. Kai kurie ūkininkai nuomodavo iš dvaro po hektarą žemės linams. Kai reikėdavo linus rauti, tai merginos sutarė taip: viso kaimo merginos eis rauti vienõs linus, kad būtų smagiau dainuoti. Taip linus raunant, visą dieną skambėjo laukai dainomis. Vakare rovėjoms šeimininkai duodavo vakarienę, bet rovėjos tol neidavo iš lauko, kol neišdainuoja visų savo dainų. Pargrįždavo tik apie pusiaunaktį visu būriu vis dainuodamos. Vakarienė jų seniai laukia, o rovėjos nesiskubindamos traukia Maironio dainas, kad laukai plyšta.

Kitą dieną vėl viso kaimo rovėjos renkasi ir tik vieną dirvą rauja, kad iki vakaro būtinai nurautų, ir vis su dainomis. Taip visos viena kitai talkina, kad galėtų kartu gražiai padainuoti, nes taip dirbti daug smagiau, ir nepamatai, kaip linai nurauti.

Taip mes pamėgome dainas nuo to, kai Maironis mus jų pamokė. Ir dabar kai kurie Mučiūnų kaimo dainininkai, kaip Panevėžyje muzikas Belazaras, yra išgarsėję.

Mūsų kaimą Maironis mokė dainuoti tik vieną vasarą tris sekmadienius, dėlto mes patapome didžiausiais dainininkais.

Užrašė Jurgis Dovydaitis.

Barbora Kiurienė, „Maironis mokė dainuoti“, in: *Aš išdainavau visas daineles: pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus*, sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Vilnius: Vaga, 1985, p. 285–288.

Augustinas Liepinis-Byras

[...][1]

Būdamas Kauno kunigų seminarijoje (1914–1921) ir Lietuvos universitete (1922–1925), aš tik „nuo tolo" tegalėjau žiūrėti į Maironį. „Žalias klierikėlis" ir jaunas „kunigėlis studentėlis" mažai ką bendrą teturėjau su pralotu Mačiuliu, mūsų poezijos korifėjumi Maironiu. Kunigų seminarijoje Maironis man atrodė auklėtiniams tik oficialiu rektoriumi, labai rimtu profesoriumi, šaltoku, net niūriu vyresniuoju. Užėjus klierikui pas Maironį į kambarį kokiu reikalu, viskas vykdavo trumpai, oficialiai.

Vis dėlto aš prisimenu malonią man Maironio šypseną, kai aš antrame ar trečiame kurse (1916–1917) dainavau „solo" per Maironio vardines jo garbei surengtame seminarijos vakarėlyje. Niekad „pilietine" drąsa nepasižymėjęs, aš ir tą vakarą labai jaudinaus ir sutrikau dainelės „Ei pūtė, pūtė šiaurės vėjelis"[2] tekste ir ne laiku turėjau nutraukti savo „iškilmingąjį solo". Nueidamas nuo scenos mačiau, kaip Maironis su šalia sėdėjusiu seminarijos inspektoriumi kunigu Paltaroku man smarkiai plojo, abu maloniai juokdamies ir protarpiais linksmai kalbėdamies. Mano to sceniško nepasisekimo Maironis man niekad neprimindavo.

Maironis mėgo dainas ir mielai jų seminarijos sodelyje vaikščiodamas pasiklausydavo, kai mes, „dainingieji" auklėtiniai (K. Žitkus, J. Latvėnas, aš...), per vakarinius laisvalaikius antrųjų seminarijos rūmų koridoriuje „plėšydavome gerkles". Mūsų „koncerto" pradžioje ir pabaigoje visada skambėdavo rektoriaus dainos. Maironis ragindavo ir bažnyčioje gerai, gražiai giedoti. Prisimenu jo pastabas mums, jauniems kunigams – neopresbiteriams, nuėjusiems po įšventinimo įprasto padėkos ir atsisveikinimo vizito: „Giedodami ištarkite gerai, aiškiai žodžius, nenutraukite galūnių, kaip kartais tenka girdėti giedančius kunigus..."

Kai aš jau buvau Kauno universitete (1922–1925 m.) ir studentiškai su šiokia tokia plunksna uždarbiavau Šv. Kazimiero draugijoje[3], kar-

[1] Iškupiūruota abstrakti pagarbos Maironiui deklaracija.

[2] Lietuvių liaudies daina.

[3] Katalikų visuomeninė spaudos leidimo organizacija, veikusi 1905–1940 m.

tais nueidavau į prelato Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto rengiamus Kauno kunigų aukštuomenės žurfiksus[1]. Prie stiklo arbatos ar puodelio juodos kavos (kas ką pasirinkdavo) ir kuklaus užkandžio (buterbrodo ar sausainių) būdavo svarstomi, aptariami įvairūs tikybiniai-bažnytiniai, tautiniai-valstybiniai, pedagoginiai-visuomeniniai ir kitokie anų laikų gyvieji, aktualieji klausimai. Vienas kuris žurfiksų dalyvis skaitydavo gerai paruoštą referatą, kiti paskum dalyvaudavo gyvose, kartais karštose diskusijose. Neprisimenu, kad Maironis kada būtų kuo prasitaręs tose diskusijose; jis daugiausia klausydavosi, stebėdavo, kartais giliai apie kažin ką įsigalvodavo – turbūt netikėtai sužibusias įkvėpimo kibirkštis gaudydavo!

Kiek „niūresnio" įspūdžio padarė man Maironio šaltokas pasielgimas su manimi 1915 m. vasarą Panemunėlio klebonijoje. Atostogaudamas tėviškėje, aš gavau caro valdžios šaukiamąjį raštą į karo tarnystę su visais 1896 m. gimusiais berniokais. Nors jau artinosi vokiečiai, bet kas galėjo užtikrinti, kad rusai kuriam laikui dar neatstums vokiečių į vakarus. O tada būčiau patekęs į rusų kariuomenės teismą kaip dezertyras ar sąmoningai vengiąs karo tarnystės. Pasitaręs su namiškiais ir kai kuriais klebonais, pasiryžau ieškoti prolongato (karo tarnystės atidėjimo), nes buvau jau bebaigiąs vieną Kunigų seminarijos kursą.

Kauno kunigų seminarijos raštinė su inspektoriumi kunigu Paltaroku jau buvo Vidžiuose. Sužinojęs, kad seminarijos rektorius prelatas Mačiulis-Maironis tebėra Panemunėlyje, kur jis mėgdavo per vasarą atostogauti, aš sugalvojau pirma nuvažiuoti į Panemunėlį ir išgirsti Maironio nuomonę apie mano sumanymą.

Nuvykęs į Panemunėlio bažnytkaimį ir susiradęs kleboniją, aš užlipau į antrą jos aukštą ar tik salkutę, kur Maironis gyvendavo, ir pasibeldžiau į duris. „Ką pasakysi?" – šaltai paklausė mane Maironis, neprašydamas nė atsisėsti. Pagaliau, ir jis pats buvo atsistojęs ir kiek paėjėjęs nuo savo rašomojo stalelio. Pabučiavęs Maironiui ranką, trumpai nušviečiau jam savo nemalonų reikalą, prašydamas patarti, kas daryti su tuo šaukimu į kariuomenę. „Aš čia negaliu nieko patarti ir juo labiau nieko padaryti. Važiuok į Vidžius ir kreipkis savo reikalu

[1] Nustatyta svečių priėmimo diena (pranc. *jour fixe*).

į seminarijos inspektorių, kunigą profesorių Paltaroką... O jeigu tave pašauks į karo tarnystę, ką gi – tarnausi kaip ir visi tavo amžiaus berniokai..."

Tokiais ar panašiais žodžiais Maironis trumpai, šaltai atsiliepė į mano susirūpinimą gauti prolongatą. Tokiam, kaip aš, minkštaširdžiui klierikėliui pasirodė nesuprantamas garbingo rektoriaus abejingumas ar net šaltumas savo auklėtinio gyvybės ar mirties klausime. Atsisveikindamas vėl pabučiavau Maironiui ranką ir, eidamas pro duris, apsipyliau gailiomis ašaromis. Aš pasijutau toks vienišas man besiartinančio rimto pavojaus akivaizdoje.

Dėl ko Maironis tuomet pasirodė toks „beširdis", aš negalėjau suprasti ir išsiaiškinti. Nebent buvau sutrukdęs jam labai svarbų darbą ar netikėtai išblaškęs jį poetiškame dvasios pagavime, arba įkvėpime. Tas patirtas iš savo gerbiamo viršininko kartėlis ilgai graužė jauno levito širdį.

Visiškai kitaip mane pasitiko Vidžiuose seminarijos inspektorius kunigas profesorius Kazimieras Paltarokas. Jis maloniai kalbėjo su labai susirūpinusiu savo auklėtiniu, patarė nenusiminti dėl valdžios paskelbto 1896 m. gimusiųjų bernaičių šaukimo į karo tarnystę, parašė ir padavė man atitinkamą raštą-liudijimą, kad tikrai esu kunigų seminarijos auklėtinis, ir liepė įteikti jį naujokų ėmimo komisijai, jeigu dar būtų reikalas, tai yra jeigu rusai tikrai dar atstumtų vokiečius į vakarus.

Iš Vidžių grįžau pakelta dvasia, nors artėjant prie tėviškės jau pradėjo griausti patrankos ir vis daugiau degančių trobų juodų dūmų kilo virš miškų ir laukų. Ir vos vos besuspėjau į savo mieląją tėviškę bendrai su motina, broliu ir bobute laukti „gerųjų svečių" – dvidešimtojo šimtmečio žiauriųjų „kryžiokų".

Labai maloniu demokratu Maironis man pasirodė Panevėžyje per vienas mano vardines. Vyskupas Paltarokas tuo metu lankė vyskupijos parapijas. Ekscelencijos namuose, išlydėjęs jį vizitacijai, dar kelias dienas atostogavo Maironis. Tebebuvau jaunas kunigėlis, visiškas blaivininkas. Vis dėlto sugalvojau surengti „Sodų trijuose" (ten aš gyvenau) savo vardinių pokylėlį. Į Katalikų Veikimo Centro salę susirinko apsčiai mano pakviestos Panevėžio mišrios šviesuomenės. Įsidrą-

sinęs nubėgau į vyskupo namus ir nedrąsiai pakviečiau ir Maironį. Jis maloniai padėkojo už kvietimą ir netrukus pasirodė mano kiek galint ir išmanant papuoštoj „vaišių salėje".

Ant stalų pridėta įvairių užkandžių – tatai jau reikalas šeimininkių su mano motina priešakyje. O reikia ir kokių gėralų, apie kuriuos tuo metu neturėjau jokio supratimo. Mat, „idealus abstinentas"! Na, nuperku spirito ir vyšnių ar kitokių vaisių saldaus skystimo ir iš to viso pagaminu „aukščiausios rūšies" likerio prie juodos kavos, kurią virti buvau jau išmokęs Kaune.

Ir mačiau, kad mano vardinių garbingasis svečias Maironis drauge su kitais varduvinės puotos dalyviais mielai išgėrė kelias (tiesa, labai mažos talpos) to mano „brangiojo gėrimo" (trunko) taureles, nuoširdžiai linkėdamas man laimingo gyvenimo. Tai buvo tikrai gražus Maironio gestas priimant jauno, nepritytusio ir dar nieko nenusituokiančio anų laikų aukštuomenės papročiuose savo buvusio auklėtinio juokingą, nors nuoširdų „varduvinį vaišinimą".

Taigi Maironis mokėjo būti ir maloniu demokratu, tik man neteko to jo žmogiško paprastumo daugiau patirti. Jo tariamasis šaltumas ir abejingumas, parodytas man aname susitikime ir mano stebėtas Kunigų seminarijoje, greičiausiai tebuvo mano vaikiškai jautrios širdies kūrinys ir fantastiškai liguistas įsivaizdavimas. Tikiuos, Maironio kilnioji dvasia dėl tokio jo buvusio auklėtinio negudraus fantazavimo neaptems ir dar ilgai, jei ne amžinai plazdens ant jo taip mylėtos ir žavingomis dainomis gaivintos mūsų brangiosios Lietuvos Tėvynės.

Kunigas Jonas Bubas (g. 1901), 1967 m. kovo 17 d. kalbantis Pandėlyje apie Kauno kunigų seminariją, Maironį prisiminė šiais žodžiais:

„Maironis buvo labai jautrios širdies žmogus. Jis mums dėstė Lietuvos istoriją. Kai Maironis kalbėdavo apie Lietuvos didžiuosius vyrus (Kęstutį, Vytautą...) ar apie Lietuvos tragiškuosius įvykius, jis imdavo jaudintis, pakeldavo galvą, ir per jo skruostus nuriedėdavo ašaros...

Lietuvių literatūros dalykuose Maironis būdavo reiklus. Vienais metais turėjome parašyti namų darbą apie Lazdynų Pelėdos „Klaidą". Daugelis klierikų rašė. Kai kurie iš draugų nusirašė, šį tą pridėdami, pakeisdami. O Jonas Matulis griežtai atsisakė to namų darbo: „Darykite, ką norite – nerašysiu, nesugebu!.." Per egzaminus Maironis

jam parašė „kuolą“. Nors kunigas profesorius Morkelis visaip stengėsi išvesti Matuliui metinį pažymį trejukę, bet Maironis nenusileido, ir Jonas Matulis buvo paliktas antriems metams tame pačiame kurse“.

Klaipėdos klebonas kun. Jonas Baikauskas 1969 m. liepos 8 d. papasakojo šitokį anekdotišką dalykėlį:

„Aš laikiau egzaminus pas Maironį. Atsakinėjau gerai, dalyką žinojau. Tik buvau įpratęs dažnai kartoti žodį „paskum“. Maironis klausėsi klausėsi mano kalbos ir pagaliau kiek pakeltu balsu tarė: „Dabar, dabar kalbėk, o ne paskum, paskum...“

Nors Maironis teologiją išmanė gerai, bet savo paskaitas visada laikė iš „skriptų“ (užrašų). Jis norėjo, kad ir kunigai studentai „skriptiškai“ atsakinėtų jam...

Maironis mėgo Palangos pajūrį. Ir dažnai maudydavosi jūroje. Kad atrastų savo drabužius be akinių, jis nuo paliktų drabužių iki vandens lazda nubrėždavo liniją.

Kartą kunigai Petras Rauda ir Povilas Šidlauskas gražiai iš Maironio pajuokavo. Jie užtrynė kojomis Maironio smėlyje pravestą liniją ir pravedė naują prie svetimo žmogaus drabužių. „Kaip čia dabar įvyko?.. Čia ne mano drabužiai...“ – kalba Maironis, sugrįžęs iš pajūrio, ir klausiamai dairosi aplink. Tada prieina prie jo tiedu kunigai: „Mes prelatą nuvesime prie tamstos drabužių...“ „Tai jūs, šuleriai, iškrėtėte man šitą pokštą“, – sako šypsodamasis Maironis. Maironis be akinių blogai matė, o su akiniais negi maudysies jūroje.

Panemunis, 1967-03-01 / 1971-09-26. Užrašė Gediminas Blynas.
„Maironis Byro atsiminimuose“, in: MLLM R3 6517.

Juozapas Pletkus

Man esant Kauno kunigų seminarijoje nuo 1914 iki 1921 m. su pertrauka, Maironis buvo tos seminarijos rektorius. Jis dėstė moralinę teologiją, be to, rodos, vienerius metus – ir lenkų kalbą.

Savo dalyko buvo didelis žinovas. Pamokas dėstė dalykiškai, niekur nenukrypdamas į šalį. Maironis buvo visuomet rimtas, iškalbumu

nepasižymėjo. Pamokas atsakinėti dažniausiai šaukdavo tuos, kurie silpniau atsakinėdavo. Matyt, jo noras buvo, kad visi gerai mokytųsi.

Per tuos penkerius mano buvimo seminarijoje metus teko matyti tik 2 kartus jį besijuokiantį. Tai mums buvo didžiausias džiaugsmas, ir mes, visas kursas, juokėmės. Vieną juoką sukėlė vienas auklėtinis, atsakinėdamas pamoką. Pamoka buvo sunkoka: Kanto mokslo kritika. Teologijos ir kiti kai kurie dalykai buvo dėstomi lotynų kalba. Vargšas auklėtinis lotynų kalbą mokėjo silpnokai. Taigi atsakinėdamas pamoką, pritrūkęs lotyniškų žodžių, į sakinį įterpdavo vieną kitą žodį iš vokiečių arba lietuvių kalbos. Maironis, kiek pasiklausęs atsakinėjimo, rimtai jį paklausė: „Ką nori pasakyti? Aš nieko nesuprantu". Auklėtinis atsakė paprastai: „Aš noriu sumušti Kantą". Maironis pratarė: „Ach, nori Kantą sumušti?! Na, mušk, mušk", – ir nuleidęs galvą pradėjo juoktis. Mūsų visas kursas užsikrėtė juoku. Vargšui auklėtiniui Kantą sumušti nepavyko. Maironis jam pasakė: „Ką gi, skystos blauzdos, – nieko negali padaryti. Sėsk!" Antras jo juokas kilo dėl mums nežinomų priežasčių. Reikia manyti, kad jis juokėsi, prisiminęs iš praeities kokį nors juoką.

1918 metais kūrėsi Lietuvos Respublika. Visose srityse visko trūko, ir kadrų. Į seminariją iš miesto ateidavo kai kurie tarnautojai ir agituodavo klierikus, kad jie paliktų seminariją ir eitų užimti valdiškų tarnybų. Dalis auklėtinių paklausė jų ir paliko seminariją. Maironis tam nepriekaištavo ir jų nevaržė.

Tuo laiku seminarijos vadovybė išleido naują potvarkį, kad auklėtiniai, baigusieji filosofinius kursus, turi laikyti egzaminus. Antro kurso auklėtiniai, turėdami omenyje, jog labai sumažėjo seminarijos auklėtinių skaičius, norėjo seminarijos vadovybę paveikti, kad atleistų juos nuo egzaminų. Antrojo kurso auklėtiniai, nuėję pas Maironį, ultimatyviai pareiškė, kad jei bus jiems egzaminai, tai jų visas kursas išstos iš seminarijos. Maironis nenusileido jiems ir pasakė: „Jei nenorite būti seminarijoje, aš jūsų sulaikyti negaliu. Čia jūsų sąžinės dalykas". Auklėtiniai, supratę griežtą Maironio nusistatymą, atsiprašė jį ir pasiliko seminarijoje. Kiekvienais metais seminarijoje auklėtiniai eidavo pasveikinti Maironį jo vardinių proga. Jas švęsdavo spalio 20 dieną. Vieną kartą seminarijos dekanas, sveikindamas jį ta proga, tarp

kitų linkėjimų, palinkėjo jam sulaukti mitros. Maironis, atsakydamas į jo kalbą ir linkėjimus, pasakė: „Aš mitros nesulauksiu. Mano karjera jau baigta. Tai padarė lenkai, kurie mane apskundė Romai".

Jei į jį kas kreipdavosi kokiu reikalu, tai atsakymą duodavo tik apgalvotai. Mes, būdami paskutiniame – šeštame kurse, kreipėmės į jį su prašymu, kad mus išleistų dalyvauti Vasario 16-osios – Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo iškilmėse. Tą prašymą argumentavome tuo, kad mes išvyksime į provinciją ir panašių iškilmių nebeturėsime progos pamatyti. Maironis atsakė: „Kad mane staigiai užpuolėte... kad aš turiu pagalvoti". Teigiamą atsakymą gavome tik rytojaus dieną.

Maironis buvo tiesos mylėtojas ir turėjo drąsos pasakyti tiesą net savo vyskupui, ką galima matyti iš jo, kaip oficiolo, laiško vyskupui. Tas raštas yra Telšių vyskupijos kurijos archyve.

1921 m, buvau įšventintas kunigu. Maironis mane pasikvietė ir pranešė, kad aš būsiu paskirtas į Kaltinėnus. Tai jau esą suderinta su vyskupu. Toliau jis papasakojo, dėl ko taip įvyko. Jis sakė, kad kun. Gudzinskas, Kaltinėnų klebonas, esąs geras, sugyvenamas žmogus. Ten jis praleidęs keletą atostogų ir pastebėjęs, kad su vikarais, dėl jų kai kurių silpnybių ir keistų būdų, nebuvę galima sugyventi. Jis pranešęs klebonui, kad iš šių metų laidos jon numatęs mane. Toliau man sakė, kad klebonas – jau senokas, o ten reikalinga naują kleboniją pastatyti ir aš turėsiąs jam padėti tame darbe. Gavęs paskyrimą, nuvykau į Kaltinėnus. Tikrai radau seną kleboną ir aptriušusią kleboniją.

Antraisiais metais man esant Kaltinėnuose, atvyko Maironis atostogauti, čia teko jį arčiau pažinti. Jis buvo gana rimtas, mažai kalbus, darbštus. Maironis, nors buvo atostogose, laikėsi dienotvarkės. Keldavosi apie 7 val. Pasimeldęs, papusryčiavęs užsidarydavo savo kambaryje kokiom 2 valandom. Iš savo klebono sužinojau, kad jis ten kažką rašydavo. Apie 11 val. išeidavo iš savo kambario, ieškodavo manęs, klausdamas, kur esąs kun. Juozapas. Jei būdavau namuose, turėjau jam prisistatyti. Mane pamatęs, sakydavo, kad eisim pasidarbuoti. Darbą tuojau surademe... Tarp klebonijos ir bažnyčios iš malūno tekėjo mažas upelis, o per jį į bažnyčią iš kelių lentų buvo padarytas tiltelis. Maironis padarė projektą, kad tą upelį reikia pagilinti, praplatinti ir pailginti. Darbo buvo nemažai. Visų pirma reikė-

jo upelį užtvenkti. Užtvenkus upelį, prasidėjo kasimo darbai. Prie jų savo darbu Maironis gerokai prisidėjo. Mums besidarbuojant, į talką atėjo bažnyčios tarnautojai ir kai kurie kaimynai. Žodžiu sakant, darbai ėjo pirmyn. Po kiek laiko darbai buvo baigti. Į šitą prūdelį buvo įleista žuvelių. Maironis turėjo didelį malonumą jas maitinti ir į jas žiūrėti. Pasidarbavę eidavome pietauti. Po pietų Maironis mėgdavo pailsėti. Jam pailsėjus, eidavome pasivaikščioti, pasimaudyti Akmenos upėje.

Klebonas buvo didelis pasakorius. Jis mus dažnai užimdavo savo įvairiais pasakojimais, ir mes klausydavome. Vieną kartą klebonas pradėjo kažką pasakoti. Tik išgirdau Maironio pakeltą balsą: „Čia jau meluoji!" Klebonas teisinosi: „Prelate, nemeluoju, čia – tikra tiesa". Einame toliau. Klebonas tęsia savo pasakojimą. Vėl išgirdau Maironio pastabą: „Čia vėl pamelavai". Ta proga jis padarė klebonui rimtą pastabą maždaug šiais žodžiais: „Juk esi senas žmogus. Daug atsimeni iš praeities, galima pasisemti kai kurių žinių. Viename dalyke pameluoji, – kitame nebegalima tikėti".

Maironis mėgdavo pavažiuoti į svečius. Jis turėjo savo artimųjų, su kuriais palaikydavo ryšius, susirašinėdavo. Tarp tų artimesniųjų, kiek teko pastebėti, buvo profesorius Česnys, kan. Jančiauskas – Tytuvėnų klebonas, kun. Kazlauskas ir kun. Gudzinskas, Kaltinėnų klebonas. Artimųjų tarpe jausdavos gerai. Mėgdavo klausytis, kai jaunimas deklamuodavo jo eilėraščius ar dainuodavo jo dainas. Jis mėgdavo linksmus žmones, humoristus, pasakorius, tik ne melagius. Tokiais atvejais būdavo geros nuotaikos, linksmas ir nuoširdžiai pasijuokdavo.

Galiu priminti vieną epizodą iš Kaltinėnų laikų, kuris sukėlė nemažą juoką Maironiui ir mums. Buvo taip. Mes vieną pavasarį sėdėjome ant suoliuko prie klebonijos. Kitoje klebonijos pusėje buvo špitolė. Iš špitolės viena moterėlė nešė, matyt, savo paršeliui ėdalą. Klebonas turėjo ožiuką. Pamatęs moterėlę, ožiukas pribėgo prie jos ir ragais smogė jai į užpakalį. Moterėlė pavirto ir išpylė savo nešinį. Kai moterėlė norėjo keltis, kartojosi tas pats. Moterėlei gulint ant žemės, ožiukas stovi ir laukia, kada ji kelsis. Iš to vaizdo mes juokėmės iki ašarų. Maironis nusišluostė juoko ašaras ir pasakė: „Juoko riba baigiasi, reikia ją gelbėti". Žinoma, ji buvo išgelbėta.

Maironis, be meno būrelių, prie jokių politinių partijų neprisidėjo.
Į savo išorę jis nekreipdavo dėmesio. Iki Visų Šventų švenčių išvaikštinėdavo vasarine skrybėle ir plonu padėvėtu paltu.

Tai tiek iš prisiminimų apie Maironio gyvenimą.

Telšiai, 1972-09-22.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 500–503.

Stanislovas Gruodis

Mano santykiai su Maironiu nebuvo santykiai tarp dviejų draugų ar artimų bendradarbių, bet santykiai tarp kuklaus valdinio ir garbingo viršininko. Taigi buvo daugiau oficialaus pobūdžio.

Į Kauno kunigų seminariją įstojau 1922 m. rudenį. Nuo to laiko Maironis iškilo ir pasiliko mano atmintyje ne kaip griežtas administratorius, bet kaip mylintis Tėvas, kuris savo auklėtinius stengėsi formuoti ne tiek disciplinos priemonėmis, kiek savo nuoširdžiu žodžiu, savo vidine šiluma, savo kilniu pavyzdžiu. Užtat buvo visų gerbiamas ir mylimas.

Maironis buvo teologas. Jis dėstė moralinę teologiją. Dėstė savo dalyką aiškiai, logiškai, gyvai, įdomiai, pailiustruodamas savo teiginius pavyzdžiais iš konkretaus gyvenimo. Bet sykiu dėstė ir reikliai, atseit, mokėdamas išreikalauti iš savo klausytojų, kad jie gerai įsisavintų dėstomą dalyką. Reikia pasakyti, kad tai buvo ne tiek sausas reikalavimas ar brukimas, kiek kilnios asmenybės stiprus morališkas poveikis, kad klausytojai patys suprastų dalyko svarbą ir patys norėtų laikytis jo savo praktiškame gyvenime. Turiu pripažinti, kad dauguma klausytojų paklusdavo šiam poveikiui: gerbdami ir mylėdami savo rektorių, jie sykiu pamildavo ir jo dėstomą dalyką.

Maironis buvo aukštos inteligencijos, plačios erudicijos žmogus. Jis gerai nusimanė ne vien tik teologijoj, bet ir gimininguose moksluose, o ypač meno srityje. Tačiau savo talentais jis nemėgo afišuotis; nemėgo, kai jam kas pataikaudamas kodilavo. Dažniausiai būdavo tylus, susikaupęs, susimąstęs. Pasitaikydavo, kad net savo draugų tarpe pa-

silikdavo netaręs nė žodžio. Bet šiaip gyvenime mėgdavo pajuokauti ir pašposauti.

Maironis buvo karštas patriotas. Jis labai mylėjo Lietuvą. Jis jai kūrė, jai dedikavo savo gražiausius kūrinius, ją apsnūdusią jis žadino naujam, šviesesniam gyvenimui. Tėvynės meilę jis karštai skiepino savo auklėtiniams ir šiaip tėvynainiams. Tačiau politikos nemėgo. Vengė aštrių politinių ginčų. Jo nuomone, įvairios socialinės grupės turi sugyventi taikoje ir, laikydamosi teisingumo principų, turi viena kitai talkininkauti.

Maironis buvo aukštos doros, didelio takto žmogus. Jis pats nieko neužgaudavo, bet ir rūpinosi, kad jo aplinkoj būtų taika ir ramybė.

Prisimenu vieną atsitikimą. Per vieną iškilmingą pobūvį greta sėdintys A. Smetona ir prof. Būčys įsileido į aštrų ideologinį ginčą. Tuo tarpu kai kiti pobūvio dalyviai ramiai sau stebėjo, kuo tas ginčas gali pasibaigti, Maironis atsistojo, paėmė taurę šampano ir, vaišindamas bei dalindamas komplimentus vienai ir kitai besiginčijusiai pusei, greitai ginčą likvidavo. Visi buvo patenkinti.

Maironis buvo jautrios širdies žmogus. Gyvai atjausdavo svetimą vargą ir skausmą. Neatsisakydavo reikale padėti.

Mano laikais Maironį gaubdavo vis didesnis ir didesnis melancholijos šydas. Suprantama. Maironis kūrė idealią Lietuvą. Jo sukurti veikėjai darbavosi iš pasiaukojimo. Tuo tarpu nepriklausoma Lietuva to nerodė.

Tai tiek aš tegalėjau prisiminti apie Maironį.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 504–505.

Stasys Markonis

Prisiminimai apie Maironį

Neprisimenu, kokiomis aplinkybėmis gimnazijoje po ranka pakliuvo *Pavasario balsai.* Tai pirmas, lyg ir neakivaizdinis susipažinimas su Maironiu. Nežinojau poeto biografijos. Iš nuotraukos, buvusios leidinyje, sužinojau, kad jis yra kunigas.

Pavasario balsai nukėlė mane į didvyrių laikus, taip pat nemažai prisidėjo prie mano „pašaukimo“ atradimo. Maironis mane, jaunuolį, daugiau žavėjo kaip poetas, o ne kaip kunigas, tačiau patiko kunigo ir poeto derinys. Aš tuo metu nesugebėjau įžvelgti poeto, kaip žmogaus ir kunigo, dvasinės disharmonijos. Turbūt todėl, man esant Kunigų seminarijoje, 1926 metais, kai buvo renkami vyskupai ir į jų tarpą nepateko Maironis, mane, o gal ir kitus klierikus, nemaloniai nuteikė tas faktas. Klierikai, bent jau jaunesni, nežinojo priežasties, todėl pašnabždom sprendė klausimą, kodėl taip gerbiamas ne tik klierikų, bet ir tautos dainius buvo pažemintas. Aš tik žymiai vėliau sužinojau, kad dėl Maironio poezijos ir tautinės veiklos Vatikanas neatšaukiamai šachavo Maironio kilimą dvasininko karjeros laiptais. Mes tuomet pastebėjome Maironiui padarytą moralinę skriaudą.

Reikia manyti, kad Romos kurijos nusistatymas buvo Maironiui žinomas, tačiau kažkokia neaiški viltis Maironyje vis tik ruseno. Ne tiek vyskupo mitra jį viliojo, kiek moralinis vyresnybės įvertinimas. Savo draugams jis buvo išsireiškęs, kad jis būtų nelaimingiausias iš visų vyskupų, jeigu jam būtų užkrauta vyskupo našta, nors jo tikrąją dvasinę būseną išreiškė po metų parašytas eilėraštis „Skausmo skundas“, kurio viršuje paties Maironio parašyta pastaba: „Spausdinti tik po mano mirties“. Turbūt nebūtina jį čia cituoti.

Matosi, kad poetas kunigas ilgai svarstė, kaip pasiskųsti visagaliui, kad dar daugiau nepakenkus sau.

Nežinia, ar Maironiui nublanko iliuzija, kad jį ir jo dainas pamilo „ir rūmai, ir sodžiaus sermėga“. Juk su šmeižtais už galingų angų bėgo ne „sodžiaus sermėga“, o „rūmai“. Vargu ar „rūmai“ kada nors žavėjosi jo dainomis. Tai greičiau paties Maironio noras apgaubti tautine skraiste ir „rūmus“, ir „sodžiaus sermėgą“ – dvi nesutaikomas klases.

Kai dėl Romos kurijos, tai ji niekada nebuvo objektyvi Lietuvos atžvilgiu, net ir po jos krikšto. Varšuvoje gyvendami ir lenkų informatorių veikiami, popiežiaus nuncijai visada, kai klausimai liesdavo Lietuvos ir Lenkijos reikalus, stodavo lenkų pusėje.

Kiekvienas separatinis lietuvių žygis, anot istoriko Z. Ivinskio, buvo traktuojamas kaip bendro katalikų fronto ardymas.

Maironis lenkų buvo laikomas „litvomanu" ir žemiškos meilės gerbėju, kas katalikų dvasininkui draudžiama, nors Maironio meilė moteriai buvo tolygi tėvynės meilei – abstrakti. Romos kurijai, esančiai lenkų įtakoje, ir viena, ir kita nepatiko.

Maironis, kaip domėjęsis Lietuvos istorija, šitai turėjo žinoti, o būdamas aukšto rango dvasininkas ir teologinis pedagogas, turėjo žinoti ir teologinį kredo, V. Mykolaičio-Putino suformuluotą taip: „Tylėk, dangstykis ir paslėpk svajones savo ir jausmus".

Be abejo, Maironis visa tai žinojo. Tačiau jis buvo dainius ne slapukas. Jam Tautos meilė buvo brangesnė už gyvenimą. Ir labai mylėdamas gyvenimą, save aukojo ant Tėvynės aukuro.

Pirmą kartą Maironį pamačiau, nuvykęs į Kunigų seminariją 1922 metais stojamųjų egzaminų laikyti. Tada jis buvo apie 60 metų amžiaus. Man, jaunuoliui, tada atrodė, kad jis labai senas. Mat nuotraukoje buvau matęs jauną ir gražų, tikėjausi ir dabar tokį pat pamatyti. Jis egzaminavo mus iš „šventosios istorijos", buvo rimtas ir atrodė rūstus. Dėl to aš jaudinausi ir matyt, nepakankamai atsakinėjau. Maironis padarė pastabą, patarė šventąją istoriją pakartoti, bet į seminariją mane priėmė.

Toks Maironio elgesys mane maloniai nustebino. Daugiau pažindamas jį, supratau, kad jis teologas ne rigoristas.

Pagal paskyrimą tarnaudamas jam Mišioms, pastebėjau, kad jis, tinkamai atlikdamas privalomus veiksmus, nerodo davatkiškų manierų. Bendrai Maironis buvo tradicionalistas. Tai rodo ir klierikų auklėjimas pagal viduramžišką regulą. Tačiau, Maironiui būnant rektorium, Kunigų seminarija sulietuvėjo.

Senieji kunigai sakydavo, kad jų laikais seminarijoje lietuvių kalba buvo niekinama. Tuo tarpu mano buvimo seminarijoj laikotarpiu lenkų kalbos lyg ir nebūta: visi dalykai, net ir Teologijos fakultete, buvo dėstomi lietuvių kalba. Tiesa, Maironis, kuris dėstė moralinę teologiją lietuvių kalba, pabandė klierikus klausinėti lotynų kalba, bet niekas iš to neišėjo, nes klierikai nesugebėjo atsakinėti.

Klierikų atžvilgiu Maironis buvo dalykiškai oficialus, kartais lyg ir per griežtas. Pavyzdžiui, klierikas prašo atleisti nuo mokesčio už mokslą bei išlaikymą, Maironis atsakydavo šitaip: „Ką Dievas šaukia,

tam ir galimybes duoda". Panašiai buvo ir su manimi pirmaisiais metais. Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, ostmarkių vertė buvo labai žema, todėl klierikams buvo leidžiama atsilyginti produktais. Neturėdamas pinigų, buvau ir aš priverstas atsilyginti produktais. Tačiau sekančiais metais buvau nuo mokesčių atleidžiamas. Trečiaisiais mokslo metais buvau nusikaltęs seminaristo nuostatams (parašiau laišką vienuolei), ir Maironis mane barė, sakydamas, kad aš pasielgęs gimnazistiškai, o inspektorius K. Paltarokas reikalavo pašalinti mane iš seminarijos. Tačiau Maironio dėka ir po to fakto turėjau lengvatų. Matyt, Maironis tam nusikaltimui neteikė reikšmės, nes galutinis žodis priklausė rektoriui.

Nežiūrint nesklandumų, aš Maironį mylėjau ir, tarnaudamas jam Mišioms, visuomet karštai meldžiausi, kad jam Dievas leistų ilgai gyventi. Dažnai mačiau Maironį suvargusį, negaluojantį ir kenčiantį. Vis dažniau neateidavo Mišių laikyti ir į paskaitas.

Kasmet jo vardadienio proga klierikų choras eidavo jį sveikinti. Nė karto neatsimenu, kad Maironio atsakomasis žodis nebūtų elegiškai graudus. Kiekvieną kartą prisimindavo, kad jam jau kapai vaidenas. Betgi intonacijoje jautėsi, kad jis labai myli gyvenimą ir nori dar ilgai gyventi.

Klierikų poilsio valandomis, pavyzdžiui, plaukiant su ekskursija laivu Veliuonon ar pokalbiuose to miestelio Gedimino kalne, Maironis nebūdavo toks dalykiškas kaip paskaitose, o stengdavosi suartėti su klierikais. Jis kalbėdavosi su jais, duodavo draugiškų patarimų vienu ar kitu klausimu, elgdavosi kaip didesnę patirtį turįs vyresnysis draugas. 1925 metais buvo suorganizuota ekskursija į Palangą. Daugelis klierikų pajūryje buvo pirmą kartą. Maironis, virš sutanos apsivilkęs baltą ploščių, vedėsi būrelį klierikų įkaitusiu pajūrio smėliu ir aiškino, kad ir saulė, ir jūra neįpratusiems galinti būti kenksminga. Kukliai apsirengęs ir draugiškas, jis atrodė daug artimesnis negu paskaitose, ir klierikai tokių valandų laukdavo. Maironis nemėgo paviršutiniško blizgesio, nemėgo puošnumo aprangoje. Savo prelato insignijas jis užsidėdavo tik iškilmingomis progomis.

Kaip poetas, Maironis dažnai pasiduodavo lyriškai nuotaikai ir sugebėdavo būti atviras, nuoširdus net ir nepažįstamiems. Vienas kuni-

gas papasakojo tokį įvykį. Į Maironio kambarį, kuriame buvo ir seminarijos inspektorius kanauninkas K. Paltarokas, atėjo jauna studentė, rinkdama aukas kažkokiais labdarybės tikslais. Maironis, įteikęs eilinę auką, išleisdamas merginą, visai atvirai inspektoriaus akivaizdoje ją apkabino ir pabučiavo į skruostą. Inspektorius Paltarokas, nustebintas tokiu kolegos elgesiu, tik atsiduso: „Noo, prelate, nooo!“ Štai kodėl toks atviras ir nuoširdus simpatijos pareiškimas jaunai mergaitei jo eilėse, seselėms-rūtelėms visų buvo priimamas kaip natūralus reiškinys. Kaip daina, kuri gimdavo poeto širdyje, nes jis nesislapstė, o atvirai reiškė pagarbą ir susižavėjimą jaunystei ir grožiui. Mano buvę kolegos kunigai pasakojo, kad kartą Palangoje poetas M. Vaitkus (vėliau pasitraukęs į užsienį) paklausė juokaudamas Maironį:

– Prelate, ar jūs į savo vežimą įsėdęs važiuojate?

Tuo metu Maironis nutylėjęs. Rytojaus dieną susitikęs Vaitkų ir atsakęs:

– Galvojau visą naktį... Ir, atrodo, kad man vertėjo tapti matematiku.

Sunku pasakyti, ką turėjo mintyse Maironis, tačiau reikia manyti, kad tokį klausimą jis ir pats sau ne kartą uždavė, ypač tais atvejais, kai būdavo nepaprastai sunku savyje suderinti kunigą ir poetą.

Klierikams atrodė, kad Maironis jokio pasitenkinimo nejautė, nešdamas seminarijos administravimo naštą. Faktiškai – tikruoju administratorium buvo K. Paltarokas. Maironis šias pareigas atlikdavo automatiškai, daugiau iš pareigos jausmo, be užsidegimo ir pasitenkinimo atliekamu darbu. Tikriausiai jis laikė šį darbą per daug prozaišku, per daug ūkišku, o poetui jis nebuvo prie širdies.

Maironio laidotuvėse nebuvau. Po keleto metų aplankiau jo kapą. Perskaitęs epitafiją, prisiminiau jo senatvės nuotaikas ir didelį troškimą gyventi. Nežinau, kieno iniciatyva – paties autoriaus, ar kieno kito – buvo parinkta ši nebūdinga dvasiškiams epitafija, bet ji buvo būdinga pačiam Maironiui. Ilgai stovėjau prie jo kapo, žiūrėjau į taip pažįstamo veido bareljefą, ir iš tiesų buvo labai gaila to balto senelio. Jau nebuvau kunigas, gal todėl juo labiau man atrodė, kad su Maironiu pasibaigė Kunigų seminarijos prasmingas ir autoritetingas laikotarpis. Iš jaunesniųjų, be Maironio baigusių Kunigų seminariją,

girdėjau, kad, Maironio netekus, seminarijoje nebeliko ją vienijančio autoriteto.

Stays Markonis, „Prisiminimai apie Maironį", in: Stasys Markonis, *Netiesą sakote, kunige!*, Vilnius: Mintis, 1975, p. 141–146; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 505–509.

Bronislovas Novelskis

Besimokydamas Žiežmarių 8-ių klasių vidurinėje mokykloje jau galvojau, kokį gyvenimo kelią pasirinkti. Būdamas III klasėje, 1922. XI. 30 parašiau laišką Kauno Žemaičių kunigų seminarijos rektoriui, pateikdamas jame net 10 klausimų apie sąlygas įstoti seminarijon. Po savaitės į mano duotus klausimus gaunu rektoriaus atsakymą, parašytą jo paties ranka, aiškia gražia rašysena, antroje mano laiško pusėje. Vėliau atsitiktinai sužinojau, kad tuo rektoriumi yra mūsų tautos dainius Maironis, kurio eilėraščius „Trakų pilis", „Žiemos naktis" ir kitus klasėje atmintinai mokėmės. Tą laišką kaip relikviją ir šiandien tebeturiu, nors popierius susenęs ir pageltęs. Labai norėjau gyvą Maironį pamatyti, išgirsti jo kalbą. Ir tokia laimė man nušvito 1923 m. rudenį, kai, būdamas „Aušros" gimnazijos V klasėje, sužinojau apie ruošiamą Karo muziejaus aikštėje mitingą prieš lenkus, užgrobusius mūsų sostinę Vilnių. Per minią prisigrūdau prie pat tribūnos, į kurią štai kitų padedamas įlipa orus, solidus dvasininkas su pensnė ir žieminiu paltu. Tai buvo Maironis. Jis pradėjo mitingą ir pasakė netrumpą patriotinę kalbą. Ne tiek mane domino kalba, kiek pats kalbėtojas. Tai mūsų poetas. Poetus laikiau Parnaso dievaičiais!

1924 m. vasarą Kaune, Ąžuolyno slėnyje, įvyko I Lietuvos dainų šventė. Kaip choristas ir aš joje dalyvavau. Ją pradėjome Maironio giesmėmis: „Lietuva brangi", „Kur bėga Šešupė", „Miškas ūžia"... Po kurio laiko aš įstojau į Kunigų seminariją. Joje buvo 7 kursai: 3 licėjiniai (filosofiniai) ir 4 teologiniai.

Maironis pirmame kurse dėstė Lietuvos istoriją, II ir III – pasaulinę literatūrą, o teologiniuose kursuose – moralinę teologiją. Dėstydavo

aiškiai, neskubėdamas, akis pakeldavo į viršų. Lietuvos istoriją dėstė pagal jo paties parašytą vadovėlį. Savo nuoširdžia kalba, kupina tėvynės meilės, uždegdavo patriotizmu ir klausytojus. Aš, sėdėdamas pirmame suole prieš katedrą, kurioje sėdėjo Maironis, ne tiek klausydavausi istorijos, kiek žiūrėdavau į jo ypatingas akis. Tai buvo gyvos, patrauklios ir mėlynos kaip dangaus mėlynė akys. Tokių akių gyvenime neaptikau.

Per kolokviumus vadovavomės jo dėstymo stiliumi – nenukrypti per daug į šalį. Jei kuris nukrypdavo, tai jis imdavo tartum mikčioti ir keldavo ranką galvą kasyti, tai ženklas, kad suklydai ar nukrypai nuo dėstymo linijos. Buvo reiklus ne tik sau, bet ir mums.

Jei klierikas turėdavo į jį svarbų reikalą, tai retai kuris eidavo į jo namus. Dažniausiai po pusryčių ar po pietų palaukdavo jo prie tako, kuriuo eidavo namo, ir nusilenkęs, pabučiavęs jo ranką, dėstė savo prašymą bei reikalą. Kantriai išklausęs, tuojau pat pateikdavo savo sprendimą ir liepdavo pranešti inspektoriui kun. K. Paltarokui, kuris faktiškai valdė seminariją. Jis savo auklėtinius gerai pažinojo, buvo drausmingas ir geras psichologas.

Maironis kasmet spalio mėn. 20 d., Šv. Jono Kantiečio, savo globėjo, gimimo dieną iškilmingai minėdavo ir savo gimimo dieną. Tai buvo savotiška akademija. Pirmųjų rūmų didžiojoje salėje, kurioje, rytais ir vakarais klierikai melsdavosi, o reikalui esant, II–III kurso klierikai ir paskaitų klausydavosi, ruošdavosi iškilmėms. Būdavo išnešami suolai, o jų vieton pastatomos kėdės solenizantui ir jo svečiams atsisėsti. Vis-à-vis paruošdavo estradą – sceną pasirodyti artistams ir vaidinimui. Šventės paįvairinimui pakviesdavo žymesnį smuikininką pagroti ar artistą padainuoti. Vakarop į paruoštą salę Maironis ateidavo su svečių svita, o įkandin jų ir auklėtiniai. O seminarijos choras, kurio dalyviu ir aš buvau visą mokymosi laiką, prel. Brazio vadovaujamas, susitvarkęs įtemptai laukdavo. Solenizantą auklėtinių vardu sveikindavo seminarijos dekanas – paskutinio kurso klierikas. Solenizantas padėkodavo už gražius linkėjimus trumpa nuotaikinga kalba, choras užtraukdavo ilgiausių metų. Po to pasireikšdavo muzikai, o po jų choras sugiedodavo Maironio giesmes; auklėtiniai padeklamuodavo eilėraščių. Po šių ceremonijų visi geros nuotaikos eidavome vakarieniauti.

Refektoriuje stalai būdavo apdengti baltom staltiesėm ir papuošti gėlėmis. Kiekvienam auklėtiniui pastatyta po l butelį sidro ir skanių užkandžių. Po sočios vakarienės klierikai ir aptarnaujantis personalas eidavome į tą pačią salę atlikti „neoficialios dalies". Čia auklėtiniai vaidindavo savo sukurtus vaidinimus, operetes, sakydavo monologus, komiškus, šmaikščius posakius vartodavo, o tai sukeldavo daug juoko.

Berods, 1930 m. į šias savo iškilmes Maironis atėjo liguistas, prislėgtas ir be nuotaikos. Po oficialios sveikinimo kalbos jis mažai, vos kelis padėkos žodžius teištarė ir baigė: „Jaučiu, kad mano dienos suskaitytos ir neužilgo reiks iškeliauti į amžinąją tėvynę". Tariant tuos žodžius graudžiu balsu iš jo nuostabių akių išriedėjo dvi didelės ašaros. Ir ne tik aš girdėdamas ir regėdamas tą graudžią sceną pravirkau, bet ir daugelis pasekė mane...

I seminarijos rūmų, 3-čio aukšto salėje, kur dėstė jis moralinę teologiją, ant sienos kabojo gero menininko nutapytas jo portretas, iš kurio žvelgė gyvas Maironis. Atsitiktinai nugirdau, kad antroje portreto pusėje jo paties ranka užrašyta kažkas nuostabaus. Pritaikęs momentą ir būdamas aukšto ūgio, pasiekiau paveikslą ir jį atverčiau. Spėjau nurašyti tik pirmąjį posmą:

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Ilsėsis klajones užbaigęs visas.

Taip, brangusis Lietuvos Dainiau, nebūsi užmirštas, kol Lietuva gyvuos, kol gyvens nors vienas lietuvis!

Džiaugiuosi aš savo pašaukimu, bet ne mažiau džiaugiuosi, kad buvau jo auklėtiniu 1924–1931 m.

Maironio mirties, 1932 metais buvau Molėtuose vikaru ir vidurinės mokyklos kapelionu. Niekas apie jo mirtį man nepranešė. Ir šiandien man skaudu, kad negalėjau dalyvauti jo laidotuvėse.

Alytus, 1986-10-25.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 509–511.

Antanas Deksnys

Maironis mano atsiminimuose

Pirmasis susitikimas su Maironiu

Devynioliktojo amžiaus lietuviai kunigai-poetai mane ėmė džiuginti ir žavėti dar gimnazijos suole. Strazdelis, Baranauskas, Vienažindys buvo kilę iš to paties Rytų Aukštaitijos kampelio. Jų sukurtos dainos skambėjo po kaimus ir laukus kaip savos – žmonių, o ne iš knygų išmoktos. Lietuvių literatūros pamokos papildė žinias apie tų dainų kūrėjus.

Maironis tuo metu dar buvo tolimesnis, pažįstamas tik iš lietuvių literatūros pamokų, jo sukurtų patriotinių eilėraščių, deklamuojamų vakarėliuose, ypač iš *Pavasario balsų*. Kadangi šis poetas tebebuvo dar gyvųjų tarpe, kaip ir Jakštas, norėjosi juos kada nors sutikti.

Pirmasis mano pasimatymas su gyvu Maironiu įvyko 1926 metų rudenį, nuvykus laikyti egzaminų į Kauno metropolijos kunigų seminariją. Nors ir turėdami gimnazijoj išeito mokslo pažymėjimus, visi kandidatai į klierikus turėjo laikyti egzaminus iš kai kurių dalykų. Baigusieji gimnaziją taip pat privalėjo būti patikrinti, ar pakankamai žino lotynų kalbą.

Ir štai, paskirtą valandą, į egzaminų salę įeina trys egzaminatoriai ir susėda prie apdengto stalo. Egzaminams vadovauja pats Maironis, bet beveik visus klausimus stato būsimasis lotynų kalbos mokytojas tėvas Benediktas Andriuška. Šių egzaminų metu mano akys daugiausia buvo nukreiptos į Maironį, sėdintį viduryje ir atidžiai žvelgiantį pro pensnė akinius į iššauktą kandidatą. Kai mane iššaukė, prisiartinu prie stalo ir imu skubiai atsakinėti į gana lengvus klausimus. Gale egzaminatorius pareikalauja išskaičiuoti kiekinius numerius. Ir čia, atrodė, „suklupau". Vietoj „quattuor", įterpiau „quatre". Maironis tik nusišypsojo ir pastebėjo, kad tai prancūziškai; paskui, pažvelgęs į kitus egzaminatorius, leido eiti sėstis. Tas pirmasis pasimatymas su Maironiu man pasiliko atmintyje kaip su tėviškai maloniu asmenim susitikimas.

Maironis – mano mokytojas ir profesorius

Mano įstojimo į Kauno metropolijos kunigų seminariją metais (1926) jaunuoliai, baigę šešias gimnazijos klases, būdavo priimami į I filosofijos kursą. Baigę III kursą, jie gaudavo abitūrą (išlaikydavo egzaminus) ir kaip klierikai būdavo imatrikuliuojami į Teologijos-filosofijos fakultetą teologijos studijoms. Bet atvykusieji iš gimnazijų su abitūros pažymėjimais prarasdavo vienus metus – būdavo priimami tik į III filosofijos kursą. Tačiau jie neturėjo lankyti visų pamokų, t. y. dalykų, išeitų gimnazijoje, bet tik filosofijos, lotynų bei graikų kalbų ir dar pasaulinės literatūros pamokas.

Pasaulinės literatūros kursą dėstė pats rektorius Maironis. Klierikai buvo pasidarę šapirografuotus jo dėstomų pamokų skriptus. Tai buvo savotiškas profesoriaus vartojamas pasaulinės literatūros vadovėlis, kurį „iškalus" galėjai susipažinti su pasauline literatūra. Bet tai buvo daugiau žinomesnių poetų ir rašytojų biografijos su trumpais paaiškinimais apie autorių stilių ir kryptį. Mums, abiturientams, buvo tekę su kai kuriais rašytojais plačiau susipažinti ir, atsakinėjant pamoką, kai ką iš „savęs" papildyti. Maironis, tų priedų beklausydamas, imdavo drebinti savo galvą, lyg klierikas kokią hereziją skelbtų, ir, išklausęs „papildymo", vieną kitą kartą davė pastabą, kad nuo jo dėstomo dalyko nėra reikalo nukrypti į šalį.

Pasaulinės literatūros kursas, dėstomas Maironio, mano atsiminimuose nepaliko ko nors žavinčio. Kas kita buvo vėliau, per aštuonerius semestrus klausyti Maironio, dėstančio moralinę teologiją. Pirma jis dalyką išaiškindavo lotynų kalba, kaip to reikalavo Studijų kongregacijos instrukcijos, o po to svarbesnes mintis ir išvadas pakartodavo lietuviškai. Kadangi tai buvo vadinamas ordinarinis (ne spekuliatyvinis) kursas – ruošti kunigus parapijų sielovadai, Maironis į spekuliatyvinius moralinius klausinius paskaitose nenuklysdavo. Bet jis pateikė mums, būsimiems kunigams, stiprius krikščioniškosios moralės mokslo pagrindus.

Maironis – seminarijos rektorius

Kasdien klierikai matydavo Maironį, laikantį Mišias prie šalinio altoriaus seminarijos Šv. Jurgio bažnyčioje maždaug tuo pat metu, kai dvasios tėvas laikydavo Mišias prie didžiojo altoriaus. Bet kasdieniniame seminarijos valdymo vyksme jis buvo nematomas. Viską tvarkė ir seminarijos taisyklių vykdymu rūpinosi vicerektorius su prefektu.

Maironis ir gyveno ne seminarijos rūmuose, bet savo atskirame name (Maironio rūmuose) už seminarijos sodo. Kasdien po pietų jis grįždavo namo tuo pačiu sodo taku. Kadangi tuo laiku būdavo klierikams laisvoji popietinė valanda ir jų pasivaikščiojimas sodo takais, jie Maironį pagarbiai praleisdavo – padarydami taką laisvą. Rektorius praeidavo neskubėdamas, savu pusrečiu žingsniu, klierikų neprakalbindamas. Ir klierikai nedrįsdavo jo rimties drumsti, išskyrus vieną kita atsitikimą, kai būdavo reikalas rektorių „sutrukdyti".

Metuose buvo dienų, kuriomis Maironis pasirodydavo didžioje auditorijoje, valgykloje kaip seminarijos šeimininkas. Tokių progų būdavo keletas: Maironio – prel. Jono Mačiulio vardadienis, akademiniai paminėjimai, klierikų rengiamos pramogos – vaidinimai, šv. Cecilijos diena – seminarijos choro šventė ir mokslo metų pabaigtuvės. Tada Maironis pasirodydavo kaip garbingas ir rūpestingas mokslo bei auklėjimo įstaigos šeimininkas, bet daugiau stebėtojas negu kalbėtojas. Tik mokslo metų pabaigoje, prieš klierikus išleidžiant atostogų, Maironis pasakydavo svarbią kalbą, kurią vadindavome „konferencija". Joje jis duodavo patarimus, kaip klierikai turi elgtis atostogų metu: ką veikti ir ko nedaryti, kad nenukentėtų būsimo kunigo orumas.

Maironis seminarijos pramogose

Visai kitas Maironis mums pasirodydavo, kai su klierikų ekskursija, dažniausiai mokslo metų pabaigoje, išvykdavo kur nors į užmiestį. Viena tokia laivu ekskursija mano atmintyje pasiliko labai gyva. Tai turėjo būti Vytauto Didžiojo metais (1930) ar metais anksčiau.

Pasamdytu laivu nuplaukėme Nemunu ir Nevėžiu už Raudondvario į Kauno kunigų seminarijos ūkį. Jaunų vyrų „dūšios", pagavusios

prabėgančių vaizdų grožį ir pajutusios pavasarinių medžių kvepėjimą, panorėjo savo išgyvenimą išsakyti dainomis. Tą dieną, laivui plaukiant Nevėžiu, mūsų aukštabalsiai tenorai, Šermukšnis, Katinas ir Astrauskas, užtraukė „Lietuva brangi, mano tėvyne". Maironis, stovėdamas prie kapitono kajutės, lyg ir norėjo įsijungti į jaunų vyrų chorą, bet pasiliko atokiau ir susimąstęs klausėsi savo paties jaunystėje sukurtų posmų, kurie dabar, jaunų širdžių ir balsų kartojami, sklido pievomis ir laukais. Ir kai Nevėžio pakrantės išgirdo sau skirtą posmą – „Ten susimąstęs tamsus Nevėžis, / Kaip juosta juosia žaliąsias pievas, / Banguoja vagą giliai išrėžęs; / Jo gilią mintį težino Dievas", – Maironio akyse sužibo ašaros. Ir tuo laiku mes pajutome bei supratome, kad tas visada rimtas, atrodąs šaltas ir tik protu besivadovaująs bei valia tvardąs savo gyvenimą mūsų rektorius širdimi dar nėra pasenęs. Tą pavasario valandą Maironis lyg atgimė – tapo jautrus, kaip jaunuolis, momento grožį išgyveno. O gal jis tuo metu pajuto džiaugsmą, girdėdamas savo auklėtinių įvertinimą ne vien už moralinius dėsnius, jo skelbiamus paskaitose, bet ir už tą patriotinę poeziją, kuria jis alsavo jaunystėje.

O tada, apie 1930 metus, buvo šnekama, buvo ir rašoma, kad Maironis esąs jau atgyvenęs... Gal kur kitur Maironis ir buvo laikomas atgyvenusiu, bet ne Kauno kunigų seminarijoje. Čia jis buvo gerbiamas kaip rektorius, vertinamas kaip profesorius ir mylimas kaip Lietuvos atgimimą išpranašavęs dainius. Kadangi seneliui (tada mums jis taip atrodė) patiko mūsų dainos, mes dar daugiau jų, jau beveik liaudies meliodijomis virtusių, išdainavom.

Maironis mėgdavo klausytis klierikų choro giedojimo katedroje, bet jam taip pat patikdavo ir klierikų dainavimas seminarijos rūmuose. Po vakarienės kasdien būdavo laisva valanda. Dauguma klierikų ją skirdavo „balsų pratybai". Vieni jų lavinosi gregorianiniame giedojime, kiti, susispietę būreliais, dainavo liaudies ar poetų sukurtas dainas.

Apie 1929 metus, paskyrus seminarijai dvasios tėvu kun. dr. Augustiną Šimkų, vakarinės dainos pamažu nutilo. Mat kun. Šimkus, baigęs prancūziškos dvasios seminariją, pats piktinosi, kad klierikai dainuoja apie mergelę lelijėlę; be to, seminaristai galį papiktinti Kauno gyven-

tojus, kai pro atvirus rūmų langus sklindąs „baisus bliovimas". Todėl jis per konferencijas ir pamokslus buvo klierikams uždraudęs tokias „nešventas" dainas dainuoti. Maironis, žinodamas ar nežinodamas, kad toks naujas įstatymas buvo paskelbtas, dalyvaudamas tais metais šv. Cecilijos dieną seminarijos chorui pagerbti suruoštoje vakarienėje, savo sveikinimo kalboje išsireiškė: „...būdavo, anksčiau klierikai dainuodavo, būdavo linksmi, jų dainos skambėdavo..., o dabar, kas jums pasidarė, kad jūsų dainos nutilo..."

Mes supratome, kad šioje srityje Maironis yra mūsų užtarėjas ir Lietuvos būsimiems kunigams nestatė puritoniškų moralės varžtų, kokias dainas dainuoti ar nedainuoti. Mes, klierikai, lavinom savo balselius, dainuodami ne tik liaudies sukurtas, bet ir Strazdelio, Vienužio, Baranausko, Vinco Stonio ir paties Maironio – kunigų parašytas ir muzikų sukomponuotas dainas. Nežinau, ar prieš Maironio rektoriavimą Kauno seminarijoj skambėjo lietuvių daina, ar ne. Bet esu įsitikinęs, kad Jonas Mačiulis-Maironis, tapęs seminarijos rektorium, įvedė maldas (poterius) gimtąja kalba. Jis tikriausiai paskatino ir būsimuosius Lietuvos kunigus išmokti gerai dainuoti, kad vėliau parapijose daina žadintų bei stiprintų tautos atgimimą.

Netekus to „balto" Senelio

Vos metams praslinkus po mano atsisveikinimo su Kauno metropolijos seminarija ir jos vadovybe, pasklido liūdna žinia, kad pirmomis atostogų dienomis mirė Maironis. Nebuvo girdėta, kad jis prieš tai būtų sirgęs. Visa tauta jo liūdėjo, bet labiausiai mes, kunigai – jo auklėtiniai. Taip norėjau dalyvauti jo laidotuvėse, bet, būdamas tik vikaras Panevėžio katedroje, negavau tos privilegijos.

Antanas Deksnys, „Maironis mano atsiminimuose", in: *Aidai*, Bruklinas, 1982, Nr. 5, p. 338–340.

1928 metais aš įstojau į Kauno kun. seminariją. Išlaikęs stojamuosius egzaminus, nuėjau į svečius pas tetą Marcelę. Ji pasakė, kad Maironis vaikštinėja sode, ir nuvedė mane pas jį. Man jis pasirodė labai poniškas ir rūstus. Bet kalbėjosi jis su manimi draugiškai, klausinėjo, kodėl ėjau į seminariją, domėjos, ar nerašau eilėraščių, kas mane domina, ar noriu būti tik paprastas eilinis kunigas. Taip aš tapau Maironio mokiniu.

Licėjiniuose seminarijos kursuose jis dėstė Lietuvos istoriją ir pasaulinės literatūros kursą. Paskaitose neimponavo aukštu stilium, kaip mėgo tada kai kurie dėstytojai. Labai paprastai, tačiau su įkvėpimu skaitė jis mums užsienio poetus, ypač jo mylimus – Baironą, Gėtę, Šekspyrą. Skaitydamas Lietuvos istoriją, jis atkreipdavo mūsų dėmesį į jos garbingą praeitį ir buvusią galybę. Su pagarba minėdavo kunigaikštį Vytautą, ragino mylėti savo kalbą ir tėvynę.

Kaip seminarijos rektorius, jis buvo labai reiklus, teisingas ir griežtas. Viską sprendė pagal seminarijos nuostatus, ir buvo neįmanoma jį sugraudinti ar išprašyti kokių nuolaidų.

Seminarijoje nuo blogo maisto, tvankių patalpų ir varginančių maldų daug klierikų susirgdavo džiova ir kartais turėdavo visai mesti mokslą. Susirgau vienu metu ir aš. Taigi nuėjau pas rektorių prašyti atostogų. Maironis pažiūrėjo į mane ir pasakė:

– Jau dabar sirgti įsimanote, tai kas bus toliau? Mums reikia sveikų kunigų, ne invalidų.

Aiškinausi kaip įmanydamas, kad ne iš savo kaltės gi susirgau. Prašiau, kad man užskaitytų pavasario semestrą, kurį dėl ligos tenka nutraukti. Į tai Maironis pasakė:

– Jeigu numirsi – tai Dievui vis tiek, kiek semestrų esi baigęs, o jei pasveiksi – tai tas vienas semestras tau gyvenimo nenulems. Grįši ir pabaigsi.

Teko susitaikyti su likimu ir išeiti priverstinių atostogų, neužbaigus semestro.

Kartais neturtingi klierikai, neturėdami kuo susimokėti už mokslą, paduodavo rektoriui prašymą, kad atleistų nuo mokesčio. Į tai Maironis sakydavo:

– Jei Dievas šaukė – atsiras ir pinigai, o jei ne – tai nėra ko visiems veržtis į kunigus.

Maironis nelabai mėgo, kad beturčiai į kunigus eina, nes esą „iš ubagų paskui dideli ponai būna".

Į materialinius-ūkinius seminarijos reikalus Maironis nesikišo. Viską tvarkė prokuratorius ir bendrabučio vedėjas savo nuožiūra. Maistą duodavo blogą. Dažnai klierikai gaudavo supuvusią mėsą, ištisais mėnesiais nematydavome nė gabaliuko sviesto, baltos duonos. Jei kas bandydavo skųstis rektoriui, jis sakydavo, kad per daug anksti pradedat poniškumu sirgti, jums rūpi tik skaniai prisivalgyti.

Kartą atlaidų metu grįžome iš bažnyčios visi nepaprastai išvargę ir alkani. Pietums klierikams davė bulvių košę ir dešras iš pastipusios seminarijos karvės. Dešrų kvapas dūrė į nosį. Klierikai suruošė joms iškilmingas laidotuves. Sukrovė dešras ant padėklų, apstatė žvakutėmis ir, giedodami gedulingą lotynišką giesmę, nunešė jas atgal į virtuvę. Vieną padėklą nunešė į profesūros valgyklą ir parodė Maironiui. Jis pauostė ir sako:

– Kvapas tai iš tikrųjų nekoks, bet valgyti rasi dar galima.

Tačiau jis davė paliepimą klierikams pakeisti pietus. Nors santūrus ir griežtas, rektorius buvo labai palankus tiems, kas dirbo kokį kūrybinį darbą – rašė eiles, piešė, domėjosi literatūra. Tuos klierikus Maironis visaip skatindavo ir jiems padėdavo.

Užgavėnių proga klierikai visuomet leisdavo satyrinį laikraštėlį *Skersvėjis*, kuriame kritikavo seminarijos negeroves. Tačiau ne viską liesdavo, o ką ir minėjo, tai gana švelniai ir atsargiai. Vienais metais (apie 1930 m.) gavome kitos rūšies dažus ir išspausdinom satyrinį sienlaikraštį *Bizūnas*. Jame gerokai iškritikavome dėstytojus ir ūkio dalies darbuotojus. Rytą visur primėtėm tų egzempliorių su karikatūromis. Buvo nupiešta dėstytojo Penkausko ir rektoriaus didžiulės karikatūros. Penkauskas buvo mirtinai pasipiktinęs tokiu įžūliu klierikų elgesiu, pareikalavo sušaukti dėstytojų posėdį ir apsvarstyti *Bizūną*. Posėdžio metu Maironis atidžiai apžiūrėjo tą sienlaikraštį. Pamatė savo karikatūrą ir garsiai nusikvatojo. Jis pasakė, kad karikatūros esą labai taiklios, kad čia, aišku, ne vieno klieriko, o viso kolektyvo darbas.

– Klierikai šaiposi iš mūsų todėl, kad mato mūsų ydas, o mato jas todėl, kad jos yra. Nieko, kolegos, ne visi vaistai būna saldūs, būna ir karčių, – pasakė rektorius.

Jis ne tik nenubaudė kaltininkų, bet pasakė, kad tokius dalykus reikėtų skatinti, nes pastabumas kunigui labai reikalingas, tegu lavina jį jau seminarijoj.

Grįžęs po ligos į seminariją, aš visus metus gyvenau pas tetą Marcelę, kur buvo geresnės sąlygos negu bendrabutyje. Maironis kartu su mumis valgydavo pusryčius ir kartais vakarienę. Valgydavo labai kuklius pusryčius – juodą duoną, kiaušinį, arbatą. Vakarienei mėgo valgyti medauninkus arba lietuviškus šližikus. Prie stalo mes pasikalbėdavome apie mokslą, apie seminariją, tačiau paskaitose būdavom lyg nepažįstami. Per egzaminus jokių išimčių jis man nedarė ir netgi daugiau negu kitus paklausinėdavo.

MLLM 7778.

Alfonsas Lapė

Apvaizda buvo man dosni; aš turėjau laimės būti didžiojo poeto Maironio mokiniu ir auklėtiniu nuo 1926 iki 1932 metų, t. y. iki jo mirties, o laidotuvėse buvau asistoje diakono pareigose. Per tuos šešerius metus aš girdėjau auditorijose gyvą jo balsą, prikeliantį Lietuvos praeitį paskaitose, klausiausi jo moralinės teologijos dėstymo, mane jis mokė pasaulinės literatūros, suteikdamas raktą į meno lobius ir savosios kūrybos perlus.

Klierikai tingiai renkasi į auditoriją.

– Ateina! – patyliai šūkteli vienas iš auklėtinių. Visi nutyla.

Duryse pasirodo rektorius Maironis. Daugiau negu vidutinio ūgio, nuo amžiaus naštos kiek palinkęs. Apykūnis. Balta graži galva. Akis dengia pensnė. Eina lėtai, net sunkiai. Atsiklaupia prie katedros ant laiptelių. Suklaupia ir alumnai.

– Veni, Sancte Spiritus[1]! – galingai išsiveržia malda iš jaunų krūtinių.

[1] Ateik, Šventoji Dvasia (lot.).

Jaunos, o neretai ir maištingos klierikų galvos nuoširdžiai nusilenkdavo jo moralinėms tiesoms ne vien dėl aiškumo bei suprantamumo, bet ir dėl to, kad tą sėklą sėjo negincytinas autoritetas, visų gerbiamas ir mylimas rektorius.

Dar ir dabar prisimenu, kai kartą visa seminarija matė ne tik besišypsantį, bet ir nuoširdžiai besijuokiantį savo rektorių. Ir tai, nuostabiausia, buvo per rekolekcijas.

Mes didžioje auditorijoje sėdėjome suoluose, o rektorius – auditorijos kampe, įprastame savo krėsle. Rekolekcijų vedėjas tada buvo jėzuitas tėvas Fengeris. Jis blogai kalbėjo lietuviškai. Buvo baigiamoji konferencija. Tėvas Fengeris pasakojo pavyzdį iš gyvenimo. Kažkoks Jonelis savo tėvui vardadienio proga padovanojo savo mėgiamiausią žaislelį – Nojaus arką. Bet kitą rytą, tėvui dar tebegulint, Jonelis tyliai įsėlino į tėvelio kambarį ir nuo dovanų stalo atsiėmė laivelį.

– Ką darai, Joneli? – šūktelėjo tėvas.

Rekolekcijų vedėjas tuos žodžius pasakė pakelta keista tonacija, su žydiška tarsena.

Ar dėl to, kad Maironis buvo Jonas, ar dėl to, kad buvo pasakyta tikrai juokingai, sakyčiau, žydiškai, – staiga Maironis pradėjo juoktis balsiai, nesuvaldomai. Ir mes juokėmės iki ašarų, o rekolekcijų vedėjas traukė pečiais ir kažkaip naiviai žiūrėjo tai į mus, tai į rektorių. Mes juokėmės ne tiek dėl tėvo Fengerio tarsenos, kiek dėl to, kad rektorius taip nuoširdžiai juokėsi. Mes supratome, kad už rimto, santūraus, net griežto veido slypi giedri žmogaus, didžiojo lyriko širdis. Vėliau mums paaiškėjo tiesa, kad tokį rimtą ir santūrų Maironį padarė gyvenimas, aplinka, visuomenė, auklėjimas ir kad tai atspindi daugiau Maironio išorę, o jo dvasia, jo vidus yra tyras ir giedras kaip ir jo poezija, jo lyrika.

Maironis Lietuvos istorijos paskaitose būdavo mistiškai nusiteikęs. Jo gilios, svajingos akys paskęsdavo vizijose, ir jis šiltai, net virpėdamas kalba apie savo numylėtą Tėvynę, tą mieląją Nemuno šalį. Žodis taupus, bet aiškus, vaizdas gyvas, tai kelia šventą tylą ir klausytojų pagarbą. Tik negailestingas skambutis pažadindavo mus iš didingos praeities regėjimų ir vėl grįždavome į kasdienę realybę.

Literatūros paskaitose Maironis buvo labai konspektiškas, gal dėl to, kad visuotinei literatūrai buvo skirta maža paskaitų. Tačiau

trumpame kurse matėme visapusišką erudiciją ir jautėme, kad apie pasaulinę literatūrą kalba ne sausas kritikas – dogmatikas, bet literatas, poetas ir dar kunigas. Jis keliais sakiniais iškeldavo meninę kūrinio vertę, stilių, keliamas problemas bei idėjas. Jis aiškiai aptardavo veikalą ir rašytoją moraliniu požiūriu. Jo vertinimai teisingi ir įdomūs, sakysim, Heinę, Bokačą, pasmerkęs idėjiniu požiūriu, formos atžvilgiu juodu vertino teigiamai, arba, vertindamas Petrarkos kūrybą, jis nesilaikė tradicinės kritikos, taip ginančios jį. Maironis pažymi, kad „Petrarkos sonetuose daugiau refleksijos, skonio, grožio, ne kaip tikro, gilesnio jausmo".

Didžiausią simpatiją rodė didiesiems pasaulio genijams: Homerui, Firdousi, Dantei, Šekspyrui ir Gėtei. Maironis, būdamas pats didis kūrėjas, žavėjosi tais didžiausiais meno pasaulio titanais. Apie juos kalbėdamas, švytėte švytėjo. Kažkokia sugestyvi šiluma dvelkė ne tik žodžiuose, bet ir išraiškoje, veide. O kai imdavo ką peikti, peikdavo taip pat nuoširdžiai: pagilėdavo kaktoje raukšlės, apsiniaukdavo veidas, o žodžiai lūždavo lyg trupėdami, lyg užsikirsdami.

Negaliu praeiti pro vieną gana reikšmingą faktą. Maironis pasaulinės literatūros kurse dėstė ne vien Vakarų Europos literatūrą, kaip būdavo įprasta, bet ir Rytų ir net Tolimųjų Rytų, kaip kinų, japonų, indų, arabų, žydų ir kt. Vakarų kritikai mažai vertindavo Tolimųjų Rytų ar net iš viso Rytų literatūrą. Maironis žengia drąsų žingsnį. Tai rodo jo objektyvumą, erudiciją, aukštą kultūrą, Maironis buvo poetas lyrikas. Jis simpatizavo Rytų poezijai gal dėl to, kad ten daug vaizdo, tiek daug širdies. Maironis net išvertė iš indų literatūros atskirus Rigvedos perlus. Reikėjo matyti Maironį skaitant tuos vertimus ir suprastum, kokio žavesio ir kokios gilios minties yra tuose Senojo pasaulio deimančiukuose.

Pasaulinėje literatūroje Maironis laikėsi klasinės estetikos kriterijų. Todėl suprantama, kad, kalbėdamas apie naują pasaulinę literatūrą, smerkė simbolizmą. „Simbolizmas, – sakė Maironis, – siekdamas vis didesnio neaiškumo, nustoja pagaliau turinio, persimeta į vienpusišką dekadentizmą, ieškojimą vien naujų išviršinių formų, harmoningo garsų suderinimo, jų ritmikos net be vidinės prasmės, kad tik sukeltų tam tikrą ūpą."

Futurizmo atžvilgiu Maironis užėmė visai neigiamą poziciją. „Dekadentizmas, – sakė jis, – galop absurdo pasiekia futurizme, kur beprasmių, o dažnai net nežmoniškų garsų suderinimas laikoma poetinės kūrybos perlu. Toliau tos nesąmonės keliu eiti jau negalime!“

Kaunas.

„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 518–520.

Stasius Būdavas

Maironis ir jaunieji

Mūsų didysis Poetas, kaip žinoma, senatvėj retai kur besirodė judresniuose viešo gyvenimo sambūriuose. Tačiau tą gyvenimą jis sekė ir stebėjo, o ypač sekė literatūrą. Nors prieš mirtį jis beveik nieko ir neberašė, tačiau su literatūros istorija palaikė gana glaudų ryšį. Pvz., kol buvo gyvas, rektoriaudamas Kauno kunigų seminarijoj, pirmųjų kursų auklėtiniams pats dėstė visuotinę literatūrą. Šiam reikalui jis parašė net specialų vadovėlį. Tuo būdu jis artimiau susidurdavo ir su jaunąja karta. Savo nuomonę ir aptarimus jis ypač vertino ir reikalaudavo, kad klierikai pamoką atsakinėtų pažodžiui – taip, kaip jo vadovėly parašyta. Ypač budrų dėmesį Maironis kreipė į atsakinėtojo stilių: netaisyklingus ir nesklandžius posakius jis uoliai taisydavo ir tokias vietas auklėtiniui liepdavo čia pat pakartoti.

Tų pamokų metu Maironis išsikalbėdavo ir pašalinėmis temomis. Su ypatingu įvertinimu jis pabrėždavo klasikinę kūrinių formą ir svarų moralinį turinį. Šių eilučių autoriui keletą kartų teko girdėti, kaip Maironis tomis progomis su aiškiu priekaištu kalbėdavo apie tuometines mūsų jaunųjų rašytojų kūrybos priemones, minėjo simbolizmą, futurizmą ir kt. (apie 1928–1929 m.), o tai tada kaip tik buvo dar madinga. Savo auklėtiniams patardavo pasiskaityti pasaulinių klasikų kūrinių – Homerą, Dantę, Ad. Mickevičių, Gėtę, Mopasaną ir kt. Taip pat jis pasiguosdavo, kad mūsų rašytojai beveik nesiima istorinių temų. Jis

buvo tos nuomonės, kad jaunieji rašytojai per daug skubiai ir su kukliais daviniais nori prasiveržti į literatūros žvaigždes. Anot jo, kurti reikia palengva ir pasiruošus; kas parašyta, tegul pasiguli ir subręsta. Apie materialinę rašytojų paramą Maironis taip sakydavo; jei jaunuoly slypi didelis talentas, jis nepražus, jis prasiverš net ir pro labai nepalankias aplinkybes – materialinis apstumas šiuo atveju didelio vaidmens nevaidina. Tačiau Maironis čia nebuvo toks griežtas: patyręs savo auklėtinių tarpe turint ką nors literatūrinių polėkių, jį ir materialiai paremdavo.

Kauno kunigų seminarijoj Maironio laikais buvo literatų ratelis, į kurį būrėsi literatūra susidomėję auklėtiniai. Tokiam rateliui Maironis pritardavo. Jo gimimo ir vardinių sukaktį – spalio 20, Šv. Jono Kantiečio dieną – auklėtiniai visuomet pagerbdavo iškilmingu susirinkimu, kur dalyvaudavo pats rektorius, profesūra ir kai kas iš pašalinių. Ta proga minimo ratelio nariai paskaitydavo savo kūrybos. Šitais jaunųjų pasirodymais, kaip tekdavo nugirsti, Maironis būdavo patenkintas.

Tuo metu netoli kun. seminarijos (Šv. Kazimiero dr-jos namuose) gyveno prel. A. Dambrauskas-Jakštas. Jis dažnai vaikštinėdavo seminarijos sodely, skaitydavo brevijorių ir, jį baigęs, vartydavo naują knygą, laikraštį ar žurnalą. Jis žinojo, kurie seminarijos auklėtiniai savo kūrybą ir laikraščiuose spausdina. Jei kai kurie auklėtinių raštai Jakštui nepatikdavo, jis tuoj skubėdavo pas Maironį ir šiam griežtai įsakydavo jo nurodomą autorių atitinkamai paveikti. Jakšto pastabas Maironis išklausydavo ir kartais reaguodavo, tačiau ne baramai, o pamokomai: pasakydavo, kas reikia daryti ir ko vengti. Tekdavo girdėti, kad ir kiti pašaliniai žmonės jaunųjų seminarijos literatų reikalu Maironį atitinkamai veikdavo, tačiau šiuo atžvilgiu jis turėjo savo liniją ir, kaip atrodo, buvo nepalenkiamas. Tai pasako ir tas faktas, kad tada Kauno kun. seminarijoj jauniesiems literatams buvo daug palankesnės sąlygos negu kitose Lietuvos kunigų seminarijose.

Šiandien tiek vyresnieji, tiek ir patys jaunieji kunigai rašytojai, kuriems teko išeiti Maironio vedamą seminariją, apie Jį turi šviesų ir neužgęstamą atsiminimą.

Stasys Būdavas, „Maironis ir jaunieji“, in: *Į laisvę*, Kaunas, 1941-10-20, Nr. 102.

Stasys Yla

Maironis rektorius ir mokytojas

Septynerius metus Maironis buvo mūsų rektorius ir šešerius – mokytojas. Tai, rodos, gražus laikas jį iš arčiau pažinti ir susidaryti vaizdą apie jo asmenį. Tačiau dvi aplinkybės apriboja šį reikalą. Viena, mes buvom per jauni labiau domėtis, ypač objektyviau apie jį spręsti. Antra, pats Maironis buvo savo saulėleidžio ženkle. Jis mirė tais pačiais 1932 metais, kai mes išėjome iš jo mokyklos.

Rektorius

Rektorius yra funkcija, titulas, instancija, kuri mokykloj nustelbia asmenį. Retai mes jį vadinome Maironiu ar Mačiuliu, stačiai – rektorium. Jei visi rektoriai būna tolima aukštybė, retai prieinama, tai Maironis ypatingai. Pas Maironį buvo siunčiami galutiniam sprendimui tie, kurie turėjo kokią sunkią problemą. Šis sisteminis momentas subjektyviai tolino nuo mūsų Maironį. Tolimas jis darėsi ir tuo, kad gyveno ne pačioj seminarijoj, o šalia jos – savuose namuose. Nors tie „Maironio namai" buvo čia pat, bet juos ir jų sodelį skyrė nuo mūsų aukšta mūro tvora. Joje buvo visad uždaros, rakinamos durys, pro kurias iš už mūro ateidavo į mūsų sodybą ir vėl išeidavo mūsų rektorius. Atrodė, jis slepiasi, ieško vienumos ir ramybės nuošalioj vietoj. Į antrus metus po jo mirties teko gyventi jo namuose ir naudotis šiuo sodeliu. Jis buvo panašus į seminarijos sodą. Jo centre buvo aukštoka granitinė Jėzaus Širdies statula, daryta kažkurio lietuvio dailininko. Takeliai, keletas suolų ir daug vaiskrūmių bei vaismedžių, be to, gėlių. Visa tai prižiūrėdavo jo sesuo Marcelė, kuri jam šeimininkavo.

Pirmus mokslo metus 1925–1926 mes rektoriaus lyg nepastebėjom ir nepajutom. Seminarijos viešpats buvo vicerektorius kan. Kazimieras Paltarokas. Jo akys buvo visa reginčios, kiaurai persmelkiančios. Visi auklėjimo ir administravimo siūlai buvo jo rankose. Maironis galėjo juo remtis, pilnai pasitikėti ir pats mažiau rodytis. Paltarokui išvykus į Panevėžį vyskupu, jo vieton buvo paskirtas kan. Pranas

Penkauskas. Naujas pakaitas buvo nuoširdus, uolus, bet neįgudęs ir kiek naivus. Maironis ėmė daugiau rodytis ir dažniau reikštis, bent tiek, kad pradėjome justi turį rektorių.

Momentai, kada rektorius prabildavo į mus, buvo reti. Kasmet jis išleisdavo mus savo oficialiu žodžiu vasaros atostogoms. Žodis būdavo paprastas, liečiąs mūsų pamaldumą ir orumą. Du dalykus jis išskirtinai pabrėždavo. Viena, kad visad dėvėtume sutanas, niekur – net prie kokio fizinio darbo nesigriebtume civilinių drabužių. Antra, kad nevažinėtume dviračiais. Kodėl? Jam rodėsi labai neestetiška, kai dvasiškis plevėsuoja ant tokio „vežimo", o be to, šitai piktiną žmones. Ši jo pastaba mums labiausiai nepatikdavo. Dviračiais vis tiek važinėjom ir niekas tuo nesipiktino. Taip pat pasidėdavome sutanas ir vienmarškiniai eidavome į laukus talkinti saviškiams.

Kita kasmetinė proga buvo rektoriaus vardinės – Jono Kantiečio, spalio 20 diena. Į didžiąją salę tą vakarą rinkdavomės visi – alumnai ir profesūra. Maironis sėsdavo priekyje, pirmoje iškilmingesnėje kėdėje. Būdavo kokia nors programa jo garbei – su sveikinimo žodžiu, deklamacijomis, choru, o kartais ir su humoru. Retai kada jis pakildavo padėkoti specialiu žodžiu, pasakyti ką nors iš savo atsiminimų, pergyvenimų ar mesti kokį naują šūkį, kuris mus į ką nors skatintų.

Trečia proga, kada rektorius būdavo su visais kartu, tai kasmetinės Almos iškylos kurią nors pavasario dieną. Dažniausiai važiuodavome garlaiviu į kurią panemunės vietovę. Maži Nemuno laivai suspausdavo mus, apie 200 asmenų, ir Maironis neišvengiamai atsidurdavo mūsų artumoje. Tada jo nuotaikos būdavo pakilesnės; atrodė žvalesnis ir gyvesnis. Kartą, pamenu, grįžome laivu atgal. Saulėleidžiai buvo nuostabūs. Kauno senamiestis ir mūsų seminarija atrodė lyg kokia santakos pilis. Jaunimas dainavo be perstojo. Liaudies dainos pynėsi su maironinėmis – „Jau slavai sukilo", „Eina garsas nuo rubežiaus", „Lietuva brangi". Staiga pamatėme, kad Maironis, kuris būdavo apsuptas profesūros ant kapitono tiltelio arba kabinoje, nūn atsidūrė dainuojančiųjų centre. Ką jis tada jautė, ką išgyveno? Mes gi pajutom, lyg Maironis nūn nebe rektorius, o tautos dainius, atsidūręs jo įkvėpimo pažadintoj minioj.

Kitiems atrodys keista, kad Maironis kitoks buvo tikrovėje, negu daugelis jį įsivaizduoja. Jaunas žmogus, kuris gimnazijoj deklamavo

Maironį, daug kartų jį skaitė ir literatūros pamokose apie jį girdėjo, nūn, atvykęs seminarijon, tikrai rado jį kitokį. Buvo tylus, viešai nereiškiamas nusivylimas, kuris sudilgydavo turbūt kiekvienam širdį. Bet joks žmogus negali būti taip iškilęs ir taip apsisiautęs aureole, kaip jis įsivaizduojamas iš kūrybos ar kurios nors viešos veiklos. Tokiu nusivylimu sutikom ir J. Tumą-Vaižgantą, kai kartą pakvietėm jį kalbėti į mūsų literatų būrelį. Būrelyje tada dalyvavo St. Būdavas, Myk. Linkevičius, Kecioris-Zupka ir kiti būsimieji arba žadėjusieji būti literatai. Tumas atėjo, paskaitė kažką iš savo užrašėlių – tokiu netumišku būdu, be ugnies, be dėmesio jo adoratoriams, kad to vieno karto ir užteko – nebenorėjom daugiau kviesti.

Maironis-rektorius buvo oficialus, bet nedirbtinai paprastas santūrus, kartais kietas. Kietumą pajusdavo tie, kurie turėjo kokių nors bėdų. Didžiausia bėda vienu metu buvo su pinigais – mokesčiu už mokslą. Kaip tyčia supuolė du dalykai. Seminarija didino pastatus, kėlė aukštyn buvusius dviejų aukštų rūmus, darė naujus priestatus. O krašte prasidėjo ekonominė depresija, palietusi ypač ūkininkus. Absoliuti alumnų dauguma buvo ūkininkų vaikai. Ūkininkai šiaip taip sukrapštydavo pinigą tik žiemos metu arba į pavasarį. Kas neturėjo dėdžių ar tetų Amerikoj, tas atsidurdavo bėdoj. Vadovybė dažnu atveju liepdavo eiti pasiaiškinti pas rektorių. Maironio atsakymas buvo visiems žinomas: „Neturi pinigų mokslui, neturi ir pašaukimo".

Man pačiam neteko tų žodžių asmeniškai išgirsti iš jo paties lūpų. Bet šiurpu būdavo girdėti kartojant kitus. Argi rektorius nejaučia padėties, ar jam nerūpi tie jauni pašaukimai? Po vizito pas rektorių draugai nerdavosi iš kailio kaip nors paskubinti tėvus arba pasirašydavo raštą, kad paskolą grąžins vėliau. Gailestingesni atrodė kiti vadovybės asmenys, nes jie skolą įrašydavo grąžintinai po studijų.

Kad nesusidarytų vienpusiškas įspūdis apie Maironį-rektorių, norisi jį lyginti su vėliau buvusiais. Į trečius metus po Maironio mirties teko grįžti į pačią Almą ir keletą metų stebėti jos gyvenimą. Nūn labiau subrendusio žvilgsniu buvo galima reflektyviškai vertinti ir anokią buvusio rektoriaus laikyseną. Nors Maironis stovėjo nuošaliau viso gyvojo Almos gyvenimo, nesileido į konkretybes, mažiau bet kur maišėsi ar rodėsi, bet išlaikė didelį autoritetą ir pačios Almos dvasinį

ugdomąjį vientisumą. Atėjusiems po jo, turėjusiems daug gerų norų, rūpestingumo ir uolumo, deja, nesisekė pasiekti maironinio vadovavimo lygio ir autoriteto.

Mokytojas

Maironio Raštų laidoje yra du „nekūrybiški" tomai – tai Lietuvos istorijos ir visuotinės literatūros. Šie du tomai atsirado iš pamokų, kurias Maironis mums dėstė filosofiniuose kursuose. Lietuvos istoriją jis dėstė pirmaisiais metais. Mokslinis lygis tokiems „studentams", aišku, nebuvo svarbu. Istorinės erudicijos mes taip pat nelaukėme, bet jos ir nepastebėjom. Bet galėjo būti daugiau įkvėpimo ir žavesio, kokiu jis pats gyveno savo laiku, rašydamas Lietuvos istorijos knygeles ir kurdamas istorinės heroikos dainas. Maironis dėstė gana paprastai, dalykiškai – nedarė „iškylų" į šalį, kaip ir išvadų dabarčiai ar ateičiai. Bet lyg ir tiko, kad jis, o ne kas kitas, kalbėtų mums apie tautos praeitį. Toks buvo mūsų sąmonėje „natūralus sutapimas". Kartais pajusdavom, tartum ši istorija pereina į tuos pačius tonus, kuriais skambėjo jo poezija. Bet tik kartais.

Iš visuotinės literatūros istorijos gilesnio įspūdžio ir platesnio akiračio beveik neliko. Tik indų vedos, kurias jis pats vertė, buvo mums perduotos giliau ir stipresniu įsijautimu.

Šiedu kursai suvedė mus su Maironiu didesnėn artumon. Mūsų klasės buvo ankštos kaip kišenės, o klausytojų apie 40. Maironio „sostas" – katedra buvo visai arti mūsų. Jo veidas apšviestas pakibusios virš katedros lempos. Dėl senų rūmų, storų sienų ir ne per didelių langų pirmame aukšte toji lempa šviesdavo ir dienos metu. Maironis ateidavo į klasę, lyg įslinkdavo – neatkreipdamas į save dėmesio. Sėsdavo į katedrą ir laikydavosi joje ramiai, dėstė be pretenzingumo. Taip, rodos, jam tiko. Didoka galva, platokas veidas, trumpokas kaklas, stambūs pečiai, kresnumas ir lėtumas darė jį geru, paprastu dėde arba tuo „baltuoju seneliu", kurį jis aprašė savo poezijoje. Jis mums juo labiau atrodė seneliu, nes mes patys tada buvome žali jaunuoliai. Tačiau kažkas *majestic*[1] buvo visame tame jo paprastume. Tiesi laikyse-

[1] Didinga (angl.).

na, pasitikėjimas savimi, santūrumas, nedirbtinis orumas, sakytum, pripildydavo ne tik klasės erdvę, bet ir pamokos laiką.

Kai akys visą laiką stebi dėstytoją, kai kurie veiksniai atrodė lyg nereikalingai dažni. Tai akinių – tų maironiškų, lyg balno su lanku – kilnojimas ir retežėlio, kurio vienas galas buvo prisegtas prie akinių, o antras prie jo krūtinės ir permestas per vieną ausį – patampymas, pataisymas. Jo nosis buvo stambi, gal tų keistų akinių dar paryškinta, tačiau susiderinusi su pilnu plačiu veidu. Tik mums būdavo gaila, kad nūn jis nebe toks garbanotas ir ne tokių vešlių plaukų, kaip buvom įpratę jį matyti atvirukuose ar vadovėlių nuotraukose.

Jei Maironis iš viso buvo kada artimas jaunam alumnui, tai kaip tik šiais dviem pirmaisiais metais. Jis pats atrodė savesnis, o greičiausiai mes tokie buvome jam, nes dar nejutom rektoriškos didybės ir „grėsmybės".

Profesorius

Po metų pertraukos mes grįžom į Maironio klasę teologijos studentais. Jis buvo pagrindinis ir tuo metu vienintelis moralinės teologijos dėstytojas. Jam vienam buvo neįmanoma skirstyti paskaitas keturiems kursams, tad visi kursai rinkomės kartu į didžiausią pirmųjų rūmų salę, viso apie 100 studentų. Vyresnieji veržėsi į pirmuosius suolus, arčiau katedros, kad galėtų geriau užsirašyti. Fuksams teko stumtis toliau į užpakalį arba į sparnus. Taip Maironis „nutolo" nuo mūsų, pasidarė vos įžiūrimas ir vos girdimas toje salės erdvėje.

Žymiai tolimesnis jis pasidarė ir dėl dėstomojo dalyko. Moralinė, ypač jos pagrindai, buvo kieta, labai pakrauta filosofinėmis sąvokomis ir aptartimis. Tuoj pajutom, kad Maironis teologas yra visai kas kita negu istorikas. Jis gi buvo autorius veikalo *De justitia et jure*, parašyto profesoriaujant Petrapilio dvasinėj akademijoj. Tuo veikalu jis laimėjo ne tik teologijos doktoratą, bet ir pirmaeilio moralisto vardą visoj rusų imperijoj.

Dėstė jis moralinę visus ketverius metus, po 4–5 pamokas per savaitę. Dėstymas buvo paprastas, be metodinių pagyvinimo priemonių – be lentos, sekant Tanquerey keturių stambių tomų vadovėliu.

Neblogas vadovėlis metodiškai, bet jau buvo senstelėjęs tiems laikams, ypač perkrautas medžiaga. Nuo vadovėlio Maironis atsipalaidavo priėjęs kurso *de justitia et jure*, darėsi gyvesnis ir spalvingesnis. Pagyvėdavo ir tada, kai kas kelintą pamoką po 20 minučių ar pusvalandį duodavo spręsti „uždavinius" – konkrečius moralinius kazusus. Tada nulipdavo nuo katedros ir judėdavo palei suolus. Susidomėdavo atskiro studento „kreivu" ar taikliu sprendimu. Išprovokuodavo sankryžinius pasisakymus ir galutinai tardavo savo žodį. Tada iškildavo jo sprendimų išmintis, teologinis žinojimas ir gal patirtis. Šiaip jis, kaip dėstytojas-moralistas, nerodė savo erudicijos, kokią pajusdavome per kanonisto Kazimiero Šaulio paskaitas. Nežavėjo, bent neatskleidė savo gilumo ir įsijautimo, kaip dogmatistas Blažiejus Česnys.

Pirmasis moralinės teologijos semestrinis egzaminas man buvo nelaimingas. Perėjimas iš filosofinių į teologines studijas savaime nebuvo lengvas. Bet kaip tyčia jis buvo pasunkintas užkraunant seminaristines pareigas, tais metais naujai įvestas, negociatoriaus vardu. Negociatorius buvo savotiškas klierikų tarnas. Turėjo jiems pristatyti asmeniškai užsisakomą maistą iš „Paramos", užsakyti užsienines knygas iš leidyklų ir, atvykus svečiams, pakviesti klierikus į vadinamąjį parletoriumą. Pareiga buvo papjūtis studijoms, ypač pirmąjį pusmetį. Su kitais dėstytojais egzaminai praėjo pusėtinai, bet sukliuvau pas Maironį. Jis pakvietė egzaminų pas save į „Maironio namus". Pirmas žingsnis per slenkstį, palydimas kanklių muzikos tonais, įtaisytais duryse, erdvus prieangis su paties Maironio dideliu portretu petrapiliškos akademijos vicerektoriaus mantijoj, salonas su paveikslais, veidrodžiais ir sofom, – sumaišė mus visus. Nežinojom, kaip sėdėti ir kur žvalgytis. Maironis tuo metu nesijautė visai sveikas, bet egzaminavo kietai. Iš keleto jo klausimų, turbūt, trys man buvo neįkandami, gal nesuprasti kurso metu. Maironis knygelę pasirašė, bet jo akyse visiškai krito mano firma. Seminarijos vadovybė visoms seminarinėms funkcijoms parinkdavo pajėgesnius studentus, kad nenukentėtų jų mokslas. Parinkimas negalėjo praeiti be Maironio žinios. Ir štai kas pasirodė iš to parinkimo! Nuo to laiko Maironiui buvau visiškai dingęs žmogelis, nors kitais semestrais ir geriau išeidavo per egzaminus. Šito neėmiau į galvą, gal nebūčiau net pastebėjęs – ėmęs „normalia" Maironio laikysena, nors

žinojau, kad jis domisi ir užtaria „beletristus" bei „poetus". Nebuvau iš jų, bet rašinėjau ir jau buvau išvertęs tris knygeles iš vokiečių kalbos, kurias Šv. Kazimiero draugija buvo išspausdinusi.

Maironio laikysenos skirtumas paaiškėjo vėliau, paskutiniais metais, kai teko rašyti jam seminarinį darbą apie slaptąsias organizacijas ir jų vertinimą iš moralinės pusės. Maironis iš pradžių klausėsi skeptiškai, lyg nieko gero nelaukdamas. Labiausiai nelauktas buvo jo dėmesys šiam referatui, kai jis atsistojo jį vertinti.

Staigmena buvo dar ta, kad ligi šiol daugeliui mūsų Maironis atrodė neturįs jokio intereso visuomeninėms problemoms, kuriomis mes gal ypatingai tada sirgome. Mano referatas buvo kaip tik visuomeniškas, ir Maironio atsiliepimas buvo nelauktai gyvas kaip tik tuo visuomeniškuoju požiūriu.

Nuo to laiko atšilo ir Maironio žvilgsnis šio referato autoriui. Buvo progų jį sutikti ypač arkikatedros zakristijoje, po ceremonijų, kurioms kitus klierikus man tais metais teko rengti ir juos tvarkyti prieš apeigas arba po jų. Maironis iš eilės su kitais kapitulos nariais būdavo celebransas[1], ir man tekdavo kartais jį aprengti. Visada būdavo miela pajausti, kad Maironis „pasidarė kitoks", negu buvo per trejus metus po anų nelaimingų egzaminų. Vieną kitą kartą teko užklysti su „delegacijomis" ir į jo namus. Nebe tokie baugūs atrodė jo apartamentai, kaip ir pats jų šeimininkas.

Jei Maironis vėlokai paaiškėjo mums savo interesais visuomeninei sričiai, tai buvo mūsų pačių neapdairumas. Niekad seminarija nebuvo taip visuomeniškai „pakelta" ir įveiksminta, kaip jam esant rektoriumi. Kiti, tiesa, tęsė tą pačią kryptį vėliau. Bet Maironis, gal neinspiruodamas pats, leido klierikams eiti į visokius suvažiavimus, imtis visokio organizacinio veikimo viduje, reikštis spaudoj, kurti labdaros ratelius ir sekmadieniais eiti į fortus su maisto mantomis ir dvasine pagalba.

Kartą pasklido žinios, kad seminarijoj būsianti policijos krata, nes esąs įtarimas, kad iš čia išnešami KAK[2] laiškai-lapeliai, nukreipti prieš

[1] Celebrantas – apeigoms vadovaujantis kunigas.

[2] Katalikų akcijos komitetas – opozicinė tautininkams organizacija, veikusi 4 deš. pr.

„diktatūrinę valdžią". Kiek tas įtarimas buvo pagrįstas, pati seminarijos vadovybė negalėjo patikrinti. Bet Maironis pavedė kitiems vadovybės nariams įspėti klierikus, kad nesiduotų veliami į kokį politinį darbą ar patarnavimą, o pats pranešė policijai, kad jo įstaigoj, kol jis yra rektorius, niekad nebus jokios kratos.

Maironis nemėgo partinės politikos. Tai matyt iš jo pasisakymų kitomis progomis viešumoj, net spaudoj. Bet jis suprato visuomeninę kunigo veiklą. Jo pritarimu ir palaiminimu brendo nauja jaunų kunigų karta, kurią tektų vadinti visuomeniškąja plačia žodžio prasme.

> Stasys Yla, „Maironis rektorius ir mokytojas", in: *Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti*, red. Antanas Vaičiulaitis, Brooklynas: [J. Pragulbickas], 1963, p. 17–28.

Petras Celiešius

Mūsų dainius – mano profesorius

Idealusis Maironis

Kaip kiekvienam gimnazistui, taip ir man, esant Prienų „Žiburio" gimnazijos šeštoje klasėje, teko susipažinti su lietuvių literatūra bei jos kūrėjais. Šešiolikmečiui jaunuoliui, pripratusiam prie savo provincinės tarmės ir to meto gyvosios kalbos, nežavėjo XVII, XVIII ir XIX amžiaus rašytojų kūryba dėl jos savotiškos kalbos. Užvis labiau vargino mane Donelaitis, kurio *Metai* buvo įvilkti į man svetimą, savitą žodyną. Jų pradžią atmintinai kaliau tik pažymio verčiamas. Nedaug ką sėkmingiau teko dorotis ir su vėlesniais rašytojais, kaip va: Poška, Stanevičium, Žemaite, Pietariu ir kt. Sėkmingiau veikė mane J. Basanavičius savo pasakomis apie *Vėles ir velnius*, V. Kudirka savo satyromis, A. Mickevičius savo *Ponu Tadu*. Galbūt mūsų lietuvių literatūros mokytojas buvo prastas senesnės literatūros interpretatorius, ar gal aš buvau aprambėjęs kaimo žaliūkas, kad anoji kūryba į mane neprabilo. Mokiausi, stengiausi ją įsisavinti tik reikalo spiriamas. Lietuvių

literatūra žadino manyje nuovargio jausmus. Aš galėjau tada skųstis, kaip tas Poškos pasakėčios *Arklys*:

> Ir vėl reikia keltis ir prie darbo stoti
> ir vėl ratai, kaip vakar, per dieną vežioti.

Taip besistumdami, priartėjome ir prie XX amžiaus rašytojų, kurių pirmasis iš eilės, berods, buvo Maironis. Kaime gimęs ir augęs, nebuvau aš apie jį girdėjęs ir neturėjau jokio supratimo.

Mokytojas, trumpai supažindinęs su Maironio gyvenimu, metėsi į *Jaunąją Lietuvą*, o po jos – į *Pavasario balsus*. Čia įsižiebė mano žavesys literatūriniu menu. Kačiukas išvysta šviesą aštunta diena po gimimo. O aš atsivėriau literatūrai tik po 16 metų. *Jaunąją Lietuvą* iš eilės skaitėm garsiai klasėje. Staiga atkutau ir klausau, kad čia gražiau skamba, negu mamos pasakos. Vis tolyn ir vis gražyn. Smigo žodžiai ir mintys pačion širdies gelmėn. Jau ne tik klausau, bet pradedu su poemos herojum kartu gyventi. Romantiškai pergyvenau jo klierikavimo „nusidavimus". Apgailėjau jo nepasisekimą kunigų seminarijoje, atsiplėšimą nuo mylimosios, pasiaukojimą Tėvynės meilei. Bemaž su ašaromis lydėjau jį per gyvenimą ir jo nesėkmes.

Pavasario balsams dar nebuvau priaugęs. Ne visi eilėraščiai lygiai veikė į mane. Vieni atrodė gražūs, kiti mažiau, o dar kiti nuskambėjo man svetimai. Mokytojui pabrėžus, kad Maironio *Vakaras ant Keturių Kantonų ežero* esąs pats gražiausias kūrinėlis, man jis buvo visai svetimas ir į mano jausmus neprabilo. Aš jį palaikiau pačiu prasčiausiu eilėraščiu.

Visai kitaip veikė Maironio baladės, kaip va: *Jūratė ir Kastytis*, *Čičinskas*, *Raseinių Magdė*. Jomis gėrėjausi, kaip gražuolė atrastais perlais. Po *Jaunosios Lietuvos* Maironio baladės man buvo užvis gražiausios. Minties dramatiškumas, poetinis lankstumas pavergė mane visiškai. Tada mąsčiau: koks tai didelis poetas Maironis. Jo dvasios tyrumas, jausmų dinamika, poetinis grožis yra neregėti, negirdėti, tiesiog nežemiški. Maironį tada vaizdavausi lyg iš dangaus pasiųstąjį angelą, į mus prabilusį dangiška kalba. Sau mąsčiau: jeigu man būtų lemta kada Maironį pamatyti, norėčiau pulti prie kojų, išbučiuoti rankas ir

kojas, žvelgti į jo angelišką veidą ir pajusti jame tą lyrišką švelnumą, dvasinį žavesį, plačiaširdį žmoniškumą, Tėvynės mylėtoją ir Didvyrį.

Svajonė realizavosi.

Oficialusis Maironis

Egzaminai

Baigęs gimnazijos kursą, 1928 m. apsisprendžiau stoti į Kauno kunigų seminariją. Kandidatai turėjo išlaikyti stojamuosius egzaminus iš lotynų kalbos.

Paskirtą dieną susirinkome apie 35 kandidatai į Kunigų seminariją. Sėdime egzaminų salėje, laukdami egzaminatorių. Devintą valandą atsiveria durys, ir pro jas įplaukia trys rimtais veidais figūros. Vienas iš jų vidutinio amžiaus ir ūgio. Antrasis – aukštas, stambus, žilais į viršų šukuotais plaukais, sutanuotas, su kanauninko kryžiuku ant krūtinės, gana senyvo amžiaus vyras. Trečiasis – taip pat stambios figūros, vidutinio amžiaus, su kanauninko kryžiumi, išretėjusiais, ežiuko šukuosena plaukais dvasiškis. Juos pagerbdami sustojome ir, jiems užėmus egzaminatorių vietas, mes susėdame ir stebime, kas bus toliau. Žilasis prelatas sėdi viduryje, o aniedu iš šonų.

Jaunesnysis prelatas ar kanauninkas – tada dar nežinojau – pagal sąrašą šaukia po vieną kandidatą, o jaunasis-sutanuotas kunigas, iššauktajam duodamas paskaityti lotyniško teksto, jį egzaminuoja iš lotynų kalbos gramatikos ir sintaksės. Egzaminuojantis dvasiškis, norėdamas mūsų nervus nuraminti ir pasijusti šeimyniškiau, parenka lengvus juokingus sakinius, kaip antai: „Višta padėjo kiaušinį", ar „Pelė papjovė katę" ir liepia versti į lotynų kalbą. Mes sėdintieji suoluose išdrįstame nusijuokti. Jaunesnysis su kanauninko kryžium irgi nusišypso. Vidurinysis žilasis prelatas, patempęs lūpą, žvelgia į egzaminuojamąjį visu rimtumu. Tokia egzaminų eiga tęsiasi valandą, antrą, trečią, kol visi kandidatai pereina per šarangą[1]. Per visą tą egzaminų laiką žilasis prelatas tik spoksojo, akimis egzaminuojamus tyrė, nepratardamas nė žodžio. Jo veido šaltumas ir žvilgsnio rimtumas vei-

[1] Eilę, rikiuotę (rus. *шеренга*, lenk. *szereg*).

kė į mus gąsdinančiai. Aš stebėjausi, kaip tas jaunasis egzaminatorius dar drįsta juokauti prie tokios rimtos figūros, daugiau panašios į mumiją, negu į gyvą žmogų.

Po egzaminų, išvirtę koridoriun, dalinomės įspūdžiais. Tarpusavyj apibūdinome egzaminatorius. Aš teiravausi kitų, kas esąs tas žilasis rimtas prelatas. Ir kaip nustebau, kad tai esąs Kunigų seminarijos rektorius Maironis.

– O, Viešpatie! – sušukau. – Tai šis lūpą patempęs, suakmenėjęs senis yra Maironis?

O aš buvau įsivaizdavęs visai kitokį. Ne. Prieš šitą tai jau neklaupsiu ir jo rankų kojų nebučiuosiu. Aš tiesiog gailėjausi, kad Maironį išvydau tokiame pavidale, o ne kaip aš jį vaizdavausi. Kur dingęs jo poetiškas gyvumas, jausmingumas, žavumas? Kas dengia jo romantišką dvasią: senatvė ar tarnybinis formalumas? Geriau būtų, kad aš būčiau visą gyvenimą turėjęs iš jo poezijos susidarytą vaizdą. Pagaliau spėliojau, o gal tik per egzaminus Maironis toks oficialus... Gal vėliau pasirodys kaip tikras žmogus: su širdimi, užuojauta, jausmingumu ir patrauklumu. Juk jis yra ne tiktai Kunigų seminarijos rektorius, bet taip pat ir profesorius. Todėl turėsiu progos daugiau jį pažinti bei jo būdą pastudijuoti.

Paskaitos

Maironio paskaitų klausiau ketveris metus. Filosofiniame kurse jis dėstė klierikams pasaulinę literatūrą ir Lietuvos istoriją. O teologiniuose kursuose klausėmės jo dėstomos moralinės teologijos. Turėjome progos dažnai jį matyti, stebėti ir, kaip rektoriaus, nurodymų, perspėjimų klausytis.

Deja, ir paskaitų metu per egzaminus gautas įspūdis nepasikeitė. Maironis kaip profesorius dalyką žinojo gerai. Įsisavintą medžiagą neskaitė, bet žodžiu perdavė. Dėstomoji medžiaga buvo jo gerai išstudijuota. Sakiniai sklandūs. Mintys plaukė logišku tikslumu. Jei kuriame sakinyje pritrūkdavo tikslesnio žodžio, ties ta vieta stabtelėdavo, pamykdavo ir, atradęs atitinkamą žodį, užbaigdavo sakinį. Todėl jo žodžiu – ne raštu – teikiama paskaita būdavo logiška, tiksli, nors imk ir čia pat spausdink. Ir taip būdavo abejose kalbose: lotynų ir lietuvių.

Mat, literatūrą ir Lietuvos istoriją dėstė lietuviškai, o moralinę teologiją – lotyniškai.

Į paskaitas ateidavo visuomet punktualiai. Sukalbėjęs lotyniškai prieš paskaitą maldą, sėsdavo katedron ir be jokių įžangų ar šildančių žodžių tęsdavo paskaitą iki pabaigos labai rimtai. Per tuos ketveris metus klausytų jo paskaitų niekad neišgirdau nė mažiausios digresijos ar pastabos, ar šyptelėjimo, ar patrauklesnio žodžio. Visada rimtas, oficialus, bejausmis, šaltas. Jis atrodė mums esąs grynai loginio tipo, o ne meno ar estetikos žmogus.

Maironis administratorius

Toks logiškas tipas Maironis reiškėsi ne tiktai paskaitose, bet ir Kunigų seminarijos administravime. Jis šiek tiek buvo draugiškesnis klierikam poetams, kaip Stasiui Būdavui, Kaziui Kecioriui, Algirdui Pliūrai ir kt. O mes kiti eiliniai buvome jam visiškai svetimi. Jis nepažindavo savo klierikų ne tiktai pavardėmis, bet ir iš veido.

Kartą Maironis atostogaudamas Birštone Mišių metu buvo patarnaujamas klieriko A. Daunoro. Po Mišių rektorius klausia Daunorą:

– Kokios būsi seminarijos?

– Kauno, Jūsų Magnificencija.

– A, tai Kauno.

Maironis kaip administratorius mažai tesikišo į klierikų gyvenimą. Juos prižiūrėjo, tvarkė, sekė, perspėjo ir baudė kiti administracijos nariai: vicerektorius ir prefektas. Maironis oficialiai pasirodydavo klierikams tik mokslo metų užbaigimo akte. Tada jis prabildavo į mus kaip autoritetingas rektorius.

Aš studijavau tais metais, kada katalikiškoji akcija susikirto su tautininkų režimu, kada ateitininkų veikimas buvo varžomas ir katalikiškosios akcijos paskaitininkai policiškai cenzūruojami.

Mums tada susidarė įspūdis, kad ir Maironis daugiau palaiko tautininkų režimą, negu katalikišką akciją. Mokslo metų užbaigiamajame žodyje jis taip prabilo į klierikus:

– Tai važiuojate atostogų. Jų metu klierikams draudžiama turėti paskaitas viešuose susirinkimuose, kaip antai pavasarininkams. Jeigu

gausime iš policijos pranešimą, kad klierikas paskaitos metu politikuoja, tokį pašalinsime iš seminarijos.

Tuo tarpu vyskupai, ypač K. Paltarokas, J. Kukta ir J. Staugaitis, pageidavo, kad klierikai atostogų metu lankytų jaunimo susirinkimus ir juose aktyviai dalyvautų. Todėl mes klierikai jautėme hierarchijos nesutarimą. Nežinojome, kaip elgtis. Vieni, klausydami Maironio perspėjimo, jaunimo susirinkimuose nedalyvaudavo, o kiti, stengdamiesi vykdyti savo vyskupo valią, lankydavo pavasarininkų susirinkimus, skaitydavo paskaitas ir dalyvaudavo diskusijose, kuriose dažnai būdavo keliami ir politiniai klausimai.

Dar daugiau nepatikdavo mums Maironio loginė išvada apie būtiną už bendrabutį sumokėjimą, neatsižvelgiant į klieriko socialinę padėtį ir humaniškumą. Tame pačiame mokslo metų baigimo akte Maironis nelygstamai paskelbė:

– Atvažiuodami po atostogų seminarijon, būtinai atsiveźkite pinigų už mokslą ir bendrabutį sumokėti. Jeigu kas neturi kuo sumokėti, matyt, Dievas to nešaukia būti kunigu.

Šis pinigais grindžiamas pašaukimo vertinimas mums buvo stačiai papiktinimas. Nejaugi pašaukimas į kunigus matuojamas pinigais? Iki šiol man liko nesuvokiama Maironio humaniškumo samprata.

Tikrovinis Maironis

Būtų klaidinga spręsti apie Maironio būdą, remiantis vien šiais mano apie jį susidarytais įspūdžiais. Jį reikia vertinti vispusiškai. Mes klierikai tepažinome oficialųjį Maironį – Maironį kaip administratorių. Peržengdamas seminarijos slenkstį, jis buvo toks, kokį aš čia iš pirmųjų įspūdžių pavaizdavau. Bet tai yra nepilnas Maironio atvaizdas. Norint jį pilnai pažinti, reikia stebėti, koks Maironis yra privačiame ir socialiame gyvenime. Mes klierikai neturėjome progos jį pažinti už seminarijos ribų. Todėl mūsų susidarytas Maironio atvaizdas yra vienpusiškas, tikriau sakant, iškreiptas.

Maironio tiek privatų, tiek socialų gyvenimą puikiai pavaizdavo kan. M. Vaitkus savo prisiminimuose. Ten jis atskleidžia visai kitokį Maironį: draugišką, malonų, vaišingą, mėgstantį menininkų, ypač

literatų, subuvimus. Prie vaišių stalo Maironis buvęs ir linksmas, ir smagus, ir draugiškas. Jis buvęs jausmingas, šnekus, mokėjęs su humoru prakalbinti ir gražiąją lytį. Kan. M. Vaitkaus atvaizduotasis Maironis yra pilnas žmogus, jausmingas poetas, orientuotas įdomiems pokalbiams. Ten Maironis yra jau ne oficialus, ne vien idealus, bet tikrovinis žmogus, tikras kūrėjas, bičiuliškas sambūrių mėgėjas ir didis patriotas. Dėl didžiosios meilės Tėvynei jis pats vengė sankirtos su tautininkų valdžia ir troško, kad taip pat ir klierikai elgtųsi didžiadvasiškai, vengdami siaurų partinių rėmų. Kiekvienas lietuvis buvo jam lygus brolis, o ne šovinistinis partietis. To mes tada dar nesuvokėme.

Kun. P. Celiešius, „Mūsų dainius – mano profesorius. Iš prisiminimų apie Maironį“, in: *Lietuvių dienos*, Los Andželas, 1982, Nr. 6, p. 12–13.

Jonas Kuzmickis

Maironis. Pluoštelis atsiminimų

Kai šiais metais minime mūsų atgimimo dainiaus Jono Maironio gimimo prieš šimtą metų sukaktį, – prieš mano akis, tartum nenutrūkstamas filmas, slenka įspūdingi praeities vaizdai – 1927 metų kaitri vasara Lietuvoje, Palangos pajūryje.

Nesvyruoja našlaitės pušys jūros pakrantėje, nedainuoja vėjas ir nenešioja paplūdimio įkaitinto smėlio, – tylu, ramu, tik marių bangos, besileidžiančios saulės sidabru apipiltos, ritmingai supasi, liūliuoja.

Žmonių būriai, garsiai čiauškėdami, kaip neramios buities bangos, rieda prie Baltijos jūros, prie seno medinio tilto.

Suskamba daina. Pradžioje nedrąsiai, nesklandžiai. Tolydžio ji stipréja, gaivališkai liejasi į darnią sutartinę ir poezijos bei melodijos monais apkeri ne tik dainininkus, ne tik pajūriu skubančius vasarotojus, bet, rodos, ir legendariškas pušis, ir poetišką Birutės kalną, ir rankas parke ištiesusį Kristų.

Keturiolikamečio eiklumu atidulku prie tilto, išplėtęs akis žvalgausi, ir jaunimo viduryje, iš visų pusių apstotą, pamatau balta sutana

apsirengusį kunigą. Neaukšto stogo, kresną, plačių pečių, lazda parėmusį savo nelengvą figūrą. Ant galvos – balta, šiaudinė skrybėlė, ant stambios nosies – žvilga pensnė, prilaikomi tamsaus raištelio, kuris, permestas per ausį, dingsta sutanos klostėse. Apatinė lūpa kiek nudriekusi, apie nosį – dvi gilios, mąslaus gyvenimo įrėžtos raukšlės.

– Kas jis? – klausiu. – Kas tas kunigas?

– Maironis! – atsako mano vyresnysis brolis ir kartu su visais niūniuoja himną Lietuvos grožiui.

Maironis nesišypso. Rimtas, susimąstęs.

Kimiai, ritmingai kaip daina nubanguoja ketveri metai.

Kiek per tą laiką gimnazijoje dainuota Maironio dainų, kiek deklamuota jo eilėraščių! Kiek per literatūros pamokas apie jį klausyta, kalbėta arba rašyta! O kiek mąstyta apie jį – apie tautos dainių, apie Bažnyčios dignitorių, apie Kauno kunigų seminarijos rektorių!

Nežinau, bet gal 1931 metais, kai svarsčiau savo ateitį, jo, Maironio, šakota asmenybė ir kerintis poetinis žodis pasąmonėje kėlė jaunatviškas idėjas apie kunigystę, kurią, mano tuometiniu įsitikinimu, taip lengva suderinti su pamėgta literatūra ir dažnai brėžiama plunksna. Tada gerai mokėjau atmintinai, bet iš įsibėgėjimo neieškojau kietos realybės Maironio „Poeto“ finalėje –

Raminas skurdžios jų krūtinės
Balsais, kaip balsimo lašu:
Patsai ramumo nepažinęs,
Kitiems išganymą nešu...

Be jokių dvejojimų ir svyravimų netrukus apsisprendžiu, parašau rektoriaus Maironio vardu prašymą ir 1931 m. rudenį garlaiviu nuplaukiu į Kauno senamiestį egzaminų laikyti.

Šalčiu nudvelkia senų seminarijos mūrų puslankiu išgaubti skliautai, jauną krūtinę suslegia ilgų, tamsių koridorių narvai, tačiau jaunos kojos užneša į patį trečiąjį aukštą, į šviesią, aukštą klasę (aule), o egzaminų rūpestis nubloškia į šalį pirmus naujos aplinkos drėkstelėjimus.

Susėdame suoluose apie penkiasdešimt. Visi jauni, visi idealistai, visi nerealūs svajotojai. Daug nekalbame, nes mažai pasižįstame, tik neramiai pažvilgojame į ilgą stalą, kelias tuščias kėdes, ir laukiame.

Laukiame egzaminų ir Maironio.

Pagaliau prasiveria aukštos durys ir per slenkstį su popieriaus krūvomis įžengia trys profesoriai: pirmasis – gražaus, inteligentiško veido, neilgais, ežiuku pašiauštais plaukais, pensnė ant nosies, raudonomis siūlėmis ir segtukais išpuošta sutana; antrasis – nedidelis, kresnas, truputį nuplikęs, stambiu, vaikišku veidu; trečiasis – aukštas, lieknas, su palerina ant pečių, nuplikusia galva, griežtais veido bruožais.

– Maironis! – nutariu, žiūrėdamas į pirmąjį, ir žiūriu į jį, ir gėriuosi, ir jaučiuosi laimingas taip arti jo būdamas.

Atsakinėja vienas abiturientas, atsakinėja antras, trečias ir ketvirtas, o aš galvoju, kad tik nesuklupčiau, kad tik Maironiui gerai atsakyčiau.

Staiga plačiai prasiveria tos pačios durys ir tvirtais, bet smulkiais žingsniais įkrenta neaukšto ūgio, diktas, rimto, kažinkur matyto veido dvasiškis. Ant nosies stambūs pensnė akiniai, plaukai pražilę, apatinė lūpa kiek atkarusi, apie nosį dvi gilios raukšlės. Stambi, rimta galva truputį kreta, virpa.

Kai mano įsivaizduotas „Maironis“ su dviem asistentais pagarbiai atsistoja, nusilenkia ir parodo atvykėliui vidurinę kėdę, – atsimenu Palangą, jūros tiltą ir vakarinę dainą.

– Šitas Maironis! – nusprendžiu ir pasitikrinu pas kaimyną:

– Maironis! – patvirtina ir jis.

Rodos, tikrasis Maironis mūsų lyg nemato: jis nežiūri į mus, tik įsikniaubia į popieriaus pluoštus. Pats mums nieko nesako, tik klausosi, kaip kan. Pr. Penkauskas, kun. Dr. St. Ūsorius ar kun. M. Sandanavičius klausia, o mes atsakinėjame.

Egzaminų metu tikrasis Maironis man pasirodo tolimas, neprieinamas viršininkas, oficialus, rimtas pareigūnas, savo plačiame vidaus pasaulyje užsidaręs dainius.

Paskum prasideda kasdienybė: ankstybi mus žadinančio varpo dūžiai, užmiegotos akys, ilgos maldos ir mąstymai, kasdienės Mišios, pusryčiai, paskaitos su pertraukomis nedideliame sodelyje, pietūs, poilsis, paskaitų rengimas, vakarienės, vėl maldos su mąstymais ir varpo dūžiai ilsėtis.

Ir tada sužinau, kad 9 val. vakare visi turime būti lovose, kad ir niūriuose kambariuose, ir ilguose koridoriuose turi būti užgesintos visos šviesos, kad Maironis dažnai pasisukinėja kieme ir labai supyksta, jei kas nors užtraukia kelias minutes prie knygos ar savo užrašų...

Tada sužinau, kad Maironis nepaprastai griežtas, kad reikalauja laiku sumokėti mokestį už mokslą ir bendrabutį, nes, jo įsitikinimu, jei Dievas duodąs jaunuoliui pašaukimą, Dievas parūpinąs jam ir pinigų... Ir iš anksto rašau margą laiškelį į namus, prašydamas nevėluoti su pinigais, kad kartais jų nudelsimas nesukeltų čia abejonių ir mano pašaukimu.

Poetas, tautos atgimimo dainius Maironis dar labiau nutolsta, atsiplėšia nuo mūsų, o jo poezijos knygas pakišame giliai po mokslo knygomis.

Porą mėnesių mes, naujokai, seminarijoje dėvime pasaulietiškus rūbus: vieni su įvairių spalvų kaklaraiščiais po smakru, kiti – aukšta, kieta apykakle gimnazistiškus surdutėlius. Kartu visi nekantriai laukiame Visų Šventųjų, kada pirmą kartą apsivilksime ilgas, juodas sutanas.

Pagaliau didžiųjų švenčių išvakarėse dvasios vadas kun. J. Aleksa pašventina mūsų naujas sutanas, o mes, parbėgę į kambarius, mėginame naująjį rūbą: ar nesusipainios kojos, ar, priklaupę, nepriminsime padelkų. Atrodo, iš karto susidarys kai kurių painių, bet vėliau, be abejo, apsiprasime...

Seminarijos vadovybę sudaro trys didieji: rektorius, vicerektorius ir prefektas. Pirmasis – visos įstaigos galva, atsakąs už mus prieš arkivyskupą ir Dievą; antrasis – jo įgaliotas – priima iš mūsų pinigus, patikrina laiškus, reikale išleidžia į miestą; pagaliau trečiasis – mūsų kasdienis „angelas sargas“, sekąs ir stebįs visą mūsų gyvenimą. Pagal seną tradiciją, įvilktuvių dieną naujokai padaro vizitą pas visus tris, o jų atstovai pasako atitinkamas kalbas.

Susitvarkę ir gerai susidrausminę pirmiausia nueiname pas rektorių prel. Maironį. Jo namai netoli, tuoj už mūsų sodelio. Taupiai gyvendamas, nusipirko apleistus grafo Paco rūmus, kuriuos jam lietuviškais motyvais atnaujino koks tai lietuvis menininkas.

Pasižiūrime į baltutę Baltosios Gulbės rotušę, kuri skęsta tarp aukštų medžių, ir paskambiname. Girdžiu, kaip viduje suskamba kanklių

garsai, – poetiškai, švelniai. Staiga atsidaro durys ir mes pamatome senyvą Maironio seserį Marcelę, kuri visą laiką pas jį šeimininkauja. Pamačiusi tokį būrį jaunų klierikėlių, nusišypso ir paprašo į vidų.

Įžengiame į nedidelį salonėlį. Jis apstatytas kukliai, bet skoningai – apskritas stalas, pasienyje lengvo stiliaus sofa, kelios kėdės. Ant sienų – keli paveikslai, tarp kurių, berods, S. Roemerienės pieštas poeto portretas.

Tačiau neturiu laiko dairytis ir ieškoti knygų spintos, – netrukus iš kito kambario lėtais, sunkiais žingsniais ateina rektorius. Jo veidas rimtas, beveik rūstus. Nematau jame jokio džiaugsmo, tik gilius brūkius apie nosį, aukštą, raukšlėtą kaktą, žilus, papurusius plaukus ant galvos, kuri po truputį kreta ant plačių, sutana dengiamų pečių.

Mūsų atstovas Al. Lėvanas, buvęs gimnazijos mokytojas ir jau baigęs Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos skyrių, o šiaip taipgi labai rimtas ir iškalbus, tiesiog gražbylys, pasako neilgą kalbą. Išreiškęs mūsų šios dienos džiaugsmą ir pasiaukojimą rengtis šventai kunigystei, prasitaria, kad mes, užsidėję sutanas, jaučiamės peržengę rubikoną...

Maironis mums atsako trumpa, prozine kalba. Gerai atsimenu, kaip pastebi, jog sutanos užsidėjimas labai paprastas įvykis, mažmožis prieš šventimus, ir pažymi, kad rubikoną peržengsime priėmę subdijakonato šventimus. Paprastai pusė įstojusių grįžta į pasaulį, kaip grįžo buv. prezidentas Al. Stulginskis, gen. St. Raštikis ir visa eilė kitų...

Vos pastebimai palenkęs galvą, duoda ženklą eiti namo. Apsisukę išeiname, o aš galvoju, koks jis prozaikas, koks pasišventęs Bažnyčios pareigūnas.

Norėdamas būti atsargesnis, sveikindamas visų draugų vardu vicerektorių kan. Pr. Penkauską, mūsų kelią į kunigystę palyginu Jono Biliūno *Laimės žiburiu* veikėjų veržimuisi į kalną, nusėtą pirma jų ėjusių suakmenėjusiais lavonais. Man atrodė, kad tai sakydamas kaip tik atitiksiu Maironio mintį. Tačiau vicerektorius, istorijos specialistas, taipgi nepatenkintas: ką čia, girdi, jaunas klierikas mini socialisto kūrybą; tai šiuo atveju visai netinka...

Sutanos ant jaunų pečių, širdyje griežtos vadovybės pastabos. Prasideda kieta realybė.

Matau Maironį beveik kasdien: matau jį giliai susitelkusį prie altoriaus, belaikantį Mišias; matau seminarijos rūmų koridoriuose, beskubantį į pamokas; matau jį sodelyje, palydimą kurio profesoriaus ar į bėdą patekusio studento; matau jį didžiojoje salėje jo garbei surengtos akademijos metu...

Visuomet jis rūstus, užsidaręs, be šypsenos šlakelio plačiame veide. Pasveikintas, vos truputį palenkia galvą, bet niekad nepakalbina, niekad nieko nepasako.

Poetas, rodos, liko gimnazijoje su šešiais apčiupinėtais vadovėliais; čia, seminarijoje, jis – mūsų viršininkas, profesorius, beveik neprieinamas pareigūnas.

Dėsto jis mano III kurse visuotinę literatūrą, tačiau man, abiturientui, jo paskaitos neprivalomos. Noriu kada pasilikti, pasiklausyti jo dėstymo, bet nedrįstu: dar paklaus, ko man čia reikia, dar išsiųs iš klasės. Iš draugų sužinau, kad pasakoja griežtai laikydamasis savo paties parašyto vadovėlio, atspausdinto kuriame tai jo raštų tome. Ir iš klierikų reikalauja trumpo, suglausto formulavimo, beveik pažodinio jo surašytos medžiagos pakartojimo.

Paskutinį kartą matau jį 1932 metų vasarą, birželio viduryje. Išlydėdamas mus vasaros atostogų, ateina atsisveikinti į didžiąją salę ir duoda kai kurių patarimų. Pataria mums nesikišti į politiką, nepamiršti dvasinių pratybų – Mišių, maldų, mąstymų, palinki gerai pasilsėti, pasinaudoti vasaros gėrybėmis. Tačiau stipriai pabrėžia jauną idealizmą, pasinešimą į dvasines aukštybes, pažodžiui pabrėždamas:

– Jaunimas turi idealais kvėpuoti!

Nežinojau, kad tie žodžiai bus paskutinis didžio poeto ir pareigingo rektoriaus testamentas...

1932 metų vasara. Birželio 29 d. Šv. Petro šventė Jurbarke.

Į atlaidus atvažiuoja visi kaimynai kunigai iš Skirsnemunės, Vertimų, Girdžių, Sudargo.

Po iškilmingų pamaldų, vaikščioju klebonijos kieme ir gėriuosi atgimusia gamta. Saulės kepinami snaudžia medžiai ir krūmai, dūzgia bitelės, čypsi paukščiai. Pakalnėje garsiai čiurlena sriauni Imsrė, kurios vandenyse mažas būdamas gaudžiau kilbukus.

Staiga prie manęs ir vasara besigėrinčiųjų prieina Vertimų klebonas kun. Mirskis ir pasako:

– Studentai, renkitės į laidotuves: vakar mirė jūsų rektorius prelatas Maironis!

– Maironis numirė? – netikėdamas sušunku, bet tuojau išgirstu klebono rimtą patvirtinimą:

– Taip, Maironis!

Staiga ir saulė, rodos, aptemsta, ir paukščiai prityla, ir medžiai susigūžia, tik sriaunus Imsrės vanduo pasikukčiodamas rieda per šaltus akmenėlius. Mano viduje kažin kas užlūžta. Susipina, susikryžiuoja jausmai ir priverčia prikąsti lūpas.

Mirė Maironis – atgimimo dainius, seminarijos rektorius, kurio globoje vos vienerius metus teko pagyventi.

Mirė mano idealas...

Rudenį seminarija, rodos, nebe ta. Visi jaučiame, kad netekome autoriteto, kad netekome didžio vyro, kurio kalba buvo trumpa, bet tvirta, neatšaukiama.

Balti, gražiai sutvarkyti abieji rūmai kalbėte kalba apie rūpestingąjį rektorių, kuris taip kruopščiai visa sutvarkė, kad šiandien naudojamės ir centraliniu apšildymu, ir didelėmis prausyklomis, ir erdviomis salėmis, ir didele, turtinga biblioteka. Naudojamės ir dvasiniu jo palikimu – idealizmu, gilia tėvynės meile, gražiu poezijos žodžiu...

Naudojamės ir poezijos žodžiu, kurs seminarijoj toks nepopuliarus. Ar negrįš senasis, prietaringas baubas, kad kunigo gyvenimas ir darbas nesuderinamas su literatūra, ką lyg tyčia netrukus V. Mykolaitis-Putinas užakcentuoja *Altorių šešėlyje* romanu? Ar tie studentai, kurie mėgsta plunksną ir lakias svajas, nesueis į konfliktą su naujais viršininkais?

Tačiau Maironį pamatau dar vieną, paskutinį kartą.

Laikinai palaidojus didžiojo poeto palaikus Kauno arkikatedros-bazilikos kriptoje, tuoj imtasi darbo istorinės bažnyčios dešinėje pusėje statyti paskutinę poilsio vietą – erdvų rūsį su šonuose nusileidžiančiais laiptais ir tinkamu antkapiu. Darbas varomas sparčiai ir netrukus galima sudrumsti poeto ramybę ir pernešti į jo paties noru pasirinktą vietą.

Nepamenu, bet, rodos, tai atliekama kurią tai vasarą, kai nuvažiuoju į Kauną atlikti Vyriausybės pareigas.

Sukinėjuosi visur: nusileidžiu į kriptą ir žiūriu į senus didžiųjų vyrų karstus; susirandu kurio tai vyskupo karstą ir susimąstau valandėlę; paskui prieinu prie Maironio dar gerai užsilaikiusio karsto.

Žinau, kad Maironio palaikai užbalzamuoti. Vadinasi, neturėtų būti paliesti puvėsių bacilos. Tačiau kas žino? Juk mūsų balzamuotieji nė iš tolo neprilygsta senovės Egipto mumijoms, kurios ir už tūkstančių metų neprarado nei savo originalios išvaizdos, nei pavidalo.

Kai karstas atidaromas, skubiai pribėgu ir atidžiai žiūriu – taip, tas pats Maironis – rimtas, susimąstęs, tik jau nebevirpa jo galva ir akys žaibų nemėto; ant liturginių rūbų kur ne kur nusėdo dulkės; rankos tebesudėtos maldai... tik smilkiniai ir kai kur veidas apdengti tamsiais pelėsiais.

Kai nunešame karstą į paskutinę poilsio vietą, kai Bažnyčios ir valstybės vyrai sako poetą keliančias kalbas, įsižiūriu į senutę katedrą, į marmuro lentą ir tyliai, susimąstydamas skaitau:

Kaip man gaila to balto senelio,
kurs, užstojęs ant amžino kelio,
jau nebkelsis ant balso varpų...

Jonas Kuzmickis, „Maironis. Pluoštelis atsiminimų", in: *Šaltinis*, Vilnius, 1962, Nr. 4 p. 114–118.

Petras Rauda

Kunigų seminarijos profesūra

Važiuodamas egzaminų laikyti, žinojau, kad seminarijos rektorius – garsusis Lietuvos poetas Maironis. Jo ūgis kiek aukštesnis už vidutinį. Šiaip kresnokas, ramus pokalbyje, pensnė ant nosies – niekuo nesiskiria nuo kitų! O juk visa Lietuva dainavo ir deklamavo jo eilėraščius! Toks kasdienis ir paprastas! Kaip su dėstytoju, susitikau tik trečiaisiais metais. Jis dėstė moralinę teologiją. Įeina į salę, sukalba įprastą maldą

prieš paskaitą ir, jei netikrina žinių, tuoj pradeda dėstyti. Kalbėjo lėtokai, ramiai, bet kalbamą dalyką taip suprantamai perteikdavo, kad tuoj viskas įsirėždavo į atmintį.

Vienas mūsiškių – J. Gedgaudas sugebėdavo tiksliai užsirašyti jo paskaitą, o mes iš jo persirašydavome. Maironis mat mėgo, kad klierikas paklaustas atsakytų ta pačia minčių tėkme, kaip profesorius perteikdavo. „Bene, bene", – sumurma panosėje, – satis! (Gerai, gerai, – užteks!) Žinok, – patenkintas! Taip rektorius keletą kartų (2–3) prabildavo į visus auklėtinius!

Rektorius Maironis gyveno savo rūmuose šalia seminarijos. Žinojome, kad tie rūmai testamentu skirti seminarijai. Labai retai vizituodavo klierikų celes. O tuo tarpu buvo didelis autoritetas – klierikai giliai į širdį dėdavosi jo pastabas, nes žinojo: ką rektorius pasakė ar įspėjo, – nebus pakeista! Iš viso buvo jaučiamas jo asmens didingumas; klierikams jis – autoritetas! Klierikai gerbė rektorių, nes jis pradėjo seminariją lietuvinti. Iki jo visos maldos, vedamos rekolekcijos būdavo lenkų kalba. Jau antraisiais ar trečiaisiais rektoriavimo metais išgavo iš vyskupo Cirtauto pritarimą, kad visos maldos būtų kalbamos lietuviškai.

Kan. Petras Rauda, *Nesuprantami mums Tavo, Viešpatie, keliai*: Atsiminimai, Vilnius: UAB „Rotas", 2000, p. 37.

Antanas Pauliukas

Pranešimas apie Maironio mirtį

Radijas vakar pranešė, kad Kaune, miesto ligoninėje, pasimirė seminarijos rektorius prof. Maironis-Maciulevičius. Staigiai susirgo pūslės uždegimu. Padarytos greituoju operacijos nepernešė. Rytdieną laidotuvės. Kviečiami klierikai, kuriems nesudarytų kelionė keblumų, atvykti dalyvauti pamaldose. Ir taip iš mano draugų skaičius kas kartą mažėja. Neužilgo ir man prisieis ten keliauti. Dievo dūšia labai šilta.

Mano atsiminimai Maironiui mirus. 1886 m. įstojau į Dvasiškių seminariją. Maironis buvo trečiame kurse. Dvejus metus valgėme košę iš to paties kubilo, todėl vadinomės „odnokašniki". Kunigystėje aš buvau vieneriais metais už jį vyresnis. Šventimus jam sutrukdė Petrapilio akademijos aukštieji mokslai. 1914 m. liepos mėn. pabaigoje vokiečiai paskelbė Rusijai karą, greitai buvo evakuotas Kaunas, nes laukta vokiečių užpuolimo ir bombardavimo. Bet vokiečiai atėjo tik po metų. Vienuolės benediktininkės išsigabeno į Tytuvėnus, o Dvasiškių seminarija persikėlė į Vašuokėnų dvarą. Aš tuomet klebonavau Šimonyse, ne per toli nuo Vašuokėnų. Užmezgiau su seminarija artimesnius ryšius. Ne vieną kartą prisiėjo lošti vintą su profesoriais. Ir jie atsilankydavo Šimonyse.

Prasidėjus karui, buvo griežtai uždrausta pardavinėti degtinę visoj Rusijoj. O pas mane dar buvo vienas kitas atsarginis buteliukas. Atėjus Kalėdų šventėm, pakviečiau Maironį Teresdvarin. Vietos bažnyčioje atlaikėme Mišias. Koplyčia sena, statyta 1682 m. Parodžiau senus užrašus ant balkės ir ant Panelės Šv. paveikslo pažymėjimų, kad stebuklingas paveikslas atvežtas iš Trakų ir padovanotas Teresdvario koplyčiai 1773 m. Dėl įvairumo brolis Jonas pasikvietė Karsakiškio choristus, gerai išlavintus a. at. varg. Brinkos, gražiai padainavo kai kurias Maironio dainas. Sukėmė ratą. Ant doko aš su broliu Mateušu bovijome svečius „magiškomis štukomis". Iš gimnazijos laikų suradau svirne užsilikusius nesugadintus aparatus. Būdamas Peterburge ir Libavoje pripirkau keletą pigesnių ir dar užsirašiau iš Maskvos visą repertuarą pigesnių aparatų iš prof. Nagelio „magazino". Mūsų štukos Maironiui patiko. Žiūrėdamas į kai kuriuos numerius, labai juokėsi. Per visą vakarą buvo gero ūpo. Per Užgavėnes pakvietė mane Maironis į Vašuokėnus pabovyti klierikų. Nuvažiavau. Klierikai koncertavo ir suvaidino komediją *Byla dėl linų markos*[1]. Štukos, matyt, nepatiko Paltarokui. Rodos, nieko papiktinančio ten nebuvo. Jis, tapęs Panevėžio vyskupu, pareikalavo, kad visi kunigai parašytų testamentus.

[1] Roderich Benedix, *Byla dėl linų markos*, dviejų veiksmų komedija.

Maironį vadinęs Lietuvos pranašu, nes pranašavo Lietuvos nepriklausomybę. Ir iš tikrųjų nepriklausomybės susilaukėm.

Maironis pranašavo Rusijos žlugimą. Stovėdamas prie didelio Rusijos žemėlapio, kabančio ant sienos mano kambary, išvedžiojo pirštu būsimą vokiečių demarkacijos liniją. Būtent ta linija eis pro Novgorodą, upe Velikaja, linija iki Dniepro, upe Prifetis iki Rumunijos. Taip ir išsipildė. Paklausiau Maironio, kokia jis laiko Rusijos žlugimo priežastį. Maironis pasakė, kad Rusiją pražudys Rusijos caro valdžia. Šiandien istorija rodo, kad Rusija žlugo dėl „samoderžavijos".

[A. Pauliukas], „Ištrauka iš kunigo A. Pauliuko dienoraščio 1932-06-29", in: *Sandrava*, Panevėžys, 2004, Nr. 32, p. 11.

Juozas Čepėnas

Kun. Kazimieras Kazlauskas buvo Svėdasų klebonas, kai aš jį pažinau Kamajuose, kun. Jokimo, Kamajų klebono, laidotuvėse. [...]

Nuo to laiko mes palikome su juo geri bičiuliai ir net susidraugavome. Kai jis buvo Krekenavoje klebonu, mes susitikome su juo Panevėžyje per Pirmąjį pasaulinį karą, vokiečių okupacijos metu. Jis būtinai kvietė mane pas save Krekenavon paviešėti ir pabovyti Maironį, kuris pas jį karo metu viešėjo. Kadangi aš buvau atvažiavęs Panevėžin tik su reikalais ir nebuvau pasirengęs niekur važiuoti, tai nenorėjau sutikti. Bet jis užsipuolė ir parsivežė mane pas save. Aš tuomet buvau klebonu Skaistgiryje ir turėjau vikarą kun. Juozapą Paulauską, todėl Krekenavoje galėjau keletą dienų paviešėti. Tačiau Maironis buvo jau pasenęs, be ūpo, nebe toks, kokį aš jį pirmą kartą pažinau Panemunėlyje 1908 metais pas kun. Juozapą Budriką, Panemunėlio kleboną. Tuomet jis buvo Peterburgo kunigų akademijos profesoriumi ir tos akademijos inspektoriumi, turėjo vos 43 metus, buvo gyvas, judrus, linksmas. Tą dieną, kai man teko būti pas kleboną J. Budriką, buvo ten ir daugiau kunigų, viešnių ir svečių. Maironis visus kunigus, viešnias ir svečius subūrė žaisti, žaidėme tyrame ore, sode. Diena pasilaikė graži, giedra. Visų tad ūpas buvo geras. Jis mokėjo daug visokių žaidimų ir visą laiką

dirigavo. Kai nusibosdavo žaisti, kunigus ragindavo jis kalbėti brevijorių ir pats kalbėdavo. Atkalbėję brevijorių vėl žaidėme. Prie stalo buvo linksmas, kalbus, pasakojo visokius anekdotus, juokavo, išdaigavo. Bet ir rimtomis temomis mokėjo įdomiai pasakoti.

Dabar buvo niūrus, nekalbus. Ryto metą netekdavo su juo susitikti, nes jis anksti atlaikydavo Mišias, išgerdavo arbatos ir užsidarydavo savo kambaryje. Pietų ir vakarienes metu labai mažai kalbėdavo. Baigus pietus ar vakarienę valgyti, tuojau atsiprašydavo ir eidavo savo kambarin neva pailsėti, bet tuojau išeidavo iš savo kambario, lesindavo ir erzindavo kalakutus.

Toks tai buvo Krekenavoje Maironis, kai aš viešėjau ten pas kun. Kazimierą Kazlauską, Krekenavos kleboną.

> Juozapas Čepėnas, *Sacerdos in aeternum: Velaikių Juozelio atsiminimai*, Kaunas: Lututė, p. 282–284.

Antanas Dambrauskas

Kaip ranką pabučiavau Maironiui

> Ten apleistos pilys griūva
> Ant kalnų aukštai,
> Milžinų ten kaulai pūva,
> Verkia jų kapai...[1]

Šiuos ir kitus gražaus eilėraščio žodžius padiktavo mokytoja (pavardės, deja, nebeprisimenu; ji buvo antroji mano mokytoja, po Memėno), kai buvau Norkūnų pradžios mokyklos antrame skyriuje. Padiktavo gražias eiles, o mes, vaikai, užsirašėm ir kitą dieną turėjome mokėti atmintinai. Vietoj „milžinų" buvau parašęs „meldžiu", nes nežinojau, ką žodis „milžinų" reiškia. Turėjau „meldžiu" išbraukti ir viršuje pataisyti. Tai buvo 1920 metais.

Toliau kasmet išmokdavau vis naujų Maironio eilių. Rodos, jau gimnazijoj mokydamasis (įstojau Rokiškyje į pirmą klasę 1923 metų

[1] Maironis, eil. „Mano gimtinė".

rudenį) laikraštyje (*Šaltinis*) pamačiau poeto atvaizdą. Buvo kunigas. Jo poemas perskaičiau ketvirtoj klasėj. Skaičiau ir dramas. *Kęstučio mirtį* mačiau scenoje, vaidino vyresniųjų klasių mokiniai. Sąmoningiau Maironio kūrybą ėjome aštuntoje klasėje. Aiškino mokytojas Stasys Naginskas. Geras ir išmintingas buvo mokytojas.

Taigi Maironį žinojau seniai, bet gyvo ilgai nebuvau matęs. Buvo jis rektorius Kauno kunigų seminarijos, į kurią, gimnazijos mokslus baigęs, ryžausi stoti ir aš.

Per vieną birželio naktį su Jeronimu Matuliu, kuris, tapęs kunigu, vėliau nukunigėjo, iš Rokiškio traukiniu pasiekėme Kauną. Dokumentus nunešėm į Kunigų seminariją ir, nors nemiegoję, stojom į egzaminus. Vicerektorius Pranciškus Penkauskas paklausinėjo, kiek mokam lotyniškai. Davė paskaityti ir gabalėlį išversti *Eneidos* I giesmės. Mokėjau neblogai. Po to kažkas paegzaminavo mudu iš tikėjimo tiesų. Gimnaziją baigusių ir stojančių į trečią kursą buvo nedaug. Dauguma stojo į pirmą kursą su šešių klasių baigimo pažymėjimais.

Po egzaminų pasilsėję ir užkandinėj papietavę, grįžom į seminariją plačiau po ją pasidairyti. Pirmuosiuose rūmuose užkopiau į trečią aukštą. Vienos auditorijos durys buvo atviros. Ėjo baigiamojo kurso alumnų teologijos egzaminai. Prie stalo sėdėjo bene profesorius B. Česnys, o toliau prie lango stovėjo prelatas („su raudonu pagurkliu") Maironis. Stovėjo ir pirštais sukiojo balkšvą sidabrinį pieštuką. Pamatęs įėjusius mudu, mostelėjo. Priėjome pasisveikinti. Buvom girdėję, kad rankos pabučiavimą vyresniajam laiko jis gero išauklėjimo ženklu. O kas nenorės būti „gerai išauklėtas"! Todėl kai padavė jis ranką, aš pagarbiai pabučiavau. Tą pat padarė ir Jeronimas (Matulis).

– Ar stoti į seminariją atvažiavote? – paklausė jis mudu.

– Taip, Magnifice Rektoriau, į seminariją.

– Gerai, jaunikaičiai. Stokite! – pagyrė mus.

Ir vėl ėmė sukioti pieštuką. Ant auditorijos sienos kabojo jo portretas. Kaip vėliau sužinojau, buvo tai Sofijos Römerienės tapytasis Tytuvėnuose. Kitoje paveikslo pusėje, ant įrėminimo kartono, buvo autografas eilėraščio „Sofijai Römerienei, nutapiusiai mano portretą" („Išliksiu aš gyvas paveiksle tame..."). Žinoma, tai aptikau vėliau (1944–1945), kai pats dirbau seminarijoje.

Maironio pamokų nei paskaitų klausyti laimės neturėjau. Pirmuosiuose dviejuose filosofiniuose kursuose dėstė jis Lietuvos istoriją, o teologams – moralinę teologiją. Lietuvos istoriją mažne pažodžiui skaitydavęs iš savojo vadovėlio (*Lietuvos praeitis*). Aš mokiausi trečiame kurse. Dauguma bendrojo lavinimo dalykų buvo išeita gimnazijoj, čia jų kartoti nebereikėjo. Turėjau būti filosofijos, lotynų ir graikų kalbų ir liturgikos pamokose. Buvo dar ir „kunigo elgesio" (*urbanitas sacerdotalis*) kursas, kurį skaitė kunigas J. Meškauskas, „geras krikščionis demokratas".

Maironį akimis lydėdavau einantį koridorium į auditoriją ar iš auditorijos, seminarijos (Šv. Jurgio) bažnyčioje, kai prie Raudonojo altoriaus su skulptūriniu Nukryžiuotojo atvaizdu, tarp presbiterijos ir zakristijos durų, laikydavo kasdien Šv. Mišias, ir sekmadieniais Arkikatedroje per sumą. Kai ateidavo jo eilė, sumą atgiedodavo jis seminarijos bažnyčioje. Giedorius buvo jis ne per geriausias. Vieną rūškaną spalio sekmadienį, Maironiui sumą laikant, aš sukau vargonus. *Dominus Dambrauskas erat ad organum*[1]. Taip sakant, padėjau Maironiui celebruoti.

Visų Šventųjų dieną, kai pirmamečius apvilkdino sutanomis, po primacijos nuėjome rektoriaus pasveikinti. Sveikinimo kalbą sakė ketvirtakursis Aleksandras Lėvanas. Jis ir Jonas Ragauskas, baigę „svietiškuosius mokslus", buvo priimti tiesiai į ketvirtą, arba pirmą teologinį, kursą. Maironis kiekvienam padavė ranką, mes visi pagarbiai ją pabučiavome. Iš jo kalbos šiandien atsimenu žodžius noblesse oblige[2]. Sveikinome jį namuose, jo bute. Jaukiai kūrenosi židinys, ant sienos kabojo didžiulis Mateikos paveikslas „Žalgirio mūšis".

Kalbantį Maironį girdėjau didžiojoj seminarijos auloj. Sakė konferenciją. Kalbėjo apie ūkio ir tvarkos reikalus. Iš auklėjamųjų žodžių įsiminiau: „Jaunuomenei alsuoti visuomet turime idealizmu. Idealizmą iškvėpusis kunigas – mažai bekunigas".

Maironis gyvenime nebuvo lyrikas. Buvo griežtas, reiklus, labai akuratus ir taupus. Pastebėjęs ketvirto aukšto lange užuomaršos klieriko

[1] Ponas Dambrauskas buvo prie vargonų (lot.).
[2] Kilmė įpareigoja (pranc.).

paliktą degančią lemputę, neturėdamas ko pasiųsti (visi bažnyčioj, ryto pamaldose), pats kopdavęs ir užgesindavęs. O jau būdamas septyniasdešimtmetis, stambus vyras. Kai Vaižgantas kartą nusistebėjo, kad jis, dviejų autoritetingų įstaigų viršininkas (rektorius ir Kapitulos pirmininkas), vaikšto pėsčias, o ne važinėja automobiliu, Maironis atsakęs: „Įstaigos autoritetą kelia ne automobilis. O juo važinėtis yra jaunesnių..."

1932 metų pavasarį, baigęs filosofinius kursus seminarijoj, išvažiavau atostogų į tėviškę. Birželio 29 dieną Maironis mirė. Į jo laidotuves nuvažiuoti negalėjau: per brangi buvo kelionė...

Dėl įgimto taupumo skrupulingai žiūrėjo Maironis ne vien į savąsias, bet ir į seminarijos išlaidas. Nuo mokesčio už mokslą studentai teologai nebuvo atleidžiami, nors gabieji to paties fakulteto Filosofijos skyriaus studentai šia privilegija naudojosi. Nuo mokesčio už mokslą ir gimnazijos atleisdavo neturtingus stropiuosius mokinius. O seminarija – ne, nors buvo tos pačios valstybės išlaikoma.

Maironis būdavęs nesukalbamas net tada, jeigu kas prašydavęs, kad mokėjimą kokiam mėnesiui atidėtų. Neturto jis nepripažindavęs. Pareikšdavęs: „Tu kažin pašaukimą ar turi? Dievulis žino, ką daro. Jeigu kam davė pašaukimą būti jo kunigu, tai duoda ir priemonių jam realizuoti..."

Tačiau širdį parodyti Maironis mokėjo, ypač kada tai lietė savo krašto meilę. Kai aš arkivyskupijos valdytojui monsinjorui Juozapui Stankevičiui nusistebėjau, iš kur „organai" žino, kad aš prieš kelias dešimtis metų mokiausi Kunigų seminarijoj, valdytojas papasakojo:

– Tie „organai" pasigrobė seminarijos archyvus. Aš pats tuo įsitikinau. Jaunas būdamas, buvau įstojęs į Pranciškonų ordiną. Jo vadovybė išsiuntė mane kunigo mokslų eiti į Vokietiją. Svetimame krašte būdamas pajutau, ką reiškia žmogui gimtoji šalis, ir taip panorau mokslus eiti Lietuvoj. Nusprendžiau parašyti laišką Kauno kunigų seminarijos rektoriui Maironiui ir paklausti, ar galėčiau būti priimtas į jo vadovaujamąją seminariją. Buvo ne mokslo metų pradžia, apie gruodį. Laišką pasiunčiau ir laukiu, ką man seminarija atsakys. Ir netrukus atsakė – ne seminarija, o Maironis savo ranka rašytu netrumpu laišku. Su meile patarė jis man tuoj pat grįžti iš Vokietijos į Lietuvą,

užtikrindamas, kad po Naujųjų Metų tuoj pat būsiu priimtas į tą kursą, kuriame mokiausi. Labai šiltas ir mielas buvo laiškas. Parvažiavau. Nueinu pas rektorių. Maironis labai apsidžiaugė, kad jo paklausiau, sakė, jog į seminariją aš jau priimtas, bet iš mandagumo liepė nueiti pas vyriausiąjį jos šeimininką vyskupą Pranciškų Karevičių. Nuėjau. Išpasakojau vyskupui savo reikalą. Tas pasakė: „Gerai, bet ar neturi čia prašymo ar kokio kito rašto, kuriame galėčiau įrašyti savo sutikimą?" Parodžiau Karevičiui Maironio laišką. Tas jį paėmė ir brūkšt brūkšt parašė ant jo rezoliuciją. Kai su rezoliucija nuėjau į seminarijos kanceliariją, jos vedėjas tą mieląjį man rašytą laišką įsegė į dokumentus. Taip buvo gaila. Ir dabar, kai turėjau progą pasirausti seminarijos archyvuose, ieškojau laiško nuoširdžiai, bet, deja, neberadau. Dalis archyvo buvo „organų" naguose.

Antanas Dambrauskas, „Kaip ranką pabučiavau Maironiui", in: Antanas Dambrauskas, *Viskas praeina: Mokslo dienų, lagerio ir tremties metų atsiminimų nuotrupos*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 24–27.

Kazimieras Dulksnys

Kai studijavau, seminarijoje mokėsi per 400 klierikų. Maironis ėjo rektoriaus pareigas, aišku, gana sunkias ir įtemptas. Buvo labai oficialus, jautė distanciją tarp dėstytojo ir studento. Aš pats taip artimai Maironio nepažinau ir ryšio nepalaikiau, bet kaip studentui seminaristui man jis padarė didžiulį įspūdį. Visi klierikai jautė jo asmenybės įtaką, jis tiesiog traukdavo visus į save. Šiaip su klierikais mažiau bendraudavo, išskyrus tik tuos, kurie priklausė seminarijos literatų būreliui. Nemėgdavo su klierikais diskutuoti, narplioti visokiausias problemas, nesileisdavo į kompromisus, atrodo, kad jam nepatikdavo ir tie, kurie pataikaudavo ar skųsdavo. Aš vis prisimenu Maironį, man jo darbo ir laikysenos pavyzdys reikšmingas, noriu tęsti jo veiklą ir visada tęsiau kiek galėdamas, jo pasakytus žodžius pildžiau. Jei iškildavo kokių neaiškumų, Maironis nenorėdavo aiškintis smulkių dalykėlių, o siųsdavo pas žemesnio rango seminarijos darbuotoją (pvz., pas vicerektorių

arba dvasios tėvą). Mums Maironis dėstė moralinę teologiją lotyniškai. Viskas tik lotynų kalba. Nueidavome jo pasveikinti vardadienio proga. O tų progų metu atsiskleisdavo tikrasis poeto sąmojis, laki vaizduotė. Savo raštų nereklamuodavo, primygtinai neliepdavo klierikams susipažinti. Visada dalyvaudavo klierikų įvilktuvių iškilmėse. (Įvilktuvės – tai seminarijos šventė, kai trečiojo kurso klierikai pasižada eiti kunigystės keliu ir sekti Kristumi, gauna kunigiškus drabužius – juodą sutaną ir baltą kunigišką apykaklę, dar vadinama „kolorate"). Atsimenu, kai rektorius kalbėjo seminaristams apie sutanos reikšmę kunigo gyvenime. Įsiminiau daug Maironio kalbų ir viskas, ką jis pasakodavo, patardavo ar pamokydavo – pasitvirtino. Mus, seminaristus, pasikviesdavo prie Kūčių stalo. Niekada nemačiau rektoriaus supykusio ar susinervinusio. Seminarijoje jis Šv. Mišių neaukodavo. Šį darbą atlikdavo žemesnio laipsnio profesoriai, dėstytojai-kunigai. Mėgdavo tarti žodį. Kartais pasveikinimus ir kitas prakalbas sakydavo lotyniškai. Teko girdėti kalbant lenkiškai ir latviškai. Žinojome, kad jo namuose nuolat lankosi skulptoriai, tapytojai, literatai. Maironis tvirtus ryšius palaikydavo su pirmuoju Panevėžio vyskupu Kazimieru Paltaroku, kuris tuo metu ėjo vicerektoriaus pareigas. Mat vėliau ir Panevėžio katedrą konsekravo. Taip pat važiuodavo į Latviją, ten susitikdavo su savo bičiuliu monsinjoru Kazimieru Jasėnu, aktyviu lietuvybės puoselėtoju. Malonu būdavo žiūrėti, kaip Maironis laisvu laiku išeidavo į seminarijos kiemelį, pavaikščiodavo, atsipūsdavo.

Jis visada gerai orientuodavosi situacijose, įsigilindavo į dalyką, turėjo gerą dikciją, įtaigiai kalbėdavo. Niekada nenukrypdavo nuo temos. Pasakojimas visuomet turėjo pradžią ir pabaigą. Seminaristams įspūdį darydavo jo aukojamos Šv. Mišios. Gerai sakydavo pamokslus. Imdavo pavyzdžius iš gamtos, buities, įvairių smulkmenų, kurių mes kasdienybėje nepastebime. Mokėdavo parinkti tinkamus įvaizdžius, simbolius, todėl ir patraukdavo daug klausytojų.

Pats buvo punktualus ir to reikalaudavo iš kitų. Jo asmenybės formavimuisi daugiausia įtakos turėjo Petrapilio dvasinė akademija. Gyvenimiškus ir buities dalykus pailiustruodavo savo poezija, ypač satyromis, vertimais. Niekuomet nenorėdavo savęs iškelti. Turbūt labiausiai atskleisdavo savo talentą skaitydamas vertimus. Man atrodo,

kad politika jis nelabai domėjosi, nesvarbu, kad parašė išjuokiančią politikus satyrą.

Jis būtų tapęs ir vyskupu, tačiau prikibo lenkai. O kandidatas buvo tikrai rimtas ir vienintelis anuo metu. Kartais jam pamaišydavo jo paties lyrika, ypač meilės tema. Kiti sakydavo, kad Maironis per saldžiai rašo. Jei ką nors atleisdavo iš seminarijos ar pasikviesdavo pokalbiui (aišku, kokiam) į savo kabinetą, tai sudrebėdavo visa seminarija. Aišku, kartais iškildavo tvarkos ar auklėjimo problemų, tada kviesdavo rektorių. Jei jis kalbėdavo, tai visi kone apmirę būdavo. Aišku, neglostydavo.

Maironis mėgdavo atvažiuoti į Krekenavą, nesvarbu, kad jau ten nedirbo. Grožėdavosi apylinkėmis, puikiais slėniais, kraštovaizdžiu. Nuo skardžio žvelgdavo į Nevėžį. Atitrūkdavo nuo žmonių, pasinerdavo savyje, braidydavo upės pakraščiais. Jei žmonės pamatydavo braidant, sakydavo: „Netrukdykit – Maironis semiasi energijos".

Niekada nekeldavo balso, būdavo stebėtinai ramus.

Užrašė Justas Jasėnas.

Justas Jasėnas, „Maironis seminaristo akimis", in: *Žemaičių saulutė*, Plungė, 2002-02-15, Nr. 7 (331), p. 2.

Juozapas Gasiūnas

Kai man teko pradėti ruoštis į kunigus, tais pačiais metais Maironis (kun. Mačiulis) užėmė rektoriaus ir profesoriaus vietą Žemaičių Dv. Seminarijoje.

Jo vadovybė visų lietuvių auklėtinių buvo džiaugsmingai sutikta. Kaip šiandien matau Maironį – rimtą ir senyvos išvaizdos profesorių, besisveikinantį su mumis didžioje Seminarijos salėje. Jau pirmais savo žingsniais pasirodė tuo, kuo iš tikrųjų buvo pats ir norėjo, kad kiti būtų tokiais. Jisai prabilo į mus, auklėtinius, lietuviškai, kas buvo nepaprasta tuo metu, nes čia buvo tradicija kalbėti lenkiškai. Mus, lietuvius, ne tiek nustebino toks pasielgimas, kiek pradžiugino, kad nuo tos valandos pajutom šalia savęs tvirtą sieną prieš lenkiškąją dvasią, kuri tiek metų viešpatavo minėtoje mokykloje. Lenkuojantieji

auklėtiniai elgesį būsimojo savo vadovo visaip aiškino: vieni kalbėjo, kad nauja era prasideda, kiti kritikavo Maironį už netaktingą neva pasielgimą, kad jis neprabilo senu papročiu lenkiškai ar bent lotyniškai. Mums gi, lietuviams, buvo suprantamas teisingas pasielgimas, ir laukėm iš Maironies tolimesnių naujų žygių.

Kartą pareiškęs savo drąsų nusistatymą, Maironis nė žingsnio nepaslinko atgal, bežadindamas lietuvybės idėją savo auklėtiniuose. Mokyklos tvarkoje buvusią lenkų kalbą pakeitė lietuvių kalba. Tai atsitiko trumpu laiku ir be jokių kliūčių.

Maironis pralaužė ledus seno papročio ir įvedė naują paprotį: jausti ir gyventi lietuviu. Auklėtiniai greit apsiprato su naujove ir net tie, kurie mėgdavo svetima kalba kreiptis į perdėtinį, dabar gi kiekvienas nedrįso kitaip užkalbinti Maironį kaip tik lietuviškai.

Mokslas Žem. Dv. Seminarijos greit pašoko aukštumon – buvo įvestos pirmosios reformos ir su jomis nauji, reikalingi dalykai. Maironis mokslo įstaigon įnešė daug gyvumo. Kiek teko patėmyti, yra tai reformų žmogus, kuris supranta laikų dvasios reikalavimus. Mokslo dalykų žinojimo reikalavo be atodairos. Pirmais metais po įvedimo naujų dalykų auklėtiniai vargiai galėjo apsiprasti. Dėl tos priežasties prašė atleisti nuo kvotimų. Maironis rimtai išklausė delegacijos prašymus, bet sykiu suramino, kad lengva žinoti tuos dalykus ir kad nieko nepaprasto nėra, ir vis dėlto liepė laikyti kvotimus. Taip nepešę nieko turėjome kvotimus laikyti. Pasekmės buvo blogiau neg manyta, bet Maironis nė žingsnio nenusileido savo reikalavimuose. Sekamais ir tolimesniais metais tie patys dalykai įėjo į paprastas vėžes ir mokslo reikalingumas pasirodė naudingu net patiems auklėtiniams.

Maironis į mokslą žiūrėjo ne mažiau rimtai, kaip į širdies lavinimą. Neužtektino gabumo ar menkai pasiruošę auklėtiniai buvo priversti pasitraukti.

Maironis, nemažai reikalaudamas mokslo, sykiu buvo nuolaidus ir savo įtekme palaikydavo darbščius auklėtinius.

Maironis, būdamas pats lietuvis mokėjo apseiti su auklėtiniai lenkiškos orientacijos.

Jisai visad buvo lygus visiems, jei nematė aiškaus priešginumo. Mat, vadovavos krikščioniška tolerancija, kuri smerkia visokį šovinizmą.

Pabrėžęs kai kuriuos bruožus Maironies kaip mokytojo, galiu didžiuotis, kad buvau jo mokiniu ir sykiu jam dėkuodamas už rūpestingą auklėjimą, pasėtos mūsų širdyse idėjos, geidžiu ilgiausių metų Brangiam Jubiliatui!

K. J. G. Gasiūnas, „Maironis – mokytojas Žemaičių Dvasinėje Seminarijoje: Atminimai iš 1909–1914 m.", in: *Biržų žinios*, 1922-10-30, Nr. 11, p. 1–2.

Pranciškus Vasiliauskas (Meškuitis)

Maironis

Kas lietuvių nėra girdėjęs apie mūsų dainių Maironį? Jo dainos aidėja po Lietuvos kaimus, laukus ir miškus. Jis žadino lietuvius iš miego ir jiems dainavo apie būsimąją laisvą Lietuvą. Jis yra vienas aušros ir saulės patekėjimo skelbėjų.

Teko man su juo susidurti ir bendrauti. Mums bestudijuojant teologiją Kauno kunigų seminarijoj, atvyko Maironis profesoriauti. Tuo laiku nedaug ką žinojom apie jo poezijos kūrinius, tačiau ne paslaptis buvo, jog jis yra kilnios dvasios lietuvis ir poetas. Jo išvaizda rimta, rimties padengtas veidas, rimtas ir laikymasis.

Tuo laiku dogmatiką dėstė profesorius, kuriam trūko gabumų ir sugebėjimų dėstyti taip rimtą dalyką. Jis nemažai vargino auklėtinius, reikalaudamas iš jų laikytis žodis į žodį dogmatikos vadovėlio. Jo vietą užėmus naujam, ką tik akademiją apleidusiam kun. Mačiuliui-Maironiui, nudžiugo auklėtiniai.

Naujasis profesorius aiškiai ir laisvai dėstė dalykus, per daug nenutoldamas knygos teksto. Juo buvo patenkinti visi.

Nors Maironis tuo laiku buvo savo kūrybos įkarštyje, tačiau jo laikysenoj nebuvo pastebima jo dvasios nuotaikos ir polėkių. Jis laikėsi rezervuotai, savyje buvo užsidaręs, nes seminarijos profesūra, išskyrus kun. K. Jaunių, taip pat ir ordinarijatas buvo lenkiškos orientacijos. Maironis buvo korektingas ir tvarkingas.

Mes, klierikai, nujautėm, kas dedasi jo sieloje, iš kurios, be abejonės, dvasios verpetai veržėsi. Tik vėliau jį pažinom iš pasirodžiusių spaudoj eilėraščių.

Maironio portretų, kurie kybojo ant sienų jo bute, buvo keletą. Iš visų portretų tik vieną mačiau, kuris laimingai yra pagavęs jo charakterio bruožus; kiti tos laimės neturi. Nors ir tas taip aiškioj ir rimtoj vietoj Karo muziejaus sodelyj stovįs biustas nereiškia Maironio pilno vaizdo. Čia jis, tiesa, rimtas, beveik iki rūstumo, piktai ir išdidžiai žiūri į pasaulį. Tačiau taip nėra. Jis ne iš aukšto kalno žiūrėjo į pasaulį, bet savo ir žmonių sielose rausėsi, juos kėlė į aukštybes. Jis nepyko ant pasaulio, tik peikė jo principus ir ne kartą meiliai žiūrėjo į jį. Jo veidas buvo rimtas, bet akys turėjo savyje gyvos ugneles, jo širdis buvo jausminga.

Teko man vikarauti Betygalos parapijoj – Maironio tėviškėj. Sodyba, kurioje jis gimė ir augo, stovi šalia vieškelio, 12 kilometrų atstumu nuo Šilavos. Jo tėveliai buvo pasiturintys ūkininkai, kurie gražiai tvarkė ūkį ir turėjo patogų, platų, su dviem galais gyvenamąjį namą.

Vasaros metu Maironis iš Petrapilio atvažiuodavo į tėviškę pas seserį ir pas kleboną svečiuotis. Tuo laiku jis irgi rezervuotai laikėsi, rimta gi nuotaika tebelydėjo jį.

Kiek vėliau jis pradėjo įsitraukti į artimesnius santykius su kai kuriais klebonais, pas juos atsilankydavo, ir pati jo nuotaika kiek pasikeitė. Kortų lošimas – vintas, kuris anksčiau jo buvo taip sukritikuotas, dabar pasidarė mėgiamas.

Vintas nepriklauso prie azartinių lošimų, kunigai paprastai jį lošia linksmai rizikuodami ir laisvai klaidas darydami. Taip lošdavo daugumas, tik ne Maironis. Jis buvo pratęs tvarkingai darbuotis, logiškai galvoti ir vinte laikėsi lošimo taisyklių, išsišokimų nedarė, nesikarščiavo. Jeigu jo kompartneris surizikuos ar klaidą padarys, jis nepykdavo, kada gi jų priešai tą padarydavo, skaniai nusijuokdavo.

Maironis mėgo linksmą ir paprastą draugystę, bet nemėgdavo tokios, kur skrupulatiškai prisilaikydavo etiketo ceremonijų. Jis pats, būdamas rimtas ir rimtai atrodąs, savo mėgiamoj draugystėj darosi paprastas ir kitų nevaržąs.

Nors vyskupas Paliulionis jam kanauninko titulą suteikdamas yra taręs – kad vyskupo mitros jis neišvengs, tačiau jokių pretenzijų ne-

turėjo. Patogumų jis nebuvo mėgėjas, nei valgiuose išmislus, užtat nei šeimininkai, nei šeimininkės, jį priimant, neturėjo daug rūpesčio.

Jis mėgo jaunųjų šposus, juokingus anekdotus ir skaniai pasijuokti. Jam viešint Ariogaloj pas kun. J. Gudzinskį, buvo sumanyta padaryti 30 kilometrų ekskursija į Saudininkus. Sėdosi į vežimą klebonas, jo brolis, dvi seserys ir Maironis. Važiuoja jie Padubysiu visą naktį. Kadangi klebonas buvo kalbus, jo gi brolis žinojo daug anekdotų, tai jie visą laiką šposavo, juokavo ir į Saudininkų kleboniją atvyko saulei tekant; bet visi buvo geriausiam ūpe, lyg būtų atvykę iš artimos kaimynystės.

Reikalui esant persitvarkyti Kauno kunigų seminarijoj ir naują vadovybę parinkti, Maironis buvo pakviestas iš Petrapilio akademijos į seminariją rektoriauti. Čia jis auklėjo klierikus tuo laiku, kada įvyko persilaužimas iš lenkiškosios seminarijos į lietuviškąją. Negirdėti buvo, kad profesoriai ar auklėtiniai būtų kuo nusiskundę dėl Maironio kokio netakto. Klierikams buvo tėviškas, nors griežtai laikydavosi seminarijos įstatų, profesoriams – taktingas.

Jam rektoriaujant, klierikų dvasios vadas kurį laiką buvo kun. Dr. Šimkus[1]. Pastarasis, būdamas griežto nusistatymo ir asketiškos dvasios, klierikams draudė seminarijoj dainuoti. Tuo tarpu rektorius, taip pat inspektorius kun. K. Paltarokas, buvo kitos nuomonės ir auklėtiniams dainuoti leido. Atrodė, kad tarp pačių auklėtojų kils kolizija ir kad kapelionas turės liautis draudęs. Bet taip neįvyko, tik kitų metų pradžioje kun. Šimkaus seminarijoj nebebuvo. Šiuo faktu reiškiasi rektoriaus taktas ir išmintis.

Maironis vasaros metu viešėdavo šiose vietose – Ariogaloj, Kaltinėnuose pas kun. Gudzinskį, Viduklėj ir Tytuvėnuose pas kun. Jančiauskį, Krekenavoj pas kun. K. Kazlauskį, Tveruose pas kun. Budriką, Viekšniuose ir Josvainiuose pas kun. P. Vasiliauską.

Iš Maironio poezijos eilių kai kurie spėjo, jog jis yra erotikos ir tam tikros laisvės šalininkas. Tačiau taip nebuvo. Nei jis buvo tos dvasios šalininkas, nei gynėjas, bet labiau linkęs į rigorizmą[2], negu

[1] Augustinas Šimkus.
[2] Griežtas, nenukrypstamas kokių nors normų, principų laikymasis.

į laksizmą[1]. Kad jis turėjo vargo ir rūpesčio palaikyti savyje kunigišką dvasią, abejojimo nėra, bet tai tik parodo jo sąžinės budrumą. Jis pažino žmogaus silpnybes, tačiau sąžinės balsas jį saugojo ir vedė į aukštybes.

Kaip rusų garsusis filosofas Solovjovas, taip ir Maironis sąžinės balse girdėjo Dievo balsą.

Moralę jis gynė raštais, žodžiais ir darbais. Jo disertacija *Teisėtumas ir teisingumas* (*De jure et justitia*) irgi parodo jo sielos linkmę ir jo filosofiją. Jis iki savo mirties Lietuvos universitete dėstė moralinę teologiją, kaip savo specialybę. Jis žmogaus nesmerkė, bet gynė moralę.

Lietuvos inteligentija, taip pat ir liaudis Maironį gerbė ir mylėjo dėl jo poezijos ir principų.

Vieną vakarą, išeinant Maironiui su kun. Paltaroku iš teatro, kur buvo vaidintas jo veikalas, priešais juos ėjo kelios panelės. Viena jų sako: „Aš labai mėgstu Maironio eiles". Rektorius, iš paskos einąs, klausia: „O kaip jo asmenį?" Mergaitė metė žvilgsnį į jį, akis nuleido ir tiek tepasakė: „Nedrįstu sakyti".

Maironiui mirus, liūdesiu suaidėjo visa Lietuva. Jo laidotuvėse dalyvavo pats prezidentas, kuris, be kitų, tarė liūdesio ir velioniui pagarbos žodį. Išsirikiavusi kariuomenės dalis šventoriuje, orlaiviai padangėse, sudarę kryžiaus ženklą ties bazilika, reiškė Lietuvos garbingam dainiui tinkamą pagarbą.

Tokias iškilmingas laidotuves atsistačiusi Lietuva matė pirmą kartą.

Meškuitis [Pranciškus Vasiliauskas], „Maironis", in: *Tėvynės ilgesyje*, Chicago: [s. n.], 1947, p. 158–161.

Matas Grigonis

Maironio eilėraščius skaičiau dar būdamas gimnazistu. Kai 1907 m. rudenį pradėjau mokytojauti, greit perskaičiau Maironio *Jaunąją Lietuvą*. Šia poema susižavėjau, ir ji man padarė tokį įspūdį, kad pats

[1] Lengvabūdiškas dorinių įsipareigojimų laikymasis, jų palankus aiškinimas.

susigundžiau rašyti eilėraščius. Į laikraščius korespondencijas jau rašinėjau. Visą laiką su meile skaičiau Maironio poeziją.

Patį Maironį tik kartą mačiau, būtent 1914 m. žiemą, kai Kauno kunigų seminarija buvo perkelta iš Kauno į Vašuokėnus Troškūnų valsčiuje.

Tada Maironis kartais apsilankydavo Panevėžio Smėlynės klebonijoje. Vieną kartą ten su juo ir persimečiau keletu nereikšmingų žodžių.

Kadangi „dievinau" Maironį, tai man nepatiko, kai B. Sruoga spaudoje pliekė Maironio literatūros vadovėlį.

Pažinojau beveik visas Maironio simpatijas. Ypač gerai pažinau Jadvygą Stanelytę. Karo metu dažnai svečiuodavau pas Stanelius Paįstryje ir Smolenske.

1931 m. nelauktą Maironio mirtį išgyvenau su liūdesiu.

Maironis draugaudavo ne vien su kunigais lietuviais, gal net su lenkuojančiais, nes šie, kaip ir Maironis, mėgdavo vintą.

Ir mano dėdė kunigas emeritas, gyvendamas Diliškiuose, važiuodavo į Panemunėlį pas kun. Budriką pavintuoti su Maironiu, nes Maironis Panemunėlyje buvo dažnas svečias.

Matas Grigonis, *Raštai*, Vilnius-Kaunas: „Arx Baltika" spaudos namai, 2008, p. 329–330.

Jonas Žvinys

Mokslo metai baigėsi birželio 23-iąją. Ačiū Dievui, perėjau į šeštą klasę! Pasiėmiau penkių klasių baigimo pažymėjimą ir, būdamas tikras, kad šį kartą į Kunigų seminariją įstosiu be egzaminų, pėsčias ir linksmas parėjau namo. Nedelsdamas nuvažiavau į Kauną ir įteikiau dokumentus Kunigų seminarijos raštinėje. Kai visi formalumai buvo sutvarkyti, iš džiaugsmo, kad įstojau, atsisveikindamas užmiršau net pasiteirauti, kada mokslo metų pradžia.

Po sunkios kelionės susirinkome seminarijoje apie dešimt naujokų. Rytojaus rytą atsikėlėme pavėlavę į pamaldas. Man bevalgant, atsisėdo šalia manęs vienas antrametis klierikas, toksai rudas, riesta nosimi, jau su sutana, valgo ir murma: „Kiek durnių atsirado – pribėgo lyg netu-rėtų kur dėtis! Vėl pilna. Ak, durniai jūs durniai, ko čia sulindot? Bū-tumėt baigę gimnaziją ir tuomet jau įstoję. Dabar gi piemenys subėgo į seminariją, o paskui bėga iš seminarijos..." Ilgai, piktai jis murmėjo, kvailino mus, o aš valgiau, tylėjau ir galvojau sau: tu tai jau tikrai be pašaukimo – tikriausiai pats bėgsi iš seminarijos... Ir tikrai, baigęs tris kursus, išstojo. Vėliau teko jį matyti esant gydytoją. Nepatiko jis man!

Pusryčiams davė duonos ir baltos saldžios kavos. Valgyk kiek nori. Apie devintą valandą naujokus susišaukė vyresnysis klierikas, išdalijo kamžas, pamokė, kaip eiti poromis į katedrą, kaip atsiklaupti, lenkti galvą, linkėti vieni kitiems ramybės. Atėjo pietūs. Buvom katedroje per sumą. Pirmokų prisirinko 26. Yra švelnių berniokų, yra ir netašytų bernų. O kuriems priklausau aš?

Rytais keldavomės 5.30, iki 6.00 rengdavomės, lankydavome Šven-čiausiąjį, nuo 6.00 iki 6.30 medituodavome, melsdavomės. Nuo 6.30 iki 7.00 klausydavome šv. Mišių, 7.00 pusryčiaudavome, o nuo 8.00 iki 13.00 būdavome paskaitose. 13.00 pietaudavom, nuo 14.00 iki 15.30 vaikščiodavom, nuo 15.30 iki 16.45 ruošdavomės paskaitoms, nuo 16.45 iki 17.00 darydavom pertrauką. Nuo 17.00 iki 18.30 vėl mokyda-vomės, o 18.30 vakarieniaudavom ir iki 20.00 būdavome laisvi. 20.00 skaitydavom vakaro maldas, nuo 20.30 iki 21.30 dar kartą susirinkda-vom pasimokyti, atlikdavom dvasišką skaitymą ir eidavom gulti.

Taip praėjo pora savaičių. Susirinko teologai – vyresniųjų kursų klierikai. Iki šiol seminarijoje buvo šeši kursai ir, baigusį gimnaziją, priimdavo į teologijos – ketvirtąjį kursą; dabar bus septyni kursai ir baigusį tepriims į trečiąjį parengiamąjį, o tik po to į teologijos kursą.

Pirmoji vykdavo lotynų kalbos paskaita. Skaitė ją inspektorius ka-nauninkas K. Paltarokas, gražus, gal kokių 50 metų amžiaus kunigas, labai rimtas ir griežtas. Jis – rektoriaus J. Mačiulio dešinioji ranka. Va-dovėlis senoviškas, parašytas neblogai, bet rusų kalba, ir mums anaip-

tol nelengvas. Be lotynų kalbos, kurios paskaitos būdavo kasdien, klausėme dar lietuvių kalbos (kun. Morkelis, 3 kartus per savaitę), vokiečių kalbos (prof. Genys, 3 kartus), istorijos (prof. B. Andruška, priklausąs vienuolių jėzuitų ordinui, 2 kartus), matematikos (prof. Venckus, 2 kartus), katekizmo (prof. Paltarokas, 2 kartus), liturgijos, giedojimo (prof. Brazys, l kartą), gamtos (prof. Meškauskas, 2 kartus) ir mandagumo (prof. Meškauskas, l kartą).

Kasdien būdavo po penkias paskaitas, ketvirtadienį – trys, nes eidavom į pirtį. Trečiadieniais po pietų eidavom pasivaikščioti už miesto, poromis mus vesdavo prefektas (rektoriaus padėjėjas) Morkelis.

Paskaitas rengti nebūdavo lengva, užduodavo daug, tačiau laikydamiesi dienotvarkės susidorodavom.

Mes jau su sutanomis

Parašiau tėveliams iš anksto, kad spalio 20-ą seminarijoje šventė – rektoriaus prelato J. Maironio gimimo diena, o išvakarėse, spalio 19-ąją, būsiu apvilkdintas sutana, todėl prašiau ją man pasiūdinti ir atvežti. Išvažiuodamas iš namų, pasimatavau pas Bučį Kavalniškėse – sutanas jis jau yra siuvęs, tėvas jam padės. Medžiaga naminė, namie ir pasiūs – bus pigiau. Čia pasiuvimas brangus, ima 40–50 litų...

Atėjo laukiamoji spalio 19-oji. Po paskaitų kapelionas kunigas J. Meškauskas liepė pirmokams pavakarieniavus susirinkti bažnyčioje su sutanomis ant kairės rankos. Aš neturėjau, neatvežė, gal nespėjo pasiūti, todėl pasiskolinau dėvėtą, seną. Sutanas pašventino, pasimeldėm, ir leido apsivilkti. Dormitoriume (kambarys, kuriame mokėmės ir miegojom) apsivilkom kaip mokėjom. Prisitvirtinom apykaklaites, apžiūrinėjom vienas kitą, kaipgi atrodome su sutanomis. O atrodėme tikrai klierikiškai. Vakarinių maldų jau ėjome sutanoti. Visų veiduose spindėjo gera nuotaika. Gal daugiau už visus džiaugiausi aš, nes pagaliau išsipildė mano svajonė: esu tikras klierikas, su sutana, esu kunigo pavidalo – kad tik per tuos septynerius studijų metus išnešiočiau savo sutaną garbingai, kad tik man jos nenuvilktų...

Rytojaus dieną šv. Mišias laikė patsai seminarijos rektorius J. Mačiulis. Visi 150 klierikų susikaupę, o mes, pirmokai, dar ir laimingi,

priėmėm šv. Komuniją. Per pusryčius mus visi sveikino apvilkdinimo sutanomis proga, linkėjo garbingai jas dėvėti. Po pusryčių šį kartą buvo laisvalaikis, tad ėjome į rektoriaus namus jam prisistatyti, padėkoti, kad priėmė mus į klierikus. Jis mus priėmė, pasveikino su „suknelės" užvilkdinimu, palinkėjo laimingai ir garbingai ją dėvėti, gerai studijuoti, pasiruošti kunigystei. Atsisveikinom pabučiuodami senukui ranką.

Vakare pirmojoje salėje buvo vakaras. Be įprastų patiekalų, vakarienei dar gavome po butelį „ragučio" (nealkoholinis gėrimas – pusiau alus, pusiau limonadas), po du obuolius ir po dvi spurgas. Buvo suvaidinta komedija *Bolševikai Panevėžy*. Vienas artistas pasakė monologą apie tai, kaip jis giedojo chore. Su rektoriumi buvo ir svečių. Viskas praėjo iškilmingai, pakiliai.

Kalėdų rekolekcijos ir atostogos

Po vakarinių maldų atėjo pas mus į salę rektorius su stora odos viršeliais aptaisyta knyga, kurioje surašyti visų metų ir visų kursų klierikai. Atėjo savotiškas, didus. Su klierikais jis maža turi bendro, gyvena savo name, ateina tik į paskaitas, o šiaip jo kaip nebūta. Valdė klierikus inspektorius K. Paltarokas ir prefektas M. Morkelis, jaunas, gražus profesorius. Rektoriui įėjus, stojo tyla. Jis pasimeldė, pranešė, jog važiuosim trim savaitėm pas mamas atostogų. Prašė būti geriems, mandagiems, nesipūsti prieš brolius ir sesutes, o būti tokiais pačiais tėvų vaikais; kad dėvėtume „sukneles", kaip jis vadino sutanas, ir kad atvežtume už seminariją pinigų. Ir čia jis pabrėžė: „Jei neturi pinigų, tai neturi ir pašaukimo". Mat mėgdavo senukas kartoti: „Jei turi pašaukimą, Dievas duos ir pinigų: arba namuose daugiau atsiras, arba atsiras gerų žmonių, kurie parems". Galgi jis ir teisus. Tada paminėjo tuos, kurie silpni, kam reikėtų per atostogas padirbėti. Atsisveikino ir išėjo. O mes pradėjom vakaro konferenciją, rekolekcijas. Rytą vėl tylios maldos, konferencijos, po pietų – išpažintis, vakaro maldos, pasivaikščiojimas po vieną, susikaupus. Kitos dieną rytą – šv. Komunija, pusryčiai ir kelionė namo.

Važiuoju ir aš – su sutana, rudeniniu paltu, skrybėle, su kaliošais; rankoje lagamino pavidalo vytelių pintinėlė. Į Ukmergę važiuojame

apie dvidešimt klierikų. Gaunam pigesnius bilietus – už pusę kainos. Kai atvažiavom į Ukmergę, jau temo. Pasitiko brolis Petras. Namie buvau sutiktas jau ne kaip mokinys, o kaip klierikas. Atėjo dėdės ir dėdienės, krikšto mama, visi apžiūrinėjo mane nustebę jau antrą kartą – pirmą kartą visiems netikėtas buvo dalykas, kai 1920 metais atjojau su leitenantu vilkįs kareivio miline. Jonas – kareivis, raitas ant arklio, turi revolverį, gali šaudyti, rūko... Dabar gi grįžo su kunigo sutana. Tačiau visi greitai apsiprato, apsipratau ir aš – ir su rūbais, ir su saviškiais, ir su namais.

Sekmadienį prisistačiau parapijos klebonui dekanui M. Lajauskui. Jis man buvo geras ir draugiškas. Kai dekanas rengėsi sumai, zakristijonas man davė gražią kamžą.

Aš paėmiau mišiolą, atverčiau IV advento sekmadienio Mišias. Štai aš jau stoviu prie altoriaus. Visa parapija mato: Žvyniokas jau klierikas. Tėvas tikrai džiaugiasi ūsą kraipydamas, džiaugiasi ir mama... Bet dabar bus jiems rūpesčio išlaikyti mane visus septynerius metus seminarijoje. O dabar tarnauju rankas sudėjęs, ramiai. Atverčiu mišiolą, pernešu. Iš karto nervinausi, drebėjau, o dabar apsiraminau. Pagaliau atitarnavau šv. Mišioms – ledai pralaužti, toliau bus lengviau.

Nors Kūčias labai norėjau valgyti savo šeimoje, tačiau dekano primygtinai kviečiamas valgiau jas klebonijoje kartu su jo svečiais. Kalėdų rytą kėlėmės anksti. Žmonės jau rinkosi į bažnyčią. Buvo ir mano gimnazijos draugų, su kuriais dar pernai mokiausi. Atėjo kunigas dekanas, žmogus pilno sudėjimo, tikras klebonas. Pasisveikinom su šventomis Kalėdomis. Šiandien aš jau drąsiau laikiausi prie altoriaus ir visur sekėsi geriau. Patarnavau visoms šv. Mišioms.

Po pamaldų kunigai meldėsi, ilsėjosi. Ilsėjausi ir aš. Valgėm pietus, gerus, riebius, gaspadoriškus, bet be prabangos. Vakare ėjom svečiuosna, palošti preferanso. Mudu su kunigu Mačiukevičiumi nelošėm. Vaišino pas vaistininkus. Aš buvau tylus, mažai kalbėjau. Kalbėjo lenkiškai, o aš tos kalbos gerai nemokėjau. Užtat smaguriavau: ponios man krovė saldumynus, o aš juos valgiau užsigerdamas arbata ir dėkojau.

Antra Kalėdų diena praėjo gražiai. Per sumą tarnavau, o po pietų tėvelis atvažiavo parsivežti namo. Dekanas prašė būtinai atvažiuoti į Naujųjų metų sutikimą. Tėvelis pažadėjo atvežti.

[...]

Sugrįžus po Velykų atostogų, rektorius J. Mačiulis pranešė, jog I, II ir III kursui reikės laikyti egzaminus iš visų dalykų, tad visi ėmėme įtemptai mokytis, nors gamta jau viliojo.

Seminarija turėjo erdvų sodą pasivaikščioti, su takais, pavėsine, jame augo liepos, krūmai, net javai, daržovės. Buvo ir pievelių – žodžiu, aplink gamta, ramybė. Sužaliavo ir Nemuno pakrantės, Linksmadvaris. Sekmadieniais ten rinkdavosi jaunimas, girdėdavome linksmus jo balsus. Traukte traukė ir mus eiti ten, tačiau mes turėjome savo tvarką ir jos laikėmės. Jei išeidavome toliau į gamtą, tai visi trečiadieniais, vedami dekano prefekto. Dar eidavome sekmadieniais ir per šventes į katedrą. Išėję už vartų, visi pasijusdavom lyg patekę į kitą pasaulį. Štai ką reiškia jauniems uždaras gyvenimas. Bet vis dėlto geriausia seminarijoj: čia galima susikaupti, pasiruošti aukštesniam pašaukimui.

Ir štai atėjo gegužės 20-oji, egzaminų pradžia. Kiekvienam egzaminui pasirengti davė 1–2 dienas. Tada ėjom į salę, kur stovėjo stalas, apdengtas žalia staltiese, ir dvi kėdės – profesoriui ir jo asistentui. Pirmas egzaminas – katekizmo pas profesorių Paltaroką. Šaukė taip: kartą pagal abėcėlę iš pradžios, kitą kartą taip pat pagal abėcėlę, bet iš galo. Taigi būdavau ir paskutinis, ir pirmutinis.

Pirmasis egzaminas praėjo su aukomis. Švarūs išėjome tiktai keli, o daug kas gavo tris su minusu arba dvejetą. Gavęs tris dvejetus, lieki antriems metams. Po kiekvieno egzamino bėgau į koplyčią padėkoti Jėzui už tai, kad sėkmingai išlaikiau, paprašyti palaimos ateičiai.

Išlaikiau ir lotynų kalbos egzaminą. Lietuvių kalbą mums dėstė „Gražuolis“ – išdidusis profesorius M. Morkelis. Pernai jis mane sukirto per stojamąjį lietuvių kalbos egzaminą. Šiaip būčiau jau antrame kurse... Aiškino jis neblogai, bet nemažai ir reikalavo.

Prasidėjo egzaminas pas profesorių Morkelį. Jam asistavo profesorius K. Paltarokas. Šį kartą aš ėjau pirmas. Rašto darbą tema „Gera sėkla ir pasėta nedygsta, blogoji ir nesėta auga“ parašiau ir egzaminą išlaikiau ketvertui. Ačiū Dievui, patys sunkieji egzaminai išlaikyti. Išlaikiau ir visus kitus egzaminus. Baisoka buvo prieš Lietuvos istorijos egzaminą, nes egzaminavo patsai rektorius, profesorius Jonas Mačiu-

lis, tačiau turėjau jo parašytą vadovėlį ir gerus užrašus, buvau gerai išmokęs, todėl ir išlaikiau.

Taip gerai pasibaigė ne visiems: keliems iš dvidešimt šešių rektorius liepė neatvykti iš viso kaip negabiems, du paliko antriems metams, daugeliui davė po dvi pataisas. Švarūs išėjome aštuoni. Labai dėkojau Dievui už gerą atmintį ir pasisekimą.

Kunigas Jonas Žvinys, *Mano gyvenimo užrašai*, Vilnius: Mintis, 1993, p. 28–34.

Elena Jurgaitytė-Juškienė

Mano Mama Jurgaitienė Anastazija turėjo savo giminaitę – Oną Palkevičiūtę-Eidrigevičienę. Ji gyveno Mickevičiaus gatvėje sename mediniame name.

1927 metais kovo mėnesį Mama turėjo reikalų Kaune. Nusivežė ir mane, ten nakvojome. Tą dieną man bebūnant pas tetą atvyko Maironis aplankyti jau senutės savo auklės. Įėjęs į kambarį pasisveikino su aukle ir paklausė:

– Kas tokia ir iš kur ta mergaitė?

Senutė Eidrigevičienė liepė man pasveikinti rašytoją, sakydama: „Čia prelatas Maironis". Ir dar pridūrė: „Mergaitė iš Betygalos, „siračiukė" (našlaitė) (mano Tėvelis buvo ne per senai miręs). Aš priėjusi pabučiavau (anų laikų būtinu papročiu) prelatui ranką. Jis švelniai glostydamas man galvą, pasakė: „Auk ir būk gera!"

Tai paprastutis, atsitiktinis mano sąlytis su Maironiu. Vėliau, skaitydama jo eiles, ypač „Už Raseinių ant Dubysos", „Lietuva brangi", prisiminiau jo asmenį ir priesaką „būk gera".

El. Juškienė

Betygala, 1981-01-20.

LLTI BR F11 / 424.

Juozas Prunskis

Buvau Maironio mokinys

Pirmą kartą Maironį sutikau 1927 m. rugsėjo mėnesį Kauno kunigų seminarijos sodely. Susitikimo aplinkybės buvo ypatingos. Baigęs Rokiškio gimnaziją, dvejus metus mokytojavau, kad studijoms lėšų susitaupyčiau ir gerai apsisvarstyčiau prieš stodamas į seminariją. Žinojau, kad seminarijoje pirmi treji metai skirti gimnazijos kursui. Nebenorėjau tų mokslų kartoti, o įstoti tiesiai į ketvirtą kursą. Buvęs seminarijos prefektas a. a. kun. V. Butvila man patarė paduoti prašymą į Teologijos-filosofijos fakulteto Teologijos skyrių, o kai priima studijuot teologiją, tai priims ir į seminariją.

Tačiau taip neišėjo. Fakulteto vadovybė nusprendė, kad tas kaimo vyrukas nesiorientuoja, įrašė mane ne į Teologijos, o į Filosofijos skyrių, nes niekas gi iš pasauliečių nestodavo teologijos studijuoti. Atvažiavau į Kauną su studentais vidury rugsėjo, kai mokslas seminarijoje jau buvo prasidėjęs, ir mano įstojimas pasidarė labai problematiškas.

Užėjau pas savo gimnazijos draugus, tada jau klierikus. Jų tarpe buvo ir dabartinis vysk. A. Deksnys. Visi jie man patarė kreiptis į rektorių – Maironį. Sakė, geriausia jį pagauti, kai po pietų iš seminarijos profesorių valgyklos eina į savo namus.

Palaukiau. Netrukus pastebėjau sodnelio lygiais takais beeinantį Maironį. Ėjo lėtai, lyg susimąstęs, toks rimtas. Priėjęs pasveikinau ir pabučiavau ranką. Taip mane buvo primokę draugai klierikai. Ne tai, kad Maironis mėgtų šitokį gestą, bet, sakė, jam patinka jauno žmogaus nuolankumas. Išdėsčiau Maironiui visą reikalą. Tikriausiai, būtų nekaip viskas pasibaigę, bet laimei viena iš širdiečių vienuolyno vadovių Antalieptėje – mokytoja Ona Zoštautaitė, dabar jau mirusi, man buvo prigrasiusi važiuojant į Kauną sustoti Panevėžy, užeit pasikalbėt su vyskupu K. Paltaroku ir pati buvo įdavusi vyskupui rekomendacinį laišką. Vyskupas gi man įteikė laišką Maironiui, prašydamas priimti į seminariją. Tas ir nulėmė. Paskui girdėjau iš kitų profesorių, kad Maironis pasakė – jeigu jau vyskupas to nori, tegu būna klierikas.

Ir taip prasidėjo mano penkeri metai studijų seminarijoje, kuriai vadovavo Maironis. Visi klierikai jį labai gerbėme. Taip pat ir profesoriai, nes juk jie buvo jo buvę mokiniai. Jis reguliariai ateidavo į pamokas. Ne taip, kaip pvz. prof. B. Česnys, kuris didelę dalį paskaitų praleisdavo, o ir ateidavo pusę pamokos pavėlavęs, o buvo labai gilus žmogus ir sunkius dogmatinės teologijos klausimus aiškiai dėstydavo.

Pirmaisiais metais man teko klausytis Maironio dėstomo pasaulinės literatūros istorijos kurso. Maironis dalyką žinojo. Buvo gi net parašęs vadovėlį. Tačiau jo knyga buvo konspektinė, dėstymas irgi toks suglaustas. Veikalų nenagrinėdavo, tai ne per daug mes tą pasaulinę literatūrą pažinome.

Pamokose Maironis buvo irgi rimtas. Neprisimenu, kad būtų kada pasakęs kokį anekdotą. Liejo tik pagrindinius duomenis. Bet kartais ir jam užeidavo tokia lyg lengvesnė nuotaika. Atsimenu, kartą iššaukė vieną iš mūsų klasės draugų atsakinėti. Tas toks flegmatikas. Košia vieną žodį po kito, taip lėtai, lyg patylėdamas. Maironis pažvelgė į jį ir prabilo:

– Nu tai, nu tai (toks buvo jo priežodis) – kad Tamsta kaip šlapia višta...

Mes nesijuokėme ir po to savo kolegos nepajuokdavome. Jis dabar yra daugelio žinomas, gerbiamas kunigas Amerikoje.

Maironiui nebuvo jokios problemos klasėje palaikyti drausmę. Mums rodės, kad kitaip ir būti negali. Turime būti rimtai susikaupę. O ne su visais profesoriais taip buvo. Atsimenu, mielas kompozitorius prel. Teodoras Brazys dėstė giedojimą. Turėdavome į vieną didžiulę aulę – klasę sueiti apie 200 žmonių. Kad ir klierikai, betgi visi jauni. Prof. Brazys mokydavo vaikščiodamas priešais mus nuo vieno klasės galo iki kito. Kai jis būdavo vienoje pusėje, tai kita taip ir pradėdavo ūžti, kaip bičių avilys. Jis pasukdavo į aną pusę, padarydavo rūstesnį veidą ir šūkteldavo: „Nurimkit". Bet kas čia nurims. Jau kitoj pusėj triukšmas kyla. Man net dabar gaila to mielo, nuolaidaus, švelnaus muziko.

Maironis mums nuo ketvirto kurso dėstė moralinę teologiją. Ypač gerai dėstė traktatą apie teisingumą. Lengvai vartojo lotynų kalbą. Vadovėlio neturėjome, teko paskaitas užsirašyti, ir tai man labai padėjo vėlesniam žurnalistiniam darbui.

Maironis ne vien aiškiai dėstydavo dorovės mokslo pagrindus, bet stengėsi mus ir praktiškai paruošti išpažinčių klausymui, spręsdamas su mumis visokius atsitikimus, tada kazusais vadinamus. Mes net turėdavome teisę jo klausti, kas seminarijos tvarkoje šiaip jau nebuvo priimta per paskaitas daryti. Atsimenu, kartą Maironį paklausiau, kaip reikėtų spręsti šitokį atsitikimą: po aršių kautynių lauke guli labai daug sužeistų. Sanitarinis skyrius nebegali visiems suteikti pagalbos. Medicinos personalas vaikšto tarpu sužeistų ir užkabina ženklus, kurį reikia griebti tuojau gelbėti, o kuriam jau nebėra vilties, taigi – palikti. Vienas sunkiai sužeistasis, pamatęs, kad jam užkabino ženklą, jog jis paliekamas lauke mirčiai, prišliaužęs prie kaimyno, sukeitė ženklus, sau prisikabindamas, kad reikia jį gelbėti. Kaip tokį atsitikimą reikėtų spręsti? Maironis neatsiliepė visu griežtumu. Suminėjo, kad gi čia gyvybės ir mirties atvejis, lyg duodamas suprasti, kad, mirčiai žiūrint į akis, susidaro priežastis atlaidumui...

Seminarijos profesoriai ateidavo šeštadieniais ir prieš šventes klausyti išpažinčių. Maironis neateidavo. Bet ateidavo, tada seminarijoje net nedėstęs, kan. Tumas-Vaižgantas. Jis ir bažnyčioje pasilikdavo toks truputį ekscentrikas. Žiūrėk, nueis į zakristiją užsidės kamžą, eina per bažnyčią išpažinčių klausyti. Staiga jam į galvą šauna mintis, kad būt gerai pirma pačiam išpažintį atlikti. Tai jis čia pat bažnyčioje nusiplėšia kamžą klaupia su klierikais prie kito kunigo klausyklos, atlieka išpažintį ir tada pats eina klierikų klausyti.

Pasitaiko, kad kuris klierikas turi kokių abejonių dėl pašaukimo. Tumui norisi žinoti, kelintus metus jis jau yra klierikas. Tai Tumas ir klausia:

– Ar giliai jau esi į mokslą įbridęs?

Iš viso Vaižgantas buvo toks mielas, bet kitoniškas. Atsimenu, buvo mano tetos Marijos Gineitytės vestuvės. Ją su Kaziu Žuliu (vėliau abu Sibiro kankiniai) sutuokė Vaižgantas. Man su klieriku Paukščiu teko būti Vytauto bažnyčioje liudininkais. Po šliūbo, Vaižgantas pakvietė mudu su Paukščiu į kleboniją. Radome jį begraužiantį obuolį. Išėjęs į kitą kambarį, į dešinę ranką paėmė du obuolius, ištiesė mums ir ėmė pats toliau graužti, spjaudydamas grūdus. Jis prabilo maždaug taip:

– Matai, pane (toks buvo jo priežodis). Tfu, pane. Kai aš esu žinomas rašytojas, tfu pane, tai turiu gausiai šliūbų...

Maironis mylėjo klierikus. Kai spalio mėnesį ateidavo jo vardinių diena, mes seminarijoje gaudavome pagerintas maisto porcijas. Pavasarį suorganizuodavo visos seminarijos klierikų išplaukimą garlaiviu Nemuno upe. Plaukė Maironis, profesoriai. Mes, klierikai, užtraukdavome kokią mėgiamą Maironio dainą. Nuplaukę prie numatytų sodybų, būdavome kaimiečių pavaišinti skaniai išvirta sriuba. Nuotaika būdavo pakili, draugiška su žmonėmis. Bet Maironis labai tarp klierikų nesimaišydavo. Daugiau būdavo su kolegomis profesoriais.

Kartą, atsimenu, jau plaukėme atgal į Kauną. Geroj nuotaikoj būdami klierikai pradėjo laivo sraigtelius knibinėti ir paleido inkarą, kurs nudardėjo į dugną ir nuskendo. Maironis tuo buvo labai nepatenkintas. Kai kas sakė, kad jau daugiau nebeveš mūsų laivais...

Maironį mes labai gerbėme, branginome. Jo vardinių proga nueidavo klierikų delegacijos į jo namus pasveikinti. Ir man, būnant kurso seniūnu, teko kartą sveikinimo kalbelę pasakyti, tik dabar man nejauku, kad, rodos, ta mano kalba buvo skystoka. Maironis parodydavo pasitenkinimą. Primindavo, kad ateis laikas, kada mes turėsime užimti jų, vyresnių, vietą, ir įtaigodavo ruoštis...

Bet neteko patirti, kad kuris iš mūsų būtų su Maironiu taip arčiau, draugiškiau kalbėjęsis. Šiuo atžvilgiu jau net šaltasis Jakštas kartais pasirodydavo artimesnis. Atsimenu, kartą, jau buvau tada kunigas, sutinku Jakštą, einantį pasivaikščioti Aleksoto tiltu. Jis mėgdavo panemune pavaikščioti. Staiga Jakštas mane sustabdė ir paklausė:

– Tai kaip Jums atrodo mūsų teatro uždanga, žinai, ta rūtelė?

– Prelate, – atsiliepiau, – kad man nelabai tenka vaikščioti į teatrą, negalėčiau net pasakyti savo nuomonės.

Jakštas pakėlė akis ir lyg su tokia rūstesne rimtimi prabilo:

– Tai koks tu redaktorius, kad nevaikštai į teatrą!

Jis žinojo, kad tada redagavau *XX amžių*.

Maironio laikais seminarijoje buvo labai lietuviška dvasia. Mes dažnokai užplėšdavome lietuvišką dainą. Laisvai veikė visuomenininkų, abstinentų draugijėlės. Leidome šapirografuotą lietuvišką laikraštėlį. Skaitydavome dienraštį *Rytą*.

Maironis buvo ir rūpestingas administratorius. Prie jo buvo įvykdytos reikšmingos statybos seminarijoje.

Nors mes Maironį, kaip sakoma, gerbėme ir mylėjome iš tolo, bet teko girdėti, kad jis buvo mielas, draugiškas privačiuose pobūviuose su rašytojais ir kitais kultūrininkais.

Seminarijoje Maironis buvo visiems autoritetas, aristokratiškai orus, ne taip kaip pvz. prof. Pranas Dovydaitis, dėstęs lyginamąją religijų istoriją. Šis imponavo mus naujausių mokslinių duomenų bagažu, bet turėjo savy ir provinciališkų bruožų. Kartą įėjęs į profesorių kambarį, radau Dovydaitį išsitiesusį, besiilsintį sofoje. Matėsi, kad buvo nuo daugelio darbų pervargęs. Kiek sumišęs, kreipiausi į jį, kaip į kitus profesorius, kurie visi buvo dvasiškiai:

– Laba diena, kunige profesoriau...

Dovydaitis pakėlė akis ir pratarė:

– O gal ir teisingai sakai, gal man ir reikėjo būti kunigu...

Maironis brangino tradicines religines vertybes. Jis drauge su klierikais atlikinėdavo rekolekcijas. Kartą tokių rekolekcijų metu didžiojoje salėje man buvo pavesta atlikti skaitymus. Maironis vėliau prasitarė, kad jam darė įspūdį toks raiškus nors ir žinomų dalykų (pvz. lotyniškos giesmės žodžių) išryškinimas, ir jis paprašė pavesti man skaitymus ir bažnyčioje. Deja, didelėje bažnyčios erdvėje be mikrofono mano plaučiai jau nebeišnešė ir buvau nuo tos pareigos nuimtas.

Maironis brangino Mišias. Ateidavo jų aukoti į seminarijos bažnyčią. Kai brangusis mūsų poetas mirė, iš jo testamento vykdytojo gavau laišką, kad velionis paliko po 200 litų kiekvienam kunigui, kuris buvo įšventintas jo mirimo metais, kad atlaikytume po dešimtį Mišių už jo sielą. Tai buvo 1932 metai.

Juozas Prunskis, „Buvau Maironio mokinys. Pluoštelis atsiminimų", in: *Draugas. Mokslas, menas, litertūra*, Čikaga, 1982-07-03, Nr. 138 (27).

Vaclovas Zakarauskas

Ir kaip šiandien Maironis reikalingas tautinei sąmonei kelti mums, gyvenantiems svetimame krašte. Kaip mums reikia pažinti Maironį, kuris byloja į mus ne tik kaip tautinės sąmonės žadintojas, bet ir kaip

dvasinio pasaulio puoselėtojas. Be to, Maironis buvo ne tik poetas, profesorius, bet lietuviškos kunigijos auklėtojas ir mokytojas. Daugelį metų jis skiepijo didžiąsias dvasines, tautines vertybes būsimųjų kunigų dvasion.

Gyvai jį prisimenu, kaip jis jautriais žodžiais skiepijo mūsų širdyse meilę Lietuvai savo skaitomose Lietuvos istorijos paskaitose. Mes jautėme jo širdies skausmą, kai jis mums kalbėjo apie buvusią carų laikų tautos priespaudą ir jos vargus.

Kaip jautriai, su ašaromis akyse, jis kalbėjo tą rytmetį, grįžus po šventimų Kauno bazilikoje. Atsisveikindamas su savo buvusiais auklėtiniais, studentais, mums apleidžiant *Alma Mater*, jis sakė: „Būkite tvirti, neišduokite savo moralinių ir tautinių principų! Būkite visų žmonių, o ypač jaunimo dvasios vadovais! Skleiskite Dievui ir tautai meilę, veskite juos į šviesesnę tėvynės ateitį!..“

Tai liudija, kad Maironiui rūpėjo ne tik Evangelijos skleidimas Lietuvoje, bet kartu ir tautos ugdymas kultūrine prasme. Jo rūpestis plaukė iš jo lietuviškos misionieriaus širdies. Aukotis tautai jam reiškė ne tik skleisti religijos, doros šviesą, bet ir kurti tautinę kultūrą. Todėl Maironis mums ir šiandien nėra miręs, nors nuo jo mirties praėjo jau pusė šimto metų. Jis mums toks savas, nes jo žodžiai, įvilkti į poezijos rūbą, šaukte šaukia pamilti brangią Lietuvą, mylėti tą kraštą, „Kur Nemunas teka“.

Jis išpranašavo Lietuvos prisikėlimą, jai esant carų vergijoje. Ta jo pranašystė yra sava ir dabar pavergto lietuvio dvasiai, o ypač šiandien, kai marksistinis komunizmas prislėgė Lietuvą:

Didžios nelaimės spaudžia tėvynę,
O priešas laukia jos prapuolimo...
Tačiau tėvynė dar nepražus,
Nušvis jos vėlei garbė spindėjus...

1982 m.

Kan. Vaclovas Zakarauskas, *Dievui ir Tėvynei. Mintys ir žodžiai išeivijai 1940–1995 m. netekus Tėvynės*, kn. 6, Vilnius: Užtupo leidykla, 1997, p. 410–411.

Bronė Jurgutienė

Pasakoja Maironio mokinė

Girdėjau, kad pensininkė mokytoja Bronė Jurgutienė buvusi rašytojo Maironio mokinė.

– Taip... Tas buvo seniai. Kiek metų? Keturiasdešimt penkeri prabėgo.

Daug metų Bronė Jurgutienė mokytojavo buvusioje Tauragės apskrityje.

O prasidėjo viskas 1921 metais. Tais metais mergaitė iš Pasvalio rajono, Šikštonių kaimo įstojo mokytis į Kauno mokytojų seminariją. Iš trijų seserų tik ją vieną, Bronikę, tėvai į mokslus leido. Ant penkių hektarų vaikų neišmokysi. O ir Bronei mokslo vartai tik per darbštumą atsivėrė – gabiai moksleivei buvo paskirta stipendija.

Seminarijoje Bronei išpuolė laimė būti Maironio mokine. Dėstė jis lietuvių kalbą ir literatūrą.

– Koks jis buvo? Labai malonus, inteligentiškas. Baisiai nemėgo tuščiažodžiavimo. Jei ką sako – aiškiai, glaustai, išraiškingai. Oi, nedovanotų šių dienų tuščiakalbiams. Visas „lekcijas" išdėstydavo be popieriukų.

Jis mėgdavo dainas. Jei literatūros pamoka būdavo paskutinė, dainuodavo visa klasė. Maironis jau tada buvo garsus rašytojas. Jo eilėraščiai dainomis buvo virtę. Klasėje skambėdavo „Lietuva brangi...", „Už Raseinių, prie Dubysos..."

– Jis norėdavo, kad mes tą patį pergyventume, ką jis pergyveno kurdamas. Nubėgdavo mergaitės, mokytojų siunčiamos, ir į rašytojo namus pakviesti ar paklausti ko. Visada pavaišindavęs, o kartais ir pinigų duodavęs. Kitos mokinės ir į namus parvažiavusios nosis riesdavo: girdi, mes paties Maironio paskaitų klausome.

– Mes pačios nuo to geresnės atrodydavome, – mena Bronė. Jis buvo labai poetiškas žmogus. Paprasčiausią sakinį nagrinėjimui parinkdavo poetišką, lyrišką. Labai mylėjo Lietuvą, gėrėjosi geltonkasėmis lietuvaitėmis.

– Moksleivės mėgo Maironį?
– Kas mylėjo literatūrą, mylėjo ir Maironį.

J. Strikaitienė, „Pasakoja Maironio mokinė", in: *Leniniečių balsas*, Tauragė, 1969-12-05, p. 146–147.

Eduardas Simaška

Jau vaikystėje skaičiau Maironio knygas, poeziją. Pati kūryba sielą kelia aukštyn, griebia už širdies, yra graži, patriotiška. Maironio poezija žavėjo ypač jaunimą, jo kūrybą mėgo skaityti ir klierikai. Šiaip iki seminarijos man neteko jo niekur matyti. Tik kai nuvažiavau į Kauno kunigų seminariją su dokumentais dėl stojimo, tuomet jį išvydau. Savo vaizduotėje buvau susikūręs kitokį vaizdą. Žiūrėdavau į Maironį iš pašalies ir man atrodydavo, kad regiu tikrai ne jį, ir gana.

Kadaise mano mokykloje lankėsi Kazys Inčiūra. Mokinius sužavėjo savo išėjimu į sceną, deklamavo kaip tikras artistas. Maniau, kad ir Maironis bus kažkuo panašus, ypač aktyvumu, ekspresija. O jis priešingai – tylus, ramus. Seminarijoje į klierikų gyvenimą beveik nesikišdavo. Visus reikalus tvarkydavo vicerektorius, su klierikais Maironis paprastai nebendraudavo. Auklėtiniams pasirodydavo iškilmių metu. Seminarijoje savo poezijos neskaitydavo. Maironis klierikams pašnekėdavo prieš išvykstant vasaros atostogoms. Kitu metu – ne. Vis sakydavo: „Tik dviračiais nevažinėkit". Nežinau kodėl, gal todėl, kad klierikams buvo privaloma nuolat nešioti sutanas. O kaip čia dabar ir vilkėsi sutaną, ir dviračiu važiuosi. Nesuderinama, iš pašalies ne kaip atrodo. Klierikai dažniausiai jo įsakymų nesilaikydavo. Grįžti į kaimo parapiją, reikia padėti parapijos ūkyje arba tėvų namuose. Tai juk neišvengiama.

Seminarijoje pirmuosius trejus metus auklėtiniai studijuodavo filosofiją. Literatūrą dėstė Maironis. Jis reikalaudavo, kad jo paskaitų visi atsidėję klausytų. Jo pamokos nebuvo ypač įdomios. Dėstė ramiai, dalykiškai. Daugiausia datos, pavadinimai, gausybė autorių, ypač iš pasaulio literatūros. Tad nebuvo jokios iškalbos, ekspresijos. Apie save kurso metu kalbėdavo mažai, nebuvo jokio ypatingo pabrėžimo.

Kitiems kursams dėstė moralinės teologijos discipliną. Dėstė ramiai, gražiai, nuosekliai ir praktiškai. Kai po jo atėjo Gruodis, iš karto visi auklėtiniai apstulbo – pasirodo, kad yra ir kitokio stiliaus žmonių, galima ir kitaip dėstyti. Sykį pirmame kurse Maironis kažką šnekėjo, jau nepamenu tiksliai. Vienas studentas pakėlė ranką. Maironis sužiuro: „Ką tu čia pasakysi?“ O tas studentas gal kvaileliu apsimetė ir tarė: „Pirmąjį žmogų sukūrė Dievas, o dabar iš kur žmonės atsiranda?“ Maironis nepasimetė ir sako: „Netoli vasaros atostogos. Kai grįši namo, nueik į ganyklą pas piemenis, jie tau viską ir pasakys“. Ir toliau ramiai dėstė.

Maironis mėgdavo švęsti savo vardines, gyveno savo namuose Kauno centre, netoli seminarijos. Varduvių proga į jo namus pasveikinti nueidavo tik choristai, daugiau niekas. Jis, atrodo, nemėgo iškilmių. Maironis išeidavo pasivaikščioti panemune nuo Vytauto bažnyčios. Ten taip pat vaikštinėdavo ir prelatas A. Jakštas-Dambrauskas. Tą vietą mes, klierikai, vadindavom cimbruvka[1]. Savotiškai nuvylė Maironio, ir kaip žmogaus, ir kaip seminarijos rektoriaus, laikysena. Mėgo bendrauti su Kauno inteligentais, meno žmonėmis, o klierikų atžvilgiu buvo tolimas ir šaltokas.

„Prisiminimai iš Kauno kunigų seminarijos laikų. Prisiminimus užrašė Justas Jasėnas, 2006 m. rugsėjo 9 d.“, in: *Sandrava*, Panevėžys, 2007-04, Nr. 1 (41), p. 9.

Mečislovas Sandanavičius

Iš mano atsiminimų apie Maironį

1918 metais atvykęs slapta į Kauną (vokiečių okupacinė valdžia neleido tada keltis iš apskrities į miestą) tęsti karo meru pertraukto mokslo „Saulės“ gimnazijoj, aš ir mano gimnazijos draugai žiūrėjom į Maironį kaip į kokį pusdievį-milžiną. Drąsiai galima sakyti, kad Mai-

[1] Akmenimis sutvirtinta Nemuno krantinė prie Šv. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčios.

ronio dainos davė mums, gimnazistams, drąsos demonstruoti Laisvės alėjoj prieš vokiečius, nušovus Eimutį, einantį sargybą prie Amerikos misijos. Ta pati dvasia įkvėpė mūsiškių būrį stoti savanoriais, iš kurių V. Dovydaitis ir Bielinauskas negrįžo.

Kunigų seminarijoj mačiau Maironį iš tolo paskaitose. Jis buvo centrinė visų mūsų klierikų dėmesio figūra. Atsimenu, kaip gaudėm *Vienybės* vasario 16 numerį su Maironio įžangos straipsniu: jo žodžiai buvo mums tarsi evangelija...

Būdamas seminarijos rektorium, Maironis į administraciją nesikišo, – tai buvo kan. K. Paltaroko, inspektoriaus, ir kun. Petrošiaus reikalas. Kan. Paltarokas tvarkė visą seminarijos vidaus discipliną, prefekto padedamas, o kun. Petrošius, prokuratorius, rūpinosi visais medžiaginiais reikalais, – kuru, maistu ir t. t.

Nesiimu čia charakteriuoti Maironio kaip profesoriaus. Aš ir mano draugiai klausėmės jo paskaitų (moralinė teologija) su ypatingu dėmesiu. Savo paskaitomis Maironis sugebėjo duoti studentams sveikus moralinės teologijos pagrindus, nesileisdamas į kazuistiką ir tuščių žodžių svaidymą, kaip tai teko vėliau girdėti iš jaunesnės kartos profesorių, beišstengiančių „švystelėti“ nauju žodžiu ar abejotinos vertės idėja. Maironio duoti sveiki nuostatai ir principai sudarė kiekvienam studentui pagrindą remtis jais ir daryti savo praktiškus sprendimus. Maironis žinojo, kad ruošia kunigą darbui parapijoje žmonių tarpe, o ne profesorių universiteto katedrai. Su ypatingu dėmesiu klausėmės Maironio sveikinimo žodžio, pradedant naujus mokslo metus ir vėliau juos baigiant. Tai buvo tikrai tėvo širdingi pamokymai vaikams, apimą visus jauno seminaristo gyvenimo aspektus: santykius su namiškiais, su vietos klebonu, darbą, dvasinį gyvenimą...

Arčiau pažinau Maironį 1930 metais, kai grįžau seminarijon užimti kun. Andriuškos, S. J. katedros. Buvau iš visų jauniausias. Prisistačiau rektoriui Maironiui, reikšdamas savo nuogąstavimą dėl mano sugebėjimo dirbti senų veteranų tarpe. Maironis iš karto išblaškė mano nuogąstavimus: „Ne šventieji puodus lipina“, – tarė jisai, – „o be to, *docento discimus*“ (mokydami mokomės). Kalbėjomės ilgoką valandą. Jis pažymėjo, kad seminarijos profesūra-fakultetas – tai šeima, kad nuo darnaus profesorių sugyvenimo priklauso sėkmingas mokymo

darbas, kad čia nėra partijų ar frakcijų, visi už vieną, vienas už visus. Baigdamas pokalbį, patarė pasikviesti visus profesorius pas save vakarienei susipažinti. Buvau už tai Maironiui labai dėkingas. Išties, kol jis buvo gyvas ir vadovavo seminarijai, profesūra buvo viena šeima, ko negalima sakyti po jo mirties, ypač kada seminarijos vadovybė buvo sudaryta iš trijų vyskupų (Kauno, Panevėžio ir Kaišiadorių) žmonių.

Atsimenu vieną epizodėlį, charakterizuojantį Maironį kaip žmogų, kuriam nebuvo svetima linksmesnė valandėlė ir draugiškas pobūvis.

Kan. P. Dogelis, Kauno katedros klebonas, kartu buvo *Concordia* kooperatyvo reikalų vedėjas ir rūpindavo liturginį vyną Lietuvos bažnyčioms. Vieną kartą telefonu jis pašaukė mane skubiai pas jį atvykti. Metęs viską, nuvykau manydamas, kad kažkas nepaprasto įvyko. Buvau nustebintas, kai kanauninkas įvedė mane į savo valgomąjį kambarį ir tarė:

– Būki ekspertas, paragauk šito vyno!

Kai nugėriau gerą lašą, kan. P. Dogelis paklausė:

– Sakyk, kas čia per vynas?

Nebuvau vyno ekspertas, bet tiek supratau, kad tai buvo ne Karazijos obuolių sunka, bet tikras vynas, geras ir gana stiprus. Pasakiau jam savo nuomonę ir paklausiau, kaip ir iš kur tas vynas atsirado. Istorija buvo paprasta: tvarkydamas savo *Concordia*, kanauninkas užtiko to vyno statinaitę rūsyje, be jokio užrašo ar ženklo apie jo kilmę. Abejodamas jo vertybe, o ypač ar jis tinka liturginiams tikslams, pasikvietė mane. Nutarėm, kad tas vynas netinka bažnyčioms, nes nežinoma jo kilmė, bet tinka pietų stalui. Pats pirmas pirkėjas buvau aš.

Kasmet gegužės–birželio mėn. Seminarija ruošdavo iškylą garlaiviu kur nors panemuniais. Kun. Petrošius pasirūpindavo užkandžio klierikams ir profesoriams. Be to, pagal seną tradiciją, kiekvienas iš profesorių pasiimdavo ko nors „nepaprasto", pvz., specialaus krupniko, vyno ar kokios kitos pramonės. Neturėdamas nieko ypatingo, įsidėjau ano vyno, kurį gavau iš kan. P. Dogelio.

Iškylos metu, kai atėjo laikas „nustebinti pasaulį", Maironis išsiėmė iš savo ryšulio kažkokį „rožių" skystimą, kuris, tiesą pasakius, nebuvo man prie širdies: kažkoks keistas mišinys krupniko su rožių kvapu. Kai atėjo mano eilė, išsitraukiau savo vyną, pripyliau stiklelį garbingam viršininkui.

– *Falerna Vitis*[1], – tariau juokdamasis, prisiminęs Horacijaus eiles. – Gavau pas kan. Dogelį.

Mano vynelis patiko visiems; Maironis, ištuštinęs savo stiklelį, paprašė kito. Jaučiausi kaip čempionas, laimėjęs pirmą vietą.

Rytojaus dieną, valgant pietus, Maironis staiga kreipėsi į mane:

– Sakyk, kas tai per vynas, kur vakar vaišinai mus? Skambinau kan. Dogeliui prašydamas atsiųsti man Soterno, atsakė neturįs tokio.

Na, galvojau, pakliuvai dabar į bėdą! Turėjau išaiškinti Maironiui visą „Falernos" istoriją.

„Falernos" istorija tuo dar nebuvo baigta. Po metų ar daugiau, kai Maironis mirė, jo sesuo Marcelė, kuri gyveno su juo antrame aukšte Maironio namuose, o aš žemai pirmam aukšte, kartą sustabdė mane sode ir tarė:

– Profesoriau, turbūt neatsimeni, kaip prieš porą metų nugirdei mūsų prelatą?

Nustebau, nes be pirmo susipažinimo vakarienės, neturėjau progos vaišinti Maironį pas save, – jis vaišino vardinių ar kitomis progomis pas save.

– Klysti, Marcele, niekad neturėjau progos kviesti praloto pas save ir vaišinti...

– Na, atsimeni, pavasarį visi su klierikais išvykot į panemunės miškus į gegužinę...

Dabar tik prisiminiau ir „Falerną".

– Bet, Marcele, mūsų buvo daug, o keli lašai vyno negalėjo pakenkti prelatui.

– Keli lašai, bet pralotėlis jautėsi negerai, po paslaptimi sakau jums, jis kalbėjo, kad tai jūsų vynas, – prikaišiojo man senutė Marcelė.

***

Kaip Maironis buvo jautrus dėl paprastų mandagumo taisyklių, liudija nors ir šis įvykis. Maironio vardinės buvo švenčiamos šv. Jono Kantiečio dieną (spalio 20). Tą dieną rytą buvo laikomos iškilmingos Mišios,

[1] Falerno uogos (lot.); Horacijus trečiojoje Odžių knygoje mini legenda virtusį Falerno slėnį, pasižymėjusį derlingumu ir ypatingu vynuogių skoniu.

po pietų iškilminga akademija su paskaita ir menine dalimi klierikų atliekama, vakare – pagerinta vakarienė klierikams rektoriaus sąskaita ir priėmimas pas Maironį fakultetui. Kiek Maironis atrodė neprieinamas oficialiai, čia, kaip šeimininkas, buvo širdis ir siela. Menkiausia smulkmena nepraėjo nepastebėta. Vienos tokios vakarienės metu kun. Šimkus[1], seminarijos dvasios vadas, gerokai pavėlavo (rodos, kun. Petrošius ėjo ieškoti). Reikia pastebėti, kad kun. Šimkus, vėliau Girkalnio klebonas, mokslus ėjo Kanados Montrealyje ir ten buvo įšventintas į kunigus. Jis skyrėsi gerokai savo būdu nuo kauniškių ir „kreivai" žiūrėjo į profesūros pobūvius. Mūsų garbingas šeimininkas nepraleido to nepastebėjęs ir sutikęs kun. Šimkų prie durų tarė:

– Mes laukiam tamstos jau geroką valandėlę.

– Atsiprašau, prelate, buvau užimtas su klierikų maldomis.

– Klierikų maldos jau pasibaigė seniai, – atšovė Maironis. – Tamsta niekini mūsų draugystę...

Kun. Šimkus kažką sumurmėjo pasiteisindamas, bet visi pamatėm, kad Maironis buvo suerzintas, o kun. Šimkaus jau nebuvo seminarijoj.

***

Lankiau Maironį sergantį Kauno ligoninėj, – kiek atsimenu, pora dienų prieš jo mirtį paskutinį kartą. Kaip paprastai, tokiais atvejais reiškiau vilties, kad pasveiks, grįš seminarijon pas mus... Ašara nuriedėjo per jo įdubusius skruostus, spaudė mano ranką dėkodamas. Buvo tai paskutinis kartas, kada spaudžiau ranką to didžio vyro, kurs tiek mylėjo Lietuvą ir jos vaikus. Visi buvę jo mokiniai laikėme jį savo tėvu... Matant Maironio ašaras, ir mano akys aprasojo, gaila buvo žiūrėti į milžiną, parblokštą ligos ir bejėgį...

Pora dienų vėliau katedros varpas sugaudė gedulo balsu, pranešdamas Kaunui ir Lietuvai: Maironis mirė, nutilo pranašas, vedęs Lietuvą į nepriklausomybę, užgeso didis žiburys...

Kan. M. Sandanavičius, „Iš mano atsiminimų apie Maironį", in: *Aidai*, Bruklinas, 1962, Nr. 7, p. 330–332.

[1] Augustinas Šimkus.

Gyvenimas Kaune

Marcelė Mačiulytė

Marcelė Mačiulytė pasakoja, kad Maironis pirko namus Kaune, kai buvęs perkeltas iš Peterburgo rektoriauti Kauno seminarijon, t. y. 1909 metais. Namas buvęs pirktas iš Vilniaus banko skolon ir už jį Maironis mokėjęs nustatytais terminais. Mačiulytė atidavusi Maironiui savo gautą iš ūkio dalį, ir tie pinigai buvę sunaudoti namo remonto reikalams. Namas buvęs labai apleistas ir jį tekę gana ilgai remontuoti. Atliekant remontą Maironiui daug padėdavęs seminarijos profesorius P. Januševičius. Pro namo vidurį iš aikštės į kiemą buvęs įvažiavimas (broma). Tas įvažiavimas buvęs panaikintas ir jo vieton buvęs padarytas įėjimas su laiptais į antrą aukštą. Taip pat tekę sustiprinti namo stogą. Pabaigus namo remontą fasade virš balkono buvo padėtas užrašas: „1910. Maironis". Maironis sutvarkęs kieme sklypą ir užveisęs jame vaisių sodą. Daugumas butų buvę išnuomota lietuviškoms įstaigoms: viešajam lietuvių knygynui ir Lietuvių moterų draugijai, kuri įrengusi čia kulinarijos kursus ir valgyklą. Ligi Pirmojo pasaulinio karo Maironis išmokėjęs skolą bankui. Po karo Maironis atpirkęs gretimą Grinčelių sklypą su senu namu, įsiterpusiu tarp jo namo ir seminarijos. Pirktas namas buvęs nugriautas ir sklypas buvęs sunaudotas sodui padidinti.

Savo testamente Maironis užrašė rūmus seminarijai. Baigti savo amžių Maironis pasistatė Aleksote dviejų aukštų namą. Maironis ketino atsisakyti iš seminarijos rektoriaus pareigų ir pereiti gyventi į Aleksotą. Kai namas Aleksote buvo baigtas, Maironis jau gulėjo ligoninėje mirties patale. Taip jam ir neteko apsigyventi naujame name Aleksote.

Kai dėl Maironio namo praeities, tai, Mačiulytės žiniomis, tasai namas priklausęs anksčiau kažkokiam dvarponiui Chrapovickiui iš

Kėdainių apskrities, kuris atvažiuodavęs žiemai gyventi Kaunan. Vėliau namas patekęs kažkokiam žydui; po to ten buvusios kareivinės.

Užrašė Zigmas Toliušis.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 529.

Marcelė Mačiulytė

Svečiuose pas Maironio seserį

Kai įmeti akmenuką į vandenį – bangos skrieja visu vandens paviršium ligi pat tolimiausių pakraščių. Kai mirtis įkrinta į gyvųjų tarpą, išraudama vieną iš jų, – nusiminimo bangos užlieja širdis tų, kurie mylėjo mirusįjį. O jei tai buvo žmogus, kurį mylėjo visa tauta – nelieka žmogaus, kuris bevilčiai neatsidustų dėl mirties negailestingumo.

Prieš metus mirė mūsų tautos dainius Maironis, bet mūsų atmintyj dar toks gyvas jo atminimas! Norisi sužinoti visas smulkmenas. Velionį liečiančias, visus jo darbus, rūpesnius. Tai itin svarbu mums, moterims, nes Velionis tiek daug pastangų, lėšų ir darbo yra dėjęs moterų organizavimui, jų veikimo plėtimui. Iš kur visa tai sužinoti? –

Kaune tebegyvena Velionio Sesuo ir giminaitė studentė. Pas jas ir susigalvojau nueiti.

Sesuo – maloni visiškai baltais plaukais senelė. Jos akys pilnos ašarų, kai ima pasakoti.

– Taip, Moterų draugija Pralotas labiausiai rūpinosi. Jau seniai, prieš karą, kai tik atvažiavo į Kauną iš Petrapilio, pasiūlė jam pirkti šitą didelį namą prie Kunigų seminarijos. Jame gyveno tada žydai. Pralotėlis ir nupirko. Atremontavo, įrengė sales, patalpas ir rudenį atidavė tai Moterų draugijai. Kieme dar buvo medinis namas, kur buvo skalbykla, kepykla ir kitos įmonės. Šiuose namuose Moterų draugija įsteigė mergaitėms namų ruošos mokyklą. Mokinių buvo net ligi 70. Jos ir gyveno čia pat. Turėjo savo valgyklą, kurioj valgydavo labai daug inteligentų, krautuvę, skalbyklą, augino daržoves ir t. t. Čia buvo ir pirmoji moterų darbų paroda. Turėdamos salę, ruošdavo šeimyninius

ir viešus vakarus su vaidinimais, su choru ir t. t. Visus tuos darbus padėdavo organizuoti prel. Januševičius. Žymesnės veikėjos iš moterų tarpo buvo: a. a. p. Kublinskaitė[1], a. a. Staniulytė[2], p. A. Asmavičienė, p. Rubašauskienė[3] ir kt. Draugijos veikimas puikiai klestėjo ligi karo. Prasidėjus karui – viskas žlugo. Namus užėmė iš pradžių rusai, paskui vokiečiai. Pavertė į ligoninę. Ir moterys, ir šeimininkai turėjo visiškai iš tų namų išsikraustyti. Karo metu ir Kun. seminarija iš Kauno išsikraustė – kelerius metus buvo Vašuokėnų dvare; kai ir ten užėmė vokiečiai – metus visai nustojo veikusi.

Grįžus į Kauną – vėl didžiausias remontas buvo reikalingas namams. Jo tik sienos buvo likusios. Namus kieme turėjo visiškai nugriauti. Jo vietoj užveisė sodą. Pats sodino, pats skiepijo. Sode buvo didelių klevų, kuriuos reikėjo versti. Ir dirbdavo pats, susikvietęs žmonių pagalbon. Kartą užrišo, matyt, nestiprią virvę. Žmonės susikibę traukia, o klevas nei nebraška. Tik staiga pokšt! – virvė trūko. Visi parkrito, o Pralotėlis šaukia – „šoną nulaužėt... šoną..." Žmonės nusigandę supuola kelti, o jis pats atsistojęs tik juokiasi. ...Linksmas buvo žmogus... – atsidūsta senelė.

– Ar nuo seniai gyvenote kartu su a. a. Prelatu?

– O, mes nuo mažens geri draugai. Jis tik dvejais metais už mane vyresnis. Labai gerai sugyvendavom. Kai grįždavo iš gimnazijos, ateidavo žąsis ganyti. Tik liepdavo, kad aš viena, ne su kitomis mergaitėmis ganyčiau – mat svetimų mergaičių draugystės nemėgdavo. O kai imdavo griaudėti ar lyti, tai ir visai mane namo paleisdavo. Ką, sako, tu mergaitė – bijai, geriau jau aš už tave paganysiu. Dirbdavo ir kitus darbus. Mokėjo arti, arklius ganydavo nakčia, net kuldavo su spragilu. Labai mėgdavo draugus. Kai iš seminarijos atostogoms grįždavo, tai vis ne vienas, bet su keliais kitais klierikais. Ką gi – tėviškė turtinga, namas didelis, sutilpdavo. Tik visi norėdavo būtinai salkoj miegoti, kad ji į vakarus, be to, prie jos graži veranda – smagu ten vasaros vakarais. Jei lovos netilpdavo toj verandoj, tai jie ir ant žemės pasiklodavo. Daug labai dainuodavo. Kartais ir mus, mergaites (buvo 3 seserys),

[1] Teresė Kubilinskaitė.

[2] Jadvyga Stanelytė.

[3] Marija Rabašauskienė.

mokydavo. Dainuodavom kiek, bet nedaug, nes ką gi – rytoj teks anksti kelti, reiks į darbus eiti. „Nieko, sakydavo tada, ir aš padėsiu dirbti." Ir padėdavo. Dar dabar atsimenu tas dainas –

Kukarykū gaidelis,
Labas rytas, mergele...

Paskui, kai gyveno Petrapily, vis prašydavo, kad atvažiuočiau. O kai nuvažiuodavau, tai visur išvedžiodavo, viską išrodydavo: ir sodus, ir gatves, ir paminklus. Kartą net jūrėmis važiavome. Mus, seseris, mokydavo ir šiaip visokių mokslų: ir apie svetimas šalis, ir apie miestus ir kalnus pasakodavo. O juk tuo laiku mergaitės reta kuri skaityt ar rašyt mokėjo. Paskui, kai atvažiavo į Kauną – tuoj ir mane atsiėmė. Ir gyvenome taip. Šeimininkavau jam. Pas mus gyvendavo ir mokėsi ir artimesnieji giminaičiai – kitos sesers vaikai. Visus išmokė, visus aprūpino. Visi dabar užima aukštas vietas – tik šita, Danutė, liko, – sako žiūrėdama į jaunutę, tik šiemet universitetan įstojusią studentę.

– O šiaip ką labiausiai mėgdavo, kuo užpildydavo laisvą laiką?

– Nei kortuot, nei rūkyt nemėgo. Jei yra kiek laiko – eidavo į sodą. Karpydavo šakas, skiepindavo, net ravėt žoles mokėjo. Bendrai – labai mėgdavo visokį darbą. Net malkas darbininkams padėdavo pjaustyti ir skaldyti. Labai mėgdavo gėles. Jei tik pamatys kur kokių gražesnių, tai tuoj ir parveža. Ypatingai mėgdavo uzarėlius (juos žemčiūgais vadindavo). Jais turėdavau apsodinti visus takų pakraščius. Mėgdavo ir su žmonėmis laiką praleisti – draugiškas, linksmas, buvo visų mėgiamas. Anksti guldavo, anksti ir keldavo.

– O kas dabar yra tėviškėj?

– Parduota. Gyveno ištekėjusi sesuo, bet jos vaikai išsimokė, išsiskirstė – nebuvo kam gyventi. Iš mūsų visų dabar tik aš ir telikau – kitos sesės mirusios[1]. Ir Praloto draugai, su kuriais viešėdavo, visi išmirę. Išmirę ir dauguma vėlesniųjų draugų. Ir jis mirė. O buvo geras, ir mus taip mylėjo...

Senutė atsidūsta ir nubraukia ašaras. Ir nežinia, ko daugiau klaustis, apie ką kalbėti. Jis mirė...

[1] Iš trijų Maironio seserų tuo metu buvo mirusi tik jauniausioji – Kotryna Mačiulytė-Lipčienė.

– Palieku butą, kur Velionio gyventa, einu triukšmingom gatvėm ir minty kartoju – buvo geras, mus mylėjo ir mirė...

„Svečiuose pas Maironio seserį", in: *Moteris*, Kaunas, 1933, Nr. 6, p. 88.

Ona Giedraitytė-Gžegužauskienė

Aš vidukliškė, iš Kaplių. Kaplių kaime mano tėvas Juozas Giedraitis turėjo 5 aktarus žemės.

Kaimynystėje gyveno Lipčiai. Jie turėjo 50 aktarų ūkį. Lipčiukui pripiršo Mačiulių Kotryną.

Kai buvau 9-nių metų, atvažiavo Kotryna Lipčienė ir pasisamdė mane vaikų daboti. Tada buvo maža Birutikė. Išsivežė į betygališkius, į Bernotus. Trejus metus prabuvau už auklę, kartais karves ganiau.

Buvo labai puikūs labai žmonės, kaip tėvai. Lipčius išgerdavo tankiai, bet Lipčienė didžiai gera buvo. Šeimyną užlaikė gerai: ir su valgiu neskriausdavo, ir su drabužiu, ir su atlyginimu. Valgyti gerai davė, drabužis gers. Šeimyna pabūdavo po kelis metus. Vaičys tarnavo iš Pikčiūnų, Andriuška iš Šidlavos, Labanauskaitė Antosė.

Netoli Maskvitų, Sraute, turėjo 70 aktarų žemės. Ten daugiausia buvo miškai, pievos. Ganydavo vasaromis dykbandę: veršius, avis ir kt. Čia, Bernotuose, buvo 40 aktarų. Sodna aktars. Bičių 20 avilių. Mačiulių-Lipčių namas stovėjo prie pušies, prieš sklepą. Šiaudais dengtas, dùris dvẽjas. Prie Sandravos buvo jauja. Netoli vieškelis. Abiejose jo pusėse augo klevai. Šuliniukas prie liepos. Klomba buvo didelė ir graži – tarp namo ir rūsio. Visokių gėlių: jurginai, panavijos, rūtų, mėtų. Pranutė, nebyli Kotrynos Lip. sesuo, darželius taisydavo. Pas duris takai nusodinti rožėmis – raudonumis, baltumis. Rūtų, našlikių prisodinta abi tako pusės. Kokius audimus Pranutė ausdavo! Valgius visokius mokėjo ruošti, košių visokių privirdavo. Vasarą Pranciška vis po sodnus. Pridžiovindavo obuolių, kriaušių.

O jau nepavydėdavo! Užeina pasninkai – silkių po bačką parveš, aliejaus prispaud' iš sėmenų, kompotų priverd.

Verda kopūstus, barščius šeimynai, žiūrėk – ir kugelis kep.

– Visi nori pavalgyti: ir aš noriu, ir jūs, – sakydavo K. Lipčienė.

Kotryna buvo ligota. Mane mylėjo kaip savą vaiką, Ir aš jan mylėjau. Kojoms nusiplauti vandens, būdavo, atnešiu, bėgdavau, kur tik pasiųsdavo. U jau ateis šventė ar parvažiuos iš kur – dovanų nenusikelsi: tai skarelę nupirks, tai bliuskutę, tai nosinę, tai muilo, tai šukas. Svečiai atvažiuos – visi susėda, vaišinasi, ir mane, vaiką, pasisodina sykiu.

Dabojau Birutikę. Ji mirė skarlatina. Vieną rytmetį mane pasivadino, sako:

– Eik į Betygalą, pasakyk, kad Birutėlė šiąnakt mirė.

Per karą visi Mačiulių budinkai sudegė.

Po karo dažnai nuvažiuodavau į svečius, buvo kaip saviškiai. Ir su vaikais susitikdavom. Mikalojus jau buvo baigęs gimnaziją, su vardiniums mani pasveikino. Su Elena sykiu augom, draugavom; pasišnekėdavom, poterių ėjom mokytis. Išleida Eleną už Babono, bagoto. Maironis leido, ko neišpirš.

Išbuvau trejus metus. Maironis nebuvo atvažiavęs, o sesuo Marcelė atvažiuodavo dažnai. Po Birutėlės mirties atvažiavo Marcelė į svečius ir prašo:

– Katriute, leisk Onutę pas mane už augintinę.

Ir išsivežė mane į Kauną. Išgyvenau dvejus metus, trečių metų liepos mėnesį karas prasidėjo, mus išblaškė.

Žiemos laiku gyveno keturi mokiniai: dvi mergaitės – Julija ir Teklė (Lipčienės dukterys) ėjo į gimnaziją, du berniukai – Tadukas ir Algiukas Edeliukai[1] iš Raseinių – irgi. Virdavom valgyti, aptarnaudavau, kiek galėdavau.

Maironis, parvažiavęs iš Peterburgo, nusipirko apleistas kazarmes, pasimūrijo. Ten, kur buvo miesto dūms. Anūkė Zita parnešė nupirkusi atviruką, žiūriu – Maironio namai. Statula priešais, rožių krepšiukas padėts.

Mes gyvenom 2-ame aukšte. Kitam gale buvo ūkes mokykla.

Po apačia gyveno žydai, už jų – menininkai, statulas dirbdavo. Įeinant į Maironio butą, kur reikėjo lipti laiptais, stovėjo angelas. Kam-

[1] Greičiausiai painiojama – Edeliai turėjo sūnų Romualdą (g. 1902) ir dukrą (LCVA 1733 / 2).

bariai buvo: miegamasis, stalava, svečių, rašomasis, mažas kambariukas, kur svečiai miegodavo, kur knygos buvo sudėtos. Buvo didelis kambarys, kur svečiai susirinkdavo. Didelis stalas per visą kambarį ant ožiukų.

Maironis pralots buvo, rektorius. Ateidavo klierikai, jį su vardiniums pasveikindavo. Iškeldavo balius. Per šventes svečių nebūdavo. Kai šventindavo klierikus, susirinkdavo nutarti, katrą įšvęsti. Ateidavo vyskupas, du rusų popai. Daug žmonių ateidavo su reikalais. Kai suruošdavo balius, į stalą nešdavo vyrai su baltums pirštinikiums. Kožnam po kieliškiuką padėdavom, tokius žalsvus turėdavom.

Miegamajam buvo laiptukai raudonu aksomu aptraukti, su auksinėmis raidėmis, kur Maironis melsdavosi. Buvo Širdies Jėzaus statula. Prieškambary buvo paveikslas „Mūšis", ragai, kur drabužius svečiai pasikabindavo. Aš priimdavau. Išeinant paduodavau, man rublį ar pusę rublio dovanų. Už jo buvo didesnis ir mažesnis sandėliai.

Elektra buvo. Ant aukšta buvo ir lempa. Miegamajame grindys buvo popierinės, kitur išmaliavotos kaip kaladžiukėmis – mėlynas, geltonas. Koridoriuose paprastos, lentinės. Nuo miesto – marmurinės. Atėję kaliošus zāras[1] paliekt už durų. Miegamąjį kožną dieną reikėjo pašluostyti. Miegamajam stalas buvo, klauptukai. A nėr? Kas išnešė? Pečiukai yra? Jo kambariuose tokie buvo gražūs. Paveikslų buvo nelabai daug: trys karaliai (kunigaikščiai). Buvo oliandrų, fikusų. Samavars buvo, stiklinės plonos su raidžiums.

Lova buvo aptaisyta baltai. Dvikartė, dvi pagalvės. Kapikę užtiesdavo gražią.

Kiemą gerai atsimenu. Pompa ar tebėr? Budinkų kieme nėra turbūt? Skalbykla buvo. Pavėsinė sodne. Angels su triūba. Obelaitės ar didelės? Mažos dar tada buvo. Pamislydavo Maironis ir nueidavo į pavėsinę pasėdėti, paskaityti. Sekmadienį ir aš kartais nueidavau. Daržas buvo, braškių augo, cvilikų. Kiaulių augindavom. Takai būdavo, kai išeidavai per duris, buvo prisodinta gėlių: rožių, rūtų, lelijų, tokių gėlių, kur naktį kvepėdavo, pinavijų, nasturtų. Mudvi su Marcele prižiūrėdavom. Vakare Maironis išeidavo, žingsniuodavo vienu taku,

[1] Iš karto (lenk.).

kitu taku. Kartais vandens parsinešdavom iš Nemuno, buvo takas, šaligatvis ėjo žemyn.

Pusryčius ir vakarienę Maironiui daugiausia parnešdavom iš seminarijos, pietus pats ten nueidavo pavalgyti. Kartais ir su mumis kartu pavakarieniaudavo. Pieno rūgusio, tai silkės, tai žuvies, tai kartais kokį paukščiuką. Buvo keturi mokiniai, mes dvi – neprityksi kažin ko.

Vasarą Maironis išvažiuodavo pas draugus: Jančiauską, Bitę[1] iš Kaplių, kunigavusį Baisogaloj. Pabūdavo Tytuvėnuose, Viduklėj.

Tada Maironis buvo apie 50 metų. Nežemas, postambis. Ant krūtinės nešiojo kryžių. Plaukai žilstelėję, garbiniuoti. Labai gražus žmogus buvo, minos linksmos. Dideliai jisai gers buvo. Eilėraščius rašė, dainas. Grožes dainas. Biednų neišleisda nieko nedavęs. Kas tik ateidavo, nė vienam neatsakydavo. Ir mums sakydavo: ateis biednas – dūk.

Toks darbštus, eidavo gėlių laistyti, abudu eidavom malkų pjaustyti. Būdavo, sakys:

– Onut, einam malkų papjaustyti.

Paskui jis skaldo, o aš su rogutėm gabenu namo. Sykį pjaustant atėjo tokia moteris – Baltrimienė iš Raseinių – ir prašo:

– Gal galit paaukoti, leidžiu vaiką į kunigus.

Maironis tuojau ištraukęs padavė pinigų.

Nė jis pyks niekada, nė bars. Marcelė, būdavo, susibars kada, o jis ne.

Mano pavardė Giedraitytė, tai Maironis juokaudavo: „Turbūt vyskupo[2] giminaitė?“ Niekas manęs nebuvo leidęs į jokią mokyklą. Maironis pats mokindavo skaityti ir rašyti, būtų leidęs į mokslus tą rudenį, į liaudies mokyklą, į „Saulės“ gimnaziją, – karas užėjo. Duodavo pinigų, liepdavo eiti į koncertą, tijatrą. Sakydavo: „Parvažiuos namo, turės ką papasakoti“. O Marcelė nenorėdavo išleisti. Sykį Užgavėnių vakare Maironis padėjo pinigų ir sakė eiti į koncertą. Ruošiuos, o Marcelė klausia, kur einu. Sakau: „Tėvelis padėjo pinigų, liepė eiti“.

– Paspėsi, – sako Marcelė, – paspėsi.

Ir neleido. Maironis parėjo ir klausia:

[1] Vincentą Bittį.

[2] Merkelio Giedraičio.

– Ar gražu buvo?

– Neleido, – sakau.

Išleisdavo pas tėvus atostogų. Sykį važiuoja pas Lipčių. Sako:

– Išleisk, tegu važiuoja ligi Betygalos. Pas tėvus nueis.

Marcelė velėk neleisti. Ka šaukiu, ka rėkiu.

Vieną sykį pats nusivedė į tijatrą. Buvo blaivybės paskaita. Vakars, ėmė rūpėti, kaip pareisiu. Pilna kareivių. Einu į drabužinę, žiūriu – Maironis laukia manęs parsivesti. Globojo kaip tėvas.

Vakarodavom virtuvėj. Marcelė siūdavo kaldras gražias. Maironis ateidavo, pasišnekėdavo su Marcele, su mergikėm. Pabūna, pasako: „Labanaktis“.

Lenkų kalbos Maironis nemylėjo, nešnekėjo lenkiškai. Edeliukai, kai ėjo į gimnaziją, norėjo mane išmokyti lenkiškai. Maironis man sako: „Tai tu, Anut, juos mokink lietuviškai, nešnekėk lenkiškai: juk čia Lietuva“.

Padykusios buvom. Spalio ar lapkričio mėn. buvo tokia žydų šventė. I-me aukšte gyveno žydai. Jie užsidaro langines ir meldžiasi. Mudvi su Tekle ir einam palangėm. Brūkšt, brūkšt, atidarom langines ir nulekiam. Jie išeina, užsidaro, vėl iš naujo ima melstis, o mes ir vėl atidariusias pabėgam. Ateina žydė, pasiskundžia Maironiui. Jis pasivadino mus:

– Kodėl taip darot? Jų tokia tikyba, tokia malda. Ateis dar pasiskųsti – klūposit ant žvyrų.

Susipažinau su mergike, kuri pas žydus tarnavo. Ji vadino mane: „Einam į jų bažnyčią“. Turiu pasiklausti:

– Tėveli, aš noriu eit į žydų bažnyčią pasižiūrėti.

– Tai tave reiks krikštyti iš naujo, – juokiasi. – Nereikia eit, trukdyti jiems.

Namo giminėms neužrašė, paliko muziejui, tik Lipčių mergaites laikė, leido į mokslus. Kai baigė gimnaziją, Edeliukai išėjo. Tadukas žadėjo eit į Kunigų seminariją. Algiukas – vaistininku.

Marcelė irgi man buvo gera. Pasitikėjo, mylėjo geriau negu sesers mergikes. Paklusni buvau. Algą Marcelė mokėjo po keli rublius. Dovanų duodavo, drabužiukų nupirkdavo. Rodydavo savo daiktus, sakydavo: „Mirsiu – tavo kraitis“.

Paskui vieną kambarį Marcelė išnuomojo kunigui Vaitkui. Būdavo, aptarnausiu – atlygins.

Išeinu sykį iš katedros bažnyčios. Skelbimai prie telegrafų stulpų – vaina. Vyrus šauk. Tuojau sargas išbėgo. Marcelės nebuvo. Atėjo rusai, sako: „Patuštinkit tą namą ant ligoninės, gal miestas apsuptas bus".

Per naktį iškraustėm iš kambarių geriausius daiktus, sunešėm į sklepus. Ant rytojaus ateina rusai vyriausi, užem namą ant ligoninės. Gavom pasišalinti. Geriau būtų, kad būtumėm visi pasilikę. Dabartiniu mano protu – tai nereikėjo bėgti, valgyti turėjom. Tada gąsdino: „Vokytis apsups, teks badu mirti. Vaikus prie sienos kals".

Rytą Lipčius atsiuntė arklius. Kaip apsitaisę buvom, taip išvažiavom. Nieko neišnešėm. Maironis dar pasiliko, paskui iš Kauno išvažiavo į Tytuvėnus.

Parvažiavom į Bernotus. Aš kelias dienas pabuvau pas Lipčius, paskui parvažiavau pas savo tėvus į Kaplius. Marcelė pasiliko Bernotuose.

Paaugau, išėjau tarnauti į kaimą. Po karo su Maironiu nesusitikom. Lipčienė buvo atvažiavusi, aplankė. Pasakojo, kad parvažiavę į Kauną nieko nerado, viskas buvo išdraskyta, viena lova pasilikusi.

Marcelę palaidoti parvežė į Betygalą. Lipčienė ten irgi palaidota. Ir Birutėlė ten.

1924 metais ištekėjau, turėdama 27 metus, gyvenom po vidukliškius.

Viduklė, 1980-04-09. Užrašė D. Jacevičiūtė ir J. Norkutė.
MLLM R3 13873.

Juozas Pipinis

Juozas Pipinys, g. 1889 m., liaudies menininkas, audėjas, šiuo metu pensininkas, gyvena Rokiškyje. Kilęs nuo Kamajų, iš Pašilės, ten jo tėvas grafo karčemą nuomojo. Tėvas buvęs griežtas, net žiaurus, todėl jis 12 metų iš namų pabėgęs ir Alsetų dvare 7 metus ištarnavęs. Paskui nuo brolio išmoko siuvimo amato. Mokyklos lankyti netekę, likęs mažaraštis. 1910 m. buvo pašauktas kariuomenėn, bet atleistas.

Pažįstamas kamajiškis tarnavęs Kauno kunigų seminarijoje. Jis pranešė, kad Pipinys galįs ten darbo gauti. Taip jis atsidūręs Kauno kunigų seminarijoje ir įsitaisęs pasiuntiniu.

Kaip rimtą ir sąžiningą, seminarijos rektorius Maironis jį pakvietęs į savo namus už pasiuntinį liokajų (patarnautoją). Čia jis išdirbęs nuo 1910 iki 1914 metų. Maironio namas (dabar Rotušės a. 13) tik buvęs baigtas remontuoti, jam tekę baigti jį valyti. Pats Maironis ligi tol gyvenęs seminarijoje, savo kabinete, turėjęs atskirą įėjimą. J. Pipiniui kambarys buvo duotas pačiame Maironio namo gale, už salės. Jo pareigos buvo: saugoti butą, padėti seseriai Marcelei ruošoje, stalan paduoti, mieste reikalus atlikti, rankraščius spaustuvėn nunešti. Laukiamus svečius pats Maironis pro duris įsileisdavo. Skylučių duryse Pipinys neprisimena.

Pradžioje Maironis jį kalbinęs stoti į dvasininkų luomą. Siūlęs jam paskirti klierikus, kad paruoštų jį moksle. Bet Pipinys atsisakęs, ir Maironis daugiau niekados apie tai nebeužsimindavęs.

Tuo metu Maironio namuose veikė dailin. Antano Aleksandravičiaus dailės mokykla. Pipinys dažnai ateidavęs į dirbtuves pasižiūrėti. Ir pats ėmęs piešti, pradžioje ant medžio, o vėliau ir lipdyti. Maironis tuos kūrinėlius patardavęs nenaikinti. Taip buvęs sustiprintas ir pagilintas jo palinkimą į meną. Tuo metu Pipinys domėjosi siuvimu ir audimu. Maironis jam sakęs:

– Vieno tikslo nesieki, o kelių iš karto, matysi, neįveiksi.

Jis taip galutinai ir neapsisprendęs.

Maironis buvo labai paprastas žmogus. Tai buvo asmuo, pilnas tikro žmogiškumo. Dažniausiai rimtas, šposų nemėgdavo. Brangino darbą ir pats jo nevengė. Kur dabar yra sodelis, tuo metu ten buvo priaugę paprastų didelių medžių. Už aukštų šakų nukirtimą Maironis mokėjo po 5 rub. Kada buvo raunami kelmai, pats Maironis kartu su darbininkais virvėmis juos traukė. Kartą net apvirto. Paskui ruošė žemę sodui, pats agrastams duobes kasė. Nebijodavo susitepti rankų ar susipurvinti. Kartu su juo Maironis eidavęs malkų pjauti, nors silpnas pjovėjas buvęs. Valgydavęs paprastus valgius, be jokių ypatingų pasirinkimų. Alkoholio nevartojęs, tik prie svečių sesers Marcelės padarytą midų. Namuose valgydavęs pusryčius ir vakarienę. Prie stalo,

be jų pačių, visados dar būdavę 2–3 asmenys, tai – giminaitės, mergaitės, einančios mokslus. Kai atvažiuodavęs Lipčius, švogeris, pas Maironį neidavęs, nakvodavęs pas kiemo sargą.

Pats Maironis neskambindavęs pianinu, balselis jo buvęs menkas. Savo kunigiškas pareigas atlikdavęs uoliai. Esąs pastebėjęs, kaip Maironį, atsiklaupęs viduryje kambario, meldęsis, nors čia pat buvęs minkštas suolelis. Moterys retai pas Maironį lankydavęsi. „Kai būdavę iškilmingi priėmimai, – kaip Pipinys sako, – prisirinkdavo visokių „šaliamorų", ponių ilgom sukniom." Nuo svečių Pipinys gaudavęs daug arbatpinigių, kurių nemažai susitaupė.

Maironis nemėgo, kad jo atvaizdas būtų platinamas. Viena knygininkė, bene Vitkauskytė, labai norėjo išleisti Maironio atvaizdą. Keletą kartų tuo reikalu lankėsi pas Maironį, bet jis nesutiko.

Maironio sidabriniai daiktai ir kitos brangenybės (aukso kryžius ir kt.) buvo laikomi dailioje, blizgančioje dėžėje. Kartą aš pastebėjęs, kad dėžės nebėra. Bet jam niekas nieko nesakęs, ir jis apie ją nesiklausinėjęs. Tik po Maironio mirties Marcelė jam pasakiusi, kad brangenybės su visa dėže nežinomu būdu buvo dingusios iš namų; kaip Pipinys sako, vagys per užraktus išnešę. Visas įtarimas ir priekaištai turėję tekti Pipiniui. Bet Maironis jam nieko nesakęs ir Marcelei griežčiausiai apie tai prisiminti uždraudęs, Pipinio sąžinė būtų rami, ir jokie to ištikimo žmogaus įtarinėjimai nedrumstų. „Toks nepaprastas žmogus buvo Maironis!" – sako Pipinys.

Kai vokiečiai atėjo į Kauną, ir Maironis, ir Pipinys išbėgę: jis į tėviškę, Maironis į Panemunėlį, pas savo mokslo draugą Budriką. Čia jis kartais Maironį aplankydavęs. Panemunėlyje jam pasiuvęs didelius, neapmuštus, juodus kailinius.

Po karo Pipinys vėl nuvykęs į Kauną. Susiieškojęs darbą banke – sargu. Jam reikėję rekomendacijų. Maironis jam parašęs labai gerą atsiliepimą, ir taip čia ilgą laiką ištarnavęs.

Jokio Maironio palikimo neturi. Tik Marcelės dovanotą su jos autografu Maironio raštų V-tą tomą.

1967-12-26. Užrašė Jonas Vajega.

MLLM R3 8983.

Maironis turėjo tris seseris: Prancišką, Marcelę ir Kotryną. Visoms jis buvo meilus brolis, bet sesuo Pranciška, kūdikiu būdama, susitrenkė ir nuo mažumės liko kurčia ir nebylė. Nors su Pranute brolis Jonas mokėjo lygiai gerai kaip ir kiti šeimos nariai susikalbėti, bet artimesnis bendravimas buvo sunkus. Kotryna jauna ištekėjo, paveldėjo tėviškę – Bernotus. Šeimyninis gyvenimas, kurs jos anaiptol neglostė, sugriebęs ją laikė savo kietuose naguose, tik labai retai leisdamas susitikti su broliu. Jai, palyginant jaunai, staiga mirus, Maironis pašarvojo jos kūną savam bute, vėliau – Kun. seminarijos bažnyčioje, ten laikė gedulingas pamaldas ir pats nulydėjo į kapines. Marcelė liko netekėjusi. Mano atsiminimuose Maironis neatskiriamas nuo jos. Vos tik Maironiui iš Petrapilio dvasinės akademijos grįžus Lietuvon, Kauno kunigų seminarijon rektoriauti, sesuo Marcelė persikelia iš tėviškės (tuo metu ji gyveno Betygaloje) šeimininkauti ir nepalieka savo brolio ligi jo mirties.

Jam mirus sesuo Marcelė skaudžiai pakelia išsiskyrimą, ji nėra pajėgi ištarti bent žodį, jei kas nors užkalbina grįžtančią kasryt iš Kauno katedros šventoriaus, palaisčiusią ant brolio kapo gėles, kurios taip lengvai nyksta, kaitinamos karštos pietų saulės bažnyčios papėdėje. Sunku buvo Marcelei, likusiai vienai didžiuliame brolio bute, Muziejaus Nr. 5. Kiekvienas daiktelis dar tebekvėpavo taip staiga pakąsta gyvybe, kiekvienoje kertėje dar tebemirė žingsniai, kurie taip dažnai buvo girdimi popiečiais grįžus Maironiui, papietavus Kunigų seminarijoje.

Maironio namai

Maironis mėgo popiečio pasivaikščioti savam sode, bet jei ten užklysdavo koks svetimas žmogus ar kieme per daug įsismaginę triukšmavo vaikai, jis eidavo į namus. Sunku buvo seseriai, kurios darbšti ranka rūpestingai tvarkė namus, rūpinosi kiekviena smulkmena kaip nuoširdžiausia ir pasišventusi motina. Sunku buvo sustabdyti supamą kėdę, kuri netyčia, lyg vėjo praeinant užgauta, imdavo suptis. Ir stebėjais tik, kad joje jau nematai žvilgant žilųjų garbanų ir auksinių

akinių rėmai neblizga ankstyvoje prieblandoje. Sunku buvo klausytis valandas skaitančio laikrodžio, kuris stovėjo kertėje prie Maironio rašomojo stalo, ant nedidelės trikampės lentynėlės, ir kur marmurinis baltas žmogus suko mėlyną, žvaigždėmis nusėtą rutulį. O sode raudo žagariškės vyšnios, sirpo didžiuliai agrastai ir noko pirmieji obuoliai. Ir tyli vaikščiojo Marcelė, kad nebuvo kam bepasidžiaugti pirmaisiais vaisiais, tik gėlės, nuneštos į katedros rūsį, išverkdavo savo pasiilgimą ir mirdavo nepaglostytos.

Poeto sodas

Sodas buvo Maironio ir jo sesers Marcelės pasididžiavimas. Namai, kurie taip natūraliai vėliau buvo visų vadinami Maironio namais, buvo nupirkti netrukus grįžus iš Petrapilio. „Pirko juos, pasiskolinęs pinigų iš seserų Pranciškos ir Marcelės, vien dėl to, kad į Kunigų seminarijos rajoną neįsibrautų koks žydas. „Tas, vėliau virtęs jo pastangomis gražus namas, – sako mano sesuo Teklė, – buvo aptriušusių rusų kareivinių laužas. Aplink akmenų ir plytgalių krūvos. Visa tai Maironis su seseria išvalė, iškasė naujiems medžiams duobes, patys susodino ir užaugino."

Sode visą laisvalaikį ir praleisdavo: pavasarį bekasinėdami abu serbentų ir agrastų krūmus, bepurendami žemę pirmiesiems žiedeliams – gležnosioms snieginėms, kurių keli skambalėliai visą laiką baltavo ant jo rašomojo stalo, kol juos pakeisdavo tamsiai mėlynos karolinės gegutės, sultingi geltonieji narcizai, vėliau konvalijos. O jų buvo taip daug privisę, kad visi takai buvo apjuosti tamsiai žalių lapų su iš jų bekyšančiais baltuojančiais karolėliais. Ten skaitė ir meldėsi Maironis. Sesuo Marcelė žvaliai stengdavosi, kad niekas jo ramybės nesudrumstų.

Sode augo akacijų, vyšnių, dekoratyvinių smulkiųjų roželių: medžių, jazminų, serbentų, milžiniškai didelių aviečių. Pietiniai sodo kampe noko vynuogės, augo kukurūzai, šparagai ir saldžiosios bulvės. Braškės lyg obuoliukai ridinėjosi žemėj, o įvairi atmaina slyvų ir didžiųjų kriaušių, kurios sutirpdavo burnoje vos prilietusios gomurį, dažną viliojo į svečius.

Dešimts metų su Maironiu

Tą visą puikiai atsimenu, nes daugiau kaip per dešimtį metų buvau pilnateisė jų naikintoja. Maironis, mano mamytės Kotrynos tikras brolis, buvo asmuo, kuriam turiu būti daugiau negu dėkinga. Jisai man, o iš dalies ir kitiems mano broliams ir seserims, yra daug padėjęs, mokėdamas už mokslą ir leisdamas gyventi savo pastogėje. Iš tikrųjų reikia stebėtis jo, o ypač tetos Marcelės kantrybe, kai kartais susėsdavo prie stalo nemažas būrys mokslus beeinančių triukšmadarių. Jų tarpe būdavo ne vien sesers Kotrynos vaikai, bet ne giminaičiai, o artimų draugų vaikai, parapijiečiai.

Maironis mylėjo besimokantį jaunimą, su juo sėda kartu į stalą, turėdamas laiko šposauja, nesigaili gardesnio kąsnio, dažnai ragina seserį: „Marcele, atnešk tą, paduok tą, – vaikai tur būti sotūs". Maironis nemėgo pūstis, jis paprastas ir natūralus. „Jis nemėgsta žeminti žmogaus ir esant net aukštiems ir garbingiems svečiams vaikams įsako sėstis kartu prie stalo". (Iš kun. K. Rickaus prisiminimų.) Jie keitėsi. Vieni baigdavo, išvažiuodavo, kiti užtūpdavo jų vietas. Aš buvau paskutinė, šeimoje vadinama – pagrandukas, ir tik pradžioje gyvenau keliese. Nuo 1926 metų likau vienintelis dėdės ir tetos Marcelės globojamas vaikas.

Tado Daugirdo dekoracijos

Grįžtant prie Maironio namo, reikia pasakyti, kad Maironis ne visą laiką jame gyveno. Jis, kaip ir kai kurie kiti Kunigų seminarijos profesoriai, turėjo butuką pačioje seminarijoje. Tuo tarpu namuose gyventojai keitėsi, turiu galvoje tiesioginiai Maironio butą. Jame gyveno savo eksprezidento metais Antanas Smetona su šeima, kitą buto dalį kelerius metus buvo užėmęs prof. Iz. Tamošaitis, viename kambarėlyje kurį laiką gyveno kun. Krupavičius, vėliau kun. Yla. Bute buvo didžiulė salė, kurioje buvo ruošiami didieji seminarijos priėmimai (sutilpdavo ligi 200 žmonių), kol Kunigų seminarija dar neturėjo savų didžiųjų rūmų. Salė buvo dekoruota tautiniais motyvais Tado Daugirdo.

Maironio namuose Kaune pro langą svaiginančiai veržėsi žydinčio sodo įsisiūbavęs kvepėjimas, kurio viršūnėmis ką tik nušliaužė paskutinis posmas „Marija, Marija". Seminarijos bažnyčioj baigėsi gegužinės pamaldos ir nepailstamai šnypščia virtuvas nedideliame pailgame kambarėlyje, Muziejaus 5. Ten valgomas stalas, indauja, langas į sodą ir Nemuno-Vilijos santaką. Iš ten matai tolimą Vilijampolės krantą, kitoj pusėj Aleksoto kalnas, Marvelė, seminarijos rūmai, sodas. Vakarienė laukia. Vakarienę Maironiui gamindavo Kun. seminarijos virėja, kaip ir kitiems mokomojo personalo asmenims, ir ją reikėdavo tik parsinešti. Patiekalai nesudėtingi, Maironis valgių nesirinko ir neišmisliojo. Kas vakarą valgė rūgusį pieną su virtomis bulvėmis ar tarkuotais bulviniais blyneliais. Mėgo miltinius skrylius su maltų aguonų padažu, o šližikus – su aguonų pienu. Vakarienė būdavo visad kukli. Gėrimų niekad vienas nevartojo. Mėgo sidabrinius indus ir pasitaikius progai pirkdavo gražaus išdirbinio sidabrines cukrines, pyragėliams dėti lėkštes, servetėlėms įmauti žiedus, druskines.

Maironis ir gimnazistė

Virtuvas užsispyrusiai šnypščia, ir vakarienė uždangstyta laukia. Laukiam ir mudvi su teta Marcele pareinančio dėdės, o jis dar kažko paklydo sode. Jis dar aplanko bites, kurių keli aviliai stovi rytiniame sodo kampe. Bet ilgai netrukęs dėdė jau sėdasi prie stalo. Prieinu ir pabučiuoju ranką: „Matai, ir ekskursantė jau namie". „Parvažiavau jau vakar, dėde, tik vėlai". „Na, patiko Karaliaučius? Matei, kad ir vištos ten lietuviškai tebekarkia?" O taip, aš mačius. Mūsų gimnazijos ekskursiją sutikę Lietuvos konsulato žmonės mus vaišino apelsinais, kurių galėjom valgyti, kiek tik širdis troško. Mes buvom muziejuose, soduose ir pilyse, matėme ir kalėjimą, kur Kęstutis kryžiuočių buvo kalinamas, ir girdėjome primokyto vokiečio aiškinimą, kad jis ten net dešimtį metų išbuvęs. „Melagis", – tepasako dėdė. Nerimstu nepasigyrusi, kad nors tik trečioje klasėje esu, o puikiai visur vokiškai susišnekėjau. To tereikėjo. Dėdė pažiūrėjo į mane, paraudo, ir jo akinių siūlelis ėmė drebėti. Pajutau, kad mano pasigyrimas bus jam labai nepatikęs.

– Tuo nėra ko girtis. Jei būtum su visais ten lietuviškai susikalbėjusi, jei būtum bent kelių žodžių beužsnūstantį lietuvį savos kalbos išmokiusi, galėtai džiaugtis. O dabar gėda, kad, būdama lietuvė, stengeis vokiškai vapalioti.

Dėdė susijaudino

Aš ieškojau bent šapo padėčiai išgelbėti. Kalbėjau, kad buvome Karaliaučiaus operetėje. Ten sutikome vokiškoje uniformoje policininką, kuris gražiai ir laisvai lietuviškai kalbėjo.

– Tai tik dėl to, kad jis nebuvo toks minkštasprandis. Lietuvių ir yra toji baisi yda, kad jie savinasi tuoj kas svetima, išsižada lengvai, kas jiems prigimta, kas jiems šventa, be ko jie neturėtų teisės ir žmonėmis būti vadinami. Todėl viskas prie jų ir limpa. Gėda!

Dėdės dideli kampuoti akinių rėmai vis dar neramiai judėjo ir stiklinėje, įstatytoje į sidabrinį laikytuvą, liko pusė neišgertos arbatos. Tada aš nemaniau, kad būčiau supratusi, kaip giliai pažeidžiau dėdę. Tada man buvo gaila daugiau savęs, kad nepataikiau. Dabar, kai mano galvojimas daugiau subrendęs, suprantu, kad dėdė, rūpinęsis mano išsimokslinimu, laikęs mane savoj pastogėj, kur visa kvėpavo jo tik tėvynės ir lietuvių kalbos meile, – išsigando, iš kur manyje, toje bebręstančioje lietuvėj mergaitėj, galėjo gimti toks tuštumas.

Kitais metais, kai gimnazija suruošė ekskursiją Klaipėdos kraštan, aš puikiai atsiminiau dėdės to vakaro pašnekesį ir grįžus džiūgaudama pasakojau, kad mums niekur nereikėjo kalbėt vokiškai, kad mus visi suprato ir kalbėjo lietuviškai. Dėdė tik nusišypsojo.

Maironio įrašas moksleivės albume

Nors išbėgdama iš Lietuvos nespėjau pasiimti net brangiausių asmenų nuotraukų, bet kažkokiu stebuklingu būdu įsimaišė tarp dokumentų dėdės ranka įrašytas eilėraštis į mano poezijos albumą.

Vaikeli, mokinkis.
Lietuve vadinkis,
Doros nenustok niekados.

O, mokslas daug gali:
Suteiks jis tau dalį,
Apsaugos nuo vargo, skriaudos,
Jei Dievo garbės
Tau liepimai tuščia neskambės...

1926 m. kovo 22 d. Kaunas
Pral. J. Maironis.

Atsimenu, buvau kiek nusivylus tada, kad dėdė neįrašė man naujo, tik man skirto eilėraščio, bet šiose eilutėse, rodos, taip suglaustai išreikšta visa, ko gali reikalauti iš lietuvės mergaitės, kad dėdei atrodė jis tinkamiausias.

Kilimu iš Žemaitijos, nusiteikimu – aukštaitis

Kai, paskutinėje klasėje būdama, pasiskaičius apie lietuvių tarmes, aš pasigyriau sužinojusi pagaliau tikrai, kad esu žemaitė, dėdė tik nusijuokė: „Kaip tu gali būti žemaitė, jei aš juo nesu?" O kai teta Marcelė įsiterpė lyg man norėdama pritarti, dėdė trumpai tepasakė: „Aš tai nesu žemaitis, jei jūs norit – vadinkit save tokiomis". Studijuodama lietuvių tarmes Lietuvos universitete, atsiminus pasikalbėjimą su dėde, aiškinausi su dr. A. Saliu. Visi daviniai buvo mano pusėje, Bernotai, nors būdami arti viduriečių ribos, priklauso žemaičiams. Maironis kažkodėl savęs tokiu nelaikė.

Reikia pasakyti, kad dėdė nesikišdavo į jo globojamų giminaičių asmeniškus reikalus. Gal dar daugiau, jų dvasios pasaulis jam buvo visiškai svetimas. Per dešimtį metų gyvenant kartu su juo, aš nebuvau nė sykio išbarta, o esu daugiau negu tikra, kad būdavo už ką. Tarp kitko, per visus aštuonerius metus jis pasirašinėjo mano dienyne, buvo kviečiamas į gimnazijos auklėtinių tėvų posėdžius, bet nė karto nebuvo ten nuėjęs. Lygiai taip pat neatsimenu, kad būtų prasivėrusios kada plačiau jo širdies durys pokalbiams, pašnekesiams, kuriuose jo žodis ir nuomonė būtų tiek daug ką nusvėrusi.

Auklėtinio atsiliepimas

Kun. K. Ričkus tačiau, buvęs Maironio auklėtinis seminarijoje, man rašytame laiške sako: „Kaip rektorius ir profesorius, Maironis buvo tėviškai geras, auklėtinių gerbiamas ir mylimas. Jo laikais nebūdavo jokių nesusipratimų tarpe vadovybės ir auklėtinių. Buvo didelis psichologas ir pastabus. Rodos, nieko nemato, nesiteirauja, o viską žino ir puikiai pažįsta. Nebuvo smulkmeniškas. Jei jis rasdavo, kad reikalas tikrai rimtas, pasišaukdavo auklėtinį pas save į kambarį ir trumpai, pabraukęs per savo garbanas, pasakydavo: „Tai matai, tamsta, gal geriau pasiieškotum kitos mokyklos". Tada jau skubėk rašyti prašymą išvažiavimui ir kraustykis. Kun. prof. S. Yla gi savam laiške įterpia: „Mūsų laikais Prelatas buvo retas svečias alumnų tarpe ir rektoriškai aukštas, gal kiek oficialus, nors visad mielas ir nuoširdus".

Maironio širdgėla

Ir šiandien, kai stengiuos atsiminti viską, kai stengiuos atsakyti į šimtus bekylančių klausimų, kai tiesiog ilgestingai varstau duris į praeitį, kai taip negailestingai aibes dalykų yra sugraužusi ir išvogusi užmarštis, visur aš sutinku dėdę susitelkusiai ramų, slopinančiai tylų ir kietai nekalbų. Ir man rodos, aš matau jo veide rūpestį, kartais kančią, kažką, ko jis žodžiais nėr pajėgus išsakyti, o jo skausmas, išsiliejęs popieriuje, sutinka negailestingą kritiką ir žemą (tuo metu) įvertinimą. Aš drįstu spėlioti, kad Maironis širdgėliškai pergyveno savo kūrybos – poezijos suretėjimą, o kaip tūlas kritikas pasakydavo – sumenkėjimą – ir vienumoje, kurios nepažeidė nei jo sesers, nei mano buvimas, jo visa būtybė virsdavo kentėjimu, kurio negalėjo paslėpti siela, spindėdama žmogaus išorės bruožais.

Skundas išspausdintas po mirties

Kad tokią būseną Maironis bus išgyvenęs, aiškiai suprasime pasiskaitę jo „Skausmo skundą", kuris buvo išspausdintas tik po dainiaus mirties, kaip to ir reikalavo jo valia:

Už tatai, kad tave, tave vieną tiktai
Nuo jaunųjų dienų aš mylėjau karštai.
Kad tau įkvėptas, amžinas giesmes po kojų
Iki šiol nenuilsdamas klojau ir kloju,
Kad kaip pranašas Tau atgimimą skelbiau,
Jį už savo gyvybę pamilęs labiau...

\- -

Ir šitai, kaip kareivis nelygioj kovoj,
Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj
Aš parblokštas ir vienas...
1927 m. VIII 22

Teatre su Maironiu

Būdavau nepaprastai laiminga, kai dėdė mane vesdavosi į Valst. teatrą žiūrėti vaidinamų jo dramų: *Kęstučio mirtis, Vytautas pas kryžiuočius* ar *Vytautas karalius*[1]. Sėdėdavau su juo parteryje vaidinimų metu, o pasibaigus grįždavau su juo iš lėto namo. Bandydavau žavėtis tuo, ką mačiau. Tačiau dėdė dažniausiai tylėdavo. Ir be galo būdavo ilgas kelias nuo teatro ligi namų. Dviejose esybėse virė kova – subrendusio, kūrybiško, kenčiančio dėl tautos ir savo vidaus jėgų, neberandančio kelio į tautos sūnų širdis žmogaus ir bręstančio, vienatvės lygiai taip pat bijančio ir tylos nedrįstančio sudrumsti vaiko...

Vienas atsitikimėlis

Kai 1930 metais gimnazijoje buvo suvaidintas mano parašytas dviejų veiksmų veikalėlis iš Vytauto Didž. gyvenimo, apie kurį nebuvau nė žodžio prasitarus dėdei, už poros dienų po to, per vakarienę, dėdė kelis kartus pažiūrėjo į mane šypsodamas ir tarė: „Tai ką, ir tu ėmei rašyti dramas?" ir padavė man dienraščio *Rytas* numerį, kur tilpo trumputė recenzija apie minėtą vaidinimą. Aš pasakiau šį bei tą ir paklausiau, gal dėdė norįs pats paskaityti, gal jam įdomu. „Gerai. Kitą kartą." Ta-

[1] Maironis, *Didysis Vytautas – karalius.*

čiau skaityti jis jo neskaitė, nes aš nedrįsau nunešti. Maironis nebuvo tumiškas. Jei jis būtų buvęs toks, nebūtų parašęs:

... Poetų taip daug Lietuvoj atsirado,
Kad ėmė net mūzos begąsčiotis bado,
Gausingai svirpliams sugiedojus...

Oficialus ir šaltas, santūrus ir ramus, rezervuotas. Todėl ir man dėdė Maironis atsistoja mintyse lyg toji daina, kurią girdim, kurią išmokstam ir dainuojam, net nežinodami ir nesiklausinėdami, kas ją parašė, tai lyg vargonų muzika, kelianti, nešanti mus aukštybėsna, liūliuojanti ir raminanti, tai jo giliai iškentėta pranašiška lyrika, kalbanti tiesiai lietuviui į širdį. Tai jo kūrybiškoji galia, kuri pavergia ir užvaldo. Tos šviesos persunktas Maironio asmuo net pilkiausioje geliančioje kasdienybėje, net šalčiausiame abejingume išlieka visad aukštumoj.

1920 met. Maironis parašo satyrą *Lietuva – didvyrių žemė*.

... O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių,
Tiek vargiai pas vargšą bl(usų)
Atsiras už marškinių...

Jis nemėgo susiskaldžiusios visuomenės ir nebuvo entuziastas vis bedaugėjant Liet. u-to studentų korporacijoms. Į iškilmingus posėdžius kviečiamas eidavo labai nenoriai, jų tiesiog vengdavo ir tomis dienomis namuose būdavo blogoje nuotaikoje. Baisiai nemėgdavo rinkliavų. Jei žinodavo už durų laukiantį atėjusį su aukų lapu, ne sykį visai durų neatidarydavo. „Kas bus, jei jaunimas įpras ubagauti? Kam tie pinigai? Baliams, alučiams? Pinigus reikia uždirbti ir juos sunaudoti reikalingiems dalykams." Pinigas, pakliuvęs pas Maironį, būdavo saugus. Nesilepindamas pats, nemėgo lepinti ir kitų.

Viešnagėse

Visai kitoks Maironis viešnagėse. Maironis labai mylėjo svečius. Su jais jis buvo linksmas, gyvas, judrus. „...mėgo juos vaišinti, su jais

žaisti ar tai kortomis, ar būrimais. Todėl kai jis būdavo Bernotuose, svečiai nesibaigdavo", – rašo man brolis Stasys. „Buvo visad mėgiamas draugijoje, nes visur pasireikšdavo poeto humoras. Net jaunimo draugijoje: studentų, gimnazistų, auklėtinių tarpe būdavo savas. Ragindavo žaisti, dainuoti. Klausimų ir atsakymų žaidime ne kartą visus prajuokindavo savo lakiu humoru", – priduria kun. K. Rickus.

Atsimenu pati, dažnai buvo ruošiamos arbatėlės namuose įvairiomis progomis. Kartais, kai jos sekdavo viena po kitos, teta Marcelė imdavo bumbėti, nes, nors valgis dažniausiai buvo gaminamas Kun. seminarijoje, jį reikėdavo tiktai parsinešti, visa kita griūdavo ant sesers Marcelės pečių.

Maironio svečiai

Pro mano akis praeina daug arbatėlėse matytų asmenų: kompozitorius Naujalis, komp. A. Kačanauskas, dainininkės: Galaunienė, Lipčienė, pianistė A. Smilgaitė-Dvarionienė, rašytoja Pleirytė-Puidienė, prel. A. Jakštas-Dambrauskas ir daug kitų.

Arbatėlėse nuotaika šventiška ir pakili. Jose kompozitoriai fortepijonu paskambina sukurtas savo naujas kompozicijas Maironio dainoms. Dainininkės jas padainuoja. Deklamuojami eilėraščiai. Labai ryškiai atsimenu deklamuojant baladę „Jūratė ir Kastytis". Ir raudonajame salonėlyje susėdę svečiai jaučiasi, kad jų Maironis išliks amžinai gyvas ir amžinai jautriai ir vienodai bus artimas lietuvio širdžiai.

Kai Kauno valstybės teatre ėmė repetuoti ir statyti Maironio dramas, arbatėlėse ėmė rodytis dramos veikalų režisierius Dauguvietis (man taip buvęs neįprastai įdomus savo nešiojimu auskaru), aktoriai: Kubertavičius, Vainiūnaitė, Žalinkevičaitė, J. Petrauskas, Vaičiūnienė ir kiti.

Kauno muzikos konservatorijoje besimokantieji dainuoti kartais būdavo kviečiami taip pat. Tai, žinoma, buvo daroma jų rūpestingų mecenatų, kad supažindintų su rinktinės visuomenės meną mylinčiais atstovais. Maironis tais viešnagių vakarais lyg atgimdavo: šypsnys neužleisdavo vietos jo susimąstymams ir linksmi pokalbiai – slegiančiai tylai. Tačiau visur nuosaikus, neužsimirštas.

M. Vaitkus ir vysk. Paltarokas

Mėgdavo vaišinti svečius midumi, kurį taip įgudusiai mokėjo virti jo sesuo Marcelė. „Svaigalų iš viso nevartojo, gal retkarčiais išgerdavo vyno, bet ir nebuvo fanatikas abstinentas", – mano paklaustas tuo klausimu atsako kun. K. Rickus. Į svečių tarpą neįrašiau kun. M. Vaitkaus, kurį būčiau daugiau linkus pavadinti artimu Maironio draugu – namiškiu, taip dažnai (ypač vėlesniais metais) Maironio ir kun. M. Vaitkaus keliai susipindavo, o gyvendamas netoliese, lankydavo Maironį beveik kasdien ir visada dėdės svečių tarpe jį matydavau visad gyvą, niekad nenuilstantį, švelniai ir intriguojančiai bepinantį kokį sąmojų ar užtarnautai giriantį viešnios dailumą. Man regis, kun. M. Vaitkus ne sykį bandė išblaškyti per daug slegiančią ir slopinančią Maironio rimtį, stengdamasis įskelti jam džiuginančio optimizmo. Kitas klausimas, ar jam pasisekė. Taurusis ir šviesusis vysk. K. Paltarokas buvo dėdės artimas draugas ir mūsų visų labai laukiamas svečias.

Maironis mirė

Ir štai toji nelemtoji 1932 m. vasara. Birželio mėn. vidurys. Staiga grįžta dėdė iš Tytuvėnų, vos kelios dienos ten išvažiavęs vasaros atostogom. Grįžta tiesiog į Kauno miesto ligoninę. Niekas nenujaučia baisios kaulėtos šmėklos, niekas jos nemato tokiomis saulėtomis, pilnomis žiedų kvepėjimo ir paukščių giesmių dienomis. Nenujaučia jos ir dėdė, nes jo liga jau taip sena ir čia tik jos naujas kaprizas. (Maironis jau kelinti metai gydėsi pas Lietuvos ir užsienio daktarus, turėjo operacijų. Jis sirgo pūslės liga.) Nenujaučiau, tuo labiau aš, išlaikiusi gimnazijos baigiamuosius egzaminus. Lankau sergantį dėdę ligoninėj. Jis toks pat tylus ir ramus, kaip namuose vakarienių metu, tik perblyškęs ir skausmo ėdamas.

– Dėde, ką patartum man studijuoti? – klausiu jo.

– Klauskis širdies, – atsako jis trumpai, o jo žvilgsnis klajoja kažkur toli toli.

– Norėčiau kalbas, literatūrą, bet kad tai juk taip nepraktiška... Aš nežinau, gal...

– Klauskis širdies, – pasako jis man dar kartą.

Į palatą įeina daktaras, ir mudvi su teta Marcele išeinam namo. Kitą rytą aš atsisveikinu su dėde ir išvažiuoju vasaros atostogų pas seserį Teklę. Po poros dienų gaunam žinią: Maironis mirė.

Danutė Lipčiūtė, „Maironis kasdieniniame gyvenime“, in: *Draugas*, Čikaga, 1952-05-31, Nr. 127; „Ar Maironis buvo žemaitis?“, in: *Draugas*, Čikaga, 1952-06-07, Nr. 133; „Maironis namie ir teatre“, in: *Draugas*, Čikaga, 1952-06-14, Nr. 139; „Maironis ir svečiai“, in: *Draugas*, Čikaga, 1952-06-21, Nr. 145.

Antanina Kurmauskaitė-Požėrienė

Iš atsiminimų apie Maironį

Su poetu Maironiu buvome giminės. Netgi dvigubi: iš motinos pusės Maironis man dėdė, o iš tėvo pusės – pusbrolis. Didžiojo karo metais aš likau našlaitė. Mane priglaudė savo šeimoje gyvenanti Bernotuose Maironio sesuo Kotryna Lipčienė. Tai buvo nuostabios širdies moteris. Jos namuose visiems užteko meilės ir žmogiškos šilumos.

Po karo, kai Maironis jau gyveno Kaune, jis kartais atvažiuodavo į Bernotus aplankyti savo mylimos sesers, kurios labu gailėjosi ir užjautė dėl jos sunkaus likimo. Norėjo net perskirt ją su vyru, mėgusiu stikliuką ir maža paisančiu ūkio reikalų.

Jau užaugusi mergina, maždaug apie 1922 m. aš atvažiavau į Kauną ir apsigyvenau pas tetą Marcelę Maironio namuose. Maironis liepė man eiti į Karmėlavos ūkio mokyklą, bet aš jau laikiau save suaugusia ir mokytis nenorėjau. Mokiausi siūti privačiai. Gyvenau Maironio namuose iki 1925 m., kol ištekėjau. Kai teatre tuo metu ėjo Maironio dramos, tai jis vesdavosi kartais namiškius į ložę. Vieną sykį nebuvo kam eiti į teatrą, tai nuėjome mudu su Maironiu ir žiūrėjome *Kęstučio mirtį.*

Maironio namuose visada būdavo daug jaunimo, nes jis į mokslus leido beveik visus sesers Kotrynos vaikus. Poetas mėgo dainas ir muziką. Sesers vaikai buvo geri dainininkai. Kai pas Maironį susirinkdavo svečių, kviesdavo prie stalo ir gimnazistus. Jie dainuodavo ir skam-

bindavo gitara arba pianinu. Pinigų sesers vaikams Maironis vengdavo duoti. Davė duoną, kambarį ir leido į mokslą. Sakė, duodu jums turtą, kurio niekas neatims. Sesers sūnus Stasys, dėdės remiamas, mokėsi kažkur užsieny. Bet Maironis sužinojo, kad jis ten lėbauja ir leidžia laiką su moterimis, o į mokslą numoja ranka. Tada Maironis nutraukė jam pašalpą ir daugiau nesiuntė pinigų.

Šiaip jau savo namuose Maironis giminaičiams davė visišką laisvę ir niekam neprimesdavo savo valios. Ką studijuoti ar kokią specialybę rinktis – leido patiems pagal savo norą. Jo sesuo Marcelė labai norėjo, kad kuri nors iš sesers mergaičių eitų į vienuolyną. Bet nė viena nenorėjo. Įkalbinėjo teta Marcelė ir mane eiti į vienuoles. Sakė, tik eik, duosiu visą kraitį ir reikalingą pinigų sumą. Maironis, nugirdęs tokias kalbas, liepė Marcelei nesikišti į vaikų asmeninius reikalus ir nieko neversti prievarta rinktis gyvenimo kelią. Tegu patys nusprendžia, sakė. Tegul mokosi, o paskui supras, kur kam reikia eiti.

Poetas mėgo gėles. Sode takų pakraščiai būdavo apsodinti gėlėmis ir šiaip jų daug buvo auginama. Girdėjau, kad Maironis turėjo kažin kokią moterį, kurią kartais lankydavo ir nešdavo jai gėlių. Eidamas į miestą, jis kartais prašydavo manęs arba sesers Marcelės priskinti jam puokštę gėlių. Mes spėjome, kad nešė tai moteriai.

Kai ištekėjau, iš dėdės namų išėjau. Bet ir vėliau dažnai tenai lankydavaus. Ten buvo mano kelio galas, žinojau, kad visada manęs laukia ten geras žodis ir paguoda.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.
MLLM R_3 6506.

Juozas Gečius

Nuo vaikystės žinojau Maironį kaip mėgstamą dainių ir gražių eilėraščių autorių.

1912 m. besimokydamas Šiaulių gimnazijos 4 klasėje, pirmą kartą pamačiau *Aušrinėje* Maironio nuotrauką. Tais metais buvo pažymimas jo 50-ties metų jubiliejus. Labai nustebau, kad Maironis kunigas,

nes anksčiau žinojau jį tik kaip poetą. Ilgam laikui išliko jis mano vaizduotėje, toks didingas, nepasiekiamas, su spindinčiais pensnė, kaip mano dėdė kunigas.

Susipažinau su Maironiu 1919 metais. Tada jau buvau baigęs gimnaziją ir dirbau mokytojo darbą. Atvykau į Kauną stoti „inteligentų mobilizacijos“ komisijon. Viena mano bendradarbė prašė aplankyti Kaune jos dėdę Maironį ir perduoti jam laišką. Tai buvo jo sesers dukra J. Lipčiūtė. Išdrįsau užeiti. Maironis priėmė mane draugiškai. Klausinėjo apie mūsų darbą ir sąlygas, o atsisveikinant padovanojo man *Raseinių Magdę*.

Vėliau mes susituokėm su Maironio sesers dukra, persikėlėm gyventi į Kauną ir dažnai lankydavomės Maironio namuose kaip artimi giminės.

Pas Maironį šeimininkavo jo sesuo Marcelė ir visuomet gyvendavo kas nors iš giminaičių. Pas jį paeiliui gyveno ir mokėsi visi jo sesers vaikai. Teta Marcelė rūpinosi visais išlaikytiniais – ir čia esančiais, ir studijuojančiais kitur. Ir aš pats studijavau Šveicarijoj keturis metus, dažnai gaudamas iš Maironio piniginę paramą. Pas savo dėdę gyveno ir mokėsi mano žmona J. Lipčiūtė. Ji pasakojo, kad prancūzų kalbos ją mokė pats Maironis. Jis buvo griežtas ir reiklus mokytojas.

– Kartais, kai ateidavau pas jį į pamoką, pirmiau pasižiūrėdavau pro rakto skylutę, ką jis veikia. Ogi žiūriu – dėdė pasiansą dėsto. Pasibeldžiu, jis sužeria į stalčių kortas ir tada leidžia įeiti, – prisimindavo mano žmona.

Vaikai ir teta Marcelė labai mėgo kopūstus, o Maironis negalėjo net jų kvapo pakęsti. Todėl užkamšydavo vata visas skylutes, kad iš virtuvės koks tvaikas į jo kambarius neprasiskverbtų.

Namuose jis negalėdavo pakęsti jokios netvarkos. Pykdavo, jei kas per pusryčius negražiai nuriekdavo duoną arba iškabindavo sviestą. Todėl teta Marcelė sviestą dėdavo jam į atskirą lėkštutę, kad būtų tvarkinga.

Kartą užėjęs atradau jį pasilipusį ant kėdės ir tiesinantį paveikslus, kad nebūtų pakrypę.

Namuose jis valgydavo pusryčius ir vakarienę su visais, o pietums pasilikdavo seminarijoje. Būdamas namuose, mėgo padirbėti sode, kasė daržą, daug dirbo kartu su Daugirdu, dekoruodamas kambarius.

Nors gyveno kukliai, buvo užsidaręs ir daug dirbo, tačiau mėgo kartais pasikviesti svečių ar pats išeiti kur nors į pobūvį.

Pas jį dažnai buvo ruošiamos arbatėlės. Ateidavo kelios moterys, kas nors iš aktorių, pianisčių. *Pavasario balsų* leidimuose įdėta jo pažįstamų moterų fotografijų, – kunigai dėl to jam prikaišiojo ir vadino tą eilėraščių rinkinį „Mergų albumu".

Jo namuose lankėsi daug žinomų žmonių. Teko man ten sutikti profesorių Niemį, kuris buvo atvykęs į Lietuvą kalbotyros tikslais ir kalbėjosi su mumis lietuviškai.

Maironis buvo vaišingas šeimininkas ir pats išgerdavo kartu su svečiais.

Savo vardadienį jis švęsdavo ne birželio 24 d., bet spalio 20 d. 1927 m. man teko būti dideliame raute jo vardinių proga. Stalai buvo paruošti Maironio salone ir valgomajame. Viską gamino seminarijos virtuvė. Dalyvavo apie 70 žmonių, visa laikinosios sostinės aukštuomenė. Atvyko prezidentas A. Smetona, Voldemaras, švietimo ministras, keli diplomatai, kunigai ir arkivyskupas. Maironio giminaitis M. Lipčius pristatinėjo svečius prezidentui.

Šio pokylio metu Maironis norėjo sutaikyti tautininkų ir krikščionių demokratų partijų lyderius. Nors pats jis nepriklausė jokiai partijai, troško visiems vienybės ir sutarimo.

Tą vakarą Maironis buvo labai geroj nuotaikoj, nuoširdžiai visus vaišino, dažnai pats apeidavo stalus, pakalbindamas svečius, ragindamas visus valgyti ir gerti.

Man dažnai tekdavo dalyvauti pas jį ruošiamuose pobūviuose, nes Maironis buvo man draugiškas ir visada mus kviesdavo. Aplankydavo ir pats kartais mūsų namus. Dovanodavo ką nors vaikams.

1930 m. vasario 16 d. Maironis atvažiavo pas mus pasveikinti Nepriklausomybės dienos proga ir padovanojo mano žmonai sidabrinių šaukštų komplektą. Neilgai pabuvęs, pasakė, kad turi vykti į oficialų priėmimą Karininkų ramovėje, prisisegė prie sutanos Gedimino ordiną ir išvažiavo.

Šiaip jau gimines jis ne per daug mėgo. Atsimenu, vieną vasarą, būdamas su šeima Palangoje, sutikau Maironį vaikštinėjantį parke. Turėjau fotoaparatą ir norėjau Maironį nufotografuoti su savo vaikais. Bet jis atsisakė, kad esą neįdomi publika.

Vasaromis Maironis labai mėgo būti Palangoje. Kiekviena proga bent trumpam laikui ten nuvažiuodavo. Dažnai atostogaudavo pas savo gerus pažįstamus: Tytuvėnų kunigą Jančiauską arba Kaltinėnų kunigą Gudzinską. Ten žvejodavo karpius, o vakarais lošdavo vintą.

1925 metais Maironis atostogavo Tytuvėnuose. Vieną pavakarę užklydo į kleboniją du jaunuoliai pakeleiviai ir paprašė nakvynės. Po vakarienės kunigas Jančiauskas ir Maironis sėdo prie „išgarbinto vinto“. Pakvietė ir svečius. Tie, matyt, buvo įgudę lošėjai arba geri sukčiai, nes per vakarą taip nutaisė kunigus, kad šie prakišo svečiams maždaug po 600 litų. Tą įvykį vėliau prisimindavo pats Maironis.

Tytuvėnų parapijoje buvo didelis Remerių dvaras. Maironis ten dažnai lankydavosi. Ypač jis bendravo su Remeriene. Kartais juos matydavo vaikščiojančius parke ar laukuose.

1931 m. Maironis buvo popiežiaus apdovanotas protonotaro teisėmis ir titulu. Tai suteikė jam teisę dėvėti tam tikrus bažnytinius rūbus ir panašią į vyskupo kepurę. Atvežė šią dovaną iš Romos popiežiaus pasiuntinys ir įteikė Maironiui. Maironis sakė, gerai, kad pasiuntinys pats atvežė, tai nereikės mokėti muito. Tačiau, kiek žinau, poetas nelabai šią dovaną vertino ir niekada ta duota teise nesinaudojo.

Maironis buvo labai tvarkingas ir įžvalgus. Dar būdamas sveikas ir stiprus, jis parašė smulkų ir išsamų testamentą, detaliai paskirstydamas visą savo turtą.

Seseriai Marcelei jis patarė neįsileisti gimimų į savo butą, kad netaptų jų tarnaite ir vaikų aukle.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose“ [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 61–67.

Adelė Masionytė

Pas Maironį esu tarnavusi trejus metus, jei neklystu, nuo 1930 iki 1933 metų. Maironiui mane rekomendavo dusetiškis Namajūnas, kuris pas Maironį tuo metu sargavo. Pasamdė mane, žinoma, ne Maironis, o jo sesuo, panelė Marcelė.

Kai aš tarnavau pas Maironį, jis savo turtą jau buvo užrašęs Kunigų seminarijai ir iš seminarijos gaudavo visą aprūpinimą. Pusryčius ir vakarienę aš atnešdavau iš Kunigų seminarijos, o pietų jis nueidavo valgyti į seminariją. Ir baltinius skalbdavo seminarija, ir algą man mokėjo Kunigų seminarijos prokuratorius kun. Petrošius. Algos sulygom 50 litų per mėnesį, bet patarnavus Maironis liepė man mokėti 70 litų. Ir aš pietus valgydavau Kunigų seminarijos virtuvėje. Panelė Marcelė su seserėčia Danute, kuri pas juos tuo metu gyveno, valgydavo ne iš seminarijos, o savo.

Mano pareiga buvo tvarkyti kambarius, sodą, taip pat padengti stalą, kai būdavo svečių. Maironis turėjo daug kambarių: virtuvė, vonios kambarys, didysis valgomasis – salė svečiams su trisdešimčia sėdimų vietų, panelės Marcelės kambarys, salonas, Maironio darbo kambarys, prieškambaris, svečių kambarys nakvynei, Maironio miegamasis, mažasis valgomasis, prieškambaris. Panelė Marcelė savo žinioj turėjo dar du kambarius, kuriuos tuo metu nuomojo profesoriui I. Tamošaičiui. Pagal giminę, Maironiai buvo truputį iš lenkų. Kai nenorėdavo, kad suprasčiau, Maironis su seseria kartais kalbėdavosi lenkiškai. Iš pat pradžios jis panelei Marcelei liepė:

– Pasakyk, kad man rankos kasdien nebučiuotų. Nebent tada, kai kur toli išvykstu ar grįžtu, kai seniai nesimatę.

Man reikdavo jam galvą ištrinti su rūtų nuoviromis. Ir kojas jam numazgodavau, ir nagus nukarpydavau. Kai nagus karpydavau, jis juokais sakydavo:

– Nekarpyk! Gal reiks, kai numirsiu, į Juozapo kalną lipti, – neužlipsiu.

Svečių dažnai ir daug būdavo. Kunigai, seminarijos profesoriai, prelatai: Česnys, Česaitis, Mironas, Malakauskis, Penkauskas, Šaulys, Venckus, Vaitkus, Mieleška. Pas kun. Mielešką iš Karmelitų Maironis eidavo išpažinties. Kai sirgdavo, aš turėdavau telefonu jį iškviesti. Ateidavo ir Dambrauskas iš Šv. Trejybės bažnyčios. Vaitkų labai mėgo, laikė savo mylimiausiu draugu.

Prelatas Olšauskas irgi kartais ateidavo į svečius. Kai jam iškėlė bylą, Maironis mane pasiuntė į „Saulės“ rūmus, kad atneščiau jo kaltinamąją bylą. Sesuo vienuolė man įdavė tą bylą atnešti Maironiui. Aš

buvau smalsi ir eidama truputį paskaičiau. Ne ką teišskaičiau, byla stora.

Kai būdavo oficialios vaišės vien dvasininkų, pietus užsakydavo iš „Metropolio"[1], ir kelneriai su frakais aptarnaudavo prie stalo. O kai būdavo mišrūs svečiai – mes padavinėdavom; jei daugiau žmonių, man padėdavo mergaitės iš seminarijos virtuvės.

Vyskupas Paltarokas dažnai po savaitę būdavo svečiuose. Svečius Maironis mėgo. Sulaukęs jų, pralinksmėdavo. Nesėdėdavo, o vaikščiodamas po kambarį, kalbindavo svečius, nešykštėdavo komplimentų. Kartą vienai poniai pasakė:

– Kokia tamsta šiandien graži!

Toji atsakė:

– Aš ir be jūsų, prelate, žinau, kad aš graži.

Nei radijo, nei patefono Maironis neturėjo. Pianinas buvo. Juo kasdien mokėsi skambinti Danutė, Maironio dukterėčia. Iš svečių mėgdavo skambinti kun. Penkauskas. Jis kartu ir dainuodavo. Atėjus dvyliktai valandai, visi svečiai skirstydavosi. Niekad po dvylikos neužtrukdavo.

Vardines Maironis švęsdavo Šv. Jono Auksaburnio dieną, sausio 27[2]. Ateidavo klierikai sveikinti.

Šiaip, kai svečių nebūdavo, Maironis eidavo miegoti dešimtą valandą. Keldavosi anksti, nes septyniomis laikydavo Mišias.

Valgis, atnešamas iš Kunigų seminarijos, nebuvo įvairus. Kartą jis net pasiskundė:

– Vis kiaušiniai ir kiaušiniai. Tik vienąkart virti, kitąkart paleisti.

Dažnai valgydavo Kūčių valgio – šližikų. Mėgo varškėčius.

Savo išvaizda Maironis atrodydavo lyg piktas. Veidas rūstus, išvaizda rūsti. Bet buvo labai geras. Trejus metus išgyvenau pas jį ir niekad blogo žodžio negirdėjau.

Kartą jo sargas Namajūnas, būdamas girtas, Maironio, grįžusio iš atostogų, pro paradines duris neįleido, Maironiui reikalaujant atidaryti, tas vogrojo:

[1] Prestižinis Kauno restoranas Laisvės alėjoje.

[2] Greičiausiai painiojama – šv. Jonas Auksaburnis minimas rugsėjo 13 d., o Maironis savo vardadienį minėdavo šv. Jono Kantiečio dieną – spalio 20-ąją.

– Eik von! Ko tu čia lendi?

Maironis turėjo pro „juodąsias“ duris mus prikelti ir įeiti. O visai nepyko, tik kitądien juokėsi:

– Kas vakar buvo Jonui, kad jis man taip atsakė?

Jo miegamajame buvo iš pagaliukų stebėtinai sudėtas Jėzaus kančios paveikslas: žiūrint iš vieno šono – vaizdas vienas, o iš kito – visai kitas. Maironis man jį parodė ir atkreipė dėmesį, kad tai pastebėčiau.

Kartą sudužo vieno paveikslo stiklas. Maironis visai nesibarė. Kitą kartą, skersvėjui patraukus, sudužo balkono durų didelis stiklas. Aš jam sakau:

– Dovanok, prelate.

O jis mane nuramino ir dar pasakė:

– Jei nieko nedaužytum, tai sustreikuotų fabrikai, nes nebūtų darbininkams darbo. Pašauk Kačerauską, tegu naują įstiklina.

Pas mus dažnai svečiuodavosi jo sesers Lipčiuvienės vaikai. Jų buvo trys broliai ir keturios seserys: vyriausias brolis Mikalojus – finansų ministerijos direktorius, Stasys – karininkas, Algirdas – agronomas, baigęs mokslus Danijoje, o seserys: Elena – nemokyta, ištekėjusi už dvarininko Liudviko Babono, Julytė Gečienė (viena iš dvynukių) – mokytoja, Teklė Griniuvienė – irgi mokytoja ir Danutė. Daugumą iš jų Maironis išleido į mokslus. Jauniausioji Danutė tada pas mus gyveno ir mokėsi. Mes buvom labai didelės draugės. Labai kukli, nuoširdi mergaitė.

Kartą mes tame didžiajame kambary žaidėm, „vištelius“ gaudėm: Algis, Danutė ir aš. Įėjo Maironis, mes visi po stalu palindom. Jis apsisukęs išėjo.

Visi Lipčiai man buvo labai geri. Ypač Danutė.

Kartą ploviau salone langus. Stiklai, kad ir kaip juos valytum, prieš saulę atrodo nepakankamai švarūs. Panelė Marcelė liepė man pakartotinai valyti, esą blogai išvalyta. Man pakartotinai bevalant, netikėtai iš paskaitų grįžo Maironis.

– Kodėl taip ilgai valai? Išeidamas palikau ir parėjęs dar randu.

Aš paaiškinau, kad panelė liepė. Maironis tada skubiai nuėjo pas seserį, atsivedė ją ir sako:

– Tai pati parodyk, kaip reikia padaryti, kad tau negerai.

Aš tada buvau jauna, turėjau gražius šviesius plaukus ir mėgau gražiai apsirengti. Panelė Marcelė ėmė manęs nemėgti, priekabių ieškoti. Jos seserėčia Danutė man viską papasakodavo, ką panelė Marcelė Maironiui apie mane sakydavo. Aš buvau tada labai tyli, su niekuo nekalbėdavau. Ruoša kambariuose, darbas sode, bažnyčia – man buvo visas gyvenimas. Maironis man būdavo labai švelnus ir geras. Kai sesuo imdavo apie mane piktai kalbėti, jis sakydavo:

– Aš dar tokios neturėjau.

Jis girdavo mano tylumą, kambarių priežiūrą ir apsirengimo tvarkingumą.

Maironis sirgo chronišku pūslės uždegimu. Kas vasarą važiuodavo į kurortus, gydyklas. Jam buvo uždrausta gerti. Prie svečių kokį stikliuką ragaudavo. Važiuodavo ir į Vokietiją. Atsimenu ir kurorto vardą: Wildungen. Grįždamas visada parveždavo dovanų. Kartą parvežė raudoną, šilkinę, megztą, labai gražią palaidinukę. Liepė nusipirkti žiedą su raudona akimi ir pasisiūdinti mėlyną plisuotą sijoną prie tos raudonos palaidinukės.

Maironis mėgo, kad gražiai atrodyčiau. Kitą kartą parvežė man puošnų didelį kreminės spalvos lučkinį šaliką su mėlynais kraštais. Liepdavo seminarijos mergaitėms nesakyti:

– Nesigirk, nes pavydės: jai veža, mums neveža.

Vardo dienai man padovanojo vestuvinį žiedą su monogramomis. Esą monogramas galės pataisyti, kai tekėsiu, pavardės raidė M atitiko, tik vardo raidės skyrėsi. Liepdavo man tekėti. O aš tada tik apie vienuolyną galvojau.

Kambarius apruošdavau iš ryto, kai jis išeidavo bažnyčion. Kai būdavo namie, kambariuose nesimaišydavau. Jis, būdavo, sėdi visą laiką savo kabinete, žiūri pro langą į Rotušės aikštę, galvoja pasirėmęs ir rašo. Jei ko reikia, paskambina, kartais reikėdavo jam laiškus įnešti.

Maironio sesuo panelė Marcelė buvo labai labdaringa. Sužinojusi kokius našlaičius ar pašalpos reikalingus, juos šelpdavo. Šiaip buvo šykštoka, prastai sau ir dukterėčiai valgyti taisydavosi.

Maironis liepė man mokėti 70 litų algą. Ir šventpinigius mokėdavo Kunigų seminarija. Gi Maironis man duodavo šventpinigių 50 litų atskirai nuo savęs. Ten man buvo labai geros sąlygos. Bet panelė Marcelė

manęs vis labiau nemėgo ir persekiojo. Tai aš nutariau išeiti. Paprašiau Maironio, kad man išduotų tarnybos atestaciją. Sužinojęs mano ketinimą, Maironis tarė:

– Nevažiuok. Ko tu važiuoji?

Aš jam pasakiau:

– Jei aš išeisiu, nieks nieko nekalbės, o jei su seserimi prelatui reikėtų skirtis, visas miestas kalbėtų.

Maironis man davė rašomąja mašinėle parašytą liudijimą apie gerą tarnybą, kurį pats pasirašė. Tas liudijimas man buvo svarbiausias dokumentas išsirūpinant 30 rub. pensiją, kurią gaunu. Gaila, to liudijimo nebeturiu, jį paėmė prie pensijos paskyrimo dokumentų.

Dusetos, 1967-06-20. Užrašė Gediminas Blynas.

LLTI BR F11 / 254.

Aldona Vokietaitytė

Maironį pažinau 1921 m. Tuo metu mokiausi Kauno I valstybinėje gimnazijoje, vėliau, nuo 1923 m. pavadintoje „Aušros" vardu (dabartinė „Komjaunimo" vidurinė mokykla Laisvės al.)[1] ir draugavom su Maironio sesers Kotrynos dukra Tekle Lipčiūte, besimokančioje toje pat klasėje. Ji gyveno Maironio namuose Rotušės aikštėje, dėdės bute, kur visą namų ūkį tvarkė netekėjusi Maironio sesuo Marcelė. Pradžioje Teklė gyveno kambaryje iš sodo pusės su puikiu vaizdu į Nemuną ir jo šlaitus, vėliau didžiuliame valgomajame iš Rotušės aikštės pusės, kurio sienos buvo dekoruotos spalvotomis lietuviškomis juostomis, tai atrodė labai originaliai. Dalis kambario buvo atitverta spintomis, už kurių susidarė atskiras kambarėlis. Mudvi su Tekle labai artimai draugavom, ir aš ją dažnai lankydavau, bet niekad nematydavau Maironio, kuris gyveno kitame gale ir pro kitas duris įeidavo į savo butą. Ir štai vieną kartą, bevaikštinėjant mudviem sode, pro vartelius, vedančios į Kunigų seminarijos, esančios greta Maironio rūmų, sodą, įėjo du dvasininkai.

[1] Gimnazijai 1989 m. grąžintas „Aušros" vardas.

– Ateina dėdė su kunigu Paltaroku. Einam, supažindinsiu! – sušnibždėjo Teklytė.

– Vaje, kad labai nedrįstu! – atsakiau.

Bet ji jau čiupo mane už rankos ir tempia. Nepasijutau, kaip atsidūriau prie Maironio, stoviu nuleidusi akis ir girdžiu, kaip draugė sako:

– Dėde, čia mano klasės draugė Aldutė, labai mėgsta tamstos eiles.

Tuomet pakėliau akis ir susidūriau su besišypsančiomis Maironio akimis. Nieko aš jam nepasakiau, nieko ir jis man nepasakė. Tik padavė ranką, kurią aš norėjau pabučiuoti pagal senus papročius, bet jis man neleido. Paltarokas linksmai mudvi užkalbino, klausdamas, kaip sekasi mokslas, o Maironis tylėdamas nuėjo tolyn.

Tą dieną jaučiausi nepaprastai laiminga. Parbėgusi namo, pasigyriau, kad asmeniškai susipažinau su Maironiu, kad jis paspaudė man ranką. Koks džiaugsmas, kokia garbė! Maironio eilėraščiai man buvo patys gražiausi, su jais susidūriau nuo pat vaikystės. Mano tėvelis, mokytojas Antanas Vokietaitis, kaip akies vyzdį saugojo Maironio eilėraščių rinkinį *Pavasario balsai* 1913 m. leidimo. Prie eglutės deklamuodavom „Trakų pilį", „Vilnių", „Eina garsas" ir kt. Ir štai dabar jau jį patį pažįstu.

Nebeatsimenu, tais pačiais ar kitais metais Teklytė man pasakė, kad dėdė leidęs jai atsivesti savo draugę, vadinasi, mane, į jo rengiamą „kavutę". Maironis buvo pratęs organizuoti pobūvius artistams, literatams ir šiaip pažįstamiems. Šį kartą buvo susirinkęs būrelis giminių: Mikalojus Lipčius, Maironio sesers sūnus, jo žmona Marija Lipčienė – operos dainininkė, jos brolis Soteras Marcinkus, teta Marcelė ir dar pora asmenų. Maironis nedaug kalbėjo, kiti stengėsi jį linksminti. Lipčienė padeklamavo jo „Jūratę ir Kastytį", jos brolis pasmuikavo, mat Maironis mėgdavo, kad būtų kokia programėlė. Viskas būtų buvę gerai, kad kažkas nebūtų pasakęs, kad aš lankau muzikos mokyklą ir pasiūlė man pasmuikuoti. Labai susijaudinau, nes smuikuoti tokios rimtos draugijos akivaizdoje svetimu smuiku, be akompanimento, tikrai buvo sunku. Bet nepavyko išsisukti ir pačirpinau kažkurį Šuberto kūrinėlį. Gal jiems buvo įdomu pasiklausyti, kaip smuikuoja mergaitė, bet man rankos drebėjo, smičius šokinėjo, ir jaučiausi labai nelaiminga. Maironis ir kiti mandagiai pagyrė, bet iš jo žvilgsnio pajutau, kad tuo momentu jis labai užjautė ir suprato mano nuotaiką.

1926 m. su Maironiu teko susitikti per Teklės sesers Elenutės vestuves Bernotuose. Jis pats juos ir sutuokė per iškilmingas pamaldas Betygalos bažnyčioje. Tokio aukšto dvasininko ir žymaus poeto apsilankymas čia buvo žymus įvykis, todėl suvažiavo daugybė žmonių. Po sutuoktuvių Maironis nusifotografavo su jaunaisiais ir svečiais. O kadangi aš buvau pamergė, tai ir aš ten pakliuvau. Maironis buvo gerai nusiteikęs, linksmesnis negu paprastai, matyt, jam buvo malonu apsilankyti tėviškėje.

Ir dar kartą susitikau su Maironiu 1929 m. per jo sesers Kotrynos, Teklytės mamos, laidotuves. Ji mirė, besigydydama Kauno ligoninėje, buvo pašarvota Maironio bute ir palaidota Kauno centriniuose kapuose. Po karo, kapines uždarius, jos palaikai buvo perkelti į Betygalą. Per laidotuves Maironis buvo labai nuliūdęs, atrodė rūsčiai rimtas. Tą savo seserį jis labai mylėjo ir sielojosi, kad ji gavo nekokį vyrą ir visą gyvenimą sunkų vargelį vargo. Stengdamasis jai padėti, visą septynetą jos vaikų į mokslus leido. Vyriausias buvo Mykolas, paskiau Julija, Stasys, Teklė, Algirdas, Elenutė ir Danutė. Iš jų Teklė ir Danutė pasižymėjo literatūriniais gabumais. Teklė gimnazijoje puikiai rašydavo lietuvių kalbos rašinius. Kaip ją paklausiau, ar dėdė Maironis taip ją paveikė, ji man atsakė, kad greičiausiai iš motinos bus paveldėjusi tuos gabumus. Motina rašydavusi vaikams labai gražius laiškus, dažnai net eiliuotus, ir jei būtų gyvenusi kitose sąlygose, gal irgi būtų tapusi poete. Savo vaikams ji pasakojusi, kad jaunas būdamas Maironis buvęs labai linksmas. Kai parvažiuodavęs iš seminarijos atostogų su draugais, tai linksmo juoko būdavę pilni namai. Turėjęs gražų balsą ir mėgdavęs dainuoti. O mes jį matėm visuomet rimtą, susimąsčiusį, lyg sukaustytą.

Mirė Maironis. Iškilmingai jį laidojo. Visi gražiai kalbėjo, iškeldami jo kūrybos reikšmę tautos atgimimui ir literatūrai. Bet jis jau viso to negirdėjo. Jam buvo vis viena, ką apie jį kalba. Lydėjau ir aš savo mylimą rašytoją.

Tai buvo paskutinis mano susitikimas su Maironiu.

Kaunas, 1972-10-29.

MLLM R3 1323.

Vladas Adomavičius

Gimnazisto susitikimas su Maironiu

Buvo taip. 1922 m. po vasaros atostogų paišybos mokytojas ne tik mums – Kauno komercijos mokyklos naujai iškeptiems penktokams, bet ir visiems kitiems „seniams" (nuo 5 kl. ir aukščiau) padarė kaip ir konkursą: davė pagaminti *Pavasario balsų* iliustracijas. Jų geresnės būsią sudėtos albuman ir įteiktos autoriui jo 60 m. sukakties proga, kaip mokyklos dovana. Aš, kaip pirmasis klasės piešėjas, – dirbsiu poeto portretą! Uždavinys sunkus! Bet pagal atviruką portretas buvo padarytas. Tačiau trūko kažkokio bruožo – pačio svarbiausio! – kuris suteiktų jam gyvumo bei panašumo. Ilgai nesvarstyta – aš nueisiu prie Kunigų seminarijos ir, padabojęs išeinantį iš ten namo poetą, tą bruožą staigiu ir greitu žvilgsniu pagausiu. Paruošęs pieštuką ir papkę su portretu, nelabai drąsiai laukiau... Aplink nė gyvos dvasios...

Pasikalbėjimas su poetu

Štai jis išėjo. Artėjo į mane. Sekiau sukaupęs žvilgsnį... Ir priėjęs staiga užklausė:

– Ar manęs lauki?.. Ką pasakysi?..

Aš tam nebuvau pasiruošęs ir nežinojau, ką sakyti.

– O kas tai?.. Dievuli, ar tik ne aš?..

Jis staiga paėmė iš mano rankų portretą ir šypsodamasis žiūrėjo. Mažas, plonutis gimnazistukas (toks aš buvau) norėjo prasmegti, jam veidą išpylė smulki prakaito rasa... Atgavęs drąsą, nesklandžiai paaiškinau reikalą ir, vis įgydamas daugiau drąsos, paprašiau papozuoti.

– Kurgi dėsi šį portretą? – grąžinęs papkę ir sutikęs pozuoti („tik neilgai", – pasakė dar), užklausė. Ir šio klausimo nelaukiau.

– Pakabinsime mokykloje, mūsų klasėje, ant sienos, įdėsime į rėmus... jei portretas pavyks, žinoma... – ir pats susigėdau savo netikėto melo; paraudau, išsigandau: „toks čia ir dailininkas, toks čia ir portretas..."

– O, kam gi reikia... seną kunigą...

– Poetą! – pataisiau.

– Reikia klasėje turėti kryžių...

– Jau turime...

– Na, tai pakabinkite mūsų kunigaikščius, – ginčijo toliau, – Kudirką, Basanavičių, pagaliau – prezidentą... o kiek yra gražių Lietuvos vaizdų, kad ir Kauno... – jis pažvelgė į iš tolo matomą Rotušės „Baltosios Gulbės“ bokštą...

Aš tylėdamas įdėmiai žiūrėjau į poeto veidą ir stengiausi ant popieriaus pabrūkšniuoti tuos bruožus... Jis, kantriai išlaukęs valandėlę, užklausė:

– Ar jau?

Paėmęs portretą abiem rankom: „O panašumo yra, – pasakė. – Puikiai!..“

Man buvo smagu ir linksma.

– O vis tik šio portreto nekabinkit, – jo akys pro akinių stiklus žybtelėjo keista šviesa, – geriau papuoškite savo klasę šventųjų paveikslais... Mėgink papiešti Šv. Kazimierą... Būsi garsus dailininkas, o senas poetas nužengs užmiršiman...

Kaip šventą paliečiau jo ištiestą man ranką. Lengvas vėjelis sklaidė tolstančio poeto sutanos skverną...

Išpranašavęs tautos prisikėlimą, čia du kartus apsiriko: aš nepasidariau garsus dailininkas, o poetas nenužengė užmiršiman...

Portretas buvo įdėtas albumo pirmame puslapyje. Mokyklos delegacija jį įteikė poetui. Įsivaizdavau jo šypseną, pamačius mano darbą ir atsiminus mano nekaltąjį melą...

V. Adonis, „Gimnazisto susitikimas su Maironiu“, in: *Draugas*, Čikaga, 1951-06-23, d. 2, Nr. 148 (fragmentas); taip pat skelbta: „Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 559–560.

Sofija Petrauskaitė-Paulaitienė

Prisiminimai apie poetą Maironį-Mačiulį

Prasidėjus Pasauliniam karui, 1914 m. mano tėvai su šeima iš Vilniaus pasitraukė į Rusiją. Atsidūrėme Viatkos gubernijoje, Iževsko mieste. Po Spalio revoliucijos ir pilietinio karo 1921 m. grįžome jau į Kauną. Man tada ėjo 16-ti metai.

Įstojau į naujai organizuojamą Moterų kultūros draugijos Mergaičių mokytojų seminariją. Gavau stipendiją ir 6 metus gyvenau seminarijos bendrabutyje.

Kurį laiką Maironis dėstė mums Lietuvos istoriją. Įėjęs į klasę, niekad nesisėsdavo, padėjęs dienyną vaikščiodavo tarp suolų, sustodavo prie kurios nors mokinės ir klausinėdavo.

Prisimenu, buvo pamoka apie lietuvių ir kryžiuočių kovas, apie Žalgirio mūšį. Vadovėlių tada nebuvo, ir pamokas turėdavome užsirašinėti. Sėdėjau tada ketvirtame suole. Labai bijojau, kad manęs neklaustų, todėl susilenkiau už priešais sėdinčios draugės, kad būčiau mažesnė ir manęs nematytų. Bet Maironis sustojo prie mano suolo ir ėmė klausinėti, kas buvo užduota, ar išmokau. Ėmiau pasakoti, vis žiūrėdama į kabantį ant jo krūtinės labai gražų medalioną ir ant rankos žiedą. Abu papuošalai buvo auksiniai su violetinės spalvos brangakmeniais.

Maironis klausėsi ir kažkodėl šypsojosi. Pagyrė, kad taip gerai moku. Paklausė, iš kur taip gerai išmokau. Įsidrąsinus pasigyriau, kad tėvelis gavo Lietuvos istorijos knygą, kurią parašė Maironis. Tada dar nežinojau jo pavardės ir slapyvardžio – vadinome jį prelotu. Išgirdęs mano atsakymą, Maironis nuoširdžiai nusijuokė ir paklausė:

– O kodėl taip kalbi, lyg būtum ne lietuvaitė?

Mano kalba tada buvo mišinys lietuviškų ir rusiškų žodžių. Vietoje kareivis sakiau „saldotas“, vietoje karas – „vaina“, o kryžiuočiai buvo „krestonosčiai“ ir daug kitų nelietuviškų žodžių. Matyt, tas jį juokino, kad klausydamas šypsojosi.

Į jo klausimą atsakiau, kad neseniai grįžome iš Rusijos, kur mokiausi rusų gimnazijoje ir baigiau 4 klases.

Besimokydama seminarijoje, kelis kartus ėjau sveikinti Maironį vardinių dieną su gėlėmis ir dovana. Mus visada sutikdavo Maironio sesuo Marcelė ir kitos sesers duktė panelė Teklė.

Kartą Maironio neradome namie, Marcelė patarė mums eiti į Kunigų seminariją, kur jį sveikino klierikai. Buvome maloniai priimtos ir net pavaišintos saldainiais.

Į ruošiamus seminarijos vakarus-koncertus tekdavo išnešioti svečiams pakvietimus į namus. Maironis visada mielai atsilankydavo. Nuolatiniais koncertų svečiais būdavo ir Vaižgantas su Jakštu bei kiti žymūs žmonės.

Kartą man teko laimė nešti pakvietimą Maironiui. Įėjau iš kiemo pusės pro virtuvę. Marcelė paprašė mane padėti jai sunešti indus ir užkandas ruošiamai arbatai. Įteikusi pakvietimą ir vakaro programą, norėjau atsisveikinus išeiti, bet Maironis sulaikė mane ir ėmė klausinėti, kada ir kodėl mes atsiradome Rusijoje, ar daug ten buvo lietuvių, ar buvo bažnyčios, kada grįžome, ir aplamai apie viską, kas jį, kaip dvasininką, domino.

Mūsų koncerto programoje būdavo daug Maironio eilėraščių dainų: „Kur bėga Šešupė", „Už Raseinių", „Lietuva brangi", „Kur lygūs laukai", „Užtrauksim naują giesmę, broliai", „Miškas ūžia" ir kitos. Deklamuodavome eilėraščius: „Vilnius", „Trakų pilis", „Oi neverk, matušėle", „Nebeužtvenksi upės bėgimo", „Lietuvis ir giria" ir kitus.

Kai choras dainuodavo liaudies dainas, Maironis dažnai nubraukdavo ašarą. Chorą vedė mokytojas A. Likerauskas.

Kai mokinės vaidino ištraukas iš *Jaunosios Lietuvos* – studentus Tumą, Jakštą, Basanavičių ir kitus, Maironis juokdavosi, ypač kai seminaristė kupiškietė Julija Daukšaitė vykusiai vaidino ir pamėgdžiojo Tumą – nuolat taisė pensnė. Tada juokėsi visi, o labiausiai Tumas. Drabužius vaidinimui gaudavome iš klierikų.

Maironis labai mylėjo Kauną, ypač senamiestį. Dažnai teko jį matyti vaikščiojant su Vaižgantu, kompozitorium Naujaliu Nemuno krantine, vadinama „cimbruvka".

Paskutini kartą mačiau Maironį 1927 m. gegužės mėn. Tais metais baigiau seminariją – pirmąją laidą ir buvau paskirta mokytojauti į Dzūkiją, į Vinco Krėvės tėviškę.

Praėjo jau virš 50 metų. Niekad nesitikėjau, kad sulaukus senatvės galėsiu kasdien matyti tas vietas, tuos kambarius, kur ne kartą teko lankytis ir girdėti balsą mūsų mylimo poeto Maironio.

1982-03-05.

MLLM P 21583.

Juzė Mačiokienė

Su žymiausiu lietuvių poezijos kūrėju Maironiu man teko ne kartą susitikti.

Kada aš dirbau Tikybų departamento sekretore, direktorium buvo kanauninkas Kazimieras Prapuolenis. Kartą, – tai buvo 1923 ar 1924 m. vasarą, – direktorius man pranešė, kad esame abu Maironio pakviesti pas jį į svečius:

– Rytoj tamsta pasipuošk, nes tiesiai po darbo važiuosime.

Apsivilkus išeigine suknute, darbe nerimavau dėl tokios garbės.

Tuo metu literatūriniai pobūviai buvo nuolat rengiami įvairių draugijų patalpose bei privačiuose butuose. Nuvažiavę radom svečius jau sėdint už stalo. Mums buvo paliktos vietos netoli šeimininko, kuris sėdėjo stalo gale. Ten esantieji kan. Prapuolenį visi pažinojo. Mane pristatė kaip Tikybų departamento sekretorę. Pobūvyje dalyvavo tik trys moterys: Maironio sesuo, giminaitė ir aš. Svečiai tęsė toliau pradėtą pokalbį. Prelatas Adomas Jakštas-Dambrauskas kreipėsi į Maironį:

– Tai va, neklausei tada ir vėl neklausai, kad aš tau sakiau neišleisti tų *Pavasario balsų*, o reikėjo dar padirbėti prie jų 2–3–5 metus. Išleidai. O kiek tų nesklandumų – rimo, ritmo trūksta, kirčiavimas šlubuoja.

Maironis susikaupęs tylėjo. Tylėjo ir visi. Man pasidarė labai skaudu, kad mūsų visų mylimiausią poetą literatūros kritikas (o tada Jakštas-Dambrauskas buvo vienintelis Lietuvoje) taip žiauriai puola prie tiek žmonių. Aš tyliai kreipiausi į savo direktorių:

– Pone direktoriau, aš nesutinku su tuo, ką gerbiamas prelatas sako apie Maironio kūrybą. Aš čia pat galiu garsiai paskaityti eilėraščius iš *Pavasario balsų*, kad gerbiamas prelatas nurodytų tuos nesklandumus, klaidas, kirčiavimą ir t. t.

Pastebėjęs, kad mes tyliai kalbamės, Maironis klausia:

– Ką ten šnabždate?

Direktorius, nieko nelaukęs, atsakė:

– Va, mano sekretorė nori apginti tave prieš gerbiamą kritiką. Ji siūlo garsiai čia visiems paskaityti tavo eilėraščius, kad prelatas nurodytų tuos netobulumus.

Aš atsistojau. Maironis klausia:

– Tai tamsta turi čia su savim *Pavasario balsus*?

Aš atsakiau, kad neturiu, bet moku atmintinai beveik visus ten išspausdintus eilėraščius ir, ką palieps, pasakysiu. Nedeklamuosiu. Sakysiu aiškiai, kaip mokykloje mus mokė.

Maironis pamąstęs sako:

– Aš ten rašiau apie Vilnių, jei tamsta prisimeni...

Pradėjau: „Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais / Dunkso tarp kalnų plačiai“ ir t. t. Prelatas nė karto manęs nesustabdė. Maironis, iš pradžių sunerimęs, atsipalaidavo, įdėmiai klausė. Svečiai irgi tylėjo – klausė. Užbaigiau. Maironis atsistojo už savo kėdės ir kreipėsi į mane.

– Jeigu tamsta nepavargai, tai dar prašau apie Trakų pilį.

Aš tuoj pat pradėjau: „Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai / Trakų štai garbinga pilis!“ ir t. t. Man užbaigus, visi pradėjo ploti. Maironis nušvitęs tarė:

– Dabar tamsta tikrai pavargai.

– Nė trupučio, – atsakiau. Maironis žiūrėjo į mane ir mąstė.

– Na, apie Dubysą gal tamsta ką prisimeni?

„Malonios ir puikios pakalnės Dubysos, / Išpintos žemčiūgų vainikais margais...“, „Dubysa jau myli, bet tolimą vyrą, / Vien Nemunas ją apkabins...“

Čia prelatas sumurmėjo:

– Na, jau prasideda – meilė, meilė...

Man pabaigus, visi labai plojo. Mano direktorius prakalbo:

– Na, dabar tikrai užteks, prašau sėsti. Matai, kaip visi besiklausydami įsisiūbavo.

– Ačiū ačiū tamstai savo ir visų vardu, – prabilo tada Maironis. – Pone direktoriau, vaišink savo sekretorę, dabar jau tikrai pavargo.

Mano direktorius kreipėsi į prelatą Dambrauską:

– Tai ko neištaisei, gerbiamas prelate, kai aiškiai buvo skaitomi Maironio eilėraščiai?

O prelatas tik užklausė direktorių:

– Iš kur tu ištraukei tą mergiščią?

– Paslaptis, – atsakė direktorius.

– Suvalkietė, matau, – sako kritikas.

Visi geros nuotaikos, kalba, juokauja, kai kurie rimtai nusiteikę – kaip svečiuose visokių yra. Kažkas pasiūlė keltis, išeit į balkoną prasivėdinti, nes buvo labai karšta.

Netrukus svečiai pradėjo skirstytis. Išėjome ir mes. Aš dar dairiausi prelato Dambrausko.

– Neieškokite, – buvau įspėta. – Jis, kaip visada, išnyko nieko niekam nepasakęs.

Kartą direktorius, vos įėjęs į savo kabinetą, šaukia mane, meta ant stalo žurnalą ir klausia, ar skaičiau. Aš atsakiau, kad ne.

– Tai imk tamsta ir skaityk! Kaip drįso kažkoks piemengalys – Tilvytis parodijuot mūsų Maironį, ir dar kaip?! Piemuo nemokša!.. Po darbo abu vyksim pas Maironį. Žiūrėsim, ką jis į tai pasakys.

Direktorius visą dieną nervinosi, nerimavo. Pagaliau po darbo nuvykom pas Maironį. Vos pasisveikinęs ištraukė tą žurnalą:

– Ar matei, skaitei?

– Taip, mačiau, skaičiau, – atsako Maironis.

– Ir tu taip ramiai kalbi? Aš iš kailio neriuos, o jis mat šypso ramutėlis, rodos, kad kažką, o ne jį liestų to pienburnio pliauškalai.

– Pone direktoriau, jūs viena praleidot, nepastebėjot – talentą. Juk tai Dievo duota dovana, tik reikia lavintis, šviestis. Mūsų tautai dabar taip reikalingi gabūs, išsilavinę žmonės, jaunimas.

Į mane kreipiasi Maironis:

– Gal tamsta pažįstama su tuo jaunuoliu?

– Taip, pažįstama, – atsakiau.

– Tai progai pasitaikius prašau supažindinti mane su juo.

Aš sutikau. Čia mano direktorius sušuko:

– To dar betrūko – pažinties su tuo nepraustaburniu. Na, šito nesitikėjau.

– Gerbiamas direktoriau, jūs pasikarščiavote, nepastebėjote talento, – pasakė poetas.

Sutikus Tilvytį, pasakiau, kad pažadėjau Maironiui progai pasitaikius juos supažindinti. Tilvytis išraudęs sušuko:

– Nedrįskit to padaryti! Aš sprogsiu iš gėdos! Paklausiau, kvailys, vadinamųjų draugų, o gal girtas buvau... Negaliu sau atleist!

Po kurio laiko teatre pamačiau, kaip visas būrys rašytojų, apsupę Tilvytį, kone jėga tempė jį prie Maironio. Maironis atsistojęs visiems padavė ranką, kalbėjo. Tilvytis buvo išraudęs kaip burokas.

Dar keletą kartų buvome su direktorium Maironio svečiais didesnėje draugijoje. Be Dvasinės seminarijos profesorių, katedros bazilikos kanauninkų ir prelatų, buvo ir dramos teatro artistų, rašytojų, poetų. Koncertavo, dainavo, deklamavo Maironį ir kitus autorius.

Niekada negirdėjau Maironio garsiai juokiantis, nemačiau itin judriu esant. Visuomet būdavo malonus, didingas, santūriai šypsodavo, nesikarščiuodavo.

Po kelerių metų sutikau Maironį miesto sode. Sustojo, pasisveikinom.

– Ko tamsta taip susimąsčius, susirūpinus?

Atsakiau, kad visi turim rūpesčių. O jį pamačius visuomet prisimenu savo išsišokimą, kad, būdama pirmą kartą jo namuose, išdrįsau įsiterpt į tokių rimtų ir garbingų žmonių pokalbį. Kvaila, kvaila jaunystė!

Maironis šypsodamas palietė mano petį, pasakė:

– Nusiraminkit. Tuomet nieko geresnio ir gražesnio negalėjo padaryti jūsų barama jaunystė. Matėt pati. Visuomet su malonumu prisimenu tą popietę. O ir kiti girdėję tą patį sakė. Ir jūsų direktorius buvo patenkintas, tai ko tamsta be reikalo sielvartauji...

Padėkojau. Pakalbėję apie sveikatą atsisveikinom.

LLTI BR F11 / 444; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 560–563.

Janina Nokutytė-Šernienė

Pirmoji pažintis su Maironiu

Mane į mokslus leido mano giminaitis Vaižgantas-Juozas Tumas. Kadangi buvau kilusi iš kaimo, tai beveik visas atostogas praleisdavau jo namuose. Jis norėjo, kad aš išmokčiau kultūringai elgtis aukštesnėje visuomenėje. Be to, turėjau mokytis šeimininkauti, svečius priimti, juos aptarnauti, tinkamai į klausimus atsakyti. Vienu žodžiu, turėjau mokytis būtiniausių etiketo taisyklių. Didelių balių ir vaišių jo namuose nebūdavo. Jis gyveno labai kukliai. Bet du kartus metuose virėja šeimininkė turėdavo parodyti visą savo kulinarinį sugebėjimą, nes prie jo stalo susirinkdavo to meto aukštosios visuomenės atstovai, mokyčiausi dvasininkai, studentų delegacijos ir kt.

Pati didžiausia šventė jo bute būdavo kovo mėn. 19 d. – Juozapinės ir velykinės išpažinties diena – Juodoji vakarienė.

1924 m. būdama dar trylikametė moksleivė, atvykau iš provincijos praleisti Velykų atostogų Vaižganto bute. Mano atostogos sutapo su Vaižganto švenčiamomis Juozapinėmis.

Tą rytą Vaižgantas liepė man neiti į bažnyčią, gerai išsimiegoti, nes būsią daug svečių, apie kuriuos teksią man gerokas pabėgioti.

Juokaudamas sako: „Tie svečiai neilgi – pusvalandiniai, – bet kai kiaurą dieną durys neužsidaro, tai ir gerą arklį nuo kojų nuvaro. Poterį aš užmesiu už tave, o tu verskis ant kito šono ir dar „truktelk“ truputį. Pusryčiausime tik 10 val.“ Jau buvo beeinąs prie durų, kai staiga atsisuko ir pridūrė su giedria šypsena veide: „O gal tu moki ką nors iš Maironio-Mačiulio kūrybos? Šiandien mudu padarytume jam staigmeną, nes tai ypatinga diena“. (Aš taip ir nebepaklausiau, kuriam iš jų ji yra ypatinga. Ir šiandien to nežinau.)

Žinoma, man nebe miegas rūpėjo, o noras padaryti „staigmeną“. Nusiritau nuo sofos ir puoliau prie Vaižganto bibliotekos. Susiradau Maironio *Pavasario balsus* ir pradėjau kartoti balsu, ką tik mokėjau iš Maironio kūrybos. Galų gale uždainavau „Už Raseinių, ant Dubysos, teka saulė, teka“. Staiga atsidarė durys ir įpuolė virėja. Turbūt norėdama mane padrąsinti puolė prašyti, kad aš būtinai padainuočiau tą

dainą Maironiui. Nusigandau. Nors bažnytiniame chore mokykloje giedojau, be to, ir scenoje kartais mokytojas pastatydavo mane kaip „solistę", bet visa tai vyko provincijoje, o čia juk Kaunas. Be to, pats autorius turės klausytis mano „kaimiško" balselio. Bet virėja mane įtikino, kad „Dvasiškasis Tėvelis", atseit Maironis, yra geras Vaižganto bičiulis ir labai labai puikus žmogus: „Ką aš bepaduočiau į stalą, jis visko paragauna, o išeidamas visada pakviečia mane ir juokaudamas pasako: „Na, Veronika, tavo gaminiai nepakeičiami... Prisiragavau, vos apsisuku. O kas būtų, jei būčiau dar ir privalgęs".

Po tų šeimininkės žodžių aš lyg ir daugiau įgijau drąsos, pasitikėjimo savimi. Ir nutariau vieną eilėraštį padeklamuoti, o kitą padainuoti. Taip ir padariau.

Apie 12 val. pasirodė pirmieji svečiai. Jų tarpe buvo Maironis, Jakštas, arkivyskupijos atstovas kun. Kiškis, vyskupo patiekalų ragautojas, tai man paaiškino šeimininkė. Pora prelatų ir kitų aukštų dvasiškių. Jų pavardžių nebeatsimenu. Bet jų buvo apie 20. Netgi iš Panevėžio buvo vysk. Paltaroko delegatas ir kt.

Maironį pažinau iš fotonuotraukų – nedidelis, žilas, apvalus, malonių veido bruožų, su dideliu gražiu kryžiumi ir gražia juosta ant sutanos. Be to, ant dešinės rankos mūvėjo gražų žiedą su didele akimi. Tą žiedą ir ranką turėjau pabučiuoti ir reveransą padaryti jam.

Vaižgantas linktelėjo man savo balta gražia galva, atsisėdo gale stalo į aukštais atlošais papuoštą kėdę, o Maironį pasodino iš kairės į panašią kėdę. Aš suglumau. Žinojau, kad gerbtiniausią svečią šeimininkas sodinasi iš dešinės. Vėliau paaiškino Vaižgantas kitokias dvasiškiams taikomas tradicijas. Prasidėjo vaišės, sveikinimai, linkėjimai, bet truko tiktai apie 30–40 min. Vaišių metu Vaižgantas pamojo man pirštu, kviesdamas prieiti arčiau, o paskui liepė atsistoti prie jo bibliotekos didžiosios spintos ir parodyti mūsų deimantiniam poetui, kaip Užpalių progimnazijos moksleiviai myli mūsų Maironį.

Padariau, kaip Vaižgantas nurodė, ir pasakiau, kuriuos Maironio eilėraščius moku atmintinai. Tada jų mokėjau apie 20. Maironis lyg susijaudino, lyg pradžiugo. Pasirinko eilėraštį: „Ant ežero Keturių Kantonų" ir „Už Raseinių, ant Dubysos". Deklamavau su įkvėpimu. Buvo nepaprasta tyla prie stalo. Vaižgantas šypsojo, o Maironis tarp

abiejų rankų įrėmė savo smakrą, užsimerkė ir tik klausė. Kai baigiau, visi nuoširdžiai plojo, o Maironis tiktai atsistojo, sumirkčiojo kažkaip neįprastai ir pasakė: „Ateik arčiau, dukrele". Aš persigandau, maniau, pasakys, kad aš nemokėjau išsakyti tai, apie ką jis rašė. Kai priėjau, padariusi reveransą, jis priglaudė mano galvą prie kairiojo peties ir pabučiavo į patį viršugalvį tris kartus, o ant mano kaktos nukrito autoriaus ašara. Jis kaire ranka paglostė mano kasas (jos buvo man ligi kelių, gelsvos, storos, tada visos mergaitės nešiojo kasas, kirptų nebuvo). Po to kiti tai paglostė, tai į kaktą pabučiavo. Maironis pasiteiravo mūsų progimnazijos lietuvių kalbos mokytojo pavardės. Vaižgantas atsakė: „Tai tavo paties buvęs mokinys, Jūsų ekscelencija, eksklierikas Liulevičius". Maironis nieko neatsakė, tik kažin kaip nelinksmai nusišypsojo. Kai visi dvasiškiai pakėlė bažnytinio vyno taureles už autorių ir deklamatorę, aš vaikišku balsu užtraukiau: „Už Raseinių, ant Dubysos". Dainavau iš visos širdies, kaip bemokėjau. Gal ne ta daina, bet pačios mano kasos nuteikė svečius net labai maloniai. Kai aš dabar prisimenu, tai buvo pirmoji mano laimingiausia ir šviesiausia diena vaikystėje. Dar labiau pamilau Maironį ir gražiąją jo kūrybą.

Prisakę man kad ir nepelnytų, bet vaiko širdžiai labai malonių žodžių, svečiai atsisveikino su Vaižgantu, užleisdami vietą Vyriausybės nariams, jų žmonoms ir t. t.

Maironis, jau atsisveikindamas, mane peržegnojo, padėkojo, palinkėjo sėkmės moksle, užsirašė pavardę, vardą, mokyklą ir pažadėjo dedikuoti man naują savo knygą.

Sekančią dieną klierikas Antanas Riauba man atnešė Maironio *Pavasario balsus*, asmeniškai man paties Maironio gražiai užrašytus. Priedo buvo dar didelė, graži, šilku išklota importinė saldainių dėžė, kokios aš dar nebuvau mačiusi.

Tos dienos mano išgyvenimai liko man visam gyvenimui neužmirštami. Aš, rodos, ir dabar matau Maironį kaip gyvą, girdžiu jo žodžius. Knygą išsaugojau apie 20 metų, dar ištekėjusi gana ilgą laiką. Bet karo metu žuvo daug Vaižganto dovanotų mokslo knygų. Tarp jų ir tie man taip brangūs *Pavasario balsai*.

Antrasis susitikimas su Maironiu-Mačiuliu

1925 m. Maironį vėl sutikau Vaižganto bute. Tai buvo balandžio mėnesį, Velykų išvakarėse.

Vaižgantas buvo Vytauto bažnyčios rektorius. Kasmet per Velykas, išvakarėse, buvo atliekama toje bažnyčioje inteligentų trijų dienų rekolekcijos (savo gyvenimo apmąstymai). Po rekolekcijų šeštadienio vakarą pas Vaižgantą būdavo vaišės visiems kunigams, prelatams, kanauninkams, kurie padėdavo pravesti tuos apmąstymus ir klausydavo inteligentijos atstovų išpažinčių. Visada, kol sveikas ir gyvas buvo, kiek man teko matyti, dalyvavo Maironis, Jakštas, Prapuolenis, Stankevičius, Kiškis ir kiti. Pagal bažnytinę dogmą svečių kunigų turėjo būti 12, o šeimininkas buvo 13-tas. Tuo tryliktuoju buvo Vaižgantas. Tiek buvę apaštalų.

Išpažinčių klausydavo pavakare, o jau 20 val. visi po maldų bažnyčioje rinkdavosi į Vaižganto butą Juodajai vakarienei. Iš tikrųjų ji buvo juoda. Visi dvasiškiai buvo kaip paprastai juodai apsirengę. Be to, visi patiekalai buvo pagaminti be sviesto, be mėsos, o tik iš žuvies, aliejaus, ikros, vaisių, miltų, cukraus. Bet kokie tai buvo patiekalai! Rodos, ir dabar jaučiu jų kvapą. Atsimenu gerai, kai Maironis, peržegnojęs stalą ir sukalbėjęs tam tikrą maldelę balsu, sėsdavo greta Vaižganto ir sakydavo man pusbalsiu: „Na, tu, mano geltonkase dukružėle, įmesk bastučių salotų į vidurį lėkštės, šprotus iš kairės, o žirneliai su ikra tegul dar palaukia. Nors aš labai mėgstu, bet mano gydytojas patarė nevalgyti, o paragauti juk galima?"

Kiti rinkdavosi kitus patiekalus, ir taip su gyva nuotaika, humoru, gražiais atsiminimais pradėdavo pašnekesį Maironis. Mėgo papasakoti, įspūdžių, atsiminimų iš Šveicarijos laikų, bet beveik visada užbaigdavo ar iš savo kūrybos, ar iš jaunesnių poetų paimtais posmais apie Lietuvos šalelę.

Atsimenu, prinešiau keptą lašišą. Nežinau, iš kur jos gaudavo Kaunas. Maironis man pasakė: „Žinau, kad Juozapo (atseit Vaižganto) Veronika skaniai pagamina, bet aš palauksiu lietuviško lydžio iš Nemuno dugno". Tada aš nemokėjau suprasti jo meilės mūsų kraštui, liaudžiai. Bet mano atmintyje liko įsitikinimas, kad Maironis labai mėgo Lietuvos gamtą, domėjosi žmonių gyvenimu kaimo sąlygose.

Kai jau pasisotino visi, Maironis pasišaukė mane galvos linktelėjimu ir paklausė: „O gal moki deklamuoti ką nors iš Baranausko?"

Aš atsakiau, kad moku visą *Anykščių šilelį*. Jo prašymą deklamuoti apie grybus išpildžiau su dideliu malonumu. Vaišių pabaigai dar pridėjau *Brisiaus galą*, nes Jakštas savo kalboje senatvės pabaigą prilygino Brisiaus likimui.

Vaižgantas liepė man padėti indus į šalį ir atmintinai pasakyti *Brisiaus galą*. Aš lyg ir pasikuklinau, kad jau būsiu pamiršusi tekstą. Maironis pridūrė: „Nesivaržyki, dukrele, sakyki, kiek atsimeni. Papildysi Jakšto temą. Matai, koks jis sudžiūvęs". Ačiū padrąsinimui, nesuklydau. Išėjo viskas gana gerai. Už tai gavau Maironio dovaną – poezijai rašyti albumą, o į jį tą patį vakarą įrašė man visi 13 asmenų, sėdėjusių prie Juodosios vakarienės stalo, gražius linkėjimus. Aš tą albumą nusivežiau į Panevėžį, stodama į pirmąjį Mokytojų seminarijos kursą. Jis ėjo iš rankų į rankas, net ir lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas buvo paėmęs paskaityti. Taip jį man ir nunešė svetimi žmonės. Tik atsimenu, ne iš eilės, keletą Maironio žodžių:

„Žmonių meilė įgyjama kuklumu ir pagarba",

„Didžiausias tėvų duotas kraitis mergaitei – mokslas".

Ir daugiau buvo jo puslapyje prirašytų gražių minčių, bet kitų aš tiksliai nebeatsimenu.

MLLM 6512; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 559–560.

Janina Nakutytė-Šernienė

Velykų išvakarės

Juozas Tumas buvo Vytauto bažnyčios rektorius. [...]

Velykų rytą į bažnyčią sueidavo ir suvažiuodavo daugybė valdžios atstovų, visuomenės veikėjų ir menininkų. Prasidėdavo tradicinės pamaldos, išpažinčių klausymas. Visi žmonės eidavo Velykų išpažinties, net ir prezidentienė. Ta proga išpuošdavo bažnyčią, paruošdavo try-

lika klausyklų. Išpažintis pradėdavo 7 valandą vakaro. Kad tikintieji nesugaištų daug laiko, į bažnyčią atvykdavo 12 garbingesnių dvasiškių, tarp jų visuomet būdavo prelatas Jonas Mačiulis-Maironis, Adomas Jakštas, vyskupo Paltaroko maisto ragautojas kunigas Stanislovas Kiškis – labai apsiskaitęs, linksmas, gabus oratorius, turėjęs gražų balsą. Kitų pavardžių nebeatsimenu. Po išpažinčių ir pamokslo tikintieji išsiskirstydavo namo, o visi kviestieji 12 dvasininkų rinkdavosi į Vaižganto butą vadinamai Juodajai vakarienei. Su Vaižgantu sėsdavo prie stalo 13 juodomis sutanomis vilkinčių vyrų. Vaižgantas sėdėdavo viduryje, Maironis iš vienos pusės, kunigas Stanislovas Kiškis už Maironio, o kitame gale priešais Vaižgantą – prelatas Jakštas, labai liesas, mažakalbis žmogelis. Kiškis buvo labai linksmas, toks juokdarys, vis ragaudavo maistą patikrinimui. Per šią vakarienę kunigai atpalaiduodavo liežuvius apie išpažintis, bet žmonių pavardžių neminėdavo.

Žmones pagal amžių jie skirstė taip: 10–15 metų – žvirbliukas, balandžiukas, 15–40 jaunystė, 40–50 – antroji jaunystė, po 50-ties – jau šuo, 60–80 – pasireiškia prigimties egoizmas, visi pirštai į save atsukti, po 80-ties jau pasireiškia mirties baimė. Teigė, kad mažiausiai mirti bijo jaunuoliai nuo 18 iki 25 metų, o labiausiai seniausieji – nuo 80 metų.

Prisimenu, kaip 1927 metų balandžio mėnesį, baigiantis Juodajai vakarienei, dėdė patraukė mane už rankos ir sako:

– Na, tu mano ilgakase, padeklamuok Jo ekscelencijai prelatui Maironiui ant deserto jo kūrybos eilėraštį, kuris tau pačiai geriausiai patinka.

Man net rankos suvirpėjo iš baimės, kad galiu nepataikyti arba nepatikti. Visi nutilo juokavę ir politikavę, padėjo ant stalo valgio įrankius. Aš pasitempiau, nusilenkiau, atsistojau netoli Vaižganto prieš pat Maironį ir pradėjau:

„Vakaras ant ežero Keturių kantonų“
Ežero skaisčios bangos liūliavo
Žaliu smaragdu;
Laivą be irklo varė, lingavo
Vėsos dvelkimu...

Deklamavau iš visos širdies, jautriai. Tvyrojo absoliuti tyla. Vaižgantas ilgesingai žiūrėjo į vienintelį langą valgomajame ir šypsojosi. O Maironis išsitraukė didelę gražią nosinę, nusiėmė pensnė, nubraukė porą ašarų ir sučiaupęs lūpas nuleido galvą, smakru siekdamas sutaną. Kai baigiau, visi labai plojo, turbūt ne man, o Maironiui. Aš taip galvojau... Po to Maironis atsisuko į Vaižgantą ir sako:

– Tarsi vėl pabuvojau Šveicarijoje. Ačiū tau, Juozapai, už „desertą", o tavo anūkei dedikuosiu *Pavasario balsus*.

Ir pamojo man pirštu. Aš priėjau artyn, tūptelėjau, pabučiavau atkištą ranką su gražiu dideliu žiedu. Peržegnojo, palaimino. O Vaižgantas kaire ranka paglostė mano galvą ir liepė paduoti į stalą arbatą. Buvau laiminga, kad klausytojai patenkinti. Gerai atsimenu, kaip tą vakarą kunigas Stanislovas Kiškis skambiu, gražiu balsu užtraukė „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka..." Jakštas truktelėjo jį už rankovės ir pusbalsiu pabarė: „Dar ne Velykos. Ką žmonės pagalvos!" O Vaižgantas jam pasakė: „Nebūk toks sausas, Jakštai!" Visi nusijuokė. Tik niekaip nesupratau, kodėl prelatą Jakštą vadino Judu Iskarijotu. Gal todėl, kad jis sėdėjo gale stalo – ant tryliktos kėdės? Bet jis niekada dėl to neįsižeisdavo.

Joana Nakutytė-Šernienė, „Man buvo kaip tėvas", in: *Neužmirštamas Vaižgantas; Atsiminimai, laiškai, esė*, sudarė Alfas Pakėnas, Vilnius: Lietuvių rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 46–48.

Ona Balčiūnienė

Susipažinau su Maironiu 1925 metais. Gyvenom tada su šeima netoli Rotušės aikštės, ir po darbo aš dažnai su savo maža dukrele išeidavau pasivaikščioti. Aikštėje dažnai sutikdavau vaikštinėjantį kunigą M. Vaitkų. Jis buvo mano vyro pažįstamas. Pradėjau kartais užeiti su dukrele pas M. Vaitkų į namus. Vieną kartą ten buvo prelatas Maironis. Vaitkus mus supažindino. Maironis man pasirodė labai rimtas ir nekalbus. Aš labai jo varžiausi, nežinojau, ką kalbėti, ir net bijojau. Todėl greitai atsisveikinau.

Po kurio laiko M. Vaitkus prikalbino mane užeiti su juo pas Maironį į namus, sakydamas, kad poetas būsiąs tuo labai patenkintas. Aš sutikau užeiti. Šį kartą jau ne taip jaudinausi, ir Maironis man neatrodė toks baisus ir išdidus. Jis buvo gerai nusiteikęs, vaišino mus arbata, kalbėjo apie visai žemiškus dalykus. Tada jis mane pakvietė dalyvauti pas jį pobūvyje. Turėjau būtinai pažadėti. Aš daviau žodį, kad ateisiu. Taip po savaitės, pasipuošusi savo geriausia suknele, tačiau labai jaudindamasi ir abejodama, atėjau į svečius. Žmonių buvo nedaug, visi, matyt, geri pažįstami. Nuotaika buvo draugiška, niekas nekreipė į mane dėmesio, ir aš nustojau baimintis. Maironis buvo su visais labai malonus ir linksmas. Gėrėme lietuvišką midų, kurį gamino teta Marcelė (Maironio sesuo) pagal savo ypatingą ir niekam nežinomą receptą. Vyrai sugalvojo gerti degtinę per kiaurą citriną, pridėję ją prie taurelės. Maironis bandė irgi taip gerti, bet užsikosėjo ir apsilaistė. Mane tai labai prajuokino. Tada Maironis priėjo prie manęs ir sako:

– Ak, dar tu čia juoksies! Už bausmę turi išgerti visą taurę midaus!

Ir jis prikišo man prie lūpų pilną taurę. Aš prunkštelėjau ir išpurškiau iš taurės beveik visą midų. Aptėškiau ir save, ir Maironį. Mano suknelė ir šukuosena buvo aplaistyta midum. Svečiai juokėsi. Linksmai kvatojo ir pats šeimininkas. Tačiau aš pasijutau labai nepatogiai dėl savo lengvapėdiškumo ir kuo greičiausiai išsprūdau į namus. Taip nevykusiai pasibaigė mano pirmoji viešnagė pas Maironį. Tačiau ji nebuvo paskutinė. Vėliau man teko dažnai buvoti pas jį svečiuose, mažesniam ir didesniam draugų rately.

Mes bendravome ne tik pobūvio metu. Užsukdavau pas jį ir paprastą dieną, įpratau dalintis su juo savo mintimis, rūpesčiais, klausti jo patarimo. Man tada buvo 23 metai, ir jis, daug gyvenimo matęs žmogus, buvo man geras draugas ir globėjas.

Jis, nors nebuvo išlaidus, turėjo nemažą skaičių šelpiamų mokinių įvairiose miesto vietose. Kartais prašydavo manęs patikrinti, kaip gyvena tie mokiniai, ar iš tikro reikalinga materialinė parama. Aš nueidavau sužinoti ir jam papasakodavau. Jeigu skurdžiai gyvena, – jis visuomet padėdavo. Dažnai mes eidavome su juo dviese pasivaikščioti. Jis man ką nors pasakodavo, kartais deklamuodavo, o kartais ilgą laiką tylėdavom.

Kai kada jis pasakodavo ką nors iš Lietuvos istorijos, apie lietuvių bei pasaulinę literatūrą, o kitą kartą liepdavo jam visa tai pakartoti. Taip jis kėlė mano išsilavinimą, plėtė akiratį, norėjo, kad kuo daugiau žinočiau.

Dažnai tų pasivaikščiojimų metu mes užsukdavom į miesto kapines (Vytauto prosp.), kur buvo palaidota buvusi poeto draugė Jadvyga Stanelytė. Giliai susimąstęs, Maironis pastovėdavo prie jos kapo, kartais padėdavo gėlių ar geltonų rudens lapų puokštę. Visada ją minėdavo geru žodžiu, sakydamas, kad tokių taurių ir šviesių asmenybių nedaug sutinkama gyvenime. Prašė, kad kiekvienais metais Vėlinių dieną padėčiau ant jos kapo gėlių ir uždegčiau žvakelių, net ir tada, kai jo paties jau nebus pasauly.

Religiniais klausimais Maironis beveik niekada su manim nekalbėdavo ir nesiteiravo apie mano įsitikinimus. Kartą prisipažinau jam, kad vaikštau išpažinties kiekvieną mėnesį. Jis pasakė, kad tai bereikalingas uolumas. Jis pats sakėsi einąs tik du kartus per metus ir to visiškai užtenka. Nėra reikalo per daug davatkauti. Tada ir aš ėmiau rečiau eiti išpažinties.

Maironis nuo jaunystės buvo įpratęs ir labai mėgo dirbti fizinį darbą. Gyvendamas Kaune, laisvu nuo seminarijos laiku, jis daug dirbo savo sode. Pats apkasinėdavo medžius, valydavo takus, kasdavo lysves. Net jo rankos nuo darbo būdavo šiurkščios ir su nuospaudomis. Dažnai aš talkininkaudavau jam, nuimant sode vaisius. Su jo seserim Marcele mes skindavom obuolius, o jis nešė pintinėmis juos į rūsį. Jis mėgo vaišinti svečius savo sodo obuoliais.

Visuomeniniame Lietuvos gyvenime Maironis mažai dalyvavo. Jį liūdino įvairių partijų ginčai, visur augantis karjerizmas, turtų, prabangos manija.

Jo sesers vaikai, kai kurie jau pasiekę aukštas valdžios vietas, laukė Maironio palikimo. Jie labai pavydėjo man draugystės su Maironiu, bijojo, kad nebūčiau varžovė į jo turtą. Vienas jo sūnėnas dirbo saugume ir net tikrindavo Maironio laiškus. Vieno mano rašyto laiško nuorašas pateko net vyskupui į rankas, ir jis kvietė poetą atvykti pasiaiškinti. Tai giliai įžeidė Maironį. Jis buvo pasipiktinęs ir nuliūdęs dėl tokio giminių niekšiškumo, kurie sekė kiekvieną jau senyvo poeto žingsnį.

– Aš juos išmokslinau, ministrais padariau ir dabar neturiu teisės elgtis, kaip noriu. Jie mane šnipais apstatė! – giliai pasipiktinęs kalbėjo Maironis.

Toks atviras giminių persekiojimas ir kritiniai straipsniai spaudoje, kur prieš Maironį rašinėjo visokių literatūros krypčių atstovai, labai apkartino poetui paskutiniuosius gyvenimo metus.

1932 m. buvo statomi jo namai ant Aleksoto kalno. Vasaros pradžioje Maironis rimtai susirgo. Birželio mėnesį lankydavau jį ligoninės palatoje. Jis kasdien jautėsi vis blogiau. Prašė, kad nueičiau į Aleksotą pažiūrėti, kaip einasi jo naujo namo statyba. Kalbėjau, kad jis be reikalo rūpinasi, kad tie namai yra jam visai nereikalingi. Argi pajėgs jis senatvėje, būdamas silpnos sveikatos, laipioti į tokį kalną. Jis sakė, kad matyt, reikės pirkti mašiną ir mokytis vairuoti. Žinoma, juokavo. Kai geriau jausdavosi, stengėsi būti linksmas, kalbėdavo apie reikalus, tikėjosi greit pasveikti. Sakė, nėra kada gulėti – laukia darbai.

Kartą atėjau į jo palatą pavakary, Maironis tą dieną blogai jautėsi ir gulėjo tylus. Tačiau nedejavo ir nesiskundė. Prašė ilgiau pasėdėti, neišeiti. Ant spintelės stiklinėje vazoje buvo įmerktos kelios raudonos rožės, kurias jam atnešė prezidento žmona. Jis paėmė vieną rožę ir padovanojo man prisisegt prie atlapo.

– Tebūna ji tau prisiminimui apie mūsų – seno ir jauno žmogaus draugystę, – pasakė Maironis.

Tikinau jį, kad greit pasveiks, kad viskas bus vėl kaip seniau, ir nenorom atsisveikinau. Tai buvo paskutinis pasimatymas. Išsinešiau jo rankos paspaudimą ir rožę atlape.

Rytojaus dieną pranešė, kad jau Maironis miręs. Įdėjau apvytusią rožę į jo padovanotą eilėraščių tomelį, kur ji guli ir iki šiol.

Kiekvienas jo padovanotas daiktas, kiekviena mažiausia smulkmena ar laiško eilutė visuomet primena man geriausius mano gyvenimo metus ir pačią gražiausią nuostabaus žmogaus draugystę.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose“ [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 67–73.

Atsimenu, Palangoj kurhauze buvo didelis koncertas, dainavo K. Petrauskas, A. Sodeika, rodos, J. Dvarionaitė. Publikoje buvo Maironis. Visos palangiškės merginos labai džiaugėmės, jį pamačiusios.

Su Maironiu susitikdavom pas prof. Vladą Jurgutį – netoli vienas kito gyveno. Kiek kartų pas jį buvom, visuomet rasdavom Maironį. V. Jurgutis nekunigavo, nepraktikavo, – gal nuo to laiko, kai tapo banko valdytoju. Maironis būdavo elegantiškas, su kryželiu ne visuomet. Atrodė gražiai – įsivaizduoju, koks įdomus buvo jaunystėje. Pas Jurgutį lankydavosi Albinas Rimka, tuomet jaunas. Sutarėm su jo šeima – kartais į Birštoną važiuodavom pietų valgyti. Buvo labai simpatingi. Nuolatinis svečias buvo bankininkas Frenkelis. Lietuvos žydas, sąmojingas – mokėjo daug įvairių anekdotų. Jį mėgo V. Jurgutis ir J. Aleksa. Draugija rinkdavosi dažnai be jokios progos – paskambina ir važiuojame. Vyrai daugiausia kalbėdavo apie ekonomiką, finansus, kaip išlaikyti lito kursą. Aš su Maironiu susėsdavom ant sofos. Jis sakydavo: „Pakalbėkim apie gyvenimą".

Man deklamuodavo Ad. Mickevičiaus *Litwa, ojczyzna moja...*[1], daug vietų iš *Pono Tado* cituodavo. Yra dainavęs populiarų lenkišką romansą:

Za Ebry falą goniąc spojizeniem,
Młoda cyganka siedziala,
Z brzekiem gitary, cichiem westchnieniem
Smutną piosenkę śpiewała.[2]

Aš mokėjau daug Maironio eilėraščių atmintinai, tad jam deklamuodavau. Maironis buvo poetas – jam reikėjo draugijos, įspūdžių. Pas Jurgutį kartais tekdavo sutikti Vaižgantą. Sykį atėjo vėlai, įpykęs dėl P. Vaičiūno pjesės – karštai peikė blogą pastatymą, Maironis jį ramino: „Nesmarkauk, nesmarkauk – jie dirba, stengiasi..." Maironis

[1] Lietuva, Tėvyne mano (lenk.); Adomo Mickevičiaus poemos *Ponas Tadas* pradžia.

[2] Už Ebros, žvilgsniu sekdama bangą, / Jauna čigonė sėdėjo, / Gitarai skambant, tyliai dūsaudama, / Tylią dainelę dainavo (lenk.).

kalbėjo ramiai, šypsodamas. Vaižgantas kaip gyvas sidabras, o Maironis flegmatiškas. Išgėręs puoduką arbatos, Vaižgantas išėjo.

Maironis anekdotų nepasakodavo, bet klausyti labai mėgdavo ir gyvai reaguodavo į Frenkelio pasakojimus. Prisimenu vieną: „Oi, kad dirbau, kad dirbau – 26 valandas per parą“ – „Kaip tai, – klausiame, – juk paroj iš viso 24 valandos?“ – „Na ir kas – aš dviem valandom anksčiau atsikėliau.“

Palanga, 1985-07-10. Užrašė Vladas Žukas.

„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba,* p. 570–571.

Stasė Duobaitė-Lipstokienė

Buvau trylikos metų „Aušros“ mergaičių gimnazijos trečios klasės moksleivė. Auklėtoja mus nuvedė pas Maironį. Prie jo namų garsiai plakė širdis iš susijaudinimo: juk pamatysiu brangųjį poetą, kurio eilėraščius su malonumu ne tik deklamuodavau, bet ir dainuoti mėgdavau.

Poeto namas! Kojos tirpsta, vos bepaeinu, kabinuosi į draugės ranką. Ir kitų mergaičių širdys dunksi, net mokytojos alsavimas garsesnis. Jau skambutis. Eina diegliai per visą kūną. Pamažu atsidaro durys, – už jų stovi Didysis žmogus – maloniai šypsantis žilas senelis.

– Labą dieną, – sakome virpančiais balsais choru.

– Labą dieną, *bon senjor,* – tiesia jam ranką mokytoja.

Mus pakviečia vidun. O švara, o baldų grožis! Ragina sėstis, o man taip nedrąsu: kaipgi į tokią prabangą...

Ir kažkokia skriauda, pavydas klasės draugei – žydų tautybės mergaitei Sarai, kuriai iškart Maironis daugiausia dėmesio parodė – salonan įvedė per liemenį apkabinęs... Tik vėliau, kada užaugusi gyvenimą apmąsčiau, pasidarė aišku, kad šiai viešniai kaip tik vertėjo daugiausia nuoširdumo pareikšti, kad didelio Tėvynės patrioto širdis su meile vertino kitatautės draugiškumą.

Apie mokslą paklausinėjęs, kvietė valgomajan. Kuo vaišino, dabar tiksliai pasakyti negalėčiau, tik prisimenu, kad buvo labai skanu.

Mes vėl į saloną grįžome. Maironis daug pasakojo apie Raseinių kraštą, senovės Lietuvą, carinę priespaudą. Šnekėjo daug ir įdomiai. Baigęs priėjo prie manęs ir paglostė kasas.

– Čia didelis turtas, – ištarė šypsodamas. Tais pačiais metais jis mirė. Tada gulėjau sunkiai sirgdama, laidotuvių nemačiau.

LLTI BR F11 / 444; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 572.

Juozas Katelė

Susitikimai su Maironiu

Mano dėdė kunigas Jonas Katelė klebonavo tuo metu (apie 1904 m.) Panemunėlio parapijoj, netoli Rokiškio. Aš buvau pas dėdę vargoninku, buvau dar visai jaunas vaikinas ir gyvenau špitolėj, – taip vadinosi vargoninkui bei kitiems bažnyčios tarnautojams skirtas butas. Panemunėlio parapijoje tuo metu vyko gyvas kultūrinis šviečiamasis darbas. Prie bažnyčios suorganizavome chorą, į kurį labai noriai ėjo giedoti ir dainuoti ne tik jaunimas, bet ir pagyvenę žmonės. Taip pat sukūrėme turbūt pirmą Lietuvoje instrumentinę kaimo kapelą.

Pas kleboną Katelę buvo jaunas kamendorius, kuris pažinojo Maironį. Gal buvo kartu su juo mokęsis. Taigi vieną vasarą, atrodo, apie 1904 m., atostogų metu vikaro pakviestas į kleboniją atvažiavo Maironis. Mes visi iš anksto džiaugėmės šiuo vizitu ir kiek įmanydami ruošėmės gerbiamą svečią prideramai sutikti. Iki išnaktų repetavome su choru bei kapela, šeimininkė nėrėsi iš kailio, ruošdama valgius, klebonas Katelė visus ragino pasitempti ir nepadaryti gėdos savo parapijai. Pagaliau Maironis atvyko. Man jis pasirodė labai jaunas ir gražus. Veidas su auksine pensnė tarsi spinduliavo kažkokio vidinio įkvėpimo šviesa ir gera džiugia šypsena. Elgėsi jis su mumis paprastai ir draugiškai, smalsiai viskuo domėjosi, be galo klausinėjo.

Sekmadienį Maironis buvo priprašytas, norint parodyti parapijai garbingą svečią, kad pasakytų pamokslą. Nelabai norom, bet sutiko.

Perskaitęs tai dienai skirtą evangeliją, Maironis pasakė neilgą pamokslą. Apie ką konkrečiai kalbėjo, dabar neprisimenu, tik žinau, kad ypatingo įspūdžio man, o turbūt ir kitiems klausytojams šis pamokslas nepadarė. Maironis kalbėjo negarsiai, santūriai ir, rodos, nepasižymėjo didele iškalba.

Po visam klebonijoje buvo iškilmingi pietūs Maironio garbei. Per pietus jis domėjosi mūsų kultūrine veikla, klausė, kaip pavyksta suburti lietuviškus chorus ir vaidinimus, kokiu būdu išvengiame kratų ir apeiname valdžios budrumą. Klebonas Katelė čia turėjo savo metodus, mokėjo padaryti taip, kad avis liktų sveika ir vilkas sotus. Kai kuriuos atskleidė ir Maironiui. Šis juokėsi ir gyrė mus už aktyvumą ir išradingumą.

Pavakary, surinkę giedorius ir muzikantus, suruošėm klebonijoj koncertą. Visi nėrėsi iš kailio, norėdami kuo geriau pasirodyti. Mūsų repertuare buvo ir keletas Maironio dainų: „Miškas ūžia", „Lietuva brangi" ir kitos. Poetas buvo labai patenkintas ir sujaudintas, išgirdęs taip nuoširdžiai atliekant jo dainas. Jis padėkojo dainininkams ir muzikantams ir palinkėjo toliau uoliai žadinti tautos sąmonę ir kultūrą. Taigi visi buvome patenkinti Maironio viešėjimu mūsų kuklioje klebonijoje.

Vėliau teko ne kartą matyti Maironį Kaune, kur 1921 m. aš atvykau vargoninkauti Tumo-Vaižganto bažnytėlėje. Prie choro čia būdavo ir soliniai dainavimai. Pasisukioja Vaižgantas prie teatro ir nutveria kurį nors solistą giedoti per sumą. Dažnai giedodavo čia K. Petrauskas, A. Sodeika, A. Galaunienė ir kiti dainininkai.

Sumai laikyti Vaižgantas irgi dažnai kviesdavo ką nors iš kunigų, ypač didesnių švenčių ar atlaidų metu. Keletą kartų mūsų bažnyčioje Mišias laikė ir Maironis.

Po pamaldų solistus, kunigus bei vargonininkus Vaižgantas kviesdavo kuklių pietų. Taigi teko keletą kartų sėdėti kartu su Maironiu prie pietų stalo.

Būdavo čia dažnai ir Jakštas-Dambrauskas, akylai sekdamas visų elgesį ir tarsi stebėdamas, kad nebūtų prie stalo reiškiama kokių erezijų.

Maironis kalbėdavosi su visais ir atidžiai išklausydavo kitų nuomonės, tačiau dabar jis buvo daug oresnis ir santūresnis nei tada Panemunėly, nešiojo ant krūtinės auksinį kryžių, buvo žinomas poetas ir

dvasininkas. Kalbėdavosi jie dažniausiai apie dienos įvykius, politiką, įvairias draugijas bei teatro pastatymus ir neilgai užsisėdėdami išsiskirstydavo kas sau.

Tokie tai buvo mano nedideli susitikimai su poetu Maironiu. Tačiau, nors ir nelabai artimai bendravęs, džiaugiuosi, kad turėjau progos jį keletą kartų susitikti.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM 6504; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 572–574.

Juozapas Čepėnas

Mano atsiminimai apie poetą lyriką Maironį-Maciulevičių

Pirmą kartą aš pažinau poetą Maironį Panemunėlio klebonijoje, kai jis atostogavo pas kleboną Budriką. Su kunigu Budriku jie susipažino Betygalos klebonijoje, kai Budrikas ten buvo vikaru. Mat Maironis yra Betygalos parapijos parapijietis, todėl atostogų metu atvažiuodavo savo tėviškėn atostogauti. Kai kunigas Budrikas paliko Panemunėlio klebonu, pakvietė Maironį pas save atostogauti.

Kartą klebonas Budrikas pakvietė apylinkės kunigus pas save į svečius. Tai buvo 1908 m. Po mirties klebono Jokimo aš tuomet ėjau Ramajų klebono pareigas. Buvo pakviesti Panemunėlio parapijos ir dvarininkai su savo šeimomis. Buvo giminaičių ir klebono Budriko.

Prieš pietus Maironis suorganizavo žaidimus. Juose dalyvavo kunigai, ponios, panelės ir vyrai. Maironis sugalvodavo visokius žaidimus, buvo labai linksmas ir gyvas, sakė, kad ir Peterburgo salonuose praktikuojami žaidimai. Žaidėm iki pat pietų.

Pietų metu Maironis kalbėjo beveik vienas, o mes visi klausėme. Buvo linksmas, gyvas. Po pietų pasakė: „Mes, kunigai, dabar kalbėsime mišparus, o ponios, panelės ir ponai pailsės, pasišnekučiuos". Kai mes, kunigai, sukalbėjome poterius ir mišparus, Maironis vėl suorganizavo žaidimus, ir žaidėme iki pat vakarienės.

Po vakarienės visi svečiai išvažiavo. Tai tiek tuokart aš pažinau Maironį.

Antrą kartą aš pamačiau Joną Maciulevičių-Maironį sociologiniuose kursuose Kaune 1909 metais, kur jis skaitė sociologines paskaitas. Tuos kursus surengė kunigas Aleksandras Dambrauskas-Jakštas. Pakvietė į juos prelegentais Peterburgo dvasinės akademijos profesorius Joną Mačiulį-Maironį, Praną Būčį ir Matulevičių. Be akademijos profesorių, prelegentais buvo dar kun. Aleksandras Dambrauskas ir Lekėčių klebonas kun. Staugaitis.

Prof. Maciulevičiaus paskaitos buvo sausos. Iš poeto lyriko aš tikėjausi geresnių. Prof. Bučio ir Matulevičiaus buvo gyvesnės ir įdomesnės paskaitos. Taip pat buvo sausos paskaitos ir kun. Aleksandro Dambrausko. Kun. Staugaitis skaitė paskaitas apie senelių prieglaudas ir ragino parapijas steigti seneliams vargšams prieglaudas, kad jie nevaikščiotų po kaimus ir nelodytų šunų.

Tos paskaitos buvo Kaune, Liaudies namuose (dabar Požėlos g., jau nugriauti). Jos prasidėjo 1909 sausio 2 d. ir baigėsi sausio 5 d. Į jas suvažiavo daug kaimo kunigų ir pasauliečių žmonių. Ateidavo pasiklausyti tų paskaitų net žydai ir žydės.

Su Maironiu tuomet neteko man arčiau susidurti, nes jis vis būdavo apsuptas gerbėjų, o aš su juo buvau mažai dar pažįstamas.

Pirmojo pasaulinio karo metais, bet kuriais dabar neatsimenu, aš susitikau su kun. Kazimieru Kazlausku, Krekenavos klebonu, Panevėžyje. Jis mane užkvietė pas save paviešėti ir pabovyti Maironį, kuris pas jį viešėjo. Aš sutikau, ir jis mane parsivežė Krekenavon.

Čia su Maironiu arčiau susidūriau ir pamačiau, kad Maironis labai pasikeitęs. Panemunėlyje Maironis buvo didelis entuziastas, gyvas, linksmas, judrus. Krekenavoje ir prie stalo mažai kalbėjo. Rytą anksčiau pavalgydavo, pietų metu ir per vakarienę mažai kalbėdavo. Po pietų atsiprašydavo, kad jis nori pailsėti. Nueidavo savo kambarin, bet neilsėdavo, o per kitas duris išeidavo ir lesindavo kalakutus.

Krekenavos šventoriuje jis prisodino jaunų liepų ir padarė iš jų gražias alėjas.

Tai tiek aš žinau ir galėjau parašyti apie Maironį. Aš jau labai nebeprimatau, todėl sunku man rašyti.

P. S. Kun. Jonas Maciulevičius norėjo būti vyskupu ir būtų buvęs, bet jį apskundė Vatikanui Žemaičių seminarijos prof. kun. Bronislavas Žongalavičius. Nusiuntė išvertęs keletą jo meilės eilių ir parašė, kad jis daugiau myli savo tėvynę negu Bažnyčią. Tai buvo kerštas už tai, kad Maironis blogai atestavo jį Peterburgo dvasinės akademijos rektoriui Žarnovieckiui. Mat Žongalavičius norėjo būti akademijos profesorium. Akademijos rektorius užklausė Maironio nuomonės apie Žongalavičių. Maironis jam atsakė: „Be puikybės, jis daugiau nieko savyje neturi".

Aš gimiau 1880 m. pagal senojo stiliaus kalendorių spalio 18 d. ___[1] kaime, Antalieptės valsč., Zarasų apskr. Baigiau Antaliepės pradžios mokyklą, Vilniaus Pirmąją gimnaziją, Aleksandro ___[2], Žemaičių seminariją Kaune. Studijavau Vokietijoje Freiburgo universitete filosofijos ir gamtos mokslą. Parašiau disertaciją tema *Psychologische Analysis der persönlichkeit der Werke Dostojewski* (Psichologinė ~~Dostojevskio kūrininių asmenybės~~[3] analizė asmenybės Dostojevskio kūrinių).

Išlaikiau egzaminus ir gavau filosofijos daktaro laipsnį.

Pas. Čepėnas Juozapas, Stasio sūnus.

MLLM 6505.

Vladislovas Valavičius

Su poetu prelatu Maironiu man teko artimiau bendrauti 1913–1918 m., kai mokiausi Kauno kunigų seminarijoje, ir 1926–1930 m., kai studijavau V. D. universitete.

Man įsimintina, kad seminarijoje Maironis neniekino ir negabių klierikų. Priešingai, jiems daugiau padėdavo, padrąsindavo, užjausdavo. Duodavo gerą patarimą, kaip mokytis, atkakliai dirbti. Visuomet suteikdavo vilties, kad dideli idealai yra pasiekiami.

[1] Praleidimą žymintis brūkšnys originale.

[2] Praleidimą žymintis brūkšnys originale.

[3] Išbraukta originale.

Poetas buvo visų mylimas ir gerbiamas. Su jaunais jis buvo jaunas, su suaugusiais – suaugęs. Mylėjo vaikus, greitai rasdavo bendrą kalbą su jais ir net sugebėdavo su jais žaisti.

Su profesorium susitikdavau ir už seminarijos ar universiteto sienų.

Atostogų metu Maironis dažnai svečiuodavosi pas mano giminaitį kunigą Juozą Budriką Panemunėlyje. Mėgo gyventi antrame aukšte, vadinamojoje salkoje, iš kur buvo matyti gražūs apylinkių vaizdai. Ilgas valandas ten būdavo užsidaręs, dirbo, rašė. Išvargęs po įtempto darbo, kartą pasibeldė į mano kambario duris. Paklausė, ar nesu užimtas.

– Ne, profesoriau, – tariau.

– Tai einam šventoriaus valyti, – pakvietė Maironis.

Pasiėmę kastuvus, krovėme visokias atliekas – plytas, akmenis – ir vertėme į vieną krūvą už šventoriaus. Mat pastačius bažnyčią šventorius dar buvo nesutvarkytas. Dirbome, kad net prakaitas varvėjo. To darbo mums užteko per visas mano 1915 m. atostogas.

Kartą, mums bedirbant, klebono šeimininkė Johana Kulv[iec]aitė pakvietė mus pietų ir pasakė, kad iš Rokiškio atvyko svečių. Iš tų pietų prisimenu juokingą nuotykį. Vienas svečias papasakojo smagų anekdotą. Visi plyšo juokais. Maironis irgi taip garsiai kvatojosi, kad net jo pensnė įkrito į karštą buljoną. Dabar juokas jau griaudėjo. Poetas išgriebė iš buljono pensnė, nusivalė ir užsidėjo. Buljono pakeisti neleido.

Kitą kartą tą pačią vasarą pas kleboną Budriką vėl susirinko svečių. Daugiausia tai buvo jauni žmonės. Po vakarienės, kai Maironis užlipo į antrą aukštą, mes, žinodami, kad profesorius mėgsta humorą, nusprendėme pajuokauti. Prie laiptų stovėjo pintinė obuolių. Mes ėmėme juos mėtyti aukštyn, tiesiai į Maironio kambario duris. Netrukus keli obuoliai bumtelėjo žemyn į mus. Maironis suprato juoką ir atsakė tuo pačiu. Ryte per pusryčius, rimtai nusiteikęs ir galvą krapštydamas, tarė, kreipdamasis į mus:

– Ar jūs nenukentėjot? Man tai teko truputį! Kam galėjo ateiti į galvą, kad sviediniai iš Vokietijos (vyko karas) pasiektų Panemunėlio kleboniją.

Tokį paprastą, draugišką ir linksmą matydavau Maironį Panemunėlyje.

Būdamas studentu, gyvenau Kaune, Karmelituose. 1928 m. mane aplankė jau minėtas kun. J. Budrikas, geras Maironio draugas. Aplankęs pirmiau Maironį ir ten pabuvęs keletą valandų, jis pasakė eisiąs pas studentą Valavičių.

– Pas mano studentą! – susidomėjo Maironis. – Pasakyk, kad ir aš užeisiu apie šeštą vakaro.

Aš labai tuo apsidžiaugiau ir pasirengęs laukiau garbingo svečio. Maironis atėjo kaip žadėjęs. Pabuvo apie porą valandų. Paskui pakvietė mus rytojaus dienai vakarienės 21 valandai. Būsią ir daugiau svečių. Negalėjau atsidžiaugti, kad mane, studentą, pakvietė į svečius Maironis.

Rytojaus dieną nuėjau į Maironio namus. Vakarienėje dalyvavo prel. A. Dambrauskas, prel. Pov. Januševičius, prel. K. Šaulys, kan. P. Dogelis, kun. V. Mieleška, prof. banko valdytojas V. Jurgutis. Dar buvo apie trejetas valdininkų su žmonomis ir keletas kaimiečių iš Raseinių, turbūt Maironio giminaičių.

Vaišių nuotaika buvo linksma, nuoširdi. Pats Maironis, kaip tuo metu buvo priimta, buvo su prelato apranga. Tačiau tai nekliudė jam apeiti svečius, pakalbinti, paraginti.

Buvo kalbama daugiausia apie tolimas šalis, dalijamasi kelionių įspūdžiais. Kažkas pasakojo apie Vezuvijų, Kaprį, Neapolį, Romą. Buvo užsiminta apie anglų kardinolą Neumaną, kuris jaunystėje buvo anglikonų tikybos, bet vėliau iš tikro įsitikinimo tapo kataliku ir pasižymėjo kaip veiklus žmogus. Maironis pastebėjo, esą labai gerai, kad Neumanas perėjo į katalikų tikėjimą ir atrado tikrą kelią į Dievą.

Vakarienės metu buvo kalbama ir apie įvairius Lietuvos visuomeninius bei kultūrinius reikalus, teatrą, literatūrą. Vakaras Maironio namuose paliko man neišdildomą įspūdį.

Mes, jo amžininkai ir mokiniai, mylėjome Maironį už jo poeziją ir už jo asmenybės šviesumą, paprastumą ir draugiškumą. Jautėme, kad ir jis mus myli.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 576–578.

Vytenis Rimkus

Mūsų šeimoje dažnokai pasakota apie didįjį lietuvių poetą Maironį. Mano mama Apolonija Budrikaitė-Rimkienė (1905–1980) ir jos sesuo Irena Budrikaitė-Pikelienė (1913–1993), kilusios iš Kašučių, Darbėnų valsč., Kretingos apskr., ankstyvoje jaunystėje ilgokus laiko tarpus gyvendavo pas savo dėdę kunigą Juozą Budriką, kuris padėjo išlaikyti ir auklėti gausią brolio šeimą. Pas dėdę Maironis atvažiuodavo pavasaroti. Nežinoma, kokiu būdu jie buvo susipažinę, tačiau juos siejo artima bičiulystė, susirašinėdavo, vienas kito greitai pasiilgdavo, vadino vienas kitą vardais, Budrikas, nuvažiavęs Kaunan, taip pat apsistodavo pas Maironį.

Patys pirmieji atsiminimai susiję su Panemunėliu. Ten paauglė mano mama klebonijoje gyveno apie 1918–1919 metus. Ji atsimena, kad Maironis buvęs atvykęs dvi vasaras. Atrodo, kad čion poetas atvykdavęs vasaroti ir prieš karą, nes dėdė ir tarnai dažnai apie tai kalbėdavo.

Maironis buvo labai laukiamas svečias. Klebonijon tuo metu būdavo kviečiama ir daugiau svečių – apylinkės inteligentai, jaunimas. Panemunėlyje, pavyzdžiui, tuo metu dažnai būdavo dailininkas Justinas Vienožinskis.

Maironis mėgo jaunimą ir jo išdaigas. Tomis dienomis didelis pietų stalas būdavo apkraunamas valgiais ir gėrimais. Maironis ir dėdė išgerdavo po kelis stiklelius, tačiau nė vienas niekada nebuvo girti.

J. Budrikas buvo lenkuojantis ir tuo klausimu su Maironiu dažnai ginčydavosi. Abu parausdavo, susibardavo, o kartais kelias valandas ar net visą vakarą nebesikalbėdavo. Maironis paprastai po tokio ginčo nueidavo į savo kambarį mansardoje, o rytą vėl kartu pusryčiaudavo kaip niekur nieko.

– Kartą visa draugija grįžome arkliais iš svečių, – prisiminė mama, – aš pradėjau „kalakutus svarstyti“, t. y. snausti, o Maironis pririšo man kasas prie sėdynės atkaltės. Atsibusdama kasas timptelėjau – visiems buvo linksmo juoko.

Tuo metu būdavo mėgiami žaidimai su fantų išpirkimu. Dažnai išpirkimui būdavo deklamuojami eilėraščiai, daugiausia Maironio.

Poetas mėgdavęs deklamavusįjį paklausti, kas eilėraštį parašęs. Ir mama, ir teta yra deklamavusios („Atsiminimo žiedas", „Roma"), o į klausimą, kas autorius, atsakiusios tiesiog – Jūs...

Maironis mėgo lošti kortomis, ypač vintą, o kai jaunimas pradėdavo žaisti ratelius, jis palikdavo kortuojančius ir ateidavo prie jaunimo žaisti.

Poetas labai pasikeisdavo, jei būdavo jaunų kunigų ir klierikų. Tada jis atrodydavo išdidus, neprieinamas, užrietęs nosį, klierikai jo bijodavo.

Panemunėlyje nuolat buvo prisimenama keletas linksmų atsitikimų.

Kartą Maironis buvo išvykęs į svečius, o jaunieji klebonijos įnamiai jo kambarį mansardoje išpainiojo špagatu taip, kad būtų tik siauras laužytas įėjimas, bet nebūtų galima prieiti nei prie stalo su lempa, nei prie lovos. Vėlai vakare Maironis grįžo, o visi kaltininkai apačioje nekantriai laukė, kas bus. Ilgai neužsidegė šviesa... Rytą kambarinė, atėjusi tvarkyti kambario, rado ant stalo tvarkingą špagato kamuolį be jokio mazgo. O Maironis nei tą rytą, nei vėliau ne tik nepasiskundė dėdei, bet net mažiausio ženklo nerodė, kad kas būtų atsitikę.

Kitą sykį prie Maironio antklodės buvo pririšta virvutė, o jos galas pravestas į koridorių su laiptais. Kai šviesa užgeso, timptelėjus virvutę buvo nutraukta antklodė. Tyla. Gal po 15 minučių vėl timptelėjo. Po to atsidarė durys, ir Maironis laiptais žemyn parideno hantelius – sportinius svarsčius. Nakties tylą sutrikdė didžiulis triukšmas, išdaigininkai gerokai išsigando. Atsibudo dėdė, sunerimęs klausinėjo, kas čia atsitikę. Tačiau visi sakė nieko nežiną ir nuėjo miegoti.

Tuo metu dėdė turėjo baltą kumelę. Nenuoramos smulkiai prikarpė uodegos bei karčių ir pribarstė į dėdės ir Maironio lovas, slaptai, kad nematytų net kambarinė. Rytą prie arbatos abu atsargiai vienas kito klausinėjo, kas buvę, kad negalėję miegoti. Kažkas kandžiojosi, bet nieko neradę (balti karčiai nepastebimi...). Dieną lovos buvo išpurtytos, tačiau dalis aštrių plaukelių, matyt, palikusi. Rytą ir vėl prie arbatos kalbėję, kad kandžioję̨si, bet mažiau... Po to slaptai buvo pakeista visa patalynė. Visų tų išdaigų dalyvių tarpe buvo vis to paties brolio iš Kašučių sūnus Juozukas[1], šeimininkė – linksma ir jauna mokytoja Johana Kulviecaitė bei kt.

[1] Juozas Budrikas.

Tetai Irenai apie 1926 metus teko Maironį matyti dvi ar tris vasaras Tveruose, kur tuo metu buvo perkeltas Budrikas. Maironiui atvykstant, visa šeimyna išeidavo jo pasitikti. Poetas pasisveikindavo su visais. Išvykdamas Johanai palikdavo 150–200 litų, kad išdalintų visiems tarnams.

Kartą su juo buvo atvažiavęs ir prof. B. Česnys, kuris Ireną mokė vokiško eilėraštuko.

Tetai Maironis atrodęs senas ir labai negražus. Tveruose jis gyveno taip pat mansardoje su balkonu. Ten jis vakarais prie atviro lango ar prie balkono durų rašydavo, dirbdavo prie žvakės šviesos. Kartą svečiai surinko puokštę gėlių, ir kažkuris metė pro langą. Pataikė tiesiai ant stalo. Rytą gėlės buvo gražiai pamerktos stiklinėje, o pats poetas – kuo geriausios nuotaikos. O apskritai jaunimas išdrįsdavo panašiai juokauti tik todėl, kad Maironis tai mėgo, netgi džiaugdavosi, iš to nebūdavo nesusipratimų ir liūdnų pasekmių. Tuo metu ne tik klebonijoje būdavo daug žmonių, triukšminga, bet būdavo organizuojamos išvykos į apylinkes. Dažni linksmi subuvimai, šokiai būdavo Venckevičių sodyboje, į kurią paprastai visu būriu drauge su Maironiu eidavo pėsti.

1926 metų vasarą, kai Tverų klebonijoje gyveno abi seserys, čion atvyko šiaulietis gimnazijos mokytojas Jaroslavas Rimkus (1888–1976), platindamas savo knygą *Vokiečių okupacija Lietuvoje 1914–1918 m.* Jis užėjo į kleboniją, o Budrikas jį ir užlaikė, sakydamas, kad atvyksta didelių svečių, tarp jų – Maironis. Šiaulietis svečias padėjo Apolonijai pinti vainikus (poetas visada būdavo sutinkamas su vainikais), ir tai buvo pirmoji mano būsimų tėvų pažintis. Poetas atvyko į trečią dieną. Buvo dideli atlaidai, dideli pietūs. Maironis prie stalo gana kritiškai atsiliepė apie tą knygą, nežinodamas, kad čia pat sėdi jos autorius. Tai buvo keblus momentas, visi pasijautė labai nejaukiai. Vėliau Maironis priekaištaudavo Budrikui, kodėl jo neįspėjęs.

Maironis norėjo išpiršti Apoloniją kažkokiam savo pažįstamam ar giminaičiui, kažkokiam Žilinskui. Gal todėl, o gal ir šiaip dėl ko kito jis buvo nepatenkintas, kai Apolonijai pasipiršo mano tėvas. Tas nepalankumas persidavė ir dėdei Budrikui, kuris graudinęs dukterėčią, kad netekėtų už nepažįstamo, kad Šiauliuose tiek daug esą bedievių, kad ir šis gal laisvamanis... (Ar tai nebūsiančios aliuzijos į J. Šliūpą ir

„Kultūros“ draugiją – tuometinius Lietuvos laisvamanybės vadovą ir centrą, buvusius Šiauliuose?)

Šios atsiminimų nuotrupos, vis labiau grimztančios praeitin ir prarandančios savo konkrečius kontūrus ir ryšius – tai tik smulkūs fragmentai, tai tik mažyčiai štrichai iš privačios ir kartu galbūt mažiau žinomos Maironio gyvenimo pusės.

1971–1987 m.
LLTI BR F1 / 6358.

Stasė Petrauskaitė

Mano mamos brolis kanauninkas Juozas Gudzinskas 1920–1931 m. buvo klebonu Kaltinėnuose. Iš pasakojimų žinau, kad anksčiau jis klebonavo Kražiuose, Ariogaloje, Meškuičiuose.

Nuo 1926–27 m. aš gyvenau pas dėdę ir lankiau pradžios mokyklą Kaltinėnuose. Dėdė buvo labai vaišingas, mėgo bendrauti su žmonėmis, todėl svečių pas jį niekuomet netrūkdavo. Tarp nemažo būrio jo svečių ir pažįstamų giliausią įspūdį man paliko Maironis. Galbūt dėl to, kad pas mano dėdę svečiuojantis jam būdavo rodoma itin didelė pagarba. Mano dėdė ir Maironis buvo artimi draugai – vienas pas kitą dažnai svečiuodavos. Maironis labai mėgo ramybę. Kai jis viešėdavo pas mus, mano tetos nuolatos kartodavo:

– Ša, Maironis rašo!

Vėliau teko man būti Maironio namuose Kaune ir panašius žodžius girdėdavau iš jo sesers Marcelės.

– Tyliai! Prelatas dirba. Garsiai nekalbėkit!

Besisvečiuodamas Kaltinėnuose, Maironis patarinėdavo dėdei, kaip tvarkyti sodą, ir pats mėgo sode padirbėti. Ragino Gudzinską statytis naują kleboniją, kad būtų erdviau ir patogiau gyventi. Apie tai net užsimindavo savo laiškuose. Jie dažnai susirašinėdavo.

Tuo metu aš buvau dar vaikas, bet, svečiuojantis pas dėdę Maironiui, tekdavo ir man drauge prie stalo sėdėti arba nešioti jiems į stalą arbatą.

Mano dėdė ir Maironis artimai bendravo su Josvainių klebonu kun. Vasiliausku. Pas jį dažnai svečiuodavosi. Kartą buvo nusivežę ir mane. Tuomet aš dar nėjau į mokyklą. Vakare, prieš einant gulti, Maironis paėmė mane ant rankų ir kalbino pas save miegoti. Tik kai jis uždarė savo kambario duris, aš ėmiau verkti, prašydama, kad kartu būtų mano mama. Tada jis pravėrė duris ir pasakė:

– Čia mums reikalinga ir mama!

Man pačiai tiesiogiai bendrauti su Maironiu teko nedaug. Prisimenu jį tiek, kiek jis viešėdavo pas mano dėdę.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM 6508.

Ona Žeromskienė

Med. sesuo Žeromskienė Ona, dirbanti Kauno klinik. ligoninėj, kilusi iš Gargždų, pasakojo, kad 1925–26 m. Maironis su kunigu Mykolu Vaitkumi atvažiuodavo į svečius pas Vaitkaus seserį Vojevodskienę, kuri gyveno Gargžduose. Žeromskienės tėvai gyveno priešais Vojevodskius, ir ji matydavo, kaip Maironis vakarais vienas išeidavo pasivaikščioti prie Minijos. Toje vietoje buvo padaryta užtvanka, prie kurios buvo pastatytas malūnas ir lentpjūvė, kurie teikė miesteliui elektrą. Vanduo, krisdamas žemyn, ūždavo. Maironis mėgdavo sėdėti ant didelio akmens, prie slenksčio, žiūrėdavo į upę, kažką galvodamas ir rūkydamas pypkę. Maironį tuose pasivaikščiojimuose visuomet lydėdavo šunelis, nedidelis taksiukas. Pas Vojevodskienę atvažiuodavo ir daugiau svečių, bet Maironis, matyt, mėgdavo vienas pabūti prie upės.

Vojevodskienė jau yra mirusi, o jos brolis Vojevodskis po karo gyveno Minske[1], kur buvo dėstytoju Žemės ūkio akademijoje. Šiuo metu jis jau pensininkas ir sunkus ligonis.

Kaunas, 1972-12-12. Užrašė Aldona Vokietaitytė.

MLLM KLM 6498.

[1] Greičiausiai painiojama – Edvardas Vaivada Vojevodskis (1904–1993) dėstytojavo ir mirė Saratove.

Stasė Višinskienė

Iš mano atsiminimų apie Maironį

Gyvendama 2 metus Jonavoj, bebaigiant studijas, ten dirbau keturklasėj, ten ir susibičiuliavom su lietuvių kalbos mokytoja Tekle Lipčiūte. Tai buvo labai miela, maloni, graži, geltonkasė, aukšta mergina – žemaitukė, Maironio-Maciulevičiaus sesers Lipčienės dukra. Buvo ji labai uoli, pareiginga ir draugiška mergaitė. Vėliau ji ištekėjo už Grinio. Ji jau yra mirusi, bet kur ir nuo kokios ligos – nežinau.

Ji man papasakodavo kai ką apie savo dėdę Maironį, mūsų gerbiamą klasiką-poetą. Jis dažnai būdavęs niūrokas, mažakalbis. Nemėgęs jis įvairių rinkėjų, kurie eidavo pas jį per daug jau dažnai. Sakydavęs – patiektų lapą – pasirašyčiau kokiai sumai, o ne vien čirškintų skambutį. Jo kabinete virš rašomojo stalo kabėjo didelis portretas jo jaunystės draugės J. Stanelytės; ji mirus buvo džiova, ir dar mažesnis portretas apačioj, kur vėliava guli, ilgu rūbu apskleistais šviesiais plaukais nuo galvos iki kojų; prie karsto liūdi du senukai, jos tėveliai. Tuos paveikslus aš buvau ir mačius pas savo bičiulę Vaguraitę, su kuria velionė kartu gydėsi nuo džiovos, bet Vaguraitė išliko ir dar pakruta. Tai savo jaunystės draugei J[advygai] S[tanelytei] Maironis išliko visą amžių ištikimas.

Kartą ilsintis Palangoj, buvo mūsų studentų būrelis prie Birutės kalno papėdės nuo jūros pusės susėdęs ir šnekučiavom apie šį bei tą, kartais ir dainelę užtraukdavom. Staiga pamatėm prisiartinant Maironį su kokiu tai vyriškiu. Jis apsistojo prie mūsų. „Kokia puiki tu, jaunyste!“ – pasakė poetas, jis paklausė kiekvieno iš mūsų, ką studijuojam ir kur. Buvo gerai nusiteikęs ir patapšnojo mano draugei Emilijai per putlų žanduką sakydamas: „Štai čia tai tikra lietuvaitė!“ Miliūtė susidrovėjo. Paskui mes susižvalgėm akimis ir vienas ėmė traukti Maironio žodžiais dainą – visi jam pritarėm:

Už Raseinių ant Dubysos teka saulė, teka...

Ir dar po to – „Kur bėga Šešupė“...
Tuo pagerbėm mes studentai savo didžiausią poetą.

Paskui pakilę nuėjome visi prie tilto, jau artinos vakaras, „saulės palydėti“.

MLLM R3 19539.

Elena Bikninė

Atsiminimai apie Maironį

Maironis mėgdavo sukviesti į savo butą jo namo gyventojų vaikus. Jis labai mylėjo vaikus, sukvietęs vaišindavo juos saldainiais, kriaušėmis, slyvomis. Kalbėdavo, kad reikia mylėti savo gamtą, Tėvynę. Maironis būdavo labai švelnus, nepaprastai švelnus žmogus, niekad nepakeldavo balso. Vieną kartą vaikai lakstydami po jo namą išlaužė rožių krūmą. Vienas vaikas užsikabinęs parkrito ant krūmo. Vienas pralotas tuo metu pamatęs pradėjo barti vaikus, o Maironis pasakė jam: „Gėlę mes užauginsime, o tu pažiūrėk, ar vaikas neužsigavo“.

Maironio sesuo Marcelė kaip vaikams mums paliko visiškai priešingą įspūdį negu Maironis, nes nuolat mus bardavo. Leisdavo žaisti tiktai kieme ir drausdavo eiti į sodą. Nuolatos primindavo, kad negalime laikyti kačių, šunų, kurie gali lakstyti po sodą, kai įsitriukšmaudavome po jos langais, primindavo mums, kad bėgtume žaisti į kitą namo galą.

Maironio namuose prieš išrenkant prezidentu apie 1920 m. gyveno A. Smetona su šeima.

MLLM inv. Nr. 4050 (Maironio fondas).

Viktoras Šidlauskas

Darydavau išvykas palei vandenį, mišką, į kalną. Maironis, kaip pastebėjau, buvo labai didelis gamtos mėgėjas. Gražesnėj vietoj palei vandenį, laukuose, kur nors būdavo žaliuodavo rugiai ir bet kokie

pasėliai, Maironis sustojęs visuomet padeklamuodavo trumpą eilėraštį ar ką nors pasakydavo iš istorijos apie tą vietą.

Maironis darydavo išvykas į Žemaitiją. Kaip Žemaitijos kalnai – Šatrijos kalnas, Medvėgalio, Mokieraitis, Pavandenio kalnas. Ir tų išvykų metu Maironis bendraudavo ir su valstiečiais. Pamatęs kokį nors žmonių sambūrį, visuomet sustodavo, kalbėdavosi grynai gyvenimiškom temom – ką jūs veikiat, kaip ten reikalai... Ūkininkų – kaip ten pasėliai, kaip derlius... bendrai stengdavosi tokį kontaktą sudaryti su jais. Labai dažnai, kada nežinodavo, kas ten per vienas pas juos sustojo, su juo nevesdavo niekas jokios kalbos. Dažnai išsiskirstydavo, ir jis likdavo vienas.

Kompanijoje Maironis būdavo vyraujantis ir prisiderindavo prie visokio išsilavinimo, prie visokio luomo žmonių. Sąmojus jo būdavo pagal reikalą, sąmojus neišeidavo iš žmoniškumo ribų – nu vyraujantis. Labai retai kuris savo sąmojumi prilygdavo jo kompanijoj. Dvasiškiai, kada būdavo dvasiškių tarpe, jį visuomet laikydavo autoritetu.

Būdavo nepaprasto punktualumo žmogus. Jeigu kam pasakydavo ir pažadėdavo, kad tą laiką, kad jis arba važiuos, arba su kuo kalbėsis – viską visuomet tesėdavo – minutė į minutę. Niekuomet neužlaikydavo savo tarnautojo, nepriversdavo jo laukti nežinomą laiką. Išvykų metu Maironis rengdavosi taip, su kokia kompanija jis vykdavo. Vykdamas su dvasiškiais, jis būdavo dvasiškių aprangoj, vykdamas vienas arba vykdamas su civiliais, visuomet būdavo balta linine eilute, balta skrybėle. Išvykų metu turėdavom tokį kelioninį čemodanėlį, kuriame būdavo vaišės, kiekvienoj sustotoj vietoj reikėdavo patiesti ant žolės kilimėlį ir atidaryti tą vaišių čemodanėlį. Vaišindavosi pagal pageidavimą, – kas saldainiais, kas apelsinais, kas cigarais, cigaretėm. Nu... turėdavom, be to, ir vyno. Pagal pageidavimą paragaudavo ir vyno kai kas.

Išvykų metu jis būdavo laukiamas visur – dvaruose, klebonijose ir daug kur kitur. Nuvykus į tam tikras vietas, visuomet kviesdavo kartu pietauti. Pietaut su juo ar vakarieniauti stengdavausi atsipalaiduoti nuo to pietavimo, todėl kad ne mano klasės, ne mano išsilavinimo ir ne mano amžiaus žmonės.

Apie Maironį tuo laiku, kada aš jam patarnaudavau, visiškai negalvodavau nieko. Jį vertindavau tiktai kaip paprasčiausią žmogų, kuriam

aš patarnauju. Nu, patarnaut stengdavausi labai teisingai ir sąžiningai. Jeigu aš būčiau žinojęs tuo laiku, kad Maironis iš tikrųjų yra toks, kaip mes dabar jį vertinam, aš žymiai daugiau būčiau pasisėmęs iš jo.

Užrašė Janina Aldona Lazdauskienė.

MLLM P 26613.

Marija Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė

Rodos, buvo 1930 metų vasara. Atostogavau pas Kraniauskus Skaistkalnio dvare, 5 km nuo Krekenavos. Čia ir susipažinau su Maironiu. Jis vasarojo pas Krekenavos kleboną Baroną, bet dažnai lankydavosi pas dvarininkus Kraniauskus. Dvaras buvo labai gražioje vietoje.

Vieną kartą Kraniauskienė ir aš lydėjome vakare Maironį sodo alėjomis iš dvaro į Krekenavą. Buvo nepaprastai gražus vakaras. Dangus pilnas žvaigždžių, lakštingalos suokė Nevėžio pakrantėje. Mane pagavo graudūs praeities prisiminimai. Kažkaip netyčia ir prasitariau apie juos. Maironis labai susidomėjo. Prisispyręs bandė mane iškvosti, sužinoti tragišką mano pirmojo vyro savižudybę Peterburge. Tačiau neturėjau drąsos pirmą kartą sutiktam tokiam žymiam lietuvių poetui atskleisti savo išgyvenimus, širdies skausmus. Maironis sakė, kad tokie tragiški žmonių išgyvenimai būtų jo poemos siužetas.

Maironis labai jautriai, giliai pajuto mano širdyje seniai nešiojamą kančią. Tai buvo paskutinis vakaras. Daugiau su Maironiu niekur nesusitikau.

Maironis Kraniauskams buvo savas žmogus. Artimai susibičiuliavęs. Kiekvieną vasarą čia lankydavosi.

Pastebėjau, kad Maironis labai jautrus gamtos grožiui. Tą vasaros vakarą jis buvo susikaupęs, nešnekus, susimąstęs. Ir mudvi su Kraniauskiene pajutome kažkokią romantiką. Maironiškos „Vasaros nakties“ posmai tyliai aidėjo sodo šešėliuose, „negęstančios dangaus akys“ maloniai į mus žvelgė.

Žinoma, man buvo nepaprastai įdomu pamatyti Maironį, kurio poezija seniai žavėjausi. Gal dėl to ir neišdrįsau jam atverti savo širdies,

papasakoti apie nelaimingą savo pirmosios šeimos gyvenimą, kuris po metų virto griuvėsiais. Vyro savižudybė mane ilgai slėgė, paliko sieloj gilius pėdsakus. Maironis, atsimenu, prasitarė, kad jis vos susipažinęs pajuto mano didžiulį sielvartą ir norėjo, kad aš jam atvirai pasipasakočiau. Deja, man ir šiandien gaila, kad neišdrįsau poetui visa tai išsakyti.

1959-01-18. Užrašė Marija Grigaitytė.
LLTI BR F11 / 252.

Emilija Virkutienė

Pažintis

Apie klasiką poetą Maironį daug parašyta ir pasakyta, man tenka ką nors prisiminus pasakyti apie Maironį kaip žmogų. Susipažinau Palangoje 1922, o gal 1923 m., kai Maironiui buvo apie 60 m. Tais metais pirmą kartą važiavome į mūsų pajūrį, rūpinomės, kur gausime pastogę, tai Tumas-Vaižgantas, mūsų pažįstamas dar iš Rygos laikų, pasakė, kad Palangoj, prie klebonijos, sode, yra namas, į kurį apgyvendina ir pasauliečius. Pasinaudodami rekomendacija, ten ir apsigyvenom. Pasirodo, ten jau vasarojo Maironis ir Vaižgantas. Po vakarienės, būdavo, būrelis vasarotojų, priešaky su Maironiu ir Vaižgantu, eidavom iki jūros, kaip Maironis sakydavo, žiūrėti, kaip jūra žaibuoja. Verandoje sėdėdamas Maironis vis rašė ir retkarčiais praeinantį kviesdavo atsisėsti, pakalbėti, sakydavo: „Man reikalingas įkvėpimas“. Jeigu neapsirinku, tuomet rašė *Vytautą pas kryžiuočius*.

Vizitas

Grįžus iš Palangos, spalio mėn. padarė mums vizitą ir pakvietė 21 d. pas save. Paaiškėjo, jog vakar šventė savo gimimo dieną, o šiandien pasikvietė artimesnių pažįstamų būrelį, tarp kurių buvo Baronai, su kuriais draugavo ir kurie Maironį globojo dar Peterburge, Baronienės

sesuo, giminaitė Lipčienė ir kiti. Maironis gimė spalio 20 d., tos dienos Jono vardas duotas, todėl gimimo dieną apeidavo ne sulig naujo stilium, bet 20 dieną kartu su vardadieniu. Tą dieną švęsdavo iškilmingai.

Vaišės

Būdavo dvasiškoji vyriausybė ir pasaulietiškoji, kai kuomet su menine dalimi, dainuodavo Sodeika, Lipčienė, smuikuodavo Leškevičius ir kiti. Maironis mėgdavo viską, kas gražu, tai ir per pokylius stalai būdavo gražiai serviruoti, aptarnaudavo vyrai.

Palydovai

Maironis vienas iš namų retai išeidavo, dažniausiai palydovu pasikviesdavo seminarijos inspektorių kun. Paltaroką. Artimesnių šeimų nedaug turėjo pažįstamų, tai ir svečiautis retai išeidavo. Kai Paltarokas išvyko iš Kauno, tuomet pasirinko jaunesnį palydovą kun. Vaitkų. Kun. Vaitkus – menininkas, jautė, kad Maironiui reikalinga kita aplinka, apsupo jį jaunesniu, didesniu būreliu, tuomet Maironis atgijo, lyg atjaunėjo.

Ką mėgo

Jis sakydavo nemėgstąs senų žmonių, seni žmonės jį slegią, o tarp jaunų jaučiąsis jaunu. Bendrai nemėgo ir nepakentė viso to, kas negražu, nešvaru, netvarkinga. Kadangi buvo jautrios sielos, tai taip kaip jausdavo vandens šniokštimą, miško ūžimą, taip jausdavo ir į širdį priimdavo lietuvio gražų arba nuodėmingą darbą.

Negražūs darbai

Kad ir tokia smulkmena. Palangoj per pietus sako: „Jūs, moterys, turite žiūrėti tvarkos. Štai Vincė, inteligentė mergaitė, braidė pajūriu, paskui eina per miestelį basa, purvinom kojom, sijono padelkos

šlapios. O juk čia yra ir svetimų žmonių, kokią nuomonę apie mus susidarys?“

Arba vieną kartą skambina telefonu, kviečia mus užeiti. Nueinam, sako:

– Esu labai susinervinęs, noriu išsiblaškyti. Paskolinau vienam žmogui tūkstantį litų. Ateina, manau, atnešė skolą, o čia jis prašo dar paskolinti. Klausiu, ar kokia nelaimė nutiko, o jis sako negalįs iš algos pragyventi. Klausiu, kiek uždirba, sako 600 litų. Sakau, tvarkykis taip, kad iš uždarbio pragyventum. Išbariau jį ir išvariau.

Tikrai buvo labai susinervavęs ir ne todėl, kad skolos neatnešė, bet todėl, kad toks netvarkingas yra lietuvis.

Dar tokia smulkmena: Maironis, būdamas gerai nusiteikęs, kalbėdamas mėgdavo įterpti svetimų žodžių. Kai vaišindavome, sakydavo: neraginkit gerti, aš „darau avantiūrą“ arba „nuėjo *kak s gusia voda*“[1].

Kartą sužinojom, neatsimenu ką, bet buvo kokia tai paslaptis, tarp ko kito, pasisakiau mokanti burti, o „burdama“ išdrožiau visą paslaptį. Maironis pajuto, kad čia ne būrimas, kad žinau paslaptį, ir sako: esi „drapiežna“, tikra pantera.

Kuriuos žmones mėgo, su tais būdavo mielas ir draugiškas, bendrai tuo atžvilgiu buvo išrankus.

Nepaprastai mylėjo Tėvynę, nepagailėjo triūso, paliko savo tautai didelius lobius.

Maironio kūriniai, kas būdinga klasikai, keliaus iš kartos į kartą, ir niekas nepamirš jo patriotiškų eilių. Tiems mokslininkams literatams, kurie surinko tuos lobius, daugiausia Zaborskaitei, Genevičiūtei kitiems, poetą pažinojusių vardu tariu nuoširdų ačiū.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM R3 1327.

[1] Kaip vanduo nuo žąsies (rus. *как с гуси вода*).

Uršulė Urniežiūtė-Starkienė

Tai buvo 1925 m. Aš tada mokytojavau Kražių gimnazijoj. Vasarą nusprendžiau praleisti Palangoje. Tuo metu nebuvo nei sanatorijų, nei poilsio namų. Apsigyventi reikėjo pas privačius asmenis ir maitintis kur nors surengtose vasaros valgyklose. Eidavau valgyti į Palangos kleboniją, pas kleboną Šniūkštą. Klebonijoje vasarojo, taip pat ir maitinosi daug pasauliečių vyrų ir moterų, nemaža ir dvasininkų. Prie bendro stalo sėsdavo apie 20 žmonių. Jų tarpe buvo ir poetas Maironis, M. Vaitkus, dr. Gylys ir daug kitų. Ten aš pirmą kartą pamačiau ir susipažinau su Maironiu. Jis buvo aukštas, stipraus sudėjimo ir gana pilnas. Visuomet nešiojo auksinę pensnė. Jis buvo visada linksmas, malonus ir neišdidus. Sėdėdavo jis pačiame stalo gale ir buvo visų poilsiautojų dėmesio centre, nes buvo geras, įdomus pašnekovas, ir mes, jaunimas, jo atidžiai klausydavomės. Po vakarienės verandoje jis sugalvodavo įvairių žaidimų, suorganizuodavo dainas. Aš tuomet ten gyvenau su savo sesute Emilija, Vienos universiteto studente. Mes buvome geros dainininkės ir mokėjome daug senoviškų liaudies dainų. Maironis mus prašydavo dainuoti vis naujas ir naujas dainas, pats pritardavo ir gėrėdavosi jų grožiu. Mano sesuo Emilija tuo metu buvo susižadėjusi su Kaziu Trukanu, kuris buvo kunigas. Daugelis pasauliečių, o ypač kunigų, smerkė jų sužadėtuves (tame tarpe ir aš pati). Tačiau Maironis ir M. Vaitkus buvo labai tolerantiški jos atžvilgiu ir nei žodžiu, nei žvilgsniu niekada neparodė smalsumo ar smerkimo, buvo su ja draugiški, kaip ir su kitu jaunimu. Vėliau jie apsivedė, ir K. Trukanas buvo Klaipėdos lietuvių gimnazijos steigėjas, rūmų statytojas ir direktorius.

Kartą, mums ten bevasarojant, buvo nutarta surengti ekskursiją į Preilą pažiūrėti briedžių. Klebonas Šniukšta davė dideles žemaitiškas ores (vežimas šienui vežti), šonuose pritaisė suolus iš lentų, pakinkė porą arklių, ir mes, visa vasarotojų kompanija, vadovaujami Maironio, leidomės į kelionę. Šalia manęs sėdėjo Maironis. Jis buvo puikiai nusiteikęs – linksmas, judrus ir išdykęs. Visą laiką ragino mane dainuoti. Kai aš nustodavau dainavus, jis pradėdavo gnaibytis, ir vėl turėdavau vesti dainą. Atkeliavę pamatėme briedžius, kurie, iškėlę vainikuotas

galvas, per pušelių viršūnes nustebę žiūrėjo į žmones. Mes irgi tyliai juos stebėjome, bijodami nubaidyti. Prisidžiaugę, prisidainavę, linksmai grįžome į Palangą vakarienės.

Kitą kartą vėl visi vasarotojai surengėme laiveliu iškylą į jūrą. Joje dalyvavo Maironis, M. Vaitkus, Izabelė Avietinaitė, J. Žmuidzinas, A. Rūgytė, M. Galdikienė, U. Urniežiūtė, Z. Starkus ir kt. Maironis ir šioje išvykoje labai bendravo su jaunimu, skleisdamas visur pokštus ir gerą nuotaiką. Pasiirstę jūroje, visi nusifotografavome ant kranto. Būrelio vidury sėdėjo Maironis, su ilgu apsiaustu ir didele balta kepure ant galvos.

Taip aš praleidau tą atmintiną vasarą Maironio draugėje.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM R3 6507.

Julija Šalkauskienė

Iš prisiminimų apie Maironį

Atsigręžus į praeitį ir pravėrus laiko užuolaidą išryškėja kai kurių asmenų siluetai, su kuriais jaunatvėje teko matytis, bendrauti, daugiau ar mažiau pažinti. Vieni iš jų išliko tarsi neryškūs kontūrai žmogaus be aiškesnės individualybės – nublankę. Kiti gi, nežiūrint beveik pusės šimtmečio, užsifiksavo atminty taip ryškiai, kad iki šiol vaizduotė atgamina pilną vaizdą. Toks nepamirštamas išliko Maironis.

Kada pirmą kartą 1923 metais vasarą (perėjus į VIII gimnazijos klasę) atvykau į Kauną, mano pusbrolis prof. K. P. nuvedė mane pas Maironį, su kuriuo labai artimai buvo susibičiuliavę iš senų laikų. Įvesdamas į kambarį pajuokavo: „Kadangi mėgsti Maironio eilėraščius deklamuoti, dabar parodysiu gyvą Maironį". Iš nuotraukų spaudoje jo veidas man buvo pažįstamas, bet kai pamačiau jį „gyvą", buvau nustebinta tokia didinga ir masyvia jo povyza. Ramus, santūriai ir vos pastebimai tarpais nusišypsantis veidas. Skaidrus akių žvilgsnis, bet koks tai paslaptingas iš po pensnė rimtai žvelgiantis. Visa tai darė man di-

dingo asmens įspūdį. Ką pasakė, ką kalbėjome – nieko nebeprisimenu. Buvo padaręs man didelio įspūdžio. Po šio pasimatymo dar uoliau skaičiau visa, kas jo parašyta, nes norėjau giliau pažinti jo dvasią.

Po metų, baigusi gimnaziją, atvykau į Kauną studijuoti. Vėl gana dažnai lankydavausi pas savo pusbrolį – Maironio bičiulį, nes mano tėvai buvo jo prašę mane bent iš toliau pagloboti, o man buvo patarę jį lankyti ir visais iškilusiais klausimais prašyti patarimų.

Vardinių ar švenčių mano pusbrolis prie savo rinktinių svečių draugijos pakviesdavo ir mane su drauge pas jį pasisvečiuoti. Ypač ryškiai liko atminty vienas toks pobūvis, kuriame Maironis išsiskyrė iš kitų svečių tarpo savo vaišingumu. Jis tada savarankiškai ėmėsi šeimininko pavaduotojo rolės. Dažnai pakildavo nuo stalo, prieidavo prie svečių kiekvieną pakalbindamas ir ragindamas vaišintis. Tada man atrodė tarsi nužengęs nuo savo didingos rimties pjedestalo, nes maloniai su svečiais bendravo vaikščiodamas apie stalą, vaišindamas svečius, neaplenkdamas ir mudviejų – studenčių-fuksių rimtos, rinktinės draugijos tarpe. Tada mačiau jį linksmą – besišypsantį ir net švelniai juokaujantį.

Kitą kartą teko svečiuotis pas jį – Maironio namų didžiuliame bute, kur dabar yra įsikūręs Literatūros muziejus. Tai buvo turbūt apie 1925 metus. Susirinkusi buvo pas Maironį negausi, bet įvairių menų atstovų draugija: artistų, muzikų, poetų... Jaunimą – studentiją, kol buvome salione, tik mudvi su drauge atstovavome. Iš atskirų asmenų prisimenu skambinantį rojaliu kun. Andriušką; Maironio naujus eilėraščius (išprašiusį po ilgesnių derybų iš autoriaus) skaitė poetas kun. Mykolas Vaitkus. Padainavo tuo metu buvusi operos solistė Lipčienė (Maironio sesers sūnaus žmona) ir, rodos, Aleksandras Kačanauskas (pravardžiuojamas tuomet Karuzo vardu).

Vakarienės buvome pakviesti iš puošniai įrengto „žaliojo saliono" į didžiulį valgomąjį, Tado Daugirdo skoningai dekoruotomis sienomis, bet kaip man pasirodė, apytuštį ir todėl mažiau puošnų ir jaukų. Čia atsirado ir daugiau jaunimo, ir mudviem pasidarė drąsiau. Iš gretimo kambario atėjo Maironio sesers dukros: dvi Lipčiūtės. Vyresnioji studentė, mano labai mylima Teklytė, ir jaunesnė, dar paauglė gimnazistė Danutė. Buvo ten ir Aldona Vokietaitytė, studentė – Teklytės artimiausia

draugė, kuri po vakarienės buvo kalbinama pagroti smuiku. Bet ar ji grojo, neprisimenu. Vakarienės metu pasirodė ir Maironio sesuo Marcelė, kuri šeimininkavo pas Maironį ir gretimame kambary gyveno. Prie stalo daugiausiai šeimininkavo pats Maironis. Mažai tesėdėjo savo galustalėje, o vis vaikščiojo aplink stalą, kiekvieną paragindamas vaišintis. Čia jis atrodė toks paprastas ir mielas šeimininkas, tarsi nusileidęs iš Parnaso. Vaišės, kiek prisimenu, buvo gana kuklios. Atėjus iš ištaigingo „žaliojo saliono", stalas atrodė per mažai puošnus gražiais indais ar skoningai papuoštais valgiais. Rodos, ir gėlių nesimatė ant stalo.

Maironis pats kitoks man atrodė savo puošnaus saliono aplinkoje. Čia gražus rojalis, puikūs barokinių formų baldai, stilingi bronziniai laikrodžiai su amūriukų skulptūromis, gražus Maironio portretas ir jis pats savo svečių tarpe didingai sėdintis tamsiai raudonu pliušu dengtame barokiniame fotely. Visa jo povyza dvelkia klasiška rimtimi ir būdinga jam niekieno nesudrumsčiame pusiausvyra.

Apie tą Maironio dvasios pusiausvyrą daug esu girdėjusi vėliau iš savo vyresniųjų kolegų. Vienas jų net savo straipsnyje apie Maironį įžvelgė tą pusiausvyrą kaip Maironio asmenybės leitmotyvą. Psichologiniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp jausmo, proto ir valios. Socialiniu visuomeniniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp gamtos ir kultūros, tarp individualizmo ir visuomeniškumo. Etiniu ir religiniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp bohemos ir askezės; pusiausvyra tarp intymaus ir manifestacinio religingumo. Šis mano studijų draugas, tarpo kita ko, rašė: „Pusiausvyra ne tik tarp pagrindinių psichinių galių, bet ir tarp jo interesų sferų. Pusiausvyra ne kaip pastovi statiška būsena, pasiektoji idealinė ramybė, net kaip priartėjimas prie jos, kaip neplačios skalės svyravimas tarp dvejopų ar trejopų ribų: tarp jausmo ir proto, širdies ir pareigos, tarp gamtinio natūralumo ir kultūrinio rafinuotumo, tarp individualistinio egoizmo ir visuomeninio altruizmo, tarp taupumo ir išlaidumo, šykštumo ir dosnumo, tarp askezės ir lengvapėdiškumo, žodžiu, tarp Žemės ir Dangaus. Tik niekada Maironis nenulinko ir nepakilo iki kraštutinumo ribos ir nepaliko prie jos. Jis balansuoja vis arčiau prie „aukso vidurio". Tuo jis kitokesnis už Kudirką, Jakštą, Vaižgantą, Šliūpą. Gal kiek priartėja prie Basanavičiaus. Bet vis tiek pusiausvyros vis uoliau laikos už pastarąjį".

Atsiklausius kitų nuomonės ir daugiau paskaičius apie Maironį, susidariau ir aš pastovią nuomonę, kad esminis Maironio bruožas – jo nuosaikumas, pusiausvyra.

Su žmonėmis Maironis negreitai suartėdavo, nes laikydavosi, kaip man atrodė, su rezervu – iš tolo. Bet mandagumo formų visu griežtumu prisilaikydavo. Apie 1925 m., po aprašytų aukščiau mano su drauge apsilankymų pas jį, rado reikalinga, remiantis kultūringais konvencijų įpročiais, mums revizuotis. Grįžusios po paskaitų vieną popietę, radome Maironio mums paliktą vizitinę kortelę kartu su jo bičiulio prof. kan. K. Paltaroko. Užlenktais kortelės kampas reiškė apsilankymą revizito prasme. Buvome nustebintos tokiu mandagumo mums, studentėms, parodymu ir gailėjomės nebuvusios namie, kada tokie garbingi svečiai buvo apsilankę ir net į ketvirtą aukštą užlipę.

Dažnai geram orui esant matydavau Maironį su Paltaroku vaikščiojantį Nemuno krantine ar Laisvės alėjoje ir gyvai besikalbančius. Abu kartais ir į operą užsukdavo, nors anais laikais nelabai buvo toleruojama aukštesnių dvasininkų lankymasis operoje. Per iškilmingąjį Kipro Petrausko 25 metų scenos darbo jubiliejų jiedu sėdėjo 4 eilėje lygiai prieš mane, nes 5 eilėje buvo rezervuota keletas vietų studentams sveikintojams. Prisimenu, kaip jiedu grožėjosi Petrausko ir Grigaitienės pakiliu dainavimu.

1926–27 metais, kada Paltarokas jau buvo vyskupu ir dar tebeprofesoriavo Kaune, kur laikas nuo laiko atvažiuodavo paskaitoms iš Panevėžio, tada sustodavo Maironio bute. Šiais atvejais Maironis pakviesdavo mane, kad galėčiau su juo pasimatyti-pasikalbėti ir, kaip buvo mano įprasta, aktualiais klausimais pasitarti. Su Maironiu tada mažai teko kalbėti, nes atvykdavau trumpam. Jis tik kaip mandagus šeimininkas mane sutikdavo ir nuvesdavo į vyskupui skirtą kambarį pokalbiui.

1927 metų vasarą į Palangą buvo suvažiavę labai daug studentų. Numatoma buvo ten vyksianti konferencija, sporto šventė ir Mykolaičio-Putino ta proga parašyta misterija *Nuvainikuota vaidilutė* turėjo būti suvaidinta Birutės kalno papėdėje, atbaigiant iškilmes. Birželio ir liepos mėn. skaidriais vakarais didžiausi būriai studentų rinkdavos ant jūros kranto „palydėti saulės". Jų tarpe būdavome ir mes – misterijos choristai. Pagal tradiciją „nuleidę saulę" susėsdavome tilto

pačiam gale ant grindų, drąsesnieji kojas nuleidę žemyn, ties jūra, kiti ant suolų ar stovėdami pradėdavome koncertą, sutartinai traukdami liaudies dainas ir Maironio dainas. Jų visados ilgai pasilikdavo klausytis Maironis, Vaitkus, Putinas, Šalkauskis ir kiti. Dažnai mūsų tie koncertai užsitęsdavo iki vėlyvos nakties. Klausytojų po truputį vis mažėdavo. Tačiau didingą Maironio siluetą baltu apsiaustu ir šiaudine skrybėle ilgai dar matydavome bestovintį prie tilto atramos, žvelgiantį į gęstančią vakaro žarą ir besiklausantį mūsų dainų.

Man ištekėjus apie 1928 metus, neprisimenu kokia proga, Kaune tarp kitų literatų vieną vakarą svečiavosi pas mus ir Maironis. Didesnėje ar mažiau pažįstamoje draugijoje Maironis buvo santūriai nešnekus, bet kaip visados orus, didingas ir iš malonios veido išraiškos neatrodė nuobodžiaujantis.

Vėliau sutikdavome Maironį dažnai Palangoje: parke ar alėjoje į Birutės kalną, arba vakarais ant jūros tilto, kur visados sutikdavome daugybę pažįstamų ir jų tarpe Maironį.

Vasarą 1930 metais rugpjūčio 26 d. buvome pakviesti į Jokūbavo dvarą pas Stulginskius (buvusio mūsų prezidento šeimą) į ponios Stulginskienės vardadienį. Susiorganizavo didelis pažįstamų būrys. Iš visos draugijos užsiliko atminty šie asmenys: Maironis, kun. M. Vaitkus, ponia M. Galdikienė, dr. K. Jokantas su žmona, prof. Pakštas, ponas Dulskis su žmona ir dviem mažom dukrelėm ir dar pora profesorių, kurių menkai prisimenu. Buvo ir daugiau pažįstamų, bet jų pavardės neužsiliko atminty. Išvažiavom smagūs iš Palangos su dainomis ir linksmais pasikalbėjimais, greit pasiekėme Kretingą. Įvažiavus pervažoje ant bėgių (dvigubų) pastebėjome, kad visu greitumu įsibėgėjęs traukinys pradėjo švilpti aliarmuojančiai. Pažvelgusi pro autobuso langą, prie kurio šalia vyro sėdėjau, pamačiau, kad garvežys visai čia pat ir švilpia be atvangos leisdamas baltų garų debesis. Pakilo baisi panika ir kažkoks riksmas mūsų autobuse. Šoferis taip pasimetė, kad nesugebėjo valdyti vairo, ir mūsų mašina sukinėjosi, trūkčiojo ir atrodė, kad sumažino greitį. O jis tik ir galėjo pagreitinęs dar išgelbėti mus nuo akivaizdžios katastrofos. Iš to siaubo neįmanoma buvo susiorientuoti, ant kurių bėgių priartėjo traukinys ir ant kurių krypuoja mūsų autobusas, neapvaldomas pasimetusio šoferio drebančiom rankom. Kažkaip

vingiuodami nuslinkome laimingai nuo bėgių ir nusiritome į pakalnėlę. Dar kai kas nespėjo nustoti rėkęs, visi išbalę, lyg apmirę iš baimės, o vienas iš profesorių – karštuolis, metėsi su iškelta kumštimi prie šoferio su riksmu: kaip jis nepažvelgęs į gelžkelį drįso užvažiuoti ant bėgių, statydamas į mirties pavojų visą būrį žmonių. Nesusivaldydamas karštuolis turbūt būtų užmušęs šoferį, jei nebūtų sulaikę jį draugai ir įspėję, kad norint išvengti kitos katastrofos ir laimingai pasiekti Jurbarką, turi dabar susitvardyti. „Matai, kaip žmogus išbalęs, visas dreba, o rankos vos valdo vairą. Nusiramink!" O šoferį ramiai paprašė arba kuriam laikui sustoti, arba kuo lėčiausiai važiuoti, kol grįš į normalų stovį.

Po to triukšmingo dialogo išgirdome ramų, juokaujantį Maironio balsą: „Pažvelkite, ar dar ciela mūsų mašina? Man atrodo, kad garvežys jau nukirto vieną kampą mūsų autobuso, o mes visi sveiki, ačiū Dievui! Todėl kviečiu rytoj į bažnyčią visus išklausyti šv. Mišių ir pagiedoti *Te Deum laudamus*, padėkojant Viešpačiui, kad išlikome gyvi".

Turbūt visi atsigręžėme pažiūrėti į Maironį. Kaip jis sugebėjo vienas išlikti ramus su būdinga jam dvasios pusiausvyra, kuri ir po šio siaubingo mūsų pergyvenimo liko nepaliesta. Ramus jo veidas su ramiu, santūriu šypsniu buvo šiuo metu kontrastu palyginus su išraiška ir savijauta visų keleivių, dar nesuskubusių atsigauti po tik ką išgyvento siaubo. Šiuo atveju Maironis sugebėjo savo išsilaikymu paveikti kaip raminantys valerijono lašai. Visiems lyg atslūgo. Greit grįžo gera nuotaika, su kuria laimingai pasiekėme Jokūbavą.

1931 metais nebeteko pabūti Palangoje ir matyti Maironį. Nemačiau jo ir Kaune nei tais, nei pirmoje pusėje 1932 metų. Tik vasarą grįžtant iš pajūrio traukinyje kažkas iš pažįstamų pasakė, kad Maironis miręs. Per vėlu jau buvo patekti į laidotuves.

Liūdna ir skaudi buvo žinia, kad netekome pirmo didžiojo poeto, suvaidinusio neeilinį vaidmenį mūsų tautoje.

Visu ryškumu vėl prisiminė man tas įvykis, kurį prieš porą metų išgyvenome Kretingos geležinkelio pervažoje, ir tada supratau, kad tik didelė asmenybė sugeba išlikti rami ir ori visose gyvenimo aplinkybėse.

Tada, deja, aš jį mačiau paskutinį kartą.

Vilnius, 1972 m.

MLLM R3 6502.

Ona Gaigalaitė

Maironio ašara

Aš su Maironiu didelės pažinties neturėjau. Teko tokia garbė bent trejetą kartų su juo susitikti, kiekvieną kartą skirtingomis aplinkybėmis. Gal ir nevertėtų net minėti, bet aš mačiau ašarą ant Maironio blakstienos. Kurios pamiršti negaliu...

Pirmą kartą su Pr. Pikčilingiene, visuomenės veikėja, Moterų draugijos kasininke, mes ėjome su aukų lapu prašyti paaukoti Karmėlavos mergaičių žemės ūkio mokyklos statybos užbaigimui. Apsilankymas buvo trumpas ir nelabai malonus. Jis truko tik tiek, kol Pr. Pikčilingienė išdėstė reikalą ir prašymą, o Maironis, paėmęs raktelį atrakino rašomojo stalo stalčių išėmė banknotą, padėjo ant stalo krašto ir pasirašė į aukų lapą. Jiedu su Pikčilingiene buvo pažįstami dar iš caro laikų, kada L. K. Moterų draugija jo namuose laikė mergaičių ruošos mokyklą. Šį kartą jis atsiprašė, kad turįs skubėti į Kunigų Seminariją, mat, jis buvo jos rektorius. Padavė ranką ir mes skubiai padėkoję išėjome ir labai džiaugėmės, kad jis buvo dosnus ir palankus mūsų reikalui.

Maironis savo išvaizda ir povyza buvo majestotiškas, rimtas ir susikaupimo kupinas, turįs savo vertės pajautimą, kad jis poetas nepralenktas ir nepakartojamas. Kaip asmenybė, tauri ir aukštai iškelta ant pjedestalo... dvasinis turtingumas žibėjo.

Kitą kartą turėjau garbės sėdėti prie vieno stalo tarpe kapitulos narių su Maironiu. Per Juozapines kasmet katalikiškų organizacijų atstovai, vyriausybės nariai, kunigija, įžymybės eidavo sveikinti arkivyskupą Juozapą Skvirecką. Nuo ateitininkų ėjau su kita studente, kurios pavardės tiksliai neprisimenu, pasveikinti. Taip reikėjo. Man tas ėjimas buvo graužatis, sunki pareiga. Nuėjus sutikdavo arkivyskupijos sekretorius kun. Usorius. Jis visada su jumoru, linksmų plaučių. Mus pasodino tarp didžiųjų Bažnyčios šulų, kurių tarpe sėdėjo Maironis. Nežinojau, ir ką kalbėti, ir kaip tą kavos puodelį išgerti bei pyragaitį suvalgyti. Sėdėjau kaip ant adatų. Ypač bijojau į Maironį pakelti akis, jis man atrodė toks neaprėpiama aukštuma, kurios tik papėdėje drįstum atsiklaupti. [...]

Kartą Birutė atėjo popietėje ir pakvietė eiti į pajūrį pasivaikščioti, kur jau buvo išėję jos tėvai. Mudvi išėjome. Ėjome link Birutės kalno per Tiškevičiaus parką. Beeidamos viename pagriovyje radome bežydinčias neužmirštuoles, aš nuskyniau keletą stiebelių mėlynom akutėm ir nešiaus rankoje. Išėjusios iš parko į pajūrį, pamatėme jos tėvus, Maironį ir poetą kun. M. Vaitkų, sėdinčius ant suolelio. Staiga man dingtelėjo mintis ir atėjo ant liežuvio Maironio eilės apie neužmirštuoles. Kai prisiartinome prie sėdinčiųjų, galvos linktelėjimu pasisveikinusios aš stačiai priėjau prie Maironio ir deklamuodama jo žodžius: „Man tinka tas žiedas, kurs žydi blaiviai ir auga netoli vandens..." ir t. t. ir t. t. Neužmirštuolių puokštelę padėjau jam ant kelių... Na, ir pasimečiau.

Jis smarkiai suėmė mano ranką ir laiko suspaudęs. Aš išsigandau, lyg kokį nusikaltimą būčiau padariusi. Visi nutilę žiūrėjo tai į Maironį, tai į mane. Kai pakėliau akis ir tiesiog pažvelgiau į Maironio veidą ant jo akių blakstienų išvydau didelę didelę ašarą, kuri po jo pensnė žibėjo kaip gero krištolo lašas. Man pasidarė nejauku. Patylėjęs pirštu nubraukė graudulio lašą ir tarė: „Mergyte, tu mane nukėlei į mano jaunas dienas... kokios jos buvo malonios... – sukauptu žvilgsniu pažvelgęs į jūrą pridėjo, – bet ne visada protingos". Žodžiai man giliai įstrigo į širdį, nes juos pritaikiau sau ir nešiojau atmintyje iki šios dienos.

Maironio gyvenimo dienos mano vaizduotėje buvo ir išliko dieviškos, neprotingumo nepaliestos.

Susijaudinimo akimirkos, kaip netikėtai užplūdo, tai nejučiomis nuskrido. Vėl bičiuliai sėdėjo ant suolelio ir toliau kalbėjosi, o mes su Birute paėjome toliau ir aš vėl nuotaikingai kartojau jo žodžius:

Nesek sau rožės prie kasų,
Ji jauną širdį pavilios.
Dėl tavo meilės nebylios,
Kas neužmirš vargų ant visados!

Tą pavakarį daug jo rašytų gražių, gražiausių žodžių aš pabėriau Baltijos platybei, pajūrio miškams ir mūsų bendrakeleivių klausai.

Atsimenu, vyresnieji pakilo nuo suolelio, pastovėjo akis nukreipę į plačiąsias jūros bangas, paskui lėtu žingsniu pajūrio taku traukė namų link, negarsiai šnekučiuodamiesi. Mes su Birute prie jų žygiavimo

nepritapome. Jauni negalvojome, kad ir mes pasensime, mūsų žingsniai sulėtės, kažkaip susigraudinsime dėl prabėgusių dienų, dėl gražios jaunystės ir nelaukiamos senatvės... Kiekvieno jaunystė neamžina, laimingas tas, kas gali džiaugtis žvalia senatve... sakydamas – tegyvuoja amžina jaunystė.

Mes, pasiėmusios į rankas savo apavą, tai braidėm jūros pakraščiu, tai kojų pirštais rašėme pajūrio smėlyje ir vis deklamavome: „Išsisupus plačiai man krūtinę užlieki savo šalta banga, ir tą galią suteiki, ko taip trokšta širdis, taip galingai išreikšti, kaip ir tu, Baltija![1]“... ir t. t. ir t. t.

Maironis ėjo pamažu, jautėsi, kaip jo pečius spaudžia senatvė, kojas statė sunkiai ir palengva. Kun. Vaitkus nešė jo šiltą pledą ir knygą. Veide sudrėkimas.

Atsisveikinant paprašė, kad mes ateitumėm popiečiais pas jį pasėdėti klebonijos sodelyje. Mat jis gyveno klebonijoje. Jis ne kasdien išeinąs į pajūrį ir jam gera pabūt su jaunimu.

Neišdrįsau jo kvietimu pasinaudoti. Nė karto nenuėjau. Sunku žmogui, kada širdis pilna troškimų, jausmai dar neišblėsę, o kūną spaudžia nesveikata ir įvairios fizinės negalios. Senatvėje žiūrint į Maironį graudulys širdį spaudė – kas liko iš to galingo ąžuolo – baltas senelis... Ir dideli žmonės kartais nesulaiko ašaros, – giliausio jausmo pasireiškimo.

Kas pasakys – ašara ant Maironio skruosto... O ji buvo!

Didžiam – didelė ir ašara! Su ašara palydėta skambi jaunystė.

MLLM R3 1329.

Jonas Žemaitis

Vieną vasarą

Eidamas mokslus Italijoj, maždaug apie 1930 m. buvau parvažiavęs į Lietuvą atostogų. Vasarojau Palangoje ir gyvenau pas vieną davatkėlę,

[1] Netiksliai cituojama „Nuo Birutės kalno“; kanoniniame tekste - „Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,/ Man krūtinę užliek savo šalta banga, / Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis, / Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltija“.

rekomenduotą brolių dominikonų. Pietų valgyti eidavau pas vietos kleboną. Klebonijos tais laikais buvo tarytum koks pensionas. Atostogų metu čia gyvendavo keletas kunigų iš įvairių Lietuvos vietų, o kurie gyveno ne klebonijoje, ateidavo čia valgyti pietų. Būdavo vienas kitas studentas ar šiaip pasaulietis inteligentas, keletas klierikų, taip pat ir moterų. Taigi pietums klebonijoje susirinkdavo didžiulė kompanija.

Tais metais Palangoje aš pamačiau Maironį ir buvau jam pristatytas. Man jis pasirodė tartum su kauke. Tylus, nekalbus ir užsidaręs, jis, regis, nieko aplink nepastebėdavo ir niekuo nesidomėjo. Nerangus ir storas, pūpsodavo už stalo savo vietoje, beveik nedalyvaudamas linksmuose ir triukšminguose vasarotojų pokalbiuose. Su Maironiu kartu čia vasarojo ir jo bičiulis kun. Prapuolenis. Tai buvo tikra priešingybė Maironiui. Judrus ir aštrialiežuvis, jis nuolatos traukdavo per dantį visus pažįstamus, o ypač Maironį, atkreipdamas jo dėmesį į visokius dalykus ir siūlydamas semtis iš jų įkvėpimo. Rodydavo liuoksinčią voveraitę, rausvą saulėlydį, įsimylėjusių porelę ir pan. Maironis dėl to nepykdavo, tik ramiai ir santūriai šypsodamas kartais atsikirsdavo į pašaipas vienu kitu žodžiu.

Kai susipažinau su jais, dažnai jie imdavo mane į savo pasivaikščiojimus. Pretekstas buvo italų kalba, kurią aš gerai mokėjau. Prapuolenis kalbėdavosi su manim itališkai, o Maironis dažniausiai tylomis klausydavosi, tik kartais pratardamas kokį žodį.

Dar viena priežastis, dėl kurios Maironis atkreipė į mane dėmesį ir buvo man labai palankus, – tai muzika.

Valgomajame stovėjo pianinas. Kartą po pietų aš prisėdau ir paskambinau keletą mintinai išmoktų dalykėlių. Pabaigoje sugrojau italų kompozitoriaus Gobbetti „Karaliaus maršą". Maironis klausėsi muzikos giliai susimąstęs ir užsimiršęs. Man baigus, dar ilgokai sėdėjo nejudėdamas. Po to beveik kiekvieną dieną, baigus pietauti, jis draugiškai uždėdavo man ant peties ranką sakydamas:

– Na, prieteliau, būk geras, trinktelėk „Karaliaus maršą".

Linksma ir iškilminga, tranki ir lyriška maršo melodija labai patiko Maironiui. Jis visuomet su dideliu dėmesiu klausydavos to koncerto ir dažną dieną po pietų ištardavo savo prašymą:

– Na, prieteliau, būk geras, trinktelėk „Karaliaus maršą"!

Šis maršas buvo tarsi tautinis italų himnas, kuriame atsispindi temperamentinga liaudies dvasia, skambios ir džiugios italų melodijos. Jos turbūt atitiko romantišką poeto sielą, žadino gražias mintis ir emocijas.

Be šių koncertų, tame salone būdavo ir literatūrinė dalis. Kas nors skaitydavo arba deklamuodavo eilėraščius, dažnai Maironio. Dauguma tų eilių būdavo ką tik čia sukurtos, ir jų nėra šiuo metu Maironio raštų rinkiniuose. Dažnai tai būdavo eilėraščiai dienos tematika, vasaros motyvais, Palangos vasarotojų nuotaikomis. Klausytojų tarpe jie sukeldavo pagyvėjimą, dažnas juose galėjo atpažinti save ar savo kaimyną, matytus ar girdėtus dalykus. Maironis čia rašinėjo gana daug, ir beveik kasdien buvo skaitomas jo naujas eilėraštis.

Taip išbuvau aš Palangoje kartu su Maironiu dvi savaites. Daugiau neturėjau progos su juo susitikt.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM R3 6502.

Kazimieras Urbonas

Pas tėvą Kipą nuolatos matydavau ateinančią seną moterį. Vėliau sužinojau, kad tai poeto Maironio sesuo. Ji buvo netekėjusi ir labai pamaldi moteriškė. Kipas buvo numatęs poeto Maironio seserį paveikti taip, kad pastaroji įkalbėtų brolį savo namus ir sodą perleisti jėzuitams. Poetas Maironis jau buvo numatęs savo turtą po mirties paaukoti jėzuitams. Poeto sesuo buvo labai dažnas svečias pas jėzuitų provincijolą tėvą Joną Kipą. Ji visuomet Kipui atnešdavo iš poeto sodo uogų ir vaisių, kuriais Kipas vaišindavosi.

Kartą poeto sesuo atnešė Kipui pilną pintinę obuolių ir kriaušių. Pintinę paliko, o pati išėjo miestan apsiprekinti. Grįžusi sudėjo pirkinius į krepšį ir ruošėsi namo, tačiau Kipas ją sulaikė:

– Prašau, panele, truputį lukterėkite ir pailsėkite. Mano sekretorius jums padės pirkinius panešėti iki namų.

Poeto sesuo mėgino paprieštarauti, tačiau Kipas ją perkalbėjo:

– Žinote, gerbiamoji panele, Jūsų gerbiamas brolis pralatas vis mane klausinėja, kokiu būdu lenkai 1920 metais užgrobė Vilnių. Ta-

čiau aš iki šiol negalėjau jam nieko konkretaus pasakyti. Tuo metu aš Vilniuje nebuvau ir nežinau, kas ten dėjosi. Kaip sykis mano sekretorius buvo Vilniuje ir viską pats matė tuos dalykus.

Po to tėvas provincijolas Jonas Kipas paklausė manęs, nuo kada iki kada buvau Vilniuje. Pasakiau:

– Nuo 1918 metų gegužės mėn. 3 d. iki 1923 m. spalio mėn. 23 dienos gyvenau pačiame Vilniuje ir visus įvykius mačiau savo akimis.

– Tai matote, panele, – tarė Kipas. – Kaziuk, paimk panelės pintinę su pirkiniais ir panešėk iki praloto namų. Tave panelė supažindins su gerbiamu pralotu ir papasakosi, ką žinai apie Vilnių. Perduok nuo manęs gerbiamam prelatui linkėjimus ir padėkok už atsiųstąsias iš jo sodo dovanas.

Mudu besišnekučiuodami atvykome į poeto butą. Kai Maironis išgirdo besikalbančius, tuojau paklausė sesers:

– Tu su kuo šnekiesi?

– Su gerbiamu tėvelio Kipo sekretoriumi.

– Pradžioje reikėjo tau pas mane jį atvesti, o tik paskui jau pas save.

Ji atsakė:

– Nepyk, brangus pralotėli. Jis man padėjo pirkinius atnešti, todėl negalėjo pas Jus tuojau atvykti.

Poetas Maironis stovėjo stačias prie savo rašomojo stalo, prie kurio būdavo galima stačiam rašyti bei skaityti, ir rašė. Pradžioje poetą Maironį pagarbinau lotyniškai. Jis taip pat man atsakė lotyniškai. Po to ištiesė man savo ranką. Paėmęs poeto ranką priklaupiau ir pabučiavau jo prelotišką žiedą. Jis man tarė:

– Priklaupiama tik prieš vyskupą ir kitą už vyskupą aukštesnį asmenį. Šiaip prieš kitus priklaupt nereikia.

Tada poetui atsakiau:

– Jūs, gerbiamas prelate, esate aukštesnis už vyskupą. Vyskupas tik Jūsų išauklėtus kunigus palaimina, o Jūs, gerbiamas prelate, juos paruošiate gyvenimui.

Tada poetas giliai atsiduso ir susimąstė. Po to paprašė sėstis, ir mudu susėdome. Aš pora valandų pasakojau, ką žinojau. Poetas Maironis, pasirėmęs ranka galvą, mąstė, ir kai baigiau pasakoti, sunkiai atsiduso. Po to paklausė:

– Kur baigei noviciatą?

Atsakiau:

– Pagryžuvy, Lietuvoje.

Vėl paklausė:

– Kur randasi Pagryžuvis?

– Netoli Tytuvėnų, Raseinių apskrity.

– Kam anksčiau priklausė Pagryžuvis?

– Ponams Römeriams.

Tuomet poetas pasakė, kad ponus Römerius gerai žino, nes jo portretas (poetas parodė kabantį savo portretą) esąs ponios Römerienės nutapytas.

Paskui tarė:

– Šiam kartui ačiū už suteiktas žinias. Jomis esu labai patenkintas. Dabar atsiklaupk ir aš tave palaiminsiu.

Poetas mane palaimino. Kai atsikėliau, poetas tarė:

– Pasakyk tėveliui Kipui, kad pas mane atlikai visuotinę išpažintį. Ką mudu kalbėjome, tegu lieka paslapty.

Pažadėjau. Paslaptį išlaikiau. Po to poetas tarė:

– Padėkok Tėveliui Kipui už linkėjimus ir taip pat perduok jam mano linkėjimus.

Atsisveikinęs su poetu Maironiu ir jo seserimi grįžau pas jėzuitus. Nuėjęs pas provincijolą Joną Kipą, viską perdaviau taip, kaip poetas įsakė. Pas poetą Maironį man teko pabuvoti net keliolika kartų. Teko vis nunešti tuščią pintinę ir padėkoti už atsiųstas sodo dovanas.

Kartą kai nunešiau pintinę ir padėkojau, Poetas liepė apžiūrėti jo esamą darbo kambarį ir pasakyti, kaip man ten viskas patinka. Ar esu jo kambariu patenkintas. Viską įdėmiai apžiūrėjau ir poetui pasakiau:

– Didžiai gerbiamas prelate, viskas man Jūsų darbo kambary patinka, taip pat Jūsų bute. Esu labai dėkingas Jums, gerbiamas prelate, už leidimą apžiūrėti tokį malonų ir jaukų butą.

Poetas maloniai man nusišypsojęs tarė:

– Jei tik kas tavo sielą maudžia ar kankina abejonės, ateik visada pas mane. Aš tau visada padėsiu ir palengvinsiu sunkioj valandoj.

Grįžau vėl pas jėzuitus.

1932 metų pavasarį atvyko poeto sesuo pas provincijolą tėvą Kipą su pirkiniai ir ilgai pas jį buvo. Tėvas provincijolas Kipas su švytinčia

veido šypsena paprašė, kad palydėčiau poeto seserį namo. Palydėjau. Išsikalbėjome. Pasirodo, poetas Maironis ketino jėzuitams užrašyti visą savo palikimą. Jėzuitai apsiima po poeto mirties pasiimti savo žinion Kauno kunigų seminariją.

Tėvas provincijolas Kipas kartą pasidarė atviresnis ir išdėstė savo pažiūras apie poeto namo tolimesnį likimą. Pasirodo, jėzuitai poeto Maironio namą manė pertvarkyti. Jų planas buvo toks: sumoderninti poeto namą. Vietoj dviejų aukštų užstatyti dar vieną aukštą. Viduje įrengti vieno–dviejų kambarių butus su visais patogumais ir juos paskirti tiems amerikiečiams lietuviams, kurie paliks jėzuitams visą savo turtą ir atvyks pas jėzuitus baigti savo likusį gyvenimą. Tuo reikalu jau esą daroma sąmata ir apskaičiuojama, kiek visa tai kainuosią. Be to, turint savo žinioje Kauno kunigų seminariją, būsią lengviau palenkti savo pusėn visus kunigus, o turtingos parapijos pateksiančios mūsų tėvų žinion. Svarbiausias Vatikano ir jėzuitų tikslas buvo, kad Lietuva taptų barjeru prieš bedievystę, t. y. ateizmą. Vatikanas ir jėzuitai tikėjosi su komunizmu susidoroti panašiai, kaip jie susidorojo su kalvinizmu Lietuvoje.

Ėjo 1931 / 1932 mokslo metai į pabaigą. Gimnazijos raštinėje buvo begalės darbo. Be to, man apart raštinės darbo teko dirbt ir pedagogų tarybos sekretorium (oficialiai algų lapuose figūravo vienas iš jėzuitų mokytojų kunigų, tačiau jo darbas teko man dirbti).

Kai mokiniai buvo paleisti vasaros atostogų, gimnazijos sekretorius Jonas Kipas norėjo visus aplenkti ir tuojau po vasaros mokinių atostogų, kai rašytojui poetui Maironiui sueis septyniasdešimt metų sukaktis, jėzuitų gimnazijoje suruošti poeto Maironio minėjimą, kuriame dalyvautų asmeniškai pats poetas.

1932 m. birželio mėn. 22 dieną iš gimnazijos Kipas pasiuntė mane pas poetą Maironį į jo butą sužinoti, ar jis namie. Jei būtų namie ir poetas Maironis paklaustų manęs, kuriuo reikalu atvykau, turėjau paprašyti poetą, kad po mokinių vasaros atostogų neatsisakytų atvykti į gimnaziją jo garbei ruošiamam minėjime.

Kai nuvykau pas poetą Maironį į namus, mane pasitiko tik jo sesuo. Ji man pranešė, kad jos gerbiamam prelatėliui naktį pasidarė blogai ir iškvietus gydytoją, buvo nutarta nedelsiant gulti į Miesto ligoninę (ji

buvo kaip tik kitoje gatvės pusėje priešais jėzuitų namus). Dabar gerbiamas prelatėlis esąs ligoninėje. Poeto sesuo prašė, kad praneščiau apie tai tėveliui Kipui.

Padėkojęs poeto sesutei už žinias ir pareiškęs jai užuojautą, grįžau pas jėzuitus ir tuojau užėjau gimnazijon ir viską tėvui Kipui pranešiau, ką buvau girdėjęs iš poeto Maironio sesers.

Tėvas Jonas Kipas tuojau telefonu paskambino į ligoninę ir pasiteiravo apie poeto Maironio sveikatos būklę. Po to paklausė, ar būtų galima poetą Maironį pamatyti ir su juo pasikalbėti. Buvo atsiklaustas poetas Maironis. Budinčioji medicinos sesuo paklausė, kas nori su juo pasimatyti ir kuriuo reikalu. Tada tėvas rektorius Jonas Kipas prašė pranešti, kad kalbama iš tėvų jėzuitų. Norimą pas gerbiamą prelatą atsiųsti tą buvusį kareivį, dabar vienuolį, apie kurį poetas teiravosi, norėdamas sužinoti apie Vilnių. Budinčioji sesuo nuėjo ir grįžusi pranešė, kad ligonis mielu noru sutiko minėtą kareivį iš tėvų jėzuitų priimti ir jo laukia.

Pas tėvą rektorių Joną Kipą ant rašomojo stalo stovėjo pamerkto labai gražios rožės su gvazdikais. Tėvas rektorius Kipas išėmė visą puokštę, suvyniojo į baltą popierių ir padavė man nunešti poetui Maironiui. Prašė jį pasveikinti visų jėzuitų vardu ir asmeniškai nuo jo – Kipo. Palinkėti greitai pasveikti ir ta proga paprašyti poetą Maironį neatsisakyti asmeniškai dalyvauti jo garbei rengiamame minėjime, kuris įvyks po mokinių vasaros atostogų.

Palata buvo nedidelė. Joje stovėjo tik viena lova, kurioje gulėjo poetas Maironis ir rankoje laikė prirašytą lapą, kurį įdėmiai peržiūrinėjo.

Vos tik įėjau, tuojau poetą pasveikinau lotyniškai ir linktelėjau galva. Poetas tuo pačiu atsakė į pasveikinimą lotyniškai ir kreipdamasis į mane lietuviškai pakvietė pasisveikinti. Kai priėjau prie poeto Maironio, jis man ištiesė savo ranką, o aš paėmęs poeto ranką priklaupiau ant dešiniojo kelio ir pabučiavau jo prelatišką žiedą. Tada poetas Maironis atsisėdo lovoje, peržegnojo mane ir paglostė mano galvą. Po to paprašė atsistoti ir liepė paimti taburetę. Kai atsisėdau priešais, tada įteikiau jam gėlių puokštę ir pasveikinau visų Lietuvos jėzuitų vardu, nepamiršdamas ir Kipo. Buvo iškviesta budinčioji seselė ir ji pamerkė gėles į vazelę.

Poetas pasiteiravo apie Kipo sveikatą ir kaip man sekasi. Pranešiau, kad Kipo sveikata, ačiū Dievui, gera, o dėl savęs tik giliai ir sunkiai atsidusau. Po to poetui Maironiui išdėsčiau savo atvykimo priežastį. Taip pat pranešiau poetui, kad gimnazijoje prieš pačias mokinių atostogas buvo paminėtas rašytojo garbės kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto šešiasdešimties metų minėjimas. Dabar po vasaros mokinių atostogų tėvelis Kipas nori taip pat iškilmingai mūsų gimnazijoje didžiai gerbiamo prelato septyniasdešimties metų garbei surengti minėjimą. Poetas Maironis maloniai padėkojo už kvietimą ir pažadėjo kai tik sveikata leis mūsų gimnazijos minėjime dalyvauti. Prašė perduoti tėvui Kipui ir nuo jo linkėjimus bei padėką, kad nepamiršo. Po to paklausė, kaip man sekasi ir ar esu savo pašaukimu patenkintas? Prašė viską atvirai pasakyti, nieko neslėpti. Atvirai pasakiau, kad pašaukimo į vienuolius neturiu. Dvasininko rūbai man nemalonūs, juose jaučiuosi it sunkiuose retežiuose būčiau sukaustytas. Kai dirbdamas gimnazijos raštinėje išgirstu šventvakariais už Nemuno Aleksoto pusėje muziką ir linksmas jaunimo dainas, visa mano siela jau tenai su jaunimu. Tada poetas Maironis, žinodamas, kad pasakysiu, [paklausė], koks mūsų žemaičių, iš kurių ir jis kilęs, herbas. Poetui pasakiau – meška.

– Meškos meilė yra laisvė. Jaukink meškos nejaukinęs, vis tiek jos neprijaukinsi. Kol laikai mešką prirakintą prie grandinių, tol ji tavęs klauso.

Nutilo ir po to tarė:

– Manau visą savo palikimą pavesti tvarkyti tėvams jėzuitams. Kaip manai šiuo atžvilgiu mano vietoje būdamas pasielgti?

Atvirai atsakiau:

– Savo palikimą tėvams jėzuitams aš nepalikčiau dėl šių priežasčių: tėvai jėzuitai mano palikimą netausotų. Jie mano palikimą panaudotų komercijos tikslams. Toks pat likimas ištiktų ir Jūsų palikimą.

Prašė konkrečiau pateikti faktus. Pareiškiau:

– Kai tik tėvelis Kipas sužinojo, kad Jūs, gerbiamas prelate, ketinate savo namu ir sodą su žeme tėvams jėzuitams po savo mirties užrašyti, tuojau tėvelis Kipas pasikvietė inžinierių Selevskį ir rangovą Deršeidt, abu vokiečius, kad iš tolo apžiūrėtų Jūsų namo perstatymo galimybes

ir kiek jo perstatymas kainuotų. Tėvas Kipas mano virš Jūsų namo užstatyti dar vieną aukštą. Visą namą pertvarkyti taip, kad visuose namuose išeitų po vieną–du butukus su visais patogumais. Juose tėvai jėzuitai mano įkurdinti tuos amerikiečius lietuvius, kurie paaukotų visas savo santaupas jiems, o paskui iki gyvos galvos galėtų pragyventi. Jei šitoks planas pasirodytų tėvams jėzuitams nuostolingas, tada Jūsų namą, sodą su žeme parduotų bet kam.

Tada poetas Maironis susimąstęs tarė:

– Taip, su tėvais jėzuitais nieko neišeina. Kam toliau norėtum mano vietoje mano palikimą palikti valdyti?

Tada poetui pasakiau:

– Vienintelė dabartinė išeitis – palikti palikimą Kunigų seminarijai. Jums, kaip rektoriui, tai visų arčiausiai prie širdies.

– O ką tėvai jėzuitai pasakys, sužinoję, kad visą savo palikimą palikau Kunigų seminarijai?

– Tegu tėvai jėzuitai galvoja, ką nori, tas Jus neliečia. Kiekvienas elgiasi su savo palikimu kaip jam patogiau ir geriau išeina.

Tada poetas Maironis padavė man parašytą „Skausmo skundą“ ir liepė jį nunešt į jo namus, padėt ant jo rašomojo stalo. Po to vėl grįžti. Nešant ir grįžtant liepė niekur neužeiti, net pas tėvus jėzuitus. Pažadėjau viską šventai poeto valią išpildyti. Praeinant pro jėzuitų namus, Rotušės aikštė 12, tuojau išbėgo broliukas vienuolis dvasininkas ir liepė Kipo vardu užeiti pas Kipą. Atsakiau, kad turiu nuo Kunigų seminarijos rektoriaus įsakymą tiesiog iš ligoninės eiti į poeto Maironio butą ir ten padėt ir paimt prašomą laišką, kurį turiu nedelsiant atnešti prelatui, Kunigų seminarijos rektoriui. Kai visus reikalus, kuriuos man pavedė atlikti prelatas, būsiu baigęs, tada tik galėsiu pasimatyti su Kipu. Paprašiau durininką apie tai pranešti Kipui. Kai grįžau iš poeto Maironio namo į ligoninę, vėl išbėgo priešais mane durininkas ir liepė būtinai ir nedelsiant bent minutėlei užeiti pas Kipą, tačiau griežtai atsisakiau išpildyti Kipo įsakymą. Kai durininkas mėgino man gatvėje pastoti kelią, greitu judesiu staigiai aplenkiau durininką ir nuėjau į ligoninę pas poetą. Poetas pažiūrėjo man į akis ir giliai susimąstė. Po to vėl liepė man atsisėsti ir pradėjo mane klausinėti, kokį jo pirmą eilėraštį esu išmokęs. Pasakiau, jog pirmą eilėraštį esu išmo-

kęs „Rugsėjis". Po to „Pilkas debesėlis"[1], „Trakų pilis", „Vilniaus rūmai"[2], „Eina garsas nuo rubežiaus", „Tu girele, tu žalioji" ir daugelį kitų.

Maironis paklausė, ar mes nieko nedainavome 1921 m. spalio mėn. 1 d., kai lenkų valdžia Vilniuje rengėsi atimti mums gimnaziją?

– Pirmoji daina, kurią lenkų policija išgirdo, buvo: „Užtrauksim naują dainą, broliai-sesės".

Tada poetas tarė:

– Tai juk pasakyta giesmė, o ne daina. Be to, ne broliai-sesės, tik broliai.

Tuojau poetui Maironiui atsakiau:

– Giesmės giedamos bažnyčioje, o dainos liaudyje. Dainoje pridėjome ir „sese" todėl, kad taip pat, be berniukų, buvo ir mergaičių.

Poetas sunkiai atsiduso. Dar poetas paklausė, ar moku eilėraštį „Arklys ir lokys"[3]. Pasakiau poetui, kad taip. Tada poetas pats pradėjo deklamuoti šitą eilėraštį ir, kai baigė, tarė:

– Mums abiem ištiko toks pat likimas, kaip šiam eilėrašty minėtiems sutvėrimams. Man – kunigui, kaip arkliui pančiai ant rankų, kurių aš nepajėgiau kaip prijaukintas arklys šiuos pančius nusimesti. Tuo tarpu tu esi laimingesnis. Žmogus arklį prisijaukino, tuo tarpu lokio dar niekam nepavyko prijaukinti. Kol žmogus laiko lokį grandinėse prikaustytą, tol lokys žmogui tarnauja. Užtenka tik nuimti nuo lokio grandines, ir lokio žmogus jau neturi. Tas pats ir su tavim. Jei tėvelis Kipas klaustų, ką veikei taip ilgai pas mane būdamas, pasakyk jam, kad atlikai pas mane viso savo gyvenimo išpažintį.

Atsisveikindamas su poetu Maironiu dar kartą priklaupęs ant dešiniojo kelio pabučiavau jo prelatišką žiedą ir poetas mane paskutinį kartą palaimino ir paglostė man galvą. Kai pakėliau savo akis į poetą, tai pamačiau, kad jo akys buvo pilnos ašarų. Atsikėlęs dar kartą palinkėjau poetui Maironiui stiprios sveikatos ir greitai pasveikti.

Tada poetas Maironis man tarė:

– Vargiai aš jau bepasveiksiu. Jaučiuosi labai blogai ir mane labai kamuoja drugys.

[1] „Rugsėjis", „Pilkas debesėlis" – tokių eilėraščių Maironis nėra parašęs.

[2] Maironis, eil. „Vilnius. Prieš aušrą".

[3] Tikriausiai kalbama apie Simono Stanevičiaus pasakėčią „Arklys ir meška".

Atsisveikinęs su poetu dar kartą linktelėjau jam galvą ir išėjau pas jėzuitus.

Pranešiau Kipui, kad poetas Maironis mielai sutiko būti pats asmeniškai gimnazijos minėjime. Prašė perduoti nuo jo visiems linkėjimų ir labai dėkojo tėveliui už tokią gražią gėlių puokštę. Kipas visas švytėjo iš džiaugsmo. Ką veikiau taip ilgai pas poetą ligoninėje neklausinėjo. Dar prieš poeto Maironio mirtį keletą kartų pas Kipą buvo užėjusi jo sesuo. Ką klausinėjo Kipas poeto seserį, nežinau.

Po kokios savaitės po mano apsilankymo ligoninėje buvo pranešta apie poeto Maironio mirtį.

Kai po poeto mirties buvo palikimo testamentas atidarytas, tai poetas Maironis visą savo turtą paliko Kauno kunigų seminarijai. Sužinoję jėzuitai, kad jiems nieko nepaliko, ant tiek užsirūstino, kad net nedalyvavo jo laidotuvėse. Man teko poeto Maironio laidotuvių eiseną stebėti tik nuo jėzuitų rūmų stogo. Poeto sesuo ir po jo mirties dažnai lankydavo Kipą ir jam atnešdavo iš šio sodo vaisių. Tai viskas, ką jėzuitai laimėjo iš poeto sesers.

Vėliau Kauno arkivyskupas Juozapas Skvireckas dalį poeto Maironio sodo panaikino ir jo vietoje pasistatydino Kauno arkivyskupijai rūmus.

K. Urbonas [parašas]

1974-06-05.

LLTI BR F1 / 247; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 595–599.[1]

[1] Išėjus šiam tomui, 1990 m. gruodžio 3 d. redakcija gavo laišką (saugomas LLTI BR F1 / 247), kuriame kun. Jonas Lauriūnas SJ kelia pasakojimo tikrumo klausimą: nesutinka su jėzuitams primetamais grobikiškais kėslais, abejoja, ar sergantis Maironis galėjo tartis dėl savo palikimo su mažai pažįstamu jaunuoliu, kuris, be kita ko, buvo sirgęs psichine liga. Kun. Lauriūnui teko asmeniškai pažinti Kazimierą Urboną, kai šis grįžo atlikęs bausmę (buvo nuteistas už bendradarbiavimą su vokiečiais – dirbo vertėju), sukūrė šeimą ir apsigyveno Druskininkuose.

Paulina Žulytė

Paskutinės Maironio valandos

1914 m. atvažiavau su tėvais į tėviškę, Ukmergės apskritį, Pabaisko valsčių, Vaitkūnų kaimą. Pradinę mokyklą baigiau tėviškėje. Paskui atvažiavau į Kauną, čia mokiausi suaugusiųjų gimnazijoje, vėliau Medicinos mokykloje. Maironį pažinojau tik iš tolo, toks mažakalbis buvo, santūrus, nelabai mėgo bendrauti su mažai pažįstamais.

Baigusi medicinos mokyklą, dirbau sesele Kauno m. ligoninėje su prof. Kuzma. Ligoninė buvo netoli Rotušės aikštės, dabartinėje Kuzmos gatvėje[1]. Dirbau aštuntame skyriuje, antroje klasėje. Ligoninėje buvo antra ir trečia klasės. Antra klasė buvo brangesnė, mažesnės palatos. Pas prof. Kuzmą gydėsi visi aukštieji dvasininkai. Maironis, kai susirgo, irgi gydėsi pas prof. Kuzmą. Prostata sirgo. Kuzma operavo, jau viskas buvo gerai, lankė studentai, jaunimas, sesuo Marcelė dažnai ateidavo. Vieną naktį Maironiui pasidarė bloga. Aš kaip tik tą naktį budėjau, prisimenu viską... rodos, taip neseniai. Ketvirtą valandą staiga skambutis iš Maironio palatos. Jis vienas gulėjo. Nuskubėjau pas jį. Pasiskundė, kad jam kažko labai negera, gal ko norėtų. Pašviečiau su lempele, visas išblyškęs, rasotas, perbraukiau per veidą, ranką, pajutau šaltą prakaitą. Išsigandau, kad blogai, ir nuskubėjau skambinti Kuzmai. Kuzmos namai – prie pat ligoninės, jis ir miegodavo su drabužiais, tuoj atlėkė pas Maironį, aš tik spėjau nuo telefono grįžti. Sukvietė daugiau gydytojų, – Kudirką, Kanauką ir kitus, – tarėsi, ką daryti, leido vaistus, atsivežė tokį aparatą, gal širdies stimuliatorių, bet niekas nepadėjo, Maironis merdėjo. Jie galvas nuleido, aparatą išvežė, likau viena. Maironis jau nebekvėpavo, aš jam akis užspaudžiau, rankas sudėjau, – atsimenu taip ryškiai, lyg vakar viskas buvo.

Paskui sutvarkiau kaip visus mirusius. Iš ryto sesuo pribuvo. Tada jau savieji pasiėmė, pašarvojo. Buvo pašarvotas katedroje. Žmonės labai lankė, kunigai sakė prakalbas per laidotuves. Buvo balzamuotas, gerai nesilaikė, paskui vėl atnaujino.

[1] Dabar Muitinės gatvė.

Tumą irgi slaugiau, pas prof. Kuzmą gydėsi. Kažkas su plaučiais. Turėjo irgi operuotis, bet nesioperavo. Tumas visada linksmas, humoristas, mus visada užkalbindavo, pajuokaudavo. Maironis rimtas, svarus, be reikalo nieko nekalbėdavo, o Tumas visai kitoks. Dambrauską irgi slaugiau. Atsimenu, toks lengvas buvo, viena iš lovos iškeldavau.

Kai užėjo karas, nebedirbau pas Kuzmą, į klinikas perkėlė, paskui vokiečiai iš klinikų išvarė. Dabar esu pensininkė, gyvenu Kaune.

1988-04-07. Užrašė Regina Mažukėlienė.

MLLM R3 26212.

Vytautas Kalasauskas

Kai Maironis mums galvas glostė

Užaugęs skaičiau knygose, kad Maironis dažnai lankydavosi Tytuvėnų dvare pas dvarininkus Römerius. Bet net pyktis ima, kad tie autoriai nežino, jog poetas daug dažniau trumpam atvažiuodavo pas Tytuvėnų kleboną kanauninką Jančevskį. Matyt, jis atkakdavo į Tytuvėnus ieškodamas ramybės, norėdamas atsipalaiduoti nuo aktyvaus gyvenimo įtampų. Su klebonu Jančevskiu jiedu buvo geri draugai. Be to, ir Maironio tėviškė nuo Tytuvėnų kone ranka pasiekiama.

O buvo taip. Ką tik buvo pasibaigę mokslo metai. Buvau tada bene 8 metų. Tai galėjo būti apie 1927 metus. Tada vaikai, atšilus orams ir per visą vasarą, bėgiodavo basi. [...] Ogi matome iš lomos nuo kapinių aukštyn, kur mes buvome, ateina kunigas. Kunigą vaikai tada laikė mistine, kone šventa asmenybe. Ką daryti? Sprukti jau per vėlu, jis čia pat! Nustėrome, pažinome – Maironis! Juk jo fotografija buvo mūsų mokykliniuose vadovėliuose. Jis gali palaikyti mus paukštvanagiais...!

Maironis priėjo. Sustojo. Kiekvieną varvanosį, basnirčių paklausė vardo, paglostė galvą ir, ištraukęs iš gilios sutanos kišenės, apdalino saldainiais „Dūdelė“... Ir drovesnieji varvanosiai, kurie stovėjo atokiau, kai pamatė, kad kunigas dalija saldainius, išdrįso pribėgti arčiau...

Ar esate matę nuotraukose, portretuose besišypsantį Maironį? Aišku, ne! Ten jo veidas visados rimtas, net niūrokas, rūstokas. O tada didysis dainius mums šypsojosi tokia nepaprastai malonia, švelnia šypsena. Tos jo kunigiškos šypsenos aš niekados nepamiršiu...

Tada Maironio plaukai jau buvo žili, nukirpti ežiuku.

Palikęs mus, Maironis nuėjo toliau taku palei miško pakraštį. Jis mėgdavo vaikščioti tuo miško taku, kai atvažiuodavo į Tytuvėnus. Dabar jį reikėtų pavadinti Maironio taku. Tikėdamiesi gauti saldainių, mes, basakojų šutvė, dar keletą dienų lakstydavome toje pačioje vietoje, maždaug tuo pačiu metu, bet Maironio nesulaukėme... O kitą kartą jau nepataikėme tuo laiku, kada jis eidavo pasivaikščioti.

Manau, kad didingas Tytuvėnų miškas įkvėpė poetą parašyti šį posmą (o gal ir visą eilėraštį – „Miškas ir lietuvis"):

Miškas ūžia, verkia, gaudžia.
Vėjas žalią medį laužo,
Nuliūdimas širdį spaudžia,
Lyg kad replėmis ją gniaužo.

Kad Maironis būtų kada nors laikęs Mišias Tytuvėnų šventovėje, nesu matęs, nors tada buvau Mišių „klapčiuku".[1]

Vytautas Kalasauskas, „Kai Maironis mums galvas glostė", in: *Tėviškės žiburiai*, Torontas: Mississauga, 1996-10-10, Nr. 40., 1996-10-01, Nr. 40.

[1] 1996 m. Tytuvėnai minėjo 700 metų sukaktį. Ta proga dar 1995 birželio 24 d. atidengtas Maironio biustas. Šio paminklo rėmėjas yra kuršėniškis Tadas Kalasauskas, Vytauto brolis. Jis dar mokydamasis pradinėje mokykloje dalyvavo vaidinime, pastatytame pagal Maironio kūrinius. Po vaidinimo vienas kunigas visiems „artistams" padalino po 5 Lt. ir paklausė, kur jie tuos pinigus dės. Vienas planavo taupyti batams, antram norėjosi saldumynų, tračias sakėsi atiduosiąs mamai. O Tadas išrėžė, kad taupys ir kai užaugs, pastatys paminklą Maironiui. Visi tą jo pasikalbėjimą buvo užmiršę, tik ne jis pats. Gyvendamas Kuršėnuose, nuolat lankėsi Tytuvėnuose, labai mylėjo šį kraštą. Padovanojo miesteliui Maironio biustą (išlietą Taline, autorius – skulptorius Donatas Lukoševičius).

Vytautas Mikalauskas

Maironis ir Parnasas

Kunigų seminarijos rektorių Maironį klierikų įvilktuvių proga sveikino įvilktieji. Sveikinimo kalbą vienas auklėtinis pyškino su didžiausiu patosu:

– Tu esi didysis vadas, tu – minčių laisvasparnių įkvėpėjas, tu – raudonpirštė rytų saulė, kuri pažadina visus, tu – Šiaurės ašigalio magnetas, kuris patraukia visus... Amžinųjų amžių ateityje tu, baltais sparnais plevendamas, skraidysi Parnaso viršūnės debesyse, o mes paskui tave...

Maironis, nemėgęs panegirikų, kantriai laukė, kada baigsis visos šios liaupsės. Pagaliau neištvėręs oratorių nutraukė:

– Kol pasieksime Parnaso viršūnes, dar daug ašaromis sūdytos duonos teks suvalgyti.

[Vytautas Mikalauskas], „Maironis ir Parnasas“, in: *Lietuvos aidas. Savaitinis iliustruotas kultūros priedas*, Kaunas, 1939-03-18, Nr. 152, p. 3 (21).

Antanas Lotužys

Tai buvo 1926–1927 m. Dar buvau piemenukas, o Pavandenės bažnyčioje patarnaudavau kaip klapčiukas. Tą gražų sekmadienio rytą tėvelis mums su broliuku leido pamiegoti, pats išvarė karves į Sprūdę – į ganyklą. Netikėtai atbėgo pas mus vargonininko sūnus Vytolis (Vytoldas Lileikis, 1941 m. nukankintas Rainiuose) ir perdavė zakristijono prašymą. Vytolis papasakojo, kad Pavandenės klebonas yra išvažiavęs į Janapolę, kur vyksta atlaidai, bet kaip tik šiandien pas poną Sakelį atvažiavo trys kunigai iš Kauno, tarp jų ir prelatas, poetas Maironis. Kunigai zakristijonui pranešė, kad jie atvažiuos į Pavandenės bažnyčią ir čia visi vienu metu laikys šventas Mišias. Tam reikėjo trijų tarnų. Zakristijonas prašė, kad vienas iš jų būčiau aš. Man teko garbė patarnauti gerbiamam prelatui, poetui Maironiui. Už darbą gavau

litą ar du ir tuo labai džiaugiausi, o svarbiausia, kad poetui Maironiui patarnavau. Bažnyčioje išgirdau, kad jie planuoja dar ir po visą Pavandenės apylinkę pasižvalgyti, kalnus, kalnelius, ežerus aplankyti – kiek suspės. Po to visą dieną, karves ganydamas, laukiau ant Sprūdės kalno, kada atvažiuos svečiai Sprūdės kalno aplankyti, pasigrožėti jo apylinkėmis, pažvelgti į tolius, kiek akys užmato. Nuo čia pažvelgus į pietus, visa Pavandenė kaip ant delno, kaip veidrodyje, iš visų pusių kalnų kalnelių apsupta. Didysis kalnas – tai Sprūdės. Jis visų kalnų galingiausias. Turi jis brolį Moteraitį. Toliau – Girgždutės ir Medvėgalio kalnai. Šiaurėje – Šatrija, o šiaurės vakaruose – Žąsino (Žąsūgalos) kalnas. Nuo čia ir mažesni kalnai, kalneliai matyti: Starkalnis, Gūšra, Knabė, Kekuliai. Sakelynės pusėje – Aukštdirvė, Balskalnis, Būgniukas, Gandrinė, Gaudkalnis, Lapkalnis, Rudelis, Sklepkalnis, Vyšnyno kalnas ir daugybė kitų. Iš čia ir šeši ežerai matyti: Biržulis, Gludas, Gūšra, Lūkstas, Medainė, Sterva.

Rytuose, kur Rudelio kalnelis, stovi puikus Sakelių dvaras, o jo viduryje – tvarkingas parkas.

Jau buvo pavakarys, saulelė nebeaukštai, kai mudu su broliu pamatėm nuo dvaro pusės atvažiuojant pilną vežimą (karietą), kurią traukė pora staininių arklių. Vežimas pasuko kalno pusėn. Mes apsidžiaugėm, kad pamatysim kilnius svečius, nors jų sutikti akis į akį ir nedrįsom; kaip zuikiai slapta juos iš pakrūmių sekėm. Visi atvykusieji kalbėjo lenkiškai, tad mes nė vieno jų žodžio nesupratome.

Ponai Sakeliai ir du kunigai palengva ėjo į kalno viršūnę, o kunigas Maironis ėjo atskirai, vienas, apžiūrinėdamas ar tai kalno atšlaites, ar tai Pavandenės šiaurės pusėje esančiomis apylinkėmis, kurios iš čia apie 10 km matosi, grožėdamasis. Iš čia matyti ir jo aprašytasis Šatrijos kalnas, ir kiti kalneliai. Kalvos apaugusios krūmais ir miškeliais.

Ponai eidami vis kvietė Maironį neatsilikti, o jis vis atsakydavo „pačikai“. Kadangi mes su broliu lenkų kalbos nemokėjome, tai, matydami, kad Maironis vienas eina pakrūmėmis, pamanėme, kad jis nori gamtinius reikalus atlikti, o ponai nemandagūs, skubina jį...

Antanas Lotužys, *Aš, Antanas, Pavandenės krašto sūnus*, Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2007, p. 46–47.

Aldona Banienė

Su visais rasdavo bendrą kalbą

Maironis lankydavosi Tytuvėnuose maždaug nuo 1925 metų iki savo mirties 1932 metų vasarą. Atvažiuodavo čia atostogauti mėnesiui ar trumpesniam laikui pas kanauninką Antaną Jančiauską, savo gerą draugą, bičiulį. Man atrodo, jis lankydavosi Tytuvėnuose ir todėl, kad mėgo gražią gamtą – mišką, ežerą ir ramybę. Tada ne kartą teko matyti Maironį, net kalbėtis. Jis, mano protu, buvo labai geras kunigas – energingas, teisingas, orus ir pareigingas. Mėgo jaunimą, jaunus kunigus, klierikus, net vaikus. Rasdavo bendrą kalbą su visais. Buvo labai darbštus. Prie bažnyčios augo didelis sodas. Po plačiašake obelim stovėjo jo darbo stalas, kėdė. Ten rašydavo, skaitydavo, o likusį nuo šių darbų laiką praleisdavo taip pat sode – pjaustinėjo obelų sausas šakeles, pasikviesdamas į talką ir vaikus. Viena jų buvau aš, nes kanauninkas Antanas Jančiauskas buvo mano tėvelio ir jo sesers dėdė. Mano teta šeimininkavo pas dėdę, tvarkė visus ūkio reikalus. Dažnai ten atvažiuodavo mano tėveliai į bažnyčią, o su jais ir aš. Tėveliai grįždavo namo, o aš likdavau, gal kad kaip vaikas buvau mėgstama. Kartą dėdės albume pamačiau nuotrauką, kurioje buvo ir Maironis. Paprašiau, ir dėdė man ją padovanojo. Nežinau, kuriais metais ji daryta Kaune. Maironis tada buvo Kunigų seminarijos rektorius ir nusifotografavo su profesoriais, dėstytojais, klierikais.

Ši nuotrauka primena man vaikystę, valandas, praleistas sode su Maironiu. Kartu dirbom. Jis genėjo sausas šakeles, o aš jas rinkau ir dėjau į vieną krūvą. Taip pat nugrėbdavau sodo takus, laistydavom palei juos pasodintas gėles. Kasdavom žemę aplink obelis, ją purendavom. Po darbo Maironis ilsėdavosi po obelim – skaitydavo, rašydavo. Rašydavo į popieriaus lapus. Ir man duodavo tokių lapų, kad rašyčiau, pieščiau. Ne kartą paskaitydavo, ką buvo parašęs. Kai kuriuos eilėraščių posmelius buvau išmokus atmintinai. Prisimenu, tada labai graudus man atrodė toks „Saulė leidos raudona ant Vilniaus kalvų, kai duobę kareiviai ten kasė. Ir paguldė daug brolių greta milžinų, o Viešpats jų

priglaudė dvasią". Aš ir dabar prisimenu, kaip išgirdusi graudenausi.

Maironis eidavo pasivaikščioti į pušyną prie Gylio ežero. Kartais pasiimdavo ir mane, dar vieną berniuką, kuris ateidavo kartu pažaisti. Išėjus iš miško, tolumoje buvo matyti ežeras, apaugęs nendrėm, smulkiais krūmeliais. Miško pakraštyje kėpsojo didelis didelis kelmas. Ten Maironis sėdėdavo, žiūrėdavo į medžius, gražią gėlėtą aplinką. Pasidžiaugęs gamta, skaitydavo, pasakodavo apie gamtos grožį, apie Dievą, jo kūrinius – žemę, vandenis, saulę. Dažnai kalbėdavo ir apie dėkingumą Dievui, maldas... Rinkdavom kankorėžius, ramunes, kitas pievų gėles. Nešdavom jas į namus pamerkti. Prisimenu, Maironis sakydavo, kad jo mėgstamiausios gėlės yra pavasarį žibutės, o kvapiausios – rūtos ir neužmirštuolės, lengviausios – nužydėjusios pienės... Tokioms išvykoms apsivilkdavo baltu apsiaustu, užsidėdavo baltą šiaudinę skrybėlę ir akinius. Eidavo pasiramsčiuodamas gumbuota lazda. Kartais sugalvodavom ir žaidimų, o eidami į namus klausydavomės jo sekamų pasakų. Maironis taip pat mokydavo, kad reikia mylėti tėvynę, kurioje mes gyvenam.

Maironis labai žavėjosi gamta, gėlėm, ežerais, ramybe. Todėl ir traukė jį Tytuvėnai. Ir ne tik jį. Atostogauti atvažiuodavo į kleboniją jaunų kunigų, klierikų. Maironis su jais bendraudavo, skaitydavo savo eilėraščius, o jie deklamuodavo jo eilėraščius... Prisimenu, tuo metu dirbo jaunas vikaras Marcinkus. Atvažiuodavo ir mokytojas Makrickas. Atrodo, kad jis tada dirbo Kėdainiuose. Nesupratau, ar jis taip pat buvo poetas, o gal rašytojas. Kartais atvažiuodavo ir labai miela Maironio sesuo Marcelė. Atvažiuodavo Maironio draugai – profesorius Česnys, kunigai Vaitkus, Byla. Taip pat buvo atvažiavęs vyskupas Paltarokas. Kitų nežinau ir pavardžių neprisimenu. Visi kalbėdavosi, tardavosi. Turėjo Maironis ir rūpesčių, nes vyko Kunigų seminarijos didelės statybos, įvairūs darbai, remontas. Teko girdėti kalbant ir apie Lietuvos gyvenimą, apie jos ateitį, kultūrą. Su jaunais kunigais Maironis lošdavo šaškėm, stalo tenisą. Kortom buvo lošiamas vintas. Kartais visi eidavo į ežerą maudytis, irstytis valtimis. Po tokių pramogų Maironis grįždavo labai patenkintas.

Maironis bendravo ir su dvarininkais Jančiauskais, kurie atvažiuodavo į Tytuvėnus jo aplankyti. Bendravo ir su dvarininkais Römeriais.

Römerienė buvo dailininkė ir tapė Maironio portretą. Padovanojo ir daugiau savo kūrinių Maironiui.

Būdamas Tytuvėnuose, Maironis laikydavo pamaldas, sakydavo pamokslus. Jauniems kunigams kalbėdavo apie pareigingumą, darbą su žmonėmis bažnyčiose. Ar važinėjo į atlaidus kitur, nežinau. Bet į Šiluvą net pėsčias nueidavo, nes mėgo vaikščioti.

Paskutinį kartą į Tytuvėnus buvo atvažiavęs 1932 metų vasarą. Čia vykdavo Šv. Antano atlaidai, tai vis būdavo proga aplankyti savo bičiulį Antaną Jančiauską. Paskutinę vasarą Tytuvėnuose susirgo. Sergantį Maironį išlydėjo į Kauną kanauninkas Antanas Jančiauskas. Buvo ir jo laidotuvėse, nes Maironis taip ir nepasveiko.

Tai tiek liko prisiminimų mano senoje galvoje. Daug ką užmiršau iš tų kalbų. Be to, dar labai ir nesidomėjau. Vėliau, užaugusi, aišku, būčiau galvojusi kitaip ir viską ėmusi į galvą. O tuo metu dar toks buvo protas, dar mažai rūpestingumo.

Parengė Nijolė Blaževičiūtė.

Aldona Banienė, „Su visais rasdavo bendrą kalbą", in: *Varpai: iliustruotas literatūrinis publicistinis almanachas*, kn. 9, Klaipėda: Klaipėdos rytas, 1995, p. 110–111.

Elena Gabulaitė

Ten susimąstęs, tamsus Nevėžis...

Kai didelis žmogus gyvena tarp mūsų ar su mumis, dažniausiai jo mes neįvertiname. Nes, anot Vaižganto, jis yra toks pat duonėdis, kaip ir mes visi. Tačiau kai jo netenkame, o ypač žvelgdami į jį iš laiko perspektyvos, vertiname jau visai kitaip: domimės, žavimės, stebimės. Domimės kiekviena smulkmena. Teisingai Maironis galėjo pasakyti: „O nelaimingas! Įstabia pagerbęs giesme laisvės rytą!.. Nedovanos tau nei grabe, atvožę amžinatvės plytą" („Poetui mirus").

Panevėžys ir jo apylinkės gali didžiuotis, jog kadaise čia kurį laiką gyveno ir vaikščiojo Maironis, G. Petkevičaitė-Bitė, J. Lindė-Dobilas, S. Nėris, J. Zikaras, lankydavosi A. Strazdas, J. Žemaitė, dr. J. Basanavičius ir daugelis kitų.

Per I pasaulinį karą Kauno kunigų seminarija buvo evakuota. Įsikūrė Vašuokėnuose, dvare. Josios rektorius J. Mačiulis-Maironis dažnai buvodavo ir atostogas leisdavo pas savo draugus kunigus. Ilgesnį laiką (1915–1918) jis gyveno Krekenavoje pas kun. kleboną J. Kazlauską, šia proga noriu atitaisyti ir spaudoje paskl idusią klaidingą žinią, kad Maironis Krekenavoje buvęs klebonu. Maironis jokios parapijos nei klebonu, nei vikaru niekada nebuvo. Daugelis žino, kad Krekenavoje Maironis parašė eilėraštį „Suolelis miške". Parašė, atsidėkodamas tai „rankai, kur suolelį tašė, kalė".

Maironis Kauno universitete kurį laiką dėstė lietuvių literatūrą. Pats prof. Brazaitis, buvęs jo studentas, kritiškai pažiūrėjęs į Maironio teiginį apie K. Donelaičio *Metų* hegzametro pėdų struktūrą, įtikinęs Maironį, kaip iš tikrųjų reikėtų eilutę skirstyti pėdomis. Maironis patikėjęs, pagyręs Brazaitį už tokį atidumą ir, užrašęs dedikaciją, padovanojo *Jaunąją Lietuvą*. „Deja, deja... Po kelerių metų, kai teko jau pačiam apie K. Donelaičio *Metų* hegzametrą studentams kalbėti, įsitikinau, kad aš suklydau ir Maironį suklaidinau! Maironis jau buvo miręs, ir atsiprašyti jo aš nebegalėjau", – apgailestavo J. Brazaitis.

Lankydavęsis Maironis Upytėje, ypač, kai jaunimas surengdavęs kokį vakarėlį. To meto chorų repertuarą sudarydavo daugiausiai paties Maironio patriotinės dainos. Matyt, tatai Maironį ir domino: norėdavo pasiklausyti. Be abejonės, Upytėje rinko ir medžiagą vienai geriausių savo baladžių „Čičinskas".

Lankydavosi Maironis ir Ramygaloje. Čia jis klausydavosi talentingo vargonininko B. Liesio vadovaujamo choro. Mokytojas Petras Nemanis prisimindavo, kad jam su kitais berniukais teko Maironiui patarnauti Mišioms. Kiti kunigai už tai duodavę po 3–5 centus, o Maironis jiems padalijęs po medalikėlį. Vaikui, žinoma, geriau centai. Tik užaugęs suprato, kad Maironis davęs jiems ir daugiau, ir geriau. Juk tai buvo atminimas iš tokio didelio poeto!

Panevėžyje dirbo gabus muzikos mokytojas ir Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vargonininkas Vladas Paulauskas. Jo muzikos dėka skamba populiari mūsų tremtinių himnu virtusi Margalio „Leiskit į Tėvynę, leiskit pas savus", Pr. Vaičaičio „Žalgirio mūšis", Maironio „Duetas" („Nesek sau, rožės prie kasų") ir daugelis kitų.

Poetas buvo vyskupo K. Paltaroko bendradarbis ir bičiulis. Maironis buvo Kauno kunigų seminarijos rektorius, o K. Paltarokas – jo pavaduotojas. 1926 m. K. Paltarokas buvo paskirtas Panevėžio vyskupu. Jam teko baigti statyti katedrą. Ją šventinti pakvietė Maironį. Maironis 1930 m. ne tik pašventino Panevėžio katedrą, bet tai progai ir „Kristui Karaliui“ himną sukūrė. Per šventinimo iškilmes jis ir buvo pirmą kartą šioje Kristaus Karaliaus katedroje sugiedotas. Muzika T. Brazio. Žodžiai labai prasmingi, kaip ir visi Maironio eilėraščiai, kurių daugelis tiesiog liaudies dainomis virtę. Vargonininkai turėtų į šią giesmę atkreipti dėmesį. Ji labai tinka ir mūsų laikams. Tarp kitko, dažniau reikėtų pagiedoti, kad ir po Šv. Mišių, „Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį“, jau nekalbant apie „Marija, Marija, skaisčiausia lelija“... Kas gi nepastebėjo, kad tas Maironio giesmes išgirdęs niekas iš bažnyčios neskuba išeiti...

Lyrikos šedevras „Lietuva brangi“, sovietų okupacijos metais Lietuvai atstojęs Tautos himną, pasak prof. V. Zaborskaitės, užbaigtas tik po 30 metų. Pirmąkart publikuotas 1920 metų *Pavasario balsų* rinkinyje. *Mūsų vargų* poemos trys giesmės, atrodo, kurtos Krekenavoje. Krekenavoje sukurta ir „Mylimoji Karalienė, Viešpati dangaus“. Tatai rodo po antrašte įrašas, kam giesmė skiriama.

„Nevėžis per karą“ susijęs su kaizerine okupacija, kurią Maironis praleido daugiausia Krekenavoje. Būdinga, kad į 1942 m. *Pavasario balsus* jis nepateko, kaip nepateko ir kiti populiarūs eilėraščiai: „Kur lygūs laukai“, „Eina garsas“, „Ant Punios piliakalnio“ ir kiti.

Jau minėtasis prof. J. Brazaitis pastebėjo, kad Vaižgantas eina savo kūrinių priekyje, Maironis už savo kūrinių lyg ir pasislėpęs. Dainuoja Maironį visa Lietuva, o apie patį autorių žino labai mažai. Tuo tarpu jo bičiulis J. Tumas-Vaižgantas buvo daug populiaresnis už savo kūrinius... Dar gyvas susilaukė apie save monografijos (A. Merkelis, *Juozas Tumas-Vaižgantas*), o Maironis, keista nekeista, tik sovietiniais metais josios tesusilaukė. Žinoma, socialistinio realizmo metodo kaip galima labiau suvaržytos. Josios autorė prof. V. Zaborskaitė.

Elena Gabulaitė, „Ten, susimąstęs tamsus Nevėžis...“, in: *Panevėžio balsas*, Panevėžys, 1992-10-27, Nr. 209.

Ona Marcinkevičiūtė-Butkienė

Petkevičaitė mane mokė VI klasėje 1921–1922 metais. Labiausiai prisimenu savotišką incidentą per pasaulinės literatūros pamoką. Tada aš maniau, kad žydų literatūros dėstymas visai nereikalingas ir pačios Petkevičaitės sugalvotas dalykas. Mokiausi labai gerai, bet dėl „patriotizmo" nutariau tos žydų literatūros nesimokyti. Tokiu būdu protestavau. Sakyti apie tai niekam nesakiau – nei mokytojai, nei mergaitėms. Protestavau viena. Ir atsitik tu man: manęs kaip tik ir paklausė tada, kai buvau visai nepasiruošusi. Stoviu ir tyliu. Mokytoja, matyt, nujautė, kas čia darosi, bet nepasodino manęs ir neparašė dvejeto.

Petkevičaitė labai rūpinosi mergaičių auklėjimu. Mokė, kaip elgtis, nors ir nebuvo mūsų auklėtoja. Ji labai globojo visas mergaites, ypač tas, kurioms buvo reikalinga materialinė parama.

Mokytoja Petkevičaitė po pamokų, per vakarėlius, kartais ir namuose, pas ją atsilankius, ir per pamokas skatino mokytis, šviestis, ruoštis dirbti įvairiose gyvenimo srityse.

Vienos ekskursijos metu, rodos, prie Raginėnų piliakalnio, buvo kalba apie tai, kad Petkevičaitė labai rūpinasi auklėjimu. Petkevičaitė pati tada pasakė, kad tas rūpinimasis auklėjimu labai jai pakenkė ir kad už tai ją atleidžia iš pareigų.

Vienos Petkevičaitės suorganizuotos ekskursijos metu Kaune buvome pas Maironį. Jis mums pasakė kalbą, padalino po knygą. Buvome pas Jakštą. Tas padovanojo po knygelę *Ekspresionizmas dailėje ir poezijoje*. Aplankėme Tumą, Šliūpą. Jakštas ir Maironis mums pamokslus pasakė. Specialiai mergaitėms, kad mes užaugtume geromis motinomis.

Lankėme įvairias vietas, bet didžiausią įspūdį mums padarė gyvas Maironis. Gimnazistėms tai buvo nepaprastas įvykis. Tik tą vieną kartą ir girdėjau jį kalbant.

Auklėjimo klausimą ji visada liesdavo. Ne tik tada, kai iškildavo koks incidentas, bet kiekviena proga.

Namų darbams nesakydavo: „Nuo čia iki čia". Kaip jūs norit, taip skaitykit, bet mokėkit. Reikalavimai buvo pagrįsti turinio supratimu.

Petkevičaitė mums yra pasakojusi, kaip buvo statoma *Amerika pirtyje*. Ji skatino mokytis, minėdama, kad anais laikais buvo mažai lietuvių inteligentų, mažai lietuviškai kalbančių šviesesnių žmonių. Skatino mūsų tautinį susipratimą, ragino dirbti Lietuvos naudai.

Teresė Bukauskienė, *Pedagogė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė*, Vilnius: Mokslas, 1988, p. 160–161.

Vytautas Kaltenis

Maironį dar daug kas atsimena. Išspausdinęs korespondenciją iš Raseinių, gavau laišką. „Nejau Krekenavoje neliko daugiau žmonių, mačiusių ir pažinojusių mūsų tautos dainių?" – rašė Felicija Stancikienė-Ragauskaitė. [...]

Iš F. Stancikienės pasakojimo išeitų, kad Pirmojo pasaulinio karo metais Krekenavoje veikė vaidintojų būrelis, kurį įkūrė ir globojo Maironis. Ji gerai atsimena Maironį, tuokart buvo jau mokinė. Kasdien tekdavo eiti į mokyklą pro klebonijos verandą, kurioje dažnai matydavo poetą su knyga rankose arba ką nors rašantį. Neretai jis mokinius užkalbindavo, kuo jie labai didžiavosi. Mokykloje dainuodavo kai kurias daineles Maironio eilėmis, o vėliau jos paplito plačiai. Matydavo Maironį ir besidarbuojantį su kastuvu rankose.

Maironis su Krekenavos klebonu Kazimieru Kazlausku stengėsi paprastus žmones šviesti. Tada ir buvo sumanyta rengti vakarus ir vaidinimus. Surinkę gabesnius jaunuolius, repetavo ir dar prieš rugiapjūtę parodė pirmąjį vaidinimą – *Genovaitę*[1]. Vaidino klebonijos klojime, kuriame buvo įrengta scena ir pastatyti suolai žiūrovams. Maironis su Kazlausku vaikščiojo po klojimą: džiaugėsi ir sergėjo, kad kas nepadegtų. [...]

[1] Europoje populiari VIII a. legenda. Lenkijoje ir Lietuvoje išpopuliarėjo vokiečių autoriaus Christofo von Schmidto (1768–1854) adaptacija. Pirmą kartą vertimas į lietuvių kalbą paskelbtas Ivinskio kalendoriuje (1860), išėjo nemažai atskirų leidimų; klojimų teatrui geriausiai 1914 m. pritaikė Gabrielius Žemkalnis-Landsbergis.

F. Stancikienė man smulkiai pasakojo, kur teka Nevėžis, kur Lokauša. Maironis padarė stiprius laiptus. Ar į kapus, ar į pievą, į daržą ar į šventorių lipa ir lipa tais laiptais žmonės.

Kada vyko vaidinimas? Neprisimenu. Mama parėjo iš bažnyčios. Klebonas per pamokslą pasakė: kas turi atliekamų pakulų, pašukų, siūlų ir ruginių šiaudų kūlių – suneškite į kleboniją, darysim scenos užuolaidas. Raštuotas! Bus vaidinimas!

Kokios spalvos? Žalia, raudona, ruda... Genovaitė buvo Apolonija Petkutė (turėtų būti: Petkaitė), klebono K. Kazlausko pusseserė. Kai vaidino – kaip vaikas, su melsva suknia, miške, pusnuogė...

– Kiek metų Jums tada galėjo būti?

– Žinau, kad dainavom, kad vainikus pynėm, bet kada tai buvo? K. Kazlauskas baigė farmaciją, dirbo vaistinėj Gruzijoj, paskui stojo į kunigus. Apolonija ateidavo pas mus. Mama mokėjo virti. Mes iš klebonijos imdavom arklius malkoms parsivežti. Kirtom rugius. K. Kazlauskas visada su visais kartu valgydavo. Neišeina iš virtuvės, kol visi nepavalgo. Penktadieniais – pasninkas, bet K. Kazlauskas: aš pasimelsiu. Jokio penktadienio darbininkams!

> Vytautas Kaltenis, „Kuo esame gražūs", in: *Tiesa*, Vilnius, 1990-03-31, Nr. 75–76.

Elena Bitytė-Kerpauskienė

Prisiminimai apie Maironį

Mano tėvai artimai bičiuliavosi su kaimynais Lipčiais, Maironio giminaičiais. Kai nuvažiavau studijuoti į Kauno universitetą, gyvenau pas Maironio seserį Marcelę. 1922–1924 m. Maironio namuose gyveno jo sesers Kotrynos Lipčienės vaikai: Teklė, Danutė ir Stasys. Su Lipčaitėmis Tekle ir Danute gyvenau viename kambaryje.

Tada Maironis gyveno seminarijoje, valdiškame bute. Jo name dar gyveno Smetonai, kiti žmonės.

Pas seserį dažnai ateidavo Maironis. Taip su juo ir susipažinau. Būdavo, atveža tėvai produktų, ciocė Marcė, kaip mes ją vadinom, tuoj kviečia Maironį. Maironis mėgdavo šeimyniškus pobūvius, dažnai pats užsimindavo, kad mes paruoštume vakarienę. Taip kartą pati turėjau organizuoti vaišes savo vardinių proga.

Maironis mėgo jaunimą, su jaunuoliais kartu dainuodavo ir žaisdavo. Mėgo mušti „Žiužį", gaudyti „Pušį". Jis žaisdavo paprastus, nesudėtingus žaidimus. Pats Maironis išjudindavo visus. Jis visuomet buvo geros nuotaikos, linksmas. Šalia jo jausdavaisi kaip lygus su lygiu.

Mus ypač varžydavo teta Marcelė. Viską laikydavo po užraktu, vaisius iš sodo pardavinėdavo. Giminaitėms ir man kliūdavo tik įpuvę obuoliai. Kai teta išeidavo į pamaldas, mes eidavome kriaušių. Apskritai sesuo buvo didelis kontrastas broliui.

Beveik dvi savaites teko su Maironiu praleisti Palangoje. Sutikęs grupę jaunuolių kauniškių, studentų ir tarnautojų, pasisiūlė būti globėju, kad jaunimas nenueitų klystkeliais. Maironis dalyvaudavo visose išvykose. Kartą pats organizavo ekskursiją į Šventąją lengvomis mašinomis. Prisimenu, tenai jis iškrėtė tokį pokštą. Žaidžiant pasakė, kad surado labai gražių akmenukų. Mes subėgom pažiūrėti, o ten ne akmenukai, bet saldainiai. Maironis juos buvo nupirkęs dar Palangoje. Kartą važiavome vakarieniauti į Nimerzac[1], viskas praėjo kukliai.

Bevaikščiodamas Tiškevičiaus parke, pajūry, išgalvodavo visokių lenktynių. Mėgdavo lenktyniauti su moterimis, nes su vyrais lenktyniauti trukdydavo sutana, ir nugalėdavo.

Studentai mielai dainuodavo jo dainą „Užmigo žemė". Pats Maironis labai mėgo savo dramas. Kartą su Tekle mus pakvietė į teatrą, pats buvo nupirkęs bilietus. Nors buvome mačiusios dramą *Vytautas pas kryžiuočius*, bet mielai kartu su juo nuėjome dar kartą.

Parengė Laimutė Liubeckaitė.

„Prisiminimai apie Maironį", in: *Kraštotyra*, Vilnius, 1991, kn. 25, p. 96–97.

[1] Nemirseta (vok. *Nimmersatt*) – pietuose esanti Palangos miesto dalis.

Jonas Petrėnas

Maironis aiškina Žalgirio mūšį

Nedrąsiai 1930 m. rudenį peržengiau Kauno kunigų seminarijos slenkstį ir, lyg sugautas zuikelis, apsidairiau aplinkui.

– Tai kunigėlis atvažiavai egzaminų, – prakalbino mane žemaitiška tarme neaukšto ūgio žmogelis.

– Aš jau daug kunigėlių čia sutikau ir išleidau: vieni atvažiuoja, kiti išvažiuoja.

– Atsiprašau, norėčiau matyti rektorių, ar galima?

– Je, ponaiti, ne visi gali su rektorium kalbėtis – tik aš ir profesoriai dažnai su juo susitinkam ir pasikalbam, gi ponaičiui pakaks ir inspektoriaus, – gestikuliavo rankomis žmogelis, kaip paskyriau patyriau – visų mylimas ir įdomus seminarijos tarnas „filosofas“ Pranciškus.

– Veizėk, kunigėli, nuo didžiųjų rūmų ateina rektorius Maironis: prieik, pabučiuok ranką ir paduok prašymą, – skubiai pratarė man Pranciškus, o pats dideliu žingsniu numoklino į sodą.

Nebeatmenu gerai, kaip tada priartėjau prie Maironio, kaip įteikiau jam prašymą, tik jis paskubom pavartė mano gimnazijos baigimo atestatą, kapeliono liudijimą, gydytojo pažymėjimą, paskum pažiūrėjo pro akinius į mane ir paklausė:

– O pašaukimą ar turi?

– Neturiu, kunige rektoriau, apie tokį raštą man niekas neminėjo, – susimaišęs aiškinau Maironiui ir maniau, kad jis dar daugiau dokumentų norėtų matyti mano voke...

– Dar penkeri metai laiko – galėsi pagalvoti, o dabar šį prašymą nunešk kunigui inspektoriui, – trumpai atsakė man Maironis ir nužingsniavo į savo namus sodo takeliu.

Ir kažin, ką tada pagalvojo Maironis apie kandidatą, turintį glėbį dokumentų, bet neturintį paties svarbiausio – „pašaukimo“...

Žemesnių kursų klierikams Maironis dėstė lietuvių ir visuotinės literatūros kursą, Lietuvos istoriją. Tuos dalykus jis pats mėgo, gerai žinojo, todėl ir iš klierikų reikalaudavo, kad iššaukti atsakinėtų beveik žodis žodin, kaip jo paties buvo parašyta vadovėliuose. Gi jei kartais

paklaustas klierikas blaškydavosi į šalis, šokinėdavo kaip ožka ant ledo ir laukdavo „pagalbos“ iš kaimynų, Maironis susinervindavo ir tardavo:

– Arba esi negabus, arba tinginys. Mums tokių nereikia – kunigas turi būti gabus ir darbštus.

Nukaisdavo tada klieriko jauni veideliai ir jis prisimindavo „filosofo“ Pranciškaus, seminarijos tarno, išmintingus žodžius:

– Nelengva kunigėliu būti – čia vieni atvažiuoja, kiti išvažiuoja... Jaunystėje ir aš galvojau kunigėliu būti, ale paskum pamačiau ir apsigalvojau...

Maironis, aiškindamas Lietuvos istorijos kursą, mėgdavo atsivesti klierikus į savo namus, kur gausybėje dailių, meniškų paveikslų gražiai švietė „Žalgirio mūšis“.

– Čia mūsų tėvynės gražiausias praeities laikotarpis. Lietuviai, Vytauto vedami, prie Žalgirio sumušė kryžiuočių galybę ir paliko mums pavyzdį, kaip reikia mylėti, ginti ir aukotis Lietuvai... Jūs dar jauni, ir jūsų laukia dideli ir gražūs darbai – kalbėdavo jaunom širdim Maironis, pats tėvynei atidavęs gražiausius ir kūrybiškiausius savo amžiaus metus. Jo akys dabar jau prigesusios, plaukai apšarmoję, jėgos mažėja – Maironis su viltim žiūri į jaunųjų būrį ir laukia, kad iš jų kiltų nauji darbininkai...

Vyresniųjų kursų klierikams, studentams, teologams prof. Jonas Mačiulis-Maironis dėstė moralinės teologijos kursą. Pats gerai akademiniam darbui pasirengęs, Petrapilio dvasinėje akademijoj skaitęs šį kursą, Maironis studentų buvo gerbiamas ir mėgstamas, aiškiai ir suprantamai išdėstydavo moralinės teologijos klausimus, teologų ginčuose ar kraštutinėse nuomonėse laikydavosi sveiko aukso vidurio: nemėgo eiti dorinio įstatymo briauna, nemėgo nė įstatymo reikalavimų pertempti. Tokia sveika profesoriaus nuovoka ir gyvenimiškas sprendimas paskum labai praversdavo kunigams, pašauktiems vadovauti ir ugdyti žmonių dorinį gyvenimą – formuoti tikrą ir teisingą sąžinės sprendimą.

Pavasaris. 1932 mokslo metai baigti, užverstos visos filosofijos ar teologijos knygos ir vadovėliai. Klierikų kambariuose prasiveržia triukšmingesnes kalbos, sode nuskamba dainos posmelis. Rytoj visa seminarija išvažiuoja pavasarinėn ekskursijon. Plauksim garlaiviu, matysim Nemuno pakrantes, aplankysim Zapyškį, Vilkiją, Veliuoną.

Rektorius Maironis ir dauguma profesorių važiuos kartu, dievaži, bus smagu ir linksma.

Garlaivis pūškuoja Nemuno nugara. Visi gerte geria gaivų pavasario orą. Štai jau ir istoriškoji Zapyškio bažnytėlė, prisišliejusi Nemuno pakrantėje. Legendarinė briedžio galva, Napoleono kariuomenės žirgų apgraužti groteliai viduje, senobiški vargonai, išpuošti gausybe angelų, pučiančių vamzdžiais ir vamzdeliais.

Klierikai dažnai žvilgčioja į rektorių Maironį, vedžiojantį akis po Nemuno skardžius krantus. Juk tai tas pats Nemunas, kurs tarp kalnų lankų banguoja jo lyrikoj, tas pats kraštas, kur močiutė raudomis jį užlingavo ir išmokė pamėgti, pamylėti vargdienių dūmas...

Saulelė raudona, vakaras netoli, žuvėdros plakasi aplink laivą, sukantį namo. Ir vėl prieš mūsų akis atsiveria Kauno senamiestis, Vytauto bažnyčia, miesto bokštai ir bokšteliai. Apsupame ant laivo denio rektorių Maironį ir norime padėkoti jam už smagią ekskursiją, gi balsingesni draugai užtraukia: „Lietuva mano, brangi tėvyne"...[1]

Maironis tylus, susimastęs klausosi dainos, gi jai nutilus, sako:

– Aš netikiu, kad tai būčiau galėjęs parašyti.

Taip smagiai tą pavasarį užbaigėm mokslo metus ir išsiskirstėm vasaros atostogų. Rektorius Maironis rūpestingo šeimininko ranka uždarinėjo seminarijos – „baltųjų rūmų" duris, langus, dar kartą apžvelgė sodo medžius, gėlių lysveles, o širdis, lyg ką nujausdama, kartojo:

– Kažin, kas raškys rudenį sodo vaisius?

Tuojau po Šv. Jono, kai lankose džiūvo nupjautas šienas, o šienpjovėjai ir grėbėjos valiavo vasaros įkaitintuose laukuose, juodi balandžiai nardė aplinkui Kauno bazilikos bokštus ir pranešė visiems:

– Maironis mirė.

Sunkiom gedulo skarom pasipuošė senutė Kauno bazilika, veržėsi minios žmonių pamatyti ir paskutinį kartą pagerbti tą, kuris nutilo, kaip marių vilnis paskutinė...

Žmonės, išeidami pro didžiąsias bazilikos duris, ėmė į rankas juodais rėmeliais apvestą paveikslėlį, kuriame žvelgė ramios, malonios

[1] Netiksliai cituojama eilutės iš „Lietuva brangi"; kanoniniame tekste – „Graži tu, mano brangi tėvyne".

Maironio akys, regis, norinčios dabar geriau suprasti jo paties jaunystėje parašytas eilutes:

– Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpą,
Ir ant kelių bočius pasodinęs,
Nebepasakos praeitį atminęs –
Nepratars iš šaltųjų kapų.

Jonas Petrėnas, „Maironis aiškina Žalgirio mūšį", in: *Ateitis*, Bruklinas, 1957, Nr. 6, p. 128–129.

Mykolas Vaitkus

Mūsų ryto saulė Maironis

Vaizduotėj stoviu praeities didmarių krante. Atsiminimų bangos šnarėdamos bėga į kranto smėlį ir jan išsilieja. Kitos netoli tepasiekia ir skuba grįžt į savo motiną gelmę. Kitos, putodamos ir gyvai mirguliuodamos, ryžtai veržiasi tolyn bei platyn ir grįždamos palieka krante gelmės dovanų – aukso gintaro, grakščių kriauklelių, sidabro žuvyčių, keistų dugno želmenų bei gyvūnėlių. Ir visa – gražu, gražu ir įdomu.

Ir taip žmogus stovėsi, stovėsi praeities didmarių krante, iki galų gale pats būsi jau tų gelmių bangelė ir tyliai plezdensi aplink gyvųjų kojas. Tik ar kas pastebės tavo mirksintį virpulį?

Tačiau tai nesvarbu. Svarbu, kad esama ir anų itin įdomių bei gražių bangų, kur stebėtinos ir stebimos. Viena tokia, ir tai viena iš pačių vertingųjų bei mielųjų mums, lietuviams, yra mūsų Maironis. Jį tatai noriu čia ypačiai paminėt ir pasigrožėt.

Daug kieno rašyta apie Maironį ir daug bus rašyta. Ir aš esu nemaža rašęs ir spausdinęs įvairiuose laikraščiuose. Be to, esu ne vieną smulkmeną apie tą brangųjį mūsų dainių įdėjęs kitose savo atsiminimų knygose, būtent, *Šiaurės žvaigždėj*, *Per giedrą ir audrą*. Todėl šioj vietoj anų smulkmenų plačiau nebeminėsiu. Pateiksiu vien tai, kas

maža kam ar tik man vienam tebuvo žinoma, nors vėliau ir paskelbta laikraščiuos, bet tuo būdu išbarstyta ir nelengvai besurandama.

Senovėj romėnų Horacijus, o daug vėliau rusų Puškinas yra pasididžiavę, kad jie yra sukūrę sau paminklą, ir tai nenykstantį, savo veikalais. Tinka tai ir mūsų Maironiui: jam yra pastatytas granito paminklas mūsų dvasioj. Jis yra jau mūsų tautos didvyris. Didvyrius aš branginu. Bet man yra ne mažiau įdomūs ir brangūs tie asmens ir kitu atžvilgiu, būtent, kaip gyvi žmonės. Tad šioj knygoj Maironį aš vaizduosiu kaip gyvą žmogų, ne tiek didvyrišką, kiek žmogišką asmenį. Reikia ir tokių pavaizdavimų, pažinti didvyrį iš visų pusių, įsitikint jį esant panašų į mus, artimą, brolį, vertą prisirišt ir mylėti.

Čia pasinaudosiu dviem savo rašiniais: vienu skaitytu Brocktone, Mass[1], kada mūsų dainiui buvo jau sukakę 100 metų amžiaus, vadinas, 1962 metais; ir antru – spausdintu *Aiduose* 1952 metais, kada po dainiaus mirties buvo praėję 20 metų.

Kažkodėl sunku net patikėti, kad jau su viršum 100 metų sukako, kai gimė jis, didysis Maironis, ir lygiai su tokiu pat viršum 30 metų, kai mirė. Tiek metų po gimties duoda jam pilną teisę vadintis mūsų tautos patriarchu; o vis augąs jo, kaip mūsų pranašo-dainiaus, populiarumas, net 30 metų jam mirus, net komunistinėj Lietuvoj pripažįstamas bei pagerbiamas, aiškiai rodo, kad mūsų Maironis jau tvirtai ir pastoviai sėdi mūsų Olimpo soste, ir niekas jo iš ten nebepašalins. Ką gi! juk jis buvo pirmas aukšto masto poetas, kuris tikrai kultūringai europietiškai pragydo lietuviškai apie Lietuvą, jos garbę, jos kovas, vargus, viltis, prisikėlimą, ir pasidarė tikru Lietuvos prisikėlimo dainium-pranašu. Tikimės, gims mums ir daugiau stiprių poetų, net didesnių, absoliučiai imant; bet Maironis buvo pirmasis, o pirmasis tegali būti vienas, ir to fakto niekas nepakeis.

Kiekvienas kūrėjas, ypač įžymesnis, skleidžia savo dvasios spindulius plačiau ar siauriau. Bepigu jums, kurie, net nesusilietę su gyvu Maironiu, net regėte jo neregėję, o kai kas gal ir iš viso glaudžiau nesusigyvenę su jo kūryba, vis tik tiek girdėjote apie jį mokyklose ar skaitėte spaudoj, jog jis yra jūsų labiau ar mažiau pažįstamas. Mes,

[1] Broktonas – miestas JAV, Masačusetso valstijoje, netoli Plimuto.

seniausioji šiandien lietuvių karta, nebuvom tokie laimingi: mums nei pradžios, nei vidurinė, nei net aukštoji mokykla neatskleidė Maironio dvasios. Kai mokiaus Gargždų pradžios mokykloj 1892–1895 metų tarpe, žinoma, neteko nieko apie Maironį girdėti, nes jis dar nebuvo išleisdinęs nei *Tarp skausmų į garbę*, nei juoba *Pavasario balsų*. Esant Palangos progimnazijoj tarp 1895 ir 1899 metų, lietuviškoji dvasia tik kartais ir tai labai silpnai tedvilktelėdavo: mūsų mergaitės padainuodavo vyresnio už Maironį dainiaus kun. Vienožinskio dainelių, kaip va: „Kaip gi gražus, gražus rūtelių darželis" arba „Kaip gi gražus, gražus tolimasis dangus". Ir tik, kada jau mokiaus Liepojos gimnazijoj 1899–1903 metų tarpe, pirmasis Maironio kūrybos spindulys palietė man mintį bei širdį: tai buvo poema *Tarp skausmų į garbę*. Dėl patikimo tai man patiko, kad štai jau turim ir mes, lietuviai, net poemą! Bet didesnio įspūdžio man nepadarė, nes anuomet dar nesugebėjau įvertinti pirmųjų tautinio atgimimo daigelių, kurie paprastai nesti įspūdingi. Mat, buvome gerai apsipažinę su puikia rusų poezija, o iš dalies ir su lenkų, vokiečių, anglų ir prancūzų, tad gana iš aukšto žiūrėjom į savųjų bandymus. Neilgai trukus gavau, bene jau penktojoj klasėj, pasiskaityti Maironio *Pavasario balsų* pirmąjį leidimą. Čia jau radau eilėraščių, kurie man anuomet atrodė verti tikro, kultūringo poeto.

Su tais įspūdžiais apie Maironį 1903 metais nuvykau į Žemaičių seminariją Kaune, kur kandidatai suvažiuodavo mažne iš visų Lietuvos gimnazijų. Čia lietuviškoji sąmonė jau besanti pradėjus smarkiai kilt ir drąsiai rungtis su įsigalėjusia lenkyste. Iš rankų į rankas klierikuose skraidė amerikinės bei prūsinės liet. knygos, dar tuo laiku rusų draudžiamos. Berods, ten pat pradžioj gavau pasiskaityti Maironio ar ne prieš dešimt metų išleistą Lietuvos istoriją. Šalia Baranausko „Nuo Lietuvos, nuo Dauguvos pasilikit sveiki" ir Vienožinskio „Kaip gi gražus, gražus tolimasis dangus", „Man vis tiek pat", „Kaip gi gražus, gražus rūtelių darželis", mielai dainuodavom Maironio „Lietuva brangi, mano tėvyne", „Kur bėga Šešupė", „Vilija, mūsų upelių motutė", „Malonios, tykios vasaros naktys". Ypač maloniai dainuodavom dėl to, kad muziką toms dainoms sukomponavo mūsų mylimasis choro vedėjas Juozas Naujalis. Dainuodavom dėl to, kad mes, daugumas kaimo berneliai, buvom nuo mažens pratę būriu dainuoti, tad ir seminarijoj

instinktyviai rinkdavomės draugėn pasidainuoti. O kodėl noriai dainuodavom ir Maironio-Naujalio dainų? Na gi, Naujalis gyveno mūsų pašonėj, ir, ką jis sukomponuodavo, tuoj patekdavo į mūsų nagus. Maironį mes labiau gerbdavom ir brangindavom ne kaip tautos Dainių, o kaip Peterburgo akademijos (tik pagalvok tu man!) profesorių bei inspektorių, o net Mohylevo arkidiecezijos[1] garbės kanauninką. O tėvynės meile mes kaip oru kvėpavome, nes ji jau tvinte tvino mūsų krašte, ir kiekvienas, kuo išmanydamas, skleidė ją liaudyje – senieji inteligentai pasauliečiai ir kunigai, moksleiviai ir klierikai.

Kaip mes 1906 metais su būsimuoju Lietuvos banko valdytoju Vladu Jurgučiu, anuomet klieriku, nuvykom į Peterburgą toliau studijuoti dvasiškų mokslų ir ten pirmą kartą susitikom su Maironiu, jau esu rašęs *Šiaurės žvaigždėj*.

Maironis iš viso nebuvo šnekus, ypač kai apsilankydavai su reikalais: taip-taip, ne-ne, ir visas pokalbis. Tai nereiškė, kad jis nebūtų turėjęs prasmingų ar šaunių posakių. Bet juos taupė tikram reikalui, ypač savo kūriniams. O kam čia eikvot juos tokiem dviem zuikučiam, kaip mudu, ypač kad tą dieną, turbūt, jau buvo turėjęs nemaža tokių lankytojų, tad net ir gausus posakių repertuaras galėjo ištuštėti. Taip tai taip! Bet anuomet truputį pasipiktinom. Ką gi! mūsų įžymieji lietuviai, bent gal jų daugumas, buvo neplepiai, ir jų liežuviai nebuvo ploni bei lankstūs. Prisiminkim kad ir Maironio draugą Jakštą arba arkiv. Skvirecką, arba vyresniuosius vyskupus Cirtautą ar Karosą, o iš pasaulionių buvusiuosius prezidentus Smetoną bei Stulginskį. Norint būtų galima surašyt gražią litaniją, net už Visų Šventųjų ilgesnę. Ne be to, kad nebūtume turėję ir lengvakalbių bei miklialiežuvių, kaip, sakysim, Paltarokas ar Krupavičius. Bet, apskritai imant, lietuviai neturi tokio iškalbos gabumo, kaip italai ar prancūzai, lenkai ar rusai.

1909 metais išmintingas ir šventas vyskupas (švėkšniškis žemaitis) Gasparas Felicijonas Cirtautas, arba tikrai žemaitiškai Sirtautas, kur po Paliulionio valdė didžiulę Žemaičių vyskupiją, o kaip tik prieš tai

[1] Mogiliavas – miestas dabartinėje Baltarusijoje; 1782 m., prijungus katalikiškos Lenkijos ir Lietuvos valstybės dalį prie provoslaviškos Rusijos, buvo įkurta katalikiška vyskupija, kurios centru ir tapo Mogiliavas.

buvo Žemaičių seminarijos rektorium, paskyrė savo vietoj rektorium tikrą lietuvį patriotą Mačiulį-Maironį. Didis buvo lietuvių džiaugsmas. Ir ne be pagrindo: veikiai pasirodė, jog Maironis seminariją rimtai ir skubiai lietuvina, čia pasireiškė ne vien jo patriotizmas, o ir akademijoj įgytasis profesoriaus mokslas ir administratoriaus patyrimas, vyriškas ir taktingas.

Per tuos penkerius metus prieš Pirmąjį pasaulinį karą nebeteko Maironio dažnai matyti, kadangi aš buvau kapelionu Telšių mokyklose ir į Kauną užklysdavau retokai. Užtat, kai 1913 metais persikrausčiau į Kauną draug su būsimuoju arkivyskupu Juozapu Skvirecku redaguoti *Bažnytinės apžvalgos*, vėl susisiejau su Maironiu. Mat, apsigyvenau jo rūmuose, tame pat koridoriuj, kur ir jo butas, tad tekdavo dažnai su juo susidurti, taip sakant, nosim su nosim, ir išvyst jį visai ne kaip olimpietį, o paprastose namų sąlygose. Ir tikėkit manim: tom akimirkom jis atrodė kaip visai nebūgštus padaras. O vis tiek į nebūtinai reikalingas kalbas neįsileisdavo ir išlaikydavo tam tikrą atstumą ir didingumą, lyg tartum būtų manęs: vis dėlto nepamirškit, kas aš!.. Tačiau atrodo, jog jam nereikėjo nei sau pačiam priminti, nei kitiems, kas jis esąs: pačioj jo prigimty bene buvo tas ryškus didingumo bruožas. Atsimenu, anais 1913–1914 metais mes, kunigai, Kaune buvom susitarę kas savaitę vieną kartą susirinkti paeiliui pas kurį draugą pasižmonėti-pasišnekėti apie bėgamus svarbesnius bendrus klausimus, išgert arbatos ar kavos (ne be to, kad ir po stiklą vyno), užkąsti sausainių ir pasigardžiuoti įvairiais vaisiais. Net ir man teko vieną kartą tą garbiąją kunigiją vaišinti. Pas Maironį susirinkome ar ne trejetą kartų. Tuose kuniginiuose draugų pobūviuose Maironis, nors kiek ir aptirpdavo, tačiau vis dar išlaikydavo savotišką orumą.

Visai kitoks jis pasidarydavo, kai tekdavo pas jį viešėti nedideliame, taip sakant, intymiame būrely, ypač mišriame lyčių atžvilgiu: tuokart Maironis būdavo toks paprastas, mielas, gana linksmas svečias ar šeimininkas, nors vis būdavo jausti tam tikras rimtumas.

1914 mietų vasarą prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Kaunas buvo įžymi rusų tvirtovė, tad visi vadinamieji neištikimieji gaivalai turėjo iš Kauno išsidanginti. Aš nutūpiau Paįstry, simpatingojo poeto klebono Jurgio Tilvyčio pašonėj, mielųjų bičiulių Stanelių šeimoj. Bet ir Mairo-

nis didelis tos šeimos bičiulis, ir, kai kun. Tilvytis jį paprašė apsilankyti, Maironis mielai sutiko. Čia tatai pamačiau Maironį iš dar kitos šalies, bet apie tai jau esu rašęs savo atminimų knygoje *Per giedrą ir audrą*.

Beje, čia norėčiau paminėt, ką mūsų dainius, grįžęs iš Peterburgo į Kauną, iki Pirmojo pasaulinio karo kūrė. Lyrikos maža, bet kartais labai gražios, kaip va, grakšti, nuotaikinga barkarolė „Ant Drukšės ežero" (Stanelytei dedikuota). Kūrė kartais kokią šmaikščią satyrą. O! Maironis turėjo satyriko ploną bei aštrią gyslelę! Tuo pat laiku parašė satyrinę poemėlę *Raseinių Magdę*, kurioj randam tikrai maironiškų lyrikos perlų. Prieš pat karą pradėjo spausdinti ilgesnę poemą *Mūsų vargus*, kurią baigė tik po karo. Jos pradžia buvo grakšti; bet vėliau Maironiui prisirinko tiek įvykių, jog jų nebeįstengė meniškai apdoroti, ir išėjo vien sausas reportažas.

Po karo Maironis visą laiką darbavos, kaip Kauno kun. seminarijos rektorius bei profesorius, vienkart ir Vytauto Didžiojo universitete, kaip profesorius. Dabar jau turėjau progų dažniau jį susitikti. Dažniausiai tai atsitikdavo operos bei dramos vaidinimuos: mat jis, kaip ir aš, buvom dideli teatro mėgėjai. Kiną jis man sakės gana mėgstąs, bet tingįs vykti, ypač vienas, o geros draugijos nepasitaiką. Tuokart aš pabandžiau sudaryti vieną kitą sykį malonią draugiją, ir Maironis su mumis maloniai praleido kine laiką. Tačiau paskui aš verčiau vienas eidavau kinan, nes ne taip lengva būdavo suorganizuot kompaniją. O Maironiui sugalvojau kitką.

Viena diena su Maironiu Palangoj

Kaip gyvą regiu saulėtam pajūryj Maironį – stambų baltą vyrą, ilgu baltu apsiaustu, balta skrybėle, auksiniais akiniais švytruojantį, stipria kumpa lazduže besiramsčiuojantį, antro tokio pat stambaus ir balto lydimą. O tas antrasis, neišskiriamas jo Palangoj draugas, tai monsinjoras Kazimieras Jasėnas, Mintaujos klebonas.

1924 metai. Dar vieneri tik metai, kai grąžinomės Klaipėdą. Truputis daugiau, kai atgavome iš brolių latvių jaukiąją Palangą. Jau pernai joj ilsėjos mūsų vasarotojai. O šiemet, kaip rašo tie laimingieji, ji visai jau apsitvarkiusi.

Nebuvau buvęs Palangoj nuo 1912 metų. Tad buvau jau labai pasiilgęs to gaivaus pajūrio, kur augau ir mokiaus, kurs buvo pasidaręs man antra tėviške. Įdomu, kaip jis dabar beatrodo po tų visų perversmų? Parašiau Palangos klebonui Juozui Šniukštai, prašydamas priimti mane į savo svečių skaičių: mat, žinojau nuo senų laikų, kaip jis gerai maitina – net išlepę varšuviečiai, kurie mielai lankydavo Palangą kaip „vienintelę lenkišką vasarvietę" prieš Pirmąjį pasaulinį karą, klebono pensijonu būdavo labai patenkinti. Gavau teigiamą atsakymą ir rugpjūčio l d. išvykau į dausas. Oras puikus. Viltys rožinės.

Vienas iš patraukliausių Palangos burtų buvo tai, kad ten būdavo galima rasti, taip sakant, visą Lietuvą – daugybę suvažiavusių iš visur didesnių ar mažesnių, artimų ar svetimų žmonių, gerai nusiteikusių, turinčių daug laisvo laiko, linkusių nuoširdžiai pasižmonėti. Ką šiemet, rasiu Palangoj? Su kuo gyvensiu klebonijoj? Gal bus ten ir Maironis?

Atvykau į Palangą automobiliu pavakariop. Einu prisistatyti panai Onai, klebono seselei, kurią gerai pažinau dar gimnazistas būdamas (gera dūšia, plačiai bei teigiamai populiarus asmuo). Ji nurodė man kambarį, kur man skirtas, ir vedas į valgomąjį keleivio pasodinti. Priemenėj, rodydama į aukštas rusvas duris priešais valgomąjį, man pusbalsiu sako: „O šitam kambary nutūpė pralotas Maironis!" – taip reikšmingai, paslaptingai. – „A-a!" – atsakiau aš irgi pusbalsiu ir pagarbiai žvilgterėjau į tas tylias duris, už kurių gal nūn ilsis ar svajoja, ar kuria Maironis.

Man begeriant saldų pieną su skania duonute ir besišnekant su vaišingąja šeimininke, staiga girgžtelėjo durys. Mudu žvilgterėjome ten link – Maironis, tuščia ropine nešinas, matyti, vandens ateina.

– Gerbiamasis pralote, prašom pas mus pavakarės, šitai ir naujo svečio susilaukėme, – kviečia Ona.

Aš pagarbiai atsistojau. Maironis priėjo, pasisveikino paprastai, santūriai, savęs neversdamas parodyt jaunesniajam ypatingo malonumo ar palankumo (kaip kad daro ne vienas kitas aukštas dvasininkas), ir atsisėdęs ėmė ramiai užkandžiauti, pats per daug nesistengdamas palaikyti gyvo pašnekesio, palikdamas tą triūsą mudviem su Ona. Toks jau buvo Maironis: visiškai savoj kompanijoj laisvas, šnekus, linksmas, kiek svetimesnėj – truputį susivaržęs, ne taip jau lengvai prisitaikąs ir surandąs temų pašnekesiui. Tame daikte jis buvo tipiškai lietuviškas.

Apie ką, manau, čia būtų patogiau su juo kalbėti? Žinoma, apie tai, kas iš bendrų pažįstamų yra Palangoj. Gal Jakštas? – šis buvęs užvažiavęs, bet jam nepatikę Palangoj: per daug žmonių, per daug tuščių susitikimų ir nerimtų kalbų, tad apsigyvenęs Giruliuose palei Klaipėdą ir snopinėjąs po šilą, knyga nešinas, kaip koks atsiskyrėlis. Pasakoja Maironis ir vis kažkaip ironiškai: Jakšto adresu jis mėgdavo paironizuot. O ir Jakštas (ne vien „Principų tvirtume"), *salva reverentia* Maironiui-poetui, gebėdavo, atvirai įsikalbėjus, jakštiškai Maironį-žmogų pačiupinėti: labai jau jų gyvenimo stiliai skyrės nuo viens antro: Jakštas – asketas, atsiskyrėlis, kabinetinis mokslininkas, Maironis – pasaulio kunigas, mėgstąs žmonių draugiją, gyvenąs plačią žmogiškų išgyvenimų skalę.

Klausiu, „gal jau yra ir Vaižgantas?" – „Kur gi nebūsiąs! Kaip galėtų Palanga be jo apseiti?.." – Ir jau žybčioja Maironio akyse šelmiški, bet nepikti, žiburėliai, ir dainius žymiai palinksmėja. – Vaižgantas jau esąs ir net čia pat klebonijoj apsigyvenęs, tik nežinia, kada aš gausiąs jį pamatyti, nes jis taip pat ūmai išnykstąs, kaip ir pasirodąs. – „O kas daugiau iš mūsiškių?" – „Ar pažįsti monsinjorą Jasėną? Tas čia pat, klebonijoj. Yra dar Putinas, bet tas apsigyveno romantiškoj „Jūratėj". Kurią čia dieną visu būriu ėjom į Šventąją – ėjo ir jis. Nebuvau manęs, kad jis, tas kėkštas, toks stiprus; priėjom upelį; reikėjo bristi; kiti nusiavė ir brido; o kad man nereiktų autis kojų, Putinas paėmė mane į nugarą ir pergabeno į antrąjį krantą."

Mane net šiurpas nukratė, pamąsčius, koks būt buvęs vaizdas, jeigu vidury upelio Putinas butų sugurę̨s po sunkiąja našta! Juk jis – berniokas, o ne milžinas Kristupas[1], ir Maironis – plačios apimties prelatas, o ne kūdikis.

Iš tikrųjų, ir sveikas gi, ir drūtas tas mūsų senasis dainius. Ant storo liemens, apskritų apskrito, kurs ištempęs sutoną tobulai, viršum akademinės pelerinėlės, didžiulė galva, kuri ant tos uolos atrodo nedidelė, žilai, dar nebaltai pražilusi (ne kaip kad Vaižganto), trumpais, praretėjusiais plaukais, bet nepraplikusi, Maironiui tuomet jau ėjo 62 metai. Kiek geriau įsižiūrėjęs, tuoj pastebėsi, kad ji, taip sakant, truputį dreba, kaip kad kartais labai senų žmonių (nors Maironis šiaip

[1] Latvių legendos herojus, gyvenęs jūros pakrantėje ir duonai užsidirbdavęs keldamas žmones per Dauguvos upę, o iš surinktų lėšų įkūręs Rygos miestą.

jau dar labai jaunai laikos), lyg nepritariamai sukaliotųsi į šalis. Bet tas veidas, veidas! – minties, valios, jėgos simbolis, nors apybraižos apvalainos, ne kampuotos, kaip Jakšto; mat, veidas derlus, net seniškai apdribęs šiek tiek. Plati mąstytojo kakta. Proporcionali taurios išvaizdos nosis. Jautulinga normali burna su sultingom lūpom, kurių kampuose slypi išdaigiškas šypsulys, visada pasirengęs bligztelti, jei dainius žmonėse. Jei vienas – išdaiga pasislepia, ir Maironio lūpos įgauna kažkokią rūstoką nuotaiką. Smakras niekuo nepuoląs į akis, gal kiek savim patenkintas. O tam veide sielos vartai akys! Nuostabu – jos suteikia senyvam Maironio veidui keisto panašumo į gudraus dėdės piršlio: tokios pat nedidelės aptinusios ar primerktos akys, protu blizgančios stambiame smulkiai raukšlėtame fone. Ir visas tas nekasdieniškas veidas, ta didelė galva, tas galingas stotas lyg sakyte sako: Tai kurioj nors srity galiūnas, tai prigimtas vadas.

Papavakariavęs Maironis stojos eiti. Aš jį paklausiau, ar prieš vakarienę jis esąs laisvas ir ar būsiąs savo kambary. „Taip", – atsakė, – „o ką?" – „Mat, aš norėčiau pas Tamsta pirmą apsilankyti."

Man tai būtų dar patogiausia, nes jau pirmieji ledai, šiaip ar taip, pralaužti, ir būtų nebe taip nejauku vizituoti tą didį vyrą. O šitą pareigą atlikti vis tiek pridera.

Maironis mano apsilankymo perspektyva, pasirodo, ne labai tesužavėtas ir ne labai ryžtai, truputį mikčiodamas, man sako:

– Na, žinoma, prašom, nors čia, vasarvietėj, nėra griežta pareiga eiti su vizitomis.

Tonkij namiok na tolstoje obstojatelstvo – pagalvojau paties Maironio mėgiamu rusišku posakiu (lietuviškai maždaug: plonas priminimas storos aplinkybės). Bet atsitraukti nebebuvo galima, tad pakvietimą priėmiau kaip gerą pinigą, ir abudu įėjova į Maironio šventvietę.

Jis rezignuojamai sėdos į senutę avietspalvę sofą užu vienakojo apvalaino stalo, uždengto žalia apiblukusia pliušine staltiese, ir susivaržiusiai tyli, matyt, nebežinodamas, ką toliau veikti. O aš sėdaus kairėj į pagarbos vertą senutį fotelį ir karštligiškai galvoju, apie ką čia užvesti kalbą. O, laime! Ant stalo besilsį *Pavasario balsai.* Lyg pats likimas būtų pirštu nurodęs: kalbėk apie jo kūrybą!.. Aš paklusniai, dar pats aiškiai nenumanydamas, kas iš to išeis, pradėjau:

– Atleiskite, ar galiu pažiūrėti? Bene *Pavasario balsai*?..

Maironis vos regimai linktelėjo, vadinas, pritarė. Tad imu kukliai įrištą knygutę. Besąs anas neskoningas leidinys su daugybe dainiaus pažįstamų nuotraukų.

– Be abejo, Palangoj Jūs sukursit mums naujų lyrikos gražumynų? – sugestionuojamai klausiu dainių. Jis atkuto:

– Kas žino, gal... jei kas ateis į galvą, – atsakė jis, kaip paprastai, neieškodamas vaizdingų žodžių. Aš atsargiai einu toliau:

– Ar galiu paklausti: gal ką rašote šiuo laiku?

– Taip, rašau dabar naują dramos veikalą *Vytautas pas kryžiuočius*.

Nors man ta naujiena nebuvo miela, nes nemaniau, kad Maironis gali gerai pasireikšti kaip dramaturgas (vasario 15 d. mačiau premjerą *Kęstučio mirtį*: padarė labai skystą įspūdį), bet mandagumas reikalauja pasidomėti rašomuoju kūriniu, tad klausiu:

– Gal teiktumėtės šį tą papasakoti apie tą veikalą? Man tai būtų labai miela.

Maironis ir šitokiu atveju nebuvo šnekus. Jis šelmiškai šyptelėjo ir sako:

– Kažin ar verta. Pavadinimas šį tą pasako apie turinį, o smulkmenos bus daug įdomiau sužinoti pačioj premjeroj. Režisierius Dauguvietis neduoda nė atsipūsti: girdi, kai tik pabaigsiu, tuoj ir statysiąs.

Taip. Kur gi ne! Viena: tai Maironio; o antra: tai iš karžygiškos savos praeities, kuri miniai, ką tik įsikūrus savomis didelėmis pastangomis naują nepriklausomą valstybę ir gyvenant dar pirmąjį, herojinį jos laikotarpį, taip vilioja kiekvieną, tad žada spektaklius su išparduotais visais bilietais, ir tai ilgą eilę tokių spektaklių. Juk štai *Kęstučio mirtis* eina ir eina, ir vis žmonių pilna. Ir kur gi ne! Juk išvystame gyvų gyvą, ir čia pat, ranka pasiekiamai, tą nuostabų, mielą romantiką – karžygį Kęstutį, tokį tartum legendų didvyrį, o juk tikrų tikriausią istorinį asmenį ir tai paprastą lietuvį, savo tikrą brolį! Prisipažinsiu, kai premjeroj išvydau scenoj neužmirštamąjį Petrą Kubertavičių, kaip gyvą kokios Kęstučio atvirutės kopiją, ir tai dar raitą įjojantį ant tikro gyvo žirgo į sceną, ir man gyviau suplasnojo širdis.

Žinoma, ir *Vytautas pas kryžiuočius* turės tokį pat pasisekimą. Bet kaip būtų gerai, kad Maironis verčiau imtų mums kurti dar tokių

lyrinių posmų, kur taip krikštoliškai blizga ir skamba, kaip paprastutė rasotai gaivi vyturėlio daina. Ir aš atsargiai, rinkdamasis žodžius, sakau dainiui:

– Taip, kur nenorės Dauguvietis kuo greičiausiai gauti naują Tamstos dramos kūrinį, kai publikai taip patiko pirmasis. Bet aš taip geisčiau, kad Tamsta mums čia sukurtumei dar ne vieną tokį maironišką brangumyną, kaip štai...

Ir ėmiau sklaidyti *Pavasario balsus*, o suradęs kurį sau labiau patinkantį eilėraštį, jį pusbalsiu skaityti, lyg sau pačiam, paprastai, nuoširdžiai, santūriai.

Taip perskaičiau „Ten, kur Nemunas banguoja" ir vogčia dirstelėjau į kūrėją, ar kartais nesišypso pašiepiamai. Ne, žiūri gana maloniai, tad sklaidau toliau ir skaitau, jau nebe taip būgštaudamas, „Užmigo žemė", o baigęs vėl tiriamai dėbteliu į Maironį, ar nežybčioja jam gudriose akyse pašaipos kipšiukai, kaip kad dažnai. Ne. žvilgsnis švelnus ir šiltas. Ieškau prasidrąsinęs daugiau. Štai „Išnyksiu, kaip dūmai išblaškomi vėjo". Skaitau. Baigęs valandėlę tyliu, veizdėdamas į dainiaus veidą, o jis švelnaus liūdesio pridengtas. Pertraukdamas pauzą, Maironis sako:

– Gal dar paskaitytumei?

Ak, tad mano bandymas nėra jam abuojas? Gerai! Ir imu skaityti „Miškas ūžia", paskui „Lietuva brangi, mano tėvyne", „Kur bėga Šešupė". Sustojau, stebiu. Maironio akys žiūri taip spindulėtai ir lūpos šypso širdingai. Ir jis sako:

– Nebūčiau manęs, kad mano eilės būtų tokios malonios klausyti! Paskaityk dar!

Man to tik ir reikėjo. Radau „Išsisupus plačiai vakarų vilnimis", kur man taip į širdį kalba, ir sakau tuos posmus, tartum savo paties. Dėbteliu baigęs – dainius žiūri kažkur į sau vien regimą tolį, skaudžiai susimąstęs. Valandėlę patylėjęs, skaitau nuostabų „Eina garsas", čia pats susijaudinau ir baigęs užskleidžiau tą krištolo dainyną.

Valandėlę abu tylėjome. Galop jis taria:

– Ačiū, labai ačiū. Malonią praleidau valandėlę.

Tai buvo daug pasakyta, nes šiaip Maironis nemėgdavo, o gal ir nemokėdavo sakyti vyrams komplimentų.

Buvau patenkintas: ta viena valanda suartino mane su Maironiu gal labiau, negu būtų galėję tai padaryti daugelis susitikimų.

Skambalas. Iš visų klebonijos butų bei butelių skuba svečiai į valgomąjį, kaip bitės į avilį, išalkę vakarienės: Palangos oras daro žmogų ėdrų.

Ilgas, baltai užtiestas, gėlėmis papuoštas stalas glaudžiai apsėstas. Kuklusis šeimininkas savo vietą gale stalo užleidęs Maironiui. Dešinėj Švėkšnos „viešpats" kan. Maciejauskas, o kairėj Mintaujos Jasėnas. Toliau žemyn pats šeimininkas, o *vis-a-vis* tuščia krasė[1] (įdomu, kam skirta). Toliau žemyn susodinti mažesnieji bei jaunesnieji žmonės, moterys bei vyrai, pasauliečiai bei kunigai, vis artyn prie įeinamųjų durų, destis, koks kurio laipsnis ar amžius. Ir aš netol tų durų, tarp jaunųjų, nes, nors amžium jau ir nebe jaunuolis, bet gyvenime dar nieko nepasiekęs. Na, nors jaunųjų tarpe ne taip garbinga, užtat tikrai malonu (nors kai kam ir kitaip atrodo).

Antroj pusėj stalo, beveik priešais mane, tik prideramai aukščiau, sėdi Adomienė Varnienė, tokiu glostomu, truputį pavargusiu žvilgiu, tokiom geraširdiškom lūpom – tikra lietuvaitės darželio leukonija. Susipažinau su ja Kaune, Čiurlionio parodoj. Pasisveikinęs klausiu, o kur vyras. Švystelėjusi šypsniu, su krisleliu ironijos, ji paaiškina, kad menininkas ieškąs grožybių Lietuvos pakelėse – fotografuojąs kryžius būsimajam albumui, šią akimirką mane labiau domina kitas dalykas, kas, būtent, turi sėdėti anoj tuščioj krasėj tautos didžiūnų tarpe. Ji, vis taip su paslėpta ironija (bet kur ten paslėpsi ylą maiše!), man paaiškina, kad ten sėdįs Vaižgantas, jei ne viešįs pas beskaičius bičiulius.

Numalšinęs smalsumą, ėmiau malšinti alkį. O buvo kuo: klebonas turėjo didoką ūkį, o buvo geras ūkininkas (sesė – šeimininkė irgi), tad ant stalo galėjai rasti viską, ką Palangos flora bei fauna pagamina, tiesa, ne per daug išmoningai bei įmantriai patiekta, užtat tikra ir sveika, o kas žemaičiui svarbiausia – daug ir riebiai. Ir viso gerumo viršūnė – pasirodė ant stalo dieviškas rūgės pienas (kleboniškis!) su karštom pjaustytom bulvėm; o jos spirgučiais pabarstytos, taukais palaistytos! Tad apmilšo šnekos, ir vien girdėti įvairūs valgomieji garsai, susilieję į

[1] Kėdė su atlošu.

vieną vakarienės simfoniją. O! Orkestras jaukus, ir kiekvienas instrumentas virtuoziškas!

Ką veikęs, ko neveikęs, aš vis dirst į dievų galą. Ir jie darbuojas visai atsidėję; betgi po truputį ir šnekas. Švėkšnos viešpats, kūnu gal galingesnis ir už patį Maironį, dirksniais pavargęs nuo didelės statybos bei veikimo, veide truputis sumišimo-susivaržymo, žinosi esąs daug silpnesnis sparnais už didįjį Maironį, tad jo akivaizdoj jaučias nejaukiai, bet bando vertai pasireikšti – sako kažką rimta naiviai. Maironis nei šio, nei to, o *arbiter elegantiarum*[1] Jasėnas tuoj ima ant danties, bet kažkaip neskaudžiai, broliškai, estetiškai; estetiškai jis ir valgo, estetiškai ir šneką braukia, ir anekdotą pasakoja, ir mostaguoja, ir juokias. Maironis tai visa irgi daro saikingai ir padoriai, tiksliai kaip gero tono taisyklės reikalauja, bet be to jasėniško aristokratizmo. Ypačiai akylai stebiu, kaip dievai valgo, žmonės sako: kaip kas valgo, taip tas darbą dirba. Aš truputį praplėsčiau: kaip kas valgo, taip tas ir gyvena.

Kaip kitoniškai tuoj valgys kitas dievaitis – Vaižgantas, kuris ką tik pasirodė mūsų valgomojoje scenoj, kaip tikras *deus ex machina*[2]: įeidamas trinktelėjo duris, taip, jog visi turėjo pastebėti, kad įeina olimpietis. Visi grįžtelėjo pažiūrėti, kas ten toks įžengia, kaip saulėgrąžai į saulę. O Vaižgantas tikrai kaip saulutė švystelėjo. Jau tokia jo prigimtis: kur tik jis pasirodo, tuoj ten šviesiau pasidaro, ne dėl to, kad vešlūs, ilgi plaukai baltai pražilę, ir ne dėl to, kad tas mielas jo stotas – kur toks paristas, toks pastatytas – nertai apvilktas ilgu baltu apsiaustu, kurį savo laiku vadindavome balachonu; bet dėl to, kad tas gaivus šviesus Vaižganto optimizmas, verdąs kunkuliuojąs ir besiliejąs per kraštus, lengva linksma šneka, maloniu balsu, leidžiamu trupučiuką pro nosį, taip sakant, *panie*, biskį bajoriškai-varšavietiškai, – visus linksmai nuteikia, kaip švelniai svaiginąs sektas.

– Kur baladojais, kad taip pasivėlinai? – kiek iš aukšto, bet taip tėviškai maloniai klausia Maironis jį besėdintį. Korektiškas Jasėnas, tas grandsegneuras, kuris pats viešai nebūtų sau leidęs taip *sans facon* kreiptis į jaunesnį draugą, bando ištrinti galimą nemalonų įspūdį, savo giliu baritonu geradariškai juokdamasis ir sakydamas:

[1] Elegancijos teisėjas (lot.).

[2] Dievas iš mašinos (lot.); netikėtas, dirbtinis įsikišimas.

– Mūsų garbusis kūrėjas, žinoma, kur nors kam nors ką nors gera darė.

Tuo tarpu Vaižgantas, susilaukęs tėviško papeikimo ir mandagaus pabraukimo, truputį negandingai, bet reikšdamas savo dailiąja burnele saldų šypsnį vietoj rūgštaus vypsnio, plačiai atsisėdęs, iššaukiamai apsižvalgė, tartum sakydamas: „Na, štai pasivėlinau – tai ir kas? Ar aš negaliu daryti Palangoj, ką tinkamas?“ O iš tikrųjų atsikrenkštęs tarė: „Tikiuos, kad manęs nelabai tepasiilgote ir kimšote išsijuosę. Na, bet aš jus dar pasivysiu ir pralenksiu! Štai pradedame!“

Ir jis komiškai, lyg padykęs berniokas, tartum godžiai, ėmė grobstyti iš įvairių padėklų ir versti į savąją lėkštę įvairius skanėstus, o prisikrovęs kupiną, karingai pareiškė: „Na, dabar niam-niam!“ ir kad ims drožti, didelius kąsnius kimšdamas, skubiai kramtydamas, pasigėrimai niurnėdamas, čepsėdamas, liežuviu papliauškindamas, lūpas apsilaižydamas.

Mes visi garsiai juokis. Maironis žiūri į jį apvaliomis, plačiai išplėstomis akimis, dėdamasis nusigandęs, kad bičiulis neužspringtų, ir komiškai apsimesdamas pasipiktinęs tėvynės šulo rajumu. O Mintaujos džentelmenas, atlaidžiai šypsodamas, žiūri į jį, kaip mylįs tėvas į padykusį bernioką, lyg sakyte sakydamas: „Tai tik šį kartą jis toks. Šiaip esti visai mandagus“. Mes tuo tikim, daugis ir patys žinom, o visi tam visuomenės lepūnėliui iš anksto viską atleidžiam, nes mylim. Ir kas jo, cacos, nemylėtų? Kas jam neatleistų? Savo laiku net rimtasis, o karštasis vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis jam šį tą atleisdavo, ko kitam nebūtų atleidęs, sakysim, vadinamąją litvomaniją (pats Paliulionis buvo stiprokai aplenkėjęs): jaunasis kun. Tumas, kur tik jį vyskupas paskirdavo, tuoj imdavo tirpyti iš svetur atneštąją lenkystę, o želdyti piktžolių smelkiamąją lietuvystę; tariamieji lenkai imdavo rėkti ir vyskupui skundus rašyti. Šis Tumui: važiuok pas mane pasiaiškinti. Tumas atvažiuoja. Paliulionis ima jam dėstyti jo „nuodėmes“, pirma *crescendo*, paskui, pavargęs, *diminuendo*. O šis šelmis, tiksliai nužemintai, dailiai sumišęs, maldingai klausos, kaip mielas kačiukas purkuodamas; o tas grakštus snukutis toks malonus; o tos akys tokios nekaltos... žiūri į jį vyskupas, žiūri: tas nusikaltėlis toks mielas, o aiškinąs taip įtikinamai, o taip padoriai lenkiškai, dargi varšuvišku

akcentu – na, kaip gi čia ilgai pyksi, ypač kad tas gerojo šelmio snukutis taip žaviai gailis... Tad atsidūsta senasis ganytojas ir šiltai sako: „Na, ką veiksim? Klaupkis – palaiminsiu!" Ir, pakėlęs į dangų dideliais juodais akiniais akis, plačiai užsimojęs, visu savo mažu augumu ūmai tartum augte išaugęs, taria: *Benedicat te omnipotens Deus, Pater et Filius, et Spiritus Sanctus*[1]. Nusikaltėlis maldingai atsako: „Amen". Tuo ir baigės agniojo vyskupo teismas.

Ir mes šį vakarą ne tik nepasmerkėme savo Vaižganto už išdykavimą, tik juo linksmiau baigėm vakarienę.

Pavakarieniavus vasarotojui Palangoj lieka dar viena vasarinio ritualo dalis: eit į pajūrį ant tilto, kur susirenka, taip sakant, visa Lietuva pasigėrėti savąja jūra ir jos didinga naktim ir į kilnią jos simfoniją įlieti dar žmogaus-lietuvio įnašą – lietuvišką dainą.

Aš sakau Maironiui: „Jaunimas baudžias eit ant tilto padainuot. Ar neprisidėtum ir Tamsta?" Jis juokais ima brangintis: „Na, kažin? Aš senas – nebepritiksiu prie jūsų". Mes, jaunesnieji, vienu balsu ėmėm jį įtikinėti, kad savo dvasia jis ir už jaunuolius jaunesnis; jis būtinai turįs eiti su mumis; be jo mums ir malonumas ne malonumas, visa Palanga ten jo laukianti. „Na, jei taip, tai, turbūt, reiks eiti", – tartum vargais negalais nusileidžia Maironis (o mes jauste jaučiame, kad jį traukte traukia tas vakaro pajūris, tas tiltas ir tos dainos).

Tad einame seni jauni, vyrai moterys. Būrio vidury Maironis, šalia Jasėnas su Vaižgantu, ir aš čia pat iš paskos, kaip uodegėlė, kuria ir norėdamas nenusikratysi. Taip lengva sieloj. Jokio rūpesčio, žmonės čia tokie meilūs. Vien lauki kažko gero ir įdomaus.

Štai ir tiltas tiesias į jūrą. Kaip gaila, kad jis nūnai toks trumpas: per trisdešimt metų vėjai užpustė ir jūra užnešė jį smėliu, tad du trečdaliai jo atsirado sausumoj – susidarė iškyšulys. Ne taip buvo anuomet, kai aš jį mačiau pirmą kartą 1895 metais: smėlio iškyšulio nebūta, vien jūros plezdenta; tiltas buvo bent triskart ilgesnis ir visas žlaksojo vandeny; būdavo vos užmatyti nuo krašto jo galas; baugu būdavo juo einant – kaip toli įsismelki į jūros begalybę! kaip gilu turi būt po kojomis!

[1] Telaimina tave visagalis Dievas, Tėvas ir Sūnus, ir Šventoji Dvasia (lot.).

Tilte kamšatis. Vieni dar tik ateina, kiti jau grįžta. Taip ir tęsias nenutrūkstamos eilės, klegėdamos, juokdamosi. Gale tilto tirštesnis būrys. Girdėti – dainuoja. „Turbūt, Jonuškaitė. Ji jau grįžo, baigusi mokslus Berlyne ir Romoj“, – pareiškia kažkas. „Einam ir mes“, – sako Maironis. Visi jį pažįsta, visi sveikina – jis vos besuskumba kilnoti savo apnešiotą panamą...

Štai Smetona su žmona. Sveikinamės. Vaižgantas mus meta ir prisijungia prie jų būrio, kuriame kyšo, it du ąžuolai, Izidorius Tamošaitis ir Antanas Lubickas (slapyvardžiu Viktoras Pravdinas), kurie savo noru sudaro buvusiajam prezidentui tartum kokią asmeninę sargybą. Mūsų būrys eina į patį galą, kur mus traukte traukia daina.

Tikrai, dainuojančiojo būrelio širdis besanti Vincė (kurią visi pažįstamieji taip iš simpatijos vadina), pavarde Jonuškaitė. Pamatę Maironį, dainininkai nutilo, iki pasisveikino. Tuokart Maironis paprašė toliau dainuoti, ir Vincė savo tirštu, plačiu, šiltu balsu užtraukė Maironiui pagerbti „Lietuva brangi, mano tėvyne“. Visi, kaip kuris galėdamas, nuoširdžiai pritarė. Maironis irgi traukia savo senuoju tenoriuku. Aš stebiu, klausaus ir truputį už jį gėdžiuos (nors pats nė tiek nemoku dainuoti). Kad jis galėtų taip dainuoti, kaip Putinas! Gal jaunas ir galėjo. Ar šiaip ar taip vis tiek taip miela, kad jis prisideda prie jaunimo, ir aš jį dar labiau myliu.

Taip bedainuodami po kita kitos Maironio dainas, nė pastebėti nepastebėjome, kai ėmė lynoti. Tenka eiti namon. Ar jam patinka, ar ne, laikaus šalia Maironio (antroj šaly Jasėnas).

– Mūsų poetų karaliau, – sakau Maironiui, – atleiski, kad taip garsingai vadinu, bet turiu taip vadinti, nes tikrai esi (jis čia kažką neaiškiai tarė, lyg neigdamas, lyg nutraukti bandydamas), gal pasakytumei mums, kaip jauties, kai girdi štai savo dainas dainuojant?

Ir žvilgteriu jam į veidą, kiek susirūpinęs, ar savo klausimu nesuteikiau jam nemalonumo. Bet ne: jis šypso gana palankiai ir pagaliau sako:

– Na, tai jau, kaip čia pasakius... Žinoma. Malonu: juk žmogus tam ir rašai dainas, kad kas nors jas dainuotų.

Pasakė jis tai tikrai maironiškai: nuoširdžiai bei paprastai. Kitas būtų pasiraitęs bei pavaidiniavęs; girdi, tai jį varžą, arba jam tai esą visai abejinga. Maironis ne taip.

Matydamas, kad dainius duodasi šitaip kalbinamas, einu toliau ta pat kryptim:

– Bet juk, turbūt, pradžioj ne iš karto susilaukei Tamsta visuotinio pritarimo?

– Žinoma. Su jaunaisiais buvo lengviau; bet seniai arba visai nesidomėjo, arba net žiūrėjo žvairomis.

– O kaip sutiko Tamstos kūrybą didysis Baranauskas?

– Ogi tylomis. Kai įteikiau jam ilgoką savo dainą apie Lietuvą, primti jis priėmė, bet taip ir paliko nieko nepasakęs, ką jis mano apie ją.

Taip beveik draugiškai bešnekučiuodami, parėjom namon. Gulti eiti dar per anksti. Tad ką toliau veikti? Skaityti? Bet prie žvakės per tamsu, o elektros kambariuose nėra. Gerasis šeimininkas, turbūt, manė: dieną saulė, naktį mėnuo; jeigu nėr – eik gulti!

– Žinote ką? – sako Maironis prieangy jaunimui. – Einam į valgomąjį, pažaiskim kokį žaidimą!

Visi džiaugdamies pritarėme ir sugarmėjome į valgomąjį. Mūsų laimė – ten kabo kerosino lempa.

– Ką norėtumėt žaisti? – klausia Maironis. Mes siūlom jam pačiam pasirinkti žaidimą.

– Gerai, – sako jis. – Tad gal pažaisim šitaip: vienas iš mūsų turės išeit į kitą kambarį, kad nenugirstų, ką likusieji susitars – sakysim, dangų, jūrą, žmogų, gėlę, skaičių, vardą ar ką kitą; tuokart jis grįš ir turės įspėti; tuo tikslu jis galės uždavinėti mums klausimus, kur tas dalykas yra: ar danguj, ar žemėj; ar Europoj, ar kitur: ar mieste, ar kaime; ar didžioj gatvėj, ar mažoj ir taip toliau, kol prieis visai arti prie reikiamojo dalyko, o tuokart bus jau visai lengva įspėti.

– Na, kažin? – abejoja vienas iš mūsų. Man atrodo, kad tai labai sunku. Tad pats mūsų gerbiamasis Maironis tegu mums parodo, kaip reikia spėti.

Visi pritarėme ir ėmėme prašyti dainių, kad sutiktų. Jis sutiko ir išėjo į savo kambarį. O mes tylomis susitarėme, kad dalykas, kurį Maironis turės įspėti, bus „Maironis", ir pakvietėme jį pas mus. Argi įspėtų? Įdomu!.. O jis mįslingai šypso. Patylėjęs klausia:

– Ar tas dalykas yra vien idėjų srity, ar tikrovėj?

– Tikrovėj, – atsakėme.

– Ar mūsų planetoj, ar kur kitur?
– Mūsų planetoj.
– Ar ant žemės, ar kitur?
– Ant žemės.
– Ar Lietuvoj, ar svetur?
– Lietuvoj.
– Ar gyvenamoj vietoj, ar negyvenamoj?
– Gyvenamoj.
– Ar mieste, ar ne?
– Mieste.
– Ar dideliame, ar mažame?
– Mažame.
– Ar Palangoj, ar kitur?
– Palangoj.
– Ar kuriam bute, ar lauke?
– Bute.
– Ar klebonijoj, ar kitur?
– Klebonijoj.

Kad tavo kiškis! maniau. Nagi ir įspės! Tai puikus žaidimas! Net džiaugsmas ima!

O Maironis, lyg niekur nieko, toliau klausia:
– Ar šitam kambary, ar kitur?
– Šitam.
– Ar žmogus, ar kitekas?
– Žmogus.
– Ar vyriškis, ar moteriškė?
– Vyriškis.
– Ar ilgaskvernis, ar trumpaskvernis?
– Ilgaskvernis.
– Ar vyresnis už 60 metų, ar jaunesnis?
– Vyresnis.
– Vadinas, Maironis.

Mes visi entuziastiškai ploti. Juk tai tikrai nuostabu taip įspėti! Kas pirmiau būtų galėjęs manyti, kad tai galima? Iš tikrųjų tai aukštos kultūros žaidimas.

– Na, o dabar tegu kas kitas bando, – siūlo Maironis. Visi ėmė piršti mane. Man atrodė, kad supratau, kaip reikia spėti, ir sutikau. Pasirodė, kad per daug savim pasitikėjau, ir gavau gėdos: jie, šelmiai, sugalvojo įmantrų uždavinį – grožį; aš graibsčiaus, graibsčiaus kaip aklas, ir neįspėjau.

Tuokart kažkas prasižiojo, kad aš geriau spėjąs iš rankos. Tuoj kelios ponios bei panelės atkišo man savo rankas. Na, ką gi. Kad norite būt apgautos, apsigaudinkite! Ir ėmiau narsiai skaityti iš rankų. Tik drąsiai teik! Tik daug plepėk! Iš šimto teigimų penkiasdešimt, o gal ir daugiau, bus teisingų. To lengvatikiams visai pakanka, žmogus taip yra ištroškęs nepaprasto, stebuklingo, pranašiško, jog yra pasiryžęs užmerkt akis priešais netikslumus, o ką tik galima ir kiek galima priimti palankiai, kaip tikrą „pronešį". Pagaliau, šimts žino, gal mes kartais turim daugiau intuityvinės įspėjamos galios, negu nujaučia dabarties mokslas. O gal ir ta vargšė žmogaus ranka tikrai yra lyg koks lakštas, kuriame gamtos įrašyta, kokias galias, kokius palinkimus turi tas žmogus, vadinas, šiek tiek nurodo, kokia gali būti ar net bus jo ateitis.

Tad skaitau iš rankų. Visi atsidėję klausos, surimtėję, susimąstę, kartais pažvelgdami į savo delną, kartais pasikuždėdami su kaimynu. Klausos ir Maironis. Labai norėčiau pažvelgti ir į jo delną, bet bijau prašyti – gėda! Toks išmintingas vyras.

Kai svečiai išsinoravo ir išsivaikščiojo gulti, pasilikova mudu su Maironiu vienudu. Aš jau buvau besakąs jam labanakt, kai jis, žiūrėdamas truputį į šalį, man sako: „Na, o man ar nepaskaitysi iš rankos?" – „O, mielai! Prašom! Prašau kairę".

Paėmiau ir žiūriu. Truputį ima baimė. Ką pasakysiu tam išminties sostui? Gali kas nepatikti. Didelis žmogus... Jei įsižeis?.. Bet juk burtininkui daug kas atleidžiama. Tad pasiduodu apsėdančiam kipšiukui ir imu drąsiai teigti, žinoma, atsargiai rinkdamas žodžius, maždaug šitaip:

– Kaip keista: ranka atrodo ne Maironio, ne dvasios galiūno, o žemės valdovo, kuriam skirta viešpatauti ramiai, tvirtai ir kietai – žiūrėkite, kokia ketvirtainiška, masyvi, stipri, pirštai kokie, palygint, neilgi ir stori, ir jų galiai kokie platūs – žemiško veikėjo, praktiko pirštai... Gyvenimo linija plati, gili, be komplikacijų, tekanti į normalią

senatvę. Jausmų upė plati ir gili, bet susipynusi iš įvairių atskirų šakų į sudėtingą pynę – daug vidaus audrų ir kovų, daug džiaugsmo, bet ir sopulių. Proto linija labai ryški, drąsi, tiesi, giliai rausianti. Paskirties ženklas gana įmantrus, bet siekimo linija eina tiesiai ne į paskirtį, kaip ir daugumo žmonių, tik pro šalį, į kitą siekį, ir atsiduria į gerovės kelią, kurioj apstu gėrybių...

– Tad kuri buvo mano tikroji paskirtis?

– Į tai nelengva ūmai atsakyti. Jūsų paskirties ženklas yra kažin koks sudėtingas rašmuo. Spėjant iš rankos visumos, jūsų pirmaeilė paskirtis buvo būti mokslininku, o tik antraeilė poetu. Poetas jūs tikras ir stiprus, Lietuvai labai reikšmingas; bet pasauliui? O kaip mokslininkas jūs būtumėte pasiekęs pasaulinę garsybę...

Maironis, kiek pasipiktinęs, gana griežtai tai paneigia. Man ir pačiam pasidarė nejauku: kodėl jam tai pasakiau? Gal įsižeidė?.. Nebeatsimenu, ką dar jam būriau iš delno, ir mudu išsiskyrėm. Labanakt buvo nei šio, nei to.

Nauja diena

Ryto metą atsikėliau šviesiai nusiteikęs. Saulėtą rytą Palangoj kitaip ir būti negali. Prisiminiau vakarykštį Maironio incidentą. Ir šis dalykas šįryt atrodo ne toks tragiškas: delnų skaitytojui daug kas atleidžiama.

Einu į bažnyčią, tą grakštų liepojiečio Strandmano kūrinį. Man besiruošiant Mišioms, ateina ir Maironis, rimtai susikaupęs, kaip paprastai jis laikos bažnyčioj, ir ima atsidėjęs melstis, o aš einu prie šalinio altoriaus Mišių. Atlaikęs sėduos į klauptus šalia didžiojo altoriaus, kur belaiką Mišias kaip tik Maironis. Kalbu savo brevijorių ir kartkartėm vis žvilgteriu į belaikantįjį. O jis daro tai labai padoriai, rimtai, įsigilinęs.

Atlikęs savo maldines pareigas, grįžtu į kleboniją pusryčiauti. Kadangi ilgai miegojau, tai nieką berandu valgomajame, o kai ateina Maironis, tai paliekame vienu du. Pasisveikinome, man truputį nejauku. Sunkoka valandėlė tylos. Nebeiškentęs ryžtuos ją pertraukti:

– Kaip miegojote, gerbiamasis prelate?

– Blogai ir maža temiegojau.

– Ar galiu paklausti, dėl ko?

– Atvirai prisipažinsiu: dėl vakarykščio Tamstos būrimo iš rankos. Tamsta pasakei, kad man buvę skirta būti pirmiausia mokslininku, o tik antroj eilėj poetu. Vakar tas Tamstos posakis man atrodė klaidingas; bet naktį užpuolė mane abejojimai: o gal Tamsta iš tikrųjų neklysti; mokykloj mokytojai man piršo mokslinę karjerą, ypač matematikoj: neaptikdavau uždavinio, kurio nebūčiau galėjęs išspręsti. Gal tikrai man būtų reikėję pasidaryti matematiku, o poeziją laikyti vien pašaliniu užsiėmimu... Na, bet jau vėloka – reikia jau eiti maudytis, šiaip pavėluosim grįžti pietums. Ar Tamsta eisi drauge?

Mielai sutikau. Nuėjom pasiimti reikmenų.

Kai grįžau, Maironis su Jasėnu jau bestovį prieangy, apsivilkę lengvais, ilgais, baltais apsiaustais, su baltom skrybėlėm. Aš vienas juodas. Einame atsileidę ir tingiai šnekučiuojame. Atsiminęs imu pasakoti, kaip čia prieš 25 metus dabartinis mūsų vyskupas Pranciškus Karevičius, anuomet dar paprastas Peterburgo kunigų seminarijos profesorius, pjaudavo klebono sode šieną, nusivilkęs sutaną, nepaisydamas einančių pro šalį puošnių varšuviškių ponų bei ponių. Aš džiaugiuos originaliu vyskupo paprastumu. Jasėnas lyg ir pritaria – nesuprasi, ar pagarbiai rimtai, ar plonai ironizuodamas. Maironis pritaria kažkaip tėviškai nuolaidžiai. Primenu, kad 1913 metais, mirus Žemaičių vyskupui Gasparui Cirtautui, niekas mūsų nesitikėjome, jog Karevičius būtų paskirtas vyskupu. Girdėjome, jog kandidatu buvęs ir Maironis, bet Romoj nepraėjęs, nes jį ten įskundęs kun. Bronislavas Žongolavičius, kun. seminarijos profesorius ir buvęs vysk. Paliulionio sekretorius. Maironis patvirtino. Bet vėliau man teko girdėti, kad Žongolavičius neprisipažįsta pakišęs Romoj koją Maironiui.

Taip bešnekučiuodami, atėjom į pajūrį. Netrukus jau gulėjom užuovėjoj tarp kopų, baltam smėly, tvilkyte tvilkomi besijuokiančios saulės. Tai tįsome aukštynelki, gaivindami akis tyroj žydrynėj, tai glaudžiamės veidu prie karštų smilčių, tai tingiai vartaliojamės nuo šono ant šono. Pro tamsius akinius spoksau į saulę.

Kartais vienas ar kitas pasako kokią pastabą, kas nors jam tingiai atsako arba ir visai niekas neatsako. Vėl tylime. Nuostabiai jauku. Tįsotum taip, ir tįsotum. Laikas bėga nepaprastai greitai.

Ateina Vaižgantas ir gulas mūsų tarpe, šneka truputį pagyvėja. Smetona vėl parašęs straipsnį, ir tai smarkų, prieš krikdemų režimą, šie grasą jį patupdyti. Gabrys, kur neseniai parodoj sudaužė Smetonos biustą, pasirodęs Palangoj. Tamošaitis su Lubickiu, kaip du liūtai, vaikščioja ieškodami jo apkulti. Naujalis, P. Oleka, A. Vanagaitis ir Olšauskas rengiasi važiuot į JAV gaivinti tautiečių dvasios, kurios piniginė dalelytė įplauktų į gaivintojų kišenes. *Dignus est operarius mercede sua*[1]. Vincė Jonuškaitė, baigusi dainavimo studijas Berlyne, atvažiavusi į Palangą ir ruošianti koncertą kurhauze. Martynas Yčas atsidėjęs spiritizmui ir rengiąs seansus; pakvietęs vieną kartą ir Maironį, bet tas netikėlis sugadinęs visą seansą: paklausęs dvasią, kuo vardu viena jo sesuo, ir dvasia negalėjusi atsakyti.

Panašiai beplepant, prisiartino laikas pietų grįžti. Tad šokom į vandenį nusiplaukyti ir, gražiai nusivalę, žingsniuojam namo lengvom kojom, šviesiom galvom, pabudusiu skilviu. Nėra didelio noro nė apie ką nors kalbėti. Bet, kai ėjom pro Birutės gatvę, neiškenčiau nepasinaudojęs proga paklausti Maironį, ką jis mano apie pirmuosius du mūsų prezidentus. Smetoną ir Stulginskį (nes juodu abu dabar šioj gatvėj gyvena, beveik *vis-a-vis*: Smetona – Romano viloj, Stulginskis – Baltojoj). Neskubėdamas dainius atsakė tikrai salomoniškai, beveik kaip anas vokietis mokytojas (*oba lučše* – abudu geriau); išėjo daugmaž šitaip: vienas protingas ir antras išmintingas, o šiaip jau Smetona tikrai geras ir Stulginskis labai geras. Visai rimtai kalbant, reikia nulenkti galvą priešais Maironio bešališkumą: nors jam simpatingesnės buvo politinės-socialinės-ekonominės tautininkų idėjos ir todėl jo širdis linko į Smetonos pusę, tačiau jis tikrai aukštai vertino ir Stulginskį, nors krikščionių demokratų atitinkamos idėjos jam toli gražu ne visos tepatiko.

Pasiekę namus, nusiskubinome kiekvienas į savo kambarį šiek tiek apsigerbti bei padoriau apsivilkti, kad būtų galima pasirodyti mūsų mišrioj kompanijoj. Klebonijoj nebuvo pakenčiama, taip kaip buvus pajūry, mauroti prie stalo.

[1] Darbininkas vertas savo valgio (lot.; *Mt* 10, 10).

Galų gale svarusis skambalas garsiai paskelbė nekantraujantiems didžiąją valandą, ir peralkusioji draugija, nė nebandydama vaidinti poniško santūrumo, ryžtai sugarmėjo į valgomąjį, susėdo į savo vietas ir ėmė alkanai sotintis. Daugumas pasiduoda alkanajai aistrai visai ramia sąžine, nes arba turi gydytojų įsakymą priauginti tiek ir tiek kilogramų, arba, būdami jauni, dar nebūgštauja, kad priaugs. Toks yra paprastųjų mirtinųjų stalo galas. O dievaičių? Ir jie kerta atsidėję, pamiršę ar bent norėdami pamiršti, ką yra įsakę gydytojai: būtinai numuškit svorio! Kaip čia nekimši, kad taip noris! O ir dar: argi dovanai moki už dieną po keliolika auksinių litų? Jie verkte verktų, jei nepasinaudotum! O kokios išdavos bus, kai klebonėlis nusives į klėtį svertis ir paskelbs, sakysim, Maironį sveriant 84 kilus ir džiaugsmingai pasveikins, lyg sakyte sakydamas: na, argi ne gerai jus maitinu? Ir Maironis truputį melancholiškai pamos ranka ir pagaliau rezignuojamai šyptels.

Svariai privalgę, vasarotojai eina į savo kambarėlius kas prikristi, kas pasirūkyti bei pasiplepėti, kas laiškų rašyti ar kokios lengvesnės knygos pasiskaityti. Kad Maironis būtų popiet miegojęs, neteko girdėti: kad būtų knygų skaitęs, neteko aptikti; užtat brevijorių sąžiningai atkalbėdavo. O paskui reiks eit į šilą ar į pajūrį pasivaikščiot ir bent kiek pastūmėt į priekį naujosios dramos.

Neskubomis atlikęs savo popietines pareigas, einu atsidėjęs aplankyti senosios Birutės, pakeliui vis sustodamas pasiplepėti su pažįstamais. Kai įžengiau į šilą, netoliese priešaky išvydau gulint ant žemės kažką stambų baltą. Einu artyn – žmogysta. Ar Maironis, ar Jasėnas? Taip, Maironis guli kniūpsčius, kojom griovy, alkūnėm pasirėmęs į krantą, ir kažką rašo į knygutę ar šiaip jau lakštelį. Jis manęs nemato, nes artinuos iš užpakalio. Ne, nešnekinsiu, netrukdysiu: gal kuria. Ir aplenkęs nuėjau toliau – į Tyškevičių parką. Akys gėris, širdis džiaugias – ir gražus gi tas žmogaus dvasios kūrinys! Kokie didingi, o grakštūs kelių vingiai! Kokios puikios perspektyvos!.. Pagaliau atsiveria akiai žavįs rūmų vaizdas, vienkart išdidus ir meilingas, paprastas ir aristokratiškas; ištiesęs kviečiamai globiamai savo sparnus, kaip jo prieky Kristaus statula rankas, rodos, kvieste kviečia žiūrėtoją eit apsilankyti. Yra tekę prieš Pirmąjį pasaulinį karą lankyti rūmų vidų –

vertas viršaus. Galėtų būti kurio karaliaus vasarinė rezidencija. 1895 metais, kada atvažiavau čion mokytis, tebebuvo čia tuščias balynas tankiam šile ir vien šimtai darbininkų triūsė, sausindami vietą, pildami kalvą ir mūrydami pamatus. Na, bet ir brangiai atsėjo tas žaislelis! Man yra tekę girdėti, kad grafas sukišęs į šitą šedevrą visą didelį žmonos kraitį.

Klebonas sakė, kad visa atsėję 2 ar 3 milijonus gerų carinių rublių. Kažkur teko girdėti (greičiausia, iš to paties klebono), kad vien už parko projektą grafas sumokėjęs prancūzui menininkui 30 tūkstančių aukso frankų.

Rūmai ir parkas nūn stipriai apleisti. Jaunieji Tyškevičiai nebėra tokie turtingi, kad įstengtų išlaikyti tą brangenybę, ir esą linkę gana pigiai ją parduoti Lietuvos Vyriausybei. Būtų tinkama vasaras rezidencija mūsų prezidentams.

Nuėjau prie Liurdo grotos[1]. Vėl puikus kūrinys, Liurdo kopija, netgi uolos gabalai atgabenti iš tenai. Man teko matyti, kai tą grotą statė, ir čia melstis ar susimąsčius veizdėti prieš Pirmąjį pasaulinį karą, kai nuostabi maldinga nuotaika dar gaubė tą vietą. O nūnai, demokratijos amžiui, čia linksmai klega žiopliai, sėdi ar stovi pasikepusios ant uolų mergos, o bernai į jas spokso ir fotografuoja.

Liūdna pasidarė. Regiu – negrąžinamai paskendus praeity senoji Palanga, toji paprastoji, tylioji, šviežioji, su neišmindžiotais šilais, su švariai sruvenančia Rąže, su kukliais pajūrio papročiais, tokia primityvi, o tačiau aristokratiška (nes daugis Lietuvos ir Lenkijos, netgi Rusijos didžiūnų mėgdavo čia ilsėtis), tokia žemaitiška, o tačiau tarptautinė.

Ką gi! būtina socialinė-ekonominė-istorinė raida...

Ir vėl randu Maironį tame pat griovy berašantį. Kilstelėjęs skrybėlę, buvau jau beeinąs pro šalį; bet jis sulaikė: grįšim drauge. Tad priėjau.

– Kaip gražu, – sakau, – kad net Palangoj pasiduodate mūsų įkvėpiamas. Gal tai *Vytautas pas kryžiuočius* gema?

[1] Birutės kalno šlaite esančią Lurdo grotos imitaciją grafo Felikso Tiškevičiaus užsakymu kartu su parku kūrė prancūzų architektas Édouardas André apie 1900 m.

– Kaip čia pasakius? Gimti tai jis jau senokai gimęs, o dabar tai tik pamažu auga, bet ir tai vien varu varomas, nes Dauguvietis griežtai reikalauja, šiaip jau tai neskubėčiau, nes juk į Palangą važiuojam ne kurti, tik gyventi; o ir iš viso kūryba yra reikalinga atsidėjimo, o kaip suderinti atsidėjimą su paskuba, aš tiesiog nežinau... Tik jūs, jaunieji, bandote juos suderinti. Bet ar tikrai pasiseka? Žinai, Tamsta, aš norėčiau duoti Tamstai vieną patarimą. Jūs, jaunieji, skubat rašyti, o parašę skubat spausdinti. Tikėki manim, savo gyvenime esu nemaža skaitęs, girdėjęs, pats patyręs ir permąstęs: kai parašysi ką nors, nesiųsk tuoj pat į redakciją, o padėk į stalčiuką ir laikyk ten ilgokai, iki išdils kūrybiniai įspūdžiai ir paėmęs galėsi skaityti savo kūrinį beveik kaip svetimą, vadinas, gana objektyviai; tuo būdu lengviau pastebėsi jo silpnybes ir geriau įvertinsi gerąsias puses ir galėsi sėkmingiau jį ištobulinti...

Begrįžtant Maironis sako:

– Na, kažin, o jeigu užeituva į Vailokaičio vilą? Ar pasižįsti su kun. Juozu? Jis be galo vaišingas. Kasdien šiuo metu susirenka pas jį, kas tik su juo pasižįsta, o mėgsta kavą su geru likieriu, skanius vaisius ir rinktinį vyną. Ten galima maloniai praleisti vieną kitą valandą.

– Gerai, užeikiva. Su kun. Vailokaičiu seniai ir gana gerai pasižįstu.

Štai ir ta pagarbintoji Vailokaičių vila, Anapilis, kadais buvusi ar ne kretingiškės Marijos Tyškevičiūtės viena iš įmantriausiųjų Palangos vilų. Medinis barokinis pastatas su bokštais bokšteliais, didžiuliam pušų alkely. Aukšti langai atdari, ir pro juos, kaip iš avilio, girdėti balsų mišinys.

Įėjova. Didžiulė patalpa pilna vasarotojų, vyrų bei moterų, stovinčių bei sėdinčių, su stiklais rankose, iškaitusiais veidais, šalia staliukų, kur apkrauti savų bei svetimų vaisių, įvairių formų bei spalvų butelių bei ropinių. Ir visa tai skendi melsvose dūmų bangose ir gyvam klegesy. Viena kita grupė sustojusi prie staliukų, kur įnirtusios poros lošia šachmatus arba šaškes.

Kai tik linksmoji kompanija pastebėjo masyvų Maironio stotą, tuoj kakafoniškai sukliko visais gamtos tonais: „Maironis! Maironis! Valio! Valio!“ – ir puolė sveikintis. Kaip jam ir rankos nenutraukė! O jis tik plačiai šypso, primerkęs gudriai akutes, ir tėviškai spaudo atkištas sau suprakaitavusias plaštakas: čia kvadratiškas plačiai bešypsąs Leonas

Bistras; čia moteriaveidis, nustebusiai žiūrįs, naiviai šypsąs dr. Kazys Jokantas; ten liemeningas, ironiškas, trumparegiškai pro auksinius akinius bemirkčiojąs kun. Antanas Šmulkštys; čia stambus, mėnulio veidu, riebiai bevypsąs, ką tik baigęs ne visai liesą anekdotą ir tuoj pradėsiąs kitą Vytautas Bičiūnas; ten po palme, kampely, šalia stalelio, kur tyliai laukia galo bananai, apelsinai, vynuogės, kukliai slypi Putinas, truputį kenčiančiu šypsniu europiečio veide, ir nemaža kitų fizionomijų bei sijonėlių. Pagaliau, triukšmo priviliotas, pro kurias ten duris smulkiais žingsniais katiškai įžengia juodai trumpai apsivilkęs šeimininkas kun. Juozas Vailokaitis, gudriai prisimerkęs, plonai bešypsodamas visu savo derliu išmintingu diplomato veidu, maloniai ištiesęs rankas į Maironį ir, elegantiškai paėmęs už rankos, iškilmingai veda dainių. Prie kavos su likieriais sėdi gražios ponios, kaip saulutės, jog net akys raibsta, ir žmogus gerai nebeatskiri, ar tai Jonienė Vailokaitienė ar Augustinienė Janulaitienė, ar Antanienė Endziulaitienė, ar Petrienė Kubertavičienė. Aš, paspaudęs sau tiesiamąsias rankas, priėjau prie staliuko, kur nebeatmenu kas belošią šachmatų partiją, iš kur galėsiu viena akim sekti savo Maironį. O ten šalia bestovįs amžinas jaunbernis, geradūšis, blizgaakis, kukliai besišypsąs Petras Radzevičius ir vyras iš stuomens bei iš liemens Kazys Ambrozaitis, Blindos fizionomija, abu krikščionių demokratų kareivos. Girdžiu – užsimezgė ir išsiskleidė lietuviškas saloninis pašnekesys, kuriame pro spirito garus retkarčiais bliksteli „Esprit'o"[1] kvapsnis – beveik išimtinai iš Juozo Vailokaičio lūpų. Galų gale tenykštė puokštė išsiskirstė, ir Maironis atėjo prie mūsų staliuko pasižiūrėti, kaip lošiama. Lošėjai buvo benorį užleisti jam prie lentos vietą, bet jis pasisakė nelošiąs ir prašė toliau lošti, o jis pasižiūrėsiąs ir pasimokysiąs.

Kiek laiko pasekęs lošimą, dainius ima nebesitverti kaily ir, mandagiai atsiprašydamas, pradeda davinėti lošėjams patarimų, kurie nusimanantiems atrodo tikrai vykę. Tad vėl imama jį prašyti, kad sėstųs prie lentos ir su kuriuo nors paloštų, nes buvome pradėję manyti, kad jis pasisakė nelošiąs šachmatų vien iš senos lošėjų manieros taip apsimesti. Bet Maironis ėmė taip nuoširdžiai aiškintis tikrai nemokąs

[1] Prabangių kvepalų rūšis.

lošti, o patarimus davinėjęs tik dėl to, kad įsižiūrėjęs į lošimą, ėmęs suprasti, kaip reiktų lošti. Tad ėmėme jam sakyti komplimentų, kad jis turįs įžymų talentą šitam lošimui.

Vienas iš mūsų pademonstravo šachmatų lentoj vieną trumputį ir paprastutį lošimėlį, kaip su keturiais pėstininkais galima uždaryti vieną priešo pėstininką. Truputį pasekus kitus lošiant, galima ir nemokant greit išmokti; reikia tik turėti pastabumo bei kombinacijos dovanos. Paklausėme Maironį, ar jis moka tą lošimą lošti. Jis pasisakė visiškai nemokąs; bet valandėlę pasižiūrėjęs, pareiškė dabar pabandysiąs, atsisėdo ir iš karto sulošė visai tinkamai. Mes – stebėtis ir sveikinti.

Taip besižmonėjant, atėjo laikas grįžti vakarienės. Ką tik palikęs vaišes, kaip neminėsi geru žodžiu vaišintojo. Tad grįždami trise ar keturiese, ėmėme kalbėti apie tą nuostabųjį kun. Juozą Vailokaitį, kurs iš nieko sugebėjo sukurti didelę ir galingą finansinę įstaigą. Nešykštime pagiriamų žodžių to vyro aiškiam protui, nuostabiam sumanumui, dideliam lankstumui, šaltai ir praktiškai galvosenai, nepalaužiamai energijai, stipriai valiai, diplomatiškam mandagumui. Reiškiame nuomonę, kad tas vyras, kurs mažoj Lietuvoj sugebėjo pasidaryti multimilijonierium, Amerikos sąlygose būtų virtęs milijardierium. Maironis daug nekalba, bet su mūsų išvedžiojimais sutinka ir pripažįsta Vailokaičiui didelius bei įvairius gabumus ir pasisako, kad kun. Juozas jam esąs dideliai mielas. O mes žinojome, kad tas finansininkas gerbia ir myli Maironį, kaip geras sūnus garbingą tėvą. Netgi ne vien platoniškai: yra tekę matyti Maironio salone, kerčioj, ant seno fortepijono, keistą radijo aparatą, kur antena-vytuvai su apvyniota vielos gija; prieš kelerius metus buvo tai paskutinis (tiksliau gal pirmasis) technikos žodis ir atsėjo brangiai. Vailokaičio dovana. Įdomu: Maironis svečiams tą kerėplą dėl rodymo parodydavo, bet jo veikimo nedemonstruodavo; gal ir pats juo nesinaudodavo, o gal netgi nebuvo pratęs paleisti tą „cūdą" į darbą. Ir iš viso Maironis nekliudydavo naujų išradimų, kaip kad, sakysim, kun. prof. Valavičius.

Čia neišturiu nepasakęs vienos paslapties: nors tuodu vyrai viens antrą gerbė ir brangino, betgi man vaišėse pas Maironį nėra tekę matyti kun. Vailokaičio, o pats Maironis, kurs mėgo svečiuotis, pas Vailokaitį nebent labai retai teviešėdavo.

Štai ir vėl kvapiai garuojanti vakarienė, kurios metu senukai ėmė matuoti savo amželius: „štai jau ir pasenome", – sako su melancholišku jumoru Maironis, – „o nė pastebėti nepastebėjau".

– Atleiski. Tamsta, – sako ar ne Jasėnas. – Tamsta tebesi vis toks pat amžinai žaliuojąs vienišas ąžuolas plynuose mūsų poezijos dirvonuose.

– Ąžuolam ne ąžuolas, – šypteli Maironis, – bet jau, dėkui Dievui, nebe vienišas: auga jau ir įpėdiniai.

Ir jis čia paminėjo keletą, pirmoj vietoj Putiną, antroj Girą. Truputį keista, kad nepaminėjo Binkio, nei Kiršos, nei Sruogos, kurie anuomet buvo jau pakankamai pasireiškę. Gal Maironis jų kūrybos neką tebuvo ir skaitęs: vėliau dažnai su juo susitikdamas lig pat jo mirties, beveik nesu girdėjęs jo kalbant apie mūsų arba kitų kraštų poeziją bei poetus; vieną kitą kartą tik yra jis pareiškęs, kad vertinąs iš rusų Puškiną bei Lermontovą (ypačiai Lermontovą), iš lenkų Mickevičių bei Slovackį, iš vokiečių Goethę. Vadinas, savo jaunų dienų simpatijas. Gal ir Maironis priklausė prie tų kūrėjų, kurie savosios srities kūrinių skaityti visai nemėgsta arba maža temėgsta, o patys tačiau kuria, nenoromis kuria, būtinai kuria, nes pati prigimtis neatspiriamai verčia. Vieną kartą klausiau Putiną, ar jis mėgsta skaityti eilėraščius. Nelabai temėgstąs ir jis. Aš irgi. Mėgau, kada tebebuvau jaunutis. Paskui užgulė kalnais romanai. Nebebuvo tiesiog laiko mėgautis poezijos kvintesencijom.

Po vakarienės nuėjom į tylųjį Birutės kalną. Lyg kokios slaptos nuovokos vedamas, susirinko būrys jaunimo, nes kur Maironis, ten jaunystė. Ir vėl suskambo ir plito dainos viršum įsiklausiusios jūros. Pilni gyvybinio džiaugsmo, grįžome per prigludusį šilą, kur taip šiltai kvėpuoja. Atsisveikinę prie vartų su palydovais, dar valandėlę atsisėdome su Maironiu bei Jasėnu prieangy, šalia dainiaus kambario. Naktis, kaip motina, siautė mus jaukia begaline tyla, kaip meilė, žvaigždės veizdėjo į mus, kaip tolimos sesės... Ir pradėjau tyliai: „Užmigo žemė. Tik dangaus nemiega akys sidabrinės"... Baigiau. Tylime. Jasėnas sako:

– Ačiū, be galo ačiū jums, didysis, brangusis Maironi, kad atskleidėte mums taip sugestyviai slėpiningą gamtos ir žmogaus širdies grožį, ir nūnai kartų kartos galės intensyviau jį išgyventi ir paragauti aukštesnės laimės. Tikrai mūsų tauta bus amžinai jums už tai dėkinga!

– Na, kažin? – sarkastiškai sako Maironis, balse tyliai vibruojant sopuliui. – Juk štai antroji karta manim jau nebepatenkinta.

Ir ką į tai atsakyti? Juk tikrai po Didžiosios rusų revoliucijos papūtė ir mūsų literatūrinėj kritikoj kiti vėjai. Gira paskelbė atėjus metą pervertinti visas vertybes. Prisidėjo Sruoga. Ir pradėta. Dažnai reikiamai; kartais netaktingai; visada sopulingai. Ką veiksi? Kitaip šioj žemėj nesti. Bet Maironis tai skaudžiai jautė, nors ir nesiskundė.

– Brangusis dainiau, – sako pagaliau Jasėnas, – tai vien atskiri balsai. Tikėkit manim: tautos visuma giliai brangina jus, tik ji tyli.

– Bet dar prabils! – pridūriau aš.

Atsisveikinome, išsiskyrėme.

Tad jau praėjo viena diena su Maironiu Palangoj. Kiek dar jų lieka?..

O taip gera šalia to didžio, galingo ir gero tėvo...

Po Palangos – Kaunas

–1924–1932–

Ir praskrido mielos dienos, kaip dausų paukštytės. Baigės atostogos. Grįžom į senąjį Kauną prie kasdienio darbo. Maironis vėl įklimps į savo seminarijos administraciją bei Teologijos fakulteto lekcijas. Aš vėl į savo Š. Kazimiero spaudžiamas knygas bei laikraščius, vėliau dar į meno mokyklos auditorijas, o dar vėliau – į Kunigų seminarijos nežavingas klases. Ar Maironiui daug liko laiko bei jėgų poetinei kūrybai? Manau, nedaug.

Žmogus trokšti poilsio bei gyvo žmogaus atsikvėpti, pamiršti kasdienos pilkumui, patirti įvairumo bei grožio. Maironis ypačiai to buvo reikalingas. Tad ryžaus rasti kokią nors išeitį jam ir sau.

Lengvesnio turinio knygų skaitymas nepilnai tepatenkina fizinio bei dvasinio atgovio reikalą. Laikraščiai juoba ne. Menas čia galėtų padėti. Bet reikia atminti, jog bent kiek rimtesnis menas irgi stipriai įtempia visą žmogaus būtybę (drama, opera, koncertas). Lengvo pobūdžio menas, sakysim, komedija, operetė, baletas, kino paveikslai, nors pateikia tam tikro posilsio, tačiau dar neužpildo kažkokias žmoguje tuštumos, ir tai įkyrios. Kai grožies menu, stovi jo akivaizdoj vienas vienišas, pasyviai priimdamas, ką jis tau suteikia, o pats nieko jam neduodamas,

kada taip gyvai trokštumei ir pats jam ką duoti, gyvai jame dalyvauti, kaip aš ir tu. Vadinas, tau reikia to „tu", tau reikia išgyventi draugystę gyvoj žmogaus draugijoj. Tai mudu su Maironiu gyvai jautėme, to mudviem opiai trūko, to ieškojome. Ir lankydavomės mielai pas draugus bei pažįstamus, ir juos pas save kviesdavomės. Bet, vidutiniškai imant, tai nebuvo platus ratas. Tik Maironis, dėl savo visuomeninės padėties, porą kartų per metus suruošdavo didelę puotą savo kunigaikštiniame palociuj; o šiaip jau abu pasitenkindavome siauru rateliu. Beje, prieškariniai kauniškių kunigų pobūvėliai išnyko, kadangi per daug platus bei įvairus pasidarė tas kuniginis elementas, o mudviem su Maironiu ir nebe toks įdomus, tad pasitenkinome daugiausia pasauliečiais.

Pirmoji šeima, kurioj nuo 1924 metų mudu pradėjova dažniau lankytis, buvo tai gydytojo Simo Virkučio. Kaip Maironis su jais susipažino, nežinau, turbūt, kaip nors per ponią; o aš tikrai tai per Maironį ir ponią, bene Emiliją. Mat, kai 1924 metų vasaros gale mudu su prelatu grįžom iš palaimintosios Palangos, aš kažkodėl ryžaus padaryti vizitą Maironiui ir Kaune. Pasiryžau, nuėjau. Jis anuomet begyvenąs ne savo rūmuos, o vadinamajame profesorių name, seminarijos sode, antram aukšte, kairiajam gale. Ir randu pas jį nepažįstamą ponią, tokią linksmą, judrią, gyvom nuolat mirkčiojančiom akutėm, blyškiu savotiškai dailiu veiduku. Tai besanti ponia Virkutienė, žemaitikė nuo kažkur ten tarp Mažeikių–Papilės–Sedos. Žinoma, ji pakvietė ir mane, šalia Maironio, lankytis, be datos, be skaičiaus.

Mudu ir lankėmės, ne kartą ir ne du. Ponas Simas, laimingasis vyras tos glotnios katytės, besąs ne bet koks vyras: augalotas, lieknas blondinas, apvaliu maloniu veidu, telšiškis žemaitis, militarine laikysena, būtų atrodęs ne bet koks SS vyras, jei ne tyras lietuvis patriotas, ištikimas ir veiklus tautininkas, aktyvus politikas, su kurio nuomonėm ne visuomet sutikdavo maniškės, užtat retkarčiais ir susikirsdavome mudu gana aštriai, betgi išlikdavome viens antram palankūs.

Kažkaip savaime iškilo mudviejų su Maironiu akiraty kita pora ir atsivėrė kiti vartai, kur ir pradėjome protarpiais su dainium lankytis. Tai buvo profesoriaus Jurgio Žilinsko šeima.

Kaip tas mudviejų su Maironiu takelis prasimynė į tos dailios vilos duris, nors tu kažką, nebeatsimenu ir gana. Gal Maironiui teko

iniciatyva? Gal greičiau man: mat, juk aš su Jurgiu mokiaus Liepojos gimnazijoj, nors mudu skyrė penketas klasių (kai aš buvau aštuntoj 1903 metais, jis buvo trečioj). Aš 1903 metų rudenį įstojau į Kauno kunigų seminariją. Jurgis tai pat padarė sekančiais metais, baigęs Liepojoj keturias klases: mat, jau buvo prasidėjęs rusų–japonų karas, ir priaugantiems berniukams ėmė grėsti pavojus, kad juos sumobilizuos į maskolių kariuomenę ir pasiųs į aną tolimosios Azijos pragarą. Atsimenu, anais metais prigūžėjo į tą vargšę seminariją, I pirmąjį kursą, apie 60 rinktinių berniokų, jų tarpe ir mūsų Jurgis. Bet 1905 metais, pradėjus giedrėti karo padangėms (greičiau „pampeklėms"), daugumas tų savanorių „klierikų" ūmai išgūžėjo atgal į mylimą pasaulį. Ko belauks ir Jurgis – dūmė ir jis lauk. Neištižęs vyrukas kažkaip sugebėjo Estų Arensburge[1] gimnazijos kursą ir Tartu universitete studijuoti mediciną, kurią neblogai įveikė, jog net galėjo pasilikti asistentu chirurginėj universiteto klinikoj. Pirmojo karo metu dirbo kaip chirurgas ir direktorius Raudonojo Kryžiaus traukiny tarp Vilniaus ir Šiaulių. Iš to laiko savo keisčiausių, o šiurpiausių nuotykių jis vieną kartą man papasakojo šitokį kazusą: gavęs vieną lavoną, jis kuriuo ten savo tikslu smeigęs savo skalpelį į tą negyvėlį, ir šis vienam momentui atsigovelėjo, suvirpėjo iš skausmo... ir tikrai numirė. Nelaimingas chirurgas neišsakomai persigandęs, kad... nudūręs dar gyvą žmogų.

Po karo grįžęs Lietuvon, kurį laiką užsiėmęs privačia praktika, paskui darbavęsis, kaip chirurgas, karo ligoninėj. Kai kūrėsi Vytauto Did. universitetas, Žilinskas veikiai buvęs užangažuotas skaityti paskaitoms apie anatomiją bei chirurgiją. Parašė daug mokslinių darbų iš anatomijos bei antropologijos srities. Itin studijavo lietuvių kaukoles. Už disertaciją apie jas gavo medicinos daktaro laipsnį. Universiteto profesorium išbuvo, su maža pertrauka bolševikmety, iki 1944 metų, kada su daugeliu lietuvių išvyko tremtin. Gana anksti emigravo į JAV ir apsigyveno pas savo dukrą Vitą, ištekėjusią už dr. P. Vileišio, Waterbury, Con. Nors netoli nuo manęs praleido paskutines savo dienas, nebeteko su juo susitikti ir maloniai paminėti senas geras (seniams) dienas. Mirė jis ten 1957 metais.

[1] Miestas Estijoje, dabar Kuresarė.

Vadinas, su Maironiu nutarėm ir nuėjom to profesoriaus aplankyti. Matyt, jis buvo kur nors Maironį susitikęs ir pakvietęs lankytis. O aš, berods, ir nekviestas, kaip Maironio neatskiriama dalis, o ir Jurgio mokslo draugas, drąsiai susijungiau su dainium.

Daili viliukė besanti netol universiteto. Į skambutį negaišdami atsiliepė šeimininkai. Kaip ir pridera, pradėsiu nuo šeimininkės.

Buvau su ja pasižinęs jau 1919 metais pas Unę Babickaitę. Jos mat buvo Panevėžio gimnazijos draugės prieš Pirmąjį karą. Buvo jiedvi tuokart apie 23 metų. Abi toli gražu ne bjaurios. Tik Unė reprezentavo beveik mongolišką tipą, o Ksavera (pavarde Frankaitė) subtilų pietvakarių Europos moterį. Gana aukšta, liekna, tamsiaplaukė, gražios spalvos blyškiu veideliu. Unė buvo plačių užmojų asmuo išplaukt į plačius pasaulio vandenis; o Ksavera gyvenimui užsibrėžė daug siauresnes ribas: pasilikti tėvynėj, truputį pastudijuot meno (dainavimo, fortepijono muzikos mokykloj), o gyvenimo praktikai naudingą odontologijos mokslą, bet tą jau iki pasiekiamo dugno. Kodėl ji nepabandė pasidaryti artiste, taip ir lig šios dienos nežinau. Gal, kai įsimylėjo savo Jurgį, šis ją prikalbėjo nueit praktiniu gyvenimo keliu. Bet kodėl ji sau pasirinko gyvenimo draugu kaip tik Jurgį, kuris nei savo išore, nei manierom, nei kokiais ypatingais talentais ar gabumais nepasižymėjo?.. Ką gi? Meilė yra intymi žmogaus paslaptis. Ir pats kartais nesupranta (ypač vėliau), kaip galėjo tą asmenį pamilti?!.. Matyti, anuomet regėjo jame kokias mielas sau pačiam ar pačiai vertybes. Ksaveros bei Jurgio atveju jai buvo patraukli perspektyva – vyras turės pastovią garbią, neblogai apmokamą tarnybą. Be to, yra visuomenininkas, o ir politika jam nesvetima, kažin, gal dar aukščiau kur iškilti. O kai pati dar pasirinks gyvenimiškai naudingą pašaukimą, tai abu drauge susikurs patogią ir vertingą egzistenciją.

Įdomu: iš Jurgio studentų teko sužinoti, jog žmonelės studijų metu profesorius Jurgis savo gražuolei nė kiek nepataikavo nei jos lepino; atbulai, stengės iš jos reikalauti daugiau, negu iš kitų, kad įtikintų esąs bešališkas net savo mielosios žmonos atžvilgiu. Tačiau ir visiems kitiems studentams buvęs plėšrus reikalautojas: girdi, laikydavęs saujoj keletą kauliukų ir mesdavęs studentui: sugauk ir beregint pasakyk, kas tai per kauliukas. Ką jau ką, o anatomiją jo studentai turėjo gerai išmokti.

Taigi mudu su Maironiu pas tą originalą profesorių. Nei Ksaveros, nei Jurgio išvaizda nuo 1918–19 metų beveik nepasikeitus. Jurgio tik tie šviesieji skystieji plaukai truputį pasitraukę nuo kaktos į užpakalį ir kiek praretėję. Šiaipnjau tas gana augalotas vyrukas vis dar nepratęs laikytis tiesiai, kaip karys. Vis dar žiūri į tave, tartum susigėdęs, nedrąsiai ir šypso, tartum viduj turėtų kokią opą. Matyt, Maironis daro jam tvirtą įspūdį. Ir kam nedarytų? Bet šiaip taip bendravimas rutuliojas priekin, ir žmonelė savo švelniu kuklumu padeda tai paprastutei šnekai stumtis. Prisideda ir įprastos lietuviškos vaišelės su baltakės stikliuku (ko Maironiui nereikėtų dėl jo prostatos): švelni, riebi olandinė silkutė, įmantrios sardinių, lašišų, kilkių, šprotų dėžutės, lietuviškas kumpis, čia pat dirbtas šveicarinis sūris, na, ir mūsų stebuklingas sviestukas su mūsų pačių sūriu... O pyragas, pyragas! O ta mūsų pamėgtoji amžinoji arbatėlė!..

Įdomus dalykėlis: profesoriaus darbo kambarėly, prie įeinamųjų durų, kairėj stovėjo jauno asmens dailūs, dailūs griaučiai. Profesorius papasakojo, kad tai jaunos savižudės mergaitės. Jis gavęs leidimą ir preparavęs griaučius sau, savo darbo kambariui. Mane tie griaučiai tiesiog žavėte žavėjo. Tokie grakštūs, tie kauliukai tokie smulkūs. Ta kaukolikė tokia nedidukė, tokia moteriška. Ir šypsnis ne toks jau baugus, beveik gražus. Ir visuma labai harmoninga. Kiek man minčių bei savotiškų jausmų sukėlė... Kas tokia ji buvo, vargšelė? Ir kodėl nusižudė tokia jauna?.. Turbūt dėl nelaimingos meilės...

Vieną sykį mudu su Maironiu išgelbėjom, kaip sakant, profesoriaus Jurgio gyvybę.

Nuėjome pas tuos mielus žmones. Ponia Ksavera liūdnai sako: „Gerai, kad atėjote: Jurgis serga, o nenori šauktis gydytojo. Bijau, kad jam nebūtų užsidegus akloji žarna: jis skundžias skausmais viduriuos, o nenori prileisti, kad akloji žarna bėdoj".

Mudu su p. Ksavera tuoj nuėjom Jurgio aplankyt. Jis sopulingai šyptelėjo – stiprinas, nenori pasirodyti rimtai sergąs. Mudu tuoj ėmėm įkalbinėti, kad nerizikuotų, o pasikviestų rimtą pilvo ligų specialistą: juk reikia neužmiršti, kad gali tai būti aklosios uždegimo pradžia: o tai ne juokai: tik atsiminkim a. a. arkivyskupo Jurgio Matulaičio pavėluotos aklosios operaciją, peritonitą ir mirtį. Bet profesorius niekaip

nenori sutikti, kad jam būtų aklosios uždegimas; čia esą patys niekai – savaime praeis, ir baigta. Mum spaudžiant draug su ponia, Jurgis galop susierzino: „ką jūs čia norite man įkalbėti sveikam ligą! Argi aš nesu anatomijos profesorius ir chirurgijos specialistas? Pakankamai žinau, kas aklosios uždegimas ir kas tas čia mano menkniekis!"

Matydami nenugalėsią kietasprandžio anatomo-chirurgo, išėjom į saloniuką pasitarti. Mudu su Maironiu švelniai, bet griežtai patarėme tuoj pat telefonuoti d-rui Kuzmai, kad tuoj pat čion atvyktų, nes mum atrodo, jog prof. Jurgis Žilinskis rimtai serga ir yra būtinai reikalingas chirurgo pagalbos. Tokio specialisto Jurgis paklausys, ir bus išvengta gal mirties.

Ponia tai padarė. Kuzma netrukus atvyko, ištyrė ligonio padėtį ir nutarė, jog tuoj reikia daryti operacija, nes aklosios uždegimas tikras. Jurgis pats žinąs, ką tai reiškia. Kvailai nesispyriok, apsitaisyk, ir važiuojam į mano ligoninę, tiesiai į operacijos salę!

Taip ir padaryta. Kuzma, puikus chirurgus, plačiai žinomas ne vien Lietuvoj, operaciją padarė puikiai. Beje, jau buvęs kiek prasidėjęs ir plėvės uždegimas – dar truputį pagaišus, būtų buvęs Jurgiui galas. D-ras Kuzma po operacijos mums pranešė, kad pavojaus esama, bet Žilinskio organizmas esąs stiprus ir esama gražios vilties, jog viskas baigsis gerai.

Taip ir įvyko.

Baigdamas apie tą kietasprandį profesorių, noriu čia paminėti vieną smulkmeną, gana charakteringą. Juodu su Ksavera turėjo dukrą Vitą, anuomet gimnazistę. Žinojau, jog ji mokos seselių vienuolių mokykloj. O antra vertus, Jurgis Žilinskis buvo laikomas laisvamaniu, net bedieviu. Tad sykį jį klausiu: „profesoriau, kaip čia tatai yra? Jūs, netikėlis, leidžiate savo vienturtę dukrą mokytis vienuolių mokykloj?" – Jis rimtai nusišypsojo ir truputį gėdingai tarė: „žinau pats, kad tos ten mielos seselės nekokios mokslininkės, ir mokslas jų mokykloj ne per didelis. Bet ką gi! Jos pozityviai veikia moksleivių širdis ir formuoja jų būdą. Ir mano Vitutė myli jas ir jaučias jaukiai su jom ten mokykloj. Kam jaunutei mergytei pavydėti tos kuklios laimės jaunystėj, kad ji myli ir mylima ir kad jai malonu eit į mokyklą?"

Aš nesiginčijau, nes gi visai sutikau su juo.

Netrukus mudviejų su Maironiu svečiavimasis pas gerus pažįstamus stipriai paretėjo, nes sugalvojau jam patogesnį, o vienkart kultūriniu-meniniu atžvilgiu įdomesnį bei naudingesnį dalyką: ruošti pas mane gana dažnai įvairių menininkų pobūvius, kurie, kaip tikėjaus, pateiks dainiui ne vien kultūrinio atgovio bei poilsio, o ir meninės atmosferos, grožybinio maisto ir kūrybinio akstino. Gal susilauksim vėl, maniau, Maironio lyrinio prisikėlimo. Ir pradėjau ruošti. Bet, kad skaitytojams nesusidarytų įspūdis, jog mudu su dainium ėmėme per daug ieškoti posilsiui lengvo paviršutiniškumo bei tartum lengvučio meninio pasvaiguliavimo, nukrypsiu truputį į šalį. Parodysiu, jog mudviejų darbo diena buvo ne juokais rimta, o tik vakarais atsidėdavome pelnytam atilsiui. Maironis visą laiką darbavos kaip Kauno kunigų seminarijos profesorius bei rektorius, vienkart ir Vytauto D. universitete, kaip profesorius. Tai buvo didžiulis darbas, kur būtų buvęs nelengvas net ir jaunam vyrui. Tiesa, seminarijoj jis turėjo padėjėją vicerektorių kanauninką profesorių Kazimierą Paltaroką. Bet ir šis buvo apkrautas savo specifiniais darbais, tad ne vieną rektoriaus uždavinį, kurį, kaip žymiai jaunesnis, būtų galėjęs už rektorių atlikti, vis tiek to nedarė. Taip buvo iki 1926 metų, kada Paltarokas buvo paskirtas Panevėžio vyskupijos vyskupu. Tuokart vicerektorium liko kan. Pranas Penkauskas. Man buvo labai įdomu sužinoti, ar Maironis skaudžiai pajuto išsiskyrimą su Paltaroku, nes juk juodu atrodė neišskiriami draugai. Ir dar – ar naujasis vicerektorius gali bent kiek pakeisti tokį išimtinį asmenį Paltaroką? Ir ką gi girdžiu? Maironis man sako: „Paltarokas buvo geras vicerektorius. Bet Penkauskas buvo man daug geresnis: paslaugesnis man padėti, ryžtingesnis bei drąsesnis pasiimti ant savo pečių nemaža atsakingos mano naštos“.

Būtinai reikia čia paminėti tuolaikinį kūrybinį Maironio darbą. Norom ar nenorom jis turėjo pavesti jam nemažą savo laiko bei jėgų dalį.

Meno kūrėjų, ypač rašytojų bei asmenų su aktoriaus gyslele, toks yra likimas, kad jie, sykį pasitrynioję aplink teatrą, nenugalimai panorsta – pirmieji rašyt teatrui kūrinių (dramų ar operai libretų), o pastarieji likt aktoriais ar operos dainininkais. Ir Maironis neišvengė tos saldžios ligos: nors tam neturėjo tikro talento, ėmė kurti kūrinių teatrui. Dar akademijoj profesorium būdamas ir pamatęs Marijos

operos[1] nuostabių pastatymų, užsimojo parašyt lietuviškai operai libretą – sukūrė tokį lyriškai draminį kūrinėlį *Kur išganymas*. Nėra tai visai vykęs operai libretas, nors turi gražių dainavimui vietelių. Anksti po Pirmojo karo buvo tuo libretu susidomėjęs mūsų kompozitorius ir operos dirigentas Talat-Kelpša. Jam patariant, Maironis būtų kūrinėlį pritaikęs operos reikalavimams. Bet, deja, mirtis užbėgo už akių poetui, o vėliau ir kompozitorius mirė. Maironis yra parašęs dar vieną libretą *Nelaimingos Dangutės vestuvės*. Gal bent tą kuris kompozitorius panaudos operai.

Dainius bandė kurti ne vien operai, o ir dramai. Sukūrė tris istorines dramas apie savo mylimuosius praeities didvyrius Kęstutį ir Vytautą: *Kęstučio mirtį, Vytautą pas kryžiuočius* ir *Vytautą karalių*. *Kęstučio mirtis*, nors iš tų trijų meniniu atžvilgiu silpniausioji, žiūrovams labai patiko ir buvo kartojama daug kurtų: mat ir publika mylėjo Kęstutį, o ir Maironį stipriai brangino, net jau anuomet. Kai Kęstutis (Kubertavičius) įjojo į sceną ant tikro gyvo žirgo, žiūrovai tiesiog tirpte sutirpo, ir aš su jais: tik mane truputį baimė ėmė: kad tas žirgužis nesumanytų kaip tik čia kokį savo reikalą atlikti!.. Laimė – nesumanė.

Ir dvi antrosios dramos buvo žiūrovų priimtos labai palankiai. Maironis galėjo būti patenkintas. Ir, be abejo, jis žymiai atsigavo po to jam labai skaudaus reiškinio, kad po Pirmojo karo mūsų literatūros kritika ėmė stipriai kritikuoti, o kai kas ignoruoti ar neigti mūsų brangųjį dainių, kadangi iš Vakarų bei Rytų buvo papūtę nauji madų vėjai, ir Maironis jaunesniems atrodė pasenęs, atsilikęs, ir Paparonis-Šmulkštys spaudoj jam tarė: „Labanakt, Maironi"![2]

Beje, ta antimaironinė srovė ir susijusi su ja poeto nuotaika iš dalies padėjo man glaudžiai suartėti su dainium. Tai prasidėjo 1924 metais Palangos atostogose, kada Maironis ir aš gyvenome klebonijoj, dažnai susitikdavome, ir aš surasdavau progų pareikšti dainiui savo pagarbą, prisirišimą, jo talento pripažinimą, o kartais, taip Palangoj, taip ir Kaune, pas jį apsilankęs, net išdrįsdavau jam padeklamuoti jo eilėraščių,

[1] Operos ir baleto teatras Sankt Peterburge, įkurtas 1860 m. (rus. *Мариинский театр*).

[2] Paparonis [Antanas Šmulkštys], „Del Maironio poemos „Mūsų vargai", in: *Laisvė*, Kaunas, 1920-08-22, Nr. 169.

kas jam labai patikdavo. Tos valandėlės mudu gyvai suartino. O padarė mudu nebeišskiriamu kitas, labai žmogiškas dalykas: ėmiau kviest Maironį pas save, ir tai dažnai, pasisvečiuoti: pakviesdavau teatro artistų bei artisčių, operos dainininkų-dainininkių, pianistų, smuikininkų ar violončelistų, pavaišindavau, artistai padainuodavo su akompanimentu, o galų gale imdavom dainuoti Maironio dainas, ir jis drauge. Tie pobūviai jam labai patikdavo. Man atsilygindamas, jis ėmė ir pas save daryti panašių pobūvėlių su intymiais pažįstamais bei kai kuriais artistais ir mane į juos kviesti. Tik skirtumas buvo tas, kad pas jį pakviestieji menininkai kaip ir nepasirodydavo su savo menu. Vieną tiktai sykį, esant ten Martynui Yčui, vienas antras padeklamavom smulkmenėlių. O gal kokį vieną antrą kartą kas paskambino fortepijonu. Šiaip jau vien skaniai pasivaišindavom ir kartais drauge padainuodavom populiarių dainelių, ypač paties Maironio. Tačiau tie pobūviai pas dainių nebuvo dažni. Daug dažniau aš ruošdavau pas save. Svarbu, kad Maironis kuo dažniau butų patenkintas. Ir jis buvo. Ir tokia proga Maironis man vieną kartą pasakė saldų komplimentą: „Jūs mane pamokėte, kaip galima tinkamai ir maloniai su žmonėmis laiką praleisti. Seniau mes susirinkę tuoj imdavom kortuoti. O dabar matom, jog besą galima daug verčiau ir maloniau pasižmonėti..."

Pobūvių dalyviai

Betgi įdomu, kas buvo tie mūsų pobūvių dalyviai.

Buvo tai kažkuomet antrosios dešimties metų, dvidešimtajame amžiuj. Ir tai būdavo vienam mažam namuke, Kauno senamiesty, kužkur ten aplink idilišką Benediktinių bažnytėlę.

Gyveno ten Keželių šeima. Tėvelis ar miręs, ar šiaip jau kur dingęs. Motinėlė vokiškai rusiško tipo. Buvo ir broliukas, bene mūsų armijos savanoris, ar ne karininkas jau. O sesutė mokyta pianistė, baigusi Pirmojo karo metu Petrogrado (Peterburgo) konservatoriją ir tuomet besiverčianti muzikos pamokom. Tokia vidutinio ūgio blondinė, plačiu, trumpu veiduku, dulkėtai išblyškusiu, blyškiom ir lūpom, šviesiom rimtom akim. Tokia išmintinga, kukli mergaitė, nesiveržianti į meno aukštybes. Bandė ją išjudinti a. a. Juozas Talat Kelpša; vargais negalais

įkalbėjo: pateik mūsų publikai koncertą liaudies namuos; aš gausiu leidimą panaudoti operos orkestrą ir pats diriguosiu. Galop ji sutiko. Juodu parinko tokį klasikinį, gražiai bravūrinį koncertą. Žinoma, ir aš nusiskubinau. Klausytojų susirinko užtenkamai. Koncertas atlikta puikiai. Keželytė būtų galėjus rodytis ir dar, ir dar. Bet nebesirodė.

Taigi, pas ją kažkaip susidarė šitoks muzikos mėgėjų būrelis: jos muzikos draugė pianistė Aleksandra Dirvianskaitė su dainavimo mokytoja Klau, kresna, apdribusia vokiečių tipo ponia, anų dviejų pianisčių peterburginė draugė, visos trys didelės Kipro Petrausko garbintojos. Kai vieną kartą aš jį truputį pakritikavau, tai jos smarkiai užsipuolė mane, duodamos suprasti, jog daug didesni muzikos autoritetai garbinte garbino Kiprą Peterburge. Net afišose prieš vaidinimus Kipro pavardė, šalia Šaliapino, Sobinovo ar Smirnovo, buvusi spausdinama lygiai didelėm raudonom spalvom!.. Žinoma, tai mane triuškinte sutriuškino. [...]

Aleksandros Dirvianskaitės uždavinys buvo mūsų rately surasti mums talentingų dainininkių iš savo radinių, joms paakompanuoti, o ir pačiai ką nors gražų mums paskambinti, ką ji uoliai ir sėkmingai atlikdavo. Ji tatai suteikė mums malonumo ne kartą atsivesdama pas mus pasiklausyti dvi būsimas operos žvaigždutes Mažrimaitę bei Zaniauskaitę, kurios padainuodavo mum ir solo, ir duetų, vis pritarant pianinu panelei Aleksandrai. O aš pats pas prel. Dambrauską pačiupau mūsų rateliui pradedančią dailiai smuikuoti Lietuvininkaitę, kuri netrukus buvo priimta smuikininke į operos orkestrą.

Ne visi tie korifėjai ar korifėjos turėjo garbės džiugint Maironio dvasią: kai jis 1932 mirė, teko jiem teikti meninio malonumo antram mūsų patriarkui Adomui Jakštui. Kol buvo gyvas, Maironis mane prašė nekviesti į mūsų imbuvius Jakšto: girdi, šis, kaip koks tamsus debesis, temdysiąs mum džiaugsmą. Ką ir dariau, nors nebuvo lengva išvengt nekvietus savo artimiausiojo kaimyno, kuriam mūsų balsinga laimė buvo aiškiai girdėti. Bet, Maironiui mirus, ir tą senelį patriarką įtraukiau į savo ratelį. Tik apie tai plačiau kitoj vietoj. O čia paminėsiu dar ir to meninio ratelio paprastuosius klausytojus. Be manęs paties, tai buvo Jurgis Talmantas, Viktoras Kamantauskas su žmona Irena, Povilas Gaučys, Vytautas Graičiūnas su žmona Une Babickaite

ir kartais Petras Kubertavičius su žmona Vainiūnaite. Būdavo ir atsitiktinių svečių, kaip štai, Aleksandras Stulginskis, Putinas Mykolaitis su būsimąja Mykolaitiene-Kvedaraite, kun. prof. Morkus Morkelis ir kleb. Vincas Mieleška.

Vakarėlių programa – po trumpo pasiplepėjimo eidavo dainininkų bei dainininkių pasirodymas solo ir duetais, pritariant pianu Kačianauskui ar Dirvianskaitei, paskui kurio smuikininko ar violončelisto pasireiškimas irgi su pianu. Na, ir Dirvianskaitės paskambinimas pianu. Tuomet kuklutės vaišės, net ir su šiokiais tokiais stikliukais, bet be apsisvaiginimo. Nė iš tolo! Galop – laisvė! Po trumpų kokių meninių žygelių – lietuviškos dainų dainelės visų gerklėms, jau nebe tokios meninės, tačiau visų mūsų mylimos, ypač Maironio.

Artinas galas

Deja, tas laikotarpis, kuriame bandžiau sudaryti dainiui patogias sąlygas, įspūdžius, nuotaikas kurti naujų lyrikos šedevrų, mum jų nebeatnešė. Maironis besukūrė vien eilę proginių eilėraščių, maldų ir himnų, jau nebe maironiškų, nebe tokių, kokius kurdavo seniau. Prie šios kategorijos priskirčiau „Neapleiski mūsų, Motinėle“, „Himną Kristui Karaliui“, „Federantų himną“, „Jaunosios Lietuvos himną“. Bet šiuo pat metu Maironis sukūrė ir labai vykusių satyrų, kaip „Kai kam“, „Nuolat verkšlenantiems politikams“, „Apsaugok, Viešpatie“, „Lietuva, didvyrių žemė“. Tie posmai primena senuosius Maironio šmaikščius čyžius, kaip „Mokslo draugams“, „Vintas“, „Mūzos pavojuje“. Ne kartą prašiau Maironį, kad rimtai atsidėtų satyrai, nes tam turi aiškaus talento. Bet jis juokais atsikirsdavo maždaug taip: „Kai labiau senstelsiu, vietoj plunksnos imsiuos botago...“ Ir kūrė sau toliau praeities draminius kūrinius. Kaip jau esu minėjęs, žiūrovai labai mėgdavo tuos kūrinius, kadangi mėgo savo tautos praeitį, o vienkart ir patį autorių, kaip tautos dainių: bilietai būdavo išpirkti, ir veikalai ilgai laikydavos scenoj. Meno atžvilgiu jie nebuvo stiprūs. Tačiau pažanga buvo aiškiai matyti: silpniausia buvo pirmoji tragedija *Kęstučio mirtis*; jau stipresnė drama *Vytautas pas kryžiuočius*: čia jau skysto sentimentalizmo kaip ir nebėra, ir veikalas kompaktingesnis, ir turinys solidesnis; trečioji

drama, nors ir per daug išplėsta bei turinio perkimšta ir neturi užtenkamos dramai įtampos, betgi turi geros dramai medžiagos, kurią geras bei prityręs režisierius sumaniai apdorojo ir pavertė visai įmanoma drama.

Maironis savo dramas rašė, kruopščiai studijuodamas laiką bei asmenis, daug taisydamas, net svetimo patarimo ieškodamas. Berods, jau esu minėjęs, kaip net su manim, mažiuku, yra taręsis, kai baigė savo didžiausiąją dramą *Vytautą karalių*. Davė man storą rankraštį perskaityt ir pasakyt savo nuomonę. Atsisakyt negalėjau. Betgi ir uždavinys tai buvo! Perstudijuok tokį didžiulį veikalą, suvok jį, susidaryk tikslią nuomonę, kad galėtum, jei autorius paprašys, duot jam patarimų! O tas autorius – ne bet kas, o pats Maironis!

Perskaičiau labai atsidėjęs, suradau stipriąsias ir silpnąsias puses, susidariau pataisų litaniją ir baimingai nuvykau pas didįjį bičiulį. Labai atsargiai, net švelniai, pasakiau, ką permąstęs, ir baugiai laukiu. O Maironis, labai rimtu veidu, tyli. Matyt, mano išvadas priima. Pagaliau sako: „žinai ką? Ar negalėtum imt ir sudaryt planą, kaip reiktų apdoroti veikalą?“ – Aš, pamąstęs, kiek galėdamas mandagiau, atsisakiau: „Girdi, nesąs tikras dramaturgas; o jei ir suprasčiau, kaip reikia tas veikalas dramiškai perkurti, tai juk būtų iš tikro tas veikalas sukurti. Ne, geriausiai duokit rankraštį mūsų prityrusiam režisieriui Borisui Dauguviečiui: jis tikrai tinkamai veikalą sutvarkys, pritaikys scenai ir pastatys. Ramiai juo pasitikėkit“.

Maironis taip ir padarė. Tačiau dejavo: kad tas režisierius taip apkarpęs rankraštį, jog belikę beveik tik griaučiai!

Nuėjom į premjerą. Maironis žiūri ir nerimsta: „Tas Dauguvietis verčiausias vietas išmetė!“ Aš raminu ir guodžiu dainių: „nenuliūskit! režisierius atliko darbą, kiek aš nusimanau, gerai; netrukus ir pats įsitikinsit!..“

Pertrauka. Žiūrovai ploja karštai bei tirštai, ką bekalbėt apie ilgumą. Na, mat, sakau dainiui. Eiva už kulisų pasveikint ir padėkot Dauguviečiui. Nuėjova. Padėkojova. Sutikova ir Vytautą karalių-Kubertavičių. Ir jam nuoširdžiai paspaudėm ranką. Maironis ėmė žiūrėt į padėtį jau daug šviesiau. Ir pradėjo ruoštis naujiems kūrybiniams žygiams.

Tačiau galas buvo jau nebe toli. Apie 1927 metus Maironį ištiko liga, kuri ištinka daugumą senyvų vyrų: prostatos išplitimas. Poetas gydės pas prof. d-rą Kuzmą. Liga tai palengvėdavo, tai pasunkėdavo. 1932 m. birželio pradžioj raginau dainių važiuoti drauge vasaroti, būtent, į Palangą, kadangi ten, ligai pablogėjus, būtų galima lengvai pasiekti gerą gydytoją. Bet Maironis besąs pasiryžęs pirma vykti pas vieną savo mokslo draugą kleboną Panevėžio apylinkėse, o paskiau būtinai atvyksiąs ir į Palangą.

Tačiau liga lėmė kitaip: kaip tik ten, gilioj provincijoj, ištiko krizė. Bičiuliai jam patarė sėst į automobilį ir skubiai dumt į Kauną pas savo Kuzmą. Bet Maironis pabijojęs, kad pakeliui automobilis galįs sugest, o kas tuokart? Tad Panevėžy sėdęs į traukinį. Gi tai juk ilgoka kelionė. Taip tatai urinos nuodai stipriai apnuodijo visą poeto organizmą, ir, nepaisant visų daktarų pastangų, atėjo mirtis.

Prieš pat mirtį dar nuėjau jo aplankyti Kauno miesto ligoninėj. Besijaučiąs neblogai, net atsikėlęs ir besėdįs ant lovos krašto. Gyvai pasikalbėjom apie kai kuriuos literatūros klausimus. Palietėm Henriko Sienkiewicz'iaus lietuvystę. Aš priminiau Maironiui, jog ir pats Senkevičius laikė save kilme lietuviu, ką ir jo pirmasis literatūrinis slapyvardis rodo: Litwos. Ir Pirmojo did. karo metu gyvendamas Šveicarijoj ir surinkęs nemažą sumą pinigų savo tautiečiams šelpti, nurodė, kad atitinkama suma būtų paskirta ir etnografinei Lietuvai. Su tais faktais mūsų dainius sutiko, tik pasiskundė, kad Senkevičius, girdi, savo garsiojoj trilogijoj[1] išvedęs lietuvius vien neigiamus ar juokingus tipus, o idealius vien lenkus. Čia aš išdrįsau Maironiui truputį pasipriešinti: juk šauniausiasis bei psichologiškai giliausiai pavaizduotasis herojus yra kaip tik lietuvis Andrius Kmitas, o idealiausioji mergina – žemaitikė Bilevičiūtė. O nereikia užmiršti, jog vienintelis šventasis karžygys kankinys yra kaip tik žemaitis Longinus Podbipienta. Kad jis paviršutiniškai žiūrinčiam atrodo lyg kvailutis ir juokingas, tai vien tik jo krikščioniškas nusižeminimas bei kuklumas; o šiaip jis yra labai išmintingas ir garsiojo hetmono Jaremos aukštai vertinamas rimtuose klausimuose.

[1] Henrikas Senkevičius, *Ogniem i mieczem* (*Ugnimi ir kalaviju*, 1883–1884), *Potop* (*Tvanas*, 1884–1886), *Pan Wołodyjowski* (*Ponas Volodyjevskis*, 1887–1888).

Vadinas, šnekučiuojam sau ir nė manyte nemanom gresiant pavojų. Tariamės, ką darysią, kai ligonis išeis iš ligoninės. Aš žadėjau sudaryti tuokart šaunų pobūvį jo pagijimui atšvęsti. Rinkome kviestinų pažįstamų sąrašą. Išėjau pilnas vilties.

Vaikščiojau Nemuno krantine. Ir štai ateina Tumas-Vaižgantas. Matydamas mane taip gerai nusiteikus, jis rimtai mane klausia: „O ar žinai, kad. prof. Kuzmos apskaičiavimu, mūsų Maironis šiąnakt mirs? apnuodytas organizmas tiek tik beturįs jėgų!"

Nenorėjau tikėti. Tačiau sekantį rytą, birželio 28 d., labai anksti, dar gulėdamas, išgirdau bažnyčių varpus gūdžiai skambant. Vadinas, Maironis mirė!..

Laidotuvės buvo didingos. Didžiulė Kauno katedra buvo pilnų pilna. Turbūt, visi Lietuvos įžymesnieji žmonės buvo čia. Daugelis verkė. Ir aš negalėjau suvaldyt ašarų. Ką gi! Maironis, ir kaip kūrėjas, ir kaip žmogus, buvo vertas visos tautos ašarų...

Mykolas Vaitkus, *Nepriklausomybės saulėj (1918–1940)*: Atsiminimai, t. 7, d. 3 (Nidos knygų klubo leidinys Nr. 72), London: Nida, 1969, p. 13–79.

Petras Vateikis

Paskutinis viešasis Maironio pasirodymas

Tai buvo 1932 metų birželio mėn. 15 d. rašytojo kanauninko Mykolo Vaitkaus bute Kaune. Tą dieną susituokė Vaitkaus sūnėnas Edvardas Vojevodskis. Plačiau apie Vojevodskį Vaitkus yra parašęs savo atsiminimuose.

Sutuoktuvių iškilmėse dalyvavo artimi Vaitkaus draugai: Jonas Mačiulis-Maironis ir Juozas Tumas-Vaižgantas. Viso pobūvyje dalyvavo apie 20 asmenų. Sutuoktuvių apeigose aš buvau Edvardo Vojevodskio pabrolys. Svečių tarpe taip pat dalyvavo ir Valstybinio dramos teatro artistai Antanina ir Petras Kubertavičiai, pora žurnalistų ir kiti mažiau žinomi asmenys.

Vytauto bažnyčioje sutuoktuvių apeigas atliko kanauninkas M. Vaitkus, pastarajam asistavo Tumas-Vaižgantas. Sutuoktuvių metu

buvo ir Maironis, kuris bažnyčioje sėdėjo aukštesnio rango dvasiškiams skirtoje vietoje.

Po sutuoktuvių M. Vaitkaus bute buvo surengta kukli vakarienė. Vakarienės metu jokių svaiginančių gėrimų nebuvo.

Suprantama, kad svarbiausi asmenys svečių tarpe buvo Maironis-Mačiulis ir Tumas-Vaižgantas.

Vakarienės organizatorius ir šeimininkas Vaitkus pobūvį taip tvarkė, kad nei vienam iš svečių ypatingo dėmesio neskyrė. Visi svečiai Vaitkui, kaip šeimininkui, buvo lygūs, visus, nežiūrint rango ir visuomeninės padėties, vienodai traktavo. Jei ir buvo jaučiamas šeimininko Vaitkaus ypatingesnis dėmesys vienam iš svečių, tai tas asmuo buvo tuolaikinio dramos teatro artistė Antanina Vainiūnaitė-Kubertavičienė. Bet tai buvo daroma ypatingai taktiškai. Ta pačia proga noriu parašyti štai ką:

Visi kauniečiai teatro mėgėjai žinojo, koks didelis teatro mėgėjas ir žinovas buvo Mykolas Vaitkus. Pastarasis apart poezijos rinkinių buvo parašęs ir dramą *Žvaigždžių duktė*, kuri buvo gana aukštai vertinama. Taip pat buvo žinoma, kad iš dramos artistų Vaikus bene daugiausiai vertino artistę Antaniną Vainiūnaitę-Kubertavičienę.

Kiek dabar prisimenu, Mykolo Vaitkaus ir Antaninos Kubertavičienės pokalbių tema buvo tuo laiku Kaune dramos teatro statomų dramos veikalų siužetai, vertinamos atskirų aktorių atliekamos rolės ir pan., t. y. teatralinės temos.

Maironis į pobūvį atvyko paskutinis. Rankos paspaudimu pasisveikino su arčiau jo esančiais svečiais, šypsodamasis linktelėjo galvą likusiems svečiams ir Vaitkaus nurodytoje vietoje atsisėdo prie vaišių stalo.

Laimingo atsitiktinumo dėka aš pirmą kartą taip arti stebėjau Maironį. Stebėjau įdėmiai, stengdamasis nepraleisti jokių smulkmenų Maironio elgsenoje. Ir tai suprantama. Maironis dar iš gimnazijos laikų buvo mano mėgiamiausias poetas. Ir tai ne be Teofilio Tilvyčio įtakos, kuris buvo mano mokslo draugas Utenos „Saulės" gimnazijoje.

Viso pobūvio metu Maironis buvo be nuotaikos, atrodo, sunkių minčių kamuojamas, ko tai giliai susimąstęs, nekalbus. Maironio veidas buvo pelenines spalvos, akys apsiblaususios, paslėptos giliai akiduobėse, pabrinkusiais, raukšlėmis išvagotais skruostais. Retkarčiais

vienu kitu žodžiu pasikeisdavo su Vaižgantu, Vaitkumi ir arčiausiai sėdinčiomis Kubertavičiene ir pastarosios asmenine drauge Kamantauskiene („Eltos“ direktoriaus žmona). Matėsi, kad jos norėjo Maironį išblaškyti (kaip vėliau man pasisakė Kamantauskienė), bet tai joms aiškiai nepavykdavo. Nenorėdamos būti įkyrios, palikdavo Maironį, paskendusį savo mintyse. Tingiai, nuvargusiu žvilgsniu retkarčiais apžvelgdavo svečius, ilgiau stabtelėdamas ties vienu ar kitu, kuris jam, matyti, buvo įdomesnis.

Bet kaip skirtingai Maironis ir Vaižgantas pasirodė svečių pobūvyje. Kokie jiedu buvo skirtingi savo charakteriais, elgesiu. Maironis imponavo savo solidumu, rimtumu. Maironiui priešingybė buvo Tumas-Vaižgantas. Pastarasis žavėjo mus savo nepaprastai pakilia nuotaika, jumoru, nepaprastu gyvumu-judrumu. Neapsiriksiu pasakęs, kad nebuvo svečio, prie kurio jisai nebūtų priėjęs, prakalbinęs, ką nors pasiteiravęs.

„Ko sėdite nosis pakabinę, geriau padainuotumėte“, – ir pats duodavo toną kokiai nors liaudiškai dainai.

Prisimenu, kad Tumas-Vaižgantas padarė pastabą dėl Kubertavičienės atliktos rolės. Per visą pobūvyje laiką Tumas-Vaižgantas su Maironiu tik retkarčiais persimesdavo keletą žodžių. Tumas buvo „paskendęs“ svečių tarpe, mažai kreipdamas dėmesio net į patį pobūvio šeimininką Vaitkų.

Neperdėdamas gali tvirtinti, kad Tumas buvo pobūvio „gyvasis sidabras“. Buvau girdėjęs, kad Tumo charakteryje nemažą vaidmenį vaidino emocijos.

Neapsieita ir be incidentų. O buvo taip: Maironiui apleidus pobūvį, svečiai pasijuto laisviau. Dingo įtempimas, o kai keletui minučių paliko svečius ir Tumas su Vaitkumi, visi pasijutome kaip namie. Moterys nesivaržydamos pasiėmė lūpų pieštukus ir kitus grožio atributus, vyrų lūpose kaip mat atsirado cigaretės. Tais laikais rūkymas buvo madingas ir moterų tarpe, todėl pastarosios traukė tabako dūmą. Kambarys paskendo dūmuose. Staiga kambario duryse pasirodė Tumas. Skubiu žvilgsniu permetė visus susirinkusius, kiek ilgiau sustodamas prie rūkančių moterų, paraudo ir pakeltu balsu sušuko: „Gėdos turėkite iš kambario padaryti išvietę“, – ir skubiu, smulkiu, Tumui būdingu

žingsniu ko ne bėgte pribėgo prie lango, plačiai jį atidarydamas. Po to ką tai aštraus pasakęs rūkančių moterų adresu, skubiai išėjo iš kambario. Pasidarė nejauku. Nuotaika buvo sugadinta. Visi metė rūkyti. Praėjus keletui minučių, vėl pasirodė Tumas, linksmas, su gera nuotaika ir purtydamas savo gražią baltą galvą, kreipdamasis daugiau į moteris, kone įsakančiai pasakė: „Ko gi čia dabar pakabinote nosis. Juk čia vestuvės, bet ne pakasynos“. Prislėgta nuotaika kaip mat dingo.

Vestuvių pobūvis tęsėsi maždaug iki 12–1 val. nakties. Kiek pamenu, Maironis pobūvį paliko apie 9–10 val. vakaro. Tumas kokia valanda vėliau.

Praslinkus trylikai dienų nuo aprašyto vestuvių pobūvio, 1932 m. birželio 28 d. Maironis mirė.

Tokiu būdu aukščiau aprašytas vestuvių pobūvis Maironiui buvo paskutinis viešas pasirodymas.

Kaunas, 1984-02-21.

MLLM R3 25617.

Kultūros žmonės apie Maironį

Jackus Sondeckis

24 spalio susirinkome pas Maironį ant pirmos istorijos lekcijos. Susirinko 16 vyrų ir 5 moters. Maironis prižadėjo mokyti kas sekmadienį. Prakalboje išsitarė, jog jam malonu pamokyti mus istorijos, nes, sako, iš jūsų būrelio gal atsiras nors vienas, katras, pabaigęs mokslus, užsiims istorija – Lietuvos istorikų beveik ir nėra. Pirmas istorikas S. Daukantas, bet jo istorija nemoksliška, be to, šį tą rašė J. Šliūpas. [...] Išsitarė, jog istorija pas mus už visai nereikalingą mokslą buvo laikoma, dėl to ji dabar užmiršta. Priežastys gi esančios tame, kad lietuvių (moksleivių) dauguma užsikrėtę socializmu, o paskutiniojo principai kosmopolitiški. Jo prakalba man nepatiko, ir supratau, jog jis aiškins tendenciškai. [...] Po šitos prakalbos ne kurie draugai pyksta ant valdybos už tai, kad ši sauvališkai pasielgusi, pakviesdama Maironį; jie taipgi sakė, jog pas Maironį mes nieko neišmoksime. Tai Jonaitis ir Dirkis. Kitą sekmadienį vėl susirinkome (23 ypat.). Apsakinėjo nuo pat pradžios. Lekcija nepadarė jokio įspūdžio, nes iškalba jo visai bloga. Taip lankėme jį, rodos, iki Velykų. Istorijos, rodos, priėjome iki Jogailos laikų. Kiek išmokome, sunku spręsti. [...] Vieną kartą Maironis klausia vienos panelės, nežino, kitos – taip pat nežino, taip iki galo nemokėjo nei viena. Pradėjo klausinėti vyrų; keli nemokėjo, bet kitasai atsakė. Maironis nusijuokė ir sugėdino. [...] Atsisakius Leonui išguldinėti literatūrą, pirmin. kreipės vėl prie Maironies. Šitas apsiėmė. Aiškino vieną sekmadienį literatūrą, o du istoriją. Literatūros perėjome iki Donelaičio (priskaitant jį). [...] 6 vasario Maironis pasakojo apie Donelaitį. Atėjo 14 ypatų. [...] Paskutinysai susirinkimas pas Maironį buvo 18 balandžio. [...] Tame pat susirinkime nutarėme nusiimti fotografiją, nutarta pakviesti Maironį, Jakštą, Čiurlionienę ir Leoną. Galima paminėti, jog paskutiniame susirinkime neužmiršome pagerbti a. a. Čiurlionį atsistojimu.

Parengė Vladas Žukas.

„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 601–602.

1910–1911 m. Kaune veikė liberalinių tendencijų moksleivių kuopelė, kurios pirmininkas paprašęs Maironio paskaityti paskaitų apie Lietuvos istoriją Poetas sutikęs. Įspūdžius apie susitikimus su poetu ir užrašinėjo būrelio dalyvis J. Sondeckis. Ištraukas iš jo dienoraščio išrašė M. Čilvinaitė 1936 m. liepos 11 d. Šiauliuose.

Rašytojui rūpėjo ne vien literatūrinės problemos, bet ir Lietuvos liaudies gerovė. Savo namuose Maironis buvo įsteigęs mergaičių namų ruošos mokyklą, berods, dvimetę, bet, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, mokslas nutrūko. Nedidelis būrys mergaičių mokėsi ir gyveno Maironio namuose. Jas mokė šeimininkavimo – virtuvės meno, kambarių tvarkymo, siuvinėjimo rankdarbių, o svarbiausia – būti mandagioms, nuolankioms ir kuklioms. Sode ir gėlių darželyje pats poetas aiškindavo mergaitėms, kaip sodinti, prižiūrėti gėles, kad būtų tikrai gražus rūtų darželis. Mokė sodininkauti. Dėl to Maironis turėjo ir bėdos – kai išeidavo su mergaitėmis į sodą, darželio tvarkyti, tuoj klierikai iš kitų rūmų supuldavo prie langų, tad Maironis turėjo dirbti su mergaitėmis darželyje tada, kai klierikai pamokose, – atseit, kad nevestų jaunų kunigėlių į pagundą.

Apie šią mokyklą man ne kartą yra pasakojusi mano sesuo Emilija (g. 1899 m.), kuri ją lankė 1913–1914 m., bet nebaigė, nes užėjo karas (mes tada gyvenome toli nuo Kauno, dabartiniame Pasvalio rajone).

Maironis turėjo turbūt nuosavus arklius ir karietą, su kuria važiuodavo pasivažinėti. Ne kartą ir mano seseriai teko kartu su Maironiu ir kitomis mergaitėmis, kiek jų tilpdavo karietoje, pasivažinėti. Dažniausiai važiuodavo į Aleksoto kalnus. Važiuojant poetas daug pasakodavo apie senovę, apie svetimus kraštus, bet svarbiausia – kaip reikia mylėti savo kraštą, savo tėvynę Lietuvą.

Vėliau, kada mano sesuo šeimininkavo pas mūsų dėdę kunigą Juozą Lomaną Žarėnuose, Maironis porą kartų aplankė Žarėnų kleboną, ir seseriai teko ruošti svečiui pietus.

Man Maironį tekdavo matyti paskutiniaisiais jo gyvenimo metais. Tuo metu (1930–1932 m.) dirbau Kauno telegrafo stotyje telegramų išnešiotoju. Rašytojui telegramų būdavo dažnai, ypač daug per Jonines.

Paskambinus duris atidarydavo dažniausiai pats poetas. Aiškiai prisimenu jo stambią figūrą, didingą rūstoką veidą ir žvilgančius akinius. Pakviesdavo į kambarį arba palaukdavau koridoriuje, o Maironis telegramą ir lydraštį nusinešdavo į kabinetą, pasirašydavo rašalu ir, atsikėlęs nuo rašomojo stalo, atnešdavo raštelį, padėkodavo. Žinoma, neužmiršdavo duoti arbatpinigių, kartais ir ranką paspausdavo. Nors iš pažiūros atrodė labai išdidus, bet buvo demokratiškas ir laiškininkų nelaikė už nieką. O kada Maironio nebūdavo namuose, duris atidarydavo jo sesuo, labai simpatiška moteriškaitė. Ji pasirašydavo už gautą telegramą ir užkalbinta imdavo pasakoti apie poetą, rodydavo jo lazdą, lietsargį, prieangyje pakabintus jo paltus, parodydavo kabinetą, biblioteką.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 602–603.

Antanas Aleksandravičius

Kambariuose ant lentynų ir grindų daug gipsinių figūrų, bareljefų, biustų ir portretų. Čia pat ir jų autorius, jau žilas ilgą gyvenimo kelią praėjęs, tačiau dar energingas ir žvalus skulptorius A. Aleksandravičius. Tarp daugelio jo gyvenime sutiktų žmonių buvo ir poetas Maironis. Skulptorius iki šiol gerai prisimena pažintį su juo.

– Kada ir kur jūs susipažinote su Maironiu? – užduodu jam klausimą. Aleksandravičius pradeda pasakoti:

– Kaune, Maironio namuose, 1913 m. buvo įsteigta tokia „dailiųjų išdirbinių" mokykla. Aš dėsčiau toje mokykloje piešimą, lipdybą ir braižybą. Taip ir susipažinome su Maironiu.

– O kas buvo tos mokyklos įsteigėjas?

– Mokykla buvo įsteigta Maironio ir kitų kelių kunigų rūpesčiu ir lėšomis. Maironis buvo baisus patriotas. Mokėjo man už pamokas 25 rub. per mėnesį ir dar duodavo pietus. Ten pat dar buvo moterų „virimo kursai", tai jos ir gamino valgį visai mokyklai, – paaiškina skulptorius.

– O kieno vaikai lankė tą mokyklą, – pasidomėjau aš.

– „Dailiųjų išdirbinių" mokyklą lankė daugiausia varguomenės vaikai. Nemaža dalis jų buvo iš prieglaudos. Pamokas vienu metu lankė

ir Maironio sesers dukra J. Lipčiūtė, mokėsi pas mane ir jo liokajus Pipinys, – gerai prisimena skulptorius savo buvusius mokinius.

– Girdėjau, kad Maironis buvo gana skūpus. Bet, atrodo, jis nebuvo toks didelis šykštuolis, jei leido į mokslus net savo liokajų?

Atsakydamas į mano klausimą, skulptorius papasakojo tokį atsitikimą:

– Kartą tas minėtas liokajus kelias dienas nepasirodė pamokose. Kai atėjo, paklausiau, kur buvo prapuolęs. Vaikinas atsakė, kad šeimininkas buvo jį uždaręs daboklėn. Dingo mat Maironio mėgiamas sidabrinis šaukštas. Tai jis įtarė, kad tarnas bus jį pavogęs. Gerokai aptampė jam ausis ir uždarė į tamsų sandėliuką, kol prisipažins. Bet paskui rado kažkur tą savo šaukštą užsimetusį. Jausdamas savo kaltę, paglostė liokajų ir davė jam 10 aukso rublių.

– Ar galite pasakyti, kaip atrodė Maironis ir kokį įspūdį jums padarė, pamačius jį pirmą kartą?

– Maironis buvo didelis, stambus ir stiprus vyras. O šnapso galėjo pakelti – kiek pilsi, tiek telpa. Tik jis prisilaikydavo, daug negėrė, o galėjo, – pusiau juokais charakterizuoja jis Maironį.

Pasidomėjau, kokius žmones jam teko matyti lankantis poeto namuose. Trumpai pagalvojęs, skulptorius prisimena:

– Pas jį lankydavosi daug visokių žmonių. Ir vyrų, ir moterų. Būdavo ten kartais ir kun. A. Dambrauskas. Tai buvo tikras velnias. Gyveno kaip ubagas. Kambary tik geležinė lova be čiužinio. Šalta, drėgna. Šnapso nė į burną neėmė ir baisiai garbavojo bedievius. Keikė skulptorių J. Zikarą, kad tas nulipdė moderniška madoną, panašią į nuodėmingą bobą. Iš viso jis buvo labai keistas. Lyg ir trenktas, – gyvai jis užbaigia J. A. Dambrausko charakteristiką.

Kol aš formuluoju sekantį klausimą, skulptorius toliau dėsto savo nuomonę:

– Maironis buvo labai išsilavinęs ir protingas vyras. Jis net nesutarė su kai kuriais kunigais dėl jų siaurų pažiūrų ir tamsuoliškumo. Tokių net neįsileisdavo į namus. Taip pat jis labai nemėgo sulenkėjusių lietuvių, kurie varžosi savo gimtosios kalbos. Pasipiktinęs jis prisimindavo A. Baranauską. Sakė:

– Aš jam parašiau lietuviškai, o jis man – lenkiškai atsakė.

Pasakotojas nutyla, rodos, susimąsto apie anuos tolimus savo jaunystės laikus, stengdamasis mintyse atkurti charakterius, buvusių pažįstamų bruožus. Tyliu ir aš. Galvoju, apie ką dar reiktų paklausti. Tarsi tęsdamas pradėtą mintį, skulptorius vėl prabyla:

– Į bažnyčią Maironis ėjo labai retai ir tik iš reikalo, nes niekad neturėjo laiko. Aš pats nelankiau bažnyčios, tai nemačiau Maironio nei pamaldas laikant, nei pamokslą sakant. Bet jau šiaip nesu girdėjęs, kad jis kada minėtų Kristų ar Panelę Švenčiausią, nebent tik skaitydamas evangeliją.

– Kaip manote, ar buvo jam galimybių tapti vyskupu?

– Taip, Maironis greitai kilo dvasinės karjeros laiptais ir progai pasitaikius tikėjosi tapti vyskupu. Taip tikriausiai ir būtų buvę, bet tas bjaurybė Skvireckas pakišo jam koją.

– Kokiu gi būdu, – paklausiau.

– Ogi štai kokiu. Jis išvertė į lotynų kalbą Maironio meilės eilėraščius ir nusiuntė juos į Romą Šventam Tėvui. Ar gali įsivaizduoti, kaip tas išsižiojo? Taip Maironis ir negavo vyskupo kėdės.

Pasiteirauju, koks buvo Maironis gyvenimo pabaigoje, kokios buvo jo nuotaikos... bet skulptorius atsako, kad buržuaziniais laikais sutikdavo Maironį retai, matydavo jį tik iš tolo ir jokių bendrų reikalų su juo neturėjo. Neteko jam būti ir Maironio namuose. Tad nutyliu savo tolimesnius klausimus ir atsisveikinu. Mintyse išsinešu, nors ir ne visai išbaigtą, nedetalizuotą, tačiau reljefiškai nupieštą mūsų didžiojo dainiaus paveikslą.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose" [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 57–61.

Antanas Aleksandravičius

1913 m. vadovavau Kaune Dailiųjų darbų mokyklai. Mokykla buvo Maironio namuose. Todėl dažnai matydavau jį, kartais susitikę pasikeisdavome keliais žodžiais. Pasidomėdavo mokinių gabumais.

Maironis – uždaras žmogus, labai orus, žodį sakys pasvėręs. Ano meto Maironis – tai tautinės sąmonės kėlėjas. Mane domino jo didelio

talento jėga, slypinti šitame šaltame lyg granitas žmoguje. Visada ramus, be galo santūrus. Išorinis pasaulis, atrodė, visai jo neveikė. Tik akys buvo pilnos rūpesčio, giliai susimąsčiusios. O veidas, kaip minėjau, tikras sfinksas. Neįskaitysi, neatspėsi poeto vidaus pasaulio. Menininkui sunku sukurti Maironio portretą ar portretinę skulptūrą, nes kaip prasiskverbti į jo vidų, atskleisti charakterį, sielą, vidinį pasaulį.

Kai aš 1962 m. kūriau Maironio biustą, studijavau poeto portretą, stengiausi prisiminti jį gyvą. Kiek besistengiau, vis tiek nepajėgiau įžvelgti poeto sielos. Jis liko man sfinksas. Tik išoriniai asmenybės bruožai: santūrumas, orumas ir užsidarymas nuo išorinio pasaulio, nuo pašnekovo akies ar praeivio žvilgsnio.

Maironis nemėgo triukšmo, viešumos. Tik gerų bičiulių draugijoje jis gerai jautėsi ir juos mėgo. Kiek esu girdėjęs iš žmonių, Maironis buvo gana griežtas seminarijos auklėtiniams.

1968-06-01. Užrašė Marija Grigaitytė.
LLTI BR F11 / 251.

Vladas Paulauskas

Nesek sau rožės prie kasų

Didžiojo karo metu, 1915 metais, rusų karo valdžios įsakymu iš Kauno buvo evakuotos (išdangintos) į saugesnes vietas visos valstybinės įstaigos ir mokyklos. Žemaičių kunigų seminarija su visu mokomuoju personalu ir auklėtiniais buvo perkelta į Panevėžį, o vėliau – į Br. Brazdžio Vašuokėnų dvarą. Buvęs anuomet tos seminarijos rektorius prel. Maironis Mačiulis apsigyveno senosios bažnyčios klebonijoje, pas kun. J. Stakauską.

Panevėžio bažnytinis choras, kuriam anuomet vadovavo šiuos žodžius rašantysis, tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu atžvilgiu buvo gana stiprus iki užimant Panevėžį vokiečiams. Nauji krašto ir miesto šeimininkai iš pradžių buvo labai griežti: uždraudė visokius susirinkimus, apribojo vaikščiojimo laiką ir t. t. (pvz., buvo uždrausta vaikščioti ir pasirodyti gatvėje nuo 4 val. p. p. iki 6 val. rytą).

Aišku, toks drakoniškas suvaržymas buvo numarinęs bet kokį visuomenišką gyvenimą. Tačiau ilgainiui režimas ėmė švelnėti, krašto valdovai atleido vadžias, ir gyvenimas iš lengvo ėmė atgyti. Į chorą ėmė grįžti senieji choristai, įstojo daug naujų, ir choras vėl sustiprėjo. Varžantis su vokiečiais, kurie irgi retkarčiais suorganizuodavo savo chorą, teko nemažai padirbėti su savuoju lietuvišku bažnytiniu choru. Be bažnytinio repertuaro, choras mokėsi liaudies dainų ir beveik kas sekmadienis rengdavo vaidinimus su koncertine dalimi.

To choro bendrųjų repeticijų, kurios buvo daromos mano bute, dažnai ateidavo pasiklausyti ir prel. Maironis. Kadangi chore buvo gražių balsų, tad keletą dainininkų bei dainininkių buvau išmokęs solo, duetų. Kartą velionis, pasiklausęs choro ir solistų dainų, pagailino, kad lietuviškosios muzikos repertuare per maža esą solinių bei duetinių dainų, ir paklausė mane, ar aš negalėčiau parašyti muziką duetui. Man atsakius, kad gal ir pamėginčiau tatai padaryti, prel. Maironis paprašė popieriaus ir pieštuko. Tęsiant man choro repeticiją, velionis mano paties bute ekspromtu per kokią valandą parašė labai plačiai po visą Lietuvą ir net užsieny dainuojamą duetą „Nesek sau rožės prie kasų“. (Labai gaila, kad paties velionies ranka rašytas to dueto rankraštis, kurį buvau įteikęs bene 1931 metais saugoti buv. Panevėžio muziejaus konservatoriui p. S. Baneliui, perkraustant muziejų į kitas patalpas, kažkur dingo.)

Nežinau, kuo aiškinti, kad autorius dueto tekstą parašė tik per vieną valandą, o man pakako trijų, keturių valandų muzikai parašyti. Bene svarbiausias faktorius tos dainos efektingumui buvo kilnus pasigėrėjimas estetiškuoju grožiu. Mat kaip tik viena grakščios ir patrauklios išvaizdos dainininkė, turėjusi gana gražų balsą ir dainavusi solo, gebėdavo ateiti į repeticijas prisisegusi sau rožę prie kasų. Tad labai gali būti, kad ji ir bus buvusi teksto, o vėliau ir muzikos pasisekimo akstinas. Bent taip sprendžiu patsai iš savo patyrimo, kurdamas tam duetui muziką.

To dueto tekstas, kiek pataisytas, vėliau buvo įdėtas į naująją *Pavasario balsų* laidą. Matyt, jis daug kam patiko, nes, pvz. a. a. prof. J. Naujalis, 1921–1922 m. lankydamasis su koncertais Amerikoje, tam pačiam tekstui parašė savo muziką, o vėliau ir amerikietis Bačiulis

parašė jam muziką. Bet charakteringa, kad tų visų duetų motyvai nuostabiai panašūs. Apie tai muzikos kritikas p. J. Žilevičius vienur sako, kad iš muzikos struktūros tie visi trys duetai vienas į kitą panašūs, kaip trys vandens lašai. Nenorėčiau bet ko įtarinėti pasinaudojus pirmąja, kilmine mano kompozicija, – ypač a. a. prof. Naujalio, nes velionis, kiek man teko su juo kalbėtis, rašydamas tam duetui savo muziką, net nežinojęs, kad tam tekstui esu daug anksčiau parašęs muziką. Be to, velionis, susipažinęs su mano rašytąja muzika ir dėkodamas už mano kūrinio dedikavimą, pats nuoširdžiai pasisakė, esą mano rašytoji muzika labiau patinkanti.

Nors Maironio tekstui muziką parašiau 1916 m., tačiau dėl karo teišspausdinau tik 1922 m. Gavęs iš spaustuvės leidinį, visų pirma vieną egzempliorių dedikavau teksto autoriui – a. a. prel. Maironiui, iš kurio 1923 m. vasario 3 d. sulaukiau padėkos: „Ačiū, ačiū Tamstai už pasidarbavimą, gerą širdį ir malonią atmintį. Aš ne koks žinovas, bet visgi man patiko gaida. Didesniems žinovams rodžiau; sakė, kad gaida graži ir bus populare; daugeliui patiks. Ačiū dar kartą nuo širdies. Prel. Maironis".

Vladas Paulauskas, „Nesek sau rožės prie kasų": (Kaip gimė Maironio *Dueto* tekstas ir muzika)", in: *Mokslo dienos*, Kaunas, 1937, Nr. 8–9, p. 455–456.

Liudas Gira

Maironio muziejus

Vienybės aikštėje, šalia Kunigų seminarijos ir naujai statomų metropolitui rūmų, sudarydami gana stilingai išlaikytą bendrą tos aikštės foną Baltosios Gulbės rūmam, žiūrint į jų frontoną, baltuoja visų kauniečių jau keliolika metų Maironio namais vadinami dviejų aukštų, kad ir kiek sumoderninti, betgi senoviškos barokinės išvaizdos rūmai. Juose visą metų eilę gyveno ir kūrė Maironis, o dabar, jo kadai gyvenamojo buto dalyje, antrajame aukšte, yra dar neseniai įrengtas vadinamasis Maironio muziejus.

Šie rūmai turi gana įdomią savo istoriją. Pastatyti XVII šimt. Lietuvos didikų Chrapovickių, rusų valdymo laikais jie ėjo iš rankų į rankas, kol buvo paversti rusų dragūnų kareivinėmis. Tik prisistačius rusam Kaune naujų erdvesnių kareivinių, tie namai, priklausantieji tada kažkokiam žydui, atkelto tada iš Petrapilio akademijos Kaunan, Kunigų seminarijai rektoriauti, Maironio buvo nužiūrėti savo rezidencijai, kaip gretimi seminarijai. Bene 1907 m. Maironis atpirko juos iš paskutiniojo jų savininko. Kaštavę jam tų namų pirkimas ir įrengimas bene 37.000 rublių, kurių dalį Maironis pasiskolinęs; 5.000 rub., savo kraitį, įdėjo į tų namų pirkimą ir jo sesutė Marcelė Mačiulytė, tebegyvenanti ir nūn viename jo buvusiojo buto kambarių. Nusipirkęs tuos namus Maironis, aišku, turėjo (juk tai buvo kareivinės ir netgi arklidės – apačioje) pagrindinai juos perstatyti: savaip suplanuoti visus kambarius. Pasikeitė tada kiek ir išorinė jų išvaizda, nes ligi šiol buvusieji daug mažesni langai į gatvę ir į kiemą buvo žymiai padidinti, prakirsti (kiekvieno lango padidinimas, velionies sesutės Marcelės žodžiais, kaštavęs po 36 rublius). Tvarkydamas pačiam sau pasirinktą 8-nių kambarių butą II-me aukšte Maironis, turbūt, pirmas ne tik Kaune, bet ir visoj Lietuvoj, keletą svarbiausiųjų kambarių pavedė žinomam mūsų dailininkui ir dar žinomesniam archeologui Tadui Daugirdui išgražinti tautine lietuvių ornamentika (tos ornamentikos išsiliko, deja, tik viename kambary, didžiajame valgomajame, kuriame dabar gyvena Marcelė Mačiulytė). Tai buvo savotiškas, nemažos praktiškos reikšmės įvykis pritaikomajame lietuvių mene, tai buvo jo, taip sakyti, radynos ir lietuvių ornamentikos istorikui tasai faktas būtinai žinotinas ir ištirtinas.

Pagrindinai atremontavęs visus rūmus Maironis pasirinko sau butą antrajame aukšte iš 8-nių kambarių, kuriuose ir apsigyveno 1908 m. Susitvarkęs visa pagal savo skonį, poetas ramiai ten gyveno ir kūrė ligi 1914 m. liepos mėn., kada Didž. karui kilus ir Kaunui atsiradus pirmos ugnies pavojuj – rusai įsakė jam žaibo greitumu išsikelti iš savo namų ir iš Kauno (drauge su visais kitais rusų valdžiai nepatikimais kunigais lietuviais).

Didžiausiu skubotumu keliantis iš Kauno (seminarija ir jų rektorius išsikėlė į Br. Brazdžiaus Vašuokėnų dvarą, palei Troškūnus), aišku, Maironis turėjo palikti bute visus savo baldus ir biblioteką, kurią turėjo

parsigabenęs iš Petrapilio, jau labai didelę ir vertingą, ir kurią nuolat rūpestingai ir pinigo tam negailėdamas didino. Rusai įtaisė čia ligoninę ir tik vienas vienintelis iš Maironiui artimesnių žmonių, dar visai tada jaunas ir todėl nesuskubęs niekuo pasidaryti valdžiai „nepatikimu", kun. Pr. Penkauskas, dabartinis Metropolijos kunigų seminarijos rektorius, Maironio įpėdinis toje vietoje, paskirtas tos ligoninės kapelionu, tesilankydavo Maironio apleistame bute. Kai kurie jo baldai buvo nusinešti į rusų karininkų ir gydytojų kambarius, kiti šiaip išmesti ar apnaikinti. Tai buvo pirmasis Maironio buto „pogromo" etapas. Vokiečiam 1915 m. rugpjūčio mėn. 4 d. užėmus Kauną ir tuojau rekvizavus savo reikalam visus geresnius, ypač rusų kariuomenės ar įstaigų užimamus butus, prasidėjo antras ir galutinis Maironio namų ir jo turto naikinimo etapas. Geresnieji baldai, kaip iš kitų butų, taip ir iš Maironio, buvo gabenami į privačius karininkų butus kitur, o iš ten jau Vokietijon. Tas pat buvo su meno vertę turinčiais paveikslais ir svarbesnėm knygom. Neišvežtąsias knygas tiesiog degindavo kurui ar šiaip sau, svetimo turto naikinimo žaismui.

Maironis grįžo Kaunan iš Vašuokėnų tik 1918 m. Grįžęs į savo butą, į kurį dar negreit jį įleido, jis rado čia didžiausią sunaikinimo vaizdą: baldų vos menkus likučius, knygų nė to tiek. Kai žiūrinėdamas vokiečių kareivių dar okupuojamus savo rūmus, Maironis buvo užėjęs į rūsį ir rado ten ant grindų pamestą seminarijai itin svarbią rankraštinę knygą *Liber ordinatorum* – įšvęstųjų kunigų sąrašus, vos ne vos atsiėmė ją iš kareivių, kurie nieku būdu nenorėjo leisti jos pasiimti, nors jiems ir visai nereikalingos, ir net apstumdė Maironį. Tik jis čia ir nenusileido.

Vokiečiam iš Kauno išvykus ir pradėjus Lietuvai tvarkytis, Maironis kurį laiką vis dar gyveno pačios seminarijos rūmuose. Jo bute pirmieji apsigyveno, nusisamdę jį iš Maironio, ponai Smetonai, kai buvo pasibaigusi pirmoji pirmojo Lietuvos Respublikos Prezidento kadencija. Pradžioje p. p. Smetonai buvo užėmę visą tą 8-nių kambarių butą jį šiaip taip aptvarkę. Maironis grįžo į savo butą tik 1920 ar 1921 m. pasidalindamas juo su p. p. Smetonais pusiau, būtent, pasiėmęs sau 4 kambarius iš fronto pusės. Taip jis ir gyveno ligi 1926 m. gruodžio mėn. įvykių, kada jo buto pusininkai išsikėlė vėl į Prezidentūrą. Tada Maironis užėmė vėl visą butą.

Po vokiečių okupacijos Maironiui savo butas teko iš naujo apstatinėti. Per ilga prisirinko vėl ir baldų ir prisikrovė pilnos spintos naujai įsigytų knygų, prisikrovė spintos ir rankraščių, korektūrų ir visokių užrašų. Butas pasidarė vėl pilnas, gyvenąs visu savo šeimininko – kūrėjo gyvenimo tempu.

Per ankstyba Dainiaus mirtis vėl staigiai ir nelauktai ištuštino jo butą. *Didžiausios tada klaidos buvo, deja, padaryta* Maironio palikimo vykdytojų. Visi jo baldai ir daiktai, knygos ir rankraščiai kažkodėl buvo išgabenti į naujai pastatytus, tik prieš pat mirtį baigtus, Maironio namus Aleksote, kuriuos jis užrašė Švietimo ministerijai, kad ji ten įruoštų jo vardo muziejų, *tačiau ne tuojau*, o tik po jo sesers, dar tebegyvenančios ir nūn, mirties, nes savo butą su visu kuo, kas jame buvo, velionis buvo *jai palikęs saugoti*. Ta pirmąja klaida pasekė, kaip paprastai esti, ir kitos. Būtent, naujose patalpose visas Maironio palikimas, visi jo ne tik daiktai, brangūs visai Lietuvai, kaip didžiojo jos Dainiaus daiktai, bet ir brangiausias dvasios turtas – jo rankraščiai ir biblioteka, be reikiamos priežiūros išbuvo apie tris metus, ligi, pagaliau, buvo sugrąžinti (bet jau toli gražu ne viskas) į senąsias patalpas.

Šiandien senajame Maironio bute jau šviesiau – jau šis tas jo atminimui pagerbti vis dėlto padaryta. Šis tas jau yra savo vietoje, bent tame pačiame bute. Jau oficialiai įsteigtas *Maironio muziejus*. Galima jį jau tam tikrom valandom ir lankyti. Deja, Maironio muziejui pavestas dar ne visas jo butas, tik pusė, būtent tie keturi kambariai, kurie yra pavesti laikinai (reikia tikėtis) ten įsikūrusiam *Tautosakos archyvui ir jo raštinei*. Tai jau nebloga pradžia. Reikia manyti, kad tie, kuriem yra tekusi pareiga Maironio palikimo išsaugojimu rūpintis, padarys ir visus reikiamus tolimesnius žingsnius ta kryptimi. Maironio butas, reikia tikėtis, bus pietizmu visų lankoma šventovė, pirmųjų mūsų kovų dėl tautinės kultūros ir laisvės židinys.

Plačiau apie Maironio muziejų, kaip jis atrodo, kas jame yra ir ko trūksta, parašysime kituos L. N. N-riuos; dabar neturime tam nei daugiau vietos, be to, muziejaus saugotojui, Tautosakos archyvo vedėjui dr. Baliui, išvykus iš Kauno atostogų, negalėjome visų to muziejaus turimų eksponatų apžiūrėti ir nuodugniau juos aprašyti.

Liudas Gira, „Maironio muziejus“, in: *Literatūros naujienos*, Kaunas, 1937, Nr. 6, p. 3–4.

Antanas Kniūkšta

Keli žodžiai apie Maironį per jo minėjimą 1972. X. 29 (nepasakyti, laiko nebuvo)

Pirmą kartą Maironį pamačiau 1910 m. prie jo namo Rotušės aikštėje, kur tada vyko to namo remontas – rekonstrukcija. Jis vaikščiojo su seminarijos prorektoriumi Januševičiumi ir darbų vykdytoju, tarėsi su jais ir reiškė savo pageidavimus. Kol vyko remontas, dažnai jį ten matydavau, netoli gyvenau. Vėliau dirbau knygyne. Maironis ateidavo pasiteirauti knygų naujienų, jį aptarnaudavau. Ir vėliau, nuo 1919 metų, gyvendamas kurį laiką tame pačiame name, dažnai jį matydavau. Net ir jo bute trumpai esu gyvenęs. Tai buvo tada, kai Pirmojo pasaulinio karo metu Maironis su visa seminarija buvo iš Kauno išsikėlęs į provinciją. Maironio sesuo Marcelė, kuri buvo pasilikusi jo buto saugoti, leido man gyventi to buto viename kambaryje. Kada pradėjo grįžti iš Rusijos pabėgėliai, Maironio bute atsirado ir daugiau įnamių, čia įsiprašė dar ir kalbininkas Stasys Dabušis, o prie jo dar ir trečias – Kazys Ambrazaitis[1]. O kai Maironis grįžo į Kauną ir rado mus jo bute gyvenančius, pasakė: „Kažin, ar sutilpsime visi“, – žinoma, turėjome suprasti ir išsinešdinti. Man, kaip senesniam pažįstamam, davė to paties namo pirmame aukšte 12 m² kambarėlį. Iš čia pro langą dažnai matydavau Maironį sode triūsiantį. Sodas buvo nemažas, aukšta mūro siena nuo seminarijos atitvertas, o iš vienos pusės buvo seminarijos sandėliai. Kaizerinės okupacijos metais tuose sandėliuose vokiečiai buvo įrengę kareiviams pirtį ir dezinfekcijos kamerą, o ant sienos pusės į Maironio sodą stambiu gotišku šriftu užrašė: *Holle, wo die Lause braten, ist der Himmel für Soldaten* – „Pragaras, kur utėlės kepinamos, kareiviams yra dangus“. Šis užrašas dar ilgai čia išsilaikė, nors buvo kelis kartus su kalkių skiediniu užtepamas. Kažkokia derva taip buvo į sieną įsisiurbusi, kad nieko nepadėdavo nei skutimas, nei užtepimas, kalkes lietus nuplauna, o tas okupantų „šedevras“ ir vėl akis bado. Tik visai neseniai, lietaus, šalčio ir saulės veikiamas, jis išdilo.

Maironis labai mėgo sodą ir gėles. Pats medžius sodindavo, pats juos apkarpydavo, apkasinėdavo ir laistydavo. Gėles sodindavo ir pri-

[1] Kalbama apie Kazimierą Ambrozaitį.

žiūrėdavo kartu su seseria Marcele. Vaikščiodavo po tą sodą baltu drobiniu apsiaustu, didele balta skrybėle, lyg koks patriarchas, jo figūra buvo stambi. Vaismedžių turėjo pasisodinęs ir retų, gerų rūšių. Čia pat, sode, vaisiais vaišindavo ir atėjusius svečius. Sesuo Marcelė girdavosi, kad ir specialistai ne visada atspėdavo, kokių čia buvo obuolių rūšių. Sode Maironis mėgdavo padirbėti, ypač anksti rytais. Grįžęs iš bažnyčios ir papusryčiavęs, jeigu neturėdavo ankstyvųjų paskaitų ar kitų skubių darbų, žiūrėk, jau su įrankiais ir sode. Seminarija čia pat už aukštos mūro sienos, čia pat ir durelės į ją. Kai tik suskamba varpas, šaukiąs į paskaitas, jeigu tik jo eilė, meta sodo įrankius ir eina atlikti savo tiesioginių pareigų. O tų pareigų daug: vadovavimas seminarijai (jis juk rektorius), paskaitos seminarijoje, paskaitos universitete, posėdžiai kapituloje, posėdžiai Meno kūrėjų draugijoje ir kitose visuomeninėse organizacijose. Tad nedaug laiko likdavo kūrybai. Tačiau parašė penkis nemažus tomus ir juos savo lėšomis išleido. Gyvendamas tame pačiame name, pastebėdavau šį tą ir daugiau iš Maironio buitinio gyvenimo; kartais užeidavau ką padėti. Čia matydavau didelį būrį jaunimo. Tai buvo Maironio giminaičiai – sesers vaikai, kuriuos Maironis savo lėšomis į mokslus leido, ir jie pas jį gyveno, kol mokslus baigė. Pamanykite tiktai, net šeši (tegul ir ne visi iš karto) – trys Lipčiai ir trys Lipčiūtės. Rodos, buvo ir daugiau giminaičių, kuriuos Maironis rėmė, kai jie mokėsi, pvz., kunigas Šniukšta.

Visą namų ūkį tvarkydavo sesuo Marcelė. Ji nuo jaunų dienų iki pat mirties jam patarnavo. Ji mirė 1957 m., sulaukusi, rodos, 94 metų. Pats Maironis tik svarbesnius reikalus atlikdavo.

Vieną kartą ir aš Maironiui užkliuvau ir buvau išsigandęs, kad iš buto išmes. Kambarėlyje, kuriame gyvenau, įsikūrė dar toks paukštis „Sakalas". Jis pradėjo perėti naujus poetus, vadinas, Maironio konkurentus, kurie pradėjo šiauštis ir niekinti patį Maironį. Tų „Sakalo" priperėtų naujų knygų ėmė rastis tiek daug, kad mano kambaryje jau nebebuvo kur ir apsisukti. Čia pat šalia buvo ilgas, tamsus koridorius. Sugalvojau čia pastatyti didelę spintą – lentyną. Parsigabenau lentų, pasiskolinau įrankius ir ėmiau baladotis kaip Morkus po peklą. Skamba ne tik koridorius, bet ir visas namas. Ar neišgirs pats Maironis? Nė nepastebėjau, kaip laiptais iš antro aukšto nulipo Maironis su profesoriumi Čėsniu, tik pamačiau, kad Čėsnys greitai artinas prie

manęs, o Maironis pasilikęs ant žemutinių laiptų ir pasilenkęs žiūri į koridorių. Čėsnys priėjęs arčiau sušuko:

– Ką čia savavaliauji be šeimininko žinios, kas leido?

Aš suglumau ir nežinau, ką atsakyti. Išsitiesiau su plaktuku, rankoje lyg kareivis prieš generolą ir atsitokėjęs drąsiai ir garsiai atsakiau:

– Aš ne alų, ne degtinę čia krausiu, bet knygas dėsiu.

Čėsnys, nė žodžio daugiau netaręs, apsisuko ir abudu su Maironiu išėjo į miestą. Išsigandau ir galvojau: „Na, dabar tai baigta, tikrai išmes su visu „Sakalo" lizdu". Visą naktį negalėjau užmigti, galvojau, kur reiks pasidėti. Rytojaus dieną sutikau Maironį, pareinantį Rotušės aikšte, nebebuvo kur sprukti į šalį. Pakeldamas kepurę pasisveikinau, į pasveikinimą atsakė ir dar nusišypsojo. „Ačiū Dievui, nebepyksta", – pagalvojau. Nežinau, kodėl Maironis pats man nieko nesakė, siuntė prof. Čėsnį mane pabarti. Daugiau apie tą lentyną niekas ir nebeprisiminė. O kai atsirado dar daugiau naujų „Sakalo" knygų, Maironis leido Marcelei išnuomoti „Sakalui" vieną sode esantį sandėliuką. Vadinasi, ir Maironis yra padėjęs besikuriančiam „Sakalui".

Kai kas sakydavo, kad Maironis esąs išdidus. Tiesa, matydavau jį vaikščiojant visada rimtą, lyg susirūpinusį, mažai kam nusišypsantį, bet draugijoje jis nebuvo išdidus. Kartą per Kalėdų ar Naujųjų Metų šventes keli knygininkai sumanė nueiti pas Maironį ir asmeniškai jį pasveikinti. Nuėjome keturiese – trys moterys ir aš. Paskambinus duris atidarė pats Maironis. Visų atėjusiųjų vardu jį pasveikino „Pavasario" knygyno vedėja P. Vaičkienė. Maironis ištiesė visiems ranką ir pasakė „ačiū". Nusivedė visus į saloną, paprašė sėstis ir pavaišino gardžiu midumi. Vaišinti svečius midumi buvo Maironio tradicija. Sesuo Marcelė mokėjo jį gaminti. Ji visada turėdavo keliasdešimt butelių gerai išlaikyto midaus atsargą. Ir mus Maironis familiariai vaišino midumi, klausinėjo apie knygų prekybos reikalus. Aišku, negi su pardavėjais svarstys literatūros problemas. Ilgai neužtrukę, pakilome eiti, nes dar atėjo naujas svečias – buvęs prezidentas Smetona (tai buvo prieš 1926 metus). Maironis sakė mums: „Pasėdėkite dar", – bet mes padėkojome ir atsisveikinome, juk nelygus rangas. Kai su „Sakalu" išsikėliau į Putvinskio (dabar Salomėjos Nėries) gatvę, Maironį retai besutikdavau.

1959–1960 m.

MLLM ER2 4549; kopija LLTI BR F11 / 16.3.

Juozas Mikuckis

Iš mano atsiminimų apie poetą Maironį

Jonas Mačiulis-Maironis poetas-dainius, kunigas-vaidila. Lietuvių poezijoje – pirmūnas, naują žodį taręs. Pirmasis mūsų eleginės kalbos dainuojantį skambumą į Parnaso aukštybes įkėlęs. Dar savo jaunystėje žavėjausi Vienažindžio „Sudiev, kvietkeli tu brangiausias"; vėliau Kudirkos himno žodžius kartojau arba jo „Varpą" mintinai mokiausi; gėrėjausi Adomo Jakšto „Jūra motinėlė"; Prano Vaičaičio „Kur bakūžė samanota" ir „Yra šalis, kur upės teka"; Jovaro „Ko liūdi, berželi, ko liūdi?"; Motiejaus Gustaičio: „Žvaigžde mano, žvaigžde šviesi, kur nuo manęs danginiesi?" Tada nepaprastais akordais man suskambėjo ir mintinai mokiausi ir pirmą kartą viešai Kauno „Dainoje" skaičiau Maironio „Maldą":

Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus,
Kad žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,
Pakelk tada širdį nuo žemės aukščiau,
O bus tau be žodžių kentėti lengviau.

Arba iš *Jaunosios Lietuvos*:

Kur šiandieną Jinai?
Miega jos milžinai;
Po žemių jų ilsis krūtinė!
Kaip po audrų didžių,
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė,
Kur garsioji šalis,
Varius savo vilnis
Lig Dono ir marių Juodųjų?
Vienas garsas tiktai,
Vien apžėlę kapai

Beliko iš amžių senųjų! *Jaunoji Lietuva* 1907 metais autoriaus pinigais išspausdinta Kaune Saliamono Banaičio spaustuvėje.

Apie patį Maironį tais (1907) metais tik gandais gyvenome ir jo eilėraščius skaitėme. Jis tada Petrapilyje ėjo Dvasinės akademijos inspektoriaus pareigas.

Kaune Maironį pirmą kartą pamačiau 1909 metais, tada jis grįžo iš Petrapilio ir buvo paskirtas Kauno kunigų seminarijos rektoriumi.

Iš kunigų seminarijos į Kauno katedros bažnyčią buvo tik vienas kelias – pro namus, kuriuose dūzgėjo Saliamono Banaičio spaustuvės ratai. Tenai buvau prisiglaudęs ir aš. Kas pirmas jaunesniųjų pamatydavo einantį Maironį iš seminarijos ar į ją grįžtantį – galvatrūkčiais bėgdavo mūsų kieman (vėliau Šv. Kazimiero d-jos kiemas) šaukdamas: „Maironis eina!" Skubėdavome tą „dyvą" pamatyti. Išdidus, aukštas, gražiai sudėtas vyras. Veide ramu ir, rodos, tiktų savo laikysena pozuoti kuriam nors graikų vaizdakaliui, dievaitį Apoloną iš marmuro tašančiam. Tokį pirmą kartą Maironį pamačiau. Jis, žinoma, į mane dėmesio nekreipdamas žingsniavo į seminarijos rūmus ar iš jų. Nei jis – poetas pranašas, nei aš – išbalęs jaunikaitis, tada nespėjome, kad dešimtmečiams praslinkus man teks tas valandas prisiminti ir paprastais, grubiais žodžiais jo asmenį savo atsiminimuose prikelti.

Apie žavų klieriką, vėliau kunigą ir poetą Joną Maciulevičių-Mačiulį aš išgirdau 1905–1906 metais. Man tada skambėjo:

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palėkusi slėpsiuos; žaibu-akimi
Pažvelgsiu tiktai paslapčia.

Už Raseinių, ant Dubysos
Teka saulė, teka;
Geltonplaukės basos visos
Šneka ten, oi, šneka.

Po rasas kasas šukuoja,
Saulė jas džiovina,
Kai užgieda, uždainuoja,
Širdį taip griaudina.

Tiek duota žiedeliams gražių pavardžių
Iš margo gėlių sutvėrimo;
O vis tik, man rodos, gražiausias iš jų –
Jo vardas: gėlė atminimo!

Šiuos posmus man, 14–15 metų jaunuoliui, skaitė Julija Novickytė-Šalkauskienė. Jie buvo surašyti į atskirą albumėlį. Šiandien, 57 metams praėjus, negalėčiau pasakyti, ar jie buvo įrašyti paties Maironio ranka. Albumėlyje tie eilėraščiai buvo ilgesni.

Draugo priede (1962. V. 12 d.) Danutė Lipčiūtė-Augienė straipsnyje „Maironis giminės atsiminimuose" mini bajorų Novickių šeimą. Danutė Lipčiūtė rašo: „Novickaitės. – Aš tą šeimą taip pat gerai pažinojau. Tos šeimos tėvas dvarininkas save vadindavosi: Nowicki. Sulietuvinus būtų: Novickis, o dukros – Novickytės. Novickis turėjo dvi gražias ir simpatingas dukras: Teklę ir Juliją. Ypač Teklė, kaip ir Danutė Lipčiūtė tvirtina, buvo gražuolė. Teklė Novickytė ištekėjo už bajoro Dombravičiaus į Dobravalios (ne Boževalios) dvarą, kurio miškai tęsėsi iki pat Nemuno ir baigėsi Kačerginės vasarnamiais. Dobravalios dvaro savininkai Dombravičiai buvo nuoširdūs ir vaišingi. Ten dažnai buvo ruošiamos medžioklės. Dobravalios giriose medžiojau ir aš. Medžioklei pasibaigus, medžiotojai buvo kviečiami dvaran vakarienei. Tenai dažnai man ponia Teklė Dombravičienė susimąsčiusi ir susikaupusi pasakodavo, kad ji pažįsta tik vieną garsų ir jautrų lietuvių poetą Maciulevičių-Maironį. Man linkėdavo sekti jo pėdomis ir, nuleidusi galvelę, tyliai prisipažindavo, kad Dievas jiems tiesė skirtingus kelius. Teklė Dombravičienė turėjo taip pat albumėlį, kuriame buvo lenkiškai ir lietuviškai rašytų Maironio poezijos posmų. Tai tvirtina ir Julija Gečienė: tuos posmus Teklė Novickytė-Dombravičienė skaitė ir Maironio jauniausiai seseriai Kotrynai Mačiulytei. Man Dombravičienė taip pat leido albumėlį pavartyti ir paskaityti. Šiandien viso neatsimenu, bet dar liko atmintyje:

Kam širdį Augščiausias man davė?
O tačiau juk be jos
Ant šios žemės karčios
Poetai negims nesapnavę.

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta, ko vaitoja?

Lenkiškai rašytų eilėraščių tekstų neprisimenu. Patikrinus aukščiau cituotus eilėraščius, išspausdintus Maironio poezijos rinkinyje, matosi, kad jie parašyti maždaug 1895 metais. Tada Maironis buvo Petrapilio dvasinės akademijos inspektorius.

Bet galima prileisti, kad įrašai, dar nebaigtų eilėraščių, galėję patekti į Teklės Dombravičienės albumą ir tais metais (1892–1894), kada Maironis profesoriavo Kauno kunigų seminarijoje. Į Dombravičių dvarą Dobravalią (ne Boževalią) Maironis atvažiuodavo iš Kauno garlaiviu iki Kačerginės, o iš ten arkliais iki dvaro sodybos. Maironio lankymasis Dobravalios dvare galėjo sutapti su jo atostogomis atvykus iš Petrapilio ar jo profesoriavimo metu Kauno kunigų seminarijoje. Kiek man žinoma iš Dombravičienės pasakojimo, Lietuvos nepriklausomybės metais Maironis Dobravalioje nesilankė. Nesusipratimui išvengti, turiu grįžti prie jaunesnės Teklės Novickytės sesers Julijos, kuri pirmoji man dainavo: „Už Raseinių ant Dubysos"... Julija Novickytė ištekėjo už Karolio Šalkausko, mano tėvų artimo kaimyno, o jo naujai įkurtas viensėdis vadinosi Boževalia. Gali būti, kad Julija Lipčiūtė-Gečienė, rašydama savo seselei Danutei, ir suraizgė Dobravalią su Boževalia – Gerą Valią su Dievo Valia.

Grįžtu vėl Kaunan prie Maironio namų. Iki Maironio atvykimo iš Petrapilio į Kauną tie vadinamieji „Pacų rūmai" buvo paversti rusų kariuomenės kazarmėmis. Prieš juos kiekvieną dieną marširavo „djadkos" – mes taip vadinome rusų kareivius. Namas priklausė žydeliui, o iš jo Kauno miesto valdyba tą namą nuomojo kariuomenei, nes miestas turėjo tais laikais duoti patalpas rusų kareiviams.

Labai nustebome, kai sužinojome, kad tą apleistą pilką ir drėgną namą 1909 metais nusipirko mūsų nepasiekiamas Maironis. Namą pradėjo remontuoti, taisyti, gražinti.

1910 metais aš išvykau Petrapilin. Vėliau gyvenau Kryme, Vilniuje ir tik retkarčiais užsukdavau Kaunan. Pirmojo pasaulinio karo metu

pašauktas rusų kariuomenėn, grįžau Lietuvon 1918 metų gale. Grįžęs Kaunan, pirmiausia aplankiau Saliamoną Banaitį, paskui „prisistačiau" savo kritikui Adomui Jakštui. Tasai priėmė labai šiltai. Įteikė pradžiai honorarą už *Ateityje* spausdintus eilėraščius. Iš ten pasukau į greta esančius seminarijos rūmus. Tuos rūmus gerai žinojau, nes daugel mano giminių ir jaunystės draugų ten „tramdė aistras" ir kratėsi „žemės pilkumos".

Tuo metu seminarijos prokuratoriumi buvo šviesus, nuoširdus ir vaišingas kun. Kazimieras Paltarokas (vėliau vyskupas). Pavaišinęs, kun. Paltarokas patarė man aplankyti ir patį seminarijos rektorių ir poetą Maironį.

Maironis paprašė sėsti ir iš trumpo pasikalbėjimo patyręs, kad aš esu karininkas ir net „imuosi žygių" Kaune surašinėti savanorius lietuvių kariuomenėn, paklausė, kokios aš pats nuomonės ir kaip pažiūrėtų „mano būsimoji kariuomenė" į Uracho pakvietimą būti Lietuvos karaliumi Mindaugu II. Aš, netikėtai klausimo užkluptas, išsitariau, kad karaliai dabar nemadoje. Mano atsakymas Maironiui nepatiko. Aš, nesulaukęs labai trokšto pasikalbėjimo apie mudviejų abiejų mylimą poezijos mūzą, atsisveikinau.

Taip reikalai dėjosi, kad man teko greitai ir antru kartu aplankyti Maironį. Ne su vizitu, bet grynai „vilkolakiško" pobūdžio netaktu. Mat, meno dirvoje „susipešė" du menininkai: jau dabar miręs V. Jomantas ir G. Tuojau – trečiųjų teismas „Vilkolakyje", o pirmininku pakviesti patį Maironį ir jo atsivežti pasiųsti šiokį tokį poetą Juozą Mikuckį, kuris turi ir gražius sarčius, ir patogias rogutes. Tai buvo žiemos metas. Na, ką darysi – „Vilkolakis" įsakė – važiuoju.

Kelias į Kauno kunigų seminariją gerai žinomas. Arkliai sustojo prie seminarijos vartų. Seminarijos sargui pasakau turįs reikalą patį rektorių matyti. Sargas mane pažįsta ir palydi iki rektoriaus namų durų. Į mano sveikinimą Maironis kažką neaiškiai lyg pats sau pasako. Paduoda man ranką. Aš trumpai aiškinu savo atsilankymo tikslą. Maironis tylėdamas ima šiltą apsiaustą, apsivelka – ir mudu išeiname.

Nuo seminarijos iki gale Laisvės alėjos „Vilkolakio" – kelias gan ilgas. Aš mėginu Maironį kalbinti, bet jis tyli. Privažiavus „Vilkolakį", aš Maironį lydžiu į antrą aukštą, kur šalia „Vilkolakio" scenos, mažoje

virtuvėlėje laukia mūsų meno korifėjai. Sodiname Maironį gale stalo, ir vienas menininkų pradeda dėstyti savo skriaudą. Karščiuojasi ir antras menininkas. Maironis tyli. Aš, trečiųjų teismo narys, patariau taikytis. Pasiūlymas, priimtas. Taika!

Vežu Maironį atgal į seminarijos rūmus, kur už aukštų sienų, bažnyčių bokštų ir uždarų vartų su Marijos paveikslu ir įrašu „Ave Maria" – jisai paskęs į savo gilias svajones ir nusivylęs grįš į praeities metus. O gal mano tylusis keleivis tą vakarą kūrė:

Nešu tau kartą paskutinį
Kančios ir apmaudo eiles,
Ne aš tau sudrumsčiau šaltinį,
Kurs pynė tau dainų gėles.
O gal jis pranašo žodžiais kalbėjo:
Anksčiau ar vėliau susimąstę ainiai
Pagerbt neapleis mūsų vardo
Už tai, kad mylėti mylėjom kilniai,
Už tiesą kariavom be kardo.

Juozas Mikuckis, „Iš mano atsiminimų apie poetą Maironį", in: *Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti*, red. Antanas Vaičiulaitis, Brooklynas: [J. Pragulbickas], 1963, p. 95–102; fragmentas skelbtas: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 611–613.

Antanas Sutkus

1920 metais į Lietuvos meno draugijos valdybą buvome išrinkti: Naujalis, Maironis ir aš. Beje, pirmininku buvo dailininkas Varnas. Bet jis dar gyveno Vilniuj ir nenorėjo keltis. (Ten turėjo studiją, mokinių, be to, nebuvo kas pavaduoja jį gimnazijoj.) Tada jo darbą tekdavo atlikti man. Iš susirinkimų grįždavom kartu, nes Naujalis gyveno prie katedros, Maironis ten, kur dabar Literatūros muziejus, o aš – priešais, Aleksote. Ypač būdavo malonu visiems trims keliauti vasarą ar rudenį. Naujalis su Maironiu artimai draugavo, tad popietėm, būdavo, jiedu išeidavo krantine iki santakos pasivaikščioti. Pamatau – ir aš

perplaukiu, ir vaikščiojam trise. Tai buvo atkampus miesto kraštelis, niekas mums netrukdė. Kartais Maironis atnešdavo naujų eilėraščių Naujaliui, kad šis pažiūrėtų, ar netinka dainai. Jei būdavo geras oras, išplaukdavom visi trys pasiirstyti, bet vos tik Nemuno paviršius susiraukšlės, jokiu būdu abiejų mano vyresnių draugų į valtį neįprašysi. Vaikščiodavom kartais tylėdami, o kartais besiginčydami. Svarbiausios pokalbių temos: kūryba, meilė. Tie vakarai mus suartino. Sykį Maironis prisipažino: „Pradžioje baidžiausi, kad artistas „Dainos" vaidinimuose matydavau. Paskui įsitikinau, kad tamsta rimtas, ne šalaputris. Gaila, kad anksčiau nepažinojau, būčiau išpiršęs Danutę" (jo mylima herojė). Pradėjęs kalbą apie meilę, pasakė: „Maisto pertekęs nežino jam kainos, o alkanas kriaukšlelio supelėjusio ieško".

Teatrą jis mylėjo. Ir veržėsi rašyti dramas. Kurdamas scenai, jis sekė Šekspyru. Jį tiesiog dievino. O kai aš pasiūliau: „Rašyk, tamsta, šekspyriškus sonetus", – atsakė: „Tas man nebeįdomu".

Užrašė Marija Macijauskienė.

Marija Macijauskienė, „Apie tuos, kurių nebesutiksime", in: *Švyturys*, Vilnius, 1968, Nr. 15, p. 8; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 614.

Antanas Sutkus

Su Maironiu pradėjau bendradarbiauti maždaug 1920 m. Tada buvo įsteigta Kaune tokia „meno mylėtojų" draugija, ir mes, keletas žmonių, – Maironis, Naujalis ir kt. buvome tos draugijos valdybos nariais. Nuo tos veiklos, nuo kūrybinių ginčų ir susirinkimų prasidėjo mūsų draugystė. Tačiau Maironį sunku būtų tiksliai kaip žmogų charakterizuoti ar įstatyti jį į kokius nors rėmus. Jis nebuvo atlapaširdis. Ėjo per gyvenimą kaip sukaustytas. Tai ne Tumas (Vaižgantas), kuris ėjo skėryčiodamasis ir rasdavo pažįstamų kiekvienoje kryžkelėje.

Labiausiai draugavo Maironis su kompozitorium Naujaliu. Tai buvo du neišskiriami bičiuliai, du meno žmonės, kuriuos suvedė ir stipriai rišo kūrybinės nuotaikos. Ne vieną dainą Maironio lyrikos

žodžiais yra sukūręs J. Naujalis. Ne vieną kartą, naują eilėraštį parašęs, dainius skubėjo jį pasiūlyti kompozitoriui. Vasaros šviesiausiais vakarais daug kartų jiedviem teko paklajoti grįstuoju Nemuno krantu, nuo Vytauto bažnyčios ligi santakos. O bevėjais pavasario vakarais iš anapus Nemuno, nuo dievaitės Aleksotos kalno dvelkdavo gaivus pražydusių purienų kvapas, o tylios priemiesčio gatvės buvo pilnos švelnių sutemų ir melancholijos. Šiame kampelyje mėgo vaikštinėti Naujalis ir Maironis. Juos dažnai galėjai čia sutikti. Abu ramios, santūrios prigimties, jiedu tiko į porą, kad vienas antram kūrybos paslaptį įduoti.

Taip nutiko, kad ir aš, senamiesčio parapijietis, netrukus prie jų pritapau. Ant Nemuno augęs, aš buvau pamėgęs irklinį sportą. Pasiūliau ir jiedviem. Pabandė. Patiko. Nuo to laiko dažnai valtele raižydavom giliuosius Nemuno vandenis, kol būdavo ramūs orai. Bet vos tik upė bent kiek pasišiaušdavo, mano „jūreiviai" nekišdavo nosies iš uosto.

– Juokai maži, – sakydavo Maironis, – kai „pirmarūšis" plaukikas esi. Gali kaliošėlius prisemti.

Mat jie abu nemokėjo plaukti. Kalbėdavomės mes įvairiomis temomis. Ir apie praeitį, ir apie dabartį, ir būsimuosius metus. Kartą pasivaikščiodami grįžome panemuniais iš draugijos posėdžio, lietuvių praeities vargus minėdami. Tada kažkaip prisiminėm ir mano akolitavimo metus.

– Aš visuomet gėrėjausi tomis rinktinėmis manieromis, su kuriomis, tamsta, atlikdavai patarnavimą, ir neabejojau, kad teatras bus tamstos pašaukimas, – kalbėjo Naujalis.

– Gailiuosi, tik dabar tamstą geriau pažinęs, – įsiterpė Maironis.

– Matydamas jus lietuviškuose vakaruose, prisipažinsiu, maniau tamstą esant nerimtu plevėsa, kaip ir visi vaidilos.

– Jei būčiau tamstą geriau pažinęs, tai, rašydamas poemą *Jaunoji Lietuva*, būčiau kitaip atvaizdavęs ten išvestąjį tamstos pavarde pirmaveizdį.

Maironis ir Naujalis buvo nekalbūs, ir, kai būdavom trise, aš buvau ten didžiausias šnekovas. Kartą aš juos paklausiau:

– Apie ką judu šnekat, vaikštinėdami abu vakarais?

Maironis atsakė:

– Naujalis patyli, o aš pasiklausau.

– Ir apie tvėrybą pasišnekam, – pridėjo Naujalis.

– O ką?

– Patinka, nepatinka!

Dviese su Maironiu mes kalbėdavom apie dramaturgiją, kaip geriau rašyti, apie literatūrinių žanrų dėsnius, teatrų pastatymus, net ir apie meilę, nors Maironis vengė šios temos. Man rodos, jis visą gyvenimą ilgėjosi meilės ir turėjo dėl jos širdyje didelę spragą. Apie moteris jis visuomet kalbėdavo tik gerus žodžius, jas idealizavo ne tik literatūroje, bet ir gyvenime.

– Įdomus rašytojas Dantė, – sakydavo jis, – o ypač jo Beatričė. Kiekvienas menininkas turi turėti savo Beatričę, nes kitaip jo kūryba bus negyva.

– O pasakyk, prelate, ar turi savo Beatričę? – paklausiau jo. – Tik atvirai.

– Turiu, – tiesiai atsakė Maironis, bet neaiškino nei kas ji tokia, nei kur.

Aš žinojau, kad pas jį namuose dažnai būdavo keletas moterų. Tai aktorės, dainininkės ar šiaip jo geros pažįstamos. Dalyvaudavo ten ir keletas kunigų, kaip M. Vaitkus ir kiti. Tumas buvo nepriprašomas į tas arbatėles, jis sakydavo:

– Ką aš čia su bobomis prasidėsiu!

Jis nemėgo moterų ir Kauno poniutes, kurios būdavo su Maironiu, vadindavo „kuniginėmis“.

Kartą aš juokais perspėjau Maironį dėl tų arbatėlių su moterimis:

– Žiūrėk, prelate, būk atsargus, karjerą pagadinsi.

– A, kas buvo, tai jau buvo. Daugiau nepakenks, – atsakė poetas. Tačiau, reikia manyti, tas jam gerokai pakenkė. Gavo kartą pylos nuo vyskupo ne tik jis, bet ir M. Vaitkus.

– Neužsimiršk, kad esi kunigas, – buvo jam pasakyta.

Tuose pobūviuose pas Maironį aš nedalyvaudavau – buvau labai užimtas. Buvau tik vieną kartą kažkokiame baliuje, kur susirinko keletas kunigų ir šiaip inteligentų. Publika labai santūri. Kalbėjomės daugiausia literatūrinėmis temomis.

Maironis, kaip tikras lietuvis patriotas, stengėsi užpildyti visas mūsų gyvenimo kultūrines spragas. Žinojo, kad nėra Lietuvos istorijos

vadovėlio mokykloms, – rašo istoriją. Teatras neturi dramų – jis imasi ir dramų rašyti. Žinoma, rašyti teatro veikalus jam, ne dramaturgui, buvo labai sunku. Ir kai 1924 metais jis rašė *Kęstučio mirtį* ir *Vytautą pas kryžiuočius*, vis ateidavo pas mane konsultuotis ir skaitydavo ką parašęs. Bandžiau jį atkalbėti nuo to darbo:

– Taip gražiai valdai plunksną poezijoj, tai kam reikia save gadint?

Bet užsispyrė senis, ir tiek. Sėdi, dantis sukandęs, ir rašo. Ir Šekspyrą vis po ranka pasidėjęs. Kartais nusivylęs ir piktas ateidavo pas mane ir sakydavo:

– Turbūt aš per mažai išsilavinęs esu, kad man nieko neišeina.

– Tai kam imi, – sakau, – istorinius siužetus? Ar negali ką kitą pasirinkti?

– O ką? Meilės dramas aš imsiu? Man nedera! – atšauna.

Pagaliau jis užbaigė šiaip taip tas savo dramas. Režisierius B. Dauguvietis statė teatre *Kęstučio mirtį* ir išvedė į sceną gyvą arklį. Pasiskolino iš artilerijos, kad nesibaidytų žmonių ir šviesų. Ta nevykusia realistine detale jis sugadino visą reikalą.

Gerokai sumenkino ir pačios dramos vertę. Mes savo „Vilkolakio" teatre atžymėjom tą įvykį per satyros prizmę. Išjuokėm, žinoma, ne Maironio veikalą, bet vaidybą, ir parodėm, kokį poveikį tai padarė žiūrovams. Maironis to vaidinimo nematė, tik iš kitų girdėjo ir ant manęs gerokai už tai papyko. Po poros dienų gaunu iš jo trumpą, gana santūrų laiškelį:

„Viską galėjai man pasakyti, bet niekuomet nesitikėjau, kad mane šitaip išniekintum".

Tada nuėjau pas jį ir pasiaiškinau, kad ne jo veikalą mes kritikavom. Vos perkalbėjau. Bet jis suprato. Atlyžo ir visas prašvito: „Be reikalo buvau užpykęs", – sakė. Jis labai jautriai išgyvendavo tokius dalykus. Tą sykį jis man padovanojo savo ką tik išleistą poemą *Mūsų vargai* su tokia dedikacija:

„Aukštai Gerbiamam P. Antanui Sutkui, kuriam, be abejo, būčiau išpiršęs Danutę, jei būčiau pirma geriau jį pažinęs.

24. IX. 20. Maironis".

Danutė – tai veikėja iš tos poemos. Tą vakarą daug šnekėjomės apie šią poemą, skaitinėjom įvairias jos vietas. Klausė mano nuomonės.

– Tamsta geriausias man prietelis, nes moki teisybę į akis sakyt. Patinka – gerai, nepatinka – irgi! Man kiti pataikauja, į akis giria, o paskui juokiasi, – kalbėjo poetas.

Jo gyvenimą varžė kunigo sutana ir tai, kad jis stovėjo aukščiau ir buvo visų akyse. Niekada nelankė jis ir mūsų satyros teatro. Po kokio nors pastatymo prašydavo jam papasakoti to veikalo turinį.

– Mes, kunigai, turim visa ko bijot. Tuoj pasipils pletkai, – sakydavo jis.

Šie varžtai, gali būti, padarė poveikį ir jo kūrybai. Gal būtų jis dar daugiau ir geriau parašęs.

Tačiau ir tie veikalai, kurie jam mažiau pavyko, buvo gražus patriotinis mostas tautos ir mūsų kultūros labui.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose“ [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 73–80; anksčiau skelbta: „Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 614–618.

Faustas Kirša

Prieš dieną susipažinau su Maironiu, kuris buvo atėjęs į Lietuvių m.[eno] k.[ūrėjų] draugijos valdybos posėdį. Kaip jis pasenęs! Ar verta tokios senatvės laukti? Kame gi jo poezijos šventumas? Šiandien jis liūdnai vis drebina galvą, nes jos nesulaiko. Riebus, tarsi ištinęs. [...] Nepoetingas ligi nepakenčiamumo. Kuomet buvo tartasi eiti vaizduotis[1] ir buvo paskirta 2 val. dieną, jis su didžiausiu susirūpinimu pasiaiškino negalįs, nes paliksiąs be pietų. Na, kaip čia, girdi, nevalgius reikės būti. Man pasisuko aštri mintis, ir norėjau pasiūlyti pietauti „Vilkolaky“[2], bet nusigandau ir pamanęs taip, nes „Vilkolakis“ tokių žmonių keikiamas.

[1] Fotografuotis.

[2] Menininkų klubas (nuo 1920 m. ir teatras), įsikūręs Kaune, Liaudies namų patalpose (Laisvės al. 3) 1919 m.; 1919–1920 m. vadovavo Balys Sruoga, 1920–1925 m. – Antanas Sutkus. Klube buvo rengiami menininkų susitikimai, vakaronės, diskusijos, skaitomos paskaitos, leidžiamas žurnalas *Dainava*.

Fausto Kiršos dienoraštis, 1920-02-29, in: LMAVB RS, f. 35, b. 29, l. 33–34; anksčiau skelbta: Leonas Gudaitis „Kūrėjų cechai", in: Leonas Gudaitis, *Laiko balsai: lietuvių literatūrinė spauda 1918–1923 metais*, Vilnius: Vaga, 1985, p. 135.

Ona Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė

Kaip Maironis sukūrė „Dyvičio" baladę

Tai buvo 1921 m. vasarą. Aš jau antrus metus dirbau Žemės ūkio ministerijoje Kaune ir buvau grįžusi į tėviškę atostogų. Tuo metu Maironis, apsistojęs pas Kaltinėnų kleboną (jo pavardės neprisimenu), lankė Žemaitijos „šventas" kalvas ir jų tarpe norėjo pamatyti Dyvitį (Dievytį), esantį prie Laukuvos. Dyvičio kalno papėdėje esantis ežeras ir jo pakrantėje dvarelis „Padievytis" priklausė mano tėveliams, Onai ir Kazimierui Tallat-Kelpšams.

Prisimenu, tai buvo liepos mėnesio sekmadienis. Sode rinkome avietes, kai mūsų šimtamečių klevų apsupton sodybon įsuko Kaltinėnų klebonas su Maironiu.

Maloni staigmena, nes Maironį pažinau ir gerbiau už jo patriotines poemas ir giesmes, kurios žadino prislėgtą ir nužemintą mūsų tautą. Mano šeimoje namuose buvo vartojama žemaičių ir lenkų kalbos, todėl buvau susipažinusi ir su lenkų literatūra. Ypač idealizavau tuos rašytojus, kurie savo kūrybai medžiagą sėmėsi iš Lietuvos istorijos, jos papročių, būdo bei gamtovaizdžių, pavyzdžiui, kaip A. Mickevičius, J. Kraševskis, M. Rodzevičiūtė, Vincentas Polis ir kiti.

Bet Maironis rašė jau lietuviškai apie Lietuvos praeitį, kėlė jai daromas skriaudas ne tik jos priešų, bet ir sulenkėjusių savųjų. Svarbiausia – Maironis tikėjo ir skelbė Lietuvos prisikėlimą. Taip pat apie patį Maironį buvau daug girdėjusi iš savo vyriausiojo brolio Kazio (vėliau nepriklausomos Lietuvos generolo) pasakojimų, kai jis, dar besimokydamas komercinėje mokykloje Kaune, 1912 priklausė prie lietuvių kuopelės, kurią globojo advokatas Leonas, kunigai Jakštas ir Maironis. Jie ugdė jaunimo laisvės siekimą ir meilę Lietuvai.

Tą sekmadienį turėjome ir daugiau svečių. Tai nutarėme visi aplankyti Dyvičio kalną. Mano mamytė, našlė, su svečiais išvažiavo arkliais aplink, o aš kaip visuomet išsiruošiau tiesiai laiveliu per ežerą. Maironis pasiprašė plaukti drauge.

Iš laivelio rodžiau jam gražiuosius ežero krantus, kairėje Dyvičio esantį Gandų kalnelį su senole egle, mano praminta „egle karaliene", kurios viršūnė stiebėsi viršum kitų medžių ir iš toliausiai buvo matoma. Atpasakojau jam ežero atsiradimo legendas, apie ežero upelius Šventupį, Ižnę, žmonių kalbas apie Dyvičio viršūnėje stovėjusį aukso aukurą ar stovą ir po Žemaičių krikšto paskandintą ežere.

Maironis gėrėjosi šio kampelio gamtos grožiu ir atidžiai klausėsi mano pasakojimų. Vėliau šalia kitų Žemaitijos vietovių Maironis apdainavo ir mano numylėtą Dyvitį, įamžindamas jį savo baladėje „Dyvitis".

Baladėje ta minima „ežero panytė", „Jūratė" tai buvau aš, Ona Tallat-Kelpšaitė, dabar Jurskienė, aštuoniasdešimt septynerių metų, senos žemaičių šeimos palikuonė.

1982 m. Užrašė Snieguolė Jurskytė-Akstinienė.

„Kaip Maironis sukūrė „Dyvičio" baladę: Susitikimas su Maironiu 1921 metų vasarą", in: *Darbininkas*, Vilnius, 1987-08-14, Nr. 30; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 618–619.

Valerija Čiurlionytė-Karužienė

Iš mano atsiminimų apie Maironį

Su poetu Maironiu teko man susipažinti Skapiškyje apie 1922 m.

Kaune tuomet buvo įsikūrusi tokia „Meno mylėtojų draugija", kuriai priklausė dauguma įvairių sričių inteligentų: rašytojai, dailininkai, kompozitoriai ir pan.

Tai buvo bohemiška inteligentų būstinė. Ten rinkdavosi ir ginčydavosi, prie arbatos ir be jos, visi Kauno intelektualai: J. Vienožinskis, V. Dubeneckis, J. Naujalis, P. Kalpokas, B. Sruoga, Maironis, A. Galdikas ir kt. B. Sruoga išgalvojo sutrumpintą šios draugijos pavadinimą – „lemenkūdra". Tai reiškė – „Lietuvių meno kūrėjų draugija".

Skapiškyje buvo tos draugijos filialas – liaudies meno, dailiojo audimo skyrius. Aš buvau šio skyriaus vedėja, prižiūrėjau jo veiklą, padėdavau moterims ruošiant projektus, patardavau, kaip derinti spalvas. Į Skapiškį pas savo draugą kun. Prelgauską dažnai atvažiuodavo Maironis. Jį žavėjo gražios apylinkės, didžiulis ežeras ir domino draugijos veikla. Ten mes susipažinom ir nemažai bendravom.

Kartą, prisimenu, išplaukėm keliese į ežerą laiveliu. Buvo gražus saulėlydis. Rausvos juostos mirguliavo ežere. Maironis buvo gerai nusiteikęs. Tada jis nuostabiai dainavo liaudies dainas, taip kad, rodos, skambėjo visa apylinkė. Jo balsas buvo skambus ir stiprus lyrinis tenoras. Jam labai patiko dainuoti liaudies dainas „Beauštanti aušrelė", „Vai, močiute, močiute širdele" ir „Vienam kiemely". Mėgo jis dainuoti ir „Santa Liucija" itališkai bei lenkiškai. Man jis atrodė labai gražus vyras, impozantiškos išvaizdos, tačiau ne niūrus, ne išdidus. Gamtos aplinkoje jis buvo atviras ir linksmas. Taškėmės irklais, apliedami vieni kitus vandeniu, juokavome.

Ten, Skapišky, jis dainuodavo specialiai man dzūkiškas dainas „Kaip aš jojau per girelę" ir kitas, nepaprastai gražiai išvesdamas aukštas gaidas.

Maironis buvo lankęsis Italijoj ir Šveicarijoj. Teko ten būti ir man, todėl turėjom apie tuos kraštus daug bendrų prisiminimų. Tik jo prisiminimai buvo labai romantiški ir gražūs, o mano labai pilki. Jis dainuodavo apie Livorną ir Neapolį, prisimindavom grotą Lazuri, kur ežeras tarp uolų po žemėmis. Iš visų pusių ir iš ežero dugno šviečia fosforas, ir kai įplauki laiveliu į grotą, iš visur sklinda skaidri šviesa. Žemė, vanduo bei irklai, atrodo, spinduliuoja melsvai auksine ugnimi.

Mūsų prašomas, Maironis Skapišky kartais skaitydavo savo eilėraščius, tačiau labai nenoromis. Mieliau jis deklamuodavo A. Mickevičiaus bei Šilerio eiles, kurias labai mėgo. Besiirstant ežere, kartą jis deklamavo kažką iš A. Mickevičiaus, labai panašų į savo „Vakarą ant ežero Keturių Kantonų". Ten, Skapišky, prisiklausęs legendų, matyt, jis ir sukūrė baladę „Užkeiktas Skapiškio varpas".

Dažnai poetas būdavo susimąstęs, tarsi paskendęs savyje. Tačiau jis mokėjo suprasti žmogų ir prisiderinti prie jo nuotaikos. Ypač jis pasi-

keisdavo gamtos fone. Tačiau svetimiems nemėgo rodyti savo jausmų ir atrodė visada apgaubtas olimpiškos ramybės.

Atvykęs į Skapiškį, Maironis visuomet aplankydavo draugijos parodos skyrių, patardavo merginoms dėl spalvų derinimo ir ornamentų. Jis buvo didelis liaudies meno gerbėjas. Skatino dirbti, rinkti liaudies meną. Visi drauge aptardavom ten audžiamas juostas, rankšluosčius, užtiesalus. Maironio atvykimo proga merginos padarydavo iš juostų užuolaidas, visus kampelius išpuošdavo lietuviškais audimais ir pačios pasipuošdavo.

Vėliau mes susitikdavome su Maironiu parodose, o kartais pas bendrus pažįstamus. Buvo jis porą kartų užėjęs ir į mūsų namus. Bet gražiausiai ir draugiškiausiai mes bendravome Skapiškyje. Padovanojo jis man savo *Pavasario balsus* su dedikacija: „Gerbiamai poniai Karužienei, saulėlydį Skapiškio ežere prisiminus. Maironis".

Su Maironiu aš buvau pažįstama kokius 3–4 metus. Vėliau išvažiavau iš Lietuvos į užsienį studijuoti, ir daugiau jau neteko susitikti.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM KLM 6513; anksčiau skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 618–621.

Juozas Paukštelis

Gyvenime ir svajonėse

1919 metų pavasarį svečiavaus Kaune pas pusbrolį. Kaunas tada buvo ne toks kaip dabar. Laisvės alėjoje, kur dabar stūkso dviaukščiai, keturaukščiai namai, kėpsojo senos, medinės, dulkėmis apneštos trobos. Vietomis ir šaligatviai mediniai iš lentų. Alėjos grindinys nelygus, vėjuotą dieną dulkių tiesiog debesys kilo. Vienoj jos pusėj „kenkė" (vagonėlis) ant geležinių bėgių, arklio tempiama, nuolat kaukšėjo – nuo geležinkelio stoties iki Rotušės aikštės.

Bet man, tik Linkuvą ir karo sugriautus Šiaulius vienąsyk temačiusiam, Kaunas atrodė didelis miestas. Per tris dienas išlakščiau jį

skersai išilgai, visas bažnyčias apžiūrėjau, muziejų aplankiau, kuris tilpo, rodos, tik dviejuose kambariuose. Net į Mickevičiaus slėnį per Ąžuolyną nusigavau, mat buvau skaitęs, kad jame didysis poetas dažnai lankydavęsis, *Gražiną* tada kūręs...

Vienądien, kai jau buvau pasišovęs važiuoti namo, iš pusbrolio šeimininkės sužinojau, jog rytoj, per devintines, iš katedros į Įgulos bažnyčią eisianti iškilminga procesija, o ją vesiąs Maironis.

Paminėjus Maironį, man net širdis smarkiau pradėjo plakti. Ne kartą buvau skaitęs jo eilėraščius (nemaža jų buvo rinkiny *Cit, paklausykit*[1]), kai kuriuos, kaip „Mano gimtinė", „Užtrauksim naują giesmę, broliai", „Milžinų kapai", mokėjau iš atminties, kartais, kur eidamas ar ką dirbdamas, sau deklamuodavau, – jaudindavo jie mane. Kiti jo eilėraščiai, kaip „Ar skauda man širdį?", „Eina garsas", dar kai sodžiuje augau, jau buvo dainuojami; vėliau dainuodavau ir aš.

– Nevažiuosiu! – tariau sau. – Turiu pamatyti Maironį. Nors čia lūžtų plyštų – turiu pamatyti!

Rytą po pusryčių tuoj ir išlėkiau į katedrą, tikėdamasis rasti tinkamą vietą, iš kurios būtų galima pamatyti Maironį.

Nulekiu – ne tik katedra, bet ir šventorius jau pilnas žmonių. Še tau ir rask tinkamą vietą! Grūdausi bet kokį mandagumą pamiršęs – mat tebebuvau dar padaigslėtas, žalias sodžiaus berniokas. Prisigrūdau prie šventoriaus mūro, paskui prie didžiųjų vartų, erzinaus, kad esu mažas, kad kur tik atsistoju, už kitų nugarų nieko nematau. Tad išsigrūdau atgal į Vilniaus gatvę: eisiu, sakau, su pačiais pirmaisiais, o pasiekęs Laisvės alėją – tenai daug erdviau, – gal pamatysiu... Nuskuodęs beveik pirmas, atsistojau ant laiptelių prie kampinio namo durų ir laukiau baldakimo pasirodant. Juk ne kitaip, o po juo Maironis turėtų eiti. Štai jau garsiau varpeliai trililiuoja, jau ir baldakimas. Stiepiuos, žiūriu, viešpatie – nagi po juo ne įsivaizduotasis jaunas pakilaus, svajingo veido gražuolis poetas, o nelygiu grindiniu knapsintis klebonas, sušilęs, pailsęs. Man ir nukrito širdis į pat kulnus. Visai kaip

[1] *Cit! Paklausykit!: parinktos iš lietuvių poėtų geriausios eilės, tinkamos skaityti viešuose vakaruose ar šiaip susirinkimuose*, sutaisė Liudas Gira, Kaunas: Šv. Kazimiero draugija, 1914.

Joniškėlio senis klebonas, kai eina su procesija aplink bažnyčią! Bet ne, čia ne Maironis! Negi Maironis atrodys taip kleboniškai? Toji šeimininkė turbūt gerai nežino.

Procesijai pasibaigus grįžęs pas pusbrolį, ir šeimininkę radau jau sugrįžusią. Per pietus sakau:

– Norėjau pamatyti Maironį, dairiaus, bet nemačiau.

– Tai kur buvo jūsų akys? – žiūrėdama į mane, kiek grubokai tarė šeimininkė.

– Ar tai Maironis?

– Ogi kas? Pralotas Maironis.

Maironis, Maironis... Ir namo važiuodamas vis negalėjau atsitokėti.

Ką aš čia dabar? – pagaliau tariau sau, parsiradęs namo, – kai Maironis tuos gražiuosius eilėraščius rašė, tada buvo ne toks kaip dabar...

***

Didįjį mūsų dainių iš arčiau pamačiau ir pažinau, nuvažiavęs į Kauną studijuoti. Tada jau turėjau įsigijęs *Pavasario balsus* ir dažnai juos skaitydavau.

Sudieu! Neverk! Lig kol alyvos
Žydės pavasarį baltai,
Ir kolei širdys plaks mūs gyvos,
Manoji plaks vien tau tiktai!..[1]

Atvažiavęs ar į antrą dieną užėjau pas motinos pusbrolį prof. K. Paltaroką. Pavaišinęs mane, išklausinėjęs, kokios naujienos tėviškėje, kaip kas gyvena, kokie šiemet metai, pagaliau tarė:

– Ar matei Maironį?

– Mačiau, – sakau, – tik iš tolo.

– Tai nematei. Maironį reikia iš arti pamatyti. Užeinam, jei nori...

Kur čia neisi? Vienas, žinoma, niekaip neišdrįsčiau, jei ir kas lieptų, o su juo...

[1] Maironis, eil. „Sudieu" (1920).

Diena buvo šilta, saulėta, nors ore jau tvyrojo rudens melancholija, kurią jaučia ne tik seni, bet ir jauni.

Maironis gyveno baltame romantiškame namuke, apsuptame sodo, – nežinau, ar jis dabar ten tebėr. Lipame į antrą aukštą, staiga, matau, prasiveria durys, ir pasirodo jose nebejaunas aukšto ūgio dvasiškis su pensnė.

– Prašom, prašom, – duris labiau praverdamas tarė. – Labai malonu.

Jis buvo lyg ir nebe tas, kurį tada per procesiją mačiau. Nors ir nebejaunas, žilstelėjęs, bet veidas toks šiltas, geras ir tartum įkvėpimo pilnas. Ir balsas malonus, nors jau duslus.

Jokio panašumo su Joniškėlio klebonu, – pagalvojau.

– Prašau susipažinti, – pristatė mane Paltarokas. – Studentas Paukštelis, taip pat poetas, kuris seka Maironį.

– Labai malonu, – pažiūrėjęs į mane, tarė Maironis, – bet kitais sekti nereikia, ne ne... Kiekvienam reikia rašyti tik iš savęs. Savo braižo reikia ieškoti.

Paprašęs mudu sėstis, šnektelėjęs truputį su Paltaroku, Maironis nuskubėjo į kitą kambarį ir grįžo su obuolių vaza rankoj, pavaišino.

Paskui ėmė rodyti Paltarokui kažkokias knygas, neseniai gautas iš Leipcigo. Aš tuo tarpu nedrąsiai žvalgiausi po kambarį. Į akis man krito daug paveikslų ant sienų. Ypač didelis aliejiniais dažais tapytas portretas – dar jauno Maironio, sėdinčio fotelyje skaidriai raudonais dvasiškio drabužiais, su juoda kampuota berete, su akiniais. Labai gražus portretas.

Šiaip kambarys neatrodė prabangiškas – didelis rašomasis stalas, pora barokinio stiliaus fotelių, keletas kėdžių, nedidelė knygų spinta...

Vienu tarpu Maironis ėmė ieškoti, neatsimenu, kažkokios knygelės ar raštelio – atidarė vieną stalčių, paskui antrą, trečią. Iš toliau pažiūrėjus, stalčiai tvarkingumu nepasižymėjo – primesti kažkokių iškarpų, popierėlių, čia vėl dėželių, skustuvas kyšojo iš seno, nusitrynusio dėklo. Net nustebau, kad Maironio skustuvas ir dėklas nė kiek ne geresnis už manąjį, gal net prastesnis.

Paltarokas pradėjo apžiūrinėti paveikslus, apie kiekvieną reiškė savo nuomonę.

– O šito aš nesuprantu, – žengė prie vieno ryškiais dažais nutapyto (rodos, tai buvo P. Kalpoko darbas). – Na, ar kas matė, kad medžiai būtų mėlyni, o dangus violetinis?

– Mūsų akys nemato, o dailininkų turbūt mato, – kukliai pasakė Maironis.

– Galbūt. Bet mums maloniau matyti daiktus tokius, kokius mato mūsų akys.

– Na taip, jums klasika patinka. Bet klasika dabar nemadinga – dabar modernizmas braunasi į visas meno šakas. Klasikus, romantikus, sako, reikia į šiukšlyną, – kiek karčiai nubaigė Maironis.

Kai ėmėm atsisveikinti, Maironis atsiprašęs nuėjo į kitą kambarį; netrukus grįžo, laikydamas rankoj knygelę šviesiai rudu viršum.

– Čia tamstai atminčiai, – padavė man knygelę. – O ką tamsta studijuoji?

– Lietuvių kalbą ir literatūrą.

– A, tai mes dar matysimės.

– Vis dėlto pagaliau sutikote? – tarė jam Paltarokas.

– Labai nenorėjau. Man ir taip darbo užtenka... Čia dar remontas nebaigtas... Bet Mykolaitis, kaip pirmametis, daugiau paskaitų negalįs paimti.

Aš jau žinojau, kad Maironis skaitys mums Donelaitį.

Ėjau į bendrabutį lyg sapne. Maironis užrašė man *Jaunąją Lietuvą*. Atverčiau pirmą puslapį: „J. Paukšteliui kaip atminčiai. Maironis".

Kambario draugams iš karto nerodžiau. Bet ar ilgai iškęsi nerodęs?

– Ar padūko! – griebė žiūrėti.

Maironio užrašytą *Jaunąją Lietuvą* iki šiol tebesaugau kaip didelę brangenybę.

***

Auditorijoje sėdėjome tylesni, rimtesni, mat laukėme Maironio.

Man rodėsi (gal ir daug kam taip atrodė), kad jo paskaitos bus labai įdomios. Kur ne? Maironis, didžiausias Lietuvos poetas – apie Donelaitį. Gimnazijoj aš su Donelaičio kūryba beveik nebuvau susipažinęs – lietuvių literatūrą tada dėstęs daktaras J. Šliūpas apsiribodavo

daugiau autorių biografijomis. Todėl maniau: Maironis tikrai atskleis visą Donelaičio kūrybos grožį. Nors vienas tame pačiame bendrabutyje gyvenantis kolega su jam būdinga pašaipa mane įspėjo: „Iš Maironio, Paukšteli, kažko nelauk – savo paskaitomis į poezijos padanges Maironis tavęs nenukels".

Štai Maironis ir beįeinąs. Susimąstęs, be jokios šypsenos veide, man jis pasirodė senesnis ir stambesnis negu tada, savo namuose. Ir žingsniai kažkokie sunkūs, eina, lyg rankom kasdamasis. Prie katedros vos linktelėjo, atsisėdo, užsidėjo pensnė, pamažu išsiėmė iš portfelio savo užrašus ir prašneko. Balsas duslus, – paskutiniuose suoluose net sunku girdėti.

– Kadangi lektūros apie Donelaitį maža, – tarė, – tad prašom mano paskaitas kiek galint geriau užsirašyti.

Pasakojo iš lėto, labai smulkiai, tarpais stabtelėdamas, bet... ne poetiškai, kaip aš tikėjausi.

Rodos, po trijų ar keturių paskaitų kolega su tokia pačia pašaipa sako:

– Na ką, jau pažadino tavo mūzą?

– Palauk, – sakau, – kai pradės apie kūrybą – *Metus*. O su Mažvydu ar Bretkūnu nepažadinsi.

Tik į šeštąją ar septintąją paskaitą Maironis tepasiekė Donelaičio gimtinę – Lazdynėlius, prabilo apie Donelaitį supusią aplinką, gamtą, žmones, tėvus, ūkį.

Bet ir toliau jis pasakojo tokias, man atrodė, nereikalingas smulkmenas, jog buvo nuobodu. Kai kurie kolegos sakė, kad jie neužsirašinėją. Kam čia, girdi, užsirašinėti, jei tas pats yra Biržiškos knygose[1]? O aš mintyse sau tvirtinau: kai pradės apie kūrybą, apie *Metus*, vis tiek bus kitaip. Negali būti, kad tas, kuris parašė „Lietuva brangi", „Užmigo žemė", „Nuo Birutės kalno", *Jaunąją Lietuvą*, kalbėtų apie Donelaičio kūrybą taip šaltai, sausai, neįdomiai.

Mano veidas turbūt išrodė gerokai ilgas, nes nenuorama Darasevičius kipšo akimis žvilgčiojo į mane.

[1] Mykolas Biržiška, *Dainos keliais: vadovėliui bent kiek medžiagos*, Vilnius: „Švyturio" spaustuvė, 1921.

Vienas iš kolegų net įžūliai visiems „išbliovė“: „Paseno Maironis, vėjo nebeužtenka – štai ką aš jums pasakysiu“.

O man vis tiek buvo liūdna. Nors ir pats ne kartą galvojau: vis dėlto Maironis jau į septintą dešimtį įkopęs – nereikia norėti, kad jis būtų toks, koks buvo jaunas, kai savo gražiuosius eilėraščius kūrė. Bet kartais ir kitaip pagalvodavau: sako, senas, nebegali... Kaip čia gali negalėti? Eik, daryk, dirbk, ir galėsi. Reikia tik norėti.

***

Be paskaitų, kurių per savaitę tik vieną teskaitydavo, Maironį labai retai kur matydavau. Ir visada tik vieną. Ateina į universitetą vienas, išeina vienas, važiuoja „kone“ vienas (su vežiku važiuojančio nemačiau). Teatre – taip pat (į teatrą dažnokai ateidavo). Net vaidinant jo *Kęstučio mirtį*, pamenu, mačiau – sėdi ložėje vienut vienas. (Kubertavičius tada vaidino Kęstutį, o Ona Kurmytė – Vytauto žmoną.) Ir jokiose išvykose ar gegužinėse Maironis niekad nedalyvaudavo...

***

1924 metų pavasaris. Menu, gražus jis buvo. Rodos, gražesnis už visus ankstesniuosius. Giedras, žalias, minkštas. Nuo Aleksoto šlaitų pūkšnojo drungni vėjai, o lakštingalos ten visaip mėgino savo treles.

Dvi kolegės – Elziutė su Vone, žemaituke, – ir aš tą gražią dieną ėjome pas Maironį įskaitų gauti. Iš pradžių jos juokavo, pasakojo linksmus sekmadienio nuotykius – mat Kretkampyje buvo gegužinė, plaukėm į ten garlaiviu. Bet artėjant prie Maironio namų, abi nutilo, o paskui Vonė dūsauti pradėjo:

– Vajėzau vajėzau, kaip baisu!

– Kodėl baisu?

– Kaip nabus baisu, – tarė labiau pažemaičiuodama, – kai rengiaus, rodos, mokėjau, bet kai pradės klausti, tikriausiai viską pamiršiu. Toks jau mona prots.

– Ir ko čia bijai, – ramino Elziutė. – Neatsakysi šiandien, atsakysi kitądien.

Aš Maironio paskaitas užsirašinėdavau, mokiausi, todėl nelabai bijojau.

Maironį radome namie:

– Pas mane įskaitų? Prašom.

Suleido mus į tą patį kambarį, kuriame aš jau viešėjau.

– Vienas kuris palikite, o kiti prašom į balkoną, – patvarkė, veide nė mažiausios šypsenos.

Kolegės, susišnibždėjusios, kad palikčiau aš, išsiskubino į balkoną.

Paprašęs mane sėstis, pradėjo:

– Kelis kartus Donelaitis buvo apalpęs, mokydamasis Karaliaučiuje?

– Du kartus, – pasakiau.

– Kurių *Metų* dalį pirmiausia jis parašė? – pasakiau.

– O koks teigiamas asmuo toje dalyje aprašytas?

– Šaltyšius Pričkus.

– Kuo giriasi būras Enskys?

– Savo peiliu.

Kiek nepavyko man su pasakėčiomis – „Rudikį jomarkininką“ sumaišiau su „Šuniu didgalviu“. Bet Maironis turbūt nelaikė tai didele klaida ir studijų knygelėje pasirašė.

Mano kolegės pareiškė norinčios abi kartu atsakinėti (matyt, dėl drąsumo), aš išėjau balkone jų laukti.

Nagi girdžiu (durys buvo atdaros), klausia Vonę:

– Su kokiais graikų ir lotynų klasikais Donelaitis buvo susipažinęs? – tyli.

– Kieno gyvenimą Donelaitis aprašė *Metuose*?

– Kaimiečių, – staiga pasitaisė: – būrų.

– O kodėl jie vadinasi būrai? – tyli.

– Kur Donelaitis gimė? – tyli.

– Kur jis buvo klebonu?

– Lazdynėliuose.

– Nieko nemoki ir eini pas mane įskaitų! – tarė profesorius. – Taip negalima... Reikia mokytis. Kelis gaisrus Donelaitis aprašė *Metuose*?

– Vieną.

– Na mat. Ir to nežinai!

Balkone mane jau net juokas ima.

– Tai gal tamsta pasakysi? – kreipėsi į Elziutę, kuri atrodė ne taip sumišusi. Bet ir ši tylėjo.

– Negerai, kad nežinote, kas gi būtų, kad ir visi taip nežinotų. O ką darysite, universitetą baigusios, kokį darbą dirbsite?

– Nežinau, – veptelėjo Vonė.

– O tamsta?

– Ir aš nelabai žinau, – šypsodamasi, truputį koketuodama atsakė Elziutė.

– Negalima nežinoti... reikia žinoti.

Girdžiu, Maironio balsas suminkštėjęs, švelnesnis.

– Ar atsinešėt studijų knygeles?

– Atsinešėm...

Abi padavė knygeles, Maironis pasirašė. Bet atsisveikindamas rankos nė vienam nepadavė: „sudiev, sudiev", – negarsiai murktelėjo ir tuoj uždarė duris.

Kieman išėjęs žiūriu – abi kolegės raudonos kaip vyšnios. Net polką šokant, nebuvau matęs jų taip išraudusių. Vonė, rodėsi, tučtuojau pravirks.

– Tai jau man! Taip sarmata, taip sarmata! Kad nors būtų kas kitas, o ne Maironis.

– Ir ko tu čia jaudiniesi? – juokėsi Elziutė. – Svarbu, kad pasirašė. Jei būtų nepasirašęs, tada... Aš palaikiau jos nuomonę.

***

1924 metų rudenį į katedrą atlydėjome mirusį K. Būgą. Užkėlus karstą ant katafalko, pamokslo sakyti išėjo Maironis.

Kažin, ką jis čia pasakys? – žinodamas Maironio „iškalbingumą", galvojau sau.

– Pompa! – pradėjo kiek neramiu balsu. – Mirė žmogus, didelis kalbininkas mokslininkas, ir štai pompa. O ar reikalinga ji dabar jam?! Ir apskritai kam mirusiems ji reikalinga? Minios, vainikai, prakalbos, liaupsinimas! – matau, Maironio veidas griežtėja, ir balsas darosi griežtesnis. O žodžiai vienas po kilo taip lengvai liejasi – ne taip kaip per paskaitas.

– Daugiau dėmesio žmonėms reikia rodyti, kai jie gyvena, o ne kai jau karste guli! Ypač tokiems žmonėms, kaip be laiko miręs velionis Būga. Reikia rūpintis, kad jie turėtų tinkamas gyvenimo sąlygas, kad jų darbo našta nebūtų per sunki, kad jie neskurstų ir neitų be laiko į kapus.

Viso to pamokslo gerai nebeatsimenu. Daugelis suprato, kam labiausiai jis buvo taikomas. Mat ne kartą laikraščiuose buvo rašoma, kad profesoriaus K. Būgos darbo sąlygos nepakenčiamos, kad gyvenąs jis ankštose, drėgnose, blogai apšildomose patalpose, kad dėl to dažnai net dirbti negalįs, kad jo mokslo medžiaga – nuo drėgmės supelijusi, kad į visus jo prašymus tinkamesniam butui gauti atsakymai buvo neigiami.

Girdėdami rūsčius susijaudinusio Maironio žodžius, mes, jauni, buvome patenkinti – pamokslą gal kelias dienas komentavome. Tuo tarpu, kaip vėliau teko nugirsti, laidotuvėse dalyvavę valdžios žmonės raukėsi, paskui kalbėję, kad Maironis jau paseno.

***

Beveik kasmet vasaroti važiuodavau į Palangą. Maironį tenai dažnai matydavau. Būdavo, kaip pagal grafiką: priešpiet nuo vyrų pliažo su baltu apsiaustu, balta plačiabryle skrybėle – panama – eina pajūriu iki Birutės ir suka į parką. Vakare eina ant tilto, palaukia, kol saulė nusileis, o paskui vėl pajūriu iki Birutės. Ir visada vienas.

Kartais net šiurpu būdavo pagalvojus, kad tas visų taip gerbiamas žmogus toks vienišas.

„Nejaugi ir visą gyvenimą jis buvo toks vienišas?" – klausdavau savęs.

Palangoj tik kartą mačiau jį ant tilto dviese – su poetu J. Tysliava. Žinoma, ne jis, o Tysliava buvo prie jo prisigretinęs. Daugelis naujos kartos literatų, ypač modernistai keturvėjininkai, jį kritikavo, negailėjo aštrių, įgeliančių žodžių. Bet ne tik keturvėjininkai, ir kiti – Sruoga, Čiurlionienė, Herbačiauskas, net jo epigonas Paparonis nusenusiu jį laikė, „labanakt, bai bai" jam sakė, gal todėl jis vengdavo ir plunksnos brolių.

...Kartą vakare, atsimenu kaip šiandien, ant tilto dainavome jaunų būrys. Saulėlydžiai rausvino veidus, visų akyse žėrėjo spinduliai. Netoliese stovėjo Maironis. Ar jis mūsų dainavimo klausėsi, ar ošiančios jūros garsų – sunku pasakyti. Bet saulėlydžiai nebeveikė nurausvinti jo veido, ir džiaugsmo jame nebuvo. Pastovėjęs keletą minučių, sunkiai nužingsniavo. Paskui mačiau jį pajūry. Paeina, stabteli, pasiklauso ir vėl eina. Kol vakaro sutemose sudilo jo siluetas...

***

1931 metais vasarodami Palangoj, sužinojome, kad į tą pačią vilą vasaroti atvažiuos Maironis. Aš džiaugiaus, dabar, sakau, ilgesnį laiką iš arčiau jį matysiu. Kitą rytą, atėjęs pusryčių, žiūriu – jau besėdįs gale stalo. Nelaukęs, kol kiti baigs valgyti, pakilo, atsiprašė netoli jo sėdinčius – eisiąs pailsėti, nes, traukiniu važiuodamas, per naktį nemiegojęs.

Tai išgirdęs, pamenu, pasipiktinau, jog nė vienas iš vadinamųjų to meto „valdžios ponų", kurie savo „patriotizmą" visur kaišiojo, nepasirūpino Maironio atvežti patogesnėm priemonėm, kad nereikėtų jam pernakt vargti dulkiname vagone. Juo labiau kad tų „ponų" šeimos visą vasarą sėdėdavo Palangoje, ir jų mašinos iš Kauno ir atgal siūte siūdavo.

Maironis, pasirodo, ir apsigyvenęs visai netoli mūsų, tik kitoje pusėj koridoriaus.

Palangoje man, o gal ir daug kam, vakarais, kai grįžti nuo tilto, saulę palydėjęs, kai ima temti, kai visa aptilsta, tik jūra, nerimstanti ir amžina, vienodai gaudžia – dažnai būna lyg ilgu ko, lyg liūdna, neramu. Dažnai stoviniuoji sode kur po medžiu ar kambaryje langą atsidaręs klausais, ir suskamba tau Maironio posmai:

> O paklausykit vakarais,
> Kai marių bangos nerimauja
> Ir krantą barsto gintarais
> Gelmės nematomoji sauja:
> Girdėtis per miglas druskas,
> Lyg verkia ir vaitoja kas!..[1]

[1] Maironis, baladė „Jūratė ir Kastytis" (1920).

Ir rodosi, „lyg pro miglas druskas“ prašneks į tave išsiilgti, nemariosios jūros išsiūbuoti poezijos žodžiai, kurių taip ilgiesi.

Pasitaikė kelios dienos apsiniaukusios, pamiglavusios. Ir jūra pamiglavusi, ir nuo jos pučiąs vėjas, rodės, net pamiglavęs.

Vieną tokį vakarą sėdėjome mūsų vilos gonkelyje aš, žmona ir mano draugas Pranas su žmona. Jaunavedžiai buvome. Mūsų dienos tada tikrai buvo, anot Salomėjos Nėries, „kaip šventė, kaip žydėjimas vyšnios“. Mudu su bičiuliu buvome gerai susidainavę, todėl dabar neiškentėme – niūniavome patyliais, mūsų moterys tik šnekučiavosi, protarpiais garsiau nusijuokdamos.

– Negražiai darome, – staiga tarė mano bičiulis (jis buvo labai korektiškas, jautrus). – Maironis turbūt jau atsigulė, o mes triukšmaujame.

Sulig tais žodžiais iš vidaus ir beišslenkąs Maironis.

– Atsiprašau, – tarė švelniai, – ar negalima būtų kartu su tamstomis pasėdėti, ar netrukdysiu?

Mes visi ūmai atsistojome.

– Prašom, prašom, profesoriau, mums labai malonu. Maironis atsisėdo, užkalbino mūsų moteris. Po kurio laiko, kada visi pasijutome jau apsipratę, aš patylom tariau Pranui:

– Kaip manai – jei mes imtumėm ir tyliai paniūniuotumėm Maironiui jo „Aš nežinau?“

– Kažin, gal reiktų pirma jį atsiklausti, – tarė šis.

– Ar tamsta, profesoriau, nebūsite prieš, jei mes tyliai padainuosime vieną jūsų sukurtą dainą?

– Prašom, prašom, labai malonu bus paklausyti.

Mudu ir pradėjome tyliai: „Aš nežinau, graži sesute...“ Maironis sėdėjo galvą kiek nuleidęs, gal susijaudinęs. Kai mes nutilome, tarė:

– Ačiū, labai gražiai, bet gal reikėtų dar švelniau. Labai daug tikro jausmo čia mano įdėta, – atsiduso.

Pasakiau, kad studentai būdami mes ją labai dažnai dainuodavome.

– Ar taip? Man neteko girdėti, – jis atrodė patenkintas. – Tai gal dar ką padainuotumėt? Mums to ir reikėjo.

– Su mielu noru, – sakom, – padainuosim profesoriui... – Ir pradėjom:

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų, lankų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senų laikų.[1]

O kai baigėm visą dainą, Maironis ir vėl:

– Ačiū, gražiai tamstos dainuojate... Gal kiek ir pavyko man anuos laikus išreikšti... Baudžiavos laikų tai nebeteko matyti, tik tiek, kiek iš tėvelių pasakojimo. Malonu, kad ir jauni apie juos žino iš dainų, iš pasakojimų.

– Atsiprašau, profesoriau, – tariau jau visai įsidrąsinęs, – kokį savo eilėraštį ar dainą tamsta laikote pačiu geriausiu? Man, kaip literatūros mokytojui, labai įdomu tai žinoti.

Maironis patylėjo, lyg pagalvojo, paskui vėl prašneko:

– Iš mano sukurtų eilėraščių laikau geriausiu „Pirmoji meilė" („Jau niekas tavęs taip giliai nemylės"). Gal ryškiau jame išreikšta ir mintis, ir jausmas – kokius norėjau išreikšti. Kūriau neskubėdamas, lygindamas...

Aš gerokai nustebau, nes iš *Pavasario balsų* tas eilėraštis man neatrodė labiausiai pavykęs. Geresniais laikiau „Nuo Birutės kalno", „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", „Užmigo žemė". Jie spontaniškesni, su didesniu įkvėpimu parašyti.

Tuo tarpu Maironis atsistojo.

– Labai malonu čia su tamstomis, bet man jau laikas, – pasakė „labanaktis" ir dingo tamsiame koridoriuje.

Atsimenu, mes dar ilgai sėdėjome, vakaro sutemų vis labiau gaubstomi. Jautėmės laimingi, kad Maironis su mumis pabuvo, kad jo sukurtas dainas jam padainavome. Atrodo, ir jis buvo patenkintas.

Kitądien, nuėję pusryčiauti, žiūrime, kėdė gale stalo, kur Maironis sėdėdavo, tuščia.

Manėme, kad jis gal kur kitur nukliuvo. Bet ir pietų neatėjo, ir vakarienės. Kas čia galėtų būti? Kitąryt – taip pat. Klausiame šeimininkę: „kur Maironis, kad nematyt? Ar jau išvažiavo?"

[1] Maironis, eil. „Mano gimtinė" (1895).

– Maironis jau antra diena iš lovos nesikelia – serga.

Trečios dienos vakare sėdime ir kalbame, kad gal reikėtų aplankyti ligonį, juk „kaimynai“ esame. Tik šit tarpdury ir jis, stora skara pečius, krūtinę susisupęs.

– Nors labai malonu su tamstomis, bet nebesėsiu, – tarė. – Anąvakar, rodos, nešalta buvo, pasėdėjau ilgiau ir persišaldžiau, net temperatūra buvo pakilusi. Gerai sakoma, kad senieji jauniesiems – jau nebe kompanija...

Atsiprašė ir grįžo atgal.

***

Netrukus oras pagerėjo – sušilo, saulėta buvo nuo ryto iki vakaro. Aš pastebėjau, kad ir Maironis žvalesnis pasidarė, per pietus ar pusryčius daugiau kalbėjo, savo kaimynes kalbino (tyčia ar netyčia šalia jo buvo pasodintos dvi dar apyjaunės damos), po vakarienės visada pasivaikščioti eina, nors ant tilto neatsimenu kad tą vakarą būčiau jį matęs. Su mumis, kur tik susitikęs, kiekvienąkart sveikinosi oriu galvos linktelėjimu.

Vieną popietę, žmonai išėjus pas kažkokią draugę ar pažįstamą, sėdėjau sode altanoje. Diena buvo šilta, tvanki. Šit į altaną beįžengiąs Maironis. Atsistojau.

– Prašom sėdėti, – tarė. – Gal aš netrukdysiu. Čia pas tamstą bene bus geriau – ne taip tvanku.

Ir atsisėdo priešingoje pusėje.

– Tikrai šiandien labai šilta, – tariau, nesurasdamas ką geresnio pasakyti.

– O tamstos žmona gal ilsisi, kad vienas? – luktelėjęs paklausė.

Pasakiau.

Apsižvalgė, į gatvę pasižiūrėjo – judesiai lėti, ramūs, lyg greičiau judėti jam būtų sunku. O žvilgsnis kažkoks neįžiūrimas, nesuprantamas.

– Tamsta proza pradėjai rašyti, – ilgokai patylėjęs, vėl tarė. – Mačiau laikraštyje tamstos knygos recenziją.

Truputį sumišau.

– Pradėjau, – sakau, – tik nežinau, kaip seksis.

– Neperskaičiau... Jakštas, rodos, neblogai parašė (neseniai buvo išėjusios mano *Vidurnakčių baladės*, kurias Jakštas recenzavo). Proza mums reikalinga kaip ir poezija. Esame labai atsilikę nuo kitų. Jei paimsim rusus, lenkus ar kitas tautas, jų literatūra jau tada klestėjo, kai mūsiškė vos vos pirmuosius žingsnius žengė.

Tuo tarpu parėjo žmona, ir mano pašnekesys su Maironiu baigėsi. Po dviejų dienų Maironis išvažiavo, ir daugiau jo nebemačiau.

Juozas Paukštelis, „Gyvenime ir svajonėse", in: Juozas Paukštelis, *Raštai*, t. 6: Atsiminimai, Vilnius: Vaga, 1983, p. 235–249.

Bronė Paukštelienė

Aš paprastai labai įdegdavau, net atkreipdavau dėmesį savo juodumu. Paukšteliui tas juodumas kažkuo patikdavo, o jo namiškiams atvirkščiai: „Iš smalos tas Juozapas ir ištraukė tokią čigonę... Bet jei jau jam gera, tai ką gi padarysi!" Palangoje buvo renkama „mis Palanga" – gražiausiai įdegusiai įteikdavo prizą. Tie rinkimai vyko Kurhauzo salėje, bet mes į juos neidavom. Pasitaikė kartą mums gyventi tame vasarnamyje, kur gyveno Maironis. Paukštelis atsiminimuose apie tai rašė. Sėdėjom prie vieno didelio stalo. Maironis – gale stalo. Aš sėdėjau toliau, patogioje vietoje – galėjau stebėti Maironį. Buvo jis ne tiek senas, kiek pavargęs. Į jį žiūrėti buvo liūdna ir kiek graudu. Laikėsi jis kukliai, gal lyg ir nedrąsiai. Žmonės, kurie sėdėjo aplink tą stalą, aš neabejoju, jautė jam pagarbą ir meilę. Bet tai buvo daugiausia jauni žmonės, jau kita karta, ir man atrodė, kad jis jaučiasi kaip tame eilėraštyje – „Laikas vietą užleisti vaikams". Bet mūsų dienas jo buvimas kažkaip ypatingai nuspalvindavo, ir to vasarnamio prestižas tarsi pakildavo. „Čia gyvena Maironis", – sakydavo vasarotojai. Mes su Paukšteliu nusprendėme, kad Palangoje jau buvo ir tokių žmonių, kurie praeidavo pro Maironį jo nepasveikinę, nors iš matymo dauguma, be abejo, jį pažino. O reikėjo visiems prieš tą senelį nulenkti galvas. Greit jis mirė, sulaukęs septyniasdešimties metų. Bet atrodė jau labai senas,

matyt, liga jį pjovė. 1932 metais Kėdainiuose, atsimenu, gerai pažįstamas vaistininkas Stančius (Josvainių gatvėje) prie vaistinės kabina juodu kaspinu perrištą vėliavą. „Kas atsitiko?" – klausiu. – „Maironis mirė."

Bronė Paukštelienė, *Mano gyvenimas su Juozu Paukšteliu*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 119.

Juozas Eidukevičius

Maironis ir Donelaitis

Sekančiais metais aš jau studentas. Sužinojęs, kad kursą apie Donelaičio kūrybą skaitys poetas Maironis, labai apsidžiaugiau. Tai kas, kad jis skaitys apie tą nuobodybę Donelaitį, užtat savo akimis pamatysiu didįjį poetą, išgirsiu gyvą jo žodį.

Ir štai į kupiną studentų nemažą auditoriją įeina daugeliui bent iš atvaizdo pažįstamas poetas, jau gerokai susenęs. Jis eina pamažu, lėtai sėdasi į kėdę, pasitaiso akinius ir kalba apie paskaitų tvarką, apie kursą, kuris bus skaitomas, ir apie kitus studentams žinotinus dalykus.

Maironis kalba, nepakeldamas balso, lyg pats sau, lyg mūsų, studentų, auditorijoje visai nebūtų. Tuo pačiu balsu kalba ir apie Donelaitį ir jo kūrybą.

Studentai Maironiu nusivylė. Visi laukė Maironio ugningo, uždegančio auditoriją, o atėjo ramus senelis, pedantiškai aiškinąs Donelaičio *Metų* savitumus ir menines puošmenas.

Auditorija, kurioje skaitydavo Vaižgantas, laikui bėgant gausėdavo, o Maironio auditorija pradėjo pamažu retėti.

Aš dar lankiau paskaitas sąžiningai, bet jau be užsidegimo. Niekas manęs į jas netraukė: nei *Metai*, nei hegzametras, nei profesoriaus monotoniškas skaitymas.

Tik kartą Maironis perskaitė iš „Rudenio gėrybių" kiek pakeltu balsu:

Ir purvynai, kad juos krutina vyžos,
Nei kisielius ant skaurados pleškėdami teška

ir aiškina, koks čia kupinas gyvybės paveikslas, kaip išraiškingai parinkti žodžiai, koks šviežias ir taiklus palyginimas, kokios spalvingos aliteracijos.

Ši *Metų* ištrauka pagauna ir mane. Grįžęs iš auditorijos, atsiverčiu „Rudenio gėrybes", kad susirasčiau ir dar kartą pasigėrėčiau tokiu poetišku *Metų* dvieiliu.

Pradedu skaityti „Rudenio gėrybes" ir lyg koks raikštis nukrenta nuo akių. Išvydau Donelaičio *Metus* visai kitokius – vaizdingus, gyvus, reljefiškus. Vakare pradedu skaityti *Metus* nuo pradžių. Skaitau ir negaliu atsitraukti. Net tos *Metų* vietos, kurias labai nenoromis mokykloje mokiausi atmintinai, lyg nušvinta, atgyja. Skaitau ligi vėlyvos nakties visus *Metus* iki pačiam galui, pagautas lyg paauglio metais seklio Šerloko Holmso nuotykių.

Keista, kai perskaičiau ir pamėgau *Metus*, Maironio paskaitos pasidarė dar nuobodesnės, skrupulingas ieškojimas jo hegzametruose pentametrų ir septametrų, skaičiavimas palyginimų, tropų, aliteracijų ir kitų stiliaus puošmenų man atrodė panašus į kažkur pavaizduotą botaniko darbą, kuris, suradęs puikų žiedą, nuskabo ir suskaičiuoja visus jo vainiklapius, perskelia taurelę ir piestelę, suskaičiuoja visas sėklų kamarėles, užmiršdamas pasidžiaugti pačiu žiedu, atsigauti jo aromatu.

Į pavasarį Maironio klausytojų ratas labai sumažėjo, ir aš pats pradėjau jo paskaitas dažnai praleidinėti.

Pasibaigus paskaitoms, kartu su gretimame name gyvenančiu studijų draugu Karoliu Dineika ruošiamės eiti pas Maironį įskaitų už Donelaičio kursą į jo namus, dabartinį Maironio muziejų.

Pasiruošę buvome neblogai, aš buvau perskaitęs visus tada paskelbtus Donelaičio raštus ir dar užrašus, gautus iš vienos uoliai Maironio paskaitas lankiusios studentės.

Atsakinėti ėjau pirmas. Į profesoriaus klausimą apie *Metų* poetines puošmenas atsakiau, man rodos, teisingai, bet vienu sakiniu. Maironis patylėjo patylėjo ir sako: „Aš visą semestrą aiškinau šitą temą, o

jūs norit dviem žodžiais išsipirkti. Ir paskaitose aš jūsų nematydavau. Ateisit įskaitų rudenį". Dineikai buvo lengviau. Jis jau žinojo, dėl ko profesorius mane pavarė, bet nepataikė nė jis, nes irgi retai įkišdavo nosį į auditoriją per profesoriaus paskaitas.

Einame lyg mušti gavę ir supratę, kad įskaitų negavome ne dėl nemokėjimo, o kad savo paskaitų nelankymu skaudžiai įžeidėme profesorių.

Rudenį vėl su kaimynu Dineika kartu einame pas Maironį „ieškoti" įskaitų.

Aš vėl atsakinėju pirmas. Kažko paklaustas, atsakinėju plačiai, su visomis smulkmenomis, kol profesorius, kažko nepatenkintas, nutraukia, paprašo studijų knygelės ir parašo, jog įskaityta patenkinamai. Pasirašo ir po manęs atsiskaičiusiam Dineikai. Išleisdamas profesorius dar mums padovanojo po savo knygelę. Aš labai dovana džiaugiausi, o Dineika paprašė Maironį autografo. Šis, paėmęs dovanotąją Dineikai knygelę, joje pasirašė.

Aš varžiausi, gėdijausi, kad paskaitų nelankymu buvau profesoriui nusikaltęs, ir autografo paprašyti neišdrįsau.

Juozas Eidukevičius, „Maironis ir Donelaitis: Iš atsiminimų", in: *Naujas gyvenimas*, Prienai, 1975-12-20; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 624–626.

Zigmas Kuzmickis

Lėtai, lyg apmąstydamas kiekvieną žingsnį Maironis vaikščiojo po Palangos mišką. Rodos, ne tik žmonės – ir patsai miškas sužiuro į jį. Kur jis eina? Ko jis eina? Ir rodės – storašakės pušys sekė Maironį. Su jomis, su pušimis, einu ir aš sekdamas poetą. Maironis priėjo Birutės kalną. Ilgai žiūrėjo į jį iš tolo, paskui palengva pradėjo lipti laiptuotais skardžiais. Įlipo. Iš čia, nuo Birutės kalno, puošni padaira ir į Baltiją, ir į Palangos apylinkes. Čia, ne kur kitur, gimė vienas garsiausių jo kūrinių – „Nuo Birutės kalno". Maironis atrodė lyg Lietuvos patriarchas – rimtas, susimąstęs, baltu apsiaustu.

1924 m. mirus mūsų visų studentų mylimam profesoriui K. Būgai, teko girdėti kalbant Vaižgantą ir Maironį. Pirmasis kalbėjo ne žodžiais, o visuomenės ugnimi, antrojo kalba kvėpavo bažnytine rezignacija. Čia Maironio būta visiškai atitrūkusio nuo bet kurio visuomeniškumo.

Berods, 1924 m. aplankiau Maironio paskaitas apie Donelaitį Teologijos-filosofijos fakultete. Nusivyliau – Maironiui trūko to įkvėpimo, kurio tiek daug turėjo Vaižgantas. Po poros paskaitų nustojau lankęs. Klierikai pasakojo, kad dėstydamas visuotinę literatūrą seminarijoje, profesorius reikalaudavęs atmintinio atpasakojimo pagal jo paties vadovėlį.

Susitikau Maironį vienoje draugijoje, kur buvo svarstomi klausimai, susiję su lietuvių kalba ir literatūra. Ir čia apvylė savo laikymusi ir pasisakymais.

Kaunas, 1972-10-12.

Rankraštis Teresės Kuzmickienės asmeniniame archyve; sutrumpinus anksčiau skelbta „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 626–327.

Alfonsas Tyruolis

Dvejopa pažintis su Maironiu

Didįjį mūsų tautos dainių prelatą Joną Mačiulį-Maironį (1862–1932) pažinau pirmiausia iš jo kūrybos, o vėliau kaip literatūros profesorių, nors ne taip artimai, negu Vaižgantą, Adomą Jakštą, Vydūną ar Rygiškių Joną, nekalbant jau apie tokius poetus kaip Mykolas Vaitkus ar Putinas, su kuriais teko ir artimiau pabendrauti. Su M. Vaitkum ryšys buvo palaikomas iki pat jo gyvenimo pabaigos.

Iš arčiau Maironį teko pažinti studijų pabaigoj, 1932 metų pavasario semestre, kai jis atėjo į Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrių skaityti kurso apie Donelaitį. Nemažas siurprizas buvo mums, to skyriaus studentams, sužinojus, kad Maironis ateina pas mus, o ne mums reikia eiti pas jį. Tad jau ir mes suartėsim su Maironiu taip, kaip Teologijos skyriuj – Kunigų seminarijoj – su juo buvo suartėję poetai

Mykolas Linkevičius, Kazys Zupka, beletristas Stasys Būdavas ir gal dar ne vienas.

Bet mano atveju būta ir kitos, gana ankstyvos pažinties su Maironiu, būtent literatūrinės arba, kaip Vaižgantas būtų pasakęs, poezijinės. Mes gimnazijoj turėjom vieną tokį lietuvių kalbos mokytoją, kurs pats buvo įstojęs į Kauno kunigų seminariją ir ten artimiau pažinęs Maironį kaip seminarijos rektorių. Per lietuvių kalbos pamokas tas mokytojas taip entuziastingai imdavo kalbėti apie Maironio patriotinę poeziją, su tokiu užsidegimu imdavo ją deklamuoti, kad mus, dar tik ketvirtokus, ta poezija tiesiog kurte užkurdavo – kaip jos nemėgsi, kaip jos nepergyvensi! Pats mokytojas su ašarom akyse deklamuodavo tokius graudžius, garbingą praeitį ir liūdną dabartį menančius eilėraščius kaip „Trakų pilis“:

Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai,
Trakų štai garbinga pilis!

– – – – – – – – – – – – – – – – – –
Kada tik keliu važiavau pro Trakus,
Man verkė iš skausmo širdis.

Ta graudi ir sentimentali poezija giliai smigo širdin. Nuo tada man Maironio poezija pasidarė – duona kasdieninė. Žavėjo ne tik patriotinės mintys, bet ir pati eilėdara – toninė, skambi, nuotaikai pritaikyta – iškilminga, net patosiška, ar graudžiai liūdna – melancholiška, minorinė. Su Maironio poezija galėjai visus metus išgyventi, vienu ritmu žengdamas su pačia gamta. Gal net labiau, negu su Donelaičio *Metais*.

Prisimenu 1924 m. pavasarį, kurs aušo po gan snieguotos ir leduotos žiemos. Jau sprogstant ledams ir linksmai prasiveržiant iš po jų upeliams, kaip miela ir smagu buvo atmintinai mokytis *Jaunosios Lietuvos* šeštąją giesmę apie pavasario pabudimą:

Palaimintas laikas, kada vieversys
Į dangų iškilęs viešai apgarsys
Pavasario auštantį rytą;
Kad vėjas, svetys tolimųjų kraštų,
Tirpydamas sniegą papūs iš pietų
Ir gamtą prikels užmigdytą.

Taip su *Pavasario balsais* ir *Jaunąja Lietuva* išvaikščiotos Mūšos pakrantės ir ramiai ošiančio miškelio takeliai, parvažiavus atostogų. Ten ir pradėta „kurti", žengiant į taktą su Maironio rimais ir ritmais. Ir vis ieškota gero sąskambio, lyg instinktyviai nepakenčiant nekoordinuotų eilių kaip chaotiškos sielos būsenos išraiškos. Taip pasidarius „maironininku", anksti pasirinktas ir slapyvardis, kurs turėjo išreikšti nuošalumo ir atokumo pamėgimą: kaipgi poeziją pasirašysi tikra pavarde, ji gal tiktų nebent prozai. Bet iš tos žalios jaunumės pasirinktas jis lyg ir nebesiderino su brandesniu amžium, buvo lyg jau išaugtas drabužis, o vėliau jau sunku buvo iš jo išsinerti. Taip, sako, jautęsis ir žymusis mūsų beletristas Vienuolis: būdavę lyg nesmagu, kad ankstyvoj jaunystėj pasirinktas slapyvardis užgožė tikrąjį vardą (dar ir dabar Kongreso biblioteka nežino Antano Žukausko, o tik A. Vienuolį!).

Manau, kad ne vienas „maironininkas" taip su *Pavasario balsais* ir *Jaunąja Lietuva* po pažastim pravaikščiojo savo pirmosios jaunystės dienas. Užtenka tik paskaityti St. Santvaro atsiminimus apie Maironį. Ir dėl to, kai netrukus į rankas pateko pirmųjų *Vainikų* antologija, jai sunku buvo nukonkuruoti *Pavasario balsus*, nors toj antologijoj buvo tokių gerų ir stiprių vardų kaip Putinas, Sruoga, Kirša.

Tiesa, ankstyvąjį žavėjimąsi Maironiu bandė kiek nustelbti Putino žvaigždė. Tai buvo metas, kai pasirodė Putino *Tarp dviejų aušrų*. Maironio jautrų patriotinį išsipažinimą „Jau niekas tavęs taip giliai nemylės, kaip tavo jausmingas poeta", pavadintą „Pirmąja meile", tyliai ėmė dengti Putino „Su pirmuoju pavasario saulės šypsniu / Tu žieduotu jausmu į mane atskridai". Bet tai jau buvo lyg „antroji meilė", nebe ana jausmingai patriotinė, gimus iš skaidraus sentimentaliai platoniško nusiteikimo.

Vėliau, jau studijų metais, kai buvo išleisti *Maironio raštai*, Putinas per savo literatūros paskaitas primindavo, kad Maironis epitetą „jausmingas" be reikalo pakeitęs ne į tokį poetingą „nuliūdęs". Bet kad ir kaip ten būtų, Maironis to pakeitimo metu, kai redagavo savo raštų seriją, tikrai turėjo ko liūdėti (be kitko žeidė ir modernistų dygsniai „Maironis paseno" ir ypač lenkų intrigos Romoj). Toli jau buvo tada Maironis nuo ano 1905 m. *Pavasario balsų* „jausmingo" poeto.

1928 metų rudenį atvykęs į Lietuvos universitetą Kaune studijuoti, buvau „planavęs" apsilankyti pas Maironį jo šauniuose namuose

Rotušės aikštėj. Atrodė, kad jo patarimas galėjo būti svarbus ir lemiamas dar tebestovint studijų pasirinkimo kryžkelėj. Bet Maironis tada buvo išvykęs į Karaliaučių gydytis, kaip painformavo jo šeimininkė, Maironio sesuo Marcelė. O į Maironio namus užsukti teko ne kartą jau vėliau, kai ten kurį laiką buvo įsikūrus „Sakalo“ bendrovė, su kuria rišo knygų leidimo reikalai.

Maironio namai Kaune

Tie Maironio namai turėjo ir ypatingą savo istoriją. Statydinti kunigaikščių Pacų baroko stilium, su itin šauniu fasadu, jie vėliau patekę į vieno žydo rankas, ir ten įsikūrusios rusų kareivinės. Kareiviai kasdien marširuodavo pro tuos rūmus, keldami dulkes ir triukšmą. Kai Maironis 1909 m. iš Petrapilio dvasinės akademijos persikėlė į Kauno kunigų seminariją rektoriauti, prel. Povilas Januševičius (P. Gražbylys, lietuvių kalbos vadovėlių autorius) Maironį prikalbinęs tuos namus iš žydo nupirkti – taip būsią geriau ir pačiai seminarijai. Tais laikais pas prel. Januševičių, kaip pas tolimesnį giminaitį, tarnavo ir mano teta Elzbieta (tėvo sesuo). Ji daug ką mokėdavo mums papasakoti iš anų „gerų laikų“, kai dar lėkštę vadino „torielka“, o šakutes „vedelčium“. Lietuvių kalba tik lyg žolytė vos bekyščiojo iš rusiškai lenkiško usnyno Kaune.

Kad ir gerokai apleistus namus Maironis nupirko, juos atremontavo, ir iš jų pasidarė nemaža atrakcija Kauno Rotušės aikštėj. Jie ten įsirikiavę į eilę kitų garsių istorinių pastatų: ten ir katedra-bazilika, kur buvo ir vysk. M. Valančiaus sostas, ten ir jėzuitų bažnyčia ir namai, kur kadaise mokytojavo Adomas Mickevičius, ten ir Vytauto Didžiojo bažnyčia, kur rektoriavo baltagalvis Vaižgantas, ten ir Šv. Kazimiero draugija, kur plušo dirbo uolusis Adomas Jakštas.

Tų savo namų atvaizdą Maironis buvo įdėjęs į 1920 m. *Pavasario balsų* laidą. Juos Maironis yra priminęs ir *Mūsų vargų* poemoje ir apgailestavęs, kad dr. Sutkaus žmona (beje, lenkė) nesiteikė jų apžiūrėti pravažiuodama:

„Štai jezavitų kitada
Bažnyčia buvusi.

Šita Aukštoji bonė – miesto dūma!“
Vis rodė Sutkus, bet pati
Per daug nebuvo žingeidi
Net pamatyt Maironio rūmą.
(Trečioji dalis)

Įsileidus į Filosofijos skyriaus literatūrines studijas, per visą tą studijų metą Maironį Kaune tekdavo tik retkarčiais kur nors iš tolo pamatyti: gal Valstybės teatre, kurio Maironis buvęs uolus lankytojas, gal katedroj-bazilikoj, gal prie studentų bažnyčios ar kitur. Nė į galvą tada nebuvo atėjus mintis, kad su Maironiu dar teks turėti reikalų, kad ir akademinėj auditorijoj.

Maironis skaitys Donelaitį

Tikrai buvo nemenka staigmena, kai 1932 m, pavasario semestre buvo paskelbta, kad Filosofijos skyriuje kursą apie Donelaitį skaitys Maironis. Maironis – tautos atgimimo dainius, didžio garso kūrėjas, buvęs Petrapilio dvasinės akademijos profesorius, dabar Kauno kunigų seminarijos rektorius ir Teologijos skyriaus profesorius, jau baigiąs septintą dešimtį, taigi emeritas – *vir bene meritus*[1]!

Apie Donelaičio *Metus* Maironis su tikru poetiniu pietizmu buvo atsiliepęs savo poemoj *Jaunoji Lietuva*:

Kad tau Donelaitis prieš metų dar šimtą
Poemą šešimasčiais apmetė rimtą,
Tu jos kaip per miegą klauseis!
(Šeštoji giesmė)

O dar ir toliau toj pačioj poemoj gyrė Jakšto lūpomis „Tolkiemių kleboną“, kurs su kitais „plėšė vargingas pirmąsias vagas rašliavos“.

Paskaitęs neeilinę naujieną apie Maironį, fakulteto koridoriuj sutinku kolegą Antaną Vaičiulaitį:

[1] Vyras, daug nusipelnęs (lot.).

– Girdėjot, kad Maironis skaitys šį semestrą kursą Filosofijos skyriuje?

– Tai stambi žuvis, – sako jisai, visad mėgęs moderuotą humorą.

Tikrai „stambi žuvis“ iš Teologijos skyriaus tarp tokių vardų Filosofijos skyriuj, kaip Šalkauskis, Dovydaitis, Mykolaitis-Putinas, Reinys, Kuraitis, Eretas, Balčikonis. Šis fakultetas, sako, buvęs vakarietiškiausias iš visų kitų, nes turėjo daugiausia vakarietiškai suformuotą profesūrą.

Kadangi nemaža studentų buvo išklausę reikiamus literatūros kursus, į Maironio epizodinį kursą užsirašė palyginti ne taip jau daug: neprigužėjo į auditoriją tiek, kiek į prof. Šalkauskio filosofijos ar vysk. Reinio psichologijos paskaitas. Bet vis dėlto ne vienas „veteranas“ dar užsukdavo paklausyti Maironio ar jį bent iš arčiau pamatyti.

Maironis universiteto auditorijoj

Kaip Maironis atvykdavo į didžiuosius universiteto rūmus, kur buvo Filosofijos skyrius, negalėčiau pasakyti. Nes viduj tepamatydavom jį lėtai bekopiantį į trečiąjį aukštą, apsivilkusį apystorę „talibą“, rankoj belaikantį tamsiai rudo veliūro žieminę kepurę, kai buvo dar pats viduržiemis, vasario mėnuo. Kopti jam turbūt bus buvę nelengva, kai buvo palyginti apystambaus stoto, nors ir ne tokio aukšto ūgio kaip humanitarų prof. Sruoga ir ne tokio žemo kaip prof. Krėvė-Mickevičius. Šiaip jau Maironis laikės kiek aristokratiškai, šiuo atžvilgiu nepalygintinas su „demokratiškuoju“ Vaižgantu, kurį ne kartą galėjai matyti Laisvės alėjoj kad ir su „katiliuku“, atsirėmusį į telefono stulpą, beskaitantį laikraštį, kai laukdavo autobuso parsidanginti į savo Rotušės aikštę.

Skaitė Maironis į katedrą atsinešęs pasirašytą tekstą. Skaitydavo gan lėtai, aiškiai ir suprantamai. Beskaitydamas retkarčiais nusiimdavo akinius – kitokių, berods, nenešiojo kaip pensnė – ir, žvelgdamas tiesiai į auditoriją, imdavo ir laisvai pakalbėti, kokią teksto vietą savais žodžiais aiškindamas ar šiaip kokią šalutinę pastabą pridėdamas. Kartą, belygindamas kitų pasisakymus literatūriniais klausimais, užsiminė ir apie save, sakydamas, kad ir jis „kaip šioks toks poetas“ norįs

pareikšti savo nuomonę. Toks Maironio pasižeminimas giliai įstrigo atmintin ir kone iki ašarų graudino. Tai še jums visiems, kurie bene nuo 1920 m. bambėjot: „Maironis paseno, Maironis nuseno, Maironi, labanakt!" Jūs dabar jau jį praaugot visa galva, kas mes, o jis tik šioks toks poetas... (Bet poetas Binkis kartą smarkiai „subraukęs" kažkurį „modernistą", kurs niekinamai atsiliepęs apie Maironį: jis nesąs vertas Maironio kurpių dirželio atrišti!)

Kad ir tik kartą per savaitę porai valandų teateidamas paskaityti apie Donelaitį, Maironis, atrodė, fiziškai ne visad vienodai bus gerai jautęsis. Taip kartą, keliom studentėm prie katedros priartėjus su užskaitų knygelėm gauti profesoriaus parašo, Maironis gražiai atsiprašė, sakydamas:

– Gal kitą kartą, šiandie nekaip jaučiuos.

Bet šiaip jis buvo pareigingas, ir nepamenu, kad per visą semestrą kada būtų paskelbęs, jog paskaitos nebus. Į studijų knygelę pasirašydavo J. Maironis – taip jau šis slapyvardis buvo įsigalėjęs vietoj pavardės (pirmojoj *Pavasario balsų* laidoj 1895 m. buvo St. Maironis, matyt, vietoj St. Garnio, kuriuo buvo pasirašęs kitą kūrinį).

Donelaitis – Maironio gulbės giesmė

Pradėdamas kalbėti apie Donelaitį ir jo kūrybą, Maironis pirmiausia davė platesnį istorinį ir visuomeninį anų laikų skerspjūvį. Čia jis rėmėsi savo mėgiamo ir ypač vertinamo poeto Goethės citata:

Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichters Lande gehen.
Kas kūrėją nor suprasti,
Tur jo žemėj atsirasti.

Maironis mėgo citatas originalia kalba – vokiečių, lenkų, rusų. Tad studentas turėjo būti gerokai kalbose praprusęs, kad jas suprastų.

Man pačiam, kaip germanistiką studijuojančiam, rūpėjo sužinoti, kokios Maironio pažiūros į tariamą vokiečių literatūros įtaką Donelaičiui. Su vokiečių literatūra, atrodė, jis buvo pakankamai gerai

susipažinęs, vokiečių klasikus studijavęs dar Petrapilio dvasinėj akademijoj. Nors Maironis apskritai ir buvo linkęs pripažinti kai kurių autorių kokią tariamą įtaką Donelaičiui, bet jų nelygino, necitavo, tenkinos tik bendru teigimu.

Ypač jis palaikė galimą Ewaldo Kleisto „Pavasario" įtaką Donelaičiui (nors *Metus* su „Pavasariu" pradėjo Rėza, o pats Donelaitis pirmiausia parašęs „Rudenį"). Tą Kleistą Karaliaučiaus universitete Donelaitis galėjęs ir asmeniškai pažinti. Maironis dar minėjo galimą Hallerio ir Hagedorno įtaką Donelaičiui, nors ir ne tokią tikrą, bet dėl Gellerto pasakėčių įtakos Donelaičiui abejonės nebuvo.

Maironis buvo priešingas Gabriui, kurs teigė, kad Donelaičiui niekas neturėjo įtakos, nei Kleistas, nei anglų Thomsonas, nes juos visus praaugęs. Bet kad kokia sąveika galėjo būti, Maironis įrodinėjo Dantės pavyzdžiu: ir prieš Dantę jau ne vienas bandė „Dieviškosios komedijos" temą, tokia buvusi laikų dvasia, tik iš jų kūrinių nieko gero neišėjo, kol nepasirodė Dantė su savo talentu. Tokių bendrai suvokiamų įtakų Donelaičiui Maironis buvo linkęs ieškoti jau nuo Renesanso laikų, ypač nuo prancūzų pseudoklasicizmo. Tada norėta pamėgdžioti graikų ir romėnų rašytojus, bet gana nereikšmingai, nes sekta tik išviršine forma, o nesirūpinta gilesniu vidiniu pergyvenimu. Taip svetimi pavyzdžiai literatūrą atitraukę nuo gyvenimo, ir kūriniai likę dirbtiniai. Kas kita buvo Donelaitis, kurs net senovinį hegzametrą pavartodamas apdainavo vaizdingai ir nuoširdžiai savo gerai pažintų būrų gyvenimą.

Maironis buvo įsitikinęs, kad lietuvių dainų grožį pirmiausia iškėlė ne Lessingas ir Herderis, bet Duisburgo universiteto profesorius Brandas, kurs savo veikale *Reysen durch die Marck Brandenburg, Preussen [Churland, Liefland, Plesscovien, Gross-Naugardten, Tweerien und Moscovien.]*[1] (1702) davęs tris daineles, kurias 1745 m. savo rašte *Betrachtung der litauischen Sprache*[2] pakartojęs Pilypas Ruigys (Ruhig). Greičiausiai čia bus buvęs tam tikras „anachronizmas", apie kokį Mai-

[1] Kelionės per Brandenburgo marką, Prūsiją [Kuršą, Livoniją, Pskovą, Didįjį Naugardą, Tverę ir Maskvą] (vok.).

[2] Lietuvių kalbos tyrinėjimas (vok.).

ronis visai teisingai kalbėjo Gabrio atveju: šis tikinęs, kad Donelaitis Karaliaučiaus universitete studijavęs vokiečių literatūros autorius Buergerį, Lessingą, Herderį, nors Lessingas, Donelaičiui į Karaliaučiaus universitetą įstojus, tebuvo 3 metų, o Herderis 12!

Gan plačiai Maironis nušvietė Donelaičio gyvenimą, jį itin kruopščiai sudėstęs iš Rėzos, Schleicherio, Nesselmanno, Tetznerio ir Passargės. Minėjo ir pačių lietuvių išleistus Donelaičio raštus – J. Šlapelio, M. Biržiškos ir kitų.

Atostogos – amžinybėje

Nė nepajutom, kaip baigės semestras ir atėjo pavasaris, mielas, malonus, donelaitiškas. Baigęs kursą, Maironis tuoj išvyko atostogų į rytų Lietuvą, į Panevėžio apskritį. Bet greit turėjo grįžti atgal į Kauną dėl įsisenėjusios ligos krizės. Čia jį gydė jau anksčiau dr. Vl. Kuzma, pagarsėjęs urologas. Dr. Kuzma stengėsi iš paskutiniųjų Maironį išgelbėti, bet jau birželio 28 išvakarėse pasakęs, kad Maironis vargiai beišlaikys ateinančią naktį – per daug buvęs organizmas užnuodytas uremijos.

– Degu visas kaip ugny, – pasakęs Maironis jį aplankiusiam Jonui Kudirkai (dr. Vinco Kudirkos pusbroliui), su kuriuo kartu po trejų metų teko gyventi Marijampolėje, dirbant marijonų gimnazijoj.

Kitos dienos rytą Maironis baigė šios žemės kelionę. Per šv. Petrą buvo pašarvotas seminarijos bažnyčioj. Tą pavasarį Kaune buvau ilgiau užsilikęs, neišvažiuodamas atostogų ir rašydamas diplominį darbą. Greit nuskubėjau iš Žaliakalnio atiduoti pagarbą brangiajam profesoriui, kurs tarp gausybės gėlių ir kaitriai mirksinčių žvakių gulėjo amžinu miegu nurimęs. Tarp kitų prie Maironio karsto garbės sargyboj stovėjo ir kolega Ant. Vaičiulaitis. Suklupęs ties aukštai ant katafalko paguldytu garbiuoju Velioniu meldžiaus: „Amžiną atilsį duok, Viešpatie, mūsų didžiajam Dainiui, kuris taip jausmingai ir nuoširdžiai išsakė tėvynės meilę:

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poeta!

Ir dar kartojau: „Duok amžiną atilsį, Viešpatie, Dainiui-Pranašui, kurs gal kaip niekas kitas tikėjo Lietuvos atgimimu:

O vienok Lietuva
Juk atbus gi kada,
Ne veltui ji tiek iškentėjo...

O tai amžinos pranašystės žodžiai: jie tiko aniems laikams, jie tiks ir būsimiems, jei tik Lietuvai reikės vaduotis iš svetimo jungo.

Alfonsas Tyruolis, *Pažintis su rašytojais ir knygomis*, Kaunas: Spindulys, 1995, p. 9–18; sutrumpinus skelbta: Alonsas Tyruolis, „Jau niekas tavęs taip giliai nemylės: Iš atsiminimų apie Maironį", in: *Draugas*, Čikaga, 1982-06-26, Nr. 133 ir „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 614–618.

Alfonsas Kalnius

Iš mano atsiminimų apie Maironį

Baigęs Darbėnų pradinę mokyklą, 1922 m. įstojau į Palangos progimnaziją, kur lietuvių kalbą dėstė pažangių pažiūrų ir geras mokytojas Matas Untulis. Per savo pamokas jis plačiai pasakodavo apie gyvus mūsų įžymiuosius žmones, ypač rašytojus. Jų tarpe ir apie Maironį, kurį mes, moksleiviai, tiesiog dievinome. Jo *Pavasario balsai* buvo mylimiausia mūsų knyga.

Palangoje apsigyvenau pas žvejį Vainorą, Smilčių gatvėje. Vasarą šeimininkai išnuomodavo savo kambarius vasarotojams. Mes su būsimu rašytoju J. Šimkumi gyvenom viename namo gale kartu su šeimininkais, o kitą galą jie išnuomodavo savo pažįstamiems nuo Biržų Titams. Tito žmona buvo muzikė ir, vasarodama Palangoje, duodavo muzikos pamokas. Pamokė ji ir mus su Šimkum muzikos. J. Šimkus grojo smuiku, o aš mokiausi pianinu. Kartą, man besėdint prieangyje, grįžo iš miestelio Titas ir pasakė žmonai, kad buvo sutikęs Maironį, kuris pasisakė turįs kompozitorių naujai sukurtas gaidas savo eilėraš-

čiams ir žadėjo šį vakarą pas mus užeiti. Šeimininkai ėmė tvarkytis bei ruoštis priimti garbingą svečią.

Man buvo be galo smalsu pamatyti poetą Maironį, taigi sėdėjau prieangy ir nekantriai laukiau. Saulėtą pavakarę prie mūsų vartų pasirodė Maironis. Su kunigiškais rūbais, plačiabryle šiaudine skrybėle ir gražia medine lazda rankoje. Man jis pasirodė labai gražus: aukštas, pilno ir skaistaus veido, auksinė pensnė, užkabinta ant ausies. Ant sutanos buvo raudonais apvadais pelerina, kurią nešioja tik aukštieji kunigai. Man atrodė, kad tokio gražaus vyro ir kunigo nebuvau matęs. Titas pasitiko svečią prie vartelių ir, palaikydamas už parankės, nusivedė į kambarį. Netrukus išgirdau skambinant pianinu. Matyt, Maironis atsinešė savo eilėraščiams sukurtas gaidas. Šeimininkai ir svečias ilgokai linksmai ir garsiai šnekučiavosi, protarpiais skambėdavo muzika. Aš laukiau, kol išeis, norėdamas dar kartą pamatyti Maironį. Išbuvo apie tris valandas. Mačiau, kaip šeimininkai palydėjo svečią iki vartelių, o Maironis atsisveikindamas linkčiojo visu stuomeniu, kilnodamas savo plačiabrylę skrybėlę. Šis Maironio apsilankymas nuošalioje žvejų gatvėje paliko man neužmirštamą įspūdį. Mano mokslo draugas J. Šimkus labai gailėjosi tuo metu nebuvęs namuose ir nematęs Maironio. Jis pavydėjo man tokios progos.

Kitą kartą susitikti ir net pasikalbėti su Maironiu teko po kelerių metų Kaune, kai jau, baigęs gimnaziją, studijavau universitete. Tai buvo, rodos, 1929 metais. Universitete veikė įvairiausios studentų draugijos ir korporacijos, kurios ruošdavo susirinkimus su pasilinksminimais. Humanitarai dažnai rengdavo literatūrinius vakarus, kuriuose ne tik patys rašantieji, bet ir kviestieji poetai skaitydavo savo naujausią kūrybą. Aš priklausiau žemaičių studentų korporacijai „Samogicija". Eidami kviesti svečių, studentai nešdavosi aukų lapą, į kurį pasirašydavo kviečiamieji svečiai, kiek kuris duoda. Pakvietimus garbingiems svečiams užrašydavom tušu kaligrafiškai, tuo tarpu paprastesniems kvietimai buvo spausdinami.

Taigi ruošėm vieną tokį literatūrinį vakarą. Nunešti pakvietimą Maironiui teko man su kolege Julyte. Buvom girdėję, kad Maironis nelabai noriai priima tokius lankytojus. Pasipuošę korporacijos juostelėmis ir kepuraitėmis, mes vieną popietę atsidūrėme prie Maironio

durų. Paskambinus atidarė jis pats. Kai pasisveikinom, pakvietė mus į darbo kambarį ir atsisėdo į savo kėdę su plačiomis atramomis. Paprašė sėsti ir mus. Man jis šį kartą atrodė daug senesnis, ne tokios giedros nuotaikos kaip prieš keletą metų Palangoje. Pasisakėm, kokios korporacijos atstovai esame ir kokiu reikalu atėję. Išgirdęs, kad esam žemaičiai, kiek pragiedrėjo ir pats ėmė mūsų klausinėti. Paklausė manęs, iš kurios vietos esu kilęs. Pasakiau, kad iš Darbėnų.

– Žinau Darbėnus, – pasakė Maironis, – tai netoli Palangos. Esu ten buvęs, viešėjęs pas kleboną Vizbarą. Šviesus buvo žmogus.

Maironis mums netikėtai įsišnekėjo. Klausė, ką mes, studentai, veikiame vasaros atostogų metu. Ar daug keliaujam, ar stengiamės pažinti savo kraštą, jo praeitį, žmones bei jų papročius. Poetas sakėsi labai mėgstąs keliauti. Išvažinėjęs Žemaitiją. Aplankęs visus žemaičių kalnus: Medvėgalį, Šatriją ir kt. Buvęs Telšiuose, Rietave, Kražiuose, Plungėje, Tytuvėnuose ir kitur. Labai mėgstąs buvoti Palangoje. Rodos, pasisakė pirmą sykį išgirdęs iš palangiškių lūpų padavimą apie Jūratę ir Kastytį, pagal kurį parašęs baladę. Paskui pasiteiravo, iš kur kilusi mano draugė. Ji pasisakė gyvenanti Šančiuose ir niekur neturėjusi progos išvykti. Poetas patarė ir jai būtinai pakeliauti po Lietuvą, susipažinti su žmonėmis. Galima esą apsilankyti bent pas mokslo draugus, kurie gyvena provincijoj. Pasisakė, kad jam šia prasme buvę lengva keliauti.

– Aš turėjau geresnes sąlygas, – kalbėjo jis. – Nuvažiuoju kur į kleboniją, pernakvoju, o klebonas ir vežimą duoda nukakti iki kitos klebonijos, ir įdomesnes apylinkės vietas nupasakoja bei parodo. Na, bet anais laikais nebuvo dviračio, kuriuo dabar taip patogu naudotis ir vyrams, ir moterims.

Į mūsų rengiamą literatūrinį vakarą Maironis atsisakė ateiti. Mat visi ten jauni esą, o jis jau senas ir nelabai prie jų betinkąs. Tačiau pakvietimą paėmė ir paklausė, ar turim aukų lapą. Ištraukęs padaviau. Maironis, kiek atsimenu, davė 25 litus ir pasirašė. Mes buvom tuo gerokai nustebinti, nes plito kalbos, kad jis tokiais atvejais nieko neduodavęs. Mandagiai padėkojom ir atsisveikinom. Maironis paspaudė mums ranką. Mano draugė norėjo pabučiuoti jo ranką, bet Maironis neleido ir sakė, kad to nereikia daryti. Palinkėjo sėkmės ir

išleido pro duris. Toks buvo mano pirmas ir paskutinis vizitas pas Maironį – trumpas, bet ilgam išlikęs atmintyje.

Užrašė Pranciška Genevičiūtė.

MLLM R3 6509.

Kazimieras Skebėra

Iš pokalbių su Maironiu ir apie jį

1931 metų vieną saulėtą ir šiltą rugpjūčio ar rugsėjo pradžios dieną aplankiau poetą Maironį. Kadangi buvo pavakarys, radau jį sodely, sėdintį ant medinio suolelio. Mane pamatęs iš tolo, atsistojo ir ėjo pasitikti. Aš nusilenkiau ir ištariau pasveikinimą. Jis, atsakęs, priėjęs familiariai kaip niekados, paėmė mane už parankės ir nusivedė į savo kambarius. Įeidami sutikome jo senutę seserį, kuri čia, rūmuose, šeimininkauja, jis jai ir sako: „Matai, pas mane didelis svečias. Tai gal pavaišinsi mus...". „Gerai, prašom į šeimyninę", – atsakė ji ir nuėjo. Tiesiai ten mudu ir nuėjome. Poeto sesuo nevaišino mudviejų delikatesais iš modernių cukrainių, bet savais gaminiais: bulviniais blynais su rūgštynėmis, pyragaičiais ir stipria arbata su naminiu labai skaniu pyragu. Paskui poetas nusivedė mane į antrą aukštą – savo kabinetan. Neskubėjo, kaip kitais kartais, atiduoti auką – ir eik tu sau, savais keliais. Bet priėjęs prie vienos knygų spintos, ją atidarė, iš ten išėmė savo *Raštų* du tomelius ir juos man padovanojo. *Pavasario balsų* tomely įrašė: „Dideliam idealistui Kazimierui Skebėrai su godone. Maironis", o dėl *Lietuvos istorijos* tomelio pasakė: „Kai čia, Kunigų seminarijoj, skaičiau Lietuvos istoriją, jos tada tokios Lietuvoje nebuvo išleistos. Tai aš, kad ir ne istorikas, parašiau ją pats sau ir pasakodavau klierikams. Tai jau buvo šis tas, ir jie mane suprato. Geriau maža nei nieko... O dabar, praėjus tiek laiko, šitas mūsų istorijos mažmožis ir man tapo brangus..."

Padėkojau ir buvau laimingas, kad turiu mūsų atgimimo dainiaus knygą, ir net su jo autografu. Buvau girdėjęs, kad jis tam šykštus.

Paprašęs atsisėsti, pradėjo mane klausinėti apie Vilniaus lietuvių tautinį ir religinį veikimą.

Labai gyvai viskuo domėjosi ir vis prašė papildomų paaiškinimų. Po to kažkaip nejučia persikėlėm į nacionalinio atgimimo laikotarpį: *Aušrą, Varpą, Tėvynės sargą* ir... poeto jaunystę.

Čia poetas jau neįprastai kėdėj pajudėjo, labai giliai, net garsiai atsiduso ir tyliai, lyg kažko bijodamas, pakilo:

– Tas Lietuvos atgimimas šiandien, atrodo, labai mažai kam suprantamas, o tai buvo ugningo idealizmo ir pasiaukojimo laikotarpis. Buvau ne tik jaunas žmogus, bet ir jaunas klierikas. Viską priimdavau be jokių kompromisų, kaip įgimtą priesaiką...

Vadovybė buvo lenkuojanti ir dažnai neobjektyvi... Nuo to aš pavargdavau ne fiziškai, bet dvasiškai... Ir net ištisom naktim neužmigdavau... Jutau, kad turiu poeto pašaukimą... Ir kaip Vincas Kudirka, gavęs į rankas Jono Basanavičiaus *Aušrą*, prabudo, taip ir aš, gavęs *Aušrą*, ją perskaitęs ir dar iš šalies raginimą: įsijunk į srovę ir... aš su ta srove, kuri vadinosi Atgimimu, nuėjau, nes krūtinėj, anot to paties V. Kudirkos, jau seniai „degė šventa ugnis toji"... Ugnies buvo, degimas vyko jau seniai, tik bėda – neturėjau, kaip visa tai išlieti... O čia dabar, lyg Dievo duotas tas atgimimas – tautinė dirva, kurion tik „sėk pasėlio grūdą"...

Poetas staiga nutilo, susimąstė, galvą panėręs, žiūrėjo į vieną tašką ir, kaip man atrodė, kažką giliai galvojo, o gal dėl praeities reminiscencijų kentėjo... Ir aš staiga dabar pagalvojau, koks aš čia šiuo metu nereikalingas. Bet juk išeiti ir negalėjau... Ir aš žiūrėjau kaip jis, tik į skirtingą tašką... Jaučiau jo begalinį sopulį, kurio nežinojau, bet kurį jutau...

Kazimieras Skebėra, „Iš pokalbių su Maironiu ir apie jį: „Šito, rodos, niekam nepasakojau", in: *Kultūros barai*, Vilnius, 1987, Nr. 10, p. 21, 24; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 635–636.

Mykolas Vaitkus

Pasižinau su Maironiu 1906 metų rudenį. Nors tekdavo su juo kartkartėmis matytis, tačiau artimi santykiai mudviejų tarpe užsimezgė tik 1924. Nuo tų metų iki pat Maironio mirties 1932 m. susitikdavau jį labai dažnai – tad prisirinko atminty daug apie jį atsiminimų, smulkių faktelių bei pasisakymų, kurie vargiai bau patektų į bendruosius mano atsiminimus apie Maironį ir išnyktų man užgesus. O Maironio gerbėjams jie galėtų būti brangūs. Todėl pasiryžau juos kaip nors sulasyti. Kadangi tos smulkmenos yra mišrai pakrikusios mano atminties ežerėly, it kokios mažos žuvytės, tad ryžaus susidaryti šiokį tokį tinklelį, ar planuką – kultūriniai interesai – tai bus lyg tinklelio akytės, kuriose šis tas iš mano prisiminimų įstrigs. Žodį „kultūrinis" imu plačia prasme: į tąją kultūrą įeis ir religija, ir mokslas, ir menas, ir politika, ir ekonomika, ir socialiniai klausimai, ir santykiai su žmonėmis, ir šiaip jau kasdienybė, kaip va butas, drabužis, valgis ir t. t.

Pabraukiu: duomenis imsiu vien iš savo atsiminimų.

Tad, nebegaišdamas, – į pat sietuvą.

Religija

Visuomet gėrėdavaus, kaip rimtai, maldingai, kukliai Maironis atlikdavo bažnyčioj šv. apeigas. Lygiai taip pat jis melsdavos, kitiems tas apeigas atliekant. Man vis būdavo įspūdis Maironiui religiją esant labai rimtą ir brangų dalyką, kurį jis giliai išgyveno. Bet nuostabus dalykas, koks santūrus buvo Maironis šioj srityj: man kaip ir nėra tekę girdėti jį kalbant apie religinius ar apskritai pasaulėžiūrinius dalykus privačiai ar viešai, žinoma, išskyrus paskaitas akademijoje, universitete ar seminarijoj. Gal vien porą kartų man teko pašnekėti su juo religijos klausimais. Nors sakoma, iš širdies pilnumo burna prabylanti, bet Maironis, kaip tikras lietuvis, nemėgo vilkti viršun, kas jam intymiai brangiausia, ypač kad akademinėse paskaitose gaudavo plačiai išsikalbėti bent doroviniais, o iš dalies ir dogminiais klausimais.

Šalia kuniginio veiksnio, Maironiui teko ilgai ir rimtai dirbti mokslinį darbą: jis buvo teologinių mokslų profesorius Kauno dvas. seminarijoje bei universitete ir Peterburgo dvas. akademijoje. Šioj pastarojoj turėjau progą 1906–1908 metais klausytis jo moralinės teologijos paskaitų. Čia, o ir paskiau per likusįjį jo gyvenimą, susidariau įspūdį, jog Maironis galėjo būti labai rimtas mokslo vyras: turėjo aiškų, aštrų protą, gerą atmintį, buvo labai darbštus, įsigijo didoką erudiciją savo mokslo srity. Tiesa, savo pažiūrose buvo labai konservatyvus; jo protas nebuvo mokslo pionieriaus, o tik kitų vyrų surastos išminties rankiotojo, dorotojo, tyrinėtojo, su didele pagarba nusistojusiai tradicijai, su dideliu kriticizmu naujienoms. Man atrodė, kad jis būtų galėjęs būti tąja kryptim mokslo veikalų rašytojas ir būtų galėjęs susidaryti nemažą vardą. Bet savo žinijos perteikėjas jis buvo ne iš pirmųjų: nors jo paskaitos buvo rimtai paruoštos turinio bei stiliaus atžvilgiu, betgi skaitė jis gana nuobodžiai, taip, jog mes, klausytojai, dažnai snausdavome. Tačiau kas jo paskaitas būtų užsirašęs, būtų turėjęs rimtą, aiškų, sklandų dalyką. Su tuo sutikdavo ir kiti Maironio klausytojai Peterburgo dvas. akademijoje, netgi lenkai, kurie šiaip nebuvo anuomet lietuvybės bei lietuvių bičiuliai.

Kai po Pirmojo pasaulinio karo su Maironiu glaudžiau suartėjau, man buvo įdomu, kaip atrodo Maironis iš arti kaip mokslo vyras. Nuostabu: kaip kad apie religijos dalykus, nemėgo jis kalbėti ir apie savo mokslą ar kitus mokslus, ne taip, kaip kad, sakysim, jo draugas Jakštas ar vysk. Karevičius. Nepastebėjau, kad būtų turėjęs savo srities užsieninių mokslo žurnalų ar užsisakinėjęs atitinkamų veikalų. Po Pirmojo pasaulinio karo jo biblioteka buvo visai negausinga: matyti, kai to karo metu senoji jo biblioteka išnyko, jis nebeturėjo energijos ar net noro iš naujo ją įsigyti. Net ir mūsų lietuviškųjų rimtųjų žurnalų neteko man matyti jį skaitant ar girdėti domintis, o ir ant staliukų pas jį jų neužtikdavau, o ir pas mane atėjęs, jis nesidomėdavo tais dalykais, ne taip kaip koks ark. Karevičius, ar Jakštas, ar Dovydaitis, kurie pulte puldavo prie tokių dalykų ir grobte grobdavo skaityti, jei ką rasdavo nauja. Kodėl tatai? Juk Maironio amžius 60 su viršum metų to

negalėjo nulemti. Čia buvo, manau, kita priežastis: jam neteko gyvenime patekti į savą mokslinę vagą; jam būtų reikėję užsiimti kitu kokiu mokslu. Bet kuriuo? Kad jis, šalia poeto, turėjo būti mokslininku, man buvo gan aišku: per daug jau jo protas buvo aiškus, gilus, platus. Vieną kartą Palangoj aš jį išprovokavau – ir jis pasisakė, kad savo laiku jo mokytojai sakę jam reikią būti matematiku. Poetai ne vieną kartą yra buvę matematikais; pavyzdžiui, Dantė ar mūsų Baranauskas. – Ne pro šalį bus čia dar paminėjus, kad labai sunku būdavo prisiprašyti Maironį parašyti ką nors iš savo mokslo srities kuriam laikraščiui, todėl moksliniai jo straipsniai laikraščiuose buvo retenybė. Esu ir aš bandęs išprašyti iš jo savo *Ganytojui* straipsnį – nepasisekė. Iš viso jis buvo kaip nekalbus, taip ir nerašius.

Poezijoje

Toks pat jis buvo netgi savo, rodos, specialiausioje srity, poezijoje, lyrikoje. Matyti, tokia jau buvo jo prigimtis. Su ja visai harmonizavo ir jo išsineštieji iš humanistiškojo auklėjimo dėsniai, kurių vienas nuo gimnazijos metų jam diktavo: *non multa, sed multum*, ką lietuviškai galėtume pasakyti: nedaug kiekybės, tik daug kokybės (atleiskite už tokį šiaudinį posakį). Ir dar vienas dėsnis jam buvo brangus: parašęs eilėraštį, neskubėk jį spausdinti, tik įsidėk į stalčiuką ir palaikyk gana ilgai, kol galėsi į savo kūrinį žvelgti kaip į svetimą ir objektyviai įvertinti. Bet vis tik ir stalčiuke jis ne ką telaikė pasidėjęs. Kiti kūrėjai sendami kartais subruzda rašyti, nes žinosi galą esant nebetoli, o noris dar šį tą palikti savo kraštui. Maironis ir prieš galą nesubruzdo giedoti, nors aš jį stengiausi raginti dar kurti gražiosios savo lyrikos, bent satyros. Dėl lyrikos tai jis nei šio, nei to; o dėl satyros – tai, girdi, gal imsiąsis rašyti, kai dar pasensiąs! Beje, dėl subruzdimo tai jis subruzdo rašyti, tik ne savo srity, o dramos.

Nemėgo Maironis nei kalbėti apie savo ar kitų lyrinę ar kokią kitą kūrybą. Savuosius poetus, atrodo, nebrangino labai, gal ne ką ir teskaitė, o jų knygos patekdavo pas jį bene vien dedikacijos, o ne pirkimo keliu. Ir kitų literatūros veikalų man kaip ir netekdavo pas jį aptikti. Ir svetimomis kalbomis literatūros veikalų pas jį nesu matęs. Turbūt jis jų yra

turėjęs savo bibliotekoj prieš Pirmąjį pasaulinį karą, bent rusų Puškiną su Lermontovu, lenkišką Mickevičių, vokiečių Goethę su Šileriu, kuriuos jis ir mums yra piršęs branginti. Žinoma, iš mūsiškių jis reikiamai vertino Baranauską. Jis man pasakojosi, su kokia pagarba, dar klierikas būdamas, nešęs seminarijos rektoriui Baranauskui jauną savo kūrinį, kuriame, sekdamas lenkų poetu Poliu, apdainavo Lietuvą; kaip Baranauskas ramiai priėmęs, o paskui apie veikalėlį nė čiūkšt. Apie mūsų poetus Maironį prasitarus teko girdėti jo 60 metų sukaktuvių bankete 1922 metais, kai jis, atsakydamas į sveikinimus, paminėjo tris jaunesniuosius poetus kaip savo įpėdinius, būtent, Girą, Putiną ir Vaitkų.

Dramų kūrimas

Visi žinome Maironį prieš gyvenimo galą suskatus rašyti dramas. Dėl ko? Mat tuo metu jis buvo labai pamėgęs teatrą, ir dramos pastatymus lankydavo mielai. Savaime jam turėjo kilti noras ką nors sukurti ir teatrui, ypač kad grynai lietuviškas draminis repertuaras buvo labai negausingas. Kaip tikras romantikas tėvynės praeities mylėtojas, jis ėmė siužetus iš mūsų garbingiausiosios karžygiškos praeities, iš Kęstučio bei Vytauto gyvenimo, ir sukūrė tris techniškai bei apskritai meniškai silpnas dramas, bet publikai patikusias, ypač silpniausioji, *Kęstučio mirtis*, vaidinta labai daug kartų. Buvau premjeroj. Buvo tai 1924 m. vasario 15. Teatras pilnų pilnas. Visa didžiuomenė, gražuomenė, šviesuomenė ir visos kitos „menės", nebūtinai turinčios ką bendra su menu. Visi buvome matę neblogą lenkų Asnyko *Kęstutį* ir Slovackio *Mindaugą*. Dabar laukėme, ką mums duos brangusis mūsų dainius, kaip atkurs mieląją mums praeitį, kaip pavaizduos mylimąjį mūsų karžygį Kęstutį. Pasiliejo saldrūgštė pirmųjų dialogų bei įvykėlių srovė, kartkartėmis su apyminkščiais užuomazgų kukuliukais. Bet pamažu ėmė veikti savaime svarbių įvykių bei susirėmimų galia. Bene kulminacinis entuziazmo momentas buvo, kai į sceną įjojo gyvas Kęstutis – Kubertavičius ant gyvo žirgo, ir nežinia kuriam publika labiau plojo: Kubertavičiui ar žirgui?..

Taip tatai Maironis pasidarė dramaturgu. Beje, dar jaunas būdamas, jis parašė *libretto* muzikiniam vaidinimui *Kur išganymas*, susi-

žavėjęs Peterburgo imperatorine Marijos opera (kuri iš tikrųjų buvo pirmaeilė pasauly). Bandė tą libretą a. a. Tallat-Kelpša paversti muzika, niurkino niurkino, bet mes jos taip ir neišvydome scenoj. Tad Maironis tuo tarpu kūrė dramas, ypač padrąsintas pirmosios pasisekimu publikoje ir ne vieno patrioto raginamas, o kartais ir nepatrioto Dauguviečio, režisieriaus, kuris gerai užuodė, jog su Maironio veikalais, pridėjus prityrusią režisieriaus ranką, galima padaryti teatrui neblogą biznį. Aš atsargiai bei švelniai bandžiau atitraukti poetą atgal į tikrąją sritį, bet nepasisekė. Maironis jautės galįs sukurti gerą dramą. Taip, jis būtų galėjęs tai pasiekti, jei būtų pradėjęs dar jaunesnis būdamas: su jo nepaprastais gabumais, susipažinus gerai su scenine technika, patariant bei padedant prityrusiam režisieriui, Maironis būtų tikslą vykusiai pasiekęs. Bet 1923–1932 metais tai buvo jau per vėlu.

Supratęs, jog aš kritiškai žiūriu į jo draminę kūrybą, o žinodamas, jog esu uolus teatro lankytojas – tad gal šiek tiek nusimanąs apie tai, koksai turėtų būti dramos veikalas, jis, parašęs *Vytautą karalių*, davė man rankraštį perskaityti ir savo nuomonę pasakyti. Rankraštis besąs labai didelis – medžiaga bent trims vaidinimams. Medžiaga, tiesa, labai rimta, iš kurios būtų buvę galima gerą dalyką sukurti, tik reikėtų negailestingai apkarpyti pagal gerai apgalvotą planą.

Baugu man buvo; kaip dabar tai Maironiui pasakyti, kad neįsižeistų. Ilgai galvojau. Betgi pasisekė. Jis ir sako man: „Na, tad imk ir sudaryk, planą, ką ir kaip!" Nusigandau! Sudaryti dramai planą tai reiškia esmėj veikalą jau kaip ir sukurti, o tam reikia dramaturgo talento, prityrimo ir didelio darbo, o aš nesijaučiau turįs pakankamai tųjų elementų. Tad šiaip taip atsipalaidavau nuo to uždavinio ir patariau pasikliauti, neturint ko geresnio, tuo pačiu Dauguviečiu, gabiu ir prityrusiu režisierium. Maironis taip ir padarė (būtų ir mano nepatariamas taip pasielgęs, kadangi Dauguvietis buvo, taip sakant, prisiekęs jo veikalų statytojas).

Pradėta ruoštis veikalą statyti. Maironis buvo susirūpinęs ir nepatenkintas, kad Dauguvietis jo dramą labai sutrumpinęs, labai svarbius ir autoriui brangius dalykus išmetęs. Aš raminau.

Pagaliau atėjo premjeros vakaras. Nuėjova su Maironiu į teatrą ir atsisėdova parterio pirmoj eilėj. Neatrodė, kad Maironis bent kiek

jaudintųs. Prasidėjo vaidinimas. Greit pajutau, jog tai – brandus, išmintingas, įdomus kūrinys, nors ir nelabai dramatiškas. Supratau Dauguvietį mokamai padarius visa, kas galima. Bet Maironis nepatenkintas – kad režisierius tiek daug gerų vietų praleidęs! Kiek buvo galima vaidinimo metu, aš kūrėją raminau, girdamas įsceninimą. Bene antroj pertraukoj jau pasisekė įkalbėti poetui, kad eitų padėkoti režisieriui už gerą pasidarbavimą, o Kubertavičiui – už gerą Vytauto vaidinimą. Nuėjova už kulisų – atlikova pareigą. Maironis jau ėmė tikėti veikalą esant nesugadintą.

Dabar jau nebeatsimenu, kuriuos dramos veikalus, dramaturgus ir vaidilas Maironis labiausiai mėgo, betgi dvi smulkmenos kažkodėl paliko man įsmigusios: *Buridano asilas* ir *Visi žmonės*. *Buridano asilą* mudu lankėva mažiausiai du kartus, antrą kartą netgi gėdydamusi: na, kaipgi tatai mum, rimtiem vyram, vėl eiti Asilo farso žiūrėti! Maironis truputį negandingai šypso; betgi kad tas Asilas Glinskis su tąja Vaimūnaite tokie mielai naivūs, tokie padoriai nepadorūs... ir kadgi tas farsas, nors kvailai tuščias, bet pilnas šviesaus juoko... O mūsų lietuviškame gyvenime ir kūryboj tiek šio maža, jog kiekvieną spindulaitį norįs sugaut ir kaip saldainį nuryti.

Visai kitas reikalas su tais *Visais žmonėmis*. Aiškiai pasakius, tai Hugo von Hofmannsthalio *Jedermann*; bet režisierius Antanas Sutkus, kuris tą veikalą ar ne pats ir išvertė ar bent išversdino, ir vardą pakeitė: girdi, lietuviškas „Kiekvienas" pilnai neišreikštų to, ką pasako vokiškasis „Jedermann", bent mane jis taip stengės įtikėti. Tas veikalas anuomet buvo pasauly garsus, ir jį išgarsinęs buvo ypač per vokiečių teatrus garsusis Max Reinhardt. Pastatė ir Sutkus, kukliai bei švariai. Mudu su Maironiu žiūrėjova ir gėrėjovos: tai įtikinamai pavaizduotos žmogaus aistros, kur jos nuveda ir kuo baigias, jog priverčia kiekvieną rimtai susimąstyti. Suvaidinta buvo neblogai, nors tuometinė Sutkaus trupė buvo dar visai jauna (beje, iš jos paskiau išėjo vienas kitas geras vaidila). Kas kurį vaidmenį tuokart vaidino, dabar nebeatsimenu. Tik, mudu su Maironiu išsinešėva, šiaip ar taip, gilų, bent moraliu atžvilgiu, įspūdį. Eidami tą kartą namo, kalbėjova, kad tokį veikalą būtų verta net seminarijos klierikams parodyti.

Operos spektakliuose

Dar labiau negu dramos Maironis mėgo operos spektaklius. Operą jis buvo jau pamėgęs profesoriaudamas Peterburge, kur turėjo progų pasigrožėti puikiais imperatorinės Marijos operos pasirodymais. Tad ir Kaune Maironis buvo neretas operos spektaklių lankytojas.

Labai ryškiai atsimenu, kaip mes, kauniškiai, su Maironiu gėrėjomės pirmuoju savosios operos pasirodymu 1920 metų gruodžio 31 vakarą. Tiesiog susigraudinę kaip į stebuklą žiūrėjome, kad štai mūsų pačių jėgos jau gali atlikti tokį nepaprastai sudėtingą ir sunkų meninį uždavinį. O ir pati toji Verdžio *Traviata* savo nuostabiai maloniomis melodijomis žavėte žavėjo. Po spektaklio būrelis kauniečių drauge su Maironiu užėjome pakeliui į Steigiamojo Seimo nario mielojo Petro Radzevičiaus butą Laisvės alėjoje švęsti to didelio įvykio (vienkart ir Naujų Metų pasveikinti). Žinoma, kuklios buvo tos improvizuotos vaišės. Užtat nuotaika – šviesi ir pakili. Jautėmės išlaikę lietuviai vieną svarbių kultūrinių egzaminų. Maironis nuoširdžiai su visais džiaugės. Atrodė mums, jog ir neaiškioji mūsų valstybės ateitis pragiedrėjusi.

Iš operos dainininkų Maironiui, žinoma, labiausiai patiko Petrauskas, įdomu, kad jis nemažai brangino ir Galaunienę, turbūt dėl to, kad pirmieji įspūdžiai ilgam pasilieka, o ji juk buvo pirmoji mūsų primadona; be to, ir jos būdas Maironiui turėjo patikti: tokia ji buvo paprasta, kukli, maloni – tikra lietuvaitė, kaip ją Maironis suprato.

Šalia Verdžio, Čaikovskio, Gounod'o Maironis ypač mėgo Vagnerio *Lohengriną* bei *Tannhaeuserį*. Atsimenu, po vieno *Tannhaeuserio* spektaklio ėjova su Maironiu vienu du namo, abu tyliu ir susimąsčiusiu. Po valandos aš jį klausiu, kodėl jis toks susimąstęs ir nebylus. Jis sako: tas spektaklis padaręs jam labai didelį teigiamą įspūdį – ta opera dvelkianti giliu krikščionišku misticizmu ir priverčianti žmogų giliai susimąstyti, todėl noręs tyloj išgyventi gautuosius įspūdžius. Šis spektaklis padaręs jam daug gilesnį įspūdį negu regėtasis Peterburgo Marijos operoj... Taip ir parėjova ilgoką kelią ligi Rotušės, daugiau beveik nebekalbėdamu.

Antrą rytą nuėjęs į seminarijos sodą, susitikau Maironį. Besąs toks pat rimtai susimąstęs. Sakosi dar tebegyvenąs vakarykščiais operos įspūdžiais.

Ar mėgo Maironis instrumentinę muziką? Pats jisai nevaldė jokio instrumento. Stovėjo jo salone senas fortepijonas, bet vien kad, kartais svečius norint pavaišinti muzika, pagrotų juo kuris kviestas pianistas ir paakompanuotų kokiai dainininkei. Buvo dar tame salone ilgokai smuikas, po Pirmojo pasaulinio karo vokiečių paliktas, bet niekas juo negrodavo, tik Maironis buvo įsivaizdavęs tą smuiką esant didžiojo Amačio padirbtą, kadangi viduj, jo dugne, buvo įrašyta „Amati". Aš kėliau didelių abejojimų. Tad Maironis pasinaudojo proga, kai atvyko iš Rusijos koncertuoti vienas ne iš žymiausiųjų rusų smuikininkų, pavarde bene Erdenko, su savo gražuole žyde žmona pianiste. Susitarėme su užs. reik. ministeriu Zaunium, kad kai šis pakvies smuikininką vakarienės, ir mudu nueisima paviešėti su savo smuiku. Taip ir padaryta. Parodėme smuiką Erdenkui. Jis pačirino pačirino, pavartė pavartė ir sako: „Smuikas gali būti ir Amačio (jo paties esąs Gvarnerio): forma visai lyg Amačio." Tik jis pats negalįs klausimo išspręsti – reikią kreiptis į geriausiąjį tų dalykų specialistą prof., berods, Bode Berlyne. Maironis nudžiugo. Bet negirdėjau, kad būtų kreipęsis. Gal ir nebesuspėjo, nes tuo tarpu mirtis atėjo. Kur paskiau tas smuikas dingo, nebežinau. Grynąją muziką dainius dėl mėgimo mėgo, bet negalėčiau pasakyti, kad būtų jos stipriai geidęs ir uoliai ieškojęs progų jos pasiklausyti; nebuvo nė kiek plačiau susipažinęs su muzikine literatūra bei kūryba, o atrodo, nebuvo nei muzikinio skonio išsilavinęs. Iš muzikinės kūrybos jam labiausiai patiko, kaip ir poezijoj, senesnieji klasikai. Ypačiai jis grožėdavosi Šopeno kūriniais. Maironio dėlei aš kartkartėmis ruošdavau pas save naminius koncertėlius, į kuriuos jis mielai ateidavo. Muzikantus – pianistus, smuikininkus, violončelistus, dainininkus – kviesdavau įvairius. Paminėsiu čia prof. Kačanauską, Dirvianskaitę, Vokietaitį, Lietuvninkaitę, Mažeiką, Liepą, Strumilę, Zaniauskaitę, Mažrimaitę ir kt. Po koncerto ir vakarienės kartais sekdavo bendras lietuviškų liaudies ir kitokių dainų dainavimas, prie kurio ir Maironis aktyviai prisidėdavo. Kaip Maironis mėgdavo tokias dainas, čia nebekalbėsiu, nes esu savo atsiminimuos apie didįjį dainių jau ne kartą apie tai kalbėjęs.

Vaizduojamasai menas

O kaip su vaizduojamuoju menu – tapyba, skulptūra ir t. t.? – Maironis nebūtų buvęs aukštos kultūros inteligentas, kad nebūtų jos mėgęs, ypač kad buvo plačiai matęs pasaulio bei didelio meno, buvo matęs, kaip aukštesnės kultūros šeimos geba įsigyti gražių paveikslų, statulų, meniškų namų apyvokos daiktų bei papuošalų, – tad ir pats tuo domėjos ir bandė įsigijęs papuošti didinguosius savo rūmus Bet apie jo šitą pomėgį bei nusimanymą šitoje srityje reikia pasakyti tą pat, ką ir apie muziką: poetas buvo pirmiausia kunigas, tad labiau ar mažiau asketas; šita meno šaka jis domėjos tik probėgomis, įsigydavo meno kūrinių kartais visai atsitiktinai (sakysim, kaip dovanas) arba nusipirkdavo nelabai apgalvotai, nesilaikydamas kokio plano, neatsižiūrėdamas reikiamai į puošiamų kambarių stiliaus išlaikymą – tad susidarydavo jo rūmuose mišinys gana margas ir nelygiavertis. Na, bet tai buvo mūsų beveik visų kunigų „stilius": meną nepakankamai vertindavome, nes nei dvasinėse mokyklose, nei paskiau gyvenime su juo gerai nesusipažindavome – tad ir savo gūžtų nesistengdavome, o ir nesugebėdavome tinkamai papuošti.

Negaliu praeiti nepaminėjęs dar vienos meno šakos – kino teatro. Maironis man sakėsi mėgstąs kino paveikslų pasižiūrėti, tik nelengvai teišsijudinąs bei pasiryžtąs važiuot į miestą; jei kas prikalbinąs ir su savimi pasiimąs, tai jis mielai vykstąs. Esu mėginęs: jis neatsisakydavo – ir mielai praleisdavome laiką kine. Tik to nedarydavau dažnai, nesgi tai buvo vis tik gana paini procedūra, o į kiną, kaip patys žinote, žmogus ryžtas atsitiktinai ir ūmai ir nemėgsta apsisunkinti tam tikra atsakomybe.

Maironis ir politika

Dabar žiupsnis apie Maironį politiką. „Politiką" imu plačiausia prasme – kaip tautos bei valstybės narį.

Kaip Maironis mylėjo savo Lietuvą, visi žinome kad ir iš jo raštų ir viešo jo veikimo, tad čia ne ką beturiu pasakyti. Betgi norėčiau čia dar sykį priminti, ką esu jau kitur papasakojęs, būtent, tai, kaip Maironis

brangino savo gimtąją kalbą. Nors jis mokėjo kalbėti rusiškai, lenkiškai, vokiškai, prancūziškai (žinoma, nelygiai gerai), tačiau stengdavosi visur ir su visais kalbėti tik lietuviškai, kad tuo būdu priverstų apsileidusius, lenkiškai ar rusiškai kalbančius, pramokti ir kalbėti lietuviškai. Atsimenu, 1924 vasarą, man esant pas Maironį jo bute Kaune, atėjo pas jį dvi šaunios apyjaunės ponios apsilankyti ir prabilo lenkiškai, tiesa, mandagiai atsiprašiusios, kad silpnai temokančios lietuviškai. Maironis, to nepaisydamas, kalba su jomis vien lietuviškai, o jos lenkiškai, susigėdusios, turbūt prakaituodamos. Man jų net pagailo. Lenkų Maironis apskritai nemėgo, nors dvasinę jų kultūrą brangino. Atrodo, jog rusų kultūrą jis statė aukščiau. Per ilga man susidarė įspūdis, kad Maironiui rusai ir Rusija buvo už lenkus ir Lenkiją kiek artimesni, gal dėl to, kad nepriklausomajame laikotarpy, kuriame aš Maironį iš arti stebėjau, mes, lietuviai, su Rusija nebeturėjome tokių skaudžių nesusipratimų kaip su Lenkija. Vokiečių mūsų dainius nemėgo. Beje, prisiminus lenkus, reikia pridurti, jog ir jie Maironio, vadinamojo litvomano, nemėgo ir Romos kurijoj buvo jam sudarę neigiamą nusistatymą; tai Maironiui, svarbiausia, neleido ir Žemaičių vyskupu likti, mirus vysk. Cirtautui, nors rusų vyriausybė jo kandidatūrą ir palaikė.

Savo laiku man buvo labai įdomu iš paties Maironio išgirsti, ar jis, savo kūriniuose pranašaudamas Lietuvą atsikelsiant, tikėjo, kad Tėvynė atgaus laisvę. Tad sykį jį ir paklausiau. Jis, šypsodamas, prisipažino ir pats rimtai nesitikėjęs Lietuvą pasidarysiant nepriklausomą; bet kadangi visi jie trokšte troškę, kad tai įvyktų, tai jis ir kėlęs tą šviesią viltį.

O ar buvo jis patenkintas ta susilauktąja nepriklausomąja Lietuva? Man buvo labai įdomu tai žinoti – tad vieną kartą jį ir paklausiau. Jis gana griežtai, kiek liūdnai šypsodamas, atsakė: ne; ne tokios Lietuvos jis laukęs. Iš įvairių jo pareiškimų įvairiais laikais galėjau sužinoti ir kodėl: visų pirma, jis buvo tikėjęsis Lietuvos katalikiškesnės; o nepriklausomoj Tėvynėj jis regėjo labai stiprią netikinčių ar šiaip laisvamanių įtaką gyvenime; labai buvo nepatenkintas, kad įsigalėjo socializmas; bijojo bolševizmo pavojaus; labai graužės, kad visuomenė taip susiskaldžiusi partijomis; dejavo, kad net krikščionys demokratai esą per daug radikalūs: jų žemės reforma esanti tiesiog plėšimas (taip

man ir išsireiškė). Todėl jis žvairomis veizdėjo į kun. Krupavičių, ypač kad šis neišpildęs vieno jo finansinio prašymo seminarijos reikalu, kai buvo žemės ūkio ministeriu. Nemėgo ir Vlado Jurgučio už neatsargų kritišką liežuvį. Dėl visų tų priežasčių Maironis simpatizavo prez. Smetonai ir tautininkams, kadangi manė, jog šie sudraus partijas, suvienys visuomenę, atitaisys per radikalias reformas, na, ir ves ryškesnę tautinę liniją. Iš čia galime suprasti, dėl ko jis ir ateitininkais buvo kiek nepatenkintas. Kodėl jis turėjo prieš ateitininkus tam tikrą resentimentą, aš manau, buvo ir tai priežastis, kad mes, pradėję organizuoti katalikiškos moksleivijos judėjimą, kreipėmės į Jakštą, Matulevičių, Bučį kaip į patarėjus bei vadovus, o ne į jį, ir jis liko neįtrauktas į aktyvų tos organizacijos veikimą. O nesikreipėme į jį ir netraukėme jo dėl to, kad žinojome jį esant labiau knygos bei plunksnos (ir tai svajingos) vyrą, nelinkusį organizuoti, bruzdėti, išorėje veikti. Bet vis tik ateitininkus jis remdavo pinigais ir kai kuriuos jų labai brangindavo: sakysim, prezidentą Stulginskį jis labai gerbė ir laikė geru prezidentu.

Nebesurasdamas, kur geriau įkišti dar vieną smulkmeną, prilipdysiu ją čia.

Man, žemaičiui, buvo labai įdomu iš paties Maironio išgirsti, kas jis: žemaitis ar aukštaitis. Iš jo sesers vaikų, kurie turėjo tai gerai žinoti, buvau girdėjęs Maironį esant, be abejo, žemaitį. Bet kuo pats dainius save laikė? Aš jį klausiau: „Juk Jūs – žemaitis?“ Jis, kažkaip geraširdiškai šypsodamas, atsikirto: „Dievas mane apsaugojo nuo tokios nelaimės!“ Taip aš ir palikau nei pakartas, nei nuleistas. Kitą kartą užsipuolėme su kažkuriais Lipčiais jį vėl tuo pat klausimu. Lipčiai stygavojo: „Dėde, juk Tamsta esi tikrai žemaitis!“ Čia Maironis tartum truputį susierzino ir pakartojo aną patį savo posakį (kurį buvo pamėgęs, bene iš Senkevičiaus Zaglobos pasisavinęs): „Saugojo mane Dievas nuo tokios nelaimės!“

Asmenybė ir būdas

Kadangi Maironis stipria savo asmenybe visiems jį susitinkantiems darydavo didelį įspūdį, verste versdavo gerbti, jo valiai nusilenkti, o daugeliui mažiau jį pažįstančių net tam tikros baimės įvarydavo.

Negaliu pamiršti vieno išgyvenimo 1918 metų vasarą Kauno seminarijoj. Ką tik parvažiavęs iš Rusijos tremties, be ceremonijų nuvykau pietų į tą savo *Alma Mater*, kaip buvau seniau pratęs, nesuskubęs dar nė vizito rektoriui Maironiui padaryti. Per pietus savo įpročiu laisvai kalbėjau, net juokavau su Maironiu, dargi komplimentų jam išdrįsau sakyti. Po pietų susitinka mane seminarijos sode prof. Kazimieras Paltarokas ir Vladas Jurgutis ir ima mane į nagą, kaip aš išdrįsęs taip laisvai su Maironiu kalbėti, tokiam rimtam ir išmintingam vyrui net komplimentų sakyti ir drįsęs ateiti pietauti, pirma nepadaręs jam vizito! Aš atsikirtau, kad ne komplimentus sakiau, tik nuoširdžiai išreiškiau savo įsitikinimus, tad jis, kaip išmintingas vyras, tai, be abejo, supras; o laisvai kalbėjau su juo, nes jis – toks pat žmogus, tad negali įsižeisti; o dėl vizito – tai aš tuoj jį atliksiąs. Taip ir padariau, žinoma, ne be tam tikro drugio. Bet viskas ėjo vykusiai, ir po keleto metų mudu su Maironiu pasidarėva neišskiriamu.

Ir vėl trūk plyšk noriu įterpti keletą smulkmenų, kur man atrodo brangios, o kurias beprisiminiau tik jau baigęs šį rašinį. Kitur jos lyg nebepritampa...

Prie kultūrinių žmogaus interesų, rods, gretinas šviesių gražių draugysčių bei bičiulysčių kultivavimas. Maironis mėgo turėti gerų draugų ir bičiulių. Iš kiek ankstyvesnių laikų – jis labai brangino gyd. Stasio Stanelio šeimą, kur ir man buvo artima, kurios kilniadvasė dukra a. a. Jadvyga Stanelytė buvo Maironio labai branginama, kuriai jis yra gražių kūrinėlių sukūręs.

Iš savo vienmečių Maironis labai bičiuliavos su Tytuvėnų klebonu Jančauskiu, per kurio bičiulystę jis, galima sakyti, ir ankstesnės mirties susilaukė. O buvo šitaip: 1932 m. birželio 15 d. jis buvo pas mane su Tumu mano seserėno Edvardo Vaivados-Vojevodskio vestuvėse. Buvome neatsargūs: nors žinojome Maironiui reikiant būti atsargiam vaišėse dėl pūslės ligos, o vis dėlto prisimygdami (iš meilės) vaišinome. Eidamas namo, jis man sakėsi norįs tuoj važiuoti pas bičiulį Jančauskį apsilankyti. Aš kėliau rimtų abejojimų: Tytuvėnai tolokai nuo didesnių centrų – kas bus, jei vėl užeis pūslės krizė? Geriau kiek palūkėti dar Kaune, o paskui abu važiuosime į mieląją Palangą ir gėrėsimės gėrėsimės. Maironis lyg ir visai pritarė, betgi ir vėl: na, kadgi

reikią ir aną seną bičiulį aplankyti. Ir išvažiavo į Tytuvėnus. Ir užėjo pūslės krizė. Kol parvažiavo į Kauną pas dr. Kuzmą, urina jau suspėjo tiek užnuodyti organizmą, jog šis, nors ir tokio milžino, nebeįstengė nuodais nusikratyti...

Nors Maironis gerbė ir brangino Jakštą kaip žmogų ir mokslininką bei rašytoją, betgi nemėgo su juo susitikinėti ir svečiuotis: Jakštas esąs per sausas ir nuobodus. O Jakštui Maironis, nors buvo labai brangus kaip poetas, atrodė kiek „svietaunas" – tad gana svetimas. Užtat su būsimuoju vyskupu Kazimieru Paltaroku Maironis buvo gerokai suartėjęs, kai Paltarokas buvo jo padėjėju vicerektorium. Man atrodė, kad čia yra labai tiršti burbulai. Tad kai vicerektorium liko a. a. kan. Pranas Penkauskas (paskiau prelatas), man atrodė, jog šis kunigas neatsvers Maironiui Paltaroko, ir aš vieną kartą Maironį klausiau, ar po Paltaroko jis galįs būti Penkausku patenkintas. Maironis atsakė, kad nors Paltarokas buvęs geras, Penkauskas esąs dar geresnis: kaip padėjėjas, nes drįstąs imtis atsakomybės ir mielai pavaduojąs jį, rektorių. Ir nesistebėjau: Penkauskas buvo ne vien darbštus, bet ir labai lipšnus Maironiui ir paslaugus, o praktiškas ir energingas.

Lieka dar čia paminėti, kaip Maironis susirašinėjo su sau artimais asmenimis. Man atrodo jį nebuvus uolų laiškų rašinėtoją. Tai visai derinas su apskritu jo santūrumu reiškiant savo intymias nuomones bei jausmus. Betgi jis tiksliai laikės senojo gražiojo mandagumo – parašyti laišką, kur ir kam tikrai reikiant. Sakysim, jei jis buvo su jumis ypačiai suartėjęs, tai, išvažiavęs atostogų, tuoj jums parašys iš ten trumpą malonų laiškelį; grįžęs iš atostogų – taip pat; vardinėse, šventėse gražiai pasveikins ir t. t. Bet laiškai būdavo trumpi, paprastai atvirutės.

Ilgų Maironio laiškų man nėra tekę gauti (ne taip, kaip sakysim, iš Jakšto). Man yra palikęs atminty vienas charakteringas dalykas: buvo atvažiavę iš USA pora įžymių ponių, su kuriom mudviem su Maironiu teko dažnokai bendrauti; po kiek laiko jos grįžo Amerikon ir, žinoma, parašė mum laiškus, kaip ir priderėjo; kai aš pasisakiau Maironiui jau atsakęs į tuos laiškus, jis man sako; „O aš nerašysiu: ir kam rašyti? juk vis tiek anos ponios korespondavimą greit nutrauks – tad verčiau aš pirmas tai padarysiu!" Pasirodė, jo tiesa: ponios su manim korespondenciją po kiek laiko nutraukė... Betgi su viena amerikiete,

visai nepažįstama, Maironis susirašinėjo (ir man pasisakė); ji besanti didelė jo kūrybos brangintoja ir parašė entuziastingą laišką; Maironis nebūtų buvęs poetas, kad nebūtų susidomėjęs Nepažįstamąja, – tad su ja susirašinėjo; betgi jos savo gyvenime taip ir paliko nepamatęs... O man štai neseniai visai netikėtai teko ją susitikti ir susipažinti: kai skaičiau Bostone šiuos atsiminimus, Maironio sukaktis minint, priėjo viena ponia ir pasisakė labai branginanti Maironį ir su juo nuo 1927 metų susirašinėjusi. Aš prisiminiau, ką Maironis man pasakojos, ir supratau ją esant ta pačią Nepažįstamąją, kurią štai vietoj Maironio teko išvysti man.

Taip, jisai buvo žmogus, tiesa, stambus asmuo, bet geras, paprastas žmogus, išsiilgęs žmogaus širdies ir širdim atsilyginąs už širdį. Tad jis ir pritapdavo prie visų ir visi prie jo, kas tik rodė jam bent kiek meilės. Man buvo įdomu, kad jis mėgdavo viešėti pas gana paprastus žmones, bet tik šie jį pakviesdavo. Su mūsų aukštąja ponija, žinoma, jis palaikė mielų santykių, kadangi šie jį pas save prašyte prašydavo. Bet man neteko girdėti jį lankantis pas mūsų senąją aristokratiją. Man teko tik sužinoti, jog senoji Palangos grafaitė Tiškevičiūtė, didelė maldininkė, labai Maironį gerbianti ir mielai su juo vasarą ten pat pasimatanti.

Apsilankęs svečiuos, Maironis nesudarydavo šeimininkams galvosūkio, kaip jį kalbinti ir kuo vaišinti; šneka kažkaip savaime užsimegzdavo, nors jis plepys nebuvo, o šiek tiek svetimoje inteligentų kompanijoje nelengvai siūlą teverpdavo; bet, atėjęs pasisvečiuoti pas pažįstamus, būdavo pakankamai šnekus su humoro ar ironijos grūdeliais. O vaišinamas duodavosi bet kuo – ką nors paprasta užkąsti ir kokį paprastą stiklelį išmesti. Todėl aš drįsdavau labai dažnai jį pas save kviesti. Su juo dažniausiai užeidavome pas dr. Simą Virkutį, prof. J. Žilinską ir dir. Julių Kaupą. Pas save Maironis didėlesnėms iškilmėms kviesdavosi daug svečių. Susirinkdavo, taip sakant, visa Lietuva, nuo prezidento ligi paprasto kaimyno. Tokiems platiems priėmimams labai tiko didingas Maironio butas. Puota būdavo valgiais gausinga, nors gal nelabai prašmatni, o gėrimais santūri. Kartais svečiai susilaukdavo ir muzikos, kad ir nepirmaeilės. Betgi visi būdavo patenkinti natūraliu, šviesiu šeimininko vaišingumu. Prancūzų žinomas rašytojas Jean Mauclère, kuriam teko būti tokiame Maironio

pobūvyj, yra išsireiškęs apie šeimininką jį esant tikrą XVIII amžiaus prancūzų *abbé*. Mažieji pobūvėliai pas Maironį būdavo dar mielesni: jis parodydavo visą savo lietuviškos širdies paprastumą ir šiltumą, ir svečiai jausdavos kaip pas gerą, vienkart ir labai gerbiamą tėvą.

Išvaizda ir butas

Nūn regiu jį kaip gyvą. Neaukštas, bet stambus stotas, didoka galva, tačiau neatrodo didelė, nes taikyta pritaikyta prie to galingo liemens; aukšta plati mąstytojo kakta; nedidelės, bet gyvos, išmintingos akys; visa povyza jėgingo valdovo, tiesa, ne dinamiško, tik statiško, kuriam savaime turi kiti lenktis, bet kuris valdo ramiai bei protingai. Jo drabužiai gerai pasiūti, nepigios medžiagos, visuomet švarūs (bepigu jam: jis turėjo rūpestingą ir pakankamai skoningą sesers Marcelės globą, ne taip, kaip, pvz., Strazdelis ar Margalis), elegantas jis nesistengė būti, bet mėgo solidumą; netgi pasisakyti mėgdavo, jog, girdi, ta skrybėlė, vasarinė ar žieminė, ar šeškinos su vėbro apykakle brangokai atsėjusios, bet užtat, žiūrėkite patys, kaip ilgai laikosi! O skrybėlės pamušalas būdavo nebe pirmo šviežumo.

Tas vyras, etmono ar net kunigaikščio povyza, ir gyveno kunigaikštiškuose architektūros atžvilgiu rūmuose. Jų įrengimas negalėjo visai atitikti pirmykščio jų paskyrimo, nes Maironis, kad ir estetas, kad ir pasaulio matęs, kad ir labai pasiturįs (imant reliatyviai), vis tik buvo vien valstiečių, nors ir apsitrynusių aplink XIX amžiaus miesčionių kultūrą, vaikas, augęs, brendęs ir trainiojęsis ne aristokratų palociuose, tik XIX amž. bajorėlių bei klebonų gana kukliuose butuose, tad ir nelabai tejaučiąs, kaip ten reikėtų įmantriau įsitaisyti, o tuo ir nesirūpino ypatingai, kaip kuklus ir negašus kunigas. Tad ir jo kauninis butas anuose prašmatniuose rūmuose buvo viso to atspindys.

Ir tų pačių rūmų Maironis nebūtų pirkęsis, kad ne tas neužmirštinas veikėjas patriotas prelatas Povilas Januševičius, kuris prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo turbūt visų kauniškių sumanymų ar sumanytojas, ar bent vienas pirmųjų vykdytojų. Tas tatai Januševičius, regėdamas, jog brangi mūsų praeities liekana, dabartiniai Maironio rūmai, baisiai apleista ir pamažu ims griūti, susidarė praktišką projektą, kaip tuos

rūmus nupirkti. Reikėjo pradžiai bent keliolikos tūkstančių aukso rublių. Kas iš lietuvių anais laikais galėjo tiek turėti? Januševičiui atėjo į galvą, kad Maironis gali turėti keletą tūkstančių, o toliau – pagalvojus atsiras išeitis: reikia tik išdrįsti pradėti! Prikalbino Maironį, kad sutiktų – na, ir išeitis iš tikrųjų atsirado. Žinoma, rūmų aptvarkymas atsiėjo brangokai. Januševičius man yra minėjęs bendrą sumą, kiek jiems tie rūmai atsėję; dabar tiksliai nebeatsimenu, bet, berods, 25 tūkstančiai rublių. Dabar juose bus besą įsitaisę bolševikai. Ar kuomet juos belankys laisvi lietuviai laisvoj Tėvynėje, Maironio bei Januševičiaus taip mylėtoj? Bus, kaip Dievas duos. Jūs, jaunieji, gal dar savo akimis išvysite.

Mykolas Vaitkus, „Maironio kultūriniai interesai", in: *Draugas*, Čikaga, 1953-01-17, d. 2, Nr. 14; 1953-01-24, d. 2 Nr. 20; „Atsiminimai apie Maironį", in: *Draugas*, Čikaga, 1953-01-31, d. 2, Nr. 26; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 636–650.

Antanas Sodeika

1920 m. Šiaurės Amerikoje baigiau Skrantono konservatoriją ir tų pačių metų rugpjūčio mėn. kartu su Miku Petrausku atvykau į laisvąją Lietuvą. Ir štai vieną kartą Kaune kažkas man parodė kitų kunigų tarpe gatvėje einantį mūsų Maironį. Ilgai sekiau iš paskos, kad geriau įsižiūrėčiau į Maironį. Visi jie buvo vienodai sutanoti – vilkėjo ilgais kunigiškais rūbais, bet jisai išsiskyrė savo akiniais – pensnė. Ėjo kaip ir visi žmonės, bet atrodė impozantiškai. Kilo mintis kada asmeniškai su juo akis į akį susitikti, pasikalbėti.

1920 m. gruodžio 31 d. atlikęs Kauno teatro rūmuose pirmajame mūsų operos *Traviata* vaidinime Alfredo tėvo Žermono vaidmenį, tapau profesionaliu artistu. Po to suvaidinau Rigoleto rolę operoje *Rigoletas*. Anot Tumo-Vaižganto, – cituoju jo žodžius, – „lietuvių muzikinė drama susilaukė antro didžiulio artisto: juodu vienu du dramą pajėgtų panešti ant savo pečių – Kipras Petrauskas ir Antanas Sodeika". Atseit tapau garsenybe. Štai vieną kartą, rodos, 1924 m., gaunu kvietimą iš paties Maironio ateiti į jo butą nuosavam name prie Ro-

tušės aikštės kavutei. Labai apsidžiaugiau. Žinoma, nuėjau manydamas galėsiąs stebėti jį iš arti bei su juo pasikalbėti. Buvo ten nemaža svečių, jų tarpe dvasiškių ir keli mūsų operos artistai. Iš ten buvusių artistų gerai atsimenu V. Jonuškaitę, A. Galaunienę, M. Lipčienę su savo vyru. Pastarajam Maironis buvo dėdė. Mus šeimininkas priėmė nuoširdžiai, šiltai. Mes, artistai, susėdome atskirai, – buvo ten, rodos, keturi atskiri staliukai. Maironis sėdėjo kartu su savo artimesniais draugais, dvasiškiais. Po kavos bei likerio, benediktino gurkšniavimo tapę linksmesni ir drąsesni, mes, artistai, pradėjome tyliai niūniuoti Maironio eiliuotas dainas. Maironis į tai atkreipė dėmesį, tapo linksmesnis ir, užmiršęs savo draugus dvasiškius, atsinešęs butelį benediktino, prisėdo prie mūsų staliuko, pats pradėjo mums pritarti, ėmėme visi dainuoti. Ypač jam patikdavo, kada dainavome jo paties eiliuotas dainas. Nevengdavo kai kada paliesti – paglostyti mūsų artistes, prašydamas dainuoti dar ir dar. Pasirodė jis man esąs kaip ir visi mes – paprastas žmogus, t. y. ne iš dangaus nukritęs, kaip mano buvo svajota. Jis buvo dvasiškio rūbais apsivilkęs, vidutinio ūgio, tačiau rimtas, kai kada net labai linksmo nusiteikimo. Ypač jam tiko akiniai – pensnė, kuriuos jis nešiojo pasikabinęs.

Kadangi Maironis rūpinosi teatru ir jam rašė, atrodo, turėjo mėgti ir jo spektaklius. Tačiau ar dėl laiko stokos, ar kitais sumetimais teatro spektaklius nedažnai telankydavo, ne taip, kaip kad didelis entuziastas ir visur pritampantis mūsų baltagalvis Tumas-Vaižgantas.

Dr. prelatas Jonas Mačiulis-Maironis, rodos, nuo 1909 m. iki mirties 1932 m. buvo Kauno dvasinės seminarijos rektoriumi ir dėstė moralinę teologiją. Jisai įvedė į seminariją lietuvių kalbą (prieš tai buvo lenkiška). Kaipo dėstytojas buvo labai įdomus, reikalaujantis, neišdidus. Draugystėje buvo linksmo būdo. Jo palyda buvo prelatas Jakštas-Dambrauskas, Tumas-Vaižgantas. Jie mėgdavo pasivaikščioti Nemuno pakrante prie Vytauto bažnyčios. Ši vieta tada vadinta cimbruvka. Vasarą mėgo vasaroti Palangoje pas prelatą Šniukštą. Esant ramiai jūrai Maironiui patikdavo laiveliu pasiirkluoti. Mėgo bendrauti su liaudimi. Prisimenu vieno kunigo, Maironio mokinio J. Žemaičio, pasakojimą, kaip jie arkliukais, šiaudų prikrautose kripėse, pasidarę pasostę, važiavo į Šventąją pas žvejus pasikalbėti. Tarp jų buvo ir

tas mūsų tautos „gyvasis sidabras“ Tumas-Vaižgantas, kuris mėgdavo šposauti. Tai kelionė neprailgdavo ir būdavo nenuobodi. Pajūry besisvečiuojant pas žvejus, Maironiui turbūt atėjo mintis parašyti poemą *Jūratė ir Kastytis*. Besikalbėdamas su žvejais, labai domėjosi jų gyvenimu, dažnai būdavo geros nuotaikos. Vadinas, mylėjo jis liaudį ir ja domėjosi.

„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 650–651.

Vladas Sipaitis

Daug metų pragyventa. Tačiau žmogus jų neskaičiuoji, ir yra kažin koks pajutimas vidutinių metų stovio, kada suvoki: tu esi, gyveni, veiki, kuri ir net stengiesi tobulybės keliu eiti. Laiko bėgyje sutinki daug žmonių, labai daug, įvairių, ir susitikimų metais negalvoji, ar šis susitikimas reikšmingas, lemtingas ar šiaip atsitiktinis. Kai kurie sutiktieji išblėsta, ir jų pavardes net užmiršti, o yra susitikimai, kurie paliko sutiktųjų įtaką ir pėdsakus. Savo egoizme mažai domėjomės tais žmonėmis, kurie vėliau sudarė mūsų istoriją, kultūros pamatus. Aišku, kad Lietuva daug nukentėjo nuo priešų. Jos materialiniai ir istoriniai lobiai išgrobti, išvežti, o daug sąmyšiuos žlugo. Kaip mažai mes žinome apie kunigaikštį Kęstutį ir Birutę, apie Vytautą Didįjį, apie B. Sruogą, Vydūną, Maironį...

Staiga žinia: į Tverus atvyksta prelatas poetas Maironis. Visas miestelis ir kaimai sujudo. Ir klebonas tikisi prelatą pamatyti, suruošti iškilmingas pamaldas.

Dažnai apsilankau pas tolimus gimines vaistininkus Kuneiko. Brolis ir sesuo, abu jau pražilę, storoki, keistoki, bet geraširdžiai – visada šypsosi. Kas vargingesni – vaistai bėdoje nemokamai. Graži vaistinė netoli senos bažnyčios, netoli nedidelis jų dvaras su dar gražesniu dideliu namu ir tvarkingu sodu. O kokios apylinkės! Žiemą vaistininkai gyvena miestely, vaistinėje, vasarą – dvare, kur „palocių“ be skaičiaus svečiams. Ir dar didelė svečių salė. Bent 15–20 metrų ir 5–6 metr. pločio! Rojalis, patefonas. O svečias – šventas. Pakliūsi – neišvažiuosi! Užvaišins.

Taigi pas Kuneikus atvyksta Maironis. Tai seni Maironio bičiuliai, ne kartą pas juos lankėsi. Inkognito. Jokių svečių. Tik artimieji ir kaimo mergaitės ir berneliai. Mano tetulė ir aš prie artimųjų – pakviesti.

Maironis, maža apie jį žinau. Bet vienas jaudinantis prisiminimas išlikęs. 1910 metai Maskvoje. Man vos aštuoneri. Studentų šelpimo draugija ruošia prie Maskvos gegužinę. Su savim Motušė ima ir mane. Susirinko virš šimtas lietuvių inteligentų, studentų, darbininkų, šiaip liaudies – darbininkų, tarnaujančių. Čia visi lygūs – lietuviai, kuriuos vienija Tėvynės išsiilgimas. Dainuoja, jaunuomenė deklamuoja eiles, o seniai klauso ir... verkia. Rauda. Rauda išgirdę tolimos tėvynės dainas, žodžius apie ją... Man nesuprantama, kodėl vieni linksminasi, kiti liūdni sėdi, verkšlena. Klausiu Mamytės. Atsako: gi tai poeto Maironio žodžiai apie Lietuvą ir dainos jo eilėraščiais sukurtos.

Štai tokia buvo pirmoji mano pažintis su poetu, kurį maža tepažinojau, tik iš vieno kito eilėraščio. Tik vėliau, po daugelio metų, prisiminęs šią gegužinę ir pažinęs asmeniškai poetą, suvokiau, kokią vietą jau tada užėmė jo kūryba lietuvių širdyse, tapusi liaudies daina, o Maironis jau tada tapęs tautos, liaudies poetu!

Štai pakinkytas dvejetos arklių vežimas. Aš, teta ir mano pusseserė skubame pas vaistininkus. Įeiname į didelį svečių kambarį. Salė, taip ima noras pavadinti šį svečių kambarį, šviesus, su kukliais, bet gražiais baldais ir... pilna žmonių! Abu šeimininkai gražiai pasipuošę. Ir pilnas kambarys jaunų kaimiečių – mergaičių ir bernelių! Gėlynas! Kaip skoningai pasirengusios: naminiai sijonukai, baltos bliuzelės, skarelės ant pečių, išskyrus paskutiniųjų – skarelių, viskas iš namie austų medžiagų. Visos su kasom, visos laimingos šypsosi, negarsiai juokiasi iš to, ką pasakoja visai jaunas prelatas sutanoje. Maironis! Koks jis malonus, gražus. Būtent gražus! Kiek putlus veidas irgi juokiasi. Čia taip viskas paprasta, lyg susirinko seni pažįstami, nesidrovi, nors kuklūs.

Gi štai pradeda ratelį. Ir pats prelatas Maironis veda, dainuoja, vikriai sukasi. Trypia! Kaipgi tatai, galvoju, – kunigas? Ne, čia pirmiausia žmogus – linksmas, jaunas, visiems prie širdies, savas. Vėliau Maironis pareiškia, kad pas Kuneikas jis jaučiasi geriau negu namie, dėl to čia dažnai užsuka. Mano tetą jis jau pažįsta, pristato mane. Jo šilta,

putli ranka pagauna mano abi rankas ir neišleidžia. Žiūri į mane, jo žvilgsnis ne tiek tyrinėja, kiek glamonėja. Aš naujam kostiume, nes grįžęs Maskvos buvau be jokių padoresnių apsirengimų, dabar aš kukliai, bet atrodau tvarkingai. Laikausi kukliai, bet nevengiu pokalbio.

Šeimininkai kviečia prie stalo. Žengiu greta svečio, Maironis veda mane už parankės, man net kažkaip nepatogu. Valgomasis irgi nemažas. Virš 30 svečių laisvai susėda aplink pailgą stalą. Ir kaip tokį milžinišką stalą padarė? O valgių valgių! Nematytų, negirdėtų, neragautų! Šeimininkai giriasi – viskas žemaitiškai! Šeimininkai Kuneikos su Tverų klebonu lenkiškai šneka, o namie, savo tarpe, visi žemaitiškai!

Mane pasodina greta poeto, iš kairės. Kitoje pusėje šeimininkė.

Valgiai, valgiai! Dešrelės, vėdarai, bulvės su kanapėmis. Pyragai, pyragaičiai! Aš jau neregistruoju įvairių žuvies valgių. Pilna ir vištų, žąsų ir kitokių prideramųjų valgių. Taip, taip, ir kalakutas, ir veršiena! Ak, net baisu darosi, visko ir neišvardinsi! Maironis nekviečiamas ragauja, vis prie kiekvieno paragauto valgio prideda juokelius ar trumputį anekdotą. Kaimiečiai valgo lyg drovėdamiesi, kukliai, bet, matydami, kad prelatas jaučiasi lyg namie, tai grybų pyragėlius ragauja, tai prašo veršienos gabaliuką su galeteta, padažu, žalumynais. Degtinės nėra. Kriaušių vynas, serbentų, vyšnių likeris ir... žemaitiškas midus. Tirštas, vos iš storoko butelio ištekąs. Pirmąkart gyvenime tokį ragauja.

Kuneika, rodos, jo vardas, Zenonas, aplink vaikšto, visus prie valgių ragina. Midus tik prie Maironio, kitiems jo nėra. Sako, jam 50 metų, visą laiką žemėje guli. Maironis paragavo, bet nelabai žavisi, o man patinka!

Tarp mudviejų protarpiais vyksta pašnekesys. Maironis domisi Maskvos lietuviais. Peterburgą jis pažįstąs, Maskvos beveik ne. Klausinėja apie poetą Jurgi Baltrušaitį, labai norėtų su juo arčiau susipažinti. Kalbamės apie Vienuolį-Žukauską, kuris buvo artimas mūsų šeimai. Su Motinėle dažnai apsilankydavome Maskvoje Fereino vaistinėje, kur dirbo minėtas rašytojas. Šnekame apie Maskvos teatrus, apie mano buvusias studijas. Maironis ragina būtinai skubėti Kaunan, kur didelis profesionalų aktorių trūkumas. Kviečia, jei neturėsiu kur sustoti, pas jį apsigyventi. Sakau, kad turiu dėdę daktarą Sipavičių. Pasirodo, šis ir poeto geras bičiulis, dažnai pas jį besilankąs, kaimynas. Dėkoju.

Puota tęsiasi. Neminėsiu visų įmantrių tortų, vaisinių sūrių, uogienių, saldainių. O tuo tarpu Maskvoje žmonės badauja, galvoju. Apie politiką mudu nešnekam, nėra tarp mudviejų aktualių tada kalbų apie krikščionis demokratus, neminiu nei bolševikų.

Sužinojęs, kad rašau eilėraščius, pageidauja kada paskaityti. Šeimininkė prašo svečio paskaityti ką nors iš savo kūrybos. Ima iš atminties skaityti. Skaito lyg prisimindamas, lyg pagal jausmą darydamas psichologines pauzes. „Išnyksiu kaip dūmas" perskaito stačiai kaip prityręs aktorius. Be įtempimo ir patoso, paprastai, lyg mąstydamas ar kalbėdamasis su artimais žmonėmis.

Dėkojame, sustoję vėl skubame į stalą. Vėl dainos, ir garsiau už visus dainuoja svečias. Net truputį diriguoja, vieną antrą dainą pats veda.

Antrą dieną Maironis su Kuneikais kažin kur važiavo į svečius. Sako, norįs aplankyti Druskių ežerą[1], tada tikrai nuostabiai gražų, mažai paliestą gamtos kampelį. Mes su teta ir pussesere likome dvare šeimininkauti, paruošti vakarienę. Grįžo jau sutemus.

Grįžęs iš svečių, Maironis pasakoja anekdotus iš kunigų gyvenimo. Bet tai nebuvo bažnyčios tarnų išjuokimas, o šiaip apie įvairius atsitiktinius juokingus įvykius. Vakarienės metu vėl sėdėjau greta. Maironis pasakoja apie Vaižgantą, vadindamas jį „mano kaimynas". Kuneikaitė klausinėja apie Kunigų seminariją, apie klierikus. Maironis papasakojo, kokių pasitaiko „studentų" – vykusių ir įvairiai margų, net keistokų.

Trečią dieną, tai buvo šeštadienis, klebonas dar tikėjosi, kad prelatas atsilankysiąs ir pas jį. Bet gerbiamas svečias atsisėdo į dviem arkliais pakinkytą vežimą, atsisveikina su šeimininkais ir mumis ir, pakvietęs būtinai jį aplankyti Kaune, išvažiavo.

Išvyko. Nuo šio pirmo susitikimo praslinko virš 65 metų, bet poeto viešnagė pas Kuneikus manyje lyg gera fotografija gyva vaizduotėje. Lyg šiandien regiu guvų, jauną (ne metais!), šokantį poetą ir regiu linksmų kaimiečių veidus, dainuojančius žemaitiškas dainas.

Dabar, kai rašau šiuos atsiminimus, galvoju, kodėl garsus poetas, užimąs aukštas bažnytines vietas, atvyko į tokį Žemaitijos užkampį,

[1] Pasakotojas klysta, turėdamas omenyje Ruskio ežerą.

pas nežymius farmacininkus, primygtinai prašė nekviesti vietinės ponijos – dvarininkų ir dvasininkų, o norėjo pabendrauti su kaimiečiais. Neabejotinai Tverų apylinkių grožis ir senovė jį viliojo. Čia buvo ramu, jokių gandų, šmeižtų. O valstiečiai? Jų buvo virš penkiolikos. Gal kunigui imponavo skaistūs veideliai? Ne. Nors šoko su jomis ratelius, bet lygiai jam buvo malonūs ir berneliai. Buvo išsiilgęs kaimo dainų, gal net žemaitiškų. Imponavo Kuneikos? Abu, brolis ir sesuo, buvo apsiskaitę, jautrūs kaimynų nelaimėms, bet be pretenzijų į estetiką ir gilesnę filosofiją.

Kaip minėjau, kvietė mane pas poetą jo namuose Kaune apsilankyti, bet nedrįsau, nebuvo laiko ir ypatingo reikalo. Pažintis nutrūko iki 1924 metų. Iš Tverų persikėliau į Telšius, kur stojau įvairiose mokyklose dėstyti piešimą, tapau „Kanklių" draugijos meno vadovu, režisieriu, kūriau Žemaičių teatrą, kurį vėliau bandė kurti Juknevičius.

1923 metais K. Glinskio ir L. Giros kvietimu atvykau dirbti Kauno dramos teatre. Teatrui vadovavo gabus, prityręs režisierius Konstantinas Glinskis, kuris netoleravo lietuvių dramaturgų, išskyrus S. Čiurlionienės ir A. Fromo-Gužučio veikalus.

Kauno aktorių sudėtis buvo nedidelė. Jį sudarė Vaičkaus mokiniai ir grįžtą iš Rusijos profesionalai, baigę aukštus teatro mokslus, ir pusiau profesionalai iš saviveiklinių teatrų. Panaši buvo ir spektaklių kokybė. Labai skyrėsi profesionalų, meistrų darbas nuo pusiau mėgėjų. Tiesa, vėliau praktika ir premjerų gausumas pakėlė jų profesionalumą. Kai kurie jų buvo primiršę gimtąją kalbą, o tokių buvo nemažai: Laucius, Kupstas, J. Petrauskas, Tvirbutas ir kiti. Tiesiog turėjo mokintis kai kuriuos žodžius naujai. Dauguma aktorių turėjo tarmiškus akcentus, kaip kad aš – žemaitišką.

Ir štai 1926 metais aktorių būrys (Steponavičius, Dineika, Kubertavičius) suranda Biržuose Peterburgo mokyklos aktorių Borisą Dauguvietį ir per ministeriją įdarbino mūsų teatre. Nemanau, kad tai tiko Glinskiui, bet, būdamas doras ir tikras menininkas, džentelmenas, prieš B. Dauguvietį nekovojo ir nekliudė jam dirbti. Tiesą pasakius, K. Glinskio sveikata šlubavo, ir jis neturėjo tiek jėgų, kad kas savaitė „keptų" premjeras, kad pritrauktų žiūrovus. Iki Dauguviečio atvykimo per 1923 metus tik 7 veikalai pastatyti, naujam režisieriui atvykus

per 1924 metų sezoną įvyko virš 13 premjerų. Repertuare atsirado didžiųjų klasikų: Šekspyro, Goldonio, Hauptmano veikalai. Tačiau labai svarbiu įvykiu teatro gyvenime reikia laikyti Boriso Dauguviečio susirūpinimą lietuvių dramaturgija. Ir jau 1924 metais pasirodė scenoje keturi lietuvių dramaturgų veikalai.

Negaliu pasakyti, kuriuo būdu B. Dauguvietis tarėsi su Maironiu ir 1924 m. įtraukė į teatro repertuarą *Kęstučio mirtį*, vieną iš trilogijos veikalų. Bet šioji drama tapo lemiama visai tolimesnei teatro raidai, pajamoms, kurios iki šio pastatymo buvo ne per geriausios. Nuo šio pastatymo žiūrovai pamėgo teatrą, ir, svarbiausia, jaunuomenė, kuri iki 1924 metų buvo gana abejinga. Ji tapo nuolatiniu spektaklių lankytoju. Tolimesni teatro pastatymai – Maironio *Kęstučio mirtis*, Goldonio *Mirandolina*, Zudermano *Drugeliai*, Šekspyro *Otelas*, Vaičiūno *Sudrumstoji ramybė* atvėrė duris plačioms masėms.

Štai vyksta iškilmingas Maironio *Kęstučio mirties* skaitymas jaukiame „prezidento ložės" fojė. Autorius nedalyvauja, nors yra prižadėjęs apsilankyti, pasišnekėti apie veikalą ir vaidmenis. Aktoriai kūrinį priėmė entuziastingai. Žavėjo mus skaisti, liaudiška poeto dramaturgo lyrika, istorinė tema ir vykusiai sudaryta jaudinanti veiksmo eiga. O kai įsiskaitėm į tekstus, aptarėm veikalo istorinį pagrindą, apsilankė ir Maironis. Vėl jį pamačiau. Tas pats saulėtas, šypsantis veidas, bet žymiai apsenęs. Tas pats ir lyg visai kitas žmogus. Kažkoks liūdesys apgaubęs jo bruožus ir net visą figūrą. Pražilo. Pasidarė sunkesnis, jau taip gyvai, kaip kad Tveruose, sukti ratelius vargu ar pajėgtų. Nuoširdžiai su visais pasisveikino, maloniu balsu papasakojo, kaip ir dėl ko kūrė šį veikalą. Autoriui atrodė, jog mūsų visuomenė per mažai domisi Lietuvos praeitim, jis nerimo, kad kai kurie lenkų istorikai ir rašytojai yra iškraipę istorinius faktus, nors pripažino, kad ir pats naudojosi ir lenkų versijomis. Iškraipyta, jo nuomone, ir caro laikų istorikų, tokių kaip Briancevas, istorija. Vardan viso to dramaturgas ir ryžosi šį veikalą parašyti. Daugiau iki premjeros Maironio nematėme. Ar jis susitikdavo pastatymo metu su B. Dauguviečiu – nežinau. Režisierius neminėjo.

Atvykęs į Kauno dramos teatrą, B. Dauguvietis pirmą pastatymą repetavo pilnas energijos ir ryžto. Hauptmano *Hanelė* ir Meterlinko *Nekviestoji viešnia* tapo išnagrinėtos ir literatūriškai, ir kukliomis

režisūros priemonėmis kruopščiai surežisuotos. Teko dalyvauti tuose pastatymuose. B. Dauguvietis kaip režisierius tada man patiko. Bet statant *Kęstučio mirtį* atsivėrė visai kitas menininkas. Tiesą pasakius, „nebuvo laiko", premjera buvo ruošiama paskubomis, su didelėmis kupiūromis. Patyrę aktoriai turėjo be režisieriaus nurodymų patys kurti vaidmenis, dirbo jis tik su tais, kurie buvo dar nepatyrę, kuriems nesisekė – A. Kupstu, P. Musnicku. Kadangi aktorių buvo mažai, teko vaidinti ir režisieriaus padėjėjui J. Vizgirdai, ir sufleriui Merčaičiui, nors programoje jo pavardė pažymėta kažkokiu Zaleskiu. Pačiam B. Dauguviečiui teko vaidinti Krivių Krivaitį. Tačiau programoje jo pavardės nespausdino: girdi, negarbė režisieriui antros eilės vaidmenį vaidinti!..

Man teko sudėtingas Jogailos vaidmuo. Iš režisieriaus jokių nurodymų negavau, kūriau vaidmenį iš savo replikų ir tų žodžių, ką kiti apie Jogailą šneka. Mano Jogaila buvo jaunuolis, troškęs valdžios. Jam klaikiai patiko karūna ir būti didžiuoju; iš čia – įtarumas, prisitaikymas iki akimirkos, kai gali be jokios sąžinės tapti žiauriu ir kerštingu. Teko tą vaidmenį vaidinti ne vienerius metus. Jaučiau didelį džiaugsmą, kai laikui bėgant vis kažin ką nauja Jogailos charaktery ir tekste surasdavau.

Generaliniam bandyme buvo jaučiama daug pliko teksto – be pergyvenimų, be tikrų jausmų. Mizanscenos primityvios, psichologiškai nepateisintos. Negalima buvo aktorių kaltinti, nes trūko laiko net tekstus gerai įsisavinti. Kubertavičius, vaidinęs Kęstutį, dar painiojo žodžius, Laucius, vaidines Jogailos kambarinį, nors tekstas buvo aštuoniasdešimt nuošimčių sutrumpintas, niekaip negalėjo tiksliai jo pakartoti, juo labiau kad gyvenime kalbėjo tik rusiškai. Buvo daug statistų iš vidurinės mokyklos, dalyvavo Šaulių sąjungos choras.

Kai ruošėmės generaliniam bandymui, B. Dauguvietis pareiškė, kad kunigaikščiai į sceną įjos žirgais. Tam reikalui atvyko penki husarų pulko kareiviai su milžiniškais, gerai išlaikytais arkliais; ir štai aš, Jogaila, kavalkados priešakyje įjodavau į sceną. Arklių aš nebijojau, joti mokėjau, bet čia buvo žirgai kaip ugnis. Nors juos prilaikydavo persirengę istoriniais kostiumais kariai, bet prožektoriai, fanfaros gąsdino gyvulius. O scenos priešakyje – neuždengta orkestro duobė. Joju ir drebu, ar tas žirgas mane neįtrauks į tą juodą orkestro prarają.

Premjeroje buvo pats autorius. Žiūrėjo laimingas ir patenkintas. Žiūrovų salė perpildyta, daug pristatomų kėdžių! Per pertrauką dramaturgas apsilankė užkulisyje, dėkojo aktoriams. Visai neprisimenu, kad, spektakliui pasibaigus, jis būtų pasirodęs prie rampos, – jei neklystu, autorius pabėgo. Jam, kaip dvasininkui, nepatogu buvo atsidurti scenoje.

Kęstučio mirties spektakliai vyko gana dažnai ir visada pilnoje salėje. Maironio drama įgalino teatrą sukaupti naują žiūrovą, – jaunuomenę, kuri iki šio veikalo teatrui buvo abejinga. Maironio veikalo dėka sustiprėjo patriotizmas, daug kas pasijuto lietuvis esąs, inteligentų tarpe ėmė nykti lenkų žargonas.

Netrukus imta galvoti apie naują Maironio premjerą: *Vytautas pas kryžiuočius*. Atsimenu, man tada kilo klausimas, kodėl B. Dauguvietis nesikreipė į B. Sruogos kūrybą? Atsakymas aiškus. A. Sutkus, B. Sruoga veržėsi į mūsų teatrą. „Vilkolakis" ir „Tautos teatras" finansiškai vos alsavo. Taigi Bičiūnas, Sruoga turėjo neigti, menkinti Valstybės teatro darbus, kad patys ten įsiveržtų. Tai laikui bėgant jiems pagaliau pasisekė. Bet daug recenzijų buvo Dauguviečio nenaudai, ir B. Sruoga buvo jo priešas numeris vienas. Labai gaila, kad vėlesni teatrologai, naudodamiesi šališkomis recenzijomis, rašė savo straipsnius ir teatro istoriją, pasitikėdami minėtais tekstais, kur ir režisūra, ir aktorių kūryba iškraipyta.

Tuo tarpu *Kęstučio mirties* spektakliai vyko dažnai ir visada salė pilna. Dar noriu pažymėti, kad *Kęstučio mirties* premjera buvo forsuojama, skubėta spektaklį išleisti prieš vasario 16 dieną, nepriklausomybės šventės proga. Ta pati mintis vėl gimė kitais metais, kai vasario 15 dieną vyko ir antra Maironio veikalo premjera: *Vytautas pas kryžiuočius*. Ir šį kartą skubėta, net chaltūruota. *Vytautas pas kryžiuočius* žymiai mažiau sceniškas veikalas. Mažiau veiksmo, dramatiškumo. Darbas prasidėjo ir vyko be jokio entuziazmo, nors po *Kęstučio mirties* premjeros visai dramos teatro trupei, net ir tiems, kurie nevaidino, Maironio namuose buvo iškeltas dosnus su daugybe išgėrimų balius. Iš viso to baliaus mano atminty liko gerokai įkaušę aktoriai, daug pagyros žodžių ir kuklus kukliausias šeimininkas, mandagus ir kaip visada šypsantis.

Atsisveikindamas su šeimininku, gavau prisakymą būtinai apsilankyti. Buvau pas jį kelis kartus, šie susitikimai buvo įvairūs, net du kartus tik mane vieną priėmė.

Ir štai 1925 metai, vasario 15 diena. Pakyla uždanga, ir rodome naują Maironio dramą. Ėjo gandai, kad B. Dauguvietis skatino tą veikalą greičiau parašyti, net padėjo... Nežinau, Maironis man šito nesakė, o jo klausti neturėjau nei noro, nei drąsos. Nebuvau šituo reikalu ir smalsus. Dekoracijos parinktos iš sandėlio, dail. J. Gregorauskas tik šį tą pridėjo. Žiūrovai, pasitikėdami *Kęstučio mirties* pasisekimu, pripildė salę. Kaip ir pirmoje premjeroje (tik premjeroje!) apsilankė dramaturgas. Dėkojo, vėl buvo priėmimas Maironio name. Bet šis veikalas žiūrovų nesujaudino, net daugumą apvylė. Dar vienas kitas vaidinimas turėjo daug žiūrovų ir greit atslūgo, veikalas užgeso. Kiek pažįstu šį kūrinį, režisūriškai iš jo galima padaryti gražų spektaklį, bet B. Dauguviečio skubotumas, galima sakyti, vos ne apatija, – ir spektaklis tapo pilkutis, neskaniai margas. Gal dėl to B. Dauguviečio dėmesys vėliau nukrypo į P. Vaičiūno kūrybą ir bendradarbiavimą su jaunais dramaturgais.

Užėjus Vytauto Didžiojo metams, ministerijos ir autoriaus buvo nuspręsta padaryti dideles gastroles per visą Lietuva ir visur rodyti *Kęstučio mirtį*. Valdžia davė traukinį, mes visą mėnesį lankėme daugumą Lietuvos miestų miestelių, vaidindami su dideliu pasisekimu. Visur mus lydėjo žmonių entuziazmas, vyko didelės iškilmės, paradai. Vaidinome lauke, klubuose, daug tūkstančių žiūrovų regėjo šį Maironio veikalą. Populiarus, mylimas poetas ir dramaturgas tais metais ypač išpopuliarėjo.

Ir štai 1930 m. statomas *Didysis Vytautas – karalius*. Šį kartą gražios dail. A. Varno dekoracijos, J. Karnavičiaus iškilminga muzika, nauji kostiumai. Čia jau ne chaltūra, o kruopštus darbas. Rolės išmoktos, sufleris nereikalingas.

Prieš premjerą man teko apsilankyti dramaturgo namuose. Mat mano dėdė daktaras Bronius Sipavičius, vienas Maskvos lietuvių, ilgus metus buvęs karo gydytoju Kaukaze, o Lietuvoje tapęs Sveikatos departamento viršininku, kaip minėjau, gyveno netoli Maironio, kur ir rašytojas Vaižgantas, ir dažnai apsilankydavo pas poetą palošti kortomis, tai ir mane paimdavo drauge. Tąsyk apie premjerą iš Maironio išgirdau

tik tiek: „Kaip ten darbas vyksta?“ Vienu antru žodžiu papasakojau, kas dedasi teatre, ir daugiau apie būsimąjį spektaklį nekalbėjome.

1930. IX. 7 įvyksta premjera. Jau dabar netenka minėti, kad buvo pilna salė. Autorius tarp žiūrovų nesėdi, pasislėpė prezidento ložėje. Pas aktorius neužeina. Uždanga pakyla. Spektaklis darniai rodomas, žiūrovai šiltai ploja. Pasisekimas, sėkmė? Taip ir ne. Geras spektaklis, bet sausokas. Turime atsiminti, kad teatre ėmė dirbti gabus, genialus A. Oleka-Žilinskas. Istoriniu triukšmu 1929 metais vyko V. Krėvės *Šarūno* spektaklis. Dar Lietuva tokio spektaklio nebuvo mačiusi. Režisieriaus, autoriaus, dekoratoriaus, kompozitoriaus ir aktorių pastangos tapo didele kūrybine švente. Kitas A. Olekos-Žilinsko pastatymas Dikenso *Varpai* pakėlė žiūrovų skonį, scenos suvokimą apie tikrąjį teatrą, ir štai tuoj po to Maironis. Deja, su A. Olekos-Žilinsko darbu B. Dauguviečio pastangas ir lyginti negalime. Lyg profesoriaus meistro ir vidutiniško gabumo mėgėjo darbas, nors B. Dauguvietis ir stengėsi, net kamavo aktorius. Neprisimenu recenzijų, nesidomėjau per daug jomis, nes įvairių recenzentų buvo ir rašė neobjektyviai, vadovaudamiesi asmeniškomis simpatijomis, nesiskaitydami nei su etika, nei su estetika. Ir prieš poetą kaip poetą kovojo ir Bažnyčios pavyduoliai, ir jaunieji poečiukai, norėdami nuversti poezijos „stabą“. Teko pažinti daug tokių, kurie laikydavo didįjį poetą atgyvena, tačiau patys netapo klasikais.

Gaila, kad poetui gyvam esant, niekas nesukūrė apie jo gyvenimą filmo. Tik dabar imama domėtis dar neišmirusiais liudininkais, kurie pažinojo ir buvo vienaip ar kitaip artimi mūsų įžymiems žmonėms. Ir dabar, kai nušvinta viltis, kad nežus, kas svarbiausia, nei muziejai, nei archyvai, nei kitos aukštos kultūrinės įstaigos tiek kapitalo neturi, kad užfiksuotų, surašytų, atspausdintų, kad mums būtina, ką mes vadiname kultūra, žmonių ir krašto istorija. Ir mokslininkų, ir kūrėjų biografijos nepilnos, skurdžios.

Noriu baigti anekdotu iš Maironio gyvenimo. Vieną kartą, kai vyko lošimas, atvyksta iš periferijos sujaudintas kunigas ir skundžia kažkurį savo kolegą, kuris „pasigimdė“ kūdikį: „Ką daryt? Skandalas!“ Maironis ramiai lošia kortomis ir sako: „Na, kas čia tokio? Turėsime vienu lietuviuku daugiau“.

Po premjeros pagal tradiciją teatro vaidilos vėl susirinko pas Maironį. Jau nebuvo tiek daug išgėrimo, nes Maironis per anuos du priėmimus įsitikino, kad ne visi tinkamai pagerbia jo vaišingumą. Ir mudu per tą balių nemažai kalbėjomės. Poetas būtinai panoro mane matyti svečiuose, kad galėtume akis į akį pasišnekėti.

Anie paskutinio susitikimo su poetu pietūs tapo mano gyvenimo nepaprasta diena. Nors, žinoma, dabar daug metų praėjo, daug kas jau išblėso, – regi tik nuotrupas, o pilnas paveikslas skilo, išblyško.

Prisimenu, atvykau pas jį lapkričio 4 d. po 12 valandos. Pavaikščiojom per visus kambarius. Aprodė, kur mėgstąs dirbti, svajoti. Pasiskundė, kad tiek „nereikalingų" reikalų, kad nėra kada nei mąstyti, nei kurti. Pietų metu buvome tik dviese ir pagyvenusi maloni šeimininkė, kuri mane laikė senu pažįstamu. Ji atnešdavo valgius ir vaišindavo. Visas dėmesys buvo sukauptas į pašnekesį. Dalinomės nuomonėmis apie gyvenimą, kaip pasikeitė jis net nuo pirmos Maironio premjeros. Šnekėjova apie dailininkus, apie mano pažintį su įvairiais poetais, rašytojais. Apie K. Binkį, J. Tysliavą, J. Palecki, A. Jasiūną, apie baldų genijų J. Prapuolenį. Poeto pasaulis buvo platus ir žymiai nuo mano skyrėsi. Jis gyveno savo kunigo gyvenimu, buvo aukštas Bažnyčios tarnas. Vėl prisiminėme susitikimą Tveruose, kur jau nei vieno Kuneikos nebuvo gyvo. O aš, šnekėdamas su šeimininku, vaizduotėje lyginau aną „jauną", guvų poetą, su mergelėmis ir berniukais ratelius sukantį, su dabartiniu susimąstančiu, beveik liūdnu poetu.

Gėrėm skanų vyną, prisimenu, raudoną, turbūt vyšnių, ir tada Maironis man pasakė: „Iš visų savo herojų ypač pamėgau Vytautą". Ilga pauzė, toliau: „Mano likimas kažkuo susiskamba su juo!.." Nesupratau tada jo minčių. Vėliau, po daugel metų, suvokiau, kad poeto prelato „kolegos" kunigų hierarchijoje jį persekiojo, pavydėjo jo populiarumo lietuvių liaudyje ir inteligentijoje, pranešdavo popiežiui žeminančias kunigą žinias, kėlė Vatikane prieš jį intrigas. Jam nebuvo suteiktas, kaip Vytautui, aukštas priderantis vainikas. Netapo net vyskupu... Didysis Lietuvos patriotas ir poetas jautėsi pažemintas. Didelė tai buvo moralinė dvasinė skriauda. Suprantu, ką išgyveno savy, nes nemėgo rodyti, ką skaudžiai išgyveno.

Gėrėm arbatą su skania uogiene ir tada nežinojome dar, kad daugiau nebesusitiksime. Baigiantis arbatai Maironis atsistojo, atsinešė popieriaus ir gražų plunksnakotį, pasakė: „Noriu jums, mielas Sipavičiau, parašyti atminčiai keletą žodžių. Pažintis su jumis ilga ir simpatiška. Patinki man, štai ekspromtu rašau...“ Ir, geriau pataisęs akinius, užrašė:

Gyvenimas – vaidinimo didžiulė scena,
Senovėje išminčius taip pasakęs.
O vis dėlto, išminčiau, ne tas pats
Gerai gyventi ir gerai vaidinti!
O būtų iš tiesų taip gera,
Jei tos sesutės drauge žengtų.
Pr. J. Maironis
1930. XI. 4

Buvau labai sujaudintas tokiu dėmesiu. Ir dabar rašant man kaip tada plaka širdis ir, prisiminus tas nuostabias mano gyvenimo akimirkas, darosi šviesiau gyventi ir kurti.

Kryžiškės, 1988-07-07.

LLTI BR F11 / 444; sutrumpinus skelbta: „Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 652–659.

Juozas Laucius

Su Jonu Mačiuliu-Maironiu susipažinau 1924 metais, kai jis po *Kęstučio mirties* premjeros pakvietė pas save į svečius arbatėlei to spektaklio dalyvius – aktorius bei kitus Kauno valstybinio dramos teatro bendradarbius. Šioje arbatėlėje dalyvavo režisierius B. Dauguvietis, rašytojas P. Vaičiūnas, aktoriai T. Vaičiūnienė, A. Vainiūnaitė, O. Kurmytė, O. Rymaitė, P. Kubertavičius, V. Dineika ir kt.

Maironis tuo metu gyveno senamiestyje, Rotušės aikštėje. Arbatėlės metu Maironis įdėmiai žiūrėjo į kiekvieną ir bandė atskirti, kuris kurį vaidmenį vaidinome. „Tamsta vaidinai karvedį, – kreipėsi jis į mane, – o tamsta tą ir tą...“. Tačiau ne visus pataikydavo atspėti.

Kalbėjosi su mumis apie reikalą, buvo patenkintas pastatymu. Man, rods, buvau apie 30 metų, o Maironiui virš 60-ties. Jis buvo pražilęs, nešiojo trumpai kirptus plaukus, nešiojo pensnė ir vaikščiojo dvasiškio rūbais apsirengęs. Kalbėjo ramiai, nedaug. Pasirodė jis man solidžiu, labai kultūringu, vaišingu žmogumi.

Man teko vaidinti dviejuose J. Maironio veikaluose. Tai: *Kęstučio mirtis* – 1924 m. ir *Vytautas pas kryžiuočius* – 1925 m. Abu veikalus režisavo B. Dauguvietis. Maironis nedalyvavo teatre statant jo veikalus. Jis pateikdavo gatavą pjesę teatro režisierių žinion ir ateidavo į jos premjerą. Tuo tarpu, pav. rašytojas Petras Vaičiūnas, kuris buvo labai produktyvus dramaturgas, kasmet pateikdavo teatrui po 1–2 veikalus – pats skaitydavo aktoriams savo pjeses, tardavosi su režisieriais, aktoriais, dalyvaudavo repeticijose. (Man teko dalyvauti beveik dešimtyje P. Vaičiūno veikaluose). Tuo tarpu J. Maironio mes nematydavome teatro užkulisiuose.

J. Maironio veikalus buvo nelengva vaidinti ir režisuoti, nes tai buvo istoriniai-tautiniai veikalai, kur labai svarbu nenukrypti nuo tikrovės, išlaikyti to meto stilių, papročius. Aktoriui vaidinant teko mokytis ir prozos, daug eiliuoto teksto, svarbu dėlto buvo mokėti išlaikyti ritmą, įtampą.

Labai mėgstu Maironio eiles ir šiandieną, sulaukęs jau 78 metų deklamuoju Maironio prologą iš *Kęstučio mirties*: „Paliksiu už durų kasdienius vargus ir pilko gyvenimo naštą, lakius pabalnojęs vaizduotės žirgus, nuskrisiu į tolimą kraštą...“ „Į kraštą tamsių neįžengiamų girių, į kraštą prabočių, tėvų didžiavyrių...“

[Parašas]

(Juozas Laučius)

LTSR liaudies artistas

1971 m.

MLLM 6511.

Antanina Vainiūnaitė-Kubertavičienė

Gimiau ir vaikystę praleidau Odesoje. Jau ten gyvendama girdėjau apie Maironį. Grįžus į Kauną, susipažinau su pačiu poetu. Tai buvo apie 1920 metus. Buvau pakviesta pas jį į svečius. Tą vakarą viešėdama pas Maironį, pirmą kartą išgirdau radiją. Tada tai buvo didelė retenybė. Iš viso Lietuvoje buvo tik keli radijo aparatai. Mes, svečiai, sėdėjome valgomajame, o gretimam kambary užgrojo radijas. Negaliu užmiršti to įspūdžio, kurį jis man paliko. Atrodė, kad ten, už pravirų durų, kažkas švelniai grojo smuiku. Mes visi kaip užburti klausėm tų garsų.

Maironis labai mėgo menininkus ir gerą inteligentišką draugiją. Draugavo su B. Dauguviečiu, J. Gruodžiu, M. Vaitkum ir kitais. Pas jį būdavo labai jauku, šeimyniška, neoficialu. Kai teatre buvo statomos jo dramos, po premjeros jis kviesdavo į namus visus aktorius. Tai buvo gana drąsu. Artistus ne visi mėgo. Į juos buvo žiūrima iš aukšto, kaip į nerimtos reputacijos žmones. Aukštuomenė kviesdavo artistus į svečius labai atsargiai, ir tik išrinktuosius, žvaigždes.

Maironis kvietė visus, nesirinkdamas ir nebijodamas. Kubertavičius vaidino visus jo veikalų kunigaikščius ir karalius, todėl mes būdavom pas Maironį dažniau. Susirinkdavo pas jį keletas kunigų ir keletas pasauliečių draugų. Ateidavo kada ir A. Dambrauskas-Jakštas. Jis buvo didelis asketas ir visuomet išeidavo anksčiau už kitus. Kai žinodavo, kad bus Dambrauskas, Maironis mus prašydavo mažiau apsinuoginti, elgtis kukliau. Jis ir pats jo truputį privengė.

Maironio namuose buvo pianinas, bet nebūdavo iš anksto numatytos specialios programos. Kas nori – paskambina, kas – padainuoja.

Lankydavosi Maironis ir pas mus namuose. Kompanijoje buvo linksmas, geros nuotaikos, išgerdavo truputį vyno ar konjako.

Jis buvo ne tik kunigas, bet labai išsilavinęs pasaulietis inteligentas, gal dėl to jis ir galėjo rašyt.

Mano atmintyje jis išliko kaip aukštos moralės, krikštolinės sielos ir gilaus intelekto žmogus.

Jo veikla labai svarbi mūsų tautos kultūrai.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose“ [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 83.

Teofilija Vaičiūnienė

Tokį aš pažinojau Maironį

Likimas buvo man labai malonus, kad leido keletą metų draugauti su mūsų didžiuoju dainiumi Jonu Maironiu. Tačiau kada reikia ką nors apie jį parašyti, tai nežinau, nuo ko pradėti. Pirmučiausia aš neturi rašytojos talento ir bijau prisiliesti prie tokios didelės temos kaip „Maironis – žmogus".

Mūsų nuoširdžios draugystės laikotarpis buvo gana trumpas, be to, labai jau didelis amžiaus skirtumas. Aš buvau bepradedanti gyventi, o jis baigiąs savo didelį ir turiningą gyvenimą. Nors, tiesą pasakius, šito amžiaus skirtumo mes, jo jaunieji draugai ir draugės, niekuomet nejausdavom. Jūs galite įsitikinti, pasižiūrėjus į šią mano skolinamą Jums nuotrauką. Jis visuomet, bent su mumis, būdavo gerai nusiteikęs. Pilnas gražaus sąmojaus ir didelio humoro pajautimo.

Aš tiksliai neprisimenu, kada ir prie kokių aplinkybių aš susipažinau su Maironiu, bet tiksliai prisimenu mūsų šeimos draugystės pradžią su Maironiu. Tai buvo 1925 metų pavasaris. Vieną gražią dieną parėjus mums su Vaičiūnu iš teatro namo, mūsų namiškiai pranešė, kad buvo pas mus atėjęs kažkoks pagyvenęs dvasiškis (Maironis visuomet nešiodavo kunigiškus drabužius) ir paliko mums laiškelį. Atidarę šį laiškelį, mes radom Maironio vizitinę kortelę, kurioje jis mus prašė tokią tai dieną ir tokią tai valandą ateiti pas jį į svečius. Gaila, kad tos kortelės aš savo šeimos archyve negaliu rasti.

Mes, žinoma, buvome giliai sujaudinti ir nustebinti. Vaičiūnas visą gyvenimą minėjo šitą įvykį su pasididžiavimu ir didele nuostaba. Jis sakydavo, kaip jis, būdamas taip visų gerbiamas žmogus, nepasididžiavo ir nepatingėjo, senas būdamas ir pasiramsčiuodamas lazdele, taip toli eiti ir taip aukštai lipti laiptais tik dėl to, kad pakviestų mus, jaunus žmones, pas save į svečius. Reikia pasakyti, kad tuomet telefonas Kaune dar buvo retenybė, ir mes šios retenybės dar neturėjome. Aš ėjau į tą garbingą viešnagę drebančia širdimi. Maniau, ką aš su Maironiu kalbėsiu, kaip ten reikės elgtis ir t. t. Daug buvau prisiklausiusi apie jį iš Vaičiūno ir jo draugų rašytojų. Jie visuomet kalbėjo apie

Maironį su didele pagarba, kaip apie didelį poetą ir lietuvių tautos pasididžiavimą. Ir staiga aš, vos prakutusi Dainavos šalies mergelė, – Maironio kviestoji viešnia!

Bet, peržengus jo buto slenkstį, kur mes buvom maloniai sutikti šeimininko, aš tuoj nusiraminau, pasijaučiau visai laisvai ir net drąsiai.

Maironio linksmumo, paprastumo ir jo asmenybės žavesio dėka, mes, jaunieji jo svečiai, visuomet jausdavomės, kaip mes sakydavom, kaip pas save namuose. Bet Maironio akivaizdoje niekas nedrįsdavo netinkamai elgtis bei kalbėti. Tai buvo aukštos kultūros, gilios inteligencijos ir didelės tolerancijos žmogus.

Aš tiksliai neatsimenu svečių pavardžių, bet tai buvo visi jauni, linksmi žmonės. Jis, kaip paprastai, visuomet sėdėdavo gale stalo – stalas buvo ilgas, o aplinkui svečiai. Maironis dažnai atsikeldavo, prie kiekvieno prieidavo, paragindavo užkąsti ir išgerti, pasakydavo keletą malonių žodžių ir vėl atsisėsdavo į savo vietą ir tęsdavo toliau savo linksmą ir įdomų pokalbį. Buvo tai nuoširdus ir nepaprastai vaišingas šeimininkas.

Kada mes šiek tiek sustiprėjom materialiai ir susitvarkėm ūkiškai, mes jį taip pat pasikvietėm pas save. Jis visuomet mielai pas mus užeidavo. Mes jį irgi pasodindavom gale stalo, ir visi aplink apsėdę, klausėmės jo pasakojimų. Jis mums pasakodavo apie savo vaikystę, jaunystę ir iš kelionių po platųjį pasaulį atsitikimus. Ir šiaip jau įvairiausių istorijų. Užsisėdėdavo jis visuomet gana ilgai, nes mes choru šaukdavom dar pasėdėti su mumis. „Tamsta prolote, dar pasėdėk“, – ir jis šypsodamas sakydavo – „na, gerai, dar truputį pasėdėsiu“. (Mes į Maironį visuomet kreipdavomės tamsta prolote).

Tekdavo būti pas Maironį ir tokioj viešnagėj, kada būdavo vien tik viešnios. Tada Maironis visas švytėjo. Jis tuomet būdavo pasaulietis, tikras džentelmenas. Vaišindavo mus nuostabia kava su lietuvišku krupniku. O tas Maironio lietuviškas krupnikas buvo garsus visame Kaune. Jį gamindavo jo sesuo Marcelė, kuri pas Maironį šeimininkavo ir tvarkė visą namų ūkį (Mirė Marcelė Mačiulytė vos prieš penketą ar šešetą metų, sulaukusi gilios senatvės). Kiek mes jos neprašydavom to stebuklingo recepto, bet Marcelė nė už ką niekam jo nedavė.

Po savo veikalų premjeros Maironis visus spektaklio dalyvius pasikviesdavo pas save. Labai gražiai pavaišindavo, padėkodavo režisieriui ir aktoriams ir pasakydavo savo nuomonę apie spektaklį, nes į repeticijas jis neateidavo.

Kada jaunimas įsisiūbuodavo ir pradėdavo dainuoti lietuviškas liaudies dainas, jis būdavo labai patenkintas, bet reikėjo uždainuoti kokią nors dainušką, kuri netikdavo jo namams, tuojau sustabdydavo, sakydamas: „Vyručiai, šitos dainos prašau nedainuoti". Laiko jis mums neribodavo. Jeigu mums būdavo linksma, mes galėjom sėdėti pas jį iki aušros.

Tai čia Maironis, kurį aš dažnai matydavau: poetas romantikas, svajotojas – didelis estetas. Žmogus, kuris mėgo grožį, mėgo būti apsuptas linksmais ir gražiais žmonėmis. Ir jo pokalbio su mumis temos buvo atitinkamai parinktos – linksmos, gyvos ir, žinoma, nelabai gilios.

Bet buvo ir kitas Maironis, Maironis, kuris sekė mūsų jaunos valstybės augimą ir lietuvių tautos vystymąsi. Jis labai skaudžiai pergyveno visas mūsų nesėkmes bei tuometinių „tautos vadų" paklaidas. Apie šitą Maironį aš sužinodavau iš savo vyro Petro Vaičiūno, kuris su Maironiu susitikdavo kūrybiniais reikalais. Mat, Vaičiūnas būdamas teatro repertuaro komisijos nariu arba sekretorium, eidavo pas Maironį tartis dėl jo statomų veikalų. Nueidavo P. Vaičiūnas ir savo naują veikalą Maironiui paskaityti ir jo autoritetingos nuomonės išgirsti. Maironis Vaičiūnui sakydavo:

– Plak juos, Petreli, plak kiek galėdamas, gal vienas kitas dar atsipeikės.

Parėjęs namo, Vaičiūnas sakydavo – Maironis baisiai pergyvena dėl kokios nors tautos nesėkmės arba kokio valstybės veikėjo nedoro elgesio. Maironis sakydavo: „Argi mes dėl to kovojom? Kodėl jie taip greit išsigimė? Taip greit paskendo miesčioniškoje buržuazinėje baloje?"

Tai kitas Maironis, kuris atsiskleisdavo sau lygių intelektualiai žmonių tarpe.

Ir staiga 1932 m. pavasarį sužinojom, kad Maironis sunkiai susirgo. Jis paguldytas Kauno miesto ligoninėj, kur prof. V. Kuzma jį operavo.

O birželio 28 d. anksti rytą pasiekė mus dar skaudesnė žinia – Maironis mirė! Tą liūdną žinią pranešė mums anksti ryte kur tai pro šalį bėgdamas Vaižgantas-Tumas. Jis įbėgęs sušuko:

– Maironis mirė!

Ir ilgam, ilgam erdvėje pasidarė nyki tuštuma.

MLLM R3 P23405.

Jonas Janulis

1924 m. piešiau Maironio portretą. Bendrauti teko su juo tik tiek, kiek buvo reikalinga piešimui. Kalbėdavomės mažai. Ateidavo – ir sėsdavom prie darbo. Kartą Maironis sakė, kad jo portretą piešęs P. Kalpokas. Bet Maironiui tas portretas nelabai patiko, nes esą dailininkas nupiešė per žemą kaktą.

– Kaktą reikėjo išryškinti, padaryti aukštesnę. Vis dėlto aš poetas, rašytojas. Tai turi jau iš paveikslo matytis.

Maironis suprato meną ne kaip gryną tikrovės kopiją, o kaip apibendrintą, psichologiškai suvoktą žmogaus ar gamtos atvaizdavimą.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose“ [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 84.

Petras Karazija

Kaune buvo Knygų leidimo komisija prie Švietimo ministerijos. Ši įstaiga leido *Skaitymus*. Juose kartais būdavo spausdinamas vienas kitas Maironio eilėraštis. Jo eilėraščių korektūras ar kokių neaiškių vietų patikslinimus nusiųsdavom jam į seminariją. Kartą ekspeditorius apsirikęs užrašė ant voko „Seminarijos lektoriui“ vietoje „rektoriui“. Tuomet Maironis įdavė kurjeriui laiškelį, parašęs, kad pasistengtų kitą kartą adresuoti teisingai arba jau geriau visai nieko nerašytų. Parašė labai mandagiai ir taktiškai.

Kai jis ateidavo į leidyklą, su nieku artimiau ten nebendraudavo, labai mažai kalbėdavo ir, kuo greičiausiai viską sutvarkęs, pasišalindavo. Be reikalo nesileisdavo su žmonėmis į kalbas.

Pranciška Genevičiūtė, „Maironis Kauno gyventojų prisiminimuose" [mašinraštis], in: MLLM 7778, l. 83.

Salys Šemerys

Esu ir Maironį matęs einantį universiteto koridorium, esu ne kartą klausęs jo paskaitų Teologijos-filosofijos fakultete ir matęs jį bazilikoje laikant Mišias.

Man nepatiko, kaip jis laikė Mišias: toks storulis sukosi prie altoriaus kaip statinė, arnotu papuošta. Visai ne taip, kaip Mykolas Vaitkus, kuris, būdamas liesas, grakščiai judėdavo ir keldavo mistišką nuotaiką. Buvo įdomu ir smagu matyti kunigą M. Vaitkų atliekant liturgiją.

Apie 1923 metus vieną kartą lankiausi ir Maironio bute. Tuomet dirbau *Mūsų žinyno* redakcijoje. Ten taip pat dirbo iliustruoto žurnalo *Atspindžiai* redaktorius majoras Laurynaitis. Jis sumanė išleisti vieną numerį, skirtą Lietuvos universitetui, ir mane įgaliojo rinkti profesorių atvaizdus.

Ta proga aš ir pasibeldžiau į Maironio butą.

Atidaręs duris, šeimininkas paklausė:

– Kas jūs būsite?

Atsakiau, kad esu iš *Atspindžių* redakcijos.

– Kokiu reikalu?

Aš paaiškinau, kad yra ruošiamas specialus numeris Lietuvos universitetui ir aš renku profesorių fotografijas.

– Norėčiau gauti ir jūsų atvaizdą, – pridūriau.

Įvedęs į saloną, bet nepaprašęs atsisėsti, Maironis pasakė:

– Palaukite!

Ir nuėjo į savo kabinetą.

Stoviu salone ir dairausi. Baldai labai senoviški, bet ištaigingai ir gerai sutvarkyti, viskas tik blizga, spindi.

Mąstau: „Maironis, būdamas aukštas Bažnyčios pareigūnas ir universiteto profesorius, turi galimybę ir moralinę teisę tarnais apsistatyti, į puikybę keltis. Bet ne. Jis elgiasi humaniškai, kukliai – pats atidaro duris".

Po kokių dešimties minučių jis sugrįžo ir padavė man gražią savo nuotrauką, ant kieto popieriaus užklijuotą ir apdengtą plonu rūkomuoju popierium, kurį pakėlęs paklausė:

- Ar tiks?

Aš pažiūrėjau ir pasakiau, kad tinka.

– Na, o kaip, ar grąžinsite fotografiją? – paklausė.

– Nežinau, – sakiau ir dar pridūriau, – jeigu ji jums reikalinga, tai pasistengsiu atnešti atgal.

– Per daug nesirūpinkite, rodos, dar kelias tokias turiu. Atidarė duris ir išleisdamas pirmas pasakė:

- Sudiev!

Toks buvo mano vienintelis vizitas pas Maironį. Nors mane priėmė labai oficialiai, vis dėlto buvau patenkintas, pasikalbėjęs su tokiu žymiu žmogum.

„Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 664–665.

Antanas Venclova

Pasirodė, mano raštus Kauno laikraščiai priima ir spausdina be kokių sunkumų. Štai neseniai opoziciniame laikraštyje parašiau ilgoką straipsnį apie žurnalą *Barą*. Tai buvo senųjų rašytojų leidžiamas žurnalas, kuris man ne per daug patiko. Nepratęs, kaip sakoma, nieko „vynioti į vatą", išdėsčiau atvirai, ką maniau tiek apie patį žurnalą, tiek apie kai kuriuos net labai gerbiamus autorius:

„8 *Baro* num., palyginus jį su pirmuoju, atrodo padaręs didelę pažangą... atgal, – rašiau aš. – Skaudu taip sakyti, bet tai nenuginčijamas faktas. Toji pati literatūros „ubagystė", kaip ir ankstyvesniuose žurnaluose, jei dar ne didesnė. Turinys – perdėm „emeritų" (anot J. A. Herbačiausko) raštai..."

Toliau perėjau prie Maironio:

„Šiame numery pirmoje vietoje debiutuoja Maironis savo eilėraščiu „Ant Punės (Margio) kalno". Seniau Maironies lyrikas skaitydavom su nemažu malonumu ir dvasios pakilimu. Apie dabartinius jo raštus, deja, to pasakyti negalima. Maironis yra „aušrininkas" – romantikas. Jam ir dabar sunku užmiršti savo romantizmas, nors... paseno jau ir Maironis, ir Maironio laikų idėjos. Šių dienų gyvenimas jau ko kita iš rašytojo reikalauja negu prieš kelias dešimtis metų... Dabar, deja, jo kuriami kūriniai (*Bare* spausdinta drama *Vytautas pas kryžiuočius*, smulkesni eilėraščiai) jau nebeturi tos ugnies, kaip seniau, yra neryškūs, nublukę, – jie jau nebeatitinka mūsų dienų gyvenimo ir meno reikalavimų".

Tai nebuvo gal nieko naujo, nes apie Maironį taip tuomet rašė ne vienas kritikas. Blogiau, kad straipsnis buvo pasirašytas mano pavarde ir dėl iškilmingumo prie pavardės pridėtas žodelis „stud.", t. y. studentas.

Maironis, senas nusipelnęs poetas, kurį skaitė ir kuriuo auklėjosi ištisos kartos, kurį ir aš skaičiau ir mėgau, dėl tokio mano straipsnio pasijuto įžeistas ir atsakė į jį irgi straipsniu.

„...Paprastai į kritikas nemėgstu atsakinėti, – rašė jis, – nes žinau: jos nei pridės, nei atims autoriui vertės... Geriausias veikalų į vertintojas – laikas.

Bet šį kartą per daug man skaudu. Kad studentas į užsitarnavusį, jau nuo 30 metų universiteto profesorių atsiliepia iš aukšto Mentoro tonu. Tiek to! Čia jau auklėjimo sritis. Mūsų demokratišku laiku tai paprastas dalykas, ir to imti į širdį netenka.

...Mat, aš romantikas, kuriam Mickevičius, Puškinas, Gėtė palieka net formos žvilgsniu nepeiktini pavyzdžiai. Dabartiniai gyvenimo ir meno (suprask, kritiko) reikalavimai tuo nepasitenkina..."

Ar reikia čia aiškinti, kad tolimesniais metais, įgijęs daugiau proto ir pajutęs, kad neapgalvotas žodis gali žmogų ne tik įžeisti, bet ir užmušti, aš su sielvartu apgailėjau nerimtus, nejautrius, net įžūlius savo žodžius, kurie taip įskaudino seną poetą. Deja, kol poetas buvo gyvas, neradau priemonių savo klaidą atitaisyti. Manydamas, kad tai atlikti niekad nevėlu, darau tai dabar. [...]

Faustas Kirša kvietė mane bendradarbiauti jo žurnale, kur jis sakėsi norįs greta vyresniosios kartos rašytojų – greta Krėvės, Vaižganto, Herbačiausko, Sruogos – suburti ir jaunuosius. Kai pareiškiau, kad jaunieji turi savo pažiūras ir ne visur sutaria su vyresniosios kartos rašytojais, Kirša šyptelėjo, prisiminė mano kadaise rašytą straipsnį, kur aš „sukritikavau" Maironį, ir tarė:

– Ką gi, juk tai buvo nuoširdu... Kodėl vyresniesiems nežinoti, ką apie juos galvoja jaunimas?

Prisiminęs tą straipsnį, dar labiau išraudau ir pasakiau, kad laikau jį savo klaida.

– O kas iš mūsų nėra parašęs to, ko vėliau nereikėtų gailėtis? – tarė Kirša. [...]

Raila įsitaisė Žaliakalny, mediniuose namuose, kuriuos poetas Maironis buvo pastatydinęs vienai savo draugei. Gyveno Raila netgi tos moters bute. Sykį užėjęs priešpiečiais, radau jį dar drybsant lovoje po kažkokio naktinio pasilinksminimo ar išgėrimo. Užsidegęs cigaretę, jis juokdamasis pasakojo:

– Kai kada čia užeina pats Maironis. Štai ir praeitą savaitę – skambina kažkas prie durų. Atidarau – didysis mūsų poetas stovi ir klausia, ar ponia namie. Ponios nebuvo, ir jis liepė jai perduoti gražiai suvyniotą paketą. Priėmiau, įsinešiau į vidų ir, manau sau, pažiūrėsiu, kas ten tokio. Atvynioju gražiai, žiūriu – pirmos rūšies saldainiai, šokoladas, riešutai. Net apsilaižiau. Ne kasdien tokių skanumynų pasitaiko ragauti. Ir žinai ką? Pusiau. Tai yra, pusę sau, o pusę vėl gražiai suvyniojau, nunešiau į saloną ir padėjau ant staliuko. Negi Maironis sutikęs klaus ją, kiek ten buvo plytelių šokolado ir saldainių...

Man ta istorija visai nepatiko, o Raila tik nusijuokė:

– Nieko, nenubiednės didžiausias Lietuvos poetas... O man, studentui, geras gomurio pasmaginimas... [...]

Einant *Trečiam frontui*, mūsų bendradarbis Korsakas-Radžvilas „už politiką", kaip tada buvo sakoma, sėdėjo Šiaulių kalėjime. Kaune buvo gauta žinių, kad jo sveikata labai nusilpo, todėl nieko nelaukiant buvo pradėta ieškoti būdų jam iš kalėjimo išvaduoti. Vyresniųjų rašytojų (Krėvės, Sruogos ir kitų) tarpe kilo sumanymas tuo reikalu paduoti kolektyvinį rašytojų prašymą suimtąjį amnestuoti.

Šiuo klausimu pasikalbėti su Tumu, kadangi mudu su juo asmeniškai buvom jau kiek pažįstami, buvau įgaliotas aš.

Važiuoju į senąjį miestą prie Vytauto bažnyčios. Užlipu į antrąjį aukštą. Skambinu.

Duris atidaro pats Tumas. Pasisveikinam.

– Na, cicilike, sėsk. Ką pasakysi?

– Turbūt žinot, profesoriau, kad Kostas Korsakas sėdi kalėjime. Rašytojų tarpe kilo sumanymas paduoti amnestijos prašymą.

– Už ką jį laiko? Už bolševizmą?

– Rodos.

– Na, tai ką aš turiu padaryti?

– Labai paprastai, profesoriau. Manau, ir jūs prisidėsit prie šio prašymo.

– Kad paleistų bolševiką?

– Jis sunkiai serga. Manau, jums turėtų būti vis tiek, ar jis katalikas, ar bolševikas.

– Tokius reikia šaudyt! – sušuko Tumas. Aš išpūčiau akis.

– Jūs taip manot?

– Brač, kas laiko rankose valdžią, tas turi šaudyt. Kitaip neišlaikysi.

– Bet jūs juk valdžios nelaikot!

– Ne, žinai, aš po prašymu nesirašysiu. Aš tautininkas. Taip? Aišku? Kaip aš galiu rašytis, *panie*, po prašymu, kad paleistų bolševiką? A?

Man atrodė, kad reikalas pralaimėtas.

– Žinai ką? Kalbėsim atvirai. Rašytis aš negaliu. Aš tautininkas, *panie*. Bet prašymą nunešiu, kur reikia, ir paprašysiu žodžiu, kad paleistų. Tu užeik pas Maironį ir Jakštą. Jų parašai bus labai svarbūs.

Gerai. Einu pas Maironį. Vėl lipu į antrąjį aukštą (kažkodėl Kaune visi dideli žmonės gyvena antrajame aukšte). Skambinu.

Už durų po kiek laiko sušlėpsi žingsniai. Pats Maironis man atidaro duris. Truputį nedrąsu. Niekad gyvenime su juo nesu kalbėjęs. Prieš mane didžiausias Lietuvos poetas! Su Tumu kas kita. Tas iš karto tave supranta ir drožia į akis, ką mano. Maironio nepažįstu. Palabinu, rengiuosi pradėt kalbą.

– Jei pašalpų, tai neduodu, – pradeda pats Maironis.

– Ne, ne pašalpų, – nedrąsiai mėginu teisintis.

– Jei aukų, tai irgi neduodu. Šiandien jau trys tokie buvo.

– O ne, ne, aš visai kitu reikalu.

Pagaliau Maironis per slenkstį mane įsileidžia į kambarį. Kažkodėl pasijuntu gana drąsiai, incidentas ant slenksčio mane labai linksmai nuteikė, ir aš stovėdamas (sėsti neprašo) paskubomis išdedu savo reikalą.

– Ne, ne, aš į tokius reikalus nesikišu. Čia ne mano dalykas. Nesirašysiu.

– Bet tamsta turėtum suprasti, – mėginu aiškinti. – Žmogus serga. Jaunas, gabus žmogus. Jei jo greit iš kalėjimo neišleis, jis turės mirti.

– Ne, čia ne mano reikalas. Aš jo nepažįstu.

– Aš tikiu, kad nepažįstat. Jis, be abejo, yra kitos kartos ir kitų įsitikinimų žmogus, bet tamsta turėtum pasirašyti bent iš profesinio rašytojiško solidarumo.

– Kur jis rašinėja?

– Daugiausia *Kultūroje*.

– Nežinau. *Kultūros* neskaitau. Nesirašysiu.

Antanas Venclova, *Jaunystės atradimas*, Vilnius: Vaga, 1966, p. 16–18, 71, 288–289, 539–541; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 664–669.

Juozas Jakštas

Maironis ir Venclova

Tas „opozicinis laikraštis", išspausdinęs Venclovos recenziją su šiuo Maironio apibūdinimu, buvo tautininkų sąjungos leistas savaitraštis *Lietuvis*, kurio redakcijoje ir man teko laimė tuo metu pradėti dirbti. Aš ir tada buvau studentas, tik kur kas toliau pažengęs laiko atžvilgiu už Venclovą; turėjau išklausytus 4 semestrus, 2 semestrus tiesiog universitete ir 2 „eksternu" mokydamas Jurbarko gimnazijoje. Prof. Izidorius Tamošaitis parsivežė mane iš ten [1925 m.] birželio m. gale į Kauną ir padarė savo padėjėju *Lietuvio* redakcijoje (jis buvo faktinuoju

redaktoriumi). Liepos m. jis išvažiavo į Palangą ir man pavedė *Lietuvio* redagavimą.

Tapęs kaip ir redaktoriumi, gaudavau kas dieną po keletą rankraščių, jų tarpe vieną dieną atsidūrė mano rankose ir ta „stud." A. Venclovos pasirašyta recenzija. Man, jaunam ir nepatyrusiam kaip ir žurnalistui, recenzija pasirodė priklausanti gerųjų rašinių rūšiai, nes daugumas jų tiek turinio, tiek formos (kalbos) atžvilgiu buvo silpni. Be to, Venclovos poeto vardą jau žinojau, iš jo gal tame pačiame *Lietuvyje* ar kituose „opoziciniuose laikraščiuose" išspausdintų eilėraščių. Prasikišantis toje recenzijoje dalykas – Maironio eilėraščio kritika ir neatrodė peiktina. Net ir tas jo nusmailintas posakis „Paseno Maironis", rodos, net du kartus pavartotas, man ir neužkliuvo. Atrodė, poetui valia turėti savo skirtingą nuomonę apie kito poeto kūrybą. Tuo būdu recenzija pasirodė *Lietuvyje*.

Iš pradžių nieko ypatingo neatsitiko. Tik išėjus *Lietuviui* su ta recenzija gal po vienos ar poros dienų gaunu Venclovos telefoninį šaukimą. Pasirodo, žino mano pavardę ir redaktorių pavaduojant. Tuojau pasisakė norįs gauti honorarą už tą recenziją. Jo pareiškimas man buvo staigmena, nes su tuo dalyku dar neturėjau reikalo. Turėjau iš redaktoriaus nurodytą honorarų taisyklę: jie mokami vien nuolatiniams bendradarbiams, su kuriais iš anksto susitarta. Tą redakcijos praktiką aš Venclovai ir pasakiau. Bet jis nenusileido. Vis prašė, maldavo, įrodinėjo, kad jis turi honoraro gauti. Man net pagailo jo. Pagalvojau, kad tai vargšo studento esama, gal net neturinčio už ką duonutės nusipirkti. Kai dabar skaitau jo atsiminimuose (p. 13–14), kad jis porą savaičių valgęs vien duoną, „nes kito maisto nebuvo už ką nusipirkti", galvoju sau, gal jis kartais šioje padėtyje atsidūręs kaulijo ir to honoraro. Tada mano spėjimas būtų buvęs teisingas.

Aš jam nieko negalėjau padėti, nes nedrįsau peržengti taisyklės ir jam daryti išimtį. Juk gerai žinojau, kaip vargingai tas *Lietuvis* ėjo. [...]

Pasikalbėjimas pasibaigė, kai mano bendrakalbis iš kito vielos galo metė triūbelę.

Tuo dar dalykas nesibaigė. Po kelių savaičių grįžo prof. Iz. Tamošaitis iš Palangos. Tuojau susitiko su Maironiu (nes gyveno jo namuose) ir šio jo, matyti, tapo užpultas dėl tos recenzijos. Aš apie tai netiesiog

patyriau iš profesoriaus, kai jį grįžusį aplankęs gavau priekaištą. „Kam išspausdinai tą Venclovos recenziją? Maironis labai pyksta". Aš, žinoma, visaip aiškinausi, kaip galėjau. Profesorius, dėkui jam, suprato mane ir nekaltino prasižengimu. Bet man sąžinė ilgai priekaištavo, kad neatsargiu elgesiu leidau įžeisti tą visų mylimą *Pavasario balsų* dainių. Jaudino ir tame pat *Lietuvyje* įdėtas Maironio atsakymas.

Kaip iš Venclovos atsiminimų matyti, jis vėliau „įgijus daugiau proto... su sielvartu apgailėjęs nerimtus, nejautrius, net įžūlius savo žodžius, kurie taip įskaudino seną poetą" (p. 18). Tik manding, Venclova paviršutiniškai žiūri į Maironio pykčio motyvą. Jam rodos, jog Maironis labiausiai įsižeidęs dėl to, kad kritikas prie savo pavardės pridūrė „stud." (Tiesą pasakius, jis neturėjo teisės to priedėlio vartoti, nes dar nebuvo įsimatrikuliavęs.)

Iš tikrųjų ne tas buvo lemtingas motyvas mūsų dainiui supykti. Jis iš viso nepakęsdavo kritikos, nepaisydamas, kas ją reikštų. Kai dar senaisiais laikais ką tik išleistą *Jaunąją Lietuvą* pakritikavo poetas Paparonis (kun. A. Šmulkštys), pavadinęs ją kronika, Maironis jam visą gyvenimą nedovanojo. Jau daug vėlesniais mano redakcinio darbo laikais Balys Sruoga parašė labai atsargią kritiką jo Pasaulinės literatūros istorijos, Maironis tuojau atsiliepė piktu atsakymu. Šita Maironio kritikos nepakanta buvo visuotinai žinomas dalykas. Žinojo tai gerai ir prof. Tamošaitis ir todėl neėmė jau taip į širdį jo protesto dėl tos Venclovos recenzijos ir manęs nepakaltino dėl jos spausdinimo.

Juozas Jakštas, „Maironis ir Venclova", in: *Dirva*, Klivlandas, 1967-05-26, Nr. 61, p. 5; taip pat skelbta: „Atsiminimai", in: *Literatūra ir kalba*, p. 669–671.

Petras Jakštas

Menka buvo mano pažintis su Maironiu.

Tarnaudamas Klaipėdos karinėje įguloje, 1924–1927 m. redagavau šapirografuotą mėnesinį laikraštėlį *Kovotojas*. Viename numeryje buvo įdėtas straipsnelis apie Maironį. Tą numerį nusiunčiau

Maironiui. Gavau jo atviruką su padėka. Gaila, tas atvirukas pastarojo karo pabaigoje virto pelenais.

Kartą Klaipėdoje, „Ryto" viešbučio salėje, teko dalyvauti, kai Maironis skaitė savo eilėraščius iš *Pavasario balsų*. Deja, nusivyliau. Kai skaito jo eilėraščius artistai ar deklamuoja geri deklamatoriai, kaip tie eilėraščiai esti mieli ir žavingi. Tačiau kai juos skaitė pats Maironis, atrodė, kad jie neturi nei rimo, nei ritmo.

Teko dalyvauti jo laidotuvėse.

Šia proga norėčiau paminėti pora atvejų, susijusių su Maironio eilėraščiais. Tebėra dar gyvas Lauksodos klebonas kun. Juozapas Gasiūnas. Jis linksmai prisimena pirmą savo pažintį su Maironiu, kaip Kauno kunigų seminarijos rektorium.

Jis pavėlavo atvykti į klierikų priėmimą. Seminarijos inspektorius pasiuntė jį pas Maironį į jo butą. Maironis, iškišęs galvą iš savo kabineto, paklausęs, kurį Maironio eilėraštį mokąs, o jis atsakęs: „Tokių niekų aš neskaitau". Mat jis buvo visiškas beturtis, dirbo Kauno statybose paprastu darbininku, mokėsi vakarinėje gimnazijoje ir plačiau susipažinti su literatūra negalėjo. Maironis susiraukęs, mostelėjęs ranka ir taręs; „Eik pas inspektorių ir pasakyk, kad priimtų į seminariją".

1985 m. mirė Vievio altarista kun. Nikodemas Švogžlys. Jis buvo kilęs iš lenkų okupuoto Vilniaus krašto ir mokėsi Vilniaus kunigų seminarijoje, bet 1922 m. iš seminarijos jį pašalino už jo viešai reiškiamus lietuviškus patriotinius jausmus. Jis atvyko į Kauną, nuėjo pas Maironį, puolė ant kelių ir ėmė artistiškai deklamuoti eilėraštį:

Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais
Dunkso taip kalnų plačiai![1]

Žinoma, Maironiui tatai patiko, liepė stoti į eilę pas seminarijos inspektorių. Pats Maironis jį globojo ir šelpė.

Šilutė, 1986-05-17.
LLTI BR F11 / 424.

[1] Maironis, eil. „Vilnius" (1892).

Matas Martinaitis

Žurnalo *Skautų aidas* redakcijoje tvarkiau literatūrinį ir korespondencijų skyrius, 1930 m. vėlyvą rudenį redaktorius Antanas Saulaitis man įsakė, kad aš rytojaus dieną 17 val. nueičiau pas žymųjį mūsų tautos poetą Maironį į literatūrinę popietę. Aš buvau nustebintas ir sujaudintas. Rytojaus dieną nurodytu adresu nuėjau pas Maironį. Radau atėjusių šešiolika jaunų asmenų, kurių dauguma buvo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto studentai. Susirinkusiųjų tarpe buvo du man pažįstami asmenys, – tai Jonas Aistis ir Kazys Inčiūra. Visi susėdome už ilgo stalo, o Maironis atsisėdo stalo gale. Vienas atsistojęs pasakė, kad šiandieną du asmenys paskaitys po du eilėraščius, o vienas – trumpą novelę. Kai autoriai perskaitė savo kūrybą, prasidėjo dėl skaitytų kūrinių pasisakymai. Kalbėjo šeši asmenys. Vieni teigiamai, kiti neigiamai įvertino girdėtus kūrinėlius. Po pasisakymų kalbėjo Maironis. Jis labai nuodugniai išnagrinėjo skaitytą kūrybą ir patiekė savo išvadas. Po oficialiosios dalies gėrėme arbatą ir šnekučiavomės literatūriniais klausimais. Literatūrinė popietė užtruko daugiau kaip dvi valandas. Kai ėjome į namus, man K. Inčiūra pasakė, kad jis tas popietes lanko nuo 1928 m. rudens, o aš tas popietes lankiau iki 1931 m. pavasario.

1988-08-17.
„Atsiminimai“, in: *Literatūra ir kalba*, p. 672.

Stasys Santvaras

Maironis nutolsta ir vėl grįžta
Mano paties prisiminimuose

[...] Turbūt nė vienas mūsų negalim su lemtim ginčytis ar jai rūgoti, kad esam gimę viename ar kitame žemės kampe. Man teko gimti Seredžiaus apylinkėse, kaimyninėj Betygalos parapijoj. Maironio Pasandravį nuo mano gimtinės teskiria tik keliolika kilometrų. Ta pati Maironio poezijos gamtinė ir istorinė dekoracija – Dubysa, Nemunas,

Raseiniai, milžinkapiai, kalnai ir piliakalniai, beveik ta pati kalbos tarmė. Kai tuo pačiu keliu einam ar važiuojam, tuo pačiu garlaiviu plaukiam – neišvengiami būna ir žmonių susitikimai.

Komp. St. Šimkus, serediškis – motiškietis, taip pat didis mūsų tautos žadintojas ir patriotas, iš kažkur tėviškėn atskridęs, didžiulėje Belvederio daržinėje surengė „lietuvišką vakarą" (ne vieną tokį vakarą toj pačioj daržinėj Šimkus buvo surengęs). Į Belvederį suplaukė žmonių minia, vieni bričkom ir vežimais atvažiavo, kiti pėsti atėjo, susirinko gal du tūkstančiai moterų, vyrų ir vaikų. Ne visi į daržinę sutilpo, tai tie, kurie liko lauke, į scenos įvykius žiūrėjo pro daržinės sienos plyšius. Aš tada ėjau aštuntus ar devintus savo ilgo amžiaus metus. Ir laimės jau nestigo – ant ištiestos lentos sėdėjau gal septintoj eilėj nuo scenos. Buvo vaidinama kažkokia komedija, kurios įvykių nebeprisimenu, bet St. Šimkaus vadovaujamą chorą ir dabar regiu. Tarp kitų kūrinių choras padainavo ir porą ar trejetą Maironio dainų, sukomponuotų Naujalio ar Sasnausko. Tų dainų beklausydami, žmonės pradėjo verkti, balsu raudoti. Ir kaip neverks, kaip neraudos, kad čia ir Nemunas, ir Dubysa, ir sesės geltonplaukės, ir milžinkapiai, kurių pilni Seredžiaus laukai, ir ta neužmatoma senovė, ir tie tokie artimi nūdienos darbai ir vargai!.. Tai toks buvo mano pirmasis susitikimas su Maironiu. Kai sąmonė pradėjo šviesėti, jis man vaidenosi kaip didžiai patraukli ir šviesi asmenybė.

Vaikai turbūt visuomet ieško pramogų ir džiaugsmo. Mum, Seredžiaus apylinkių vaikam, kai sekmadieniais atkeliaudavom į bažnyčią, didelė pramoga būdavo nubėgti prie Nemuno ir pažiūrėti į praplaukiančius garlaivius, į šen ar ten keliaujančius žmones. Garlaivių prieplauka buvo prisiglaudusi prie „palocėlio" (seno piliakalnio, nuo kurio Nemunas kažkada nuplovė medinę bažnytėlę). Ir vieną sekmadienį pamatėm lankos keliu atriedančią dvarišką karietą. Dailūs arkliai, dailūs pakinktai, daili karieta. Netrukus iš jos išlipo aukštas, gražus ir gražiai nuaugęs, brangiu kunigišku drabužiu apsirengęs kunigas, o paskui jį ir senyvas vyras (turbūt kunigo tėvas). Garlaivis dar buvo tolokai, kapstėsi aukštyn prieš srovę, du vyrai pradėjo savo tarpe šnekučiuotis, o mes, vaikėzai, begėdiškai į juos vėpsoti. Kažkas iš vyresniųjų prasitarė: „Tai kun. Maciulevičius, didelis Kauno ponas"... Ir

tai buvo antrasis mano pasimatymas su Maironiu, iki šiol neišblėsęs atminty, nors tada ir nežinojau, kad jis Maironis. Galėjau tą reginį matyti 1911 ar 1912 m., kai prel. Mačiulis iš Peterburgo dvasinės akademijos, palikęs ten profesūrą ir galimybes kopti į aukštį, jau buvo grįžęs į Kauną Žemaičių kunigų seminarijos atlietuvinti.

Vilniuje, kopdamas į šviesą „Ryto" d-jos gimnazijoj, įsimylėjau Maironio poeziją, beveik visus *Pavasario balsų* eilėraščius mokėjau mintinai, naktį pažadintas, galėjau juos be klaidų iškalbėti. Ir lemtis taip lėmė, kad jau tada pradėjau „aktoriauti" – gimnazijos vakarėliuose lipdavau į sceną Maironio poezijos deklamuoti. „Trakų pilis", „Vilnius", „Pirmoji meilė", „Miškas ir lietuvis", „Už Raseinių ant Dubysos", „Oi neverk, matušėle", „Mano gimtinė", „Užmigo žeme", „Aš norėčiau prikelti", „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", „Nuo Birutės kalno", „Kur bėga Šešupė" – buvo labai mylimi eilėraščiai, bet ypačiai mėgdavau išrėkti Maironio satyrą „Tautos pabėgėliams":

Ojczyzna jum kvepia, ne žemė tėvynė,
Maitinanti jūsų pilvus, –
Ne prosenių žemė, kurios išsigynė,
Begarbinat lenkų dievus!..[1]
(Cituota iš atminties)

Ketvirtąjį susitikimą su Maironiu lydėjo gal truputį spalvingesni nutikimai: įsiskaitęs, įsijautęs į Maironio poeziją, Vilniuje pats pradėjau eiles rašyti. Ir buvau jų „prikūręs" stamboką sąsiuvinį, kurį man parūpino klasės auklėtojas dail. Ant. Žmuidzinavičius (I pas. karo metu Lietuvoj buvo jaučiama didelė popierio stoka). Kad tos eilės buvo labai maironiškos – negali būti jokio abejojimo. Deja, sąsiuvinis su tom eilėm, kai daug vėliau išvykau Italijon studijuoti, Kaune „dingo be žinios". Dingimas nuostolių niekam nepadarė, gal tik truputį gaila, kad prapuolė įrodymai, kurie būtų paliudiję dar vieną Maironio sekėją... O jo darbai buvo giliai įsismelkę į sąmonę ir į širdį! Kai iš Vilniaus pėsčiom pakilau namų pusėn, iš tikro bėgdamas nuo bado (ne

[1] Parafrazė, orig.: „Oičizna" jums kvepia ne žemė-tėvynė, / Maitinanti storus pilvus / Ne prosenių žemė, kurios užsigynę, / Begarbinat lenkų dievus".

ką mažesnį badą radau ir gimtinėj), kai taip žiauriai kaizerinė Vokietija buvo apiplėšusi ir nualinusi Lietuvą, kuprinėje ant pečių tėviškėn su visais mokslais parsinešiau ir Maironio *Pavasario balsus*...

Aplankau Maironį su savo eilių rinkiniu

Kažkokiu paslaptingu būdu nuo Maironio įtakos atitrūkęs, 1924 m. išleisdinau pirmąjį savo eilių rinkinį *Saulėtekio maldas* (išleido E. Jagomasto „Lituania" Tilžėje). Aišku, tos „maldos" ne vienu tūkstančiu žingsnelių buvo atsilikusios nuo Maironio poezijos meno. Bet, to nepaisant, širdy plakėsi įkyrūs raginimai, tikra pagunda, su tuo rinkinėliu aplankyti ir pagerbti Mokytoją. Regis, tada jau buvau išbandęs vyro drąsą, o eiti pas Maironį buvo tikrai baugu. Ir tik tada, kai *Saulėtekio maldos* praslydo pro Ad. Jakšto kritikos rykštes, susilaukdamos net vieno kito paglostymo, išdrįsau pasibelsti į Maironio rūmų duris (kaip dabar apie Ad. Jakštą būtų bekalbama, anuomet su jo nuomonėm skaitėsi dešinė ir kairė).

Stilingų rūmų duris atidarė pats Maironis, pakvietė į savo buto saloną, apstatytą gražiais baldais, papuoštą žymių dailininkų paveikslais. Tuoj įteikiau jam atneštą dovanėlę, tariau, jog tai yra menkas dėkingumo ženklas Mokytojui. Matyti, sugebėjau būti pakankamai kuklus, prisipažinau esąs serediškis. Maironis tučtuojau sušilo, pradėjo šypsotis ir kalbėti – klausė, ar esu buvęs Betygaloj, teiravosi apie Seredžių, ar aš asmeniškai pažįstąs komp. St. Šimkų. Aš jam pasakojau visa tai, ką dabar čia apie jį kalbu. Jis pasisakė, kad yra skaitęs vieną kitą mano eilėraštį, tie eilėraščiai turį savaimingumo, tik jų forma esanti sunkoka. Girdi, jauniems autoriam esą lengviau, nes literatūrinė lietuvių kalba, nors dar sunkiai reikėsią padirbėti jos visiem turtam atskleisti, iš tikro jau esanti gerame kely. Ir tada man ėmė kalbėti apie tai, ką ir savo poemose skelbė: reikią šviestis, mokytis, reikią daug skaityti ir studijuoti, išvardino būrį rašytojų, kurių darbus jis pats mėgo. Maža to, pakvietė į valgomąjį kambarį prie arbatos stiklo, pripylė taurelę kažkokio saldaus ir gero gėrimo. Ten vėl grįžom į Betygalą, į Seredžių, į ano meto Lietuvos kasdienybę. Išdrįsau prisipažinti, tikrai nepataikaudamas, kad esu pasipiktinęs balsais, kurie bando Atgimimo dainiaus reikšmę ir įtaką net literatūros gyvenime

sumenkinti. Tik dabar jau nebeprisimenu, kaip į tą mano išsišokimą reagavo Maironis. Pats aš, išgyvenęs tokį įdomų ir nepamirštamą pasimatymą, iš Maironio namų išskridau, tartum būčiau užsėdęs ant sparnuoto Pegaso!.. Paskui atėjo pora metų, kai gan dažnai nueidavau į Kunigų seminariją pas kun. prof. Morkų Merkelį. Merkelio pobūvių svečiai dažniausiai būdavo literatūros ir teatro žmonės. Beveik visada į tuos pobūvius ateidavo ir Maironis. Paprastai jis įsitaisydavo kertėj stovinčiame fotely, o vainiku jį apriesdavo pobūvio moterys. Toje kertėje dažnokai prapliupdavo juokas, matyt, Maironis savo gerbėjom ką nors juokingo ir sąmojingo pasakydavo. Ir tik tada, kai kuri nors aktorė imdavo deklamuoti Maironio poeziją, jis apsiniaukdavo, nuleisdavo galvą, lyg nepatogiai pasijausdavo... Ir visuomet griežtai laikydavosi luomo disciplinos – 12 val. nakties iš savo kertės pakildavo, gražiai su visais atsisveikindavo ir išeidavo, tuo tarpu kai mes, kiti sveteliai, kartais pas prof. Merkelį iki trečiųjų gaidžių praūždavom.

Ar ne tokį Maironio paveikslą savo atsiminimuose tapo ir velionis poetas kan. Myk. Vaitkus, iš daug didesnio artumo Atgimimo dainių pažinęs? Juk ir jis teigia, kad Maironis mylėjo pasaulį, mylėjo žmones, į savo namus kviesdavosi pažįstamus – mokslo ir meno žmones, pats mielai eidavo į svečius, jaunimo tarpe kartais taip įsidainuodavo ir įsilinksmindavo, tartum titulų ir pareigų orumas jo visai neslėgtų.

Taigi, kaip regim, Maironis anaiptol nėra rūsti, atoki, vėsi ir neprieinama asmenybė. Tai buvo vyras, turintis didžiai spalvingą ir turtingą prigimtį, kurios ir nebandė nuo kitų slėpti. „Aukštos visuomenės sferose... Jis čia tikras aristokratas, imponuojąs savo tauria laikysena, pokalbio inteligencija, gyvumu, sąmoju. Rafinuotą inteligenciją rodo ir jo replikos kritikams“ (J. Brazaitis).

Savo kūrybos leitmotyvą pats Maironis atskleidė tokiu pasisakymu: „...negaliu nepasakyti ačiū Tai, kurios meilė prikėlė mane iš miego, išžadino aukštesnius jausmus ir davė įkvėpimą. Dėl jos tai norėčiau nupinti garbės vainiką, kad jos vardas pasklistų nuo plačiausiai, kad ją pažintų ir pamylėtų broliai taip karštai ir širdingai, kaip pamylėjau aš... O ta mano numylėtoji... tai Lietuva – tėvynė!“. [...]

Stasys Santvaras, „Maironis nutolsta ir vėl grįžta“, in: *Naujoji viltis*, Čikaga, 1982, Nr. 15, p. 75–78.

Ona Pleirytė-Puidienė

Netolima praeitis

[...] Šių [1925] metų paskutinė diena turėjo du pažymėtinus įvykius: – 1) Tuoj po pietų buvo atėjęs Maironis asmeniškai padėkoti už *Tėviškės* romaną, kurį pavadino „pirmąja mūsų literatūroje knyga". Gėrėjos stilium, tipais ir nuotaika, ypatingai pasidžiaugdamas Reginos tipu, kurį sukūriau išmislo keliu. Teisingai spėjo tolimesnių dalių fabulos eigą numatydamas, kad Klemensas neves Reginos. Atnešė dar man savo *Pavasario balsus* su dedikacija: – „Gerbiamai Vaidilutei už tikrai gražų *Tėviškės* romaną". Maironio nuomonė apie mano romaną man brangi, o jo dovana suteikė džiaugsmo. [...]

> Ona Pl. Puidienė-Vaidilutė, „Netolima praeitis", in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1939, Nr. 33–34, p. 611.

Unė Babickaitė

Apsilankymas pas Maironį

Rašytojo Petro Babicko sesuo artistė Unė Babickaitė papasakojo autoriui apie savo apsilankymą pas Maironį. Tai buvę 1931 metais. Babickaitė atvykusi iš Paryžiaus, kur tuomet gyvenusi, trumpam laikui Kaunan ir apsilankiusi pas poetą kunigą Vaitkų. Būnant jai pas Vaitkų, pastarajam paskambinęs telefonu Maironis, kviesdamas jį pas save. Vaitkus pasakęs negalįs atvykti, nes turįs viešnią. Tuomet Maironis pakvietęs Vaitkų su viešnia. Nuėjusi pas Maironį Babcikaitė radusi tenai dvi ponias – p. Kaupienę (bankininko žmona) ir p. Kerpienę (advokato žmona). Maironis vaišinęs ponias, stalas buvęs apkrautas pyragaičiais, saldainiais, vaisiais ir likeriais. Šeimininkas ir jo viešnios buvę įsilinksminę. Babickaitei nepatikusi vaišių atmosfera. Maironis buvęs banalus ir prozaiškas savo apsiėjimu su viešniomis. Todėl Babickaitė, neilgai pabuvusi, apleido Maironio butą. Dalindamasi vė-

liau su Vaitkumi savo įspūdžiais iš pobūvio pas Maironį, Babickaitė reiškusi savo nusistebėjimą dėl Maironio elgesio su moterimis. Į tai Vaitkus atsakęs: „Čia buvo tokios moterys“. Paskui Vaitkus Babickaitei pasakęs: „Maironis paskutiniu laiku nesusivaldo; už tai Jakštas baisiai jį bara ir duoda jam pipirų“.

1949 m.

Zigmas Toliušis, „Maironis“ [mašinraštis], 1949, in: LNB RS, F 66-24.

Adolfas Valeška

Maironis ir bažnytinio meno muziejus

Pirmas mano susitikimas su Jonu Mačiuliu-Maironiu buvo 1928 m. Tas susitikimas buvo išdava idėjos suorganizuoti Bažnytinio meno muziejų[1].

Tada jau buvau bebaigiąs Kauno meno mokyklą ir įsitraukęs į architektūrinį bažnyčių dekoravimą. Bekeliaudamas ir bedirbdamas bažnyčiose, pastebėjau, kad senesnių laikų nepaprastos meno vertybės objektai, praktine prasme bažnyčiose jau nebenaudojami, buvo sudėti į įvairius sandėlius, kur lengvai galėjo sunykti. Tai matydamas, prašiau klebonų (o kartais užtekdavo susitarti ir su zakristijonu), kad man tuos daiktus perleistų, ir tuo būdu pradėjau susidarinėti bažnytinio meno eksponatų kolekciją. Kartais kokią 17 šimtmečio kapą, kuri kabodavo spintoje nevartojama, nes buvo per sunki ir nepatogi, gaudavau mainais, už ją klebonui nupirkdamas naują, lengvą, modernišką. Taip tuos eksponatus „ubagaudamas“ ir rinkdamas, pamačiau, kad čia yra dirva suorganizuoti bažnytinio meno muziejui.

Šiai idėjai įgyvendinti suėjau į kontaktą su kan. Adolfu Sabaliausku – Žalia Rūta. Tai asmuo, pirmasis Lietuvoj dar caro laikais surinkęs

[1] Veikė Kaune 1935–1940 m. Idėja steigti tokius muziejus kilo Italijoje – 1924 m. popiežiaus Pijaus XI įsakymu įsteigta Centrinė Popiežiškoji Italijos bažnytinio meno taryba, kuri ėmė rūpintis bažnytinio meno palikimu. Netrukus Italijoje pradėti steigti bažnytinio meno muziejai.

nemažą kolekciją liaudies meno kūrinių, vėliau tapusiais Kauno Čiurlionio galerijos liaudies meno skyriaus pamatu. Pirmasis mudviejų žingsnis buvo Katalikų veikimo centro suvažiavime pravesti rezoliuciją, kad būtų organizuojamas Bažnytinio meno muziejus. Rezoliucija buvo pravesta, bet muziejaus nesimatė.

Kadangi kan. A. Sabaliauskas – karo kapelionas, o aš – buvęs karo policijos karys, tai nutarėm sukurti muziejaus organizacinį „štabą" – ir „kariuomenę". Nuvykom tuo reikalu pas prelatą Maironį pasitarti. Išdėstėm reikalą, Maironis nusišypsojo ir tarė, kad čia nesanti nauja mintis, nes jau 1921 m. šis klausimas buvęs pajudintas, tik be pasekmių. Tuomet jis pareiškė, kad, vyručiai, vėl reikia bandyti, ir ten pat buvo sudarytas komitetas. Prel. Maironis sutiko pirmininkauti, o nariais buvo pakviesti universiteto prorektorius prel. prof. Blažiejus Česnys, kan. Adolfas Sabaliauskas, vyr. karo kapelionas kun. Vladas Mironas, Čiurlionio galerijos direktorius doc. Povilas[1] Galaunė, architektas Algirdas Šalkauskis ir aš pats. Mano titulas buvo — technikinis muziejaus organizatorius. Prie viso to buvo dar įkurta Bažnytiniam menui remti draugija, kurios pagrindą sudarytų Lietuvos dvasininkai, mokėdami tam tikrą mėnesinį mokestį. Muziejaus reikalui populiarinti mums į pagalbą atėjo prof. Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, dr. Ignas Skrupskelis, *Židinio* redaktorius, rašytojas Juozas Grušas ir Juozas Keliuotis, *Naujosios romuvos* redaktorius.

Artėjo 1930 – Vytauto Didžiojo jubiliejiniai metai. Maironis pasiūlė ta proga pasinaudoti ir suorganizuoti Bažnytinio meno parodą. Paroda buvo oficialiai įtraukta į Vytauto Didžiojo minėjimo programą. Pasinaudojus Švietimo ministerijos suteikta 3,000 litų parama, prie mano kolekcijos buvo pririnkta daugiau eksponatų. Paroda iškilmingai atidaryta Seimo rūmų didžiojoj salėj. Spauda ir visuomenė parodą – ir tuo pačiu idėją organizuoti muziejų – šiltai įvertino.

Tačiau mums dar trūko kitų diocezijų vyskupų pritarimo muziejui Kaune įsteigti. Tikrų priežasčių nežinau, bet mums tada atrodė, kad čia būta daugiau parapijinės ambicijos. Eksponatų rinkimo darbas iš dalies buvo sunkokas ir nuostolingas, nes aš su savo automobiliuku

[1] Žinomas kaip Paulius Galaunė, tikr. vardas - Povilas.

per daug sudeginau benzino, blaškydamasis iš vienos parapijos į kitą. Viename komiteto posėdyje pareiškiau, kad bandysiu ieškoti būdų iš kitų diocezijų vyskupų gauti oficialius leidimus eksponatams iš klebonų rinkti. Komitetas man pritarė, ir kan. A. Sabaliauskas dar pridūrė, kad, jeigu man pavyks tai padaryti, jis pasiūlys mane paskirti užsienio reikalų ministru.

Kitą dieną išvykau į Kaišiadorius pas vysk. J. Kuktą. Vyskupas mane maloniai priėmė, pakvietė į savo butą, kur apžiūrėjome ant sienų pakabintus paveikslus, padiskutuodami jų autentiškumą. Tuomet vyskupas manęs paklausė, kokiu reikalu pas jį atvykau. Pasakiau jam, kad prašau jo pritarimo Bažnytinio meno muziejaus organizavimui. Jis maloniai savo pritarimą davė ir palinkėjo sėkmės. Tuomet pareiškiau, kad daugelis klebonų manęs nepažįsta, ir paprašiau, kad vyskupas man duotų raštelį, su kuriuo galėčiau klebonams autoritetingai prisistatyti. Nuėjome į raštinę, ir su visais štampais gavau, kas man buvo reikalinga. Tada aplankiau ir kitus vyskupus, kurie man pagal Kaišiadorių vyskupo rašto formulę taip pat išrašė įgaliojimus.

Sugrįžęs į Kauną, paskambinau prel. Maironiui, teiraudamasis, ar nebūtų galima sušaukti posėdėlį. Į tai prelatas atsakė, kad prastai jaučiąsis, tad gal susitiktume kitą dieną. Tada paskambinau prel. Česniui ir pasakiau, kad norėčiau pasidalinti kelionės įspūdžiais. Jis pasiūlė man pas jį užeiti 7 val. vak. išgerti kavos. Nuėjau ir pamačiau nedidelę kompaniją, sėdinčią aplink stalą ir lošiančią pulką. Tarp jų buvo ir Maironis. Jis pasižiūrėjo į mane ir nieko nepasakė: atrodo, labai buvo susikoncentravęs. Susirinkusius painformavau, kad turime visų vyskupų leidimą ir galime netrukdomai vykdyti savo darbą. Prof. B. Česnys padarė mažą pertrauką, nuėjome užkąsti, ir ta proga Česnys pakėlė tostą už sėkmingą misiją ir išgėrėme po taurelę krupniko.

Susitikimai su prel. Maironiu, prel. Česniu ir kan. Sabaliausku vyko reikšmingiausiu mano gyvenimo periodu. Juk tuo laiku aš buvau tik 23 metų amžiaus ir galvojau, kaip šitie patriarchai į mano projektus reaguos ir kaip mane traktuos. Bet per visą tą laiką niekuomet man nebuvo padaryta jokių pastabų ar priekaištų. Tame mūsų visų gana komplikuotame veikime Maironis, kaip dirigentas, švelniai įformino visos veiklos tonacijas. Iš tikrųjų tas darbas galėjo sėkmingai vystytis,

nes jį globojo mūsų tautos intelektualiniai aristokratai. Per visą minėtą laikotarpį prel. Maironis niekuomet neužsiminė ir nepasigyrė, kad buvo numatęs paskirti palikimą Bažnytinio meno muziejaus rūmams pastatyti. Ir tik po jojo mirties šitai sužinojome. Maironio palikimo lėšomis rūmai buvo pastatyti, ir 1935 m. naujame pastate buvo atidarytas Bažnytinio meno muziejus.

Adolfas Valeška, „Maironis ir bažnytinio meno muziejus", in: *Draugas*, Čikaga, 1982-06-28, d. 2, Nr. 133 (26).

Julius Būtėnas

Kritiko susidūrimas su poetu

Kas atidžiau susipažino su *Lietuvių literatūros kritikos*[1] chrestomatijos I tomu, manau, atkreipė dėmesį į Stasio Matulaičio straipsnius, kuriuose jisai smarkiai išpeikė Maironį, o įsižeidęs poetas atsikirto kritikui.

Varpo 1895 m. 8 nr., S. Matulaitis, pasirašęs kriptonimu N., kritikavo poemą *Tarp skausmų į garbę*, kurios autorius buvo pasirašęs slapyvardžiu S. Garnys. S. Matulaitis tą poemą kritikavo daugiausia dėl klerikalinių tendencijų, pareikšdamas, jog „tai kapitalas į purvus įmestas". Poemos autorius tų pačių metų *Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje* reagavo į kritiką, teisindamasis ir ginčydamasis su recenzentu, kuriam prikišo per didelį šališkumą.

Įdomu, ar jiedu gyvenime kada susitiko? Pasirodo, susitiko! Pamatysime, kokiomis aplinkybėmis.

Savo atsiminimuose S. Matulaitis rašo, kad 1898 m., ištremtas į Rusijos gilumą, jisai nutaręs vesti Vinco Matulaičio žmonos seserį, kurią vadino Geltonąja Panele: „Todėl iš Peterburgo parašiau laišką Geltonajai Panelei, siūlydamas tekėti už manęs su sąlyga, kad mūsų šeimoj bus kalbama lietuviškai. Ji atsakė noriai sutinkanti. Susitarėme, kad ji

[1] *Lietuvių literatūros kritika*, redagavo K. Korsakas, K. Doveika, Vilnius: Mintis, 1971.

atvažiuos į Peterburgą ir čia, atlikę vestuvių formalumą, keliausime į mano tarnybos vietą – Astrachanės guberniją, Sasykolio kaimą".

Na, o Povilas Višinskis 1898. X. 23 laiške Žemaitei, kuri S. Matulaitį pažinojo, rašo dalyvavęs jo vestuvėse.

„Vakar, t. y. subatoj, buvau ant veselės daktarėlio kaipo liudytojas; paėmė sau už pačią Mackevičiūtę iš Vilniaus, ant kušerkos mokslus baigusi pernai; jauna, mėlynakė, geltonplaukė – nieko sau; lietuviškai supranta, bet sunkiai dar kalba. Šliūbas buvo 7-toj vakare bažnyčioj Šv. Stanislavo; šliūbą davė profesorius Dvasiškos akademijos kun. Maciulevičia lietuviškai. Bažnyčia buvo uždaryta, buvome tiktai keli žmonės – svetimo nė vieno; kunigas pasakė trumpą, bet gražų pamokslą lietuviškai. Jaunoji buvo apsirėdžiusi tamsiais drabužiais, bobos zlastėmis nesiliovė – būtinai norėjo parėdyti baltai, bet niekaip neprisidavė, jaunasis irgi kasdieniniuose drabužiuose buvo. Jokios veselės jaunieji nenorėjo kelti, bet giminės įtaisė vakarą taip, kaip pagal jų nuomonės priderėjo būti. Po vakarienės kunigas laikė kalbą į jaunuosius, linkėdamas jiems laimingai gyventi, savo kalbos ir mylimo krašto neužmiršti. Šiandien jau jauna pora išvažiavo į vietą Astrachanės rėdybos; skubinosi, kad nerasti užšalusią Volgą. Taip netikėtai tas viskas pasidarė, kad niekas nė žinoti nežinojo; aš dasižinojau tik vakar rytą, kad daktarėlis atėjo prašyti mane į liudytojus."

Taigi, tepraėjus trejiems metams po S. Matulaičio kritikos atspausdinimo, išėjo taip, kad kun. Maciulevičius (Maironis) savo piktąjį kritiką sutuokė, ne tik pasakė gražų pamokslą bažnyčioje, bet ir po vakarienės pareiškė jaunai porai gražių linkėjimų.

Įdomu, ar tuomet S. Matulaitis žinojo, kad Dvasinės akademijos profesorius kun. Maciulevičius, – poemos *Tarp skausmų į garbę* autorius, ar ne? Turbūt, ne. Juk abu – ir poetas, ir kritikas – buvo prisidengę slapyvardžiais, kriptonimais.

Julius Būtėnas, „Kritiko susidūrimas su poetu", in: *Literatūra ir menas*, 1974-06-08, Nr. 23, p. 16.

Vincas Mykolaitis-Putinas

Pradėdamas savo kalbą[1], sakiau, kad Maironis yra didis ir brangus ypačiai mano kartos žmonėms. Mes esame maždaug trimis dešimtimis metų jaunesni už Maironį. Kai mes pradėjome sąmoningai, intelektualiai gyventi apie 1907–10 metus, Maironis buvo pačiame savo talento subrendime. Buvo pasirodę visi reikšmingiausieji jo kūriniai. Mes juos skaitėme, mes jais gėrėjomės, mes jais auklėjomės. Jie mus veikė giliau negu vyresniųjų ir jaunesniųjų kartų žmones. Vyresniosios kartos, Maironio amžininkai, nesutarė su juo daugeliu ideologinių klausimų. Tai buvo lietuvių visuomenės diferenciacijos laikotarpis. Paliovė ėjusi *Aušra*, kurioje Maironis išspausdino pirmąjį eilėraštį. Pasirodė pozityvistinis liberalinis *Varpas*, klerikalinė *Apžvalga* ir *Tėvynės sargas*, socialistiniai *Lietuviškasis balsas*, *Lietuvos darbininkas*, *Darbininkų balsas*, vėliau *Žarija*, *Skardas*, *Naujoji gadynė*. Maironis priprato prie klerikalinės spaudos. Už klerikalines jo kūrinių idėjas jį aštriai puolė St. Matulaitis, šnairavo Kudirka, Šliūpas ir visi kairiosios krypties žmonės.

Jaunesniosios už manąją kartos laikė Maironį jau pasenusiu, atgyvenusiu, nebeaktualiu rašytoju. Jos tarėsi esą išsivadavusios iš Maironio pažiūrų bei poetikos poveikio.

Ištikimiausia Maironiui pasirodė manoji karta. Didžiuma jos žmonių buvo nusiteikusi laisvamaniškai religijos atžvilgiu. Kad Maironis – kunigas, ji žinojo, tačiau žiūrėjo į tai atlaidžiai. Mumyse dar ilgą laiką buvo gyva Maironio įdiegta Lietuvos senovės romantika, praeities heroizmas, bočių didvyrių šlovė. Mes pakilia nuotaika skaitydavome:

Kur šiandieną Jinai?
Miega jos milžinai;
Po žemių jų ilsis krūtinė!
Kaip po audrų didžių,
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė.[2]

[1] Kalba, sakyta Maironio 100-tųjų gimimo metinių proga.

[2] Maironis, poema *Jaunoji Lietuva* (1907), „Įžangos“ pradžia (Maironis, *Raštai*, t. 2: *Poemos*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 6).

Mes ilgai prisiminėm tamsius carinės priespaudos metus – ir vėl deklamuodavom:

Jau Slavai sukilo. Nuo Juodmarių krašto
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą žiema. Nei žodžio, nei rašto
Neleidžia erelis, suspaudęs sparnais...[1]

Maironio poezijos patriotizmas visuomeniškai pilietiškai nusiteikusius jaudino kone visą gyvenimą. Poetiškų sielų skaitytojai gėrėjosi dainiškais, skambiais jo eilėraščiais, gamtiniais bei individualiniais motyvais. Maironis mano kartos žmonių sąmonėj įsitvirtino kaip didelis lietuvis ir poetas.

Aš pats Maironį pirmą sykį pamačiau Marijampolės bažnyčioje per mokinių pamaldas. Jis, matyt, buvo atvažiavęs atlankyti savo bičiulio, o mūsų mokytojo kapeliono, taip pat poeto Motiejaus Gustaičio. Maironis po pamaldų pasakė mums pamokslėlį. Atsimenu tik vieną to pamokslėlio vietą. Tais laikais gimnazistai nešiodavo uniformas su nikelinėmis spindinčiomis sagomis, „Žiūrėkite, kalbėjo Maironis, gal tai jūsų tėvų, brolių ir seserų ašaros spindi". Aš tada galėjau būti trečioje ar ketvirtoje tuometinės gimnazijos klasėje. 1909 metų vasarą, išvažiuodamas atostogų, atlankiau savo klasės draugą Petrą Šalčių. Jis man parodė Maironio poemą *Jaunoji Lietuva* ir kai ką iš jos paskaitė; bene „Jau Slavai sukilo". Knygelę aš įsigijau ir, važiuodamas namo, vežime godžiai ją skaičiau. Netrukus po to nusipirkau *Pavasario balsus*, paskui *Raseinių Magdę* – ir Maironis tvirtai įsišaknijo mano vidaus pasaulyje.

Neprisimenu, kuriais metais buvo išleistas pirmasis Maironio portretas ir pardavinėjamas knygynuose. Buvo tai padidinta fotografija – gražus, amžiaus stiprume vyras, tankiais garbanotais plaukais, apsirengęs kunigiškai, su kanauninkišku ar pralotišku medalionu ant krūtinės. Šitas medalionas, matyt, aukso grandinėle pakabintas ant kaklo, visą laiką man rėžė akis: ar tai tinka poetui tokios puošmenos?! Ir aš neiškentęs sykį ėmiau ir juodai užtušavau tą kanauninkišką ar pralotišką ordiną – nuėmiau jį nuo poeto krūtinės. Jei aš

[1] Maironis, poema *Jaunoji Lietuva* (1907), 6 giesmė (*Ibid.*, p. 80).

tada pasielgiau nepagarbiai, čia viešai atsiprašau bent jo atminimą. Tą portretą, laimingai išlikusį per karų suirutes, aš saugau ir šiandien.

Su gyvu Maironiu man teko susitikti žymiai vėliau – tik 1923 m., kai aš pradėjau dirbti Lietuvos universitete Kaune. Maironis skaitė Teol.-filosofijos fakulteto studentams senosios lietuvių literatūros kursą – apie Donelaitį. Susitikdavau su juo posėdžiuose. Jis laikėsi santūrai, mažai kalbėjo. Į lietuvių rašytojų draugiją jis nebuvo įsirašęs. Sakydavo, kad rašytojas turi rašyti, o ne leisti laiką posėdžiuose ir pobūviuose.

Artimesnių asmeninių santykių su Maironiu aš taip ir nesumezgiau. Man buvo nedrąsu prie jo, tokio oraus, pirmam prieiti, o jis neturėjo į mane jokio reikalo... Atsimenu, tik vieną kartą esu buvęs jo ištaigingame bute jo namuose pas jį vaišėse su daugeliu kitų svečių. Tame pobūvyje nieko specifiškai maironiško, poetiško, literatūriško nepatyriau.

1932 m. pavasarį pasklido žinia, kad Maironis serga.

Vieną kartą, birželio 28 d., ėjau Vaižganto gatve. Staiga susitinku patį Vaižgantą. Jis stabtelėjo ir su jam būdingu išviršiniu nerūpestingumu, bet su tragiška potekste ištarė tik šiuos du žodžius: „Maironis *pomior...*" Ir nuėjo, palikęs mane sukrėstą, apstulbusį.

Trečią dieną Maironį laidojo. Palaidojo jį slegiančiuose mūruose, Kauno katedros kriptoje. Marmuro lentoje įrašė:

Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų
Ir, ant kelių ainius pasodinęs,
Nebepasakos, bočius atminęs,
Nepratars iš šaltųjų kapų![1]

Bet tai ne būdingiausi poeto žodžiai. Man atrodė, daug labiau pritiktų palaidoti Maironį atviroj Lietuvos gamtoj, kalnely, tarp šlamančių beržų. Jo bareljefas turėtų būti ne seno, bet poeto pačiame amžiaus stiprume, o antkapy iškalta:

[1] Maironis, poema *Raseinių Magdė* (1909) (*Ibid.*, p. 128).

Mylėk, lietuvi, tą brangią žemę,
Kame nuo amžių tėvai gyveno.[1]

Vincas Mykolaitis-Putinas, „Maironis. 100-tosioms gimimo metinėms paminėti", in: Vincas Mykolaitis-Putinas, *Raštai*, t. 10: *Literatūrinė publicistika,* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007, p.229-232.

Antanas Miškinis

Maironis iš tolo

Asmeniškai su Maironiu pažįstamas nebuvau. Aš dar buvau per jaunas, Maironis – per didelis. Bet jį daugelį kartų esu matęs, taip pat nemažai apie poetą esu girdėjęs. Tad šiandieną jau ir tatai turi šiokią tokią reikšmę.

Dar gyvo Maironio nebuvau matęs, o jau šį bei tą žinojau iš vyresnės kartos apsišvietusių žmonių. Pagaliau kurio iš mūsų nežavėjo Maironio poezija, ypač jaunystės metais. Dėl savo turinio, aiškumo, o savo metu ir dėl didelio įtaigumo. Turbūt dėl to ir šiandien tebemanau, kad poezija gimsta ne debesyse, o savo meto aplinkybėse, susikryžiuojant poeto emocijoms ir intelektui su realybe.

Pasakojo man poeto kartos inteligentas, gyvenęs pereito šimtmečio pabaigoj Petrapily ir veikęs Lietuvių savitarpinės pagalbos draugijoje:

– Petrapily tais laikais lietuvių buvo gana daug, bet šviesuomenės labai mažai, ypač moterų. Savo tarpe turėjome vos porą apsišvietusių mergaičių, einančių mokslus. Tai po kokio nors pobūvio ar lietuviško spektaklio burtus traukdavome, kuriam teks garbė vieną ar kitą namo palydėti. Dauguma lietuvių buvo darbininkai, amatininkai, smulkūs tarnautojai, tarnaitės. Pasakojo, kaip rinkdavo narius į tą draugiją. Vienas iš pradininkų buvęs Silvestras Baltramaitis, žinomas bibliografas: vaikščiojęs į bažnyčią, spūstyje kaišiojęs nemačiom į kišenes

[1] Maironis, poema *Raseinių Magdė* (1909), pradžia (*Ibid.*, p. 123).

knygeles arba *Varpą*, nusižiūrėjęs pirmiau, kas meldžiasi iš lietuviškos maldaknygės.

Ir štai į Savitarpinės draugijos spektaklį atsilankė svečias – dvasinės akademijos profesorius Maironis. Po to daugelis mūsiškių tarytum drąsiau ėmė kalbėtis tarpusavy lietuviškai, nors ne visi dar žinojo, kad jis yra ir žaibus svaidantis poetas.

Pirmą kartą gyvą Maironį pamačiau bene 1924 metais, per *Kęstučio mirties* spektaklį. Kai autoriaus ėjo teatro fojė, visų žvilgsniai buvo į jį nukreipti. „Maironis, Maironis", – pasigirdo publikos šnabždesys, ir mes smalsūs moksleiviai iš savo trečio aukšto karalystės žiūrėjome į Maironį. Iš to spektaklio man tiek ir išliko atmintyje – Maironio siluetas ir vienos dainelės žodžiai „Neverk, mergele, neverk, jaunoji, parvešiu dovanėlių".

Po to jau Maironį iš tolo pažindavau gatvėje. Vaikščiojo poetas tvirtu žingsniu, pakelta galva, lazda pasiramsčiuodamas. Kai eidavo vienas, sustodavo pasidairyti į besikeičiantį Kauną. Eidavo Maironis, ir žmonės keldavo kepures. Vieniems jis atsakydavo, kitų nepastebėdavo, nes jo žvilgsnis buvo nukreiptas tarytum virš žmonių galvų – į tolį. Tekdavo jį matyti kartu su Mykolu Vaitkum ar Adomu Jakštu. Išliko vaizdas krantinėj – cimbruvkoje. Abu nebejauni, kaukši lazdomis ir, matyti, rimtai kalbasi. Maironis – aukštas, stambus, plačiapetis, blykčiojo auksiniais akinių rėmais. Jakštas – nedidukas, sudžiūvęs, apsiaustėlis pablukęs, batų užkulniai nunešioti, Maironis kalba. Jakštas palenkęs galvą ir pasukęs ausį jo pusėn – klausosi.

Universitete mokiausi antrojo aukšto fakultete (Humanitarinių mokslų). Trečiame aukšte buvo Teologijos-filosofijos fakultetas. Kol šie fakultetai buvo Kalnų gatvėje (dabar S. Nėries), ankštumas antrojo aukšto koridoriuose būdavo neišpasakytas.

Per pertraukas mes, rūkoriai, daugiausia spiesdavomės ant laiptų, prie turėklų. Teologijos-filosofijos fakultete profesoriavo Maironis. Nuo tų turėklų labai iš arti matydavau Maironį. Žiemos metu šiltai apsirengęs lipdavo laiptais, atsisegiodamas puošnius kailinius. Mes, studentiškas literatūrinis jaunimas, tuo metu sirguliavome visokiais -izmais, tačiau Maironis mums visada buvo Maironis. Į mūsų sveikinimus jis kartais atsakydavo linktelėdamas, o kartais nepastebėdavo.

Niekada nemačiau jo nusišypsančio. Eidavo susikaupęs, gal net paniuręs. Tada jis dar nebuvo susenęs, atrodė tvirtas, stambus, tiesus. Tik mūsų jauniesiems atrodė, kad jau senas.

Maironį kalbantį irgi porą kartų esu girdėjęs. Klausiausi jo paskaitos apie Donelaitį. Seni laikai, iš jo skelbtų minčių maža kas teišliko, tačiau kai ką prisimenu ir dabar. Maironis kalbėjo apie Donelaičio reikšmę mūsų literatūrai, apie sąlygas, kuriomis gyveno ir kūrė ir dėl kurių per ilgai užsigulėjo nespausdintas. Sakėsi, kad ir jis čia pats susipažinęs pirmiausia su Donelaičio kūryba iš svetimų šaltinių. Atsimenu, gražiai citavo hegzametrą. Donelaitis, anot Maironio, kėlė pasitikėjimą savimi.

Apie įžymius rašytojus žmonės mėgsta pakalbėti. Teisingai ar ne – kitas reikalas. Pakalbėdavo ir apie Maironio privatų gyvenimą. Sakydavo, kad Maironis aristokratas, bet kur, net ir iškilmėse, nesimaišo. Pats kartais mėgsta svečius, suruošia savo bičiuliams vakarienes ir pats lankosi kartais kai kuriose šeimose.

Girdėjau ne kartą žmones svarstant, kodėl Maironis, toks mokytas, parašęs teologijos veikalų lotynų kalba, nebuvo nominuotas vyskupu. Vieni sakė, kad yra parašęs meilės eilėraščių, o kiti – kad čia esą lenkų intrigos. Daugeliui atrodė ši antroji versija tikresnė, nes senosios kartos lenkams ar tebelenkuojantiems lietuviams Maironis buvo nepataisomas „litvomanas“.

Vienas kunigas, buvęs klieriku, kai Maironis ėmė eiti seminarijos rektoriaus pareigas, pasakojo, kad Maironiui atėjus seminarija baigė atlietuvėti. Rektorius nei agitavo, nei kurstė, bet lyg savaime įvedė tokią tvarką, kad lietuvių kalba iš karto įsigalėjo.

Teko kalbėtis su buvusiais klierikais, išstojusiais iš seminarijos. Išstojančių Maironis neįkalbėdavęs pasilikti. Tačiau klierikus literatus globojo ir iš seminarijos išstoti leisdavo labai nenoriai.

Jaunas kunigėlis Stasys Būdavas iš Telšių vyskupijos turėjo baigęs mokslą grįžti į savo vyskupiją. Literatas, rašantis apysakas ir eilėraščius, norėjo būti Kaune ar bent arčiau Kauno. Maironis Telšių vyskupijai iš savo kišenės sumokėjo išlaidas 632 litus ir paliko jį arti Kauno. Vėliau S. Būdavas gyveno Kaune. Apie tai, kaip buvo Maironio išpirktas, man papasakojo pats S. Būdavas, nors šiaip jau Maironis labdarybėms nebuvęs dosnus.

Esu girdėjęs ir vieną pusiau anekdotišką nuotykėlį iš kasdieniško poeto gyvenimo. Buvo šilta vasaros diena. Atėjo kažkokiu svarbiu reikalu į Maironio namus du delegatai. Sesuo pasakė, kad neseniai išėjęs pasivaikščioti.

– Eikite krantine, santakos link ir susitiksite; brolis mėgsta ten pasivaikščioti.

Eina piliečiai, dairosi – mato sėdi Maironis ant akmens prie Nemuno, į vakarus nusigręžęs. Svečiai neišdrįso tuojau prieiti, laukė, kol pats pakils. Pagaliau pajudėjo. Kažką pasilenkęs paveikė, vėl atsisėdo, bet tuojau pakilo ir eina. Priešais ir svečiai. Pasisveikinę pasakė reikalą.

– Seniai čia tamstos vaikščiojate? Tai kodėl nepriėjote.

– Matėme, kaip tamsta sėdėjai. Pagalvojom, gal poetas, įkvėpimo pagautas, kuria... tai pabijojom sutrukdyti.

– Visai ne, nieko nekūriau. Išsimazgojau kojines, tai palaukiau, kol išdžius. Mėgstu kvepiančias Nemuno vandeniu.

Mačiau jo laidotuves. Nuo Maironio namų iki katedros kelio nedaug. Procesijai nebuvo kur kaip reikiant išsitiesti. Rotušės aikštė buvo žmonių užtvindyta. Šiaip taip prasispraudžiau arčiau ir nuo krantinės laiptelių stebėjau šią gedulingą eiseną.

Pabaigoje norisi pasakyti keletą žodžių apie poeziją apskritai.

Poezija – nelygi poezijai. Viena švysteli kad ir labai ryškiai, daugelį sužavi ir užgęsta, išblanksta greit, lyg pasirodžiusi pašvaistė.

Kita gi, poezijos žodžiais betariant, įauga į žemę, į akmenis įsėda...

„Maironis iš tolo“, in: MLLM 6500 (Pranciškos Genevičiūtės archyvas).

Juozas Keliuotis

Maironis

Klausiau Maironio skaitomų senosios lietuvių literatūros istorijos paskaitų, kursas buvo gerai paruoštas. Nebuvau stropus studentas – profesorius barė, kad mažai paskaitų lankiau („Tu praleidai paskaitų“), bet pasirašė. Tuo metu Maironis dėstė ir Kunigų seminarijoje. Kaip profesorius turėjo autoritetą.

Vengė visuomenės, nepriklausė Lietuvių rašytojų draugijai, laikėsi išdidžiai, lyg įžeistas. Maironis į savo butą bet ko neįsileisdavo. Virš durų buvo langelis, šeimininkas palypėdavo kopėtėlėm ir pažiūrėdavo, ar atėjusįjį įsileisti. Studentų humanitarų „Šatrijos" korporacija išrinko garbės nariu, bet jis studentų neįsileisdavo, korporantų nepriimdavo. Maironis patyrė didelį moralinį smūgį, kai po Vilniaus vyskupo Roppo mirties 1918 metais buvo pristatytas Vatikanui užimti jo vietą. Lenkai nenorėjo jo matyti vyskupu ir Romai pristatė albumą *Maironis ir moterys*. Poetas labai išgyveno. Lenkai negalėjo Maironiui atleisti, kad jis sulietuvino Kauno kunigų seminariją. Jie puikiai žinojo, kad, ir tapęs Vilniaus vyskupu, laikysis tos linijos. Stengėsi diskredituoti.

Lietuvoje sklandė nauji vėjai literatūroj – buvo skelbiančių, kad senoji patriotinė literatūra nebereikalinga, reikia modernios, reikia lygiuotis į Vakarus (Sruoga, Putinas, Gustaitis). Maironis pasijuto nei Bažnyčiai, nei tautai nebereikalingas. Viktoras Jocaitis sukritikavo Maironio poeziją, straipsnis pasirodė oficioze *Lietuvos aidas*[1]. Poetas ėmėsi istorinių dramų. Kartais pasikviesdavo kokias 25 gražias Kauno damas, daugiausia artistes, suruošdavo vaišes. Vyrų nekviesdavo. Į poeto saloną patekdavo rinktinės – turėjo skonį. Zigmas Toliušis, remdamasis poetą pažinojusiųjų pasakojimais, parašė mokslo darbą *Maironis ir moterys*[2].

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo paskelbta apie krikščionių demokratų partijos įkūrimą. Pasirašė Maironis, Tumas, Matulevičius. Po karo Maironis partijai nepriklausė, buvo prieš žemės reformą. Krikščionys demokratai jo taip pat nepagailėjo – eilėraštis „Labanakt, Maironi"[3].

Nesidėjo ir prie tautininkų. Jautėsi aukščiau partijų. Mirė netikėtai – išvažiavo į provinciją, kažko užvalgė, susirgo ir mirė[4]. Adomas Jakštas daužo kumščiu: „Sakiau, nevažiuok, dabar ir turi".

[1] Viktoras Jocaitis, „Maironio raštai" in: *Lietuva*, Kaunas, 1922, Nr. 241, 243, 246, 2149, 252, 259, 277, 286, 295.

[2] Zigmas Toliušis, *Maironis: Asmeniniai motyvai jo kūryboje* [rankraštis].

[3] Tai ne eilėraštis, o citata iš straipsnio: Paparonis [Antanas Šmulkštys], „Del Maironio poemos „Mūsų vargai", in: *Laisvė*, Kaunas, 1920-08-22, Nr. 169.

[4] Maironio mirtis nebuvo netikėta, jis jau kelerius metus sirgo inkstų, pūslės ir širdies ligomis (M. J., „Maironio liga ir paskutinės valandos", in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1932-06-28, Nr. 144).

Po mirties 1932 m. poetui buvo skirtas dvigubas *Naujosios Romuvos* numeris (28–29). Aprašytos laidotuvės, straipsnius parašė Blažiejus Česnys, Juozas Tumas, Liudas Gira, Julijonas Dobilas-Lindė, Faustas Kirša, Jonas Kossu-Aleksandriškis, Romas Striupas, įdėtos eilėraščių „Nebeužtvenksi upės bėgimo", „Į darbą, broliai, vyrs į vyrą..." ištraukos.

„Juozas Keliuotis apie rašytojus (iš pokalbių su Vladu Žuku)", in: *Naujoji Romuva*, Vilnius, 2010, Nr. 5, p. 99.

Summary

The book *Maironis. Letters. Memories* is a collection of letters written by Jonas Mačiulis-Maironis (1862-1932), a Lithuanian national poet, playwright, historian, educator and an important actor in the Catholic Church. The book also features recollections of the poet's contemporaries.

Maironis is one of the fundamental authors of the national revival that took place at the end of the 19th century; he created the poetic language still in use at the present day and remains the most important canonical poet. However, his literary heritage has still not been systemized, as this process was slow from the very beginning. For four years after Maironis' death the questions of establishing his former home as a museum was still being considered. At the fifth anniversary of the poet's death, in 1937, the idea to collect Maironis' letters and other things connected to his biography was proposed. Even though a few letters had been published in periodicals of the time, there was a lack of consistent effort for this idea to be realized. The occupation in 1940, along with World War II and the post-war battles disrupted this kind of scholarly work altogether. In the depressed atmosphere of the first Soviet decade, the scholars who remained in Lithuania worked to protect their national values and the literary core, even though it was obvious that full collections of the works of many authors would never be published.

In 1962, the Lithuanian émigré community in the USA – where Lithuanian literature and literary studies could be examined without any ideological boundaries – commemorated Maironis' 100th birthday. There were many publications on the topic of the poet, the most valuable of which were published as a book entitled *Maironis: Celebrating One Hundred Years of the Poet.* Activity in the émigré community encouraged a reaction in occupied Lithuania, which lead to a more favourable atmosphere in which to conduct research into

the work of Maironis. This field of study was taken up by scholar Vanda Zaborskaitė, who, within a few years, wrote and published a substantial monograph *Maironis* (1968). The re-emergence of such research stimulated a new interest in the life of the poet. The Vilnius University chapter in Kaunas, The Maironis Museum (at the time called the Museum of Lithuanian Literature), The Institute of Lithuanian Literature and Folklore (at the time called the Institute of Lithuanian Language and Literature), the Lithuanian Academy of Sciences, the Raseiniai Library and individual admirers of the life and work of Maironis began collecting memoirs, searching for letters, making copies of documents found in Saint Petersburg (Leningrad at the time) and in Catholic organizations of Lithuania etc. There were intense preparations for the 125th anniversary of Maironis in 1987. Zaborskaitė's monograph was republished and the anniversary was commemorated at the highest state level: there was a festive event at the Vilnius Opera House, an international conference, whereas the Academy of the Sciences prepared a lengthy new tome that focused solely on Maironis. This was the 21st volume of the series *Literature and Language*, and it was published in 1990 – the same year that Romas Adomavičius released a long-cultivated *Bibliography of the Writing of Maironis* (1883-1989).

The 21st volume of *Literature and Language* had up until now been the most extensive publication of Maironis' documents, letters and memoirs. *Maironis. Letters. Memories* significantly complements and perfects its materials. The book contains letters written by and to Maironis, as well as the memories his contemporaries had of him. The letters include not only the letters by Maironis which had been discovered more recently, but also letters and postcards addressed to him. The letters are ordered chronologically, but letters addressed to or by the same person are grouped together. The second part of the book contains many new memoirs which had either originally been published abroad or after 1990, as well as some which had been recently found in the form of manuscripts. Both the letters and the memoirs are, where possible, published from primary sources, therefore they are more reliable than in previous publications: the volume released

in Soviet times has traces of the fears common at the time (such as missing stories about life at the seminary, the lack of capital letters in the names of religious holidays such as Christmas and Easter, and other irregularities). This book presents the unedited versions of the letters with all the grammatical, punctuation, syntax, vocabulary and other errors. The texts are written in the appropriate dialects, which is valuable when tracing the approximate periods of writing and as a mark of authenticity which is important to preserve. The memoirs were also edited as little as possible, with only the obvious proof-reading errors removed.

Considering how intensive the poet's literary and cultural life was, his epistolary heritage is comparatively scarce. Having lived in many different places, travelled widely and holidayed in various resorts both in Lithuania and abroad, Maironis was constantly writing letters concerning his creative works, cultural and religious life and even personal matters. He also received many greetings himself. It is estimated that the wrote a few hundred letter and probably received even more, however, due to various circumstances – especially the fact that during the war a German hospital was set up in his home and used Maironis' letters, manuscripts and books as fuel, and the overall fearful atmosphere of the Stalinist regime – the number of surviving letters is modest.

Not a single letter remains from the 1916-1920 period, during which World War I ended and Lithuanian Independence was claimed. This epistolary silence can be considered to be a division between the two periods of Maironis' letters – the ones written before Independence and the ones written after. This distinction is also warranted by the social issues discussed in the letters and more or less dominating the epistolary heritage of Maironis. There are 37 letters remaining from the period from 1898 to 1915, and 26 letters from the period from 1920 to 1932. In the second period, the letters are both fewer and shorter – this change is connected to an essential shift in the political and cultural situation, to the calmer life Maironis was leading in Kaunas, the temporary Capitol, and to the greater opportunities to speak face-to-face or on the telephone. In the first period we find a few letters

addressed to the priests Adomas Jakštas, Liudas Gira and Juozas Tumas. In the second period, these names have disappeared, as they, much like other cultural and literary individuals who had ties with Maironis, lived in Kaunas. The dominant language is Lithuanian: out of 63 letters only four are written in Polish and one in Russian. All five non-Lithuanian letters belong to the early period of correspondence, as do the ten letters written to Maironis in Polish.

A general overview of the letters shows their fragmented and incidental nature. There are only a few instances, where letters create an epistolary dialogue, where we see both a letter and a relevant reply. The rest are separated by longer or shorter periods of time. Only a few names of addressors and addressees in the lists of sent and received letters match. However, even though the remains of Maironis' correspondence are scarce, due to this individual's multifaceted activities and unique importance to Lithuanian culture, we can still reconstruct some interesting empirical narratives which enhance our understanding about the writer's social and creative worries, his various of interests, his values and the images of his working and resting moments.

A large part of the book is dedicated to other individuals' memoirs of Maironis. The story of the gathering of these memories is a difficult one. Though Maironis knew a wide variety of people, as would be expected for a man of his profession, activity, popularity and social character, there are few written reminiscences of him. Sadly, there was little effort put into collecting memoirs about Maironis immediately after his death. The eight years leading up to World War II could and should have been the most intense and fruitful for collecting these memories, as the people who had known Maironis were living Kaunas and Lithuania. Jonas Mačiulis was friendly with entire families: Jančiauskas, Stanelis, Matulaitis, Kaupas, Smetona, Nasvytis, Budrikas, and others. None of them recorded their memories of Maironis. Only two decades after the poet's death, occupation, war, emigration and death had already thinned out the number of potentially important storytellers. It was only when the émigré community started organizing itself in the US that memoirs

started being published. In Lithuania, a systemic effort to keep such records only surfaced in the 1960s (1962-1972).

To create a comprehensive portrait of Maironis and his surroundings, the most accurate strategy is to follow the key dates of his life. The poet's biography can be split into three clearly-cut sections: the first 26 years, which Maironis spent in his parents' home and in Kaunas (with the exception of one trip to Kiev in 1883-1884), the following 19 years spent at the Saint Petersburg Roman Catholic Theological Academy, and, finally, the last 23 years back in Lithuania, mostly in Kaunas. During the last period, Maironis was rector of the Kaunas seminary, taught at the university and had many guests and relatives at his home, therefore this period is the richest in memoirs about him. It is also split into three parts, leaving the "Memories of Contemporaries" of the book section presented in five chapters: "Maironis as remembered by family", "Maironis – a professor in Kaunas and Saint Petersburg", "Maironis – the rector of the Kaunas seminary", "On Maironis' life in Kaunas", "Maironis in the memory of cultural actors".

The book ends with an index of names and locations. The index of names includes not only the names and surnames of the individuals mentioned in the book, but also the important dates and short biographical notes.

Rengimo principai

Po kiekvienu skelbiamu tekstu pirmiausia nurodomas publikacijos šaltinis (rankraščio saugojimo vieta arba ankstesnė publikacija), tada – visos žinomos skelbimo vietos. Toliau pateikiamos bendro pobūdžio pastabos bei aktuali ir žinoma informacija apie skelbiamą dokumentą. Komentarai apie atskiras laiško vietas, ankstesnių rengėjų pastabos arba kitų autorių prierašai pateikiami išnašose.

Grafinis teksto išdėstymas (pvz., skaidymas eilutėmis, atitraukimai, tarpai tarp eilučių, šriftų dydis ir pan.) neatvaizduojami, ilgesnis tarpas tarp žodžių (pvz., laiško gale pasirašant, nurodant datą ir vietą) pakeistas standartiniu tarpu arba interpretuotas kaip žymintis naują pastraipą. Išryškinimus (pvz., pabraukimus, išretinimus) stengtasi išlaikyti laiškuose ir atsiminimuose (pastaruosiuose jie pakeisti kursyvu), tačiau jie nėra atvaizduojami nurodant adresą.

Laužtiniais skliaustais tekste žymimos lakūnos, neįskaitomi žodžiai, trumpinant praleistos teksto dalys, rengėjų konjektūros, išskleistos santrumpos ir kiti šioje ar ankstesnėse publikacijose atsiradę intarpai bei pakeitimai.

Jei data ir vieta laiškų antraštėje imami ne iš paties laiško (o iš spaudų, yra nustatyta pagal turinį ar kt.), duomenys pateikiami laužtiniuose skliaustuose. Kai kuriais atvejais spaudo data yra ankstesnė nei nurodytoji laiške (pvz., kai iš anksto sveikina su kokia nors švente, gali būti nurodoma ne laiško rašymo, o šventės data), tuomet antraštėje data vis vien pateikiama iš laiško. Jei laišką pasirašo daugiau nei du asmenys, antraštėje nurodomas tik pirmas prirašant „ir kt." Jei laiškas nepasirašytas, pasirašytas tik inicialais ar pareigomis arba dvejojama dėl laiško autorystės – antraštėje pavardė nurodoma laužtiniuose skliaustuose.

Visos rašybos ir skyrybos ypatybės laiškuose išlaikytos.

Atsiminimų dalyje aiškumo ir stilistikos sumetimais atliktos tokios korekcijos:

1. suvienodinta didžiųjų raidžių rašyba pavadinimuose: didžiąja palikta tik pirmoji pavadinimo raidė; titulai ar pareigos didžiąja nurodomi tik tuomet, jei tai akivaizdžiai stilistinis sprendimas;

2. suvienodinta kabučių rašyba: visada vartojamos lietuviškos;

3. kitakalbiai intarpai išskirti kursyvu;

4. suvienodinta pavadinimų rašyba: spektaklių, knygų ar periodikos leidinių pavadinimai nurodyti kursyvu, smulkesnių vienetų – kabutėse;

5. pagal dabartines taisykles sutvarkyta skyryba; tiesioginė kalba, jei aiškios jos ribos, įimta į kabutes;

6. ištaisytos korektūros klaidos (įskaitant išbraukiamus du kartus pakartotus žodžius, jei tai neatlieka stilistinės funkcijos);

7. suvienodintas antraščių grafinis išdėstymas (atsisakyta numeravimo, paantraštės visada iškeltos į naują eilutę, atsisakyta žodžių rašymo didžiosiomis raidėmis, kursyvų etc.);

8. pagal dabartines taisykles taisyti asimiliacijos, joto rašybos, žodžių rašymo kartu ir atskirai, balsių ilgumo atvejai (išskyrus pavardžių rašybą, kuri palikta autentiška);

9. teksto paryškinimai (pabraukimai, pajuodinimai) pakeisti kursyvu.

Santrumpos

Literatūra ir kalba	– *Literatūra ir kalba*, t. 21: *Maironis*, redakcinė kolegija: Kostas Doveika [et al.], Vilnius: Vaga, 1990
LLTRI BR	– Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštynas
LMAVB RS	– Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius
LNB RS	– Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius
MLLM ER	– Maironio lietuvių literatūros muziejaus Rankraščių skyrius
VUB RS	– Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Rodyklėje vartojamos santrumpos

a.	– amžius
akad.	– akademija
apskr.	– apskritis
est.	– estų kalba
dab.	– dabartinis
dan.	– danų kalba
deš.	– dešimtmetis
dr.	– mokslų daktaras (-ė)
ita.	– italų kalba
g.	– gimęs, -usi
JAV	– Jungtinėse Amerikos Valstijos
K.	– Kaunas
KKS	– Kauno kunigų seminarija (iki 1926 m. Žemaičių vysk. kun. sem.)
kun.	– kunigas (-ai), kunigų
L.	– Lietuva
LDK	– Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
LU	– Lietuvos universitetas
lat.	– latvių kalba
lenk.	– lenkų kalba
lot.	– lotynų kalba
liet.	– lietuvių kalba
LCVA	– Lietuvos centrinis valstybės archyvas
m.	– metai
Mair.	– Maironis
MLLM	– Maironio lietuvių literatūros muziejus
Peterburgo dvas. akad.	– Imperatoriškoji Romos katalikų dvasinė akademija Sankt Peterburge

pranc.	– prancūzų kalba
pr. Kr.	– prieš Kristų
prof.	– profesorius (-ė)
Peterburgas	– Sankt Peterburgas
raj.	– rajonas (-e)
rus.	– rusų kalba, rusicizmas
suom.	– suomių kalba
sem.	– seminarija
slvd.	– slapyvardis
šv.	– šventi (-os)
tikr.	– tikrasis vardas
VDU	– Vytauto Didžiojo universitetas
veik.	– veikėjas (-a)
visuom.	– visuomenės, visuomeninis (-ė)
vysk.	– vyskupas (-ai), vyskupija
vok.	– vokiečių kalba
V.	– Vakarų
VU	– Vilniaus universitetas

Asmenvardžių rodyklė

A

B

C

Č

D

E

F

G

H

Y

J

K

L

M

N

O

P

R

S

Š

T

V

W

Z

Ż

Ž

Vietovardžių rodyklė

A

B

C

Č

D

E

F

G

I

J

K

L

M

N

O

P

R

S

Š

T

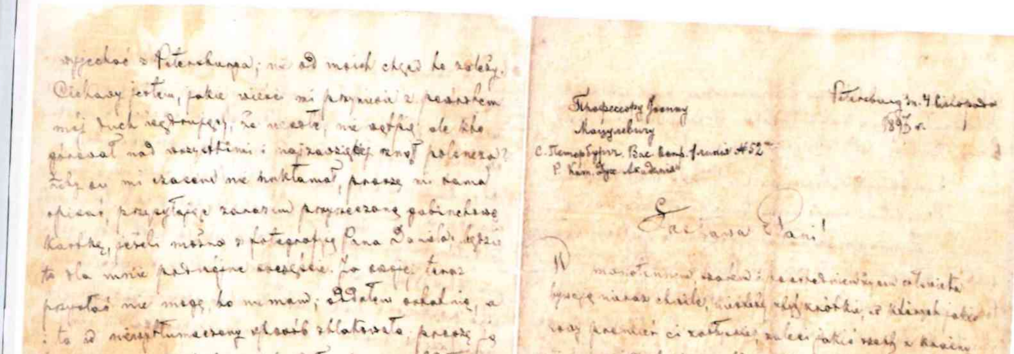
U

V

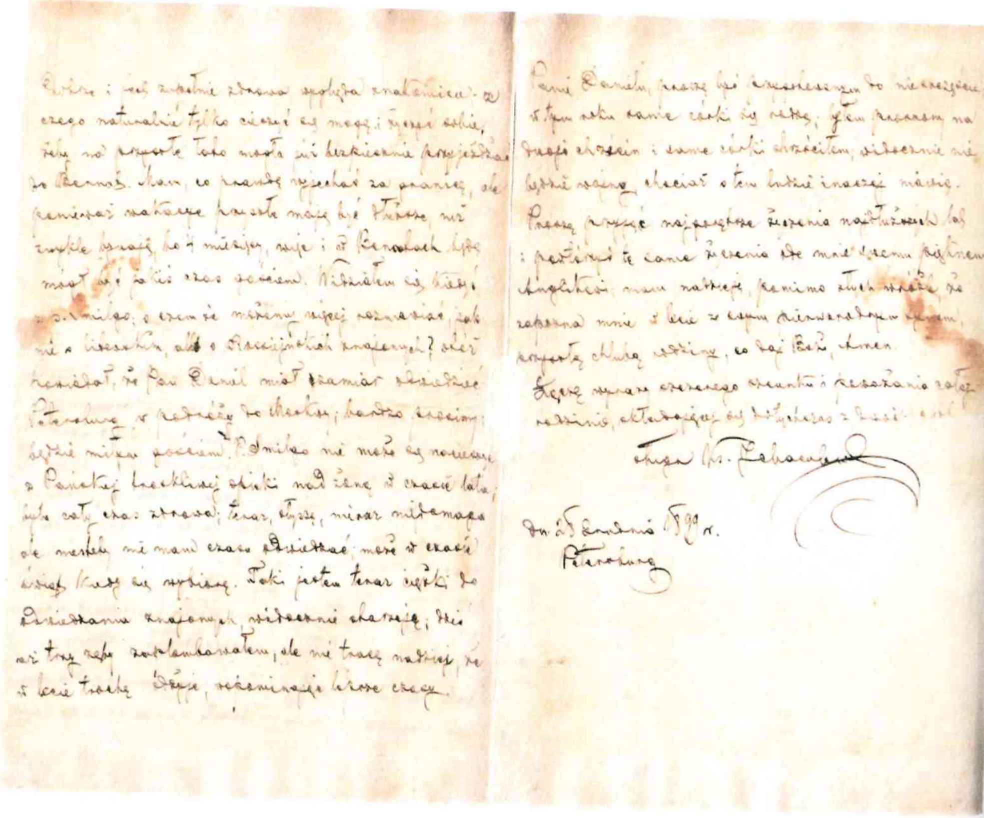
W

Z

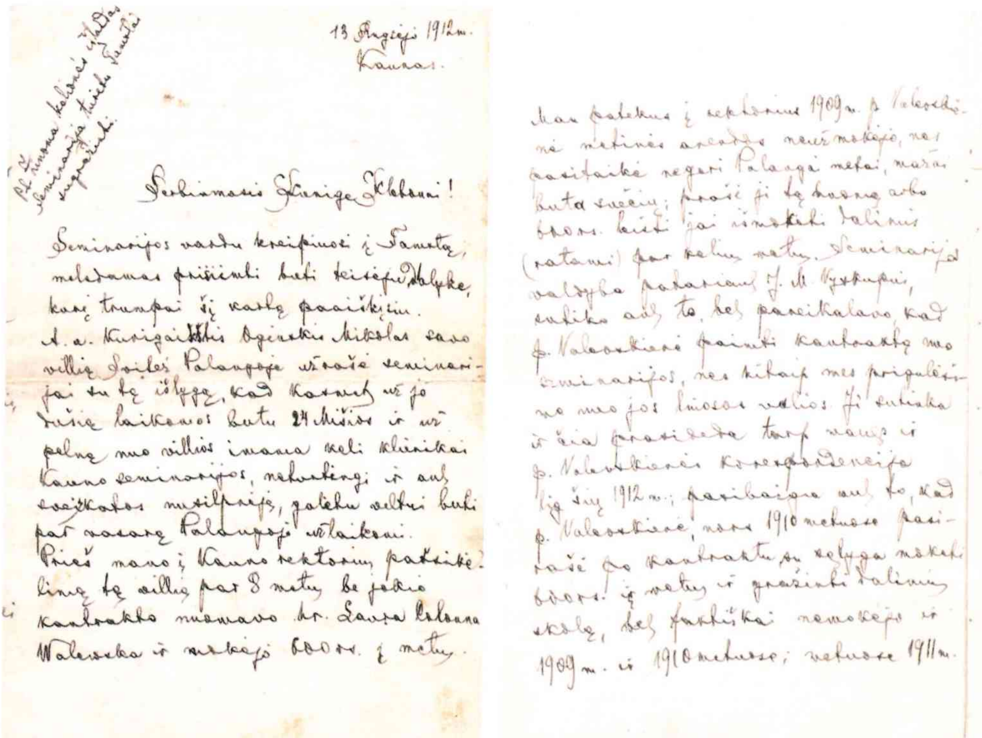
Ž

Maironio laiškas Onai Malakauskaitei-Edelienei, Sankt Peterburgas, 1897 lapkričio 4 d. (lenkų k.) (MLLM Iv. nr. 9434/ER 940)

Maironio laiškas Raseinių vaistinės savininkui Danieliui Edeliui, tęsinys

13 Rugsėjo 1912 m.
Kaunas.

Perbrangusis Garbingas Klebone!

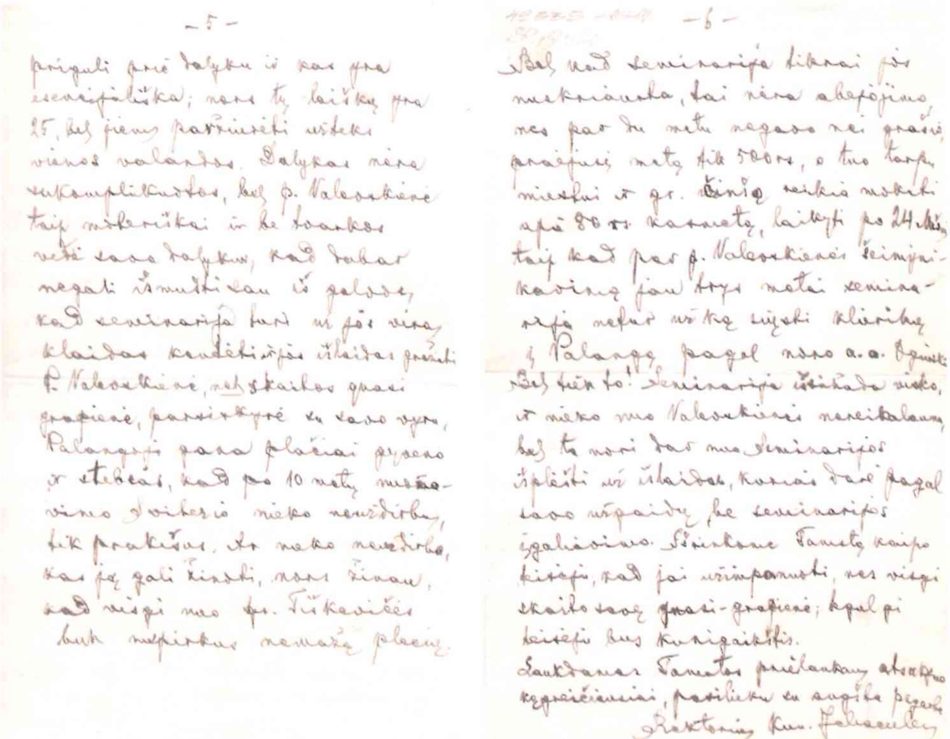
Seminarijos vardu kreipiuosi į Tamstą, melsdamas prisiimti būti teisėju dalyke, kurį trumpai šį raštą paaiškysiu.
A. a. Kunigaikštis Oginskis Mikolas savo villą Joilės Palangoje užrašė seminarijai su tą išlyga, kad kasmet už jo dūšią laikomos būtų 24 Mišios ir už pelną nuo villos imama keli klierikai Kauno seminarijos, nekurtingi ir auš sveikatos nusilpnėję, galėtų veltui būti per vasarą Palangoje užlaikomi.
Prieš mano į Kauno rektorius patekimą tą villą per 8 metus be jokio kontrakto nuomavo kr. Laura Kalsona Waleska ir mokėjo 600 rs. į metus.

Man patekus į rektorius 1909 m. p. Valevskie-nė metinės arendos neužmokėjo, nes pasitaikė negeri Palangoj metai, mažai buta svečių; prašė ji tą kuomą arba bent jai išmokėti dalinis (ratomi) per kelius metus. Seminarijos valdyba patariant J. M. Vyskupui, sutiko ant to, bet pareikalavo, kad p. Valevskienė pasirašytų kontraktą su seminarijos, nes kitaip mes prigulėsim nuo jos liuosos valios. Ji sutiko ir čia prasidėjo tarp manęs ir p. Valevskienės korespondencija lig šių 1912 m.; pasibaigė ant to, kad p. Valevskienė, nors 1910 metuose pasirašė po kontraktu su sąlyga mokėti 600 rs. į metus ir grąžinti dalinai skolą, bet faktiškai nemokėjo ir 1909 m. ir 1910 metuose; metuose 1911 m.

Maironio laiškas klebonui Antanui Beržanskui, 1912 rugsėjo 13 d.
(MLLM ER1 7514)

užmokėjo tik 300 išmirus, o pradžioje šių metų visai atsisakė laikyti mergaites (?) Švitei ir reikalauja, kad seminarija grąžintų jai išlaidas, kurias padarė savo valia pasidirbinėdama ir laikydama ~~savo~~ mūsų villą. Taigi ji reikalauna trečiųjų teismo, ant ko ir seminarija sutinka. Nes seminarija buvo jau sutikus savo teisėjus, bet per p. Valeoskienės kaltę, teismas negalėjo būti. Dabar mes maldžiame iš mūsų pusės kad Tamsta prisiimtumei, o iš Valeoskienės pusės bus p. Bakanauska iš Palangos. Trečiąjį galėtumėte abudu išrinkti ką norėsite; mes patartume kn. Aleksandrą Tiškevičių, ant kurio turi būti ir ana pusė sutikus, o jei grafas nesutiktų, tai kun. [kleboną] Urbanavičių iš Salantų (?). Iš Palangos

nieko nenorime imti į teisėjus, nes kiek palangiškiai labai gailisi, kad p. Valeoskienė persikėlė į Varšuvą, o jos vietą užėmė [lietuvis] Dr. Šlenkus (?), kursai ~~mūsų~~ paėmė villą ant 12 metų po 600 r. (?) į metus; ypatingai nepasitenkinime į superarbitrus kun. Šniukštos, kursai pats vardu Valeoskienės vedė villos remontą, jai paskolino pinigų ir tas dviems ypatoms patarė p. Valeoskienei paskolinti, ir dabar laimėjo (?) su p. Valeoskiene ištikoja (?). Maldžiame taigi Tamstos pranešti man kogreičiausiai, kad sutinkate būti teisėju nuo seminarijos pusės, o aš atsiųsiu nuo konsistorijos įgaliojimą, ir vienkart aprašysiu su mažiausiomis smulkmenomis visą tą dalyką nuo pradžios ligi galo ir vienkart atsiųsiu p. Valeoskienės laiškus man rašytus, kaikurius mano laiškus ir kun. Šniukštos. Darbo bus visai mažai, nes aš sunumeravau visus laiškus chronologiškai ir kiekvienam pabrėžiau raudonu rašalu, kas

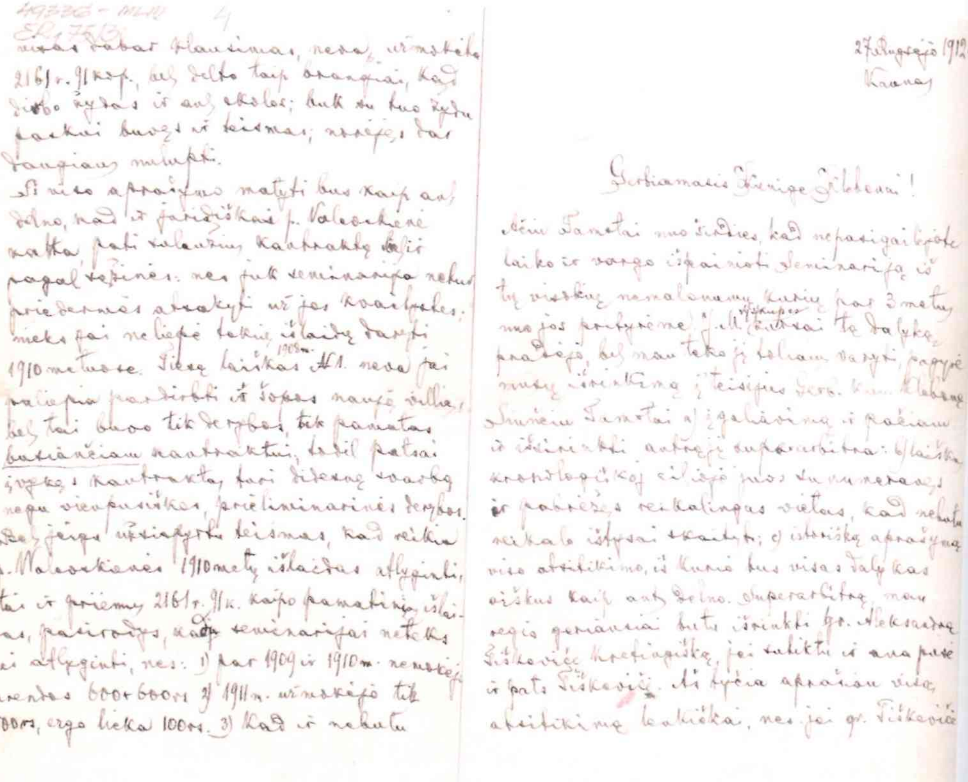
– 5 –

priguli prie dalyku ir kas yra
[illegible]; nors tą laišką yra
25, bet jiems paržiurėti užteko
vienos valandos. Dalykas nėra
sukomplikuotas, bet p. Naleczkienė
taip [illegible] ir be tvarkos
veda savo dalykus, kad dabar
negali išmušti sau iš galvos,
kad seminarija turi už jos visas
klaidas kentėti ir jos išlaidas grąžinti
p. Naleczkienė, nes skaitos grasi
grafienė, parsivežusi su savo vyru,
Palangoje pana plačiai gyveno
ir stebisi, kad po 10 metų [illegible]
vimo d[illegible] nieko neuždirba,
tik prakišus. Ar nieko neuždirba,
kas ją gali žinoti, nors žinau,
kad visgi nuo gr. Tiškevičiaus
buvo nupirkus nemažą plecių.

– 6 –

Bet kad seminarija tiktai jos
nuskriausta, tai nėra abejojimo,
nes per du metu negavo nei grašio;
praėjusiais metais tik 500 rs., o tuo tarpu
miestui ir gr. [illegible] reikia mokėti
apie 80 rs. kasmetą, laikyti po 24 [illegible]
taip kad per p. Naleczkienės šeimyni-
kavimą jau trys metai semina-
rija [illegible] [illegible] siųsti klierikų
į Palangą pagal noro a. a. [illegible]
Bet tiek to! Seminarija išsižada visko,
ir nieko nuo Naleczkienei nereikalauna,
bet ta nori dar nuo Seminarijos
išplėšti už išlaidas, kurias darė pagal
savo užgaidų, be seminarijos
įgaliojimo. Siunčiame Tamstą kaipo
kišėją, kad jai užimponuoti, nes visgi
skaito save grasi-grafienė; kaip gi
kišėju bus kunigaikštis.
Laukdamas Tamstos prielankaus atsakymo
kęsprašydamas, pasilieku su augšta pagarba
Rektorius Kun. [illegible]

Maironio laiškas klebonui Antanui Beržanskui, tęsinys

4

visas dabar klausimas, neva užmokėta 2161 r. 91 kap., bet delto taip brangiai, kad didžio žydas iš anų ekslos; bet su tuo žydu paskui buvęs ir teismas; nors, gal, dar daugiau mokėti.
Iš viso aprašymo matyti bus kaip ant delno, kad ir juridiškai p. Valeckienė neturi kontraktą pagal teisinės; nes juk seminarija nekur priedermės atsakyti už jos kvaitpakes; niekas jai neliepė tokių išlaidų daryti 1910 metuose. Tiesa laiškas No 1. neva jai paliepia pardirbti iš šono namą villa, bet tai buvo tik derybos, tik pamatas būsiančiam kontraktui, todėl patsai įvykęs kontraktas tai tikrasai svarbą nego vienpusiškos, prieliminarinės derybos. Bet jeigu užsispyrtų teismas, kad reikia p. Valeckienės 1910 metų išlaidas atlyginti, tai ir priėmus 2161 r. 91 k. kaipo pamatinį išlaidas, pasirodys, kad seminarijai netektų jai atlyginti, nes: 1) par 1909 ir 1910 m. nemokėjo arendos 600+600 r. 2) 1911 m. užmokėjo tik 500 r., ergo lieka 100 r. 3) Kad ir nebūtų

27 Rugsėjo 1912 m.
Kaunas

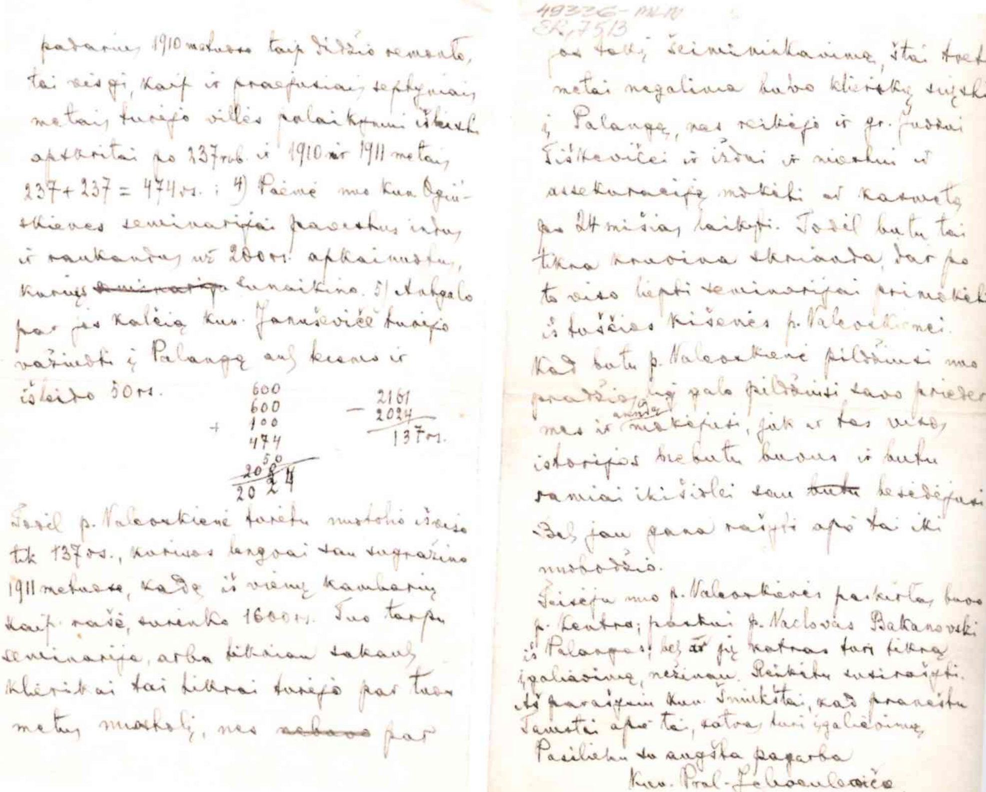
Gerbiamasis Kunige Klebonai!

Ačiū Tamstai nuo širdies, kad nepasigailėjote laiko ir vargo išaiškinti Seminarijai iš tų visokių nemalonumų kurių per 3 metus nuo jos pirkimo tą dalyką pradėjo, bet man teko jį toliau vesti, pagyrė mūsų išrinkimą į teisėjus Gerb. Kun. Klebono. Siunčiu Tamstai a) įgaliavimą ir prašau ir išrinkti antrąjį superarbitrą: b) laiškus chronologiškoj eilėje pas sunumeruotus ir pabrėžęs reikalingas vietas, kad nebūtų reikalo ištisai skaityti; c) istorišką aprašymą viso atsitikimo, iš kurio bus visas dalykas aiškus kaip ant delno. Superarbitrą man regis geriausia būtų išrinkti gr. Aleksandrą Tiškevičę Kretingiškį, jei sutiktų ir ana pusė ir pats Tiškevičius. Aš tyčia aprašau visą atsitikimą lietuviškai, nes jei gr. Tiškevičius

Laiškas klebonui Antanui Beržanskui, 1912 rugsėjo 27 d. (MLLM ERI 7513)

sutiktų, tai rasiu verta jo jam keliems
žiniomis aukščiau nesiųsti tą aprašymą,
kad galėtų susipažinti su dalykų stoviu
skaičių, ir per patį teismą ne pro šalį
bus ir tokiam p. Baltrunauskiui parašy-
čius, nes apskritai Palangiškiai: tik
iš p. Volodzkienės skundų kai kurių dalykų
girdėjo, bet, arčiau to dalyko nežino
Jei kn. Tiškevičė Aleksandra nesutiktų,
tai gal kun. Urbanavičių iš Salantų
paimti. Patarčiau nieko iš Palangiškių
neimti, nes visi jie sulektrikusti per
p. Volodzkienę, kurioje mato kaip kokią
lenkę-markiatinę, litvomanų netoleranci-
jos. Ypatingai aš patarčiau nejieškoti
tarpininkystės kun. Kleb. Šniukštos;
tikrai man nesuprantamas jo įsikarščia-
vimas tame dalyke; kelių kartus rašiau
jam išaiškindamas dalykus, o jisai
kaip ka-ka-riku, taip savo kakariku
Net vyskupui rašė užstodamas

p. Volodzkienę; inter nos loquendo, nuo svetiškės
žmogaus girdėjau, kuriai pačiai franko ir
sako, kad kun. Šniukšta daugiau į šitą tą
dalyką ima, negu pati p. Volodzkienė, kuri
visai neaimanuoja, nes ir Palangoje
sau ~~tar~~ pirko plecių ir Naršuvoje užėjo
pantijonę; bet nutyrdama seminarija,
neleidama, mėgsta sau, kodėl nepasinaudo-
ti, jei būtų galima. Iš antros pusės ekono-
mijos dalykėlis p. Volodzkienės daugiau fantazijos, kaip
tvarkos: Palangoje, kaip ne sena ir graži
šeimyna, gyveno plačiai, ~~to~~ per tai turi
daug sau simpatizuojančių, bet nemaž
partai ir praleido. Pačiame vidury taipgi
kaip pasirodo tvarkos nebuvo: šį metą
10. škubiai 950 rs įdėjo į remontą; pasirodė
telefonai ir varpeliai elektriški sugesti, o
langai chaotiškai jos išpjauti, per kurias
teka vanduo ir purvo luitas; sieną kaip
kur pati išpiovė, o pati paliko; kai
kur durys be reikalo išpjautos; žodžiu
materialus šeimininkavimas.
Tuose pačiuose metuose 1910, dėl kurių

49336-MLM
ŠK,7513

padarius 1910 metuose taip didžio remonto, tai visgi, kaip ir praėjusiais septyniais metais turėjo vilties palaikymui išlaidų apskritai po 237 rub. ir 1910 ir 1911 metais 237+237 = 474 rb.; 4) Paėmė mes kun. Ogiń-skienės seminarijai [illegible] ir [illegible] už 200 rb. apkainuotų, kurių ~~[illegible]~~ sunaikino. 5) Pagalio per jos kalėdą kun. Jankevičė turėjo važiuoti į Palangą ant [illegible] ir išleido 50 rb.

600	2161
600	− 2024
+ 100	137 rb.
474	
50	
2024	

Todėl p. Valoackienė turėtų [illegible] išmokėti tik 137 rb., kuriuos lengvai tau sugrąžino 1911 metuose, kadą iš vienų kambarių kaip rašė, surinko 1600 rb. Tuo tarpu seminarija, arba tikriau sakant klierikai tai tikrai turėjo per tuos metus nuostolių, nes ~~[illegible]~~ per

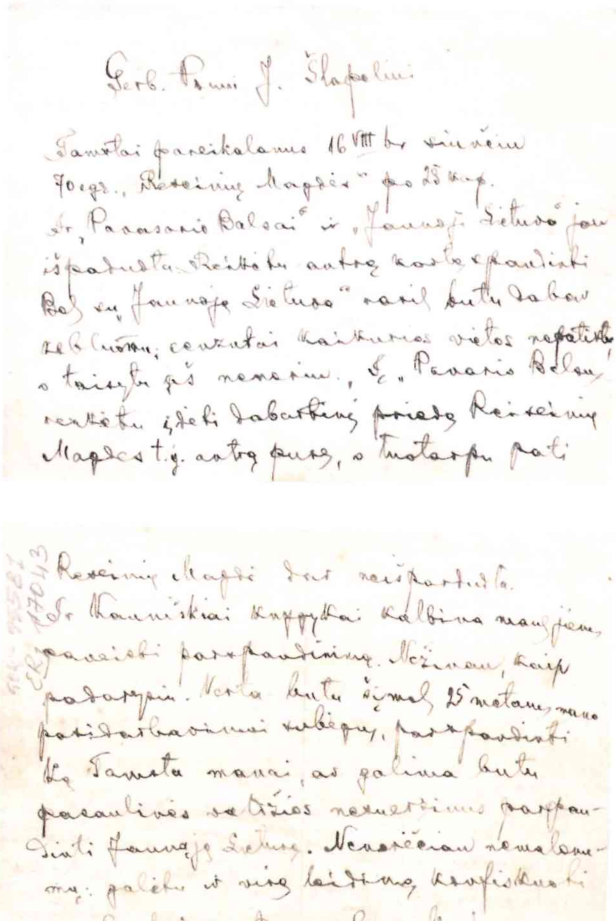
per tokį šeimininkavimą, štai treti metai negalima buvo klierikų siųsti į Palangą, nes reikėjo ir gr. [illegible] Tiškevičei ir išdavi ir [illegible] ir assekuraciją mokėti ir kasmetą po 24 mišias laikyti. Todėl butų tai tikra [illegible] skriauda, dar po to viso liepti seminarijai primokėti iš tuščios kišenės p. Valoackienei. Kad butų p. Valoackienė pildžiusi mus prašymą, lig galo pildžiusi savo prieder-mes ir [illegible] mokėjusi, juk ir tos visos istorijos nebutų buvusios ir butų ramiai ikišiolei sau ~~butų~~ besėdėjusi. Bet jau gana rašyti apie tai iki nuobodžio.

Taisėju mus p. Valoackienės paskirtas buvo p. [illegible], paskui p. Vaclovas Bakanovski iš Palangos; bet ar jų katras turi tikrą įgaliojimą, nežinau. Reikėtų susirašyti. Aš parašysiu kun. Šniukštai, kad praneštų Tamstai apie tai, katras turi įgaliojimą.

Pasilieku su augšta pagarba

Kun. Pral. [illegible]

Laiškas klebonui Antanui Beržanskui, tęsinys

Gerb. Ponui J. Šlapeliui

Tamstai pareikalaujus 16 VIII bus siunčiu 70 egz. „Raseinių Magdės" po 25 kap.
Ar „Pavasario Balsai" ir „Jaunoji Lietuva" jau išparduota. Reikėtų antrą kartą spausdinti. Bet su „Jaunąja Lietuva" vargiai būtų dabar [illegible]; cenzūrai kai kurios vietos nepatiktų, o taisyti aš nenoriu. Į „Pavasario Balsus" reikėtų įdėti dabartinį priedą Raseinių Magdės t.y. antrą pusę, o tuotarpu pati
Raseinių Magdė dar neišparduota.
Ir Kauniškiai knygynai kalbina mane jiems pavesti perspausdinimą. Nežinau, kaip padarysiu. Verta būtų šiemet 25 metams mano pasidarbavimui sukakus, perspausdinti. Ką Tamsta manai, ar galima būtų pasaulinės valdžios [illegible] perspausdinti Jaunąją Lietuvą. Nenorėčiau nemalonumų: galėtų ir visą laidą konfiskuoti.
Su tikra pagarba Maironis

ER 17043

Maironio laiškelis knygyno Vilniuje savininkui
Jurgiui Šlapeliui, 1913 metai (MLLM ER 17043)

HOTEL BRISTOL

BES.: WILLY WIESEMANN

Am Eingang des Kurparks

Sämtliche Zimmer
mit fließendem Wasser
Centralheizung — Lift

Telegramme: Bristol Bad Wildungen
Telefon No. 41.

Herren- u. Damen-
Frisier-Räume
im Hause

Bank-Konto: Gewerbebank
Bad Wildungen

BAD WILDUNGEN, DEN rugpjūčio 13 d. 1928
KURHAUSSTRASSE

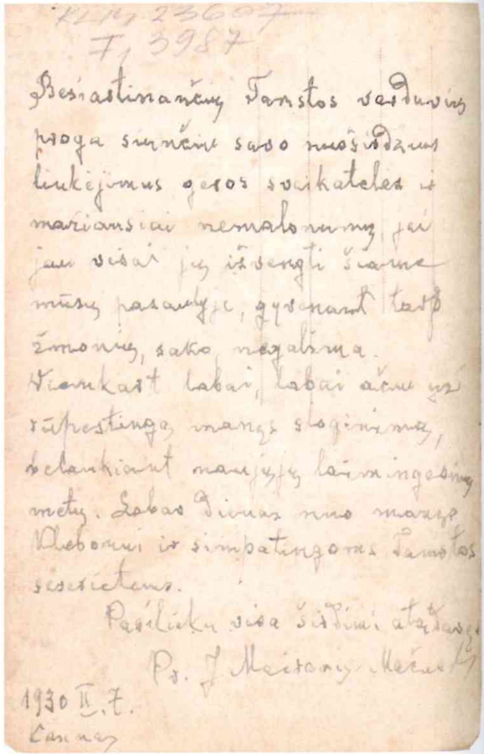
Miela Sesute

Maironio laiškas iš Vokietijos seseriai Marcelei Mačiulytei, 1928 rugpjūčio 13 d. (MLLM inv. Nr. 9435)

dieną 5 stiklines, o dabar kaip tyčia didelį jaučiu troškimą, o gert
be tarpo leista į dieną tik tris stiklines; turi būti kad pernelyg puslės
neapsunkinti; o čia dar vakarais nieko neduoda skysto, tik iš ryto kavą;
vakare valgis iš 3 dalykų, o pietus iš keturių valgių: zupa, žuvis, mėsa
ir saldus valgis. Oras pas mus pakenčiamas: bent kiek palijoja ir vėl
išsigiedrija; mes ryto vandenį gerti einame septintą valandą, pusiau
aštuntos jau muzika griežia; tai be ploščiaus bent kiek šaltoka; bet
paskui dieną su vienu surdotu. Knygų matyt daug, bet vis nepa-
žįstami vokiečiai. Šiandieną buvome po pietų miesto bažnyčioj:
nedidelė, bet švari; trys altoriai; prie didžiųjų durų iškabinta persp-
ėjimas moterims: kurios su sukniele be rankovių, krūtinė plika, ar plikos
rankos iki pažastų, tegu neidamos komunijos aplankiant ir
klausyklos išpažinties. Aut savo keletas apsireiškimų, kad Vilniuj
[illegible] ir [illegible] nuo malonių
Miestelis nepadidelis, bet labai švarus, gražiausių gėlių gausumi,
ant vandens prūdo mačiau vandeninių lelijų ne tik geltonų, baltų
bet ir raudonų. Gatvėse mėsą bruko, tik visur išsineš kaltūnus
kaip Kauno prieš miesto sodą gatvelis.
Priminki kun. prokuratoriui, kad kaip nors sugautų žydelį, kurs
mano gabineto sienas atnaujintų; tegul padaro man tą malonumą,
kad rasčiau viską jau išdažytą.
Sveikinu ir bučiuoju visus pažįstamus: Maciulkių, Lipčių, Eidrigevičių-Busvernių, Prokuratorių, šeimininkę, Balčiūnienę, Vaškučius
ir taip pat Adelę, kuri mačiau gailėjos man išvažiuojant ir visus
kitus, kas teks sutikti ir mane minėti.

Bučiuoju Kn. J. Maironis

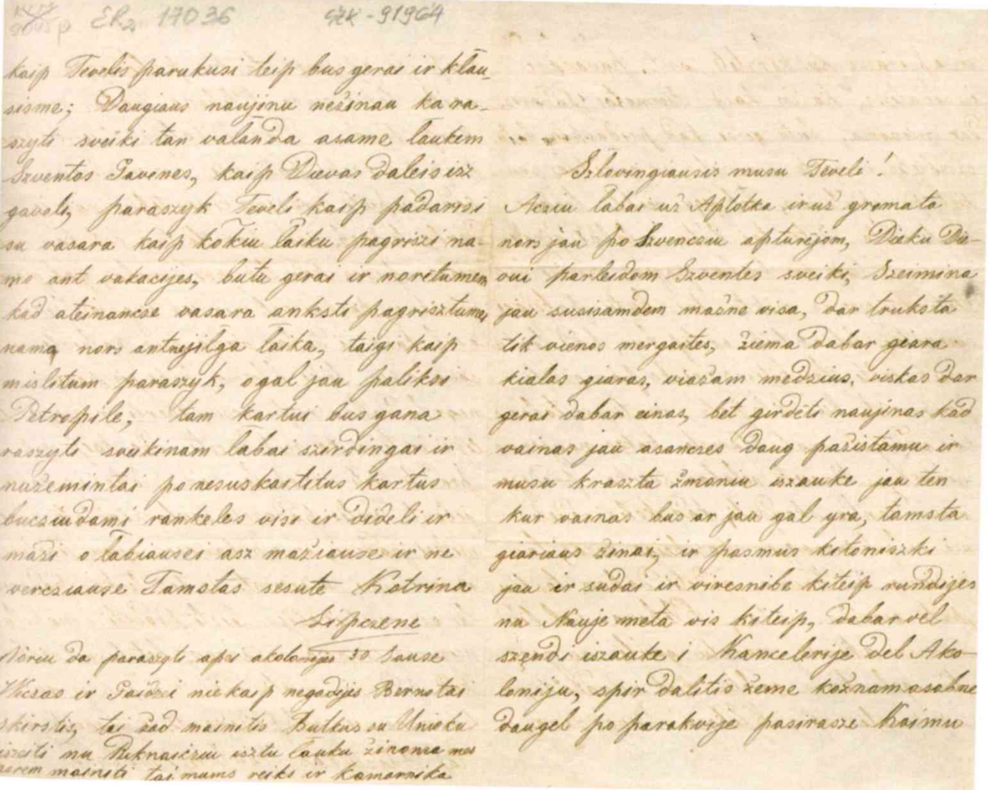

KLMG 23607
F1 3987

Besiartinančių Tamstos vardinių
proga siunčiu savo nuoširdžius
linkėjimus geros sveikatėlės ir
mažiausiai nemalonumų, jei
jau visai jų išvengti šiame
mūsų pasaulyje, gyvenant tarp
žmonių, sako, negalima.
Vienkart labai, labai ačiū už
rūpestingą manęs slaugimą,
aplankiant manę jųjų laimingesnių
metų. Labas Dienas nuo manęs
Klebonui ir simpatingoms Tamstos
seserėlėms.
Pasilieku visa širdimi atsidavęs
Pr. J. Maironis-Mačiulis
1930 II. 7.
Kaunas

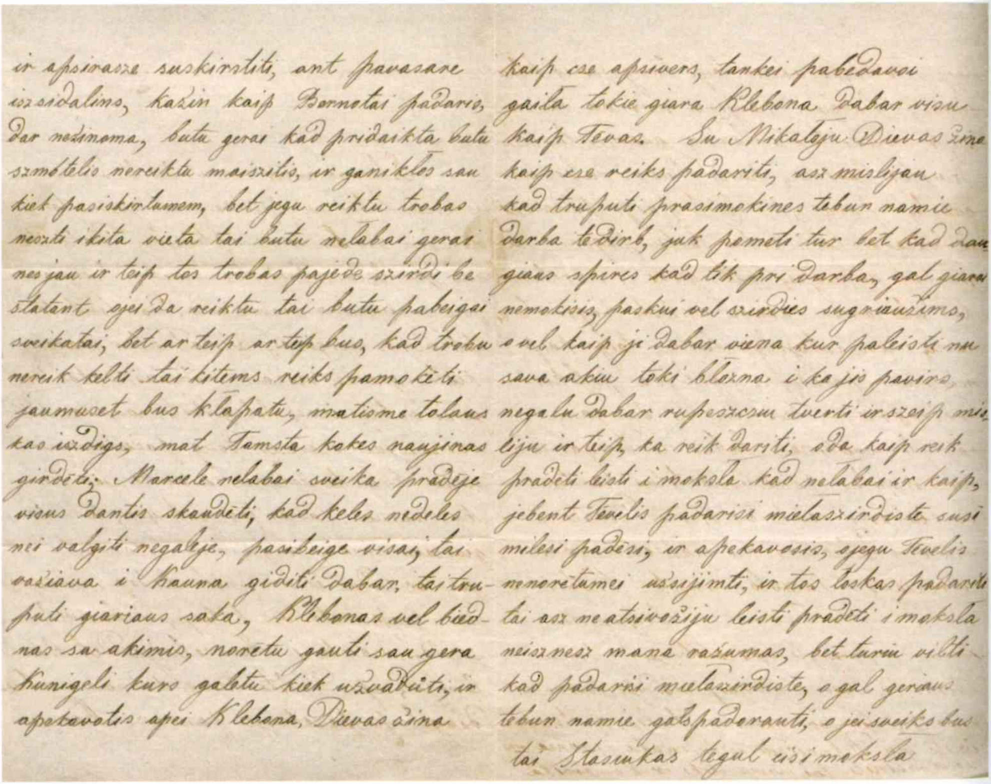
Maironio atvirlaiškis Apolonijai Petkaitei, 1930 vasario 7 d.
(užrašas fotografijos kitoje pusėje)

kaip Tevelis parukusi teip bus geras ir klau-
sisme; Daugiaus naujinu neżinau ka ra-
szyti sveiki tan valanda asame laukem
Szventos Gavenes, kaip Dievas daleis isz-
gaveti, paraszyk Teveli kaip padarysi
su vasara kaip kokiu laiku pagrizi na-
me ant vakacijes, butu geras ir noretumen
kad ateinancse vasara anksti pagrisztume
nama nors antrujilga laika, taigi kaip
misletum paraszyk, o gal jau palikse
Petrapile, tam kartui bus gana
raszyti sveikinam labai szirdingai ir
nużemintai po nesuskaititus kartus
bucziudami rankeles visi ir dideli ir
mażi o labiausei asz mażiause ir ne-
verczausie Tamstas sesute Kotrina
Lipcziene
Noreu da paraszyti apie akolonijas 30 Sausio
Vincas ir Jaśozi niekaip negadyjes Bernotai
skirstis, tai żad mainitis Butkus su Unieku
iszeiti ma Puknaiczui isztu lauku żinoma mes
norem mainiti tai mums reiki ir komarnika

Szlovingiausis musu Teveli!
Aczu labai uż Aplotka ir uż gromata
nors jau po Szvencziu apturejom, Dieku Die-
vui parleidom Szventes sveiki, Szeimina
jau susisamdem maźne visa, dar trukota
tik vienos mergaites, żiema dabar geara
kialas gieras, vieżam medzius, viskas dar
gerai dabar einas, bet girdeti naujinas kad
vainas jau asanczes daug paźistamu ir
musu krasztu żmoniu iszauke jau ten
kur vainas bus ar jau gal yra, tamsta
geriaus żinai, ir pasmus kolomiszki
jau ir sudai ir viresnibe kiteip rundijes
na Nauje meta vis kiteip, dabar vel
szendi iszauke i Kancelerije del Ako-
loniju, apie dalitis żeme koźnam asobne
daugel po parakvije pasirasze kaimu

Sesers Kotrynos Lipčienės laiškas Maironiui,
1906 sausio 30 d. (17036/ MLLM ER2 5556/75)

ir apsiraszė suskirstiti, ant pavasare
iszsidalino, kažin kaip Bernotai padaris,
dar nežinoma, butu gerai kad pridaikta butu
szmotelis nereiktu maiszitis, ir ganiklos sau
kiek pasiskirtumem, bet jegu reiktu trobas
neszti ikita vieta tai butu nelabai gerai
nes jau ir teip tos trobas pajėde szirdi be
statant ojei da reiktu tai butu pabeigai
sveikatai, bet ar teip ar teip bus, kad trobu
nereik kelti tai kitems reiks pamokėti
jaumuset bus klapatu, matisme tolaus
kas iszdigs, mat Tamsta kokes naujinas
girdėti; Marcele nelabai sveika pradeje
visus dantis skaudėti, kad keles nedeles
nei valgiti negalėje, pasibeige visai, tai
vaziava i Kauna giditi dabar, tai tru-
puti giariaus saka, Klebonas vel bied-
nas sa akimis, norėtu gauti sau gera
kunigeli kurs galetu kiek uzvaduti, ir
apekavotis apei Klebona, Dievas žina

kaip ese apsivers, tankei pabėdavoi
gaila tokie giara Klebona dabar visu
kaip Tevas. Su Mikaleju Dievas žino
kaip ese reiks padariti, asz mislijau
kad truputi prasimokines tebun namie
darba tedirb, juk pameti tur bet kad dau-
giaus spires kad tik pri darba, gal giarai
nemokisis, paskui vel szirdies sugriauzimo,
o vel kaip ji dabar viena kur paleisti nuo
sava akiu toki blozna i ka jis pavirs,
negalu dabar rupesczeiu tverti ir szeip mis-
liju ir teip, ka reik dariti, oda kaip reik
pradeti leisti i moksla kad nelabai ir kaip,
jebent Tevelis padarisi mielaszirdiste susi-
milesi padėsi, ir apekavosis, ojegu Tevelis
nenorėtumei užsijimti, ir tos loskas padariti
tai asz neatsivožiju leisti pradeti i moksla
neisznesz mana ražumas, bet turiu vilti
kad padarisi mielaszirdiste, o gal geriaus
tebun namie gaspadorauti, o jei sveiks bus
tai Stasiukas tegul eisi i moksla

Sesers Kotrynos Lipčienės laiškas Maironiui, tęsinys

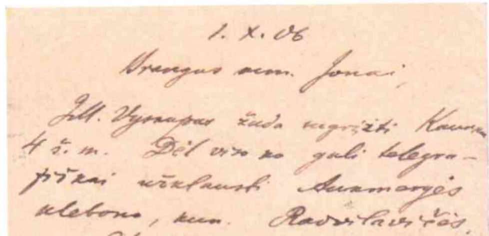

ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО.

Въ С.Петербургъ
Вас. О. 1 л. 52
Е. В. П.
Ксендзу Іоанну
Мацулевичу
Инспектору Р.К.Д. Академіи

На этой сторонѣ пишется только адресъ.

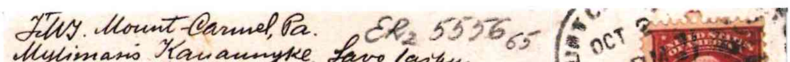
Aleksandro Dambrausko laiškas Maironiui, 1906 spalio 1 d. (MLLM ER2 941)

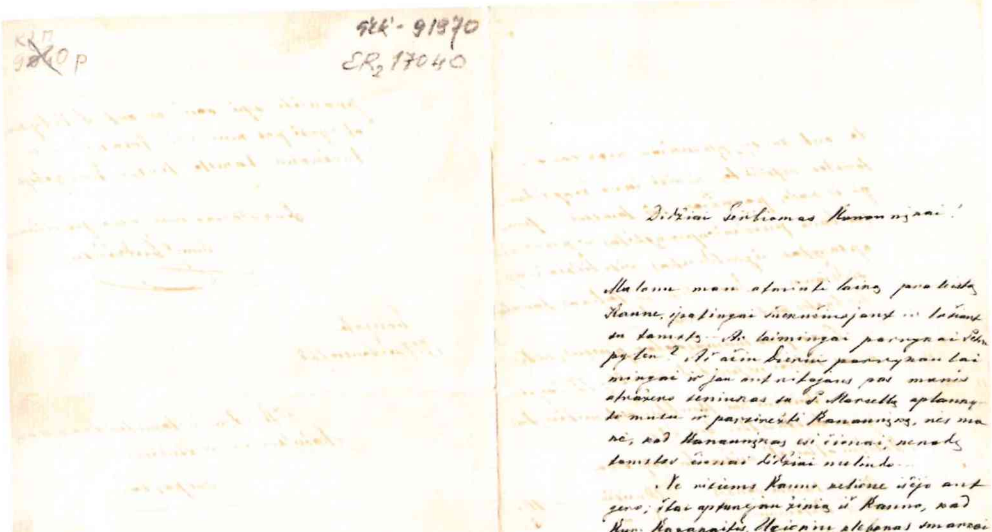
1. X. 06

Kun. A. Dambrauskas

Kunigo Vincento Aleksandravičiaus atvirlaiškis Maironiui, 1907 spalio 2 d. (MLLM ER2 5556/65)

Kunigo Juozo Gudzinsko laiškas Maironiui, 1909 sausio 12 d. (MLLM ER2 17040)

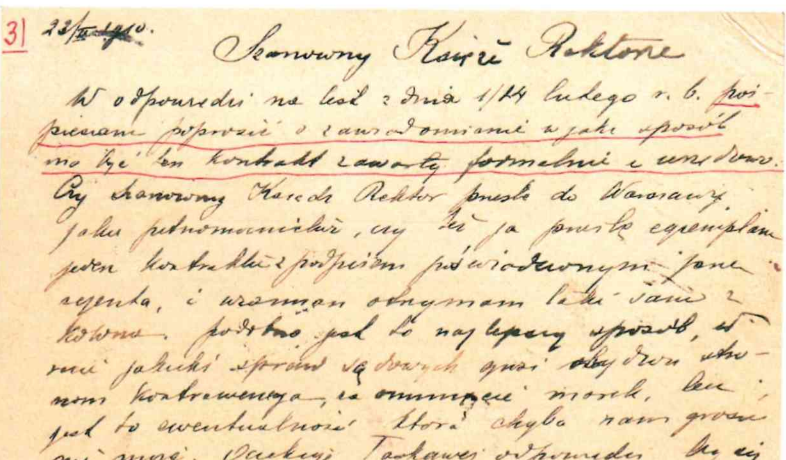

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

ВАРШАВА 10 2.10

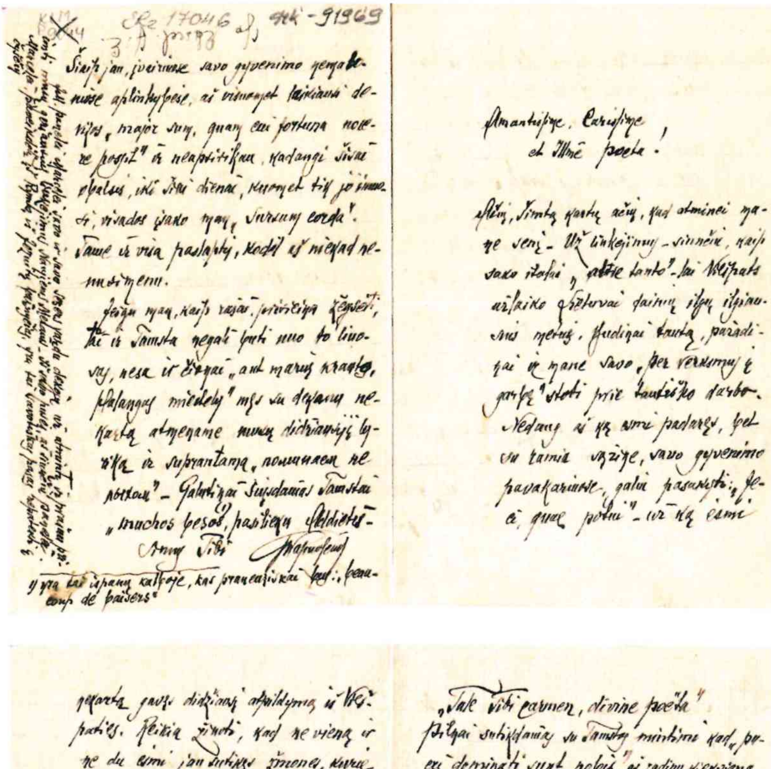
КОВНА 12 2 10

17782

KLM

Lauros Walewskos laiškas Maironiui iš Varšuvos, 1910 vasario 23, (lenkų k., raudonai pabraukta Maironio) (MLLM ER2 3339)

Amantissime, Carissime
et Illme poeta!

Ačiū, šimtą kartų ačiū, kad atminei ma-
ne senį – Už linkėjimus – sinnerè, kaip
sako italai, „altre tanto". Tai Viešpats
užlaiko Lietuvai dainių iškilmin-
gus metus. Pradinai tautą, paradi-
nai ir mane savo, „per vernumų į
garbę" stoti prie tautiško darbo.
Nedaug aš ką esmi padaręs, bet
su tamia ugzije, savo gyvenimo
pavakarinėse, galiu pasakyti, je-
ci, quae potui" – ir ką esmi

gavęs didžiausį atpildymą iš Vieš-
paties. Reikia žinoti, kad ne vieną ir
ne du esmi jau sutikęs žmones, kurie
pasinaudoję mano po laikraščius išmė-
tytomis mintimis, stojo Tėvynei dir-
vonus dirbti. Tokie faktai, visuomet
mane gelbė dvasioje ir pridavė no-
ro ir spėkų darbuotis toliau, jenta
posse et nosse!

Taigi, jeigu man tik mylėtuosa, ten-
ka kiek garbės, kas gi su Tamiste, jau
mus gerų norų ir Tėvynės meilės ža-
dytojau-žibure. Ar maža man gar-
bės, kad su (išsipildžiusia) Su savo, Ovidą ir var-
dą Europoje vas" esi mano Maestro.
Lygiai Virgilijų ką surado Dantė.

„Tale tibi carmen, divine poeta"
Pilnai sutikdamas su Tamstos mintimi kad „pe-
cci dominati sunt nobis", aš žadinu kiekvieną
„mai disperare e sempre avanti", dėlto kad
praeinę 10-15 (metų) „pucci" supras ir viską bus
gerai. Jug daugumas tarp jų yra labai
geri ir turi daug gerų norų, tik, nelaimei,
neturi prityrimo, o per „falsum amorem propri-
um" nenori pasiklausti daugiau prityrusių
„quid et quomodo faciendum sit"; iš čionai
ir turime kad „abyssus abyssum invocat";
Pridėjus prie viso to, dar geroką kiekybę
„martyrum spei", man labai aiškus mū-
sų gyvenimo „fons errorum". Tą bent
mano nuomone tik laikas atitaisyti
sugebės. Na ar ne?

Šiaip jau, įvairiose savo gyvenimo nemalo-
niose aplinkybėse, aš visuomet laikiausi de-
vizos „major sum, quam cui fortuna noce-
re possit" ir neapsirikau, kadangi šivai
apalsus, iki šiai dienai, nuomet tik jo imo-
si, visados ganko man „Sursum corda".
Tame ir visa paslaptis, kodėl aš niekad ne-
nusimenu.
Jeigu man, kaip rašai, prisiekia žengsi,
tai ir Tamsta negali būti nuo to liuo-
sas, nesa ir čionai „ant marių kranto,
Palangos miestely" mes su dejavimu ne-
kartą atmename mums didžiausios ly-
rikos ir suprantama „nonumaem ne
noxam" – Galutinai siųsdamas Tamstai
„muchos besos", pasilieku Ekdiėtas –
Amys Tibi K. Prapuolenis
y yra tai ispanų kalboje, kas prancūziškai „beau-
coup de baisers"

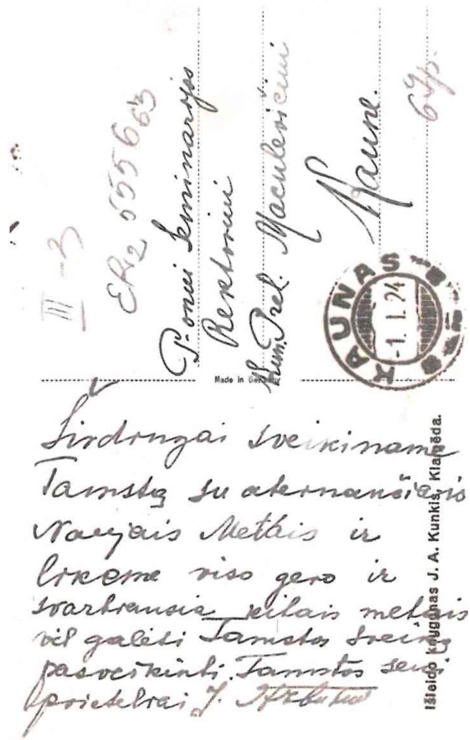
Kunigo Kazimiero Prapuolenio laiškas Maironiui apie 1920 metus
(MLLM ER2 17046)

Kunigo Kazimiero Genio atvirlaiškis Maironiui iš Vokietijos kurortinio miestelio Bad Kisingenas, 1921 birželio 11 d. (MLLM ER2 5556/27)

Ponui Seminarijos Rektoriui Kun. Prel. Maculevičiui Kaune.

Širdingai sveikiname Tamstą su ateinančiais Naujais Metais ir linkime viso gero ir svarbiausia kitais metais vėl galėti Tamstos sveiką pasveikinti. Tamstos seni prieteliai J. Arbitblat

Išleido Knygynas J. A. Kunkis, Klaipėda.

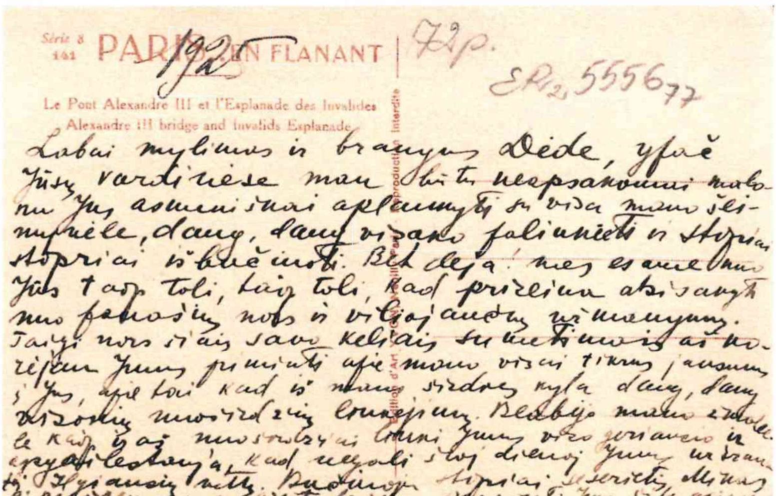
Kauno verslininko Iljos Arbitblato sveikinimo atvirlaiškis Maironiui, 1924 sausio 1 d. (MLLM ER2 5556/63)

Kunigo Pranciškaus Venckaus atvirlaiškis Maironiui iš Romos, 1925 spalio 19 d. (MLLM 5556/28)

Sūnėno Mikalojaus Lipčiaus atvirlaiškis Maironiui, 1925 m. spalis (MLLM ER2 5556/77)

M. Prelatui J. Mačiuliui-Maironiui
Muziejaus g-vė 5
Kaunas
Lithuania

Roma, lapkr. 21
Sveikiname Jus iš Amžinojo Miesto! Šiandie mums atmintina diena – buvome priimtos audiencijon pas šv. Tėvą – 1½ val. popiety – audiencija mums išrūpino Vyskupas Matulevičius – sužavėtos esame Roma – tik gaila, kad šaltas ir lietingas oras.
Daug linkėjimų Jums! – A. Nausėdienė
ir Ona Pocienė.

Onos Pocienės ir Antaninos Nausėdienės atvirlaiškis Maironiui, 1925 lapkričio 21 d. (MLLM ER2 5556/21)

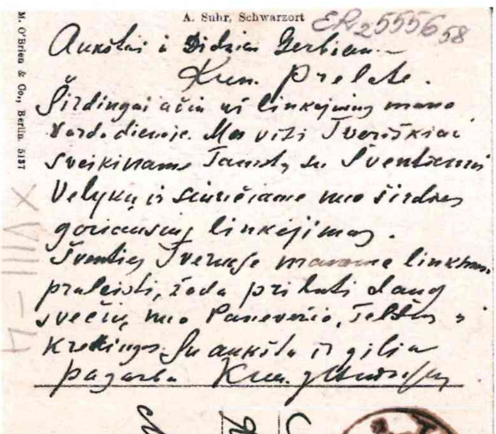

Roma – 28/XII 925
Meldžiu priimti mano labai širdingus linkėjimus Naujiems metams iš Senosios Romos. Nors čia labai gražu ir šilta, bet jau pasiilgau Kauno.
Addictissimus
Vysk. J. Skv.

J. M. Prelatui
Maironiui-Mačiuliui
Muziejaus g. Nr. 5
Kaunas
Lituania

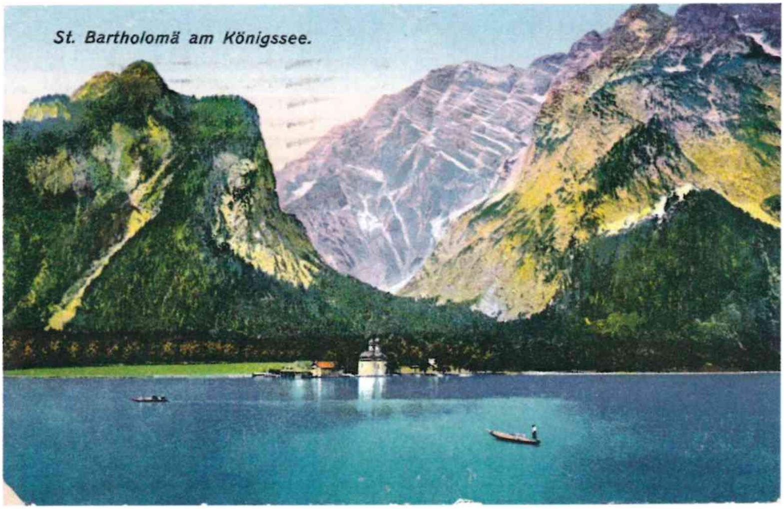
ROMA 14-15 28 · XII 1925 FERROVIA
POSTE ITALIANE Cent 60
XXIV–1
ER2 5556 32
57

Kunigo Juozapo Skvirecko
atvirlaiškis Maironiui iš Romos,
1925 gruodžio 28 d.
(MLLM ER2 5556/32)

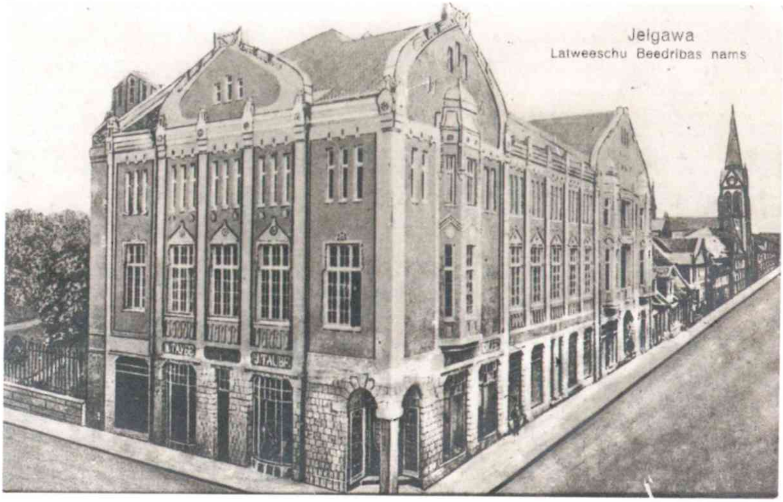

Kunigo Juozapo Budriko atvirlaiškis Maironiui iš Tverų, 1926 kovo 30 d. (MLLM ER2 5556/58)

Kunigo Aleksandro Grigaičio rašytas kolektyvinis sveikinimas Maironiui, 1927 liepos 27 d. (MLLM ER2 5556/86)

Kunigo Kazimiero Jasėno atvirlaiškis Maironiui iš Jelgavos, 1927 rugpjūčio 26 d. (MLLM ER2 5556/62)

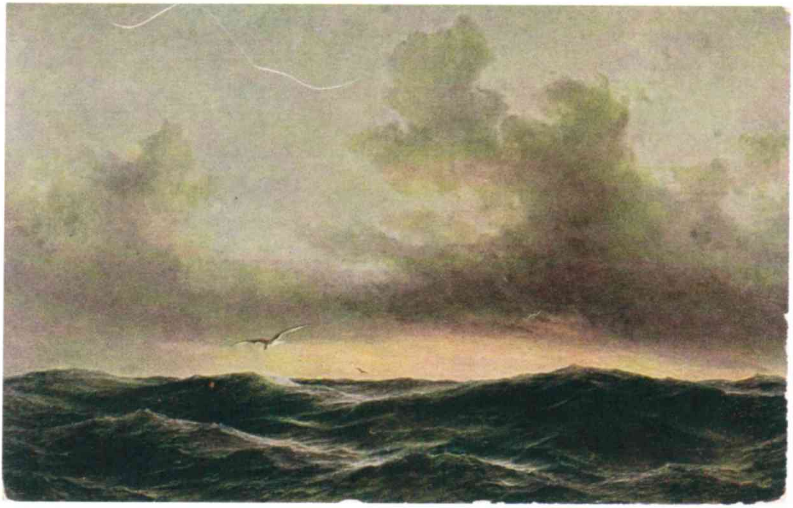

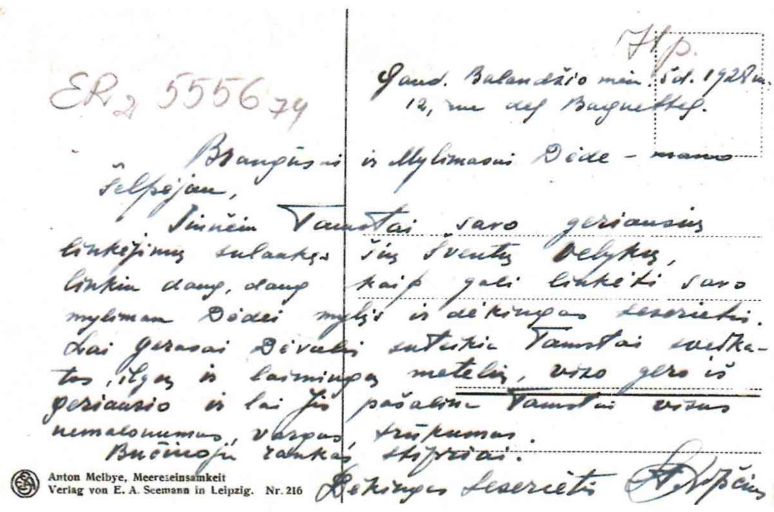

CARTE POSTALE

J. Maironys
Ks. Jonas Maironis
Kaunas
Seminarja

Najserdeczniejsze życzenia przesyłamy Wielebnemu Księdzu Prałatowi w dniu Jego Imienin.
Zofia i Eug. Römerowie.
Czy można portret zawieźć do Rygi na wystawę? Chcielibyśmy go tam mieć. Wystawa w listopadzie.

Sofijos ir Eugenijaus Römerių atvirlaiškis Maironiui, 1927 spalio 19 d. (MLLM ER 25556/20)

ER2 5556/74

Hp.

Gand. Balandžio mėn. 5 d. 1928 m.
12, rue des Baguettes.

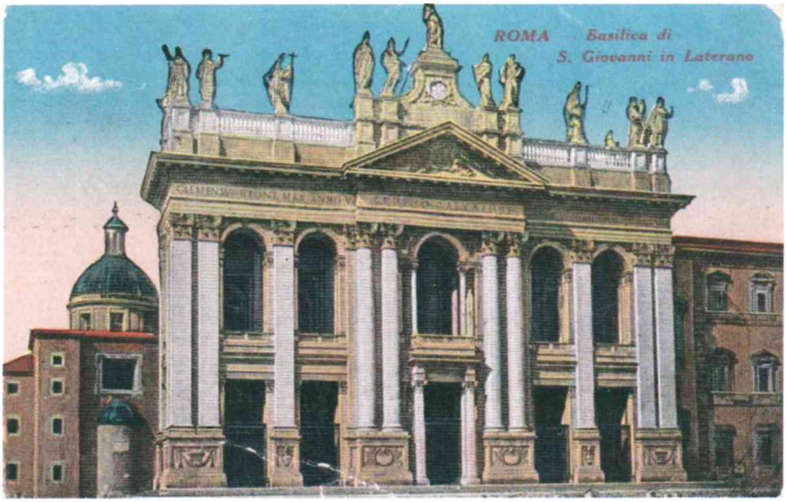
Brangiausiai ir Mylimasai Dėde – mano šelpėjau,

Siunčiu Tamstai savo geriausius linkėjimus sulaukus šių Šventų Velykų, linkiu daug, daug kaip gali linkėti savo mylimam Dėdei mylįs ir dėkingas seserietis. Lai gerasai Dievulis suteikia Tamstai sveikatos, ilgų ir laimingų metelių, viso gero ir geriausio ir lai Jis pašalina Tamstai visus nemalonumus, vargus, trūkumus.

Bučiuoju rankas stipriai.

Dėkingas seserietis S. Lipčius

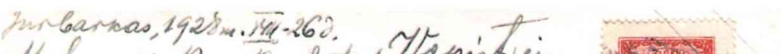
Sūnėno Stasio Lipčiaus atvirlaiškis
Maironiui 1928 balandžio 5 d.
(MLLM ER2 5556/74)

Kunigo Kazimiero Paltaroko atvirlaiškis Maironiui, 1928 balandžio 22 d. (MLLM ER2 5556/12)

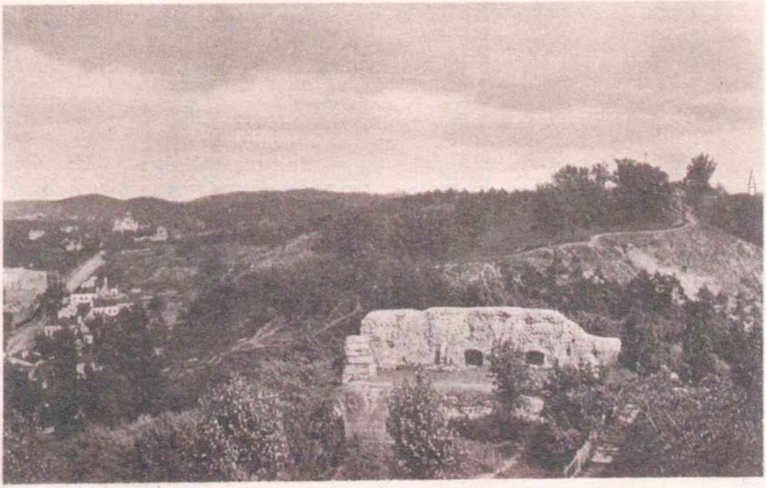
Jurbarkas, 1928 m. VIII-26 d.
Mylimasis Kun. Prelate!
Parvykęs iš Birštono ir atlikęs skubiausius savo reikalus nuvykau porai dienų pas mano prietelį, Kun. J. Bikinę, Jurbarkan. Visi mes tankiai apie Tamstą kalbame, gailimės, kad neturime savo tarpe, ... sveikam grįšti. Skubintis nėra reikalo: pirmoj galvoj pasveikimas, kurio mes širdingiausiai linkime ir prašome gero Dievulio. Tad viso gera!
Kun. Pr. Penkauskas.
Kun. J. Bikinas. Kun. Pr. Bikinas

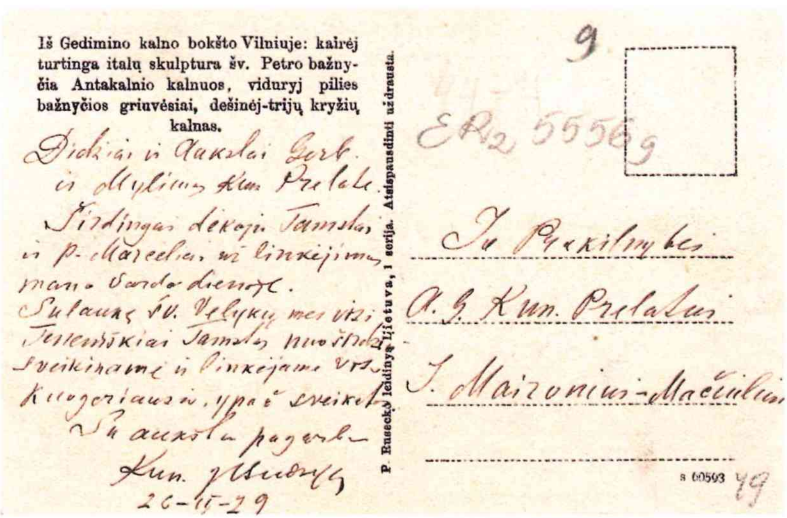
Vokietijon
S. Magnifizenz
Herrn Prälaten J. Maironis
Hotel Bristol
Bad Wildungen.

JURBARKAS 27.VIII.28

ER2 5556/39

Kunigo Prano Penkausko ir kitų atvirlaiškis Maironiui 1928 rugpjūčio 26 d. (MLLM ER2 5556/39)

Iš Gedimino kalno bokšto Vilniuje: kairėj turtinga italų skulptura šv. Petro bažnyčia Antakalnio kalnuos, viduryj pilies bažnyčios griuvėsiai, dešinėj-trijų kryžių kalnas.

P. Ruseckų leidinys Lietuva, 1 serija. Atsispausdinti uždrausta.

Dideliai ir Aukštai Gerb. ir Mylimas Kun. Prelate.
Širdingai dėkoju Tamstai ir p. Marcelei už linkėjimus mano vardo dienoje.
Sulaukus šv. Velykų mes visi Tenenioskiai Tamstą nuoširdžiai sveikiname ir linkėjame viso kuogeriausio, ypač sveikatos.
Su aukšta pagarba
Kun. J. Budrys
26-II-29

9

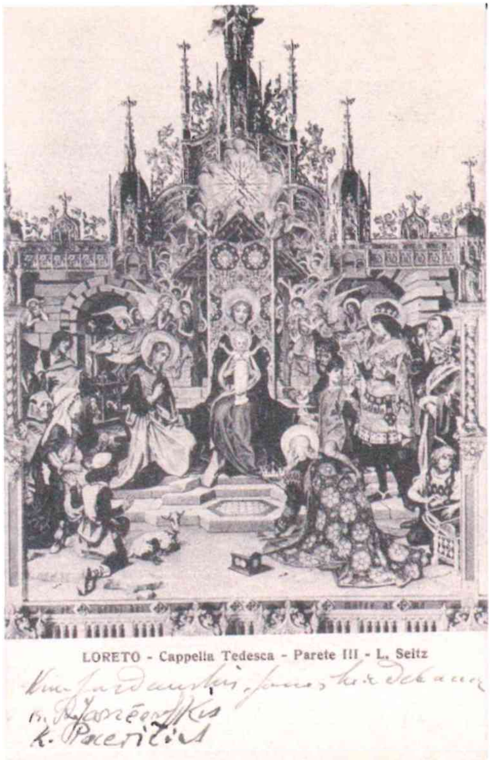
ER2 5556/9

Jo Prakilnybei
A. G. Kun. Prelatui
J. Maironiui-Mačiuliui

s 60593 49

Kunigo Juozo Budriko atvirlaiškis Maironiui, 1929 vasario 29 d. (MLLM ER2 5556/9)

Kunigo Stanislovo Jokūbauskio laiškas Maironiui, 1929 liepos 16 d. (MLLM ER2 5556/70)

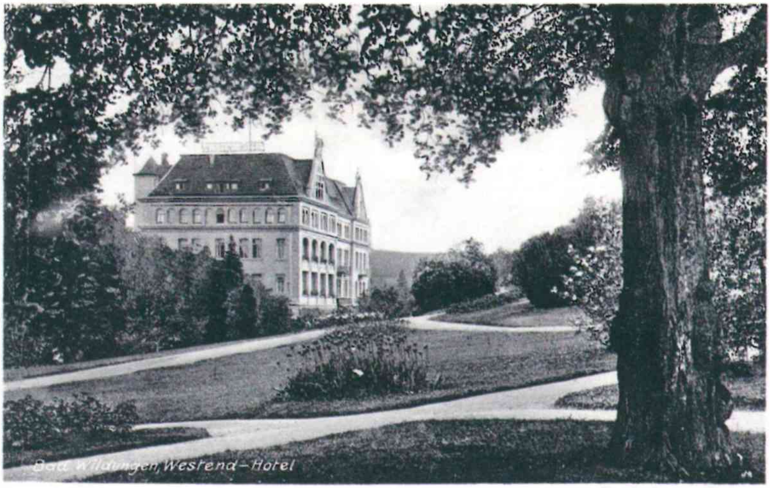

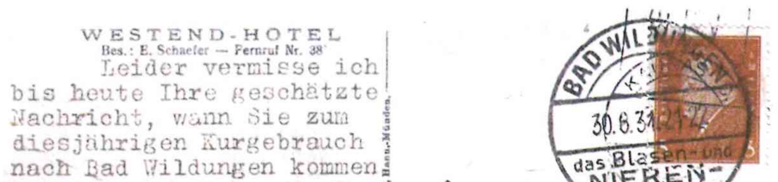

Un saluto da SANREMO
12-XI-1929.
Daug nuo-širdžių linkėjimų iš San Remo.
Paguoskite vargšę ligonę laiškais, už kuriuos iš anksto dėkoju.
Viso kuogeriausio vėlijanti
K. Žilinskienė
Adresas:
Italia, San Remo.
via XX Settembre, villa
„Italia"

Lituanie
Jo Ekscelencijai
Prelatui Maironiui
Kaunas
Rotušės aikštė

Ksaveros Žilinskienės atvirlaiškis
Maironiui iš San Remo,
1929 lapkričio 12 d.
(MLLM ER2 5556/45)

WESTEND-HOTEL
Bes.: E. Schaefer — Fernruf Nr. 38

Leider vermisse ich bis heute Ihre geschätzte Nachricht, wann Sie zum diesjährigen Kurgebrauch nach Bad Wildungen kommen wollen.- Ich habe die Pensionspreise nochmals ermäsigt, so dass Sie schon von RM 8.5o an ein gutes Zimmer m.fliess.Wasser, einschl. voller, bester Verpflegung bekommen können.

Ihrer geschätzten Antwort mit Interesse entgegensehend, zeichne ich mit vorzüglicher Hochachtg.

E. Schaefer

Fotoglanz.

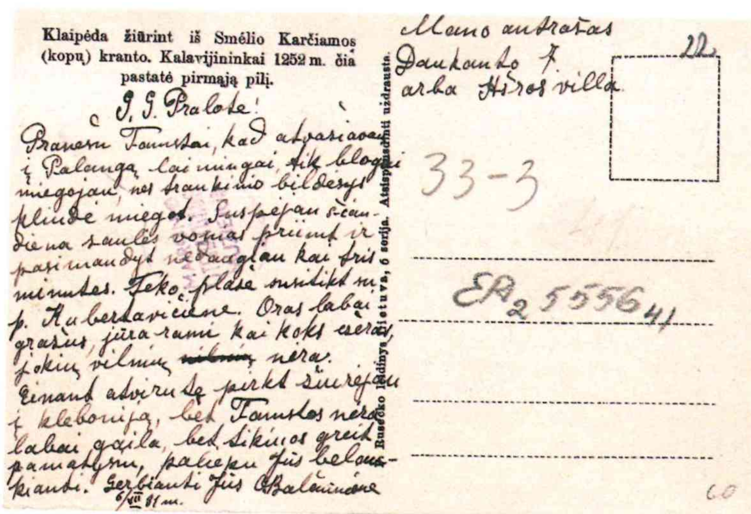
Herrn Professor
Yonas Maironis
Kaunas
Litauen

BAD WILDUNGEN
30.6.31
das Blasen- und NIEREN-BAD

ER2 5556/113
83 p.

Vokiečių Schaefer šeimos, turėjusios sanatoriją Bad Wildungene, atvirlaiškis Maironiui, 1930 birželio 30 d. (MLLM ER2 5556/113)

Klaipėda žiūrint iš Smėlio Karčiamos (kopų) kranto. Kalavijininkai 1252 m. čia pastatė pirmąją pilį.

J. G. Prelote!

Pranešu Tamstai, kad atvažiavau į Palangą laimingai, tik blogai miegojau, nes traukinio bildesys plinde miegot. Suspėjau šiandiena saulės vonias priimt ir pasimaudyt nedaugiau kai tris minutes. Teko pliaže sutikt su p. Kubertavičiene. Oras labai gražus, jūra rami kai koks ežeras, jokių vilnių nėra.

Einant atviruką pirkt užėjau į kleboniją, bet Tamstos nėra, labai gaila, bet tikiuos greit pamatysiu, palieku jūs belaukianti. Gerbianti Jūs O. Balčiūnienė

6/VII 31 m.

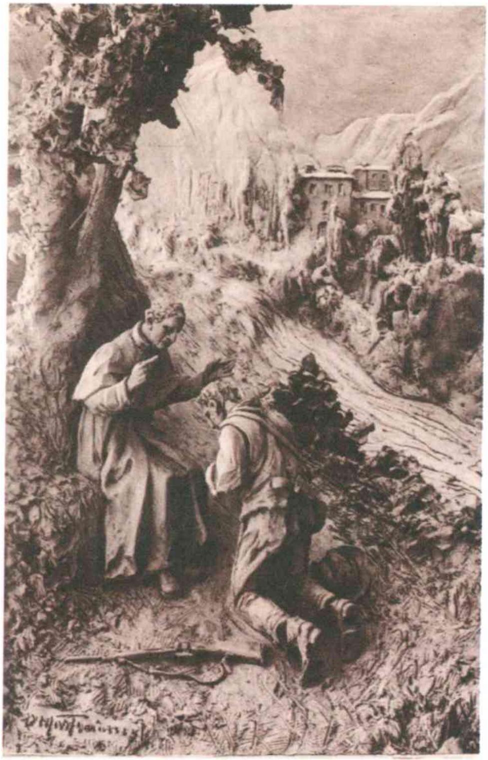
Mano antrašas Daukanto 7 arba Hiros villa

Busecko leidinys, Lietuva, 6 serija. Atsispausdinti uždrausta.

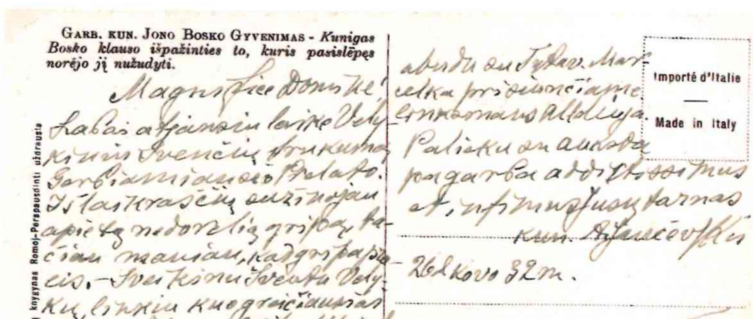
33-3

ER2 5556/41

Onos Balčiūnienės atvirlaiškis Maironiui iš Palangos, 1931 liepos 6 d. (MLLM ER2 5556/41)

Kunigo Antano Jančiausko atvirlaiškis Maironiui, 1932 kovo 26 d. (MLLM ER25556/71)

GARB. KUN. JONO BOSKO GYVENIMAS - *Kunigas Bosko klauso išpažinties to, kuris pasislėpęs norėjo jį nužudyti.*

Saleziečių knygynas Romoj-Perspausdinti uždrausta

Magnifice Domine!
Labai atjaučiau laike Vely-
kinių Švenčių [illegible]
Garbingiausiojo Prelato.
Iš laikraščių sužinojau
apie tą nedorėlį gripą, ta-
čiau manau, kad jau pasi-
[illegible]. — Sveikinu Šventų Vely-
kų, linkiu kuo greičiausiai
atsikratyti nuo gripo. Marcel-
ka taipogi linki, kad neatsi-
žiūrėjote ir bučiuoja jūsų
rankas. Panai Marcelei
abiedu su Tėvu Mar-
celka prisiunčiame
linksmą Alleliują.
Paliekam su didžiausia
pagarba ir [illegible]
[illegible] jūsų tarnas
kun. A. Jančiauskis
26 d. kovo 32 m.

Importé d'Italie
Made in Italy

Serija IV - N. 37.

ER2 5556/71

Išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius
Svetainė internete www.llti.lt
El. paštas knyga@llti.lt

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius
Svetainė internete www.petroofsetas.lt
El. paštas priemimas@petroofsetas.lt